

Medicusi és borbélyi mesterség

Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek
Radvánszky Béla gyűjtéséből

ADATTÁR XVI—XVIII. SZÁZADI SZÉLLEMI MOZGALMAINK
TÖRTÉNETÉHEZ

9.

Szerkeszti
KESERŰ BÁLINT

Medicusi és borbélyi mesterség

Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek
Radvánszky Béla gyűjtéséből

Készült a József Attila Tudományegyetem I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén
diákmunkaközösség közreműködésével

Sajtó alá rendezte

FODOR ADRIENN, HAJLING KATALIN, HOFFMANN GIZELLA,
LÁZÁR ISTVÁN DÁVID

Szerkesztette

HOFFMANN GIZELLA

A latin szöveget fordította

LÁZÁR ISTVÁN DÁVID

Lektorálta

DR. GRYNÆUS TAMÁS
JANKOVICS JÓZSEF

Technikai munkatárs

KOSZTOLÁNYINÉ GÁL ERZSÉBET

A névmutatót számítógépen feldolgozta

GÁL GYÖRGY

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000693019

© Hoffmann Gizella, 1989

ISBN 963 241 787 9

A kiadásért felel: Klaniczay Tibor

D 17.924

Megjelent a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása
kutatási program” támogatásával, a Medicina gondozásában

Tartalom

I.	A	Medicinae Variæ	11
	B	Máriássy János: Egy néhány rendbeli lóorvosságok és más orvosságok	53
	C	Török János: Orvoskönyv lovak orvoslása	77
	D	Szentgyörgyi János: Testi orvosságok könyve	173
	E	Váradi Vásárhelyi István: Kis patika	211
	F	Házi patika	227
	G	Orvosságos könyvecske	247
	H	Révay István: Próbálós bizonyos orvosságok	267
	I	Újhelyi István: Orvosságos könyv	295
	J	Próbált orvosságok	335
	K	Becskereki Váradi Szabó György: Medicusi és borbélyi mesterség	341
II.	L	Gyógyszerek I.	435
	M	Gyógyszerek II.	447
	N	Orvosságoknak rendszedése	459
	O	Orvoskönyv némely füveknek hasznáról	473
		Megpróbált dolgok	497
		Utószó	503
		Jegyzetek	509
		Mutató	543

A magyar művelődéstörténet
fáradhatatlan kutatója
emlékének

I.

MEDICINAE VARIAE

Melius Péter Herbáriumához kötött recipék

1603 k.

- 1 *[Méte]lyes juhnak gyógyításáról.* [....] [gy]ükeret kell ásni, meg kell aszalni és apróra [....]ni.*
- 2 *Item.* Ház oldalán való tapasz agyagot kell [....] és meg annyi sót, az mennyi az agyag. Ezeket [.....] kell gyúrni, hogy kemény legyen. Annak utána kemenczében kell azt vetni, hogy megasszon, [....] megtörve, vagy darabonként megétetted vele. Meggyógyítja az mételes juhot. Probatum est per Johannem Izbegi de Manik et Casparum Comjathi de Kováth iudlium[?] comitatus de Doboka et verum esse compertum.*
- 3 *Gutta ütésről.* Az mely embert az gutta megött es szava megáll, vegyed az öreg féle táska füvet, júniusban eloget találsz kertekben és az mezőn, parlagon, ligetes helyekön is, törd meg mosárban, kösd az nyaka csigolyájára. Meg indul az szava, ha élni való lesz.
- 4 *Sérésről való orvosság.* Vedd az belind levelének vizét, ros lisztet, szítálva csak az langyát. Ezeket gyúrd öszve, és szélesen el lapogatván, tedd az sérelmes embernek testére. Az hol az sérésé vagyon, körös környül ruhával be kell varrani, hogy le ne hulljon. Harmad napig rajta kell tartani. Annak utána másodsor, harmadszor is ezent cselekedjed újabb-újabb kötéssel, de mindegyik kötés harmadnapig álljon rajta. Kétség nélkül meggyógyul. Probatum.
- 5 *Inaknak, tagoknak erőtlensége ellen.* [...]tököket, fekete ürmet, viaszat, fenyű szurkot ó -hájjal össze [.] [...] meg kell főzni, annak utána meg kell szűrni, meleg [.....] azzal kel az inakat és erőtlén tagokat kenni, meggyógyul.
- 6 *Vezettség miatt való megromlott tagoknak való.* [.....] fő veres hagymát, vágd ki az középit, az [.....] haját, sáfránt, len csepőben takard be, az [.....] süljön meg jó lágyan; hogy kiveszed az [.....].*
- 7 *Az mely embernek az gyomra meg bül.* Vgian azon embernek sereseis vagion, vegyenek öt penz arra temient, öt penz arra timsot, öt penz arra egetet hort, negy tyukmonyat, ratot mogyarat higan meg kell főznyi az egetett borban, az temienben, s az timsoban bele kell habarny, de igen apron meg kell teörny az timsot, es az temient, annak utanna az embernek az derekat be kell kötötnj azon hidegen, de elsőben az embernek az derekat meg kell kennj fa olajal. Igi ely az fa olajal, ted egi csuporkaban, abban metely feier liliomnak az fokait apron beleie, mes kenyer haiat fellyül reaia, es feőzd meg alatta lassu szenen. Ezzel kend az embernek mind kezét, lábát, derekat, annak utanna az giomratis ugian azonnal kel meg kennj, az utan mezzel kel kennye meg az giomrat, es [.....?], vegien ercös eczetet, vegien egi hitvan süveghnek az feneket, az menyre az giomrat be lephety, marczya az forro eczethen, az menyre el türheti, tegie az giomrára, igi kel bele varranj mind az két kötésben

az embert. Ezek után vegi egy darab teglat, azt az tűzhez kel tenni, iol megh kel melegitenj, mind ket feleöl az giomrara kel tennj fellyiül az keötesen, es unas untalan ra kel melegitenj. Ennel iob or[vosagot] giomorfaia ellen nem talaltam. Mind ezcknek utanna nem czyak egyszer kell kötni, hanem mind addigh, migh megh keönnny[ebül] az ember.

- 8 *Ver bas ellen.* Probalt oruossag. Pola[.], farkas alma lewelet, vgorka bagto fü [. . . .] borral megh kell cönteni, azt kell io me[. . . .].*
- 9 *Turos, orbanczos sebre io oruossagb.* Ket egesz marok kender magot megh kel mosarba törni, egy öregh röstölöbe kel tenni, egy fel eytel eczetet kel rea tölteni, ösze kcuerve megh főzni kel szürni, az polyuaiat vissza kel ismet tenni az röstölöbe, fel eytel vizet kel rea tölteni, aztis altal kel szürni, es ugian ki kel facziarni mind az eczetet, mind az vizet az kender magbol. Ittem három penz arra temient megh kel törni, ismet vegy szaz baraszok magot, aztis megh kel törni, mellyet szepen apron kent bele bele kel habarni az megh mondott eczetes vizben. Az tűzhöz kel tenni, io szennel megh kel forralni, mely forrasaigh cziak negjzer kel fel keveríteni. Megh kel hülni hadni, hogy megh hül, len ruhát kel bele martani, es azt kel az turos orbanczos labra tekerni, es mihelyen megh kezd melegedni, ottan le kel venni rolla, es ismet uyolan megh kel martani es rea kel tekerni, mind addigh főzni es czinalni kel esze az szerszamot, migh megh giogul. Jol lehet harmad vagy neged napigh igen nehezen türhetni el, mert igen erős szerszam, de mind azon altal egy heten megh giogiul. Probalt oruossagb. De aztis hatra nem hagyuan, hogy mikor igj megh kezd giogiulni, vegj aranyal vessengő viragot füvet, föld megh folyo vizben, ves fel marok sot bele, [. . .] egy tiukmonyni auas szalonnat, es parold [. . .] az labodot, es hogy megh hül, az menyerc [. . .] labod el türheti az melegseget, mosad velle az [. . .] ketsegh nélkül megh giogiul.*
- 10 *Vizkorsagb ellen valo orvossagok.* Az vad venyket, talmoso füvet, ki az erdőn terem, es az nyers kaposztat megh kel egetni, es annak hamvabul kel feredött tsinalni, s abban kel feresztteni az vizkorsagost.
- 11 *Mas.* Az fekete reteknek el kel feljül az czikajat kereken meczeni, es az belit ki kel vájni s annak a helyet teli kel milje soval tölteni, viszontagh az czikajat reja kel tenni, es egy kis tövissel vagy gombos tövel ugian reja kel szegezni s azt az földben kel asni, s harmad napigh ott kel tartani, de megh kel latni hany ora tajban teszi az ember oda. Del előtte, delben, del utani, hogy szinte oljankor vegie ki, mint mikor oda tötte, es annak az levet kel az vizkorsagosnak ejomra megh inja, ezel keczer vagy haromszor kel illjen forman elni, es ha het holnapot megh el nem haladot nyavaljaja, ketsegh nélkül megh giogiul. Isten akarattjabul.
- 12 *Hagimaztul.* Tarkony, sallia, meh fü, borban kel megh főzni.
- 13 *Ad idem.* Egi marok levesticumot, malva rosanak az tövet, három eleven rakkokat, egi fő foghagmat, szekfüvet, kit botban arulnak, etekben valot, fül füvet, es barsalicumot. Ezeket mind öszve kel törni, akar jo bort, akar egetbort kel reia tölteni, evel az beteget tetetül fogva talpigh megh kel kenni, expertissimum az succusat vak szemere es talpara kel kötni.
- 14 *Dissenteria, verbas ellen valo medicamentum.* Az teglat megh kel tüzesíteni, es eczettel megh kel önteni s kette kel törni az teglat, es egimashoz kel dörgölni az hun eczettel megh öntöttek es az poraban egy arany nyomonyt kel fa haynak az poraval egienlő merteknyet egyben elegíteni, es azt vagi meserben vagi borban, vagi eget borban vagi tejben, vagi vizben megh kel inya. Exprobatum.

MEDICINAE VARIAE
et probatissimae.

- 15 Coloquintida dicitur cucurbita terrae genus herbae amarissimae comune ad Tyrocumestrem sicut nasturcium, asperge sale et liga ad renes sub umbilico, his qui urinare non posunt et statim urinabunt.*
- 16 *Kinek köszuénies auagy petsénies az szeme.* Vegy mirhat, törd megh, elegiczi aszonyallat teichen, es azzal töröld az szemed.
- 17 *Az kinek az feieben jar.* Vagdald megh az kendert, földz megh valamenyre, s mossad az helyt, az hol erzed, es kösd be vagi haromszor.
- 18 *Contra cancrum.* Stercus humanum combustum, et puluerizet, et piper pariter concussum, et commixtum positum super cancrum, plus valet omnibus medicinis.*
- 19 *Gikrol, az kiben gik vagion.* Eget bort igik szorgalmatoson.
- 20 *Korsagbrol.* Az leuesticumnak es keserü lapunak vedd vizet egyarant, es add megh inya.
- 21 *Köszuényről valo ir.* Artany haiat, egett timsot jo böüön, masfel nehezik kenesöt, ket penz arra temient, 23 penz arra laurea baccat, grispanis legien igen kitsin, mastix 3 penz arra. Ezeket törd jól egiben, s ezel kend.
- 22 *Item.* Quere herbam quae vocatur yzalach, et cum radice simul quoque bene et fac balneum et procul dubio sanabitur, nam experta est sepissimae.*
- 23 *Item.* Az kinek feieben jar, vagy egieb testeben. Rosat, mezet, rosa olayt, saf-rant böüön, tiukmony feiert, timsot, földz öszue es azzal kend.
- 24 *Szaraz köszuényről.* Auro melior probatissima. Collige flores herbae ökör fark, tempore suo abundanter, et imple aliquot vasa vitrea cum illis, cum arena unum capisterium imple, et in apricum pone ut calescat, super ponendo, vascula vitrea, de ugan le kel feketni az üueget rajta, tandem propter nimiam caliditatem solis mutabitur in aquam et oleum, deinde illa materia tergantur nerui. Expertissimum.*
- 25 *Item.* Az belind fünek az maguat törd megh ohayban, de először az magot megh kel törni, annak utanna kend megh velle. Probatum.
- 26 *Item köszuényről valo feresztes, kinek melic vagy oldalais ki all.* Szent bagatne aszony füue paprad.
- 27 *Oculos dolentes curans.* Absinthium crudum tere in mortario ut succus veniat, at albuginem oui collue cum eo succo, condias cum modico sale, quantum ad ouum omnium suppeteret, dum comedere velis, pone szösz czepüre, et intra duas telas ad oculum et sanabitur.*
- 28 *Ad equos.* Ad oculos equorum impone succum caelodinae bis, ter vel quater, similiter radicem petrosolini cum albugine oui, liga ad oculum. Probatum.*
- 29 *Haliogrul.* Az kenköuet megh kel törni, szitalnj, bele kel hinteni, s az haliogot le hasittja.
- 30 *Oculi dolorem tollens.* Radices bethonicae cum aqua decocta ad 3tias, ex illa aqua oculos foue ipsius autem folia trita fronti impone, et dolor oculorum sanabitur.*
- 31 *Oculorum claritatem reddens.* Centaurum mitte in vinum album, fac bullire, ita ut duae partes consumantur, et 3tia pars remaneat, et mitte fauum mellis, et iterum fac bullire ad primas, et sic sero unge oculos, dum is cubitum.*
- 32 *Oculos sanguineos curans.* Succum absintii, lac mulieris, masculum lactentis, et aquam rosaceam simul misce, et ad modum emplastri, super oculos dolentis impone et sanabitur.*

- 33 *Oculorum lacrimas prohibet.* Bethonicam et radicem foeniculi coque in aqua, et restringit lacrimas si cum ea lauentur oculi.*
- 34 *Oculi dolorem arcens.* Folia petrosolini lota in albo vino et aqua, pone ad vak szem.*
- 35 *[Oculi dolorem arcens.]* Absinhyum album contere cum albugine oui et vitri-vitriolo pone ad oculum et sanabitur.*
- 36 *[Oculi dolorem arcens.]* Folia cerasi lani et pone ad vak szem. Szanabitur.*
- 37 *[Oculi dolorem arcens.]* Len czepüt decoque in aceto forti per duas horas, excipe et contere, et condias bene sale et pone ad vak szem, et sic pluries faci-endo sanabitur.*
- 38 *[Oculi dolorem arcens.]* Aquam verbenae per mundum pannum colatum et alumen concussum cum aqua rosarum, et colatum bene super frontem, et tem-pora, et verticem capitis et oculos exterius madida cum panno intincto et pan-num bene madidatum super oculos pone tribus noctibus continuando et sana-bitur.*
- 39 *Oculorum sanguinem curans.* Kökeny fanak az mohat ponat in aquam calidam et cola bene inter manus et intra duas trapellas, liga ad oculum bis aut ter et sanabitur.*
- 40 *[Oculorum sanguinem curans.]* Succus verbenae cum claro oui bene coluatur postea mitte in oculum et tollet sanguinem.*
- 41 *Oculorum omnes dolores arcens.* Radicis foeniculi ruthae, eufrasiae, verbenae, chelidoniae, tormentillae, hileris montani, radicem ad aceti rosarum rubearum, palligeniae gallitrici, succum majoranae, bethonicae trite, prima die trita, po-nantur in unum, secundo in urina putri virginis. Post haec stilla per alembi-cum, et liquor qui primus exit valet ut argentum, qui secundo ut aurum, qui tertio valet ut balsamum naturale.*
- 42 *Oculorum puncturas vitans.* De carnibus bouinis macris et recentibus recipe, et incide in pecias, et clausis oculis easdem carnes condas et frigidus super pone, et cessabit punctura, si erit diuturna, tunc vero saepius.*
- 43 *Palpebras dolentes sanans.* Laureabaccas et zinziber ante contere bene, et commisce cum melle in modis e pasto tesztual et fac sudare in balneo et ocu-lis clausis praedictas super pone. Itera bis vel maxime ter et sanabitur.*
- 44 *Palpebras in quibus pediculi nati sanant.* Pinguedinem porci recentem, absque sale et in eadem madefac bombacem, et pone in nares patientis et sustine ad horam, et tunc pediculi intrabunt in bombacum et pinguedinem.*
- 45 *Oculorum caliginem vitans.* Si quis linguam vulpis habuerit in anulo vel ar-mella non patietur caliginem oculorum. Plinius. lib. 28.*
- 46 *Palpebrarum pilos decedentes curans.* Unga cum felle leporis, nascentur et non decidunt.*
- 47 *Haliogh ellen.* Görögh diniet pasto ~ tesztual cooperias et assa in fornace, tandem exprime succum et illum frige factam mittat in oculos patientis et si frequenter iterabitur curabitur, idem succus bibidus valet contra raszt.*
- 48 *[Haliogh ellen.]* Inter festum diui Giorgii et Pentecosten collige uinces novas quales eo tempore reperire poteris, tere fortiter, aquamque eiusdem in vitrum purum collato mox si munda non erit, rursum in aliud cola, tandem infunde in oculum patientis, et si esset 40 annorum sanabitur.*
- 49 *[Haliogh ellen.]* Az mogoro fanak az gjükeret törd megh, es annak az leuet botsasd az szemeben.
- 50 *Idem efficit fel lucii; cziuka epe.**
- 51 *[Haliogh ellen.]* Ebszölöt, ki veres, szed megh, es keres egy üuegh almat, et

reple cum tali materia, et in pane assa, cum autem cognoueris panem apprime assatum excipe et reperies in vitro puram et odoriferam aquam, de qua si vespere et mane 4 aut quinque guttulas in oculos patientis immiseris fac certe tibi persuasum sanari et hoc medicamentum expertum.*

- 52 [*Haliogh ellen.*] Az hollot fogd megh es főel botsasd az vizben, es addigh ki ne vedd onnet, az migh megh nem fulad, az epeiet osztan ved ki, egy egy czeppet botsas az szemeben benne regel reggel es le hasittja az haliogot, auagy mentül hertelemb halallal ölheted megh, ugy öld megh az hollot, mert ha eszeben veheti, hofi megh ölik, az epejet megh emiszti, s nem talasz epet benne.
- 53 *Testiculorum dolorem sedans.* Chamomillam cum farina hordea coque et fac emplastrum et colliga.*
- 54 [*Testiculorum dolorem sedans.*] Eöruen cum mellet usum lenitum sanat pessima hulcera testiculorum.*
- 55 [*Testiculorum dolorem sedans.*] Pisa sine sale cocta, et sepius ligata sanat inflaturas testiculorum.*
- 56 [*Testiculorum dolorem sedans.*] Folia mori desicca et fac in puluerem et sparge ad testiculos et sepius faciens sanabitur.*
- 57 *Lab varassaga ellen.* Picem cum cera para, super ignem combulire facito, et tandem cola facque ex eo emplastrum, ex quo caliduis sustinere poterit pone ad eum sanabitur.*
- 58 *Tiros szárrul.* Calcem oltatlan collue cum oleo oliuae fac inde emplastrum super impone et sanabitur.*
- 59 *Mictura ciet.* Az feier malua in albo vino cocta vel in aceto, et mane bibita.*
- 60 [*Mictura ciet.*] Succum funi terrae cum forti vino da bibere.*
- 61 [*Mictura ciet.*] Feier peszerczet de mane coque in aqua, et paciens bibat, et illico urinat, debet autem coqui sub disco panis.*
- 62 [*Mictura ciet.*] Idem facit centaurea cum vino cocta vel cuminum cum aqua cocta.*
- 63 [*Mictura ciet.*] Herbam szapora fü elixa in vino albo, sub tectura panis ne euaporetur, summat patiens et sanabitur.*
- 64 [*Mictura ciet.*] Radix verbenae concussae, et vino et medone potata remittit urinam, arenam expellit et calculum peragit.*
- 65 *Febres arcens.* Verbenae cum radice coque in vino sub disco panis et bibat patiens.*
- 66 [*Febres arcens.*] Semen sinapis commestum ante accessionem februm, aufert diuturnam febrem.*
- 67 [*Febres arcens.*] Contra quartanam. Czertragh herbam, habens folia similia ut arbor czerfa, sed est humilis cocta in vino et statim sumpta sanat.*
- 68 [*Febres arcens.*] Az porczin füet ted az saruban talpad ala, viseld 2 vagi 3 napigh s el hagy.
- 69 *Surditatem aurium sanans.* Oua formicarum cum sanibus contunde, et mitte in aurem ostrue deinde aurem cum panniculo, et iacent super aliam aurem ad medietatem noctis, postea extrahat panniculum et sentiet remedium.*
- 70 [*Surditatem aurium sanans.*] Az retket vagdald megh, sosd megh, es az mely leue az so utan jü, botsasd az füleben s megh gjogjul.
- 71 *Fülben valo feregh ellen.* Ved vizet az füzfa leuelnek, es mind ket fele ürömek az vizet öszue elegitsed, es botsasd az fülben s-megh gjogjul.
- 72 [*Fülben valo feregh ellen.*] Mel cum hono vino, et cum felle tauri simu[l] simul coque, post coccionem fac ad unum vitrum et quando necesse erit, cale fac modice et in funde in aurem.*

- 73 [*Fülben valo feregh ellen.*] Fel corui nigri guttatim missum in aures tolit surditatem.*
- 74 [*Fülben valo feregh ellen.*] Papauer albi coloris contere et extrahe oleum quod mitatur in aures.*
- 75 [*Fülben valo feregh ellen.*] Az veres hagimat, meteld in partes mitissimas quas in sartagine loca, in qua sit butirum, et coquatur in tantum, donec caepe ex tali coctione modicum videatur nigri, postremo tepide butirum mittatur in aures ad noctem stare.*
- 76 [*Fülben valo feregh ellen.*] Crocum bene exsiccatum liga ad filum et mitte in aures ad noctem stare.*
- 77 *Aurium tinnitum arcens.* Succus rutae cum lacte mulieris, masculum lactentis commextus mittatur in aures et sanabitur.*
- 78 *Surditatem arcens.* Meny hal maiat fac ad unam testam oui non assi, pone ad ignem, et quando assatur, in venies aquam in ovo, quam cola per pannum et mitte in aures.*
- 79 [*Surditatem arcens.*] Urina calida pueri fusa, humorem aurium desiccat et recenter sanat.*
- 80 *Fül fajásrul.* Az isopot föld meg, es az leuet önczi az fülben.
- 81 *Fülben valo kelesről.* Keres egi kis vaiat, oszton egi kest melegiczi meg szenel, oszton az meleg kesen oluazd az füle liukaban, jo melegen, es meg giogiul.
- 82 *Nilallas ellen.* Nasturtium comminue bene per tyromestem ~ torma reszelön, deinde pone ad unam (.....) ollulam, ut caleascit, postremo ad unam massam ordina, et ad dolorem circum liga, et sanabitur.*
- 83 [*Nilallas ellen.*] Raffanum sicut nasturcium comminue, sed ad ignem ne calefac, reliqua sic habentur, sicut de nasturcio.*
- 84 *Torok gyk ellen.* Saliat, rutat, isopot, petreselymet, allium, mel, confunde bene alliga et sanabitur.*
- 85 [*Torok gyk ellen.*] Az barany ganeyt az meliet talalsz husuet es pünköst között, szed, aszald meg, szitald meg, es mikor kelletik egy kis tejbe keuerd, est kösd reja, certissimum.
- 86 [*Torok gyk ellen.*] Az feier ebszart föld mezben, es ted kender czepüre, es heuen közd az torkara, egy kis bor legien benne.
- 87 [*Torok gyk ellen.*] Milium pone acetum prius calefactum et ligetur in locum.*
- 88 [*Torok gyk ellen.*] Collige in medio flores albi lili sargaiat, et cariofilii bimboiat, et repone ad unum vitrum, et funde de super oleum olivi, et quando habebis in gutture talem infirmitatem statim tergas cum eo et sanabitur auxiliante Deo.*
- 89 *Dentium dolorem sedans.* Alumen, sal equali pondere, thus, piper, crocum minus, et mel parum, et coque sub operculo panis fortiter, et quanto calidius potest sustinere patiens in ore tenendo, et lauando, insuper etiam vermes gingivarum extrahit.*
- 90 [*Dentium dolorem sedans.*] Celidonia teratur et collocetur in dentem.*
- 91 [*Dentium dolorem sedans.*] Acetum appone igni cum modico melle, et calefac bene, non tamen bulliat, et cum tali materia dentes lauentur ore clauso, et in reii praesentis experientiam, vermes in spuma reperies.*
- 92 [*Dentium dolorem sedans.*] Az szaruasnak az szaruat föld meg borban, es melegen mint el türheted, ved az fogadra.

- 93 *[Dentium dolorem sedans.]* Probatissimum succus mentae cum succo rutae bibitus mirabiliter sanat.*
- 94 *[Dentium dolorem sedans.]* Radix belind fü in aceto cocta, et dentes inde loti, mitigat dolorem.*
- 95 *[Dentium dolorem sedans.]* Pulueris picearii in aceto cocti si ipsum acetum in ore seruaueris sedat dolorem.*
- 96 *Dentium stuporem sedans.* Vinum calidum diu teneatur in ore, aut sal ossum, aut auellanas assatas tencat super dentes, et breuiter omnia quae cale faciunt dentes.*
- 97 *Dentium candorem faciens.* Corticem interiorem ligni fagial coque in aqua ad tertiam partem juris, et liquore eius unge dentes, et dealbabuntur ad spacium unius hebdomadae.*
- 98 *Fog iz etelrül.* Az foghagymát törd meg, vesd borban, reggel mikor fel kelsz, kend meg velle, es estueis mikor le fekszel.
- 99 *Oris fetorem tollens.* Főz tiszta vizet, ves bele sot, timsot egi marokkal, es erös eczetet es czzel mossza az száiat.
- 100 *[Oris fetorem tollens.]* Folio vizben főzze meg az földi bozza leuelet, es azzal mossza egi nap ötször az száiat.
- 101 *[Oris fetorem tollens.]* Az fekete ürömnék az töuet merün főzd meg eczetben, kösd az homlokodra, had aljon egy ejel rajta.
- 102 *[Oris fetorem tollens.]* Kinek az belirül бүдös az száia. Az saliat törje meg, es az cziprust, szekfüuet, kit az etekben vetnek. Ez három felet borban meg kel főzni, es cjomra kel meg inya.
- 103 *Vesicam ruptam et qui urinam non potest retinere.* Agrimoniam cum veteri vino decoque usque ad 3tiam partem apposito etiam modico sale, et eo utatur patiens.*
- 104 *[Vesicam ruptam et qui urinam non potest retinere.]* Offam panis tinge in aceto fortissimo, et summe sereno stomaco, et fac super haustum vinum boni vini, et deambula ad tempus modicum.*
- 105 *Micturam sanguinis curans et sanans.* Allii copiri sex contrita bibat in aqua.*
- 106 *Mincturam in lecto faciens.* Medebuntur si organum cum corticibus malignati coquat in vino bono et bibat.*
- 107 *[Mincturam in lecto faciens.]* Vesica caprina in puluerem redacta iuuat si bibatur.*
- 108 *[Mincturam in lecto faciens.]* Semina lactucae in vino sumpta idem praestans.*
- 109 *Vizeletnek nehessége ellen.* Az szarkanak az agiaueleichen mint egi buza szemnyt elegiczi borban es ad meg innya.
- 110 *[Vizeletnek nehessége ellen.]* Főz tyk hurt eczetben es melegén igia meg.
- 111 *Venenum arcens.* Millefolium sub disco panis in vino de coctum et collata in vitro reseruata ex inde sepe potata, reseruatur hominem a veneno et paralisi, qui autem timet a veneno omni mense bibat semel ex ea.*
- 112 *[Venenum arcens.]* Oleum bulliatur et bibatur a patiente.*
- 113 *[Venenum arcens.]* Aquam puram fac bullire impone modicum oleum et bibatur calide, et sanat a poena. Etiam si immitatur futuri, prodest.*
- 114 *Az kit meg egetnek s-meg dagad.* Pinguedinem leporis et cerui, quae in angulis oculorum queruntur et herbam fekete nadaly in simul concutis in oleo admixtis patiens ad ignem ungatur et sanabitur.*
- 115 *Fene seb ellen in pede.* Popilium, galicziköuet, timsot albuginem oui, keues fa olayt kösd rea.

- 116 *[Fene seb ellen in pede.]* Piper et vizi cziga, papa füuet, ista fac in pulverem, illis utere et sanabitur.*
- 117 *Farkas seb ellen.* Fumus terrae, in umbrosis locis desiccatus, et in puluerem redactus, prius melle, loco pereso illito, super inspergatur.*
- 118 *[Farkas seb ellen.]* Pimponiam fac siccare, tere et et vulnus in unge in circuito cum melle, et pulueriza, et non permittit ulterius serpere.*
- 119 *[Farkas seb ellen.]* Radix eius comestus febres pelit.*
- 120 *Fene seb ellen.* Costam lupi contere et eo pulueriza malum.*
- 121 *[Fene seb ellen.]* Papa fü, vel tanacetum.
- 122 *[Fene seb ellen.]* Mille folii, petrosoli et plantaginis folia cquo pondere, addito etiam modico pipere <terre> in mortario bene conterantur, idque super vulnus ligetur.*
- 123 *Ignem sancti Anthonii reprimens.* Kaposzta leuelet, ros lisztet <tyuk> tyuk-monfeierrel tsinald egiben, tedd reja.*
- 124 *[Ignem sancti Anthonii reprimens.]* Folio vizbül tsinaly erös lugot, ki mikor az taytekiat el foria ösd ismet mas fazekban, feljül önts fa olayt bele clegh böuön. Annak utana egy fazekbul masba önts, es azzal mosd az testet.*
- 125 *Ször feregh ellen.* Lac dulce fac bullire et pone ad locum tepidum ut coaguletur, deinde collige adipem eius et terge illo: de super vero asperge abunde cum concha exiccata et trita, hoc faciendo tribus vicibus.*
- 126 *Ignem sancti Anthonii reprimens.* Farinam siligenis, calcem et mell simul iunge, et appone igni, et unge et suffocat.*
- 127 *Etetesröl.* Az cziukanak az giomrat megh kel töltenj ez szerszamokkal: Vegy 6 penz arra giömbert, metelt edes almat, az cziukanak az maiat, es fekete giopart viragostol, leuelestül, ezeket vagdald egiben, es tölczi megh az giomrot velle, az utan vond egy niasra, süsd megh, az utan ozd harom reszre, add megh cnni melegen ehjomra, es annak utanna egi falkaigh se egik, se igik.
- 128 *Foliasrul.* Herbam quae vocatur fumus terrae redigere in puluerem, puluerizatur cum ea sed prius terge cum melle.*
- 129 *[Foliasrul.]* Nasturtium contere fortiter, et cape illius aquam adde alumen, et terge dolorem.*
- 130 *[Foliasrul.]* Acetum forte funde in unum mortarium, deinde accipe terram in fornace crematam et tere eam fortiter, deinde attamina ~ szitald megh, et pone ad acetum tandem vitriolum et alumen bene trita, pone ad acetum, et postea accipe sal, tandem erössen keuerd, et post mediam horam, fiet ista aqua nigra, et sub ea fiet lutum, postremo cum aqua laua, et cum luto terge locum morbidum et hoc expertissimum.*
- 131 *[Foliasrul.]* Albumen oui unum vel duo, sale condias bene, ac Szent Janos füuet, fac in puluerem, commisce vitelio et fac ad locum patientis.*
- 132 *[Foliasrul.]* Mel cum sale, et herbam szentiuän füuet concoque in igne, et cum eo unge et curabitur.*
- 133 *Szent Antal tüzerül.* Keres egy esztaragh fiat, vond le az labarul az hust, az tsontjait aszald megh, törd porra, azzal hinczed az sebet.
- 134 *Ször feregh ellen.* Az varadiczi korot törd jol megh egy mosarban, es ugi kösd az sebre, megh giogjul, probatum.
- 135 NB. *Dormire qui non potest.* Forro vizzel ösd megh az belind füuet es az mentat, kösd az homlokodra, vak szemedre es az tenieren küüül az karian valo erekre, es az ket labara az bokaian belöl, azt mind addigh miueid, az migh meg giogiul.*

- 136 [*Dormire qui non potest.*] Farinam triticeum, papauer fac in pulmentum, et sepe patiens comedet vespere et mane.*
- 137 [*Dormire qui non potest.*] Agrimonia ponatur sub capite, et non excitabitur donec non auferatur.*
- 138 [*Dormire qui non potest.*] Semen lactucae et papauer cum aqua tere, et frontem illue.*
- 139 [*Dormire qui non potest.*] Cum adipe galli ungatur patiens in fronte.*
- 140 [*Dormire qui non potest.*] Qui non potest dormire absynthium coquat in vino, vel in aqua, et bibat calide et somnum reducit.*
- 141 *Vagitus infantium.* Cura cum medula cerui frons vagentis ungatur.*
- 142 *Digestionem inuans.* Tegulam, quam pluuia multum depluit, tere bene, et cum vitello ouorum, et etiam adde parum mellis, et coque bene, post hoc emplastra super corpus, si de superiori non potest fieri digestio liga super umbilicum, si vero de inferiori liga infra umbilicum.*
- 143 *Dormire qui non potest.* Lac porci, farinam triticeam imisce, facque ex eis asimam sub cineream. Probatum est.*
- 144 [*Dormire qui non potest.*] Absinthium inscio patiente sub caput positum, idem facit.*
- 145 *Virilia cui elanguerunt.* Verbasci radices exteriorem corticem, desicca et da bibere.*
- 146 *Cibum euomentibus.* Bethonicam cum lacte caprino decoctam bibat patiens.*
- 147 *Cibum et vinum qui retinere non potest.* Pimpinellam et mellifolium tritos, et in vino tepido da bibere.*
- 148 [*Cibum et vinum qui retinere non potest.*] Radicem aut aquam foeniculi bibat.*
- 149 *Comedendi appetitum qui non habet.* Centauream decoque cum aceto, et calide bibat per duos dies, vespere et mane 4to cispum renes sanat sitim tollit pectus purgat et stomachum mirabiliter sanat.*
- 150 *Vomitui cui non cessat.* Ballum vinum lacera in duas partes, et appone statim ventri super stomachum et cessabit.*
- 151 *Stomacum curans.* Beatae virginis menta alba, quae multum crescit in hortis, cuius radix bene trita in mortario, et mixta cum antiqua aruina, si admodum emplastri ad stomachum fuerit posita sanat, omnes tales qui non possunt habere digestionem bonam, nec in summa euomere permittit cibaria sumpta.*
- 152 *Sanguinem expuenti et vomenti.* Raffanum munda et pone ad mell sicque ad edendum da patienti.*
- 153 [*Sanguinem expuenti et vomenti.*] Apium cum melle in lacte caprino bene bullire faciat et bibat.*
- 154 *Dolorem capitis arcens.* Bort, ezetet, es rosa olayt elegicz i egiben, vagdaly kakuk füuet bele, melegicz i megh, azzal kenied az feiedet.*
- 155 [*Dolorem capitis arcens.*] Az rutat vagdald megh, s-vesd az fa olayban, fözd megh benne, es melegen mint el türheted kend az före.
- 156 *Auagy.* Szek füuet, isopot föz megh vizben, s-azzal mossad, megh vigaszik.
- 157 [*Dolorem capitis arcens.*] Lauendulae aquam in patina cum albugine oui tere, donec spuma efficiatur et fronti alliga.*
- 158 [*Dolorem capitis arcens.*] Optima radicem cucurbitae terrestris aruenam antiquam, eleum oliue, vel vinum distillatum, ceram et salem in unum contere, atque ad ignem fac bullire, ut fiat ex his unguentum, et ungatur caput in parte doloris, et etiam restinguit sanguinem de nasu currentem. 2da utilitas podagram in pedibus vel manibus hoc unguento terendo ad quindecimum diem sa-

- nat, tandem hinc veniat ad balneum procul dubio sanabitur et est probatum.*
- 159 [*Dolorem capitis arcens.*] Radicem plantaginis collo suspensum mitigare degunt.*
- 160 [*Dolorem capitis arcens.*] Kakuk fü tritum et decoctum, temperetur cum aceto, oleo rosarum, et fiat emplastrum super caput.*
- 161 [*Dolorem capitis arcens.*] Kapor magh decoctum in oleo oliue iuuat si ungis eo.*
- 162 *Capitis vertiginem suprimens.* Tere saluiam et bibe eam per tres dies jejunos.*
- 163 *Frenesim capitis arcens.** Absintyum et arthemisiám in forti aceto de coque, per pannum cola et cum eo calide laua caput.*
- 164 [*Frenesim capitis arcens.*] Tere rutam cum oleo rosaceo, eoque unge frontem et dolor recedet.*
- 165 *Verrel valo vizellesről, vagi kit kö bant.* Az eszteragh fészkebe az mely köuet talalsz, törd megh, s add megh inya.
- 166 *Seruesről probatum dersini 1603.* Az szabot főzd megh erőssen, es annak utanna törd megh ohajal egietemben, s-kösd az seruesre.
- 167 [*Seruesről.*] Ohaiat, fa olayt, eget bort, beczi szappant, timsot: főzd mind egiben, es annak utanna had megh hülni, osztton tiukmony feieret elegiczi köziben, io süto szennel kend megh az mel[jit] vele.
- 168 *Dagadasrul.* Az dagadozot embert szena por auagi moruabul tsinalt feredöben fereszek, megh giogjul. Dagat labrais igen jo.
- 169 *Tüdü es may megh szakadasrul.* Az czikoria leuelenek vedd vizet, s-azt igia.
- 170 *Hidegb lelesről.* Az centaureat főzzek megh vizben, es ejomra melegen azt igiak.
- 171 *Centaurea basznay.* Törd megh, ted az sebre, megh giogitja, embernek giomrabul minden merget es artalmat ki üz, ha iszak borban.
- 172 *Szakadasrul.* Pünköst napia tajban keres kegiotrangot, az giökeret es az leuelet törd megh, tedd porra, elegiczi megh mezzel, hogi sürü legien, es kösd az szakadasra.
- 173 *Seruesről.* Az feier üörönnnek az niers leuelet szed megh, tölczi megh egi fazakat vele, ted az szenhez, keuerjed untalan, es igen sozzad, hogi vereytezzen, ezt ted egy ruhara, s-melegen kösd reja mind szellel.
- 174 *Dorsi dolorem euitans.* Axungiam veterem coque in oleo oliuae et unge dorsum patientis, tribus aut quatuor vicibus et sanabitur.*
- 175 *Lesionem lateris dolores, et dorsi dolores arcens.* Lini semina tere bene et oua quantum vis misce cum calida aqua et liga ad illum locum ubi sentis dolorem.*
- 176 *Rasztrol.* Eb kaprot es szölöt, retket, vagi penigh az leuelet, földi borostiant, ezeket ösd megh forro vizzel feljül, es aual kösd.
- 177 *Meredekről.* Milium pone ad acetum prius calefactum, ligesque super locum et sanabitur.*
- 178 [*Meredekről.*] Szek fü olajal kend az meredeket, megh giogjul.
- 179 [*Meredekről.*] Az feniö magot megh kel törni, egi kis borral megh kel önteni, faczarjak megh, agi megh inia az leueben, az vekoniat kend megh jol az többiuel.
- 180 [*Meredekről.*] Lo szart melegen tedd egy poharban fejer borban, es ehiomra igiad.
- 181 [*Meredekről.*] Cutem leporis nundum pilatam, unge cum melle, saleque condias bene et liga super dolorem.*
- 182 [*Meredekről.*] Niarban az leuesticumnak ved vizet, ad megh inya. Telbe pe-

nigh ha vizet nem talalod, az giükeret asd ki, főzd megh feier borban, s-id megh. Megh kel penigh törni az leuelet mosarban jol, s megh kel faczarni egy tsiuporban, s-töry köment hozza, es egy keues soot, főzd megh jol, es tedd el, s-ely velle az hol fay, kössedis velle.

- 183 *Turos labrul.* Equali pondere acipe vitriolum alumen, tthus[1], et excoque in pura aqua: de hinc in illa [aq]ua madides trapellam mundam, et illa debes lauare et [.].re: scias per hunc hominem dictum esse qui per eas sanitatem recepit.*
- 184 *Sömörül.* Locorum tere, et cum ea terge locum.*
- 185 *Köröl.* Raffanum magnum incide in paruas particulas impone in unum vas strictum, super funde vinum album et bonum, et mitte stare per diem et noctem, clausumque sit vitrum bene, et postea utere cum illo.*
- 186 *[Köröl.]* Hat fő fokhagimat főz megh vizben, es harmad vagi negied napigh azt igia, s-el rontia az köuet.
- 187 *[Köröl.]* Sanguinem vulpinum misce cum bono vino et tepide da patienti bibere: hoc certum est.*
- 188 *[Köröl.]* Expertum unum calaris unum sarga gionta, que num sunt recentes conteras, ac in vinum purum impositum puluerem, paciens jejuno stomacho bibat, et lapides ex eunt de vesica expertum varadini.*
- 189 *[Köröl.]* Az pap moniat, petreseliem gjükeret, temient kel borban főzni, s-azt kel megh inya.
- 190 *Tussim arcens.* Mell purum cum duobus coclearibus mediocribus, quinque ficus, unam passam quantum pugillus capit pone in unam ollam, pintam aquae in fundas, et coque ita ut media pars consummatur, et tandem mediam partem remanentem, calide vel tepide, jejuno stomacho bibe mane.*
- 191 *[Tussim arcens.]* Semina caulium et rutae redigantur in puluerem et melle commixta dentur patienti.*
- 192 *[Tussim arcens.]* Isop, mezey czipke, safrany, sallia, ezeket főzd egyben, es add megh inya.*
- 193 *Oppilationem sanans.* Az kapotniakat ted porra, es szidd fel az orrodban, es nem sok vartatuan hajoly le arczal az földre, et effluunt mali humores per nares.*
- 194 *Szü faiasrul.* Az salliat főzd megh borban, az leuet id megh, es az meleghe salliat kösd az szüued arant altal.
- 195 *[Szü faiasrul.]* Az feier ürmöt ösd megh eczettel, forrald megh, az utan az ürmöt kösd az szüuedre.
- 196 *[Szü faiasrul.]* Az katangh koronak (az töuet) az töuet törd megh, es igia megh feier borban.
- 197 *Giomra az kinek fay, vagy megh szorult.* Feniö magot, egetbort, szerezendiöt, borsot, eczet [...] kel timporalni, s-megh kel innia adni.
- 198 *Nylallas elen.* Nasturtium tere fortiter deinde pone, ad unam ollam, ut aliquantulum ad ignem recalescat, postea ad unam mappam ordina, et dolori circumliga.*
- 199 *Gutturis dolori.* Mer [...] um coque in aceto et liga ad gutturem.*
- 200 *Czömörül.* Stercus equi recens maceratus in aqua et expressus eius liquorem bibe et post horam sanaberis.*
- 201 *Scabiem et pruriginem curans.* Marubium coque in aqua, et corpus inde lotum, omnem scabiem et pruriginem sanat.*
- 202 *Varas föröl.* Kel kenkö, galiczikö, egy kiczin barany fagiu, ezeket egiben kel főzni, azzal kel kenni.

- 203 *Hurutrol.* Egy kis marok sos vízzel kenie az talpat az tűz mellett, es süsse iol az tűzhöz az talpat.
- 204 *Mirigh ellen, vel pokol varnak ad rumpendum.* Harom veres hagimat, pista bene in igne lento, decortica partem superiorem, et smigma Vienense impone in mediam partem, et tere fortiter in mortario, adde oleo oliuae modicum pro ut videbitur expedire, haec omnia coque fortiter, donec nigrum efficiatur, cum cocleari continuo mouendo ne comburratur, hoc pacto fac emplastrum, et ap-pone apostemati, vel ulceri vel cuius tumori.*
- 205 *Pokol varrul.* Kel grispan, timso, galiczikö, mez, erős eczet, ezeket erössen megh kel főzni, es azonkeppen reia kötni, az mint legh melegben el törheti.
- 206 *Apostema curans.* Czengő fü, siccabis et flores eius ponas ad oleum eliuae et teras usque nouem dies vel plus et uge[1] locum apostematis, vel cuius vis in-firmitatis nitus et extra valet, probatum.*
- 207 *Sanguis fluxum curans.* Radicem planta[gi]nus coque in albo vino supertec-tura panis et ieiunus bibe.*
- 208 *Sanguinem naris sistens.* Folia varadiczi na[ri]bus indita fluxum sistunt, vel bene ligando brachia.*
- 209 *[Sanguinem naris sistens.]* Stercora calidi porcorem inde naribus et cesabit fluxus.*
- 210 *[Sanguinem naris sistens.]* Az baracziknak az maguaban törý megh niolczat, ted erős eczetben, faraghy körmöt bele, egi kerot kel tsinalni, ezt kel az orra-ban tenni, ketfelöl az vak szemere kenieret kel piritani, azt kel reia kötni, es az baraczk magnak az leueuel kel az homlok eret (kötni) kenni.
- 211 *Ver basat curans.* Lac dulce pone ad ignem lentum, et fac calefieri quantum sentis quod summere possis, et imponas alumen ad medietatem unius oui, es mihelt rajtad ismered az betegseget ottan id megh melegen ehjomra. Probatum est.*
- 212 *[Ver basat curans.]* Milium (que) coque in forti aceto et paciens bibat, dum se deponere voluerit, nec aliquem haustum de super bibat.*
- 213 *Probata ver hasrul.* Giurjon egy kis tesztat, törjön fel marok timsot, szitalja megh, es az utan vessen egy tiukmony szeket, es egy keues mezet mint harom tsep volna hozzaia, hagi azokat mind öszue giurja, tsinalion harom pogaczat benne, heuczen egy tiszta teglat megh, es süsse rajta hamuual, es aual eljen.
- 214 *Lumbricos eiiciens.* Az farkas almanak az haiaat föld megh erössen, et calide undique circum ligabis locum bis velter expertum est.*
- 215 *[Lumbricos eiiciens.]* Vel cum felle bouis terge ventrem exterius.*
- 216 *[Lumbricos eiiciens.]* Az natragulianak az töuet borban föld megh, s-egy ki-tsint melegen agy inya benne.
- 217 *Digestionem iuuans.* Az vad salliat, az fejer saljat feier borban megh kel for-ralni kenier hay alat, s-abban igik.*
- 218 *[Digestionem iuuans.]* Osztón kormot, tjukmony feiert, mezet kel egiben ha-barni, s-azt ruhara kel kenni, s-azt kel reja kötni.
- 219 *Verhasrul.* Primo fac album panem piritani, et de super infunde vinum subli-matum, et adde alumen abundanter, deinde scinde in tres partes, et unam com [ede] mane jejunos, alteram altera, tertiam tertia die.*
- 220 *Sülyről in culo.* Marubium nigrum tere [. . .] cum aruena et trude ad culum et sanabitur.*
- 221 *Lab fokadozasarul.* Vegy fel font gletet, [. . .] pinz arra eczetet kel erössen benne megh főzni, es [. . .] fillierarra timsot külön kel megh főzni, es ez ketfelet kel [. . .]ue elegiteni, s-ezzel kel kenni.

- 222 *Morsum alicuius bestiae sanans.* Vegy egy pinz arra galicziköuet, fel tiukmonyni timsot, harom tiukmonyni eget földet, any so kel, menyuel harom penz arra tehen hust megh sozhatnal, főzuen ezeket, mosarban megh kel törni, es az daganatiat megh kel vele körül kenni.*
- 223 *Turos szarrul.* Kel ember vizeleti, galiczikö, meny, any timso, szappan, aliopticum es egy nehezik temien.
- 224 *Inyet kinek feregh megh eszi.* Timsot, galicziköuet, grispant, egy egy dionyt szerezt, nem kel őket megh törni, hanem tsak ugy vesd őket tiszta vizben, es főzd erőssen egy fazekben, az utan kend az inyed vele, es az rothat husokat ki szagattja.
- 225 *Sebröl.* Ujonnan valo sebröl jo oruossagh, az uti füuet főzd megh jól mustban, ha must ninczi, borban ves vaját hozza, az utan ved ki az szentül, hoga megh al az forrasatul, mosd megh az sebet az leueuel, az utan tedd reja az uti füvet.
- 226 *[Sebröl.]* Szaraz akasztalas, körös fa heiat kös rea, es anyra öszue vonsza az sebet, hoga nem kel akasztalas neki.
- 227 *Dagadasrul es gonosz keleuenyröl valo.* Keres belend füuet, farkas fogot, ki mind telben, niarban zöld, ronto füuet es szölöt, feier lilium gjükeret, feier maluanak gjükeret, szentiuian viragat, czengö fü viragat, földi borzanak leuelet mind gjükerestül, s-törd megh erőssen őket mosarban. Annak utanna faolayt, baran fagiat, iros vaját oluazd egiben, vesd bele az füueket, igen keuerjed, hoga megh ne eghjen, [az] utan szep melegén szürd megh erőssen, oszton tedd egy szelenczeben, s-mikor kel, ely vele. Menjülestis jo ez felsö szerrel kenni.
- 228 *Dagadasrul.* Mindenfele dagadas ellen, szegy soska leuelet, földi boza leuelet, ted egy üueghben ezeket, ted egy hangia fezekben tizen ötöd napigh had alion ott. Aranioz reia oszton, es azon oraban ved ki onnat, az mely oraban oda töt-ted volt, s-kend vele az dagadast.
- 229 *Mirigy vagy pattanas ellen.* Feier ürmöt, foghagjmat, rutatt, tormat, feniö magot, dio belt, borsot, törd egyben ezeket, ös fa olayt reja, melegiczy megh az szennel, tsinaly iras ruhat belölle, de először kend megh az pattanast vele, annak utanna ted reja az iras ruhat.
- 230 *Melieben akkinek kel, auagy egieb dagadas volna testen.* Probatum est. Az feier liliumnak szed megh az viragoczikaiat, s-ragd egy üueghben, azon feljül tölczi tiszta faolajt reia, tedd az veröfenyre, had erjek megh. Menyuel töb esztendösb, anyual hatalmasb leszen, es ha az melieben belöl kel, tehát az olajban ött vagi hat tseppet ös egy kalan borban, s-ad megh inya.
- 231 *Auagy.* Ha valamely dagadas leszen hertelenséggel valamely embernek testen, kenie megh vele, es tsiuda modon megh gjogjul.
- 232 *Meniülesrül in pede vel manu.* Farinam hordei mel, sal et acetum bonum equali mensura in simul et calide fac ad pedem, et per tres dies sine sub ligatura.*
- 233 *[Meniülesrül in pede vel manu.]* Meny az par lugh, any az eczet, es soot kel hozaja vetni, azt megh kel az szennel heuiteni egy fazekben, az spongiat ki kel faczarni es heuen reia kel kötni az dagadasra.
- 234 *Rothadasrul.* Ha valakinek valamely tagja megh rothat, vegy tiukmony szekit, azt igen kel főzni, s-keuerni, annak vaia leszen, azzal kel kötözni, s-megh alattja.
- 235 *Kelesre valo erlelö ir.* Lenmagot, mezt [.] kel egiben tsinalni, s-azzal kel kötni,

- 236 [*Kelesre valo ertelo ir.*] Feniö szur[kot], olayt, viaszt, gris pant kel egyben tsinalni s azzal kel [. . .]
- 237 *Dagadasra.* Az szina port föld meg, azzal kösd. Probatum est.
- 238 *Eséről.* Az ki valami magas helyről esik, es az ver meg aluszik benne, igen hamar keres tserfa szent, ved feier borban, agiad azt giakorta innya.
- 239 *Keznek vagy labnak meg szegeséről.* Fekete nadalyt, ros lisztet, tiukmony feiert, veres követ (alii Szentgiörgy követ dicunt) egiben kel timporalni, reja kel az szegesre kötni es meg forrad.
- 240 *Gladio transfossis.* Az kegiotrangot kenier hay alat föld meg es add meg inya, s-az szüeröl el mossa az vert.*
- 241 *Agaveleie kinek meg szakat.* Vedd szekit hat tiukmonnak egy talban, ves ahoz terpentinat, az utan viola olaia, hagi ezeket egiben timporalod, ha firfiunak szakat meg, hat az mely aszony fiat szoptat, annak az teieben kel venni mint egy fel üeggel, es az szerszamban kel keuerni, ha penigh aszonynak szakat meg, oly aszont keres, ki leant szoptat. Ez szerrel kel oruoslani.
- 242 *Venenum reprimens.* Radicem brancae ursuae bene exsiccato, contunde bene et recipe unum coclear illius pulueris in vino bene calido et postea bene tegatur ut sudare possit.*
- 243 [*Venenum reprimens.*] Collige gemmas florum de hipericon, siue fuga demonum antequam appareatur flores et impone ad oleum oliuae et fac ad solarem calidum, sicut fiet oleum scorpionis, istud oleum postea valebit ad morbum pestiferum ad quemcunque locum volueris malefactis panniculis lineis in illo oleo.*
- 244 *Adustum membrum sanans.* Albumen oui, oleum oliuae, görög feiert, teyfelt et unge eo sanabitur.*
- 245 [*Adustum membrum sanans.*] Jo tök leuelis, ros lisztet kel szitalni, 10 tiukmoniat egiben kel vele giurni, meg kel sütni, meg kel aszalni, az egest meg kel vizel, akar olajal egi tolluual kenni, s amauual be kel hinteni.
- 246 *Iz viz allasrul.* Az tisztos füvet föld meg feier borban auagy tiszta vizben, s-mosd azzal.
- 247 [*Iz viz allasrul.*] Az gilisztat ragd egy üegben, super funde oleum oliuae cum alumine et albugine oui collue, pone ad vulnus et suffocatur illa fluxio.*
- 248 [*Iz viz allasrul.*] Egy üegh gelesztat tegy tesztaban, ted az kemenczeben az szen köziben, hogy meg hül az kemencze, ved ki belölle, az tesztat ved el az üeghről, s-azt ted reja.
- 249 [*Iz viz allasrul.*] Hogy ha mind ezekkel meg nem all, az gletett meg kel törni, szitalni, az egetborban kel reja tenni s-meg all. Probatum.
- 250 [*Iz viz allasrul.*] Meny bors, ket any legien az temien, folio vizben föld föld[!] meg es auual mossad.
- 251 *Sömörül.* Sulfur, allium, acetum, sal, tempora invicem, acetum sit tantum ut liquidari possit.*
- 252 [*Sömörül.*] Carponem magnum et vinum desquama et squamas eius in testa crima ad prunas et cinerem squamarum contunde cum aruena, cum eo unge et sanabitur.*
- 253 *Kinek iz eszi az fogat.* Cziuka fogat, szekfüvet, borsot, mezet, timsot, ezeket egiben törjed es kenied vele.
- 254 *Izről valo.* Az tiukmonnak ved ki az feieret, had benne az szekit, salliat, isopot, sot tegy az tiuk monjaban, azonkeppen takard az szenben, az utan törd meg, hinczi meg az fogat vell, az kit az iz eszen.
- 255 *Orbanczirul valo oruossagh 1 ize.* Laureabacca, timso, temien, galiczikö, tiuk-

mony, bor, eczet, viz, ezeket habard öszue, es az szennel keuergesd az migh fel forrad.

- 256 *Auagy.* Eczet, galiczikö, soo, timso, eget föld, bolus armenus, ezeket eczetben főzd megh, az eget földet apronkent vesd hozzáia, mert ha szertelen veted, mind ki fut, es habarjad, oszton annak az saraua! kend es megh giogiul. Ex-pertum.
- 257 *Szaia az kinek megh vesz.* Saliam et rutam equali modo, alumen, laureabac-cam eadem modo coq[ue] simul et lauctur inde os.*
- 258 *Szemnek peczeniessegerül.* Az kinek igen peczenies az szeme, mez, timso, gris-pan, egi lott legien mindenfele, három tiukmonnak az fejere, ki kemenien főtt megh, nigy lott rosa viz, ezeket törd jól öszue mosarban, es szürd megh ruha altal, ezel banial s-ki veszti belölle.
- 259 *Szemfaiasrul.* Az kegio hagianak az fejer viraganak ved vizet, s-botsasd bele. S ha ver vagion rajta, el oszol rolla.
- 260 *[Szemfaiasrul.]* Vagy az tehen ganiejnak az vizet botsasd bele.
- 261 *Czioklasrul.* Az viza szüet aszald megh s-add megh inya leuendula vizben et cessabit.
- 262 *Halioghrul, ha tiz esztendey volnais.* Az celidoniát törd megh jól, es vedd vizet kezed között, touabba meszet, galicziköet, timsot tegy hozzája, de az galiczikö böuön legien. Főzd megh, szürd megh, ted egy üueghben s-ely velle.
- 263 *Ször feregh ellen.* Ha megh akarod tudni, ha vagion benne ször feregh, meny el, s-mezzel kend megh az ros kenieret, vagi az ros feiet, es ted az sebre, las-sad melegh vizzel hinczi megh, es mind ki jünek az ros feiere.
- 264 *[Ször feregh ellen.]* Auagy tsinaly parlugot es ted bele az labodat s mind ki jünek.
- 265 *[Ször feregh ellen.]* Az petreseljmet foniazd megh vizben, es azt kösd az la-bara, s-mind megh hálnak.
- 266 *[Ször feregh ellen.]* Tsinaly erős parlugot tserfa hamuiabul, kit tiszta helien egettel megh, es azt szürd megh ruha altal, hoi tiszta legien, es az mint el türhetj az laba, ted az vizben egi oraigh vagi feligh, es az migh fay neki, attol fogua töröld ala az seb fele, s megh latod az fergeket benne az utan, hoi ki veszed az vízből, hinczi megh az sebet ökör farkall, kit szepeu megh törtel es megh szitaltal, s-ugian azon vizzel ismet megh moshatod, tsak hogy szürd megh az vizet az fereghtül.
- 267 *[Ször feregh ellen.]* Az borseprüt forrald megh erőssen, es hogy megh hült, az utan kend reja az mint el türhetj, s-azzalis kösd be az dagadast.
- 268 *Hasa kinek megh all.* Vegy egy öszue marok soot, mezet, beczi safrant, főzd jól erőssen, annak utanna az asztalra tölczi hidegh vizet, hoi megh ne ra-gagion. Tölczi reja es tsinaly harom tsapot bene.
- 269 *Sarrul purgatio.* Artemisia coque in lacte caprino sub disco panis et cum coc-tum fuerit exime et quanto calidius poteris bibito jejuno stomacho, id iterato iterum sit bene coopertum et purgabit.*
- 270 *Excernere qui non possunt.* Alumin quantitatis unius nucis incisum impone in aquam frigidam et cum liquefactum fuerit in aqua bibat paciens.*
- 271 *Purgatio magiarnak.* Fejer ürmöt, rutatt egiant, eginihany szem borsal egjüt, főzd megh borban kenier hay alatt es add megh inya.
- 272 *Emesztesrül.* Egerfarkat ves melegh borban es arrul igial, s-jol emisztheczi.
- 273 *Purgatio mind sarrul s-mind egieb betegsegröl.* Az farkas harsnak az töuet asd ki s-tiszticzi megh, az utan tarczy eczetben harmad napigh, az utan ved ki es metely igen apron benne, anyt, meny-t ött penz megh niom, vegre egi ostiat

- harmatoz megh borral, ted köziben es niel el ehiomra, s-minden undoksaghtul megh tisztit.
- 274 *Korsagbrol.* Az szekfünek az sarga viragcziat föld megh erős eczetben, es jo melegen id megh.
- 275 [*Korsagbrol.*] Vedd vizet az szakadas fünek es az szapora fünek s-add megh innya.
- 276 *Vagy.* Az szakadas füvet szed megh niarban, aszald megh, s-telbenis jo leszén. Törd megh s-add megh inya vizben.
- 277 *Korsagbrol.* Probatum: Az tserfanak az giöngit föld megh borban s-eczetben, es mikor reia kezd jutni, add megh inya, de először szepen megh szarazd, es megh törd, megh szitald, es ugy ely velle.
- 278 *Hurutrul.* Piriczi kenieret, asztasd megh jol egetborban, hinczi jo böuön törrött giömberrel, es agy haromszor vagy negyszer enni benne.
- 279 [*Hurutrul.*] Az feier liliumnak az töuet asd ki, tedd egy tiszta fazekben, önczi egy meszely bort reja, egy meszely eczetet, egy meszely vizet, egi meszely mezet, kenier hely alat föld erőssen. Nem art, ha feniö magot es isopotis veczi bele. Anyra föld, hagi feligh el forjon, oszton ves törrött giömbert bele, es minden nap három kalanal igial benne. Hoc est ab Anthonio eximio Doctore dictatum.*
- 280 *Natha ellen.* Unum pomum album scinde in duas partes cultro es kerekiczi ki az magna körül tandem de bono genere tritum thus in medio pomi divisi dispone et fige ad veru et assa fortiter, deinde jejuno stomacho utere cum eo.*
- 281 [*Natha ellen.*] Szekfüuet ves eleuen szenre, annak az füstit vegie be az szaiaban es orraban, annak utana alugek keuesset, halat ne egiek, gjümölczötis ne egik, delest borsot vegien az szaiaban, ragia megh, oszton nielje el, es annak utanna egy oraigh füsültesse az feiet, es heu ruhauat töröltesse.
- 282 *Viszketegh ellen.* Az peszerczet főzze megh vizben s-mossa azzal.
- 283 *Torok fajasrul.* Az veres hagimat süsd megh, feier örömmel es szekfüuel törd egiben, vcsd mezben es föld megh es heuen kösd reja.
- 284 [*Torok fajasrul.*] Az galamb ganeyt kösd len ruhában, föld megh eczetben, s-heuen kösd reja.
- 285 *Bizoniosb.* Feier eb ganeyt törö öszue kender szöszel, föld megh mezben, kösd az torkara heuen, mint el türhetj. Add megis inya tisztan vizben önön magat, törrött borsis kel hozza.
- 286 *Nemasagh ellen, mely betegseghből leszén.* Saluiam bene lotam excoque in butiro et da bibere patientj.*
- 287 *Vocem clarificans.* Flores sambuci exsicca ad solem et caueas ne puluis veniat, de super vel aqua fontana vel pluuiä distempera cum vino et bibe mane.*
- 288 *Dentium curatio.* Ha akarod, hogy egy fogad se hulion ki es ne faion: minden esztendőben ketczer vagi haromszor kend megh az fogadat mind küüül belöl az keserü fü leueleuel, es mikor az iz eszi, aszaly megh benne, s-ted porra, s-azzal dörgöljed az fogadat es husat.
- 289 *Alutlansagbrol.* Az mákban suffat kel tsinalni, s-azt megh kel enni melegen, oszton az mákban niersen megh kel venni, s-azzal kel az ket vak szemet kenni, oszton az ket tenier felet valo ereket, es az ket laba bokajan valo ereket.
- 290 *Aceti curatio.* Az somfat redige in hastulas, eas tandem macera in vase in vino ad triduum, post excipe et rursum exsicca in loco calido quam optime: iterum infunde insuper acetum acre una mensura, ac deinde bene obstruso ore maneat ad quadriduum et sic deinceps singulis diebus infundendo aliquantu-

- lum vini habebis acetum corollarium, si parum addideris piperis, erit odoratum, sin rosam exustam, habebis plus odoratum.*
- 291 *Aliud.* Pro viatoribus si ubi peregrinati desit acetum, unum vitrum imple vino et in ollam eo imposito, admone igni ut bene comburratur sicque extracto vitro acetum habebis.*
- 292 *Stomacum confortans.* Grana juniperi vel piper integrum deglutias vesperi cum is cubitum hocque sepe facias, sed post potum non summas.*
- 293 *Hasa ba kinek igen megien.* Egy tiukmoniat süs kemenien, hamozd meg, mesd haromma, az hejat törd meg jól lagian mint egy millje, es azzal hinczi meg az tiukmoniat. Ekkeppen három reggel, három tiukmoniat tsinaly, az utan egy kis fazakaczika tejet forraly meg s-vedd ki az szentül, hadd meg hülni egy keuesse, az utan mint egi mondolany törött timsot ves bele, es melegen, mint el tühreted ehiohra kalannal azt igiad.
- 294 *Giomrat kinek az sar viz belöl meg futta.* *Purgatio.* Az tiszta viaszt, rutat, az fekte ürmöt, az papa füet fa olajban főzd meg erőssen es tiszta ruha altal szürd meg erőssen, es haromszor add meg inya ehiohra. Az embernek testet meg gerjeszti, es vagi maja között leszen, vagi beli között meg tisztítja, de giermeknek ne add.
- 295 *Diptami radix.* Vulnerj appositus ferrum extrahit, sic faetum mortuum.*
- 296 *[Sülyrül alfelben.]* Az arua tsalant mikor magos, aszald meg, tedd porra, hincz meg vele, elszakaszta.
- 297 *[Sülyrül alfelben.]* Az öreg szarkalabfüet főzd meg feier borban kenier hey alat, ves egy kis timsot bele, s-ad meg inia.
- 298 *Kiben belöl vagion.* Az bab leuelü füet mind töuestül igia meg ehiohra eginihanszor.
- 299 *Sülyrül, akarmi külső tagiaban az kinek vagion.* Foghy egy sülydisznót, rekezd egy fazekban, földövel fed be, es sarral kend be, az utan tedd jó szén köziben, had eghien meg. Hogi meg egh, törd szep apron porra, oszton kend meg az helyt először, fordulo olímnak, az kit sülyfűnekis hinak, auagy az kegitrangnak, kinek sok moniay vadnak az vizevel, es akar hol legien, igen szepen hinczi meg az porral, es any teglat, meny az süly, melegiczi meg, s-ted egi kis vizes ruhában, es mint el tühretj, niomogasd be velle. Ha penigh belöl vagion az culusban, hogi meg az seged vegeis kijü miatta, tehat hinczi meg velle, es akkeppen tselekeduen meg latod az giükeret rajta, ha meg az oldalaban volnais, oszton szakaszd ki, s-arrais teglat melegiczi, ha az bőrön belöl vagion, küüül kend meg mezzel, es ugj hincz meg. Intestinam herinaces ejcias.*
- 300 *Francziurul valo purgatio.* Eb tejet, giömbert, nadmezet főzd meg feier borban s-add meg inya, az meny illik egi purgatjonak.
- 301 *Faydalom ellen.* Az szeles lapunak az haját sooual egyben kel törni, s-azzal kel kenni.
- 302 *[Faydalom ellen.]* Az földi borzanak töuet, tormat, retket meg kel törni mosarban, vizet kel fatsarni, faolayt, egetbort egy mertekkel kel tölteni, s-mikor kenieret sütnék egi kenierben kel tsinalni es meg sütni, s-azzal kel kenni.
- 303 *Rasztrul.* Radices egerfark tere in mortario et pone in ollam nouam, bene coquendo sub cacabo et asperge cum vino et calefac, tandem pone de cortice panis unum circulum splen in mediate et desuper liga dictas et coctas radices.*
- 304 *Item.* Bibe aquam ligni szilfa jejuno stomacho tribus diebus.*
- 305 *Vel* interiorum corticem ligni czerfa, coque in olla noua sub disco panis in albo vino, ut ebuiat quartam partem et bibe aliquocies.*

- 306 *Verbasrul.* Az veres teglat megh kel törni, parluggal öszue kel habarni, keszenöre kel törleni es az hasara kel kötni.
- 307 *[Verbasrul.]* Az veres teglat megh kel törni, es tiukmonyban megh kel enni.
- 308 *[Verbasrul.]* Az tiukmony hejat kiben az pisen volt, igen apron kel törni es tiukmonyban megh kel enni.
- 309 *Ször feregh ellen.* Mel, ceram, acetum, forte fac in emplastrum et pone ad vulnus. Sanabitur.*
- 310 *Az mely embernek valamely teste megh asz.* Keres lo tsont veleiet es tsont velöt, ohaia, hagimat, az hagimat törd megh es főzd öszue az töbiuel s-azzal kössed.
- 311 *Czioklasrul.* Az veres clarist es giöngi szemet törd megh rez mosarban, s-egi kalkan borban add megh innya, es azonnal el hagia. Probatum.
- 312 *Orra vere az kinek felette jar.* Az firfiunak az moniat ted egi tsiupor eczetben s-ottan megh all.
- 313 *Kebes lorul.* Abrakkal egietemben agy kender magot enni s megh gjogjul.
- 314 *Folio kebröl.* Az mogiorofanak az rüget aszald megh, s-abrak között ad az lonak, de megh kel törsöltni az rüget kez között, hagi el romoljon s-lagi legien, mint az liszt, es megh kel neduesiteni az abrakot, hagi hozza ragagion, megh ha keues korpát elegitnek köziben az sem art, hagi az lo job szüuel megh egie. Hoc est ad modum expertissimum remedium haec non tantum semel, sed bis, ter, quater etc. continuandum.*
- 315 *Rühes lorul.* Eget bor seprüben kenköuet es galicziköuet kel törni, s-azzal kel be kenni.
- 316 *Az kinek ver szal az szüere, vagi az meredek bantja.* Az harsfa viraganak vegie vizet es aggia megh inya.
- 317 *Korsagbrul.* Assatum epar talpae comedat et sanabitur. Imo nunquam illum morbum amplius sentiet.
- 318 *Gutta ütesrül.* Rutam frica bene, tam diu in oleo oliuae donek desiccabitur et cum eo unge ad ignem locum patientis.
- 319 *Vomitus.* Contere allium cum muscato simul et da bibere patienti et statim euomet quae deglutiuit. Probatum.
- 320 *Louon valo sebröl.* Az mely louon seb vagion, dugy szinte any oh szalonna szöldet bele az meny bele fer, s-megh giogiul.
- 321 *Lorol.* Az mely lonak megh varasodik az laba, uton jaras miat, vagy mikor saros s-nem mossak megh, s-attul varasodik megh: mossad iol parlugal, es szappanozd jól megh.
- 322 *Lo kehessegerül.* Oluasz es főz özüe fel eytel oh haia, megh any edes tejel, s-tölci az torkaban, s mind az alfelen takarodik ki inkab.
- 323 *[Lo kehessegerül.]* Az mogioro fanak az rüget aszald megh, es az kezed között törsöld megh, es abrak között add az lonak.
- 324 *Szaka! neuuesröl.* Vedd vaiat az feier gioparnak, es kend megh vele es eröuelis ki jü.
- 325 *Hidegh lelesröl.* Harom rak örment, harom szem borsot, harom fokhagyma fokot törö egyben, s-ad megh eczetben ehionra inya, de az nap se egie, se igial töbet.
- 326 *[Hidegh lelesröl.]* Az niers ürmöt törd megh s-idd megh eczetben ehionra mikor szinte reiad jü, de akoris töbet ne egie s-ne igial.
- 327 *Retked hogy megh ne magosuljon.* Aztasd megh az maguat borban, mind ad-digh, az migh megh czirazik, az utan szürd le az leuet es törsöld le az tsirajatis, maszor es harmadszor is az szerent tselekegiel.

- 328 *Dinied bogy hamar erő legien.* Mikor el akarod vetni, ösd megh egi rostaban buzgo forroual es azt nagy bodogh aszony napian miueld es hamar ki kel, es mezes forroual öntözd s-igen edes leszen.
- 329 *Petreselymet* ha assumptio maria napian vetczy, harom esztendeigh megh nem magzik.
- 330 *Kaposztad* hogi mindennek elötte legien, Szent Mihaly napban vesd el az palantatt.
- 331 *Kopassagbrul.* Ha ki az nagy feier földi tökben mossa az feiet, minden szöre szala el hul.
- 332 *Korsagbrul.* Az kis kutja kölyköt ember szakasza kette, s-az epeiet vegie ki, s-aszalia megh es igia megh egy pohar hidegh borban mikor szinte reja iut az niavalia.
- 333 *Puska tisztitasrul.* Fa olajal kend megh az rosdas puskat, töröy veres teglat megh igen aprora es szitald megh azt, s-hinczi megh vele az olaios puskat s-egy darab harsfaual suroid jól megh.
- 334 *Lo turiarul.* Az arua tsalant aszald megh, törd megh s-hinczi be az porauul.
- 335 *[Lo turiarul.]* Az farkas almanak az leuelevel kössek.
- 336 *[Lo turiarul.]* Az keserü lapuhot főzzek megh es mossak az leueuel s-kössek az leuelevel.
- 337 *[Lo turiarul.]* Az egerfark füuel kel kötözni.
- 338 *[Lo turiarul.]* Satu talpat egesd megh, törd megh, vizelettel mosd megh es az saru talpal hinczi be.
- 339 *[Lo turiarul.]* Az kölest törd megh es hinczi aual, ha megh pergeled az kölest es úgy töröd megh, annal job.
- 340 *[Lo turiarul.]* Mint az heia körömnnek olían leuele vagion egifele fünek, tsak hogi aprob veres hoszu viraga vagion, aszald megh, hincj az porauul.
- 341 *Franczulrol.* Az czipke bokron az melly szeörös bugak vadnak, kiknek apro bugaban apro fergeketis talál az ember, teörje cözue borral mind fergestül, azzal kennye smegh gyógyul.
- 342 *Vagi.* Az czipke fat uaghdallya ighen apron egybe egy fejszeuel mind haias-tul, főözze erőssen megh, feredgyek benne. Expertum.
- 343 *Diszno deöghbrül.* Az magas süü füuet, kinek fekete cziallyanis neue, mind gyükerestül adgiak megh enni korpaba.
- 344 *Fö fajasrul.* Az fejer ürmöt mosd megh vizben s keösd az fejedre. Expertum.
- 345 *Hidegh lelesről.* Az belend füuet rongiold megh, s a talpad alatt hordozd.
- 346 *[Hidegh lelesről.]* Keös lo tetüt az nyakara edgi ruhaba.
- 347 *Fogh fajasrul.* Az tarkont feözd megh io eczeötben kenyer haj alatt es mihelt megh forr, mingyart tegy a' faio fogadra benne.
- 348 *[Fogh fajasrul.]* Az belend fünek a gyükeret feözd megh eczetben, a' levét tarczy a' fogadon a' szadban.
- 349 *Orra uere a' kinek felette ighen iar.* Kössek keresztül negy felöl negy fürt hayal által az fejet, el all.
- 350 *Folyosorol.* Az melly gyermekén folyoso vagion, a' nyers bürkeöt szedgiek megh, csak mezittelen fekessek közibben az büröknek, s-el szarad rolla az nia-ualia, de az bürkött megh ne töriek.
- 351 *Lab serteset giogiczi így.* Mezet, lisztet, szappant habary egiben s-azzal kösd, az szappant szep apron vakaruan.
- 352 *Sertes orbanczozasarul.* Az szanatot habard jó eczetben, azzal kend es kösd.
- 353 *Feniöfa magb bor.* Az feniö magot tölczi egi hordoban, tölczi vizet reia, ieles jó ital szeginy embernek.

- 354 NB. *Vadalma bor.* Az vadalmat aszald megh, tölczi egy hordoban az el fogiot bornak seprejere, es jeles jo ital leszen, ha vizet hordasz reja.
- 355 *Körül.* Az boganczi koronak az töuet megh kel egetni, s-megh kel törni, szitalni, feier borban megh kel inia adni, az pohart le kel borítani, es egy tserepben kel vizeltetni.
- 356 *Korsagbrul.* Az vakondaknak az maiat agiak megh enni sütüe.
- 357 *Vagy.* Az farkasnak az tüdeiet megh kel mosni, es az utan egy uy fazekben kel tenni, de leuet nem kel reia ötneni, hanem egy földöt kel reia tenni, ra kel tapasztani, hagi az neduessege ki ne menien, es ugy kel porra tenni, hogy megh eghien, es törd megh s-ad megh innia.
- 358 *Okadas ellen.* Mezzel kend megh az embernek az köldöket, hints megh törött giömberrel, annak utanna törö retketis megh, mint egy tormat, aztis kösd reia felül, de az megh busítja, hanem egy tenierni ruhat marczi vizben, s-ted ra feljül es megh lasittia, es az okadas el all vele.
- 359 *Köröl, mely gyermekben volna.* Ved vizet az nagy anya lapunak, es azt tölczi cgi poharban feligh, felet ismet feier bort, es ugy add megh inya s-megh giogiul. Expertum.
- 360 *Madar fogni.* Eökö epeuel főz buzat, s-hinczj nekik, es el nem mehetnek mi-helt megh eszik.
- 361 *Vizellesrül.* Az ki nem vizelhetik. Cziombort, szapora füuet, nospolianak az maguat borban megh kel főzni, s-megh kel inya adni, s-megh indul.
- 362 *Szem veressege ellen.* Az kökeny fan az mely moh vagion, azt szed megh, feier borban főzd megh kenier hey alatt, es az leueuel mosd megh mind az szemedet, s-mind az homlokodat, es az fa mohot ket ruha között kösd az szemdre kezzer egi nap, es ugi tselekegiel majd egy hetigis.
- 363 [*Szem veressege ellen*] Az füzfa leuelnek vedd vizet es annak a vizevel mosd az homlokodat, es botsas az szemedbenis benne.
- 364 *Ver hasrul.* Szegy cgerfarkat mind magostul es főzd megh jo erős eczetben, s-azt kel chiomra megh inya haromszor vagi negyszer.
- 365 *Rothadasrul jo.* Az füzfa szen, eget ros szalma, timso, galiczikö, mezel kel öszue elegiteni es főzni es igen jo leszen vele az rothat sebet tartani.
- 366 *Lab turiarul szaraszto ir vagy viz.* Az kendermagot megh kel főzni, s-megh kel törni, s-megh kel szürni, de igen higan, nem ugy, az mint az füzfat tsinaliak, temient böuön kel bele vetni, ha az seb reghi, hat ruhat kel bele martani, es azzal kel kötni, es megh inditia giogiulasra az sebet.
- 367 *Iz etelről.* Rosa mez, fa hey, giömber, timso, szekfü viraga, sallia, utifü mind töuestül, kegio trangh, fagial fanak az leuele, ezeket feier borban megh kel főzni, azal kel az szaiat mosni.
- 368 *Seb tisztításra valo.* Ünö vaiat, mezet, lisztet, megh kel főzni es ezzel kel kötni, megh tisztul.
- 369 *Szaiat kinek iz eszi.* Kel nadmez, timso, eleuen giömber es mind ezekkel kel kenni.
- 370 *Iz etelről es fenerül fekete ir.* Mez, timso, szereczen dio, giömber, szekfü, crispan es diptamusnak az gjükere, eget kenier haiaat megh kel törni es szitalni, es az fazekben az mezzel egjarant kel tenni, auagy eczersmind az utan az töb szerszamokis egyarant legienek, de crispan keuesebb legien benne.
- 371 *Torok fajasrul.* Apiomot, papafüuet főzze megh borban s-mossa velle az fajó torkat, megis igiek benne, az füuet küuül reia kel kötni s-el mulik.
- 372 *Hurutrul.* Papa, füuet, isopot, salliat, apiomot, füget, feniö magot kel borban megh főzni, azt kel inya, tengeri szölöis kel bele es egi keues nadmez.

- 373 *Veres ir minden sebre valo.* Olay, tepentina, cinobrium, canfor, szaruas fa-giu, ezeket főzd megh erőssen.
- 374 *Mirigy ellen.* Az földi borzanak az töuet meteld megh apron mikor niers, tölczi egi icze faolayt reia, főzd mind addigh, migh harmad resze el apad, szürd megh, es egy üueghben vess ket vagy harom pokot bele az nagiaban, es ted az veröfenyre hadd erjek, es az hol az mirigy indul, kend megh velle, s-el vesz. Probatum.
- 375 *Hidegh lelesről.* Az malyva viragot, utj füuet, szapora füuet, centaureat feier borban főzd megh, add megh inya az előtt, migh ra nem jut mint egy oraua, de szenuegie el az keserüseget es bizoniara megh giogiul.
- 376 *Franczu var ellen.* Először vegy diszno haiat, feier temient, timsot, eleuen ken-esöt, barany fagiat, ezeket hidegen törd egyben, negied napigh kend velle es el hull rolla, az utan arpa vizet agy inya, s-megh giogiul.
- 377 *Sebrül, kinek ina megh szakatt.* Az gelesztat böuön apron megh kel vagdalni, es olayban erőssen megh kel főzni, megh kel szürni, facziarnj, az utan terpen-tinat, viaszat kel bele eresztetni, citrium modra kel tsinalni.
- 378 *Kolyka ellen.* Az aszszu varadiczot főzd megh feier borban, es add megh inya s-el hagia.
- 379 *Hurutul.* Az kakuk füuet főzd megh teyben es ves safrant belc, főzd jól s-jo leszen.
- 380 *Fekete allatott feierre tenni.* Harom patkant vagdaly megh, főzd megh akar borban, akar vizben erőssen, es az utan hadd alion harmadnapigh, hogy megh fő, az utan mosd azzal, s-megh feieredik. Ez valoban igaz dologh.
- 381 *Orra veret el inditani.* Az aruatsalannak az vizeben tseppenczi az orra liuka-ban s-el indul.
- 382 *Viszketegbröl.* Törd megh az dionak az belit, főzd megh vayban, s-ves egi keües kenköuetis bele, szürd megh, de először jól megh főzd, oszton meleg-h helien kend megh velle. Jo kassai vasznót igi kel tsinalni.
- 383 *Vad hus ellen.* Egy penz arra eczetet, egy pinz arra galicziköuet, egy pinz arra timsot törd megh es vesd az eczetben, es tegy mint az tenieredni negy szegü ruhat bele, auagy hatott, auagy tizet, az meny elegh, de először aztasd jól az eczetben az ruhat, es az utan főd megh az ruhat az porral egietemben ugy anyra, hogy mind el igia az leuet, de jól hozza las, hogy megh ne ragagion az oldalához, vagy megh ne eghjen, keuerd jól el, es hogy megh fő, s-mind el isza az leuet, ved ki es szarazd megh az veröfenien, es igen jó vad hust vele etetni.
- 384 *Sülyről.* Momorticat aszald megh, törd megh szepen, ha belöl vagion, ad megh inya, ha penigh küüül vagion, hinczi az poraua.
- 385 *[Sülyről.]* Az apiomot aszald megh, es add azt mindenben akarmit egiek, igik, keuessed, keuessed agy, mert igen keserü es nem ehety megh. Mind adigh agy, migh megh giogiul.
- 386 *Aluasrul.* Az niulnak az epeiet boczasd egy fazekban egy pohar borban, es add megh inya, es az migh akarod, addigh aluszik. Ha penigh akarod, hogy fel serkenien, agy eczetet inya, vagy erezd az orraban.
- 387 *Iz vizről.* Az fekete ürmöt főzd megh egy fazekban, akar borban, akar viz-ben, szürd megh szepen, es ves egy keues timsot bele, lüd megh vele, s-el all.
- 388 *Vizeletről es kolykarul.* Az földi borza viragot főzd megh borban, s-add megh inya, ottan vizelethetik. Ezt tselekegiek 3szor vagy 4szer.
- 389 *Orra vere allatasrol.* Az tizza fat törd megh, add megh inya borban s megh all.

- 390 *Sömöréről.* Az malyvanak es az rosanak es az loromnak es az arva tsalannak az töuet föld meg erössen eczetben, s-azzal kend az sömört. Probatum.
- 391 *Gonosz keleuenyről.* Az sarga giekot kel olayban vetni, s-azzal kel az keleuent kenni es valoban hasznal.
- 392 *Meredekről.* Az feniömagot törd meg, tölczi egetbort reja, faczard meg, es agy meg inia benne, es az töbit kend az vekoniara s-megh giogiul.
- 393 *Etetesről.* Az eb teynek az töuet aszald meg, s-edd meg etelben, vagi idd meg italban, akar vizben, s-akar borban, annal job vizben, s-megh giogiul.
- 394 *Szüüere az kinek szall.* Az meg eget harsfanak az szenet meg kel törni, borban meg kel inya adni, s-megh giogiul.
- 395 *Orra vere allatasrol.* Az tiukmonnak az haiat törd meg, de meg aszald clöször es szitald meg mint egy lisztet, ted egy nad czöben, fud az orraban es el all.
- 396 *Lab turjarul.* Feier viasz, olay, terpentina, föld meg, azzal kösd s-megh giogiul.
- 397 *Iz vizről.* Galiczikö 1 latt, egy keues vizben föld meg kenier hey alatt es hasznal.
- 398 *Kegio vagy egieb feregh az kiben vagion.* Az körösfanak az heiat vagy lcuelet meg kel törni, borban meg kel inya adni, s-megh giogiul.
- 399 *[Kegio vagy egieb feregh az kiben vagion.]* Akar az elcuen kenesöt meg kel inia adni.
- 400 *Sülyről.* Az arua tsalant mikor magos, le kel szedni, es arniekon meg kel aszalni, törni es tiuk monyban meg kel enni adni.
- 401 *Verről.* Az bolus armenust meg kel tiukmonyban, de az tiukmoniat mind haiastul, enni adni.
- 402 *Az el veszekedet sebre valo jo ir.* Viaszt, mezt, vaiat, feniö viaszt, ket penz arra borsot öszue kel törni, főzni, oszton az ruhat bele kel martani, es az sebre kel kötni.
- 403 *Szem fiasrul.* Az eufasianak, celidonianak es kömenynek vizet veuen, egiben kel elegitenj, es harom nap az szemeben kel eresztetni, s-megh giogiul.
- 404 *Okadasrul.* Az ki nem okadhatik. Az feier ürmöt föld meg fa olajban, es az juha feiet aual törd.
- 405 *Emesztesről.* Az ki nem emiszthet. Fözze meg az feier ürmöt esö vizben, es ejomra igia meg.
- 406 *Hurutul.* Az tsipkenek az gjümölczet tiszta feier borban meg kel főzni kenier hey alatt, es az mint az heuseget el türhetj, igia meg.
- 407 *Meredekről.* Az talpa alatt valo kapczat meg kel melegiteni, mezzel meg kel kenni, es azzal kel kenni az hol az merdek bantja.
- 408 *Köröl.* Az petreseliemnek az vizet es az szep szölöiet, es az apiomet meg kel törni es az kenierre kel faczarni, es az agiekara kel kötni.
- 409 *Iz víz ellen.* Az czerfanak az belső heiat erős eczetben vagy borban föld meg erössen kenier hey alatt, es ely velle.
- 410 *Feneről.* Mustart, pokhalat, borsot, giömbert elegiczi öszue, s-ted az fenere.
- 411 *Emisztesről.* Feier borban saljat kel meg főznj kenier hey alatt es giömbert kel hozzaia habarni, es tjukmony feieret, es az juhara kel kötni.
- 412 *Szű fiasrul.* Feier bort kel inia adni szaruas gombarul, s-megh giogiul.
- 413 *Fogh fiasrul.* Tegy tormat melegen az fogadra, probatum est et quidem maxime.
- 414 *Halioghrul.* Az giermek vizeletuel elegicz öszue az mezzet, föld meg erössen egi kis mazos tsiuproczikaban, s-minden halioghrul jo.

- 415 *Halioghrul.* Az hangianak az moniat ted egi üuegben, tsinald tesztaban, süsd megh az kemenczeben, es olaia valik, mely 16. esztendő s haliogotis megh giogit.
- 416 *Szaraz köszuenről.* Fokhagimat, feniő magot, eget bort, kegio hagimat, rosa vizet, tölgi fa heiat, fa olayt, szaruas fagiat, erős eczetet, ezeket erőssen meg kel főzni, s-jo leszen.
- 417 *Foliosorul.* Meny az eczet, any az fagiü leueis, timso, galiczikő mind egiant.
- 418 *Farka kinek megh vesz.* Egesse megh az borköuet, törje megh s-hincze aual az sebet haromszor, annak utanna tsak mossa rosa vizzel az sebet, ha belől vagion, vagi penigh genietsegh jar ki belölle, főzze megh tiszta vizben akar lughban az timsot, szcreczen diot, crispan megh törven, es azzal kösse s-megh giogiu.
- 419 *[Farka kinek megh vesz.]* Föld megh erőssen az petrcselicm gjükeret es melegen, mint el türheti, kösd reia.
- 420 *Ver allatasrul.* Az kemenczenek az szanattja, galiczikő, tiszta eczet, citromot kel bele tsinalni, es citrium ruha mogiara az sebre kel kötni s-bizony megh all.
- 421 *Ver basrul.* Eczetet kel egy tsiuporban megh forralni, s-abbán kel három tiukmoniat öregen megh főzni, es három nap ehionra megh <főzni> kel enni az három tiukmoniat.
- 422 *Ganeaia az kinek megh all.* Az szek füuet szed megh, föld megh feier borban s-add megh inya, s-el indul vele.
- 423 *Szem fajasrul.* Ket tiukmoniat süs megh öreghre, s-ved ki az feieret, hand egy kis talaczikaban, es abban egy keues grisantis ves, es tölczi rosa vizet reja, es erőssen törd megh ezeket az talban, hoki az crispan megh ne tessék közte, es egy kis tiszta ruha által szürd megh, tölczi egy üuegben, es egy ruha-czikat kös az üueghszayara es az által botsasd az szemeben.
- 424 *Vizeletrül.* Az apiomot, petreselymet, egerfarkat, ronto füuet, tsombort elegiczi egiben, es föld megh feier borban, s-idd megh.
- 425 *Ver basrul.* Mint az kezed feieny merő köuet tüzesiczi megh kettőt, forraly vele egy fazekban 2 penz arra teiet, s-azt idd megh.
- 426 *Hurutrul.* Egy pohar bort forraly megh, ves vaiat bele es safrant, s-melegen, mint el türhetj, azt add inya, mind ehionra, s-mind ctel utan.
- 427 *Haliogbtul.* Az ember ganeyt megh kel egy fazekban aszalni, s-megh kel erőssen törni, s-annak az porat kel az szemeben funi.
- 428 *Szuniogh ellen.* Az lonak az üstökeben kel szagatni, s-azto[!] es ablak felett fel kel fügeszteni.
- 429 *Sar ellen.* Az borza fanak az giermekdedenek el kel az felső haiat vakarni, es azon belől az ki heia vagion, szepen le kel vakarnj, az utan salataban, vagy soos kaposztaban mint egy salatat megh kel ehionra enni.
- 430 *Ver allatasrol.* Az szent Giörgy köuet, kit alabastrumnakis hinak törd megh, szitald megh, vesd egy tiszta mazos tsiuporban, tölczi igen erős eczetet reia, soot, timsot ves hozzá, föld megh igen erőssen, es az mint el türhetj, ugy kösd vagy lödd az sebet vele. Az föueset azon ismered megh, hogy az szent Giörgy köue ugian fel pattoghdogal.
- 431 *Vizelellensegbről.* Az tiukmonnak az haját aszald megh, törd megh mint egy milyet, es elegiczi öszue fa olajal es add megh inia s-megh indul.
- 432 *Franczius varnak es szarasztaasarul es megh giogiulasarul.* Az mercuriomot öld megh egetborban, es tölczi rosauizet bele, hogy el vegie az egetbornak az szagat, es ves grisantis ugian jól bele, hoki ugian jól megh lassék benne, es aual curald az patienset.

- 433 *Beli kinek megh szakatt volna.* Az petrescliem töuet, feier lilium töuet kenier hey alat föld megh akar bor akar vizben, es azt add mind enni s-mind inya addigh, az migh megh giogiul. De egiebet semmit ne agy annal se enni, se inya. Az utan, hogy megh kezd giogiulni, fa olajal föld az kasat, es azt add megh enni addigh, mighlen az seb megh köniededik.
- 434 *Foliosorul.* Az szekfüuet, szaporafüuet, kakuk füuet vesd egy tsiuporban vagi fazekben job, es tölczí ket any vizet reia mint az füuek volnanak, es föld mind addigh az migh az vizenek felet mind el fözi, annak utana ves timsot, galicz-köuet bele, es sorold erőssen.
- 435 *Taliogb ellen.* Az ronto füuet föld megh teyben, es azzal kösd az taliogot egjnihanszor s el oszlattja.
- 436 *Orbanczozasrul es regbi veszekedet sebről, feier viz.* Feier temient 1 latott, 1 lat timsot es tiukmony feieret, tiszta vizet egjben kel tsinaln es egy tiszta mazos fazekben egy oraigh igen kel főzni, es az sebet azzal kel mosni es kö-tözni.
- 437 *[Orbanczozasrul es regbi veszekedet sebről, feier viz.]* Parlugh, crös eczet, timso, temien, galiczikö egi egy pinzarak, három tiukmony feieret eresz köziben, es azokat sorold erőssen öszue, giömberis kel bele, ez igen hasznos remedium.
- 438 *Etetisről.* Az sarga giontart kiuel az pais giartok festnek, terieket es nadmezet egjüt kel megh inya adni vizben, de megh kel őket először szitalni.
- 439 *Lab sebessegenek vizketese ellen.* Galicziköuet mosarban megh kel törni, es mezben kel tenni, osztton timsot kel bele vetni es eczetet, es jól megh kel ke-uerni.
- 440 *Torokgiekrol.* Az varadiczi füuet tedd meleg vizben, es mennel melegbben köthed ra, ugy kösd.
- 441 *Magas helyről való eséről.* Az czerfa szenet vesd jó erős borban, s add megh innya, s nem aluszik megh az ver benne.
- 442 *Ha kinek nyl vas vagy fa az lababan.* Törd öszue az rakot niul haial, kend egy ruhara, ted reia es ki vonsza.
- 443 *Farkas sebről.* Az epery leuelet aszald megh, tsinald öszue mezzel, s-kösd vele, megh giogiul.
- 444 *[Farkas sebről.]* Vagy keres tizedeui diot, ved olaíat, kend vele, s-megh vigaszik, cz bizonios oruossagh.
- 445 *Kötesről.* Az bak füuet ha nalad hordozod, nem fogh rajtad az kötes.
- 446 *Rothat fene sebre.* Az czerfanak az belső heiat megh kel erőssen aszalni, öszue kel azt törni galicziköuel, erős eczettel öszue kel tsinalni. Annak utanna hogy fel veresedik, ös tiukmony szekit medenczeben, es eresz terpentinat bele, es ez kettőt törd öszue jól, es az utan azzal kösd.
- 447 *Foliosorol.* Tiukmony feier, timso, galiczikö, eczetet, kendermagot föld megh es habard megh erőssen. Probatum est.
- 448 *Ver allatasrul.* Az szent Giörgy köuet mint egy lisztet törd megh, szitald megh es föld megh erős eczetben egy mazos tsiuproczikaban. Ha az ver megh nem allana, kend megh vele es 3mad napigh fel ne ogiad.
- 449 *Regbi turos labrul.* Az igen jó köuer gienge malaczt megh kel melieszteni, es belit ki kel vetni, niers kendermagot feniő tobozzal öszue kel mosarban törni, es mint egy egy dionyt kel öszue tsinalni, es az malaczt azzal erőssen megh kel törlni, jó szennel kel sütni, es az czepegese ala medenczet kel tenni, s-az olian leszen, mint egy czitrium. Az malaczt megh kel mosarban törni, szita

- altal megh kel szűrni, az olian leszen mint egy ir. Az tsepegessel kel tenni, es az masikkal kel kötni, mint egy irral.
- 450 *Fő fajasrul.* Az földi borzanak az viragat vesd egy kis melegh vizben, kösd az feiedre.
- 451 *[Fő fajasrul.]* Az violat főzd megh borban vagy eczetben, s-kösd az feicre, megh könieddik.
- 452 *Szent Antal tüzerül.* Az baraczik magnak az belit, timsot, temient, kender magot egienlő mertek szerent törd egiben vizben, borban, eczetben mirték szerent mind egjüt, az leueben martogas ruhat s-ted ra az hol tüzes.
- 453 *Hasa az mely kitsiny gyermeknek fay.* Az tiuk szart törjek megh, szitaliak megh, vayban ratsak megh, tsepüre kel tenni, oszton marczi ujodat mezben, tekericzki megh az köldöket, oszton tegy 3 szal safrant reja, es feljül kösd reia az czeput. Megh giogiul, probatum est.
- 454 *Feneröl.* Az sere (vagy talam inkab santa) komlot, ki terem az szina retben, olian az leuele, mint egy fünek, sarga bimboja vagion, törd megh mind töuestül, leuelestül, annak az poraua hinczed. Ha penighlen belől vagion, főzd megh, s-az leueben igiek, az ki hozza, az bör közben megh feketül ott, azt oszton megh kel kenni mezzel, az utan az poraua hinteni, ki sebessedik, de mind addigh kel hinteni, mighlen megh giogiul.
- 455 *Hidegh lelesről.* Az viz parton az beka tekenőjet szed fel, az ki hoszuka, s-azt törd megh, es az poraban ves erős eczetben, megh forralja az czigá tekenőjet, az paraiat ki ne hagia júni, s-azt agia megh inya, mikor hidegh el akarja lelni.
- 456 *Nylallasrul.* Az szabot megh kel főzni, s-ohayt, vaial egjüt egi fazekben az tűzön porgalni egetet borban, azt heuen, mint el tühreti, kössek az nilallasra. Probatum.
- 457 *Etelt az ki nem kinanya.* Az kek liliumnak az giükeret törd megh, mint az tormat, egy tiuk fiat főz megh, kitsin sot ves bele, s-annak az leuet tölczki az lilium giükerre, egy fel napon alion rajta, oszton szürd megh, melegen igial benne eczer jól, es fekegiek le, s takartassa be jól magat.
- 458 *Orra vere az kinek igen jár.* Isten fajanak az mely füuet hinak, törd erőssen megh mind töuestül, faczard ki az leuet, es elegiczki oszue erős eczettel, es azt tarczki az orra ala, hasson fel az ereje az orraban.
- 459 *[Orra vere az kinek igen jár.]* Az heu lo ganeyt niersen kösd egy ruhaczikaban, hogy az orra liukaban ferjen, az tetejeröl mes egy fürt haját le, kösd az neuetlen ujara az job kezének, s-azontul megh all.
- 460 *Fogh iz etelről.* Az petreseliem leuelet megh kel aszalni, törni, ket resz legien az törött petreseliem, harmad resze legien törött bors, egi keues mezben megh kel melegiteni s-azzal kel kenni.
- 461 *[Fogh iz etelről.]* Az cziukanak az fogat megh kel aszalni, megh kel törni, szitalni, azonkeppen az salia leueletis megh kel aszalni, törni, szitalni, azonkeppen az borsotis, es egienlőkeppen egiben kel öket elegiteni, mezben megh kel főzni, es ezzel kel az fogat törteni.
- 462 *Köszuenyröl.* Az esztaraghnak az fiat szarazon meliesztesd megh, törd megh minden tsonjtat erőssen, tölczki fa olayt reja, főzd mind addigh, hogy mind el szaragion, es annak az iriuel kend az hol fay.
- 463 *Torokgiekrol.* Az kenier belt morsold megh, az tiukmon szekit timsoual habard megh, ves töröt safrant bele, törd erőssen öszue, ted tsepüre, kösd az torkara.
- 464 *Has fajasrul.* Az giömbert meteld megh, mint egy tormat, es főzd erőssen

borban kenier hey alatt, es annak az vizeben igial mindenkor, mikor az hasad fay.

- 465 *Korsagból.* Keressenek egi kis eb kölyköt, mennel köucebbet lelhetnek, az ki megh az anianak az czeccit szopja, az korsagosnak nyrtjek el az haiat, es az kölyköt az hasa felöl hasitsak fel mind vegigh, mind feiet es belit ugy, hogy semmi ki ne cssek belölle, de az hata felöl eppen maragion, es mihelt megh hasittjak, azonnal melegen kössek az ember fejere, es harmadnapigh tartsa rajta, s-megh giogiul.
- 466 *Menjüles ellen kezenek vagy labanak.* Az viasznak az sonkoliat viaszban főzd megh erőssen, es melegen mint el tūrheti, kösd reja. Probatum.
- 467 *Beka az kiben volna.* Az esztaragh szüet erőssen aszalia megh, törie jól megh, feier borban agia megh inya, s-ketsegh nélkül megh giogiul.
- 468 *Süketsegh ellen.* Az hangiabolybul szed fel az hangia moniat, es törd jó erőssen megh vízzel elegituen, annak utanna szürd megh szépen, es botsasd az süket ember füleben.
- 469 *Melye fajasrul.* Az rutat főzd megh borral, es valami ruha által szürd megh, es add megh inya az melie faio embernek.
- 470 *Dühös eb vagy farkas marasrol.* Az apiomot főzd megh feier borban, es legh ottan mint el tūrheti, ad megh innia az betegnek.
- 471 *Szeptöröl.* Az feier ürmöt mezzel timporald öszue, es az mely embernek szep-lös az orcza, kend vele.
- 472 *Has fajasrol.* Az nyul arniekanak az leuelet főzd megh feier borban s-add megh innia.
- 473 *Keze kinek megh cziüged es megh asz.* Az czerfanak az mohat szedd, es ragd egi fazekben, io erős borral tölczi megh, es kenier hey alat főzd erőssen, es alkalmasint oh haját ves bele, giakorta keucried, ugi mint egy egesz nap főz-zed, ha az bor el kezd szaradni, ismet megh tölczed, es főzd mind addigh, hogi az czerfa moha irre váltözze, es az megh aluszik, s-azzal kel kenni.
- 474 *Hagymazrol.* Az leuesticumot törd megh mind leuelestül egy fa mosarban, az leueuel tetetül fogua talpigh minden testet kend megh, osztan az sonkoliaban ket felöl az vak szemere, tenierere es terdenek az haylasara kössek. Probatum est.
- 475 *Rasztrul.* Az feier malyvanak vedd vizet, s-abbán igick reggel s-estue egy egy kalanal.
- 476 *Oltvarrul.* Az rakot törd megh erőssen mosarban, főzd erőssen megh vayban, azzal kend. Probatum.
- 477 *Ver basrul.* Az veres teglat megh kel törni, es parlugal egiben kel habarni, keszkenöre kel kenni, es az hasara kel kötni.
- 478 *[Ver basrul.]* Az cleuen rakot megh kel törni, es eczettel öszue kel tsinalni, megh kel szürni, megh kel innya adni.
- 479 *Kegio az kiben volna.* Az körösfanak az heiat vagy leuelet megh kel törni es borban meg kel inya adni.
- 480 *[Kegio az kiben volna.]* Az cleuen kenesöt megh kel innya adni, es megh hal benne.
- 481 *Dagadasrol.* Az safrant, tiukmonnak szekit erős eczetben megh kel habarni, s-azal kel kenni.
- 482 *Sülyről.* Fa olayt kel melegiteni, es feier lilium viragat kel bele vetni, es egy ejel rajta kel allatni, es azt kel az sülyre kötni.
- 483 *Kegio marasrul.* Az kömeny füet erős borban megh kel főzni, az nagy men-

- tat, fekete retket, tormat egiben kel törni, es az kegio marasra kel kötni czecket mind egiben timporalvan. Sanabitur.
- 484 *Halioghrul.* Egy singh aranyfonalat marczi az niul epejeben, es azzal töröljed.
- 485 *Gilisxta ellen.* Az ürmöt mezzel öszue kel főzni, cs megh hüluen azt estue es regel inya kel adni.
- 486 *Dühös eb marasrol.* Asd fel az belind füuet mind gjükerestül es az kaprot, es fozd megh feier borban, s-add megh innya.
- 487 *Etatesról.* Az ebtey füuet megh aszaluán, megh egie vagy megh igya.
- 488 *Fene sebről.* Timsot, kormot, mezet, tiukmony feieret habard jól egiben s-kösd reia.
- 489 *Hurutrul.* Az szapora füuet főzd megh feier borban, es hofi megh hül estue abban igiek.
- 490 *Gutta ütött emberről.* Az arua tsalant főzd megh mind viragostul feier borban es add megh inya melegen, annak utanna kend megis velle, az nielue alatt valo ket ereket penighlen vagd megh s-ketseghnelkül Isten kegielméből sanabitur.
- 491 *Szü fogasrul.* Az kit szüue fogh. Az tsiukanak az allat törue agiak megh inya s-hasznal.
- 492 *Ver okadasrul.* Saljat főz borban megh es add megh inya s-igen hasznos.
- 493 *Egesre valo ir.* Barany faggiu, fa olay, sayt, viasz, eget bor, ezeket főzd öszue s-azzal kösd.
- 494 *Rasztrul igaz.* Az tormanak az gjükeret főzd megh vizben, törd megh jó erős-sen es elegicz öszue vayal, oszton az hol az raszt vagion kend megh mezzel, es hintzi megh jó böuön soual, s-kösd reja, had alion rajta egy ejel es egy nap.
- 495 *Has fajiasrul.* Aztasd megh az ostiat borban es tört giömbert szepen takary bele, s-add megh enni, annak utanna az feier ürmöt főzd megh mezzben, es melegen, mint el türhetj, kösd az köldökere, hofi ha az köldökeben törött giömbert töltesz penighlen, sokkal job leszén, s-hamareb megis giogiul.
- 496 *Artemisia.* De cocta in vino vel aceto intra horam et caput inde lotum calide cum panno ligatam, sanat dolorem capitis.*
- 497 *Vel.* Quicumque eam in accessione februm coctam in aceto calefactam biberit, statim febres repellit.*
- 498 *Contra faetum mortuum.* Radix artemisiae in vino vel cereuisia vel in aqua decocta si biberit, statim mortuum faetum deducit.*
- 499 *[Artemisia.]* Quod si eodem modo bibatur valet contra difficultatem mingendi, nam lapidem frangit in vesica.*
- 500 *[Artemisia.]* Quicumque in cibo vel potu de radice eius sumserit (ederit vel biberit) nullum venenum potest eij nocere, nec animal venenosum.*
- 501 *[Artemisia.]* Quicumque radicem artemisiae in collo gestatum secum portauerit, nullam animal illi nocebit.*
- 502 *[Artemisia.]* Quicumque eam in mustum posuerit eo usque purgatur et illum vinum jejuno biberit, stomachum confortabit, pectus purgat et ciborum dat appetitum.*
- 503 *Saluia.* Saluia lota cum aqua et sale aspersa et mane commesta cum vino, omnes puncturas et fixuras vulgo meredek leuat.*
- 504 *[Saluia.]* Si cum bono vino concussa fuerit et de mane potata, interiora hominis facit virescere et sanat.*
- 505 *[Saluia.]* Si caput ex eius succo lauerit sale asperso, capillos crescere faciunt.*

- 506 [*Salvia*.] Decocta in vino, super morsum serpentis vel rabidi canis posita: illico sanat.*
- 507 *Rutta*. Mane commesta cum sale et vino, omnem cordis maliciam expellit.*
- 508 [*Rutta*.] Sepae commesta purgat confortat cerebrum.*
- 509 [*Rutta*.] Succus bibitus tussim sedat.*
- 510 [*Rutta*.] In vino cocta et mane bibita repellit febres.*
- 511 *Absynthium*. Succus eius bibitus in vino visum clarificat.*
- 512 *Betonica, bakfü*. Decocta in vino et mane potata omnem accessionem febrium expellit.*
- 513 [*Betonica, bakfü*.] Contrita cum vino et claro ouorum et cum panno mundo super vulnus posita, mirabiliter sanat.*
- 514 [*Betonica, bakfü*.] Concussa cum vino et super vulnus ligata prurridam carnem, ~ vad hust non permitit crescere.*
- 515 *Hysopus*. Coctus cum aqua et mane potatus, stomachum purgat, vocem clarificat.*
- 516 [*Hysopus*.] Coctus in vino et in aurem infusus sanat dolorem aurium.*
- 517 [*Hysopus*.] Coctus in vino cum melle mixtum, tussim sedat.*
- 518 *Agrimonia, apro boytorian*. Cocta in aqua et potata per tres dies, urinam soluit.*
- 519 *Centaurea*. In aqua decocta, et mane potata omnes febres quotidianas expellit.*
- 520 *Qui apertis oculis non vident*. Serpillum dequoquat in aqua et cum aqua oculos lauans sepius, sanabitur.*
- 521 *Contra vermes in dentes*. Accipe semem jusquiamj ~ belend fünek et pone super viuos carbones, fumum suscipe in os, et si vermes ibi erunt statim cadunt super carbones.*
- 522 *Contra fluxum sanguinis*. Az maczika farknak az szep pilihes bimbojat szakaszd le es az neuetlen ujoddal ~ az kis ujd melet valoual told az alfelied liukaban s-ot tartuan el all.*
- 523 *Az kinek keze reszketeges*. Recipe lumbricas vulgo gelesztakat es vay apro czigakat, es szepen tiszticzi megh, es rez mosarban törd megh, kik olanok lesznek, mint egy vay, es aual kenyé. Sanabitur.
- 524 *Verhasrul*. Vegy egy kolbaszny tesztat, es azt giurd öszue tiukmonial, es vond egy niasra es hogi sütöd egy pinz arra viaszt keny reja, lassan lassan add megh enni ehionra.
- 525 *Rothado sebröl*. Vegy három penz arra gumit, egy fel diony timsot, egi fel diony galiczjköuet, egi parany pomagranat haiat, es megh any naranczi alma haiat, vegy erös eczetet, vesd bele ezeket, es föld megh erössen s-az mely seb megh rothad, ez fele vízzel kösd be. Sanabitur.
- 526 *Ernek vere allatasarul, mikor megh szakad*. Töry aloest es temient egibe es tjukmon feiert, elegiczi öszue, ebbül tsinaly iras ruhat mind addigh az migh az er es seb egiben megien, ezt mind addigh mield, migh az seb megh giogiul, s-mindenszer irat tsinaly penighlen.
- 527 *Az megh szeget tsont forradasa*. Verd az gelesztat, ki embernek hasaban terem, es tedd porra, egiciczi öszue eczettel, mezzel, de az eczet ket any legien mint az mez: cinaly abbul emplastrumot, es tedd az megh szeget tsontra, es tsiudakeppen megh forasztia.
- 528 *Szü faiasrol*. Vegy kerti tarkonyt, föld megh feier borban kenierheny [!] alatt es add megh inya es el verj az szüueröl az faydalmat.

- 529 *Ver hasrol.* Az czerfa leuelenek vedd vizet es add megh inya, es az kinek derekaban serues vagion, arrulis igen jo.
- 530 *Pokoluarrul.* Az tiukmony szekit erősen megh kel sütni es sozni, kösd reja s-ki vonsza az merget.
- 531 *Mely faydalomrol.* Ha valaki az katangh korot megh főzi es melegén megh isza, el veszi melje fajdalmat.
- 532 *Menta.* Valaki ötöt borban vagi eczetben megh főzi es megh isza, az nap megh nem reszegedik.
- 533 Ha az ruha közze teszik, nem hagia megh enni az molynak.
- 534 NB. *Ha valamely aszony giermeket nem szülhet.* Az szaruasnak az szüueben vagion egi kis tsont, ha megh török, es az aszonyalatsnak megh agiak inya, giermeket fogad vele, ha akkor az ferjeuel közösül.
- 535 *Si uis aliquod animal in aliqua parte de albare.* Acipe talpam et eam in aqua de coque et mitte per triduum in aqua in qua coxisti, postea funde illam aquam in illam partem animalis ubi album esse cupis et hoc sepe fac.*
- 536 *Ut memineris si quid legeris.* Recipe alibanum album vulgo feier temient ut sit clarum, quantumcunque vis, contere sicut puluerem et cum aqua calida da bibere, semel vel bis in hebdomade in ortu solis, et in meridie, semper tum jeiuno stomacho et fiet quod cupis.*
- 537 *Menta.* Si ad caseos ponatur putrescere non sinit neque crescere in eis vermes.*
- 538 *[Menta.]* In vino decocta et potata omnia interiora purgat.*
- 539 *[Menta.]* Mane masticata omnem oris fetorem expellit.*
- 540 *[Menta.]* Libidinem masculis minuit.*
- 541 *[Menta.]* Mulieribus addit animum, cerebrum purgat.*
- 542 *Serpillum.* Concussum cum oleo oliuae et vino superque pannum positum, omnem morsum serpentis, vel rabidi canis aufert sanatque.*
- 543 *[Serpillum.]* Concussum cum aqua fontis et super caput ligata omnem dolorem capitis miligat.*
- 544 *Contra dolorem dentium.* Recipe urticam minorem vulgo arua tsalan et coque bene in aceto forti, tandem patiens lauet dentes bene ex hinc non deglutiant, postea succum liget ad faciem.*
- 545 *Contra süly.* Recipe herbam quam vocant Szentiuany uiraga, quam coque bene in vino albo sub disco panis et bihat patiens aliquoties et sanabitur.*
- 546 *[Contra süly.]* Recipe herbam nigra nigello vulgo fekete ökör fark vocata, qui in superiori parte habent quendam gramina, et illa liget patiens circa infirmitatem et sanabitur.*
- 547 *Contra in mundices dentium.* Recipe millefolium et tere bene cum pipere, missumque postea cum melle, tandem pone super dentes vulgo faio fogaidra cum dormis et omnem eorum purgabit feditates.*
- 548 *Contra dolorem dentium.* Recipe radicem ligni galagonia et coque bene in forti aceto sub cortice panis, inde acipe in os de brodio seu jure et tene super dolentes et sanantur.*
- 549 *Haedera.* Hederae baccas aut 7. aut 11. contritas ex aqua potui sumptas, mire calculos in vesica congregatos frangere, et extrahere per urinam certum est.*
- 550 *Ad dolorem capitis.* Herba haedera cum oleo rosaceo et succo eius mixto vino, tempora vel frontem perfricabis et sedat dolorem.*
- 551 *Nares graue olentes.* Herbae haederae succus colatus in nares infun [1] infunditur.*

- 552 *Ad aurium vitia.* Herbae hederæ succus mundissimus cum vino stellatus medetur.*
- 553 *Plantago.* Lippitudinibus et aurium doloribus eius succus instillatur.*
- 554 [*Plantago.*] Decocta radix et manducata et collutione dentium dolores sedat.*
- 555 [*Plantago.*] Podagrae et omnium neruprum dolorj et tam orj folia contusa vel pistata cum salis modico et imposita optime facere certum est.*
- 556 [*Plantago.*] Si cui pedes tumuerint ex itinere plantago contusa, et cum aceto imposita tumorem tollit.*
- 557 *Helleborus.* Fetum in utero necat, helleborus nigra coleram nigram curat, albus vomitum facit ipsum tum bibere non est securum.*
- 558 *Asarum.* Radix macerata in lixiuio et subinde latum ex eo caput vehementer cerebrum confortat.*
- 559 [*Asarum.*] Aqua assarj vel decoctum eius potum fetum pellit et viuentem et mortuum, quare pregnantibus non est proprium dare.*
- 560 *Simphitum, nadaly fü.* Trita et potata cruentis et punctionibus ruptibusque praefixit.*
- 561 *Betonica.* Illatis a' serpente vulneribus illinetur.*
- 562 [*Betonica.*] Tanta vis in esse betonicae putatur ut inclusae circulo eius serpentes ipsi sesse interminant flagellando.*
- 563 [*Betonica.*] Domus in qua sata est tuta existimatur ab omnibus piaculis.*
- 564 [*Betonica.*] Contusa et super capitis ictum posita ulnus mira celeritate conglutinat et sanat: eoque efficacius si ter die recentiore frequenter imposueris donec sanescat.*
- 565 [*Betonica.*] Oculorum doloribus medendis Betonicae herbae radices ex aqua ad tertias decocto et ex eo aqua oculos fointo ipsam autem folia supra frontem et oculos imposito.*
- 566 [*Betonica.*] Bethonicae radices cum folijs coctas ad tertias in aqua potas, ipsamque per se tritam et aplicatam, mire podagrae dolorem lenire experti affirmant.*
- 567 *Fimus terrae siue apium.* Huius succus claritatem facit oculis delacrimationemque.*
- 568 *Verbena.* Verbenae radix contusus corona capiti imposita dolorem capitis tollit.*
- 569 [*Verbena.*] Ad morsum ammeorum, quos phlages vocamus herbae verbenae ramulos ex vino decoctos et contritos. Deindeque acetauerit plage impones et ad aperiet postea crudam cum melle contritam in ulcus audacter in sarta mature ad sanitatem perducere certus author affirmat. Ad eundem modum, et ad serpentis morsum si cera erit plaga.*
- 570 *Camedris.* Huic herbae cognatum ferunt, ut qui ea gestauerit in sinum palam omnibus perorsus habetur.*
- 571 *Köszeny ellen.* Vegy fa olayt, elegiczi el borral, es melegiczi megh, es vegy egy marok giapiat es marczi megh benne es kösd az faydalomra s-megh gio-giul.
- 572 *Kö ellen.* Keres rokat, ved veret egi tiszta fazekban, niuzd megh es vesd az verben az böret, es ted az tüzhöz, föld mind addigh ket fazek közt, mignem porra leszen, es az poraban vegy egy calan borban s-add megh inya, ha megh akarod probalni, ves egi kis köuet belc, harmad napigh el török. Az nyulis ugian azont teszi.
- 573 [*Kö ellen.*] Vegy szapora füuet, eger farkat, törd megh es az porat idd megh s-igen jo.

- 574 *Szemfaias ellen.* Ved vizet az rathanak es az rosanak, elegiczi öszue, es egy tiszta ruhat marczi megh benne, es ejelre kösd az szemedre.
- 575 *Szeme kinek könyubullo es veres.* Vegy mirhat es törd megh, es elegiczi hozza aszoniallat tejet, es töröld megh az szemedet velle.
- 576 *Haliogh ellen.* Keresd az fürnek az haiat, szerezd egy tiszta ruhában, es naponkent egy egy tseppet eresz az szemedben benne.
- 577 *Szü faiasrul.* Assad az katangh koronak az gjükeret, törd megh, add megh inya.
- 578 *Sülyről.* Ved az nagy czoliant es az töueuel egjüt föld megh jól, es ted az szek ala egy fazekban, mind körül befegied, minemü melegen el szenuedheti, kösd reja mind addigh, migh megh vigaszik.
- 579 *Az kinek semmi nem kel.* Vegy centaureat, föld megh vizben, es harmad napigh mind holual s-estue igial bene, s-megh giogiul.
- 580 *Az ki nem alhatik.* Vegy makot es buza lisztet, tsinaly pepet benne es gia-korta egjel benne, es örömet el alhatol.
- 581 *Haliogrol.* Vegy egy lott czukart, egy lott giömbert, fel lott timsot, egy nehezik galicziköuet, ceket törd jól öszue, es süs kemenien 8 tiukmonymoniát [1] mind haiastul, ved feieret es vagdald igen aprora es vesd egy mazos fazekban, ves fekete ohajat hozza, es az töröt szerszamal hinczi meg egy falkaigh, es annak az vizet ted egy tiszta üueghben, es minden napon eresz egy tseppet az szemedben benne, ha szaz esztendej volnais, el vesz.
- 582 *Köszuenyről.* Vegy egy ludat, hizlald megh, öld megh es vesd ki az belit, es egi him eb kölyköt, ki nem ött egiebet, hanem tsak az ania teiet, vesd ki az belit, es niuzatlan vagdald igen aprora es ragd az ludban, es ted egy fazekban, kinek köueribül vegy egy tiszta fazekban, es tölczi fa olajt hozzaia, ugi, hoga ket resze legien az ludnak feli, harmad az olay, es czzel az szerszammal kend, az mint melegiben el türheted.
- 583 *Rekedezes ellen.* Vegy peszerczet, isopot, vizben föld megh, s-mikor le fekszel, igial erőssen benne, s-megh giogiulsz.
- 584 *Az ki nem vízelhetik.* Vegy varadiczot, föld megh feier borban kenier hey alat es melegen add megh inya.
- 585 *Ki nem alhatik.* Keres szapora füuet, s-tarczi nallad, es el alhatol.
- 586 *Szem faiasrul.* Ved az szapora füuet es ved vizet, es az vizeben marczi egy ruhat, es azt ted az faio szemedre s-megh giogiul.
- 587 *Dögh halal ellen.* Vegy tormat, vagdald igen aprora, tedd egy üueghben, tölczi jo bort reia, es ted az nap melegere ki, de az szaiat dugd be, s-minden nap igial benne, nem iut hozad az dögh.
- 588 *Mirigy ellen.* Vegy pasitot, ki az köfalon termet, es vayban föld jól megh, kösd az mirigire s-el oszlattia, expertum.
- 589 *Contra ficum morbum ~ süly ellen.* Ved az pipis madarat, öld megh, aszald megh es törd jól megh, es hinczi megh az porauat az sülynek az heliet.
- 590 *Francziurul.* Vegy temient, mastixot, eleven kenesöt, saytalan haiat, es ezeket törd megh mint egy irat, es mindennap eczer kenied.
- 591 *Török giek ellen.* Keres varadiczi füuet, tedd meleg vizben, es menel melegiben kötheted reia, úgy kösd.
- 592 *Szü faiasrul.* Az rak örmenyt föld megh mezben, es add megh inja.
- 593 *Kinek nyl vas vagy fa vagion az lababan.* Törd öszue az rakot, nyul haiat, kend egy ruhara, ted reia, s-ki vonsza.
- 594 *Izről.* Vegy egy lott timsot, 2 lott mezet, egy szerezendiot, föld öszue ezeket, ehiora kend velle az hol az iz eszi, s-megh giogiul.

- 595 *Kinek valami teste megh asz.* Keres lo tsontot es eb tsontbeli velöt, ohayt, kigio hagimat, föld öszue, kend vele s-megh vigaszik.
- 596 *Szü faiasrol.* Keres uti fü vizet, forrald megh erőssen, es add megh inya.
- 597 *Kinek farka megh vesz.* Keressen meleg vizet, es az szereczen diot ted porra, es naranczi alma heiat, timsot, tiukmony fejeret, fa olayt es temient, az fa olayt egyben kel venni az tiukmony feierrel, de az timsot egi kitsinne melegen vesse az meleg vizben, ha sebe vagion ennek az szaraual kösse.
- 598 *Orra vere mely embernek megh nem all.* Az diszno haiat, veres köuet egiben kel timporalni, oszton tsapot kel tsinalni benne, egy ruha közze kel tenni, az cziapot kemenien kel tsinalni, oszton az orraban eczer ruhaban kel tenni, es az homlokat atal kel kötni poszto szellel erőssen, mint el türheti, es addigh megh nem kel odni, migh megh giogiul, vagi megh nem all.
- 599 *Kinek keze vagy laba keite szeget.* Fekete nadaly füuct, ros lisztet, tiukmony feieret, veres cretat, fekete so köuet, az ki aranyban terem, ezeket hidegen egiben kel timporalni, oszton feieren kel tsinalni, es reia kel kötni, es megh forrad alatta, harmad napban kel eczer kötni, oszton penigh ha giogiul, minden heten az feredöben kel menni, es szappanos vizzel kel kenni, ha sebes, minden nap kel kötni.
- 600 *Fö faiasrol.* Egy mcszelyny uy pohart kel keresni, azt be kel tölteni buza liszt langal egy uyny hejaua, s-mikor kenieret sütnek, egy teszta keniernek köziben kel tenni, oszton feljüls be kel tesztaua tsinalni, es az kemenczeben megh kel sütni mind az egy kenieret, hogy megh sül, ki kel venni, es anny töröt borsnak az lisztit hozza kel szitalni, es egiben kel elegiteni vele, es azt megh kel ennie tizen ketszer.
- 601 *Köszueny ellen.* Belend füuet kel szednj Szent Giörgy hauaban, mind giüke-restül, oszton egy fazeknak az feneket megh kel liugatni vagy furdosni, es belend füuel teli kel tölteni, egi mazos fazakat az földben kel asni, az lukas fazakat feliül erőssen be kel tsinalni, es szenet kel körüle egetni, es azt el elegicze olajal, vagi egieb köuer allattal s-azal kel kenni.
- 602 *Pokol varrul.* Vegy foghagimat, borsot, safrant, legiet, pokot, apiomot es retket, ezeket törd egyben, kösd reja es el rontia.
- 603 *Ver basrul.* Elöször az kouaczi szart megh kel törni, megh kel szitalni, az czengö füuetis megh kel törni, szitalni, ez ket fele egi arant legien, meny egik, masikis any legien, ezeket timporald öszue, estue megh kel tsinalni neki s-reggelis chiomra, de magat megh turtesse, hagi sokaigh se előtte, se utanna semit ne egik, se igiek.
- 604 *Dühüs eb marasrul.* Az apiomot mind leuestül [1] borban megh kel forralni, es nem tsak chiomra igia megh az ember, hanem mindenkör egiarant. Az ruhat, ki akor rajta volt, mind le vesse az ember, megh az gatiatis, es uy ruhat vegien akkor reia, ha delben törtinik, borban az maguat igia, es tiukmonyban mind addigh egie, migh megh vigaszik.
- 605 *Dagadasrul.* Szekfünek az feje mind viragostul, mez es arpa liszt mentül töb, ez háromfelet egiben kel timporalni, igen kel főzni es keuerni, hogy megh ne eghien, aual kel kötni.
- 606 *Kinek laba ki meniül, vagi farka megh dagad.* Parlugh meny, any az eczet, de soot böuön kel bele vetni, megh kel az szennel heuiteni, az utan vedd ki, ves spongiat belc, az utan faczard ki az spongiabul, es heuen kösd reia az spongiat.
- 607 *Szereczen dio.* Ha ember holual benne ejendik, feiet megh erőssiti, es az gosz neduesseget ki veszi es rekeszti, szemet megh erőssiti.

- 608 *Szek fü.* Ha ember holual benne ejendik, homlokat es feic lagiat megh erös-
siti, ha borban megh isza, szaiat fel magasztalia, es szaiia dohat el veszi.
- 609 *Nadd mez.* Nedues es meleggh allat, ha ember ejendik benne, az meliebul
flegmat ki tisztittia es az superfluitast ki rekeszti.
- 610 *Fogbagima.* Ha ember ejendik benne es borral öszue töruen fogara teszi vagi
keni, szaiia dohossagot el veszi, clmciet megh uyti es semmi dohossagot hoz-
zaia nem boczat.
- 611 *Maak.* Ha ember megh törj s-teiel öszue, es zab lisztel pepet tsinal belölle, es
az ki nem alhatik, annak agiak megh enni, alhatik.
- 612 *Kender.* Ha megh főzik es megh eszik, minden merget es balgatagsagot, es
belöl valo hoiaogoczikakat ki veszen embernek szüucröl.
- 613 *Az kinek orra vere jar.* Tedd az feczike feszket az orraban, az orra liukaban.
- 614 *Korsagbrol.* Ezer jó fünek az gjükeret, es az czerfanak gienge heiat, es gienge
aganak hegiczikeiet, ezeket egiarant megh osztuan törd megh, s-add megh inya
az korsagosnak. Ha kitsin giermek, hat fel arany niomonyt, ha öreggh ember,
menyt egy arany forint megh niom, anyt kel neki inya adni.
- 615 *Celidonia.* Ha ember ennek az viziuel szemet megh mossza vagy keni, homa-
liossagot el tavoztattia es megh vigasztia.
- 616 *Szopora fü.* Ha ember reggel vizeben eszik, meregh ellen igen jó, negied napi
hideghlelet megh giogit, oldalon valo fajdalmat ~ meredeket ha megh ke-
nik vele, megh giogittia, sött főfaiastulis igen jó.
- 617 *Eufrasia.* Ember szemének vilagossagot ennek az vize megh agia, ha megh
törli velle, ha penigh vele bort tsinal, s-ehiomra benne iszik, majan s-tüdeien
valo undoksagot megh giogit.
- 618 *Fekete üröm.* Ha ember borban vagi eczetben megh főzi, az leueben feiet
megh mossza, az füueuel feiet be köti, az fő faiast megh giogittia.
- 619 *[Fekete üröm.]* Valamely aszony nem szülhet, igia megh melegben az leuet,
eczetben megh főzue az leuelet vagi gjükeret es menten szülhet, s-megh az holt
giermeketis ki hozza.
- 620 *[Fekete üröm.]* Az kit hidegh lel, főzue megh borban akar az giükeret, s-akar
leuelet, s-jo melegen igia megh az leuet s-el hagia.
- 621 *Meredek ellen.* Vegy 12 szem borsot, feniö magot, baraczik magot, 2 diot,
tisztza mezet es eczetet, ezeket mind öszue töried, fazekben megh melegiczi es
jo melegen kösd reja.
- 622 *Fekete üröm.* Ha ö magat megh főzik es melegen isszak, vizeletet indit.
- 623 *[Fekete üröm.]* Az ki leuelet vagi giükeret borban megh főzi, es annak leuet
ehiomra isza, az nap semmi meregh nem art neki.
- 624 *Haliogh ellen.* Szegied az cperjet niarban harmaton, tölczi egy üueghben, ted
az hangia feszekben, es olaia változik, annak utanna tarczy 9 napigh ott, az
utan vedd ki, es minden nap czeppenczi egy egy czeppet az szemeben benne,
es le hasad rolla az haliogh.
- 625 *Varas föröl.* Keres fa olayt, kender magot, olayt, mezet, s-az eb feic kaponia-
jat, lo körmöt, egessd megh, törd megh, de először mezzel, kender olay es fa
olayal kend megh az feiet, az utan hinczi megh az lo köröm es eb kaponia po-
raual.
- 626 *Fogh faias ellen.* Vegy borsot, lagy miljet, equa mensura, törd jól megh, es
timporald eczetben, nem sokban, megh kel foralni, vegy az szadban benne,
tarczy az faio fogadon es mossad vele.
- 627 *Mirigyöl.* Az leuendulanak viragat, fa olayt, egct bort, rosa vizet egy üuegh-
ben kel tenni, az veröfenyre kel tenni es ott megh kel erlelni, s aual kel kötni.

- 628 *Kegio marasrul.* Keres jo kendermagot, törd megh crössen, feier borban főzd megh, az utan marczy ruhat beleje az leueben, es töröld velle.
- 629 *Faio szemről.* Keres szín mezet, tölczi egy üueget feligh velle, es tegied az hangia fészkeben, had alion ott harmad napigh, azon oraban vedd ki onnat, ted az verőfenyre, es egy tollu szaron eresz az faio szemedben benne.
- 630 *Saar ellen.* Tsinaltas korpa készölczet, es faragy bele borköuet jo böuön, az utan főzd megh es keczer igiad napiaban, de se egiel, se igial utanna.
- 631 *Fogh fajasrul.* Kilenczi szem borsot törý megh, es eginihany petrosoliumal timporald öszue, es ted az faio fogad uduaban.
- 632 *Contra glantem, torok gyk ellen.* Vedd az kakuk fünek mind viragat s-tőuet, törd megh jól, es mindenestül add megh inya.
- 633 *Az kiben puska goljobis vagion.* Szedd niarban az szar gombolgate bogarat, egesd megh, mikor szeded, hagi az ki vonsza az goliobist, azt az sebnek likara kel kötni, az ki penigh tolia, azt az sebnek harantok kel kötni, azt miveld egy hetigh s-giogiul, es ki jü az goliobis.
- 634 *Pokol varrul.* Keres aszu kenieret, morsold megh mint egy lisztet, ves egy kalan mezet bele, három penz arra safrant, ceket főzd megh s-melegen kösd reia.
- 635 *Ver basrul.* Recipe mellifolium cum semine sitque coctum in aceto forti, et jeiuno stomaco summat patiens, fluxum curat, ita tamen ut tribus aut quatuor diebus contemnis a vino, sanat stomachum.*
- 636 *Orra vere kinek megh nem all.* Ved az parczy füuet (meliet Plinius gramennek mond), czinaly koszorut belölle, ted az fciedben s-megh all.
- 637 *Hidegh leles ellen.* Tugia megh az az ember, hanszor lelte az hidegh az olta, miolta lelni keszte, es igiek merő szem borsot, anyt megh egy kalanban, jo egethorban, s-el hagia.
- 638 *Valakin vas miat vagy nyl miat valami seb vagion.* Kösse veres hagimaual, ha az vas benne aztis ki vonsza.
- 639 *Bor varadiczi koro.* Hogi ha az varadiczi koroual az hordot megh forrozzak, oljan leszen az bora az szölőnek benne, mint egy muskotaly szőlő bora.
- 640 *Eget bor.* Hogi ha egetborral megh öntözi az ember labat, akarmely hideghben sem fazik.
- 641 *Üszögös buzarul.* Hogy ha szent Symon hetiben vetik az buzat, üszögös leszen.
- 642 *Hogy az lakat megh nyljek.* Az levelen ülő zöld bekat ted egy uy fazekban földő ala, de te meny el onnat, hagi szauat ne haljad, mert megh siketülsz, es mikor aranzod, hogy az sütő kemenczeben immar porra lött, megh eget, ved ki, es ves az lakatban benne s-megh nylik. Si credere fas est.
- 643 *Szeplős orczarol.* Az feier ürmöt mezzel törd öszue, aual kenied az orczadat. Sanabitur.
- 644 *Fingasrul.* Vegi 2 hangiamoniat, add megh inia es ugy fingik mint az lo.
- 645 *Hogi az leany es aszony megh budorzza magat.* Az kenesöt vesd alattomban oljankor az tűzben, mikor az aszony az tűzben terjeszkedik s-ugian suhogi, ugy hugik.
- 646 *Fogsagh ellen.* Keresd az celidonia füuet Szent Peter napban, hordozd nallad s-hasznal az utannis.
- 647 *Fogh fajasrul.* Vegy bort egy kalanban, boczas eb tejet bele, ted az fogadra, megh giogiul.
- 648 *Hogy egjűne gjűljenek az halak.* Az fay borza viragat es az szapora fünek viragat kösd egi posztoban, s-kösd az vizben s-oda gjűljenek az halak.
- 649 *Fő eczetről.* Az fay borzanak az haiat, belit vesd az eczetben es jo leszen.

- 650 *Orra vere allasrul.* Tegy safrant az orraban, vagi diszno szart, vagi meleg h lo szart tarczi az orrod ala, had menyen az orrodban az paraja s-megh all.
- 651 *Az mely diszno bal.* Tsterfanak az haiat, uti füuet ted porra, es add megh inia moslemban.
- 652 *Hidegh lelesrül.* Az rasztott törd megh szepon mint egy lisztet, add megh inia egy keues eczetben.
- 653 *Hogy az kutiak ne ugassanak.* Az bagolynak az feiet tedd len ruhaban, s-ted az bal holnod ala, s-ha huzogattiakis rad, de nem ugat.
- 654 *Vadd busrul, szemedbelirül.* Giömbert, timsot, galicziköuet, ezeket egyarant, es mint annak egike, any az masikis, ha szeret tcheted, nad mezet ket anyt, amazok penigh mint egy egy dio, annik legienek, süs három tiukmoniat, de igen megh ne süsd, ezeket megh kel törni, tiszta ruhaban megh kel faczarni, megh kel szürni es egy üueghben kel tenni, estue s-reggel cerszteni kel az szemeben.
- 655 *Contra bagymaz.* Az leuisticumnak az töuet es az fekete rutat egiben kel törni, hagi megh leuesüljön, ted egy fazekben s-tölczi bort reja, ugi mint egy meszeliei es alion egjüt, hagi miscualogieik neged resz oraigh, osztan az betegh embert kel vinni az tűzhöz, es jo sütös langolo tűznel kenniek az leueuel megh faczaruan, tetetül fogva minden testet az talpaigh, es ugi kel le feketni, s-jol be kel takarni, had izagion megh utanna.
- 656 *Meredekrül.* Az keserü lapu töuet asd böuön, azzal feredöt tsinaly, auagy igen reghi ohaial törd öszue, es jo tűznel erőssen megh kel törteni az meredeket, es megh giogiul.
- 657 *Veres szemrül.* Tizenket tiukmoniat erőssen megh kel főzni, megh kel hamozni, eczetet kel reia tölteni, es három oraigh ugi kel allani, az utan timsot, giombert, töröttet kel köziben vetni, s-megh kel szürni, es veres szemben kel benne eresztenj.
- 658 *Fel fuualkodott labrul.* Arpa lisztet, mezet, sot, eczetet, mertek szerent öszue kel keverni es ugi megh kel főzni, s-melegen az labra kel kötni mind addigh, migh megh giogiul.
- 659 *Czeczi fokadasrul.* Uti füuet, kömint, apiomnak az maguat, es tiukmony feieret öszue kel törni, kösd reia s-megh giogiul.
- 660 *Emisztisrül.* Saliat feier borban megh kel főzni kenierhey alat, es giömbert, tiukmony feieret kel bele hanni s-azt kel megh enni.
- 661 *Lab fuualkodasarul.* Az vad kendert leuelestül, mind maguaval egjüt ösd megh meleg h borral, es mennel meleg hben el türhed, ugj kösd reja.
- 662 *Rühes lorol.* Köuer szalonnat kel aprora metelni, zabba kel keuerni, azt kel neki adni, s-igen hasznal.
- 663 *[Rühes lorol.]* Az hollonak az fejet kösd az torka ala s-megh giogiul. Probatum.
- 664 *Szeplörül.* Epar pulli assa bene et eo calente terge faciem et sanabitur.*
- 665 *Ad pisces capiendas.* Quere vulgo haliogh magh, fac in puluerem et pone in panem bel, es vesd az toban, valamely hal megh eszi, hasal fel döl.*
- 666 *Secreta scirj.* Seuum leporis, quod est circa cor, pone ad pectus dormientis et omnia secreta dicit.*
- 667 *Köröl.* Fodormenta vizet agy inya annak, az kiben kö vagion. Hagiak jol egyben erni, s-minden gonosz keleuent jo vele kenni, mert igen hasznos.
- 668 *Has fajasrul.* Az ohaial fa olajal egietemben öszue kel főzni, es az hol fay, háromszor vagi 4szer megh kel vele kenni, es megh giogiul.

- 669 *Köszuennyűl.* Az vad kendert megh kel főzni, es rea kel kötni harom vagi negy uttal, ahol erzene az faydalmat, s-megh giogiul.
- 670 *Czömörűl.* Az keczike rago fat hasiczi kette, ted az tűzben, es hogy megh melegül, ved vizet s-kend aual, mint az sos eczettel, s-megh giogiul.
- 671 *Hurutrol, foytorul.* Petreselymet, retket, köment vegy gjükerestül leuelevel egjüt, megh kel borban főzni, azt igia s-megh giogiul.
- 672 *Mely faiasrul.* Az czombordot megh főzuen megh kel inya.
- 673 [*Mely faiasrul.*] Az szek füuet meleg eczettel megh kel ötteni, es az meliere kel kötni igen jo melegen, mely igen hasznos.
- 674 *Szem faiasrul.* Az kakuk fünek vizet kel venni, es azt kel szemeben eresztetni.
- 675 [*Szem faiasrul.*] Kegio hagimanak vizet kel venni, az viragianak, mely viraga feier, es veres szemben kel eresztetni, s-megh giogiul.
- 676 *Szakadasrul.* Az köment törd megh erőssen, es olaial elegiczi öszue, jo melegen az mint el türheti kösd az szakadasra, had legien rajta harmad napigh, es megh giogiul.
- 677 *Fő faiasrul.* Az fekete ürömnnek gjükeret megh kel eczetben főzni, az utan az faio före kel kötni, s-megh giogiul.
- 678 *Haliogbrul.* Az szarka fünek, celidonianak, kömenynek, rosanak vizet kel venni, egienlő merteken öszue kel elegiteni, s-az szemben kel botsatani, mezet, timsot elegitven köziben, az utan megh kel szürni, főzni, es egj üueghben kel tenni, es mikor kelleik eginihanyszor az szemben kell eresztetni. Expertissimum remedium.
- 679 *Orbanczirul.* Meny az eczet, az ber [1] megh any legien, mez, timso, ezeket megh kel főzni, hagi megh for, ki kel az tűztül venni, megh kel hadni hülni, annak utanna egi sorlo faual sorold erőssen, es harom tiukmony feieret ves bele, es mind addigh habard, migh megh hül s-ely vele.
- 680 *Szürke viz orbanczirul.* Az kendermagot föld mind addigh, az migh czirazik, es szürd le az leuet, az utan ösd egy mak örlöben, es farattigh örlöd, apronkent eczetet ös bele, hogy örlöd, hagi megh örlöd, ös vizet köziben, es öt tiukmoniat mind szekestül ös bele, az utan szürd megh es sorold el viz között, osztton ves ket pinz arra safrant bele törue, az utan föld ismet megh, hagi megh for, ted ki az hüüösre, had hüljön megh, marczi ruhat bele, kösd az orbanczira, ha oljan puffant, mint egi talis, megh giogiul.
- 681 *Kolyka kinek kezét le szegbte.* Vegy szereczen diot, törd öszue egetborral, fenő maggal, kend aual az kezét.
- 682 *Szarkarul.* Ha az szarkanak az feszket mindenüt be kötözik, hagi sehol be ne mehessen, buy megh egjüt, s-megh lad, hogy oly füuet hoz, hagi ha megh keni vele, mind el szakadoz, osztton meny oda es keresd megh, hozd el es minden fogsagbul valo szabadulasra hasznos.
- 683 *Hogi ne lassanak.* In nido uppupe reperitur lapis quedam et defer tecum.*
- 684 *Contra sömör.* Kenkö, fokhagima, eczet, s-valami testen vagion, kenyé vele, s-el vesz.
- 685 *Ver allatasrul.* Az galicziköuet törd megh, vesd eczetben, ves spongiat bele, s-takard az parasaban, ved ki, hagi megh melegül, s-ted az sebre s-menten megh al.
- 686 *Keliszrul.* Feniő szurkot, olay, viasz, crispan, ezeket egiben kel timporalni, s-azal kel kenni.
- 687 *Kinek szája megh vesz.* Czer leuelet, sarga giopart, szép szölöt, nadmezet, timsot töbet, ezeket föld megh feier borban, s-azzal mosd az szadat.

- 688 *Sülyről.* Eöreg h szarka labat főz feier borban kenier hey alat, ves egy kis timsot bele, ad megh inya, s-ki szakad belölle.
- 689 *Ver okadasrul.* Keres retket, törd egiben giömberrel, eresz egy kis mezet bele, agi megh inya egy dio heyniual benne, s-megh al.
- 690 *Az mely emberben feregh vagion.* Az körös fanak az leuclet kel szedni, vizet venni, s-azt igia.
- 691 *Rosa viz baszna.* Kinek бүдös az szaja, megh tisztittia, foga fajdalmat el veszi.
- 692 *Kosz varrul.* Oh borban fagiat, ohayt, o vaiat, sot, timsot, gris pant, galiczi-köuet mind egiarant főzd megh, kend vele, megh giogiul. Probatum.
- 693 *Kinek száiat iz eszi.* Egy ludmonyny mez, egy diony timsot ket pinz arra szekfüuet főzd öszue, kend vele, sanabitor.
- 694 *[Kinek száiat iz eszi.]* Timsot, mezet, eczetet főzd öszue, s-reggel, estue mikor le fekszel mossad le harmad napigh.
- 695 *Has fiasrul.* Melegh fa olayt kel böuön megh inya, az utan takarjak be jól.
- 696 *[Has fiasrul.]* Len magh olayt igik megh böuön.
- 697 *[Has fiasrul.]* Egy ludmony hayban meny aszony ember teje fer, igia megh azt, s-⟨harmad napra⟩ egy oraigh megh vigaszik.
- 698 *Hay nőesre kenet.* Oleum oliuae, butirum in maio factum et raffanum, ca simul bene decoque et unge et habebis multos crines.*
- 699 *Kiben beka vagion.* Az szamar töuisset eczetben megh kel főzni, igia megh s-megh giogiul.
- 700 *Peczikerül.* Az fianak az szemet szurd ki, harmad napra oly füuet hoz, hagi megh keni velle s-megh giogiul, s-oljan epp leszen az szeme, mint az előtt volt, de megh vigiazd, de megh vigiazd [1] az kinek szurod az szemet, osztan öld megh, es az giomraban vagi egieb arolekjaban, ha megh keresed, lelsz köueket. Egik könek az haszna, hagi ha kezedben hordozod, senki nem lat, masiknak az veresnek, estve kesen ted le s-ugi vilagoskodik, mint az giertia, harmadik, az kinek haliogos az szeme kennjek vele, es le hasittia az haliogot, szemet megh giogittia.
- 701 *Fülben valo feregh ellen.* Az rutat olajban megh kel főzni, melegen az fülben kel ereszteti es ki vesz belölle az feregh.
- 702 *Kinek inay megh szugoroszna.* Az földi borszat mind leuelestül, giükerestül kel asni, szepen megh kel mosni, s-törni egi mosarban, hagi vizet vehessek, es azzal kenied az tüznel s-megh giogiul.
- 703 *Lab meniülesről.* Az viasz sonkolyt vagy musztikat megh kel főzni, es igen jó sütös melegen reia kel kötni, s-igen jó.
- 704 *Rasztrul.* Lignum viride, körösf a corticem superiorem auelle et inferiorem recipe, et pone in vino albo et decoque fortiter sub disco panis et bibe de mane jejunos quolibet die, et sanaberis.*
- 705 *Contra dolorem cruris.* Recipe folia artemisiae vel radicem et mellifolium, plantaginem, arvenam antiquam, ista omnia contere simul, et ponas super dolorem cruris vel alterius membri et sanabitor.*
- 706 *Köszuenyről.* Recipe absinthium, artemisiam, solsequium, mellifolium, plantaginem, turtulam sublimatum, vinum et adde ex pinguedine cervi, vel porci aliquid si aliud non habetur et fac unguentum et unge ad ignem et sanabitor.*
- 707 *Contra digestionem.* Recipe piretri duas partes et zinziberis unam et fac ex illis pulverem post cibum quos comedes quantum parua faciet digerere cibum in stomacho.*
- 708 *Az kii kö bant.* Petreselmet, apiomot, az kömeny leuelet vagy giükeret törd

- megh, ruha által niomd ki az leuet, oszt on egi mosot fazekben morsoly czipo belet, földz megh mint egy tesztat, kend ruhara, s-ted az agiekara, veseiere s-megh rontja.
- 709 *[Az kit kö bant.]* Az pinpinellat ragia megh s-altalan fogua el rontja. Az pinpinellat hyak cziuba fünekis.
- 710 *Contra apostema.* Allium, olium oliue, piper, nasturcium, grana juniperi, rutam albam, absinthium album, nuces aequali pondere et similiter contere et liga ad apostema sanabitur.*
- 711 *Contra febres quotidianas.* Solsequium cum radice sua in cide in partes et in aceto forti bene cocta, da mane et vesperi patienti, primum calefacto.*
- 712 *Oldal faidalomrol.* Az clarist tördz megh mint egy oluaso szemnyre, ad megh inya s-takard be.
- 713 *Ki nem ganeolbatik.* Az malyvanak az giükeret földz megh borban kenier hey alat s-iga megh.
- 714 *[Ki nem ganeolbatik.]* Az kömintis azonkeppen földz megh s-igia megh az leuet, s-megh giogiul.
- 715 *Contra süly.* Tam in posteriori, quam in aliis partibus prodest si cum oleo momorticae spargatur locus eius doloris et procul dubio sanatur.*
- 716 *Qui sanguinem mingit.* Summat mellifolium cum aceto bene coctum calide et sanabitur.*
- 717 *Aqua lucida contra albuginem oculorum.* Vegy 3 pinz arra galicziköuet, es rez mosarban tördz megh erőssen, es annak utanna asot kutnak az viziben vegy egy iczeuel es lassan lassan tölczi bele es erezd megh velle, es tegied egy uy mazos fazekben, de először az fazakot vizben kel tenni, hogy megh azzek, oszt on [t]egied az cleuen szenre, es egy harmad resz oraigh föiön kenier hey alat, az utan ved ki, es egy ejel nappal had alion az fazekben, hofi az sonkolia le szaljon. Ennek utanna tölczi egy tiszta üueghben, az utan vegy vagy tiz mondola belt, es egy rez mosarban tördz erőssen megh, hofi megh töröd, ved ki, es egi ruhauat igen erőssen tiszticzi megh az mosart, mert az mondolat tsak azert tördz megh benne, hofi megh tisztulion az mosar, annak utanna vegy kanfort, mint egi lotnak tized reszet, es tördz megh, az elebbi vizzel ösd megh, es tölczi megis az üueghben, es hofi az sonkolia le szal, es megh tisztul, az embernek szemeben kel eresztteni apronkent.*
- 718 *Diszno dögirül.* Az feier ebnek az ganejat tördz megh, es moslekban ad megh enni.
- 719 *[Diszno dögirül.]* Az porczifüuet add megh enni moslekban, de az ketfele, egik magas, masik kitsin es fejer viraggal viragzik, az jo.
- 720 *Köszenyryül.* Az egerfanak az agayt aprora kel vagdalni, es igen crössen megh kel üstben főzni, es abban kel megh feresztteni.
- 721 *Kinek füle ki kel.* Az veres hagimat ki kel vajni, töretlen safraniai, fa olajal megh kel töltteni, es egy czöuekkel egiben kel czöuekelti, es az parasaban be kel takarni, erőssen megh kel sütni, jo lagian, es megh kel oszt on hamzani, es ruha által megh kel faczarni, es az leuet tollaczikaban az füliben kel eresztteni.
- 722 *Hurutul.* Köminy giükeret, petreseliem giükeret eczetben megh kel főzni, az leuet megh kel inya adni.
- 723 *Köröl.* Tormat, petreselymet, moczarj mentat egi üstben erőssen kel főzni, abban kel feresztteni.
- 724 *Seruesrül.* Az retket asd ki, mosd megh, de megh ne vakard, apriczki aprora mint egi tormat, es tördz megh mint egi tiukmony volna es*

- 725 Vegy hangia moniat, forrald megh fa olayban ruta leuellel egietemben, es azt
botsasd az fülben.*
- 726 *Giomor fajasrul.* Az barany ürmöt eső vizben főzzek megh, es hidegen igia
megh.
- 727 *Szü fajasrul es nylallasrul.* Az salliat mikor soual megh hintenek, borban reg-
gel megh innak, mind szü faiaat s-mind nilallast el tauoztatna.
- 728 *Etetisről.* Keresd az esztaraghnak az szü hayan valo hartiaiat, az belsöt, az
tüzet sziczi ket fele es aszald megh, annak utanna törd megh apron es harm-
szor tiukmonyban kel megh enni.
- 729 *Has fajasrul.* Cziuka fogat, rak örmit törd erössen megh, es melegen borban
add megh inya.
- 730 *Hogy az meh megh ne marion.* Az bankanak az orrat hordozd nallad, ha
ugian mehet meczesis, nem mar.
- 731 *Fekete fogrol.* Keres rosa pogaczat, es főzd megh erössen eczetben, s-mosd az
fekete fogat vele, es igen hamar megh feieredik.
- 732 *Korsagh ellen.* Az földi boczanak vizet vegie, es kenie vele az vizkorsaghebeli
embert.
- 733 *Az ki akarja, bogi megh ne kolykasulion.* Az kis giermeknek mikor az köl-
döket el meczik, abban az köldökben rekezzenek az giürüben, s-nem kolyka-
sul megh, ha azt ujaban viseli.
- 734 *Körül valo ital.* Szapora füuet, köminy füuet, petreselmet, pap monia füuet,
ezeket mind giükerestül főzd megh egy mazos fazekben akar viz, akar bor,
akar serben kenier hey alatt, minden nap keczer keczer azt igia. Probalt do-
logh.
- 735 *Förödötet így kel tsinalni.* Szab szalmabol, bagoly borsoiebul, s-ha az bagoly
borsoia es zabia ott leszenis nem art, s-mindennap kel benne feredni negied
napigh.
- 736 *Serüesről.* Az nadaly füuet, ohaiat, ros lisztet főzd megh, kend egy ruhara,
melegen, mint el türheti, kösd reia.
- 737 *[Serüesről.]* Erös eczetet melegiczi megh ugimint megh forrana, es piriczi ha-
rom szelett kenieret megh, vagi töbet, ted az talban, öntözd megh az heu eczet-
tel, mas talal boriczi be, had parlogek alatta, azutan kösd reia, mint el turheti.
- 738 *Rasztrul.* Tormat, mezet es olayt, ros lisztet egienlő mertekkel öszue elegituen,
öszue töruen kösd ra az rasztra.
- 739 *[Rasztrul.]* Az kaprot forro vizzel ösd megh, egy keszkenöuel kösd reia jo
melegen.
- 740 *Korsagh ellen.* Ved az keseru lapunak töuet, mosd jól megh, az utan meteld
aprora es mosarban törd jól megh, es mikor reja jut az betegsegh, egy kalan-
nal az szaiaban kel creszteni benne. Ha telben akarsz vele elni, niarban asd
ki az giükeret es tegied az pinczeben, ha kelletik, aztasd megh borban s-add
megh inya.
- 741 *[Korsagh ellen.]* Az vaias labdanak vizet kel venni, es mikor az betegsegh ra
jut, az szaiaban kel benne botsatani, es el kel vele nieletni.
- 742 *[Korsagh ellen.]* Mikor az harsfa viragzik, az viragat kel szedni jo böuön, es
annak vizet kel venni, mint szinten egieb fünek, az utan az vizben kel inya
adni mikor leli, s-megh mikor nem leliis, hasznos ez ital az olan betegseges
mind ember es giermeknek.
- 743 *[Korsagh ellen.]* Az lilium conualiumnak viragat szed megh egi üueghben, es
tölcsi egetbort....*

- 744 *Az kinek szüue fay.* Az saliat föld meg borban, es az leuet id meg, es az meleg saliat kösd az szü arant által.
- 745 *Ver okadas ellen.* Retket egik, s-ottan meg all.
- 746 *Az kinek ganeia meg all.* Fözzön korpa keszölczet, es vessen borköuet bele, egie meg, s-meg indul velle.
- 747 *[Az kinek ganeia meg all.]* Keres földi bozza gjükeret, es törd meg erős- sen es ved vizet, ad meg inya az betegnek.
- 748 *Dühüs eb marasrul.* Az feczike ganeiat föld meg vizben, ted porra, ad meg inya, semmi gongia sem leszen.
- 749 *Az kiben kegio vagion.* Az bagoly labat uti füuel egesd meg, ted porra, ad meg inya, ottan meg hal benne, es ki veti belölle.
- 750 *Etetesről.* Az ebnek veret add meg inia s-annal iob nints, azt irja Plinius.
- 751 *Hurutrol.* Az szarka fü viragat föld meg borban, es igik rolla vagi három- szor, felete hasznos.
- 752 *Etetesről.* Az vízi mentat föld meg borban igen erősben, azt ad meg inya ehiora három reggel, es ki veti.
- 753 *Ver has ellen.* Az tiukmonnak az szekit ved egy talban, tölczi egetbort reia, giuyczy meg, hoki meg sülion azon borban kemenien, ad meg enni.
- 754 *Contra colerani purgatio.* Az földi bozzanak az maguaban törö meg, meny egy dio hayban ferne, es egy kis lictariumban keucrd be auagy vagdald bele kessel, es ed meg reggel.*
- 755 *[Contra colerami purgatio.]* Fekete ürmöt föld meg kezike teljben, menel melegben lehet, igiad ehiora.
- 756 *Az kinek laba meg dagad.* Föld meg az celidoniát vizben, az labat mosd meg az leueuel, es az füueuel kösd be.
- 757 *Korsagh ellen.* Az esztragnak az ganeiat elegiczi borral, ad meg inya, soha többé nem bantja.
- 758 *Geleszta ellen.* Az porczin gjükeret föld meg vizben auagy borban, s-ad meg inia.
- 759 *[Geleszta ellen.]* Faragy feier cretat, teyben vagy borban igia meg.
- 760 *Okadas ellen.* Az szitalt tegla port föld meg mezben, es kend egy kis poga- czany czepüre s-kösd az köldökere.
- 761 *[Okadas ellen.]* Az saliat törd meg es elegiczi meg egetborral, kösd az köl- dökere.
- 762 *Az kit el fogh az sar.* Föld erősben meg az szab szalmát, s-vagi keczer fere- giek meg benne.
- 763 *[Az kit el fogh az sar.]* Tizta aranyrul viasz poharbul igiek.
- 764 *[Az kit el fogh az sar.]* Az mely viz meg all az diofa uduaban, igiek vagy három fel dionyit, s-meg giogiul.
- 765 *Mikor az nyeregh meg törj az lobatat.* Az farkas almat aszald meg, törd meg es hinczed vele az sebet vizeletel meg mosuan. Sanabitur.
- 766 *Nylallas ellen.* Isopot es az kek liliumnak az gjükeret föld meg fele bor s- fele vizben, tegy kömeny magotis bele es egi kis mezetis eresz, id azt es meg giogiulsz.
- 767 *Natbarul.* Az arua tsalant aszald meg es törd meg, s-fud az orraban, ex- pertum.
- 768 *Erös gyomor faias ellen probalt oruossagh.* Vegi anny io bechy saffrant, az meny négi auagi eöt penzen adnak. Az meny az az saffrany nyom, vegi anny borsott, ittem végi meg anny gieömbert, végi meg anny zeghfüuet, végi meg anny zereczen dio viragot. Végi igen io erős eczietet, az meny eczietet, meg

anny zin mezett. Az eczietet, mézet tegied egi chiuporkaban, megh kell az zén-nél melegiteni, az megh mondott fü zerzamokat megh kell teörni, es abban az chiuporban az mezzel es ecziettel egieben kell keuerni, kenier hay alatt megh kell feözni lassu zennél, hagi megh feö, czipo auagi kenyer belet kell belé martani, azt kell enni reggel es cstue eyohomra, auagi vgian inyais, ha zenued-heti.

- 769 *Vgian gyomor jaias ellen valo oruossag.* Végi verös hagimat, metéld megh zélesen, földz megh io erős ecziettben, hagi megh fö, kend lagi len ruhara feliül, hyncz megh teörtt giömbérrel, azon felliül üss egi tyukmonnak az feyerit rea, kenegesd el rayta, azon feliül tegi gienge lági len ruhat io melegen, az mint ember el türheti, tegied az giomrara, mikor megh hül, esmet vgian azon eczi-etben melegiczek megh, regtül foghuan cstueiglen tarczia az giomran. Estue ismet mast, vyatt kössenek rea, es virrattigh allion rayta. Megh giogiul.
- 770 *Vgian azonrol.* Az megyfanak az leuelet borban megh kell fözni. Len ruhara kel tenni io zélesen, felyül giömberrel megh kel hinteni.
- 771 *Auagi.* Mikor főzikis gieömbert kell belé vettni, az giomorra kell köttni min-dennap. Megh giogiul.
- 772 *Vgian azonrul.* Maiorannanak az poiuiat apron megh kell törni, mezben kell keuerni, megh kell giengen feözni lassu zennel, len ruhara kell tenni, io me-legen az mint el türheti, az giomrara keötni egi nehanzor. Megh giogiul.
- 773 *Gelezta ellen probalt orvossagh.* Fodor menta vizet kell venni, harom zem teöreott borsott, egy zem teöreött zekghfüuet, egi keves fa hayatt, keues te-mient, es egi kis sootis. Ezeket mind megh kell teörni küleön küleön, es az fo-dor menta vizben bele kell habarni, es azt kell ehionra megh innia harom he-ten [?].
- 774 *Veres boor czinalasrul.* Az io festeö fekete szeöleöt küleön kel szedni szemül, ugi mint egi czeberrel (auagi az menyit ember akar czinalni), egi keues komlo viragat kel uenni, mellyet az fekete szeöleö szem keöziben kel elegittenj, egi keues eget boort kel rea teölteni es azt maceralni kell, az az possasztani, mint egi harmad uagi negyed napigh. Annak utanna nem edes mustot, hanem for-rott mustot kell ria teölteni.
- 775 *Ittem.* Az veres malvanak az szep ueres uiragatis keözzeie kel elegitteni es igi, hagi megh crik es megh forr, szép piros bor leszen. Szabadon diczeked-hetel baratidnak uelle.
- 776 *Hagimaz beteghsegh ellen.* [Ha]rom eleuen zenet, harom gerezd fokhagimat egiszersmind megh kel teörni. Ittem leösteökeönet, feier lilium [t]öuet, fok-hagimat egiszersmind megh kell teörni, borban kell [ke]uerni, lepedeöt kell bele martani, abban kell az [be]tegh embert takarni, de eleöszeör az eleözzeör megh [...] zennel es fokhagimaval theneret, talpat, vak zemet [er]össen megh kell kenni. Megh giogiul.
- 777 *Nylallas ellen.* Ohaiat ted egi reösteöleöben, theölcz egett bort rea, elegycz megh, had megh feöni egiütt, es meli decoctu[ma] leszen, teölcz egi [.....] megh innia, megh giogiul.

Máriássy János

**EGY NÉHÁNY RENDBELI
LÓORVOSSÁGOK
ÉS MÁS ORVOSSÁGOK**

1614 — 1635 k.

Egj nehanj rendbeli lo oruossaghok iratatak 28 Februarii Anni 1614.

- 1 *Az melj ember louath akar uennj, lasa az louath illien jelekel.* Az melj kar-
czu es hegies fuleo, legien aszu feje, kinuleo szemcj, ereos teste, temerdek
keormu es feketek, ez fele iegj alath jo es szep termetu louak leznek.
Hogj ha penigh fejer keormej leznek, az fele loban megh czalatkozik ember,
mert porhanio keormeo.
- Az melj lonak penigh szeles homloka, es az szemej keozeoth egj kis czillagh
uagion, affele lo jo szaju es uidadm lezen, bar az keormej fele feier, fele fekete
lezenis, czak szeles ino, es reouid czukloio, zeles faru, temerdek niaku, ez sza-
ras labu.
- 2 *Az melj lo nem ebetik.* Teord megh az foghagimath, borsot elegicz eoze, es
az lonak mind also es felseo fogait deorgeolt megh ucle keczer uagj harom-
szor, mingiarth jo mogiaual ezik.
- 3 *Ha az lonak beuereoje uagion.* Az farka teouith mest megh gengen kerez-
tul ugj, hogj az uere induljon megh, es az fule keozeopin, azonkepen el mulatia.
- 4 *Mas.* Uagj ember ganejath az zabolara kennj, es zajaban uetnj, megh futatnj
benne. Azzalis el mulatia.
- 5 *Melj lonak uizeletj megh al.* Foghhagimath, borsoth megh teornj, es egj keues
eczeteth rea teoltenj, az vasarajath beleol megh mosnj, megh inditia.
- 6 *[Melj lonak uizeletj megh al.]* Bocza fahoz keotni, azis jo.
- 7 *Vagj.* Egj tetuth az vazaraian be ereztenj.
- 8 *Item mas.* Mustar magh olajual es maga uereuel kend megh az mellien ualo
ereketh.
- 9 *Mas.* Az azonjembernek az fonarul egj szal szeorth az vazarajaba be tednj.
- 10 *Mas.* Hjus keoreomel meg keomeczelnj uasarajath.
- 11 *Az melj lo fosik.* Az olian lonak az orrais czepek, uagast megh az niak
ereth, auagj egj darab eb czontath az niakara keotnj.
- 12 *Az melj lo szeltul megh szabalik.* Az homlakan es az fulej keozeot ualo
ereth megh kel uagnj. Az fele louath azrol esmernj megh, hogj az siue ighen
dobogh.
- 13 *Az melj lo arpatul uagj rostul megh szabalik.* Keres hamar egj darab beczi
szapanth, faragt megh geombeoleon, es ugj az lonak az alfeleben dugnj. Afele
louath azon esmered megh, mind az negj labat el niujtia es ugj fezik.
- 14 *Az melj lo megh rokan.* Foghhagimath, ereos bor eczeteth es fa olaith, egheth
borth, azal megh kennj, es hatara ulnj, megh izasztanj, ugj pokroczal be ta-
karnj. Istaloban azis haznos.
- 15 *Az melj lo kebesz.* Egj tikmonnak az szekith ued kj, es czak az fejered had

- benne, ereos eczeteth es fa olaith egiuue habarnj, es az orra likaban teoltenj, az louath be fednj, es ugj hordoznj, megh inditia az keheth.
- 16 *Mas.* Az czeresnie fan termeth gombath azalja megh ember, foghbagjma szarath es tiuk ganejath, bab szalmath megh teornj, es az louath be fednj. Czak az ket szemeth kin hadnj, ugj kel fustulnj, el mulatia.
- 17 *Az melj lonak hojak uagion az laban.* Az rizkasath ereos eczetben megh kel feoznj, es azt mennel meleghben el turhetj, ugj kel rea keotnj, el fakasztia az hojaghoth.
- 18 *Mas.* Puncost es Szenth Georgj keozeoth az minemu bogarath Jsten tehene-nek hinak, harmat auagj negieth (napigh) egj iueghben be czinalnj, es faolajt rea teolteni, felul be czinalnj, ugj egj keniernj testaban keozepire be czinalnj, es migh megh nem sul az kemenczeben az tezta kenier, adigh ki ne uegie. Az utan csak az hojaghoth kennj uele, es megh fakasztia az olaj.
- 19 *Lonak keormet neuelnj.* Teord megh az grispanth keth funtal, es egj funt sargha viazth oluazt megh terpentinaual, es mas fel funth iros vajath, ezeket egj fazekben egiuue tuznel eretzenj, ereosen egiben keuerni, az utan ki uennj es meg higanj. Melj lonak nem neo az keorme, igen io probalt oruosagh, csak az keormeth keniek uele, keormeth neucl. Probatum.
- 20 *Az melj louat megh igeznek.* Vegj tizta vizeth az markodban, es az fule keozeoth az homlokara teolcz ala haromszor, de minden teoltes utan mongiath ezt: Atianak, az eo Szent neuben, hogj teneketh gonoz ember szemej ne arczanak: Es az Fiunak Szenth neuben, hogj teneketh gonoz ember szemej ne arthasanak. Es az Szent Lelek Jstennek neuben, hogj teneketh ghonoz ember szemej ne arthasanak. Ezek utan mongj három Miatiankoth, az louath fed be iol pokroczaikal, hogj ugian megh izagion, az utan hordozt megh, (hogi ugian megh izagion) el mulatia.
- 21 *Az melj lo meg uti az jnath.* Keres lepes mezeth, kend len czcpure, keost az lo inara, harmat napigh az keotes alion rajta. Ha penigh sok ideju uolna, anj ideigh tarcza harmad napig rajta.
- 22 *Ezis haznos oruosagh.* (...) Teolcz megh teolcz megh [!] az labath az u magha ganejaual, mezel egiuue elegituen. Megh nem szorul az keorme.
- 23 *Mas probaltab.* Mihent czedbe uezeth, hogj megh uteotte az inath, az elseo labath uegiek fel, az uteoth inath kezedel niomoghatfan ezeket az igiketh haromszer mond el az louat nap keletre alafan: Ur Jstennek mondom tiz paranczolatiaual, Bodogh Azonnak het szenth ighe mondasauual, nagj dologh uott az, hogj Azoniunk szuz Maria Christus Vrunkoth szuzen szulte, de ez nagiob czuda, hogj az en kek louam az utolso labauual az elseot megh utetc.*
- 24 *Mas.* Mihanth megh uti az inath, az kender maghod teord megh, keos rea az jnara. Aljon harmad napigh rajta.
- 25 *Mas.* Az (melegh) tizta rost feozt megh uizben, keozt rea melegen. Haznal.
- 26 *Az melj loban uad hus uagion.* Annak az sebeth most megh olj borral, ki az czaprul ala folj, es ucs grispanth bele es timsoth, mosat azal az sebet, es hincz megh az megh mosoth sebeth egeteth lenczeuel, de azt megh kel teornj es szitalnj.
- 27 *Az melj lonak czipöien vagj terden seb esik es az jz viz akarna bele esznj.* Keres hagjmath es eb czontoth es azt szarazt megh, az utan teord megh, hincz azal.
- 28 *Az melj louat feregh banth.* Jo ereos borth es safrant, teoreotet, es giomberth, borssoth, egj aranth meg melegitenj az borban, es ugj az lonak az torkaban teoltenj, ha valamj undogsaghoth megh cottis az lo, azal el mulatia,

- 29 *Az melj lo megh uti az inath – paraszt oruosagh.* Ved tizesegh monduan az sertes marhanak ganejath, es iros uajath, es azt ueres hagjmaual keuericzjol eozone, mennel melegben el turhetj, ugj keost rea, harmad napig aljon rajta.
- 30 *Mas.* Az melj bomboczakaja az czuklo aranth vagion, azt hasast megh kerez-tul, hogj uere menien, egj kis faczkauual deorgelie megh, az utan rancz uereos hagjmath vajban, es mennel melegben, ugj keosek rea.
- 31 *Lo ina uesteol bisoniosb.* Az labath egiketh feol emelnj, es az meliken uteotte az jnath megh, arra kel oluasnj ekkeppen: Nemes Azoniunk szuz Maria, nem czudalom, hogj szulteth az te egietlen egj aldoth fiadath, de te lo, miczoda szeoru legien, megh neuenzj, czudalom, hogj az te utolso labadnak keormeucl az te elseo labadnak inath megh utcoteth. Haromzor kel rea oluasnj, es az inath ala deorgelnj, egj mi atiankoth es aue Mariath rea mon-danj, es az utan ket feleol az inath labadal jol ala deorghehnj, de az louath az napkeletre alasak, ugj kel rea oluasnj.
- 32 *Az melj lonak az laba megh daghad.* Vegj egj icze borth, egj mezel eczeteth, egj fel dionj galiczkeoueth, megh anj timsoth. Ezeketh cgiuue kel feoznj es meleghen aual mosnj; megh lankath.
- 33 *Az melj lo keoreom haz feleth megh niomja az labath.* Timsoth es galicz keoueth teord eozone, azal hintenj jo.
- 34 *Mas.* Az ember ganejath fara fel uennj es rea tapaztanj.
- 35 *Mas.* Az tikmonj fejereth mezel eozone habarnj es lenczepure kennj, ugj rea keotnj, igen haznos.
- 36 *Kebes lorul.* Az kender magod uegied es az borsoth, megh kel eorlenj, min-degj icze uolna ketteo, es az kender magoth kel egjbe keuernj, azt kel ketczer egj nap enie adnj.
- 37 *Mas.* Az pipis madarath mind talastul sarastanj, megh teornj, abraghban adnj megh ennj.
- 38 *Haliogrul ualo oruosagh.* Jstene leue + mindent theon + mindent jo leue + teis jo legj + oztan mongj harom Miatiankoth.
- 39 *Az melj lonak betegh feje uagion, ugj hogj ualamiben utkeozeoib uolna.* Ve-gied az retketh es az eb kaport, azald megh es az utan teord megh ereosen, es uest borban, teolcz az lonak torkaban.
- 40 *Zabalt lorol.* Ezt mongiath megh kerulucl haromszor az louath: Nem czuda, hogj Azoniunk szuz Maria az jaszolban szuzen szulte az eo szent fiat, de czuda, hogj te, fako lo, etedben az uagj itodban megh szabaltal. Oluas harom Mi Atiankot es harom Aue Mariath.
- 41 *Mas probalt ezenrul.* Ha megh esmered, hogj az lo megh szabalt, mingiart kerest az felete nadalj fuuet, es az giukereth ast ki, ereosen megh teort ma-sarban, es mennel ereoseb bort talals rea teoltenj es megh melegitenj, ugj az torkaban, mind az teoreoth giukerel be teoltenj, mingiath uagiak megh rajta szü ereth es czomb ereth, takariak pokroczal jol be, es hordozak, ketseghnekul el mulatia.
- 42 *Az melj lonak az talpa megh teorik.* Vegj mezeth, tikmonial eozone habarnj, azt kel az talpara keotnj es el mulatia.
- 43 *Az melj louon seb esik.* Az korpat egest megh es teor jol megh, hincz az sebre, annak utana uegj galicz keoueth es eczeteth, anj uizeth, mind az eczeth, egiuth föznj, es azal kel mosnj, megh giogiul.
- 44 *Az melj lonak az laba megh tetfesul.* Vegieth uizeth az keoreos fanak, es azal kenieth, de igj, hogj mcnnel azub az keoreos fa, aprora vaghdalnj, es egj ujj mazos fazekath feoldbe kel be asnj, arra egj fedeot, az hegiuel fazeghban ala

forditanj, es liukath rea czjnalnj, az azu keores fath apron rea raknj, es lassu tuzel azt eghetnj, hogj izagion, ugj megien ala az feodeore, es az fazeghban ala az zirja.

- 45 *Mikor az lonak beka war indul az laban.* Vegj grispanth es teord aprora, es az tikmonnak az szekith habard megh jol, es keost rea.
- 46 *Az melj lonak megh tetwesul az laba.* Vegj elcuen keniescoth, öld megh eczetben, es ued az tikmonnak fejeret, habar eozue, es azal keose, azis jo.
- 47 *Holt tetemrul.* Egj darab granath postoban mind egj kis szakczoth az menjre az holt tetem uagion, az holt embernek az szara czontiath teorice megh, es faolajban forasa megh, mennel heueben elturhetj, ugj kel rea keotnj harom szor.
- 48 *Mas.* Ha nem keresfe teortenet szerinth lo szar czontiaara akacz, ued fel, deorgelt megh kemenien uele az hot tetemeth haromzor, es uizonth azon helyre oda teth, es ualamint uolt, ugj tet uiza, es hat oth, es elues az holt temen [!] az louadrul.
- 49 *Ha az lonak uad bus uagion az sebeben, es budeos uolna.* Teord megh az grispanth, es feozd megh az apro czalanth, az uagi penigh az celidoniath, es annak az uizeuel mosnj kel, es az grispanth rea hintenj, az vadhust, melj megh rothadot es budeos, megh zagatia, es megh giogiul.
- 50 *Az melj lonak teouis auagi fa akat az lababan es megh dagadna.* Ast ki az feoldi boczanak az giokereth, es feozd jol megh ugj, hogj megh romoljon az giuker, annak az uizeuel kel az dagadoth labat mosnj es az giukeret rea keotnj, az teowisetis ki uonsza, es az megh giult undogsaghoth ki szija.
- 51 *Az melj lonak az laba jarastol megh dagbath.* Vegj bor eczeteth, korpát ued bele, forald megh, es szep tizta kalana! rakt egj ruhara, keost rea mind el turhetj, megh enghezte!.
- 52 *Az melj lo czukloiaban ki meniti az labath.* Ereos eczetbe feozd megh az koloth, es mennel hamarab melegen rea keotnj, bizonios oruosagh.
- 53 *Ha sebes louat akars giogitanj.* Zarast megh az celidoniath, es teord porra, az utan az czuka hejath egest megh, ezeketh egjuue czinalnj, es galicz keoueth megh teornj, eczetet rea teoltenj, azal mosnj es megh neuezeth porral hintenj, megh giogiul.
- 54 *Hogj az lo soha meg ne szahaliek.* Az melj louath elscoben patkoljak, mind az negj labarul valo ki faragasban, aprora uagdaltast megh aprora [!], es ad meghennj szabbán.
- 55 *Mas bizonios.* Hogj ha ember itatia az louath, haromszor ercszen uizet az szajabul, kj, es az legh elseo ki erezteskor mongiath; Atianak, az masik crezteskor fiunak, az harmadigh uiz ki ereztes utan, es Szent Lelek Jstennek neuben auagi czak reouiden: Vr Jsten nagio! az the hatalmad az uiznel, ezt haromszor mondanj.
- 56 *Az melj lonak impok indul az laban.* Jgen jo ereos borth uegj, mint egj harom mezelnith, egj uy mazos fazegban teolczeth, es ues mind egj jo kora almanj o hajath bele, ted az tuzheoz, ugj hogj fel forjon: czinalj keth mogioro fabul palczath, mint egj habaro fa uolna, ugj, hogj negj fele hasitanj, az hasitas keoziben czinalj egj darab kü soht keoziben, ugj hogj az so iki ne huljon, de az darabja az fath megh halagia, tegied az forro borban, hogj meleghegiek, ued ki hirtelen, es az heu sosal deorgeolth az jmpokoth, az hol indult az lo laban, de ketteois legien affele ku so faban, migh egik meleghedigh, adigh az masikal deorgeliek. Ezt kedigh egjnehanzor kel czelekednj mind adigh, hogj az minemu czonth szabasu dagadas el mulik, es semmie lezen, es megh giogiul.

- 57 *Lo, ki megh szabalik.* Vegj 4 penz ara uajath, teorj ket feo fogh hagjmath, feozt megh egy icze eczetben, huueosen teolcz az lo torkoban, es uagas sugj es torok eret raita, megh giogiul.
- 58 *Mas.* Mikor itatnj akarod, mongiad haromszor: soha nem uott boldogh ora, mind az, meljben Vrunk születet.
- 59 *Lonak ba az feie faj.* Jgen keonjucz az szeme, mezeth, szek fueth feozt eczetiben, es most megh az fejeth, az szekfuet keost az szemere harmad napik.
- 60 *Beka var, ba lo laban indul.* Vegj grisspant, teorth megh es 4 tikmonnak az szeketh habart egibe, keost rea keczer.
- 61 *Lo ba gilixtas.* Vegj holt lonak az tetemeth, keozt niakara, az gilizta mind megh hal.
- 62 *Hata fel kelesrul bazzal.* Az suteo lapatoth melegicz jol megh, uoniczt megh uele az hatat, tet rea az niergeth, indulhacz.
- 63 *Haliok ellen.* Vegj keth teniernj kek (akár karazia, akár mas legien) postoth, az ki megh mübe nem uolth, tegj egy ugj fazekba az tuzheoz, legien porra, mindenap itatas eleoth, delbe es estfe hincz be. Probatum.
- 64 *Az meli lonak egere uagion.* Az kelcuenth szoriczt egjbe, es egy teoreokel nist meg, es az rutsaghoth uajth ki. Meg giogiul.
- 65 *Ha az lonak az torka megh dagbad.* Vgj, hogj az abrakoth nem nielhetj, harom tikmoniath habarth megh eczettel, es uegj egy fath, mind egy ujoth, tekerth megh ruhaua, az utan docz le az louath, es az tikmonios eczeteth teolcz az torkaba, es deo[r]geoljeth uele, megh giogiul.
- 66 *Ha az lonak feregh uan az gionraba.* Vegj ereos eczeteth es tikmoniath, uas porth, borsoth, ezekel jol megh teord, es az eczetbe jol megh forrald, had jol megh hulnj es teolcz az torkaba.
- 67 *Vagj.* Uegj eggher farkot, meteld aprura, feozd megh ereos eczetben es teolcz az torkaba.
- 68 *Ha az börj keoztot feregh uagion uagj az husaban.* Vegj az holt lonak az czontiath, teth porra, tegj hozza szeold georeoghcoth auagj grispanth, az utan sust megh az lonak az burith, meljben az feregh feksik, es az eghegre hincz affele porth giakorta.
- 69 *Ha az lo istaloban megh szabalik.* Azon esmereth megh, hogj az orra el czepegh, annak ued uereth az orra porczogja.
- 70 *Ha az lo akarmikepen megh szabalik, mindenfele szabalas ellen.* Az fuleth hajcz ala az szeme fele, az houa az fulenek az uege er egy uynj hijan, odalt az szemehoz keth unnj tajan az pofaja felcol, oth uan egy kerezt formara szabasu er, azt az eret minth keth feleol egy kes hegiel ust atal, az keth elseo labaitz cozfe [?] megh enghezucn, az fejeth egy giepleoczkeuel uond ala az labahoz, hogj az orra csak nem az feodeth erje, az uerth mind ki menien, egy czeop se maragion abba az keth erbe, ha sinten el bagiadnais, es el dulne, megh fel uerth, az ereth faczkaua nitogasath, (...) megh szepen, az uer beleolek ki nem tiztul, az utan keost fel az orrath, egy kis ruhaczkaba az szajaba ember ganejt, hath ragja egy oraigh. Ez probalt oruosagh, ha eztendej zabalas lezis az louon, de arra az udeore ugj mind eztendeore az lo sinten olj ep lez, mind annak eleote, az louath penigh jol tartfan jarhatnj, semmith sem art, seot haznal.
- 71 *Jtem mas, probalt az is.* Mihant czedbe uezeth, hogj megh szabalt, uegj 4 penzara uajath, teorj keth fu fogh hagjmath, feozt megh egy icze eczetben, huuesen teolcz az lo torkaban, borsoth teoreoteth is tegj bele, es uaghas szugj, torok es czomb eret rajta, Adigh keziczenek 2 tikmonak az fejerit, egy fel me-

zel egheteth borth, egj uuegnj fa olajt, egj jo marok teoreoth soht, mind eze-keth egj serpenieobe euzfe keuernj, lapoczkat ualamenjre er vasal mind ket feleol uaghdaltast megh, az utan aual az eozfe czinalt ezkeozekel kemenien ke-niek lapoczkatath, zugieth, czombiat es labajthis. Keth sin uasath heuiczek megh, azt tarczak keozel az testehez, hogj be zaragion, az utan uitest az uizbe, az ki feleol erje az sugiuth, aljon benne fel oraigh, masnapis kenest megh, de az uizbe ne uigiek, hordozak.

72 *Ha az lo labarul eer jar ki.* Vegj eb szarth, es nist megh egj kiczine az lo la-bat, es az eb szarth teod heuen rea, kosd be.

73 *Ha az lo igen buruth.* Vegj uagj hat tikmonnak az fejereth es temienth, teorth mind eozfe, teolcz al [!] lo torkaba, hogj be hasson, oztan az niakara keoz egj forintoth, megh gjogiul.

74 *Ha az lo igen kebes.* Vegj fel fonth fa olajth, forrald megh serpenieben, oz-tan hat huljon megh, teolcz az lo fulebe, megh gjogiul.

75 *Ha az lonak nirjat megh faragjak anira, bogj az laba megh dagadna.* Vegj len maghot, feozt megh tizta uizbe, keozd az lo labara, harom ejel aljon rajta.

76 *Ha az lonak keleuenie uagion.* Egesd megh az keleuent kerezutl tuzes uassal, az tuzes uasat tarcz kenkeohez, czepeghest be kenkeouel, oztan keozd be piro-toth kenieruel.

77 *Ha az lo laba sok jarastol meg dagad, es santal.* Vond le az patkoth labarol, az talpat uagd megh, marczen len czeput az uizbe, ted az sebbe, ki uonza min-den mergheth.

78 *Ha az lo nem uizelbetik.* Vegj mustaf magh olajt es eb uereth, kend megh az lo melljen ualo ereketh.

79 *Item.* Teorj keth fu fogghagmath, borban habard el, annak az leueuel beleol most megh az lo uazarajat, megh indul az uizeletj.

80 *Ha giliztas az lo.* Ved holt lonak az czontiath auagj tetemet, keozt az lo nia-kara az gilizta mind megh hal.

81 *Ha az lonak sebet avagj ualami teoreseth akarod* giogitanj, uegj czuka hejat es uizi czigat, egesd megh uy faseghban, ted porra, aual hincz be az lonak se-bet.

82 *Mibant az lonak haliok ju az semere.* Mingiarth egj tikmonnak az fejereth ued kj, és az szekit benne had, tegj megh anj sot hoza, ted az tuzre, eghezd megh es ollian lezen mind az tuz. Abbul hamuat czinalj, aual hinczet az ze-meth.

83 *Ha az lonak az basa megh dagbad.* Vegj harsfat, egezd megh, az seneth teor-ue keuerd fa alajba, teolcz torkaba.

84 *Az melj lonak beka var indul az laban.* Vegj gris pant, törd megh jol, es uegj tikmonnak az szekith, habard egjbe, keozd rea keczer.

85 *Az melj lo nem bizbatik.* Segj egj fel marok jsten fajath, moszarban teord megh mindenestul, teolcz egj mezelj eczeteth rea, es szurd megh, es hogj megh szal, teolcz az lonak az torkaba, tizenoteod napra megh hizik, benne ualo fergetis megh oelj.

86 *Az melj lo kebogh.* Vegj egj darab o szalomnath, es keth tikmoniath, niersen uagdalth eozfe aprora, teolcz ani borth rea, kiuel megh higuljon az megh mon-dot szerszam, teolcz meleghen az torkaba.

87 *Az melj lonak torok gik uagion.* Az melj lonak torok gik kezt lenni, min-giarth igaz beka kuuel kerekicz megh haromszor, el mulatia.

88 *Az melj lo megh utj az inat.* Az farka teouibul szakaszt ki harom szal szeort,

azon három szal szeorth háromszor uout atal az szajan, az utan tekert megh az uteoth inath uele.

- 89 *Item. Probatum.* Ast ki az fejer maluanak az giukereth, az felseo heiath ued le es metelt aprora, erosen feozd megh tejfelbe, keost az lo labara. Ha mindennap ujitoth, sem art, harmat vagj negiet napik.
- 90 *Item probatum.* Ha uton uagj, es az lo megh uti az inath, ahon megh szalaz, masoth uagj harmat nap mulua lezis, uegj egy nchanj penz ara grispan, teord megh aprora, es czinalt eoze iros uajal es egy darab hajal. Ha sotalan lez az haj annal job, aual keniet az lo inat terditul fogva czukloik de minek elcote legih elseobe megh akarnat kenni, fek száraual tekerth megh kementh az inath uagj egy fertal oraigh, az utan minden nap kenieth aual az irel, afeleol mentest mehec, megh giogiol.
- 91 *Ha az lonak vizeleti megh al.* Irt az negj keormere az negj folio uiznek neueth, tudnj ilik: Fizon, Chrison, Tygris, Euphrates.
- 92 *Ha fekeles louath uagion.* Semmiuel se oruosolt, hanem ezeket az igiket oluas rea: Mikor Vrunck Jezus Christus suletek; am el mene az eo szereteo szenth szolghajahoz, Kerezteleo szent Janoshoz, hogj megh kereztelkednek az Jordanak uizebe. Mikor Vrunck Jezus Christusnak nem arthatanak es az eo szent korozmanjanak az Jordanak uizeuel az eo szent korozmania helen marada. Igj ennek az fekete lonak ez az fekelj, het fele fekelj, hetfen het fele rut, undok rut fekelj, igaz ugian ne arthason, ne uethesen, megh ne marathason se testeben, se czontiaiban, se beoriben, semmi nemu izeben, tetemeiben, mind Vrunck Jezus Christusnak nem arthatanak, az eo szent korozmanianak, az Jordanak uizeuel az eo szent korozmaniana helen marada. Amen. Ezeketh háromzor oluas rea az lora, es mindenigh utan egj Mi Atiankot. Probat.
- 93 *Item mas probaltab.* Oluas rea ezeketh háromzor, es mindenigh utan egj Mi Atiankoth: VI uala szekibe az hamis biro, ki az igazat hamisra forditia uala, mikepen Vrunck Christus Jezus eleoth megh nem marathata az hamis biro, ugj ennek az fekete lonak ez az undok rut fekelj megh ne marathason, se buri-ben, se tetemeiben, se czontiaiban, se ezeiben, se semmi nemu tagjaj keozeoth, mikepen Vrunck Jeszuz Christus szekj eleoth megh nem marathath az hamis biro.
- 94 *Az melj loath uagj barmoth megh uerbetik uagj uerit boczatik es megh nem alatbatiak.* Mond ezeket háromszor rea: Az zinaj heginek tetejen egj kü aztal, az ku aztal meghet egj kü azonj ember, az ku azonj embernek ku karjan egj ku giermek, az kü azonj ember(nek az ku karjan) az ku giermeknek ki uetette az eo kü mellieth, ualamind abul az ku meljbul se nem czeordul, se nem czeppen, sinten ugj se ne czeorduljeon, se ne czeppenien az en kek louamnak az uere. Dicitur probatum.
- 95 *Ha az lonak uagj marhanak sebebe feregh esigh.* Mentul keozeleb az sebeheoz zakaz szeorith, azt az szeorth czinalt agiak keoze giuruan, ragazat azt az agiagoth az suteo kemenczenek az szajara, az merre az langh ki jun, es magatul mind ki hullanak az fergek. Nem arth, ha az sebeth be borsoloth. Probatum.
- 96 *Lo kech ellen ualo bizonyos oruosagh,* az kj az louat megh nem colj, es az kehetjs kj hanatja uele. Uegj ket tikmonjath, mjnd az keteot ljukazt megh az egik uegjn, razt kj mjndenesul beleole az benne ualojath, azutan teocz megh azon ljukaczkan egik tikmonjat feljk fa olajal, masikatis feljk ereos eczetel, keosek fel az lo orrat, azutan az ket orra ljukaban tet az ket tikmonjat az lju-kaczakal ala fordituan, hogj az orraba foljon, es teord bele az orra likaban, hogj mjnd oda be foljon, az utan hordoztazt, kj hanatja uele.

- 97 *Hogj az njuegh lobul uagj marhabul kj huljanak.* Oluas rea haromzor ez igheketh. Mjkoron Vrunk (Jezus) Christus ez feoldeon jar uala, tanala eleo Szent Jobbot, (..) kerde Szent Jobot, Niues uagj te, az vagjok Vram, teghnap harom uot, ma (.....) egj se maragjon. Atjanak, fiunak es Szent Lelek Jstennek neuben. Amen.
- Mjkoron Vrunk Christus ez feoldeon jar uala, tanala eleo Szent Jobot, kerde Szent Job, njues uagj te, az uagjok Vram, teghnap (..) ketteo uoth, ma egj se maragjon, Atjanak, fjunak, es Szent Lelek Jstennek neuben. Amen.
- Mjkoron Vrunk Christus ez feoldeon jar uala, tanala eleo Szent Jobot, kerde Szent Job, njues uagj te, az uagjok Vram, teghnap egj uot, ma egj se maragjon. Atjanak, fiunak, es Szent Lelek Jstennek neuben Amen. Ezeket oluas rea, kj huljanak az sebebül az njuck.
- 98 *Hogj az roz feregb kj huljon az lobul.* Az vereos gjureo fanak az juueset uagdalljak fejzeuel aprora. Egj hetjk etcsek abrak keozeot az loual, el (czapja) czapja az hasat, es ki tiztitja, de egj hetnel touab ne etesek aual az oruosagal. Probatum.
- 99 *Ha azt akaroth, hogj az lonak portul es sartul az labajt czukljaban sár es por kj ne uezese, es megh ne varazek.* Czinaltas par lugot, ucs tyuk ganejt bele, feozd eozue, ha megh hul, estue werd be az louajdnak az labakot uele, es regghel mosasth kj, mjnden honapban ezt czelekegjek.
- 100 *Jmpok ellen.* Vegj fuzfa leuelet, ujzben feozek meg ereosen, az leueleben mosak meg az labat, az leueleuel keosek rea melegen, aljon harmad napjk rajta, haromzer keosegh aual, kjlenczet napra megh gjogjul.
- 101 *Az melj lonak az vizeletj megh al.* Az veres hagjmat mest kette, az belseo zkeczkejet, uagj az czjrajath, tugjat az ljukaczkajaban, az honnat ujjeljk, es megh jndul. Djcjtur probatum.
- 102 *Hogy az njuek lonak uagj akar melj fele marhanak sebebül kj huljanak.* Oluas rea ez igheketh haromzor, es harom Miatjankot: Ul uala ket hamjs bjro, jtjlt jgazat, az jgazat hamjsnak, az hamjsat jgaznak, mjkepen az hamjs bjrak, az eleo Istennek zjnje elejben nem mehetnek, es Szent orzaghaban, azon kepen ebben az marhaban (zeorjn kel neuzejn) az feregh megh ne maradhason. Pazabj Georgj djak oruosaga, ut djcjt, tule jgen probalt, nemjs kel egjebel semmjuel oruaslanj, hanem az igjket ehomra mjnden nap rea mondanj.
- 103 *Hogj az farkasok ualakj marhajat megh ne zagasak.* Mond ezeket az jgeket haromzor es harom Mjatjankoth. En teneket paranczolok (..) Szent Peter apostol, Jstennek Szent jgejeuel, Bodogh Aszszonnak Szent jgejeuel, keoseth njakon az Szent Balas agarajt, kapczolt eozue az eo keormeijth, koczol eozue (.....) fene uadaknak zajajth, hogj ezeknek az en marhajmnak ne arthasának, es bekeseghel meleole el menjenek, mondom az eleo Jstennek Szent paranczolatjanak, Bodogh Aszszonnak Szent jgejeuel, Szent haromsagh Jstennek hatalmaual, Amen. Ezjs Georgj djak oruosaga, djcjt, hogj probalt, ha ualakjnek marhaja bar ugj el tuelegjek, hogj ne tugja, hun budosek, csak azokat az igheketh haromzor mongja el mjndennap ehomra, es neuen neuze mjczoda fele marha, nem bantja az farkas.
- 104 *Jtem.* Djcjt, hogj Tarpaj Georgj neuu katona, kj Puskas Janos hadaban jart, olj bjzonjost tud, hogj soha az marhat farkas nem bantja, csak eczer oluason eztendeoben az marhara. Vegere kel tule mennj.
- 105 *Jttem.* Barj Kouacz Balazne monta oruosaga, ha az marhaja ualakjnek mezeoben tanal maradnj, akar mj fele marhaja legjen, hogj az uadak ne ban-

csak, azokat az igheket kel háromzor reajok el mondanj, de az marhat zeorjn kel megh neuveznj, ut sequjtur.

Ul uala (. .) Sjnaj heginek tetejen Abraham, Jzak, keotnek uala fejer fatjolt, hjm farkasnak, neosten farkasnak, az en marhamra (zeorjn kel neuveznj az marhath) az eo zajath fel ne tathasa, az eo zemeth megh ne njthasa, az eo negj labat megh ne mozdjthasa, mondom Jstennek paranczolatjauval, bodogh Aszszonnak het Szent jgejeuel.

- 106 *Item.* Hogj az njuek akarmj fele marhabul kj huljon, oluas czeeket az jgeket: Szent Janos turjaban kjlencz njw feregh esek, az kjlencz len njocza, az njocz len hete, az het len hata, az hat len eotte, az eoth len negje, az negj len harma, az harma len ketteoe, az ketteo len egje. En teneket paranczolok njw feregh Jstennek Szent h jgjeuel, az mjkepen Szent Janos turjaban megh nem marathata njw feregh, azon zerjnth ezen zeoru marhaban (neuveznj kel az marhat) megh ne marathas njw feregh. Ezeket háromzor kel rea oluasnj, kj hul, bar nejs lasat az marhath, bar mas faluban legjen az marhajs, csak neuuze az marhat zeorjn, kj hul beleole. Terebesj Teoreok Ferencz probalt oruosagha es bjzonjos.
- 107 *Sj quis equus urjnare non poterjt.* Recipe oleum oljuae, et unge manus cum eo et intrade jn anum manus, seu cullum equi, et consjdere dum peruenerjs kerezst teten (uulgo uocatum) et jbj habet equus uesjcam, et cum uno digito qui est jn medjo attinge trudendo, et statim potest vrjnare, et est probatum.*
- 108 *Retet jrtanj.* Ozuaj ember tanjtoth. Majusnak es junjusnak az fotan djcjt az kj retet uagj zanto feodet akar jrtja, az gjukereket megh serteghetj, nem ujul, hanem gjukerestul kj uez.*
- 109 *Item mjkor kel otanj.* Djcjt, hogj uysagh elcot harmath uagj negjet napal kel otanj, haran [!] terem, es az fajajs zepen neo.
- 110 *Ha azt akarod, hogj buzat uzeoges ne legjen.* Az mjkor uetnj akarot az buzat, az eleoth az zakokat, kjkben az magh buzat kj akarod hordatnj, zapultast megh, es aban horgjak kij az buzat, adjgh megh be nem uetecz, egiebet bele ne teoczenek, es nem lezen uzeoghcos. Zoroljanj Kouacz Istuan bjzonjosnak mongja.*
- 111 *Hogj buzat konkoljos ne legjen.* Husfet napjan, mjnekeleote az nap fel kel, kugj kj uagj magat menj kj az mezeore, es mjndenjk hod buzabul az hun konkolj tanaltatjk, zakazanak harom zal konkolt gjukerestul, azt nap keote eleoth ujjgek uekheoz, es ujjgek hazadhoz. Az kj sodort husfet napjan zoktak feoznj, aztjs mosak megh, es tegjek fazekban, ujjzet teotfen rea, zokas zerjnt aljon kezzen, azt az konkolt, az kjt az mezeorul hozacz, tetest az fazek ala ugj, hogj azon helen mozdjtas nekul feojen megh az sodor, ugj rakj tuzet keorulete, az buzajt keozul kj uez az konkolj. Balaj Vram oruosaga.
- 112 *Eleuen gjumbert mjnd kel czjnalnj.* Az zeoleo uezeoth eghest megh, czjnalj lugot az hamuabul, az gjumbert ereosen foralt megh benne, oztan most kj beleole, az utan uest mezes ujjben, hat aljon abbanjs egj nap, az utan feozd megh tjzta ujjben, abul kj zeduén, az jkatuljaban [!] uagj fazekban rendel kel raknj, nad mezel elegj, oztan az feod mezet rea kel teotenj.
- 113 *Fabj vjzet mjkepen kel egbetnj.* Vegj egj font fahjat, es azt aprora teordelt, es tegj on kanaban, uagj on palazkokban, es teocz hat jcze bort rea, mentul croseb es udeoseb bort kaphacz. Az kananak uagj palasknak jol be czjnalt es teztauval be kent az zajath, az ereje kj ne mehesen, hat azek ugj kjlencz egez nap. Azutan uegj megh tjzenhat jcze bort, joo ereoset, es azt oztan az azot fahjjos boral teocz egiben, a fele kjzdet eghetet bor egheteo fazekban az tuz-

nel mjnd adjgh kel keuernj egj kjs lapoczkaual, ualamedjgh fornj nem kezd. Ha fornj kezd, jgen zepen czinaljak be az fedelet, es ruhaczkaual tekerjek be, teztual kenjek be, hogj az paraja kj ne menjen. Megh tjzta megjen mjnd az vjz, azt kuleom uegjek egj uuegh edenben, uagj mazos czuporban, es ha fejer, aztjs kuleom<ben> uegjek. Az utolja jsmegh tizta lezen, azt az utoljat masoczor kel megh lajtralnj, hogj ha azt az ereoset es tjztat nem zeretnek jnja ereosege mjat, aual az fejerel cozue egjueljczek, es ugj igjak, hogj ha nem uona edes, egj font nad mezet uagj fel fontot kel bele tednj megh teorue, es az uereofenre kj tednj. Vyfalusj Gergelne Aszonyj ugj egheteti.

- 114 *Sepes Varaban penjgb ugj czinaljak az fabj ujet.* Szent Georgj nap tajban coreok on kannakban uagj on palazkokban fu bort teotfen, aban pro quantitate ujnj aprora teordeljek az fahjath, azoknak zajokat agjaghal uagj roz ljztel creosen be kel czinalnj, hogj az zcozj kj ne menjen, mjnd egj terdjik az feodben asak be, be temuen ereosen, ket hetjk ot tarczak, az utan uegjek kj, keczzer eghesek ugj megh, mjnd az eghet bort.
- 115 *Feod uized feoznj.* Uegj egj zereczen djot, gjumbert, három joo coreogh gjukeret, metelt aprora mjnd az gjumbert, mjnd az zereczen djot. <ujragot> Egj tjkmonjat ust fejer ljztben, keoziben hjntfen az gjumbert es zereczen djo ujragot, eoaze gjuruan zakaz beleole kjlencz egjenleo pogaczat, sust megh rez fedelen uagj pjnataban, ha feod ujet feoz, egj poghaczat ues negj jcze ujbzen mazos fazekban. Ereosen feozek megh fedeo alat, uagj kenjer hj alat.
- 116 *Item mas forman ualo feozes.* Egj on palazkban kepes zerjnt fa hjjat kel be uetnj, keues arpat, et tengerj zeoleot, teoczek tele ujel, be sotoluan rez fazekban helhezttfen foro ujbzen feozek egj orajgh leg alab. Az utan kj ueuen az palazkot, magatul hüljon megh, adjgh kj ne sotoljak.
- 117 *Ujzj beteghsegh ellen.* Baranj vrmet zegjen ember egj fontnjt, ket font nad mezel tjmporalt eoaze, es ebbul ljctarjumot czinaluan, azt egje az patjens. Probalt oruosagh, mert Esterhas Pal Vram Reuaj Tamast ezel gjogjtota megh az vjzj beteghseghbul.
- 118 *Item vjzj beteghsegh ellen.* Kjs Martonj porkolab oruosaga. Az jzopot es zaljat megh zarajtanj cs megh teornj, anj legjen az jzop, mjnd az zalja, ze toeb, se keuesebe, azt az utan megh meruen, az menjet njom az jozp es az zalja, anj teoreoth jgen zepen nad mezet cozue kel egjueljtenj, ebben mjndennap chomra az menjet az kes hegjen fel uehetnj anjat, auagj egj kalan tehen hus leuben, auagj egj hjgan sult tjkmonjban, de az sotalan legjen, megh egje, uagj meg jgja.
- 119 *[Item.] Az jtala penjgb ez legjen.* Az faj boczanak az felseo hjja alat zeolt hejat le kel faragnj, azt megh kel zarajtanj egj keuese, hogj njers ne legjen, es egj pjntes edenben egj joo fel marokkal kel tednj, arra bort kel teotenj, es kenjer hj alat meg kel feoznj. Az meg huluen, continue kel inja, de abbanjs mjnd egj magjeronj kanfort kel tednj. Ha penjgh jgen ereos az bor, fele uiz legjen. Ha ereotleneb az bor, keuezeb legjen az uiz. Ennel egieb jtalanal se ebeden, se voczoran, se vdeo keozben nem kel lennj, az mjgh meg nem gjogjul.
- 120 *Ennek felete.* Mjnden Jsten atta nap keczzer, estue, reghghel az kanfort megh kel metelnj zep uekonjan. Paplon es lepedeo alat embernek czak az feje leuen kjn, egieb taghajt, egj melegiteot az paplon ala teuen, jgen megh fustelnj, es meg fuzteluen egj egez orajgh estue, reghghel ugj be takarua kel fekunnj, nemjs kel adjgh reghghel az agjbul fel kelnj, az meg megh nem fusteljk, es egj orajgh utana be takarua nem fekjzj.

- 121 *Fogh fajas ellen probalt oruosaga magam Janonak.** Vegj tjzta papjrost egj uagj ket arkusal, geombeorgest egiben az mjnd az kalmarok eoze geombergetjk, az mjkor borsot bele akarjak teotenj, (. . .) gjucz megh, eghjen mjnd megh, lezen egj kjs olaja. On auagj czerep talon egheset megh, azt az olajt egj keues gjapotban jtast bc, es tet az fajo fogadra, megh zunjk az fajdalom es az fajo fogh kj perdul.
- 122 *Item mas fogh fajas ellen.* Zeor Mjhalj Vram oruosaga. Az angeljcanak az gjukeret mosak meg, feozek megh kenjerhj alat borban uagj eczetben, azt tarcza zajaban, es aual mosa foghajt.
- 123 *Ha azt akarot, hogj az leoret megh ne njarasogjek.* Uegjk jzjt es zjnjeth, megh tarcza. Zuretkor ues mjndenjk hordoban egj egj fel marok baranj vrmet.
- 124 *Ha azt akarot, hogj palantadoth bolha es bernjo megh ne egje.* Mjnek cleote az raza magot el nem uetet, aztasat az magoth Bodogh Azonj mentajanak az vjzeben.
- 125 *Repa magaljs ugj elhecz, hogj az bolha megh ne egje.*
- 126 *Keozjenj ellen.* Zokolj Praedicator Vram monta oruosaga, probaltak. Hetfun keres harom bolj coreogh hangjat, es kedden hajnalban mjnek cleote az nap fel nem kel, uegj kj mjndenjk hangja boljbul harom harom eoze marokkal, es mjngjarast feozek megh egj vstben ereosen, es magatul ha anjra megh hül, hogj bele ulhet, furegjek megh benne kjlenczer egjmas utan. Djct, hogj megh gjogjult ember utana, lata.
- 127 *Uerhas ellen jgen bjxonjos.* Uegj kjlencz tjkmonjat, egj zereczen djoth, zekfuetjs anj njomoth, megh teoruen, egjuue kel habarnj, es azt eghet boron zepen megh rantanj, mjnd egj ratotat, es azt melegnen az hasara keotnj, s ha el hulnc az hasan, jsmet ujoban az eghet boron megh melegitenj es hasara keotnj.
- 128 *Item mas jgen bjxonjos.* Az bjs almakban egjnehanjat torma rzeleon megh rzelcnj, ruha atal kj faczarnj, azt gjga az patjens, megh alatja.
- 129 *Gonoz felheo es baboru ellen ualo aldas.* Eleozer nagj ajjtatosan mond el az Mi Atjankot es az Credot, es ezt az jmatsagoth: Uram, Jesus Chrjstus, kj az cget es az feoldet teremtetet, az Jordan ujet megh aldotat, kjben megh kereztelketel, az te ket kezejdet, az kereztfan kj terjetetet, meltoztasat meg aldanj es feolheket, kjket latok en eleotem, hogj uannak, hogj ezekben az cordeogheknek semmj hatalmok ne lehesen, es ne arthason. Algjon megh teghedet felheo az Atja Jsten, algjon megh az Fju Vr Isten, algjon megh az Szent Lelek Vr Jsten, ozlason el teghedet felheo az Atja Vr Jsten, ozlason el az Fju Vr Jsten, ozlason el az Szent Lelek Vr Jsten. Ronczon el tegedet felheo az Atja Vr Jsten, ronczon el az Fju Vr Jsten, ronczon el az Szent Lelek Vr Jsten. Semje tegjen tegedet felheo az Atja Vr Jsten, semmje tegjen az Fju Vr Jsten, semmje tegjen az Szent Lelek Vr Jsten. Atjanak, Fjunak, es Szent Lelek Jstennek neeben. Amen.
- 130 *Contra rabjam, jdest dubeosek ellen.* Zaro, zarabja, zarabjta, parabuntur. Ezeket az jgeket kenjere auagj pereczre jrjad, es az duheos alatnak ad meg cnnj, es megh gjogjul.
- 131 *Contra malam plunjam dje ter.* Zuzen zult Jezus juuel ez feoldre, teremtel olj buzath, hogj kjbul az te Szent testet aldoztatek, es teremtel olj borth es ujet, hogj kjbul az te zent uered aldoztatjk. Ennek hatalmasagual paranczolak gonoz fellegh, hogj el romolj, es el tauozal, es ez hatarban be ne juhes, es ha be jutel, jt kart ne tehes. Jn nomjne + Patrjs, et Fjlj + et Spjrjtus Sanctj + Amen.
- 132 *Hjdegb lelesrul.* Uegjed az tekeneos chjgha hejath, es egheset el az felseo

- hejath az zenel, es az zenel el patogh az heja, es az alata ualot teord megh
egj mazarban ugj anjra, hogj oljan legjen, mjnd az ljzt, es az menjeth fel
uehecz keczer az keshegjen, tegj egy kalan borban, es jgia megh, zjnten akor,
az mjkor el lel, es takarjak jol be, utana el haggja. Probatum.
- 133 *Preseruatjua contra pestem.* Recjpe trja folja ruthe, duos ficus succos, et unam
nucem, quos (. . .) jejuno stomacho mane comedere est utjlissimum. Probatum
est.*
- 134 *Az kjn rajta kél az pestjs.* Uegj az fa bocza fanak, kj czjnterjmbe es küfal
melet zokot termenj, az gjumeoczet az mjkor megh erjk, fekete lezen, abban
uegj egy latnjt, teort megh es veres borban jtast meg az patjensel, kj uzj rajta,
az zjnere nem boczatja. Marjnofskj Vram djct, hogj probalta.
- 135 *Ne porcj morjantur.* Azon faj boczanak az kj czjnterjmben es kü fal melet
zokot neonj, annak az gjumeoczet, az kj fekete, ha megh erjk, uegjeth, feozd
megh ereosen es jtast megh mostlektan eginehanzor uelek.*
- 136 *Item mas azonrul.* Az keorcos fanak agat mjnd leuelestul, njersen tarczat
egj ejel az ujbzen, arul kel ad djznokot megh jtatnj.
- 137 *Hasragas ellen.* Az fodor mentat megh kel teornj, egj keues bort uagj vjzet
kel rea tcoltenj, megh kel faczarnj, es az ujbzt jgia megh. Az füuet penjg me-
leggh ujsel eosek megh, es az hasara es keodekere keosek. Probatum.
- 138 *Item.* Vegj fejer vrmeth, sost megh, egje megh, három penz ara eghet borth
jgjek megh rea, megh azon kjuul fejer vrmeth forro ujbzt eost megh, es uala-
menjre sost megh, keost az keodekere. Probatum.
- 139 *Item.* Ereos eczeteth teocz az keodekere, hogj telj legjen. Hanjat fektettuen,
arra meleg par hamut teocz, ugjan ot megh for az eczet az keodekeben es
haznal. Probatum.
- 140 *Contra koljcam passjonem.* Az fejer ljljum theoueth megh kel teornj es kec-
ke tejben megh feoznj, meg zurnj, es jgia megh az patjens.*
- 141 *Uerbas ellen, ha fejer ver lezenjs.* Uegj polajt, kjt moczarj mentanakjs hijak,
fejer ureomnek az vjraghjzat, fodor mentat, mjndenjketh fozd le, rancz meg
mezben, es melegen az mjnd meg alhatja, keodekere keose. Balaj Vram djct.
Probalt oruosag.
- 142 *Koljca ellen jgen bjzonjos.* Uegj hat uagj njocz eleuen poloczkat, az kj agiba
uagj fahazakban zokot termenj. Egj tjzta czuporkaban teorth eozue, es teocz
egj kjs melegh boroczkat rea, keuert jol egiben es jtast megh uele, megh jn-
djttja az hasat.
- 143 *Gutta utes ellen.* Az nagj lapunak, keseru lapunakjs hijak, asak megh az gju-
keret, zepen megh mosuan, ereosen teoreckjek megh mazarban, az utan faczar-
jak kj az leuelet tjzta ruha atal, az melj lew mjngjarast megh alzjk, oljan le-
zen, mjnd az hjdegh etek, aual kenjek ereosen tetetul foguan eghez az talpjik,
tuznel njaka czjgajat es torka keoruljs mjndennap háromzor; Az utan takar-
jak be meleghben, három uagj negj nap egj mas utan ugj kenjek. Jsten utan
haznal, es helere epul, kjualt kepen ha fjatal az ember, de eoreok embernekjs
haznal. Fejer Andrasne Geonczon gjermeken probalt oruosaga, az kj negjed
napra meg gjogjul Jsten aldasabul.
- 144 *Uerbas ellen probalt oruosagh.* Az fejer kretath teorth uagj uakart jgen ap-
rora, az kjn az uerhas uagion, jtast megh egheteth borban. Ha egheteth bor
njnczen, tehat njers borban. Hartaj Gabor Vram magan probalt oruosagh.
- 145 *Patkanjok ellen ualo oruosagh, mjnd jdezek el eoket az baztul.* Ezt kel egj
papjrosra fel jrnja akar mjkor: Az feoldnek temjerdeghsege, es az feregnek
hatalma njncz anj, mjnd az embernek tudománja, azert meg kel lennj. Ezeket

le jruan, egj elcuen patkannak njakara ereosen rea kel keotnj, boczadz el, uthon, vjzen, hegjen, veolgjen, mentest mennek azon helrul masuua. Verebelj Mjhalj, az kj Orlaj Jstuan zolghaja, feje ueztese alat keoteote, hogj probalt oruosagh.

- 146 *Ha ualakjn az ereotetes uagjon.* Ugj hogj ad seccssum zekre ulnj kjuankozjk, de semmj sem megjen tule, czak az ereotetes uagjon rajta, azt aual alathatnj megh: Uekonj ruhabul czjnalj egj tenjernj zakczoth, hozab legjen, hogj sem zelesebe, azt teocz tele buza korpaua, foraljanak roza (...) uzejeth, az korpas zakczoth tegjek bele, es melegen az mjnd el turhetj, tegje (saluo honore[] az alfeljre, es tarcza rajta. Ha megh hjdeghzjk, ujobban melegjczek, megh alatja az ereotetest. Probatum per me jn domesticjs.*

- 147 *Marjnofskj Vaczslaf Exul bjzonjos es jgen keonju purgaljoja.* Accipe foljum senj 2 lathal, apro tengerj zeoleot 4 lat, liqujrcjum, kjt nemetul zjs holcz hjak, patikaban tanalnj, 2 latoth, agarjcumoth egj latoth, Jerabjna fan termeo gjumeoczet, kjuel az czazar madarakotjs fogjak, zep ueres gjumeocz, egj fel maroknjt.

Jttem azu zjluat cjcjter 12.

Jttem anjz magoth, 2 latot.

Mjnd ezeket eozue czjnalan egj uy mazos fazekban, az kj cjcjter harom jczes legjen, czjnalt, teocz tele zep foljo ujjel uagj joo boral, es vy fedeouel fed be, hogj az paraja kj ne menjen, meg keues teztual bejs kenhetet, joo tuznel megh feoznj ugj, hogj harom vynj kj feojcon benne. Lagj melegen osztan ehomra jnja kel egj huzomra fel mezelel, keczer uagj haromzor, uagj teobzer gjja, es jgj jgen zepen operal, azutan genge etket egjel coth ora mulua. Ez probatum multocjes.

- 148 *Jttem mas has ragas es koljca ellen.* Marjnofskj oruosaga. Uegj egj falat calmus alias prustwurcz newu gjukeret.

Jttem vjola gjukeret.

Ittem czjtfor gjukeret.

Item agarjcumoth.

Jtem angeljcat.

Jttem baberth.

Jttem gjumberth.

Jttem jerabjnanak az gjumeoczeben.

Jttem egj keues zeod vrmet.

Jttem enczjanat.

Mjndenjk etek keozul aprora metelnj ugj jranjozuan, hogj mjndenjk fele egjerant legjen, es (...) eozue egjueltuen sost megh ualamenjre, es jgj oztan abban eozue egjueltjt materjaban egj djonjt egezen kel el njelnj, es joo eghetet boral egj joo jtalkaua rea megh jnja, ezt egjnehanzor czelekegje. Njncz olj ragas, kjt meg nem alat. Az hasatjs meg lagjtja. Probalt magunkon, djcjt, hogj Rudolphus czazar oruosaga.

- 149 *Az melj gjermeknek az basa jgen megjen, hogj az uer has rea ne esek, azt megh alatnj.* Uegj belen fuet, fcozest megh ereosen, abban furezek, megh alatja az hasat.

- 150 *Uerhas ellen Budaj Jstuan Vram oruosaga, bjzonjos.* Uegj az atraczel neuu funek az gjukeret, feozek megh borban, abban jgjek estue, regghel aprodonkent. Az kj penjgh jnja nem akarja, tehat az levelet hanja melegh ujjben, hogj megh lagjuljon, aual rakja be az hasat es keose, az az meg alatja.

- 151 *Az bazbul palazkakot uagj agjbul kj ueztenj.* Uegj fagjal fanak apro galjacz-

kajt leuelestul, ereosen feozd megh. Azon forro melegh ujzel mosak az haznak falajt, az hun uadnak egjnehanjzor, kj ueznek.

- 152 *Keozfenj ellen.* Czazar Vrunck eo Felseghe – fundaloja olaz – magan probalt. Haznos. Ad podagram frjgdam. Coquatur pulujs ex herba tabaco jn ujno albo et caljdum alljgetur ad locum dolentem, post aljquot horas cessabjt dolor, sed jnflabjtur locus ubj erat dolor, tamen contjnuetur saepjus apponere supra djctum medicamentum donec tumor eualescet.

Postea post corroboratjonem neruorum fjat unguentum ex sale bene contuso et contrjto, cuj adjungatur oleum oljuae et succum ex herba tabaca, e oleum spjkenardj, mjsceantur omnja sjmul, et cum hoc unguento ungantur pedes, ubj sentjtur aliqua debjlitas neruorum, et supra juduantur prjmo soccj ex tela, postea aljos expelle leporjna seu alja, ut teneat pedes caljdos et hoc utatur quotjdje cubjtur jturus. Instructio hec data Posonij 5 Novembris Anno 1635.*

- 153 *Az melj embert sulj bant, bar kj gjujeon az alfelen uagj masut. Jgen probalt oruosagh.* Ezeket az jgheket mjndennap kezzer oluasak rea az sulre, az kezec rea teuen reghel nap kelet eleot, estue nap njugat tajban, ut sequetur. Fekete sulj, barna sulj, teok sulj, hetuen het fele sulj, tjteket az Ur Jsten uezesen, az Fju Vr Jsten megh gjalazon, az Szent lelek Jsten az tj zaz gjukereteket zaza zaghasa, mandom Atja Jstennek paranczolatjaua, az Szent Lelek Jsten szenth hatalmaual, az Jezus Chrjstusnak Szenth aldozatjaua, hogj tj, suljok ebben az emberben (neuen kel az embert neueznj) megh ne marathasatok, hanem megh zaragjatok, megh azzatok, es semmje legjetek. Ezeket az jgeket el monduan mjndenzer, az Mj Atjankot utana kel mondanj, reghghel nap kelet eleot haromzor, estue nap enjzet eleothjs haromzor, mjnden keonjorghes utan az Mj Atjankotjs el monduan, es az kezec rea tegje, az mjkor rea oluas. Ezen oruosaghal ha masal nem mondathatoth, ugjjs elhecz, magad mond el, az kj patjens uagj, mjnden nap az kezecet rea teuen, de vgj jgekezel, vy hod penteken kezgjet rea oluasnj. Majtjsj Peter djak euel gjogjtota megh Orzagh Janos Vramat, cojs mast aual gjogjtota, jgj probatum.

- 154 *Keozfenj ellen.* Uetesj Jstuan Uram magan probalt oruosagha. Uegjeth az keozfenj hagjmath, es kükurcznek az gjukeret, aual kenjeth az mjkor reat gjugjakorta, jgen haznal.

- 155 *Ha azt akarot, hogj az raj mehet el ne menjen.* Mjhant az anjarul le megjen az raj es jranzot, hogj el akar mennj, ezeket az jgeket oluas rea: tj mehejm, zaljatok megh, ha penjgh ugjan el mentek, sehun megh ne zaljatok, hanem oda menjetek, az houa az procatorok lelke megjen. Rezeghej Bernat Vram probaltnak mongja.

- 156 *Ha az hernjo kapoztadath megh esj.* Ezt czelekegjeth: ha az uton keresetlen lonak talparul le eset sart tanalot, mjnd egj patko zabasu, ued fel, uet kezecben, menj az kapozta keoze, es mongjat, tj hernjok, ese kuruak, menjetek el mjngjarast ezen kertbul az kapoztarul, mert ha el nem mentek, mjnd egik agjon uerlek beneteketh, es azt az lo talparul le eset sart uest az kapozta keoze. Kauasj Balas Vram mongja, hogj maga probalta, es haznat lata.

- 157 *Ha azt akaroth, hogj buzat uezeghes ne legjen.* Az uetesnek ualo buzat az mjkor el kezjtes, az mjkor uetnj akarot ujnjj, uegj azonj embernek ualo also jnghet, bar zenjes es rut legjen, azt az mag buzat teocz mjnd atal rajta, de az aljanal fordjczat fel, es ugj teocz atal rajta, es uest el Jsten hjreuel. Keortuelesj Valent probaltnak mongja.

- 158 *Item mas.* Karaczon estjn konjhaddon es kemenczekben ualahun tuzelnek, zepen separtest el az hamuat, es oztan az kj hamu gjul karaczon napjan, mas-

nap sepert cozue, es tet joo helre, az mjkor az mak buzat el kezjteth, azt az karacson napjan gul hamuat hjncz keozjben, es egjeljcz cozue, ugj uest el. Keortuelesj Baljnt probaltnak mongia. Ha penjgh akor keozjben hjntenj el mulatna, az utanjs, ha az uctet es keoth buzara jmjt amot el hjntet. Djcjt, hogj haznal.

- 159 *Ha reteibul az rakatja es fejer fuzest kj akarot jrtanj.* Vaghdalt kj az fuzest, mentul alanczonban kj uagdalhathoth, az gjukeret hjncz meg buza korpauul, mjnd kj uez az gjukere, fergheczke esj megh. Valent djcjt, probalta.
- 160 *Uerbas ellen.* Uegjet az faj boczanak az gjumeoczet, teort megh, faczart reghelj edes tejben, azt jd, megh al. Penjghen probalt oruosagh.
- 161 *Jtem mas.* Regen megh hot embernek koponjajt uegjet, kesel faragi benne, es igja megh.
- 162 *Ha azt akarot, hogj buzat soba uzeoges ne legjen.* Az eozi uctest, az melj kerztjen ember Szent Mjhal nap tajban el kezdj uetnj, Jstenet hjuan segjtsegul az megh aldasra czelckege aztjs: tegje zerjt egj aranj gjureonek, ha aranj gjureoje njnczen, tchat ezust gjurcunek, es ket gerjzt foghhagjmanak. Uarjak egjuue az magh ueteo lepcedeoben, auagi az zakban, kjbul uetnj akarot, es az zakoth, az kjben az magh buzat kj ujzeth, le ne turjek, hanem az mjnd be teotetek, ugj kjjs teoczek, es ugj ueteghese el Jsten hjreuel. Aztjs az gazda ember megh tarczaz keoze hordasa. Aztjs az gazda ember megh tarczaz hazanal, zalmaul kemenczejeth soha ne enghegje be futenj, uagi aual tuzet gerjeztentj. Roduanban Heorczeok Balas newu ember oruosaga, az kj regjeb zaz ezten-deosnel, azt mongja, hogj eo nekje soha uzegehos buzaja njnczen, egjeb oruos-lasa (egjeb) njnczen ennel, azt mongja.
- 163 *Remedium rusticum contra pestem Francisco Reuaj.* 1570. Sume tres portiunculas raphanj majoris, totidem portiunculas minoris raphanj, tres muscas, tres araneas cum totidem teles, tria grana piperis, tria grana juniperij, haec contundas in mortario et lino inungas et sic apostemati in ponas. Probatum est a domino Francisco Reuaj. Anno 1570.*
- 164 *Nebez beteghegh ellen.* Kalnaj Ferencz Vram sokon probalt bjzonjos oruosaga. Czedulat kel jrja az oljan njauualjas embernek njakaban ualot, de mjnek eleote hoza fogz az jrashoz, ezt kel mondanj: Atjanak, fjunak es Szent Lelek Vr Jstennek neuben kezdem en el azt az jrast, Atja, fju, es Szent Lelek Vr Jsten adgjat, hogj haznaljon. Ez jgeket magan lassan el mondanj, semmjt ne zoljon ember, hanem ezt jrja az czedulara, utana ualo jrast: + Admjrabjle mjsterjum declaratur, hodge, Deus homo factus est, et il quod fujt permansjt, et quod non erat assumpsit, non commjxtionem passus est, neque djujsjonem protuljt, pro nobjs peccatorjbus jn Cruce + Jesus Nazarenus Rex Judaeorum + jtulus trjumphaljs, defendat te creaturam suam ab omjnbjs maljs, Sancte Deus, Sancte fortjs, mjserere et saluum fac hunc famulum, aut famulum tuam, (Andream Magdalenam) ad hac jnfjrmjtate, et haec nomjne Patrjs, et Fjlij, et Spjrijtus Sanctj Amcn. + Ezt jljen forman le jruan, mongja el jsmeg magaban, az az kj az czedulat megh jra, Atjanak, Fjunak, es Szent Lelek Vr Jstennek neuben uegheztem el ezt az jrast, Atja, fju, es Szent lelek Vr Jsten, agjat, hogj haznaljon nekje. Eozue takaruan, ezen czedulat keose atal keresztul az czernaual. Az kj penjgh az betegh gjermeknek rea keotj az czedulat njakaban, tchat terden alua mongja el elseoben az Mj atjankot cotczer, azutan Hjzek egj Jstentjs cotczeor, ugj keose czomura az njakan, de el ne ueczek az jmadsaghokas. Harmad napjk hordoza az czedulat njakaban, de fel ne boncza

- senkjs, hogj megh oluasna, az utan <az njakaban> akar karmazinban, akar barsonban uarhatjak, vjselje ugj az njakan. Az czedulat furdeoben megh ne aztasak, az betegh gjermeke'tjs eorjek, ujbzen el ne use az njau'alja.*
- 165 *Penjgej Nagj Peter fokfajas ellen magan es masokon probalt oruosak.* Uegj keresetlen fejer eb zart, saluo honore (id est album grecum), azt teort megh, es zjalt megh, ahoz teort megh kjlencz zem borsot.
- 166 *Item.* Katank kóronak az gjukereben azalj megh, az kjt nap utan jaro funekjs hjnak. Djakul penjgh cjkortjanakis hjjak, abban egj jznjth teort megh. Ezeket egj mezelijes vy czuporban borban ereosen megh kel feoznj vgj, hogj job reze az bornak el forjon. Az utan megh teoczek tele boral, es ujobban jol megh feozek kenjerhj alath, es oztan zurjek megh, aual mosa gjakorta az zajat, es az zajaban tarcza, mjnd adjk mosa, mégh megh nem keonjebedjk. Eo azt mongja, hogj soha az utan az fogh fajas rea nem jun. Magamjs probaltam, de haznalt Jsten utan.
- 167 *Hjdegh leles ellen jgen probalt oruosag. Debreczenj Tamas Vram sok emberen probalt.* Uegj egj nehezek zep zjalt borsoth egj fontos serpenjoben, kjheoz ez jde alab megh jxth teob ezkeozeketh merheset megh, hogj egjenleok legjenek: ugj mjnd egj nehezek zep zjalt mjllje soth, anj teoreoth es zjalt mjrrat, annj fejer temjent, aztjs teoreoteteth es zjtaltat, es fel nehezek vjncornjs zaruat, teoreotet es zjtaltat, bors sjtalo zytaban. Azokat eo'ue egjeljtuen az mertek utan, mjnd es jgen jol el keueruen, ozza anj fele, az mjnd jsmerj jlendeonek, bar tjz fele, ha egj egj nehezek lezen, ha penjgh csak fel fel nehezek lezen, azt coth felc. Tjzta papjrosban kuleom kuleom az oztas zerjnt czjnaluan, mjkor az hjdegh el fogja az emberth, egjk papjros beljth agja nekj ket uagj harom joo kalan borth egj poharkaban teoltuen, eczersmjnd el habaruan jol az borban, egj huzomban adgja megh jnja, az mjkor fazlaltatnj kezdj, takarjak jol be, el hagja. Probatum. Kjs gjerme'knekjs megh adhatnj, de csak felet eczerre, es ha mazorjs rea jun, masjk felet, annak js Jsten utan haznal.
- 168 *Item mas oruosagh bjdeg leles ellen, jgen probalt es sokaknak haznalt.* Uegj harom kjlencz zem borsoth, kjlencz fokhagjma gjrjzteth, kjlencz vreom zalnak az tetejeth. Az borsoth elseoben teort megh bors teoreoben, az utan uest keozjben az vrmeth es az fokhagjmat, teort ujobban eo'ue, harom penz ara eghetet bort teocz rea, habart jol eo'ue, az mjkor el fazlalja, jtast megh uele, es takart be ereosen.
- 169 *Item paraszt oruosagh, pro pauperjbus bjdegh leles ellen.* Sok emberen probalt. Uegj ereos eczetet egj fel mezelnjt uagj keuesbet, teocz beouen fa olajt keoze, es borsotjs ues keoze, habart eo'ue, az mjkor el fazlaltatja, jgja megh es takarjak be.
- 170 *Item mas probalt.* Uet az utj fuet (...) gjukerestul, mosak megh, feozek megh joo borban kenjer hj alat, tegj hozza keues borsot es mezet, agjath haromzor az patjensnek. Sokon probalt.
- 171 *Koljca es arena ellen ualo oruosagh, igen bjzonjos es probalt, simul uel djujsjm, legjen bator emberen, egjarant elbeth uele sjne perjculo.* Eozel Szent Mjhal nap tajban szegjenek az keczke rago fanak az gjumeoczeben, mjnd hogj akor erjk megh, es az magja kj hasadoz, azt az maghoczkat zegjek kj, es rostan zarazak jol megh, az kj ueres hartjaja az magh'nak, azt tjztjczak le rola, azon kjuuljs uagjon az magjan mégh egj uekonj hartjaczkaja, aztjs uegjek le, es oztan abban az megh tjztjtott maghoczkaban (de elseoben jol megh zarazak) uegj az menjet akarz, azt r'ez mazarban terjek megh, oljan lezen, mjnd az ljzt. Abban az ljztben uagj jnkab materjaban uegj egj bec'z lat njomonjth, azt egj

tanjeron ozat eoth fele ugj jranjozuan, hogj mjnd az eoth fele egjarant esek, azt az eoth rakaskat egj ora alat az patjens egj kalanban czjnaluan, es boral megh egjeljtuen. Megh habaruan, egj mas utan megh igja, mjndenjk rakasnak megh jtala utan egj kjs morat hagjuan, de czak ugj legjen az mora, hogj mjnd az eoth rakast egj ora alat megh igja. Az utan uagj kel, uagj nem kel, gjakor-ta zekre uljen, es ereotese magath zuksegghet tednj, nem sok jdeo alat megh zabadul Jsten akaratjabul njauallajatul, ez alat penjgh az menjre lehet, melegen tarcza magat.

- 172 *Az kjnek az alfelebul az ueghbelj le jar.* Fogj egj ujzi nadaljt, uont egj fa njarfaczkara, sust megh ugj, hogj ugjan megh eghjen, teorth aprora, hjncz megh uele az le jart uegh belt, oztan az magha job sarkauall njomt be, teobe kj nem jun.
- 173 *Sj ujs ut vermes caules ne corrodant.* Semen plante quod semjnare ueljs, prjus ponas jn aquam benedictam et mjttestare jn illa aqua usque horam medjam, dejnde erjme et pone ad solem ut sjcceth, dejnde debes spargere ad terram, et cum plantauerjs, uermes non ualebunt corradere caules.*
- 174 *Az melj jutb megh metbeljezjk.* Recjpe herbam Cheljdonjae, et non sjccabam contere bene et succum ejus recjpjas, postea cum uno pondere oleum oljuae mjsceus jn sjmul et jn os oujum cochlearj uno debes fundere, et eujtabunt pestes, probatissjmmum est.*
- 175 *Ut apes non recedant.* Unge vas apjum cum succo maluae, malua fü, et nulas abjbunt. Probatum est.*
- 176 *Cum uolunt recedere djc illjs.* Apes apentote + Chrjstum mementote + qui vjrgam Aron fecjt florere, hjc facjat uos descendere, Jn nomjne + Patrjs, + Fjlij + et Spjrtus Sanctj + Amen.*
- 177 *Cuj sangujs exjbjt per nasum.* Scrjbe haec nomjna subsequentja, suo sangujne cum nouo calamo et lja ad collum ipsius, et statjm sangujs cessabjt + Barbara + barta + byra.*
- 178 *Sj apes uolunt recedere.* Haec illjs djc, meheknek raja, tj megh zaljatok Aron vezzejere, es megh fighjetek, mjkepen megh fjgede Vrunk Jsten az szent keresztan + Atjanak, es fjunak, es az Szent Lelek Jstennek neuében Amen.*
- 179 *Hogj az aztagbhan eger ne lakhasek.* Hushagjo kedden czjnall egj gerebljeth, es mjkor az aztagoth akaroth hun raknj, cleozer aual az gerebleuel gereblelt megh az heleth, eger nem lakhatjk benne.
- 180 *Ha azt akarod, hogj az aztagbna odalat az varju kj ne uonja.* Az mezarosoktul hoz az baromnak zjuebe, kjt az mezaros le wagh, aztoth aprora metelt, fuzt fonalra (kerest meg) kerult megh az aztaghot uele, nem zalja az madar.
- 181 *Contra cinjces jn lecto. Poloczkek ellen.* Recjpe smjghma et lectj rjmas cum smjghmate ljneantur, et statjm recedent. Probatum.*
- 182 *Ad fugandum puljces de camera uel de ljnteamjnibus.* Recjpe semjnjs corjandrij, uel herba jpsjus vjrjde et coque jn aqua, et hanc aquam asperge jn camera et fugienth, uel asperge super ljnteamjna, sed herba ejus ujrjdjs est foetjda ualde, semen uero acceptum.*
- 183 *Ad dormjendum.* Recjpe cornu caprjnum et suppone capjtj, uijjljas in somnum conuertjt et est probatum.*
- 184 *Pestjses jdeoben mjnd ujseljek magokat praeseruatiuum.* Sj qujs tempore pestjlencjae mastjcauerjt foljum unum verbenae (magjarul zaporá fü), jta quod ejus succum mastjcando deglucjat, saluus et securus erjt ab omnj peste. Poterjt etjam darj pestjlentjco jpso uescjente modjcum verbenae succj, jn vjno uel brodjó. Probatum et reuelatum a demonjaco quodam.*

- 185 *Suppositorium bonum, id est az kjnek zekj megh al, nem ganejolbatjk.* Recipe mel, despuma et decoque in patela cum sale, jn infunde super lapjdem, ut jnfrjgidet et fac exjnde jn formam djgjtj et fac puluerem de stercojrbus murjum et jnuoluc cum aljque pjnguedjne uel oleo et jntrude jn anum de mane et aljo tempore, et habebjs uentrem laxum statjm.*
- 186 *Thetwesegrul ualo oruosag.* Valamelj gjernek jgen tctues, az fekete vrmeth vjzben feozd megh, abban furezt megh, kj uez az tetu beleole.
- 187 *Betonjca, Vngarice. Bak fü. Sklauonice. Bukjice.* Contra morsum rabjdj canjs. Recipe betonjcam, vulgo bak fü uocatam, cum vjno concussam et ad vulnus ponatur.*
- 188 *Ne caules comedantur a vermibus.* Recipe herbarum folja cecla uocatarum et contunde fortjtter et succum ejus extrahe et quando ujs caules plantare, tunc prjus omnes, quas plantare ujs jntjnge jn succum hunc et planta postea. Ceterum quando caules jam creuerjnth et vermes praedjctj jncjperent comedere, tunc recipe semen praedjctae herbae ceczla et contere fortjtter et mjsce cum aqua et tum postea cum eadem aqua asperge jpsas caules et omnes uermes jljco morjentur.*
- 189 *Az kjben giljzta uagjon.* Ved az perje funek az gjukeret, foraljak megh borban es azt-jgja megh.
- 190 *Item.* Jgjek roza ujzet es meg eolj benne.
- 191 *Contra bagmaz, infirmjatem.* Recipe radjces ljljorum crocej colorjs, jn paludjbus crescentjum, uulgo sarga ljljum, et munda bene, et jncjde ad partes mjnjmas et tere jn mortarjo fortjtter admodum nasturcj et pone ad unam scutellam et cum albugjne ouorum decem, uel plurjum mjsce bene, ut fjat sjcut pastum, post haec jnter duos pannos ljneos, uel alterjus molles pone super genua, amborum pedum et mjtte stare ad aljquod horas et haec fac per djem bjs aut ter et est probatum. Hoc fjat de mane et de uesperj.*
- 192 *Torok gjk ellen.* Vegjeth az fejer ljljumnak az sargajath, az kj az keozepjn tanaltatjk, es zékfunek az bjombojath, czjnalt tjzta uueghben, teocz fa olajt rea, njarban tarcz az uereo fenjen. Az torok gjkoth ha erzet torkodban, kenjeth uele. Probatum. Sanabjtur.
- 193 *Item azomul.* Uegjeth az corjander magoth, teorth porra es melegh borban jgja megh. Probatum.
- 194 *Eokleles auagj njlalas ellen.* Az melj kardal auagj zabljauul embernek fejct ueznek, azt hegjel meztelen tarczak ala egj talra, es az uizel mjnd ket feleol megh contenj, es azt az uizet kel jnja. Probatum.
- 195 *Has ragas ellen.* Az menj hainak czontjat megh zaraztanj es megh teornj, azt kel megh jnja uizben, megh gjogjul.
- 196 *Hjdegh leles ellen ualo oruosagh. Probalatoth.* Jn autorjtate Patrjs, sapjentja Fjlii et uerjtate Spjrjtus Sanctj gratja, et jn nomjne Patrjs, Fjlii et Spjrjtus Sanctj reljnquat te N. N. febrjs, sjngula, bjdjana uel trjdjana X : X : X et quartana. Amen.*
- 197 *Item.* Foghhagjma gerezdre harom feleol az oldalara ezt kel jrnj: Arex, Arex, Artjflex. Czak egj gerezt foghhagjma kel egj oruosaghoz, de az ruhaban ualo keotesrejs haromzor kel hurkolnj az czernat, es mjnden hurkolas utan mongja: Atjanak, Fjunak, es Szent lelek Jstennek neueben. Amen.
- 198 *Item mas.* Barczj Jstuan Vram oruosaga, kjuel sok embert oruoslot megh. Eokeor farknak uegjeth az gjukeret, mozd megh, az genghe hajaczkajat farakt le, es egj mezeljes czuporkaban czjnalj ugjan beoueczken abban az gjuker hajaczkaban, kenjer hj alat ereosen megh feozd, de kj ne forjon, az mjkor az hjdek

borzonghatnj kezdj, lagj melegen jgia megh, es takarogjiek be, ha az hanjas rea er, ne tartoztasa, jgen probalt oruosagh.

- 199 *Contra muscas.* Coque verbenam, uulgo zaporu fü, et cum aqua ejus perfunde parjetem, fenestras et janua[m] omnes exjunt inde.*

Oruosaghok.

- 200 *Contra arenam, probatissimum scripta 1618.* Székfunek az uiragiat megh kel szednj es ualamj ueegh edenbe fa olajba hannj. Az mindenkor melegh hazba aljon kezen, es az mikoron az arena bantia az embert, az agiekath aual kenie tuz mellet.*
- 201 Fekete ürmeoth, jgliczet, székfuet, ereosen megh kel feoznj es abban fureodnj.
- 202 *Czinaltason ember vekonj vazonbul egy szaczkot, olj nagioth, az ki az uesejeth be fegie, es czinaljon abba az szaczkoba len magoth, szék funek az viragiat, fekete üreomnek az uiragiat, es három kilencz konkolt, es mikor az fajdalmoth magan erzi, tegie az szaczkot tizta forro uizbe, megh ember egy Miatian-koth mondhatt el, adigh legien az szaczko az forro uizben, azutan uegie ki, es ket tizta tanier keozeotheoth niomogasa megh, azt oztan az szaczkot mentul melegeben szenuethetj, teje az hun az fajdalmoth erzj, az uesejere auagj az agiekara. Ha megh hul, megh ujoban forro uizbe teheti es teobszeris. Probatissimum remedium.*
- 203 *Uerbas ellen.* Kis karacson es vizkerezt nap keozt leo szarkath, az fejerul niuzt le az burit, es az fejeth niakan fogua fugezt melegh hazba, es az mikor ualakin verhas uagion, annak az szaraz uelejebe ad megh inja.
- 204 *Item mas.* Ha az ebekel niulat fogathacz martius hauaban, szakazak el az ebek. Egj darab tizta uekonj ruhat aztazt megh sziue irant az ueribe, azt az veres ruhat szarazt megh, es ha ualakin uerhas uagion, egj darabot abba az ruhaba mes es ueres borba keueruen feozd megh, es igia az patiens.
- 205 *Vizi betegbsegh ellen.* Az kin rajta uagion, ket egez hetik czak sutet egiek, es fekete ureomnek az giukeret ereosen megh feozuen, azt igia ket eges hetik. Probatum.
- 206 *Korsagh ellen.* Ha patkot tanals szegheztul keresetlen, az szeghet ued el, az sart rula le nem deorgeoluen, fugezt az korsagos embernek az niakara 3 auagj 4 baszar szemmel.
- 207 *Seres mjat eset bjdegh leles ellen, auagj seres ellen es olj bjdegh leles ellen, az kjt megb nem gjogjithatnak. Probatum.* Uegj belenj fuueth, az kjt bolondozo funekis hjak, annak az leuclejth hand melegh uizben, az utan ha meg lagjul az melegh uizben, fektest le az patjenst es rak rea mjnd gjomrara es oldalajra, mjnd keorul beouen egj mas hatara es keost rea. Azt ha hat orakort rea keo-teoth regghel, megh mas nap hat orakor ugjcz megh, mjnd adigh keoseth, megh haznat nem erzet Jsten utan ket uagj három keotes utan haznal. Probatum.
- 208 *Hagjmaaz betegbsegh ellen.* Leuestikomnak az giukeret, ket eleuen rakot megh kel teornj, ket tikmonjat bele habarnj es ezeket egjuue <habarnj> tjmporalnj. Egj icze bort rea teotenj, zjta atal atal kel teornj, es aual kel mjnden testet kennj, kjn az hagjmaaz uagjon. Hogj megh kennek, tarkont kel megh feoznj borban, egj lepedeotheoth abban martanj, es az megh kent embert lagj melegen bele kel takarnj, ha euel erjk, el nem hatalmazjk, harmad uagj negjed nap alat el al rola. Probatum.
- 209 *Orbancz es jakadekok ellen.* Vegj egj lat temjent, teord megh, zjtalt megh,

habart egj mezelj borban, melegicz megh, tizta len ruhat marcz bele, mjnden-
nap keczer tekert rea, es megh zarasztja. Probatum.

210 *Verbas ellen bizonjos.* Vegj egj fel marok zaraz somoth, teort megh jgen ap-
rora, ahoz uegj magjero belt es djo belt, aztjs teort eozone, azokat rancz megh
mezben, azt egje az patjens napjaban egjnehanzor, megh alatja.

211 *Cuj sanguis exijt nasum.* Scribe haec nomjna subsequentja suo sanguine cum
nouo calamo, et līga ad collum ipsius et statim sanguis cessabit + Barbara +
Barta + Biira.*

212 *Sebes embernek az verjt ha megh nem alathatnj, kjualikepen, ha ere talal
megh zakadnj.* Egj nehanj feodj giljztat asas, azakat aprora uaghdaltast, es
gjurjak kenjer bel keoze egj keucs vajaczkaual, azt keosek rea az sebre, megh
alatja az uerjt. Gjrjnczj Jstuan Vramon probalt oruosagh.

213 *Item, hogj az orra ueret megh alasak. Probatum.* Az (emb) reghen megh hot
embernek az agja kaponjajan ualo mohot kel le faraghnj, es az melj ember-
nek orra uere jar, az orra ljukajt aual kel be dugnj, megh alatja. Probatum.

Ember niaualiak elen oruosagok.

214 *Minden fele hidegleles ellen ualo oruosagh.* Utcunque probatum. + Potentia
Patris + sapientia tibi fortitudo Spiritus (Spiritus) Sanctus liberet te ab om-
nibus febribus, quotidianis, dualis, tridualis, quadrealis in nomine Patris, Fi-
lii et Spiritus Sancti. Amen. Ezeketh irj egj czedulara es mikor leoli (irt) keozt
az niakara egj czerna szalon.*

215 *Cipás szemrűl.* Az rozath feozd megh uizben, az leueleuel kend megh az sze-
medeth.

216 *Ad sanguinem narium sistendum, remedium probatissimum.*

Sanguis mane in te

Sicut Christus in Se

Sanguis mane in tua Vena

Sicut Christus in sua poena

Sanguis mane fixus

Sicut CHRISTVS quando fuit crucifixus.

Ter repetendum, et cum deuotione, imposita manu super caput hominis flu-
xum narium patientis, recitandum. Quercus perterebretur, immittantur tres uel
amplius guttulae sanguinis, ac post modum foramen illud simili ligno fortiter
obturetur. Id quoque exploratissimum. Fata non regunt, ast Altitonans, quo
eadem, et nos regimur ab illo.*

Item probatissimum. Egj talaczkaba teocz mentul eroseb bor eczeteth es az
teokit marz bele, meg szunik orra uere.

217 *Ha ualamelj sebesnek az uereth megh nem alathatiak.* Vegieth az eleuen sze-
neth, masarba teorth megh, mingiarast meleghen hincz az sebre beouen, megh
al az uer.

218 *Az sargasagrul.* Az sternadel nuevo madarra (sarga uerebnakis hijak) sargha-
sagu ember ha kemenjen nezj mind adigh, migh le szal az madar, megh hal
az madar, az patiens megh giogiul.

219 *Kolica ellen jgben jo.* Az eb mikor aluzik, keocz fel helebul es hudozal az
fekuueo helere.

220 *Item mas.* Az edes tejfelt forraliak megh, cgiek az patiens jol benne, arra jo
italj ighen o borth igjiek, megh inditia.

221 *Mas.* Az termeo fenjuth fastul, giukerestul ast ki, es czinalj furdeoth belecole.
Fajath, giukereth megh kel hasoghatnj.

- 222 *Zem fajas ellen.* Az melj fara folio funek uiragiath Jsten teoczere nek hijak, annak az uiraghnak uegiek uizeth, az szem faju ember mindenap estue, reghghel, ha teobzeris, nem arth, abba az uizbe uegien egj kalanith, es roza uizbeis egj kalanith. Az ket fele uizeth egjuelicze egjbe, az [. . ?] boczasza czeppenkeneth az szemebe.
- 223 *Verbas ellen.* Az keniereth piriczak megh, meleghen uijazal keniek megh, egie megh az patiens.
- 224 *Jtem. Kolica elen.* Az melegh uizbe teocz beowen fa olaith, igia megh az patiens.
- 225 *Fogh fajas ellen.* Az mikor az fogath faj, fogat fel ember ek eleoth hogj <... bocza faul es> feodi boczaual, es semmj fele faul se leuelcuel az alfeledet nem teorleth, megh szunik az fok fajas.
- 226 *Kolika ellen.* Meleg h uiz keozibe teocz fa olajt beouen, igia megh az patiens melegen, megh indul az zekj.
- 227 *Patkaniok ellen.* Szent Nikazeus napjan jo regel eh giomoral ualamj ajto uan az haznal, ird rea ezen zokoth: Ma uagion Szent Nikazius napja, fusatok egerek, patkaniok. De az iras utan senkj ne bancza, se kergese az patkaniokath, eghereketh.
- 228 *Keleuen auagj pattanas ellen.* Az szöpreo funek az leuelet, uiragiath uond le, egielicz o hajba es egj kis puska port keozibe, keozd az keleuenre.
- 229 *Jtem.* Diznot mikor olecz, megh le az epeiet, szaragion megh, egj kiczint az kes hegien melegicz benne az tuznel, czinalt flastrom mogiara, ted az keleuenre. Az epet harmincz eztendeighis tarthatot, csak szarazt jol megh.
- 230 *Fogh fajas ellen.* Az retteknek egj darabjath az fajo fogadalis ragd megh az zadba <...>, az mikor jol megh raghoth, az ablakon peokt kj es mingiarast fogagj ualamj fogadast, hogj uagj egj honapik bizonios nap ualami etelt uagj italt nem ezel, uagj mas fogadast. Probatum.
- 231 *Kolika ellen.* Mihant rajtat az kolica kez tatalmaznj, egj kalanka lem mag-nak az olajaba igial megh, es megh inditia.
- 232 *Jtem.* Az termu feniut fastul, giukerestul ast ki, es czinalj furdeot beleole. Az fat giukerestul megh kel hasogatnj.
- 233 *Verbas ellen, Barczj Jstuan Vram oruosaga.* Vegj ket tizta edent, uagj czupor legjen uagj pohar, uagj talaczkak. Egjkeben czinalj tjzta ereos eczetet, masj-kaban keccke tejet, ha keccke tej njnczen, mas fele tejet, (de job lenne az keccke tej) az utan czinalj ket czut uagj nadbul, uagj teomjerdek nadzalbul, az egjket ted az eczetes edenben, az masjkat az tejes edenben, az patjens uegie eczersmjnd mjnd az ket czuth az zajaban, es eczersmjnd zjalja az ket fele jfalt, mentul teobet jhatik megh benne, eczerjs <az> mazorjs megh, megh nem al rajta. Keczzer uagj haromzor, ha jol fel zjal benne, megh alatja, jgen bjzonjos es probalt oruosaghnak mongja lennj.*
- 234 *Az njulak hogj meg ne ragbjak az otouant.* Ezt czelekeget, az mjkor oltaz, az olto agat uond atal az zadon, auagj eozel auagj telben az kertben ha megj, peokj az markodban es vonjogast meg az oltouanjokat.*
- 235 *Ueres magjero uezzeoth az kj akar ultetnj.* Zent Lampert napjan, auagj egj keuese eleote, uagj uthana ultese el, es jgen zep magjerot fogh hoznja. Sep-[t]ember 14 napiara esjk.
- 236 *Gjumeocz fat plantalnj.* Mjndzenth napjan az feoldben tauuldadan gjugoghas fuzfa karokat, joo keouer feodben, es azt oztan karaczon estjn zed kj, es az kj zedet fuzfa ljukajban rakj gjumeolcz hozo jo fele faknak az gjermeghdjt agajban, es feodel be njomuan gjukeret vernek, es meghjs foguuznak.

- 237 Az oltanj ualo fat mjkor megh hasjtoth, es az olto aghakot bele rakot, annak
az hasjdekjaban ha vert teoltez, veres gjumeoczeot terem.
- 238 Ualamelj bojt eleo honak oltnak meg, annak az gjumeocze ferges nem lezen.
- 239 Ueres hagjmat jgen joo es nagjak leznek, ha martjusnak holt teoten uetet el.
- 240 Retket Vr nap estjn, uagj Zent Juan nap estjn legh job uetnj, hogj penjgh mag-
ban ne menjen, mjnden holnapnak czeoteortek fotjan deljk kel el uetnj.
- 241 Petreszelem magot, hogj maghban ne menjen, Szent Juan nap estjn kel uetnj
deljgh.
- 242 Mehet ha azt akarot, hogj hamar rajt erezen, Szent Phlep, Szent Jacab nap-
jan kend mech juch tejel az mech kasok ljukjajt, az meljen az mehek kj jar-
nak.

Török János
ORVOSKÖNYV
LOVAK ORVOSLÁSA
1619 e.

Orvoskönyv

- 1 *Az ki nem albatik es feie faina.* Vegie az feier ürmöt, es az leuelet teörie megh, es uiszben feöszsze megh, es ualami szep ruhaczkara tegie es keösse az feiere, es nagi faidalmokat el ucszön rola, es nagi giöniörüseggel aluttia.*
- 2 *Regi rothat sebröl.* Aszalliak megh az farkas almat, es szepeön teörick megh, hogi porra legiön. Meg giogit rothat sebeöket, es megh tisztittia, hogi ha uele hintik. Vgian ezön por hasznal az twros lorolis, ha meg hintik uele.
- 3 *Neheszen lebellesreöl.* Ha megh iszsza az farkas almanak porat meszszel cöl-gituen, megh giogiul es igeön szepeön megh tisztittia melliet.
- 4 *Az kiben niluas uolna, auagi egieb fa giukot[1] uolna.* Az dictamust egienleö mertekkel megh keöl feöszni borba es megh keöl szürni, annak utanna reggel es estue megh innia, es mindeön reggel es estue az sebre keöl teönni, ki hosz-sza az nilat es egieb fat, az ki az embörnek testeben uolna, nagi keönnien megh giogittia.
- 5 *Farkas alma uisze haszna.* Ennek uiszet keöl ucönni pinkösd hoban. Hasznal keöszueniös labrol, görcz ellen, turos szar ellen, megh korsagh ellenis hasznal, hogi ha uiszeuel teörleögetik az embörnek feiet.
- 6 *Faratsagh ellen.* Ha faratsag miat embörnek laba megh dagodoszna auagi egieb teste, es az farkas almanak uiszet iszsza, megh giogiul.
- 7 *Keleuen fakasztasrol, feier malua (uisze) haszna.* Füzd megh az feier malua-nak az giekereit megh teöruen kemeniön. Az keleuenre teöd rea es megh lagit-tia.
- 8 *Keleuenj ellen.* Az maluanak az magua mindeön kemeni es megh melegiteö keleueniöket meg giogit.
- 9 *Az kinek esze el tauosznak.* Vegie az uad kendört, rutat, salliat, es azt iol erossen meg forrallia, es abban mossa az feiet. Osztan hogi megh mossa, keös-se homlokara az füuet, altalan fogua megh iü esze, es meg giogiul.
- 10 *Az kinek ine auagi foga faina.* Vigie az feier maluanak uiszet, mossa megh szaiat benne, mind az inöknek, s mind penig az fogaknak giogiulasokra hasz-nal.
- 11 *Kemeni keleueni ellen.* Vögiek az feier maluanak teöuet, es teörick eöszue az ludnak keöueriuel, tögiek az keleuenire, altalan fogua megh giogittia.
- 12 *Az kinek szepleös az orczaia.* Az feier maluanak maguat megh feöszuen bor-ba es fa olaial eösz[ue] ölgituen, az embör orczaianak szepleöiet, es egeb fele rutsagat el teörli es megh szepiti, ha uele megh mossak.
- 13 *Megis keleuenj ellen.* Veögied az feier maluat es mezes borban feözd megh, es melliedben leuü keleuen ellen id megh, es testeödnek dagadasat el rontia, es egieb undoksagokat meg tisztith.

- 14 *Hideg leles ellen.* Az malua rusanak az uiszet igia megh, es hoszszu hidegh leles ellen igeön ieo es hasznal.
- 15 *Az ki nem albatnek.* Vegied az kaprot es ölgicz öszue fa olaial. Megh teör-uen es az feiere keöl keötni es almot hosz az feiere.
- 16 *Okadas ellen.* Az kaprot feőszd megh, makkal egietömben elgituen es igia mea[1], az okadast (ellen) megh allattia.
- 17 *Az kinek az monia faina.* Az kaprot megh keöl aszalni, es azt porra keöl teőnnj es az alfelenek betegseget auagi niaualiaiat, es az moninak dagadasat megh giogittia, mint az Galenus mondgia.
- 18 *Megh hidegült melireöl.* Feőszszek megh az kaprot borban, igia megh, igeön hasznal, az kinek mellie megh hidegült uolna.
- 19 *Czoklas ellen.* Az kapornak az maguat szaraszszak megh, es osztan megh keöl forralni es innia, mindgiarast el mulattia.
- 20 *Siketsegreöl.* Az kaprot megh teöruen es rosanak olaiaual megh ölgituen, es az embörnek az füleben czöpögetuen, meg giogiul.
- 21 *Az meli azzonnak teie nem uolna.* Veöd az leuestikomnak maguat, es ad megh eönnj chera es megh iü az teie.
- 22 *Contra dolorem dentium.* Accipe piretrum, semen apii et masticis quantum uis et tere istas species et simul bulleatur in aceto fortissimo teneat super dentem.*
- 23 *Szöm faiasrol.* Vegied az feöld füstit es uiszzszel egietömben faczard megh es teölcz üuegben, osztan az indiaj gumit teörd megh, uesd az üuegben, azzal keöl az szömet kenni, auagi teörteni, es megh giogiul.
- 24 *Hideg leles ellen.* Vögied az feier ürmöt, es ölgicz coszsze feier borral, megh forraluan es megh teöruen az ürmeöt, es annak utanna igiek rola, megh giogiul.
- 25 *Süll ellen.* Veöd az cökörfark füuet Kis azoni houaban, es az uiragat ueöd megh, hasznal az süll ellen, azonkepen ha mind teöuestül feördöt czinaland belöle, süt inkab megh telbennis az teöuet feöl assak, borban megh iszsza az süleös embör, hasznal feölätte igeön.
- 26 *Vgian azonrol.* Barani faggiuual cölgituen az arua czalant, erössen eőszue keöl teörni, auagi ugian megh keöl cgi kis uy fazeczkaban forralni, es az keüsseö süll ellen igeön hasznal, de iol crossen megh keöl kenni uele, ne gondolj uele, uagi iar uere, uagi nem iar, altalan fogua megh giogiul.
- 27 *Turos szarrol.* Embör uiszelleti, galicz keö, anni temso, szappan, alipatica, cgi neheshék teömien, eősze elegituen io.
- 28 *Auagi.* Diptamusnak porauual hinczed.
- 29 *Pokol uarrol.* Grispan, temso, galiczkeö, mez, ereös eczet, mind eggiüt keöl creössen megh feőszni, narancz hei porul, aloes. A' pokol uart hincz meg uörös porral, az utan kend fölliül az uörös irrel.*
- 30 *Foliosorol ualo.* Arani glet, fel annj timso, annj galiczkeö, fa olai, eczet, feier teömien, eőszue fősue, uele kennj.
- 31 *Czömörlesreöl.* Igeön oh haiat takary len czeöpüben, takard be az par hamuban, teöd annak utanna az serpeniüben, egeöt bort teölcz rea, kend megh uele.
- 32 *Emeszesreöl ualo.* Szökfü, kakuk fü, czombor, giömber, szerezczön dionak uiragia, mez, eősze feőszue.
- 33 *Has faiasrol.* Szökfü, iröm leuel mind uiragostul, giömber, aztis szinten azonkeppen eőszue feőszuen igia, es kössek uele.

- 34 *Feö faiasrol.* Szökfü, czombor, giömber, szerezceön dio, pirotot kenier, forro eczettel kel meg ötteni, es rea keötni.
- 35 *Vad sömeörrül.* Viasz, terpentina, egi kiczin fa olai, galicz keö, temso, mercurium.
- 36 *Az kinek szai meg uez.* Bors fü, sallia, hisop, narancz alma hea, rosa pogacza, (mast) mastix, giömber, borban keöl megh feöszni, es eule mosni szaiat.
- 37 *Foliosorol.* Szöd az fagial fa leuelet, az meni eczeteöt teöltesz bele, ugian annjt uiszetis, meni temsot, anni galicz keöuet, czinald cöszue eszeöket, es ugi mossad az foliosot uele.
- 38 *Dagadasrol.* Saphrant es tikmoniat keres, de az tikmonnak szeket habard meg eczetben, es keösd annak utanna az dagadasra. Probatum est.
- 39 *Franczu ellen.* Mercurium, tömien, temso, galicz keö, hay, szent giörgi keöue, egi lat keniöseö.
- 40 *Etetes ellen ualo.* Keresd az esztragnak giomrat, es uaiat, castorion, dio, sallia, mogioru, retek, czöket feier borban kenier hej alat megh keöl feöszni es meg innia.
- 41 *Hurutrol, auagi mely faidalom ellen.* Vögied az Zent Giörgi füuet, mind uiragostul teöd egi üuegbe, es teölcz szep tiszta feier bort rea. Tarcz egi holnapig az üuegben, reggel, estue igiek benne, megh giogiul.
- 42 *Az ki nem emesztbet.* Az uad salliat es szilid salliat feier borban kenier hei alat megh keöl feöszni, abban igiek, osztan keres kormot, tikmoni feieret, mezet, az kormot es tikmon feieret egibe keöl habarnj.
- 43 *Dibös eb marasrol.* Vögied az fagial ferget, es Isten üneiet, es megh keöl aszalni, megh keöl teörni, ahoz keöl apium uisze, feier borban ad megh innia.
- 44 *Auagi.* Czak rutat teiben auagi mezbe.
- 45 *Az kiben keö uagion, auagi uerrel okadnek.* Az esztragnak feszkeben az minemü keöuet talasz, teörd megh, es ad megh azt innia.
- 46 *Haliagrol.* Egi fillier arra galicz keöuet, egi pensz arra giömbert, egi földi bai fü magot, ket pensz arat, ezöket cöszue keöl timporalni, es megh keöl teörni, osztan uegi az darabossara folio uiszet reggel es estue boczassa az szömeben.
- 47 *Kegio maras ellen.* Keres io kendör magot, teörd iol megh, es feözd megh erössen feier borba, es az leube ruhat keöl martanj es azzal keöl teörlenj az labat.
- 48 *Szesről ualo.* Vegi oh haiat, fa olait, egeöt bort, beczi szappant, temsot, mind ezöket feözd öszue, annak utanna had meg hülni, osztan uegi tikmonnak az feieret, elegicz hoszsza, es io szen mellet kend meg uele.
- 49 *Raszt ellen.* Keres eb kaprot, eb szölöt, retket, auagi penig az leuelet, földi borostiant, ezeöket cöncz megh feölliül forro uiszzsel, es kend rea, meg giogiul.
- 50 *Szakadasrol.* Pinkösd napian keres kigio trangot mind giökeresteöl es leuelestül teörd porra, elegicz megh mezzel, hagi sürü legiön, kend az szakadasra.
- 51 *Az kinek orra uere iar.* Törj megh niolcz baraczk magot, teöd ereös eczetben, faragy (keor) kormot beli, czinali kereöt belöle, teöd az orra likaban ket feleöl, de az uak szömere kenieret keöl piritani, azt keöl rea keötni, es az bara(r)szk magnak az leueleuel keöl keötni az homlokat.
- 52 *Popiom ieleös.* Az iegönie bimbót teörd cöszue hayal, ismet bab leuelü füuet, keömenj füuet hayal, az utan feniü magot, az feniünek giermökdedeuel eggiüt, isopot, leuestikomot, fodor mentat, uti füuet, basonikat, basalikomot, diptamust, maioranat, szep szeölöt, ezeöket teörd cöszue szepön iros uayal,

- osztan teőd az tűzhözsz, egi medonczeben, feőzd megh, teőlcz egöt bort közibe, osztan szürd megh, ielőš leszön.
- 53 *Geluarol ualo.* Keresd az baraszkot, meli az faian megh szaradot tauaiat, es eggiket meg szeguen uöd ki az belit, tiszticz megh, es ad megh eönni. Az másik baraszkot keösd az niakara. Touabba ha az embörnek, auagi giermöknek edös annia uagion, tahat möniön az uduarra, mikor az uysagh megh leszöön. Eleöször mikor megh lattia az uysagot, az giermöknek geluaiat haromszor harapia megh keörösztüi iol erőssen, az utan fogadgia feöl, hagi három husuet napian nem eszik hust, megh giogiul.
- 54 *Szömmek ualo ir.* Feier lilium töue, tiszta hai, temso, tömien, eleuen kenösö. Ezöket teörd iol oszue, azzal kennied.
- 55 *Korsagrol ualo.* Az giöngi uiragot szeöd egi üuegben, teőlcz egöt bort rea. Az ueröfeniön erlcllied megh, a betegnek tölcz szaiaban, megh giogiul.
- 56 *Valamelj sebös meg nehezödik, es ualami teste röszketine.* Az szarka lab fűnek uiragiat feőzd megh feier borban, elegicz egi kis uayal, ad megh innia. Probalt dolog Barbelj Antal által Marusi.
- 57 *Farkas haliagrol.* Asd ki az retköt, mikor eöreg, es az utan mesd el az teteiet, es az utan uaid ki az belet, hagi bele ferieön egi penz arra egeöt bor, az utan teöd rea az teteiet, temesd el ismet az feöldeben, tarcz ot tiszöön cöt napiglan. Az utan ueöd ki, boczas mindeön nap az szömeben benne.
- 58 *Feö fajasrol.* Tömien, mirrha, bors, sallia, eczet, olai, feőzd cöszue szeptön, kend megh uele.
- 59 *Viszketegröl ualo.* Mez, vai, uy barani faggiu, teömien, kenkeö, feniü szurrok, ezöket teör öszue, es kend uele.
- 60 *Farkas sebröl.* Az pimponiat teörd megh, aszald megh, osztan az seböt kend megh mezzel, osztan az utan hincz be az porauul.
- 61 *Idem.* Keres feier eb szart, aszald meg, először mosd megh feier borral az seböt, ismeg kend meg mezzel, ismet hincz megh az eb szarral, de mindönször megh mosd az borral, osztan uagi kend megh {meszszel} mezzel, ugi hincz be uele, megh giogiul mindeön ketsegnekül.
- 62 *Kemeni ir.* Feier feniü szurkot uegi, ues ket lot tiszta uiaszt bele, harmad fel lot fa olait, egi lot camfort, egi lot mastixot, egi lot gletet, egi lot miniumot, crispant az menit akarsz, terpentinat három lotot, egi lot teömient, egi lot temsot. Ezöket eösze timporaluan, sebös szenön ne fözzed.
- 63 *Sülreöl.* Veöd az talmoso sikard, teöd porra azt, az kiben beleöl uagion, ad meg eönni tikmoniba, ha kedig kiuül uagion, hagi hossza tersz, feőzd megh, czinald ruhara rakuan es keösd az sebre, ki uezsti onnet, es meg giogittia.
- 64 *Fekete uiz, az kinek monia meg uezsz auagi franczu indulna raita.* Vegi ereös eczeteöt, az meni eleg, gumit, temsot, es egi nehani lauribaccat, galicz keöuet, es crispant, ezöket teöd porra es feőzd megh, de ki ne fusson, mert nem leszön io, igj eli uele es megh giogithatod.
- 65 *Pöczönies szeömröl auagi koszos föröl.* Vegied az lugot, meliben szappant czinalnak es feösznek, es annak utanna az oltatlan mesz által egi lug szürűben megh szürd, es annak utanna feöszd ereössen megh, es megh kemenicz, de megh ne hadgia eghni, hanem erőssen keuerie, ugi szarad egibe, ezt tögied edenben, hagi szel ne erie, mert ha szel eri, örömost meg oluad.
- 66 *Füsteöleö por, igeön io franczurol es köszuenröl.* Cinobrium, minium, arselian, thus album, arani glet, ezöket rökkentue keöl megh egetni es porra teönni.
- 67 *Ennek ualo kenö ir.* Saitalan hay, glit, mirrha, egienleö mertekkel eggiüt, tem-

- so ket anni, mint annak eggik, egi keues camfor, görög feier, terpentina egi keues, rosa olaj egi keues, ezeöket teörd egibe, es ha sebe leszön, tegi eböl ires ruhat, ha penig lika uagion, keröt czinali uele, altalan fogua meg giogiul.
- 68 *Köröl ualo probalt oruosság.* Tikmoniat keressenek beueön es töriek megh, az minemü hartiaia uagion belöl az tikmonnak, azt töriek, szitaliak erössen megh, adgiak az embörnek megh innia, megh giogiul.
- 69 *Kinek keöniues auagi uerös szöme uagion.* Vegi mirrhat, teörd megh, azzoni allat teieuel elegicz megh, az embörnek creszd az szeömeben.
- 70 *Isz uisröl ualo io szerszam.* Vegi tikmoniat, es süsd megh kemeniön, uegi galicz keöuet es temsot, annak utanna grispanit, ezöket ösze keöl teörni, ugi keöl megh szürni, ha sebe nincsen, kenni keöl, ha penig sebe uagion, ruha mohat marcza bele, azt teöd rea s megh giogiul.
- 71 *De <ed> eadem.* Czinali egi kis par lugot borbol, es had meg hülni, es szürd megh tiszta medönczeben, es tikmoni feieret ues bele, es az utan ket auagi harom gummit, timsot beueben az többinel, tömient, mint uolna az gummi, es ezöket porra keöl teörni, es mastix anni mint az tömien, es ezöket nagion habariak benne, ugi anniera, hoki az ruha mohot marcza bele, es keösse az sebre, megh giogiul uele.
- 72 *Az kinek giomra meg bidegült auagi nem emeszthet.* Az kendeör magot forrald meg uizben iol crossen, hoki ugian megh czirazzek, annak utanna teörd megh, es io erős borral eöszue czinaluan szürd megh, hoki io sürü legiön, es szerezön <do> diot, es giömbert ues io beueön bele, es fa heatis io beueön uessek bele. Megh giogiul es megh heuiti az giomrat, kalannal kel penig megh innia, es czudalatoskeppen hasznal.
- 73 *Az ki nem emeszthet.* Vegi egi tikot es feözd megh ereössen, es teörd megh erössen egi mosarban, annak utanna ruha altal szürd megh, es bai füet ues bele, teörue, szitalua, es szerezöön dio uiragat, giömbert es saphrant, ezeöket mind öszue keöl teörni, es uessek az tiknak az leueben, es azt igia az betegh, megh giogiul. Probatum uere est.
- 74 *Forro bidegh leles ellen.* Plantaginem coque in albo uino sub cortice panis, et bibat mane et uesperü semel aut pluribus.*
- 75 *Franczu ellen.* Vegi czinobriomot, es len magh pogaczat, azt meg keöl egetni rökketue, mertek szörent az möni az cinobrium, legiön fel anni az len pogacza, legiön fel anni puska por, ez füst io franczu ellen, akar penigh keöszuenj ellen.
- 76 *Köszuemről.* Vegi leusticom giökeret, czinadoniat, feier ürmöt, fekete ürmöt, salliat, szeökfüet, fekete nadali fü teöuet, ebben teöbbit tiszteös füet, keöment, basai rusanak teöuet, feier liliom teouet. Ezöket egibe keöl teörni oh hayal mosarban, fa olait, egötbort, ebbe teöbbit, diot, olait, uiaszt, ezeök lesznek az leue amasz füeknek, meg keöl teörni, egi arant merni, fazekba keöl teönnj, ezöket mertek szörent köl rea teöltenj, erössen megh keöl feösznie es megh keöl szürnj. Ez leszön az ír.
- 77 *Elseö förödöböz ualo szörszam.* Zanot tüüesteöl, eökök fark koroia teöstül, iuszalagh auagi iszalagh, isop, ruta, sallia.
- 78 *Masodik förödöböz ualo szörszam.* Ket alkalmas sot keöl megh egetni, az förödöben keöl uetni, niolcz szerezöön diot, felet keöl ketteö hasogatni, es az uiszben hanni, felet iol megh keöl teönnj, az förödöben az kadba keöl uetni.
- 79 *Harmad förödöböz ualo szörszam.* Vegiek mind teöstül az keöui almat, egöt bort, tiszta bort, temsot, tiszta sot, eczeteöt, az uiszben megh keöl forralni, es az kadban keöl uetni, eleöször megh keöl az embört feörösztetni, az utan az

irrel melegeön erőssen keöl teörleri mindönet ielősben az iszeket, ha ualahol az inak öszue sugorottanak, mind addig keöl teörleri egiszöris maszoris, mignem el rontatik, es az füeknek sonkoliat, möliröl el szürted az <uisze> irt, az ket tenierere es ket talpara keöl keötni. Feördö nekül untalan keöl teörleri, neha neha penig az feördenel keöl uele banni, de az ki egiben nem sugorodot, az irrelis megh giogiul az altalan fogua.

- 80 *Az kiben keö uagion.* Keresd az arua leani haia neuü füuet, aszald megh, teörd porra, annak utanna az feier reteöknek ueöd uiszet, hincz bele az porra czinalt füuet, az menit akarsz, chera ad az fele embörnek, az kiben az keö uagion.
- 81 *Vgian azonrol.* Czinadonia, petreseliem, sallia, betonica auagi seb fü, auagi bak fü mind eö neue, czeöngeö fü, uti fü, czeöket kenier hei alat borban megh feöszni, ennek leuet estue, reggel megh innia, anniak utanna az feiere keöl keötni melegön, az mint el tüheti.
- 82 *Mirigi ellen.* Vegi olait, fekete ürmöt, dio belt, feniü magot, borsot, ruthat, salliat, tormat, legiet, pok halot, mezet, ezeöket egibe teörd es keösd az mirigire, es megh giogiul.
- 83 *Mindeön seb ellen.* Vegi Czaba irt, kegio trangot, kertbeli trangot, zanikort. utifüuet, ezeöket egibe teörled, es egi uy fazekben tegied, ös feölliül fa olait rea, es ölgicz köziben barani faggiat, feniü szurkot, tiszta uiaszt, auagi uyat, es forrald egibe, es ez leszeön io es draga ir.
- 84 *Farkas seb ellen.* Vögied az arua czalant, szapora füuet, aszald megh eöket, es egibe méried üket mertek szörent, ezökből por legiön mikor oruoslani akarsz, ez porral, feier borral megh mosd az seöt, es hincz be ez porral, ket-segnekül megh giogiul.
- 85 *Sülreöl.* Hogi ha az fekete czalant az helire keöteöd, az meöli heliön uagion, meg giogiul.
- 86 *Ver has ellen.* Bab liszt, giömber, bors, mééz, ezeöket feöszd cöszue, ad megh chera eönnj.
- 87 *Az kinek orra uere megh nem all.* Az apium leuelet teörd megh, szitald megh, ad meg borban innia.
- 88 *[Az kinek orra uere megh nem all.]* Az momortika leuelet [as]zald, törd, es lud orraba.*
- 89 *Turos szárrol.* Keres eb szart, feiert, megh teöruen, egi lot <max> mastix, ket lot rosa olaj, egi lot uiasz, meg teöruen cösze keöl timporalnj, megh keöl feöszni, es erőssen keöl keuerni, osztan szeökfü, giömber, szereczön dio uiragia, laurcabacca, görög feier, grispan, bors.
- 90 *Izreöl ualo.* Borsot, mezet, fa heat, giömbert, temsot, szeökfü uiragiat, salliat, utifüuet, mind teöstül, kigio trankot, fagial leuelet feier borban feözd meg, es annak utanna azzal mossad.
- 91 *Oh sebre ualo por.* Viasz, olai, feniü szurok, glit, tömien, eb szar feier, tehen szar, ezeöket megh töried, megh szitalliad, es az utan azzal hinczed.
- 92 *Veörös ir uy sebre.* Fa olait, uiaszt, kamfort, szaruas faggiut, feniü szurkot, tömient, ezöket fözd megh, es annak utanna ues bele feier grecomot es uörös cinobriomot, es olait hossza, az kiket it feön mondek, hogi megh fösz. A' <...> feier grecomot es az cinobriomot, es az olait abban uessed, osztan azt <uiszben> ugi tegied el, io leszeön, hogi ezt beletezöd, tüzbe ne tegied.
- 93 *Vörös ir igeön io.* Olait, uiaszt, terpentinat, cinobriomot, camfort, az canfor teszi ueörösse, szaruas faggiu keöl bele, ez ir mindeön sebre io leszeön, az kiket lehet, meg keöl teörni.

- 94 *Zürke deakorium.* Olai, uiasz, glit, camfor, mastix, terpentina, grispan, utolszor egi kis eczet auagi egöt bor.
- 95 *Zürke deakorium.* Viasz, camfor, terpentina, glit, szaruas faggiu, az glit möntül teöb legiön, fa olait akkor uesd bele, mikor megh for, de megh lasd, hagi meg ne egiön.
- 96 *Zeöld ir.* Vegi negi lot galganomot, egi lot camfort, negi lot uiaszt, 4 lot terpertinat, 4 lot tömient, 1 lot gletöt, fel lot mastixot, negi lot fa olait, ues osztan szaruas faggiat hoszszaia.
- 97 *Turos szarrol.* Elöször uegi rosa olait, es uiola olait, azt forralt iol erössen, osztan teöry arani gletöt hozza, uesd bele, osztan keueried, hagi mcgh ne feketülne, osztan ues terpertinat bele, uiaszt, resinat, osztan hagi szep leszöön, megh oluad, ueöd ki, osztan hagi megh keszdend hidegülni, ues tormentilla giökeret bele, es töröt betonikat, az utan mindgiarast ues mastixot.
- 98 *Citriom oh sebre io.* Vegi uiaszt, terpertinat, az terpentina ha nem lehend, feniü szurkot, uegi fa olait, iegönie fa bimbót, iros uaiat, tehen labu füuet, szaruas faggiat, barani faggiat, teömient, fcier grecomot, lassan keöl megh feöszni.
- 99 *Pokol uarrol.* Grispan, temso, galiczkeö, eczet, folio uisz, glit, három tikmoni feiere, azt megh keöl feöszni, habarni keöl ereossen.
- 100 *Az meli sebtö hamar akarsz uigosztalni.* Vegi mezet, meszet es gilisztat, eggiüt teöd porra, es keöl egi uy fazekba mezbe keuernj, es az sebeöt keötni uele.
- 101 *Az ki nem bugibatik.* Feöszd az tikszart eczetben, melegeön ad megh innia, megh giogiul.
- 102 *Fekete emplanstrum.* Egi font olai, 10 lot cerusina, 4 lot resina, 3 lot mastix, 2 lot galbanum, 2 lot olibanum.
- 103 *Tüzes foliosorol.* Ercös lugot czerfa hamuabol, ues bele szappant es temsot teöretlen, az utan mind addigh teöried az keszeddel, mignem az szappant el elegiteöd, meli szappant keöl osztan az ruhara kenni, es mind addig keöl uele keöttni, migh megh nem giogiul.
- 104 *Iz uiszreöl ualo.* Keöl az piokat az üuegben szödni, es tesztaban keöl takarni, annak uisze leszöön, osztan az uiszszel keöl megh leüöldöszni, ezzel megh all.
- 105 *Rosa popilium kenö szörszem.* Vögied az rosat, dictamus uiragiat, czöngcö fü uiragat, iegöönie fa bimboiat, ezeöket akkor keöl szeödni, mikor ideie uagion, egibe keöl teörni ez uiaszszaal egiben keöl feöszni.
- 106 *Kinek fogat iz isze [!].* Mezet, timsot, borsot (saprant) saphrant, szereceöön diot, fekete giopart, czukafagjat borban kenier hej alat keöl megh feöszni, azzal keöl mosni.
- 107 *Kinek labat hideg megh uesti.* Püfetegeöt keöl megh aszalni, azzal keöl hinteni.*
- 108 *[Kinek labat hideg megh uesti.]* Egi poharban keöl uiszet tölteni, köl cleuon szenet bele hanni, az utan timsot keöl bele uetni, osztan az duna mellet minemü cziga teröm, megh keöl aszalnj, teörni, uele hintenj.
- 109 *Kit keö bant.* Petreseliom giökeret, teömient, pap moniat kel borban megh feöszni, es azt innia adni.
- 110 *Vel.* Az borostiant keöl megh feöszni, es az agiekara keöl keöttni.
- 111 *Tömienös uisz.* Vegi tiszta uiaszt, ismet annj eczetöt, az utan temsot, gletöt, három tikmoni feieret, azt megh keöl feöszni, es ereössen keöl habarnj.
- 112 *Sebnek ualo uiz.* Vegi eleöször eczetöt, uizet egiarant, teömient, gletöt, görögheiert, annak utanna temsot, egöt bort, tikmoni feiert uegi bele, es köziben keöl nagi ereössen habarni, es meg keöl feöszni.

- 113 *Mercu(.)rium uisz.* Egöt bort keöl egi üuegben teölteni, es egi lot camfort, fa olait, aromatomot, feier tömient.
- 114 *Rothadasnak fekete uisz.* Keöl hars fa scene, ros szalma, czöket megh keöl egetni, temso, galiczkeö, mezzel köl elegitenj.
- 115 *Eb harapaszol.* Vegi egi penz ara galiczköuet, timsot, fel tikmonnet, egeöt föld három tikmonnj, so anni, meni egi penzara, ezöket mosarban megh keöl teörni, es keöl az dagadasra kiuül teörteni.
- 116 *Eues uarrol.* Szep apro boitoriant, apro maluat feözd megh lugba, ues uayat bele, leg ottan mosd meg az uarat az lugban, touabba kend megh uy uayal, osztan keösd rea az füuet.
- 117 *Dagadasrol.* Keöl alopaticum, temso, tikmon feier, bonus armenus, mastix.
- 118 *Auagi.* Arpa lizt, mez, so, egiantant fözd megh, es annak utanna keösd rea uagi hatszor, auagi többszeöris.
- 119 *Ki nem ganeolbatik.* Bor keöuet, fekete szurkot, egi kis fa olait, egi kis szapant nagi ereössen keöl feöszni, es czapot keöl beleöle czinalni.
- 120 *Kinek torka fai.* Vögied az apiomot es papa füuet, fözd megh borban, osztan mosd meg az faio torkot uele, igiekis benne, es az mint lehet, az füuet kösd torkara melegön.
- 121 *Es az kinek száia faina.* Keczke teiel mossza.
- 122 *Czömmöröl.* Veöd az lo szart, faczard iol megh ereös eczettel, io tüznel ereössen kennied.
- 123 *Hurutrol.* Papa füuet, isopot, salliat, apiomot, füget, feniü magot, ezeöket feözzed iol borban, ad ehara es estuere melegeön megh innia.
- 124 *Keöreöl.* Igiek az uizben, meli az uaradicz teöueröl czöpög, mint meni egi tikmonj heaban ferne, uagi keuisse teöbbet, es mind el osztia benne, az mikuppen az fü giöker uize czöpög, azonkeppen az köis ki czöpög az embörnek moniabal.
- 125 *Sülreöl.* Veöd az kenkeöuet es teöd porra, es timporald oszue mezzel (es) tüzön mint egi kencteöt, es keösd az sülre, megh giogiul. Probatum est.
- 126 *Etetesről.* Az kinel az paist giantarozzak, ueöd az giantort, teörieköt (.), nad mezet, es ez harmat megh keöl teörnj, szitalni, uizben innia adnj.
- 127 *Ször fereögh ellen.* Veöd az apro boitorian leuelet, teörd megh, es teöd porra, es elegicz (mesz) mezzel megh mint egi liszteöt, törüld ruhaczkara es teöd az sebre, megh latod szömöddel, hagi mind ki iünek.
- 128 *Verrel okadas ellen.* Keres retköt es teörd eöszue giömberrrel, keres egi kis mezet keöziben, es ad megh innia mint egi díó heliba ferne, azzal megh all.
- 129 *Az meli embör nem uizelbatik auagi keö uolna benne.* Az szapora fünek az giökeret megh feözzek borban, mezseörben, ad megh innia, megh giogiul.
- 130 *Az kit puskaual megh leöttek, az por merget igi keöl kiueszteni.* Vegi alut meszet, teörd porra igeön aprora, ezt elegicz szep teifölliel eöszue, tiszta mezet, uiasztis tegi hozzaia, ezöket timporalliad öszue, ne legiön igeön kemenj, hagi egi tállal az faio testere teörülhessed mind keörül, hidgied, hagi megh giogiul, de mind addig kennied, migh az faidalomnak helie megh szarad.
- 131 *Szü faidalomrol.* Az czuka fogat aszalé megh, teöd porra, ad megh innia az faidalmas embörnek.
- 132 *Feier ir, ki szen auagi forro uisz miat megh egne.* Vegi rosa olait, egi lotnak negied reszent ualot, mint annak negied resze, ismegh anni feier uiaszt, fel nehezek görög feiert, utolszor uegi ket tikmonj feiert hossza, kesz leszeön.
- 133 *Ez io ir seb neuelni az bust.* Vegi fa olait, negi lot lepes mezet, három lot

- arabiaj gubat, fel lot teömient, es ez ket szeörszamot teörd megh, es elegicz cöszue, ez utan ingassad, hagi megh ne egiön.
- 134 *Franczu uar ellen.* Vegi ket penzara teömient, es negi penz arra temsot, es hat penz arra kiniösöt, hat penz arra uiaszt, es az czerfanak porat, ugi hat penz arra terpentinat, egi penz arra tikmoni feiert, cöszue elegieczed czeöket borral.
- 135 *Franczu keöszuenről.* Bay füuet, egi font olait, uaiat három penz arrat, sotis három penz arrat, ezöket erössen cöszue keöl teörni, es azzal kennj, megh giogiul.
- 136 *Ennek ualo purgatio.* Eb tey, giömber, temso, szerezceön dio, nad mez, ezeöket feözd megh feier borban, ad megh innia.
- 137 *Kelistreöl ualo.* Feniü szurok, olai, uiasz, crispan, ezeöket egibe keöl timporalni, es ezzel keöl keöttni, s megh giogiul.
- 138 *Kinek sebeös laba uiszket.* Galiczkeöuet, temsot megh keöl teörni mosarban, es mezben keöl teönnj, eczeteötis keöl beleie teöltenj, azt szennel keöl feöszni es iol keöl keuernj.
- 139 *Az ki nem uiszelbetik.* Anni czimaszt keres, hagi azt megh aszalliad, megh szitalliad, uagi tikmonban cönnj, uagi meleg borban ad innia.
- 140 *Szeör fereögh ellen.* Teörd cöszue az apro czalant, soual es meszszel meg elegiczed, keres feniü magot, tik hayat, az lo koncaban ualo ueleöt, ezeöket mind mertek szörent czinalliad öszue, megh keöl teörni az feniü magot, az utan feözd öszue tiszta ruha alat, keössed uele, megh giogiul.
- 141 *Farkas sebreöl.* Epöry leuelet aszali megh, czinald cöszue mezel es eczettel, es megh uigaszik.
- 142 *Auagi.* Keres tized cui diot, ueöd olaiat, megh uigaszik uele.
- 143 *Az meli seb megh büdeösül.* Vögiéd az ruta uizet, es mezet feösz cöszue uele, ezzel keössed, megh giogiul.
- 144 *Torok gik ellen.* Keresd az uaradicz füuet, teöd meleggh uiszben, es mönnel melegebben türheti, ugi keösd rea.
- 145 *Sarga ir.* Barani faggiu, terpentina, feier teömien, uiasz, fa olaj, mind egienleö mertekkel, de az terpentina ket annj lehet, auagi ugian legiönis, hagi sem mint az többi.
- 146 *Fekete ir.* Fel font olai, fel font uiasz, fel font görögh feier, egi tikmonnj terpentina, ezeöket fel oraigh keöl fözni.
- 147 *Keneö ir mindeön faidalomra.* Keres medue hayat, szül diszno hayat, szaruas faggiut, uiaszt, fa olait, diszno hayat, ezöket egibe keöl feöszni, meleg heliön keöl uele kennj.
- 148 *Az meli embörnek ualami teste megh asz.* Keres lo czontbeli es eb czontbeli ueleöt, oh hayat, kigio hagimat, feöszd cöszue, kennied uele, megh giogiul.
- 149 *Kit keö bant.* Keressed az mezeön ualo czipkenek az gubaiat, annet keresseön, hagi az gubanak az ferge három kilenczre telliek, osztan az kiben az keö uagion, ültessek meleggh feördeöben, es hagi ha bornemisza lehend, adgiak uizbe megh innia, ha kenig megh isza az bort, adgiak megh innia az ferget io erős borba, osztan ha ketsegh uolna benne, szürnek el az feördöt, es az ferget az kadnak feneken talalliak megh.
- 150 *Az ki nem emeszhet.* Az szent egihazon ualo keöuet teörd megh, szitald megh, terpentinat, fa olait, habary megh tikmon szekiben, tiszta fazekba melegicz megh, de ugi, hagi megh ne sugorodgiek, es keres len czeöpüt, es arra kennied egi ispottal, es az embörnek az keöldöki ala keössed, de ugi, hagi az

meli oraban rea keötcöd, masnap azon oraba ueögied le, mert ha mas oraban uesteöd le, seömmit nem hasznal.

- 151 *[Korsagrol ualo.]* Vöd uiragat az liliumnak, conualiumnak, uesd uizbe. Tölcz < eget bort ra > egöt bort rea, mikor el leli, igiek benne.*
- 152 *Korsagrol ualo.* Az tekenös bekanak mayat ueöd ki, es teörd megh, ad megh innia, mikor rea esik.
- 153 *Alias.* Az szelcös lapunak ueöd uizet, es ad azt megh innia.
- 154 *Szeöm faiasrol.* Keres fekete nadalt, es czinald egi üuegbe egi kenieni tesztaba, es creössen megh süluen ueöd ki az utan, es mind olayá ualtozik, de egi kis fa olaitis keöl bele boczatni, de monthatatlan tiszta üuegbe keöl czinalnj.*
- 155 Egi ueöreös hagima feict mes kette, az belseö reszet ueöd ki, tegi teörickeöt, es ugi mint ket borso szömnj teömient bele, es az hagimat teöd eöszie, takard czeöpübe es teöd az saratnakba, es süsd megh, annak utanna ueöd ki, es tiszta ruha által faczard megh egi kanaban, es id megh.
- 156 *Izreöl ualo.* Vegi egi lot borköüet es teörd megh, fel lot temsot, egi fel nehezék szeökfüet, egi penz arra saphrant, habard öszue mezzel, es feözd iol eöszie.
- 157 *Kinek uas auagi fa szegik az lababa, uagi egieb testeben.* Vegi rakot, teörd megh, timporald egibe az niulnak keöueriuel, es keössed ellenebe az sebnek a'hol az fa auagi az uas be meönt, es heiebeöl ki megion.
- 158 *Dibeös eb marasrol.* Vegi uti füet, teörd megh, az < utifüü > tikmonnak feicreuel keösd az sebre.
- 159 *Bolharol.* Veöd az coliadrumnak maguat, auagi füet, fözd megh uizbe, es önteözd megh az hol az bolhak uannak, el uestnek.
- 160 *Auagi.* Az < . . . > eökörnek auagi penig tehennek epeieuel uiszszel elegituen hincz megh az hazat uele, es hidgied, hagi kj uestz beleöle.
- 161 *Fö faiasrol.* Vegi teömient, mirrhat, borsot, salliat, cczetöt, fokhagimat, czeöket mind egibe timporalliad es iol megh feözzed, es mikoron ualakinek feic fai, megh kennied uele, es egi kis feier üreömmelis be keössed.
- 162 *Az kinek az esze el uestz.* Teörd megh az rutat cczettel, es teölcz az embörnek az oraba, s megh giogiul.
- 163 *Szünek faiasarol.* Vegi peöszerczet, es uiszi mentat, feözd megh uizbe egi fazekba egi kis soual, igia megh azt az embör ehora.
- 164 *Haliog ellen igeön io.* Zent Giörgi napia es pinkeösd napia keözöt ki dio uagion teörd megh, es szürd megh ketszeöris, szepeön üsd az halogos szeömu embörnek szeömebe, hagi ha neguen esztendeie uolnais, megh giogiul. Tiszta iuegbe tarcz 15 napig ucröfenion, hagi megh eriek, ket auagi egi czöppet tölcz szömebe.*
- 165 *Keöröl ualo.* Az rokanak az ueret elegicz el igeön io borba, legienek penig egienlö mertekökkel mind ket fele, es annak utanna id megh, mindgiarast el rontia az keöuet benne. Ha penig megh akarod kisertenj, uesd bele az tüzkeöuet, s el rontia.
- 166 *Korsagrol.* Mikoron az embeört el üti az korsagh, nisd feöl az szaiat, es teölcz mustar magot bele.
- 167 *Deögh ellen.* Az tormat meteld aprora, teölcz üuegbe, teölcz bort rea, dugd creössen be az szaiat, es mindeön nap abban igial.
- 168 *Idem, auagi.* Fokhagimat, farkas almat, rutat, czeöket teörd egibe, es üsd tiszta mezbe, ezt igiad, mikor dög halal uagion mindön nap.

- 169 *Nebezen szülesreöl.* Papa füuet teörue, auagi szapora füuet agi csak eczetben megh innia, es keönnien szülheth.
- 170 *Igeön io oruossag.* Teölcz tele egi üuegeöt io ereös borral, dugd ereossen be az szaiat, teöd az hangia fezeökbbe, had allion ot kilencz eiel es nappal, io il-latu leszön, es mindeön serelömrre io leszön.
- 171 *Mirigireöl.* Az farkas alma leuelenek ueöd uizet, teölcz egi üuegbe, es három czeöppöt cös az szaiaban, az kin eösmereöd, hagi mirigi uagion.
- 172 *Szeöm fajasrol.* Az feier peöczeöniet mesd uekonion, keösd az szeömmöd fe-niere eczakara, ha uér uagion raita, meg giogiul.
- 173 *Kinek szüüere esik.* Az lo ganeit faczard megh, ad megh innia, s megh gio-giul.
- 174 *Saar ellen.* Az centaureat, melliet magiarul feöld epeiének hinak, feözd megh, borban ad megh innia.
- 175 *Akarmi belseö seres ellen.* Ez hat allatot teörd ereossen eösze, tudni illik: fenü magot, retkeöt, fekete nadalt, <gel> gilisztat, oh haiat, barani faggiat, es teöd egi fazekba az tüzheöz, egi faczkaual auagi kalannal keueried, hagi el ele-giüllön, es ha megh melegeöszik, üsd az ruhara, faczard megh, es azzal ken-ied az seres heliet.
- 176 *Kinek orrabol szüüere foli az uer.* Veöd az <czalannak> czalannak uiszet, üsd orraba czeueön, s megh allattia.
- 177 *Raszt ellen.* Az farkas alma leuelet uesd az uizbe, hagi iol megh for, keösd az sereö heliere.
- 178 *Az kinek bele akarna le szakadni.* Az ueörös kaposztat uögied, es szaggasd megh az leuelet, ös fa olaít rea, ues egi marok sot bele, forrald iol megh, an-nak utanna teöd az beteg embeör ala az menire melegeön megh türhetj.
- 179 *Az kiben beka uagion.* Az fekete ürmeöt es az feier ürmeöt, es az centaureat, azaz feöld epiet feözd megh ereös eczetbe, ad megh innia ehora ketsör uagi haromszoris, es megh hal benne.
- 180 *Az kiben kigio uagion.* Ha ferfi leszön, ültesd feier lora le uetuen mindeön ruhaiat, tericzenek egi nagi lepeödöt rea ugi, hagi el ne essek rola, es annira keöl szaguldani az louat, hagi az ueritek ugian le szakadgion rola, es hagi az lepeödeö megh aszek az ueriteketül, uögiek le, azutan faczariak megh az lepeödöt, es ad megh innia, az kiben az kigio uagion, es ki megion belcöle.
- 181 *Idem.* Auagi csak az kigio hagimat ereös borba feöze megh, es ad megh in-nia.
- 182 *Guitokuani ellen.* Az centaureat, azaz feöld epiet feözd megh uizbe kenier hei alat, ad megh az beteg embörnek innia. Vgian ezön oruossagh hasznal az hideg leölt embeörnekis.
- 183 *Fekete üreöm uisze haszna.* Valameli embeör reggel es estue hat kalannal megh iszik benne, elseö haszna, az embörnek uiszelletit megh indittia. Masod, embörnek ueszie keöszöt ualo keöuet el oszlattia. 3. Halalra ualo keleuent megh giogit. 4. Embörnek giomrat megh ereössiti. 5. Az kinek mellie fai, megh giogittia, ... hurutot allat.
- 184 [...] üröm [...] borban föue meg izod, [a]zoni allatrol havi [be]tegsegöt el üz, az [e]retlen giermököt [ki] hoza belöle. Auagi [...] csak alaya teszi es törue [...].*böl meg tiztit, [kele]vent meg giogit [...]yal öze törue [e]tetes el-len io.*
- 185 *Ruta uize hasznaj.* Valameli embör az ruta uizeben est[ue], regel iszik, hasz-naj ezeök: 1. Embörben merget megh eöl. 2. Giomornak igeön hasznal. 3. Hu-ruttol megh szabadit. 4. Embörnek tüdeiet igeön megh tisztittia. 5. Az kinek

- mellieben kel, megh giogittia. 6. Az kinek teste rösztet, megh giogittia. 7. Az kiben giliszta uagion, ki uestzi. 8. Az kinek feie megh dagadozot, akarminemü uarat ki tisztit. 9. Embörnek szömenek igeön hasznal.
- 186 *Hoszszu czalani uize hasznaj.* 1. Haszna, sart embörbeöl ki tisztit, regi hurutot embörbeöl ki szaraszt, tüdeöbe ualo keleuenieöket ki szaraszt, es az kinek torka ki sebössödöt, megh tisztittia, keöszueniösöknek igeön hasznal, szaraz keöszuenj ellenis igeön hasznal, az kinek mellie fai, igeön hasznal, giomranak heusegeth megh giogittia.
- 187 *Utifü uize hasznaj.* Valameli embör reggel es estue az uti fü uizeben ihandik 4 kalannal, nedus hurutot embörbeöl ki tisztit, bell poklossagot megh tisztit, embört megh ueriteöztet, lepe faidalmat megh giogittia, kinek szöme megh dagadot uolna, el uestzi, kinek niaka fai, megh giogittia, mindeön hidegh lelest el taosztath. Ez vtifü uizeuel ha dagadozot labat mosol ruhavall, szepeön meg lappad.*
- 188 *Rosa uize hasznaj.* Az möli embörből uer folina, megh giogittia, az kinek szaia büdeös, megh giogittia, embörnek hasat megh keönniebitj, fü faidalmat el uestzi, rut sebeöket megh tisztit, fogh faidalmat el uestzi.
- 189 *Farkas alma uize hasznaj.* Az kinek mellieben kel megh giogittia, hidegh lelest embörbeöl ki uestzőn, köszuent el taosztat, az kinek hasa fai, megh giogittia, bel poklossagot megh giogit.
- 190 *Isop uizenek hasznaj.* Az ki reggel benne iszik, az kin hurut uagion, megh embörök tüdeienekis igeön hasznal, embörnek feienek szugasat megh allattia, es megh giogittia giomrat, szauat tisztittia.
- 191 *Sallia uize hasznaj.* Embör maianak faidalmat el uestzi, ha reggel reggel iszik benne, embeört aszszu korsagtol megh meönt, tüdeiet megh giogittia es megh tisztittia, mindeönnemü belseö betegsegtül embört megh ment, embörnek oldala faidalmat el uestzi, öklelest tauoztat.*
- 192 *Keömeni uize hasznaj.* Merget embörből el oszlat, ha szömet megh keni uele, uekoni haliogot el uonszon rola, embörnek maianak es tüdeienek igeön hasznal, mert megh tisztittia, uiszelletit megh indittia, giomornak heuseget megh enihiti, es oldalanak faidalmat megh giogittia es megh uigasztallia.*
- 193 *Czinadonia uisze hasznaj.* Embörnek szömet ha megh kenik uele, az haliogot el uiszi rola, es embörnek szömet meg uigasztallia.*
- 194 *Eököri nielu uize hasznaj.* Ha embör benne iol ihandik reggel, ueret megh tisztitta, es az meli embörnek az agia ueleie meg uestszeöt, es megh bolondult uolna, igiek benne, es megh giogiul, es mindeönnemü uarnak poklatul io, szüet erősset, saart indit.*
- 195 *Vizi menta uize hasznaj.* Reggel es estue ualaki ebben ihandik, belseö szakadast megh giogit, embörnek belibe ualo rutsagot ki szaggat, merögnek elene al, uiszketegöt megh giogit, fü faidalmat megh giogit, embörnek orczaiat neömössen megh szepti.
- 196 *Feier lilium uize hasznaj.* Rutsagos sebeöket megh giogit, szaraz keöszueniöket megh giogit, az kit kigio mart, meg giogittia.
- 197 *Szeököfű uize hasznaj.* Fü faidalmat el uestzi, embeörnek uizeletit el indittia, embörben ualo keöuet el ront, embörnek dagadozot giomrat megh giogittia, hidegh lelest el üz, poklossagokbol megh giogit, diheös sebeöket megh giogit.
- 198 *Vizi betegsegreöl.* Vögied az retkeöt, faragd le az fölseö heat es meteld aprora, szinten ugi az repatis, osztan teöd egi fazekba, feöszd megh borba io ereösbe, mikor immar kepeös szcörent megh feöt uolna, feligh itasd megh estue es ehera az beteggel.

- 199 *Az kiben kigio auagi beka uagion.* Adgiak az heted euj eczeteöt megh innia, izről izre szakadosz benne, ki ueti es megh giogiul utanna.
- 200 *Egesreöl ualo.* Vegi barani faggiat, uayat, azokat cöszsze keöl olvasztani, tikmonnak az szekiuel keöl erőssen cöszsze teörnj, ruhara kenniek es ugi keösek uele az egest.
- 201 *Verbasrol ualo.* Bors, szeökfü, giömber, temso, tikmonj mind szekeöstül es fiereöstül, leöncze liszt, egi teglan keöl megh sütni.
- 202 *Sülreöl.* Pampinea (azaz) fünek az maguaban uegiön hetet, azt keöl megh eönnj, de annak utanna nem keöl sem eönni, sem innia, hanem estueig megh keöl embörnek magat türtetnj az etelteöl es estue szabadon chetik, annak utanna az cipros fünek az leueben uankos ruhat keöl asztatnj, azt keöl koroskent raita tartani, uagi az nap utan iaro fünek a' uiragat megh keöl feöszni, faczarni, annak az uizebe martanj.
- 203 *Szürke ir.* Viasz 2 lot, szaruas faggiu 2 lot, terpentina 3 lot, mercurium 2 lot, görög feier 2 lot, timso 2 lot, giömber egi nehezek, szeökfü egi neheszek, teömien 3 nehezek, mastix 3 lot, uel 1 lot tucia praeparata (perparata, perforata χ czeöngö fü egi), lapis calamitaris 3 lot, camfor egi lot, ezeöket iol eösze keöl feoszni lassu tüsznel, igeön io ez ir tuos labrol.*
- 204 *Az ki nem lükhet.* Az arua czalannak az uiragat szeöd megh, teöd porra, ad megh innia borban es giakhat.
- 205 *Heted eui haliogrol.* Galicz keöuet eleöszeör, temsot, grispan, ez harom fellet eöszie keöl egi fazekba teönnj, es mas fazekkal be keöl feödnj, tegie tűbe, hagi eöszie oluaggion, bizonnial hidgied, hagi heted euj haliogrol ennel iob nincz, es kilenczed napigh negi fele esik, ha azzal be hinteöd az szeömeth.
- 206 *Emplastrum ad sanandam carnem putridam in uulneribus.* Ceram 1 lot, grispan 1 lot, cum combusto alumine misce ceram cum fel [!] 1 lot olei oliuae tandem imponatis grispan, fiat emplastrum.*
- 207 *Puluis ad sananda antiqua uulnera.* Folia quercina, quaecirca festum assumptionis Mariae in autumnno importare solent portico et templo, uel nero collige tantum in syluis, siccenter et fiat puluis, de eisdem, cum autem uti uolueris pulueribus eluatis primo uulnus, tandem inscratis pulueris in uulnus, optime sanet et fit cicatrix pulchra.*
- 208 *Franczurool auagi az kinek farka uesteöt megh.* Mirrhat, aloest, gallest, gummit, ez harom fele mind egi arant legiön, mercuriomot mint egi mogioronit, camfort, egöt bort, mint fel meszszeölnit, kenier hei alat keöl megh feöszeni, es azzal keöl megh kennj akar az farkat, akar penigh franczut, megh giogiul.
- 209 *Sülreöl.* Tiz laureabaccat, azt megh keöl szenön füsteölnj, egi fazeczka eleuen szenet keöl uetnj, ugi keöl uele szep modgiaual füsteölnj az sült.
- 210 *Köröl ualo.* Rak eörüenie, czipke magh, petreseliöm magh, mind egi arant czeöket szepön borban megh keöl mosni haromszor, annak utanna szarazd megh, teörd porra, es ad megh innia borba, megh giogiul.
- 211 *Az meli embört puskaual megh lönek.* Veöd az crispant, tiszta sot, teörd megh, czinali czeueöt, leöd megh uele, az feleheöz elegicz tikmoni feieret, az kereöt azzal kennied mint egi harom napigh. Ha pedig eösmereöd, hagi beleöl rothat, leöd megh fa olayal mint egi haromszor, s megh allattia az rothatast.
- 212 *Szömmnek ualo ir.* Rosa olai drachma 4, tucia praeparata uncia 1, canfor uncia 1, cera alba uncia 1.
- 213 *Aqua cum ex iuncturis stillat.* Gallicem et albedinem ouorum quantum opus est et modicum farinae siliginis miscuatur simul.*

- 214 *Idem.* Gallicem uiridem bene contusum misceatur cum aceto et ligetur ad oculos, statim sistet.*
- 215 *Teöresre ualo feier ir.* Vy barani faggiu, vay, tikmoni feiere. Az barani faggiat megh keöl oluasztani, az utan ugi keöl fa teöreöuel megh teörni iol ereös-sen, es azzal kennj.
- 216 *Ad clarificandum oculos.* Sucri focniculi, celidoniae, uerbenae, apii, rutae, depuratorum omnium ana ξ vncia, mellis despumati ξl uncia, bulliant haec omnia simul modicum et colentur et reponantur in uase uitreo, et si quis uolet utatur.*
- 217 *De oculo sanguinolento.* Pullum columbarum parium recipe et punge cum pincta acis uenam mediam alae sinistrae uel dextrae et tres guttae sanguinis ex illa uena exeuntes oculis iniciantur et hoc fiat bis uel ter sanguinemque oculorum retinet.*
- 218 *Idem.* Auagi az örömnék az leuet, az szapora fünek az leuet, az rosa uizet, ezeöket elegicz eöszsze, es egi kis ruha mohat marcz bele es teöd az szeömödre, megh giogiul.
- 219 *Keöszenireöl.* Keresd az edeös laput, teörd meg szeptön, czinald egi üuegbe, teöd az süteö <f> uereöfenire, es teölcz egi icze egeöt bort rea, had allion az uereöfeniön ket holnapigh, az utan kend az leueuel az keösueniös embört, annak utanna annal iob, ha az füueuel keöteöd, ha ualami izbe uagion.
- 220 *Szüfaiasrol.* Az dictamust, azaz ezör io fünek az teöuet feöszd megh io borbán, ad megh innia.
- 221 *Fekete deakorium.* Vegi egi font fa olait, fel font gletöt, ezeöket feözd megh tiszta szennel, keuerteön keuerd, hogi megh ne egiön, uiasz 4 lot, terpentina 2 lot, feier teömient, mastixot, gummi arabici 1 lot, mind egi arant, iros uaj 2 lot, hogi megh feöt uolna, az glitöt, az olait, az teöbit az utan uesd bele, osztan üsd uizbe.
- 222 *Fogh faiasrol.* Egöt bor, ruta, szeölö szöm, tiz szöm bors, ezeöket czinald eösze mint egi goliobist, tarcz az fogadon.
- 223 *Izreöl ualo.* Aquam rosae, cinamonii, zinziber, alumen, cariofilum pontere aequali omnes praedictas species simulque tere et tandem terge dolorem oris.*
- 224 *Emplastrum ad sananda uulnera, et non sinit putridam crescere carnem.* Oleum oliuae lot 6, glet lot 4, acetum lot 4, bonum armennum lot 1, ceram lot 1, haec coquantur simul ut habeat colorem, et tandem facite globulos cum antem satis coctum est unguentum tandem quarta grispan inpone puluerisatur et moue donec frigescit.*
- 225 *Emplastrum contra puncturam gladii uel alio quouis modo.* Tus lot 4, mirrha 2 lot, gallicem tantum, pinguedinem piscis quantum placet, canfor lot 1, ceram 3 lot, distilletis ceram inprimis tandem caetera, canfor postremo et lapides magnetis lot 1, bulleatis per unam horam, tandem uide ne comburratis.*
- 226 *Emplastrum contra antiqua uulnera et aqua quae ex iuncturis stillat.* Masticis lot duo, thus 2 lot, albam mirrham 2 lot, rubeam mirrham 2 lot, crocum 1 lot, camfor 1 lot, aleapaticum 1 lot, bonum armenum 2 lot, et quatuor ouorum albedinem, oleum rosarum, oleum uiolarum, oleum ouorum misceatis simul et in mortario tundatis omniam simul, ita bonum erit.*
- 227 *Rübreöl ualo.* Tikmoni mind szekeöstül es feiereöstül, grispan, eleuen kenesed, egeöt bor, temso, ösze teörue.
- 228 *Az ki nem alhatik.* Kapor olaj, mák olaj, ezeöket elegicz eöszsze es keösd az ket uak szeömet uele, s alhatik.
- 229 *Has ragasrol.* Az mezzel kend megh az hasad az keöldökeödnél, es az utan

az tikmonnak szekiuel kennied, osztan teöröt szökfüuelis hincz megh az megh kent hasat, ismet az polin füuet, auagi az mint maskeppen hijak czombor füuet aszald megh, teörd megh, aualis hincz megh io beueön feöllüül, osztan az keniernek feneket kerekicz ki, azt piricz megh, es eczettel cöntözd megh, es keösd az hasara, megh giogiul.

- 230 *Az meli azzonion az születeskor megh indul az uér.* Az teöli fanak az leuclet megh keöl szöcödnj, azt ereössen megh keöl feöszni, osztan feördöt keöl czinalnj, abban megh förösztelj ketsör, osztan ha el szedül benne, borral keöl ötösznj, megh giogiul.
- 231 *Keleuenireöl.* Ha ferfiun teörtennek, tahat az egessegeös ferfi uizeletibe elegiczenek kenkeöuet megh teörue, adgiak megh innia, megh giogiul es el oszol benne. Ha penigh azzoni allat lehend, azzoni uizeletiben adgiak innia.
- 232 *Idem.* Egcöt bor, ruta, sallia, feniü magh, diobel, belend, czeöket eöszsze keöl feöszni es azt keöl innia adnj.
- 233 *Fog faiasrol.* Az mustar fünek az giökeret keösd az foga faio embörnek niakara, megh giogiul.
- 234 *Idem.* Az meöli giermöknek eleöszeör foga kezd hullanj, az mellik eleöszeör ki esik, aszald megh, uesd mosarba, teörd megh, ad megh innia, es soha foga annak utanna nem faj.
- 235 *Az kinek fülebe fereög uagion.* Az rutat feözd megh az czöcz szopo giermöknek hugiaban, es teölcz az fülebe.
- 236 *Szü faiasrol.* Vegi harom szeöm clarist, teörd megh iol ereössen, elegicz megh feier borral, es id megh.
- 237 *Hogi ha az azzonion havi betegség uolna.* Vegied az szerezceön dionak az uiragat, mint egi tikmonj uolna feözd megh borba kenier hei alat, ad megh innia.
- 238 *Az ki nem uizelhetik, auagi megh dagadoz.* Vegi salliat, rutat, isopot, sarga lilium giökeret, egi neheszek mirrhat, egi iczce follio uizbe feözd megh, az uirgan faczkandoual leöd be.
- 239 *Kolikarol.* Az menj az so, legiön annj az laurecabacca, azt borban melegeön meg keöl feöszni, es melegeön innia.
- 240 *Annak ualo frastum.* Meni fa olaj, annj uay es so, ezeöket megh keöl melegitenj, es azoknak mind egi araniuaknak keöl leönniök, egibe keöl czinalnj, megh keöl feöszni, osztan uaszonra keöl kennj, es mint el türheti, keösse az keöldökere mint egi emplastrumot. Ha az feöllüül megh mondot szeö[r]szam megh nem indittia, czt keösd rea, s megh indittia.
- 241 *Egrotus si moriatur an non.* Accipe uerbenam in manibus nesciente aegroto, accedas aegrotum dic: Qui uales? si dicet: bene, sanabitur, si uero dicet: male morietur.*
- 242 *Kinek szeki megh all.* Az maluanak teöuet feözd megh kenier hei alat, ad megh innia, s megh giogiul.
- 243 *Ki nem uizelhetik.* Marcz egi falat kenieret ercös eczetbe, ad megh cönnj ehora, es igiek io bort rea, es iarion ala s feöl, ottan megh indul az uizelletj.
- 244 *Varas feöröl.* Az oh szalonnanak az keöuerseget, uayat, uiaszt, ezeöket oluaszd öszsze, ezzel kennied.
- 245 *Kegio marasrol.* Az niers kendeört teörd megh iol erössen kezed keözeöt, es keösd az kigio harapasra, mindeön merget ki uonnia.
- 246 *Keöniuezeö szömreöl.* Az bak füuet es az kapor giökeret feözd megh uizbe, es ezzel mossad.
- 247 *Szeör fereögröl.* Teörd megh az apro czalant, soual es meszszel megh elegicz,

- keres fü magot, tik haját, az lo czontba ualo ueleöt, ezeöket czinald öszue, es feniü magot teörd megh, az utan feöszd öszue, szürd megh, tiszta ruha altal, euel kössed.
- 248 *(Kinek szeökfü) Kinek szaiá megh uez.* Fekete giopar, szeökfü, temso, bor, feözd megh, azzal mossad az szaiat.
- 249 *Pokol uarrol ualo.* Borsot, pokot, fokhagimat egibe keöl teörn, es azzal keöl keötnj, megh giogiul.
- 250 *Kinek uizelleti megh nem all.* Az apro boitoriant fözd megh oh borba harmad reszeigh, szürd megh keuesse, es giakorta azt igia.
- 251 *Az möli czöcz szopo giermök nem emeszthet.* Veöd az niulnak kis fíának giomrat, tegi egi keues szeökfüuet, giömbert, borsot, hogi megh ne büzhödgiek, csak egi bab szeömnit auagi ketteöt, es azt megh igia es el al rola.
- 252 *Torokgik ellen.* Salliat, rutat, isopot, petreselmot, fokhagimat, mezet, borsot, teörd öszsze es ezzel köössed.
- 253 *Az meli azzonnak teie el apad.* Keresd az bocza fanak gombaiat, aszald megh, es teörd megh, ad megh innia borba.
- 254 *Düheös eb marasrol.* Az apiumnak uizet ueuen igia megh, es mindeön merget ki huddoz.
- 255 *Vt albos dentes babeas et os boni odoris.* Salis candidi punicis origani singulas drachma 2, radices iridis drachma 1, florum iunci odorati drachma 3, contritis omnibus his et commixtis dentes fricatos abluas.*
- 256 *Keleueniröl.* Torma, reteök, arua czalani, üreöm, fokhagima, ezeöket teöriek megh, köössék az keleuenire, had allion raita, annak utanna köössék az kirali ircuel, s ki fakasztia.
- 257 *Idem.* Az talpara retkeöt teörienek, köössék rea, az utan papa füuet feöszszenek megh hugiba kenier hei alat, borral (eg) elegitue igia megh.
- 258 *Torok gikrol.* Keres feier ebszart, teörd megh, id megh borba, osztan meszszel elegicz megh benne, feözd megh az torkodrais köössed.
- 259 *Az kinek labat kereö által iaria es megh follia az uer.* Az rosa pogaczat teörd megh resz mosarba erössen, es az utan szitald megh es ues tiszta mezet bele, habard öszsze, osztan egi bögrebe melegicz megh, kend ruhara, köösd rea az hol megh fogta.
- 260 *Iz uizreöl.* Veöd az (szcr) czerfanak heat, feözd megh tiszta uizbe, ues egi kis temsot kööziibe, annak utanna egeöt borral feözd megh az kenkeöuet, ezeökel elegicz öszsze, ugi leöied ficzkandoual, es annak utanna az timsoual az keröt porozd megh giöngen, azt teöd bele, megh all.
- 261 *Auagi.* Az giliszta olayal banial uele, az kerötis abban marczad, s megh giogiul.
- 262 *Idem.* Az rosa pogaczat feözd megh tiszta uizbe, es egi kis mastixot bele uetuen leöd megh uele, s megh all.
- 263 *Vgian ezeön, az kin először meg indul.* Az kenkeöuet feözd megh egeöt borba, melegeön az mint el türheti, ugi bannial uele.
- 264 *Kinek szüere esik.* Az teheni ganeit fözd megh ereössen fa olaiba, köösd az szüere ket ruha köözeöt.
- 265 *Raszt ellen.* Feözd megh az bogacz korot uiszbe, es köösd rea, es seömmie teszi, ot penig sokaig ne tarczad megh, mindeönöstül megh emeszti, es megh hal az embör bele.
- 266 *Kinek torka fai.* Feier ebszart, teöröt szeökfüuet, tiszta mezet, (ezeöket) elegicz ööszsze, köösd az torkara.*

- 267 *Hogi baidad el ne meönniön.* Vögied az tormat es fözd megh borba, azzal mossad feiedet, s nem hul ell.
- 268 *Keöröl ualo.* Az eörucnj füuet, szeökfüuet es az belend fünek az maguat teörd özsze, borba ad megh innia, az utan torna leuelbeöl czinalt feördeöben keöl megh förösztanj.
- 269 *Czeöngeö fü olaia.* Legh először az csöngö fünek uiragat hand erős borba, allion harmad napigh benne, osztan kettös fazekba feözd megh igeön erössen, osztan elcöször ki keöl faczarni, ismet uy czeöngeö fü uiragot keöl uyonna bele hannj, haromszor keöl ugi uele czelekeödni, az utan három uncia terpen-tinat, es hat uncia fa olait, egi scrupulusni saphrant keöl hozza uetnj, ismet keöl feöszni ketteös fazekba, hoki az bor el foggion, az utan szürd megh, faczard ki.
Virtusa ez: Elseö, melegit es szaraz inat ereössit, niak seböt egibe farraszt, agicknak, embeör tomporának faiasat megh giogittia, az uncia penigh niolcz magiar aranniet teszeön.
- 270 *Rosa olaj.* Mint az czeöngeö olait, ugi keöl czinalni, de elcöször olfacium olaiba keöl hanni, azt megh metelni, es töröt rosat uegi edenibe meleg heliön keöl tartanj heted napigh es abbol osztan szürd ki, es az utan ismegh ugi feözd megh es faczard megh, ismeth het napig tarczad, ismet maszszoris ugi czele-keödgel, es azt ketseör feözd megh, es mind ketseör heted heted napig keöl tartanj.
Virtusa ez: Elseö, giuito hidegeöt el tauosztat, ha penig kenik uele az nialas természetüket megh giogittia, es megh hevült giomrot megh hidegit, fog faiaist megh giogit, ha uele massa, bél ragast cristali modra megh giogit, kennj igeön io feö faiaist.
- 271 *Viola olai.* Asztis szinte igaz ugian köl czinalnj, mint az rosa olait, ugi keöl megh teörni es sodorni auagi sollani.
Virtusa ez: Kinek mellie fai s keni uele, es az nilallast keni uele, kinek ge-geie megh szarad, azt keni uele, akar penig az kinek ualami sercsbeöl teste megh dagad, azt kenneie uele, megh giogiul.
- 272 *Feier mak olaia.* Az makot teörd megh erössen, forrald megh, keuerd, es so-rolliad, hoki megh ne egiön, teölcz egi kis fa olaitis rea, es ugi faczard ki.
Virtusa: Az ki nem szolhat es rekedöszue, szolna tahat, kend megh uele, megh giogiul. Az kin giuito hideg uagion kend megh uele, megh enhiti. Az ki nem alhatik, annak csak az homlokat kennied uele.
- 273 *Belendfü olai.* Esztis igaz ugi keöl czinalnj, mint az mák olait.
Virtusa: Elseö, szömnnek dagadasat el uezsi, akar szömet kennied uele. Fül-nek faiasat czeöndesiti, ha kenik uele, akar penigh bele boczassak. Testnek dagadasat es mindön tagoknak faiasat megh enihiti, ha uele kenik.
- 274 *Kapor olaj.* Esztis ugi keöl czinalnj, mint az rosa olait. *Virtusa ez:* Elseö, merigiöt es gonosz neduessegeöket el üsz, faidalmas inakat erössit, fülnek szu-gasat megh giogittia, de bele keöl boczatni. Dagadasokat, iznek faidalmi, has-nak kemenseget megh giogittia, es almot hosz embörre, ha szömet keni uele.
- 275 *Szeökfü olaj.* Esztis szinte ugi keöl czinalnj, minth az teöb olaioakat, az szeök-fünek uiragat hand borba, allion harmad napig benne, osztan ketteös fazek-ban feözd megh, de ne igeön erössen, osztan cbeöl ki keöl faczarni es az utan ismet uy szeökfü uiragat keöl beleie uetni, es annak heted napig keöl traita allani. Haromszor keöl igi uele czelekeödni, es az utan hannian egi uncia fa olait, es egi scrupulusni saphrant keöl hoszsaia uetni, ismet megh keöl ket-

teős fazekba feőszni, hagi az bor el foggion rola, az utan szürd megh szepeőn, es ugi czelekeődgjel uele, teőd tiszta edenbe.

Virtusi: Ereket megh uyit, testbe ualo güleseőket ki üsz, hasnak faiasat megh allattia, hidegh lelest az meli nem giuitogattia, megh giogit, faidalmakat megh enihit.

- 276 *Feier liliom olaj.* Az feier liliomnak ueragat hand fa olaiba, de üuegh eudenbe, harmad napig keöl benne allani, es az utan ki keöl faczarnj, ismet uy ueragot keöl beleie uetni, haromszeőr keöl ezt miuelni, harmadszor ki keöl faczarni, az utan bator mas eudenibe keöl czinalni, de ezt nem keöl megh feőszni.

Virtusi: Szüleő azzoni allatoknak faidalmira igeön hasznos, mely faiaat, gior mor faidalmat, beli es hasa faiasat el ueszi, ageka faiasat el ueszi, csak kenniek uele.

- 277 *Korsagrol.* Veőd ki az uakundoknak mayat, süsd megh es azt ad megh eőnnj.

- 278 *Idem.* Az farkasnak az tüdeiet megh keöl mosni, az utan egi fazekbe keöl teőnnj, de leuet nem keöl raita hanni, hanem egi feődöt keöl rea teőnni, rea keöl tapasztani, hagi az uapora, azaz neduessege ki ne meőnniön, es ugi keöl porra teőrni, minek utanna megh egend az fazekba, es megh keöl innia adnj.

- 279 *Az ki nem uizelbetik.* Czombort es szapora füuet, es niospolia magot borban iol megh feőszni, es megh keöl innia adnj.

- 280 *Verbasrol.* Szögi egerfarkat mind magostul, es feőzd megh io ereős eczetbe, es ehora ad megh innia az betegnek haromszor auagi negiszeőr.

- 281 *Veőrös ir.* Mész, galicz keő, teőmien, temso, grispan, es eczet, ezeőket ereős sen eőszsze keöl feőszni, hagi az eczetöt ki feőye.

- 282 *Szaraszto ir.* Valami kiczin olai, tiszta uiasz, temso, kenkeő, ezeőketis iol eősze keöl feősznj.

- 283 *Szaraszto citrium.* Saruas faggiu, feier uiasz, fa olai, tikmoni feiere, de azt az utan keöl megh feőszni, es ugi uesd beleie az tikmonj feieret.

- 284 *Sarga ir.* Szaruas faggiu, feniü toboz, sarga uiasz, fa olai, terpentina, barani faggiu, ezeőket feőzd ereössen.

- 285 *Zeöld ir.* Keöl egi lot terpentina, sarga uiasz, rosa olaj, egi keues grispan, ezeőket feőzd iol ereössen.

- 286 *Izreöl ualo.* Vegi nad mezet, temsot, galiczköuet, eleuen giömbert, es mind ezeőket egibe timporalua kennied.

- 287 *Zeöld flastrom.* Olai, uiasz, terpentina, glet, bor, grispan, galbanum, feőzd iol ereössen eőszsze.

- 288 *Feier deakorium, paraszt.* Fa olai, feier uiasz, feniü toboz, terpentina, görög feier, teőmien, mastix, arani glet, canfor, ezeőkbeöl leszeön io, de mindeönik egienleő igaz mertek szörent legienek, de ha gleteöt uecz hossza, tahat szürke szint mutat.

- 289 *Fekete deakorium, paraszt.* Olaj, uiasz, arani glet, terpentina, teőmien, minium, temso.

- 290 *Verős es keőniuezeő szőmfaiasrol igeön io.* Nad mezet uegi cöt nehezeket, aloest ugian anniet, tuciat praeparatat fel nehezeket, camfort harom penz nio mot, ezeőket teörd őszsze lagian, es elegicz megh uizbe, rusa uiz husz nehezcek, keőmeni uiz husz nehezcek, szep feier bor husz nehezcek, ha penig lagiabban akarod, tiz nehezcek legiön csak az bor. Igi eli uele, hagi teölcz üuegbe es az üuegnek szaiat szep egiszeőr ruhaual keősd be, es az által megh raszuan az üuegeöt, boczassad az szeőme faio embörnek szeőmebe.

- 291 *Turos labrol ualo szürke ir.* Rosa olaj 6 lot, feier uiasz 6 lot, görög feier 2

lot, egeőt fekete on 1 lot, feier teömien, az megh teöröt eb szeölöek az leuet 3 lot, ezeőkbe az kit megh keöl teörni, teörd megh, elegicz eöszsze es giönge tűznel feőzd addigh, hagi el elegiödgiek eöszsze az sürü leue, ueöd ki az tűzteöl, habard mind addigh az ispottal, migh megh nem sürüdik.

- 292 *Sömörrel, simiedekről es egieb uarrol ualo.* Eörüenj giökeret 2 lotot feőzd megh igeön ereös eczetbe, hagi mind el roshadgion, teörd megh az utan ereösen mint egi pepeöt, szep oluaszot diszno hayat, 5 lot fa olait, ugian anni uiaszt, eöt nehcszek terpentinat, szep lagi teöröt sot 1 lotot, az uiaszt oluaszd megh es (oluaszd) eönczed rea az hayat, az olait, es az utan megh teörie az eörüenj giökeret, elegicz hozza, ueöd ki az szenteül, hagi ualamenire megh kezdene hülni, uesd akkor az terpentinat bele, osztan hagi megh hiuül mind, keuergesd addigh, osztan hagi telliesseggel megh hül, ues tiz nehcszek kinösöt *(Jesseöl, mixet), hagi a kálfantalanu aduign teöried, "míg" megn nem cosmer" szik az kencöseö benne.*
- 293 *Köszenre auagi egieb tagok faldalmira, az ki kj akarna fakadni.* Foenum graecumnak lisztit 10 lot, len mag lisztöt 10 lot, arpa liszt 10 lot, az malua teöuet feőzd ereössen megh, es annak sürü leuet 20 lot, es teöli fa, akar penig czer fa giöngiböl feöt, niers lepbölis 20 lot, aranj glet lot 20, viasz 10 lot, fa olaj 15 lot, feőzzek megh az olait az arani glettel, es az malua leuel egietömbe mind addig, migh ki czeppen benne, es megh hüluen lassad, ha az uiodhoz ragad, de ezt giakorta keöl probalni, az utan uesd bele az teöb szeörszamokatis, ueöd ki az szentül, es mind addig keuergesd, míg megh nem hül.
- 294 *Ha sok madarat akarsz fogni.* Keres eökör epet es feöz buzat uele, es hincz oda, az hol az madarak iarnak, es miheleön eszik benne, el nem reöpülhet.
- 295 *Vereös szömreöl.* Az keökeni fan az möli moh uagion, azt szecodgied, es feier borba feőzd megh kenier hei alat, es az leueuel mosd megh mind az szeömödöt, s megh giogiul, es mind az homlokodatis, es az fa mohat ket ruha keözöt keösd az szömödre ketseör egi nap, mind egi egész hetigh.
- 296 *Idem.* Az füz fa leuelnek ueöd uizet, es annak az uizeuel az homlokat mossa, es az szeömebennis boczasson benne.
- 297 *Teöresre ualo feier ir.* Egi font olaj, egi font geöreög feier, fel font feier uiasz, az olait es uiaszt eleösözör ereössen keöl feöszni, az utan az görög feiert ugi keöl hoszszaia uetnj, ereössen keöl teörni, es hagi megh hült uolna, tikmoni feiert keöl hozzaia eresztetni, iol keöl teörni, az utan apronkent egi meszszeölj eczeteöt keöl hozza eresztetni, az utan porul egi kis camfort boczas hozza mind addig, mignem io leszön.
- 298 *Izreöl, fenereöl, fekete ir.* Mez, timso, szereceön dio, giömber, szeökfü, grispan, es dictamusnak az giökere, egeöt kenier heat megh keöl teörnj es szitalni, az utan az teöb szeörszamokis egiarant legienek, de grispan keucseben io leszön.
- 299 *Turos labnak szaraszto uiz.* Az kendeör magot megh keöl feöszni es megh keöl teörni, es megh keöl szürni, de higan, nem ugi, mint az sufat czinalliak, teömient beueön keöl bele uetnj, ha az seb regi, tahat ruhat keöl beleie martani, es aual keöl keöttni, es megh indittia az sebeöth.
- 300 *Szöddories ir szömeröm testen ualo sebre.* Egi font feniü toboz, fel meszszeöli len magh olaj, egi penz arra uiasz, meginek az leue, egi lot grispan, egi lot teömien, fel marok ros liszt, fözd iol ezeöket eöszsze, es keösd rea.
- 301 *Köszenireöl.* Eleuen kencöseö, teömien, mastix, timso, fa olaj, grispan, galiczkeö, ennek utanna ereös eczetbe tegied, az tamsot harmad napra ereössen

- keöl feőszni, az teőb szeőrszam, ki uolna egi mertek szeőrent legiön, ha akarod, hat egi keues uiaszszal es egi keues terpentinaual megh kennied.
- 302 *Sebre.* Üneő uaiat, mezet, liszteőt, ereössen eőszsze keöl feőszni, es azzal keöl megh kennj, megh tisztul, es megis giogiul.
- 303 *Szent altal[!] tüzeröl ualo.* Veöd az uti fünek uizet, eger farknak es az feöld füstinek uizet, es az czalannak, ez negi felet teörd megh ereössen mosarban, faczard megh. Az meni annak az leue, megh anni egeőt bort, auagi eczeteőt elegicz hoszsza, annak utanna uőgied az az tormentillanak porat, es Szent Iuan uiraganak, es egeőt feöldet, timporald eőszsze, es eresz egi keues parej olaitis bele egi keueset, annak utanna egi keues resikat es tikmoni feiertis boczas hoszsza, annal iob, es ezzel kennied, s megh giogiul.
- 304 *Mirigireöl.* Böszszel az földi boczczanak az teőuet meteld megh apron, mikor niers, teőlcz egi icze fa olait rea, feőzd mind addigh, mig nem harmad része el apad, szürd megh, es teőlcz egi üuegbe, ues ket auagi harom pokot bele az naggiaba, es teöd az uerőfenire, had eriek megh, es az hol az mirigi indul, kend megh uele.
- 305 *Hidegb lelesreöl.* Az malua rusanak uiragat, utifüuet, szapora füuet, centaurat, feier borba feőzd megh, ad megh innia az eleőt, migh rea nem iüth, mint egi oraua! annak eleötte.
- 306 *Emesztesreöl ualo.* Vegi fodor mentat, feier ürmöt, lengiel keőment, czinald egi uankosba, melegeön, mint el türheti, untalan keösse az giomrara, annak utanna uad salliat, szerezön diot es uiragat feier borba megh keöl feőszni, giömbertis keöl hoszszaia uetnj, megh keöl innia adnj, az utan emeszthet.
- 307 *Feier ir, paraszt.* Olai lot 8, görög feier lot 3, mastix lot 2, staphistagma lot 2, euforbium lot 1, timso lot 1, mirrha lot 2, canfor lot 1, diszno hai lot 1.
- 308 *Franczus uar ellen.* Eleőszeör uegi diszno hayat, feier teömient, temsot, eleuen kenedőseöt, baranj faggiat, ezeöket hidegeön teörd egibe, negied napig kend uele, es el hul rola, az utan arpa uizet agi megh innia.
- 309 *Beleöl ualo uarrol.* Veöd az feier liliomnak giökeret, es feőzd megh eczetbe, es hasznalatos uizbe ues fekete olait hozza, egi keues temsotis, mezet eresz hoszsza, es az utan had megh hülni, es ad megh innia az embörnek, es az utal utan ereössen meg köl kennj.
- 310 *Kinek ina megh szakat uolna.* Az gilisztat apron megh keöl metelnj, es uagdálnj, es olaiba ereössen megh keöl feősznj, az utan megh köl teörni, faczarni, es egi üuegbe auagi mas edenbe teőnnj, az utan terpentinat, uiaszt hoszszaia eresztenj.
- 311 *Veöreös olai.* Szeöd az czeöngeő fünek uiragat, teöd üuegbe, teőlcz ueörös bort rea, főzd megh az uiragat az borba, es teöd az uerőfenire, had allion ot nioiczad napigh, es az utan uegi egi font fa olait, az eger farknak leuet, az gilstat egietömbe feőzd megh iol, touabba ues bele egi nehezek mastixot, terpentinat harom lotot, mirrhat fel lotot, tömientis fel lotot, ueörös giökeretis ues bele, negi nehezeküt, ezeöket egietömbe mind addig főzd, miglen az bor es az egerfarknak az leue el apad, czak az tiszta olaj marad, es az utan szürd megh, es teöd üuegbe.
- 312 *Vörös deakorium.* Minium fel font, fa olaj, terpentina, camfor, aranj glit, uiasz – mind egienlő mertekkel.
- 313 *Zöld deakorium.* Feniü toboz lot 8, terpentina fel font, szaruas faggiu egi lot, grispan ket lot, grispan [!], mastix, uiaz, kalafonia.
- 314 *Deakorium, mindeön sebre ualo.* Feniü toboz, tiszta uiasz, grispan, egeőt temso, ezeöket ereszd őszsze, es mindön sebre io.

- 315 *Idem.* Viasz, olaj, feniü toboz, glet, teömien, feier ebszar, megh keöl aszalni, teörnj es szitalnj.
- 316 *Feier deakorium.* Feier uiasz drachma 5, cera drachma 6, oleum rosarum lot 1, camfor lot 5, cera liquefacta adde postea terpentinam lot 8, pulueres tere ex eis omnibus fortiter, quotidie est remedium bonum.*
- 317 *Lab hideg uenesereöl ualo uiz.* Tiszta bor, rosa pogacza es egi kis timso, föld cöszsze es mossad ucle.
- 318 *Idem.* Az kinek penigh fület auagi orczaiait ueszi megh az hidegh, tahat az rosat teörd megh, auagi csak pogaczaiat, szitald megh, es ues uayat hoszsza, teörd ereössen es teölcz öszsze az porral, kössed ucle.
- 319 *Feier citrium.* Görög feier, uiasz, uiola olaj, terpentina, (. .) fa olaj, teöröt rosa, szaruas faggiu.
- 320 *Alias idem.* Rosa, rosa olaj, mez, terpentina, mastix, teömien, feier uiasz, czeöket lassu szennel ereszd cöszsze, es az utan ueöd ki es teörd el az teörö faual, es io leszeön.
- 321 *Zeöld flastrum.* Viasz, teömien, temso, grispan, feniü toboz, es az szalonnanak öszteüere porul.
- 322 *Cristerium.* Keöl bele malua leuel, szeökfü, czegla leuel, es io kapor egi marokkal, ezöket mind uizbe, egi medönczebe feöld iol megh, es keuergessed, hagi megh ne egiön, osztan ueöd ki onnet, ues tikmonj szeket bele, es chöz fa olait, es habard el benne, ha uagion cassiatis ues hoszsza, osztan electarium rosarum, habard ereössen, osztan azzal keöl megh kennj, s el indittia.
- 323 *Natharol ualo.* Egi kis uiaszt oluasz megh egi medonczeben, es ues teöruc egi penz arra szeökfüet bele, es teömient, az meniuel ismeröd, hagi megh ereöd es hücz megh igeön iol, de eleöszeör el keuerd benne, osztan egi kis goliobist csinali eggik reszebeöl, es az orrat annak füstire tartsa, az teöbbit penigh maszszorra tegie.
- 324 *Keneü ir igeön io.* Veöd az diszno hayat igeön ooth, az menit akarsz czinalnj, es mosd iol ereössen megh meleg uizbe haromszor, es az utan hideg uizbe hasonlatoskeppen, az utan teörd megh az ueörös rusat az mosot hayrol, es had heted napig allani az uereöfeniön, es az utan feöld megh, de eleöszeör uizet egi keueset ues bele, es az rosat teörd megh, faczard megh az leueböl, es teölcz hozza az hayhoz, es szürd megh, es ues leuigrecomot bele, es ha igeön lagi leszeön, hat ues egi keues uiaszt bele, io leszeön.
- 325 *Fülbe ualo uiz.* Az feier ürmeöt feöld megh fa olajba, es ereszszek az faio fülbe, es ki tisztit mindön gönietsegit belöle.
- 326 *Szarasztö por szin sebre.* Az cziganak az tekenöet szarazd megh, teörd iol megh, szitald megh, es az szin seböt io ucle hintenj, es el szarasztia.
- 327 *Seb erleleö.* Az keczkenek az szarat feöszd megh teibe, es habard iol el benne az ispottal, es keöl bele uad kendeör, teörd iol, hagi ugian ullian legiön, mint egi ir, de iol megh feöszd, mint egi tehen hust, es azt keösd rea, es megh fakasztia.
- 328 *Idem.* Az feier maluanak teüet feöld iol megh teibe, es (teöd) teörd iol megh, es keösd rea, megh fakasztia.
- 329 *Az meli czeöcz ki akarna fakadni, es te nem akarod, hagi ki fakadgion.* Az feier ürmeöt feöld megh uizbe, keösd rea, es az nem hadgia ki fakasztani.
- 330 *Hurutrol.* Az kakuk füet feöld megh teiben, es ues saphrant bele, feöld igeön iol ereössen öszsze, io leszeön.
- 331 *Sarga uiz rotbadasrol.* Ruta, sallia, rusa pogacza, aloes, temso, cczet, az füuc-

- ket eczetbe hanniad, es feőzd megh iol ereőssen, az utan ha megh kezd hüecöl-ni, uesd bele az teőb szeőrszamokatis, szepen el elegituen benne.
- 332 *Sarga uiz dagadasra.* Saphrani drachma 2, tiszta eczet drachma 3, ezeőket iol megh keől feőszni, az utan ueőd ki az szenteül, hűcz megh, es az utan ues egi marok millie sot bele, es az utan hat auagi het tikmoniat ues bele mind feierős-tül es szekeöstül, es iol sodord megh az sodro faual, es az utan uesd bele az saphrant.
- 333 *Hogi orrod uere indullion.* Az arua czalannak ueőd uizet, es cresz az orra-likaba benne, s el indul.
- 334 *Viszketegbreöl ualo.* Teörd megh az dionak belet, feőzd megh uaiba, ues egi keues kenkeouetis bele, szürd megh, de eleőszeör iol megh feőzd, osztan me-legh helion kennied uele.
- 335 *Zeöld flastrum.* Viasz drachma 1, giömber drachma 1, szeőkfü uiragat drach-ma 1, szerezceön diot drachma 2, teőmjent, görög feiert, galicz keőuet, gris-pant, mastixot, calafoniat, feniü tobzot, borsot, temsot, fa heat, es fa olait, terpentina 4 lat, glet 2 lat.
- 336 *Seresreöl ualo.* Sirop büuen, narancz alma hea teörue, ismet annj eb kapor teörue, osztan tegla teörue, de az tegla mindeöniknel böuebben legiön benne, osztan hat auagi het tikmoniat mind feieröstül es szekeöstül, az menit uelsz, hogi elegh leszeön, habard iol el benne, es az keőssed az seresre, es mind feöl fakadosztattia, es az utan csak ez keneő emplastromot czinald rea, meli igi le-giön; keres feniü magot teörue, osztan arpa liszteöt, iol szitalua uesd bele, es habard el iol benne, es az utan ueőd kj es teörd az törő faual, es igeön io emplastrum leszeön, de mindeön nap megh kennied ketseör, es az utan teöd az emplastromot rea, es megh giogiul.
- 337 *Egesreöl ualo.* Vaiaat, görög feiert, uiaszt, mastixot, teőmient es rosa uizet, czeőket teöd egi medönczebe, es feőzd mind addigh, migh el apad az rosn uiz, es igeön io.
- 338 *Keneő ir igeön io.* Az feniü magot teörd megh, es uesd az oluasztot haiba es feőzd iol, hogi igeön iol forion, osztan szürd megh, es hűcz megh, es igeön io keneő ir leszeön.
- 339 *Hurutrol unguentum pectorale.* Feier uiasz, tehen uay drachma 1, egibe keől oluasztani es megh keöl feőszni, osztan ha ki ueszöd, s megh hül, tahat tik hayat egi tikmonniet oluasz megh, es uesd bele, osztan mind eggiüue oluaszd megh, ismet szeli egi feő ueörös hagimat megh, es teörd megh ereőssen mosar-ban, ucs bele egi penz arra saphrant, de ereőssen megh teöried es keuerd el benne. Osztan teörd el az teörő faual, es igeön io hurutos embörnek, ha mel-liet kenik uele.
- 340 *Szarasgto feier ir.* Az kek liliomnak az teőuet feőzd megh bögreben az menit akarsz, es teörd iol megh az mosarba, osztan oluasz hayat, es uesd bele az hayba.
- 341 *Pokol uarrol.* Fokhagimat, borsot, saphrant, pok haloiat, legiet, apiomot, teörd egiben, teöd rea.
- 342 *Feő faiasrol.* Az salliat teörd megh tikmonj feiereuel, es eczettel elegicz megh, keősd az feiere.
- 343 *Vad busos seb ellen.* Az szeőkfü uezszzeiet egesd megh, es az hamuat ragd az sebbe, s megh giogittia.
- 344 *Vörös feöröl.* Az szaruasnak az szaruat egesd megh, teörd megh, elegicz el eczettel, keősd az feiere, mindeön uarat megh giogit.

- 345 *Düheös eb barapas.* Az apro mentat teörd egibe fa olayal, keösd az harapasra.
- 346 *Auagi.* Czak bodogh azzonj mentaiat teöry megh, sosd megh, keösd rea, megh giogiul.
- 347 *Viszketegreöl.* Az peöszercze füuet feözd megh uizben, mosd czzel testeödeth.
- 348 *Sebnek uerenek megh allatassa.* Az uti füuet fözd megh uizbe, kcösd az sebre, megh allattia az ueret.
- 349 *Hogi az embörbe giukot uasat ki uobasd.* Teörd megh az kendeör magot, kösd rea, ki uosza az uasat embeörbeöl.
- 350 *Has faiasrol.* Az uti füuet feözd es id megh, mindeön belsö betegsegeökcbeöl megh giogith.
- 351 *Labi keöszuenireöl.* Keresd az niulnak ueret, melegicz megh, kend azzal, s megh giogiul uele.
- 352 *Szeöm faiasreöl.* Estue mikor lefekünnj meg, melegicz eczeteöt megh, sozd megh io modgia szeörent, es annak utanna mosd megh az ket talpad uele, es mindeön faidalmat el ueszi labodnak, szeömeödnekis faiasa megh giogiul.
- 353 *Szeöm faiasrol.* Az tikmoniat feözd megh ereössen auagi süsd cöregeön, az feieret teöd egi ruhaban, sosd megh ereössen timsoual, auagi kü soual, faczard megh az ruha altal, annak uizeuel mossad szeömodet.
- 354 *Szeöm uilagosito.* Az rutat, es feier ürmeöt uesd uizbe, had allion hat oraigh benne, ueöd kj, elegicz keues borba, igia megh ehara.
- 355 *Haliagrol.* Keresd az ucörös ebszeölöt, szeöd megh, teölcz tele egy üuegeöt uele, teöd egi keniernj tesztaban, es teöd az fült kemenczebe, hogi immar ismeröd, hogi megh kezd iol sülni az kenier, ueöd ki, estue es reggel negi auagi eöt czeöppöt teölcz az szeömebe benne, s megh giogiul.
- 356 *Az ki nem uizelhetik.* Az kerek leuelü kapotniak fünek az giökeret feözd megh iol kenier hei alat, es ad megh innia.
- 357 *Kinek száia megh uezs.* Mossa az keczke teiel, megh giogiul.
- 358 *Item.* Az feöldi teömiennek uizet ad megh innia ereös borba, megh giogiul.
- 359 *Item.* Az keöment feözd iol ereössen megh borba, s megh giogiul.
- 360 *Item.* Az teök dinnienek, auagi az mint maskeppen hiak geörög djnnienek az maguat megh teörie iol ereössen, feier borba elegicze, adgia megh innia.
- 361 *Az ki uerrel uizellik.* Teöri egi feö fokhagimat megh, es megh elegituen uizzel id megh, s megh giogiul.
- 362 *A' ki agiaba uizellik.* Az fekete giopar füuet feözd megh borba, igial giakron rola.
- 363 *Auagi.* Az salata magot teörd megh, es ad megh borban innia.
- 364 *Etetes ellen.* Az dictamus füuet teörd megh, es ad megh innia.
- 365 *Auagi.* Egi keues uizet forrali mcgh, ues egi keues fa olait bele, ad megh melegeön innia, s megh giogiul.
- 366 *Eteteöt embörnek dagadasarol.* Az niulnak es az szaruasnak az szeömök mellett uagion egi kis keöuer, azt az fekete nadali füuel teörd eöszsze, es tüz eleöt azzal kennied.
- 367 *Mirigreöl.* Az egerfark füuet feözd megh borba kenier hei alat, szürd megh, teölcz üuegbe, es abbol igial.
- 368 *Farkas seb ellen.* Az ueöreös kapisztat teörd megh, teöd rea az kiüül uagion, ha penig belol, fözzed es giakran ögied.
- 369 *Fenereöl ualo.* Az farkas czontot teörd meg, hinczed uele.
- 370 *Item.* Az egerfark fünek, petreseliomnak, es uti fünek leuelit egi arant szöd

- megh, es egi kis borsot <ucs bele>, ezeöket teörd mind egibe ercössen, es ezt tegied az fene sebre, megh giogiul.
- 371 *Okadasrol.* A bakfüuet keczke teibe fözd iol, es idgia megh. Az ki penig giakorta okadik, egi üleö kakast szakasz kette, keösd mingiarast az hasara az giomra arant, megh giogiul.
- 372 *Feö fajiasrol.* Az földi teöknek az giökeret, oh hayat, fa olait, mezet, egeöt bort, uiaszt, sot, ezeöket egibe elegituen forrald iol megh, es ezzel kend megh az feiet.
- 373 *Egesreöl.* Tiz tikmoniat es ros liszteöt megh keöl sütni, aszalni, teörnj, es az egest megh keöl kennj mezzel, es az porral hinteni, megh giogiul mindeön bizonnial.
- 374 *Lab dagadasrol.* Az füsöz fanak az leuelet feözd megh uizbe, es menteül melegben lehet, teöd az faio labra.
- 375 *Labnak bidegh ueuesereöl.* Veöd ki az hollonak az agia ueleiet, es azzal ken-nied, megh giogiul.
- 376 *Hurutrol.* Az kapisztanak es az ruthanak az maguait teörd iol megh, es mez-be ad megh eönnj.
- 377 *Melli fajiasrol.* Az rutat feözd megh borba, szürd szep edenben, es azt igiad.
- 378 *Az ki neheszen leh.* Az pöszerczenek uizet igia, megh giogiul.
- 379 *Meli fajiasrol.* Az feier ürmeöt igeön ereös eczetben melegicz megh, es az mint el türheti, uli melegeön kösd az melliere.
- 380 *Dübeös eb marasarol.* Az apium füuet borban ad megh mindgiarast innia.
- 381 *Fülbeli fereögröl.* Az tikmonnak az feieret teörd iol egibe soual es eczettel, szürd megh ruha altal, boczasd az fülebe, es teöd be az füle likat egi ruhaual, ugi mint egj oraigh, es ha szüreögetest hallasz az füledben, tudgiad mindeön bizonnial, hagi megh hálnak benne.
- 382 *Varas feöröl.* Az timsot, ürmeöt, es az oh hayat, es kenkeöuet teörd egibe, eleöszeör mosd megh lugba szepeön feicdet, es az utan melegeön kennied ez szeörszammal.
- 383 *Mirigreöl.* Az papa füuet szeöggied, szarazd megh, es teörd porra, es borban mindeön reggel igia az mirigiös.
- 384 *Pattanas ellen.* Keres tikmoniat, es kemenieön süsd megh, osztan mesd kette, ueöd ki az szekit, es az sebeöt teölcz be saphrannial auagi az heliet, auagi penig az heliöt csak eögied, es az tikmoniat az saphrannial houa heuebben lehet, keösd az pattanasra.
- 385 *Guttarol ualo.* Az disznonak az ganeat feözd megh borba, es keösd rea.
- 386 *Alias.* A' leucndula uizet köl egöt borban meg erlelni, innia köl rola.
- 387 *Fogh fajiasrol.* Huszon het szeöm borsot, es egi görözd fokhagimat teöry megh, elegicz eczetbe, es teöd az faio fogra.
- 388 *Sebre ualo oruosság.* Az cökeör fark füuet teörd egibe saitalan uayal, keösd rea.
- 389 *Sebi fereögbröl.* Az beka lencze füuet aszald megh, es teörd porra, es az sebeöt hincz megh uele, megh giogiul.
- 390 *Sebnek ualo uiz, ny sebre.* Az uti füuet feözd iol megh mustban, hagi ha must ninczen, tahat borban, ues uayat hossza, az utan ueöd ki az szentül, hagi megh áll az forrastul, mosd <az> megh az seböt uele az leueuel, az utan teöd rea az utj füuet.
- 391 *Keleuenire ualo oruosság.* Az feöldi boczczanak az teöuet, az cökeör farknak az teöuet, az folio füuet, az rutat, salliat megh keöl teörnj, es borral eösz-sze szürni. Az leuet az betegnek hörtelen keöl megh adnj innia.

- 392 *Idem.* Feier ürcöm, ruta, dio, bors, feniü magh, ezeöket egiben keöl teörni, es egeöt borral öszsze szürnj, az leuet az betegnek adnj, es az sonkoliat az ke-leuenirc keöl keötnj, megh giogiul.
- 393 *Keöreöl ualo.* Veögied az ueörös mogiorunak kilseö heat, es az barasz k mag-nak, harmadszor az czipke rosanak apro maguat, ezeöket egienleö mertekkel keöl öszsze teörni, es megh innia, mint egi port borban, auagi megh cönnj high tikmoniba bele hintuen, minth egi soth.
- 394 *Szepleös orczarol.* Az tiknak az mayat süzd megh iol, es teörüld megh az or-czaiat, de io meleghe legiön az may.
- 395 *Hal fogásrol ualo.* Az haliagnak az maguat teörd megh, giurd kenierbe es uesd az uizben, ualameli hal ehendik benne, feöl al az hasaual feöl forduluan az uiznek szinen, de ismet hamar megh eleueneödik.
- 396 *Vel. Auagi.* Ird megh ez soltart: Vram emleköszszel megh en rolam etc., es kösd az haloban.
- 397 *Purgatio.* Az arua czalant feözd megh eczetben, es soban kenier hei alat, szürd megh, es ad innia, es az utan mindeön rutsagot ki tisztit embeörnek giomrabol.
- 398 *Sebre ualo por.* Viasz, fa olaj, feniü uiasz, glet, teömien, feier eb szar, tehen szar, ezeöket megh keöl {teörnj} aszalni, teörni, szitalnj, es azzal hintenj.
- 399 *Szent Antal sebereöl.* Vegi rusikat, tormentillat, egeöt bort, Szent Iuan uira-gat, parej olait, pecze olay, es igeön egeöt feöldet, ezeöket egibe keöl czinalnj.
- 400 *Idem. Auagi.* Tikmoni feier, saphran, egi kis fa olai, habard öszsze, keösd be uele, es megh giogiul.
- 401 *Vgian azonrol.* Keres egi kis tiszta mazos fazekat, teölcz igeön io es tiszta eczeteöt bele, teömient, timsot, galiczkeöuet, ezeöket fözd ereössen megh, osztan marc sz ruhát bele, es keösd be uele.
- 402 *Torok fajasrol.* Vegi szerezceön diot, temsot, uizi cigat, kigio hayat, teörd iol öszsze, az utan feözd megh, ugi keösd rea.
- 403 *Idem.* Mez, temso, bors, szerezceön dio, fekete giopar, czuka faggia, kenier hei alat megh keöl feöszni, ruhát bele martani, es azzal keötnj.
- 404 *Seb tisztito ir.* Vegi oh uayat, mezet, liszteöt, {es} feözd megh, es keösd be uele.
- 405 *Szűfajasrol ualo.* Az kenkeöuet teörd megh, es mezzel egieteömben szennel elegicz öszsze, azzal keössed.
- 406 *Az möli sebot hamar akarsz uigasztalni.* Barani faggiu, olaj, uiasz, egöt bor, czeöket egibe keöl timporalni, es megh keöl feöszni szep keuergetessel.
- 407 *Farkas seb ellen.* Egi tikmonnj temsot, gris pant, galiczkeöuet, ezeöket mind egiarant uesd egi pint eczetben, es feözd ereössen, annak utanna mosd az se-beöt ereössen uele.
- 408 *Teöresreöl.* Fekete nadalt, ros liszteöt, ueörös keöuet, teglat, tikmonnak az feieret teörd megh es keösd rea, egibe forrasztia.
- 409 *Contra podagram.* Recipe barbam Iouis super petram cresscentem et tere in mortario cum antiqua aruina et tandem bene coque et experine per telam pin-guedinem, tandem unge unctione illa, si prederit mox sudor et immundicies de corpore exibunt.*
- 410 *Haliogrol.* Eufasiat kenier hei alat feöz megh borban, es keösd az szeömere.
- 411 *Keömmereö szeömrööl.* Vegi temsot, egcsd megh, es az szerezceön diot teörd megh, timporald öszsze, hincz az szömödre.
- 412 *Contra dentes nigros.* Recipe rosa pogacza coque in aceto uel ujno et saepe laua, dentes dealbabuntur.*

- 413 *Hideg felesreöl.* Vegiöd az bak füvet, feözd megh io borban, es igiad mindeön közelgetcö hideg lelest el taosztat es üz.
- 414 *Idem. Auagi.* Keressed az bogaczkorot, mind teöueöstül feöl asuan, es meteld igeön aprora, fözd megh iol ereös eczetbe, es eli uele yuassal mind estue, reggel.
- 415 *Turos szarrol.* Embör uiszelletit, temsot, galiczkeöuet, szappant aliopaticomot, es egi neheszek teömient.
- 416 *Emesztesreöl.* Keres fodormentat, feier ürmeöt, ezöknek czinalj egi uankost ruhában, osztan heuicz az szennel, io heueön tegied az giomrara kiüül, az mint el türheti.
- 417 *Emesztesreöl.* Borban feöt betonikat igick, hasznal. Probatum est.
- 418 *Feö faiasrol.* Vegi ket edeös almat, ket nehezek teömient, kilencz baraszki magot, ezeöket kösd iol egibe, az utan kend az feiet.
- 419 *Fülbeli fereögreöl.* Vegi egeöt bort, salliat, keömenth, camfort, rutat, ezeöket teörd cöszsze, keösd rea, megh giogiul.
- 420 *(Szü faiasrol.) Czeömeörreöl.* Az eczeteöt, io szart megh keöl faczarni, ereössen keöl uele kennj melegh heliön.
- 421 *Mirigi ellen.* Nincz iob, mint az momortica olayal kennj. Igi keöl penigh czinalni az momortica olait, mikor megh erik az hay, mind heastul ragd egi üuegbe, es annak utanna dugd be iol ruhauál az szaiat, es teöd egi kenierni tesztában, süsd iol ereössen megh az kemenczeben, az leszeön neköd az olaj.
- 422 *Vasznat sárgán festeni.* Az nírfa leuelet feözd ereössen, mint egi agh tehen hust, az utan szürd le az leuet, es ues teöröt temsot bele, az menj elegeh leszeön.
- 423 *Fog faiasrol ualo.* Keres fekete giopart, es ereös eczetbe feözd megh iol, szürd megh, es az leuebe ues egi keues <sot> temsot, az utan mindgiarast ucöd az szadba, tarcz egi tikmoni sültig benne, uesd ki azt, most uegi ismet szadba uyonnán, aztis ket tikmoni sültigh tarcz szadba, harmadszor penigh mint egi egesz oraigh, igi czeleködgiel, niluan megh uigaszik.
- 424 *Idem.* Asd ki az fiatal diofanak giökeret, es az teöuet feicz megh, tiszticz megh es feözd megh uizbe, szürd megh, es ugi bannial uele, mint az fekete giopar leueuel.
- 425 *Fene ellen.* Fekete uiz, fele eczet legiön, fele bor, es keöl bele galiczkeö, temso, grispan, arabicum gummj keöl bele, es azt nagí ereössen keöl forralnj, es uele mosni, es ketsegekül meg allattia.
- 426 *Has faiasrol.* Az eb kaprot feözd megh uizbe, ad megh innia melegeön, es megh giogittia.
- 427 *Has korgasrol auagi szörgerreöl.* Az eb kaprot törd megh, ad megh innia, annak osztan nem korog az hasa.
- 428 *Varas feöröl.* Vy fazekba meteli ucörös hagimat, es ues iros uayat bele, es forrald megh ereössen, es szep melegeön kend megh az koszos feiet uele.
- 429 *Ha akarod, hoi bort ne igial.* Keres szeölö teöken termeöt gombat, az utan lo herc füvet, megh keöl ezeöket aszalni, es ualamení edeniben megh adod innia borral, nem iszik soha töbet.
- 430 *Az meli gyermeöknek az monia szeki megh dagad.* Vögied az Zent Giörgi keöuet, teörice megh es timporallia öszsze oh hayal, es kennie feöl uele az gyermeöknek az monia szekit, es touabba az petreseliomnak giönge leuelet meleg uizel öszsze megh teörice, keze keözeöt takaria be uele az teöket, megh giogiul.
- 431 *Szeöm faiasrol.* Vögied az erdej cpöriet es teöd egi üuegben annit, hoi legiön tele az üuegh, es takaria hangia fezeökben, es had allion kilenczed napig

az hangia fezeőkben, es feier uizze ualtozik, es teörüld az szeömödet uele, megh giogiul.

- 432 *Szeöm fajiasrol.* Vögie az nap utan iaro fünek leuelet, es petreseliomnak leuelet, es az igeön uy lepes mezet teöd egi tanierra, es az möli mez ki foli belele, tölcze az nap utan iaro fünek leueleheöz az petreseliomnak leuelet, hagi megh teöröd, teölcz rea az mezet, ki ki folt az uy mezes lepbeöl, es teöd egi üuegbe, es az osztan hagi megh erik, kend az szeömödet uele, megh giogiul.
- 433 *Verbasrol ualo.* Fordicz feöl az uduaron ualo teörseökeöt, es az herniu ferget, az mölliet az törsök alat talalsz, aszald megh, teörd megh, piricz megh az kenieret, es mezzel teörüld megh, es az megh aszalt herniu fereöggel hincz megh az piritot kenieret, es ad megh eönny az kin uer uagion.
- 434 *Korsagrol.* Keres tekenös bekat, uagd ketteö, es uöd ki az mayat, az igeön heu tüzheliröl üsd ket fele az tüzet, es az mayat teöd rea, es egi fazekat boricz föllül rea, es hagi megh asz ugi annira, hagi megh teörhed, ueöd ki onnet, teörd igeön szep porra, es adgiak megh innia mikor el üti, es soha teöbbe nem bantia.
- 435 *Etetesreöl.* Az pemet füuet teörd megh, ueöd uizet, ad megh innia ehora haromszor, megh giogiul.
- 436 *Az ki akaria, hagi csak leania legiön.* Mikoron az azzoni allat szülend mindgiarast mihelt az keöldöket el meczczik az giermöknek, azontul uonniak ki az meregliet, es az giermök keöldöket teögiek keörösztült által, es az meregliet teögiek bele es mind leania leszeön.
- 437 *Pöczeönies szömröl ualo.* Szöd az egerfark uiragiat, es teölcz egi üuegben, teölcz fa olait rea, de tiszta legiön, ezzel kennie beleöl az szeömet, s megh giogiul.
- 438 *Szömnnek ualo uiz.* Keres oltatlan meszet, teörd iol megh, teölcz egi üuegben, az utan töry zalamiakot hozza, tölcz rosa uizet hozza, es ha uagion, keömeni uizetis keueset, dugd iol erőssen be a' szaiat, hagi ki ne fusson, az utan teöd egi öregh fazekben, teölcz tele uizzel az fazekat, es erőssen feözzed, czernat köös az üuegre, hagi el ne teörick, ueöd ki, az utan ues kek lazariomot bele festenj.
- 439 *Siketsegröl.* Az kigionak az el uteöt heat szöd beueön, es az hangianakis moniat, es feier ürmöt, es három felet egi arant teörd megh mosarban, es a' leuet faczard ki tiszta edeniben, es mikoron le fekszik, boczas a' füleben benne, nem csak egszeör, hanem tebszöris.
- 440 *Sültreöl.* Az momortikat aszald megh, teörd megh szepeön, es ha beleöl vagion, ad megh innia, es hagi ha kiüül uagion, hincz rea.
- 441 *Turos labrol, vöreös ir.* Viasz, szaruas faggiu, terpentina, fa olaj, ezöket megh keöl oluasztani es megh keöl szürni, osztan czeök keöllenek a' szörszamok bele megh teörue,; kalafonia, fene grecum, tormentilla, mirrha, mastix, temso, laureabacca, minium, ezt utolszor keöl bele uetni, de ereössen keöl teörni.
- 442 *Az meli embörnek vizelleti megh all.* Az vörös östörnek kel szödni leuelet, es egi bögreben forralni feier borban kenier hei alat, es megh keöl innia adni, mindgiarast el indul uele.
- 443 *A verrel vizellökröl.* Vögiön egi nehezek saffrant, uesse fa olaiban, az utan fözze erőssen megh, annakutana kenier szelettel martogassa feöl, ezt haromszor auagi negiször czeleködgic, s megh giogiul.
- 444 *Vér allatasra ualo szörszam.* Az kormot es az galiczkeöuet törie iol erőssen egiben, egi kis göbrebe tegie, es kiczin czettel törie iol erőssen, mint egi cyt-riomot, es keösse uele.

- 445 *Auagi.* Tegy pok halot rea.*
- 446 *Hurut ellen.* Az uizi teőknek giökeret asd ki, es uakard megh szepeön, mint egi retköt, es meteld megh, föld megh borban, es melegön igia ennek leuet.
- 447 *Vgian azonrol.* Az czipkenek bimboiat szöd, es föld megh kenier hei alat uizben auagi borban, es melegön chomra azt igia, megh giogiul.
- 448 *Aszszu korsagrol, auagi borutrol.* Föld megh az czipkenek bimboiat uizben auagi borban, azt adgiad innia annak eleötte, minek eleötte el hatalmaznek raitad, ez megh rontia.
- 449 *Feö faiasrol.* Accipe pimponiam in uiriditate et coque in lixiuo et laua caput, deinde herbam coctam pone super frontem in bona caliditate absque dubio sanabitur.*
- 450 *Seresről ualo.* Az derekat kend megh egöt borral, a' hon az sereleöm uagion, az utan mezzel kend megh, az utan egi kalanbeli teöröt giöمبرrel hincz megh feölliül, auagi a' meniuel megh eröd, az utan piricz keniereth, es öncz niakon io forro eczettel, es keösd rea, es keszkönöuel ereössen be keöl keötni auagi uarrani, az utan be feödöszni, hagi megh ueritözzek, ha szomiuhozik, bort keöl innia adni, ha lehet harmad napigh raita tarcza, megh uigaszik.
- 451 *Forrosagrol.* Az leuestikomnak leuelet törd megh, es rosa uizzel faczard megh, ezzel kend melliet, kezet, labat.
- 452 *Dühös eb marasrol.* Veöd az apiomot, es salataual czinald megh, egiek benne. Ugian ezen io etetes ellenis, es dihös farkas marasarolis, arrolis io, az ki nem emeszthetne.
- 453 *Viszketegreöl.* Veöd az variu tüüiske faiat, es ueöd el az feölseö heat, es az sargaiai firkald el, es fa olaiial teörd ereössen egiben, es paras szennel kenne uele.
- 454 *Szent Altal [!] tüzeröl.* Veöd az vakandok epeiet, teörüld megh uele.
- 455 *Verhasrol.* Szöd az vti fünek maguat, teörd megh, szitald megh, es borban auagi uizben ad megh innia eginehanszor.
- 456 *Uagi.* Az töuet feier borba főzni kenier hei alat, es ehara azt innia.*
- 457 *Szü faiasrol auagi nilallasrol.* Az Isten faiat meteld megh egi poharban, teölcz bort auagi uizet rea, arrol igiek, s megh giogiul.
- 458 *Fogh faias.* Az czukanak fogat aszald megh, az temsot megh egesd, elegicz eöszsze mezzel, es az meli embörnek foga faina, auagi iz eszi, auagi ki omlot uolna szaia, kennie uele.
- 459 *Torok gikrol.* Az kendeör magbol feöz suphat, es anni kek posztot, meni a' torkodat be erj, az meli felöl fai, hagi a' supha megh feöt uolna, az posztot forrald megh benne, es iol melegön a' mint el türheti, kösd rea, ha szükségh ketször auagi haromszor, ketsegnékül megh giogiul.
- 460 *Vgian azonrol.* Az hagimat teörd megh szepeön, es az eczeteöt forrald megh, cösd meg uele szep melegön az hagimat, kend egi ruhara, mint melegcön el türheti, keösd rea nem csak egyször.
- 461 *Heusegh auagi forrosagrol.* Az füzfanak leuelet, es az szölö leuelet, es az makkot keöpöstül, ha leuele uagion annal iob, ezöket egi fazekben feözd megh ugi anniera, hagi a' leueneke ket resze el forion, az utan a' teteiet az betegh embörnek, homlokat, niakat, hata bordaiat mind ala, kezet auagi talpat kend megh ez uizzel, egi sötet hazban egi szeöniegön uagi penig uankos fő alatt, auagi egi lepödöben be boritassek, fekügiek le, es alugiek el, keczeör uagi haromszor kend.
- 462 *Kigiorol auagi bekarol.* Az keörös fanak a' heat auagi leuelet aszald megh, teörd megh, borban (borban) adgia innia.

- 463 *Farkas sebről.* Sos mezzel megh keöl kenni, az tekeneös bekanak tekenöiet meg keöl aszalni, teörni es uele hintenj.
- 464 *Lab töresről.* Oh haiat, tikmoni feieret, gilisztat, ros lisztot, Zenth Giörgi keöue, nadali fü, len magh, pogaczaul keöl cöszsze czinalnj.
- 465 *Meredökről.* Az feniü magot teörd megh, hincz egi keucs egeöt bort rea, faczard megh, agj megh innia benne, az teöbbit kend az uekoniar.
- 466 *Rothadasrol.* Az rutat megh keöl egetni, szitalni, az arpat megh keöl teörnj, mezzel egiben timporalni, es megh allattia az rothadast.
- 467 *[Rothadasrol.]* A' borköuet aszald, törd, azzal hincz, meg giogiul.
- 468 *Az meli azzonnak czöczi uezs megh.* Vti füuet, apiomot, es az maguat teörd megh mint az lisztöet, es egielicz megh feier borral, es kend azzal az czeöczet, s giogiul.
- 469 *Fekete deakorium.* Szaruas faggiat, uiaszt beüsegcössen, fa olait, gletöt, teömient, terpentinat, mastix, bisalma, görög feier.
- 470 *Horutrol.* Vegi egi pinteösni uy fazekat, cös fele bort, fele uizet bele, ismegh uögienek egi marok isopot, egi marok salliat, egi marok rutat, es egi fel marok papa füuet, ezöket feözd megh igeön, es tegi edeös fatis keöziben, es feier teömient, es ualami keucs mezet, annak a' leuet igia melegeön chomra, es mikor le fekszik, meg giogiul.
- 471 *Fekete deakorium.* Feier uiasz, terpentina, menteöl teöb beczi szappan keöl bele.
- 472 *Szü fogasrol.* Az egerfarknak az giökeret megh keöl teörni, es ad megh innia borban (innia), megh giogiul.
- 473 *Torok gikrol.* Az kek liliomnak teöuet teörd megh, es uööd uizet, az meli embörnek torok gikia uagion, megh giogiul, csak ad megh innia.
- 474 *Verrel uizellesről.* (Vegi) Keresd megh az esztragnak feszket, es az minemü keöuet talalsz benne, teörd megh, ad megh innia, es megh giogiul. Ugian ezeön igeön hasznal annakis, kiben keö uagion.
- 475 *Has fajasrol.* Az teglat, meszet, giömbert, saffrant forrald megh, keösd hasara.
- 476 *Sültreöl ualo.* Az momortikat aszald megh, teörd megh, ha belöl uagion, ad megh innia, ha kiüül uagion penigh, hincz megh uele.
- 477 *Köszueni ir.* Ha feier iret akarsz czinalni, oluazd megh az hayat, es azt teöd egi medönczeben, tegi temsot bele, es egeöt bort, eleuen keniecösöt, teömienth.
- 478 *Szarasztó feier uiz.* Galiczkeö, temso, eczet, kiczin lugh, es kretatis ues bele.
- 479 *Szarasztó ir.* Grispan, galiczkeö, temso, mindeöncöstül teöd bele, ues kretat bele, es teörd erőssen mosarban.
- 480 *Dagadasrol.* Az giömbert megh keöl feöszni borban, es az leueben keöl ruhat martani, es azzal keöl be keötni.
- 481 *Meli fajasrol.* Nincz iob, mint az keöuer kappannak az haya, men az hay, ugian annj iros uayat, mint eggik resz uolna, ugian anni teömient azokkal megh keöl feöszni.
- 482 *Keleueni osztasrol, az az, bogi el oszolliek.* Vüs egi tikmoniat egi medönczeben, es teöry grispan bele es egeöt bort cös bele, es teörd iol ereössen.
- 483 *Iz uizről, az meli seb czapos.* Veöd az teölifanak mohat, fözd megh nagi ereössen eczetben, keösd rea melegön haromszor, es megh allattia.
- 484 *Ki nem uizelhetik.* Az feier maluanak giökeret keöl asni, es megh keöl feözni, es megh keöl innia adnj.
- 485 *Az kiben kigio auagi beka uagion.* Vegi (keres) centaureat, azaz feöld epeiet, terpentinat es rutat, feözd iol megh ezeöket eggiüt eczetben kenier hei alat,

hogi az uapora, az az gözi ki ne mőnniőn, osztan ad megh io melegcőn, az mint el tőrhethi innia, es mindgiart ki okadgia, de szőmeit be keől feődni, ne lassa, hogi ualami niaualiaia ne legiőn.

- 486 *Veer allatasrol ualo szőrszam.* Az kormot es az galiczkeőuet teőrd iol erecősen egiben, es egi kis bőgreben tegied, es egi kiczin eczettel teőrie iol erecősen, mint egi cytriomot, yes keősse uele, megh allattia.
- 487 *Szőmre ualo szőrtke ir.* Viola olaj, feier uiasz, kamfor, teőmien, tucia pracparata, rosa uiz, czeőket egibe keől feőszni szep lassu szennel.
- 488 *Turos labrol ualo flastrom.* Viasz, barani faggiu, meez, bors, temso, iros uay, megh melegiczed, marczi bele az uasznot, had heuőlliőn, es azzal keősd, kinek tuos a' szara.
- 489 *Vėrbasrol.* Vegi szerezczőn diot uiragostul, giőmbert, mind egi arant, az utan ket tikmoniban habard, egi uy teglan sűsd megh, es ad megh cőnnj ehomra.
- 490 *Iz uizről ualo.* Terpentinat, fa olait, kenestet teőlcz hoszszaia, osztan egi keues szennel megh keől melegitenj, es azzal keől keőtni, es megh all uele.
- 491 *Idem.* Az czer fanak heat es az glet porat keől teőrni, es az porral mind ad-digh keől hinteni, migh megh all.
- 492 *Kőszueniről ualo ir.* Vegi három penz arra saffrant, három lat barani faggiut, leucsticom teőuet, ket lat feniū magot, ezőket uard egi kis saczkoban, uegi egi kis pohart, teőlcz megh fele fa olaial, es fele egeőt borral, az saczket ereszd bele, feőd be az feődeőuel, erecőssen feőzzed egi oraig, osztan ueőd ki, faczard ki az sakot beleőle, az leue had hidegődgick megh, osztan teőd az medőnczeben, erecőssed [!] teőried, osztan ues fene grekomot bele, asztis crőssen tőried, kennie osztan az kenő irrel a' hata oriat, es a' laba uyat, es <. > mind az izeket.
- 493 *Ha görög feiert akartok czinalni.* Ahoz keől görőgh feier, fa olaj, egi keues mastix, feier tőmien, kamfor, egi kiczin feier uiasz, de azt lassu szennel keől feőszni.
- 494 *Ha a' terpentinat feierre akarod tőnni.* Mosd iol tiszta uizben, es feierre ual-tozik.
- 495 *Kőszueni ir.* Ket font uy hay, tiz lat tőmien, tiz lat egetőt temso, tiz lat ken-cőő, ket lat mastix, egi keues eczet, egi keues bor, teőrni keől erecőssen.
- 496 *Veőrőő ir tuos labrol.* Viasz, szaruas faggiu, terpentina, fa olai, kalafonia, fene grecum, tormentilla, mirrha, mastix, tímso, laureabacca, minium, azt utol-szor uesd bele.
- 497 *Cibak flastrom, kinel iob nem lehet.* Viasz, terpentina, szerezczőn dio, szerez-czőn dio uiragia, giőmber, tőmien, szeőkfű, temso, kamfor, bors, galicz keő, mastix, fa olay, görög feier, utolszor kől bele uetni az grispant, az tőb szőrszamot mind teőrni keől. Igi keől <Szőmnek ualo uiz.> penig czinalni: az giőmber mindőnnel tőb legiőn, az temso, görög feier ne legiőn igeőn sok, szerez-czőn diois ne legiőn igőn sok, osztan mind keuesb keuesb legiőn az teőbbj, auagi ugian mindőnőstul egi egi lat lehetnek.
- 498 *Franczurol auagi kozről.* Bay fű lat 4, ugian azon fűnek olaiat lat 4, tikmoni feieret elegicz egibe, teőd ruhara, mikor az seb diflal, teőd rea.
- 499 *Feier ir.* Eleőszőrl oluasz megh az feniū szurkot, ues uayat hoszsza, fa olait, szűrd megh, hidegicz megh, teőrd erecőssen egi kis botolo faual.
- 500 *Harillas auagi bernias sebre feier ir.* Tikmon feieret egi kis soual keuerd ősz-sze, t. őlcz egőt bort rea, tegi terpentinat hoszszaia, teőrd iol egi medőnczeben, ues tőrőt tímso köziben, tőried osztan iol erecőssen, megh lad, hogi feier leszőn.

- 501 *Kenő irt egy költ csinálni.* Törd meg az natragulianak giökeret, es az nagi lapu-
nakis giökeret, az haraszt allia fünekis giökeret, ez három fele giökeret hay-
ban törd iol erőssen, es föld meg h iol az hayban, annak utanna szürd meg,
osztan szürd meg az natragulianak a' maguat, törd meg, faczard meg ruha
altal osztan a' meg szürt sirt törd iol az medönczeben, keuesenkent töltögesd
bele a' bimbonak az leuet mind addig, migh io leszeön, ezöbbe igeön szep
kenő ir leszeön, igen io köszueniös embört uelc kennj.
- 502 *Kinek orra uere iar.* Az varga szurkot oluaszd meg, kend papyrosra, kösd
homlokara, s meg allattia.
- 503 *Ha merkurium uízet akarsz csinálni.* Teörd meg a' merkurio moth, teölcz
egi üuegben, tölcz egetöt bort rea.
- 504 *Torok gikrol.* Az feczke feszket teörd meg, szitald meg egi medönczeben,
tölcz eczeteöt rea, teöröt borsot, szeökfüet hosszaia, mezzel keuerd özsze,
es keösd rea.
- 505 *Zöld ir igeön io.* Költ kolaphonia, feier uiasz, terpentina, rosa olaj, ezöknek
egkik se legiön teöb masiknal. Az gris pant utolszor ucsd bele.
- 506 *Kilisről.* Az cretat teörd meg egi kis fa olayal iol ereössen, es igeön hasznos
leszeön.
- 507 *[Kilisről.]* Niul hayat kös rea, ki uonza az ucölgiet.
- 508 *Turos labrol szürke ir.* Fa olait lat 5, gletöt lat 5, föld iol, hoi meg keme-
niöggek, ues egi igeön keues feier uiaszt bele, egi kis terpentinat, 5 lat görög
feiert, 5 lat temsot, 5 lat teömienth.
- 509 *Test színü görög feier.* Vegi egi ncheszek görög feiert, az utan bonus arme-
nust, az utan kiczin eczeteöt, kit el ihatik, tikmoni feiert, kiczin fa olait, teörd
iol, hoi meg keillön.
- 510 *Verről ualo.* Teörd meg az gummit, habard egibe ezzel, ucs hossza püfete-
geöt, es ad meg eönnj.
- 511 *Ismet.* Italt agi neki, az embörnek oldala czontiat cgesd meg, teörd meg,
ad meg innia borban.
- 512 *Idem.* Az uad liliomnak giökeret asd, aszald meg, mint egi három giömber-
nit teöry meg benne, es piritot kenierre hincz giömberrel egieteömben, ha az
kenierrel meg nem cheti, tikmoniban egie meg, de az három giömbernit, kit
feölliül meg irtam, háromszor ögie ehomra. De ez giöker ket fele (sarga es).
Veörös egkik, másik feier. Az feier hasznal czak, az kin feier uer uagion, de
it czak az veörös hasznal, tudni illik annak, az kin uörös uer uagion.
- 513 *Belöl ualo jakadozt szayrol.* Föld meg az salliat, rutat, rosa pogaczat, ucs
hozza temsot, föld meg kenier hei alatt. Annak utanna föld meg a' szerezön
diot mezben mind uiragostul, naracz heat, temsot, bonus armenust, ezeöket
szepeön meg teörd, ugi uesd bele.
- 514 *Iz (etel) uízről.* Mikor giermökdidkorban uagion az keöken, szeödged beö-
uen, teörd meg, faczard uiszet, az kin el indul keötözd uelc, meg allattia.
- 515 *Puska löuesről.* Keres kaposztia leuet[!], föld iol meg, ucs kiczin timsot
hossza, leöd bele az likaban, es meg tisztittia.
- 516 *Izről ualo.* Vegi három penz arra erös eczeteöt, ket penz arra egeöt bort, egi
penz arra temsotis, mezetis szinten annit, egi penz arra sotis, az utan föld
meg tisztia fazekben, hoi meg for, az utan uöd ki az tüsszül, szepen ruha
altal meg keöl szürnj, es ha meg lassodik, ellion uelc.
- 517 *Idem.* Eleösör keres nad mezet, giömber, borsot, szeökfüet, temsot, sze-
reczön diot mind uiragostol, ezöket mind meg keöl teörni, egkik fele se le-

- gion teőb masiknal, csak hagi az nad mez legion keuese, hagi csak edeősse-
geőt adgion neki.
- 518 *Verreöl ualo.* Szereczön dionak uiragat, timsot, giömbert, ezök mertek szö-
rent legienek, touabba ket tikmonj szekiuel habard eőssze, czinald pogaczaul,
süsd megh egi heu teglan, ad meg cönnj ehomra, de kilenczed napig megh ne
allassad, merth megh hall.
- 519 *Ki nem vízelhetik.* Az rosanak uiragiat szarazd, teörd megh porul, ad megh
innia, s el indul.
- 520 *Idem.* A' szapora fünek es a' fekete pöszerenzenek giökeret asd, feőzd megh
feier borban, az utan ad megh innia, s megh indul.
- 521 *Izreöl ualo.* Az {szapora fünek} fekete gioparnak az uiragiat aszallia megh,
annak utanna teőrie megh, mezzel, tesztual keuerie egiben, azzal törüllie re-
gel es estue fogat.
- 522 *Megi színű deakorium.* Terpentina lat 1, arani glet lat 10, görög feier 10 lat,
uiazs 10 lat, feniü toboz lat 10, egetcöt temso lat 10, ereős eczetis keöl bele.
- 523 *Mindön o es uy sebre io eökleleő ir.* Feier uiazs lat 4, feier toboz 4 lat, fe-
kete szurok 4 lat, feniü mag olaj 6 lat, terpentina 4 lat, tikmoni olaj lat 1, gi-
liszta olaj 1 lat, görög feier 4 lat, galiczkeő 3 lat, mastix 6 lat, teömien 6 lat,
kamphor 6 lath, az olaiokat eőssze keöl czinalni egi üuegbe, es niolczad na-
pig keöl az uereőfeniön tartani es ugi keöl czinalnj.
- 524 *Chobor ire.* Kolafonia lat 3, resina 8, feier uiazs lat 4, mastix 1 lat, carabini
lat 1, araniglet lat 1, deragant lat 1, turcia lat 1, cerusa lat 1, aristologia lat
1, rontode lat 1, camfor 2 lat.
- 525 *Szürke ir.* Vnglet 1 lat, feniü toboz 1 lat, geörögh feier 1 lat, arani glet 1 lat,
terpentina negied resze egi latnak.
- 526 *Kigio marasrol.* Fogy egi tikot eleueneön, teöd az tiszta alfelet az tiknak, az
az a' seggit az sebre, az kigio marasnak merget az tiuk mind hoszsza szia,
meli merögtül megis hal, hanem fogj ismet mast, teöd annakis tiszta seggit az
sebre, mind addig ugi tarczad, mig nem latod, hagi az dagadasa el apad. Im-
mar hagi ha el apad, teörd megh az feöldi bozzanak giökeret giorsan, es keösd
be uele, uagi labat maria auagi kezet, hiszeöm megh latod.
- 527 *Ciristerium uizhöz ezök köllenek.* Apro malua, szeökfű, czekla, feier üreöm,
egi marok korpa, teölcz ezökre lugot auagi uizet, feőzd ereössen, az utan szürd
megh, osztan teölcz fa olait a' leueben ualami keueset, mezetis keueset, sotis
keueset, egi auagi ket tikmoniat, de csak az szekit.
- 528 *Köszeniös embörnek ualo ir.* Az földi boczczanak asd az teőuet, teörd megh,
ueöd uizet ugi mint egi iczenit, az kapotniakat es az feier lapunak az teőuet,
ez ket feletis teörd egibe, annakis ueöd uizet, ezis legion egi icze, fel font ege-
töt bort keöl ueönnj, borz hayat fel funtot, ha az nem leszön, diszno hayat.
Ezöket ereössen megh keöl feöszni, hagi harmad resze el apadgion, az beteg
embört ereössen kend uele szennel.
- 529 *Erteleő ir.* A feniü tobzot medönczeben keöl metelni, es az szenhöz teönnj,
egi kiczin eczetcöt bele uetni, es egi kiczin fa olait, osztan hidegh uizben kel
szürni.
- 530 *Feier ir.* Feniü toboz, uay, rosa olaj, tiszta fa olaj, ezeöket oluazd eőssze ez
szeörszamokat, szürd megh, teöd ki, hagi hiuüllün megh, mikoron osztan megh
hiuül, egi törö faual teörd ereössen, az utan ues fenegrecomot bele, {maxstixot}
mastixot, görög feiert, laurcabaccat, baraszki belt, temsot keueset, kamfort, tik-
monj feieret, rosa uizet.

- 531 *Szürke ir.* Galganum lat 8, szaruas faggiu lat 8, terpentina 8, uiasz lot 8, arani-glet lat 1, teömien 2 lat, kamphor 8, fenegrekum lat 1, laureabacca 3.
- 532 *Szürke ir.* Szaruas faggiu lat 16, uiasz 16, terpentina 12, gummi arabicum lat 4, galunni lat 16, mastix 2, feier teömien lat 2, kamfor 2. Az uiaszt es az ter-pentinat, az szaruas faggiut oluaszd megh, es annak utanna uesd bele a' ször-szamokat, az utan uesd bele feier grecomot, fenegrecomot, laureabaccat, barasz-k belt, mastixot, kamfort, az möli mosarba az kamfor uolt, eös bele rosa uizet, tölcz az szeörszamban tikmoni feiert, temsot, iol ereössen keöl teörni, mikor megh teörik ugian puffedeösz akkor, es keöuerj leszön, ha nem leösz keuerj, teöb laurabaccat ues bele.
- 533 *Torok gikrol.* Keresd az ebnek feier ganeiat, teörd megh ugi mint az giömbert, ad megh innia borral auagi uizzel egi kalannal, de ha immar az torka anniera el dagat uolna, hagi nem ihatna ottan, ruha által kössek torkara.
- 534 *Zöld olaj.* Keres czöngü <olait> füet, es keöl eger fark, apro boitorian, czaba ire, uti fü, ezöket megh keöl olaiban feöszni, fel neheszek teömien, fel neheszek grispan, fel neheszek mastix, fel neheszeknek a' fele timso, ket neheszek terpen-tina, osztan hagi az füueket megh feözöd, az olaiban uegi ki, had allion az me-dönczeben egi oraig, osztan hagi megh hüi, uesd bele a' szeörszamokat, es feözöd iol lassu szennel, mind az füuekkel egieteömben, es az utan szürd megh, es uesd belc a' terpentinat, a' grispan a' füuek keöszsze uesd, de az teöb szerszamok utanna.
- 535 *Erleleö ir igön io, kinel soba iob nincs.* Len magh lat 5, fenegrecom lat 5, malua giöker 5 lat, kek lilium giöker lat 5, füge 5 lat, tengöri szölö 5 lat, vö-rös hagima lat 5, olaj lat 13, glet 13 lat, isop uiz lat 5, terpentina 6 lat, toboz 4 lat, bidelum lat 2, scrapinium lat 2, armonika lat 2, görögh feiert 5 lat.
- 536 *Vörös uiz.* Fel font temso, fel font bonus armenus, mirrha lat 1, mastix 1 lat, teömien lat 1, keres egi pinteös mazos fazekat, teölcz tele borral, de ez ször-sza-mokat mind megh teörd, megh szitald, es ugi had az fazekben hidegeön, ugi teöd az szenhöz, de ereössen feözöd lassu szennel, untalan sorold, el ne hadgiad, osztan hagi megh feö, ucöd ki az szenteöl, hagi megh hidegöl kiczinnie legiön meleg, az utan uegi egi lat kamfort, teörd megh, es az tiszta medöncze karcia-ban az megh feöt uizbe, es habard egi ispottal, mint egi citriomot mosd az fa-zekba, de egi embör mind sorollia, az tüzhöz teöbbe ne tegied, ugi ues osztan hoszsza egi pensz arra tikmoniat a' feieret, de ereössen sorold.
- 537 *Turos labrol szürke ir.* Arani glet lat 4, görög feier lat 2, rosa olaj lat 10, ka-laphonia lat 1, mastix 1 lat, tömien 10 lat, mirrha lat 10.
- 538 *Koszor feöröl.* Bay fü, fenegrecom, kenkeö, ezöket iol megh keöl teörni, az utan uay, tik hay, egiliteni keöl mind ezeöket.
- 539 *Eökleleö ir.* Feier uiasz lat 2, szaruas faggiu lat 8, feniü mag olaj lat 1, cala-fonium lat 8, tikmonj olaj.
- 540 *Eökleleö ir.* Fenegrecomot fel fontot, malua giöker lat 6, len mag 6 lat, ezt először megh keöl aszalnj het nap, tiszta uiz ket font, glet lat 5, olaj egi font, először megh keöl főzni az gletöt az olaiban, hagi sürü legiön, osztan amasztis megh keöl melegitenj, hagi mind egi arant legiön a' melegsege, ket oraig keöl feöszni.
- 541 *Ereknek uagasarol ualo mestörseg.*
Elseö regula. Az homloknak közepein ualo eret io megh uagni szömöknek ereszködesi ellen, es <fülb> feybeli fereög ellen, es feynek nagi faidalmi ellen, elmenek el nem tauozasi ellen, megh bolondito betegség ellen, kit phrenesisnek hinak, es uy pokol uar ellen.

- 542 *2. regula.* Az uak szaruakon ualo ket ereket mind ket feleöl io megh uagni, annak kinek füle fay, es kinek szöme köniuez, es kinek feieben fereög uagion, de a' mikeppen az Vicenna bölcz mondgia, ez ereket meg nem keöl uagni (auagi ueert nem keöl beleölök ereszteti) azoknak, kik giermököket akarnak nemzeni, mert ez erekeön ki üresítettnek a' speciessek auagi reszek, kik természetül adatattak magzatnak nemzesere.
- 543 *Harmadik regula.* Az füleknek oruossagin ualo eret io feőnek rösztetese ellen, es füleknek zöngese ellen, es uy siketség ellen megh uagnj.
- 544 *Negiedik regula.* Szömöknek szögletin ualo erek mindeön feleöl iob latasnak meg nitasara, auagi feniesitese, es szömöknek mindeön feleöl foliasi auagi makulay es bantasi ellen.
- 545 *Eötödik regula.* Az fülek ellen ualo ket erek mind ket felcöl iok io emleköztetre, es orczanak meg tisztitasara sinniedeköktül, es orczanak mindeön egiebl makulay ellen io megh uagnj.
- 546 *Hatodik regula.* Az feőnek utolso reszen ualo ket erek mind ket felcöl feő faidalom ellen iok, elmenek almelkodasa, es okossagnak auagi esznek el ucsztese ellen iok.
- 547 *Hetedik regula.* Az orrok likai mellet ualo meg uagattatot eer, embörnek feiet megh tisztittia, es hallasanak hasznal.
- 548 *Niolczadik regula.* Az ornak högien ualo eret io megh uagni natha ellen, es szömöknek nagi fluxussa ellen.
- 549 *Kilenczedik regula.* Mind ket aiaknak ereyt io megh uagni szayban ualo es izcön ualo, az az fogaknak keleö heliein ualo ereszkeödesi ellen.
- 550 *Tizedik regula.* Embörnek torkaban ualo ket erek kozzul mindeönik io orczan ualo keleueniek auagi sinniedekök ellen, kinek feie uaras, arrolis io. Ismet fog faias es fok helieknek faidalmi ellen, natha auagi feőnek alom hozo korsaga ellen, toroknak es szónak korsaga auagi nehesszege ellen.
- 551 *Tizön eggedik.* Nielu alat ualo ket ereket mind kettöt io megh uagni fog faias, es fognak keleö faidalmi ellen. Natha auagi feöböl futo rutsag ellen. Ismet torkban ualo merigök ellen auagi creszködesök ellen, szonak mindeön vetkei auagi fogiatkozasi ellen.
- 552 *Tizön kettödik regula.* All alat ualo eret io megh uagni orczanak reszeinek, auagi fog allo helienek, kiuallkeppen kilseö reszeinek faidalma ellen, viszketes ellen, es ornak büdeössege ellen, orczanak faidalmi ellen, melinek faidalma ellen es keleuenie ellen.
- 553 *Tizön harmadik regula.* Niakban ualo ket ereket szoktak megh uagni fünek neducssegi es feöböl futo rutsag ellen.
- 554 *Tizön negiedik regula.* Mind ket honal alat ualo meg uagattatot eer eszt teszi, hagi embör ugian neuetue megh hallion. A' fele er kedig balsocos auagi balsotesnek hiuattatik. Karoknak mindeön ereit etel utan keöl megh meczzenj.
- 555 *Tizön ötödik regula.* Testnek mind ket oldalan ualo ereket keöl megh uagni vizi creszködesi ellen auagi sinniedekök ellen, hideg betegségek ellen es emesztetlenség ellen.
- 556 *16. regula.* A' meli embör horgasson megiön, embörnek mind ket karian azt io meg meczzenj, feőnek es tüdőnek faidalmi ellen, touabba ennek meczese azoknak hasznal, kik nehessen lehelnek.
- 557 *17. regula.* Chephalika feöbéli cernek uagasa, feőnek faidalminak szenuedesert uagattatik megh.
- 558 *18. regula.* Sziuen ualo eer, mediana lehellesöknek nehezsegeert uagattatik megh, de bal kezén az eö io uolta telliesben mutattatik megh.

- 559 19. *regula.* Basilica auagi epatica neuü err szokot megh nitni maynak es uese-
nek faidalmaerth.
- 560 20. *regula.* Az barson színü eer embörnek belső reszeinek faidalmaert uagat-
tatik megh.
- 561 21. *regula.* Bélén ualo auagi uekonion ualo eer auagi ciklando eer nittatik
also reszeknek faidalmaerth.
- 562 22. *regula.* A' pengeteö er meg uagattatot, sokat hasznal szinek mindeön fai-
dalmiben.
- 563 23. *regula.* A' meli eer szinten hiuelkre iü, meg uagattatot, belpoklosoknak es
kik feöl fualkottanak hasznal, ualet etiam contra uentositatem.
- 564 24. *regula.* Kis uy es a' mellet ualo uy közöt iaro eeret iob kezeön, saluatella
neueöt io megh uagni mikor uerben ueteök uagion a' minemüssegeben auagi me-
nisgeben auagi mind az ketteöben. Mert akkor embörnek maya iob feleöl ua-
gion. A' gicrmök fogado heli pedig meli aszszoni allatokban hoiaghoz szörköz-
tetue uagion, uese es a' bél balogra haiol.
- 565 25. *regula.* Kis uy es az mellet ualo uy közöt ualo eerek, saluatellak testnek
iob kez feleöl ualo reszen megh uagattattak, használnak annak a' kin farkas uar
uagion, ugian ezeön eernek sok haszna uagion, ha megh uagattatik, mert terme-
szet ellen ualo melegsegeöt szüereöl el ueszi, megh tisztittia embörnek mayat,
uesseiet, belseö reszeit es szauat.
- 566 26. *regula.* Az eer, meli embörnek görbesegen uagion, ha meg uagattatik, em-
börnek banattiat auagi dihösseget kit melancholianak hinak, el tisztittia, es be-
lit megh ereössiti.
- 567 27. *regula.* Job terden ualo eer megh uagattuan teszi, hagi embör mind unta-
lan kullagion. Szar czontokon es labakon ualo mindön erekeöt etel utan kel
megh uagni.
- 568 28. *regula.* Mind ket teerd alat ualo eret io megh uagni belöknek ereszködesi
es faidalmi ellen, ismet embörnek agiekanak, farczikanak es hoiagianak, es testi-
nek mindeön reszinek faidalmat megh uigasztallia.
- 569 29. *regula.* Meli ket erek folinak az farczikokrol, ismet ket erek ala boczattat-
nak, azok közzül mindöniket, mind ket labon ualot io megh uagni farczikoknak,
szaraknak, es mind ket labnak es szar ellen teteminek faidalmi ellen, es ha be-
tegseg teörtenik a' hoiagbol, testnek ualami reszenek keöszuenie, es affele pok-
lossag, ki miat embörnek böre alat az uiz egiben giül, touabba ereknck egibe
uonasa es dagadasa ellenis io, ismegh hauj korsagnak enihitesereis igeön io.
- 570 30. *regula.* A' meli eer czehalikanak hiuattatik annak eredeti embeörnek a'
feietül uagion, es azon az ereön mas eris iar altal, ki musnak neuesztetik, meöli
eer neha megh uagattatik, tudatlansag miat czehalikanak heliötte. Azert effele
ernek uagasa dagadast es közel ualo halalt hoz, de mikoron az czehalika igazan
megh uagattatik, hasznal szeömöknek fluxussa ellen, es feöne minden faidalmj
ellen, ennek cz ernek megh uagasa korsag ellenis io, de az eö megh uagasa
Zent Ambrus nap utan ualo masod napon, auagi Zent Görgi honak masod nap-
ian szokot leönnj, io es hasznos.
- 571 31. *regula.* Mediana {ualo} er az tüdeötül kezdettetik es az kezi karnak keöze-
pin uagion, a' hol ninczen az mus neueö er, meli ha igazan nem uagattatik megh,
sürü uert ad, de ha igazan uagattatik megh, tagoknak, szüenek, giomornak,
czontoknak es oldalaknak mindeön faidalmi ellen io, touabba ha igazan meg
nem uagattatik, süt [söt] rut gönietségeöt es megh giogithatatlan seböket neucl,
es embört uezödelömben hoszsza, de ennek megh uagasanak keöl teönnj, kiualt-
keppen Zent Mihalj honak megh uyulasaban, azaz Kis azzoni nap fele.

- 572 32. *regula*. Ventosae, azaz bel alatt ualó erek, io farczikoknak ereszködesinek, uaraknak auagi sinniedeköknek, keöszuennnek es oldalnak faidalmanak ellene, kit phrenesisnek hinak.
- 573 33. *regula*. Epatikanak kezdeti uagion a' giomortul, szütül es mayatul, es helihösztetetöt kezi karnak uege fele, meli eer ha megh nem uagattatik igazan dagadast teszeön. Ismet affele uagasbol szarmaznak ereszködesek, görcz karokon es uyakon, ha kedig igazan uagattatik megh, hasznal ornak uerenek foliasa ellen, es meredeök ellen. Es ennek megh uagasanak keöl leönnj Zent Giörgi honak elseö napian.
- 574 34. *regula*. Mind ket kesznek kissebik uyon ualó eret io megh uagni farkas seb ellen, meg bolondito seb ellen, kit phrenesisnek hinak, es mindeön hideg leleseök ellen.
- 575 35. *regula*. Amaz ket eret, kik az közepseö es giürü uiseleö uyok között uannak mind ket kezen, soha külumben meg nem kel uagni, hanem csak akkor, mikor immar az beteg megh kezd halni, mely ereknek meg uagasa utan uagi azonnal megh hal auagi megh giogiul.
- 576 36. *regula*. Az hüuelk es mutató uy között mind ket kezeön ualó ereket io megh uagni, feőnek es szömöknek faidalmi ellen, es hideg lelesök ellen, epenek ki foliasi ellen, haliog ellen szömnek uereössege, keöniuezese es fluxussa ellen.
- 577 37. *regula*. Ket kilseö ereket az sophenakat, embörnek mind ket laban io megh uagni dagadasok ellen es szömermeös testenek ereszkeödesi ellen.
- 578 38. *regula*. Ket also ereket, kik embörnek bokai alatt uannak mind ket labon io megh uagni, keö ellen hasznal. Ismet azokat megh uagni azzoni allatoknak, kik szüles utan nem tisztultak iol megh, hasznal azoknakis, kiknek magzatoknak nemzesere hatalmok nintsen.
- 579 39. *regula*. Mind ket labon ualó eer (ki az láb feien által teriesztetik az labának kiczin uyara) megh uagattatot, saar ellen hasznal.
- 580 *Véér uetel utan minemü etkekkel keöl elni embörnek*. Jol sült buza kenier hasznal. Lagy bor, ki embörnek giomrat megh nem neheziti. Higan sült tikmoni. Keöui halak. Diszno hus. Barani hus. Tiuk hus. Giermekded oktalan allatoknak husa, apro gimölczök. Kaposztat nem keöl eönnj, mert ez merget nemz embörnek giomraban. Sem saitot, sem azt, ki saitál feözue uolna. Galenus azt mongia, hogi teiet innia auagi eönnj azoknak, kiket hideg lel auagi feieök fay, igeön gonosz az napon, mellion ualaki eret uagat semikepen nem alugiek, mert az alom (alt) által ereknek neminemü giulasa szokot teörtennj, es elmenek fogiatkozasa, szünek fogiatkozasa, szömöknek homaliossaga, nemeliekben elmenek el tauozasat nemz.
- 581 *Hasznai*. Az er uagas embörnek elmeiet megh tisztittia, io emléközeteöt ad, erzekönseget megh eleösiti, embörnek szauat eleösituen hangossa teszi, szömnek uilagossagat eleösiti, fülnek hallasat mertekli, etelnek emesztesset indittia, giomrot tisztit, gonosz ueert el üsz es el tauosztat, az természetetöt megh ereössiti, es hoszszas cletnek egesseget szolgaltat. Azert az Vicenna bölcz azt mondgia: Az uer uetel mindeön neduessegöknek üressülese, kiben büsegeös uer uagion, auagi kiben rothadot uer uagion, leg ottan megh keuesebbti ueret mindeön keözönsegeös ideöben, hanem ha a' Hod az ieleknek keözepin leszeön, kik Gemini hivatattanak, akkor nem keöl leönni.
- 582 A' kit ephinera neuü betegsegh bant, feöl fualkodottatot büsegeös uernek elleneben annak az medianat keöl megh augni, es az szüen ualó eret niarban embörnek iob karian, telben peniglen bal kezenek karian.

- 583 A' ephynera hidegh leles fele betegsegh, meli egi napig tart, auagi keuisse to-
uab auagy meg annalis keuescbbigh.
- 584 A' kit ephynera giötör, melegökből auagi etlensegökből, annak a' feöbeli eret,
az az czehalikat keöl megh uagni mind ket karian.
- 585 A' kit ephynera bant etlensegbeöl auagi hidegsegbööl az el tauoztatasa io er
uetel.
- 586 Kit phrenesis neuü betegsegh bant, annak az feöbeli eer, auagi homlokknak keö-
zepin ualo eer uagattassek megh.
- 587 Kit ephynera bant erőtlensegből a' diszno sörteuel orra likabol ueert boczasson
maganák.
- 588 A' kin ephynera uagion ereszkeödesbeöl az uetesseön uert kiczin auagi fül uayo
uyabol iacerbeöl[!].
- 589 Kit ephynera pleurisisbeöl, azaz nilallasbol oldaloknak faidalmabol szarmazot
betegsegh bant, a' szünek ereböl uetesben ueert metathesis szörent, az az, ha az
betegsegh a' nilallas, kit pleurisisnek hinak, embörnek bal kez feleöl ualo oldalan
lehend, az uer uetelis azon feleöl legiön, es hagi ha az pleurisis iob kez feleöl
ualo karon uagion, auagi oldalan, a' uer uetelis iob karon legiön.
- 590 Mindeön napi hidegh leles ellen medianat keöl megh nitni, az az szübeli eret.
- 591 Harmad napi hidegh leles ellen basilicabol keöl uert ki eresztenj, az az embör-
nek mayan ualo erebeöl niarban a' job karon, telben pedig bal karon.
- 592 Kit negied napi hidegh leles bant a' bal keznek erbeöl, ki saluatellanak neuez-
tetik uetesseön ueert az giüreös es fül uayo uya közöt.
- 593 Kit akarminemü nehesh es tüzes hidegh leles bant, basilicabol ereszszeön ueert
negied napigh szinten.
- 594 Akarminemü belső betegseghnek miatta giöttrettetik, uert boczasson epaticabol,
auagi belen ualo erbeöl, ki iob kez feleöl uagion niarban keöl, ki bal kez fe-
leöl uagion, telben keöl.
- 595 Kit melancholia es phrenesis, az az meg bolondito betegsegh bant, uert uetesseön
az eerbeöl, ki homlokanak középin uagion.
- 596 Ki mayanak heusegebeöl betegeösködik, uert uetesseön a' basilicabol iob keze-
nek karian.
- 597 Kinek betegsege belseö uagion, a' giermök fogado heli keörniül nittassa megh a'
sophenat, az az az eret, meli embörnek mind ket labanak also bokaia alat ua-
gion.
- 598 Ki feöl fualkodasbol auagi dagadasbol betegösködik, uagattassa megh az eret,
meli mind ket labanak hiuelkere, auagi nagi uyara teriesztetik ki.
- 599 Kinek az also reszei fainak, a' sophenarol mind ket laban ualorul belsöböl es
kilsöböl uetessen uert.
- 600 Kit az köszueni giötör, eresztessön uert basilicabol, annak utanna mind ket
laban ualo belseö sophenabol.
- 601 *Eer uagasbol ualo dagadas ellen.* Ereknak dagadasa ellen a' uer uetel utan
vegi irmöt, köment es arpat, ezeöket mind egibe teöruen, egi kis talban czinald
irnek irnek [!] modgiara, keösd feöl az dagadasra, es szepön megh giogiul.
- 602 Az ereknak erőtlen uolta ellen mikor embör erszi, hagi meg röstült, es meg ne-
hezeödöt mindeön testeben, es tellies faidalmakkal eleol es hatol az eö feieből
uert uetesseön epaticabol es czudakeppen megh giogiul. Arra mondgia Galenus,
hagi effele dolog gonosz neduessegöket nemsz embörben, az az uereben, es ak-
kor onnan beleöl a' uer gönietsegeös, nagi keleueniök fakadnak ki, ha igeön ha-
mar es alkoholmas ideöben megh nem segitetik az embör uer uetellel az termeszet
szörent ualo erekeön.

- 603 Touabba a' uer uetelhoz io ideöt keöl neszni ualasztas szörent, es nem embörnek szüksege szörent, mikeppen legiön a' Hodnak iarasa es allasa es nem az töb planetaknak.
- 604 *Egy nehani regula, kiben az ideöt köl nezni.* Az Holdnak uyulasa es meg telesekor nem io uert ueönnj, ha szinten io ielben uolna az holdnak jarasais.
- 605 Ismet mikor az Hod az tüzes auagi eggies ielekben uagion (Signis aereis et igneis), akkor teöbbet hasznal az uer uetel es ernek meg nitasa, hofi nem mint mikor az Hold földi auagi vizi ielekben uagion (In signis terrenis et aquoticis), minek okaert az iffiaknak akkor keöl uert uetetniök, mikor az Hod neuekeödik. Az veneöknek pedig az Hodnak fottaban.
- 606 Ismet tauaszi es niari ideöben az uer uetelnek keöl leönnj iob kez feleöl.
- 607 Eöszi es teli ideöben penig bal kez feleöl keöl leönni uen embörben auagi iffiuban, ha az erek uerrel rakuak, mindeön hoban hasznal az ernek megh meczczese.
- 608 Mikor azert az Hodnak foliasabol az uernek uetelenek ideyt meg akarod tudni, akkoron az feöllüül meg mondottakat iol megh lassad.
- 609 Mikoron az Hod leszeön io ielben, ki hasznal az uer uetelnek, akkoron az napon az uer uetelis io leszeön, az az mikor az Hod ollian foliasban uagion, hofi sem vysag ninczen, sem az Holdnak teöltese, es ezeönkeppen az teöb regulakatis keöl nezni, mikeppen ennek elötte meg uagion mondua, ha lehet az Holdnak tekintetit es egieb Planetakra es jeleökreis fordiczad es nezzed. Eztis meg keöl latni, hofi az Holdnak foliasa neha io ielben uagion, de ne talantan ualameli mas Planetaual eöszsze szörközteteöt, auagi szinte ellenben uetteteöt, annak gonosz tekintetinek, ugi mint Saturnusnak auagi Marsnak, es akkoron iollehet az Hodnak foliasa es iele szörint io az uer uetel, de mas Planetanak az Holdal egibe ualo szörköztetesiert, auagi tekintetiert nem io. Mind az által, ha szüksegnek okaert mind ezöket embör nem nezheti, ezt kivalkeppen meg lassa, es megh tarcza, hofi az Hold io ielben legiön.
- 610 Az eszaki egh az napon, mellien ueert akarsz uetetni, tiszta legiön, (nem igeön) mertekleteös, nem igeön hidegh, sem igeön melegh, nem zurzauaros auagi essös.
- 611 Junius, Februarius, Apprilis, Maius, Nouember, September es December, azaz Szent Juan hoban, Böit eleö hoban, Szent Giörgi hoban, Pinkösd hoban, Szent Andras hoban, Szent Mihali hoban es Karacson hoban uer uetelnek ninczen alkolmatos ideie.
- 612 *Véér uetelre ualo közönsegeös io idük:* Szent Marthon, Szent Balas, Phüleöp, es Szent Bertalan napian, auagi ez innepöknek keözel ualo ideiökben ereket uagattassanak azok, kik ez uilagon sokaig akarnak elnj.
- 613 Az Holdnak penig meg uyulasaban nem keöl leönnj az uer uetelnek, mert akkor az testből ki üressitetik az neduesseg, az er uagas által kediglen inkab ki üressitetnek.
- 614 Az er uagasban keöl nezni a' szokast, mert ha ualameli uen embör leuen annak eleötte nem szokot eret uagatni, auagj ueert uetetni, az immar az utan se ueteszeön fel szörent az sokasert, hofi annak eleötte magat az uer uetelre nem szoktatta, fel reszint ismet ereötlensegert, ki az meg uenhüttekben uagion.
- 615 Meg keöl nezni aztis, hani esztendeös legiön az, a' ki eret akar uagatni magan, mert mig tizönket esztendeös nem leszeön ualaki, eret nem keöl raíta uagni semmikeppen: Sem azon, az ki immaran szinte megh uenhüt: jollehet uannak nemeöli emböreök, kik erőssek es meg io testben uannak; azoktul inkab lehet megh az er uagas.

- 616 *Vegezetre meg keöl ismerni, kik legienek erössek, es kik erötleneök, mert az kik ereössek, azokon keöl uert ueönnj, es nem az erötlenökön.*

Ismetth mas oruossagok.

- 617 *Szeör fereögreöl.* Az kinek lab teör ferög es fakadas uagion, az egör fának leuelet megh keöl feözni na, ereössen es a' leueuel mosni, heuen mint el türheti, sokaig ugi mint egi oraigh. Ezök utan momortika olaiaual kend megh, es feözetlen egeör leuelet, giermekdedeöth, ki az aganak az uegen teröm rako-gasd rea giakorta, igi tarczad. Megh giogiul.
- 618 *Orbanczrol.* Az tiuk ganeiat teörd megh, es az orbanczot teiel kend megh es hincz megh az tiuk ganciaual.
- 619 *Has fajaszrol es imölgesről.* Az czerfa heat auagi leuelet megh töriek, borban megh igia; uagi aszald megh, hincz megh uele beuen a' piritot kenieret ed megh, es meg giogiul.
- 620 *Seresreöl.* Az szeökfüet es feier ürmöt feier borban fözd megh ereössen, az füuet ueöd ki es ues buza korpat bele, mezet, feözd megh mint egi irt, kend ruhara, es keösd az seresre. Az füuetis feöllüül keösd rea, harmad napiglan ugi tarczra raita.
- 621 *Fekete üreömnnek baszna.* Mikoron borban auagi eczetben fözendik egi oraiglan, es feiet benne megh mosandgia, es keszkönöuel uele keötendi, megh giogiul feie fajasa.
Ha az giökeret megh fözik borban auagi eczetben, auagi uizben, embörben keöuet megh ront.
- 622 *Haliagrol.* Az szeödöries kükürccöt, ki homokon kel, megh keöl teörni rez mosarban es egi kiczin bort hozza ereszteti, azt tiszta ruha által megh keöl faczarnj, es üuegben keöl teölteni, az kinek haliog uagion az szömen, abban be boczatani egi napon haromszor, ketsegnekül megh giogiul.
- 623 *Vgian azonrol.* Az eufasiat teörd megh, es az uad venicznek a' uiragat teörd megh, es azt mertek szörent egi erant szürd cösse, es teölcz üuegben es azt boczasd a' szemeben a' kin haliag uagion, megh giogiul bizonnial.
- 624 *Az kinek homalios az szöme.* Feier giömbert, eufasia neuü füuet, keömen magot – czeöket mind porra keöl teörni, eggik fele meni az teöbbys, mind annj legiön, bors mertekben megh keöl merni, hagi eggik se legiön teöb az masiknal, cöszsze keöl timporalni mind harmat, osztan egi tiszta fazekben keöl teönnj, osztan egi ostaat borban megh keöl asztatni, osztan az borban a' menit hoszsza akar ueönnj, az ostianak közepire keöl teönnj es az ostianak a' teöbbit rea haitogassa, osztan mind egeszszén meg keöl nielni ehomra, es nem keöl rea innia. Az tikmoniat is higan keöl sütni es beueön porral hinteni, es cönnj, nem köl rea innia. Ki ezzel el, soha mind elteben sem homaliosodik meg szöme.
- 625 *Isop basznay.* Ha uizben meg feözik es reggel megh iszszak, embörnek nieluert megh tisztittia es szauat megh nittia. Masodszor, ha borban megh feöszik, es embörnek füleben eresztik, megh uigazik. Harmadszor, ha mezzel elegietik, uizzel megh feözik, hurutrul es fogh fajaszrol io. Negedszor, ha uizben megh feözendik es reggel megh iszszak, gilisztat embörben megh eöl.
- 626 *Arna czalanmak basznai.* Ha eczetben es soban megh feözik es megh iszszak, embörben gilisztat megh eöl. Masodszor, ha megh feözik borban, huruttrolis io.
- 627 *Apro boitorian fü baszna.* Ha borban megh feözik, es chomra megh iszszak, embörben keueut es merget megh emeszt. Masodszor, ha megh teörük es uizzel megh elegitik es sebre teszik, szörferget ki uezsi az sebböl. Harmadszor,

ha uizben megh feőzik es rühes auagi uaras feiet benne megh mosnak, megh giogiul.*

- 628 *Keőreöl.* Az turboliat keöl szeődni es uizet keöl ueőnni, es innia keöl neki adni ehomra cgi io italt mind addigh, miglen megh giogiul.
- 629 *Bay fű uizenek hasznalattia.* Embörnek melliet megh tisztittia, korsagot el ront, merget el tauosztat, merges harapás ellen igeön io, torhat az giomorból ki hoz, uizelletőit megh indít, emesztet embörnek megh tisztittia. Hasznal fog faiasrolis, hasznal annakis, ki iol nem lat, io natharol es nehezen szülesről, reszeőgsegeőt el tauosztat, io fül faiasrol, homalios szőmnek, es keőniues szőmnek, kinek uer foli orrabol io, negied napi hideg lelesről io, keőszenről, has faiasrol, görczről, kez röszketesről, io diheős ebnek marasarol, mert ki uonnia az merget.
- 630 *Menta uizenek hasznalattia.* Jo maynak es lepnek betegsegeről, io kinek bűdös az szaia, giomrot megh ereőssit, okadast megh tilt, alut ueert belben el oszt, io merigi ellen, megh eőli az ferget, io hurut ellenis.
- 631 *Retők uize hasznalattia.* Jo uizsketegh ellen, melliet es szouat embörnek megh tisztittia, io negied napi hideg lelesről, keörölis io, annakis, kinek ualami macula uagion orczajan.
- 632 *Szent Benedök fűnek hasznalattia.* Jo Zent Antal tüzereől, io lab keőszenről, io tüz egesről, io fű faiasrol, rosa olayal io verhaszrolis.
- 633 *Ha megh akarod tudni, ha fiat szüle az azoni auagi leant, igi czelekődgiel.* Az apiomot teőd feiere az azzonnak, de eő ne tudgia, es ha eleőször ferfiat hü, tahat ferfiat szül, ha penig leant kialt, leania leszéon.
- 634 *Idem.* Veőd az neheszkős azzoni allatnak uizelletit, es as ket kis uermőt. Eg-gikben tegi arpat, masikban buzat, eőd rea mind az ketteőre az azzoni allat uizelletit, ha eleőször iü ki az buza, fiat szül, ha penig az arpa, leant.
- 635 *Szüles utan ualo faidalomrol oruosság.* Az tikmoni szekit feőzd megh ereőssen uizben, teörd megh hayal, es az fekete ürömnek leueleuel keősd az azzoni testere.
- 636 Feier malua giökeret feőzd megh hayal, teörd eőszsze es melegeön keősd rea.
- 637 Az borostiannak gimőlczet törd porra, es azzal füsteöld megh az azzoni allatnak testet.
- 638 *Kőszuenről ualo oruosság.* 1. Az tarkonnak giökeret, rutat, salliat, es kastorium neuü füuet borban főzd megh, es igia.
- 639 2. Feniü mag olayat, bort, salliat, eő magat eőnnj, mind io keőszeniősnak.
- 640 3. Az rokat uizben megh feőszni es abban fördöt teőnni, hasznal.
- 641 4. Ezör io füuet borban es olaiban feőz megh, es keősd az kezere auagi labara, kit az keőszeni bant io.
- 642 5. *Lab kőszueniről ualo oruosság.* Az eniuet megh melegiczed, es arpa lisztel saletrommal uioszszal egibe elegicz, es azzal kennied.
- 643 6. Az mőnietöt egesd megh fazekben, es az hamuat elegicz eczettel, es azzal kennied az keőszuent.
- 644 7. Keczenek ganeat egesd megh, es hayal teörd megh, keősd az keőszenire.
- 645 8. Niers kaposzta leuelet auagi az repat főzd megh, es azzal kend.
- 646 9. Az bozza leuelet bak faggiuual törd eőszsze es azzal kend.
- 647 10. Kenkeőuet, saletromot, sot, feőzd megh uizben, es eczettel keősd az labara.
- 648 11. Rutat, kaposztat, kamandromot es egi kiczin sot arpa lisztel teörd eőszsze, es azzal kennied.
- 649 12. Csak azon kaposztat teszik nemőlliek az keőszenre.
- 650 13. Viola giökeret feőzd megh eczettel, hasznal keőszenről.

- 651 14. Az czalant olaiban auagi leuelet medue hayal eöszsze teörni es kennj, hasznal.
- 652 15. Harmad napi eb keöliket eöli megh, es annak uereuel kend az keöszuent.
- 653 *linről ualo.* Rosa leuelet uegi szadban, es forgasd, es tölifan ki <ko> gomba teröm teörd megh, es aszald megh, es azzal kend az ineödét.
- 654 Vayat mezzel czinali coszsze es azzal kend.
- 655 Az timsoual kend megh ineödét es hasznal.
- 656 Az uiragot az ki az rosa közepöt all, aszald megh es teörd megh, kinek ine megh rothad uagi megh feketül, teörüld giakorta bor seöprüuel es megh giogiul.
- 657 *Terd auagy lab dagadasrol.* Az belend füuet teörd megh juh szarral es egi keues eczettel, kösd rea.
- 658 Az vüfűuet keösd rea niersen.
- 659 Az tehen szart melegen eczettel keuerd megh, keösd rea, io térd dagadasrol.
- 660 Kecze szart arpa uizzel es eczettel keös terdere, es hasznal.
- 661 *Iz fajasrol ualo oruossagh.* Az mák leuelet feözd megh, es rosaua teörd öszsze, azzal keösse.
- 662 Belend fűuel keössek.
- 663 Reteök leuella keössek.
- 664 Mikor az rutat megh feözik aszszu kaporral es megh iszsza, hasznal.
- 665 Az kecze szart teörd megh eczettel, keösd rea, hasznal.
- 666 Az galamb szart teörd megh, kösd rea.
- 667 Az borostian olaya mindeönnel inkab hasznal.
- 668 *Kik betegsegh miat balalra alusznak.* Az kecze szaruának füstü auagi szörenek füstü feöl ebreszti.
- 669 Kenkeönek füstüis, auagi azzoni allatnak hayanak füstys.
- 670 Tekeneös bekanak ueret kennied homlokara.
- 671 Az tehen tüdeiet keössek homlokara.
- 672 Az mustar magot teörd megh eczetben, es azzal ereössen teörüld talpath.
- 673 Semmi inkab feöl nem ebreszti, mind az hayanak füstü.
- 674 Az szarnias egernek feiet mesd el, es keösd ruhában az iob kezere, es nem hagi alunnj.
- 675 *Franczurol ualo oruossagh.* Rutat mezzel es temsoual teöry eöszsze, es azzal kend az franczu uarat.
- 676 Az bor seöprüuelis kennied az franczut.
- 677 Az feier huniort törd megh es azzal kend.
- 678 Saletrommal es olaial kennie a' uarat, hasznal.
- 679 A' szilfanak heat ha eczetben megh feözik, es azzal kenik, megh giogiul.
- 680 Az teörieikkel ha giakorta keni, megh giogiul.
- 681 *Szeplereöl ualo.* Az arpa liszteöt feözd megh eczetben es mezben, azzal kend az szepleöt.
- 682 Az borostiannak giümölczet meg teöruen, ölgituen olayal kend.
- 683 Az niul ueret melegeön orczaiara kenniek, mindeön szepleöt es undoksagot el tisztit.
- 684 Az galamb szart eczettel egiben elegituen mindeön makulat el tisztit.
- 685 Ha giakorta keserü mondolaua orczayat törlik, es ludnak belseö keöuersegeuel, igeön io.
- 686 *Gelisztarol.* Az szaruasnak szaruat egisd megh, teörd porra, ölgicz meg mezzel, kend meg az alfelet uele, es keöldeöket, mind le szalnak az gilisztak.

- 687 Ezör io füuet aszald megh, teörd megh, mezzel elegicz megh, keösd az keöl-deökere.
- 688 Meg egeöt szaruas szaruanak porat ad megh mezben innia.
- 689 Az ezör io füuet porra teörnj es megh innia, hasznal.
- 690 Az üreöm uizet, auagi barasz k leuelenek uizet egi keues eczettel meg innia igeön io.
- 691 *Auagi* az barasz k leuelet keötni az keöldeökere.
- 692 Peörle füuet feöz megh borban, igia megh.
- 693 Az cretat teörle porra, es igia megh teiben, hasznall. <teiben>
- 694 Az kaposzto magot id megh, mindeön fele allatot meg eöl embörben.
- 695 Vgian azont czeleködi az apiom magis.
- 696 Ha megh kenettetik az keöldeök keserü mondolual, es barasz k magnak olaya-u al, megh eöli az gelesztat.
- 697 Basilicom leuelet auagi a' ruta leuelet keczke teiben megh igia, hasznal.
- 698 Ha a' gilisztak megh bantiak auagi megh sertik a' giomornak szaiat, uegi lepes mezet ehomra az szaiaban, es az mezre feöl iünek az szaian.
- 699 Eeörüenj fünek giökeret io borban megh keöl innia, czodakeppen megh eöli mindeön embeör hasaban.
- 700 Apro giermeök gilisztaiarol igeön hasznal az viola olaya, hagi ha keöldeökere es hasara keötik.
- 701 *Agiek auagy has faiasrol.* Eörüeni fünek leuelet auagi giökeret, menit ket penz niomna egi poharban id megh, sanabatur.
- 702 Az rutat feözd megh fügeuel borban es azt igiad.
- 703 Az fekete ürmeöt teörd megh hayal, eczettel, iol megh keuerd, az utan keösd hasadra, egi ruhaban.
- 704 Az repat feözd megh uizben, es abban marcz az rutat, aual keösd agiekodat auagi hasadat.
- 705 Az vtifünek leuelet vy hayban teörd megh, es azt keösd hasara.
- 706 Az eörüeni fünek giökeret teörd megh es azt keösd hasara.
- 707 Feözd az mustart harmadaig, es ues korpat bele, es egi keues soot, iobbat nem latot embör has faiasrol.
- 708 Esztragnak auagi golianak ganeat teörd megh hayal, io has faiasrol.
- 709 *Kinek szai a auagi nielue megh uez.* Az apro boitoriant feözd megh uizben, es azzal mosd szadat.
- 710 Az keczke teyel auagi juh teyel melegeön mezet hoszsza teuen mossad szadat.
- 711 Meleg eczettelis igeön io mosni.
- 712 Az apiomnak maguat ragia, szaiaban tartuan sokaigh.
- 713 *Kinek aiaka megh basad.* Kennie aiakat mondola olayal giakorta, hasznal.
- 714 Az fülben ualo undoksagot teöd rea, hasznos.
- 715 Ha embörnek nielue auagi szai a el tekerödnek faidalom miat, keressen tükeört, ha lehet aczeltükört, tegiön uiaszt keözepire es szorgalmasan nezze.
- 716 *Hau i korsagrol.* Az fekete ürmeöt teörd megh, keösd hasara, megh allattia az ueert.
- 717 Az koriandrom maguat, vtifüuet uizben ha megh iszsza az azoni allat, mert allattia az ueert raita.
- 718 Valami verhasrol io, korsagrolis uigan azon io, lasd megh <meg> oda feöl.
- 719 *Emle dagadasrol.* Az keniernek belit teörd eöszsze az apiom leueleuel es keösd be uele.
- 720 Az len magot mezzel elegicz eösze, keösd be azzal.
- 721 Az malu at teörd megh olayal, es melegön kösd rea.

- 722 Az keczke ganeat eczettel es lisztel elegicz öössze, es keösd be uele.
- 723 Az eger szart teörd megh es uizzel öössze elegicz, azzal kend az emleiet, dagadasat el uezsi.
- 724 Ha penig zeör ferög auagi farkas seb leönne raita, tahat az keczke szart mezzel egibe csinald es azt keösd rea.
- 725 *Hogi az azzoni hamar foganczon (es szülliön).* Konkollial es teömiennel füstöillie magat.
- 726 Az labda neuü füuel ualaki füstöli magat, hamar giermeke leszöön.
- 727 Meddü azzoni allatok füstöltessenek adoes neuü faual es fogantattnak.
- 728 *Hogi könnien szülliön.* Magnes keöuet tarczön nala es ottan szül.
- 729 Ad az azzonnak az masik azzoni teiet, ottan szüll.
- 730 Az fekete ürmeöt feözd megh uizben, es melegeön keösd keöldökere es az szárara, ottan szül, de ha sok leszön raita, ki hoszsza megh az giermöknek az burokatis.
- 731 Az mentat igia megh mezes uizben.
- 732 Az pinpinella (az az Czaba ire) neuü füuet teörd megh, es teöd alaia, hamar szüll.
- 733 Az keczkenek szaruauual füstöld, auagi keörmeuel, es hamar szüll.
- 734 NB. Az feher lilium viragaban az minemö sarga uagion, ollian három viragbol ki szeduen megh keli szaraztani es törni, innia adni az vaiudo aszszonnak akarminemö italban.*
- 735 *Holt giermökeöt mikent köl annia meheböl ki hozni.* Veöd az bika epeiet mint egi mondola uolna keöuert, es tiszta borban megh keöl kalanban innia, az holt giermök ki iü beleöle.
- 736 Az keöuet, az melliet az eb mar, mikor hozza hayttiak, tegiök az földre, es az azzoni mönniön altal raita, es könnien szül, ezt Galenus mondgia.
- 737 Ezör io fünek leuelet asztasd megh, es az giapiutis asztasd megh, keösd az azzoni allat testere, ki uonsza az holt giermököt.
- 738 *Koszös feöröl.* Erdei rosat medue hayal teörd öössze, es kend megh a' feiet uele;
- 739 Dio olayualis io megh kennj az uarat.
- 740 Dio heat megh egetni es olaiban auagi borban megh teörnj, azzal keönnj.
- 741 Az egernek feiet temsoul öössze teörni, es melegeön kennj io. Plinius jria.
- 742 Mogiorut megh egetni es hamuat hayal öössze teörnj, koszosnak hayat hoz.
- 743 Az borznak beöreth megh egetni es szurokkal öössze czinalni, azzal kennj io.
- 744 Az niulnak feiet megh egetni es medue hayal auagi eczettel öössze czinalnj.
- 745 Eger szart megh teörni eczettel, es azzal kenni io.
- 746 Keczke szart megh egetni, es eczettel öössze czinalnj io.
- 747 Kigio böret hamuva teönnj, azzal az kozt hinteni, hamar el tiszttitia.
- 748 Niulat porra teönnj, azzal hintenj es myrtos olayal timporalni io.
- 749 Az ludnak a' hayat mezzel öössze teörd, kend megh uele, hasznall.
- 750 Bis almat borban megh feözni, es uiaszszal öössze teörni, azzal kennj es haya leszöön. Ezöket Plinius iria.
- 751 Az egeret egessd megh, teöd porra, elegicz medue hayal, kend megh uele, de annak eleötte iol megh uakoria a' feiet.
- 752 Vögied az eger szart, teörd megh, timporald öössze eczettel, mezzel es kend megh uele, de elöször iol uakard az feiet.
- 753 Az füge fanak leueleuel kennied, annak eleötte iol megh uakard.
- 754 Az Isten fajat meg egetuen es lugot keöl czinalni hamuiabol, es giakorta azzal mossa, megh giogiul.

- 755 Az medue es ludnak siriaual auagi haiaual eöszsze timporaluan igön io oruos-
sag, mint Auicenna szol. De mikor megh uakaria, meg nem keöl sebössiteni,
ha penig tudatlansagbol megh sebössitik, tahat rusa olayal auagi penigh lud
sirral keöl giogitanj.
- 756 *Fül faiasrol auagi daganatrol.* Reteök uizet bele czöpögetnj.
- 757 Auagi hagima leuet azzoni allat teiueel.
- 758 Auagi lud hayat mezzel bele czöpögetni.
- 759 Menta leuet mezes borral bele czöpögetnj.
- 760 Az rosat borban megh feöszni, a' leuet füleben boczatanj.
- 761 Roka hayt megh oluasztani es füleben boczatani.
- 762 Lud hay, tik hay fül faiaat megh giogit.
- 763 Diszno epeie fül faiaassrol io.
- 764 Ha kapor leue be eöntetik, ferget megh eöl.
- 765 Ha gönietsegben (. .) leszeön benne feözd megh <ü> az ürmeöth, es tarcz feie-
det az fazek feöliben, a' kiben az ürmeöt főztek es a' paraia megh giogittia.
- 766 Az forro eczetnek paraia az fülnek zugasat megh uigasztallia <eczetel> egie-
tömben soual.
- 767 Siketnek igeön hasznal, ha az hangia moniat megh teörük, es füleben eresztik.
- 768 Az keczige epeieis igeön io siketnek, ha füleben be czöpögetik.
- 769 Az bak epeie uayal egieteömben, az bak hugiaual egieteömben eöszsze timpo-
rald, es ha füleben eönteöd, igeön hasznal.
- 770 Ha ualami füleben be buik, ieleös oruossagh <ruta> ruta az eger epeieuel,
eczetel egieteömben czinalni es bele czöpögetnj.
- 771 Ha embör füleben fereög teröm, az tehen hust fogd szenhöz es az leuet ueöd el
czcrepben, es azt giakorta czöpögesd bele.
- 772 Az fül zöngesről igeön io az roka hayt bele czöpögetnj.
- 773 *Siketsegről io oruossagh.* Gilisztat teörd megh, hangia moniat, az rutanak le-
uelet, czöket eöszsze teöruen es olayban megh feozuen melegeön boczasd füli-
ben, az el uezsöt hallast megh adgia.
- 774 Ha keöuecz auagi magh, auagi egieb fele allat be csik embörnek füleben, egi
embör tegie a' fülere az szaiat erössen, es sokaigh be lehellieön, annak utan-
na creössen szopia es ki iü az keö.
- 775 Ha ferög embör füleben buik, eösd bele az baraszok leuelenek leueth, es megh
uigaszik.
- 776 Auagi az feier örömnök leuet ösd bele, io azis.
- 777 Az bay fünek leue ha fülben be öntik, igeön hasznal fül faiasrol es siketseg-
reöl.
- 778 Isop uize olaiban egibe elegituen es melegön az füleben boczatuán, nagi fai-
dalmat el uezsi.
- 779 Ha embörnek füleben alut uer leszeön esesbeöl, io az hagimanak leuet eczet-
tel bele czöpögetnj.
- 780 Auagi igeön meleg kenieret tarcz fülere.
- 781 *Torokgikrol auagi dagadasrol.* Az fokhagimat megh teörd es ruhaban keösd
rea, io.
- 782 Az irmöt mezzel es saletrommal rea kössed, io.
- 783 Torokgikrol eb szart rea keötni hasznos.
- 784 Veörös hagimaual io megh kennj.
- 785 Touabba igeön io, ha az giapiut megh főzöd isop uizben, megh martod olay-
ban, azzal keötöd be az torkod.

- 786 Az feczke fiat eleuenön egesd megh, es az hammat mirrhaua! es mezzel, egi mertek alat mindeöniket eöszsze czinald, czoda hasznalattiat mongia Plinius.
- 787 *Nebezen uizellesreöl.* Feözd megh az eörüeni füet borban es id megh melegön reggel es estue, hasznal.
- 788 Vgian azon betegsegröl io ha az isopot, es mentat megh feözöd borban es iszod.
- 789 Vgian azon betegsegrol centaurea (az az föld epeie) neuü fü ha borban aland egi keuisse, es az uthan megh iszod.
- 790 Auagi fözd megh az centaureat uizben reconciliummal es nad mezzel, melegeön id megh.
- 791 Az viola uiraga es az reconciliumnak leuelet, feier maluanak giökeret.
- 792 Isopot feöz megh uizben fügeuel, mezzel es rutaua!, io azoknak, kik nehezen uezsnek lelekzeteöt.
- 793 Peöszercze füet uegi mind giökerestül es leuelestül, teörd megh, es az leuet mezzel egi arant, auagy egi mertek szörent fözd megh, es uizebeöl mindeön nap igiek egi egi kalannal, leölköt uehet, embörnek melliebol ki tisztit mindeön rutsagot.
- 794 Es bizonnial tudgia, ha ezön pöszerce neuü füet ha megh aszalia s megh feözi uizben, es mindeön nap innia ad egi egi kalannal benne, megh uigasztia azokat, kik megh fuladnak, auagi kik neheszen uezsnek leölköt.
- 795 *Korsagrol.* Az violat uizben megh feözd, es ad megh innia, igeön hasznal ieleösben giermököknek.
- 796 Az embörnek ueret uögied akar uyabol, akar egieb testeböl, kend megh az uerrel az szaiat az korsagosnak.
- 797 Az Vicenna Doctor mondgia, az baromnak ueret borban ha megh iszsza, az korsagos embört megh giogittia.
- 798 Feözd megh az esztergolianak a' szüet, ad meg uizben innia, megh önnys io.
- 799 Bay füet es violat uizben megh feözni es innia adni, hasznal.
- 800 Az feczke fészkeben talaltatik egi kiczin keöueczke, kösd niakara az korsagosnak mikor leli, es megh szabadittia tüle.
- 801 Valakik kezeökben hordosznak kaport, korsagh nem bantia.
- 802 Tekenös beka epeieuel ha az orrat megh keneöd, el eseöt korsagot feöl emel.
- 803 Korsagh ellen io uiselni farkas börböl czinaltat, de az mesztelen huson keöl hordozni.
- 804 Jo korsagrol claris oluaso szömöt megh teörni es megh innia.
- 805 Auagy claris oluasot niakaban uiselni.
- 806 Az orra likat megh kenni rutha leueuel, igeön io.
- 807 Az zaruasnak szaruat le faragni auagi porra teönnj, es borban innia megh adni, igön hasznal.
- 808 Az hollo moniat niersen megh innia adni kezör, igeön io.
- 809 Az niulnak teyet ha megh iszsza, korsagot megh ronth.
- 810 Az czerfa giöngiet teörd megh mind leuesteöl [!], ad megh innia, soha nem bantia azt az embört. Ez probat, en, Teörök Janos giakorta probaltam, bizonnak talaluan.
- 811 *Has fajasrol.* Az fekete ürmeöt teörd porra, mezes uizben ad megh innia, es megh giogiul.
- 812 Az meli giermöknek hasa fay, teörd megh az mentat es keöment uizben, keösd hasara, megh giogiul.
- 813 Igeön io az mentat megh teörni, es a' leuet ki faczarni, io borban melegön megh adni innia.

- 814 Io azon mentat megh feözni es hasara keőtni.
 815 Claris oluaso szömöt ha megh teörd, es uizzel eösssze megh adod innia, io has faiasrol.
 816 Az feier maluat feözd megh, es a' leueben marc3 ualami rutat [P], keösd be uele haromszor napiaban az hasat, es megh giogittia.
 817 Feözd megh az igeön agh laput es az maluat uizben, keösd rea melegeön.
 818 Az farkas szart ha szárára keötik auagi melliere, el mulattia az has faiaat.
 819 Az keöldeököt, kit el meczzenek, ha meg aszalliak, es megh teörik, es megh adgiak innia, azt iria Auicenna, hagi io has faiasrol.
 820 Tormentilla deakul (eökör fark) az fünek neue, azt mondgiak, hagi ha megh teörik, es megh forralliak, soha iob nincz has faiasrol.
 821 Az galamb szart teörd megh es borban feözd megh. Keösd hasara, mindeönnek fölötte hasznal.
 822 Az farkas szart ha megh adod innia, de ugi, hagi ne tudgia az embör, megh giogiul has faiasbol.
 823 *Keöröl ualo.* Apiom maguat auagi giökeret feözd megh borban, ad megh innia, io.
 824 Mondola olay igeön io azoknak, kik nehezen (uesznek) uiszelnek auagi keö bantia eöketh.
 825 Lapu giökeret megh feözni, megh innia igeön io.
 826 Az fekete üröm keöuet el ront embörben.
 827 Peörie fü giökeret ha borban megh feözend, io keöröl.
 828 Feier maluat fözd megh borban, igeön io azoknak, kik nehezen uiszelnek.
 829 Ha az niulnak ueseiet borban meg eszeöd, keöuet el ronth.
 830 Keö ronto füuet feöz megh borban, es megh giogittia.
 831 Jaspis neuü keö ha megh itatik, el rontia az keöueth.
 832 Jo keörül az niulnak uere, kit Pinkösd hoban niusznak.
 833 Jo az ferfiunak szeötermös testet ha megh keneöd roka uerrel, el rontia az keöuet. Ha nem hiszöd, ues egi keöuet az roka uerben, harmad napig seömmi leszöen benne.
 834 Az niul ueret böröstül egietömben egesd megh uy fazekben, es az hamuabol agi egi kalannal melegh borban az embörnek feördöben, es megh giogiul.
 835 Jo, ha az niulat mindeönöstül porra teszeödis, borban megh iszod.
 836 Az baknak mayat, tüdeiet, ueseiet, belit, moniat uagdald megh igeön apron es czinaly kolbaszt beleöle, feözd megh, es ad megh eönnj, czudat lacz a' keö feleöl.
 837 Het fokhagima feiet feözzenek sokaig, es azt adgia eönnj harmad napigh, keö ellen bizoni dologh.
 838 Roka uert melegeön innia, el rontia az keöueth.
 839 Az hayais igeön io, ha megh kenik az szömermes testet uele.
 840 *Fogh faiasrol oruossagh.* Rosa olayal fogath megh kenni mikor fay auagi mikor fayni kezd, igeön hasznal.
 841 Az gombanak belit teöd az fognak oduaban, megh keönniebiti faiasath.
 842 Az lapu fünek giökeret borban feözni es uizet fogra (eszt) eresztenj.
 843 Celidonia (Czinadonna) giökeret borban megh feözuen, es fogara teuen fog faiaat el mulat.
 844 Az feier ürömöt fözzed es mossad szadat uele.
 845 Az tarkoni giökeret eczetben feözd megh, es tarcz szadban.
 846 Keöment eönnj hasznal az fognak.
 847 Aszald megh az gelisztat, teöd porra, es az hamuabol tegy az oduas fogara.

- 848 Eöruenj füuet ha chomra eszi, fogat megh ereössiti.
 849 Az feniü fat apron hasogasd, feőzd megh eczetben, az eczeteöt tarcz szadban.
 850 Földi bozzanak giökeret feőzd megh eczetben, es tarcz szadban.
 851 Aszszu uiolat feöz megh borban, azt tarcz szadban.
 852 Bay füuet es uti füuet feőzdd megh borban mind addig, mig nem el iszsza harmadat, azt tarcz szadban, es giakorta ki pögd.
 853 Az belend fünek maguat uesd az tüzben, es az füstit nadon auagi koron ereszd faio fogadra.
 854 Teöry megh ket görözd fokhagimat es keösd karodra, az meli felöl fogad fay, mind hozza uonnia az merget.
 855 *Feö faiasrol.* Jo feö faiasrol az borostiannak leue, ha orraban czöpögeti, es azonnal feöstöt tesznek orra ala.
 856 Az kakuk füuet feőzd megh eczetben es keösd feiere.
 857 Jo feö faiasrol az rosa olay.
 858 Hasonlatoskeppen az mondola olaj, ha megh kenettetik ueleök.
 859 Az hagima leuet cösd orraban, s el mulik.
 860 Teöry megh egi nehani fokhagima göröszdöt, es az leueben marc sz ruhát auagi giapiat, dugd be mind az ket fület, el mulik.
 861 Veöd uizet az borostiannak (leu), cös olait hozza es eczeteöt, kend megh az orra likait uele.
 862 Mentat auagi mustart elegicz cöszsze eczettel, kend feiet uele.
 863 Az keczke szart teörd megh rosa olayal es eczettel, kend megh feiet uele.
 864 Az nap utan iaro füuet keösd feiedre, es az naptul ualo feö fajast el mulattia.
 865 Fekete ürmöt es feier ürmöt feöz megh eczetben, szürd megh ruha altal, es azzal mosd fejedet.
 866 *Natharol valo.* Az fa hei igeön io feö faiasrol, ha megh teörük es orraban be fuiaik.
 867 Borsot, tengöri szeölöuel cönnj natharol igeön io.
 868 Mirrha az nathat el tisztittia.
 869 Az harom leuelü füuet feőzd megh uizben, es ad innia.
 870 Az czekla leuelenek leuet teölcz orraban, az feőnek mindeön niomorusagarol hasznal, azt mondgia Galenus.
 871 Az mák leueis io natharol.
 872 Jo az {kol} konkolinak leucis.
 873 *Verhasrol.* Negi tikmoniakat feöz megh eczetben, es az tikmonnak szekit ueöd ki eppen, es teöd eleuen tüzre, giakorta ki uegied, es erös eczettel {ki uögied} megh ötözd, igi czeleködgiel mind addig, mig megh nem feketeödig, annak utanna ueöd ki, teörd porra, es az port teölcz be egi agh tikban. Az agh tikot mind addig feőzd az tikmonnal, az kit bele teölteötöl, elseö uizben, mig az czontia husatul el ualik, es ad cönnj az betegnek, es az leuet megh innia. Bizonnak mongiak.
 874 Az teglan az minemü moh uagion, zöld mint egi fan ollian, aszald megh, es teörd megh, ad megh innia chomra egi fekete poharban borban.
 875 Az feniü fanak heat feőzd megh uizben, es az uizet igia.
 876 Vegi tizön harom gelengöniet auagi galagoniat, cöt szöm borsot, teörd cöszsze ezeöket oh borral, es ad innia harom reggel ehomra.
 877 Teöröt keolest feöz megh, es teöd bele az tuloknak keöuerseget, ad megh melegeön cönnj, es adgj hidegh uizet innia rea.
 878 Harom tikmoniat tegi eczetben, es had harom nap es eiel benne allani, az utan

- uegi tiszta lisztöt, keuerd megh az tikmoniakkal, es feözd megh borban, ad
megh eönnj.
- 879 Igön io az szerezön dio, ha megh teörík, es uerben megh iszszak.
- 880 Mindeön fele uerreöl io az vtifünek uize ebed eleöt es uaczora utan ha isz-
szak.
- 881 Az teöríekis io mindön fele uerröl.
- 882 Az mondat feözd megh mezzel, mig megh fektödíg, es azt ögie ehomra.
- 883 Az czerfa leuelenek uizet ucönnj, es innia io.
- 884 Teörd megh az galamb szart, es ercös eczettel keösd agiekara.
- 885 Geszteöniet eönnys io verhasrol.
- 886 Szaruas ucert innia.
- 887 Auagi szaruat porra teönnj io.
- 888 Folio uiznek rákiat megh teörnj, es borban megh innia igcön io.
- 889 *Mayrol ualo oruossagh.* Az borostian giökerenek heat megh teörni, borban
megh innia.
- 890 Vad salliat auagi maguat borban megh innia igön io.
- 891 Bay füet uagi porat olayban megh feözni, es melegön melliére es iob olda-
lara keöl keötni.
- 892 Az szaruas tüdeiet mindeön szörszamaual teöd feöl az füstre, mig megh asz,
az utan teörd megh es mezzel ad megh eönnj, io.
- 893 Az zöld kaposztat teörd megh iol, es melegh mezzel elegicz megh, teöd az
mayara.
- 894 Az niul mayat eönnj, auagi porra teönnj io azoknak, kiknek maiok megh uesz.
- 895 *Reszögsegh ellen.* Retköt eönni io reszögsegröl.
- 896 Kaposztat eönnj eleöször eczettel, hasznal.
- 897 Hídegh uizet innia, azis io.
- 898 Az baranj tüdeiet io eönnj.
- 899 Az par hagimatis igcön io eönnj.
- 900 Bay füet (egöt) megh teörnj, es arrol innia.
- 901 Valami eczeteöst eönnys hasznos.
- 902 *Bolondsagrol, azaz kik nem alusznak, banem csak ell iarnak.* Bolondsagrol
io uborka magot azzoni allat teieben megh innia.
- 903 Baknak tüdeiet melegeön feiere teönnj io.
- 904 Az bay füet ha megh iszsza, hasznos.
- 905 Kakuk füetis io innia adni.
- 906 Az rutat teörd megh eczetben, es azzal kend az homlokat, io mindeönfele
bolondsagrol, auagi kinek feieben ualami bontakozas uagion.
- 907 Adas az keczkenek füet eönnj, mas nap feid megh, es az tejet ehomra megh
innia, hasznal.
- 908 Feier niulnak böret teöd feie ala, de eö ne tudgia, es az bolond alugiek raita.
- 909 Haiat el nirni, es ucert ueönni raita, bolondsagrol io.
- 910 Belend füet tegi az uankos ala. Plinius.
- 911 Hogi az belend fü magot megh töriek, Galenus ira, azzony allat teieben uiola
olaiban es rosa olaiban azal kennied az tar feiet, hogi megh nirik az bolondot.
- 912 Az belend füet föld megh edeös borral, orrat, fület, aiakat kend uele.
- 913 Az (M) niul epeiet ad megh borban innia, s el aluttia mind addig, migh
eczeteöt nem acz innia.
- 914 *Büdeös szayrol.* Az kakuk füet uesd borban, mosd azzal szadat.
- 915 Nemelliek penig mossak szaiokat anisommal.
- 916 Esznek nemölleiek szerezön diot.

- 917 Kakuk füuet es fekete giopart mezben megh eönnj hasznal бүдös szayrol.
 918 Mikor alunni megion io erős eczettel, auagi io borral szaiat mosni.
 919 Ha lehelleteöd бүдөс, mikor alunnj megh, egi pohar eczeteöt apronkent igiek
 megh. Ha reggel iszszais io.
 920 Szökfüuet ragnys igön hasznal.
 921 *Orr uer foliasrol.* Az giapiat marc3 be az tikmonban, az az a' feiereben teöd
 homlokara es orcaizara.
 922 Az babot teörd megh, teöd orra likaban, az ueert megh allatthia.
 923 Az hidegh keöuet teöd ket feleöl az uak szömökre, megh allattia.
 924 Az rutanak leuelet auagi leuet czöpögesd orra likaban, megh allattia.
 925 Az czalan uizet kend homlokara es megh allattia.
 926 Az uert, az ki a' orra likabol ki iü, egesd megh, teörd megh, es azt fud orra
 likaban. Fekügiek es hidegh uizet orcizara eczettel egieteömben czöpögesse-
 nek.
 927. Az tehen szaruat teörd porra, es az porabol ues az orra likaban. Ha fazekben
 megh egetik, io uer hasrolis.*
 928 Az niul szöret megh teörni, tikmoni feiereuel egiben habarni, es orraban teönnj.
 929 Erös eczethen marc3 ruhat, es azt teöd giakorta homlokara es niakara.
 930 *Mindönnapi hidegh lelesről.* Az bay füuet es az uti füuet feözd megh tiszta
 uizben, annak utanna szürd megh, es azt igia az kit hideg lell.
 931 Az bozza fanak belsö heat feözd megh uizben, es azt ad megh innia mele-
 geön, io.
 932 Harom czöp aszszoni allat teiet, az ki giermököt czöczöltet, az az szoptat, ad
 megh uizben innia, de cö ne tudgia.
 933 Az földi bozzanak giökeret mesd feöl, mint egy uyod uolna kilenczet, teörd
 megh es ad megh innia feier borban, de ne alugiek rea, mindeön betegsegeöt
 el tauosztat.
 934 Pimpinella (az az, Czaba ire) neuü füuet adgj meg innia melegh uizben, ottan
 el hadgia az hidegh.
 935 *Harmad napi hideg lelesről.* Pimpinellanak egi nehani leuelet feözd megh uiz-
 ben, ad megh innia.
 936 Harom szöm koriandromot adgy megh innia higan sült tikmoniban nap kelet
 eleöt, de cö ne tudgia (az az, sobrak borsot), megh giogiul.
 937 Pimpinella neuü fü uizet ha akkor iszsza, mikor leli, el hadgia.
 938 Az liliomnak uizetis io innia.
 939 Az apiomnak uizetis igön io.
 940 Az giopar fünek harom leuclet es harom giökeret teörd megh, es ad megh in-
 nia feier borban.
 941 Az fekete ürömnnek uizet rosa olayal egietömben elegituen ha az beteg megh
 keni ezzel magath, tahat megh giogiul.
 942 Az szaruas szüeben uagion egi piczin czont, azt teörd megh, es azt megh in-
 nia harmad napi hidegreöl.
 943 *Negied napi hidegh lelesről.* Medue hust eönnj io hidegh lelesreöl.
 944 Az apro boitoriant feözd megh ereös eczethen es az igia, hasznos.
 945 Az fekete ürömnnek uizet olayal egielituen harmad napig azt igia giakorta me-
 legeön.
 946 Teörd megh az vtifünek regi giökeret, feözd megh borban, es ad megh innia
 az eleöt, migh rea nem iuth.
 947 Negiuen szöm borsot teöry megh, es ad megh meleg uizben innia, io.
 948 Az salliat es leuendulat fözd megh, ad meg melegh uizben innia.

- 949 Centaureat (föld epeiet) teörd megh borban, ad megh innia.
 950 Az dionak belső belit teörd megh es forrald megh borban, es ad megh innia.
 951 Az apiomnak egi nehani maguat meleg uizben igia.
 952 Auagy koriandrom magot niellie el, migh rea iü.
 953 *Szeöm faiasrol.* Ruta uizet mezzel eöszsze teörd, auagi azzony allat teieuel, azt ereszd szömeben.
 954 Az rutanak csak azon leueis io.
 955 Aszszu rosat kenierrel egieteömben köös szömere, auagi feier kenierre borban martuan.
 956 Az azzony allat teiet tikmony feierueuel elegicz megh es nedues giapiuban köösd rea. Plinius mongia.
 957 Aszszu rosat feöz megh borban, szürd megh, a' leuet ereszd szömeben, igeön io.
 958 Az tikmonnak feieret elegicz rosa uizzel, es borral eöszsze, azt köösd szömere, hasznal.
 959 Folio uiz halanak kööuersceueul kend megh szömödet.
 960 Az erdej keczkenek epeie mind szöm faiasrol, s mind haliogrol, czipas szöm-rölis igeön io.
 961 Czipas szömnek io az vtifünek teöuenek uizet ha bele czöpögetik.
 962 Salatat giakorta cönnj art az szömnek.
 963 Celidonianak leuet uas fazekben megh feöszni mezben igeön io.
 964 Rutat kömenj uizzel es mezzel eöszsze czinalnj s azzal kenni io.
 965 Az kapor szömnek art.
 966 Megh sült tikmony feiere apiommal, saphrannial, mezzel egiben teöressesk, es szömere keötnj.
 967 Borban azot kenier io szömnek, kinek faias miat megh dagadh.
 968 Az niul epeieis mezzel elegituen giakorta szömödet kenni io.
 969 Az kömenj giökeret feözd megh, es annak az uizeuel tarcz szömödet, igeön hasznal haliogrol.
 970 Az szapora fünek giökeret auagi leuelet teörd megh, es tegi egi kiczin soot hozza, azt köösd az uereös szömere.
 971 Az ueer monioronak feieret tiszta mezzel elegicz megh, azzal kend szömeidet.
 972 Az feier kenier belit aszald megh, es rosa uizel eiel azt köösd ra, hasznal.
 973 Vereös szömnek io ha egi ruhat kiczin giermök uizelletiben megh asztacz, es azt keöteöd szeömere.
 974 *Kinek orra lika megh uezs.* Az borostian leuelenek uizet ha orraban czöpögetik io.
 975 Az ludnak belseö siriat elegicz eöszsze par hagima leueuel, hasznos.
 976 Eb szölö szöm leueuel kend megh keczör az orra likat napiaban, io.
 977 Ha az rutanak leuet orraban faczarod, megh giogittia.
 978 Az galiczkeö gonosz hust orraboll el tauosztat, ha orraban teszik.
 979 Vgian arrol io Isten faiais, ha megh feözöd es orraban ereszteöd a' leuet.
 980 Minden fele epe io ornak betegsegereöl, ha meg kenik uele, uagi orraban fu-
 iak.
 981 *Inaknak oruossaga.* Az kaposzta leuelet megh melegiteni, es az inakoth kenni, hasznall.
 982 Feier maluanak giökeret mezzel es feniü szorokkal egiben (inak) elegitettet, inakra kenni io.
 983 Az len magnak liszti inaknak kemenseget el uezsti egi kiczin soot hozzo teuen.
 984 Az füzfanak heat es leuet borban megh feöszni, azzal teöröld az inakath.

- 985 Az feczke szart főzd megh eczetben mezzel, es azzal kennj hasznos.
- 986 Az borostian olay az inaknak mindeön fele betegsegereöl io, ha kenik.
- 987 Az vtfüuet teörd megh soual, azzal kend az inakat, hasznal.
- 988 *Meredökröl.* Sallias bor es isopis io odal faiasroll.
- 989 Az erdej diszninak szarat teörd megh es keösd oldalara, megh giogiul.
- 990 Peszercze füuet viola olayal öszsze teörni, es ruhauual teörüld oldalara.
- 991 Egy font füget teör megh hayban uagy olayban, es azt keösd oldalara.
- 992 *Aszszu korsagrol.* Az keczke keöuerit feözd megh uizben, es az leuet ad innja.
- 993 Az vti fünek leuet ad innia.
- 994 Az farkasnak giomrat es az szaruas tüdeiet megh teörni, es borban megh innia.
- 995 Az cigat megh teörnj, megh egetnj, borban megh innia, io aszszu korsagrol.
- 996 Az vayat es az mezet egi mertek szörent főzd megh mind addig, miglen uöröse ualtozik, annak utanna teöd egi szeleönczeben. Io kinek tüdeie megh uezs.
- 997 Az maak uizet innia es arpa uizet, hasznos.
- 998 *Be rekedesről.* Az diszno borz ueret forgassa szaiaban.
- 999 Tikmony szekit {sol} soual keöl elegitenj, egi keues mezzel, es azt ögie, io.
- 1000 Viola uizet innia hasznos.
- 1001 Reconciliomot eönnj io.
- 1002 Ha hidegsegbeöl uagion az be rekedes, borsot, salliat, teöry megh es feier borban feözd megh, es azzal az itallal ely.
- 1003 *Beli szakadasrol.* Aszszu kaposztanak teörsökenek hamuiat forrald olayban, az olayat igia megh, az hamuat olayban keösd rea.
- 1004 Az feniü magot teörd megh, es azt ad megh innia.
- 1005 Az Isten faianak maguat ad megh innia.
- 1006 Az niul szart mezzel feözd megh, es giakorta agy innia benne mint egy babnit, megh giogiul.
- 1007 *Rühessgreöl ualo.* Mikoron embörnek keze uagi egieb teste megh rühesül, teörd megh az cöruenj füuet hayal, es azzal kend megh kezedet es egieb tes-teödeth.
- 1008 Az agh tiknak epeieuel kend megh az sinniedeköt.
- 1009 Az vörös lapunak giökeret teörd megh hayal, es azzal kend.
- 1010 Az par hagimat teörd megh eczettel es saletrommal, azzal kennic kez et egieb testet, s megh giogiul.
- 1011 *Czoklasrol.* Az kapor maguat egesd megh, es azt szagold, el mulattia.
- 1012 Harom oranak eleötte agi egi giömber giökeret neki, es osztan egi itall bort igiek megh rea, el mulattia.
- 1013 Az meleg kenicret mikor az kemönczeböl ki uezsik, teöd giomrara.
- 1014 *Rasztrol ualo.* Az viola giökeret mosd megh, teörd megh eczetben, azzall kennied az rasztot.
- 1015 Az borostian leuelet főzd megh eczetben es teörd megh, faczard ki a' leuet, es azt ad innia az rasztos embörnek, de ugi, hogi az eleöt ereössen fusson.
- 1016 Ezeör io fünek leuelet teörried, es azt ad innia.
- 1017 Kakuk füuet főz megh uizben, ad innia.
- 1018 Az tormat ha megh eszöd, auagi ha megh iszodis, io.
- 1019 Az füz fanak hcat feözd megh borban, es azt ad innia.
- 1020 Claris oluaso szömöt teöry, es azt add uizben megh innia.
- 1021 Az cö maga uizelletit igia, hasznal.

- 1022 *Giomor faiasrol, auagi nem emeszthetesreöl.* Az bis alma leuet elegicz megh olayal, es ad megh innia, hasznal.
- 1023 Az rosa uizet ad megh innia, es az giomornak heüseget el uezsi.
- 1024 Az rosat teörd megh, kend megh uele az hasad, io.
- 1025 Az keömeni magot teörd megh, es azt borban igia, hasznall.
- 1026 Ha ualameli embeör giomra szomehozik, meleg uizet elegicz cöszsze olayal, es azt igia.
- 1027 Feözd megh az maak feiet uizben, s azt igia.
- 1028 Giomor faiasrol cöt rosat, uagi hetet, uagi kilenczet, annj szöm borsal, teörd cöszsze melegh uizben ad megh innia.
- 1029 Giomrat megh melegitenj rutat, mentat, apiomot, kaport, mind ezeöket feözd megh uizben, es azt igia.
- 1030 Mikor a' giomornak giümölcz miat ualami bantasa leszeön, ögiek giömbert rea, ismet irmcöt, rosa olaial kend megh az hasadath.
- 1031 Mikor sok etel miat igön szomehozik, egiel anisomot es el mulattia.
- 1032 Auagy igial ciel melegh uizet, el mulattia.
- 1033 *Az ki uert peökik.* Hagimat cönnj kenierrel, almat hozza teuen.
- 1034 Mondola (olayal) olayal kend megh az feiedet, es megh giogiul.
- 1035 Az feier ürmeöt illatozza auagi feie ala teögiek, de cö ne tudgia az anisomot.
- 1036 Az coriandrom maguat teörd megh, szürd megh melegh uizben, es azt igiad.
- 1037 *Aluasrol.* Az makot uizben feözd megh, es cöd megh, io azoknak, kik nehezen alhatnak.
- 1038 Az mak uizet feözd megh, es cöd megh rosa olayal, es kend megh homlokot uele, alhatik.
- 1039 *Horutrol.* Diot, moniorot teöry megh, nierns uizben igiad, es sok ideig ualo horutrol hasznall.
- 1040 Az retkeöt feözd megh uizben, es azt igia.
- 1041 Igial eczeteöt ehomra, es megh allattia.
- 1042 Rutat figeuel feöz megh borban, igia megh.
- 1043 Az aszszu füget fözd isoppall uizben, es annak uizet igia.
- 1044 Feözd megh az tikmoniat es mezben teörd megh, es azt eögied, io.
- 1045 Az peöszercze füuet feözd megh, azt eögie, es megh giogiul utanna.
- 1046 *Okadasrol.* Babot cönnj, auagi retkeöt, io okadasroll.
- 1047 Egi szelet piritot kenieret marcza rosa uizben, es eögie megh.
- 1048 *Nebezen uizellesről.* Az peörie fünek giökeret feözd megh uizben, es azt ad innia.
- 1049 Az czuka allat es tetemet teörd iol megh, es teiben ad megh innia.
- 1050 Az apiomot es az keö ronto füuet feözd megh uizben, es azt igia melegeön reggel es estue.
- 1051 Jo az egerfarknak giökeret megh teörnj, es borban megh innia.
- 1052 Auagy teörd megh niernsen, faczard borban, azt igia.
- 1053 Teörd megh az czalani maguat, azt igia borban ehomra.
- 1054 Kiualkeppen giermököknek io fekete ürmöt es epeör füuet borban megh feözny egi kiczinnie, es az utan megh teörnj es giakorta kötnj.
- 1055 Mikor az uizelletnek uta megh uezs, teörd megh az papa monia füuet auagi pap moniat, es keösd testere.
- 1056 Auagi niernsen igia megh az tikmonnak szekit.
- 1057 Ha az giermök sokat uizellik, ad megh borban innia az niulnak agia ueleiet, es hasznall.
- 1058 *Sebreöl ualo oruosság.* Az mirrha fy sebeöt megh giogit.

- 1059 Az tömienis verös seböt megh giogiet.
 1060 Az eger fark fü uy seböt dagadastol megh tart.
 1061 Az eger szart ha uionnad a' sebre teszeöd, nem hadgia el mergeseödnj.
 1062 Vy es o seb meg giogiul az kaposzta leuetül.
 1063 Az ezör io fünek annj ereiet mondgiak sebreöl, hagi az hustis eöszsze forral-
 lia.
 1064 *Niluass.* Az czalanj giökereth teörd megh egy keues soban, keösd rea, (h)
 ki hozza a' nilat a' testböl.*
 1065 Az meh fulankiat ki uonnia az mez.
 1066 Az eger füuet oh hayal oluazd eöszsze, es keösd az sebre, megh tisztittia, es
 megh giogittia.
 1067 Az vtifünek maguat teörd megh, es azzal hincz az vy sebeöth.
 1068 *Niluass.* Nilat embörnek testeööl ki uesteön, ha az kigio beöret az kit el
 hany, hayban eöszsze teörik, es rea keötik.*
 1069 Az folio uiz rakiat teörd megh, es azt keösd az sebre, a' hon az nill uagion.
 1070 Az ruta sebeöt megh giogith.
 1071 *Mikor ualakit igön uernek.* Niuszzszanak hamar egy juhöt, es melegeön keösd
 be az beöreuel, allion raita egy nap es egy cicl, megh giogittia.
 1072 *Ha az betegh megh ballion.* Teörd megh az pimpinellat (Czaba ire), es uiz-
 ben ad megh innia. Ha ottan ki megjön az seben az uiz, tudgiad, hagi megh
 hall, de ha nem megjön, nem hall.
 1073 *Feökelyről es egieb varroll.* Az juh ganeat eger uerrel kend az feökelt mel-
 leg heliön, el uestz.
 1074 Törd megh az salctromot egi keues mezzel, azzal kend.
 1075 Vond le az tiuk labarol az bört tüzeön, es azzal kend az feökelt haromszor
 auagy teöbször, es megh teörd az feökelt.
 1076 Az füzfa heat egesd megh es czinald eöszsze eczettel, keösd az feökelire.
 1077 Apro boitoriant teöry ereös eczettel, azt keösd rea.
 1078 Az eöruenj füis io rola, uagi megh eszeöd, uagi megh iszod.
 1079 Hasznal, ha ezön füet borral iszolis megh.
 1080 *Kelesről es pokoll uarroll.* Egesd megh az papyrossat, es azzal hincz az uarat
 es touab nem teried.
 1081 Az diszno epeieuel io megh kennj mindeön fele uarat.
 1082 Kelesben cöntenj io mezet es megh tisztittia.
 1083 Az vtifünek leue mindeön uarrol io.
 1084 Az borostian leuelet feözd megh borban, es azzal kennied az uarat.
 1085 Az ezör io füuet feözd megh borban, azzal tarczad az uarath, megh tisztittia,
 es az sebet megh giogittia.
 1086 Az temsot teörd eöszsze mezzel, azzal kend az uarat.
 1087 Az czalant teörd megh egi kjs soual, es azt keösd az uarra, az ki ell teriedne.
 1088 Az varat el szarasztani uegy kaprot, giapiut, hayat, isten faiat es gubat, ezeö-
 ket egesd megh, es ely uele.
 1089 *Szömermö's testnek uararol.* Föld megh az salliat borban es azzal keösd.
 1090 Kecze teie az vtifü leueleuel ualamenire forrasztassek megh, es kend uele.
 1091 Ha penigh megh dagad es fay, oluazd az viaszszat, olayt, partu neuü fünek
 leueleuel, es azzal keösd be, bizonj megh giogiul.
 1092 Mosd megh az ferfi testet eczettel, es szarazd megh egy ruhaual, es hincz megh
 guba porral az testet haromszor (az testet) napiaban, megh giogiul.
 1093 *Dagadas ellen.* Az földi bozzanak leuelet teörd megh, ragd kenierre es bort
 eös rea, keösd be az daganatot uele.

- 1094 Az feniü magot teörd megh uizben, es keösd rea.
 1095 Az arpa liszteöt feözd megh eczetben, es galamb zarral es azzu fügeuel teörd eöszsze, feözd megh es keösd rea.
 1096 *Kigio auagy eb marasrol.* Teörd megh az ihar fanak leuelet, es agi megh innia benne három kalannal.
 1097 Az tikfiat szakaszd kette, es melegeön keösd az kigio harapasra.
 1098 Az kit diheös eb megh mar, igiek eb uert, meg giogiul.
 1099 Az niers kaposztat teörd megh, ueöd leuet, id megh borban, io kigio marasrol.
 1100 Az czeör io füuet teörd megh, es az leuet idgia eb harapasrol.
 1101 Az fokhagimat teörd megh mezzel, es keösd a' sebre, dihös eb marasrol.
 1102 *Meb czipesreöl.* Jo az malua leuelet heliere kötnj.
 1103 *Kik merget megh isznak.* Az ezör io füet teörd megh es eczetben id megh.
 1104 Három penz niomatnj baj füuet teöry megh, es az porat ad megh innia.
 1105 Az pcöszerce fünek leuet ad megh innia heörtelen borban.
 1106 Az apro boitorian füuet teörd megh, es agy megh innja benne keczöör, menit cgi penz megh niomna, bizonj hasznal.
 1107 Tarkont es kenkeöuet feüstöld megh az merges allatot uele, es el uesz.
 1108 Ha az szaruasnak szaruauual füsteölld el futanak az merges allatok.
 1109 Ha az szaruasnak iob labat az kapura feöl zögezöd, nem hagy az uduarra seömmi merges allatot be meönnj.
 1110 *Ki nem ganeolbatik.* Az kigio böret, az kit ell uet, rosa olayal feözd megh egi rez medönczeben auagy rez mosarban, es kend megh az testet uele.
 1111 Mikor feyk az teiet timsot teöry bele es azt igiad kalannal.
 1112 Melegicz megh az rosa olayt, auagi viola olait, es azzal kend az alfelet.
 1113 Mesztelen seggel ülliön sült almara, es igen szeki leszeön.
 1114 Az apro feniü fanak heat feözd megh, es azt kösd az alfelere.
 1115 Teölcz megh ket saczkot teöröt kenkeöuel, kiket forraly megh eczetben, neha eggikre ülliön, neha masikra melegeön, mint el türheti, es el mulattia faidalmat.
 1116 Az kaposztat feözd meg ereös eczetben, hiueöcz megh, es azt keösd az alfelerc, hasznall.
 1117 *Mirigy balall ellen.* Vegi retkeöt, tormat, bozza giökeret, diot, feier ürmeöt, rutat, eczeteöt auagi egöt bort, teörie eöszsze ezöket, es azzal ellieön az betegh.
 1118 *Si serpens fuerit in homine.* Accipe absynthium et arthemesium et coque in (. . .) fortissimo aceto bibat et statim morietur serpens in homine, feier üröm, fekete üröm keöll.*
 1119 *Seresröl auagi köszueniröl.* Asd ki az leusticom giökeret, teörd megh ereös-sen, az utan oh hayban peörkeöld megh, es kend tüznal uele.
 1120 *Dagadozasrol auagi sargulasrol.* Vöd az leustikom giökeret, teörd ereössen megh, az utan egöt bort, es fa olayt, es viaszt, ezeöket szürd megh, iret czinaly beleöle, es azzal kennied, ezeöket penig megh keöl feözni es szürnj.
 1121 *Hagimazrol.* Veöd az leustikom leuelet, telben penig az giökeret, es ereös-sen teörd megh, az utan o hayban pörkeöld megh, mindeön estue az izeket kend megh uele, es hasznal.
 1122 *Auagy.* Az leustikomnak giökeret aszald megh, es azzal füsteöllied az hazat, es senkin az hagimaz nem fogh, es az sirt, a' ki ben az faban megh marath, szörözd egi kis szeleönczeben, ismetlen kennied az inakot.
 1123 *Czecz fajasroll.* Vegi mezet, teömient, görög feiert, arany gleteöt, egi arant

czinald cöszsze, es kend megh az heliet, tehecz sapphrantis hozza, az menire illik.

- 1124 *Eletesreöl.* Fekete üröm giökeret, uti füuet, akar Isten faiat, es feözd megh ereös eczetben a' giökeret es igia megh. Annak utanna keres hangia bolt auagy feszket, es feözd megh az hangiakat mind feszkestül sok uizben, es abban fűrödgiék egy nehany napon egy mas utan.
- 1125 *Verbasrol.* Egeör fa bimboiat feözd megh abrotanummal (az Isten faiaual), temsoual es egeöt borral, es igia, de megh tarcza magat, ualami el csapia hasat, sültet eögiék.
- 1126 *Saur ellen ualo.* Az apro eb teienek, kit ncuesznek annak, giökeret aszald megh, es teörd megh, mint a' liszteöt, es szitald megh. Egy fel dio heaban meni ferne, <teret> ket annj töröt giömbert tegy hozza, es harom falat ostiaban ehomra niel el. Ha penig meg nem inditana egy oraigh, hat teöbbet uegy, mert nemeölj embeörnek küleömb természeti uagion. Immar mikor sokaig meönt uolna, es az hasat faydalna, uegy ottan tehen hus leuet petreseliommal feöttet, io melegeön, kenieret bele hanuian eögiéd, es megh all az hasad faiasa.
- 1127 *Nielu faiasrol.* Aloest megh keöl teörnj, borban es mezben megh keöl teörnj es uele megh mosni zayat es ki pökny, hasznall.
- 1128 *Az kinek beli le szall.* Az eufasianak uiragath es leuelet szeöd, es hiueös heliön aszald megh, teörd megh, szitald megh, es piricz egy szelet kenieret, es hincz megh az kenieret a' megh szitalt eufrasiaual, estue es reggel azt eögie.
- 1129 *Izról ualo.* Az feier maíua giökeret borban feözni, es azzal giakorta szaiat mosni.
- 1130 *[Izról ualo.]* Edeös mondolays io borral, ha embör raguan iol megh forgattia szaiaban.
- 1131 *Fogh faiasrol.* Leucstikom giökeret teöry, keösd kiczin ruhaban, forraly ecze-teöth, es bele martogasd io heuen, giakorta az fayó fogat uele parolnj.
- 1132 *Feö faiasrol.* Barany ürmöt es fekete ürmeöt eczetben keöl martani, paras hamuban melegitenj, es az uak szömökre keötnj.
- 1133 *Meredökrüll.* Mentat, szöökfüuet, feniü magot, irmeöt megh keöl feöszni borban, es posztot bēle martanj, es azzall parolnj.
- 1134 *Verbasrol, auagy ki nem vizelhet.* Az kek liliomoth megh keöl teörnj es giom-rara keötnj. Kinek penjk uizelletj megh all, megh keöl szürnj a' leuet es in-nia adnj.
- 1135 *Emesztesreöl.* Szödgy uagy husz leuel salliat, es mezben forrallia megh egy kiczin fazokban az sallia leuelet, de ne feözze igcön, csak egy tikmony sültik, es azt eögie reggel, akar penigh delben haromszor.
- 1136 *Verbasroll.* Szögy eufasiat es szarazd megh hiueös helieön, teörd megh, szitald megh, es az mely embörön feier uerhas uagion, veörös borban igia megh az eufasianak porat. Ha penigh ueörös bort nem talal, csak tikmoniban eögie megh. Ha kin tiszta uerhas uagion, azis tikmoniban egie megh.
- 1137 *Fogh faiasrol.* Vegy saletromot es egy nehany leuel salliat, es ereössen feözd megh egy pögreiben tiszta uizben ugy mint feligh foria el leuet, az utan az mint a' melegséget ell türhed, mosd szadat s fogaidatis uele, megh giogiul.
- 1138 *Contra raszt.* Quere rafanum et scinde per frustra, sicut solet scindi, atque sparge cum sale in una parua scutella, et permittas stare in eadem scutella in sale per unam horam aut diutius usque quando sal liquefiat, deinde excipe rafanum de sua aqua quam habuerit post salsationem, postea rafanum cum suis foliis tere simul in mortariolo cum exigua farina siliginacea (tar buza lisztel, auagy csak szep tiszta buza liszt langiaual) et cum aqua rafani, quam ex sal-

satione prius accepit unge uentrem ubi dolorem habet, et postea tritum <fari-nam?) rafa-num liget ad uentrem bene calidum ut pati poterit et sanabitur.*

- 1139 *Contra sanguinem conglobatum in homine.* Az embőrben egésze giult auagi sült teöröt uerreöl: Az rak feiben ki keö uagion feier, uegy hetet benne, es az niul laba terdeben ki kis . . . *
- 1140 *Tormentilla* 4 latt, mirra 1 lat, mastix 1 latt, temso 1 lot, laurcabaccha 1 latt, minium 4 latt, az miniomot legh utolszor keöl bele uetni.
- 1141 *Megis masfele flastrom.* Safran 2 latt, fekete szurok 4 latt, calafonia 8 latt, viaz 8 latt, terpentina 16 latt, galbanum 1 latt, aramoniacum 1 latt, myrra 1 latt, feier tömien 4 latt, mastix 1 latt. Immar az galbanomot es aramoniako-mott megh keöl teörni es eczetbe teönnj. Egi nap tarczad benne, annak utan-na teöd az tűzhöz, hogi megh oluadgion, az utan szürd megh, es uesd bele az füeket: calafoniat, terpentinat, az utan az mastixot, tömient, keuerteön ke-ueried, hogi megh ne egijön. Mikor megh feö, uesd bele az safrant, es teörd iol el benne, annak utanna czinald czapokba, ez leszöön neköd io ir.
- 1142 *Horutrol walo.* Az lilium olayal melegeön az melliet kennied, es az folio ui-zet melegön igia estue, igeön haznal.
- 1143 *Az ki nehezen ueszon leleöktetött.* Czinaly flastromott fügebeöl, arpa liztbeöl es konkolinak liztibeöl, mezbcöl es uaybol, es az melliere keösd, de azt gia-korta le keöl ueönni, es tizta ruhaual az melliet teörülni es melegeön giakorta rea keötni.
- 1144 *Zöld cytrium.* Fa olay 1 latt, uiaz 1 latt, temso egi latt, feier resina 1 latt, terpentina 1 latt, görög feier 1 latt, ezöket mind egi medeönczebe keöl rakni, es io citrium leszöön belcöle, ha megh feözöed.
- 1145 *Mas citrium.* Keöl ahoz fa olay 1 latt, szaruas faggiu 1 latt, terpentina 1 latt, uiaz 1 latt, timso 1 latt, mastix 1 latt, canfor 1 latt, tömien 1 latt, laureabacca 1 latt, tikmon feiere 1 latt, görög feieris 1 latt.
- 1146 *Franczurol es közuenireöl.* Vegi sáitalan hayat 4 (. .) penz arrat, tömient d[rachma] 3, feniü szurkot 4 penz arrat, görög feiert pro drachma 4, temsot drachma 3, meszet fel fontot, fa olayt pro drachma 3, galiczkeöuet pro drach-ma 2½, ismet soot es eczetött. Ezöket elegicz öszue, az utan teöd az tűzben, hogi megh oluadgion, osztan szürd megh tiszta ruha altal, teöd egi uy fazekba, az ki megh marad az ruhan feöllüül, teörd megh mosarba, es annak utanna az olayba, es az feniü szurkot es olayt teöd az tűzbe, hogi azis megh oluadgion, osztan timporald egibe, es ugi keöl eötöd napig meleg szobaba kenni, ketseg-nekül megh giogiul. De bort ne igiek, se hust ne eögiék, se halat eötöd napig, hanem csak azu allatot egiek, uizetis ritkan igiek, meg giogiul.
- 1147 *Veörös flastrom turos labrol.* Toboz 8 lot, ezüst glet 8 lat, terpentina 2 lat, viaz fel font, rosa olay 3 lat, lapis calaminaris fel font, dragantum 2 lat, oli-banum 3 lat, mastix 2 lat, tömien 3 latt. Ezt kemeni irnek hiak, mikor feözni kezdi, azt el ne hadgia, minduntalan keuerie, mert megh egh, osztan sebeös szennel se feözzed, hizöm megh latod, ha megh kemeniözik, osztan had ell az feözset.
- 1148 *Zöld deakorium.* Ket lat grispan, olay uiaz 4 lat, terpentina egi lat, egi dioni szaruas faggiu, ha penig azt nem talalsz, egi dioni iros uayat keres, s ugi czi-nald megh.
- 1149 *Jeleös szaraszto feier ir.* Vegi fel font gletöt ezüsteöt, egi mertek eczeteöt, ez szerszamokat teöd egi fazekba, had allion benne egi eyel, osztan teölcz fa olayt rea, es giakorta keueried mind addig, mig megh feierül, ugi lezon io.
- 1150 *Eokleleö flastrom.* Vegi 8 lat uiazt, calafoniat 8 latot, muniat 8 latot, terpen-

tinat 4 latot, camfort eöt latot, igit czinald megh: veöd az uiazt es az calafoniat, muniat, oluazd meg egimas között, es szürd megh tiszta ruha által, es ugi uessed az port bele, igit leszeön iol czinálua.

- 1151 *Jo fele feier ir.* Vegi egi font fa olayt, fel font szaruas faggiat, fel font ter-pentinat, fel font mezet, had oluadgianak megh ezök az szerszamok egi mas között, s io leszeön.

- 1152 *Szürke ir.* Fa olayt egi fontot, barani faggiut egi fontot, calafoniat 4 latot, weörös mirrat 1 fontot, ueöd ez negi szeörszamat, es mind addig feözzed, migh szürke lezeön, es ueöd az port es ugi tegi bele feier vitroliomot 2 latot, temsot 2 latot, es had oluadgion megh ez, ugi tegi osztan mastixot, teömient mindeön felet ket ket latot, rez port egi latot, ugi lezön meg czinálua.

- 1153 *Cytrium uy sebreöl.* Vegi egi font fa olayt, herczöt 6 latot, ket lat mezet, 6 lat ter-pentinat, egi lat teömient, 2 lat mastixot, hat lat calafoniat, ket lat uiazt, ezokbeöl ez szerszamokból czinald meg az citrium iret, es igön io lezön.

- 1154 *Ha azt akarod, bogy szep feier orczad legieön.* Keres borostiant, lent, keöment, egi keues büdcös kenöseöt, teöd egi fazekben, feözd iol ereossen, es reggel reggel mossad az orczadath uele, es szep feier orczad leszeön, de erös eczetbe feözzed.

- 1155 *Tetüreöl.* Az ruta uizet fa olayal elegituen, ha tartod s megh keneöd testeöd es ruhadath, nem tereöm az tetü mindeön ketsegnékül benned.

- 1156 *Auagi.* Sült almaual elegicz iol ösze eleuen kenösöt.

- 1157 *De (am) serpente: az kigiorul.* Az monias louat futtasd mind addigh, migh nem ereossen megh uereteözik az monia között, es az monian ualo taitekot ueöd le szep feier ruhaban, auagi ualamiuel egiebbel, ha csak kezeddél uesseöd leys, az utan eöszsze elegituen borral auagi uizzel, egi tiszta edeniben ad megh innia, ki megjön beleöle, auagi megh rothad, es megh emeszi.

- 1158 *Auagi.* Ehöztesd ket auagi harom nap, az utan teöd io meleg feördeöben az mint el tühethi, es ad megh innia az lo hugiat innia; sanabizur.

- 1159 *Szeömölczüreöl.* Az tik mayat süsd megh, es teörüld azzal melegeön, el uesz.

- 1160 *Auagi.* Ueöd az uizet, melliet az lo ki erezt szaiabol mikor iszik, azzal mos-gial es el heruad.

- 1161 *Barom balalrol.* Imez igeket ird kapozta leuelekre es ad megh eönni az bar-moknak: X Rex X Pax, X Vox X in X pö X Dei X filio X Amen X In nomine Patris, filii X et spiritus sancti.*

- 1162 *Diszno balalrol.* X Zordor X Zondor X Zarrabor X Zarabia X Zarabor. Ezöket ird kenier hearra es ad megh eönny, nem halnak bizonnial hidgied.*

- 1163 *Fog fajasrol.* Tiszta feöldön az fog faio embört allasd meg arczul nap keletre eöszsze teuen mind ket labat ird meg ez keöuetközö circulust laba högynel, de az kest el ne fordicz kezembe, hanem a' mint előző fogod, mind uegig ugy tarcz. Elözör (tod) told az földbe az [a] litteraba nie-lig az kest, kergied ha faie? Ha mongia fai: az utan told az [o] litteraban, ismet az utan a' [d] litteraba, utolzor az [g] littera-ba. Ualamellikbe toliod penig mindönkor, kergied ha fac, ualamellikön mongia hagi nem fay, mingiart el hadgiad, es el all rola az fogh fayas.

ante	mors
sed	Abaga-ro.

- 1164 *Mecz czinallas.* Egi uastag szalma szalra tekery giapottat, es marcZ petronilom olayba, es azt teöd uizbe a' mint az candelabromot szoktak czinálni, es teöd oly helire, hagi szel ne erie, es mind egy allapatba egh.

- 1165 *Giomornak forrosagarol, eieli es nappali szomesagrol es szaynak szaradasarol.* Veöd az czerfa giöngienek fayat, az zöldet uakard le, föld meg feier borban es igia estue es reggel, de kenier hey alat keöl feözni.

- 1166 *Az retkeött uesd el kikeletkor egi czörtörteők nap, de abban az holnapba teőb czörtörteők ne essék, ha nem teliesseggel az utolson kell, es io leszeön.*
- 1167 *Mehekrol oruossag.* Hogi ha az mehekbe mettöli esik, az az nagi hoszszu fe-reög, keres ket karacson közöt ualo hamuat, az az vy es oh karacson közöt, es azzal hinczed az alliat az kasnak, mind le hulnak az lepp közül es meghalnak.
- 1168 *Hogi kertödböl ki ne mönniön.* Iltes az szoba küszeöbire karacson estin egi szüz leankat, ereszt es negi darab fonalat ucle, ketteit az szobaba ereszsze, s ketteit penig az pituat fele ereszsze. Azokat oszton sodord egibe, kösd altal derekadon, es haly három eijel, osztan tauazal a' meli kertben lezön a' meh, möni oda, es fond ueszszeö modra az karok köziben az fonalat akkor, mikor ki ereszteöd meheidet, ezt monduan: Eörök mindönható Vr Isten, ezt en czelekeszeöm az the hiröddel es zent paranczolatiddal, hogi ez kertből ki ne mehesseön az en mehem, sem penig mehemnek raya, hanem meg találhassam mind en ioszagomat: Paranczolom penig tinekteők en meheim Attianak, Fiunak (neueben) es Zent Leleők Istennek neueben, hogi ti masuue ne mehesse-tök, se penig az mas ianboret ne hordhassatok, se az tieteöket ne hordhassak mas embör mehey, ha nem tys igaz keresmentökkal ellietök, azonkeppen egie-bekeys Attianak, Fiunak es Zent Leleők Istennek neueben Amen.
- 1169 *Hogi sokat alugiek.* Az apro boitoriant teöd feie ala a' kinek akarod, es mig el nem ueszeöd feie alól, mind addig el aluszik.
- 1170 *Alias.* Vegi papa füet, tikmon feieret, törd ösze iol öket, egi nehanszor keösd uak szeömere, az utan alhatik.
- 1171 *Az möli embörön seb esik fegiuer miat, mint keöllion barbeli nekül megh gio-gittani. Tatay kapitan Rosomberk Vram oruossaga.* 1. Medue hay fel font. 2. Erdei diszno hay fel font. 3. Szaruas faggiu fel font. 4. Oroszlani hay egi dio heinit. 5. Földi gilisztat egi dio heinit, de meg keöl szaraztani es porra keöl teönni. 6. Az holt embör kapiniaiba ki peniz uagion, nemeötül hyak (miez) [?], magiarul annit teszeön, mint mohaban ket dio heinit. 7. Fekete nadalt ket dio heinit. 8. Az meli meh magatul megh hal, annak uiazaban ket dio heinit. 9. Sandli fat egi quinteöt. 10. Plut stant, magiarul annit teszeön vérkeö, hat quinteöt. – Touabba ueöd eszödbe ez praeceptakkal mint keöl el-neöd. Ez tiz felet feözd eöszsze es ollian leszeön, mint egi ir, es tarczad szük-segödneke' idciere, hogi ha ualakit meg uagnanak fegiuerrel, azt a' fegiuert uöd hozzad, es az seböshöz nem keöllene hadni niulni az barbelinak, hanem ezzel ez irrel keöl kenni az fegiuert mindeön masod auagi harmad nap, es szepön ruhaua be kötözni, de oli ruhaua keöl keötüni, kit azoni allat nem uiselt so-hais, de uöd eszödbe, meleg heliön keöl tartani az fegiuert, be keötuen, hogi az szel es hideg ne erie, mert ha szel erne, az seb igön faina, de uöd eszödbe, az seöt az embörön seömmiuel nem keöl keötüni, hanem mindön nap három-szor keöl mosni, hideg kut uizzal niarba, de ha telbe történik, meg keöl egi kiczinnie melegiteni, csak annira, hogi az igön hidege meönniön ki beleöle, es háromszor auagi ketször keöl napiaba mosni, osztan szep tiszta ruhaua be keötüni uizesön, egiebbel sömmiuel nem keöl tartani az sebeöt, de ha az fegiuert nem kaphattiak kiuel meg uagtak, talallianak ket darab mogioru fakat, auagi akarminemüt, es azokat az fakat keueriek megh az sebön, hogi meg uerösüllienek, es azt az fat kenniek, mint szinten az fegiuert, az mint ide feöl irua uagion, ha husz auagi eötuen melyföldnire leszönis az beteg, meg giogiul, es szabadon dolgat lathattia, iarhat, nem fay neki az seb, ingien megh sem erzi, az mint be giogiul. Ez eginehanszor probalt dolog sok uitezökön, de uöd

eszeödbe, ha oli seb uagion raita, kitül halalt szenuedne, de keteölködnél gio-
giulasa feleöl, az meli praeceptomok az 9. es 10. tizedik[!] numeran uagion,
ez ket praeceptat porra teuen hincz az fegiuerre, auagi az fara, tarcz az tűz-
höz, ha az fa ollian leszeön, mint az ezüst feniös, meg hall, de ha uerre ual-
tozik, meg giogiul. Ez az probaia.

- 1172 *Ad furtum cognoscendum.* Accipe mercurium cum sanguine hirci permixtum,
et depinge oculum in pariete uel ubiuis et infige clauum in oculum et statim
clammabit donec furtum reddet.*
- 1173 *Aliter.* Scribe in cartulis: Abraham ligauit te + Isak retinuit + Jacob do-
mum reduxit + Quibus scriptis pone unam chartam sub <latem> limitem ostii
superiorem, aliam sub inferiorem limitem ostii, et si quis reus hoc furto trans-
ibit dolore clammabit, donec furtum reddere cogitur.*
- 1174 *Mas azonrol.* Ird ezöket egi kis czedulara, es eyelre teöd feied ala, ezök az
igek: d, a, bb, et u, h, aa, d, i, n, n, r, cho, x. Hogi penig ugian ualoba meg
lassad, mas eyelreis auagi harmad eyelreis ez keüetközö beötüketis hozza iriad,
es eggiüt tegied feied ala. Ezök az bötük: n, g, xx, q, t, i, d, b, r, al, r, f, tt, u, s,
p, λ, ξ, p, f, γ, ψ, v, probatum.
- 1175 *Magtalansagrol.* Ird egi kis darab lapis onra auagi forgaczra ez beötüket: n,
g, b, k, b, g, a, z, o, n, e, a; Ez ad annak a' megtalan azzonnak, hogi uisel-
lie nala, ha penig nem hinne, keösd oli fara, ki nem tereömt gimölczöt, es
az utan teröm.
- 1176 *Haligrol.* Az eöreg hangianak moniait teörd megh, teölcz bort rea, had allion
raita mig meg tisztul, az utan ereszd szeömebe, es el ueszeön három eszten-
deigh ualo haliooth.
- 1177 *Hagimazrol.* Fokhagimat, tömient, feier rosa uizet, eleuen tüzet teöry ösz-
sze, kennied uele teniereth, terde hailasa[t], niakat, melliet, es megh giogiul.
- 1178 *Ha akarsz arani auagi ezüst színüt irni.* Vegi egi auagi ket penz arra eleuen
keniösöt, es öncz erős eczetöt rea, es egi keues meszet, az ki megh oltatlan, es
teöd egi üuegbe egi kiczin eleuen tüzre, mig el oluad, es ha szeptön el ol-
uad, uöd ki az tüztöl, meg ülepödik es ezüst színüt irhacz uele. Ha penig aka-
rod, saphrant tegi bele, s arani színü leszeön.
- 1179 Az christali üuegeöt törd megh, es keuerd tikmoni feiereuel eöszsze, iry uele,
ha penig akarod, hogi arani színü legiön, dörgöld arani giürüel. Ha penig
akarod, hogi ezüst szint mutasson, dörgöld ezüst giürüel.
- 1180 *Kigio marasrol.* Vegi legiet, törd meg, elegicz meg borba es uayba, es törüld
meg az heliet uele, mindön merget ki uonza.
- 1181 *Verhasrol ualo.* Üs ket tikmoniat egi kis fazekba, elegicz megh fa olayal, id
megh, es legh ottan megh all. Probalt dologh.
- 1182 *Regi es giogiulbatatlan sebreöl.* Tekerd ugi az papyrossat, mint az kalmarok
szoktak az borsnak czinalni, es foktasd egi fogoban az papyrossat, az uas ben-
ne leuen, hogi megh ne egesse kezet, giuicz megh az papyrossat az szelösbik
feleröl, es az uasnak olayaua kennied. Auagi ha az papyrosba nem fogodis az
uasat, hanem czak az uasra tcszödis az egöt papyrossat, olaya megion ki az
uasnak, s io leszön.
- 1183 *Hogi ereös eczeteöd legieön.* Vcs tizönket arpa szeömeöt belc, ismeth eges
egi kis szelet kenieret, asztis uesd bele, es igeön ereös leszeön. Probatum est.
- 1184 *Ha az nebezkeös azzonnak fia leszön auagi leania.* Az nehezkeös aszszonnak
teyet teöd uizbe, ha ala nem megion az uizbe az tey, tahat fia leszeön, ha pe-
nig ala megion benne, tahat leania leszeön.
- 1185 *Az beteg ha ele auagi megh hall.* Veöd az aszszoni allat teyet, boczasd az

betegh hugiaba, ha ala merül az hugiba az tey, tahat meg hall, ha feölliül marad, meg giogiul.

- 1186 *Kinek keze, laba öszsze sogorodnak, inak es ereke özze uoniodnak.* Ezöknek szükseg mindcön harmad nap földi bozzaual feördeöt czinalni, ki szanto földi borazdaba tereöm, telbe penig csak giökereis io. Az utan keres igeön regi o hayat, kendeör magot, beczi szappant auagi raki szappant, pap monia neuü füuet, ereös eczeteöth, ezöket ioll öszsze keöl teörni, az utan meg keöl feözni, es azzall kenni az inakat igeön meleg szobaba, auagi sebeös tüznel, keörniüle rakuan a tüzet.
- 1187 *Keleuenireöl.* Kenkeöuet keöl hörtelen borban innia adni. Az melliere penig keöl keöttni retkeöt, tormat, pokhalat, legiet, fokhagimat, mezzel keöl öszsze czinalni, folio füuet, földi bozza giökereth, szepeön ösze teörue.
- 1188 *Etetes ellen.* Az golia zuzzanak belsö hartiaiath üöd ki, az tüzet ketfele szituan aszald megh, törd porra, es haromszor tikmoniba meg ögied ehara.
- 1189 *Vak körömrööl.* Az uti fünek maguauaal szeög[i] felig egi fazekat, teölcz eczeteöth rea, feözd meg kenie[r] hey alat, foria el az leuet ugi mint felig, az utan min[t] el türheti, keöteözd uele, meg giogiull.
- 1190 *Kopasz embörreöl.* Ket uy fazek keözöt meg keöl erősse[n] egetni a' sarga gi-kot, annak porauaal keöl hinteni, de meztelen kezzel nem io fogni, mert az kezetis szeör keli, ha hon meg eren[d], hanem ruhauaal keöll fogni.
- 1191 *Iz etelreöl ualo.* Tarkont leueleuel es koroiaua[l] erős eczeteöt, isopot eczetbe meg keöl feözni, es ki teuen tüztööl, temsot teörue bele uetni, es azzal kel kenni, embörnek in[nia].
- 1192 *Haliagrol.* Az egernek giomraba a' minemü teyet talalsz, azt aszald meg, teörd megh, hincz meg uele, sanabitur probatum.
- 1193 *Nilallas ellen, auagi mely faiasrol.* Vegi ket auagi 3 feniü magot, teörd meg, öncz egöt bort rea, azt giuicz meg, de mindönöstül fogua el ne had egni, hanem hogi meg oltod, egi kalannal az meleg egöt borban igial megh, az többiuel teörüld melliedet, az utan az feniü magot keösd melliedre a' hon nilallik, es igeön hasznal.
- 1194 *Horutrol.* Az füget hasicz ketfele, az saphrant teörd kemeniön megh, hincz bele, uond a' niasra, süsd megh, ehara ögied, es el hagi az horut.
- 1195 *Egesreöl.* Szöd az feier ireömnek negi leueleth, teöd olayba, es azt ragd rea, el szaraztia.
- 1196 *Auagi.* Szeöd az arua czallant, aszald meg, teörd megh, es olayal kend meg az sebeöt, azal hincz, meg giogiul.
- 1197 *Meredökröl.* Az feniü magot törd meg, es öncz egi keues egöt bort rea, fazczard meg, agi meg innia ben[nc], es az uekoniát kend meg az teöbbiuel, meg giogiul.
- 1198 *A' meli sebbe ferög uagion.* Vöd a barazkfa leuelet, teörd meg, az leuet fazczard az sebre, ki uezsti beleöle.
- 1199 *Kinek szayat iz eszi.* Az kökeni teöuisnek az giökeret ast ki, mosd meg szepeön, az heat hancz le, töd egi pögrebe, az kit meg hant, tölcz erős eczetöt rea, had forio[n] kemeniön, osztan meg többet tölcz rea, osztan három penz ara temsot ues bele, mustar magotis, narancz alma heatis, giömbertis egi marokkal, osztan ha meg feö kemeniön, töd ki [.....] azzal mossad szadat.*
- 1200 *Rothadasrol.* Az komlot aszald meg, feier borban fözd iol erőssen, temsot es rosa pogaczat ues bele, es hogi meg fözöd, teöd ki, had hülliön megh. Az ruha mohot szaggasd bele, azt töd a' sebre.

- 1201 *Iz uizreöl.* Keres egi marok gilisztat, mosd meg erőssen uizbe, annak utanna töd egi szep mazos pögreme, ues egi keues kenkeöuet es temsot bele, az utan tölcz egi keues egöt bort bele, töd az tűzhöz, az gilisztanak osztan leue leszeön, azzal lööd az sebeöt, kibeöl az iz uiz iar, ruha mohotis szaggas, es azt marc az löues utan az uizbe, meg az kereötis teöd ugi az sebbe, meg allattia.
- 1202 *Ki alaia buddik.* Az fekete giopart narancz alma heual öszsze io borba forrald meg, ezt igia giakorta.
- 1203 *Fenereöl.* Az rutat, birsalmat feier borba köl főzni ugi, hoga lagy legiön, mint egi ir, es ruhara kennie, azzal kösse.
- 1204 *A' kinek keze ki meöniül.* Az uiasz sonkoliat meg keöl feözni eczetbe, melegeön rea keöl keötni, sanabitur.
- 1205 *Kinek moniaba keö uagion.* Ne ögiek harom nap, osztan az eb hálnak fiebebe ualo keöuet uögied, teörd meg, ad meg innia rosa uizbe ehomra.
- 1206 *Sömorrröl.* Az merkurimot tölcz egi kis bögrebe, teölcz egi kis uizet rea, egöt bortis, azzal mossza, meg giogiul.
- 1207 *Szömfaiasrol.* Ruhát egöt borba köl martani, lagy soual hinteni, az szeömere kenni, megh giogiul.
- 1208 *Egesreöl ualo.* Pete olay, tikmoni feier, ezöket ösze keöl timporalni, egi medeönczebe keöl teönni, erőssen teörni, feözni, hoga lagy legiön, ezzel kenni, io leszeön.
- 1209 *Kibe beka uagion.* Egi penz arra borsot, egi penz arra timsot, görög feiert, feier eb szart az menit akarsz ues bele, ismet ues anni teöriekeöt bele, az porokat elegicz öszsze, osztan az bekat az nielue alat szaggasd, akar ispottal, akarmifele uassal, hoga meg ueörössödiek, kend meg osztan ez szerszammal, meg giogiul.
- 1210 *Kinek orra uere foly.* Egi kis giapottat, uagi ruha mohot pete olayba martani, es orraba dugni, meg allattia.
- 1211 *Verbas ellen.* Mery harom kalan bort, harom kalan teyet öszsze, es ad meg ehara innia, az utan fekügiek le, alugiek, igy czeleködiek harom reggel.
- 1212 *Puska leöuesreöl.* Keres sos kaposzta leuet, feolandial teörd öszsze, az utan czinali ruha mohot, marc az kapiszta lebe, tiszticz meg az sebeöt uele. Sanabitur.
- 1213 *Kinek tüdeie, maya meg rothad.* Vöd harom leuelet az sallianak, mosd meg tisztza uizbe, es millie soual fozd meg, ad megh eönni harom reöggel harmat, harmat, es meg szenuettesse magát. Sanabitur.
- 1214 *Fekete fogrol.* Eös eczetbe az rosa pogaczat, feözd meg, azzal kend, meg feierül.
- 1215 *Oduas fogrol.* Tarkoni giökeret feöz erös eczetbe, teöd az oduaba ket nap, meg giogiul.
- 1216 *Fakadozo labrol.* Vegi gletöt, fa olayt, uiazt, de az olay töb legiön az <olai> uiaznal, de az uiaz ha töb leszeön, meg kemeniti es nem io leszeön, hanem annit ues bele a' meni alkolmas leszön, hoga igeön kemeni ne legiön. Haromszor is meg lassad, menit keöl bele uetneöd, azzal kössed, es el allattia.
- 1217 *Közuenireöl.* Keres ket pint fenicö magot, tizönket font rakot, es fel marok sot, eczeteöt, teörd erőssen rez mosarba, az utan szürd meg, az uizet tölcz üuegbe, es a' hon fay, azzal kennied.
- 1218 *Gilisztarol.* Keres centaureat, aszald meg, teörd megh ioll, borban forrald iol, es azt id melegeön ehara, meg hálnak, es mind alol mönnök ki beleöled.
- 1219 *Kibe beka uagion.* Az szamarnak teyet mind hugiaual ösze uegied, es ad meg innia ehara feördöbe melegön, az minth ell türheti.

- 1220 *Kibe kigio uagion.* Az czerfanak heat meg keöl törni, crössen feözni eczetbe, meg keöl innia adni, ki uezs belcöle.
- 1221 *Vadsömöröl.* Keniösö, kenkeö, cinobrium, ezöket teörd öszsze rez mosarba, es azzal kennied, meg giogiul.
- 1222 *Hideg lelesreöl.* Egöt bort, timsot, tikmon feieret, raki szappant auagi beczit, frikaluan, barani faggiat, ezöketh cösze habaruan talaczkaba lud tollall, es szen mellet iol meg kenuen es be takaruan meg izzadgion, es el hadgia, de az utan harmad nap le mossa io meleg uizbe meg föröduen, hogi az bideös ueritek le mosodgiek rolla.
- 1223 *Kinek monia meg uezs.* Aleopaticum egi lat, feier tömien 1 lat, glet 4 lat, borban crössen feözni, ezzel mosni keöl.
- 1224 *A' ki uert buddik.* Hat feö fokhagimat meg teörni uizbe, innia ani. Sanabitur.
- 1225 *Orbanczrol.* Laureabacca, temso, tömien, galiczkö, tikmon, bor, eczet, uiz, ezöket habard ösze, az szennel keuergesd mig feöl forrad.
- 1226 *Auagi.* Galiczköuet, temsot, egöt földet, bonus armenust föld meg, de az egeöt földet keuesenkent uezs bele, mert ha sokath uezs bele, mind ki fut, es habariad, ennek a' saryaua keöl kenni, es mindön bizonnial meg giogiul.
- 1227 *Turos labra zöld flastrom.* Viaz 1 lat, grispan 1 lat, teömien 4 lat, szerezön dio uiraga 2 nehezek, tucia praeparata 2 lat, galiczkö 1 lat.
- 1228 *Turos labra zöld deakorium.* Terpentina, mastix, uiaz, kolofonia, feniü toboz, grispan, ezöket egi medönczebe ösze keöl czinalni, es erössen feözni.
- 1229 *Feier ir.* Feniü toboz, iros uay, ezöket ösze keöl eresztetni, es ugi keöl teörni, az utan görög feier, mastix, laureabacca, kanfort, barazk magot, tikmoni feieret, az utan rosa uizel öntözd. Mikor keöteözöd feier citrium, ket lat terpentina, es feier borba meg keöl teörni, ha oh sebnek akarod czinalni, tömient uezs bele. *(Zöld flastrom.* Temso, tömien, galiczkö.)
- 1230 *Fekete ir, oh sebröl.* Meni glet, anni olay legiön, uiaz, bors, szölö teöke, ez irt hogi meg fözöd, tömient uezs bele, es teöbbe nem keöl az szenheöz teönni.
- 1231 *Viola ioszagi.* Valaki hat kalannal ihandik uizeben, haznay ezök: Elözör keöszueniböl meg giogit. 2. Feö faidalmat meg enihit. 3. Kinek füle meg nilamlik, meg giogiul. 4. Embör lepenek hasznal. 5. Embör giomranak tüzesseget el tauoztattia.
- 1232 *Fog fajasrol.* Vöd az sindöliön ualo mohot, föld meg eczetbe, az utan teöd rea, meg uigaszik.
- 1233 *A' mely seböt hamar akarsz giogietani.* Az meli kigio eö maga ueti el böret, azt egesd meg, teörd porra, azzal hincz az sebeöt.
- 1234 *Kozos föröll.* Veöd az kigio heat, möllet eö maga el uet rola, feözd meg fa olayba, kend meg uele. Sanabitur.
- 1235 *A' ki nem uizelbetik.* Vegi fokhagimat, malua rosat, föld erössen borban, hogi harmad resze el forion, azt igia mind estue, reggel, meg giogiul.
- 1236 *Eöklelesröl.* Vegi czombor uizet, szaruas gombat, törd meg az szaruas gombat, uezs az czombor uizebe, ad meg innia, el allattia. Uizbe auagi borba is io innia adnj.
- 1237 *Seresreöl.* Vöd az gioparfü uizet, szeödöry füet föld io barban, szürd el az leuet, had hülliön meg, azt igia reggel, estue és delbe, zepen meg giogiul.
- 1238 *Zöld ir kemeni.* Feniü toboz, szaruas faggiu, fa olay, glet, [....] mastix, grispan, föld meg lassu szennel, io leszeön.*
- 1239 *Mas kemeni zöld ir.* Feier (feier) feniü szurok 2 lat, uiaz 3 lat, fa olay 4 lat, camfor 1 lat, mastix 1 lat, glet 1 lat, minium 1 lat, grispan a' menit akarsz,

terpentina 3 lat, temien 1 lat, timso 1 lat, ezöket mind ösze czinaluan lassu szennel feözzed.

- 1240 *Kinek orra uere foly.* Apium leuelet teörd megh, szitald megh, borban ad in-nia.
- 1241 *Verbas ellen.* Harom tikmoniat teöry egi talba, az utan az eggiknek a' heat haromszor tölcz meg eczettel, es harom fokhagima feiet keres, timporald ösze, es azt fözd megh, igia che[ra].
- 1242 *Auagy.* Vegi ket auagi harom tikmoniat, es azokat egi talba mind szekit, feieret habard ösze, az utan habary töröt szerezczön diöth közibe, az utan ismet giömbert habary közibe, osztan az tüzes tüzhelt söpörd megh, ösd oda, had süllieön megh, mikor sülni kezd feöllüül egöt borral öntözd <hab> haromszoris, es mindeönkör meg giuicz raita feöllüül, hagi mind alöl, föllüül meg süllieön pogacza modra, de meg ne egieön, osztan azt ehara önni.
- 1243 *Korsag ellen.* Violat, myrrhat ues eggilüt egi czuporba augai bögreckebe, tölcz eczetöt es uizet rea, czinald be a' szayat, hagi ki ne meönniön a' paraia, het oraig fözzed, ueöd ki osztan a' szentül, es az azzoni allat az alsófelen a' paraiat uigie be, es soha el nem indul raita.
- 1244 *Auagi.* Az czerfanak giöngiet elegicz meg egöt borral teörue, es igia meg, hasznos.
- 1245 *Ki nem uizelhetik.* Az uad kendört fözd meg erőssen uizbe, es kösd az szeömeröm testere.
- 1246 *Homalios szömröl.* Az köment, rosat, szapora füuct, celidoniát, rutat, ezöcknek uöd uizet, tarcz ezzel szömödet.
- 1247 *Verozlatasrol.* Törd meg porul a' rosat, szitald meg, az czöngeö füuel fözd erőssen uizbe, es azt igia.
- 1248 *Köniuezeö szömröl.* Vegi egi lat temsöt, egi tikmon feieret, egi kis rosa uizet, fel nehezek gris pant, ezöket az tikmon feiereuel elegicz ösze, kend ruhara, <.) kösd szeömere.
- 1249 *Documenta Galeni contra pestem.* Ha ualakinck keleuenj ereszködendik volna alat, mindgiarast a' mediana eret köl volna alat meg uagni. Ha penig teörtenet szörent ereszködik keleueni ualakinck a' feien, auagi az ket uak szeöme keörniül, auagi ualahon az füle megeöt, az cefalika eret keöl meg uagni, a' meli uagion embörnek az hüuelike es nagi uya közöt. Ha penig ualakinck agiekaba, auagi czombiaba uolna ualahon, a taphena neuü eret köl meg uagni, mely uagion labanak bokaya alatt, alias eadem uena dicitur mulierum menstruarum.*

Observationes. Elsö, [...] helt olliankor el taosztasson [...]. Az hon deög halál [...], es embör örizni akarja magát tüle, ezt miellie, hagi mindeön hetben egiszeör auagi ketszeör, auagi inkab haromszor, negszeöris laureabaccat auagi feniü magot ögiek, es annak feölcötte minek eleötte le fekünnek [...] irömmel az agias hazat meg füsteöllie, az ablakokat mi[nd be?] zaruan, es az irömnök [füstiet] mind orrodon, szadon be sziuán.

Harmadik. [...] erzendi, hagi a' keleueni immar raita uagion [...]. ...ire] lehet uidam es io kedüü legiön, es az meni [...] gondolkodast el tauoztassa.

Quarta. [...]ltül fogua eö magat iozanon tarcz, es mikoron eszik, az [...] tal etcök eczetös legiön, a' mint leg iobban lehet.

Quinta. M... ualami emleközet leszeön az deög halall felöl, megh csak eszödbe se ueöd.

Sexta. [Minek] elötte hazadból ki megy, rutat cögiel uizzel, soual iöl meg hint-

uen, annak fölötte ket auagi harom diot meg eögiel. Touabba förödest el ta-uoztas, es mindeönkör ualami io illatot hordoz nalad.*

- 1250 *Ismet mas.* Eögiel fokhagimat kenierrel, orczadat mossad eczettel, magad tar-czad io etellel, es ualaztot io borokkal, tüzet iot eges elötted, erdön iarastol örizzed magad, es meg otalmazzad, uiz mellet iarast giüleöllied. Ezöket eszöd-be tarczad, soksagtul magad meg oyad, nem miueluen, meg siratod, szot fogad-uan meg nem banod, fölötteb ualo allastol, főnek giakran mosasatul, meg od magad förödestül, sics effele dolgoktul, hagi ha te ezt miuelendöd, es az Is-tenbe bizandol, ötet giakran imadandod, hasznat bizonniel meg latod.
- 1251 *Harmad oruosság.* Az borzanak giokeret io borban meg főzuen, es mezet hagi edeösb legiön közibe eresztuen, es ezöknek feölötte teöriekötis beucön közibe eresztuen, ehra azt igia, ualakin keleueni uagion.
- 1252 *Vgian azon ellen.* Valakin keleueni ereszködik, imillien oruossaggal oruo-sollia cö magat. Egi ueörös hagima főnek messe el az tareat, uögie ki a' szekit, tegiön törieköt bele, de ha lehet, aranas teöriek legiön, osztan a' tareat apro szögekkel czinallia rea, ismet feölliuül uizes czöpübe be takaruan, süsse meg az parasban, annak utanna teörie meg, faczaria ki a' leuet, igia meg, ualamint meg ihattia, annak feölötte az töriekkel meg sült es meg töröt hagimat kösse a' keleuenre. Ezt bizonniel tudom, hagi meg keserteöt dolog, es hamariaban fölötte igön hasznalt. Meg emleközzel penig rola, hagi ezt nem csak egiször, hanem többszöris keöl miuelni, es Istennek akarattiabol bizonniel hasznal.
- 1253 *Megis ezönröl.* Ha ualakin keleuen ercszködendik, az czöngö fünek olayat tö-riekkel ösze elegituen igia meg, es meg giogiul. Az czöngö fünek penig olayat imigien keöl czinalni: Zenth Janos születese napianak auagi estin, auagi ugian napian az czöngöfű uiragat mind bimboiaual egietömben, az kibe az uiraga all, meg keöl szödni, uy üuegbe keöl hanni, fa olayt keöl rea tölteni, az uerö-fenire ki keöl keötü, egesz niaratszaka mind ot keöl tartani, hagi szepön meg eriek, annak utanna esztendönkent meg keöl uytani, ismeglen czöngöfünek ui-ragath haniuan bele, möntül többet all penig, annal iob leszöen.
- 1254 *Teöriek czinalas.* Mez, nadmez, szerezczön dio, mind uiragostul, bors, szököfű, laureabacca, monia, gabanum, fahey, naranczhey, egi keues terpentina, ezt főzni, keuerni keöl ioll.
- 1255 *Italrol uörös ir.* Rosa olay, iros uay, narancz hey, szerezczöndio uiragostul, fa hey, nadmez, sallia porral, barani piritonak az hea, ösze keöl főzni, meg keöl szürni.
- 1256 *Feier öröm uize hazna.* Ez igön melegitö allat, mikor essö uizbe meg főzik, meg hadgiak hülni, azt isza, embör giomrat meg erőssiti, gilisztat embörben meg eöl, has faiast meg giogit.
Masod hazna. Mikor embör ualamit meg utal, es borba megh isza, giomrat heliere allattia az utalas ellen.
Harmadzor. Ez ürmöt, ruta magot, borsot, tiszta bort, ezöket ösze keöl főzni, az ki nem emeszthet, azt igia, meg giogiul. Mikor borral ösze törik az ürmeöt, meg keni embör magat uele, az szuniogtul ne fellieön. Mezel ha ösze törik embörnek, embörnek[!] szömet uele törlik, meg uilagosittia az szömet, az le-ueis uigan azont miueli.
Negied hazna. Mikor nistrommal öszue teörik, az torokgikra kötik, meg gio-gittia. Az ki nem alhatneiek, csak feie ala tegieis, alom iü szömere. Mikor em-bör szökrenieben tartia, moli nem bantia ruhaia.
Eötöd hazna. Ha ember ennek leuebe a' tentaba boczat, azzal ir, tahat azt

az eger meg nem ragia. Mikor embör lakodalomba készül, csak ehomra megh
eögiek benne niersen, az bor neki nem arthat, es meg nem reszögül.

Hatod hazna. Mikor meg teörük öteth, mezel meg elegitik, kinek szeplös az
orczaia, meg keni uele, meg tisztittia szepeön.

- 1257 *Sallia haznay. Elseö hazna.* Az sallia io fü, es igeön haznos, möllet ha em-
bör soual meg hint, es reggel meg eiendik, eöklelest meg giogit. Tamad pe-
nig effele betegség, ualami sreszebeöl auagi fölötteb ualo futasbol, auagi mun-
kalkodasbol, mölliel az uer embörben meg bomol, auagi a' meg beuült uer-
teöl leszön, meöli embörnek ziuere eötlik.

Masod hazna. Ha io borral ösze törük, es reggel itattatik, embörnek meg nyt-
tia belöl meg romlot tagiait, mind ziuet, tüdeiet, mayat, ueseiet, giomrat, an-
nak (mindön) fölötte mindön belseö betegsegeöket ell uesezőn.

Harmad hazna. Ha penig borba feözik, es leuet embör giaktortia ehara yand-
gia, meg szorittia az uert embörnek giomraban, ha penig uizet uesezik, es azt
isza embeör, kinek röszketegeös az keze, meg giogiul uele.

Negied hazna. Az salliat, rutat, isopot, uögied uizöket, es annak uizet min-
dönnap ehara igiad egi hetik, kinek tüdeie es maiaia meg vezöt.

- 1258 *Ruta haznay. E[l]sö hazna.* Ha soual meg hintuen reggel ualaki eiendi, auagi
io borban meg yandgia uizet, szüebeöl es egieb testebeöl mindönnemü merget
es egieb betegsegöt ki tiztit, es bel poklossagot benne leönni nem hagi.

Masodik hazna. Ha embör giaktorta el uele, agia ueleiet meg tisztittia, es az
ziuet meg erőssiti.

Harmadzor. Ha ötet rosa olayall, eczettel ösze elegittöd, es embörnek feiet
meg teörlik uele, mindön faiait ki uesezőn feiebeöl.

Negied hazna. Mikor embör uizet meg isza, az gonoz giomrot meg tisztittia.

- 1259 *Viola haznay. Elseö hazna.* Mikor meg főzik uagi meg törük borba, es len
ruhaban az sebre keötik, mindön faidalmat ki ueszi.

Masodszor. Ha penig uizet sebbe boczattiak, mind rothat hust ki tisztit be-
löle, es sömmi rutsag meg nem marad benne, meg sem hadgia rekedni.

Harmadzor. Ha meg töröd borral, auagi eczettel meg elegittöd, es az beteg
feü embörnek feiere keötöd ruhaual, meg giogiul.

- 1260 *Serpentina neuü fü haznay.* Az serpentinanak kel az uiraga, iol meg keöl
teörni, az möli embört kigio mar meg, az sebre keöl keötni, meg giogiul.

Masodszor. Mikor ueled hordozod, sömmifele gonoz ferög hozzad nem me-
het es nem arthat.

Harmadzor. Jo borban meg köl főzni, es innia adni, kibe kigio uagion, ki
üzi belöle.

- 1261 *Rosanak haznay.* Az rosa aszu es hideg természetü, mikor ötet meg aszalliak,
meg teörük, az sebre keötik, möllet hinak tüzes korsagnak, nemölleik penig
Zent Antal tüzenek, meg giogittia.

Masodszor. Mikor embör az rosa port csak mezel meg elegiti, az kinek szai-
a meg ueseöt, hagi az is eszi, dörgölleik uele, meg giogiul.

Harmadik hazna. Mikor az rosanak olayat embör meg isza, giomrat meg erős-
siti, es az hasnak heuseget meg giogittia, mikor embeör giakran el uele.

Negied hazna. Mikor embör eczettel ösze elegiti ez rosa olayt, az embör feiet
teörlik uele, kinek fay, meg giogittia, es mikor az rosa olayt az sebbe öntik,
meg tisztittia, meg nittia az sebecöt, oztan mikor embör sok ideig szaiaban tart-
ia, foganak faiasat megh giogittia.

Eötödik hazna. Mikor embeör beteg, s nem okadhatnak, csak eczettel az rosa
uizet meg igia, okattattia, oszton mikor rosa olayt akar(sz) czinalni, hat az ro-

sanak szép piros leuclet szödgie üuegbe, es tölczön olayt rea, tögie ki az uerő-fenire, had eriek meg, sok betegsegnek hasznal uele.

- 1262 *Czombornak hasznai. Első haszna.* Az meli azzoni allat nehezen szülne, ha ennek leuet isza, el hozattia, uagi ha az burok halakra keszörítene, aztis hozattia uele.

Masodzor. Ha az czombort embör ösze törí soual, mezel, es az embörre keöti, az meli embörön affele betegseg uagion, meli öszsze sugorodik, meg giogittia. *Harmadik haszna.* Ha embör ennek porat mezel meg yandgia, az mellieben ualo rutsagokat ki haniattia uele, es ha uizes borban az fünek porat meg isza, kinek iuha feie emöliög, ki hozattia uele, es az fekete sart embörből ki tisztittia.

Negiedik haszna. A' meli embört az betegseg el baggiazt, uagi hideg leles, orra uere iaras, uagi escs, erös eczettel ösze keöl teörni ez füuet az orra ala keöl teönni ruhauat, meg ebreiti, megis keönniebiti, es ha meg törík porul, az fog husat hintik uelc, meg erőssiti.

Eötödik haszna. Ha embör az giökeret ösze törík eczettel, akar mifele (dragalatos) dagadast meg lappaszt, es hogi ha az azoni allat az giökeret borban meg isza, teyet ad neki.

- 1263 *Vtifünek hasznai.* Ha embör ezt mezzel öszue teörí, es igeön nedues sebre keöti, megh tisztittia, szaraztia.

Masod haszna. Mikor embör soual es eczettel mint egi pareit meg feözi, kinek hasa megjön, meg giogittia, ha meg eszi, es soual ösze teörí, az nielu alat ualo keleuent meg giogittia, ha rea teszik.

Harmad haszna. Ha embör meg ragya, szayaban forgattia, szija, kinek meg ueszeöt a' szaya, meg giogittia.

Negiedik haszna. Mikor embör három giökeret meg teör benne, három poharban teszi, uizet önt rea borral elegituen, kit hideg lell, ez igia, el hadgia.

Eötödik haszna. Mikor embör igeön meg faradna, erös borral teöríek ösze, keössek talpara, el mulik faratsaga.

- 1264 *Szőkfünek hasznai.* Ha embör giakorta yandgia borban, az belnek fayasat, meli az szell miat megh szorul, meg giogittia.

Masodik haszna. Ha olayban meg főzik, kinek feie fay, s rea keötik, meg giogittia. De zöld koraban keöl főzni, ha penig aszu, tahat eczetbe keöl előzőr meg asztatni, ugi keöl főzni olayba, igeön haznos az feőnek.

- 1265 *Isopnak hasznai. Elseő haszna.* Ha mezel azu fügeuel embeör meg főzi, kit az natha feölötte igön el fog, azt igia.

Masod haszna. Ha embör rosa olayal ösze czinallia, ennek uizet fülben boczattiak, haznal.

- 1266 *Keömennek hasznai.* Az keömeni melegítő allath, ha embör az giökeret mezzel ösze teörí, a' faidalmas szöömre keöti, igeön haznal neki, es ha csak az uizet boczattia beleis, az maguanak uizetis mindeön faio szeömmnek io, es kinek fülebe ferög uagion, meg eöli ezön uiz benne az ferget, ha bele eresztik. *Masod haszna.* Ha embeör borban meg feözi uagi uizbe, uizelletit meg indittia, hoyaga, uescie faidalmat meg giogittia.

Harmad haszna. Kit feölötteb ualo okadas bantana, igia meg az giökeret borban, meg lassittia.

Negied haszna. Ha eczettel ösze törík a' giökeret, az dagadasra keötik, meg lappasztia, es ha embeör borban meg isza, odala faiasat meg giogittia, még mikor az kigio meg eszys, meg iffiudik tüle, azért az embörnekis igeön haznos.

- 1267 *Farkas almanak hasznai.* Az temerdeök farkas alma igeön meleg es azu ter-

meszetü, mikor embör borban megh fözi, meg isza, az merög ellen haznos, kit meg eöt uolna, es az merges harapastolis.

Masodik bazna. Mikor embör borsal es mirraual özue teöri porul, mindeön rothadas ellen, es seniuedes ellen io, ha uele meg hintik.

Harmadik bazna. Ha embör ez füuet borban meg isza, korsagrol io, es kinek hasa fay, meg giogittia, es az <kinek> ki fölötte czoklana, el hagiattia, es ha embör czt mezzel ösze teöri, es uizbe hinti, az meli hall meg eszi, meg hal tüle.

- 1268 *Pöszercze fünek baznai.* Ha mezzel eösze teöröd az aszu pöszerczet, hat uad hus ellen, io a' sebre keötüni, megh tiztittia az sebeöt.

Masik bazna. Ha embeör borral, mezzel az pöszerczufü uizet ösze elegitti, az haliogot a' szeömröl el ueszi, es egieb homaliarolis igeön haznall.

- 1269 *Kapotniak fünek baznai.* Az kapotniak leueleben szeögi 30 leuelet, tölcz anni bort rea, ki el lepie, allion egi eyel raita, osztan teörd meg, szürd meg, faczard megh, az kibe saar uagion, feözzön kapoztaual uy dizno hust keöuert, ögiek ioll benne, igiek iol rea feier bort, az meni szinten keöll, ezöknek utanna igia meg osztan ez fünek leuet. De a' uastag természetü embörnek keöl igi czinalni, az ki öreg embör, ismet giermöknek, s uen embörnek csak tizön eöt leuelet keöl meg asztatni, giönge embörnek igaz meg eri uele, megh indittia benne.

- 1270 *Mentanak baznai.* Ha embör borban meg isza, giomrat meg erössiti, emezt uele, az giliztat ki ueszti belcöle.

Masod bazna. Ha embeör meg teöri, az azzoni allatnak czeöczire keöti, kinek meg kemeniül az czöcziben az tcy, meg lagittia szepeön.

- 1271 *Centaureanak baznai.* Ha borban meg fözik, kinek farczika fay, rea keötik, megh giogittia.

Masodik bazna. Ha ember sebre keöti, akar o sebre, akar uyra, meg forraztia, porulis io rea hinteni.

Harmad bazna. Ha borban meg fözik, io purgatio sarrul.

- 1272 *Celidonianak baznai.* Celidonia, az az feczkefü, mert mikor az feczke haza iü, akkor nö cö, es akkor el uesz, mikor el megion. Mikor embeör az feczke nek szeömet ki uayna az feözökben a' fianak, hannaia uagian ot azert, az feczke czzel ez füuell meg giogitana. Ha embör mezzel ösze feözi a' uizet ez fünek lassu tüzncl, de addig keöl feözni, mig az taitekot el keöl hanni, igeön haznal faio szömnek, es haliagnak.

Masod bazna. Ha ennek giökeret keömenniel öszue teörük, borban iszak, az saar el feolta embeört meg giogittia, fog faiasnakis igeön haznall.

- 1273 *Beöröknek baznai.* Ha embör a' leuelcuel pöczenies szeömet teörli, haznal, es ha az leani czöczit teörli uele, nem neö naggia, hanem azon allapatban all, es ha az azzoni allat meg teöri, es czöczire teszi, az teiet ki szaraztia beleöle.

Masod bazna. Mikor teörue a' heu kezuenire, auagi dagadasra keötik, megh giogittia. Probatum est.

- 1274 *Belendnek baznai, kinek feier magua uagion.* Ez belendnek természeti igeön hidegitö allat, mikor peppel özue teörük az zöld leuelet, dagadasra uagi heuu keözuenire keötik, megh giogittia.

Masodik bazna. Kinek ferög uagion füleben, uagi ha egieb helien fays, az uizet keöl bele boczatani, cs az giökeret eczettel ösze feözik, cs az faio fogon tartiak, megh giogittia.

Harmad bazna. Az meli embörnek farka dagad meg, borral teöri eösze az maguat, rea köti, megh giogittia. Es az meli azzoni allatnak czöczi meg dagad,

aztis giogittia. Ha penig uizet uezseöd, es ruhat martaz bele, es azt a' dagadot faio szömrre teszeöd, meg giogittia.

1275 *Ireömnnek haznai.* Ha embeör borban meg feözi, es az ki nehezön szarhatik, s meg isza, hat meg keönniebiti, es uizelletit meg keönniebiti cs meg indittia. Ha penig a' giökeret porra teszik, mezel eszik, horuttonak, nehezen lehözönek haznall.

1276 *Liliomnak haznai.* Ha embör a' giökeret saratnakban meg süti, fa olayal ösze teöri, egesre keöti, meg giogittia, ment annal iob, ha rosa olayt eönt bele.

Masodik hazna. Ha embör borban meg isza az giökeret feözue, az ki a' gombatul meg bolondult, meg giogittia. Oszton mikor embörnek talpan auagi uyan ollian kel, mint egi szeömlöczü, rea kötik borban feözue, harmad napig tartiak raita, meg giogittia, es ha embeör dizno zöldel öszue feözi uagi olayal, az meg egöt feiet meg kenik uele, a' hon hay nem kelne, hayat neuel.

Harmad hazna. Borban meg keöl feözni a' giökeret, leueletis, az leuet olayal es agiaggal özue keöl elegiteni, es szepleös, sömörös orczat uele keöl be kenni, megh tisztittia, es ha keleuenre keötikis, meg ereli.

1277 *Cecának haznai.* Igön hideg es nedues allat. Ha embör etökbe eszi, meg la-gittia hasat. Ha embör meg teöri, s uak keörmere keöti, uy keörmöt neuel. Es ha embör (meg teöri) mezel, eczettel, nistrommal öszue teöri, az heu keözuenre köti, uagi tüzes testere, dagadasra, meg giogittia.

1278 *Torma haznai.* Mikor ezt ross tesztual öszue törük, akarmi fele keleuenre keötik, meg giogittia.

Masod hazna. Ha ennek uizet uezik, kinek haya hullana, megh kenik feiet uele, meg allattia. Es az kinek foga fay, az feleöl keöl füleben cönteni benne, az möli felöl fay.

Harmad hazna. Ha embör maguat borban megh iszsza, az gilisztat meg öli benne. Kigio marass ellenis io.

Negied hazna. Ha mezel cösze teörük, foliosot ken uele, meg giogittia.

Eötöd hazna. Ha lud köueriuel ösze teöri, koszos feiet es egieb uarakat meg giogit. Ha keczke teibe meg feözik, a' kinek mellie fay, meg isza, meg giogiul. Ha mezben eszik, horutrol haznal.

1279 *Salatanak hazna.* Ha embör a' maguat borban meg isza, gonoz almot tüle el tauoztat, es az kinek hasa megön, meg allattia. Ha ezt giakran eszi, daikának teic iü uele, de azert az ki giakran eszi, az szöme meg homaliosodik uele.

1280 *Isten faja hazna.* Ez Isten faya melegitö es szarazto allat. Mikor embör borban meg isza feöue, kinek inia meg szakadoztak uolna, es mellie faina, meg giogittia, es az nehezen leheölö embörnek haznal, es horutosoknak, es embörnek uizelletitis indittia, mikor olayba meg feözik, kit a' hideg el akarna leölöni, meg kenne magat annak elötte uele, nem bantana, oszton akar czak uizbe igia megh. Es ha kenierrel birsalmaual megh feözik uizbe, faio szeömrre keötik, meg giogittia.

Masod hazna. Az kit kigio meg czip, ezt borban meg iszsza, megh giogittia. Ha hazanal tartia, az kigiot el üzi uele.

1281 *Hozu czallannak haznai.* Ha embör mezel egietömben meg eszi maguat, kin a' szaraz korsag uagion, meg giogittia, es ha borban meg isza ez füuet, hasnak dagadasarol hasznal.

Masodik hazna. Ha embör a' uizeben orra likaba teölt, orra ueret el indittia. Ha ismet meg akarod allatni, ugian ezen uizeuel törüld meg homlokat, meg allattia.

Harmad hazna. Kinek nielue czapia le esik, uegie szaiaban ennek uizet, for-

gassa gargarizando, meg giogittia, es ha 'a maguanak uizet ucszik, kinek haya megjön, es feiet törlik uele, meg allattia.

- 1282 *Citrium turos labrol.* Az buza lisztöt szitald meg, üs tikmon szekit bele, mezetis ues bele, niersen teörd ioll össze, keösd azal, meg uigazik. Az pora penig legjön, farkas almat teöry porra, hincz azzal megh.
- 1283 *Turos labnak szarazto (ir) uiz.* Az kendör magot meg keöl fözni, teörni, szürni, de higan, nem ugian mint az sufat, teömiént beueön keöl bele uetni. Ha az sebe igeön regi, hat rusikat keöl hozzaia boczatani, azal iol kell mosni, az sebeötis meg indittia.
- 1284 *Szödörries irr.* Feniü szurok egi font, len mag olay fel meszeli, jo sarga uiaz egi lat, grispan 1 lat, teömien 1 lat, fel marok ross liszt, egi penz arra meöginnek a' leue, feözd ioll ereössen cösze cöketh.
- 1285 *Fekete ir, izreöl es fenereöl.* Mez, temso, szereczöndio, giömber, szeökfü, grispan, dictamus giökere, egöt kenier hei, ezöket öze keöl teörni, szitalni, eleöszeör az mezet keöl a' kenier heyal fazekba teönni, az utan az töb szörszamaiss egiarant legjön, de az grispan keucseb legjön a' többinel keuesse, iol keöl feözni.
- 1286 *Fekete ir uy sebnék, kinek inais meg szakadot uolna.* Az gilisztat beueön meg keöl aprora uagdalni, es olayban erössen keöl feözni, meg keöl szürni, faczarni. az utan terpentinat, uaizt keöl hozzaia cresztetni, osztan citrium modra keöl czinalni.
- 1287 *Sarga ir.* Az feniü tobozt es barani faggiat eggiüt oluazd meg, szürd megh, az utan ues tizta uiazt bele, feözze sokaig, meg latod, meni uiaz keöl bele, es ha igeön kemeni, terpentinat cöss bele, meg lagiul. Oszton fenegrecomis io bele, mastix io bele, kamforis io bele, ha egi kiczin millie sot uecz bele, hat a' seb meg nem orbanzosodik, osztan ha meg akarod szöldíteni grispan ues bele teörue, de megh feözd benne.
- 1288 *Keneö ir.* Törd meg az feniü magot, feözd megh uayban, iol erössen szürd megh, ha meg hül, io kenö ir leszön.
- 1289 *Veörös ir, dagadasrol es tüzessegröl.* Mez, temso, teömien, grispan, galiczkeö, egi kis eczet, egibe keöl feözni, de igeön keöll keuerni mikor feözöd.
- 1290 *Feier ir, mindön seb körnieket io uele kenni.* Tuross labnakis io, dagadasrolis io. Az iross uayat törd erössen egi rez mosarban, es szitali temsot, teömiént beueön ues bele, egi nehani tikmonnak feieret ues bele, eczeteöt cös bele, iol erössen teöried, hagi meg feierüllicön, mastix, kamforis io bele.
- 1291 *Erlelö ir, o es uy sebre.* Fenügrecom fel font, malua giöker 6 lat, len mag teörue 6 lat, ezöket egi tizta fazekba keöl teönni, harom pint uizet keöl rea teöltetni, het nap keöl raita allani, de az fenegrecomot teörue keöl bele uetni, osztan az nialas uizet meg keöl szürni, osztan mas fel font arani gletöt teörue, fa olayt masfel fontot, külleön ezt először meg keöl feözni egi keuesse, hagi sürü legjön, osztan amaz nialas uizetis melegicz megh, hagi egi arant uele meleg legjön osztan boczasd özüe, fözd szinten ket oraig, osztan libone olayt uagi rosa olayt keöl bele boczatani, io leszeön.
- 1292 *Eökleleö ir mindön sebre.* Terpentina, görög feier, feier uiaz niolcz niolcz lat, kalafonia 3 lat, mastix 6 lat, tömien 6 lat, mirrha 6 lat, monia 6 lat, koralus 1 lat, magnita 6 lat, kamfor 1 lat. Az kiket meg keöl teörni, teöry megh, szitald megh, osztan fel oraig keöl feözni, igön io leszeön.
- 1293 *Közüeni ir, ugian ezön pokol uarrolis io.* Beueon az hayat meg keöl oluasztani lilium giökkerrel eggiüt, azt meg keöl szürni, osztan hagi meg hül, tiz nehezék keniösöt keöl bele uetni, tiz nehezék temsot, niolcz nehezék teömiént,

hat nehezék galiczkeöuet, gletöt beueön, erős eczetöt, bort, ezt hidegön egi oraig keöl teörni iol erőssen, osztan az keöszueniös embört heu szobaba teteteöl fogua talpig erőssen keöl kenni, osztan harmad uagi negied nap mulua, ha az szaya meg kezd uezsni, hat az heu szobabol ki keöl hozni az betegeöt, uizet keöl neki czinalni, tizön ötöd napig az szayat kel uele giakorta mosni, igeön io. Probatum est.

- 1294 *Eböz ualo uiz legiön.* Aszu rosa, szeökfü beueön, temso, narancz hey, ezöket borban kenier hey alat meg keöl feözni, es azzal keöl szayat mosni.
- 1295 *Mas közueni ir.* Hayat keöl oluaztani, meg keöl szürni, hagi meg hüf, ues temsot, teömient bele, az temso beuebben legiön az tömiennel, ues hat nehezék keniösöt bele, erős eczetöt eös bele, törd iol, miniomotis, epasticomotis, rusikatis, aloestis ues bele.
- 1296 *Az pora.* Glet, cinobrium egi mertek szörent teörue.
- 1297 *Az uize.* Egi czuporban tölcz tiszta uizet, tegi isopot bele, fagial fanak akar heat, akar leuelet, töröt temsotis ues bele, feözd megh kenier hey alat, io leszeön.
- 1298 *Közuenireöl.* Az borostiannak leuelet es maguat teörd erőssen ösze, tölcz egöt bort rea, had allion fel oraig raita, osztan szürd megh, faczard meg ioll, tölcz egi üuegbe, töd az ueröfenire, hagi meg eriek, kend azzal, meg giogiul.
- 1299 *Citrium seb inditani.* Fa olay, utifü, eger fark, tikmon feier, bors, uay, ezöket egibe keöl feözni, meg keöl szürni, azzal keöl az sebeöt kötni, meg indittia, s meghis giogittia.
- 1300 *Feier niers citrium.* Feier uiaz, feier tömien, arani glet, terpentina, fa olai, mastix, kanforis io bele, es erőssen meg keöl teörni.
- 1301 *Mas.* Terpentinat, olayt, egi keues uiazt, tikmon feiert, teörd iol ösze, egi keues bortis eös bele, leuendula uizetis eös bele uagi rosa uizet egi keueset, nadaly fü giökeretis teöry bele, igeön io citrium leszeön.
- 1302 *Iz uizreöl citriom.* Törd meg az kenkeöuet, tölcz egöt bort rea, keuerd el benne, ruha mohoczka kaba kend, ugi kösd uele, megh all. Ha penig igeön be uagion, hat tikmoni olayal keöl leöni, uagi penig a' fa olayba teöry temsot, tömient, grispan, azal leöd, de meg feözzed elöszeör iol, io zöld olay leszeön, meg giogittia.
- 1303 *Vy sebre ualo.* Az momortika olayal kend megh, es momortika porral hincz megh.
- 1304 *Az kibe goliobis uagion.* Aszu repabol czinali kereöt, harmad napig allion az likaba, osztan mind globisostul ki iü.
- 1305 *Turrol ualo.* Az barazk magot teörd megh, mint egi port, eginehanszor porozd meg uele.
- 1306 *Lab dagadasrol ualo.* Arpa lizt, mez, so, egi arant czinald öszue öket, feözd meg, melegeön köösd rea uagi hatsor.
- 1307 *Feneröl ualo.* Papa fü, sallia, ruta, isop, centaurea, temso, aloes, borban ezöket meg keöl feözni, az kin el indul, leöni keöl uele az sebeöt, meg giogiul.
- 1308 *Pattanatas ellen.* Ved ki az feniü szuroknak feieret, teörd ösze földi teökkal, köösd rea.
- 1309 *Kosguarrol.* Asd az atraczelt mind teöstül, barani faggiuual, olayal teörd ösze, szürd meg tiszta hideg uizre, kend azal, az teöb hayat szaggasd ki beleöle, ha penig haya nem akarna kelni, aszald meg az vakandokot, törd porra, mezel elegicz ösze, kend uele.
- 1310 *Kinek orra uere meg nem allana.* Az bonus armenust teörd meg, szitald meg, giurd ösze mezzel, czinali harom. igeön kiczin uankos ruhat, de io kemeniön,

csak mint egi dionit, kend rea az szcörszamot az uankos ruhara, az eggiket eleöl az homlokara teöged, az ketteit ket felcöl az ket uak szeömere, egi erős ruhauat szoricz altal, az mint lehet ioll. Meg all.

- 1311 *Auagi.* Az apiom leuelet törd meg, szitald meg, ad meg innia meleg borban, meg all, oszton eczeteöt, egöt bort, rosa uizet, tikmon feieret, egi kiczin sot habary öszue, azal töröld homlokot hatra uastagon, megh allattia.
- 1312 *Feneröl ualo.* Vöd az tiknak ganeat, agiagot, grispan, temsot, czöket meg keöl teörni, szitalni, eczetöt keöl közibe töltetni, egöt bort, iol meg keöl habarni, osztan ruhara keöl tapasztani, azt keöl az fenere keöttni, ki rothasztia, es meg giogittia, de az grispan beueön legiön benne.
- 1313 *Auagi.* Az borsot, szök füet beuön köl törni, mezbe meg főzni, azt keöl rea keöttni.
- 1314 *Franczus uar ellen.* Elöször uegi dizno hayat, temsot, feier teömient, eleuen keniösöt, barani zöldet, czöket hidegeön törd ösze, kend harmad napig uele, el hul rola, az utan arpa uizet igick.
- 1315 *Franczu, pokoluar, es mirigireöl.* Mastix fel lot, kánfor egi lat, minium fel lot, tömien fel lot, temso fel lot, galiczkeöl fel lot, hozzu bors fell lot, ismet három penz niomoni saphrani.
- 1316 *Pokol uarroll.* Keres pap moniat, temsot, galicz keöuet, gletöt, meg keöl teörni, rea keöl keöttni.
- 1317 *Alias.* Auagi az grispan, temsot, galiczkeöuet, gletöt meg keöl teörni, szitalni eczetben, folio uizbe, három tikmoni feiereben meg keöl főzni, erőssen keöl habarni, azal keöl keöttni.
- 1318 *Alias. Auagi.* Az tormat es az ross tesztat egi be keöl iol teörni, azal keöl keöttni.
- 1319 *Süketsegreöl.* Az fekete reteök melleöl kotord el az feöldet, mesd el az pilisset, kotord ki az belit, tölcz meg lagi soual, teöd rea az pilisset, ismet tarkard be az földel, tizön ötöd nap mulua, az ki uizet benne talalsz ösd fülebe uagi hatszor.
- 1320 *Alias.* Auagi keres egi hangia feszket, es az hangianak moniat teörd meg, szürd meg poszto altal, azt eösd füleben.
- 1321 *Ver pökesreöl.* Az centaureat feözd meg tizta uizbe, ad megh innia, meg uigaszik.
- 1322 *Ver okadasrol.* Hamozd meg az retkeöt, sikarold megh, oszton meteld meg, mezben keöl martani, azt keöl eönni adni.
- 1323 *Kinek uizelleti meg all.* Az keniösöt feier borban ad innia.
- 1324 *Auagi.* Asd az eördög töuissenek teöuet, feözd meg borban kenier hei alat, ad meg innia egi nehanszor, meg indittia.
- 1325 *Dagadasrol es keleuenről.* Végi belend füet, farkas fogat, ki mind telbe, niarba zöld, ronto füet, feier lilium giökeret, eb szölöt, bab leuelü füet, fekete nadali giökeret, feier malua giökeret, Zent Iuan uiragat, földi boczanak giökeret, mind leuelestül, ez füeket mosarban iol meg keöl teörni, annak utanna fa olayt, barani faggiat, iros uayat kel meg oluaztani, az füeket bele keöl hanni, de erőssen keöl keuerni, hagi megh ne egiön, az utan szep melegeön szürd megh, teöd egi szeleönczebe, mikor kölletik, meg latod hagi hasznalsz uele, az melliedetis io uele kenni.
- 1326 *Alias.* Auagi szep soska leuelet, földi bocza leuelet teöd egi üuegbe ezöket, töd egi hangia fezőkbe, tizönötöd napig had ot allani, de meg araniozd, mikor tesződ oda, azon oran uöd ki, azzal kend.
- 1327 *Kinek melliebe kell.* Az földi borzanak giökeret mint egi tormat meg keöl

teörni, bort uagi uizet keöl rea teölteni, ruha által keöl megh szürni, azt keöl giakorta innia. Sanabatur.

- 1328 *Szömfiasrol.* Az keömennek giökeret, azonkeppen rutanak, rosanak, euphrasianak, shiler montanumnak, betonikanak, celidonianak, capillus venerisnek, czöket teörd iol öszue, egi nap allion feier borban, osztan ennek uizet szürd ki, faczard ki, az meli előszeör ki czöpög, azt ugi tarczad, mint egi ezüsteöt, az második czöppöt mint egi araniat, az harmadikat mint egi <gl> galium neuü keöuet, mert ez uiz mind ezüstnel, arannal, balsamomnal dragab, osztan üueg-be keöl teölteni.
- 1329 *Alias.* Eufrasia uiz, keömeni uiz, szitalt temso, ez három felct timporald ösze, azt czöppencz szeömeben, es szep lagian tartia.
- 1330 *Ver korsagrol.* Keres kilencz ostiat, teöröt, szitalt temsot, egöt bort, az ostianak harmát meg aztasd az egöt borban, hincz meg kemeniön az temsoual, ad meg cönni a' betegnek, meg giogiul. Masnap ismet harmat, harmad napis harmat.
- 1331 *Verhasrol.* Az Zent Laszlo kiralj füuet mind giökerestöl feözd meg feier borban kenier hei alatt: Ad ehera innia.
- 1332 *Rasztrol ualo.* Az pimponiat ösd meg meleg uizzel, czinald meg, mint egi salatat, azt ad cönnj.
- 1333 *Alias.* Az czombort fözd meg eczetbe, egi nehaniszor kösd a' rasztra, es az fa olayt uizbe igia megh, meg giogiul.
- 1334 *Ki nem hugibatik keö mial.* Az petreseliöm maguat teörd megh, igia meg borban az pinpinellaul egieteömben.
- 1335 *Alias.* Veöd uizet az petreseliömnak, ehomra igia megh.
- 1336 *Horutrol.* Az isopot mezel, uizel ösze keöl elegiteni, feözni, azt innia adni.
- 1337 *Alias.* Az kükeörczöt feözd meg mezel borban, melegeön igia, meg giogiul.
- 1338 *Alias.* Regi o hayat töry öszsze fa olayal, az tűz eleöt kenesd talpad uele, uagi haromszor.
- 1339 *Alias.* Az petreselimot, retkeöt, keöment, mind giökerestül, leuelcstül feözd meg borban iol, es igia egi falka ideig.
- 1340 *Foliosorul.* Az görög feiert, tikmon feieret, egöt bort, temsot ösze keöl teörni, czinalni, uele keöttni. Az momortika olays io. Az tikmoni olays io. Az keörös fa uizeis io.
- 1341 *Alias.* Az grispanit teörd meg egeöt borban, tikmon feiereben, uele keöl kennj.
- 1342 *Orbanczrol.* Az siropot meg keöl egetni, szitalni, egöt borral meg keöl elegitenj, kenni keöl uele.
- 1343 *Alias.* Az bonus armenust teörd megh, galiczköuet, temsot, egöt bort, egi keucs olays io, eczeteöt, tikmoni feieret, kend azzal, meg giogiul.
- 1344 *Az meg uezesről.* Aleopaticom 1 lat, feier tömien 1 lat, arani glet 1 lat, temso 1 lat, egi icze bor keöl hozza.
- 1345 *Alias.* Erös lug, mastix, temso, teömien, fa olay, tikmoni feiere, az mastix keuseb legiön.
- 1346 *Szarazto szerszam.* Az gletöt, görög feiert meg keöl teörni, tikmoni feiere keöl bele, rosa olays keöl bele, azzal keöl kennj, meg giogiul.
- 1347 *Feö fiasrol ualo oruosság.* Vegi 2 edös almat, ket nehezek teömient, kilencz boraszok magot, törd ösze iol öket, az utan kend feiet uele.
- 1348 *Alias.* Az barazk magnak a' belit teörd meg, cös egeöt bort rea, piricz kenieret, kend rea, kösd az ket uak szeömödre iol, meg giogiul.
- 1349 *Kinek iz eszi fogatt.* Farkas sebrölis io. Az konkolt teörd meg, szitald megh, ues anni lagy soot bele, retköt sikaroli bele uekonion, feözd meg mezben, ke-

- ueried, hagi feözöd, de először az mezet teöd az szenheöz, ugi hincz bele az teöbbit, kend azzall.
- 1350 *Alias.* Timso, borkeö, giömber, czuka fog, nadmez, teörd ösze, dörgeöld ioll uele.
- 1351 *Vagasrol auagi cöklesreöl, kiböl uer esik szüere.* Salliat, betonikat, isopot, isopot [!] papa füuet feier borban keöl meg feözni kenier hey alat, reggel reggel [!] azt köl innia.
- 1352 *Ki seb miat nem szolbat.* Az mezöben uagi szölöben ki cziga teröm, isoppal, narancz heyal feözd meg feier borban, de először emesztö allatot agi önni, ugi igia megh.
- 1353 *Ki nem szarbatik.* Mesz czapot keöl seggibe tolni, feözzenek beczi szappant, teyben igia megh.
- 1354 *Alias.* Maluat, szökfüet, czeklat, feözd meg uizbe, osztan hagi ki uezsöd, uess egi marok korpát bele, osztan szürd megh, az utan eöss egi ferton olayt bele, az christeriomban teöltuen czelekeködgíel uele.
- 1355 *Saarrol.* Hasicz kette egi füget, osztan az utifünek az maguat törd megh es hincz be iol az füget, es meg raguan egi keuesse, niöld el, fekügi le, de chera ögied.
- 1356 *Dibös eb marasrol.* Kilencz diot, 9 fok hagimat, [.] legiet 3, egi szerezön diot törö ösze, kösd az harapásra, meg giogiul.
- 1357 *Sül ellen ualo.* Az maczkak, az möli füet szeretnek, az maczkafüet auagi maczka mezet szarazd meg, teörd porra, es azt id megh chera haromszor borban, meg giogiul.
- 1358 *Alias.* Vöd az talmoso sikart, törd porra, es ha kiuül uagion, hagi hoza fersz mezben keuerd elő, kösd rea, ha penig belöl uagion, hozza nem ferz, tikmoniban eöd megh.
- 1359 *Seömör ellen.* Hasicz ketteö egi keczke rago fat, töd az tűzbe, hagi iol meg melegüllieön, ued leuet, es kennied uele, meg giogiul. Vgian ezön uiz az uak keörömnekis io, ha uele kenik.
- 1360 *Verbasrol.* Az isopot fözd meg borban, igia azt, megh giogiul. Es ha uizbe fözöd, meg iszod reggel reggel szodat megh tisztittia, es ha szadba tartod sok ideig, be nem rekecz, keözueni ellenis io, ha ki reggel reggel ezik benne, hídied, hagi hasznall.*
- 1361 *Kinek uizelleti meg all.* Az petreseliemnek giökeret meteld meg, teörd megh az feniü maggal, pap monianak az szekiuel feözd meg uizbe, ad azt innia, az szaporafüet, petreseliom <giökeret> leuelet, pap moniat feözd meg, kösd agiekara.
- 1362 *Feördeöie legieön.* Zabot feöz erössen uizben, abban feörözzed.
- 1363 *Kolikarol.* Egi meszöli bort, ket tikmoni szekit, egi szerezön diot, meg anni uiragat, egi io giöker giömbert, egi penz arra saphrant, egi dio hayban meni mez ferne, egi keues soot, ezöket mind meg teörüen, szörözd egi czuporban, keueruen feözd anniera, menire egi potika halat, annak utanna az menire egi kalannal heuen feöl hörpögetheti legiön erte, osztan fekügiek le ket oraig, takartassek be iol, haromszor ellion uele hainalba hainalba.
- 1364 *Haliogrol ualo.* Sal armeniakom, nil, tucia praeparata, succarum candidum, canfor, vitrolium romanum, lapis kalaminaris, sarka kolla, aleopaticum, laurea-bacca, flores muscati, szerezön dio uiraga, mirrha. Mind ez tizön ket feleben legiön egi egi nehezek, igi keöl meg feözni, egienlökeppen ez füeknek uizeben, az uiz penig egi meszeöli legiön: rosa uiz, keömeni uiz, effrasia uiz, malosa.

- 1365 *Hideg lelesrol.* Az cigat egesd megh, teörd megh, feőzd meg borban, melc-
gön ad meg innia, meg giogiul.
- 1366 *Feő faiasrol.* Az borza uiragot tölcz üuegbe, tölcz eczeteöt rea, olaya ualto-
zik, ha ueröfenirc keötik, az kenniek feied lagiát, megh giogiul.
- 1367 *Rasztrol.* Törd meg az tormat ruha altal, faczard ki az leuet, teöd egi czu-
porban küleön, annak utanna törd megh az retkötis, annakis faczard ki az le-
uet, de ennek ket anni (az) leue legiön, mint az tormanak, az ueörös hagima-
nakis faczard ki az leuet, de mindönnel keuseb legiön ennek ez leue, ha földi
borza leuet faczarsz keözibe sem art, tölcz ösze eöket, eös masfel anni egöt
bort közibe, a' meni az retök leue, ues uagi negi tikmoni feieret keöziben, im-
mar ezökhöz ues beueön temsot, de meg egesd, oszton uakary beczi szappant
bele, ezzel keöl tüznell az hasat kennj.
- 1368 *Lab dagadasarol.* Az földi töknek maguat keöl megh teörni, megh szürni, az-
zal keöl meg kenni az dagadast, es ha uizket kend ugian azzal meg az heliet,
es ha rea keötöd az maguat egi eyel, mindön neduesseget ki uonia, az az alut
uertis.
- 1369 *Idem.* Zabot es babot törd meg, mint az liszteöt, az utan feőzd meg uizbe,
kösd labara.
- 1370 *Göreög feier.* Vegi fel font len mag olayt, fel font terpentinat, fel font fa
olayt, egi lat grispan, egi lat mastixot, egi latt teömient, ez harom fele ször-
szamot egimassal keöl meg feözni addig, mig ket tikmont kemeniön főznenek,
az utan ugi teöd az port bele, io leszeön.
- 1371 *Verös szömrööl, feier uiz.* Vegi egi icze esseö uizet, feőzd el felig, ismet uegi
anni keömeni uizet, es föld asztis el felig, oszton uöd hat tikmoni feieret, töd
asztis a' uizbe, ugi szürd meg egi ruha altal, es igi leszeön meg czinaluan.
- 1372 *Item.* Vegi egi lat praeparata tuciat, egi lat temsot, egi quint canfort, egi
quint geangot, es tarcz meg eszt egi iuegbe, tisz esztendeig ugi meg all, mint
ha ma czinaltak uolna, ezt penig ez uizet kinek köniuez szöme, es uörös, igeön
io(!) arrol, kinek heusegh bantia, annakis hasznall.
- 1373 *Merög ellen es pestis hideg lelesről.* Vegi feier deptim giökeret, pinpinella
giökeret, tormentilla giökeret, cromeplat, czituart, angelica mester giökeret,
mindönik feleböl fel fel latot, bonus armenust, praeparata es terra sigillata,
mind kettöbe fel fel latot, feier mustar magot fel latot, szaruas szaruatis.
- 1374 *Mely faiasrol.* Keres tik hayat, es recze hayat, feier uiazt, uiola olayt, timpo-
rald ösze, feőzd erössen, uöd ki, had hüllicön megh, öncz egi keues arpa ui-
zet rea, törd iol teörö faual, szürd el rola, uegi egi penz arra saphrant, teörd
iol eösze teörö faual.
- 1375 *Fualkodot hasrol.* Az apiomnak es kömennek giökereit feőzd meg uizbe, igia
megh, es meg giogiul.
- 1376 *Verrel uizellesreöl.* Vegi het fokhagima feiet, es egy pint uizet, feőzd felig,
azt adgiad innia, meg giogiul.
- 1377 *Ki nem uizelhet.* Apiom, petreseliom, ökörfark, czombor, ezöket meg keöl
feözni, es azt adgiad innia.
- 1378 *Egesről ualo por.* Bonus armenust, ross lisztöt meg keöl szitalni, az tikmoni
szekiuel ösze keöl keuerni es meg keöl aszalni, tesztat, bonus armenussal eösze
keöl teörni, az seböt pecze olayall kenni, es az porral hinteni.
- 1379 *Pokol uarrol vörös ir.* Temso, narancz alma hea porul, galiczkeö, grispan,
aloes, mezben ezöket erössen meg feözni, az pokol uarat ueörös porral keöl
hinteni, es az ueörös irrel keörül kennj, elscö keöteözessel megh eöli.

- 1380 *Kinek szüere uer száll.* Az hasfa uiraganak uöd uizet, es azt adgiad meg in-
nia, igeön hasznall.
- 1381 *Ki nem uizelbett.* Szöd az irmeöt, feözd erössen uizbe, es förödgiek benne,
es az irmet keössek agickara, hasznal.
- 1382 *Item.* Az retköt faragd feier borba, allion benne egi oraig, es melegeön igia
ehera.
- 1383 *Ki nem szarbatik.* Vegied az földi bozzanak maguat, töriek meg szepeön es
igia meg borban, az gökeretis azonkeppen io uele elni, meg giogittia.
- 1384 *Fenereöl.* Belend fünek uöd uizet, maguatis auagi leuelet, aszald meg, teörd
meg, es az fene sebeöt hincz meg uele, megh eöli es touab nem eresztj.
- 1385 *Verbasrol.* Egerfa bimboiat feözd meg Isten faiaual, temsoul es egeöt bor-
ral, azt igia, de meg tarcza magat, mert ualamiczoda meg czapia a' hasath.
- 1386 *Pöczönies szömrööl.* Az keökeni fanak mohat meleg borban parold meg, es
ket ruha keözöt keösd szeömere uagi haromszor, meg giogiul.
- 1387 *Giomor fajasrol.* Aszu rosat, feier irmeöt, tiszta buza korpaiat, ezöket egi
saczkoba uard be, marczad forro eczetbe, es az giomrara kössed, igeön io.
- 1388 *Hagimazrol.* Az fokhagimanak ket auagi harom feiet, es az földi bozzanak
gökeret, feniü magot, o hayat, az fokhagimahoz kepüst temsot, ezöket ösze
teöruen, es egöt borral ösze elegituen, es az beteg embört haromszor kenniek
meg uele, mindeön teste megh giogiul.
- 1389 *Item.* Az lilium gökeret törd meg erössen, tölcz bort rea, es marcz bele az
lepödöt, es takard be erössen uele az betegöt.
- 1390 *Verös szömröl.* Az azoni embörnek teyet, es az tikmonnak feieret, es rosa
olayt elegicz ösze, azzal kennie, meg giogiul.
- 1391 *Etetött embör dagadozasrol.* Az niulnak es szaruasnak szöme mellet ki keö-
uere uagion, az fekete nadali füel törd öszsze, es azzal kennied tüznel.
- 1392 *Fene ellen.* Az farkasnak töried czontiat, azzal hinczed.
- 1393 *Korsagh ellen.* Az uakondok mayat süsd megh, es öd meg, soha nem bant
teöbbe.
- 1394 *Auagi.* Az esztragnak gancyat elegicz borban, ad megh innia.
- 1395 *Giomornak bidegsegeröl.* Vöd az fekete ürmöt, es mentat, egi fazekat tölcz
meg uele, es kösd meg {uele} erössen egi tizta ruhaual, keösd derekara, de
először borban fözd megh, oszton az giömbert darabonkent cögied, meg me-
legül az giomor.
- 1396 *Kinek orra uere iar.* Vöd ki az karot az földből, es az meli uege fcön all,
marcz az uerbe, es azal fordiczad a' {uerbe} földbe, ugian azon helire töd az
feölseö uegcuel az feöldbe, es megh all.
- 1397 *Az ki uert pökik.* Ha a' uert igön nem hannia, hat uert keöl uetetni, es az me-
nit el birhat, anniet keöl uönnj, ha azzal meg nem all, a' hol beretualt a' feie,
oda kössek az uad galamb ganeat, es mezetis tögieknek hozza, az menit akar-
nak.
- 1398 *Az ki mint egi euett pökik.* Emplastromot czinali arpa liztbeöl, fenegrecom-
bol, len mag lisztibeöl, carcya neuü fübeöl, galamb ganeyabol, alteabol, fe-
niü szuokból, es az melliere kösseg.
- 1399 *Item.* Eczetbölis czinali emplastrumot, uaybol, lilimból, rutabol, es ezt me-
legeön melliere keössek.
- 1400 *Verbasrol.* Törd meg a' apiomot, faczard uizet, es azt igiad.
- 1401 *Auagi.* Feier borsot keöl aszalni es meg teörni, szitalni, es ross lisztel ösze
sütni, pogacza modra, azt önnj ehara, igeön io.
- 1402 *Szürke ir, turos labrol.* Fa olay 2 lat, uiaz 6 lat, terpentina 6 latt, szaruas fag-

giu 6 lat, tömien 2 lat, mastix 2 lat, egöt temso 2 lat, araniglet 4 lat, lapis kalaminaris 6 lat, camfor 1 lat; Az fa olayt, szaruas faggiut, uiazt ösze keöl oluaztani es az terpentinat, ezöket zep lassu tüznel keöl feözni, hagi ugian meg pösödölliün, es az utan hagi meg feöne, had hülliön meg, törd erössen, az töb szörszamot porul hincz bele mikor töröd, utolzor az camfort uesd bele fa olayal, osztan czinali czapokat belöle.

- 1403 *Item.* Egi icze mezet, szeökfü egi lat, safrani 1 lat, fa olay 1 lat, szecreczön dio 1 lat, szecreczöndio uiragia 1 lat, castorium 1 latt, opium 1 lat, munia 1 lat, belend fü mag 1 lat, ezöket teörd porra mindönöstül fogua, az mezet leg előzör töd egi uy fazekben, szenheöz keueruen lassan, egimas utan az szerszamokat hincz bele, mind addig keöl keuerni, mig nem feketödik, mert ha nem keuerne, mind ala szallana az szerszam. *(Item.)*
- 1404 *Sarga ir.* Fa olayt, barani faggiut, uiazt, egeöt bort, tormentillat, ezöket ösze keöl czinalnj es azzal kennj.
- 1405 *Kinek a' kis teste meg uez.* Temso, tömien, grispan, egi kis görög feier, temso teöb legiön, meg keöl feözni, es uele lüni.
- 1406 *Bekarol.* Az mezet elegicz ösze szamar teyel, es ad meg innia fördöbe, az menit meg ihatik, meg szabadultatik.
- 1407 *Seb nitasrol ualo szerszam.* Szep kenier bel legiön, teöd mosarba uesseön merkuriotomot keözihe, es miniomot, es három fele szerszamot erössen egibe keöl teörni, az utan czinali keröt belöle, teöd az sebre, es meg nittia az sebeöt, az kereöth, az kit czinalsz, megh keöl szaraztanj.
- 1408 *Czibak flastrom.* Terpentinat a' menit gondolz, fa olait 4 lat, kalafonia 1 lat, aloes 2 lat, camfor 2 lat, mastix 2 lat, teömien 4 lat, temseö 4 lat, grispan csak menit akarz, szecreczön dio 2 lat, szeökfü 3 lat, giömber 2 lat, fa hey 2 lat, fodorka 2 lat.
- 1409 *Auagi erleleö.* Feier liliom olay 14 lat, ezüstglet 14 lat, len mag 14 lat, malua giöker 5 lat, füge 5 lat, tengöri szeöleö 5 latt, töröt isop 5 lat. Immar az feölliül meg irt szerszamokat meg keöl teörni, es uizel ösze keöl timporalni, ket hetig keöl aztatni, azt ismeg meg keöl szürni, az utan az feier liliom olayt es az gletöt meg feözni, es az többihöz keöl elegiteni, ezel keöl egibe föznj.
- 1410 *Vizi flastrom.* Eökör lab sir 3 lat, ökör sir 2 lat, szaruas faggiu 2 lat, iros uay 3 lat, fa olay 2 lat, meduc sir 11 lat, uiaz 2 lat, toboz 2 lat, mastix 1 lat, rezfazez por 2 lat, felfont glet, oluazd meg mind egiszecör, es föld mind addig, mig kemenj leszeön.
- 1411 *Veörös flastromnak ualo.* Fa olay 1 lat, uiaz 4 lat, munium 1 lat, mastix 2 lat, czüstglet, egi arant ualo, terpentina 2 lat, kamfor 1 lat, eczetöt egi latot. Immaran az uiazt, olayt, terpentinat egi medönczebe meg keöl oluaztanj, es az töb zörszamokat ugi köl bele ereszteti, utolszor az eczetöth.
- 1412 *Ha akarod ismernj, az magtalansagban mellik fel uetkes.* Vegi ket uy fazekat, es mind kettöne uizelletit uöd küleön küleön az ket uy fazekba, ues mind kettöbe korpat, keuerd iol ösze, az utan egi nehanj nap mulua lasd meg, es ualamellik uizelletj az fazekba meg fergesül az korpaua, azt itelhetöd magtalannak leönnj.
- 1413 *Ha penig akarod tunnj, ualamelj azonj magtalane auagi nem.* Vegi ket buza szeömöt, ket arpa szeömöt, es ket bab szeömöt, töd egi fazekba es uizeltet rea az azzonnyal, az utan töd el, *(ualamj keuesse, es)* ha kj czirazik heted napig *(tathat)* nem magtalan, de ha kj nem czirazik, magtalan leszön, es soha sem fia, sem leania nem leszön.*
- 1414 *Korsagrol.* Mikor ki üti az korsag akar ferfj röndöt, aszonj auagi leany rön-

döt, mindgiart ird egi czedulaczkara ez köuetközendő igekeket, essel terdre nagí aytatossan, kezeidet egibe teuen oluasd az iob fülebe suguan háromzor mind az Pater nosterrel etc. Az utan kösd niakara oszton az czedulat. Ezök az igeek: + Attiatol + ige, + szüz + Marianak + mehebe + teste + ualtozek + Mi Attiánk, kj uagi Meöniegben, szentöltessek etc. Czuzi Pall Vram probalt bizonios oruossaga.

- 1415 *Has fajasrol.* Az sarga kikürzczöt keöl szödni mind szarastol, uiragostol, az utan mikor hasa fay embörnek, tegic talban, eösse meg meleg uizzel, uagu niers uagi aszu leszeön az kikörzcz.
- 1416 *Szü fajasrol.* Az keölest egi uas fazekba melegicz meg iol, teölcz egy ruha saczkoba, kösd az szíue arant, mint el türhetí, hasznall.
- 1417 *Hai neuulesreöl.* Keres czigat, teörd porra, es o hayal meg keöl elegitenj, azzal keöl kennj, es szep haj leszön, probalt dologh.
- 1418 *Verrel okadasrol.* Arpa lisztöt, mondola teyel elegicz ösze meg feözuen, ad meg önnj, el all rola.
- 1419 *Turos labrol.* Borsot 1 fertalt, giömbert $\frac{1}{2}$, timsot $\frac{1}{2}$, mezzet fel pinteöt, ezeöket meg keöl teörnj, es iol ösze keöl feözuj. Mikor ualakit uele akarsz keötü, eleöször az sebeöt meg mosd feier borral, es ugi czinald (egibe) az emplastromot ruhara.
- 1420 *Geörcczeöl es szaraz köszueniröl.* Keres egi uad maczkad, uesd ki a' hayat, azutan egi reczet, annak belit uesd ki, az uad maczkat az reczeuel teöd egi mazos uy fazekba, az feneket furd altal egi nehany helieön, feöl-(fu)liül penig tegi uy feödöt rea, tapazd be szepön sikeres agiakal poszto nyredekkal ösze czinaluan, es az fazek feneket teöd mas fazekba, azis tiszta legiön, de azt asd mind az feölseö karimaiaig az földbe, keörniül raky igeön ereös tüzet, kiteöl az siriok mind ketteönek ala szarmazzek, az utan uöd ki, mikor keöl ely uele.
- 1421 *Masik hozza ualo.* Az apro keöuer eb keöliket uizben erössen meg feözuen, az utan szöd el az uizön feölliül labbo keöuerit, teöd az elseö szörszamboz, az utan az mely uizbe fözted, az betegöt feörözd meg benne. Az utan meleg agiba iol be takaruan kend meg a szörszammal, meg giogiul.
- 1422 *Szöm fajasrol.* Egy tekenös bekat tegy tiszta uy fazekba, feölliül czinald io be feödöuel, hofi ki ne hasson az ereie, erössen egesd meg, törd porra, keres egy darab nirtat auagi egörfat, furd meg, tölcz a' furasba, szögezsd iol be, teöd a' szenbe, egesd erössen meg, az utan teörd meg, szitald meg, ez leszön neköd szömnek ualo por.
- 1423 *Szömnek ualo uiz.* Vegi kristalomot, teömient, teöriekeöt, szerezön diot, giömbert, szökfüuet, borsot, galiczkeöuet, temsot, czukart, mezet, tikmonj feieret, mind egi mertekkel, egi meszeoly borban kenier hey alat feözd erössen, egi auagi masfel oraig, hofi harmad resze el feüyön az bornak, az utan meg hidegülen tölcz üuegbe, es azt boczasd az szömbe.
- 1424 *Harmadik meg annal iob.* Vöd uizet az apiomnak, feniculumnak, rutanak, szapora fünek, szök fünek, apro boitoriannak, Szent Andras füuenek, eufrasianak, papa füuenek, epeör fünek, czök mind megh leuen, tölcz giermök hugiat rea, egi rez mosorban 6 szöm borsot hozza teörüen, ket kalan mezet, erössen keöl teörüni, azzal keöl teörüeni a' szömet, es egy rez szelönczeben keöl czinalni, ha mikor meg sürüdik, meg keöl az giermök hugiabol higytani, ugi io uele kennj. Ha tiz esztendeig nem latot uolnais, negied napig meg iü a' szöme uilaga, azert nem csak kennj, de szömebeis keöl boczatanj az uizben.
- 1425 *Negiedik is hasonlatos.* Vegj egi tiszta uy üuegöt, kibe meg sömi nem uolt, keres egi szüz giermököt, az nap utan iaro fünek uiragual teöltesd iol meg.

- czinald iol be a' szayat lagi uiazsal, feöllüül kösd erössen be ruhaualis, tetesd az hangia fezeökbe 9 napig, de iol meg lasd, az nap szamot el ne ueczed, es ugian azon oraban uegied kys, melibe bele teszeöd, ez io uiz leszön, kiuel haliogot es egieb szöm bontakozasokat meg giogyt. Probatum est.
- 1426 *Dibeös eb marasrol.* Keres Isten tehene neuü bogarat, apro boitoriant, baranj ürmeöt, ezöket borban főzd meg, es szürd meg szeptön egi ruha altal, ad meg innia az embörnek.
- 1427 *Masik.* Pinkösd hoba mikor az Isten tehenet talalod, szüd feöl üket, az feieöket szakazd le, mert abba uagion a' merge, hand tiszta uizbe, es ez leszön io oruossag.
- 1428 *Harmad.* Vegi maluat, törd iol meg, az utan főzd iol meg mezzel elegituen, kösd az sebre mint egy emplastromot.
- 1429 *Negied.* Füget, fokhagimat teörd iol egi mosarba ösze, azzal kösd.
- 1430 *Kigiorol es bekarol.* Keres eb kaprot, mosd meg, sozd meg, teörd erössen, eczeteöt rea eöntuen, uöd uizet egi tiszta ruha altal, ad innia ehera az embörnek, meg giogiul, de mind addig igia mig erzi.
- 1431 *Masik azonrol.* Vegy törieköt, io borral elegicz megh, es ismet keres feier es fekete rutat, isopot, ezöket törd iol ösze, uöd uizet egi szep ruha altal, az utan az embeör fördöbe üluen borral meg elegituen ad meg innia, meg hálnak benne es ki okadgia.
- 1432 *Harmadik iob.* Keres maczka töuisset, egi ferton borsot, fel fertaly giömbert, egi pint io feier bort, ezöket erössen keöl feözny, mint iobban lehet, az embörnek harmad napig keöl eheözni, es annak utanna (az utan) ehomra neki adnj, ketsegnékül meg hálnak benne.
- 1433 *Paradekonsagrol.* Az rutat teörd iol megh, az utan elegicz ösze fa olayal, kend meg iol az labaidat uele, es seömi faratsagat labaidnak nem erzeöd.
- 1434 *Korsagrol.* Az mölj embört meg cölnek, uöd annak feie kaponiaiat, teörd pora, feier borba ad meg innia, soha teöbbe ki nem ütj.
- 1435 *Büdeös (es), niulo es rut szinü bort akarsz iobbitanj.* Vegied amaz uiz mellet ualo apro köueczkekbe negy auagi eöt ösze marokkal, menit elegnek uelsz az hordohoz kepest, ha kiczin keuesbet, ha penig nagj, teöbbit, ezt tiszta uizbe mosd meg szepeön, teöd egi ros sz faszekba, mert ha ioban tönned el uezstened az fazekat, auagi arra ualo serpeniüben, es teöd feöl az (ser) tüzre az köueczöt az serpeniübe auagi uas fazekba, anniera meg heuicz, hagi ugian tüzest legiön, es ugian ropogion a' serpeniübe, (az) oszton uegi ki a' hordo borbol ket auagi masfel saffal legh alab, tölcz bele az erössen meg heuült köueczöt, az bor, hagi bele töltöd kezd erössen forrani, hagi ha az szaiat akkor be czinalnad, ne talam ki ütne meg az feneketis, de uard meg mig meg lassodik, az utan tölcz bele az ki ueöt bort, czinald be az hordo szaiat, ugi megh tisztul harmad napig, hagi gonosz szagat sem erzeöd, niulo sem leszeön.
- 1436 *Az ki nem albatik.* Az eleuen malaczkanak hörtelen el hasitani a' feiet, az ueleit ruhajara flastrom modgiara kennj, es mindgiart azon melegsegebe homlokara keötnei.
- 1437 *Verbasrol.* Veöd az beörök maguat, süs higan egy tikmoniat, erössen az soo heliebe hincz meg io beueön az tikmoniat az teöröt börök magiaual, es eögie meg az beteg, de eszödbe ueöd, ha elendeö leszön ez uilagon 17 orara el all rola, ha penig nem eleö, bizoniara megh hall. Czuzi Pall Vram probalt bizonios oruossaga.
- 1438 *Anagy.* Ueöd az belend fünek leuelet niersen, ha aszuiz io leszön, czak ideiebe szöttek legiön. Teörick meg ket auagy három tikmoniban io beueön, so ne-

- kül, az utan az meni ros lisztel kebzeöd, hogi el ölgíülhetik, igcön szepeön ke-
meniön giuriak eösze, az utan teögíek egy rostellyra tűz feölibe, heuciz annira
(hogi) mint el türheti, de meg ne süllieön, keösd auagi uard az keöldeökere
egy szelös hoszu ruhaba, harmad napig meg giogiul. Ha penig nem leszön
allasa raita, masodszor, harmadszor is ugy czelekeödgíel, harmad harmad nap-
iara. Ezis ugián azon Czuzi Pall Vram probalt bizonios oruossaga.
- 1439 *Kinek ferfisaga nintsen.* Az möli heliön barommal niomtattiak az buzat, szü-
reön keres oli helict, es az melj fat az szürü keözepire asnak, kiheöz a' bar-
mot keötik, akar louakat, akar cökröket, kikkel niomtattiak az buzat, uond ki
azt a' fat a' feöldbeöl, es az ferfisagtelen embecörrel huddoztassanak az ki uont
fa uermebe, es az utan az meölj feleuel ala uolt az foldbe, azzal fordicz feöl,
es az kiuel feöl uolt, azzal üsd az feöldbe, elseöbbenj heliere, es had oth. Az utan
bizuasd mind en ream, meg neözhetik. Chwzi Pall Vram mas embörön probalt
bizonios oruossaga, (kinek) ollion, kinek soha giermöksegetül fogua seömmj
ferfisaga nem uolt, feöl sem allot soha, ez dolagal probaluan feöl keölt, es egi
iambor aszonak meg teötte [... probalasul] engeduen nekj Leuan.*
- 1440 *Az melj aszonnak emleie ki jakad.* Tiszta ruhat martogasson csak az juh tey-
ben es azzal mosogassad, bizoniossan meg giogittia.
- 1441 *Kire a bagimaz esik.* Hörtelen valo oruossaga. Vegi egi penz arra egötbort,
egi tikmonj feieret, teöröth safrannial meniuel egi etket meg ernel, keuerd egi-
be erössen, ad meg innia, az utan takard be.erössen. Probatum.
- 1442 *Ez irnek oxirucium neue, mindön sebre es teöresre feölötte io.* Vegi saphrant
8 lat, viazt 8 lat, zurkot 8 lat, feniü szurkot 8 lat, gloriét 2 lat, galbanomot
2 lat, armoniacomot 2 latot, myrrhat 2 lat, mastixot 2 lat, temient 2 lat. Vöd
az galbanomot es az armoniacomot, es törd iol megh, teöd erös eczetbe egy
eyelre, reggel mas nap uöd ki, töd rez medönczebe, oluazd meg es szürd meg
egi tiszta ruha altal mas medenczeben, forrald mind addig, hogi be föyön az
cczet, de ismet az ket fele szurkot es uiaszt szürd erre ez szerszamra, az glo-
rietis, de hogi meg szal füüseben, az mastixot es tömient uesd bele, keuerd
eleitöl fogua mind addig, mignem meg feö es kemenj leszön, az utan ueöd
uizet, tapazd be az kezceddel, hogi mind ki mönniön az viz beleöle, az utan
vegi egi lapos keöuet, kenj laurus olayt rea es saffrant, es tapazd az irt vele,
ez leszön neköd io ir.
- 1443 *Inaknak megh szakadasarol valo keneö ir.* Eretlen feniü agat magostol meg
teörue mosarba, oszton egi vas fazekat teölcz meg feier borral, harmad re-
szeig, forrald meg egi keuesse, ves uy uiaszt bele, a' menit akarsz, hogi legiön
az ir, hogi azis meg forrad, ves keözihe kapotniak giökeret, feöld füstí leue-
let, iusquianum leuelet, bisalma leuelet, rontofü leuelet, maak leuelet, boros-
tian leuelet, apro boitorian leuelet, ezeket keuesenkent hand bele, forion ket
vagi harom oraig, az utan teöd hideg heliere, es ha meg hüil, szeöd el az feölit,
czinald szeleönczebe.
- 1444 *Ver allatasrol.* Keres egi niul bört, teöd egi erös fazekba, czinald be, egesd
meg, veöd ki, teörd ösze kenkeövel. Jo.
- 1445 *Vy sebröl, hamar giogytto ir.* Vy uiaz 12 lat, tiszta olay 2 fontot, terpentina
4 lat, resinat 5 lat, calafonia 5 lat, olibanum 2 lat, mastix 2 lat, safrant 1 quint.
Az olayt, viaszt, calafoniát töd egy fazekba a' tűzheöz, az terpentinatis uesd
bele, hogi el oluadgion, osztan ueöd ki a' tűzteöl, az por szeörszamat ugi uesd
bele, keuerd iol ispottal mig meg hidegül, czinald szelönczebe, io leszön.
- 1446 *Szödöries ir lab teöresről.* Ohay, tikmon feier. geliszta. ros liszt. Szent Geörgi

- keöue, nadalyfü, len mag pogacza, egibe keöl czinalnj, olayt es mezet keöl bele vethni, io leszön.
- 1447 *Vy sebreöl.* Mihelt a' seb csik valakin, mindgiart keösd be tiszta ruhaua! egy oraig, az uthan keres eger farkat, teörd egybe salliaual, keösd rea, de meg ne mosd, harmad napig allion raita az keötes, auagi ha az seb nagi leend, hat el ne vegied rola egy nehany napigh, es giogiulua talalod.
- 1448 *Negied napi bidegh telesreöl.* Az keczke szakal füuet, ezer leuelü füuet borral ösze elegituen innia, megh giogiul.
- 1449 *Ganeilasrol.* Borkeö, fekete szurok, szappan, eczet, so, mez, beucön, ezöket erőssen egibe keöl czinalnod, es czaprol keöl vele elneöd.
- 1450 *Szü fiaiasrol.* Az saffrant asztasd iol meg feier borba, egi kiczin tiszta ruhát marczt belc, teöd szüerc.
- 1451 *Alias.* Keres meleg loszart, egeöt borral habard iol össe, szür ki a' leuet, azt igia auagi csak az egeöt borra faczaria az meleg loszar leuet, azt igia, megh giogiul.
- 1452 *Auagi.* A leuesticom leuelet teörd iol meg, eös eczetöt rea, giurd megh iol, ueöd uizeth, ad megh innia, megh uigaszik.
- 1453 *Korsagrol.* Keres papafüuet, teörd erőssen megh, szitald megh szepeön, ad megh önnj higan sült tikmoniban, auagy borban megh innia.
- 1454 *Feier ir, franczurol.* Vegy tiszta uy diszno hayat, tegy keniöseöt egy medön-czebe (. . .) hat latot; az hoy legiön ket font, teöd az tüzre eggiüt az medön-czeben had heuülicön iol megh, osztan a' mosar teöröuel teörd erőssen szünetlen az tüz feölöt, seömmit ne nyugodjal, es mikor forrani akarna, veöd el az tüzteöl, teöd hiucösre, teörd minduntalan, hoi ösze ne fusson az keniösö, es mikor valamenire megh hült volna, ereszt lassan bele hat lat mastixot, tömient is hat latot, de keuerteön keuerd, czeök utan ereszt 14 lat görög feiert, 'keuerd mind addig, mig nem meg keniül. Akor kend penig az betegeöt, mikor a' hod telik, hatszornal többszeör ne kend, mindeön nap egiszzeör, es ha nem türhetne egimas utan hatszor, tahat mindön masod nap kennied, az melj embörben beleöl vagion az franczu, ki hayttia beleöle, de igeön melegeön tarczta magat, az kenes eleöt egy hettel italt agy nekj, az ital vthan egy purgaciot, a' purgacio uthan harmad nap kezd el a' kenest, mindeön kenes utan megh lasd, hogy harom oraig ueriteözzek, de ne ugy az szoba heusegetül, mint cö magatul, mindeönkor 12 oran kezd el az kenesth.
- 1455 *Diszno balalrol.* Leuestikomoth vagdalliak meg aprora az rutaual ösze, feözzek iol meg eggiüt, az utan korpas moslekban adgiak meg inniök es önniök, de ha telbe törtennek, az leuestikomnak giökeret keöl megh vagdalnj, de niarba, mind leuestül giökerestül, de rutanak csak leuele keöl.
- 1456 *Kinek vizelleti megh all, akar ember akar egieb marha legjen.* Herengh hoia got, kit fel zoktak az padlasra vetnj, keres, es törd megh, ad megh innya akar vizben, akar borban, megh giogjul.*
- 1457 *Alomroll, az kinem albatik es heusegreöll.* A patikarius Peter Vram oruossagja, mellyett az en szerelmes Attiamfian, ky hagymasz betegsegeben 15 eötöd napigh uagy igeön kjcsint auagi semith nem alut, probaltam megh. Az arpat megh iol megh fozny, mint az föt uizeth, az feier makoth megh teorny, azon keppen dinnie magot, es osztan az arpa uizeben kö! keuernj, de kelpes szerent az maknak es dinnie magnak miualtához kepest, az osztan által kö! szürny, es azt adgiak osztan innia, mind heusegtöl, mind az alomrol hasznal, hogj alhatik utanna. Probatum est 28 Maii 1619.*

- 1458 *Sargasagrol.* Egy czompot eleuenen kössenek az giomra arant rea, es harmad napig tartsa rayta, az utan ueste ki. Probatum est.
- 1459 *Mikor az gyermek basa megien.* Melegb borral az thiuk hurt öncz megh, es melegen kösd rea.
- 1460 *Az mely embornek beli ala szal.* Erdey czigat teöry megh heaban, es osztan flastromol kend ruhara, es kösd föl vánkossal, igen hasznal.
- 1461 *Geleztarol.* Az szaruasnak az szaruat egese megh, teörd megh, ad megh in-nia vyzben melegen.
- 1462 *Hogy az fogad feier legien.* Vegy arpa lisztet, elegjicz megh mezel es soual, azal dörgöllied.
- 1463 *Item.* Ha az malua töuet eczetben megh főzod, es a fogadot megh tisztoga-tod, es ucle mossod, io.
- 1464 *Az mely embornek tudeie auagy maia megb uestz.* Vegyed az feier vrömmek vyzet, edesecz megh nadmezel, tiz nap egymas utan, azt igja.
- 1465 *Item.* Az földi boitoriant ju megh főzöd, es az hasadra kötöd, io.
- 1466 *Feö fajasrol.* Vegy teömjent, borsot, sot, eczetet, olayt, es mind czecket ele-gjez cöszue, főzd megh, es kösd az fejere.
- 1467 *Leany baia neuuesreöl.* Az arua csallant megh főzny, es fejet gyakran mosni vele, szep haia leszen.
- 1468 *Hurutrol.* Ez foghagymanak az heat egy io cöszue marokal főzd megh uizben, es osztan az labadot egy fertali oraigh tarcz benne az vyzben.
- 1469 *Köldök fajas ellen.* Az kakuk fuuet mind uiragostol teörd megh, ad megh inia borban.
- 1470 *Hagymaz ellen.* Az sarga giantat teörjek megh, es italban valami kicsin ka-lanban ad megh innja.
- 1471 *Szuniogh ellen.* Az lonak az üstekeben köl szakasztanny, az ayto föltöt s ab-lak föltöt köl föl figezettennj, es nem marad az hazban.
- 1472 *Torok gik ellen.* Az arua czallant forro vizele cöncz megh, es ruha között amint el türheti, kösd az torkara.
- 1473 *Az meli aszoni embernek teie el uestz.* Az bodzafanak az gombjat teörd megh, ad megh inia borban.
- 1474 *Hogy sok teie legiön.* Az kömeny magot főzd megh borban, es annak az le-uet igya megh teyben, es sok teje leszeön.
- 1475 *Meh ania ellen.* Szegy fay bodza uiragot, főzd borban megh, bai fü magotis uest bele, melegen amint el türheti, aszt igja. Probatum est.
- 1476 *Nebessegreöll.* Vegjed az farkasnak az utolso iob labanak körmet, es az kjt az nehesszeg bant, annak az embernek az nagy laba uyat megh köl ucle az kör-me föltöt sebesetenni, hogj uere menniön. Probatum est.
- 1477 *Item.* Az szaruasnak az szaruabol köl port reszelnj, mint az liszt legjeön, es az szaruas gombatis töd porra, az ket fele port leuendula vyzben köl innja.
- 1478 *Item.* Az laponak az giökeret köl asny, megh mosny, megh faragni, mosar-ban megh teörny, ruha által megh facsarrnj, mikor ualakire az nehesszegh iön, akor ket kalannal köl inja adnj, es ha akor nem hasznal, ha maszoris rea jön-ne, akoris szaiaban köl eröuelis teöltennj, es el hadgja.
- 1479 *Kinek szaiia megh uestzött.* Vöd az soskat es mezet, főzd megh uizben, es mosd ucle.
- 1480 *Minden bideg lelesröll.* Keres uti füüuet, azald megh, tord megh, zitald megh, es borban forrald megh, ad megh melegen iniya, amint el türheti, es takard erossen be, hogy megh izadgjon.

- 1481 *Raxt es kö ellen.* Az reteknek vjzet föl vennj, es megh kol innia, hasznal mind az kettö ellen.
- 1482 *Kö ellen.* Ved a Szent Ilony aszonyfüueth, melljet teömjeniezeö[?] fünekis hiunak, es czinaly feördöt benne, es az ember forodgiek megh benne, es osztan mintha el ayolna, akor megjen ki az keö beleöle.
- 1483 *Kö ellen.* Az ekeornek az epejeben vagjon egi kys köueczke, es azt megh keöl teorny es borban megh keöl innja adni, auagy csak bort igjek rola, hasznall.
- 1484 *Korol ualo.* Az iztragh fészkeben talalz tüz köueczket, teörd megh, es ad megh inia borban auagy vjzben.
- 1485 *Item koroll.* Az bak füuet, vegy vad czolliant, szapora fuuet, czaba vrmeöt, cscongeö füuet ezeket teouesteöl föl asny, feier borban keöl megh fözny, hagi csak fele maradgjon abban, haromszor igjek melegen.
- 1486 *Item koröll.* Betonicat, vad csalljant szapara fuuet, csaba irat, czengö füuet, ezeket teouestol keöl asni, megh köl <fezny> torny, es megh keöl feier borban fozny, kenyér hea alat annira, hagi csak az fele maradgjon, azt igje, haromszor, ha nem hasznal, az uthan ne igja teobbe.
- 1487 *Item korol valo.* Turbulianak vjzet köl veonni, esinja kel adnj, el mulik.
- 1488 *Nehesseg auagy korsag ellen.* Az arua csallannak ved vjzet, az korsagos embernek szajaba köl teöltenni. Mikor rea jön az betegség, de cö maganak soha sem keöl megh mondannj.
- 1489 *Rottegesreoll.* Mikor a gjermek rötegh, innia keöl adni keserö lapu vizet, leuesticom vjzet, gjongj virag es hasfa virag vjzet, basal rosanak az maguat harom szeömöt megh köl teorny egiöt, akar hasfa virag vizben, akar gjongj virag vizbeninja adni. Soska vjzis io inia szomjusagrol es heusegreöll.
- 1490 *Ismet rottegesroll.* Az peonium virag vizet io innia harom csöpnit, eszt penig az peonniat basal rosanak hjak.
- 1491 *Az kit az nehesseg bant.* Az neuetlen vyarol gjongj virag vizet köl czepegetni masnak.
- 1492 *Mas oruossag ugian azonroll.* Az hasan harmincz penzt keöl megh aluasni haromszor, es az utalso penzt ahol ki ütette, ot köl el themetny.
- 1493 *Vgian azonroll.* Az kjt kj vt, ugjan azon heljen vöt vas szeget keöl az foldben szegezny, kezey, labay es feje heljen.
- 1494 *Vgian azonrol.* Az kjt az nehesseg bant, az harom iget iriak az niakara: X Tabel X Gut X Guttanay.
- 1495 *Vgian azonroll.* Vegj meduenek epejet, es amikor az nehesseg kj üthy, egi borso szeömnjt köl vjzben innja adny.*
- 1496 *Vgian azonroll.* Veghj lonak epejet ki vgj leszeön, mikor megh vemhezik, ha kacsola az vemhe az orran hozza ki az epejeth, ha penig vehemlo leszeön, vegj egi borso szeomnit, es megh aszaluán teord megh, ad megh inia vjzben az firfi gjermeknek.
- 1497 *Mas azonroll.* Kortuely fa geongöt megh keöl aszalnj, porra tennj, hasfa vjzben megh köl inia adni, hasznall.
- 1498 *Mas azonroll.* Mogioro fa gjongis azonkeppen hasznall.
- 1499 *Rotteges ellen.* Claris gjongiot, aranjat porra kel tenni, es inia adny.
- 1500 *Nehesegröl es rotegesrol.* Heuznek az kormet gjuroben czinalnj, es viselnj, ismet amint egi lencze szemnit benne vagj soska vjzben vagj kokeny viragh vizben auagy kek iuolia vizben inia adnj. Terra sigillatat azonkepen kol tjmporalni szomorosagrol.

- 1501 *Szűfogasrol es nehessegröll.* Vnikornisnak velejet megh aztatuan megh törnj, es egy keucset inia adni.
- 1502 *Szűfogasrol.* Terra sigillatát meg kel törnj, hasfa virag vizben innya adnj.
- 1503 *Nehesegről auagi rottegesről.* Az vnikornisnak az szaruat megh köl teörnj, es kalanban giöngj viragh vizben es eper vizben inya adnj, az röttegest nem bo-czatia sziuere.
- 1504 *Szömfaiasroll.* Vegjed az alues fat es föld megh iol borban. Mikor meleg-h leszeön kend megh vele giakorta az szeömet.
- 1505 *Szomfaiasrol es baliagroll.* Haljagrol az kara katonanak az epejet boczasd az szömebe, es megh giogiul, ha penig egy kjs borral az eö kesereüsegeert megh elegjeteöd neöm arth.
- 1506 *Köniüös szömröll.* Keues rosa vizet, praeparatum zutharemat, canfort, aloepaticumoth, es ted egj üuegben coszue torue, es az utan egj keuese töd az vero-fenre, es kösd az szomore ruha kozöth.
- 1507 *Szöm heusegerol es ueres szömröll.* Süs egj almat megh, mesd ket fele es kösd az szeme hcara; auagj az szep keniernek az belit asztasd megh fejer borban es ket ruha kozöt kösd az szemere, ky sziaa az veret.
- 1508 *Szömfaiasroll.* Az veörös szölöt megh köll szedny, üuegben szeörzennj, es tesztaban tapasztani, es kemencseben vetni, es mikor megh sult volna, ki köl uönnj, es annak olaja leszen es az faio szeömet azal köl kenni.
- 1509 *Haliagroll.* Az harom szineö viragoth, kiknek viragat ted egj üuegben, osz-tan mikor sutnek, egj kenyernek valo tesztaban takard be, es mikor iol megh sült es megh pirossodik, ved ki az üuegeth es teöd borban, annak utanna vize leszen, azt köl szemeben eresztenj.
- 1510 *Verös szömröll.* Az safrant az aszony ember tejeuel egiben köl elegjtennj, es az szömeben köl boczatanni, minden vert el vészön az szömeröll.
- 1511 *Fö faias ellen.* Az szölö fö leuelet szed megh, es föld megh lugban, es azal mossad az feje faio emberth.
- 1512 *Fö faiasröll.* Keres isopat, salljat, rutat, szekfüuet, es ezekel csinali lügoth, es ezel mossad az fejedet.
- 1513 *Item.* Feier vreöm, borostian, kapotniak, etelben valo szekfü, ezeket mind ember uiteze es rakia egj fazekban, es teölsön bort rea, hogj iol forjon, an-nak utanna az leueuel mossa az feiet io melegen, es az füueketis kösse rea, io melegen, megh gjogjull.
- 1514 *Fö faiasrol.* Az betonicat föld megh vizben, kösd rea, meg giogiul, ha iol akarja.
- 1515 *Gerentes feöröll.* Vegied az nap utan iaro füuct, teörd megh, es kend meg mezal az fejet, hincz be az porral, es kosd be az ruhauat harmad napig, megh giogiull.
- 1516 *Kopasz föröll.* Az vakandokat niuzd megh es tüzben cgesd megh, ugj hogj porra legjen, es azal haiat akaria neuelni, kend megh fa olajal, es hincs megh az vakandok porauall ennehaniszor, haiad nöll.
- 1517 *Koszós föröll.* Fa olayt, vioszat, feniötobozt, eszt az harmat teörd euoszue, es kösd rea.
- 1518 *Kinek feie fai es nem albatik.* Ved az maknak olajat, es kennied vele az vak szemet, fület, orrat, es homlokat, fö faiaat el oszt, es alhatikis, ha akarod hat az makot teörd megh mind feiestöl viragostol, magostol, mikor zeöld es ved olajath.
- 1519 *Faidalomroll.* Kinek valami seb vagjon valami testen, thiukmoni fejeret ha-barjon megh egj talban timsoual, ugj anira, hogj ollian legjen az thjukmoni,

mint az turo, ha penig az sebnek igen foli az merge, hogj ugjan szelliel teröl az seb az mergenek miata, az illjen timsos thiukmoni fejereuel eösse, es megh gjogjul.

- 1520 *Verbasrol, feier uestbasrol. [?]* Vegj harom szerecsen djoth, es teord eoszue nad mezel, annak utanna harom thiukmonnak ved ki az feieret, es habard öszue az harom felet, egj kicsin lisztel, az utan giurd eoszue, es süs pogacsat benne, haromszor chomra aszt egjed, hasznal.*
- 1521 *Szömfaias ellen, kiböl baliag lömne.* Keres egj uueget, csinald feligh szin mezel, az utan vid az hangja fcszekben, teod le az közepin, de az üuegh szajat nem köl be fednj, hogj az hangiak bele mehessenek, es valameni hangja bele megjen, harmad napigh aszt mind benne köl hadni, es az utan egj teszta kenierben köl tenni, es az könierben iol megh köl sütnj, jobban, hogj sem mint az egjeb kenyeret, ot olaja leszeön, az utan hogj ki veszöd, veröfenire tarcsad, es egj tol szal alljon benne, es azal szömeben köl bocsatanni benne.
- 1522 *Szumolczö ellen.* Ved az egerfarknak az viragjath, es teorold megh haromszor vele, el vesz.
- 1523 *Mas azonrol.* Harom pentekeön chomra hudozd megh, es el uest az szümolcsö rolad.
- 1524 *Sömörrol.* Kenköuet foghagjmat, eczetet, sot egjben köl timporalnj, es az eczetben hozza contenni, hogj igen hig ne legyen, es kosd vele, megh gjogjul.
- 1525 *Kez rözketesreből.* Az boldogh aszony mentajanak ved vizet, elegjecs megh egj kis boral, id megh.
- 1526 *Kozueny ellen.* Keres oh bort, mint egj negj esztendöbelit, ha megh 11 esztendös leszen, annal iob, es egj pintel teolcs egj üuegben, osztan meny ki az mezore, ahol az handgja fcszek vagjon, teod bele az üuegeth, had allion tizennegied napigh benne, ved ki az uthan, es az valaminemeö leszen az színe, az köszuenics embert azzal köl kennj.
- 1527 *Mas azonrol.* Vegjed az malom porat, szitald megh iol haromszoris, hogj csak az szep langja maradjon, czinald tesztaua fejer bor(ban)ral, az utan mint egy kasat lapicz el, es az izre köl rakny, ahol az köszueni vagjon, de megh köl ucytanni, hogj rea ne szaradgjon.*
- 1528 *Koszös feöröl ualo oruossagh.* Erdei rosat medue hayal törd öszue, es kend megh az feiet uele.
- 1529 Dio olayualis io megh kennj az uarat.
- 1530 Dio heiat megh igetnj, es olayban auagi borban megh törni, azzal kenni.
- 1531 Az egernek feiet temsoul öszue törni es melegen kenni, io. Plinius irya.
- 1532 Mogyorot megh egetni, es az hamuat hajal öszue törny.
- 1533 *Koszösnak haiait hoz.* Az borznak бүрét megh igetny, es szurokkal öszue czinaly, azzal kenni igen io.
- 1534 Az nyulnak feiet megh <törny> igetny, es medue haial auagi eczettel öszue czinalny.
- 1535 Eger szart megh törny eczettel, es azzal kenny io.
- 1536 Kecze szart megh igetny, es eczettel öszue czinalny, io.
- 1537 Kiyo бүрét hamuua czinalny, azzal kozt hinteny hamar el téstittya.
- 1538 Nyulat porra tenny, azzal hinteny, es myrtos olayal timporalny, io.
- 1539 Az ludnak a haiait mezzel öszue törd, kend megh uele, hasznal.
- 1540 Birs almat borban megh füzny, es uiaszal oszue törny, azzal kenny, es haia leszen. Ezeket irya Plinius.
- 1541 Az egeret igesd megh, teöd porra, elegicz medue haial, kend megh uile, de annak elötte iol megh uakarya az feiet.

- 1542 Vegyed az egér szart, törd meg, timporald öszue eczettel, mezzel es kend meg uelc, de először iol meg uakard az feiet.
- 1543 Az fügefának leueleuel kennyed, annak előtte iol meg uakard.
- 1544 Az Isten faiat meg igetuen, lugot köly czinalny hamuiabul, es gyakorta azzal mosny, meg gyógyul.*
- 1545 [.....] üncz tizta vizet reia, faczard [.....] magot aztasd meg benne, es fara[.....] es nem bantia az hirnio.*
- 1546 Az hangia bolt mind földestől, hangiaistol sakban vid az kapozta köziben, hincz el.
- 1547 *Alias.* Az meli hirniet lacz eleőzor az kapoztan, az incöghötöddel akazd fel egy agra, es mind el fut az teőbj.
- 1548 *Alias.* Petreselium gjokeret meg főzni, es az palantamagot abban aztatni, nem bantia az hirnio.
- NB. Az fejes kapoztat mikor özzel el ülteted, es zarat fel veted, nizzed, rayta talalsz palanta magot. Vamos Benedek mongia.
- Nota bene.* Lenczet es borsot hold teölteskor kel vetnj, es hamar főues lezen.
- Item.* Fat oltanj igen io vyhold masodik 3,4 napian.
- Auagj mikor meg az hold fottaban ket auagj 3 vel 4 nap lezen, es vgj esik meg az vysag, mert valameny nappal oltod, az vysag eleött auagj vtana, anny eztendeigh nem terem.

Lóorvoskönyv

- 1549 [...] dio, uegy ket bak sziuet, es az keleuen feölöt es alol iol megh keösd az bak sziuel, az utan az uer ferget kj uethi, de az kelcuentis megh egesd tüzes uassal, kibeöl az fercögh ki meönth, es tegy zöld görögöt rea, harmad napra megh giogiul.*
- 1550 *Mas ferög az lonak farka teöueben uagion.* Azon megh ösmeröd, hogy az lo az farkat igeön teörli. Az ferget megh foghatod mint egy diot, mesd megh eötet eleös kessel, es az szöret megh beretuald az sebröl, es az sebbe zöld görögöt, es az utan uegy kenkeöuet, belend füuet, zöld görögöt, ezöket porra teöríed, keösd az sebre, es az ferget megh eöly, es megh uigaszik. Ha penig ezt el hagiod, az ferögh mind megh teli az louat, igy ölheteöd megh mind az heliet, kiben az ferögh fekszik, azokat megh egesd, osztan uegy zöld görögöt, kinkeöuet, hot lo tetemet, teörd porra, es ucsd az lonak sebeben, ha az nem hasznal:
- 1551 Vegy ürmöt es annak leuet, uegy annit, hogy egy lepeodeöt marcz megh leueuel, az utan az lonak sebeben az port, kit eleöb meg mondek, osztan tekerd be az louat az lepeödeöben, ezt teöd haromszor.
- 1552 *Ha az lo nem ganelbatik.* Vegy atramentomott es tenta port, es törd porra, uegy zalanna zöldet, figgesd niakara, ottan emesztenj kezd.
- 1553 *Ha az lo uaras.* Veöd az nemezet es az embeör uizelletit, azt habard megh, az utan uegy kinkeöuet, o hayt, kend megh az uar szelet, megh uigaszik.
- 1554 *Ha az lonak uad busa uagion, auagy sebe igeön büdös.* Tegy zöld görögöt bele, osztan főzd megh az czalanj maggal feier borban, azzal mossad, megh uigazik.
- 1555 *Ha az lonak szömen uagion baliogh.* Veöd az uizi czigat, teöd az tüzre, es az fekete hea ky pattogh, osztan ueöd az tiszta czigat, teörd megh ioll, tegy egy keues giömbertis hoszsza, es ruhat, kit az patikaban arulnak. Ezeöket mind megh egesd, es az utan egy keues borral megh olczad, osztan uegy galiczkeöuet, es ezöket mind egy mertekben tögied, teörd eöszsze üket, es az port ruha által szitald megh, osztan az szitalt port hincz tiszta ruhara, azt keösd az lo szömere.
- 1556 *Ha az lo gelesztas leend.* Vegy holt lo tetemet, keösd az lo niakara, es az <lo> gelisza mind megh hall benne.
- 1557 *Ha az lonak ualami sebet auagy töreset akarod uigasztalni.* Veöd az czuka hayat, es az vizi czigat, azokat egesd megh egy uy fazekben, teörd porra, osztan az porral hinczed az lonak sebeth.
- 1558 *Ha az lo nem uizelbett.* Vegy három szeöm giantat, teörd megh, es ad megh innia.

- 1559 *Ha az lonak beueröie uagion.* Mesd megh az köröszt czonton keörösztül egy kessel, osztan sozd megh.
- 1560 *A meli lo az inatt megb ütty.* Vegy egi marok len magot, liszteöt, es egy tikmonny oh hayat, es három tikmoniat, teörd iol cöszsze egy mosarban, az utan czinald szösze minth egy pogaczat, es feölliül az szösztül takard be, az utan takard saratnakban, auagy tűz parasban, es mikoron iol megh melegült uolna, hogy az siria ki kezd hatni, ueöd ki es tiszticz megh feölliül az szöszeöt, keösd melegeön az lo labara.
- 1561 *Kebeös lorol.* Veöd az fa giökerü füuet, megh anni vtifüuet, es egy tikmonni vayat, megh anni feniü szurkot, czeöket mint egy agh tehen hust feözd iol cöszsze, es az leuet teölcz torkaban.
- 1562 *A' meli lo inat megb üti, börtelen ualo oruossaga.* Az tikmoniat feözd megh ereössen, es sozd megh ereössen, melegeön keösd az lo labara, ugi mint az lo el türheti, es feölliül hayat keös az tikmonra.
- 1563 *A' meli lo nem uizelbetik.* Fur megh egy egör fat, teölcz az furas által uizet, ad megh innia, megh giogiul.
- 1564 *A' meli lonak laba dagad iaras miatt.* Vegy veneczej szappant, es czinaly ereös lugot, es az szappannal mosd ereössen megh az lo labat.
- 1565 *Turos lorol.* Vegy tarr buzanak lisztit, es az tikmonnak feieret, cöszsze habarban kenier modgiara megh keöl sütni, ugy annira, hogy holt szeme legiön, azt megh teörucn szepön porra, azzal hincz az lonak turiat.
- 1566 *Horutos lorol.* Vegy centaureat (feöld epeic), meteld igeön aprora, es elegicz cöszsze zabbal, es ad megh eönnj az lonak, megh giogiul.
- 1567 *A' meli lo (nem ganeolbatik) rübes.* Vegy porczin füuet, teöd egy fazekban, es teölcz uizet rea feölliül, es had allion ott mint addig, mig megh nem eczetesödik, azzal kenniek.
- 1568 *Auagy.* Uegy len magh olait, osztan mossak az lo sebet io ereös luggal, az utan kend megh az olayal, de annak cleötte legiön egy szep buza langbol sü-töt pogaczad io szaraz, teörd porra azt, es hincz az lo sebere, megh vigaszik.
- 1569 *Ha az lo nem ganelbatik.* Vegy tar buza lisztit, es ad eönnj az lonak harmad napigh, megh giogiul.
- 1570 *Lo huruttrol.* Vegy eörüeni giüker neuü füuet, mosd megh szepeön, es uakard megh, es ad az lonak abrakban eönnj, hasznal. Czeheök oruossaga ez.
- 1571 *Ha az lo nem bugybatik.* Scribe in primo dextro pede iob laban, et perforce in sinistro az bal laban, Phison, gyon, Tygris, Eufrates, et statim soluetur.*
- 1572 *Auagy.* Keres bozza fat, merd megh az orratul fogua az homloko teteieigh, (azzal) megh azzal haromszor az lonak hatulliat, osztan keösd az bozza fa ala az louat, az honnet azt az kis faczkat le meczczötted, megh giogiul.
- 1573 *Kinek boyagos a' laba lonak.* Fokhagymat, ürmeöt, hayat, szappant, soot, egöt bort cöszsze keöl teörni, ugy keöl rea keöttni, harmad napigh raita tartani, haromszor kel be keöttni.
- 1574 *Lo feökelyről.* Keres egy fekete maczkat, es mesd megh az maczkanak az fület, az füle hasadekian ki ucer ki iü, azzal az ucerrel czöpögesd megh az lo abrakiat, es megh eönnj egy feleöl ualo fenekeös hordon, es migh az lo megh eszi az abrakot, addigh az maczka az hordo alat legiön be borituan.
- 1575 *Mikor az lo megh ütti az inatt.* Mezet, tikmony feieret, fa olayt, egeöt bort, szappant egybe habarni, es azzal az lonak labat kenni, tűzre kezet melegituen, megh giogiul. Probatum.
- 1576 *Lo zömen mikor uagion.* Teöry ereössen giömbert, es az lonak forditasd feöl

az szeömet, <aual> a' hol az szömen uagion, fud bele az teöröt giömbert, es megh giogiul.

1577 *Kebeös lorol.* Forrald megh ereössen az teyet, uegi annak utanna ket auagi harom penz arra safrant, teörd erössen megh, elegicz szepeön eösze es had megh hiüülni, ugi teölcz az torkaban.

1578 *Lo feökelireöl.* Az lo orraban belöl az szömeröl hailot es niult le az lonak az czikia az börön belöl, azt mesd megh, es uond ki orrabol, az utan az orraban ualo sebeöt fa olayal kennied, az feökeliet penig heu uassal süsd meg, <es> es kennied fa olayal, es ha el szarad az fa olay, mossad par luggal, es kennied mind ugi fa olayal es par luggal.

1579 *Ros fereögreöl.* Az rost feözd megh, ad megh cönni, el mulik.

1580 *Auagi.* Az fokhagimat teörd megh fa olayba es eczetbe ad megh innia, meg giogiul.

1581 *Lo laba meg ütesröl.* Akar del eleöt, akar deliest történek, mihelt eszödbe ueszöd, ha szinten uton megis, allasd mingiart nap keletre arczal az louat, es mongiad: Te kek auagi feier lo, azt nem czudalom, hagi Szüz Maria szüzen fogatta mehebe es szüzen szülte Jesus Vrunkat, de azt czudalom, hagi te meg üteötted az te első labodnak inat az utolsó laboddal. Mond rea ezöket haromszor, es mind haromszor törüld ala az inat uagi kezeddél, uagi penig labod talpa cleuel, meg giogiul.

1582 *Meli lo megh rokkan.* Elöször uetese ki mind azt talpat, es uetessen az talpan uert, ugian akkor az szügy ereketis uagassa meg, az utan uagdallia meg er uago uassal az lapoczka kerületit uastagon, es az szügiét, az uerebe uetessen egi iczeuel meg, vegiön 6 lat grispan, 3 lat galiczkeöuet, o hayatis annit, ket lud moniat, fa olait fel meszölnit, egy tikmonni beczi szappant faragion bele, fel meszölni egeöt bort, szaruas faggiatis, ha lehet egi tikmonnit, negi tikmoniat, fel meszeöli ereös eczeteöt, ezeöket cgibe timporaluan egi uy fazekba meg melegiteni, azzal uagi uereöfeniön uagi telbe meleg szobaba kel kennj, megh giogiul Isten utan.

1583 *Melj lo meg üti az inat, es meg czomozik es dagad.* Negy vagi eöt tikmonj feieret, szitalt ros lisztel keuerd ösze es keö sooual teöröt, de a' sojs annj legiön, mint az liszt, kend szeözre, teöd ruhara, kösd labara, tarcz harmad napig raita, de harmad nap utan ugian ezönkeppen uy oruossaggal kösd be, hatod napprais, es kilenczed napra ha meg varasodikis az ina, ne gondolj vele, az utan sar uizzel, ki iar beleöle az faidalom, de az kilenczed nap utan mig megh giogiul, mind addig egy nap' raki auagi beczi zappanos vizez mossad, az zappanat raita hannj szaradni, mas nap uayas borral meg melegituen mossa, an-nakis a' vayassat raita hannj.

1584 *Az meli ebet akarod hagi megh ne forogion, es ne kölikezzön.* Az czipke fan, az melj szörös gubath vagion, keresd äzt, abban talalsz apro feier fergeth, abban agj harmat meg cönnj, es äkar mint forogion, megh nem kölikezik. Chuzi Pal Vram mondotta oruossagh.

1585 *Hogy gyermek louad szepen megh bezzek.* Asztas szenat egy hordoban, ugi hagi harmad napigh tarczon benne, es mikor abbul az asztot szénabul ki ueszsz az uizből, es az lonak akarod adni, hincz megh arpa lisztel, es ugy agy az lonak keuesenkent benne, az gyermek lo igen megh hizek.*

1586 *Ha az lo laban holyagos bimpok megh indul.* Vegy teszta mezet, kend megh az lo labat, es hincz megh oltatlan meszel, es kend be azal gyakrabban.

1587 *Aliudem.* Oltas meszet egy keuis meleghez mezben, tegy borsotis bele, es aual iol mazold be.

- 1588 *Item.* Uegj scorpio es Isten tehene, fa olayt, kend azal haromszor uagi negyszer, de csak ot, a hol holyagos, minden harmad nap, az az utan iobban megh dagaduan ki fakad.
- 1589 *Item.* Suttessd megh, ha mas nem hasznal.

Index medicinarum

A

Agiekfaiasrol
 Az ki nem lühett
 Az betegh ha megh hale auagi nem
 Az möli testön keő iar által es uere foli
 Aszu korsagrol
 Arua czalan haszna
 Apro boitoriani hazna
 Az azoni ha fiat szüle auagy leant
 Aluasrol
 Aiak hasadasrol
 Az azoni hogi hamar foganczon es
 hamar szülliön
 Az beteg ha megh hale
 A' kibe alut uer uagion
 A' meli giermököt feierre akarsz
 neuelni
 Arani auagi ezüst színü irasrol
 Alaia huddasrol
 Az aszonj allatnak hogj sok teie legien

B

Bekarol
 Bolondsagrol
 Büdös sebről
 Bolharol
 Belső seres ellen
 Beli le szállasrol
 Belend fü olay
 Belső uarrol
 Bornemiszasagrol
 Bayfü uize hazna
 Büdös szayrol

Boszorkanirol

Barom halalrol

Börök haznai

Belend hazna

C

Czoklasrol

Czömörül

Czinadonia uize hazna

Czöngöfü olay

Christerium

Czöczfakadasa

Czöcznek faidalma

Czibak flastrom

Czobor ir

Chiristerium uiz czinalas

Czuzrol

Czombor haznai

Czentaurea haznai

Celidonia haznai

Ceclanak haznai

Czallan hazna

D

Dagadasrol

Dihös eb marasrol

Dög halalrol

Deakorium mindön sebre

Dihös eb maras

Dagadasrol

Deakorium megy színü

Diszno halalrol

E

Emesztesről
 Etetesről
 Ebmaras
 Eues uarrol
 Egcsreől
 Eökör nielü uize hazna
 Emle apadasa
 Eökklő ir uy sebre
 Erlelő ir
 Eruagashoz ualo harmincz kilencz
 regulak
 Eruagas utan mint elliön
 Eruagas hasznay
 Eruagasbol tortent dagadas
 Eruagasra ualo idök
 Emle dagadasrol
 Emesztetesről
 Eökklő flastrom
 Erös eczetről

F

Fülbeli ferögről
 Faratsag ellen
 Fogfaiasrol
 Foliosorol
 Feöfaiasrol
 Franczurol
 Farkas haliagrol
 Farkas sebről
 Fekete emplastrum
 Fekete ir
 Fülfaiasrol
 Fekete üröm uize hazna
 Farkas alma uize hazna
 Feier lilium uize hazna
 Fekete deakorium
 Feier fogrol
 Feier mak olay
 (Feier deakorium, parazt)*
 (Fekete deakorium, parazt)*
 Feneről
 Feier ir (parazt)
 Feier deakorium
 Feier citrium
 Fekete fogrol
 Forrosagrol

Feier terpentina czinalas
 Fakadozot szayrol
 Fekete üröm hazna
 Franczurol
 (Fakadozot labrol)*
 Fog faiasrol
 Feö faiasrol
 Fökelirol
 Feier ir, szaraszteni
 Feier uiz, szarazto
 Feier orczarol
 Feier üröm uize haszna
 Farkas alma haznai
 Fekete deakorium
 Fajdalomrol

G

Giermök korsagrol
 Geliuarol
 Giomorfaiasrol
 Gancilasrol
 Giuitokuanrol
 Gutta ütes
 Görög feier czinalas
 Görög feier test színü
 Gilisztarol
 Giogulhatatlan sebről
 Goliobisrol
 Gerengies föröll

H

Haliagrol
 Hideg lelesről
 Has faiasrol
 Hurutrol
 Hidegucuesről
 Hoszu czalan uize hazna
 Hal fogasrol
 Hartias sebre feier ir
 Holt giermököt mikent kööl annia
 meheböl ki hozni
 Has faiasrol
 Hurutrol
 Hagimazrol
 Haliagrol
 (Hoszu cz)

I

Ine faiasrol
 Ir kemeni
 Iz uizröl
 Izröl ualo
 Ir seb hus neuelni
 Ikrendözesről
 Isop uize haszna
 Ina szakadasrol
 Ir, kenni ualo
 Izreöl ualo
 Isop hazna
 Inröl ualo
 Inaknak oruossaga
 Italrol uörös ir
 Irömnék haznai
 Istenfaia hazna

K

Köröl
 Keleuenről
 Kigio marasrol
 Korsagrol
 Kozos feöröl
 Közueniröl
 Kelesről
 Keneö ir
 Kinek uas auagi fa szegik testeben
 Kinek orrabol sziuere foly az uer
 Kigiorol
 Kömeni uize hazna
 Kolikarol
 Kinek uizelleti foli
 Kopasz feöröl
 Kapor olay
 Köröl
 Közueni ir
 Közueniröl
 Koszrol
 Koszos feöröl
 Keleuentreöl
 Kapotniak hazna
 Kömeni haznai
 Ki seb miat nem szolhat
 Kez rőszketeröl

L

Lab dagadasrol
 Leaniod ha akarod hogi legiön
 Lab teöréről
 Lopasrol
 Liliomnak haznai
 Lab fakadasarol

M

Moly ellen
 Monia faiasrol
 Mely faiasrol
 Mirigy ellen
 Mindön sebröl
 Merkuriom uiz
 Madar fogasrol
 Meredcökrül
 Merkuriom uiz czinalas
 Menta uize hazna
 Maynak faidalma
 Merög italrol
 Mirigy halalrol
 Mirigiröl
 Mecz czinalas
 Mehekreöl
 Magtalansagrol
 Möntülesreöl
 Menta haznai

N

Nehezen szülesreöl
 Nehezen illatozasrol
 Niughatatlansagrol
 Niluasrol
 Natharol
 Nielu faiasrol
 Nehezen lelezesreöl
 Nilallasrol
 Nehessegröll
 Negyed napi hideg lelesről

O

Okadasrol
 Orra uere iarasarol

Oh sebre por
 Oh sebre citrium
 Orbanczrol
 Orra uere iarasa
 Orra lika uezese

P

Pokol uarrol
 Popium
 Puska leövesről
 Purgatio
 Por, szarazto szin sebre
 Pattanasrol
 Por sebre
 Por regi sebre
 Pöszerce haznai

R

Reszögseg ellen
 Rothat sebről
 Rasztrol
 Röszketesről
 Rosa popilium
 <Rothadasrol>
 Ruta uize hazna
 Rosa uize hazna
 Rothat sebről emplastron
 Rühreöl ualo
 Rosa olay
 Rothadasrol
 Retök uize hazna
 Rekedözesről
 Reteök uetesről
 Regi sebről
 Ruta haznai
 Rosa haznai

S

Szömfaiasrol
 Szaynak faidalma
 Szeplös orczarol
 Siketsegről
 Süll ellen
 Sömörrel

Seresreöl
 Szakadasrol
 Szürke deakorium
 Sebnék hamar giogittasa
 Szörferögről
 Szü faiasrol
 Sebös lab uizketese
 Sarga ir
 Scorpio marasrol
 Sarrol
 Sallia uize hazna
 Szökfű uize hazna
 Szürke <deakorium> ir
 Szökfű olay
 Szarazto ir
 Szarazto citrium
 Sinniedekről
 Sebre ualo ir
 Szent Antal tüze
 Seb erleleő
 Seresreöl
 Sebre ualo oruossag
 Sebi ferögről
 Szü faias
 Sebnék hamar uigaztalasa
 Siketsegről
 Szüfogasrol
 Szöm faias
 Szent Benedök fü hazna
 Szüles utan ualo faidalomrol
 Sargasagrol
 Saar ellen
 Szömlölczüről
 Sugorodasrol
 Sallia haznai
 Serpentina fü haznaj
 Szökfű haznai
 Salata hazna
 Szödörös ir
 Sebnék forrosaga
 Seb inditasa
 Szöm faias

T

Teie kinek nincz
 Turos szarrol
 Tömienös uiz
 Torok faiasrol

Torokgikrol
 Testnek szaradasarol
 Teöresreöl
 Tuross labrol
 Tisztito ir
 Tuross labrol
 Torok gikrol
 Tetü ellen ualo
 Tüdö rothadasa
 Töriek czinalas
 Tormanak haznaj
 Turrol

V

Ver okadas
 Ver hasrol
 Viszketegröl
 Vörös ir, uy sebre
 Vizellesreöl
 Viz, sebre
 Veörös olay
 Vtifü haszna
 Vizimenta uize haszna
 Vizi betegsegh
 Ver folias szüleskor
 Varas feöröl
 Viola olay
 Vöreös deakorium
 Vadhus ellen

Ver allatas
 Vasnak testből ki uonasa
 Verrel uizelles
 Vasznat sargitani
 Vizellesről
 Verreöl
 Vöreös uiz
 Ver peökes
 Vy sebröl
 Vereött testről
 Viola ioszagi
 Ver osztatas
 Ver korsag
 Verhasrol
 Vak keörömrööl
 Vtifü haznaj
 Verpökes
 Veszesről
 Vagasrol*

Z

Zeöld ir
 Zöld flastrom
 Zöld deakorium
 Zöld ir (czinalas)
 Zöld olay
 Zöld citrium
 Zem [!] faiasrol

Szentgyörgyi János
TESTI ORVOSSÁGOK KÖNYVE
1619 e.

Az ki nem alhatik
 Izreol ualo uiz
 Tüzrol ualo oruossagh
 Kinek uizeleti meg al
 Dagadasrol ualo
 Szemnek ualo uiz
 Rothadasrol ualo
 Franczurol ualo
 Foliosorol ualo uiz
 Kinek uizeleti lassan megien
 Korsagrol
 Farkas sebröl ualo
 Szemrol ualo uiz
 Franczurol
 Izreol ualo uiz
 Popiomot, kemeni irt mint kel
 fozni
 Kinek farka cziepegh
 Szemrol ualo uiz
 Sufa orbanczrol
 Rothadasroll
 Ver hasroll
 Rothadasrol
 Emeztcsrol ualo
 Dagadasrol ualo
 Az ki uert hugik
 Tüzrol ualo
 Turos labrol ualo
 Szemrol ualo zurke ir
 Iz uizrol ualo
 Okadasrol ualo
 Has menesrol ualo
 Ver allatasrol ualo
 Veres szemrol ualo uiz
 Izrol ualo uiz
 Elő uizrol ualo
 Puska lousrol

Kinek hata nilallik
 Szemrol ualo kek uiz
 Keörol ualo uiz
 Szemrol ualo uiz
 Dagadasrol ualo
 Hidegh lelesrol ualo
 Kereztelesrol ualo uiz
 Kinek torka faj
 Okadasrol
 Az kinek gancia meg al
 Az kit keö bant
 Meregh ellen ualo oruossagh
 Emeztcsrol ualo oruossagh
 Tüzrol ualo
 Kinek sebe megien
 Innia ualo ueres ir
 Sebre ualo ueres ir
 Ver allatasrol
 Sülj ellen ualo oruossagh
 Scibak flaustrom
 Az melj azzoni embernek czecci
 megh dagad
 Farkrol
 Dagadasrol
 Ver hasrol
 Torok faiasrol
 Keozuenirol
 Feier deakorium
 Szederies deakorium
 Szent Janos olaia
 Keorol ualo ital
 Kinek beli ki esik
 Lab fakadasrol
 Haliagrol ualo
 Oh sebröl ualo
 Seb eteteo
 Elő uiz czinalasa

Oh sebröl ualó ueres ír
 Haliagh ellen
 Kinek uizeleti nem mehet
 Kiben gelezta uagion
 Kinek orra uere iar
 Dogh halal ellen
 Kegio marasrol
 Közueni ellen
 Korsagrol ualó
 Emeztessrol
 Kinek farka megh uez
 Feő faiasrol
 Regi sebröl ualó uiz
 Az ki nem alhatik
 Sarga ír etetesrol
 Citrium oh sebröl
 Fekete deakorium
 Eokleles ellen
 Az ki uert okadik
 Kiben sülj uagion
 Ha beteghnek zaia zarad
 Szederies deakorium
 Kinek az sipia ala zall
 Kinek giomra faj oruossagh
 Kencő szerzam
 Az ki nem uizelhetik
 Meredekrol
 Szeor feregh ellen
 Sok nial ellen
 Sülj ellen
 Kinek füleben feregh uagion
 Pok maras ellen
 Szem faiasrol
 Peczienies szemrol
 Veres szemrol
 Kiben kegio uagion
 Az kiben farkas seb uagion
 El uetekezett sebröl
 Etetesrol
 Az nagy zürke ír
 Koz ellen
 Szarraz kozueni
 Feo faiasrol
 Kiben kegio uagion
 Teores ellen
 Melj faiasrol
 Kinek uizeleti alaia
 Kiben kö uagion
 Az ki nem uizelhetik
 Kinek ziue faj

Meregh ellen
 Veresegh utan ualó toresrol
 Vgjan azonrol
 Az ki nem emezthet
 Popium
 Vigazzo irr
 Keneo zerzam
 Regi sebröl
 Dictamus czer io fü
 Verrol ualó
 Emplastrum
 Meredekroll
 Serues ellen
 Kozueni ellen
 Kinek torongia ki esik
 Agh sebröl
 Szürk[e] deakorium
 Fekete ír
 Ganelasrol
 Pokol uarrol
 Gonoz keleuenirol
 Szü faisrol
 Egesrol ualó
 Kegio marasrol
 Veres deakorium
 Ki uert okadik
 Lab zegesrol
 Vy sebröl
 Zent Antal tüzeröl
 Turosszarrol
 Etetesrol
 Temienes uiz
 Szürke ír
 Az ki nem zülhet
 Fogh ki uonasrol
 Feier citrium
 Kiben kegio uagion
 Szemnek ualó
 Az melj sebre fene esik
 Szürke daakorium
 Feier ír fozese
 Pokol uarrol
 Flaustrom czinalas
 Kiben kö uagion
 Fül faiasrol
 Az kinek teie nem lezen
 Ver korsagrol
 Franczurol
 Calafonia fozese
 Az kinek laban zeor feregh uagion

Ir minden seb kotni
 Sebnék tisztulasarol
 Turos labrol
 Egesrol
 Fene ellen oruossagh
 Kinek orra uere megh nem all
 Dagadasrol
 Keozuenies labrol
 Georögh feier
 Tüz ellen
 Puska loues ellen
 Kinek ziuere nilallik
 Arantias teriek
 Lagi zold irr
 Ver megh allatasrol
 Seruesroll oruossagh
 Vy sebre ualo
 Keleuenirol
 Turos labrol
 Feo faiasroll
 Kinek giomra megh hul
 Has faias ellen
 Kozuenirol
 Dialteat ig kel czinalni
 Rezeges embernek ualo ital
 Glet uiz
 Feier citrium
 Horutasrol
 Okadasrol
 Kinek orra uere
 Polcz moha
 Contra pestem

Keozueni sebröl
 Kozos förol
 Fogh faiasrol
 Etelnek keuansaganak adasa
 Az melj sebnék uere megh nem all
 Pokol uarrol
 Korsagroll
 Keo bantasrol
 Veres olai czinalasa
 Kiben bek[a] uagion
 De peste
 Lab faiasrol
 Feier irnek hazna
 Has faiasrol
 Fokhagimanak haznarol
 Veres kapoztanak hazna
 Bisalma neuelesrol
 Cziomor ellen
 Kit züue fogh
 Az puska goliobis ki uetelirol
 Glet viz
 Fejer citrum
 Huratasrol
 Okadasrol
 Kinek ora vére jar
 Polcz moha
 Contra pestem
 Köszvény sebröl
 Koszos föröl
 Fogfajasrol
 Etelnek kivanasarol

- 1 *Ver basrul.* Szedgied az cyprust, rutath, tongöri szőlöt, eggiot föld meg feier borban es igia meg. Probatum est.
- 2 *Az kinek föleben kell.* Vegied az naroncz almanak az felsö heiat, es az fe-kete reteknek az felsö heiat, es ued uizet, facziad megh az naran cz alma heial, es osd az fuleben. Probatum est.
- 3 *Az meli embörben ko uagion.* Keres paretarium neü füet es ued uizet, az te-niredből ad meg innia. Azontul az ko mindgiaras ki iö, ha keneg nem veheted uizet, tahat foz meg bene (s) es leg ottan meg gogiul. Probatum est.
- 4 *Az kinek ver szall az melire.* Az ciprust meg kell mosni es egi poharban kell teni, tizta uizben meg igia, haznal.
- 5 *Orbanczrol.* Eczetot, galicz köueth, timsot, eget földet, bonus armenust kell ozue torni, es meg keuerni, azzal kell keni. Probatum est.
- 6 *Horut ellen.* Vegi papa fueth, isopot, salliat, apiomoth, regi fenio magot, ezöket fozd meg borban, azal kell inia adni, haznal. Probatum est.
- 7 *Eernek meg uagasarul.* Szoroz tomient, alauest özue, vy tikmoni feiriit közü-

ben, ezeket esue elegituen czinali ires ruhat belole mind-addig, mig az er ozue nem forad. Ez felle ires ruhauaal naponkent mindadeg kosd, mig meg nem giogul. Probatum est.

- 8 *Mely sebről, kiből az uas ki (nem) uetel utan uer nem ione ki.* Fell kell funi rez czuiel es az lelegzetnek miatta minden undoksag, ki ot ben reket uolna, ki szarmazik. Annak utana bort ős az sbben [!], meg tisztita, meg sem haiga [!] rothadi [!]. Probatum est.
- 9 *Rotbat busrul.* Vegi az kemenczebol iol meg egct agiagot, <eli> egilicz ozue eros eczetuel, uesd egi fazekben, forald meg, zurd meg.
- 10 *[Szemreol ualo].* Gieombert, timsot, galicz keouet egj arant, es mint annak eggike, nad mezet kett anniet, azok keozul mindenik annie legien, mint egj dio, es süs három tikmoniat, de igen megh ne süsd, es ezeket megh kel törni, tizta ruhaban megh facziarni, es euegben zürni, estue es reggel szemeben ereztetni benne, megh giogiul. Probatum est.*
- 11 *Keörol ualo oruossagb.* Jaba [!] ired Szent Jakab napian kel asni, megh kel azalni, porra kel tenni, egj aranj forint menieth megh niomna, anniet kel egjzer egj italban adni, megj giogiul. Probatum est.
- 12 *Fakadozot labrol.* Egj font gelet, egj penz ara eczetet erossen kel fozni, es egj füller arra timsot maganak megh fozni, ez ket felet egjben kel elegitteni, euel kel kötni, megh giogiul. Probatum est.
- 13 *Az kinek ganeia uagj uizeleti megh all.* Az eb teiet mind giükerestcol, az apro maluatis mind giükeresteöl zepen megh kel mosni, es egj fazekben kel tenni, tizta uizet rea tölteni, kenier hey alat megh kell fözni, hogj el apadgion, egj kiczint oztan megh kel szürni, megh kel innia adni felesteokeom korban, az utan io ereossen be kel takarni, ha megh izza, es legh ottan el indul. Probatum est.
- 14 *Az scordium fünek baznarol.* Sok külömb kölomb fele betegsegrol io az scordium fü. Feőkeppen az deögh halal ellen igen io, az ki tud ucle elni, meljre en minden ketsegnelkül megh tanitott az embereket, kik egj masnak zolgalni es haznalni akarnak. Negj keppen azert ember az scordiummal elhet. Eleőzeor minden nap reggel nagj halat kel adni, hogj az eo ostora ellen az Jesus Christus altal teremtetet, ki altal megh oltalmazzon az pestistöl, akkoron egjel az scordium porabol annit, mint három penz megh niomna, de ehomra.
- 15 *[Az scordium fünek baznarol.]* Mas keppen az scordiomot forrald megh feier borban, es hainalban igial melegen egj küs poharral benne, es alogial annit, az meniet akarz.
- 16 *[Az scordium fünek baznarol.]* Harmad keppen megh fozd tizta mezben az scordium porat, es minden napon ehomra, Isten neuet segetsegu hiuan, egj kis kalanban kel benne enni.
- 17 *[Az scordium fünek baznarol.]* Negiedkeppen az scordiumnak leuelet zaiadban kel tartani, hogj az deogis megh ne(ban) banczia az embert. Probatum est.
- 18 *Hidegh lelesről.* Centaureat hidegh lelesről, kenier hey alat fozd megh borban, igia megh, haznal. Probatum est.
- 19 *Az ki nem albatik.* Feier mak, magiario hagjma, rosa uiz. Az feier makot magjaro hagjmaual eözue kel törni, rosa uizet keozebe kel önteni, czinallianak olliant, mint kett pogaczia, ket ruha közöt keossek az homlokara, es el alozik utanna.
- 20 *Izreol valo viz.*
Bonus Arminus

- Timso
Mez
Szereczien dio
Keues eczet
Feier borban kel megh főzni.
- 21 *Izreol valo.*
Rusa maz
Petrisoliumnak giükeret megh kel torni porul. Timso, zereczen dio. Tizta mezben megh kel főzni.
- 22 *Tüzreol valo oruossagh.*
Kamfor
Bonus arminus
Timso
Tikmoni
Feier eczet
Rusa uiz
Mind egjben kel timporalni.
- 23 *Kinek uizeleti megh all.* Apiomot, petresoliot, eger farkat, czimbort feier borban kel megh főzni, azt kel innia adni.
- 24 *Dagadasrol ualo viz.*
Folio uiz lott 1
Teörot len magh lott 4
Timsot lott 7
Ez harom fele had foieon harom oraigh, mikor megh fö, safrant, kett penz arat kel bele uetni, had főieon edgiut, melegen kel rea kötni.
- 25 *Szemnek valo viz.* Eget bor, dio, mondola, baraczk magot 9, torj megh, egj euegben kel tenni, az ganeiabban kel tartani, tizen cötöd napigh kel benne al-lani. Ki kel uenni, megh kel zürni, azt kell az embernek szemeben bocziatani.
- 26 *Rotbadasrol valo.* Hars fanak az leuele, ros szalma, szen, timso, galicz keo, mezuel kel főzni, hogj sürü lezen, aual kel kötni.
- 27 *Vgian azonrol.* Kenier heiat, gris pant, galicz köueth egesd megh iol es főzd megh.
- 28 *Sarga uiz faranczurol valo.*
Mastix lott 1
Minium lott fel
Kamfort lott fel
Timien lott fel
Hoszu borso lott negyed
Safranj negied rez lott negyed
Eget bor egj meszelliel
- 29 *Foliosorul valo zeold viz.*
Tizta uiz
Eczeth
Timso, Galicz keö, Grispan.
- 30 *Faranczurol valo szederies ir.*
Tizta uiz lott 8
Gris pant lott 4
Feier timient lott 4
Thoboszt lott 4
Fa olay lott 4

Len magh olay lott 2

Mesz lott 2

Ezeket egiben kel timporalni, ugj kell megh főzni lassu szennell.

- 31 *Kinek vizeleti lassan megien.* Az apro füet megh kel főzni nagj üstben, oszton kadban kel tölteni, abban kell feredni. Apiom uizet kel innia adni, eper uizet kel innia adni, ozton amaz feold füstinek kel uizet uenni, azt kell innia adni.

- 32 *Korsagroll.* Eleozeor purgatiot kel neki adni, keczke teieth egj pintet, petriselium leuelet, rutat, salliat, uy aczelt, ki nem uolt müben, megh kell ioll izaztani, azt kel az teyben martani, háromzor kel megh tüzesíteni, megh kel innia, ozton negied nap az utan megent megh kel forasztani, fekete ürmoth, szekfütt az feredoben tenni, oztan sallias uizet innia adni, oszton az utan egj hett mulua az tüdo erth megh kel vagni.

- 33 *Farkas sebrol valo.* Borsos cziga, ki az uizben uagion, negj papa füeth, ezeket mind porra kell törni, azzal kel az sebet hinteni.

- 34 *Szemreol ualo uizz.*

Timso

Tikmonj feier

Alues

Eufrasia uiz

Grispan

Keomeni uiz.

- 35 *Faranczurol.*

Timso lott $\frac{1}{2}$

Feier timien lott 2

Kenesö lott 4

Saitalan dizno hay lott 2, grispan. Ezeket özue kel törni es heti hazban kel kenni az betegh embert, minden testet, de megh tarczia magat mind eteltol, italtol, bort ne igiek sokat, hanem az feier liliomnak giükerit megh kel főzni uizben auagj borban harmad napigh, es azt igia, haznal.

- 36 *Izreol valo.* Tikmoniat megh kel aszalni, teorni, ruha mohra kel kenni, ugj kell asz sebre tenni.

- 37 *Popiomot, kemeni [!] ualo irt igb kell főzni.* Az iegenie bimbot tord megh haial, addigh migh ideie leszen, leszen [!] az fükett szedni. Oztan mikor megh szeded az füket, tord megh creossen, tolcz bort reiaia, had allion raita harmad napigh, ozton ted egj üstben az iegenie bimbot, kiket cözue törtel az haial, had feöion egj keuisse, oszton ted hosza az fükett, had feöion, oszton az iros uaiatis ted hozza, had feöion egj oraigh, ucd ki, szürd megh valamiben, hadd allion raita egj eyel, oszton ued el rolla, csziak [!] az bor maradgion raita.

- 38 *Kinek az farka cziepegh.* Baraczk magh kilencz, petrisolium giüker, fok hagjma három feö. Tizta feier borban kel megh főzni egj fertalj oraigh, estue, reggel igia.

- 39 *Szemreol valo viz.*

Turtia preparata lott $\frac{1}{2}$

Camfor lott $\frac{1}{2}$

Egetet timso lott $\frac{1}{2}$

Rosa uiz lott $\frac{1}{2}$

Keömeni viz lott $\frac{1}{2}$

- 40 *Sufa orbanczrol valo.* Kender magot megh kel főzni borban, megh kel szűrni, teorni erossen, eczetet, galicz keo, safrany, ereossen kel megh főzni, aual kenni.
- 41 *Szemről ualo uiz.*
Eufrasia uiz mindeniknel töb legien,
Keomeni uiz
Rosa uiz
Timso
Ezeket mind egiben kel timporalni, alua kel szemeben bocziatani.
- 42 *Rothadasrol.*
Geleth
olay
Viaz menic az gelet, kett anni, olay anni, menic az uiaz.
- 43 *Ver basrol.* Kouacz szart megh kel szitalni porul, es Zent georgh füet megh kel torni, azis annie legien, mint az kouacz szar, mezben megh kel főzni, higan, es uizet ne igiek reaia, hanem bort. Es az malua rosat porul kel törni, az uiragat az borban kell uetni, ugj kel megh innia adni mind addigh, migh megh giogiul.
- 44 *Rothadasrol valo.* Vti fü uiz, Alue patjcum, mirha, bors. Ruha mohot kell bele martani.
- 45 *Szemreol valo viz.*
Lauria bacha lott $\frac{1}{2}$
Kamfor lott $\frac{1}{2}$
Turcina preparata lott $\frac{1}{2}$
Alues lott $\frac{1}{2}$
Lapis kalamaris lott $\frac{1}{2}$
Midi lott $\frac{1}{2}$
Frigius lapis lott $\frac{1}{2}$
Szürke pola lott $\frac{1}{2}$
Rosa uiz lott $\frac{1}{2}$
Keomenj uiz lott $\frac{1}{2}$
Eufrasia uiz lott 3
Megh kel főzni tizta fazekben.*
- 46 *Szemreol valo uiz.* Buza szem XXVII. Medenczeben kel törni, kenese kell. Feier bort kel rea tolteni, egj eyel es egj nappal allion raita, szürd megh ruha altal.
- 47 *Emeztesreöl valo.* Giomber böuön, tikmoni feiert nierset. Eros eczet egj mezzeliek legien, kenieret kel pirittani, szek füet az tikmoni feiereuel megh kel habarni, az hasat megh kel giomberrel hinteni, ozton az köldökere szek füet kel hinteni, oszton azt melegh eczettel megh kell onteni, az pirittot kenieret ugj kel az hasara kötni.
- 48 *Dagadasrol ualo euplastrum.*
Mez
Bonus armenus
Siroph
Erös eczet, fele mez legien.
- 49 *Az mely uert bugik.*
Tirgius lapis lott $\frac{1}{2}$
Szurke kola lott $\frac{1}{2}$
Rosa uiz lott $\frac{1}{2}$
Eufrasia uiz lott 3

Megh kel főzni tizta fazekben, az mely uert hugik, az fokhagímat törd megh, ad megh innia borban, megh giogiul.

50 *Tűzrol valo.*

Tikmoni feier

Safranj

Veres olay

51 *Az mely embernek uy tuos laba uagion.*

Rosa uizett

Bonus armenust

Bort czinaly eozue.

52 *Szemről valo viz.*

Timso lott 1

Laurea baccha lott 1

Aloes lott 1

Lapis kalaminaris lott 1

Szarka kola lott 1

Kamphor lott 1

Feier borban kel megh főzni, ugj kel szemben ereztetni.

53 *Szemről valo zurke ir.*

Thurcia praeparata lott 1

Mil lott 1

Kamphor lott 1

Paspenum alisi lott 1

Veres uiaz lott 1

54 *Iz vizrol valo orouossagh.*

Geleth

Kinkeo

Az czier fanak az belső heiat kel megh torni porul, mind egj arant, azzal kel hinteni az sebeth.

55 *Okadasrol valo.* Az szerezien dio uiragiat megh kel torni, es borban főzni, azt kell innia ehomra.

56 *Has menesrol valo.* Egj zeleth kenieret piricz megh. Tord megh mezzel, az utan hincz megh giomberrel, szerezien dioual, megh giogiul.

57 *Ver allatasrol, kinek fogat ki vonzak.* Timsot, giombert; Ezeket egjben kel timporalni, azt kel az foga helliere tenni.

58 *Veres szemrol valo viz.*

Timso

Tikmoni feiere

Alues

Eufrasia uiz*

59 *Izreol valo viz.* Isop, kapotniak, sallia, rutha, szekfü, timso. Veres borban kell megh fozni.

60 *Iz vizrol valo.* Egeth borban ken köuet kel megh fozni, egj eiel kel raita allani, ruha mohot kel kotni az sebre, ozton rea kel kotni.

61 *Eleo viz beteg embernek innia adni.*

Cyprus

Sallia

Dictamus

Narancz hei

- Bonus armenus, hat faszen.
 Borban kel megh főzni, kenier hey alat.
- 62 *Puska lõuesrol valo.*
 Spikinard olay
 Rosa olay
 Egeth bor
 Az meniet akarz, cozue czinalni.
- 63 *Kinek bata nilallik.* Az lo czioklioia laban felliuul ki uar uagion, azt kel le meczeni, megh kel torni, ozton az himlo ganciat kell keresni, feier borban megh kel facziarni, ugj kel megh innia adni.
- 64 *Szemrol valo kek viz.* Az rosa uizben salaminakat kel uetni, ozton kek pozto altal kell megh zurni, hatzoris, harmad napigh kell az medenczeben allani, ugj kel euegben tölteni, aual kell az zemet giogittani.
- 65 *Szemrol valo viz.*
 Tikmoni feiere
 Timso, Crispan
 Eufrasia uiz, Rusa uiz
 Megh kel melegitteni melégen.
- 66 *Keörol valo viz.* Ved uizet az epernek, es ad innia az kiben keö uagion ehomra minden reguel, az köuet el rontia. Probatum est.
- 67 *Szemrol valo viz.*
 Rosa uiz
 Keomeni uiz
 Timso, Tikmoni feiere
 Ozton az uak zemre kel kotni, de mint kett fel almat; ugj kel czinalni, ruhat kel az uizben martani, azt kel az zemre kötni.
- 68 *Dagadasrol valo.*
Tobos	lott 4
Viaz	lott 3
Mastix	lott 1
Bonus armenus	lott 1
Szek fü olay	lott $\frac{1}{2}$
Rosa olay	lott $\frac{1}{2}$
Hod hay	lott $\frac{1}{2}$
- 69 *Hidegh lelesrol valo ital.* Asd az nap utan iaro fünek giükeret, egj beogreben tegied, tolcz bort rea, tegj kenier heiat rea, fozd megh crossen, azt igia mele- gen mint megh turheti, el hadgia az hidegh.
- 70 *Kristilioszesrol valo.* Feier liliomot megh kel fozni, zurni, olait kel rea tölteni, pestercezi sziluanak leuet kell, ismet zzena [!] periet, azokat mind kel főzni uizben, megh zürni, egiben kell ereztetni, bor legien az fele.
- 71 *Kinek torka fay es sebes.*
 Timso, mez, szek fü,
 Szereczien dio, bor
 Nad mez, rosa pogaczia.
- 72 *Okadasrol valo.* Bisalma leuel, keotouelj [!] leuel. Borban melegitteni, az utan az iohara kell kotni, es az utan kis kalarist kel törni, innia adni, megh giogiul mind addigh.
- 73 *Az mely embernek az ganeia megh all.* Apro maluath, ozton ceklanak leuelet fozd megh uizben, ozton zürd megh az leuet, es az leueben ues korpat, ismegh fozd megh, zürd megh, ozton uegi egj embernek ualo italt, mint egj iczeni, es

anni olayt tolcz bele, menie egj tikmoniban ferne, anni sot, es fa olayt, es melegen, mint megh turheti az uiod, tolcz az temloben.

- 74 *Az mely embert keo bant.*

Betonikath

Nagj czialiant

Cziombort

Giönggh füet. Ezeket mind teouestol kel asni, megh kel ezeket fozni borban, az bornak hideget kel innia adni rea.

- 75 *Meregh ellen ualo.*

Eczetet

Mezet

Kekkött

Centaureat. Ezeket mosd megh, tord mind ozue, mas nap reggel ad mcgh ehomra innia, melegu uizet reaia igiek, es ki ueti az mergett.*

- 76 *Emextesrol valo.*

Kakuk fü

Bonus armenus

Safranj, Tikmonj

Ezeket kel egiben timporalni, es megh egie ehomra.

- 77 *Tüzrol valo.* Cziengeo fünek az uiragat zitaluan, safrant, tikmonj feiert, ezeket ozue kel habarni, rea kell kotni.

- 78 *Kinek sebe ki megien.*

Alues

Mirrha, Timien, Aranj gelet

Tikmoni feier

Eget borban kel megh fozni.

- 79 *Innia ualo ueres ir.*

Barani piritto

Fa olay

Iros vay, viaz, kenesö

Ezeket megh kell fozni es innia adni.

- 80 *Sebre ualo ueres ir.*

Vizet egj kis fazekben

Egeth bort, olayt

Timsot, Timient,

Rosa leuelet, Terpentinat

Fozd megh ezekett.

- 81 *Ver allatasrol.* Galicz kouet megh kel oluaztani, abban kell ruhat martani, azt kell az sebre tenni, ahol az uer iar.

- 82 *Fü es sapiom. [!]*

Szappan

Liliom giüker

Spikinard olay

Szekfü

Kamphor, petercze.

Ezeket megh kel fozni, torni erossen.*

- 83 *Süly ellen, külseo.* Fogd megh az Isten üneit, zarazd megh es tord porra, es annak utanna oh haial elegicz ozue, es annit tegj az sebre, ki befedi. Probatum est.

- 84 *Szibak [!] flaustromboz ualo por.*

- Georogh feier
 Timso, Timien, Giomber
 Ezekett kel ozue timporalni.
- 85 *Az mely azzoni embernek czecci megh dagad.*
 Bablist
 Malua giüker
 Fenegrecum porul
 Rosa olay, safrani.
- 86 *Farkrol valo.*
 Rosa uíz
 Viola olay
 Tikmoni olay
 Rosa olay
 Crispan
 Mirhat megh kell fozni.
- 87 *Dagadasrol valo.*
 Folio uiz egj pint
 Torott len magh lott $3\frac{1}{2}$
 Eget timso lott 1
 Ezek had foienek kett unire [?] olay, mikor megh feo, safrant kett penz arat
 kell bele uetni, melegen kell kötni.
- 88 *Ver hasrol.*
 Bablist
 Giomber
 Bors, mez. Ezeket főzd megh, ad megh enni ehomra.
- 89 *Torok fajasroll.*
 Szereczien dio
 Timso, viz, cziga
 Ezeket fozd megh, kötozd ucle.
- 90 *Keozuenirol valo.* Erdei maczka haiat keres, medue haiat, borz haiat, egj
 reczet, de him legien, es azt megh meliezed, ki uesd az belit, ezekkel zepen
 megh tölcz az reczet, es ted egj uy fazekba, es masik uy fazakat as be az fold-
 ben, es az mely fazekben az kacziath, az az reczet tezed, furdald megh az fe-
 neket uagj harom hellien, es ted az mazas fazekben, az feneket, az melj mazas
 fazakat az földbe be astal, tapazd be erőssen sarral. Az melj fazekben az recze
 leend, rakd körniul az fazakat szennel, ugj anniera, hogj mind szenne legien
 az recze, annak az siria mind az also fazekben megien, az mely közuen da-
 gad, niluan megh giogittia, cziak kennied ucle. Probatum est.
- 91 *Feier deakorium.*

Fa olay	fünth
Feier uiaz	fonth
Geörogh feier	fonth
Mastix	lott 1
Camphor	lott 1
Timien	lott 1
Terpentina	lott 1
- 92 *Szederies deakorium.*

Geleth	lott 6
Olay	lott 4
Grispan	lott 4

- Timien lott 1
 Eczet lott 6
- 93 *Feier deakorium.*
 Fa olay, uiaz
 Gelet vna lott 1
 Timien
 Mirha
 Maxtix*
- 94 *Szent Janos olaia.*
 Rosa olay
 Fa olay
 Gelezta olay, geliszta por, cziengeö fünek az uiraga porull. Szent Janos füenek az uiraga porul, egerfark porul, Apopanis. Terpentina egy keues,
 Safrani
 Mirha
 Maxtix, Timien
 Ezeket mind egiben kel timporalni es fozni, es az sebet kell uele kotni.
- 95 *Keorol valo ital.* Az baknak az ueret megh kel azalni es megh törni, es innia adni.
- 96 *Mely embernek beli ki esik.* Igen meleghe teiben megh kel mosni, ha az nem lehet, borban auagy meleghe olayban egy ruhat megh kel hasittani, abban kel varrani, mind addegh kell rosa olayal kenni, migh megh giogiul.
- 97 *Kinek laba fakadoz.* Timsot, tizta uizet, timient, feleni legien, mint az timso, uad safrant. Ezeket iol megh kell főzni, ugj kel kotni uele az turos embert. Jo heuen kell rea kötni, mint megh türheti.
- 98 *Haliagrol valo.* Az eleuen szarnias georliczenek az iob laban ualo neuetlen uyat mesd el, es cziepencz az szemeiben harom cziep uert, ozton crezd el bekeuel.
- 99 *O sebről valo szürke citrum.*
 Sarga uiaz lott 8
 Len magh olay lott 6
 Terpentina lott 3½
 Lapis kalaminaris lott 3½
 Maxtix lott 1½
 Timien lott 2
 Az töb zerzam hogj megh feo, az timient es az maxtixot ugj kel bele uetni, hogj megh hül.
- 100 *Feier viaz seb eteteö.*
 Sublimatum lott 1
 Egeth timso lott 2
 Georogh feier lott [1] lott 2, keues kamfort, eget bort.
 Rosa uizet mint egy kis euegh poharral, az sublimatomot crosen megh kel torni, az timsot megh egetni es teörni.
- 101 *Az eleö uizet igh kel cziinalni.*
 Dictamus lott 2
 Tormentilla lott 2
 Niul rosa lott 2
 Centaurea lott 2
 Betonica lott 2
 Apro boitorian lott 2
 Fok hagjma lott 3

Rutha	lott 2
Sallia	lott 2
Fodormenta	lott 2
Cziabaire	lott 2
Eger fark	lott 2
Folio fü	lott 2
Apiom	lott 1½
Leuesticon	lott ½
Feier ürom	lott 1½
Menta	lott 2
Fenio magh	lott 2
Kegio tarkoni	lott 2
Cypros	lott 2
Galganum	lott 4
Keomenj	lott 2
Papa fü	lott 2
Isop	lott 2
Ezerleuelü fü	lott 2
Makamatra	lott 2
Chynnar [?]	lott 2
Nuces	lott 2
Szereczien dio	lott 2
Fa olay	lott 4
Bors	lott 4
Safranj	lott 4
Hoszu bors	lott 2½
Kamphor	lott 2½
Ficus libra	lott 1
Giomber	lott 3½
Szent Janos keniere	lott 3½
Satangh	lott 2½
Cziollian	lott 2½
Barsalicum	lott 2½
Caban caromate	lott 1½
Areopatica	lott 2
Veres rosa	lott 2
Feier rosa	lott 2

Albae linguae. Elözeor egesd megh tizen eöt pint eget bort, egy pint eczetet, es tizen kett pint bort, ezekuel czinald egjben.

102 *Ob sebról való ueres irr.* Feniö uiaz fel font, tizta uiz, azis fel font, sendelica lott 2, egetet bor három penz ara, es mikoron az fenio uiazt es az tizta uiazt eozue oluaztod, es az sendelycat, akkor az eget bort ezek koziben tolcz. Es igen zep lassan keueried, hogj megh ne egien, mind addigh, migh megh feo, es ued ezedben az sendelicat, mert nem az az sendelica az, kit müben zoktanak uenni, hanem masfele, sohun egiebut nem talalni, hanem az borbelioknall es patikarosoknal.

103 *Contra baliogh.* Celidonia uisz, pomen uiz, rosa uiz, ezeket egy mertek szerent czinald egiben, es igh elj uele.

104 *Az kinek vizeleti nem mehet.* Apiomot, petrisoliomot, feier borban megh kel

- főzni, eger farkat, uer onto füuet, cziombor[t], ezekett egiben kel elegitteni, es megh kell innia adni.
- 105 *Haliogh ellen.* Ved az uad kannak az agiarat, ronczech megh, es tord megh, azald megh, es az porat io lagian, hinczech az zemeben, es el hasogattia az haliagot az zemrol, minden fele haliagot el uezt ketseg nélkül. Probatum est.
- 106 *Az mely emberben gelezta uagion.* Az ciprost fozd megh feier borban, es ad megh innia, ki uez belolle.
- 107 *Ver basrol.* Ved az fekete czialliant, főzd megh feier borban, es ad megh innia, megh all raita ketseg nélkül.
- 108 *Szemnek ualo uiz jo.* Rosa uiz es komeni uiz mind egy arant legien, kanfor is legien, az aloes keueseb legien.
- 109 *Kinek orra uere iar.* Az apiomnak az leuelet megh kell azalni, megh kell teorni, es szitalni, es az porat melegb borban megh kel innia adni, s megh all.
- 110 *Az deogh halal ellen.* Fekete ökor farkat, szapora füuel feier rutat, fenio magot, ezekett mind egyut kel az borban elegitteni, es minden nap igiek benne, es nem uralkodik eo raita az deogh halal.
- 111 *Kegio marasrol.* Terpentinat forrald megh teiben, es kosd az marasra es minden kettseg nélkül megh giogiull.
- 112 *Keözüeni ellen.* Timien egy font, timso mas fel font, galiczkö mas fel font, kenesö egy font, hais [!] kel bele.
- 113 *Kinek vizeleti megh all.* Keresd es asd az szapara füuet mind töuestol, es ad megh innia, megh giogiul.
- 114 *Kinek orra vere iarr.* Ruta uiz ha az orraban bocziattatik, megh all.
- 115 *Korsagrol valo.* Ved uizet az has uiraganak, es ad megh innia az betegnek, mikoron cötöt az korsagb bantia, es mingiarast el hadgia. Kesertet dologh.
- 116 *Emeztesreoll.* Az tormentilla giükerit ted porra, es habard eozue tikmoni feierrell, hinczech megh az szenen egy uy teglat, es cösd felliu reá, es ad megh innia, es tiztesseget uallaz uele.
- 117 *Kinek farka megh uez.* Vegj anni galiczköuet, menit kebzes, hogj elegh, tolcz egy korsoban, es fed be erössen, had egien meg erossen, ted porra, hinczech megh az sebet uele, es megh giogiul.
- 118 *Vgian azonroll.* Vegj egy penz ara mezet, es heuicz megh egy singh uasat, es ted az mezben, migh ollian lezen, mint egy lictarom, es azt kend egy ruhara, es ted az sebre, megh giogiul.
- 119 *Fő faiasroll.* Vegj anni eczetet, meni egy lud moni heiban ferne, es kett penz ara safrant, egy tikmonj feierit, ualamenie az eczet, anni rosa uiz legien, es timporald egiben, es marczech egy tizta ruhat bele, es ted az feiere, s megh giogiul.
- 120 *Vgian azonroll.* Fozd megh feier borban az rutath, salliat, cyprust, isopot, ürmot, cziombort, kakuk füuet, borostiant, aual mosd az feiedet, es kosd reá az utan, haznal.
- 121 *Regi sebröl való viz.* Vegj egy mezely bort, es egy meszelj esseo uizet, et [!] lott timsot, fel lott grispan, es aual mosd az sebet.
- 122 *Az mely ember nem alhatnek.* Ved az sallianak az maguat, es fozd megh akar mi uizben, ad megh innia, es megh giogiul.
- 123 *Sarga ir etetesroll.* Vegj terpentinat, tormentillat, kamfort, timient, barani fāgiat, uiazt. Ezt tugiad, hogj minden dagadasrol es etetesrol io, de igen erössen kel megh főzni, es ruha által megh szürni.
- 124 *Citrium ob sebröl való.* Vegi uiazt, terpentinat, ha az terpentina nem lezen, uegj fenio uiazt, jegenie fa bimboiat, iros uaiat, teifelt, szaruas fagiát, timient, fenegrecmot, es lassusagal kel megh főzni, hogj megh ne egien.

125 *Fekete deakorium.*

Glett	lott 3½
Viaz	lott 2½
Terpentina	lott 2½
Timien	lott ½

Ezeket erössen megh kel fozni.

126 *Eokleles ellen ualo oruossag.* Vy uiaz, terpentina, ser, galicz keo 8 lott, magnita keo 4 lott, olybanum lott 2½, fenio magh olay lott 1, kamfor lot 2. Ezeket czinald egiben, es haznal.

127 *Az ki uert okadik.* Az retket törd özue giomberrel, erez egy kis mezet bele, ad megh innia cziak anniet, menie egy dio heiban ferne, es megh giogiull.

128 *Kiben süly vagion.* Az mely embernek az all feleben süly uagion, tord megh az mercuriomot, es habard eget borban, egy cuegben, es tölcz egy fazekben uizet es ted az tűzhoz, es az eueget ted az uizben, migh nem for, ozton hogj latod, hogj feligh uagion azon es merd megh, hogj megh fagj.

129 *Ha betegnek az szaiia megh szarad.* Timsot es giombert, egy keues grispanit tord özue, es erezd mezben, es egy cziuporkaban fozzed higan, es az betegh mosogassa szaiat uele.

130 *Szederies deakorium.*

Fa olay	lott 20
Eczeth	lott 3½
Arani geletth	lott 12
Szaruas faggiu	lott 2
Maxtix	lott 2
Timien	lott 2
Momia	lott 2

131 *Az kinek az sipia ala aszal az torkaba.* Celidoniát mosd megh zsep[!] tizta uizben, az leuelet uesd feier borban, forrald erössen, ued ki az szentöl, szürd megh ruha által, ues timsot bele; szekfüet, giombert, nad mezet, es haznall.

132 *Vgian azonroll.* Az agrimoniát fozd megh akar borban, akar uizben, erez egy keues nad mezet bele, es narancz heiat, es erössen fozd megh, ugj mint feligh, es io leszen, ha aual mosod az szaiadot, de timsois kell beleie.

133 *Kinek giomra fay.* Az koros fanak az heiat azald megh, törd megh, uesd feier borban, ad megh innia, es megh giogiul.

134 *Keneo szerzam.* Az ünöneke az fagiat, uiazt, timient, olait, az kek liliomnak az töuet, farkas almanak az töuet, terpentinát timporald egjben.

135 *Az ki nem uizelhetik.* Egie megh az komennek giükeret, mikor fekeni megien, es az uizebennis igiek, megh giogiul.

136 *Meredekrol.* Az fenio magot tord megh, eos egy keues eget bort reiaia, es agj innia egy keueset bennc, az tobbit kend az uekoniara.

137 *Szeör feregh ellen.* Vegj mezet, uiazt, erös eczetet, timporald özue, ted az sebre, es megh giogiul.

138 *Sok nial ellen.* Vegj rutat, salliat, isopot, egy arant mertekel, es fozd megh. Estue holual id megh, igen haznal.

139 *Süly ellen.* Az Isten üneiet keresd, es szarazd megh, es tord iol megh, egy keues, oh haial egietemben, de cziak annie legien, hogj az port egiben giüyczie, kösd uele, ketsegnelkul megh giogiul.

140 *Kinek füleben feregh vagion.* Galicz keouet, olayt, sot, bort, eczetet, ezeket timporald egiben, es bocziasd az füleben.

141 *Pook maras ellen uagj merges keleueni ellen.* Az legiet, pokot, fokhagjmat,

safrant, rosa uizet, egy keues bort; ezeket timporald eözue, es kosd rea, ki uonza az mergeth.

142 *Szem faiasrol es haliagrol.* Ved az eufasianak uizet, es az celidonianak, az kómennek uizet, elegicz egiben, es harmad napon crezd az szemeben, kin uer uolna, uagj haliogh uolna, megh giogiul ketsegnelküll.

143 *Peczienies szemről.* Az gyermek uizeletiucl elegicz eozue az mezet egy kis mazas cziuporban, föld megh erössen, bizonial io.

144 *Veres szemről.* Föld megh az tikmoniat, es az szekit ued ki, az feierit meteld megh fa kessel egy euegh talban, es egy kis timsot ues koziben, azzal hincz megh, es kett giüker giombertis ues bele.

145 *Szem faiasrol.* Baracz magh, kómeni giüker, timien, ezeket tord erössen, es kosd az szemre, mikor rea kötöd.

146 *Kiben kegio uagi egieb feregh vagion.* Az köros fanak az maguat uagj hciat uagj leuelet megh kel fozni borban, azt kel innia adni.

147 *Az mely emberben farkas seb vagion.* Sos mezzel megh kel kenni, es az tekenös bekanak az tekenoit megh kel torni, uelc megh hinteni, es haznal.

148 *Az el vetekezet sebről.* Az oltatlan mezet es az fa olait megh kel habarni, es az sebre kel kotni.

149 *Etetes ellen.* Az eb teinek az giükerit keresd, azald megh es tord megh, es uizben kel megh innia.

150 *Az nagy szürke irr.*

Terpentina lott 1

Feier uiaz lott 1

Baranj fagiut es olait, ezeket fozd eözue, keucrd crossen, hogj megh fö, ued ki az szentol, de ki ne ösd, migh az tob zerzamat bele nem ueted. Elozor max-tixot, az utan

Aranj gelet lott 2½

Turcia preparata lott 1

Laurea baccha lott 2

Miniomot lott 1

Görögh feier lott 1

Camfor lott 1

Ezeket tord iol eozue, io szürke ir lzen benne.

151 *Kooz ellen.* Olajt, uiazt, feniü tobozt, ezeket tord egiben, es kosd az feiere, megh giogiul.

152 *Szarraz kozueniroll.* Keres farkas faggiat, es zcolot, bort, timsot, egy mertekben. Czinald egiben. Ezcknek ued uizet, es ted az hol fay oda, es megh giogiul ketsegnelküll.

153 *Kiben kegio vagi beka vagion.* Az czierfa heiat megh kel törni, es igia megh, es az feregh mindenestol cl romol benne, es ugian azon ganeiaual ki megien.

154 *Feö faiasrol valo.* Vad kendert fozd megh borban, akar eczetben, es kosd az feiere.

155 *Teöres ellen.* Vegj bab liztet, si(po)ropot, fa olait, tikmoni feieret, arpa liztet, es ros liztet, egy keues eczetet, elegicz eozue, es kosd az toresre.

156 *Mely faiasrol valo.* Az katangot fozd megh eczetben, es reggel id megh melegen, es megh tiztittia az melliedet.

157 *Az kinek uizeleti meg all.* Az kómennek az töuet es az apiomot fozd megh borban, es id megh melegen.

158 *Az kinek uizeleti alaia megien.* Fozze megh az apro boitoriant iol borban, es ues sot beleie, es igia megh.

- 159 *Kinek az farka megh vez.*
 Aleopaticum lott 1
 Timien lott 1
 Arani gelet lott 1
 Egi kis feier borban kell megh fozni.
- 160 *Kiben keő vagion.* Tarcz egy fekete bakoth <es agj> tizen eőtod napigh, es agj enni petrisoliomot, legien közotte apro boitoriannak magua, es megh kel torni, es az baknak uereuel megh kel elegitteni, es megh kel enni, es harmincz ket eztendeigh ualo köuet ki uezt.
- 161 *Az ki nem uizelbetik.* Az retket feier borban faragiad, had allion benne egy oraigh, annak utanna had igia megh io meleg feredoben, cuegh poharboll.
- 162 *Kinek mellie auagy szíue fay.* Feier bor, camfor, szaruas gomba, safranj, ueres ir. Ezeket egiben kel elegitteni, es megh kel fozni, es hogj megh hidegull, ues az kamforba egy keues eczetet, olaitis, es az kalannal keuerni kell.
- 163 *Meregh ellen valo.* Az földi boizanak az töuet megh kel iol mosni, es aprora kel metelni, es feier borban meg kel kenier hey alat fozni, es megh innia.
- 164 *Az mely emberben ueresegh utan ualo töres uagion.* Papa füet, cyprust, fenio magot borban kenier hei alat megh fozzed, szep ruha által megh szüried, es mindenzer mikor izik, megh melegiczed, es ugj igia, megh giogiul.
- 165 *Vgian azomrol.* Angelica, dictammus, centaurea, agrimonia, betonica, papa fü, sallia; borban ezeket megh kel fozni, es ugj czielekedgiel uele, mint az elsouel.
- 166 *Az ki nem emezthett.* Az betonica mezben es borba megh kel fozni, es megh kel innia.
- 167 *Popium dagadasrol valo.* Jegenie bimboiat es diznonak saitalan haiat, ezeket ozue toried egy rez mosarba, es mind addegh tarcziad hiues hellien, borban, miglen az füeket megh szedik Szent Janos hauaban. Az füeknek nemek imezek: eufrasia, farkas fogh, bozza, betonica, magiario trunk, eper leuel, apro boitorian, uad kender, bogacz koro, feier füz fa leuel, uti fü, bodogh azzoni mentaia, foldi bozza, cziallian, lohere, apro malua rosa leuel, maczka mez, apiom, potos fü, es szeolo mentol tob, baraczk leuel, szeolo leuel, ez ezek zoldietik megh, eger fark, angelica, eb szeolo, de az eb zeolonek az bimboia ne legien megh erth, hanem szold legien, es ezeket megh kel torni mosarban, haial ozue, annak utanna olay kel hozza, anni az meniet kebzes, hogj lagj ne legien, feier bor, iros uay, foldi teokis kell hozzaia, es ugj kel megh fozni.
- 168 *Igen bamar uigaxto irr.*
 Fa olay lott 3½
 Lepes mez lott 1
 Gummi arabini lott 1
 Tizta timien lott 1
 Fozd ozue, es ispotal igen keuerd.
- 169 *Szemnek ualo uiz.* Az petrisoliomnak az uizet ued, es az szemeben erezzed, három czieppet benne, megh giogiul.
- 170 *Czibak flaustrum.*
 Cryspan lott 7
 Görogh feier lott 7
 Bors
 Szekfü
 Timien
 Giomber
 Galicz keo

- Tímso
 Camfor
 Ezek egy arant ualo mertekkel legienck.*
 171 *Keneo szerzam.*
 Fa olay
 Oh hay
 Beczi szappan
 Fenio magh
 Bis alma
 Egeth bor
 Tikmoni feier
 Ezeket tord ozue erössen, kend uelc.
 172 *Regbi sebroi valo.*
 Fenio toboz lott 3
 Viaz lott 1
 Mezz lott 1
 Vay lott 1
 Bors lott 1
 Ezeket egiben kell timporalni, erössen megh fozni, es tizta ruha altal megh szürni.
 173 *Dictamus, ezer io fü.* Ha az gükerit ki asod, az eget borban ueted, es chomra izod, az kit meredek bant, el allattia rolla.
 174 *Szeold deakorium.*
 Terpentina lott $4\frac{1}{2}$
 Szurok lott 1
 Colophonia lott $2\frac{1}{2}$
 Vy uiaz lott $4\frac{1}{2}$
 Crispan lott 2
 Ezeket fozd iol, es az colophoniat, ugj uessed bele.
 175 *Verreol valo.* Szereczien dio uiragat, az apiomnak uiragat uagj maguat, galga-nomot, az uti fünek az maguat, tikmoniban megh kel ennie.
 176 *Emplastrum uagj erlelő.*
 Vy uiaz lott 2
 Feier resina lott 2
 Littargiri aurii lott 2
 Gummi lott 2
 Mirha lott 2
 Maxtix lott $2\frac{1}{2}$
 Oppoponice lott $4\frac{1}{2}$
 Crispan lott $2\frac{1}{2}$
 Safranj lott 2
 Az gummit penigh eczetben egy nap, egy ciel aztassad, hogj meg lagiullion, es igen lassan melegicz megh, hogj megh ne egien, es ozton szürd megh, es az tob szerzammal ugj czinald ozue, es czinalj cziapot benne, ugj lagittia iol megh.
 177 *Vgian azonrol.* Az ueres hajjmanak es az maluanak az touet, az len magot; ezeket iol megh toried, es egy fazekben ted, es felliuil lugot tolcz rea, es az migh megh possad, benne kel hadni, az utan megh kel szürni, es az geletet olai-ban megh kel fozni, hogj oztan megh elegiedik, az meg szürt szerzamoto bele kel cziepegetni es erössen megh kel fozni, es hogj megh kezdene foni, ues egy

keues terpentinat bele, es had hüllion megh. Annak utanna io lassan, czinald pappirosban darabonkent.

178 *Mely faiasrol.* Az feier liliomnak az töuet, az farkas almanak az uiragaban ualo szekit egiben kel torni, feier borbán kel tenni, es megh kel innia.

179 *Meredekrol.* Az sallianak az leuelet szegj egy suueguel, es tiz tikmoniatt uagj eozue, fozd iol megh, ahol fay, kosd rea.

180 *Mely faiasrol valo keno irr.*

Mondola olay lott 2

Vy uay lott 6

Kend crossen uele, es megh giogiul.

181 *Serues ellen.* Foldi bozza giükeret, olay, beczi szappan, eget bor, timso es tizta so, egy kis halatt.

182 *Kozueni ellen.*

Artanj hay lott 4

Camfor lott $3\frac{1}{2}$

Kenesö lott $3\frac{1}{2}$

Crispan lott 2

Timien lott 2

Timso lott 3

Egeth bor lott 2

Maxtix lot 5

Terpentina lott 5

Laurea baccha lott 5

Turcia preparata lott 5

Aranj gelet lott 2

183 *Kinek torongia ki esik.* Ved az sül diznot, es az belit uesd ki, es ted egy uy fazekba, egesd megh, ted hammua, es az kinek torongia ki esik, hincz megh az porauál es megh giogiul. Az fazakat crossen be tapard, hogj az fusti ki ne mennien.

184 *Agh sebröl való.* Az arani geletet mertekben kell tenni, legien az olay kett anni, mint az gelet, es az uiazis kett anni. Mind addigh fozd, migh megh szerderiesül, hogj megh fő, ued ki, had hüllion megh. Szagasd el es czinald pappirosba, kosd uele, es az fa olaytol.

185 *Szürke deakorium.*

Viaz, Camphor

Terpentina, Gelet

Szaruas faggiu

Gelet legien tob benne, olayt kel akkor bele uetni, mikor fő, hogj megh ne fetekullion [1], ezek penigh az szerzamok mind egy arant legienek, az gelettul meg ualua, es az fa olaytol.

186 *Fekete irr.*

Viaz

Terpentina

Olay, szurok

Barani faggiu

Glet, Timien

187 *Ganelasrol való.*

Bor keo

Fekete szurok

Szappan, Gelet

- So böuen, Mez
Ezeket erossen kel megh fozni, es cziapot benne czinalni.
- 188 *Fekete deakorium.*
Viaz beoueon
Fa olay, Gelet
Timien, Terpentina
Ezeket crossen megh kel fozni.
- 189 *Foliosorol valo.* Meni uiaz, anni eczet, fagial leuel, timso, meni timso, anni galicz keo.
- 190 *Pokol varrol.*
Grispan, Timso
Galiczko, Mez
Erös eczet. Ezeket kel crossen megh fozni.
- 191 *Gonoz keleuenrol.* Sarga gikot kel uenni olaiba, es kend az olayual az keleuent.
- 192 *Szemrol valo.* Az malua rosanak es arua czilliannak az töuet kel cross eczetben megh fozni, es aual crossen megh kel kenni.
- 193 *Szü faiasrol.*
Szaruas gombat kel feier borban innia adni, es el mulik.
- 194 *Szem faiasrol valo.* Veres szolot megh kel szedni, euegben kel zerzeni, es teztaban kel tapasztani, az kemenczeben uetni. Mikor megh sul, ued ki, olaya lezen. Az faio zemet megh kel kennie uele, es megh giogiul niluan.
- 195 *Egesrol valo.* Baranj faggiuual kenniek megh iol. Egct hasfa leuclet toriek megh, azzal hincz megh, el szarraztia.
- 196 *Kinek farka megh uex.* Egesd megh az bor kouet, tord megh, hincz megh az sebet haromzor, annak utanna rosa uizzel mossa. Ha kedigh belol uolna, hogj eo ieone ki belolle az likan, fozze megh tizta uizben, akar lugban.
Timsot, Timient,
Szereczien diot,
Cripant,
Ezeket torie megh, ozton ugj fozze megh. Ha dagadot uolna, marcz ruhat bele, tekerd be uele, es megh giogiul.
- 197 *Foliosorol.* Arani gelet, meni az arani gelet, feleni legien az timso, megh anni galiczkeo, meni az timso uolna, fa olayt, eczetet, feier timient, az ki azt megh tugia czinalni, niluan haznal, hidgied.
- 198 *Kegio marasrol.* Ha megh marta leend, kossek rea az kegio trangot. Ha belol leend, fozzek megh feier borban, adgiak megh innia, es ki uezs belolle.
- 199 *Veres diakorium.* Vegi miniomot, fel font fa olayt
Terpentinat
Kamfort
Arani geletet
Viaz.
- 200 *Az ki uert okadik.* Az retket megh hamozd, es megh meteld, uizben kel martani es az betegnek innia kel adni.
- 201 *Lab szegesreol valo szerzam.* Bonus armenust tikmoni feieriuel kel elegitteni, ahoz:
Galiszta
Ros lizt
Nadaly fü

- Len pogaczia
Ezeket egiben kel torni, es az sebre kel tenni.
- 202 *Vionon ualo sebról.* Ved az uti füet, es fozd megh mustban, ha must ninczien ottan, borban, ues uiazt hozza, fozd iol megh, ued ki az szentol, allasd meg az forrasatol. Az leueuel most megh az sebet, az utan ted rea az uti füet, es megh giogiul.
- 203 *Szent Antal tüzereol.*
Tormentilla
Eget bor
Szent Janos uiraga
Pecze olay
Eget feold
Ezt mind egiben kel czinalni, ugi kel rea kotni.
- 204 *Turos szarrol.* Ember uizeleti, galiczkeo, timso, szappan, aleopaticum, egj nehezcek timien.
- 205 *Etetesrol valo.* Eztragnak az giomra es az monia, pastorium dio, sallia, magiario, retek. Ezeket feier borban megh kel fozni kenier hey alat, ad megh innia.
- 206 *Timienes viz.* Ahoz kel tizta Duna uiz, meni folio uiz, anni eczet, timso, timien, glet.
- 207 *Az ki nem vizelbetik.* Az apro maluanak giükeret megh kel fozni, estue reggel innia megh kel, es el indittia.
- 208 *Szürke irr.*
Viaz lott 7
Szaruas faggiu lott 6
Terpentina lott 6
Timien lott 2
Maxtix lott 2
Kamfor lott 1
Glet lott 3½
Lapis kalaminaris lott 5
- 209 *Az ki nem szülhet.* Ved uizet az szapara fünek es ad megh innia, azonnal züll.
- 210 *Az mely embernek fogat ki uonzak, es az uere megh nem all.* Narancz alma heiat, timsot, bonus armenust, ezeket forrald iol megh, es ted io melegen rea, es megh all.
- 211 *Feier citrium.*
Terpentina
Tikmoni szeki
Keues fa olay
Keues mesz
Rosa uiz
Ezeket torie eozone, az mely seb megh ueressedik uagj auasodik, attol ualo.
- 212 *Az mely emberben kegio vagion.* Egj elo araznira labaua fogua kosd fel az gerendaban, es az keze hatra kotue legien, forralt teiet tegj az szaia ala, es ki ico rea.
- 213 *Szemnek valo szürke irr.* Fa olay egj fontnak negied reze, maxtix egj lott, mill egj latt, kamfor egj lott, turcia praeparata <egy> ket lott, terpentina kett lott, rosa uiz egj lott; tizta uizben ezeket eozone kel fozni.
- 214 *Az mely sebre fene esik.* Czinaly eros par lugot, zürd megh, es abba ues timsot, had foion egj keuesse, oztan ues bonus armenust beleie, az utan torj ga-

liczköuet bele, had foion, es az utan torj borsot bele, fozd megh erossen, es azzal kosd az rodhadast, melegen kösd rea.

215 *Szederies deakorium.* Ahoz kel ugj mint mas fel font olay, mez, mastix, canfor, terpentina, glett, crispan, utolban egj keues eczet. Vizben, ha mind egj nap estigh fois, es annak az uizet ad megh innia, de meleg h feredoben ülted es ugj ad megh innia, legh ottan el indul raita.

216 *Fül faiasrol valo.* Az isopot fozd megh borban, es erezd az füleben.

217 *Az mely azzoni allatnak teie nem lenne.* Az meni eczet, anni uiz, timien megh anni kell, arani glett, görogh feier, timso, eget bor, negj tikmoni; mind ezekett erossen eo zue kell fozni, es erőssen kel törni, annak utanna melegen adgiad innia.

218 *Ver korsagrol valo.* Szereczien diot, timsot megh annit, es tikmonial eo zue kel habarni, es egj teglat megh kel heuitteni, es azon megh kel sütni, harom reguel, es ehomra kel ennie.

219 *Franctu ellen.* Viaz, timso, timien, egj latt, keneseo, mastix, az bozanak az heia, aual kossed, megh giogiul.

220 *Calafoniat igh kell czinalni.* Az fenio toboznak az feieret ki ualogasd, azt egj medenczeben czinald, es tolcz erős eczetet reaia, az tűznel fozd erőssen, hogj igen foion benne zinte feligh, az utan tizta ruha altal szürd megh egj medenczebe hidegh uizre, hogj megh kemeniedik, tord az kezeduel mind addigh, migh feieredik.

221 *Az kinek lababa szeor feregh vagion.* Igh probald megh: uegj borsot es tormat, es az tormat azald megh es eggiut tord porra, elegicz mezuel, es uesd az sebre, s megh latod az fergekett.

222 *Igh giogicz penigh megh.* Vegj galicz kouet es borsott egj arant, tord penigh ezeket lagj porra, mint egj liztet, elegicz tizta mezzel es buza liztuel, czinalj belolle emplastromot, es kosd az sebre, de ne erossen, az utan keres ros liztet es tikmoniat, de cziak az feieret, czinalj pogacziat benne, es takard len cziepüben, es az tűzet üsd kett fele, es egesd megh, es annak az hammaual porozd minden nap, ezel megh giogiul, ha Isten akaria.

223 *Irr minden seb keotni.* Vegi szarka nielet, barani faggiat, wiazat, vaiat, mindenik egj egj dioni legien, fozd meg feier borban, es az fozes utan eönz hidegh uizre. Az utan hogj megh alozik, czinald szelenczeben. Mikor kelletik, kend ires ruhara, es kosd uele az sebet, es hamar megh giogittia.

224 *Sebnek tiztulasarol.* Eger farkat tikmoni feieriuel ö zue kel torni, minden rut-sagat meg tiztittia, es az sebnek faidalmatis megh enhitti. Probatum.

225 *Twros labnak szürke ir.*

Fa olay 5 lott

Glett 5 lott

Ted az olaiban, fozd iol erossen, hogj megh kemeniedik, ucs egj keues feier sot, es 5 latt timient.

226 *Egesrol valo igen io irr.* Vaiat iol megh forralni egj czierpenioben, es ucs bele tikmoniatt menit akarz, fozd erossen ugian azon serpenioben, mikor megh feö, szürd egj ruha altal hidegh uizben. Ismet szed ki onnat, ismet tolcz hidegh uizet reaia, szürd altal, es azzal kennied az egest.

227 *Fene ellen fekete viz.* Eczet legien fele, es fele bor, galicz kö, timso, grispan, es giomber kell beleie, ezeket ugj kell erossen forralni, es ketsegnelkul Isten akarattialbol megh allattia az fenet.

uiazat beleie, es egj kiczin terpentinnat, 5 lott georogh feiert, 5 lott eget tim-

228 *Iz viz ellen.* Asd az foldi herniot, az az amaz geleztanak kitt hinak, ted egj

cuegben, es tugold be az szaiat, es ted tiszta(n) keoziben, es süsd meg az kemenczeben, es az cuegben uize lezen, oztan azzal lod meg azhonn az iz uiz iar, bizoni io, ha Isten akaria.

- 229 *Az kinek orra uere meg nem allana.* Keres kormot, keues beöreök magot, dizno ganeiat, tolcz egj keues eczetet hozzaia, es azokat tord iol özue, es czinalj kerot, es kend rea azokat, es told az orraban az kerot, es ket felol tegien uankos ruhat az arranak, kosse által az feietis, es az szaian uegien lehelletet, meg all az orra uere.
- 230 *Dagadasrol valo feier irr.* Az uaiat meg kel oluaztani, galiczköuet, eczetet, timient kel bele uetni, es tikmonnak az szeket, ezeket az mosarban erossen kell örolni mind addigh, migh meg nem feierezik.
- 231 *Keozuenies labu embernek.* Vegj harmincz eleuen rakott, es eleuinen tord meg egj mosarban, es annak negied reze szerent ualo eget bort tolcz kozibe, es hogj iol meg torendik, iol meg soss(s)ad ugian kelletinelkul felettebis, es szürd meg tizta ruha által, es io meleg h tüznel aual torollied az faidalmas tagot.
- 232 *Georeogh feiert ha akarz czinalni.* Viazt es fa olait oluaz eozue, es tord meg az georogh feiert, az uiazt es az fa olait, ereld erossen, es ues mastixot bele, es kamfort, az utan rosa uizet, tord özue, es az lezen neked io georogh feier.
- 233 *Tüz ellen es folioso ellen.* Tolcz eczetet, mezet egj fazekben, ues timsot bele, timient es feier agiagot, paraszt sot, ezeket fozd iol erossen.
- 234 *Puska löues ellen.* Az szalonnanak az köuerit oluazd meg, szürd tizta uizre, es szed el rolla, es ted egj medenczeben, tolcz olait bele, terpentinat, oluazd özue ezuel.
- 235 *Kinek szüiere nilallik.* Keres cyprus fat, tizta feier borban fozd meg, piricz egj szelett kenieret, es etesd meg czzettell.
- 236 *Szeold deakorium.* Crispan 2 latt, fenio zurok 8 latt, uiaz 4 latt, terpentina fel font, egj dioni szaruas faggiu. Es ez szerzamokot meg kel oluaztani, es meg kel szürni ruha által, es ugj kel oztan az crispant es az terpentinat meg szitalni, es az oluaztot szerzamban uetni, es kel benne keuerni, oztan io leszen, ha meg kemeniedik, szelenczebe kell tolni.
- 237 *Veres deakorium.* Miniomot, olayt, fel fon[t] terpentinat, kamfort, aran j gletet.
- 238 *Feier deakorium.* Feier uiaz, mastix, kanfor, terpentina, arani glet, mentol tob görög feier legien benne.
- 239 *Fekete deakorium.* Olayt, uiazt, arani gletet, timient, terpentinat. Ezeket erossen meg kell torni.
- 240 *Viz, kiuel az sebet meg kel lönie.* Az narancznak az heiat, rosa pogacziat fozd iol meg borban, es aual löd az sebet.
- 241 *Ver basrol.* Az embernek az feie kaponiaiat tord meg, szitald meg, tori ürmot, szekfüet hozza, add meg innia meleg h borban.
- 242 *Ez igen io szürke irr.*

Szaruas faggiu	latt 13
Terpentina	lott 12
Gummi arabicum	lott 2
Calami aromatia	lott 16
Feier timien	lott 2
Mastix	lott 2
Canfor	lott 16

Viaz lott 7
Ereossen fozd ozue, es tölcz szelenczebe, mikor kel, ued ele.

243 *Aranias teriek.*

Canfor	1 nehezek
Teriek	3 nehezek
Safranj	1 nehezek
Aloes	1 nehezek
Mirra	1 nehezek

Ezeket tord iol eozue, uegj egy talba araniat, czinald bele.

244 *Lagi szeold irr.* Terpentina az menit akar [!] czinalni, calaphoniat az menit gondolz hogj eleg, feier uiazt megh annit, de mind untalan keuerd. Hogj megh föuend, le ues egy kiczin crispant bele, es mind untalan keuerd.

245 *Az uernekek megh allatasarol.* Ha az sebet be fedezheted, azonnal az melj eret megh uagtak, tolcz be dio siriaual, es fenio szürokual, annak utanna melegen kosd rea.

246 *Veres irr seresrol ualo.* Diptamusnak az giükerit, apro boitoriant, malua rosa giükeret, piritto füet, uessenek iros uaiba, es tolczenek ueres bort rea, fozzek mind addigh, migh io lezen.

247 *Vy sebre ualo citrium.* Feier uiaz 8 lott, fa olay 8 lott, ereztet mez 2 lott, terpentina 15 lott, safrani az menie teczik, ennek megh fozese igh uagion: Elozor uiazt, olayt, mezet megh oluaz, hogj megh oluad, ues terpentinat bele, es fozd fel oraigh, annak utanna tegj tofantis bele.

248 *Keleuenirol valo erlelő.* Az feier maluanak az töuet arasd ki, megh kel metelni, megh kel azalni, megh kel törni, megh kel szitalni, len magh legien, feöt fenum grecomis legien egy font, es 3 fö ueres hagjma, es azt sussek megh, es ezeket czinalliak egiben, tegiek ki az uero feniben, tizen eotod napig had allion az uereo fenien. Minden nap ketzer kel keuerni. Uegienek egy font gletet, egy font fa olait, toriek erossen, es uessek bele, ted fel az szarraztora, de giakorta kel le uenni, hogj megh ne turossodgiek, mikor megh fö, azon megh ismered, hogj zepen megh feierezik, ued le az szarraztorol, es czinald cziuporban. Jeles erleleo lezen neked ez.

249 *Turos labrol ualo szeold flaustum.* Timien 1 lott, timso 1 lott, galiczko 1 lott, szekfü 1 lott, viaz 8 lott. Ez szerzamokot erossen megh kel törni, szitalni, az utan az uiazt megh kel oluaztani, es az por zerzamot egy mas utan bele kel ereztetni, es erossen kel forralni, es ugj kell ruhara martani.

250 *Kinek feie szertelen fay.* Baracz magot, mondola magot erossen megh kel torni, feier timient, sült almat, safrant, mind eozue kel törni, egy kis eczetetis kel rea töltetni, es erossen megh kel főzni, es io ir lezen, ozton ruhara kell kenni, es az feiere kel tapasztani. Mert Janos kiraltis euel dermeztettek ki ez uilagbol, tahat el hidgied, hogj szinten io.

251 *Az kinek giomra megh biüll.* Vegj negj penz ara borsot, safrant, 4 nehezek [?] zekfuetis, 4 nehezek [?] giombert, piriczianak kenieret, keressenek eros eczetet, forralliak megh, es az kenieret tegiek az talba, öttozek megh az eczettell, es az szerzamokual hincziek megh, kossek az koldokire, ismegh egy keues giombert es aloest keressenek, es kett ostiat, hincziek rea az porokot, merön niellie el az ember. Probatum.

252 *Has faias ellen.* Vegj 4 nehezek azzu somot, es fel nehezek eniut, melj az fan terem. Ezeket tord özue erossen, es gomboligesd özue mint egy magiario belit, es szarrazd megh, s az kinek az hasa fay auagj uer uagion raita, agj neki harom napon ehomra harmat megh enni benne, se egiek, se igiek, es el mulattia.

- 253 *Keözüenireöl es minden fele faidalomrol.* Vegied az huniornak az gükerit, es az erdei marhanak haiat, es törd özue erossen, es melegen az tűznel kennied uele.
- 254 *Czibak flaustroma.*
Viaz	1 lott
Bors	2 nehezsek
Timien	1 lott
Terpentina	4 lott
Giomber	fel lott
Szek fü	2 nehezsek
Szereczien dio	2 lott
Gorogh feier	fel lott
Galiczkö	1 lott
Mastix	1 lott
Timso	1 lott
Grispan	1 lott
- Mindezeket fozd erossen özue, es neked io ir lezen ezekboll.*
- 255 *Dialtheat igh kel czinalnia.* Az len magot törd megh, es az malua gükeret, es az fenum grecomot, es egh fő ueres hagjmat. Ezeket tedd egj medenczeben, tolcz rakua meleg uizuel, had allion benne harmad napigh, hogj iol megh nialasodgied [!], az utan szürd egj medenczeben, ted az szenre, had melegedgiek megh, esmet mas medenczebe tolcz nagj [!] kett font fa olait, azt forrald megh, hogj meg for, szürd rea az nialat az fa olaira, azt mind addigh fozzed, mig nem az nialat az fa olaj el nem ennozt, ismet mas medenczeben fel font uiazt oluaz megh, mind az olait, mind az uiazt szürd egj medenczeben, ozton ues mint egj fel ludmoni terpentinat bele, azt fozd kemenien mind addigh, megh io lezen, es igen keueried, hogj megh ne darabosodgiek.
- 256 *Ver basrol.* Vegj három szereczien diot, törd eozone nad mezuel, annak utanna három tikmoniat, az feierit habard eozone. Ez három felet egj kiczin liztuel az utan giurd eozone, sus pogacziat benne, háromzor egie megh, de ehomra.
- 257 *Rezeges embernek valo ital, hogj bort ne ihassek.* Keresd az szeölö tokon termet gombat, azald megh, tedd porra, es az meni borban megh adod innia, az nap tobbet nem ihatik.
- 258 *Glet uiz czinalasarol.* Vegj három gletet, törd megh, szitald megh, fozd megh eczetben, egj kis cziuporban, mas cziuporban főz timsot, tizta uizben oztan hogj mind ezek iol fekete uolna osd özue, keuerd, hogj megh ne egien. Ismegh tedd az tűzhoz, az glett uiz fakadasrol igen io.
- 259 *Flaustromot mint kel czinalni.* Keres fa olait, oluazd megh, zürd megh, az utan egj kalan uaiat oluaz bele, es mint kett tikmoni terpentinat erez bele, azt fozzed. Ismegh fel font uiazt erez bele, ez zercamokual fozzed ualami keues ideigh, ued ki, es hogj megh hul egj kiczinnegh keueried egj faual, hogj keuered, ues szereczien dio uiragat bele, az utan keres laurea bacchat, mastixot, mirrat, szek füuet, ualami keueset, ezekbeis ues bele fenum grecomot, malua gükeret, len magh port, az utan törd megh uastagon, hogj ezeket bele ueted.
- 260 *Jeles feier citrium uy sebre, lousesre es mindenre.* Fel font terpentinat uagj keuesebet, fel font feier uiazt törd igen erössen, ahoz rosa uizet es tikmoni feierit tolcz bele, es ismegh törd erössen, az utan uegj 2 lott görogh feiert, 1 lott mastixot, 1 lott timient. Ismegh rosa uizet, es törd iol özue, az migh iol el lagiul uele.

- 261 *Horutasrol valo.* Vegj papa füet, isopot, salliat, apiomot, figet, fenum grecomot, ezeket fozd megh borban, es ad megh melegen innia.
- 262 *Okadasrol.* Vegj dyphtamus fü giükoret, fa haiat es eczetet, tord iol özue es fozd megh mezben, ad megh innia.
- 263 *Kinek orra uere iar.* Az apiomnak az leuclet megh kel aszalni, megh kel torni, szitalni, es az porat melegh borban megh kel innia es legh ottan megh all.
- 264 *Polcz moha.* Keres szaruas faggiat, oh haiat, terpentinat, egj penz ara mastixot, ket penz ara eleuen keneseot, ted egj medenczeben az szaruas faggiat, az oh haiat, es hogj megh oluad, osd bele az eczetet, timsot es az mastixot, es az terpentinat io böuön bele, az utan hogj iol megh feo, ued ki, es szürd masik medenczeben, es uesd bele az eleuen keneseot. Oztan toried erossen, migh megh nem kemeniezik, az utan ued ki es takard pappirosban, oh sebnek igen io lezen.
- 265 *Contra pestem.* Vegj kett marok rutat, es foz fenio magot, es tiz figet, safrant es diot, eczetet, es ezeket kell egjben torni, es ehomra minden nap kell mint egj dionet benne enni.
- 266 *Kozueni sebnek ualo löuö uiz.* Czinalj par lugot, szürd meg szep tiztan, tolcz uiola olayt bele, tegj mastixot, timient, kanfort, es lod az sebet uele.
- 267 *Az ki nem uizelhetik, keo uagion benne.* Keres varadicz füet, fozd megh az leuelit feier borban, kenier hej alat, ehomra azt igia megh.
- 268 *Vgian azonrol.* Az patikaban uegj feier kölest, azald megh, tord megh, ad megh innia feier borban.
- 269 *Kozos feörol.* Szed az nap utan iaro füet, azald megh, es kend meg mezzel az feiet, es hincz rea, az feiet kosd be ruhauat, es harmad kötesen megh giogiul.
- 270 *Fogh fajiasrol valo.* Keres tormat, tord megh iol, fozd megh eros eczetben iol, az leuet ued az szadban, es tarcz az fogadra, az tormatis, te reiaia tarcz az fogadon, es megh giogiul.
- 271 *Mikor ember orra uerit megh nem allathattia.* Hat cziak az tikmonnak az belso hartiaiat kel porra tenni, azt az orraban kel funi.
- 272 *Etelnek keuansaganak adasa.* Ha az centaureat megh fozik uizben es eczetben, es reggel melegen megh izza, minden rutsagat ki tiztit, es etelhez keuansagot add.
- 273 *Az mely sebnek uere megh nem alland.* Kenköuet es galiczköuet egj heu fazekben kel tenni, es eczetet kel reaia tolteni, de keueset, oztan foldet kel reiaia tolteni, es az fedö köueket sarral kell be tapasztani, es meni az galiczko, kett anni legien az kenkeo, oztan ezeket porra kel tenni, az utan ruhabol czinalj uankost, ted reia, egj eyel es egj nappal megh ne odgiad, ozton igen erossen be kel tekerni, minden ketsegnelkul megh allattia.
- 274 *Pokol varrol.* Keres egj tikmoni szekit, fozd megh nagj erossen, ues böuon safrant bele, kend ruhara, es kosd az pattanasara, es megh colj.
- 275 *Az mely azzoni giermeket nem szülhet.* Keres kamomillat, sak giükeret, cziombort, szekfüet, feier liliomnak sarga uiragiat, egj mazas fazekben kenier hay alat borban fozd megh, ad megh innia, es az giermeket megh szüli.
- 276 *Az mely emberben korsagh vralkodik.* Keres uizi cigat, halas tobannis talalz, rakotis fognak uele, es az szeki feier, es az szekit uesd el, az czigaiat penigh tord megh, es szepen langiat szitald megh, es mikor az nehezsegh leli, ad megh innia, es az nehezsegh el hadgia.
- 277 *Az mely giermeket keo bant.* Raknak az szemet, cziokanak az fogat, egj kis feier cretat timporald megh, es ad megh borban innia.
- 278 *Az kinek az szeme veres.* Süs megh egj almat, es mosd megh. Ha megh süi,

- az lagiat metelt egy tanniera, eotteozd megh rosa uizzel, es ted egy ruhara, teg mas ruhatis felliuul rea, ismegh öttozd megh rosa uizzel, es kosd az szemedre, es megh giogiul.
- 279 *Veres olayt mint kel czinalni.* Az cziengeo fünek szegj az uiragiaban, ted egy mazas fazekben, tolcz fa olait rea, eg auagi kett oraigh fozzed, annak utanna szüried egy tizta euegben, ezzel kend megh mikor ualami pokol keleueni raitad kell auagj füledben erezkedik.
- 280 *Az kiben beka vagion.* Keres len leuele füet, fozd megh feier borban erosen, ad megh innia haromzor.
- 281 *Pokol varrol.* Keres borsot, legiet, pokot es foghagimat, ezeket tord ozue, kosd rea, es megh eoli.
- 282 *De peste.* Cyprus fel marokkal, kerestes rutat fel marokkal, mentat fel marokkal, feier ürnot fel marokkal, foldi bozza giükeret, fekete eökor farkat, ezeket tord ozue, eczetet egy pintel tolcz rea, szürd megh egy ruha altal, es egy tikmoniban ki ferne, annit igiek megh benne, es megh giogiul. Probatum.
- 283 *Ha ualaki hozzu uth miat labait faylallia.* Szegj fekete irmet, ez kedigh kett fele, de az ki agh es cziak egy szalon neo fel. Ennek az uizeuel mossa megh labait, es megh konniebedik. Olj nagj hazna uagion ennek az fünek. Az beölcziek azt minden fünek annianak hyak.
- 284 *Feier iremnek haznai ezek.* Ha az eö leueliuul elsz auagj etelben, auagj italban, beled faiasa ellen haznos, minden merget es sart ki tiztit. Ha leuelet borban megh fozod, es megh izod, auagj sziretben irmeos bort czinalz, igen haznal bel faionak es reszegesnek. Touabba az ittem ember hasat el erezti, es keönio szeköt szerez, es uizont mikor zükseges megh kemenitti, uer hasokotis giakorta megh allattia, megh szaraztiak az uiragiat, es socal ozue elegittik, es ugj adgiak azt az juhoknak enni.
- 285 *Has faiasok ellen es egieb betegsegek ellen: Sepreo ruta hazna.* Ha borban izod halalos mergek ellen nagj oruossagh. Minden merges allatot, kegiot, bekat, füstiuul el tauoztathacz. Minden artalmas fergek mazasa ellen ha izod, haznal, feökeppen az scorpionak merge ellen. Ha sot bis almaual, auagj kenierrel, arpa lizuel eözue megh feözeöd, minden dagadasok ellen nagj hazna lezen, mert el ozlattia. Az uize az azzonj allatok titkos helliet, ha ruhat az uizben martandanak, es giakorta uele kendik, megh giogittia. Ha az füet megh aszalod, es mezzel elegitted, mint egy irt, ugj czinalod, hamar az embernek haiat, ha uele keni az feiet, igen ki neuelj.
- 286 *Fokhagimanak haznai ezek.* Kegio maras ellen, dühos eb marasa ellen, igen io enni, es az sebre rea kötni. Igenis embernek szauat ha el uele, hangossa teszi, megh aggot uegh hurotot megh giogit emberben, es haznal, gonoz ferget el uezt.
- 287 *Fokhagimanak [1] artasa ezek.* Az eö nagj büdos uolta embernek agia ueleinek nem haznal, embernek szemeit megh homaliosittia, haragot indit, melliet ha akarz megh probalni, ad megh az tiknak auagj az kakasnak enni, es mind megh talalod benne ezeket az uetkeket.
- 288 *Veres kapoztanak haznai.* Ha ualakit az kegio megh mar, az ueres kapoztat fozze megh borban, es melogen igia megh, es semmi artalmat az mereghnek nem erzi.
- 289 *Az ki akar nagj bis almat neuelni.* Mikor az uiragiat le hullattia, egy eöreghez fazekben kosse be, haiczia megh az agat, es assa fazakastol az foldben, az fazekis megh hasad ollian nagiot neo. Hid el, ha nezned kell.
- 290 *Somor ellen ualo.* Keres kecze rago fat, hasicz kett fele, ted az tüzbe, hogj

iol megh melegedgien, vegied leuet, es kennied az uizzel, eczer, es megh giogiul. Auagj ha uak kormod uagion, elozeör az uak kormod kend megh giakorta, megh uigazol. Probatum est.

- 291 *Kit szüue fogh.* Az cziukanak az allat tord megh rak eorueni giükerrel, ad megh innia borban.
- 292 *Az puska goliobis ki uetelireoll.* Azzu repabol czinalj egj kereot, es teöd oda, az hol be ment az goliobis, allion benne az kereo harmad napigh, es az utan ued ki, mind goliobisostol ki ieo az kereon.
- 293 *Megb cziapasulasrol kel uele loni, megh indittia.* Salliat, isopot, rosa pogacziat, narancz alma heiat, ezekett ted egj fazekban, es tolcz bort reaia, es ues timsot beleie, es aloest, kenier hey alat fozd megh, ezel löd megh. Sanabitur.
- 294 *Sarga flaustrum czinalasa.* Barani faggiu, uiaz, fenio toboz, megh anni feier üromnek az uiraga, megh annie bors uagj $\frac{1}{2}$ singh uaznat kell bele martani.
- 295 *Feier uiz dagadasrol valo.* Az kender magot fozd megh eros lugban, hogj iol megh feo, tord megh mosarban, czinalj eros par lugott, szürd megh uele, uegj egj eytel eczetet, ues timsot elozor bele, habard el kozte, az utan eczetet os bele, keuerd ell kozte, czinald fazekban.
- 296 *Az kit megh etetnek.* Az kenieret pircz megh, osd megh erős eczettel, ozton tord megh az gentianat, elegicz özue töröt giomberrel, de teob legien az giomber. Ozton hincz megh az kenieret uele, egie megh ehomra, megh giogiul. Probalt dologh.
- 297 *Flastrom, töresre ualo.* Az nadalj fünek es feier maluanak az giükerit, az len magh pogacziat tord megh. Ez harom felit, az tikmonnak az feierit egj cziuporba tolcz, habard özue az giükerekkel, eos eros eczetett reaia, eos egj kis eros lugotis, ues bonus armenustis hozza, tord erossen. Hogj iol megh törük, kend ruhara, kosd az töröt tagra. Probatum est.
- 298 *Feier irr.* Tord megh az geletet, szitald megh, ted egj mazas cziuporban, tolcz eros eczetet reaia, ted az tűzhoz, fozzed, de ki ne hadgiad futni, annak utanna hogj megh feo, ued ki az tüztol, had higan es hullion megh, tolcz egj mosarban, es megh esmet az Nymfa olaiat koziben az menit gondolcz, hogj elegh lezen, tord erossen megh, ues tikmoni feierit koziben, egj küs egett bort, egj küs rosa uizet. Jo lezen, ha megh tudod czinalni. El hidgied.
- 299 *Foliosorol valo szerzamoto igh czinaly.* Az kender magot tord megh szarrazon, habard megh eros eczettel. Azon mosarba ues kilencz szem borsot bele, 4 penz ara safrant. Az ablak kereztit, az kit az szu megh ezen, az szu eottit tord megh, az tob szerzam koziben. Io lezen. Probatum est.
- 300 *Sarga irr vy sebre.* Az fenio uiazzat, barani faggiat, szaruas fadgiad, sarga uiazt. Ezeket az szerzamotozott ted egj fazekban, ted az tűzhoz, hogj megh feo, ued ki az tüztol. Az fene grecomot tord megh zep apron, uesd az tob szerzamotozott koziben, szürd megh egj zaczkoban, ted szelenczeben.
- 301 *Az mely embernek az iz ezi az szaiatt.* Az fagial fanak az leuelit szed megh, salliat, narancz alma(t) heiat ted cziuporban. Tolcz bort rea, fozzed kenier hay alat, hogj iol megh feo, mossad az szaiad vele.
- 302 *Haliagos szemnek fajasaroll.* Sussek megh az almatt io lagian, es egj len ruhara kenniek, es hincziek megh töröt giomberrel, es nadmezzelis, par lugh, rosa uizzel, fekegiek haniota, es aznak az leuit kettzer ruha altal facziard az szemiben.
- 303 *Mas szemnek valo oruossagh.* Az uy tikmoniat süsd megh, az feierit meteld megh, hincz megh egetlen timsoual, cs len ruha altal szürd megh, erezd az szemiben, igen haznal ueres szemnek, cs uy haliagos szemnek.

- 304 *Reghi turos labrol.* Vegy uy len ruhat, fenio uiazzat, ray uiazzat, timsot, galincz kouet, grispanet, eros eczetet es hazi sot. Ezeket fozd ozue erossen, az uy len ruhat marcz bele, es fozzed erossen, mind ruhaszol. Es az turos labat meleghe eczettell mosd megh, es az len ruhat az flaustromot melegicz megh az tüznel, ted az sebre. Egj flaustrom negied auagj cotod napigh tart, ismet uycz megh az tüznel az flaustromott.
- 305 *Sebnek valo poros irr.* Apro eger farkat, szed megh az leuelit, azalliak megh, szitald megh, az utan uegj egj keues mezett egj tanniera, ues töröt timsott köziben, az utan uessek bele az eger farkat, azt ted az sebre.
- 306 *Az cyprus uiz czinalasa.* Ved az cyprusnak az uiragat, ted egj euegben, tolcz feligh egett borral, tugd be, had eriek megh, az mely emberen az nilalas uagion, ad megh innia.
- 307 *Gek olay czinalasa.* Az zep zeold gjeket fogd megh, de megh lasd, hogj ki ne bocziassa az olaiatt. Ugj fogd, hogj megh ne hallion. Ha megh hal, nem lezen io. Ted egj euegben, tolcz fa olait rea, tegj Isten üneitis koziben, dugd be, had eriek megh, torok giekrol io.
- 308 *Az sallia vizet igh czinald.* Az sallianak az uiragat szed megh, ted euegben, tolcz eros eget bort reia, ted io helljre, had eriek megh.
- 309 *Szürke por czinalasa.* Egesd megh az galicz kouet, erossen tord megh egj mosarban, ted tangierra, elegicz ozue popiommal, kend ruhara, ted az sebre.
- 310 *Feier ir czinalasa.* Vegi iros uaiat, ted egj medenczeben, tord megh erossen, ues töröt timient bele, elegicz ozue, ues tikmoni feieret bele, eget bort, rosa uizet, tord megh iol, minel inkab torot, annal iob.
- 311 *Az kinek giomrabol büdos az száia.* Az fenio magh olayal, eöt auagj hatt czieppel hincz megh az pirittot kenieret, es egie megh, egjnehanzor czielekedgje. Probalt dologh egjnehanzor sok ieles ferfiakon.
- 312 *Franczu ellen ualo oruossagh.* Egj medenczeben tegj igen ohaiat, es üno uaiat, az utan momortica olaiat es len magh olaiat, ted egj zarrasztora had oluadgion megh, ualameniezzer be kotod, anniezzor megh melegicz. Szep tizta ruha mohot marcz bele, azzal kossed, megh giogiull.
- 313 *Az mely embernek az arra uere iar.* Keres igen szep tizta fenio uiazzat, raj uiazzat, egj uy cziuprot, lapossan az uy uiazzat ted az ember feiere, felliu esmet az fenio uiazzat. Melegicz megh az uy cziuprot, ted az embernek az feiere, az szerzamokon felliu niomia, had oluadgion megh az szerzam az feien. Oluazd megh az eniuet, kend ruhara io melegen, ted az embercknek az szemoldokire, kett felol kosd altal, ültesd egj hellire, had üllion ot. Ha megh indul, esmet azt miueld.
- 314 *Mirigbre ualo erlelo.* Az len magot, kender magot tord megh, szitald megh, az sytiantis tord megh, ezekett fozd megh mezben, melegen kosd ra, de elozor kend megh scordio olayal, auagj giek olayal, ugi kosd rea, io lezen.
- 315 *Tera sygillata bazna.* Az kin az okadas uagion auagj nem emezthet. Tord megh, ad megh innia rosa uizben, auagj egett borban, el allattia.
- 316 *Az mely embert az betegsegh bant.* Az leusticomot szed megh, es igen oh haiban tord ozue, kend meg az embernek az feiet, es az harsfanak az uiragának az uizet agj egj kiczin kalanoczkaual innia, ell allattia.
- 317 *Sinniedegroll valo.* Vegj kenessott, uegj kenkouet, igen szep haiat, ted egj medenczeben, törd el iol az szerzamokott benne, aual kennied.
- 318 *Iz ellen.* Ved az fagial fanak az leuelit, azald megh, tord megh, zitald megh, ted egj tangierra, elegicz ozue mézzel, kennied az szaiad ucle, megh giogiul.
- 319 *Az mely embernek az teste megh dagad.* Keres beczi szappant, fa olaiatt,

- spiknard olaít, az fa olaiat ted egj cziuporban, az beczi szappant meteld bele, es toried erossen, az utan hogj iol megh torod, os spiknard olaít bele, es toried erossen.
- 320 *Rühtöl ualo oruosság.* Keres kenessot, es zaruas fagiat, ted egj medenczeben, mindenikuel toried özue, aual kend.
- 321 *Az mely embernek az szeme vermes.* Wegi egj kis nad mezett, rosa uizet, elozor osd bele az rosa uizet az amphoraban, es ted egj keniernek ualo tetzaban, uesd az süto kemenczeben, had süllion megh. Ued ki az ampolnat [!], es az uizben keueset eressen az uermes szembe benne. Probatum.
- 322 *Kolica ellen ualo ital.* Keres azzusziluát, fozd megh, az leuit szürd el cziuporban, ues foliosenat bele keuesett, fozd megh kenier hey alat, hogj megh feo, szürd el egj <ruhara> poharba. Torj masfel torok magot bele, ad megh innia, eczetetis, pirittot kenieret ues az orra ala, hogj ki ne hannia.
- 323 *Hidegh lelesroll.* Az embernek az agia kaponiaiat tord megh, ad megh innia io borban egj kalanboll.
- 324 *Tekero czimer ellen.* Elozor gurj az tikmoni feieriuel ozue liztet, kend megh az köldokit mezzell, hincz megh torott giomberrel, forrald megh az uizett, czi-nald pogacziaie, ted egj talba, boricz be, forgasd megh benne, hincz megh az embernek az köldokitt mezzell, az utan giomberrel hogj megh hinted, kosd <uele> melegen az hasara az pogacziat, el all rolla. Probatum est.
- 325 *Ver allatasroll.* Az mercuriomot fozd megh eczetben, marcz ruha mohot bele, foicz megh az eret, es kosd ra, megh allattia hidgied.
- 326 *Purgacio.* Az sellie szenet fozd megh zilualeben egj lott: az bozza fanak az belseo haiatt, az szeoldit faragd le, ted egj cziuporban, tolcz bort reia, hogj megh fo, had hullion megh, ad megh innia.
- 327 *Az kinek az basa megien, az italt nem keuannia.* Vegy 1 lott fa heiat, 2 lott giombert, 4 lott kalamost, 1 lott cromaticost, egj lott gallest, megh anni nad mezet, azt ad megh enni ostiaban, megh allattia.
- 328 *Feier citrium.* Terpentina lott 2, mez fon[t] 1, timien lott 2, mastix lott 2, camphor.
- 329 *Szemnek ualo uiz.* Eufrazia uiz, eokor fark uiz, izalagh uiz, keokeorczin uiz.
- 330 *Torok fajasrol ualo.* Az czierfanak az belso heiat rosa uizben megh kell fozni; egj kis eczetet koziben ereztetni, azzal mossad az torkad, megh giogiul.
- 331 *Kemeni ualo uiz in fajasroll.* Fenio magot megh kell torni, tolcz eget bort reia, leuendula uizett, szerezien dio, torue, mosd aual, megh giogiul.
- 332 *Rothadasroll.* Mirha, aloes, kek lilium giükere, egj lott, mirrat porra kell torni, az sebet uele hinteni, megh allattia.
- 333 *Vgian azonroll.* Betonica, papa fü, centaurea, timso, fa olay, sallia. Ezekett tord özue, fozd megh borban, utolzor eosd bele az fa olayt, hogj megh forion benne, ruha mohot marcz bele, ted az sebre.
- 334 *Rothadasroll.* Papa fü, ruta, sallia, isop, centaurea, timso, aloes. Kenier hej alat megh kel fozni borban, ruha mohot martani bele, azt ragd az sebre.
- 335 *Iz uiz auagj in uize ellen.* Czierfa heiat tizta uizben foz megh, tord megh, esmet fozzed, ues egj keues timsotis bele, esmet fozzed egj keuesse.
- 336 *Az mely azzoni allatra az rüh esik gyermek szülese utan.* Szerezien dio latt 1, az uiragja latt 1, giomber lott 1, safranj nehezek 1 lott. Ezeket iol megh kel torni, egj mazas fazekben kel tenni, feier bort kel rea tolteni, egj eyel had allion rajta, szürd megh, ad megh innia. Probatum est.
- 337 *Az kitt keo bant auagj foueny.* Az paponiatt, 5 uagj 6 retkett kett [!] tord ozue, zürd megh, egj küs feier borban, egj poharba szürd, ad megh innia. Peterse-

liemnek az giükerit, leuelet assak, fozzek megh uizben, abban feredgiek, hogi ki kell az feredöböll, kend megh ualami lagj szerzammal, ki megien az uizeletin.

- 338 *Vgian azonroll.* Fekete retek, peterseliem, laurea bacca, szapara fü, eper fü. Ezekott fozd megh kett anni borban, egj iz ell appattiaigh, azt igiad. Hamar mas italt ne igiek, annak utanna fozzon megh kett zab keuet crossen, czinald kadban, abban feredgiek, hogi ke [!] kell megh kend lagitto szerzammal az agiekatt.
- 339 *Mozgo fogh ellen.* Az tarkonnak az giükerit fozd megh eczetben, mosd aual az fogadot giakorta.
- 340 *Kinek seömor mia bamol az orczaia.* Az mezt borsollia megh, aual kennie.
- 341 *Giomorbol eset has faias.* Egj uy fazekben tegj korpát, fozd megh, uard egj kis saczkoban, melegen auagj kett napigh tarcz az hason io melegen.
- 342 *Iz uiz allatasroll.* Czierfanak az belso heiat tord megh mosarban, kenkouet, timsot egett borban fozze megh, lod megh uelle. Est probatum.
- 343 *Ver has ellen.* Fözd megh az tikmoniat cöregen uizben, hasicz ketto, ued ki szekitt, tolcz torot giombert, sappant, borsot, giombert bele, tekerd be czer-naual egj nehaniat olliát, es fozd megh mezben, cziak annieban, az meni fel eri. Azt ad enni ehomra egjnehanzor. Est probatum.
- 344 *Iz uiz allatasroll.* Kemenien fozd megh az tikmoniatt, ued ki az szekit, azald megh az feierit, tord megh mosarban, czinald citrium koziben, es kend megh az kerott uele, eucl kossed.
- 345 *Vgian azonroll.* Bonus armenus, kenkeo, timso, mint az bonus armenus egj lott legien, az kenkeo egj lott legien, az timso masfell font legien. Ezeket rea kell porozni.
- 346 *Szeold löueo uiz igen io.* Szekfüet fozd megh eros eczetben, annak utanna hogj megh feo, szürd megh, tikmoni feieres kell foue belc, egj kis grispannal szeoldicz megh, ha megh tudod czinalni, igen io lezen.
- 347 *Seb giogittasrol igen giorson giogiul uele.* Ray mez, szaruas hay, fenio uiaz kett kett lott, czinald cözue ezekett. Ha az terieket akarz fozni, tord megh az teriekett, mezt, melegh uizet, timsot egjüue kell torni, tizen otod napig kel ugj allani.
- 348 *Feier ir.* Georogh feier egj lott, glet 3 lott. Rosa olaj 2 lott, uiaz tizen kett lott, fozd ozue ezeket eggiut.
- 349 *Ver allatasroll.* Viza haia uesd az uizben, had oluadgion ell, es ad megh innia, megh all. Probalt dologh.*
- 350 *Seb leöni ualo uisz, mind penig jo uele akar mely rut sebett.* Glett, timijen, galiczkeö, salettrum, porul zitalua legienek, zep tiszta uiszben elegiczie mint egj eytelni az uagi az menit akarsz, az utan tiukmanj feierit czinaly eczetben, ugi az mincmü az sebesed, elegicz mind egiben hidegen mind addig, meg el elegiedik az masikba. Az utan feoszd meg (lassusz) lassu szennel ugi, hogi ki ne fusson, se megh ne sugorodgiek az tikmanj benne. Keuerjed, mikoron har-mada immar el feott uolna, ued ki, had higagion megh, hogi meg higad, szürd megh tiszta ruha altal, ugi tegi annak utanna kamphort (bele) keosze, az hi-giaba, az succusaual penig io keötni az tüsszesegett, mert azis igen hüuesíti.
- 351 *Veres flastrom.* Wy uay, sotalan harom font, ueres giüker kett lott, casto-rium kett lott, hodnak az monia spermacite kett lott, parmentella kett lott. Egj kis ueres borral fozd megh.

Finis illius libri Deo mihi opem ferente. Finivit Joannes Szentgeorgi.

352 *Ab alio authore tradita.* Az emberi magneklkül nem lehet, hanem az emberi magbol kell annak megh lenni, ot cziuda modon az emberi allat cziak neueli es husosittia azt. Magnus Albertus azt mongia: Az emberi allat megh tanollia ezt, hogj az emberi testbe ninczien dragab dologh, mint az kitt Isten beo magual megh latogatot. Mert az illien hozzu eletü lez, io elmeiü, uastagh, jo erkolczü, es nem beteges lezen, kseon agh megh, ha kiben penigh beouon uagion. Magnus Albertus mongia, gonozul ne ellien uele, ne foggion ell tolle, mert azt mongia Auissenna, hogj iob uolna 40 annit az uerebe ki bocziatani, hogj nem abban annira draga dologh az, es ualamely embertol az fele magh feletteb el ment, igen büdos lezen teste, es giakorta uaras, auagj cholicas, az szeme be esik, az egez teste megh szörössödik, es rut, borzos lezen, es megh iffiu koraban uiza lezen, az orra ollian lezen, mint egj may, es nem kell enni, cziak szomiuhozik crossen, es hamar megh kopaczull, auagj eppen megh eozüll, elmeie igen hiuen lezen, es uegre keo terem benne, auagj felette rut fonniat lezz, arczul. Ha ualakiben penigh az fele beoueon uagion, igen iol megh lassa, mint ell uele, mert az draga marhaia mint megh mondam az ember testinek szep zint ad, az ember zep husos lezen teolle. Magnus Albertus mongia, hogj az feredobe ment uolt el az ferfiuual az magh, annak utanna ugj leon feredot, es az maggial megh terhesult, megh akartak büntetni, es Albert mentette megh. Ez legh nagiob dologh, hogj ha az maga megh hudoza az sakiat, es magot bocziat rea, ha uillahoz ember az tasalliat megh talalna erni, megh eleuenednek benne, es ha ki nem okadna, megh halna teolle, latod azert, hogj elet uagion benne, es iol megh lasd mint elz uele.

Nemely nemely füunek, melliek etek gianant uadnak. Az embernek es azokbannis operatiok uadnak.

353 *Az mely emberben sok magh uagion es untalan el megien teolle utatur funitoes.* Az kapor el szaraztia Samen in homini, a salli penigh mind el fogaattia hy saepissime utatur homo, unea, az teokis ollian, es az füy szederj, barani ürom, uizi teok, es porcín fü, es mikor ualakitol az magh igen ell menne, efelekkel megh tarthatia.

354 *Az mely ember azt akaria, hogj sokat ganelbasson.* Sok ideigh megh tartoztassa magat tobzodastol, ellien penigh feokeppen mezzel, kezcke teiel, ueres hussal, es giomberrell, mert ez fele az embert igen taplallia, magot terempti benne, megh az uen emberekbennis es cröt. Ettke penigh higan sult tikmoni legien, es tiuk hus, reggel reggel fenico magot 7, halat penigh ne egiek, hanem melegitteo allatot, es eczetest ne igiek, mert hamar megh eozü miatta, hanem fa olaiost, es sültet ehetik, hogj nem mintt feottet, es soha bort ne igiek, riszasat, suoani bort, köniü emeztot mint füget, tengeri szeoleo halua, mezes bor, edes alma, nad mezzel süttue.

355 *Aliud.* Tanold megh eztis. Mikor az szülesnek oraia el ieo az azzoniallatra oruossaggal lattasson maghuahoz. Igen diczierik az beolcziek az sas köuett, mely nem igen draga. Iriak, hogj ha nala hordozza, nem hal megh az mag, es keonienj szül, és mikor az szülesnek oraia el ieo, akkoris adgia megh innia borban, es keonienj szül, auagj amaz edes fa heiat fozd megh borban, es azt igia ö kan[al]bol, auagj az safrant igia megh melegh borban, mint egj lottot, igen haznos, akar uegj aristologia langot, farkas almat, mirhat es hozzu borsot, ezeket ad megh innia, es koanien szüll. Akkor ezeket az szerzamokott szedgied: mira, castorem, storius, mind egj aranth legienek, es borba mezuel özue igja megh, es könnien szüll.

356 *Ha szinte az magh megh boltis.* Az len magot feozzek megh uizbe, es ferezzek

megh az azzont benne, es mossak iol megh uele, es adgianak inniais, mind magostol, es igen keonnien szüll. Akar anni diptamusbol czinallianak egy czia-pot az orraba, hogj szagolhassa. Ha penigh az magh burok ki nem ieone, igen uezedelmes, mert oda be megh rothadna, azert mingiarast az ugatos kouet es az saskouet teoriek megh, igia megh borban, akar az tiknak tollabol czinallia-nak füstöt, es ültessek ra, es szija hozza, akar penigh ennek az szerzamaual füstöllicek megh, az kit landanemennak hinak.

- 357 *Touabba az széles utan giakron esik niaualia.* Az azzoni emberre, neha az menistrummia, ha uy foliasa megh all, és az miat igen nagj niaualia esik, neha mert mikor nem megien raita, hanem megh all raita, igiek egjnehanzor madar keolest es megh tiztittia. Akar az salliat feozze giakron borban, azt igia, az leuesticomnak maguat igia, aztis io aristologia langot igia, ezek arrol mind iok, ha nem menne az mestrum, ha penigh feletteb menne, azis nem io.
- 358 *Georeogh feiert igb kell czinalni.* Egy mazas fazekben tolcz io eros eczetet, hasogas uekoni faczkakott, es ugj czinald, hogj ala mennien az couedbe a fa. Annak utanna tizta fekete onnot laposicz megh mint az pelehet, es ugj ragd az fara, de az euetbe ne had erni, fed be, ted olj helyre, ahol senki hozza ne ferien, kett hetigh annak utanna ved elő, es az mit az onnon talalz, uakard le, es ismegh oluazd megh ujoban, az onnot laposicz megh, ismet ragd ugj az mint az előt, azt penigh az melliet le faragtal, egy rez mosarba ted, es egy keues soual megh coreold, annak utanna eos egy keues meleg h uizet rea, hogj had uegie el az sot belolle, annak utanna ted egy maruanj keőre, teord mint szinte az festekett erossen, annak utanna egy szep dez kara ted, hogj megh szaradgion. Jo georeogh feier lez.
- 359 *Huros moniroll.* Az petreselmet mind leuelestol teostol megh kel parolni eczetben, es aual kel az agiekat kötni.
- 360 *Ismegh.* Fogd megh az cziukat es hudozal az szaiaba, bocziasd az folio uizbe, ismegh huddozal az folio uizben.
- 361 *Ismegh.* Feozd megh az szek füet keccke teibe, ad megh innia, megh giogiul.
- 362 *Contra ruptum teokeos.* Az czipke fan az melj szeoreos bimbo uagion, teord megh apron liztül, es czinald o haiba, aual kosd.
- 363 *Hagimazrol ualo.* Az sarga giantart teord <egi> megh, es egi kūs kannabol ad megh innia borban, ismegh ha megh teoreod, az hasat megh füstölod uele, senkire nem ragad, ki az hazba lez.
- 364 *Ismegh.* Az fok hagimat tord megh, fozd megh eczetben, es aual kend az tenerit es az talpat, es az homolokat, <ha> ne sokat alonnek utanna, de fel kol-teni es mihelt ismerned, hogj ra ieo, ismegh kend.
- 365 *Ismegh.* Fozd megh az leuesticomot borba, es marc z bele az lepedeot, takard bele az embert.
- 366 *Szü fogasroll.* Tord megh az alloest, es tölcz leuendula uizet ra, es czieppencz uagj kett cziep spikinard olait bele, ad megh innia. Probatum est.
- 367 *Iz vizreöl.* Az geleztat, czierfa heiat, papa füet, kenkeöuet, tizta uizben kenier hej alat megh kell fozni, es aual kel könni, megh giogiul. Probatum est.
- 368 *Az eo keor fark fünek az succussaua io kolicaba* eset kez t kenni, de mind fel teoreollied, nem ala.
- 369 *Az füz fanak bancz le az szeold heiat* szep uekonion, es az alatta ualo heiat uegied es fozd megh, hatzor ad megh innia az has faio embernek.
- 370 *Alomrol.* Jo az saphrani es tarkont az feie ala kell tenni az betegnek, el alozik az szaga ereitol.

- 371 *Dübeossegreol.* Az foldi gieket teord megh, es eos bort rea, 'es szürd megh, faciard ra, es aual kend az talpat, teneret, uak szemet, haromzor. El mulik.
- 372 *Podagra.* Feozd megh borban az belend füet, szeoldeon, ha nem szeold, agj oh keouet, aual kesd elein. Hamegh az feoldi bogacznak az giükeribol az melj ki neot giüker uagion, feiczied megh es tord megh, es az succussaua keossed ellenne.
- 373 *Haliagrol Budai Tamasne oruossaga.* Kett arani niomoni timsot, galiczkeouet, megh anni grispan, megh anni giombert teord megh igen aprora, külön uegj minden arani niomohoz kett kett tikmoniat, süsd megh parasaban, es ued ki az feierit, teord megh mosarban, es elegjcz hozza az megh irt porokott, az utan uegj feier bort es eget bort, az bor legien egj eytelnek negied reze, teolcz rea ezekett az megh teoröt porokra. Tolcz egj ruhaba eöket, es facziard ki az leuet az mint iobban lehet, es had megh higadni, hogj szep tizta legien, mert igen szep kek uiz leszen, egj poharbol az masikba kell teolteni mind addigh, migh tizta leszen, ezt igh el ualasztuan az sepreitol, igh elj ucle, minden nap haromzor harom harom czieppet boczias az szemebe. Probatum est.
- 374 *Fül faiasroll.* Teiet, rosa olait, tikmoni feierit egienleo mertekkell es egj keues apiomotis bele, teord mind iol eozue, es eos harom uagj negj czieppet eo benne az fülebe az embernek.
- 375 *Fogh faiasrol.* Fozd megh az cziere leuelit fele bor, fele uizben, de ueres borban kenier hei alat, aual mossad. Probatum.
- 376 *Arenarol az az az kiben füueni uagion.* A fenio magot feozd megh borban es uizben, io megh innia arenarol. Mastixot, terpentinat uizbe feozd megh, ad megh enni. Jo megh az fekete nadalnak giükeret, feozd megh, mezes uizben, ad megh innia, egj nehani napigh.
- 377 *Vgian azonrol.* Rosat fozd megh esseo uizben iol, es annak utanna hogj megh emezti az uizet, feozd es meszetol szürd megh. Rosa olay fozd aztis cziak olajba iol, es szürd megh. Euistel fa olaj, tei, so, tikmonj szek, melegen kel fel adni hatul.
- 378 *Purgacio.* Akar az belit azald megh az farkasnak, akar penigh az fesü szauart az melj az cziontbl lez. Tord porra, ad megh innia, es megh indittia az hasat. Probat dologh.
- 379 *Contra collera et atrabilis, az az sar.* Fozd megh az chasiat, egj küs fazekben eggiut az bor keouel, es egjel megh ehomra benne, es megh tiztittia az giomrodott.
- 380 *Az meli gyermeknek száia le vez, vagi le parlik uagi le uaginak.* Az saletromat uizbe fozd meg mindadik, mig meg feeredik, hog sepen (nem) meg feiredik, sürd le, ted egi segelletes cannalba, az ötuessek az melibe oluaztannak koac sennel, serennen fozd meg, mig nem oluad, ues egi kicin ken kouet hozza, ozd el lotokbl[a] [?], hog meg hul, fordic ki bellölle. Tegedel az kinnek saia le uezet az poraba egi kicint tizta uizbe dörgeled meg uelle egi uagi ketcer. Az utan rossa mezel az saiat kend meg. Megi gogul, hidel kecegninelkul.
- 381 *Az ki nem alhatik.* Az fejer ürmöt tedd az feje alá, s el alhatik.*
- 382 *Hogy az bekak balgassanak.* Az meny kö ütötte faban vess az toban, halgatnak.
- 383 *Hogi mezitelen iarjon előtted az asszony.* Az nyulnak az epejevel kend megh az gjertja belit, had egjen.
- 384 *Hogj senki ne lasso tegedet.* Az galambnak az monjat süsd megh öregen, de ki ne pattannjon. Az mely oraban el veszed, s megh sütöd, azon oraban ted vissza az honnan el vetted, 25 napon azon oraban ved el, s törd megh, s

- találsz egy követ benne, s tsinaltasd giűrűbe, s mikor uyodban leszen, senki nem lat tegedet.
- 385 *Az mely füvet szarka hoz.* Lakatot nyithanj velle, ha megh kötnek, el szakadtya.
- 386 *Ittem.* Az szarkanak az feszki az mely lyukon be buvik, kösd által valamivel, hogj megh lattya el megjen s füvet hoz, megh elcti, s meghodik terits dolomant az feszek ala, s le veti az földre azt a füvet.
- 387 *Madar fogasrol.* Az bor seproben tarts buzát harmad napigh, s az utan ved ki, ad az madaraknak, megh foghad velle, mert megh reszegülnek.
- 388 *Hogi io bangos szod legien.* Vakard az kalanban az ciprus fat, id megh borral, s megh leszen az mit mondek.
- 389 *Hogi az szablya megh ne fogjon.* Az hangja bolyban tegj egy evegh bort, harmad naph mulva menj oda, talalsz hangyakövet, viseld az szadban, s nem fogh megh.
- 390 *Giomor fajasrol.* Az köris fa hajat aszald es törd megh. Probatum.
- 391 *Ha ferfiusagod megh all.* Juh tejet, barany ürmöt, fa olajat feier borba öszve kell főzni, hogj megh forr, ki kell vennj az ürmöt, es az levét faolayal kell innya.
- 392 *Hangos szod legien.* Az rutat, salyat, koment, isopot egy arant törd megh öszve, es meglegh borban estve, reggel igjad.*
- 393 *Torok fajasrol.* Sebiosa, maua rosa, mezei, rosa saja, isop, Isten fa, bor, timso, eszeket mind egyben kel timporalni.*
- 394 *Klysterroll.* Ved tyk husnak a vagi borsonak leuett, minemött talalz akar egy ijzenek (no) nyolczadyk rezett, es vegy hozzaija egy kalan mezett, oztan kett a vagy harom kalan fa ollaytt, annij soott, menitt kett vyall fel vehecz, azokott ioll czue kell keuerny, es allol az seggin be kell ereztenny oll mellegh, az mint elz terhetü es az beteg nalla tarczhiä a klystert, migh lehett, az hasznal, mikor az ember beleöll berekedett, a uagy ha az köö embert(be) batia.
- 395 *Medicamentum*
Fame Canina
Curacio itaque est ac celeranda, eaque in causarum et in temperiei ablacioni et bonae temperiei reductioni condisset. Primo itaque prescribatur tale vomitorium. Recipe conservae folii asari uncia 1, vini albi uncia 4. Contundatur in mortatario marmore et exprimatur posti aliquos. Quae adde at cinamomi uncia $\frac{1}{2}$ vomitorium postea utatur tali apiozem mute. Imar Isten hirivel.
Liber secretorum Albertj Magni de virtutibus Herbarum.*
- 396 *Herba quinta* Mercurii dicitur. Pentaphillorum a quibusdam Pentadactylus ab aliis repediebibant, a quibusdam Calipendala. Radix hujus herbae sanat plagas et duritiem trita et emplastrata amplius scrophulas deluit velociter, si succus eius bibatur cum aqua. Sanat etiam farigos et passionnes pectoris seu dolores, si succus ejus bibant. Solvit etiam dentium dolores, et si succus ejus ore teneatur, omnes oris curat passionnes. Et si quis secum deferat opem dat et auxillium. Amplius si quis vult a Rege vel a Principe petere aliquid, copiam dat eloquentiae; Item secum eam habeat obtinebit, quod voluerit, videlicet etiam in lithiasj et disuria succus ejus habitus.*
- 397 *Septima* herba Veneris dicitur pisteriona, a quibusdam Hycrobotani dicitur; herba columbaria et verbenä. Radix hujus herbae posita super collum sanat scrophulas et parotidas et bubones colli, et scaphilion; Item minae destillationem et ysmon [?] si ponatur emplastrum, et est comparatum, passionibus

istius loci sanat etiam scissuras et condilomata. Item, denictes, qui nascuntur in ana et emorroidas, si succus ejus cum melle in aqua cocta bibatur, subtiliat ea, quae sunt in pulmone. Et facit bonum anhelitum, nam detenet pulmonem, Valet etiam multum in affrodisia. Coitu qui succus ejus anget, multum sperma, cum quis vult coire, addit ad desiderium ejus, et major virtus ipsius herbae est, quia si quis eam portauerius est, multum potens in coitu. Verumtam non teneat aliquid aliud nisi ista herba tantum. Si quis ponat eam in domo vel vinea vel in terris abundanter habebit redditus. Amplius radix ipsius valet omnibus illis, qui volunt plantare vineas, vel arbores, et infantes portantes ipsum, erunt bene disciplinati et amantes doctrinam et emulati [?] et gaudiosi. Confert etiam posita in purgationibus, et repellit clemones omnes. Praedictas tamen herbas a 23 die lunae usque ad 30 incipiendo collectionem ipsam lavare a Mercurio per totam horam dierum ea ellendo pre mentionem passionis, ut rej. Nomina passionem vel rem propter quam ipsam colligis, et ipsam accipe herbam. Loca tamen ipam [!] super frementum vel ordeum et ea uteat ad opus tuum postea.*

398 *Feyer dyakorium.*

Feyer uiaszt harom quintat

Fenieü tobozt 2½ lat

Terpentina 1½ lat

Rosa olay 1 lat

Görög feyer 6½ lat

Előzőr uegied az uiazt, terpeniat es a <fenő> fenieö tobozt, rosa olayt, oluazd egybe, es mikoron zep hyg lezen, züryed meg. Annak vtanna veszed hozza az görög feyert, az lezen neked az feyer diakoryum.

399 *Werös ir itatrul valo.*

Pyritho 18 loth

Termentilla 1 funt

Voros bor 3 ycze

Iros way 5 funt

Elozor az vayat es az bort <teg> tegied egi medenczeben, oluazd özue, az uttan uezsed hozza az piritot es az termentillat, föld meg erössen, annak utanna uegyed ky az zentöl, tyszta ruha altal meg züryed zepen, es tocz egy pleh zelenczebe, tegied mybe ket napon, az utan tegied awagy tarcziazd hiwos helen; az teneked az itatrul ualo woros ir.

Váradi Vásárhelyi István

KIS PATIKA

1628

ORVOSSÁG[OS] kis keöniueczyk[e], melyben hamarsagal mindenfele oruossagot fel
talalzz, az Emberen ualo belseö es külseö mindenfele niauialiaknak ellene, az melliet
meltan kis PATIKANAK neuezhetz.

Iratot 1628 eztendőben.

Eleöl iaro bezed

Amaz nagy bölcz Aristoteles, Nagysagos Azzoniom, eggjut irasaban azt szokta uolt mondani, hogy: Az nemes Termetzetnek jauay, ezerzer fellieb ualok, az Mestersegnek az eö jauajnal. Mely mondas ualoban igaz, mind az Lelkj, s-mind penighlen az Testi dolgokra nezue.

Hogy az Lelki dolgokrol most ne zolliak. Az Testiekröl azt mondhatom, hogy: Az Termetzet minden dolgoknak feye, authora es fundamentoma. Meljrol az reghi bölczek is azt mondtak, hogy az Termetzet, mindeneknek annia, es Attia. Az <Tudomanyj> Mesterseg penighlen az <Mesterség> minden dologhban az Termetzet utan, masodik gradust ualazt eöneön maganak. Es ez igy leuen, iol es bölczien Nagysagod altal lattia, hogy minden dologban az Termetzetnek adatik az Palma es az Laurea corona. Peldanak okayert czjak az egj oruossagos tudomanirol azt mondhatom, hofi ez az tudomany attol nemesb es dragab minden töb tudomaniok felet, mentöl az Istentol ualo Termetzetnek uirtusiual es ereyuel nemesben es tündöklöben uagion fel ekesitetuen, es koronasztatuan. Ez dolog feleöl ugian illy ertelemben uoltanak az regi pogani bölczekis ugi mint: Democritus, Galenus, Plato, Hypocrates, es az többi: amaz görög es arabiai nieluen ualo bölczekkel egietemben, kik közzül Auicenna, Auerrhoes, Mesue, Halj es Zacharias első rezt erdemlettek magoknak az diczeretnek nemes rendi es gradusi között. Oka ez: mert az nemes Termetzetnek draga uirtusirol ezek legh bölczieben irtanak uolt regenten. Kiknek irasoktol ez maj oruos doktorok es patika zerzam kezitö emberek oly igen mezze estek es tauoztak mint az egh ez io kereg földtöl. Innetis uagion, hogy ezek az termetzet zerent ualo oruossagokat, ugi mint füeknek es viragoknak uirtusit igen ritkan es cziak alig fogh hegjen illetik, oka: Mert az giakran meg czialo remensegnek alatta kopaz es sauanj helien ualo zantashoz keztenek Paracelsussal egietemben, ki uak cökör alattis tarka tinot uadazot es az koncznak ualosat hatra hagiuan az semmis arnieknak futua mulo hazontalansagahoz kapdosot, az Aesopus paraczkoyauul egietemben.

En effele arniekal ualo tragjazast hatra hagyuan: az nemes Termetzetnek tulajdonsaga zerent ualo fő es haznos oruossagokat jaualom es ajanlom Nagysagodnak, az az: az füeknek erejenek nemes, kedues es dragalatos haznos oruossagot. Az melj oruossagok attol nemesbnek iteltetnek, az mentöl könnyebbek az megh kezesre, es nem zükölködünk mezze ualo Doctorokhoz es Patikakban erettek budosnunk.

Sem nem zükölködünk sok zep araninkal, halal hozo oruossagot mezze földrol kerestetnünk, es az bizonios Termetzet zerent ualo iokat meg uetuen könnyien mulo niaualias életunket igy bizontalan remenseg ala rekezzük es figgezzük.

Ez Termetzet zerent ualo oruossagos tudomant regen az beölcz Salamonis az Istennek zent Lelke altal inditatuan minden hü kereztien embernek züksegere ayanlot es mais ekessen ajanl, monduan: Az oruossagot az magassagbeli Isten teremptette az

feoldbeöl, es az bölcz ember megh nem utallia azt, az az: az természet zerent ualo oruossagokat az fueknek leueliböl, viragabol es gükeribeöl mellick zereztenek. Illie-nek ezek, az kiket en Nagysagodnak zemelie es kegies zemey eleyben tamaztok, az mellick az nagy Apollonak az bölcz Aesculapiusnak es az hatalmas Mercuriusnak tulajdonitának. Kiket midön Nagisagod illy bölczen oluasgat, es elmelkeduen contemplalgat, legh ottan mingiarast az bölcz Istennek nagisagos dolgait szep almelkodassal czodalhattia. Ki minden kis füecziket, es zep uiragoczikat oly természet zerent ualo uirtussal, erőuel, hazonnal, ekesseggel, zepsegel, nemessegel es giöniörüsegel fel tiztelt, ekesitet, ruhazot es eöltöztetet, hogy az mint Vrunck Jesus mongia az zent Euangeliomban, Salamonnak minden eö dücziossege sem uolt oly ekes, mint ennek az eggike: tudnia illik, kiknek az Vr Isten illy Nagisagos eröt, es minden betegsegeknek meg giogitasara ualo haznos oruossagot adot es közleöt.

Vgy hogy az emberj elme soha nem giözhet azoknak az eö elmeyenek tudakozo es uisgalkodo giorsasaganak altala, (k) cziak mi keues rezbenis uegere mehetnj, nem hogj azt kezejuel megh tapazztalhatna bizonios ualosaggal.

Ezek holot mind igy legienek, Nagysagodat kerem alazatossan, mint kegielmes Azoniomat, hogy mostanaban Nagisagod ez kis köniueczkiket uegie en töllem ne eleg neuen, hanem cziak io neuen.

Jöuendöben ez kis sengeczykenek mindenestöl ualo tellies uoltatis (az melj nagj eöreg oruos könjü lezen magiar nieluen) Nagisagodnak zamara rendeltem, az Nagysagodnak tiztessegere dedicalnj.

Engeggie megh az felseges Vr Isten, kj az mj Lelkünek es Testünknekis feö oruos Doctora, hogi ez mostani kis cziergö foliarnak böseges forrasatis es ki folio kutfeyetis röuid napon Nagisagod lathassa es meg oluashassa, ki az nagy Vr Istenek az eö dücziossegere es hazankban ualo magiar nemzetünknek jauara, haznara, züksegere es örömere röuid napon az mj magiar nielwunkön kj bocziatani akarok, Isten segítsege által.

Keölt az Nagisagtok Kismartonaban, 28. napian juliusnak,

Anno Domini 1628.

Nagysagodnak

alazatos

kaplannia, Varadj Vasarhely Istuan pap

Egj nehanj jeles es nemes zükseges fö fö oruossagok, embernek legh sulliosb niaualiaj ellen, kiket en regenten az Zent földről hoztam uolt.

- 1 *Feö fajas ellen.* Vegj harom bokor fejer ürmöt, es meg anni fekete ürmöt, főzd meg uastagon folio uizben, fel marok füzfa hammal ruhaban kötue, legien eros lugh. Mosd meg az fajo fejet az betegnek, es az ket fele ürmöt kösd az ket uak zemere, homlokara, es az tetejere, megh kenuen előzőr Laurus olayal az ket uak zemet. Probalt dologh.
- 2 *Fül fajas es fö zugas ellen.* Bodog Azzoni mentajat, isopot, cziprost, rutat, Isten fajat es majoranat egienlő mertekben főz meg borban kenier haj ala[t]. Az leueben igjek meg az betegh keueset, az többiuel parollia meg az faio <fe> rezet fulenek, es boczjasson fulebenis az főt leuböl. Az utan kösse az főt fueket az faio fülere, es gjengen fekugiek arra az fülere, had az paraja es ereje az fueknek hasson fel az fejere: Ezis probalt dolog.
- 3 *Akar mi fele zem fajas ellen. Jerusalemj fö oruossagh.* Vegi harom uy tizta tiuk haznot, főzd meg kemenien, az zekit uesd el, az fejerit apron uagdald megh, ted egi tizta len ruhara. Az utan uegj egi ket mogjoronj galitz köuet, egi mogioroni timsot, törd porra, es elegitz az ruhan ualo tjukhazon fejerre, az kezeddel morsold meg sokaigh, es uegtäre faczjard kj az leuet, tölcz egi zoros zaju kis iuegben, ted az nap fenjre tizenket oraigh. Ebbeöl estue regel egj egi czeplet az neuetlen vyodrol boczias az zemeben. Ezis igen fö probalt bizonios oruossagh.
- 4 *Szaya fajas ellen.* Mezet, nadmezet, czukkarum kandiat, liquericiat, glycerizat, az az edes gjukeret egj arant ualo mertekel fozz meg, <fo> kut uizben fel marok anyssal eggiüt, es ez főt uizet keuesenkent, az az egi kalannal eczer zaiaban uegie az fajdalmas, es tarcza sokaig zajaban, ugian azonnal mosuan zajat. Probalt dologh.
- 5 *Fog fajas ellen.* Az zaruas zaruat rezeld porra, egi kis uy begreben fozd megh borban, kenier hej alat, es melegen ued az fajo fogadra az bort. Magam probaltam dolog.
- 6 *Jzz ellen.* Vegj egj eozue marok bor köuet, es rosmarinnak fel marokkal ualo hamuat, annj egressel, es megh annj mezzel, fozd meg edes borban, ezzel kel mosni. Probalt.
- 7 *Mas az ellen.* Az eger fark uagi az ezerio füuet törd meg mezben, kilencz zem zekfuuel porozd megh, elegiczj egiben, ezzel kel kennj. Probalt.
- 8 *Giomor faias ellen.* Azaz saar, emelyges es gelezta ellen. Az fejer ürmöt egj marokkal főzd meg borban kenier hey alat, het zal zekfuet meg törüen <j> es

annj zereczen dio uiragat mezben elegituen uesd bele az meg főt borban, ad megh innja, az utan egj bab zemnj giombert felljul ra racion meg, es az pohart fordicz le, az meliből meg itta az italt az betegh. Probalt dolog. Görög orvosság.

- 9 *Minden fele verbas, korsag ellen ualo oruossag.* Harom cöreg veres hagima fejet apriczj meg, es egi font fenio uiazzat oluaz meg az tuzon, az hagimat fozd meg abban. Tericzj egi marok len paczot le kereken, cössd rea az fozeleket, tericz el kereken, es az közepit annak hincz megh töröt zekfuel, kend meg uayal az betegnek az köldöket kornjul, es io melegen ez kötest ted ra zorossan, allion rajta harmad napigh. Haznal mingiarast. Probalt arabiaj orvosság.
- 10 *Has ragas uagi köldök czjemer ellen.* Egi mogioroni uajat, annj mezet, anni millie soot, fel annj zegfuet, giömbert, muscatnak az viragat törd porra, ezeket elegicz egiben, ted egi öreg dio hajban, kosd az betegnek az köldökere, fekugiek haniata egi oraigh, haznal. Probalt.
- 11 *Maas.* Arpa liztet egi cözue marokkal, fa liztet fel marokkal, harom uy tjuk hazonnak az sargaiaual gjurd egiben, süsd meg parasaban, egie meg az beteg ehomra. Probalt.
- 12 *Nagj korsag ellen.* Az heyanak maiat es ziuet egesd meg, ad meg borban inja.
- 13 *Mas.* Az embernek agi kaponiaiat egesd meg, fel dio hejniat agj eczer innia eczetben. Probalt.
- 14 *Galenus titka ez ellen.* Farkas börből czinalj egi cöuet, az zöret le uakaruan cöuezd az testedre, soha nem bant az korsag.
- 15 *Mas probalt.* Az feczike köuet fejer giolczban kösd es hordozd az bal karodnak hailasaban, haznal bizoniossan. Ez köuet mint kel zereznj, uly embernek meg mondhatom, de nem mindennek kel tudni azt.
- 16 *Hypocrates titkos oruossaga az nagj korsag ellen.* Ha akarod kis magzatodat zületesetől fogua meg otalmaznod halalaig korsagtól. Ved az port, melliet az Alchymistak Saccharum Saturni híjnak, fel borso zemniet az anianak tejeuel agy le nielnj, es ez tey legien első kostolasa az cö annia tejének, hoki az mazgat ez uilagra zületet. Probalt dologh.
- 17 *Kolika ellen. Persiaj fő oruossag.* Vegi egi tiuk hazonnj oh haját, anni borz haiat, anni medue haiat, anni fa olaiait, ezeket oluazd meg, fel itze kapozta lewben forrald megh, io melegen ezt meg kel inia. El rontia ottan az kolikat, ha eztendos uolnais az emberen. Ez utan ellien az beteg illj itallal. Az cornu ceruj legjen minden italaban egi dionj nagisaganj, arrol igiek.
- 18 *Akarmi fele forma közüeny ellen fő probalt oruossag. Arabs Auicenna oruossaga.* Ved az meduenek ueret, ket fontniat, zaruasnak ueret anniat, borznak es meduenek haját fontot mind ket felet, aqua uitaet, es erős destillalt eczetet fel itzet, ezeket oluazd egiben, ezzel kel haromzor napiaban kennj regel, delben es estue. Az utan feiös tehennek az lagi ganejat tüzön meg melegitue emplastrom modra ra kel kotni haromzor. Probatum.
- 19 *El hullot bajnak megh neuulesereöl.* Laurus olajt ket lotot, nardus olait mas fel lotot, mogioro fanak az bimbojat fel marokkal, ezekkel egiben kel törni, ezzel kel kennj az helt, meljrol az hay el hullott.
- 20 *Mas azonrol.* Az hangia boljbol ued meg az hangjanak haznat, ket cözue marokkal, kappan haját fel marokkal, sarga uiazzat harom dionit, törd es oluazd egiben, ezzel kel kennj, az haynak giükeret.
- 21 *Ha akarz eget belien testednek bayat neuelnj.* Vegied az fige fanak leuelet, harom cözue marokkal, borostian fanak leuelet, ket cözue marokkal, ezt fozd meg keczike teyben, uagj cziak az sauoyaban, az utan azald meg, törd porra,

es majoranat(nak) egi cözue (mor) marokkal törj porra, ezeket fel font mezben elegiczed es tarcz meleg helien kilenczed napigh, az utan bizuast kennied az meg eget helt. Probalt dologh meg neuely az el eget testen az hayat uag zeört.

- 22 *Az kinek eze meg uezet.* Törd meg az mustar magot, es mezzel elegitue az utolso rezet fejenek ezel kel kenni, körös fanak az hammaual be kel hinteni, es tormanak, fekete reteknek az leueleuel felljul be kel kötnj, es cziak etzakara. Nappal penig effele cember etel elot es etel utan tarczion zajaban es ragion eleuen borsot es zek fuet. Igen haznalatos.
- 23 *Melancholiarol.* Az ki igen banatos. Vegi egi icze eros bort, föld meg uastagon borsal, safranial, giömberrel, mezzel, es fel marok galangaua, uagi edes gikerrel egjetemben. Ezt napiaban igiad giakorta hörpögetue es io melegen, el üzj az melancholiat, es az elmenek tisztulast es uidulast zerez. Probalt.
- 24 *Torok gik ellen.* Galamb ganet uegi egi marokkal, ray uiazzat uegi egi dionit, sotalan uayat egi dionit, fejer mezet ket kalannal. Föld egiben az tüznel, es io melegen kösd az faio helyre. Probalt dologh.
- 25 *Mas.* Vegi görög fejert fel marokkal, törd porra, zitald megh, az tisztaiabol harom arani niomtanit egi eoreg kalanbol borban ad meg innia mind sürüstöl. Az többit sarga mezzel es oh uayal elegicz egiben, kend es kösd az torkara, harom nap ellien ez kotessel meg ujtuan.
- 26 *Mas azonrol.* Egi tizta aranirol agi innia harom kalan bort, ezust poharban, melliet elsoben az poharban kel tolteni. Atianak + Fiunak + es Zent Leleknek + neuben Amen. Az utan az aranial kerekisd es tapogasd meg az torakat. Probalt.
- 27 *Mas azonrol.* Egi zold gicket niomy megh az laboddal, az ket neuetlen uyoddal zorisd meg az feyet, mig meg hal az gyk es azal az ket neuetlen uyoddal fogdosd meg az dagadast, es mond el az Pater nostert es Aue Mariat. Ha zinten halalos keppen artalmas uolnais, el mulik. Probalt dolog.
- 28 *Fuladozas es erős burutas ellen fo oruossagh.* Vegi tizta sarga kenköuet, törd porra, egj uy tikhaznot süs higan, keuerd bele io beuen, meg ne sozzad, kenier nelkul ed meg ehomra. Probatum.
- 29 *Mas.* Az zoldes kenköuet egi dionit, saletromot egi bab zemniet, roncz porra, tegy egj uy ezkozben eleuen zenet, az port az zenre, gjuycz meg, es az füstit egj papyrusbol czjnalt tolczeren bocziasd es zjyad fel, es el niellied. Haznal hamarsagal.
- 30 *Kenet azonra.* Vegi mondola olajt, nardus olait, uagi spichinard olajt egi arant ualo mertekkel, elegiczi egiben, es melegen ezzel kel az melliet kenni melegen, estue, delben es reggel sokaig.
- 31 *Auagi.* Vegi kappan hayat, mosd meg rosa uizben, az utan eczetben, uegre mezes borban, zarazd megh, es melegen ezzel kend haromzor napiaban. Probalt io oruossag.
- 32 *Mely faias ellen.* Vegi kile[n]cz gerezd fok hagjmat, kilencz zem borsot, es meg anni etekbe ualo zekfu zeget, ronczj porra, es uegi egi dioni borz hayat, fel dioni ray uiazzat, egj mogioroni mezet, egi bab zemni oh uajat, ezeket kel egiben oluaztani, es az meg teöröt egimassal temperald egiben, mint kenetet, ezzel kel melegen kennj, ketzer napiaban. Fö oruoassag.
- 33 *Fö zedelgestol.* Törd meg az mustar magot <fel> egi cozue marokkal, fel ytze mezet, egi lot töröt borsot, ezeket elegicz egiben, kes hegien ebböl kostollion giakran, es az feje hatulso rezet kend meg egi tallerni helien. Probalt.

- 34 *Mania, bolondság ellen.* Chrysolithus követ aranj gyűrűben kos a niakara, haznal leg ottan.
- 35 *Mas.* Az Beryllus követ magan uagj gyűrűben uegied, es agi inia 'rolla bort, háromzor, haznal.
- 36 *Belöl ualo gelezta ellen.* Az feczike fanalat zed meg, len magh olaiban egi föld talban föld. Kosd az geleztnak az ködökere, haznal, kj üzi az geleztakat.
- 37 *Mas azonrol.* Az czierecznie magnak es ueres barazknak maguanak belit, egi lotniat tory porra, ad meg eczetben inia. Ha giermek, ez porbol mezel czinalj goliobisokat, es egienkent kilenczet niellien el ezekbol. Probalta.
- 38 *Vermes zemnek ualo.* Egi dioni tömient tory meg, ket kalanj arpa liztet es ket tiuk hazonnak az fejerit ezeket habard cözue, ezt kend az homlokara estueken az mikor fekunnj megien. Probalta.
- 39 *Folio es czipas zemnek.* Rosa eczetet, rosa uizet egi arant ualo mertekel, egi dioni timsot, ezeket habard mind addigh, az migh meg sürüdik jól. Ezt kend len giolczra, es kösd etzakara az zeme hejara. Haznal.
- 40 *Az kinek zeme pillog, kettözik uagi rezket.* Vegi egi kalan rosa olajt, (k) egi uy tikhazonnak az fejeriuel elegiczd egiben, es giengen föld meg az tűzön, saf-raniozd megh, kend az zemere reggel es estue, haznal. Probalta.
- 41 *Homalios zemnek ualo.* Süs kilencz uy tikhazonkat, zed meg az ueritekit, egi egi czepet boczias az zemeben, felette meg uilagositia az zemet.
- 42 *Siketsegreöl.* Vegi egi keczke zaruat ujat, tölczi meg az uizeleteddel, es figgez fel az füstre kilenczed napig, es abbol melegen boczias az füleben.
- 43 *Mas.* Az fejer urmot föld meg eros eczetben, es az borostian fanak tord meg az bimboiat fel marokkal, facziard ki ebben az főt ezetben, ezt bocziasd háromzor napiaban melegen az füleben. Jgen haznos oruossag.
- 44 *Orra uere foliastol.* Előzőr hincz meg arczul hideg uizes [!] es ueres allatra ne nezzen. Ezek utan egesd megh az niulnak zörít, az hamuat fud az ket orraban, uagi cziak az feleben, mellikbol folj. Probalta.
- 45 *Mas azonrol.* Az tizta papyrust egesd meg, egi darab zazaz [!] tököt egi dioni galicz követ, es meg anni timsot eges megh, az hamuat zitald megh, marczy etzetben egi dioni giapottat, czinalj ket dugot belolle, es ez hamuban meg forgatuan, ted az ket orra ljukaban. Az többit ezetben keuerue kend orrara, homlokara es uak zemere, feje lagiara. Ezzel meg al, ha az előt sokaig folt uolnais.
- 46 *Hogi soha ne follion.* Galenus oruossaga, kit vót az arabusoktól. As az foldon es kis uermeczket, földasd abban az orrod ueret, az bal mezjtelen sarkaddal aly ra es nap elleneben fordulj uizza rajta háromzor, töbzör nem folj.* Ezt en magamon probaltam Jerusalemben laktomban, kj miat meg kellett uolna mar halnom, de az ulta soha nekem nem folt.
- 47 *Büdös uezet zayrol.* Az kakuk fuuet es fodor pezerczet főz meg borezetben, mezeld es giömberezd, zekfüezd megh, ezzel mossad az zayadat. *Vizontag* az zereczen diot uagi uiragat tarczj mindenkor zayadban, aprankent ragdasuan el üzj бүдösseget zajadnak.
- 48 *Vagy.* Az meh füuet tarczj züntelen zajadban, es nem engedj, hogi erezzek az zajadnak nehez zaga.
- 49 *Az kinek keze es laba el eset. Paralysis.* Vegied az liliumnak olajat, es giükere-nekis olayat, az rutat, Istenfaiat, isopot, ciprost, majoranat, leuendulat, rosmarint, ezeket meg kel törni, az kj facziart leuet elegic meg az meg mondott olayall, ezzel kel kennj, estue, reggel es delben, meleg tűznel, es az füueket melegen az faidalmas tagokra kel kötözni melegen. Probalta dologh.

- 50 *Geörczjreöl.* Vegied az kömenj olait, fa hajnak olajat, uagj leuet, len mag olait ket lotot, fejer uiazzat harom dioniat, lud haját, kappan haját, tiuk haiat, borz hayat, barani faggiat, cöznek az faggiat egi arant ualo mertekel, ezeket egiben kel oluaztanj. Az utan ket lot uiazzat oluaz megh, es ezeket tölczj egiben, had egiben alunnj, legien kenet. Ezzel kend az görczöt, probalt fő orvos-sagh.
- 51 *Az kinek feje, keze uagj laba rezket.* Az fekete ürmöt fozd megh mezes borban, az utan az ürmöt uagdald meg, ues töb mezet köziben az fozeleknek es esmegh főzd uyobban, züntelen keuergetue, meg ne egyen, se pergeloggiek, hogy meg hül, ezzel kend az uak zemet, es mindennap haromzor egiek ebbeöl, egi egi dionit, el mulattia az niaualiat.
- 52 *Az kinek betegsege miat czenng, zug az feje, füle.* Az fejer ürmöt meg feözuen mosd ebben az fejet. Az utan rosa etzetet, rosa olajt melegitz meg, es czepegesd az füleben melegen, haznal.
- 53 *Mas.* Saletromot, et tajtekjat, uizzel elegitet eczetben kel temperalnj, ezt kel melegen az füleben bocziatnj. Haznos.
- 54 *Az kinek izlese es zaglasa el uerz.* Az rutat, Isten faját es az nigellat törd meg, tölcz erős eczetet rá, egi eyel allion meleg helien, az utan zarazd megh, zitald megh, es len mag olayban elegiczied, ezt az alayt egik es masik orra likan kel fel zynj, es el mulattia minden nehezseget az zaglasnak. Probatum est.
- 55 *Szaraz es nedues natba ellen.* Az tormat azald meg es az mustar magot, ronczi porra, füstold meg azzal az fejedet giakran.
- 56 *Mas.* Tömjent es egi nehani zal zekfuet teg eleuen zenre, ezzel füstöl fejedet, es az homlokodat, uak zemejdet, kennied meg laurus ~ borostian es mondola olajal, haznal.
- 57 *Hurutas ellen.* 1. Fel dioni kenköuet törj meg, keuerd egi higan sült tjuk hazonban, kenier nelkul ed meg estue, reggel.
- 58 2. A melliedet melegen kend giakran tiuk hayal.
- 59 3. Eget bort gujczj, eges meg, es oluaztot oh hajal elegituen kend ezel az mellet. Az kj ezt meg izza, mingiart haznal.
- 60 4. Fel itze eczetet harom kalan mezzel főz meg, melegen ezt hörpögessed kallannal giakran.
- 61 5. Az mustar magot mezben es egienlo ezetben elegiczied, ezt egied kes hegirol. Probatum.
- 62 *Hagymazrol.* Leuestikomot, fejer liliomnak az gjükeret törd meg kappan hayal, es io bouön porozd meg töröt zekfüel, zereczen dio uiragauál, meg gjujtot langalt es egetet eget borral elegiczi med [!], egi borza fabol czinalt lapiczkaual keuerd es törd egiben io sokaigh, ezzel kend megh tetetol foguan talpigh, et takard boros lepedoben. Ezt napiaban keczer czeleked. Probalt.
- 63 *Sziü fajastol.* Az azzu uagj niers somot főzd meg borban egi keues uajal es mezzel elegicz, az leuet igiad meg, harom kilencz zemet egiel megis benne, az tobbit kösd az ziuedre io melegen.
- 64 *Mas.* Kilencz zal zekfuet harapdos kette barme fogaddal, erős eczetben egi eöreg kalanbol id meg, fekugi az ziuedre.
- 65 *Mas.* Meleg kouel, teglaual parolj zabot uagi kölest meg, es fő melegen kösd az ziuedre, senkinek semit nem zoluan. Probalt dolgok ezek.
- 66 *Giomornak faiasj ellen.* Koment, petreseljmet, rutat, isten faiat, salliat, czipros, leuendulat, borostian fa leuclet kilenczct főz meg borban, nad mezzel, zereczen dioual es zekfüel, az leuet bouön elegiczi meg. Id meg io melegen. Az

fueket törd meg nardus uagi laurus olajal, es kösd az giömrodra. Fö es nemes, haznos oruossag.

- 67 *Futoso nilallas, es szü fogas ellen.* Ket cözue marok saar kölest uary saczikoban hozojukan, teglaual melegicz meg, ezt paraltasd es meleggedd az nilallasra.
- 68 *Mas.* Az beczi köment, anyst, farkas almat fozd meg forban [!], az leuet id meg, az fuet kösd az faio heljre, es az koldokodon ues egi uy cziporral köppölt len zeöz langianal.
- 69 *Giomornak meg hidegult uoltarol.* Es az kj etelt nem emezthet. Vegi reggel az uizj mentanak kilencz zálnak az felső czirajabol es megh anni tarkonnak az leg felső czirajat, tört meg, zin mezben elegiczi meg, böuön borsold, zekfuezd, giomberezd es zekfuel, zereczien dioual elegiczi megh, minden reggel chomra uegy abban egi uagi ket dionit apronkent. Igen fö probalt dologh.
- 70 *Mindenfele saart az giomorbol kj tiztitanj.* Az uizj mentat es feyer ürmöt zed meg tiztan, egi io cözue marokkal, erös eczetben fözd meg fele el apadasaigh, az utan tölczi bort ra, es uizont fozd egi tikmoni sültigh. Az leuet zürd le, az füekbölis facziard oda az leuet, egi dioni sotalan uayal, ket anni feyer mezzel elegiczd meg, es id meg io regel ehomra. Igen fö.
- 71 *(Marjulasrol). Gelexta es phlegma miat ualo giomor emelgestöl.* Vegi tizta köz olayat egi poharkaua, lagimatagon id meg akar mikor, az utan igial egi io ital meleg uizet felljul ra. Leg ottan haznal.
- 72 *Mas.* Attol, az kj nem hanjhat gio[m]rabol. Foldi borza[na]k az gjükeret törd meg igen apran, es legien egi io marokkal, facziard egi pohar uizben, felet hidegen id meg, felet melegen, mingiart haznal.
- 73 *Az ki giomrabol semmikeppen nem hanihat, ez elöt most mondott oruossagot,* az földj borzarol kezicze meg ket annj mertekkel, es hertelen igia meg mind sürüsteöl. Es ottan meg indittia, ha meg uas uagi aczel erejü giomor uolnais.
- 74 *2. Meg tiztitia igen zepen, egez tellies giermeksegetöl foguan ualo tiztatalansagtol, artalomtol.*
- 75 *Az kinek giomra etelt nem keuan, es nemis emeztheti meg az etelt.* Pro appetitu praestantissimum. Vegi egi lot borsot, ket annj zek fuet, egi lot giömgert [!], fel lot zereczien diot uiragostol, cinamoniumot egi lotot, törd ezeket porra, ted egi iueg palazkban, teölczj egi icze eczetet ra, allion meleg halien [!] harom ejel es nappal, ebböl kilencz kortiot igial ehomra. Igen fo modon haznal.*
- 76 *Mas ugian azonrol.* Harom lot borsot, fel lot zekfüet, annj giömbert eleuenen tegi ez on tagas zaju palazkban, teölcz fel icze erös eget bort ra, sutuld iol be, allian melegen huzon negj oraigh, uagi kemenczen. Ebbeöl reggel harom kallannal kel innia, ehomra, es az borsban het zemet megh kel ragni. Igen fö probalt.
- 77 *Giomornak meg erősítése az oruossag utan.* Vegi ket tenierni feyer siemlic czipo zeletet, pirisd megh zep pirossan, meg gjüttot, erös eget borral hintezd meg, egi zereczen diot, ket annj uiragat teöry megh harom kilencz zem borsal es ket mogiorony safrania, egiüt hincz meg az meg martot kenieret, es felljul uakard meg czukkaral, uekonion, ad meg enni ehomra, probalt.
- 78 *Giomor dagadastol.* Az ebenus fabol ualo köuet (melliel az ötuesek az araniat proballiak) uakard meg egi kalan borban, es id meg az porat borban ehomra haromzor, haznal.
- 79 *Mas.* Vegi kilencz zal fodor mentat, fözd meg borban es id megh, az füeknek tetejet zed meg, törd mezben, es edd megh. Az tobbit törd mezben, es gjömbrel böuön hincz megh, kösd az giomrod feyere. Probalt io oruossag.

- 80 *Vizj betegsegreöl.* Földi borzanak fuet, gükeret föld meg, azt igiad; ezzel mosd, kend, es kösd magadat. Probalt fö.
- 81 *Mas arrol.* Az magnes köuet roncz porra, egi borso zemniet es mezes borban uagi uizben igiad meg. Ezis probalt.
- 82 *Mas.* Rez port egi babnit eges meg, anni galamb ganeual elegicz megh, fel icze borban id meg, Ezis probalt fö.
- 83 *Szakadas ellen.* Ved az könek mohat, ket cözue marokkal, dio leuelet fel marokkal, föld meg eczetben, kösd rea.
- 84 *Mas.* Az büröknek leuelit zed meg, az tüzön egesd meg, törd meg eczetben elegitue, kosd rea, tizenket nap alatt megh giogittia, ha mindennap ezzel kötöd. Probalt.
- 85 *Mas.* Kos uagi barani börbeöl czjnalj ceratumot, azaz föld[d] meg el apritua, kösd rea.
- 86 *Mas igen jeö.* Az keczyke feyet föld meg böröstöl zörösteöl, azt kel innia giakran, es meg forraztia az sebet.
- 87 *Mas.* Az niulnak zeöret föld meg mezben sokaig, es hagi io sürü lezen, czjnalj teztat belölle, egi dionit, minden nap reggel kel enni eö benne.
- 88 *Mas.* Az niulnak ganejat törd porra, ad meg mezben ennj minden regel egi dionit. Probatum.
- 89 *Az kinek köldöke meg dagad, es ki jeö.* Vegi eget timsot egi mogioronit, bor köuet harom dionit, zaraz rosa leuelet fel marokkal, niers czerebugat kilenczet, törd meg ezeket borban, mig lezen mint egi sürü kenet, ezzel kel haromzor napiaban kennj, es egi spongiat eczetben martuan facziard kj, kösd rea. Probalt dolog.
- 90 *Vér has ellen.* Az poma granat uastag maguat tört meg, facziard kj az leuet, eö magat azald es törd porra, ad meg etek lewben ennj. Feö.
- 91 *Mas.* Harom tiukmoniat ues hajastol erős eczetben harmadnapig gjury ezel apro pogacziakat, aztasd meg erős borban, ad meeg enni. Probalt.
- 92 *Ver has ellen.* Egi eöreg uy tikmont süs meg fele higan, fele kemenien, az sargajanak ued ki felet, auagi mind epen törj meg fel zereczien diot, es anni uiragat, anni giombert, zegfüet. Fa liztet annit, menin ezek mindenestol. Ezeket keuerd az tikmonban, meg ne sozd, es így ad meg harom reggel ennj. Probalt dologh.
- 93 *Az kinek az remes burkaya kj megien.* Vegi egi nagi darab uasat, az rosdasat tüzesicz meg, olcz kj eros borban, az utan harom gubat, egi dioni uas rosdát, azalt rosa uiraganak ket dioni czomoyat, ezeket törd porra, hintz az kj jeöt hurkara, de előzőr erős borral mosd meg az kj jeöt felet az hurkanak.
- 94 *Mas azonrol.* Az zaruasnak egesd meg zaruat, es ezzel hincz egi nehanizor azt zep porra hamua teuen.
- 95 *Mas.* Az spongiat marcz eczetben, es kösd ceöbe es fel niomolagh.
- 96 *Mas.* Az zold czere bugat böuön föld meg borban, ezel mosd uagi ülliön az fözelekben. Probalt.
- 97 *Has ragastol.* Az farkas almanak gükeret föld meg borban, ad meg innia.
- 98 *Mas.* Egesd meg az köment, agi ket kalannit borban innia ez porbol.
- 99 *Mas.* Poliet, uad mentat parolj, az hasara kösd meg io zorossan.
- 100 *[Mas].* Az kakuk fünek es rosmarinnak facziard kj az leuet, ad megh borban inia melegen. Probaltak.
- 101 *Colica ellen.* Az borz haját es medue hayat oluazd meg, ked dioniat, elegiczj egiben, es fel dio heyat ebböl meg töltuen kösd az köldöködre, fekügiel ha-

niota fel oraig. Az dio hej legien eöreg, es az kötest uyczj meg napiaban haromzor. Fö probalt dologh.

- 102 Ezenközben igial cornu ceruit borban, melegen haromzor.
- 103 *Feöueny es kö ellen.* Az czialant ted porra es borban id meg.
- 104 *Mas.* Rosa olait, uiola olayal egi lotot, sosgia uizet fel lotot. Ezeket elegicz egibe sokaigh, es ezzel kend giakran az ket uekoniodat, uesedet. Az utan fejer bort es rosa eczetet uegi egibe, melegicz meg, ezzel kel parolni az veseyet.
- 105 *Arena ellen ualo.* Vegy scorpio olayt, es ezzel kend az ket uekoniodat, uesedet es agiekodat. Az utan parolj folio uizben petreselymet rea kotuen. Probalt.
- 106 *Mas.* Vegied az cziereznie maguanak belit, ket özüe marokkal, felet főzd meg uizben es egi kis uaiál igiad megh. Az magokat ed meg. Az töbit parold borban az agiekodra. Probalt.
- 107 *Arenatol ualo.* Az maluanak maguat törd porra, feyer borban id meg, egi tikmonj haiba kj terne, el rontia benned az arenat.
- 108 *Mas.* Az füzfanak leuelet es az megy fa giöngiot fozd meg feyer borban, id meg, es leg ottan meg zabadulz tölle. Probalt.
- 109 *Az kj nem uizelbetik, ez az oruossaga.* Az tizta arpat, köment es kaprot főzd meg uizben, agi io bö italt nekj, es giakorta ottan haznal.
- 110 *Mas attol.* Föld meg az ezerio füuet, meh füet, kapotniakot es bogaczjnak az leuelet egi arant ualo mertekkel uizben, es igiad giakran kis uajal es mezzel elegituen. Probalt.
- 111 *Vizeletet inditanj.* Az jauor uadnak börebeöl czinalt zyial eöuesd altal az uekonian. Probalt.
- 112 *Mas.* Az jauos [!] körömröl agy innia io itall bort, haznal.
- 113 *Mas.* Az földi geleztat fel marokkal azald megh, törd porra, zitald meg, es ad meg innia olj borban, az melyben az elöt egi font kaprot meg főztel. Probalt fö dologh.
- 114 *Az ki agiaba uizellik.* Az kakasnak egesd meg az gegeyet, ad megh innia meleg uizben.
- 115 *Mas.* Az eger hust ad meg ennj etelben.
- 116 *Mas.* Az apro bojtorjant fel marokkal törd meg, ad megh innia borban, hogi fekuni megien.
- 117 *Mas.* Ad meg az tiuk zuzzanak az hartiayat innja fejer borban regel.*

Azzoni allatoknak sayat niauالياjokrol.

- 118 *Az kinek czeczj meg dagadoz, az teynek meg torlasa, uezese miat.* Törd meg az lencziet es len magot egi egi eözue marokkal, io lagian, liztesen, elegicz meg rosa uizzel, uagi sürü mezes uizzel, melegisd meg lagimatagon, es kösd ra jo zorossan. Probalt.
- 119 *Mas.* Egi darab spongiat aztas meg mezes uizes eczetben, es giengen ki fa-czaruan, meg melegitue tüznel, kösd ra.
- 120 *Mas.* Egi tiukmoniat rosa olayal temperalj egiben, melegen kösd ra.
- 121 *Mas.* Az feczike fezket tord darabonkent, fozd meg uizben, es ezzel kossed. Probalt.
- 122 *Mas.* Az cziengö füuet hasonlo keppen főzd meg, es kösd az faio heljre.
- 123 *Mas.* Probalt ezis. Az feczike fanalat zed meg, kerekisd meg uelle az faio testet, főzd meg borban es kösd ra.
- 124 *Az kinek teje meg aluzik emleyekben.* Az sarga uiazzat lagicz meg, rosa uizzel hintezd meg, es kösd ra.
- 125 *Mas.* Az foldi bozzanak gjükeret asd meg, főzd meg <s> soos uizben es kösd

- ra. Ha meg torlot az tej, meg oztia, ha penjgh igen hig, meg süriti, giogittia. Probalt dologh.
- 126 *Az kinek keues teje uagion.* Fekete es fejer retket uagdalt aprora egy eözue marokkal, tizta buza korpat lizt langastol egy eözue marokkal, föld meg borban, es ezt igiad io melegen egy nihanizor.
- 127 *Mas.* Apro foldj geleztakat as fel marokkal es ket annj ikras mezzel, egy marok töröt fekete makkal elegicz egiben, borsold megh, ezt kel enj apronkent.
- 128 *Hogi az uiselös azzonj allat idetlen ne bozza es el ne uezesse az eo uaro zerenchejet.* Az saskeselionek köuet kösd es hordozd bal karodon ueres barsoniban. Probalt dolog.
- 129 *Mas attol.* Az nagi maluanak giükeret es az falra folio füuet hordozd nallad, haznal.
- 130 *Mas.* Az folio uizi rakot azald meg, törd porra, meleg borban id megh pentekj nap. Et giakran ha izod, ne felj semit karuallasodtol.
- 131 *Ha labai dagadoznak az uiseleösnek.* Egi kalan rosa olait, apron töröt millie soot, es eczetet egy arant elegicz, es meg törd ezeket uastagon, melegen ezel kend az labat sokaig. Haznalatos.
- 132 *Mas.* Mas azzoninak tejet ket kalannal, pünkösdj uajat egy kalannal, azalt rosanak porat, ket dionit, elegicz egiben, ezel kel kennj.
Azoknak ualo fő fő oruossagok, kik nebezen bozzak az eö magzattiokat. + Hogi könjü es bodog zülesek legien.
- 133 *Első oruossagh.* Az saskeseliünek köuet ha az uekoniodra kötcöd – könnien es ken nélkül megh ualol felelmes niauualiadtol.
- 134 *Masodik.* Az ebenus fabol ualo köuet, melliel az eötuösök proballiak az araniat, uakard meg, az porat igiad meg borban uagi uizben. Probalt dolog.
- 135 *Mas.* Az kigionak böret kösd az agiekodra, uagi az derekadra, igen haznal.
- 136 *Mas.* Aasd meg az kerti cöreg töknek az giükeret es kösd az ket uesedre, leg ottan mingiart meg ualol uendegettől. De hamarsagal le odosd azt rollad, mert az aniamehis el megien tölled miatta, olj foganatos dolog es probalt oruossag ez.
- 137 *Az annia meheben megh bolt magzatnak kj uetele, bogi az annia meg ne ballion miatta.* Föld megh az fekete ürmöt mezes uizben, io melegen igia meg az beteg.
- 138 *Mas.* Az cipros fanak leuelet föld meg uizben, törd meg zep lagian, az leuet annak igia megh, az füet kösd az koldokere, egy poklia poztoual uagj ruhauul. Probalt dolog.
- 139 *Az kinek gjernek agiaban ualo uer miat meg rekedesi uadnak, kj miat bamar meg kel balnj, es az secundinarol.* Az feniö fanak leuelet törd meg uizben, cs az facziart leuet id meg. El megien tölled minden meg rekett, ueres niauualiad.
- 140 *Mas.* Az komlot es petreseljmet föld meg. külön borban, az leuet tolczy egiben, id meg uajason, es mezesen. Az petreseljmet ted be az zemermedben. Ez leg főb.
- 141 *Giermek zülöknek, zülesek utan ualo faidalminak oruossagbi.* Az hazj mentanak az gienge tetejet es zalait zed meg, föld meg borban, az leuet mezzel, uayal igiad megh, az mentat kösd az zemermedre, allion sokaigh. Meg tiztit minden faidalomtol. Probalt.
- 142 *Mas.* Az feniö fanak leuelet me-[!] uizben föld meg, uajazd meg, es id meg. Igen fő.
- 143 *Mas.* Zereczen diot es uiragat törd meg, etelben ezel ely. Probalt.

- 144 *Az kinek havisagbi meg zünnek, kj miat az azzoni allatok hamar megh halnak.* Keres uad mentat ket cözue marokkal, rutat fel marokkal, zederj fanak az hajat fel marokkal, fozd megh mezes uaias uizben, az leuet igiad melegen giakorta, az főzeleket kösd az szemermedre.
- 145 *Mas azonrol.* Kapot niakot, bogaczi korot leuelestől foz meg borban, meh füüel eggiut. Az leuet igiad megh, az főzeleket kosd az köldöködre.
- 146 *Mas arrol.* Ket figet es borsoni saletromot törj meg, es egi kis giapottra czi-naluan, ted az zemerem testedben be, es ottan meg indittia.
- 147 *Mas attol.* Az oh kouazt oluazd meg uizben, melegen egi kis mezzel es borsal, uajal, igiad meg. Igen fő. Ez utan főzd meg az fekete ürmöt, uad mentat, uizj mentat, poliet, legien förödö, ulj bele cöuig, es az füueket ted az szemermed ala, igen fő ez is.
- 148 *Az kinek havisaga feletteb es idő kjwul foly, igi oruosold megh.* (Fel) Vegi fel zereczen diot, ket anni timsot, anni saletromot, kilencz zem egrest, három zem uad almat. Törd meg külön külön, es az utan ezeket aztasd erős eczetben, facziard kj haromzor egimas utan, es egi keues giapottat ebben meg aztatuan ted az zemermedben. Ottan meg allattia az feletteb ualo foliast. Probalt dologh.
- 149 *Az kinek az ania mebe meg fordul, auagi le zal, es kj jeö, ez az oruossaga.* Görög fejert, rutat, meh füuet főz meg borban, es ad meg innia.
- 150 *Mas.* Ket cözue marok zabot, uarj egi uazon saczjkoban, teglan heuisd meg iol, uizel hintezd meg, njuczy az zemermedtol fogua fel az kodokod fele, kjwul es kösd meg io zorossan. Igen fő, probalt dolog.

EGINEHANY rendbelj tanacziok azoknak, kik az eö orajokat közel lenni erzik, hogy legien mind segitsegül es mind uigaztalasul az züksegnek orayan, ideyen.

- 151 *Az mely terbes azzonj allat könnien akaria boznj az eö magzattiat, ezeket czelekeggie.* Ha ki közel erzj az eö orayat, egi hettel az eleöt azuagi cziak negied nappal, főzesse meg az zölö leuelet io böuen borban, es fü zerzammal cziak alig illetuen, uayal, mezzel es czükkarral edesiczie, ezt minden nap igia, estue es reggel. Az el jöt oranak idejenis egi io italt ha izik, elanjra haznal nehessege ellen, hogi faidalmi nem igen erzj.
- 152 *Masodzor.* Az ielen ualo oranak ideyen egi oltari stolauual cöuecze altal magat, de meg ne zoritkozsek. Igen fő.
- 153 *Harmadzor.* Ha uagion, egi kis magnes köuet tarczion azon az oran kezeben, felette haznal.
- 154 *Negiedzer.* Ha az ninczy hazanal, corallus köuet uisellien kezeben, es az utan hamar kösse az uekoniará.
- 155 *Eötödör.* Ha azis nem talaltatik, az ebenus fanak köuet meg kel uakarnj, es az porat borban meg kel innja. Ez kö talaltatik az cötueseknel, es az barbeliok-nal minden ketseg nélkül.
- 156 *Hatodzor.* Az Bodog Azzonj mentayat keues fekete üromnek az czyrayauul meg kel uajas uizben főznj, es az füuet az agjekara kel melegen kötöznj, es egy italt kel inia az leuebeöl. Ezek oly fő dolgok, az mellieknek massa nem talaltatik. Ezekket titkon es nemis mindeneknek, semis minde[n]-koron zoktuk meg ielentenj, hanem cziak fő rendeknek, es cziak nagj züksegnek ideyen. Annakokaert tuduan, hogy Nagysagodis ez ielen ualo züksegeben tanaczjnelkül zükölködik.

Ihol Nagysagodnak minden regulay, az mellicket ha köuet es haeel ezekkel Nagisagod, Isten kegielme által, en nem tudhatom Nagisagodat semmj nehezsegtől ez züksegeben feltenj, de seöt, minden könniebseget es bodogsagos io szerenczies allapatot bizuast merek igernj.

Nagysagod penig arra az orara gjunas es communicatio által, kezjcie eönön magat. Az Vr Isten engeggien Nagisagodnak minden bodog zerenczies szep köniü allapatot, Amen.

HÁZI PATIKA

1663 k.

- 1 *Sárgaság ellen.* Firfiunak vigy egy him récét, aszony állatnak nöstint, es a feie teteit mozd meg, az után mezd meg, es a virít czepegezd borban vagy serben, es ad meg innya a betegnek, használ. Probatum est.*
- 2 *A melly gyermeken az öklelet van, a vagy meg sérődik, arrul valo orvosság.* Az sértütt oldalát meg kell mizzel kenni, es seprű fünek a magvát le kell fosztani, azzal bé kell hinteni, es a keserű lapunak a kilső riszível be kell kötni, azután káposzta levéllel. Probált dolog.
- 3 *Szem fájásról.* Törd meg az czukrot ígett témsóval, es ezt az irat crezd bé az szemedbe.*
- 4 *Hideg lelés ellen valo orvosság.* Az kopotnyikot közép szerű meleg kemen-
czében meg kell aszalni, es porrá törni, es borban kés hegyin kell vetni. Azt a
betegnek jó ideien reggel meg kell melegen adni, ha bor nincz, csak szilva
lében, vagy teiben; ugys jó.
- 5 *Seris ellen valo orvosság.* A kákának gyükerit, a földi bottzának gyükerit,
fekete nadárnak gyükerit, roz lisztet, kender magot, három tikmonyat, es eze-
ket erőssen meg kell törni, az után ugy kell melegíteni, es az után ruhára
kenni, kilencz napig minden harmad nap meleggel uyétani. Az után ezeket az
orvosságokat vagy emberre, vagy gyermekre minden harmad nap kell varrani;
probált dolog.
(Szegezés ellen orvosság...)
- 6 *Vér has ellen igaz ny orvosság.* A melly nyulat a két Boldog Aszony napia
között fognak, annak az nyulnak a viriben, míg eleven, márczanak egy kis
ruhát, es mikor vir has van az emberen, mossak meg egy kevéssé azt vires
ruhát veres borban, es agyák meg innya, el áll rola. Probatum est.
- 7 *Más. Vér has ellen valo orvosság.* Szereczen diot meg kell aprítani, roz lisztet,
eleven szenet meg kell törni, es meg kell szítálni, meleg mizzel kell együtt
czinálni. Az után ruhára kell kenni, es a köldökire kötni, aztat harmad napig
raitat tartani, es az után azon szerint kell czelekedni 9. napig.
- 8 *Más azonról.* Szed meg az uti fünek magvát, tiszticz ki pelyváibul, szaraicz
meg, törd meg. Azonban kenyeret piricz, es vayal kend meg, es azzal a maggal
a kenyeret hincz meg, uyonnán vaiazd meg, es piriczd, es ugy ad meg enni.
Azt pedig gyakran czelekedgyed, ha lehet napiában egy nihánszor, ugy fog
használni.
- 9 *Más. A nyavalyáról való orvosság.* A Jánosnak szontyát 'u' vakard meg,
es annak porát ved meg, az nyavalyás embernek ad meg innya; használ.
- 10 *Főveny ellen; nota bene.* Végy papmonya füvet, azt törd meg, es vaiban
ránczd meg, az után jó melegen a lágyékiát kend meg véle. Igen jó.

- 11 *Purgatio.* Vegy 25 vagy 30 sár fü magot, tiszticzd meg a felső haiából, azt tanyiron késsel törd meg, egy kis (meleg) meleg borban keverd meg, es azt id meg. Fekügyél melegre, ne hánkodgyál, czendessen (aludgyál), így fog purgálni. Probatum est.*
- 12 *Gyomor fájásrul.* Tyukmonyat eczetben meg kell rántani, es gyomrára kötni. Probalat orvosság.
- 13 *Hagymázat ellen.* Vedd a kender mag olait, kend meg az embernek minden testit véle, es nem hatalmasodik az emberen.
- 14 *Más azonrul.* Levesczikomot szeggyél, ha télben liszen, gyükerit ássad, fokhagymát büven tiszticz, es erőssen öszve törd, es minden testit betegnek kend meg véle, kiválképpen tálpát. Igen jo.
- 15 *Torok gyík ellen.* Az árva czalánt forro vizzel önczd meg, es ruha között, a mint el tüheted, közd a torkodra, meggyogyul.
- 16 *Az feiérségrül.* Len magot es borostyánt egy kevés kénkövel töri eggyüve, es egy kevés bortis tölcz koziben mikor főzöd. Ha estve, regvel mozdasz a viziben, igen szép feiér es gyenge liszesz.
- 17 *Főveny ellen.* Végy avagy metélly mennél erősseb tormát aprora, az az koczka formára, a' mennit akarsz, es egy része légyen legh erősseb égett bor, két része azon metélt torma, es állyon 24 oraig, azutan a' mennyit meg lehet egy vagy két kalannal estve es reggel es hasznal.*
- 18 *Gilisztarul valo orvosság.* Feiér ürmöt tehén epével együtt serpenyüben kell meg főzni, es a hasára melegen kötni, egy nap raita tartani, egy nihánszor míg melegszik, halva migyen ki a giliszta az emberbül.
- 19 *Az melly aszornak teie el vész.* A boczfának gombáiát aszald meg, törd meg, add meg innya borban, a teie meg gyül es leszen. Probatum est.
- 20 *Az melly aszornak bauli betegs[e]ge vagon.* Végy egy tikmonnyi szerezzen dio virágiát, főzd meg kenyir héya alatt, es így aggya innya annak a levit a betegnek, meg gyógyul.
- 21 *A melly embernek tüdeie vagy máya el vesz.* Vedd uizit a feier örömnec, édesicz meg nád mizzel, tiz nap egy más után ezzel illyen mindennap, meg gyógyul.
- 22 *Az melly ember az itelt nem kívánnya.* A kék liliumnak gyükerit törd meg, mint egy tormát, főzz meg egy tyuk fiat kevés soval, az tyuk finak az levit fél napig tarcza raita. Az után szürd le a leuit, igyad melegen, egyszer fekügyél le, takargazd bé iol magadat, az után ehetel, mint egy ember.
- 23 *Az melly embernek béle alá száll.* 12 edei [!] czigát töri meg o háiban, főzd meg azt, az után flaustromul kend ruhára, es közd fel vánkusul, igen hasznal. Probatum est.
- 24 *Mirigy ellen.* Cziphrust, levendulát, izopot, farkas almát, papmonya füvet, bocztza fát, de a felső héyát le kell vakarni, czak az zöldit czinállyak ehez. Mind egyben kell törni mozárbán, es együtt borral meg kell füzni, es ennek a levit innya, míg beteg, meg gyógyul. Probatum est.
- 25 *A kinek száit az iz eszi.* Szed meg a czerfának az also héyát, főzd meg borban, egy kevés timsotis vess beli, kenyir hai alatt főzd meg. Ezzel mossad a fogadat, igen hasznos. Probatum est.
- 26 *Horot ellen igen jo orvosság.* Az örvény avagy omán gyükerit főzd meg borban, adgyák meg innya egy nihánszor estve es reggel melegen. Minden undokságot meg lagyit az mellyiben, es ki tisztittya s el állittya emberrül az hurutot.

- 27 *Ugyan azonrul.* A köménnek az gyökerit meg kell borban főzni, a vagy uizben, azt kell innya adni, használ.
- 28 *Nota bene! A melly embernek a mélyyiben kél a kelevén.* A pápa füvet kell borban meg főzni, es veres olait kell köziben tölteni, azt melegen igya, a mint el tűrheti. Ennél job orvossága nincs.
- 29 *A ki nem vizeletit.* A szarkának az agya veleit vegyék egy pohárban, tölczenek bort reá, adgyák meg innya, azonnal meg indul.
- 30 *A melly embert a nyavalya bántya.* Mártiusban kell lüni szarkát, es annak feie veleit ved ki, es szárícz meg, porrá kell törni. Ad meg innya a nyavalyás embernek, meggyogyul. Probatum est.
- 31 *Hogy az aszony embernek sok teie legyen.* A kömény magot főzd meg borban, es annak levit teiben együtt igya meg, elég teie liszen.
- 32 *Az kibén giliszta vagyon.* A szarvasnak a szarvát meg kell égetni, törd meg szépen, ad meg innya vizben melegen, meg hal töle a giliszta.
- 33 *Szemnek világosítására.* Kerezd a nyulnak epéjét, mizet es uizet, de esső viz legyen. Ezeket elegicz öszve, tarcz üvegben, kend meg a szemedet véle. Kilenczed napig próbáld meg, tiszta liszen szemed, hogy csak el czudálkozol ráta.

Következnek mas féle orvosságok.

- 34 *A kinek meg hidegült gyomra vagyon.* Szereczen dio virággal élyen ételben es italban; meg ipiti es melegiti az gyomrát, melly igen hasznos.
- 35 *Koszor fő ellen.* A szarvasnak szarva veleit vegyék ki, es mikor meg mossák az feiét, azzal kennyik meg a feiét, meg gyógyul.
- 36 *Kopasz fő ellen.* A vakandokot igezd meg büröstül, törd meg, szitáld meg. Ha akarod, hogy haiad legyen, kend meg fa olayal, es hincz az vakandoknak porával, próbáld meg, hogy elig haiad liszen.
- 37 *Mas ugyan azonrul.* Az mogyoro bélt meg kell törni, es mezben kell vegyíteni, azzal kell kenni, igaz elég haia liszen.
- 38 *Korságrul.* Egy lencze szemnyi pézmát kell vetni egy kalán roza uizben, azt meg kell innya, el áll róla.
- 39 *A melly embernek foga busa fái, a' vagy a' pojaia sebes, dagadott.* Egy kis izopot mizzel, es egy kis timsot uizben kell meg főzni, azzal mossa belől a száiat, fogát, es használ.
- 40 *Hogy a fogad feiéir legyen.* Vigy árpa lisztet, vegyicz meg mizzel es soval, es azzal dörgöld a fogadat, meg tisztul.
- 41 *Szonak tisztulására.* Rutát, sállyát, kömént, izopot. Ezeket törd meg egyben, es melegen borban estve, reggel igyad; szép tiszta szavu liszesz.
- 42 *Hogy az egerek es potkányok meg ballyanak.* Végy meszet, kin követ, galicz követ, törd meg mázárban, es vegyicz lisztet köziben saittal. Vezd oda a hová egerek szoktanak iárni, méhelen valamely benne eszik, azonnal meg hal.
- 43 *Ha akarod, hogy a békák halgassanak.* Végy egy darabot abban faban, a kit a menykü meg ütött, vesd a vizben, a hol kiáltanak. Azonnal el hadgyák a kiáltást.
- 44 *Hurut ellen.* Sállyát enni, es meg főve a leuit innya igen jo, vires undokságotis ki hánnya a huruttal, ha ezeket czelekszed.
- 45 *Hideg lelés ellen.* Az angyelica füvet főzd meg borban kenyér héy alatt, ad meg innya, igen jo.
- 46 *Hurut miatt a kik igen kinzodnak.* Illyen italt kell nekik adni: vigy 12 szem

fugét, fél marok tengeri szőlöt, köminnek gyükerit, nád mizet. Vizben ezeket főzd össze, es az undok nyálat ezek által kihannya. Felette igen jo.

- 47 *Viszketeges szemről.* A Szent János füvét, melyet Szent Iván füvénekis hinak, mikor virágos, főzd meg erőssen tiszta vízben, annak utánna mossad melegben a vízzel a szemedet gyakorta. El áll rola a viszketeg, bizonynal szemednekis világosságot ad.
- 48 *Vér has ellen.* A dio fa virágiát meg kell aszalni, meg kell törni, öreg embernek borban meg kell innya adni, gyermeknek pedig tyukmonyban igen igen io.
- 49 *Más azonnul.* Holt embernek csontját faragd meg, azt a port id meg, es meg gyógyulsz.
- 50 *Torok fáiasrul valo orvosság.* Végy tyukmony feiéért, habard meg szépen timsoval, vess temiént beli egy kevés mizzel, ezeket erőssen habard össze. Melegen lévén czipürc kell kenni, ugy a torkára kötni, akár kék posztora kennyed; a feie lágyárais nem árt kötni, sérísrülis igen jo, de egy kevés sáfrántis ves beli.
- 51 *Gyomrod ha meg hüll es hánsz.* Végy aszu fodonmentát, szelid szekfüvet, ezeket törd össze, mint egy pogácát gyurd össze mizzel, hincz meg felül törött szekfüvel, melegicz meg. Ugy melegen tegyed az gyomrára, a vagy az köldökre, igen hasznos.
- 52 *Hurut ellen.* A kezke teiet forrald meg, jóféle sáfrántis vess béli, estve reggel igyad. Mikor le akarsz feküdni, jo melegen, a mint el alhad, el allittya a hurutot. Gyermeknekis igen jo.
- 53 *A melly öreg ember hurut.* Végy sállyát, fenyü magot, egy kevés egisz sáfránt, főzd meg mizzel borban kenyir héy alatt, azt igya reggel estve, igen jo.
- 54 *Torkában ha két gyermeknek.* Végy tyukmon szikit, azt erőssen meg sozzák, az után a feie lágyat kennyik meg véle egy kis vayal együtt, len czipüt a vagy egy kis kék posztotis marczanak az gyermek vizelletiben, tegyék ugy a feie lágyára, azis jo.
- 55 *Öklelet ellen kis gyermeknek.* Végy tengeri baraczk magot, a menyit gondolod, azt meg kell törni, es a borban meg főzni, egy kis sáfrántis beli vetni, ruhát beli mártani, es ugy tenni oda, ahol az öklelet van.
- 56 *Öklelet öreg embereken ha van.* Végy pirított kenyeret, öncz meg meleg eczettel, hincz meg szelid szekfüvel, es tedd az ökleletre, használ.
- 57 *Kolika ellen.* A tehén ganait fa olaiban meg kell rántani, egy kis szekfüvét belé kel vetni, azt a hasára kell kötni. Nem lehet oly nagy has fáias, kit el nem vest. Probatum est.
- 58 *Sárgaság ellen, ha gyermeken van.* A sindelen a ki zöld moha terem, csak abban fürödyék, igen jo.
- 59 *Gyujtován hideg ellen.* Czak a maga vizelletit öncze a tűzben minden nap, mig el nem mulik rola; el hagyja.
- 60 *Gilisza ellen.* A feier ürmöt kell meg párolni, azt ugy azt [!] a hasára kötni.
- 61 *A vagy.* Az bőrököt forro vayal vagy borral meg önteni, es ugy rá kötni, igaz, hogy meg gyógyul.
- 62 *Virt mikor az ember hány, orra vire vagy mikor fut.* Az asztal lábának a szegét vegyik ki, es tarcza azt a job keziben; el mulattya.
- 63 *Gutta ütésről.* Kerezd meg azt a követ, a ki az mennyekből le esik, vessik az italban, es arrúl igyik az ollyan ember. Igen jo.

- 64 *Nebéz nyavalya ellen.* Végy vakandoknak szívit, es száraicz meg. Törd meg erőssen, es itálban betegnek add innya es használ.
- 65 *Szegezis ellen.* Duhnnádbul vagy vánkossodbul vegy tollat, es nyereg alatt a nemezbül szegy egy kevés szört, ezeket az eszközöket forro borral vagy eczet-tel oncz meg, vizzelis jo, ha egyéb nincz, es ted melegen a szegezis helyirc, használ.
- 66 *Náttha ellen.* Az kék papirost borban kel mártani, az törött szekfüvel meg kell (...) hinteni, es meg kell szárítani, es azzal a papirossal kell magát füs-tölni.
- 67 *Hideg lelésrül.* A szép szölö vizet kell innya adni, es használ.
- 68 *Más azonrül.* Igyik roza vizet, es ki veri belöle az hideget.
- 69 *Hagymázatrul.* A levestikomnak a levelit meg kell főzni eczetben, ha pedig a levelit nem talállyák, ássák ki a gyukerit, metéllyik aprora, főzzik meg erőssen, es ha meg hüül, harmad napig kennyik véle, mindennap egyszer, tetétul fogva talpig minden testit, az után takariák iol bé, hogy meg ne fáz-zék, csak az orcáia légyen kin, hogy meg veritékezzék; használ.
- 70 *Más azonrül.* Végy egy iczére valo fenyü magot, es azt erőssen forrald meg vas fazékban, es jo meleg ferdöt czináltas es harmad napig fürödgy benne, semmi nyavalyád nem lesz.
- 71 *Füledben ha valami fireg buy.* Az eczetet heviczik meg <er> mennel meleg-ben, a mint az ember el türheti, tölczik a füliben, es ha az eczet meg hideg-szik a füliben, ismeg meleg eczetet tölczenek beli, es meg öli benne, es ki hozza.
- 72 *Gyomor fáiasrül.* Nyarban a szép gyenge ürmöt szed meg, nyersen kössik reá reggel, es az nap raita ligyen, más nap el vegye rola. Ha mégis fai, többet tigen reá es használ.
- 73 *Fő szédülésrül.* A szék fünek kell vizit venni, es minden reggel, mig az feie szidedeleg [!], annak szemit kenni véle, es el hadgya.
- 74 *Árpás szemrül.* Egy kis ruhát kell a pipacz viziben mártani, es azt rea tenni, el mulik.
- 75 *Varas förül.* Végy timsot, kösot, temiént, viaszt, vaiat. Ezeket öszve kell <kenni> czinálni, es aval kenni, meg gyógyul.
- 76 *Tetves es serkis feirül.* A lugban főzzön rutát, es feiér ürmöt, megis mossa azzal a feiét, ugy használ.
- 77 *Feied ha akkor fái, mikor az szemed, arrul a fü fáiasrul valo.* A Boldog Aszony méntaiát föld meg tiszta vizben, es abban mozd feied, es használ.
- 78 *Szaraz betegségrül.* Végy boriu máyat, maiorannát, fodor mentát, rutát. Ezeket vagdald jól öszve, égessenek belöle, vizet adgyák meg innya; meg gyógyul.
- 79 *Izop vizinek haszna.* Regvel ha jól iszol az viziben, hurutot meg gyógyit, ember tüdeinek igen használ, fog faidalmot meg gyógyit, fül zugását meg allittya.
- 80 *Sállya viznek haszna.* A ki reggel egy kalánnal meg iszik benne, máyanak faidalmát el veszi, agyék fáiaást meg gyógyit, tüdödet meg tisztittya, belső be-
tegségrül jo, oldalad faidalmat meg gyógyittya.
- 81 *Kömény vizinek haszna.* A ki reggel egy kalánnal meg iszik benne, mirget el oszlat emberben, ha a szemit meg keni véle, vékony, gyenge hályogot le hasit, tödönek, mayanak igen használ, vizzelletit el indittya, oldala faidalmat meg gyógyittya.
- 82 *Vizi ménta vizinek haszna.* A ki reggel estve iszik benne, belső fakadást meg gyógyit, ember béle között valo ruttságot meg tisztit, a fekete sárt emberbül ki

- tisztította, mirigynek ellene áll, vizsketeget gyógyít, fő fájdalmat könnyebbit, ember orczáját ekessíti, ha mozdik véle.
- 83 *Feiér lilium haszna.* Ruttsagot, sebeket gyógyít, az kit kigyó meg mar, reggel es estve kell innya, szárazs közsvéntis meg gyógyít. Igaz.
- 84 *Fekete ürömnök haszna.* Valaki borban, a vagy eczetben meg főzi, faio feiét meg mossa benne, es meleg keszkenőben feiére köti, meg gyógyul.
- 85 *Item azonrul.* A melly aszony állatt nem szülhetne, főzzik meg eczetben, melegen adgyák meg innya, az mint el tühreti, mingyárt szüli az gyermeket.
- 86 *Item.* Ha gyükerit a fekete ürömnök meg főzik, vagy borban vagy vízben, a melly aszony állatban meg holt a gyermek, adgyák meg innya, es ki adgya a' meg holt gyermeket.
- 87 *Item.* Ha a fekete ürömnök a vízben reggel es estve hat kalánnal meg iszik, embernek vizelletit meg <állitya> indította, vesik között valo követ meg olvaszt. Hálálra valo kelevént meg gyógyít, gyomrát meg eresztí, mellye faidalmát meg gyógyította, huratot meg állit az emberben.
- 88 *Ruta vizinek haszna.* Sárt emberbül ki tisztít, régi huratot emberbül ki tisztít, tüdön valo kelevint el szaraszt, kinek torka sebes, meg gyógyította.
- 89 *Uti funek haszna.* A ki ennek a vizit isza estve reggel 4 kalánnal, nedvességes huratot meg tisztít, bél poklosságot meg gyógyít. Szem fáíásnak daganattát meg lankasztja, aiaka kinek fáí, meg gyógyította; hideg lelisrülis hasznos.
- 90 *Roza viznek haszna.* Valaki estve azt isza, a kibül vir folya, meg gyógyul, es meg áll. A ki száíát mossa véle, bűdös száíát meg tisztít, ember hasat meg tisztította s meg könnyebbiti, fő fáíaldmátis el viszi, bűdös sebet meg gyógyít. Fog fáíást meg czendesíti.
- 91 *Viola viznek haszna.* Hat kalánnal ha meg iszol benne, közsvénybül meg gyógyít, ember lépenek igen használ, gyomor hévségét meg hivesíti, fül zugását meg állította.
- 92 *Farkas alma vize haszna.* A ki ennek a vízben iszik két kalánnal, a kinek mellyiben kél, meg gyógyul. Hideg lelist el távoztattja.
- 93 *Székfü vize haszna.* Ha reggel benne iszol, fő fáíaldmot el viszen, vizelletit indit, emberben követ ront, dagadozott gyomrot gyógyít, hideg lelést el távoztat, poklosságtul meg gyógyít, sebeit az vize meg gyógyít.
- 94 *Száia kinek meg vész.* Vigy soksát es mizet, főzd meg tiszta vízben, es mozd véle gyakorta, meg gyógyulsz.
- 95 *Vizelleti kinek meg áll.* Vedd az ött levélü fűvét, főzd meg uizben, es azt id meg.
- 96 *Főben vagy fülben ha benne kél.* Hangya monyat vigy ruhában, es faczard a fülben, meg gyógyul.
- 97 *Szunyog ellen.* Az lonak üstökibül kell ki szakasztani, es az aito feliben es az ablak felet kell fel függeszteni, es nem marad a házban szunyog.
- 98 *Szem fáíás ellen.* A feiér ürömnök a szép zöld es gyenge levelit a fáio szemre kell tenni es kötni, igen jo.
- 99 *Szonak hangos voltárul.* Az izopot uizben ha főzöd, estve reggel iszod, az gyomrát meg tisztította, szodat hangosította.
- 100 *Sziu fogás ellen.* A czíphrust főzzék meg borban kenyir héya alatt, es abban adgyanak innya, meg gyógyul.
- 101 *Fog fáíás ellen.* Vegyed az epernek a levelit, főzd meg jo eczetben, es a levit vedd a fáio fogadra, ugy hogy az odvában mennyen; igen hasznos.
- 102 *Seris ellen.* Ohayat együtt borral kell öszve timporálni, az után meleg czipóban kell erőssen bé takarni, es ott annyira kell hadni, mig egy tyukmony meg

- sülne. Az után ki kell venni a meleg czipobul, ugy kell a serist véle kenni, használ.
- 103 *Hai nevelisrül az leányoknak.* Az árva czelánt ha lugban meg főzöd, es fejedet gyakran mosod benne, szép sárga színű haíad liszen.
(Fül fáiásrul.)
- 104 *Hurut ellen.* A czuka háyával kend meg az gyermeknek melegen az talpát es a' tenyerit, használ.
- 105 *Ökleletrülis gyermeknek.* Kend meg a tüznél czuka háyal ötet (a melegen a gyermeket, talpát es tenyerit, igen jo) semi gondgya nem liszen.
- 106 *Keze vagy lába a kinek el törík.* Az len magot meg kell aszalni, meg törni, szítálni, erős eczetben meg füzni higan. Az melly embernek keze vagy lába meg törík, azzal kell bé kötni; hasznos orvosság.
- 107 *Fog fáiásrul.* A sindely mohát meg kell szepen mosni, meg szaraitani, az után meg kell eczetben főzni, es egy kevés sotis belé vetni, es az tarcz a fogán, de clöször meg mossa a száját.
- 108 *Részezes emberrel a' bort ha meg akarod utáltatni.* Az minémü gomba terem a szolo tökén, tedd szerit azoknak, aszald meg, törd porrá, es add meg innya a részezes embernek. Az minémü pohárban vagy edényben meg adod innya, többet az után nem ihatik, csak annyit a mennyi ment abban az edényben.*
- 109 *Mas ugyan azonrul.* Fogy meg (.) egy pioczát, száricz meg es törd meg porrá, add meg innya a részezes embernek egy pohárban, es soha annál többet nem iszik.
- 110 *Más próbált dolog ugyan azonrul.* Fogy szép fris három keszeget a vagy halaczkat, ölezd meg őket borban, akar minémü edényben, azt a bort a kinek adod meg innya, az után az az ember mulattságban egyszer több bort annál meg nem ihattya.
- 111 *Viszontag ha akarod, hogy az az ember ugy inna a bort, mint annak előtte, tehat így czelekegy.* Viszontak ted szerit három halaczkanak, tedd egy szép edényben, végy a vagy tölcz egy kevés bort, a mennyit meg ihatnal. Vezd hamariában abban a borban a három keszeget elevenen, es id meg a halackákrul hamar azt a bort, es a halackakat ismeg uisza eppen erezd uizben elevenen, hogy meg ne hallyanak. Az után szinte annyi bort meg ihacz, mint annak előtte.
- 112 *Hogy semminémü vetisedet madarak ne egyék.* Minek előtte a magot el akarod vetni, nyul háyal kend meg kezeidet es tenyeredet, es semmi madár nem fogia enni, ha szinte ki hulnais az ut félre.
- 113 *Mákotis ha akarsz vetni.* Hasonlo képpen czelekedgyél.
- 114 *Verebek hogy buzádat ne egyék.* A veréb fiaat mig vakok égczd meg egy uy fazikban, az után keverd el annyi vizben, a mennyivel gondolod, hogy a földet meg öntözheted. Probatum est.
- 115 *Ragya hogy meg ne verie buzádat.* Verd le feiszidet vagy kapadat nyelirül, es az által tölcz a magot, a' ragya meg nem veri. Probált dolog.
- 116 *Üszögös hogy gabonád ne ligyen.* Mikor akár minémü gabonadat el veted, es sákbul ki töltöd, vigyázz, hogy a sákot a szánto földre ne rázd, es rá ne porozz. Probált dolog.
- 117 *Más azonrul.* Mikor vetni akarsz, diszno háyal kend meg kezeidet, es mikor gabonádat el veted, az üress sákokrul old le a madzagokat, es temezd bé a szánto földben ugy, hogy barona ki ne huzza.
- 118 *Galambok hogy szaporodgyanak.* Babuknak, a vagy dutkának a feiét tarcz a kosárookban, a vagy a galamb házban, es szaporodnak.

- 119 *Ezeken kívül* lopd el a kuldus pálczáját, es ted ki oda, a hol a galambok által ki s bé járnak raita.
- 120 *Item.* A' szánto embertül lodt [!] el az eke fát, es azon kippen czelekedgyel, mint a kuldus pálczával; clegendő galambod leszen.
- 121 *Galambokat ha valahonnan el akarod vadítani, így czelekedgy.* A galamb házban vezd bé az holt rákat, es szagátul mind el mennek a galambok, es el vadulnak.
- 122 *Hideg lelésrül.* A melly diot kikeletkor elsőben találsz hármát, azokat ed meg, es nem bánt azon esztendőben az hideg.
- 123 *Bort a melly ember ki veti.* Leg elsőben mikor látod az eper levelit, azt ed meg, es az után a bort ki nem veted.
- 124 *Item.* Mikor a bort ki veted, valaki barátid közzül fogion tenyeriben, és abban a minémü ételt találnek, száraiczák meg, es alattomban ételben, a vagy italban annak az embernek adgyák meg innya. Az után soha ki nem veti.
- 125 *Palánta magot mikor vetz, hogy bolha meg ne egye, a vagy pap maczka.* Végy a kalmártul két pinz ára bobkát, azt főzd meg uizben, es mikor meg hült, áztazd meg abban a vizben a palanta magot, es ha meg dagad, az után vezd el, semminémü hernyu nem fogia bántani.
- 126 *Rab szabadításarül.* Kigyo mikor békát akar meg enni, mogyoro pálczával szabadiczd meg ezeket egymástul, ugy, hogy a pálczát meg ne viressiczd, es a kigyot békával...*
- 127 ...es vegyicze meg az ollyan aszony azt a teiet akár minémü italban, es igya meg. Az után teherben esik. Probatum est.*
- 128 *Ember ha nem ganaiozhatik, vagy nem vizelhetik.* Kerezd fel a töknek inát, es közd által raita, három vagy nigy szerrel, es el indul.
- 129 *Mirigy ellen, a ki baldős.* Ha borban meg főzöd es meg iszod a feiér ürmök levit, meg gyógyul.
- 130 *Füle a kinek fá.* Föld meg a feiér ürmöt, es tarcz a meleg páráiára a füledet. meg gyógyul.
- 131 *Kigyo vagy skorpio kit meg mar.* A fokhagymát meg egye, es meg törle, es a sebit kenneye véle, meg gyógyul.
- 132 *Turos lábak ellen.* Végy mizet, eczetet, timsot, fenyü magot, <so> szurkot, tikmony szikit, azt kell köziben keverni, vagy erőssen meg főzni. Annak utánna eleven kényesöt kell köziben vetni, es az után öszve kell törni, rea borítani, es meg gyógyittya.
- 133 *Büdds sebrül.* Végy mizet, es olvazd meg a tüznel, es ved vizit a rutának egyben timporalván, es kennyed véle.
- 134 *Mirigy ellen.* A farkas alma levelinek ved vizit egy üvegben, es három czeppet vegyen a száíában a kin ösméred, hogy mirigy vagon.
- 135 *Égésrül.* Bárány faggyut, vaiát, tikmony(at) székit. Tüz nélkül ezeket meg kell olvasztani, es az után ruhára kenni, azzal közd, meg gyógyul.
- 136 *Illatozásrül; a ki nem illatozhatik.* Vegyed a fiér [!] ürmöt, es mikoron nem tudnáia, tegyed a feie alá, általán fogvást illatozhatik.
- 137 *A ki nem albatik, es feie fá.* Végy feiér ürmöt, es az levelit törle meg, es uizben főzze meg, es szép ruhára tegye, es kösse bé véle a feiét. Nagy faidalmokat el viszen rola.
- 138 *Régi rothat sebrül.* Aszald meg a farkas almát, es szípen törd meg aprora, es hinczed azzal a porral a sebet, meg gyógyul.
- 139 *Kelevény ellen.* Föld meg a feiér mályvának gyükerit, es azt meg törvén keminy kelevényre ted reá, meg lagyittya.

- 140 *Item.* Az mályvának magva minden kemény kelevényéket meg gyógyít, es meg lágyít. Ekkeppen használ a tagoknakis a kik meg dagadoznak.
- 141 *Sül ellen.* Bárány faggyuval elegyítvén az árva czelánt, örössen öszve kell törni, a vagy fazikban öszve forralni, es az kilső szül ellen igen használ, de io <es> örössen meg kell <kell> kenni vélc, ne gondoly vélc, vagy iár vire, vagy nem.
- 142 *Contra pestem.* Fehér üröm, ruta, dio, bors, fenyümag. Ezeket egyben kell törni, es eget borban öszve kell szürni, az levit betegnek innya kell adni, es az sonkolyát a kelevinre kell kötni; hasznos.
- 143 *Szakadásrul; a ki meg szakad, hogy vízelletit meg nem tarthattya.* Az apro boitoriánt főzd meg borban, sozd meg, es azt gyakran igya, meg gyógyul.
- 144 *A [ki] az ágyban vízellik.* A fekete gyapár füvet főzd meg borban, es gyakran igyál, el hágy.
- 145 *Item.* Az saláta magot törd meg, es ad meg innya az olyan embernek; jo. Probatum est.
- 146 *Mirigy ellen.* Az eger fark füvet főzd meg borban kenyir héy alatt, szürd meg, tölcz üvegben, es abbul igyál.
- 147 *Fene ellen.* A farkasnak a czontyát igezd meg, törd meg, es azzal hinczed.
- 148 *Okádas ellen.* A bab füvet keczke teiben főzd meg jól, es azt igyad, hasznos.
- 149 *Has fáiasrul.* Az uti füvet főzd meg, es id meg a levit; minden belső betegséget meg gyógyít.
- 150 *Köszvényes lábrul.* A nyulnak a virit melegicz meg, es azzal kend a lábát, használ.
- 151 *Constipatio ellen.* A mályvának a tövit főzd meg kenyir héy alatt, es id meg; az után meg indul a folyása.
- 152 *Szülésnek nehéz voltárul.* Végy pápa füvet, a kit másképpen kárdusnakis hinak, ha találsz, tégy szapora füvetis köziben, főzd meg cczetben, ad meg innya betegnek, használ.
- 153 *Béle ha valakinek alá száll.* Az veres kaposztát szaggazd meg, es fa oliat ves reá, egy marok sotis, forrald jól fel. Annak utánna tedd az beteg ember alá, es közd által vele, a mennyire el tühethi, ezt czelekedd kettyszer vagy háromszor, meg gyógyul.
- 154 *Béka ha emberben vagyon.* Feiér ürmöt, fekete ürmöt es centaureat főzd meg erőss cczetben, es ad innya éhgyomorra kettyszer vagy háromszor, es meg hal az emberben.
- 155 *Kigyo a kiben vagyon.* A kigyo hagymát borban főzd meg es idd meg, de egy kiczinnyég meleg ligen; az kigyo mingyarást ki iün belöle.
Amen, ugy legyenek hasznossak ezek az orvosságok. [Istennek nevenek?]

Kezdődnek mihekrül próbált es hasznos orvosságok,

mellyekkel ilyen módon kell ilned.

Sic vos non vobis melli ficatis apes.

Sic vos non vobis vellera fertis oves.

Sic vos non vobis aratra fertis boves.

Sic vos non vobis nidificatis aves.*

- 156 *Kell tudnod, hol es miczoda bellyen kell helyt válastanod, hogy jo szerenczéd legyen miheidhez, es hogy jól szaporodnának, es mizek büven lenne; ilyen módon kell czelekedned.* Karáczon böitin, a vagy estin fát mikor vagsz, es kiszitesz a Szent ünnepekre, akkor az minémü fát vagsz, szed fel annak a forgácztát, es a hol miheidet a' kertben akarnád tartani, azon meg nevezet Karáczon estin hánd bé a' kertben belül a' kert mellett azokat a' forgáczokat, es hadd ott az egész télen által, es mikor ki akarod rakni miheidet, tekinczd meg elsőben a' forgáczokat, es fel sz[e]dvén őket, találsz alattok hangyákat. A hol veres hangyákat találsz <miheid alatt> forgáczok alatt, ott miheidet ne tarczad, mert semmi hasznod nem liszen benne, míg az miheidis el fogynak, ha azon helen lisznek; de a hol fekete hangyák lisznek a' forgáczok alatt, ott csinály mih házat, es meg szaporodnak miheid, szerenczéd is liszen büvségessen. Probált dolog.
- 157 *Mikor kell es melly nap miheidet ki raknod.* Sokan sok külömb külömb féle napokon kikeletkor szokták ki rakni miheiket. Nimelley emberek Szent Gergely napián, es Nagy pinteken, a vagy más napokon, de nincz job, mint Gyümölcz olto Boldog Ászony napián. De ha helyeken meg maradnak egész télen által, annál job. Probált dolog.
- 158 *Raiod hogy el ne mennyen.* Mikor kiszülsz karáczony éyel a szent egy házban, akkor miheid alól végy egy kis földet, a' mennyit gondold. Közd valamiben, es hordozd magaddal egész ünnepek által, es az ünnepek után hinczed a miheket azzal a' földel, es mond ezt akkor: Miképpen ez az föld el nem mehet innen, tikis, az én miheim es rayaim, ugy el ne mehessetek innen; es legyen meg Atya Isten, fiu Isten, szent Lelek Istennek nevében. Amen.*
- 159 *Más azonrul.* Kikeletkor böiti vetis alá mikor szántanak elsőben, mikor azt látod, a melly barazdat elsőben szántottak, abbul a földből hozd el, es mikor a raiok eresztnek, vezd háromszor a mihek közzé, es azonnal mingyárt meg száll a ray.
- 160 *Más azonrul.* Vakondak turását tarcz miheidnél, es mikor rait eresztnek, haicz közikben, azis jo.
- 161 *Item.* Job sarkaddal nyomd meg akár minémü por legyen, es azt a port vezd a mihek által keresztül, es a porral együtt alá száll a' mih.

- 162 *Item.* Legh első raiodat eresztvén, azokbul foga egyet elevenen, es abban a fában a mellyre száll á rai, a vagy kertre, es abban a lyukaczkában elevenen az mihet erezd bé, es szipen csináld bé ugy, hogy meg ne ölnid az mihet, az után töb raiokat eresztvén az anya mih, mind arra a helyre fognak szállani a raiok, es tovább nem mennek.
- 163 *Item.* Tarcz miheidnél lo ganait, es mikor a mihek eresztenek, azzal a lo gayal vess keresztül háromszor a mihek között, es alá száll a ray.
- 164 *Item.* Mikor raiod el ereszt, es nem akarna meg szállani, a vagy meg maradni, hanem csak el repül szemed előtt, nizz utánnok, es kersztet vess ráiok háromszor mondván: no mihek ime látom, hogy el mentek, de mennyetek bár, te nektek ott maradástok sohol ne legyen, se erdőben, se mezőn, es semminémű helyeken helyetek ne legyen, az(t) mint az hamis prokátornak lakása nem lehet Menyországban, hanem haza jüyetek ti mihek az előbbeni helyetekre. Ezeket a szokot háromszor mond el, es visza jön a te mihed.
- 165 *Item.* Az minemű övet viselsz, abban az övben kárácson eyel hály benne, es el ne vesztegezd azt az övedet, es mikor a mihed meg ereszt, vezd fel az övedet a raiok közzé, es mindgyárt meg száll a mihed.
- 166 *<M> Kasokat miheknek mikor, es mi módon kellesék csinálni.* Mikor a kakuk madár meg szollal, azután kasokat ne köss, es neis tapasz, mert munkad héiában valo liszen, az kazban meg nem marad az mihed, a tortinettelis meg maradna, nem takar beli mizet, es semmire valo liszen.
- 167 *Item.* Kasnak valo veszött reggel delig szed, a mennyit szedhecz, de aztis eyomra, mert ha elsőben eszel, az után szeded veszöket, a mihed semmire valo liszen, nem takar bele mizet.
- 168 *Item. Gazdag miheid ha akarod, hogy legyenek.* A kasokatis eyomra délig közd, mert mikor eszel, es dallest kötöd, nem jo, es nem lisznek gazdagok.
- 169 *Item.* Mikor veszött szedel, az melly veszött a ragya meg utt, azt ne szedd a többi közzé, es ne közd a kasodban, mert nem marad csak egy mihedis benne. Az olyan veszött pedig könnyen meg isméréd, mert czomos, es merő ragyás.
- 170 *Item.* Karáczony éyel es karácson napián kezdenid a kasokat kötni, mindenikben 6, a vagy 8 veszöt. Az után valamikor akkor vigezheted, de ugyis éyomra dilig közd.*
- 171 *Kasokat miheknek mi módon kell tartanod.* Mikor a kasokat meg kiszited, jól takaricz őket, hogy tyuk benne ne toyon, a vagy ne heverien, vagy pedig a kutya meg ne huddozza, mert egy mihed sem marad meg a kasban.
- 172 *Item.* A régi tapasztott kasokat jól meg ásztazd, a régi tapasztot azután le verd rolok, es mozd meg jól, száricz meg, es ugy az után tapasztad uyonna.
- 173 *Item mihed mikor rait ereszt, mit csinálly.* A kasodat mindenkor meg pörzöld az esztrynek füstös szalmáiával, es az után mizes uizzel conspergáld feiér üröm ággal. Ha mized ninczen, sos vizzel jól belől conspergáld, es a rai mih belé száll, es nem megjen el onnan.
- 174 *Raiod a vagy mihed hogy el ne mennyen.* Raiod meg eresztvén es meg szálván, kasodat mikor meg kiszited, <feleséged> pendelit, a vagy also ingét fel fogia, es viszáiával háromszor kazban meg forgassa, es belől a kazhoz irinkezen. Az után mihedet belé üsd, es az olyan kazbul soha soha ki nem megyen az mih.*
- 175 *Raiod meg eresztvén hogy ne czipien.* Karácson es Szent István napián ne mozgyál, es meg nem czip az mih azon esztendőben. Probatum est.
- 176 *Más azonrul.* Mikor raiod el ereszt, petrezilemmel, a vagy eb kaporral töröld kezeidet es képedet, es nem bánt az mih; de akkor semmi némű hagymát

ne egyél, mert az orvosságok nem fognak használni, mert természet szerint gyűlöli hagymát a mih.

- 177 *Eresztett raít mi formán kell bé ütni.* Nimelly emberek le rázván ganai füstel füstölik miheiket, de nem jó, mert erőtlenné lisznek. Hanem mikor kazban ütöd őket (he), arra a helyre raki ebkaprot. Nem szereti azt, és nem megyen vissza.
- 178 *Kikeletkor mikor ki rakod mibeidet, és szegények, így czelekedgy.* A sot igen szép törd meg apróra, meg szítálván tanyirra tedd, a vagy szép deszkára, és azt minden kas alá tedd tanyirra vagy deszkára, de olyan sot, mely nem volna földes. Az a mihek mind meg iszik, és meg javulnak, és szemed láttára sokkal hamaréb eresztnek. De ha a soiok el fogy, többször is így czelekedgyél.
- 179 *Szegény mibet telre ha el teszed, hogy ki nem telne.* Nemelly emberek lépés mizzel tartják az miheket, s nimellyek szilva lével. Mikor egyéb nincz, azis jó, és ki telnek véle.
- 180 *Más azonrul.* Ennel a felső orvosságnál job és hasznosb orvosság ninczen téli üdőben. Mikor látod miheidet, hogy nincz nekik mivel ilni, és meg akarának halni, tedd szerit egy kappannak, meg sosván szokás szerint meg süzd őket, csak hogy igen meg ne száriczd ötöt, és mih kasokban mihek alá nyarsaczkára felvond az kappant, és azt mind meg eszik az mihek, csak (czont meg marad) a czontya marad meg, és így szípen ki telnek az mihek. Ha kappannak szerit nem tehedd, kakasis jó, minden bizonynyal. Probált dolog.
- 181 *Mihed hogy meg ne mitelessedgyék.* Kikeletkor miheidet tedd nádra, úgy legyenek egisz nyáron raita, és meg nem mitelesedik az mihed.
- 182 *Más azonrul.* Ha deszkára a vagy egyéb eszközökre ki tiszted miheidet, vigyazz reáio. Az nyárban kicziny lependékek iárnak (mihek között) és ugyan a mihek között hálnak, azok szereznek a mihek alatt pok hálott, és abban a pok haloban meg terem a mityel. Az fel nevelkedik, fel megyen éppen a kasnak czüzcében, és ott csinál maganak fiszket, és az miheiden hatalmot viszen; ha szinte legh gazdagab mihed lenneis, mizit meg emisztí, miheidet el rontya, pokhálos fiszket ott maganak csinál, még a sonkaltis el fogyattya, sokára pedig egykül eddig meg öli a miheket. Az olyan mihiket minden héten kétszer tiszticz.
- 183 *Métely hogy meg hallyon a mibek között.* Ha ideién eszedben viszed ez dolgot, szentelt temiénnel kétszer vagy háromszor meg füstöld.
- 184 *Más; mibek ha meg mételesednek.* Azt meg tudod, mert gyorsan nem iár, és keveset hord, nemis ereszt az olyan mih. A kasnak teteiérül mind le vaid a tapast, hogy szél iária a miheket, és úgy ligyen egy kevés korig, és niha kevés vízzelletelis conspergald őket. Meg uyulván az mihek, viszontag bé tapaszad.
- 185 *Or mib ha szokik mibeidre.* Ha akarod azokat az miheket meg ölni, ilyen módon czelekedhets: (az) Az mely helyre szokik az or mih, azon helyen való mihedet tedd férre onnan, tapazd be, és úgy legyenek be tapasztva két vagy három nap. Az helyett egy erős kast mizes vízzel öntözd meg, és annak a helyre tedd, egy czivet csinály belé, ahol bé iárnak, korobul vagy bocza fábul, hogy a mih belé térien, és a környikit bé tapazd. Az után, ha az or mih mizre rea migyen, szalmából mih kas előtt csinály füstöt, vagy tüzet gyuicz, és az or mihes kást tedd a tüzre, napiában gyakran, és így el fogyatod mind az or mihet. A magadét pedig meg tartod, mert az olyan miheket ördögséggel küldik el.
- 186 *Más azonrul.* Kikeletkor mikor ki tiszted miheidet, tedd szerit medve háinak, és kend meg véle a kasok száíát, és or mih sem fogia bantani, fölöttéb is gaz-

dagok lisznek. Hogy ha mind a kezedet medve háyal meg kened, es minden mih kas előtt le ülsz, tetétül fogvást az allyáig siros kezeidet el vonod raitok, es alol ugyan azzal a háyas kezettel circulust tiszcel, éppen addig hord mizzel. Probált dolog ez sokszor.

- 187 *Más azonrul.* Hogy ha pedig medve háinak szerit nem teheted, es az or mih bántya miheidet, tégy egy szekér rudat a miheid előtt keresztül, es nem megyen az or mih a rudon által a miheid fele.
- 188 *Item, or mih hogy ne bántsa miheidet.* Pusztá háznak teteien az minémü poznak vannak, azok közül kettőt lopi el, hogy senki ne lásson, es mihek alá állásnak csinál, es nem fogia bántani az or mih. Probatum est.
- 189 *Lopo vagy tolvai ha miheidet el viszi, es akarsz néki rossz helyett rosszal fizetni, így czelekedgy.* Minek előtte miheidet meg nem háborgattyák, törtinettel ha találssz az uton szindel vas szeget, tedd el azt, es fokatlan tőt, es ha törtinettel miheidet el lopnák, a láb nyomát nizz meg iol, hová hág az tolvai, es kertedben akár hol a job lába nyomában bé verd a szeget a fokatlan tüvel együtt a földben egy más mellett, es meg jegyezd, hova csinálod azt. Az után az az lopo ember meg dagad, mint egy hordo. Ha meg fizet, es jól akarsz véle czelekedni, vedd ki a földből a tüt szeggel együtt, meg gyógyul; de ha ott hagyod, meg hal az tolvai.
- 190 *Lopo vagy tolvai hogy meg kopaszuljon, a ki miheidet el lopia.* Végy czuka feiet, az kazbul sonkolt, a melly kazbul el lopták az mihet, föld meg azt egy uy fazikban, tölcz abban a' kazban, ahol mihek voltak, es meg kopaszul.
- 191 *Item, hogy ha mind döbönöstül vagy kasostul el vinnik a mehedet.* Forraly egy uy fazik vizet mih házad előtt, es a pemetin alá tölcz azt a vizet, arra a helyre, ahol a' mihek voltanak, de a szalmás vastag vige fenn legyen, es vikony vigivel alá fordiczd, es szakállá, s haia mind el migyen.
- 192 *Tolvai vagy lopo hogy mihed a kertből ki ne vibesse, ilyen formán czelekedgyél, es az után a kertben mind addig lebet a lopo, valamig kedved tartya.* Három czuka feiet akar nyers, akar szaraz legyen, furd bé a döbönben, vagy a kazban függezd fel. Valameddig ott a mihek között lisznek a czuka feiek, ne féltssd a lopástul. Probált dolog.
- 193 *Hogy semminémü mihed el ne mennyen, így czelekedgyél.* Akasztott embernek kötelibül tégy egy kiczinne szerit, es el nem megyen csak egy raiodis. Ezt kell miheid közt tartanod. Probált dolog.
- 194 *Más ember miheit ha akarod, hogy el mennyenek.* Sült rákot tigy annak az embernek mihei közzé, es mind el mennek onnan; Ovidius így felöle. Probált dologis.
- 195 *Legb elsőben mikor ki akarod miheidet rakni, ezeket a szokot mond el, es az után miheidet rakd ki.* Oh, Uram, Jesus Krisztus, az mint szaporitod az igaz áldott kenyeret, ugy szaporodgyanak az én miheim. Raiokat büven boczássanak, erősek legyenek, gazdagok, büvek, es horgyanak büvségessen magoknak, mindenfelől 9 határokrul, nap keletről, nap nyugotrul, eyszakrul es del félről. Hogy mind nékik legyen, s mind ennekemis jusson büven, es semmiféle mih hatalmot raitok ne vehessen. Azért ti, mihek, mennyetek el ki a' kasokbul, az nagy Istennek ereie es hatalma által, es ez legyen + Atyanak + fiunak + szent lélek Istennek + neviben + Amen +

Vadász embereknek puskáiokhoz való hasznos es bizonyos mestersegek,

mellyekkel ilyen modon kell czelekedned.

Hogy ha okossan czelekeszel, használ, de ha nem tucz véle ilni, a te önnön magad puskáíának, es magadnakis kárt tiszesz, a' vagy tehecz.

De mind ezeknek kövessed amaz bölcznek mondását: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. A melly kárt magadnak nem kívánsz, másnak se czelekedd.

- 196 *Probatio. Kard a vagy puska hogy meg ne fogion téged.* Az minémü burokban gyermek születik világra, annak tedd szerit, es iszer szenteltezd meg. Magadnal nyakadon hordozd, a fegyver nem fog tited, es tellyes életednek minden napiaiban jo szerenczéd liszen, de a burok firfi gyermeké legyen.
- 197 *Más ugyan azonrul.* A melly haiából a kigyó ki buvik, a vagy le vetkezik, azt száricz meg egészen, es dolmányod gallérában vard bé, es azt az embert nem fogia a' golyobis, a ki azt viseli, sem a kard.
- 198 *Puskádnak jo szerenczéiérül.* Szent György nap előtt kigyót ha találsz, annak vedd fejét, es egy gerezd fokhagymát czinály beli, es el ülted, es ha meg zöldellik, tarcz puskádnál. Igen hasznos.
- 199 *Puskáíát másnak ha meg akarod vesztegetni.* Czütörtökön regvel menny utánna, áhova migyen az az ember a' puskáíával, es vigyazz utánna, hová lépién a' job lábával. Azt a földet mezd ki, es azon földet a mint fel volt <g> a gypes felivel, azzal fordiczd alá, es ugy ted le azon helyre, a vagy fordiczd alá. Valameddig az a föld ugy liszen, puskáíának kevés hasznát viszi.
- 200 *Czelat a vagy tárgyat meg találndá löni.* Az melly fát menykü meg üt, abbul a fából czinály egy szeget, verd czélban. Jobban náladnál senki a czélt meg nem talállya lönni.
- 201 *Mas azonrul.* Végy kolomázat, másképpen szekérkenőnek hiyák, először löy magad, az után kend meg a golyobist véle, senki meg nem nyeri akkor czak te.
- 202 *Puskádboz hogy jo szerenczéd lenne.* Tégy szerit szobéli aszony egy féle haiának, czináld bé az a puska agyában, es szerenczéd liszen puskádboz. *Probatum est.**
- 203 *Puskádat hogy meg ne vesztegessék más emberek.* Vasárnap jo regvel, mikor az nap fel kél, es a sugárit creszti, haromszor fel s alá tekincz a puskádon, ugyan, mint egy czilnak fognád az napot, hogy belől a puskádban a nap nap sugári által hatnának, es ugy meg nem vesztegethetik a puskádat; ha szinte az előtt valaki el vesztegette volna, es ezzel a dologgal viszontag meg orvosolhad.
- 204 *Puska után ha semmi nem marad.* Czipke bokron ha találsz ruhát, azzal a ruhával tiszticzd puskádat, es ippen liszen a puskád.
- 205 *Szerenczéd puskádboz hogy legyen.* Egy házhoz gyermek ágyas aszony mikor

- migyen, ott ha nyerhetnél egy keveset a gyermek pelenkaiabul [?], azt puskádnál tartanád, véle tisztogatnád, es törölgetnéd, igen jo szerenczéd lenne puskához.*
- 206 *Puskádat ha el vesztegetik.* Szentelt vízzel belől mozd meg a puskádat, es használ.
- 207 *Lövised hogy jól legyen.* Vedd ki a babuknak a vagy dutkának az szívit, tüdeit es máyát, aszald meg jól, hordozd magadnál, lövishez jo szerenczéd liszen.
- 208 *Ha jól es haszonnal akarsz löni.* Denevér szárnyát tarcz az puska fiában, jól fogsz löni, es ezeket a szokat ird papirosra, s azokatis oda tedd, es jól lösz: x9xx5xocx3x
- 209 *Igyenessen hogy löbess.* Igezd meg a denevért, törd aprora, az után puska porral vegyiczd meg, es jól lösz így.
- 210 *Más ugyan azonrul.* Fogd kezekben puskádat, es igenousen tarczad, es jól lösz. Probált dolog.*
- 211 *Puska lövised után hogy meg maradgyon a mihez lösz.* Tedd szerit a menykönek, es azt aprora, mint a lisztet, törd meg, es mikor öntöd a golyobisokat, vagy serítet, abban a porban olom közzé keveset tölcz, es a puska por közzé is hasonlo képpen. Probált dolog.
- 212 *Más azonrul.* A denevért tollastul es belestül meg igezd, az után erőssen porra törd, es kevesessen puska por közzé tölcz, es a puskád lövise után minden meg marad, valameddig tart abban az denevires porban.
- 213 *Vadászni mikor bázbul ki indulsz, ezt czelekedd.* A job lábadat fel emeld, es lábadd vagy tomporod alol háromszor puskádat körül vedd úgy, hogy a puskád a földet ne irie. Így jo szerenczéd liszen, es sem puskádat meg nem vesztegethetik.
- 214 *Hogy jo szerenczéd legyen puskászhoz.* Válasz magadnak üdöt, mikor migy puskázni. Minden ember előtt ne fitogazd puskádat, es mindenek keziben ne add. Puskádnak vige legyen mindenkor bé dugva, hogy rossz szem belé ne tekinczen, mert a szerenczéd oda liszen, es el vesztegetik a puskádat. Ha vadászni indulsz, úgy menny, hogy aszonyállat előtted által ne mennyen, vagy valaki tüled ne tudakozzon, hová migy, mert ha ezek törtinnek, héiában fogsz iárni, es semmit nem lüsz. Iob, hogy mingyárt vissza térsz, es más dolgot czelekeszel. Probatum est.
- 215 *Puskádat ha meg vesztegetik.* Löy meg akar mit, bár csak egy verebet, annak virivel ruhával együt puskádat belől meg tisztogazd, es az után azt a ruhát vires tollal együt tedd az tüzre, es erőssen puska vigit tarcz reá alá fordítván, hogy a gyuito lyukán ki mennyen a füstü neki. Az után a mihez lösz, ott marad; probált dolog; es seminekis meg árt annak az mali factornak.
- 216 *Item azonrul; nota bene!* Puskádat ha meg vesztegetik, a vasát vedd el a fáiatul, vagy az ágyátul, vid el a folyo vízre, es a víznek mentiben háromszor mericzd meg a puskádat, es ki tölcz belőle a vizet. Az után száraz ruháddal tiszticz meg, mert a puskát nem mesterség el vesztegetni, mert magadis el vesztegetheted könnyen. Ha mikor töltöd ötet, bár csak egy szem por essik a czizma szár meg, azzal a töltissel semmit sem lüsz, mert a puskának olyan dolga vagy, hogy csak az igizettis fog raita, jobban, mint az kicziny gyermek. Ha okos puskás vagy, illy magad okosságávalis.
- 217 *Item ugyan arrul.* Hogy ha kellene hirtelenül valamire lönöd, es a puskád helyessen nem volna, egy kis ruhát vízzelletteddel uizezd meg, es aval tiszticz meg, bár tötte volna, használ.

- 218 *Másnak puskáját ha akarod el vesztegetni.* Kend meg szekér kenővel, a ki a tengelről le esik, a puskáját, az mellét niha az utonnis találász.
- 219 *Item azonrúl.* A kinek a puska vasán tetűt ölsz meg, annak szerenczéie oda van.
- 220 *Jo szerenczéről.* Golyobisokat mikor öntesz, egy vagy ket buza szemet tégy formában, jo szerenczes liszen. A kit az előtt golyobis nem fogottis, az ilyen eleget tiszten néki; es mikor golyobisokat a vagy srétet öntöl, mindenkor hold uy hetiben onczed, az egy pintek es szombaton kívül.
- 221 *Item ugyan arrul; puska veszőtt miből tarcz.* Kalakocz fából, vagy halyag fából puska veszőt tarcz, es annak gyöngyétis puska fiában.
- 222 *Puskáját másnak ha akarod el vesztegetni.* Mikor valaki lö, akar látod ötet, akar ne, bár csak puska pattanását halljad, ha erdőben vagy, fa ágán mingyárt czomot vess a hátad megett, ha mezőben vagy, keszkenődnek vigin, fő képpen mikor más dolgodon volnál (...). Aval a puskával soha semmit nem löne az olyan ember; de mikor lösz, lövis után mindenkor lépi hármát, pus-kádát soha senki el nem vesztegetheti. De ha el odzod az után azt a czomot a fán vagy keszkenön, az után szinte olyan puskája lesz néki, mint annak előtte.
- 223 *Puskád hogy szerenczés legyen.* Mikor az ebek koslatnak, azok közzül a nőstin ebet lüd meg, de az fekete legyen, es annak a viriben márcz egy kis ruhát, száricz meg. Es mikor puskázni migy es azzal a ruhával puskadat meg törölnid háromszor, valahol vad liszen, maga jün puskádra. Probatum est.
- 224 *Buzádat mikor vessed.* Az melly nap karáczon napia esett, az utánna valo nap vessed a buzádt, es nem lesz konkolyos.
- 225 *Halászászhoz hogy jo szerenczéd legyen.* Minek előtte vizben bé nem lipsz, vess a vizben három kis darabka kenyeret, es petreselemnek három teteiét, <hogy> es szerenczid liszen.
- 226 *Háloed hogy szerenczés legyen a hal fogásához.* Mikor a kakas foglal kozik a tyukkal, de a tyuk fekete legyen, akkor a kaskasbul [l] es a tyukbul, egyszer s mind mind kettőből egy rántással szakasz ki a tollaikban, es azt a tollat az hálódban bé csináld, es minden féle halban eleget fogsz. Probatum est.
- 227 *Mas, hal fogásához.* Az halyagnak a magvát törd meg, es gyurd azt kenyir bélben, es hánd azt a halaknak, valamely hal meg eszi, fel fordul a hassal, de viszontag meg illed, ha el mulattya.
- 228 *Juhoknak mételről valo orvosság.* Nyár fának az haiát hámozd meg, es száricz meg kemencziben, es törd össze soval, es add a juhoknak nyalni, es el mulattyák a méteit, csak egy hétigis ugy czelekedgyel, es meg gyógyulnak.

Appendix

Lovaknak nyavalyáiáruul valo bizonyos es hasznos orvosságok

- 229 *Lonak dagatt lábáruul.* Az száraz agyagot, mellyet esső nem irt, ásztazd erőss eczetben, a vagy magad vizelletiben, es kend véle gyakran.
- 230 *Item.* Erős eczetet, tehén ganait keverd öszve, iol meg kell szoni, es aval kenni, es kötni.
- 231 *Lo lába ha meg varasul, a vagy meg tetvesül.* Kennyed körös fának a vizivel.
- 232 *Item.* Az eleven kiny esöt olczmeg eczetben, tyukmon feiérivel keverd öszve, es kend vile.
- 233 *Lonak lábában ha tövis akad.* Eleven rákot oháyal törö öszve mozárbán, es tigy nyul háyatis hozzá, czinály flaustromot, es közd a sebre, ki vonsza a töviset.
- 234 *Legyek hogy lovatat ne mariák.* Törd meg az tök levelet, kend meg véle a lovat; nyár középbennis bikivel maradhat. Igen jo az.
- 235 *Sebes lovat kenni.* Ugyan ezen orvosság használ, ha véle kenik, nem szallya az bogár.
- 236 *Kigyo vagy más mirges allat ha lovat meg czipi.* Végy nyers kender fonalat, hamvazd jól meg, es főzd meg jól. Az után mirges daganatot közd bé jól melegen; meg gyógyul.
- 237 *Sebess a vagy meg törődött hátú lovat így gyógyicz meg.* Vigy czuka háyat, es vizi cigat, igezd meg egy uy fazikban, törd meg, es hincz a sebre a porát.
- 238 *Szaraz keb ellen.* Jo féle teriéket egy kevés borban kel el dörgölni, az mint egy embernek szoktanak adni, es azt minden uy hold pinteken a torkában tölteni. Egy nihány esztendeig az után el szolgál.
- 239 *Szemit mikor a lo meg sérti, hogy nemis láthat.* Végy sos savot, melyben sos saítot ásztattak, es feczkendeszd a szemiben.
- 240 *Ha vires a szeme.* Az tyukmon szikit sáfránnyal egyben törd, es tigy kancza teiet hozza, es közd szemire.
- 241 *Szemín valoia ha lonak vagon.* Az halyag fának az héiát hámozd meg, törd meg aprora, es czináld kenyir bélben, sozd meg, es ad meg enni a lonak, vagy tölcz torkában.
- 242 *Farkát vagy serinnyit ha meg akarod a lonak nevelni.* Az czukának az ikráiát ásztazd vízben, es főzd meg, es füsüld a szöre közzé azon ikrát uizestul minden nap egyszer.
- 243 *Lonak igen jo es hasznos, avagy szerenczés orvosság, vásáronnis hamaréb el adhadd, ha azt czelekszed.* A kigyónak a fulánkiát czináld bé korbáczodban, es azzal verd a lovatat, friss, gyors liszen. Vásárrais ha lovat viszel, es raita ülsz, aval korbáczal vered, jo áron el adhatod ötet.

- 244 *Vizelleti ha meg áll lovadnak.* Egy vonással a lonak a tomporán vond el azt a korbáczot, igen jo; a kiben kigyó fulánkia van czínálva.
- 245 *Hályogos szemű lonak.* Siska madárnak tedd szerit, es igezd meg tollastul, bélestül, egy szoval mindézt, egy uy fazikban, es azt a port, a lonak fuid egy nihánszor a szemiben, es meg gyógyul. Probatum est.
- 246 *Lovat miczodást, es minémű szőrüt job es hasznosb tartani.* Minden lovaknál pedig inkább dicziri Plato az fekete lovat, annak utánna veres peit, fehirt es kiket. Az tarka nem jo, es deres, fako, vircze es szürke, rövideden szolván, semmi féle állatt nem jo, a sok féle színű, hanem egy színű es egy szőrű. Az Alexander híres neves lova kik színű volt egyik, a másik fekete volt, az nyaka nagy, sziles volt, nyelve igen hoszu es vikony, es az egész teste rakva mindenüt érrel, es az ilyen lovak igen jok.
- 247 *Mén lovat mi formán ismerbeted meg.* Mennél nagyob serinye van az mén lonak, annál paráznáb, de ha azt el nyirik, meg hadgya magát.
- 248 *Az jo lonak indulattya.* Ha az czikobul jo lo nevededik, így isméréd meg. A feie kicziny es rövid, az szeme igen fekete, es orra nem szip, az nyaka gyenge, a serinye boitos, es fodor szabásu, es jobra hailott a szügye, igen sziles az háta, karczu az morya, igen nagy es hoszu az háta gerincze, hogy ugyan kettős, az farka fodor es boitos, az körme es fara sziles. Az töb lovak előtt ha előttök iár, es mikor vizre haityák, leg először lipik a vízben, nem filelmes es rettegő. Az illyent harmad fű korában kezgyed tanítani, es fogárul pedig könnyen meg ismérheted az ideit, hány holnap, mert az első foga ki hull mind alól es felül. Az ollyannak ötöd fű korában két odvas foga kezd nőni, hatod fű korában mennil épebb az foga, es az után ha ezt el mulattya, nehezen ismerhetni meg.
- 249 *Lonak ha büre repedez.* A tögy fa haiát szarazd meg, es törd meg mázárban, főzd meg a vízben jól, es melegen mossad a repedisit gyakran.
- 250 *Gílisztás lonak.* A holt lonak a tetemit kozd reá, a vagy a nyakára; el hadgya.
- 251 *Gílasztás lovat meg ismérhed, mert csak hever, es nem eszik; hanem azt czeleked.* Mikor a tehenet feik, ollyankor az teit melegen tölcz egy iczire valót a torkában, jól alá nyelezd.
- 252 *Háta a lonak ha meg dagad.* Egy szelet kenyeret piricz meg, öntözd meg igett borral, közd a daganatra.
- 253 *Item.* A régi száraz agyagot főzd meg eczetben, kenyed véle a dagadást, jo.
- 254 *Nyereg ha fel töri lo bátát.* Végy egy darab kövér szalonát, dugdos béli buza kalászatot, gyuicz meg, had czöpügiön tiszta vízre. Szed fel azt az után, es melegen kend véle, de elsőben pár luggal meg mozd erőssen.
- 255 *Hym pok ellen.* A kristály üveget törd meg erőssen, szitáld meg, vigy mizet es tyukmonnak feirit. Habard öszve mind ezeket, es közd a him pokra.
- 256 *Item.* Diszno ganait, veres hagymat vaiban ráncz meg, meg borsold, es azt rá közd; ina ütis ellenis igen jo ez.
- 257 *Item.* A lo szőrít borotválđ el az him pokon egy darabkán, mogyoro fára köss egy czomo pamukot, mint egy dio. Mártogazđ forro fa olaiban, es sütögezd véle, hogy a bürin által hasson, es ha meg dagadna a lába, igett agyagot főzz meg eczetben, es közd reá, igen jo.
- 258 *Lonak hurut ellen.* Végy 6 tyukmonyat, az feiérít <tor> és temiént töri öszve, es tölcz az torkában iol, hogy bé hasson, meg gyógyul.
- 259 *Lonak ha fereg vagyon busa es bire között.* Végy lo czontot, igezd porrá,

vegyiczd meg grispánnyal, es az után süzd meg a lo bürít vassal, kibén a fireg van. Hincz reá az után az port; használ.

260 *Lo ha nem vizelhetik.* Végy 9 rák szemet, törd meg, vezd tiszta uizben, es öncz az torkában; használ.

261 *Item.* Vidd olly helyre a lovat, a hol juhok állottanak; mingyart használ.

262 *Item.* Közd a lovat olyan bottza fához, melly ligyen söviny közzé fonva, es mingyárt vizellik a lo.*

ORVOSSÁGOS KÖNYVECSKE

1665 k.

Orvossaghos könjveczke

A.

- 1 *Arena ellen orvossagh.* Petresselmet, zab szalmat csiczerj borso szalmajat vegjed, abbol czinal fördöt, csak agjekáigh legyen az fördö, abban förödnj, azopkjvul eper es petresselem vizet kel jnnja.
- 2 *Azon kö ellen.* Az melj kö etser el ment töle, azt erőssen törjék megh es adgjak meg jnnja, mind elrontja az többitis. Probatum.
- 3 *Arena ellen.* Az fekete retket torma reszelön meg kölj reszelnj, mint az tormat, es fa olajjal meg kölj öntöznj, ket ruha közöt az vekonjara kölj az embernek kötny.
- 4 *Aszonj nem szülhet.* Vegj mas aszontul az maga tejeben egj kalanban, es törj egj kis safrant beleje, ad megh innja, aszontul szül.
- 5 *Ala megh gjül lonak czomoban.* Borotvald el rola szörít azon helen, az fog hagjmat o hajal törd ösze, es melegen kend véle, ha lehet reaja kös benne, hogj hamareb meg fagadgjon.

B.

- 6 *Büddös szaj ellen orvossagh.* Vegjed az szekfüvet, harom vagj negj szeretsen diot es viragjat, timsot, roncza porra, meg tisztult mézben köl két egész oraigh foznj, es avval szajat mosnj.
- 7 *Azon büddös szajrol.* Keres galganemat, tormentenat, egj mogjoronj timsot, narancz hjiat, ezeket főzd megh kenjer alatt, igja es mossa szajat véle, meg gjogjul bizonjal.
- 8 *Balha orvossagh.* Meszarszekből mel hust hoznak, az mjnemö vizben meg mossak, avval az vizez öntözék meg az hazat, ki vesz.
- 9 *Boroncza ferges ne legyen.* Martiusban njrfa vizet kölj vennj, es valamjkor az otoval meg otjak az sajtat, mindenszer egj czep njrfa vizet kel bele boczatanj.
- 10 *Beteg feje lonak.* Vegj retket, kaprot, aszald megh, es az utan törd megh, főzd megh borban, es tölcz az lonak torkaban, az orrat ighen törüljed, mikor az azt isza, megh gjogjul.
- 11 *Beteges loval ne menj méllen az vizben, hanem csak hassigh, mert az igen art neki, es nehezen veszi fel maghat, nemis hizhatik még, no ha az lonak kedves az vizben valo menetel, kivalkeppen az hev üdöben, de az vitzöl megh hül az teste, egeseget lonak nem art, ha föröztöd es usztatod vizben.*

- 12 *Beka melj emberben vagjon.* Körös fanak hjiat főzd megh ebrutat erős eczetben kenjer hej alatt, es agjad megh innja.
- 13 *Belől njavaliaia lonak.* Oljankor purgatiot kölj nekj adnj, az beczi szappant es hajat egiben kel metelnj es törnj, es az torkaban be raknj, hogj el njellje, azutan meg izastanj, azutan io be kel pokroczosztalny.
- 14 *Ha az nem basznal.* Egj iczenj bör feketetöt az vargaktol, egj darab beczi szapant törd beleje, es onczad az torkaban, Isten utan hasznal.
- 15 *Lo ha beteg s-nem tudod, mj njavalja vagjon.* Az fejer ürmöt etsetben főzd meg erőssen, fatsard meg ruha altal, mozd meg az homlokat erőssen, az orrabanis fuj benne, es dörgöld vele.
- 16 *Ha penigh bjrtelen meg betegszik az lovad, es nem tudod, mj njavaliaia vagjon, hanem csak vekonjat nézj.* Oljankor vonazd le es hudozanak az füleben, tarczad ugj egj tikmonj sütigh, meg fordiczak masfelő valo oldalra, es hassonlokeppen massik fülebenis hudozanak, tarczak ugj egj tikmonj sütigh, azutan boczassak föl, es iartassak meg kevéssé.
(Belső njavaliaia lonak, es nem hizhatik. Keres göröj fejert, aprora metelven)
- 17 *Ribes lo orvossaga.* Vegj egj fazekben kapozta levét, annj juh ganejt, annj sot, azt forald meg erőssen, egj faczkara kos ruhaczkát, az mint ki veszed az tűzből, olljan melegen, az hol indult az rih, czapkod be véle, nem fog artanj az lo testjnek.
- 18 *Item.* Jegene fanak az levelet agaztul meg főznj ighen io, бүдös követ, galiczkövet, len mag olajt, mossatlan vaját, ezeket mind egiben meg főznj, de ne hadnj fornj, es melegen vele kennj ighen io.
- 19 *Szedelges ellen.* Vegjed az fekete gjapart, szekfüvet es levendulat egjenlő mertekkel, főzd meg veres borban, es azzal mossad fejedet, csak az füveket közd az fejedre.
- 20 *Szem ujtasra valo orvossag.* Mellet III. Inotentia papa egiben szerezven egj Istenfelő ven Abbasnak külte, kj szaz esztendős leven, betegsege es vensege miat nem lathatot, elven ez orvossaggal, meg gjogjult. Vegjed szelid köment ket fontik, vad kömient egj fontik, apium magot egj latnit, mellet consianak [?] hjiak, anist, es petresselem magot mas fel fel funtot, ezeket törd meg erőssen mind egiben es elegjcz megh szepen tűznél meg tisztult mézel ugj, hogj minden tajtekia tűznel kj forjon, egj tizta edenben czinald be, estve etel utan mjkor feküdnj megj, eggjel effele meg mondott orvossaggal, meg gjogjul szemed, es io lacz. Azutan egj nehan esztendeigh azon Abbas szolghalt Istennek.
- 21 *Belső njavaliaia az lonak, es nem hizhatik.* Keres fejer görögöt, aprora metelven az abrakban kevéssenkent meg adnj ennj.
- 22 *Avagj.* Maroknj Isten fajat törd megh massarban, es tölcz egj meszelny etsetet rea, ha meg szal, szurd meg ruha altal, tölcz az torkaban, az benne valo fergetis meg ölj.
- 23 *Item melj lo nem bizik.* Az torok eret vágd megh, es az farka hegjetis mezd meg, azutan sütes arpa kenjeret eörvenj es torma gjökkerrel apricz egiben, ad meg ennj az lonak, igen telik az lo töle.
- 24 *Lo ha futtaban meg betegül.* Azzal ismered meg, hogj ighen hurut. Annak szeme es füle közöt vagj eret. Ha peniglen nem akar az lo ennj, az konkolt zabbal egjut aztasd meg, harmad vagj negjed napigh, azutan io szarazd megh, es ad meg ennj, agj az lonak kösotis njalnj, avagj hjnczed eles köre, had tisztuljon az njelve.
- 25 *Ha penigh torka daganatja mjat nem ehetik.* Vegj három tikmonjat, habard

etsetben, öncz az torkaban, egj faczkara tekerd szözt, dörgöld ala avval ugj, hogj ha fakadek volnais az torkaban, meg fakasztana.

- 26 *Ha az njelve tisztitatlan s-nem ehetik mjatta.* Végj mézet, fog hagjmat, kormot, es sot, ros kenjernek az belit tjmporald egjben, és dörgöld az njelvét vele, de elsőben egj életlen késsel meg faragd az njelvét, azutan dörgöld meg soval, mindgjart jobban essik.
- 27 *Lonak ha az ine telik.* Tüzes sarloval ved le az inét, többbe nem telik meg.
- 28 *Lonak hogj ha inen avagj eren az vér meg nem alaza.* Egj szelet kenjeret piricz megh, es erős etsetben martogasd az kenjeret, rakogasd azt rea, es megh aljtja az vért.
- 29 *Lo ha meg sértj az szemét annjra, hogj nemis nezhetne.* Vegj sos savat, meljben sajtat aztatnak, es feczkend az szemeben.
- 30 *Beka var lo laban.* Egj darab vassat tüzesjcz megh, egj darab szallanat tarcz az beka varra, es az tüzes vassal czeppedd be, az utan tikmonj szekit, gris-pant, és mézet törj egjben, tegj egj kis szözre, közd be az beka vart, annjszer, az migh latod, hogj kivantatik.
- 31 *Item azonrul.* Vegj kjlencz szem borsot, kjlencz azon [?] gerezd foghagjmat, meg annj, ha töb leszenis, pokot, tegj hoza gris-pant, törd io egjbe, közd rea az beka varra egjnehanszor.
- 32 *Beka hogj ne szoljon vizben.* Mjkor lats leg elsőben eket szantanj, vegj vassarol azt az földet, az kj rajta lesz, vagj ha haza gjün az eke, azt az földet vesd abban az toba avagj vizben, azon esztendőben nem szol beka abban vizben.

C.

- 33 *Colica ellen orvossagh.* Vereb ganejt szarazd megh es törd porra, borba avagj vizben agj meg innja, probatum est.
- 34 *Item.* Kis Aszonj bötjn sópröt szerzenj, szep aprora metelny s-kemennjen meg főznj, lagj melegen benne tartanj.
- 35 *Contra pestem ovium.* Az diofanak berkejet vegj, so közöt agj juhoknak.
- 36 *Csuklasrol.* Az viza szjvet aszald megh iol, meg törven ad meg innja leven dula vizben.

D.

- 37 *Dübös eb harapás ellen.* Isten tehenet szarazd megh és körös fa bogarval törd egjben kevessekenkent, agj megh innja vizben akar kenjerben meg ennj, az oktalan alatnakis jo.
- 38 *Dagat laba lonak.* Dizno moslek alljat az mjnemö sar meg gjul, kend poz-tora, es melegen közd az labara, io fekéltis vele kennj.
- 39 *Item.* Az bor czapalljat, ha sópröstül leszenis, meg sosvan főzd meg, es kend gjakran vele.
- 40 *Item.* Az perie gjükeret törd meg, az utan o hajban és mézben főzd meg es közd rea.
- 41 *Lonak kovacz annjra ha kj faragna az talpat, hogj az laba meg dagadna.* Az len magot főzd megh erőssen vizben, tölcz igj saru sarban, vond az labara, harmad napigh aljon rajta, meg gjogjul.

- 42 *Disnaja bogj tenessenek.* Az uton keresetlen talalsz szalmat, ved föl, es vezd az dizno olban alomnak.
- 43 *Dögleletes marbarol.* Vegj betonija avagj bak nevö füvet, azt adgjad ennj, ha penig meg nem eszj az marha, törd meg, es itazd meg arrul, még el nem tavorzik az dögleletessek, mast ne adgianak.

E.

- 44 *Eczetet bogj kölj czinalnj.* Vegjed az szölö magvat, es azt szarazd megh erős-sen, roncz porra es ighen io etsettel erezd megh, es megjnt szarazd meg erős-sen, es megjnt törd porra, ted iskatulaban, azutan töcz egj kis bort arra az porra, mindgjart ighen jo etset leszen, főzhecz vele.
- 45 *Item azonrol.* Pinter kakat, puha, egj ujnj hoszara kel metelnj, az két vegit viaszos czérnaival io meg kel kötnj, az közepit kessel meg kel lukasztanj, egj kis rakas kocra [P] valot es atalagban be raknj, arra erős etsetet tötenj, azutan aprokent bort rea tötenj, az kaka leszen söpröje, szep tisztan tartja, ha utra vizzikis meg nem zavaroszjk, de az kakat jol meg kel szaraztanj.
- 46 *Eöklelet ellen.* Veres hagimat böven, beczi szapant vajba egiben rantanj, zöld poztora, mit flajstromot kennj, es az ökleletre kötnj.
- 47 *Etetes ellen.* Ha veszed eszedben, hogj etetöt adtak, fekete retket hasicz ket fele, rakd ket holnod ala es gjomrodra.
- 48 *Eger hazbol bogj kj vessen.* Holt lo körmet erőssen szarazd megh, es azzal füstöld megh az hazat, eger, patkan, még az gerennis el vész haztol.
- 49 *Item.* Szent Nicasius napian, minden ajtora irja azt, hogj ma vagjon Szent Nicasius napia, egerek, patkanok menjetek kj, és el vesznek az haztol, melj essik 14 decembernek.
- 50 *Ember dagadassarol.* Vizj tök leveleböl fördöt czinalnj, benne förödnj, es njersen be raknj magat.
- 51 *Eb el ne mennjen haztol.* Mosd megh az ebnek labajt vizben, es azt tolcz az kemenczere, akkor menjen az eb haztol, mjkor az kemencze megjen el haztul.
- 52 *Item.* Az haznak gazdaszonja laba közöt boczassa be az küsszöben az ebet, az mjkor hozzak.

F.

- 53 *Fogh faias ellen orvossagh.* Vegj harom gerezd fog hagimat, törd meg erőssen tanéron, kes hegjen haromszor temient, a' szerjnt sot, liztet, szep fejer tisztat haromszor, es harom czepe rosa vizet, es ezeket czinald egjüve, mint egj pagaczat, ted egj tizta papirosra, közd kjvül füle ala, az honnat fogad faj. Isten utan hasznal.
- 54 *Item azonrol.* Vegjed tarkont, gjömbert, apium magot, mastix magot, rosat egjenlő mértekkel es törd egiben, es forald meg io erős etsetben, mosd evvel fog faio szadat, es mindjart meg szunik az fog faias.
- 55 *Item.* Vegjed pap monja füvet es szarazd megh, roncz porra, elegicz megh viaszal, es tegjed hev teglara, avagj meleg vasra, es töczeren avagj czivenek veget ted az faio fogadra, az közet boczasd faio fogadra, es kj hulnak férgék fogadbol es azutan soha nem faj.

- 56 *Azonrol.* Cikorja füvet avagj tövit föld meg etsetben avagj vizben, mossad szadat.
- 57 *Item.* Poma granat hejat föld meg es azt kel rajta tartanj.
- 58 *Item.* Az mogjoro fanak olajat kel vennj az fejsze vassan, azt az utan egj kis pamuttal fel toltenj, ez az faio fogra tennj.
- 59 *Item.* Az torma gjökerből faragj le késszel, azutan kopian mej lobogo let volna, hajtogazd egjben, faczard kj, az tormat egj kalanban harom czeppet belöle, azutan az bal kezeden valo nevetlen ujoddal harom czeppet czeppencz az kalanban, masfelöl való füledben tölczed az orvossagot.
- 60 *Item.* Io az piom [!] gjökerből is njakara kötnj az fog faio embernek.
- 61 *Fej faias ellen.* Kapot njokból czjnal lugot, es azzal mossad fejedet.
- 62 *Festenj lovat hogj kel.* Vegj föl benne egj kevesse ket ujad köze, vesd az falra, hogj ha az fele az falon marad, io, a kanat meg kel szitalnj ritka szitalval, az korpajat ved külömb, ted egj uj fazekben, tölcz tizta hjege vizet rea, föld meg, foraljd meg erőssen, hogj meg föjön. Ha meg főt, fazekat ved kj az tüztől, had hüljön meg, az mint az kezed meg alhassa. Az meg szitat kanat ted egj medenczeben, az meg hült kana levet tölczed apronkent rea, gjurd meg mint egj tesztat, czjnaljd mint egj tsepüt belöle, az levet, mellet azelőt főztél, annak felét meg kel hadnj, aval fel kel erzettenj, de az tüzre kel tennj, az kezével meg kel higjtanj, ugj hogj hig legyen, az mint az hazat fűtheti, ugj fessed, olj melegen, az mint az kezed el tűrhetj az melegseget, az föl erzettenben töröt timsot vessed közjben az fel erzetesben.
- 63 *Fej zugas ellen.* Fekete ürömből lugot czjnalnj es azzal mosnj fejet, az ürmöt penig labara kötnj.
- 64 *Fulados ellen.* Pazmanj orvossaga. Mondola {tejet} olajt tehen hus levben agj meg innja. Probatum.
- 65 *Item.* Csipkefan mjmömö bojtos czomo terem, azt hassogazd meg, es egj uj fazekben föld meg vizben kenjer hej alat, azutan szürd le, es regvel estve igjal benne.
- 66 *Ferjussaga kjnek el vesz.* Szarvasnak szaraz czontja által vizellek, harmadnapigh meg vigaszik.
- 67 *Item.* Vegjed az mezej rosanak viragjat, negjed nappigh azzal kössed, meg inditja.
- 68 *Farsaba ellen.* Az kj heted gjernek, avval erőssen njomassa maghat, el mulatja.
- 69 *Feketes lo orvossagj.* Az fekete ürömben mjmömö fergetske terem, azt kerezd fel az koroban, egj kessel mesd el mind korostul. Ha följül talalod elevenen fergeczket, vard be veres poztoban, veres selemmel {ködd} közd be az üstökeben, massjkat serenjben, harmadikat farkaban.
- 70 *Item.* Palfi Miklos orvossagj fekel ellen. Bogacz koroban az mjmömö fereg vagjon, vet kj, es czjnaljd be mogjoroban spanjol viaszal, es közd eggiket serenjben, massikat farkaban, szamot tartvan rea, melj oraban kötöd oda. Kjlenccz napra vizsont azon oraban vid az foljo vizben, arcza viz elenjben az lovat, meg mosvan es azokat kj erzvan [!] erezd ala az vizen, ha kj vized az lovat, se az lo, se az ember melj mossza, hatra ne nezen, meg gjogjul.
- 71 *Item.* Stercum diabole apatjkaban vegjed, mint egj hüvelke az embernek, es azt az lo zablajara kötnj, es huszon negj oraigh az lo szajaban tartanj. Se ennj, se innja addig nem adnj, hogj ha pedig az fekélből viz folj, njncz annak orvossaga, meg kel döglenj.
- 72 *Item.* Keres csipke bokrok közöt vidlas forman levő növest, azt meg has-

czad, az lonak üstökiből, sereneből, farkabol szakas, es azt tekerd azon meg hassitot czipke bokorba egj kevesse, alal fél sjngnjre meg törvenj, had ot, ha meg szarad bele az czipke bokor, az fekelis el szarad az lorol. Probatum est.

G.

- 73 *Gutta ütes ellen orvossagh.* Gerljcze madarnak vegj veret, es agj meg innja, fogh szollanj.
- 74 *Gjümölcz hamar teremjen.* Hod fottan az agakat kölj törnj, mellet az ujsag-nak massod vagj harmad nap olcza be, valahan nap az ujsag utan otja be, annj eztendőre fog teremnj azon fa.
- 75 *Gjomor faias ellen.* Purgatio. Az petresselem levelet meg kölj törnj, es ruha altal altal [1] egj kanalban faczarnj, ha leve nem jünne, egj keves borba martanj es ugj kölj faczarnj. Az mennj leszen az leve, annj fa olajt hozza töltenj, es meg jnnja.
- 76 *Item.* Az fejer ürmöt szed egj talban, es igen erős etsetben forron öncz rea, melegen közd az gjomrara. Ver has ellenis ighen io.
- 77 *Görzcz lo labat ha bantja.* Az ser czap aljat, ezetet, vaiat melegicz egiben es mosd vele az lo labat. Vegj az patikabol dialta nevö kenötis, es kend az inat vele ször mentjben minden nap ketser vagj 3szor.
- 78 *Gjomraban fereg lonak es gelezta,* ha el hatalmazik az loban, es roszt feregh elejt nem veszed, meg hal bele. Meg ismered arrol, hogj nem eszik, hanem untalan hever es csak az vekonjat nezj. Oljankor vegj erős eczetet, töröt tikmonjat, töröt borsot, ember ganejt, vas port, fog hajmat, habard öszve es melegen tölczed az torkaban. Azutan ülljön rea egj legjn, izassa megh az lovat, azutan pokroczozza be jo. Oljankor io az tormatis aprora metelnj, meg sosvan abrakjaban meg etetnj vele.
- 79 *Gjümölcz fa nem terem.* Egj vagj ket araznjra furja meg az fat ala risul, tölczön beleje fa olajt, azutan egj czövekkal verje be az lukat, minden eszten döben teremnj fogh.

H.

- 80 *Hagjmas ellen valo orvossagh.* Vegjed fog hagjmat o haial, czinald megh, kend meg talpat az tüznél.
- 81 *Item.* Egj galamb fiat szepen meg sütnj, es vele mindenestöl meg etetnj, az kjn az hagjmas vagjon.
- 82 *Item.* Fejer lilium gjökeret, levestikomot es eleven rakot egiben kölj törnj, es annak az levevel kölletik az betegnek minden testit iol megh kennj.
- 83 *Himpok ellen.* Vegj szappant, timsot, mézet, tikmonja fejerit, fa olajt, egj keves eget bort, ezeket öszve keverven, közd rea haromszor egj más utan, Isten utan meg gjogjul.
- 84 *Azonrul.* Kiralj irat erőssen borsod megh, es fog hagjmat meg törnj s-egiben czinalnj, es rea kötnj, harmad napig rajta tartanj.
- 85 *Hurut ellen.* Eper levelet gjökerestül aszald meg, borba fozd megh, mind reggel, estve lagj meleghen azt igjad.
- 86 *Item.* Az czeresne fanak mézgaiait borral es vizzel öszve egyeljtenj, hasznal az regj hurutrol, es iob szjnt ad embernek orczajanakis, a szemet meg vilagos-

- sitja, kjavanssagot indit emberben. De ehomro igja, es mjkor czak borral elegiti, kö ellenis hasznal.
- 87 *Item.* Az uti füvet föld meg kenjer héj alat es azt igjad. Az fog hagmat törd meg, kend az talpat es teneret vele; avagy isopot föld megh vizben es azt igjad.
- 88 *Flo [I] tetem ellen.* Egj darab temsot kös egj ruhaban, forral fagjat meg erőssen, es az temsot martogasd az fagjuban, avval süsed meg az hotetemet.
- 89 *Avagy.* Mogjoro fara kös ruhaczkaban egj dionj sot, baranj fagjat sörpenőben mjkor for, martogas az sot bele, es sütögezd az holt tetemet vele, azutan gjogjiz be.
- 90 *Item.* Egj öreg on golobist laposiczd meg, es közd az hot tetemre. Aljon rajta harmad napigh.
- 91 *Item.* Az melj ember nem latta volna az hot tetemct, haromszor szemermes testjvel dörgöllyc megh az hot tetemet, el vesz.
- 92 *Hidegh leles ellen.* Vegj szapora füvet, ha hjeeg lölj ted az saruban, ha kis gjermekeket lölj, közd talpara.
- 93 *Item.* Az tormat törjek meg tizta borban, szürjek megh, igja meg mjkor rajta vagjon az hjeegh.
- 94 *Item hideglölestül.* Lo laban terden fellül melj szömöczu vagjon, vaja le, szarazd megh, ad meg jnnja borba, mjkor rajta vagjon az hjeegh. Mjkor teged hjeeg kj löl, egjebet ne czelekedgjel, hanem elso penteken semmit ne egjel, se igjal napestig.
- 95 *Hernjü kaposztat ne bancza.* Vegj vagj ket penz ara babert, tizta vizben erőssen föld megh, es ha meg hül, palanta magot aztasd meg benne.
- 96 *Haljog ellen lonak.* Mehet egjnehanjat meg szaraztanj, es szjta altal meg szjtalnj, azt lonak az szemeben fujnj.
- 97 *Item.* Szekfüvet az szerjnt meg szaraztanj, s-meg törnj, szitalnj, es szemeben fujni.
- 98 *[Item].* Kormot, mézel egjüt öszve kevernj, az lonak szeme haját gjakorta kennj vele.
- 99 *Item azonrul.* Egj uj tjukmonjat meg törnj vas kanalban, es annj sot hozza tennj, es azt egjben meg sütnj, egetnj, meg törnj, szitalnj es szemeben fujnj.
- 100 *Item.* Bor követ, melj az boros hordohoz szarat, meg törnj, szjtalnj, szemeben fujnj.
- 101 *Item.* Az bekanak héjat avagy teknőjét erőssen meg szaraztanj, törnj, szitalnj es szemeben fujnj.
- 102 *Item.* Töröt gjömbert, sot, tikmonj fejerit timporad sürön esze, azutan vegj egj darab njarfat, furd megh az közepin es rakd az ljukban, ugjan azon fa czappal verd be az lukat, ted az tűzben, had egjen meg az fa, az orvossag penig mind ösze sul, azt törd meg es szital megh, es fujd az lo szemeben.
- 103 *Hideg meg veszi ember labat.* Ved kj az hollonak az agja velejt es avval kend az labat.
- 104 *Hata lonak ha föl dagad njeregtől.* Pirjcz egj szelet kenjeret, de meg sosad, azutan öncz meg eget borral az kenjeret, közd az daganatra.
- 105 *Heverője lonak.* Kereszt czonton börit mezd meg, süsd meg, meg gjogjul.
- 106 *Hoiagh ellen.* Njncz iob, mint az kj meg tudgja sütni, de az inat oltalmaznj kölj, hogj az vassal meg ne erje, es meg ne sütödgjek, oljankor pirjcz kenjeret, öntözd meg eget borral, es közd mind az ket felöl, aljon rajta harmad napigh.
- 107 *Azonrul.* Vegj otatlan meszet, olcz meg erős etsetben, azutan czjnalj viasz-

bul mint egj dionit, ted az mézet abban, közd az hojagra, de az körmet io be czjnald, hogj ra ne huljon benne. Io az olljan olajjallis kennj, az meljben Isten tehenet tartjak.

- 108 *Hevsegh ellen.* Vegj tizta kut vizet, tjukmonjanak az fejerét üssd beleie, az hamut szitald megh szepen, három ujud közöt vesd be haromszor es ket kanal etsetet töcz bele, es crössen habard esze, aprodonkent ad innja az betegnek.

I.

- 109 *Ina ütes ellen.* Hermet fyat od el, eszedben veven, az inat tekerd megh véle, mint az baczkort, egj eiel tarcz rajta.
- 110 *Item.* Vegj egj marok len magot, liztet, három tjukmonjat, o haját, tord iol egjben mosarban, az utan kend szöszre, mint egj pagaczat, ted az par hamuban, es mjkor iol meg melegult volna, ved kj, tizticz megh fölljül az szöszit, melegen közd az lonak labara, s-meg vigaszik.
- 111 *Item.* Az uj vias sonkolt földz megh borban, közd rea, ötöd napigh tarcz rajta.
- 112 *Azonrul.* Meg ütöt inat lagjcz megh, dizno ganejt o haját, veres hagjmat öszve olvassa, kösse be véle, massod napigh tarczra rajta, azutan par luggal szappannal erőssen mossa megh, hogj semmj sjrossaga ne legjen az laban valo szörnek, azutan három tjukmonj(at) fejerit meg szjtalt mézben kavarvan egj törlő szürre kenje, kösse rea, harmadnapig tarczra rajta, vizben vele ne mejjen, azutan astassa le.
- 113 *Azon ina ütesről.* Vegj ket lat krispant, iros vaját sotalan, három penz ara eget bort, fa olaj, egj darab timso egjben computalvan, avval kennj az inajt.
- 114 *Jubok orvossaga.* Ha féreg vagjon az orraban juhnak, zab szalmabul füstet kölj raknj, sajt hazba bezarnj kel őket, füstöltetnj es kj [p] tüzöögik. Ha ször féreg vagjon az torkaban, бүдös követ timsoval elegitenj, meg törvén, vizel az torkaban töltenj, hogj. ha penigh nagj az epeje, soban korpat kölj nekik adnj, kj szjia az epéjébül gonossagot, az hegjekben onjeh [l] nevö gjöker mjndenfele njavalja ellen, juhnak ighen io soban meg adnj ennj.
- 115 *Ina sugorodik lonak.* Az levesticum viragját szedgjed üvegben, tölcz fa olajt rea, ted az veröfenre, had aljon ot napigh ugj, es kend avval az inakat, meg gjogjul, io az olljan inakat borostjannalis kennj.
- 116 *Jo lonak indulatja.* Ha azt akarod, hogj az czikobol io lo nevedkedgjek, igj ismered megh, az feje kjczjn es rövid, az szeme ighen fekete, az orra nem szep, az njaka gjönge, az serenje jobra hajlot es bojtos, es fodor szabassu, az farkais olljan, az szügje ighen széles, az hassa karczu, az monja ighen nagj es hoszu, az hata gerincze ugjan kettös, az körme ép, az fara szeles, az többjnél mindenkor előtte iar, mjkor vizre hajtjak, legh először lepik az vizben, nem felelmes es rettego.
- Nö az lo batodfü koraigh,* az kabola öttigh. Az illjen lovat harmadfü koraban kezdgjed tanjtanj. Az fogarol igj ismerheted megh idejt, ha vagjon holnapia az elő foga el hul, negjdedfü koraban ismeg mind allol, fölljül ketto, eötodfü kora utan advas foga kezd nönj, hatodfü koraban mind be telik az odva, hetedfü koraban mind eppen az foga, es az utan nehezen meg ismernj.
- Mind azon által tiz esztendeigh meg ismerheted az lovat, mert az első laban valo czitkojt, melj az czuklaja föllül szokot lennj, tapogazd megh az ször kö-

zöt, es ha az ot vagjon, el nem mulatta az tiz esztendöt, de ha az czitkeje el kopot, üdösseb az a' lo tiz esztendönél.

Az melj lonak nagy szemej es nagy orra vagjon, az oljan bator es nem rettegő. Az melj lonak melljen vadnak az szemej, es szeles pofaia, rövid, vastag njaka, az oljan meg fekszi az zablat, es erős szaju, nehez iarassa vagjon.

Az melj lonak az körme hoszu, es az sarka mint ha magassab volna az elejnél, az olljan lo gjors es futo level.

Az melj lonak szeles es vekonj körme vagjon, mint ha fellül le faragnak, az nem io, mert föllül gömbölegnek es homoru körmenek köllj lennj az lonak. Az melj lo alassaban az hatulso labajt ighen alaia teszi, mint ha le akarna ülnj, az olljan gjors es futo level.

Az melj lonak nagy ször vagjon az laban, oljan szolgálalo tarto, de nem lesz en gjors.

Az melj kisded lonak meljen vadnak szemej es hoszu fülej, az olljan mindenkeppen röst level.

Az melj lo alassaban kemenjen al, mjkor az farkat vonszod, io erős es tartos level, de röst.

Az melj lo gjöngé testü, az olljan nem utas es nemis hizik, nemis tartos.

Az mel lonak hassabas es szaraz labaj vannak, io, es szelessen hordozza az labajt, szeles fara es szüge, njaka vekonj, io.

Vadnak egjeb arantis sokfele fogjatkozassok az lovakban, az mellet ember könnjen eszeben vehet, ugj mint hoiagh, haljogh, holtetem, es egjeb sok fele njavalja.

117 *Lonak serenit vagj farkat meg akarod nevelnj.* Az csukanak ikrajat aztasd meg vizben, azutan füssuld az szörj köze vizestül az ikrat minden nap etser.

118 *Avagj.* A' ser verjczit avagj breczvat vegjd, mosd avval az serenit, farkat, ha özve verődik, mozd kj.

K.

119 *Kő ellen orvossagh.* Vegjed kömenj gjökeret, ronto fünek gjökeret, petresselem gjökeret egjenlő mertekkel, vegjed ennek felette az lapu gjökeret, annj legjen, az mennj az a' három gjökeret. Ezeket meteld aprora, edenben teven ellegendő vizet tölcz reaia, fozd meg erőssen, ugj hogj harmadresze el fojek, ennek utanna elen véle reggel es este mint egj fél poharnit. Ha ighen keszerű volna, edes gjökeret tegjenek közjben, ha hamar erik beteget, njolcz nap alatt meg gjogjul, ha pedig regj beteg, tizen ötöt nap alatt meg gjogjul.

120 *Ugjan azonrol regj Turzo orvossaga.* Vegjed szarka feje velejt, es szarazd megh, s-törd porra, es annak az porabol vegj ket arpa szemnj nomot, többet ne, mert artana, es id meg borba avagj vizben. Probatum.

121 *Item.* Rak szemet, csuka fogat, fejer gretat iol egjben kelj törnj es fejer borban megh jnnja.

122 *Kelevén ellen.* Vegjed ronto füvet, arva czalant, eb szölöt, törd egjben es kösd az daganatra, el oszlattja.

123 *Item.* Ha veszed eszedben, hogj keleven akar kelnj rajtad, az magad vizeletit igjad es el oszol, nem fakad kj.

124 *Ködök csömör ellen.* Meleg borban kömenj magot, anist, borostjant magvaval elegjczd, id meg, meg gjogjul.

- 125 *Azomul.* Csombor füvet avagj rutat, azis igen io, borban meg főznj, es innja meg adnj igen io.
- 126 *Mas.* Tjukmonnak az szekit ved kj s-annj sot hozza, pogaczat czinal belöle. es közd az ködökere.
- 127 *Köszvenj ellen.* Tormat főzd megh mezel, habard megh es közd az köszvenjre, kj uti ugj annjra, hogj akkor megh gjojtija.
- 128 *Köszvenj ellen, meljre az ifiu csaszarne Leszestjan urat tanjtotta volt.* Vegjed tikmonjnak szekit, egj lat saffrant, morsolj közjben az semlje belit, eze- ket megjnt ujonnan fejer tejben kel tennj, es tüznel meg melegitenj, hogj olljan legjen, mint az kassa, es melegen es melegen [!] közd az fájdalmas helyre, had alljon rajta huszon negj oraigh, es megh könjebitj.
- 129 *Mas.* Tehen hig ganejba főreztenj az köszvenjes embert. Ha keziben vagjon, annjra legjen az fördö, hogj az kezej benne legjenek az fördöben.
- 130 *Korpas, se tetves fejed ne legjen.* Az szarvasnak szarvat egezd megh, mosd meg hamujaval, borral fejedet, se korpas, se tetves nem lesz fejed. Borral es medve hajal kend megh, es szepten meg gjojgul. Probatum est.
- 131 *Konkolj ellen.* Mjkor az vetö kj viszj az magot vetnj, mindenik hod földben vessen petresselem magot, es nem leszen konkolj azon földben.
- 132 *Koppassagrol.* Az kinek haja hul, illjen keppen nevelljed: az kapotnokkat főzd megh lugban, mozd vele fejedet, meg erőssiti hajadat.
- 133 *Kehes lonak.* Az földj botsanak gjökeret törd meg erossen, es azt fatsard etsethen, io fele szappannal közjben tölcz a' torkaban, botsasd szabadon az mezöben, ha kj nem hannja tole az kehet, nem gjojgul megh, hanem meg ölj.
- 134 *Körme ha el valik lonak busatol.* Egj kessel meteld le az körmet elevenigh, az hol el valt, az szöritis el njrjed az sebejröl, az utan vegj uj tikmonjat, sot, oltatlan meszet egj arant, mind az három félet tölcz ösze, közd rea, harmad napigh aljon rajta, ha le veszed, azutan fa olajal kenegezd.
- 135 *Körmet melj lo el akarja vetnj.* Az fenö magot aszald megh, es törd megh iol o hajal, köz be az talpat vele.
- 136 *Körme ha megh hassad lonak.* Egj kesken veszöt öcz be az hassadas vegjben, ha az eleven igis hogj ne hassadgjon, az utan vegj uj szurkat, viazt, temjent, büdös követ, fenö szurkot, olvasd egjben egj tserepben, de igen el ne heviczed, ha meg keménjedik, tarczad az hassadasra, be mennjen, es fellülis legjen rajta. Ha az le hullana rola, czelekedgjel maszoris a' szerjnt, ha az veszöt be öltöd, feher liztet tikmonj fejerivel habard öszve, és kötözd avval.
- 137 *Kigjo meg csipi lovat.* Az melj füvet kjralne aszonj kaposztajanak hjiak, törd meg iol olajban, es kozd be vele az tsipest avagj harapast.
- 138 *Körme szorulassarol.* Talpat tölcz megh io meg faragvan az maga ganejaval egj süvegre <pat> homoru patkot üssenek ra, el mulattja.
- 139 *Koszös fő ellen.* Vegj timsot, fejer temjent, krispant, galjcz követ, lo hugjat, büdös kö, iros vaj, roka haját egjbe timporalnj, s-avval kennj, es meleg h tenen ganejaval be vernj az fejet ighen io.

L.

- 140 *Lep faias ellen valo orvosság.* Vegjed porczin füvet es főzd megh etsethen, kozd iol melegen a' lepedre, es ha kjvantatik, ketseris vagj haromszoris bizonjossan meg szabadul. Doktorok czudajara Isten utan hasznalt.
- 141 *Luponj kosti köszvenj.* Zanoviczj pallagon terem, földj bocza gjökere, fa

- boczanak hejat faragnj, arva czalan gjökeret, komlo veszejt kerteken [P] akar gjökeret, akar czak komlojat es belölök fördöt czinalnj, vagj haromszor meg föröztenj, lepedővel be fednj fördőben, Zanoviczat magyarol zonadnak hjiak.
- 142 *Lapoczkaja szarad lonak.* Vagdallja meg lapoczkajat erőssen érvagovassal, az véret vegje egj medenczeben, ha onnat nem volna ellegendő vere, vagja meg szügie éret, es annak meleg véreben keverjen ros liztet, es meszel eget bort, es o haját olvaszon közjben, es melegen verje be. Az inajt evvel kel kennj: o haj, fa olaj, egetbor, krispan, tehen vaj.
- 143 *Le essek to földre.* Belljncz fü magvat ad meg ennj abragban, mindgjart el döl, de nem leszen semmj njavaljaia, hanem tölcz füleben etsetet es fel kél.
- 144 *Legjek ne tsipjek lovat.* Az tök levelet törd megh, faczard kj az levét, es mosd megh vele, avagj kend meg vele az lovat.

M.

- 145 *Mel faias ellen valo orvossagh.* Vegjed cyprust, salljat, papa füvet, isopot es pap monja füvet egjenlő mertekkel, es tegj hozzaja füget, szaraz szőlöt, ezeket egjüt föld megh borban avagj vizben, főkeppen ha nagj hevsegh vagjon rajtad, es lagj melegen reggel es estve igjad, meg gjogjul.
- 146 *Meh annja ellen.* Telj zöd madra fü, marunka, vercs hajma, szereczendio, es szereczendio viragja, szekfü, gjömber, safran, tjukmonj, vaj, fa olaj, ezeket mind egjben prasolnj, es az mint el türhetj, rea kötnj.
- 147 *Item.* Vegjed az njakas töknek az belit, tjukmonjal vajban rancz megh, egj fél magyar süveget erős foralt etsettel oncz megh, es az fölljül meg jrt orvossagot kend rea, es vard be vele magadot, meg gjogjul. Probatum est.
- 148 *Mas azonrul.* Csombor füvet meg kölj főznj es egj uj göbreben tennj, arra tizta bort töltenj, es jres vaját az mennjre lehet tegjen, uj földő alatt lassu tűznel meg kölj parolnj, ket vaszon zaczkoban raknj az csombor füvet, annak előtte az ket ladekja iros vajal ket felöl melegen kennj, az ket zaczkot az mennjre lehet meg türhetvén melegségét, ket ladekjara föl kötnj, es harmad napigh rajta tartanj, meg meg ujtvan mas harmad napigh visselnj. Isten utan meg gjogjul.
- 149 *Mas azonrul.* Porcz füvet, ighen o háját erossen meg törnj, tjukmonjat rea ütñj, annak sjrjaval meg kennj, es az füvel föl kölj varranj, harmad napig rajta tartanj, ket harmad napigis meg ujitvan.
- 150 *Mel ember meg bolondul.* Pogats koro, fekete tjuk, iglicze tövis, partingus keresetlen, ket füstös haz, melj farral özve vagjon, annak az füstös szalmajában lopnj egj egj marokkal, betolica [1] füvet, fog hajma koszorut, az dio faban, az kj odvas, melj gatz talalsz, benne egj marokkal abban vennj, ezeket mind öszve kel timporalnj, es kedden kjlenczer kel fireztenj, czjtörkönnis kjlenczer, azutan szentelt temjennel es mjrhaval megh füstönj es le fektetñj. Probatum est.
- 151 *Madar ne egje az gabonat.* Nagj penteken olj vagj tiukot, vagj ludat, vagj barant, annak veriben kenje megh az merzet vagj talat, mellel merjk az vetőre valo buzat.
- 152 *Marulas ellen orvossagh.* Fejer malva russanak gjökert, fekete nadalnak gjökeret öszve törñj, tejben meg főznj, es egj darab iros vaját beleje tennj, labat vele lonak be kötnj, harmad napig rajta tartanj.
- 153 *Ibidem.* Borsz haját szappannal eget borban meg egetñj, es lagj melegen vele kennj inajt.

- 154 *Item.* Igen o haját, fa olajt, eget borban meg egetnj, avval kennj inajt. Probatum est.
- 155 *Marha döglük.* Tiuk tormat, rutat, puskaport es бүдös követ egiben comportalnj, es kenjerben ennj adnj az marhanak gjakorta, es tjuk ganejal, galamb ganejal, бүдös követ estve, reggel füstolnj marhat.
- 156 *Monja lonak meg dagad.* Fejer töröt gretat, sot, ves etsetben, habard el es kennjed az lovat az hol kjvantatjk haromszor napiaban vele.
- 157 *Item.* Majusban gjütöt vaját szallonaval egjüt olvazd meg, es kennjed vele, io az teglatis meg melegitenj, es alaja tartanj, es edes tejet rea töltegetnj, es ugj parolnj gjakran.
- 158 *Mebejdnek mas ember mej mezet el ne bordgjak, orvossagh.* Az körpü szaját medve hajjal kend meg, mikor elsőben kj viszed őket.
- 159 *Metel ellen orvossag.* Veres hagjmat apron apriczad, galiczkövet meg törnj, soban eggjut adnj az juhnak. Cancellarius orvossaga. Probatum est.
- 160 *Mel marha meg tetvessedik.* Cstronka [!] fat kelj keresnj, es azt a' fat főznj, s-avval kel mosnj az marhat.

N.

- 161 *Nem emezhet ember betegsegeben.* Vegjed három szerentsen diot, roncza porra, pircz egj vagj ket szelet kenjeret, es azt aztasd meg io etsetben, az szerecten <pok> porával hjncz megh az pirczat kenjeret, agj meg ennj. Es mjnek utanna meg ette, három oraigh semmit se egjek utanna.
- 162 *Nebéz betegsegről.* Teknjös bekanak szjvet vet kj es ted porra, az mjkor rajta vagjon, ad meg innja, ha vagjon fekete czeresne vízben.
- 163 *Azonrul.* Ha ferfi, vegjed hjm medvenek epejét, ha aszony vagy leanj, nösten medvenek epejet szarazd megh, törd porra, egj kes hegjen mennjt föl vehecz, agj meg innja borban vagj vízben.
- 164 *Item.* Mezej egeret szakazd ket fele, es annak vegj három czepe vérét, agj meg innja, mjkor rea jun, hasznal Isten után. Probatum.
- 165 *Item.* Ultima Marti, avagy prjma Aprilis melj njulat fognak, annak az njulnak vereben ruhat kölj meg kevernj, az melj embert avagy gjermeket nehesszeg bantja, azon ruhaczkabol egj darabkat meg aztatnj vízben vagj borban, es meg adnj innja.
- 166 *Ugjan azonrul.* Hohartol vegj ember szjvet, meg szaraztanj, es az kjn nehesssek vagjon, akkor meg adnj innja, az mjkor rea jun az njavalja.
- 167 *Nem bizik lo.* Lo hagjmat apron apricz, es zabban agj megh ennj. Probatum est.
- 168 *Item.* Vegj egj marok Isten faját, mossarban törd meg mindenestül, tölcz etsetet rea, es szürd meg, ha meg szal, tölcz az lonak torkaban, es tizenötöd napigh meg hjzik, benne valo fergetis megh ollj.
- 169 *Nillazasrol orvossagh.* Csalannak gjökeret meg mosvan apron meg metelnj, s-meg törnj massarban, főzd megh es közd az njlazasra, menten mehecz, meg kj meröles ellenis ighen io. Probatum est.
- 170 *Item.* Ha az njlazas följül fakad, az lo körmen kerezd föl az njlazast, es szed kj iol s-mosd megh etsettel, mind alal s-mind föllül, az után timsot egessd megh, tegj hozza oltatlan meszet es keves sot, törd össze, ros kenjernek also hejarol egj darab hjncz ra, azt az port körmen valo sebre közd ra, ket vagj három ízben, azután fog hagjmat, mezet, len mag olajt, törj iol egiben, kend kenjer

hejara, es közd rea, az mig kjvantatik, ha vad hus nöne, hjnczed galjczkönek az poraval.

- 171 *Nem albatik ember.* Keres fejer tomjent, barask magot, törd össze, tölcz erős etsetet hozzaja es czjnald mint egj teztaval közd az homlokara, el aluszik.
- 172 *Na alhassek ember.* Vegjed az hollanak szjvét, közd az njakara, valameddigh rajta leszen, nem alhatig.
- 173 *Avagj.* Az filemjlenek epejet ad meg innja.
- 174 *Niomja meg lo labat.* Vagj mas keppen meg sertj. Meleg sos borral akar etsettel most kj az sebét, az utan tikmonj fejerevel az mézet keverd egjben, es közd az sebre, had aljon harmad napigh rajta, azutan hjnczed hamuval, akar saru eget talpaval es soval, njomva valamjvel, de kezeddel ne, mert vad hus örömszt nö bele.
- 175 *Nem ganéjbat lo, nem vizelbetik.* Az rutat törd meg, vezd borban, tölcz a' torkaban, avagj egj darab szappant tolj az seggjben, vagj szapanos vizet tölcz torkaban.
- 176 *Item azonrul.* Az veres hagjmat, meljnek vegen az hartjaia, gjud az vassarajaban es meg indul vizeleti az lonak.
- 177 *Ne faradgjon megb az lo.* Közd egj nehan njul fogat az lo njakara es nem farad megh.
- 178 *Nivek vadnak böre köžöt es husza köžöt.* Vegj lo czontot, törd porra, tegj hozza zöd göröget, sosd meg az böret, evvel az <ket> porral hjncz megh, az hol az fereg fekszik, es kj vesz belöle az feregh.
- 179 *Mas.* Fenödezkabol az mjmömö czomo kj essik, vagj verjek kj es kössek njves barom njakara, kj essik az njv.

P.

- 180 *Pokolj varrol valo orvosság.* Vegj veres hagjmat, erős etsetet, ludnak szarat, öszve törnj, es egjbe egetnj, avval kölj kötnj. Probatum est.
- 181 *Azonrul.* Vegj figet, veres hagjmat, saftant, vaiat, tikmonjat, sosd meg erőssen, czjnald egjben, kend ruhara, es közd ra az varra.
- 182 *Pestis ellen orvossagh.* Vegj három eleven pokot, es három gerezd fog hagjmat, törd egjben, es egj keves etsetben es mézben egjbe timporalnj, az merget avval kel kennj, el oszol.
- 183 *Purgatio könnjü.* Föz turos etket, ves bor követ bele, es id meg ehomra, meg tiztitja gjomrodát.
- 184 *Patkoltatast lo nem alja.* A felöl valo füleben, az honnet patkolljak, eres egj golobiszt czernara kötve.
- 185 *Por banju avagj szaras körme.* Probatum est. Len magot törd meg iol, szjtald meg, io fele mézet, keczke bak fadgjat, arpa serben főzd meg erőssen, mjkor forn fog, törröt len magot tölcz közjben, lapoczkaival keverd, mjkor meg sürödik ved kj, es tölczed egj saru szarban, közd bele az körmet lagj melegen, had aljon benne harmad napigh, azutan ved le, ugj aljon annj ideigh, de az körmet ugjan kennj kölj, harmadnap mulvan ismeg közd be az körmet, es mind addig ugj banja[1] vele, az még aranzod, hogj kjvantatik, de addig vizben ne vid az lovat.

R.

- 186 *Ros ferges az lo.* Vegj fog hagmat, tikmonjat, fejer borban ösze kel törnj, torkaban töltenj, az sarkan valo eretis meg kel vagnj, az mjkor pedig itatod, az vizet meg kel hjntenj ros liztel.
- 187 *Azonrol.* Isten faiat io marokkal törd meg njersen, tölcz mezet, etsetet rea, szürd meg ruha altal, had higadgjon megh, tölcz az lo torkaban egj vakaron, megis hizik az lo.
- 188 *Raj kj ne mennjen kertből.* Nagj penteken, migh az nap föl nem kel, harom hatarbely vakandok turassat szedgjen, es azt vizben meg aztatnj, avval az vizez sövönt köröskörül meg öntöznj.
- 189 *Item.* Mjkor az meheknek likajt elsöben fel njtiak kjeletkor, egj kis gafort kölj az likak elejben-tennj dez kaczkara.
- 190 *Reszeg ember hogj az bort meg utallja.* Az feczket egezd megh, az porat ad megh innja borban.
- 191 *Avagj.* Az eleven karasznak hatat mezd fel es az veret czepegezd borban, ad meg jnnija, meg utalja az bort.
- 192 *Rotbad testi valakjnek.* Scordium nevö füvel orvossollja magat.
- 193 *Rost lonak orvosság.* Az odalon sarkantju heljet borotvald el egj tenernja, azutan vagdald meg er vago vassal az bőrít, törd meg az üveget kemenjen, es tikmonj fejerevel egjüt dörgöld be az vagdalasban, had gjogjulon be, es az utan probald meg, gjorsab leszen.
- *..... egj saru sarban közd bele az körmét lagj melegen, had aljon benne harmad napigh, azutan ved le ugj aljon annj ideigh, de az körmét ugjan kennj kel, harmad nap mulvan ismeg közd be az körmét, es mind addig ugj bannj a velc, az meg aranzod, hogj kjvantatik, de addig vizben ne vid az lovat.*
- 194 *Palantat es kapoztat hernju meg ne egje.* Fülben faczarot, mellet emberek hazakon tartanak, tör megh, es az palanta magot abban meg asztatnj, se balha palantat, se kapoztat hernju meg nem eszj.
- 195 *Ros jereg ellen orvosság.* Fog hagmat egetborba meg törnj, es az lonak torkaban kölj tötenj.
- 196 *Item.* Vegj veres varga festeket, egj meszelnjt, tölcz torkaban, ne hordozak, se ennj, se innja az nap ne adgjanak.

S.

- 197 *Szem vilagossitassarol valo.* Vegj köment, rutat, egerfarkat, törd esze, es erös borral elegicz meg, az utan faczard kj az levét, es avval kend az szeme körnjeket, le veszi az homaljossagot az szemerul.
- 198 *Azon szemfajasrul.* Egj tikmonjat meg kölj fölljül törnj, az benne valojat kj öntenj, es hellete mézet töltenj, es ket kes hegje valo egetet töröt timsot kölj bele creztenj, es az tikmonj hjban megforalnj, es mjkor ember le akar feküdñj, abbul egj czeppet kölj szemeben creztenj.
- 199 *Item.* Jo az bocza fan nöt gombais, ha veres borban aztatjak, es az embernek faio szemere rakjak.
- 200 *Süketseg ellen.* Fejer ürmöt beka epejével egjben elegitenj, es az fülben boczatanj, az fület tiztittja, a hallast iobbittja.
- 201 *Azon süket[seg ellen.]* Vegj az kosnak epejet, az aszonnak tejevel egjelicz megh, es erezd az füleben, es hasznal.

- 202 *Avagy.* Teknös beka(nak)t ted egy medenczeben, es verd megh egy veszővel, el hugjozza magát, es aztat az hugjat erezd az füleben.
- 203 *Item.* Vegjed az njulnak epejet, veres olajjal egjelicz ösze, boczasd az füledben.
- 204 *Avagy.* Az hangja monjat czjnald egy üvegben, tölcz tizta fa olajt rea, ted az tűzhoz, es mjkor io megh fő, ved kj és botsasd az füledben, ha regj siketis, meg gjogjul.
- 205 *Mas azonrul.* Vegj patjkaban kesserü mandola olajt es veres olajt, szep zöld rutaval törd iol egjben az olajokot, azutan szürd megh tizta ruha altal, es botsad az füleben.
- 206 *Item.* Vegj tizta vaját es az kosnak epejet, keverd egjben vele, es melegen tölcz az füleben embernek, tiz napiglan, meg gjogjul.
- 207 *Séres ellen orvosság.* Levestikom gjökeret o hajal erőssen meg törnj, az utan ket tjukmonjat hajastul meg törnj, eget bort töltenj közjben, es meg melegjtenj, az mint el szenvedhetj vele, be varranj.
- 208 *Item.* Vegj bor seprüt egy iczere valot, föld meg erőssen, hogj forjon, az veres hagjmat o hajjal böven meg prasolnj, az forro bor söpröben tötenj, az seprüfünek magvat egy maroknjt beleje tennj, s-kemennjen egjüt meg főznj, ruhara kennj, es be varranj, harmad napig rajta tartanj.
- 209 *Item.* Kesserö lapu gjökeret, saljat, olajt, kénjessot, ezeket egjben törvén, kennjed az sérest.
- 210 *Szaraz betegség ellen.* Vegjed az olljan tjukot, melj az tjukmonjrol meg hal, azt ted mind tollastul egy fazekban, az[t] erőssen testaval kjvül meg kennj, az szajatis, es azt kemenczeben porra egetnj, minden italban abban az porban adnj meg innja.
- 211 *Azonrul.* Keczke tejet reggel mjhelt meg fejk, mindgiart meg innja adnj, hasznal.
- 212 *Item.* Csinadociat meg törnj, borban meg creztenj, njersen az talpara kötnj embernek, ha meg szarad, meg gjogjul, ha meg nem szarad az cinadotina, meg hal ember.
- 213 *Szeltől zaballik az lo.* Azon esmered meg, az szjve igen dobog, az homlokan ket füle közep valo eret vagh megh.
- 214 *Szel meg ütj lovat.* Medvenek az epejet agjak meg innja vizben, meg gjogjul.
- 215 *Szaraz keb ellen.* Tikmonjnak hjiat aszald meg, törd meg es szjtalld megh, egy meszel etsetben, es az lonak torkaban tölcz ben[ne], ha egy először nem hasznal, ketser vagj haromszor czeleked.
- 216 *Szeplős ellen.* Árva csalannak vizjvel kel mosnj az szeplöt, es el vesz róla.
- 217 *Süljről orvosság.* Fekete ürömnnek füvet kenjer héj alat fejer borban meg főznj, tizen ötöd napig minden nap igiek ehomra reggel; meg gjogjul.
- 218 *Item.* Az árva czalat aszald megh, es törd megh, sebesicz meg az sült, azon porral hjnczed es el vész.
- 219 *Szjv fogas ellen, avag öklelet.* Végj mézet, tiztat, kend papirosra, az söprő fűnek magvat hjncz rea sürön, lagj meleghen ted az szjvere. Isten utan hasznal.
- 220 *Item.* Unjkornis czontjat, hodnak az monjat, babert, gjömbert, bors, saffran, meretlen, tarka lapunak magvat, kö rosanak magvat avagy gjökeret meg szaraztanj, borba mézzel meg főznj, kenjer héj alat, egjnehaszor elnj véle.
- 221 *Azon szorjtas ellen.* Vegj egy poharban egy kanal telfelt, egy kalan karacson mezet, egy kalan mak olajt, meretlen safrant, föld ösze, es kend kek papirosra, közd ra io melegen, ketseris.

- 222 *Ször fereg ellen.* Vegj malmak szalmaiat, szep tizta földön meg kel egetnj es az hamujabol par lugot czinalnj, abban az parlugban kölj ember labat aztatnj, annak fölötte ros kalazt vagj harmat mezel meg kennj, es sebere kötnj, avagi csak tartanj, kj gjün, mindanjiszer kel czelekednj, meg kj nem tiztul. Hassonlo-keppen az kapozta torsajat meg szaraztanj, meg egetnj, hamujaval parlugot czinalnj es ugj aztatnj, kalaszokkal ugj elnj.
- 223 *Siatica ellen.* Zab szalmat, csiczerj borso szalmajat, ökörfarkat, zöd petressel-met boven, ha levele njnczen, magat gjökeret, iglicze tövist, bis alma levelet, ezekből fördöt czinalnj, de hjdegh vízzel nem io meg hütenj, es ebben fürödnj haromszor egj mas utan. Isten utan hasznal.
- 224 *Sebes lo orvossaga, turos lo.* Apro bojtortant meg föznj, es azal mossad, ugjan azon bojtortant szaraztanjis, meg szjtalvan avval hjntenj, es az barazk fa levelet köjzben miscualnj, hogj az legjek ne pökjek be.
- 225 *Item.* Melj sebes loban fereg vagjon. Üveghezt grispannal törd iol egjben, vezd mézben, es eros etsetben.
- 226 *Item.* Az vad saffrant törd meg, es hjncz véle az sebet, meg hal az féregh.
- 227 *Az melj lo (bes) sebes, avagj begjes faban meg serödöt.* Az njul bört, akar njul haját, bak nevö füvet mind egj mertek szerjnt törd megh iol massarban, czinal frajstromot belöle, közd az sebre, es kj vonnja mjnden merghét.
- 228 *Sargassagh ellen.* Az maiorannat akar tavalit, akar ezidejt borban meg föznj, kenjer hej alat egj helben, mas helen meg hütenj, agja meg jnnja, aprokent.
- 229 *Azonrul.* Hevicz meg crössen uj teglat, az fejedet föld be ruhaval, erös etsetet töcz rea, hogj az para szajadba mennjen, egjnehanszor el véle.
- 230 *Item.* Job homlokatul veres selmet es sarga selmet keresztül az bal laba ujaigh meg mernj, viszont bal homlokatul iob laba ujaigh keresztül meg mernj, az sargha selmet folio vizen ala botsatanj, veres selmet penigh njakara kötnj, es kjlencz napigh visselnj, azutan az veres selmet rosa czjpkere kötnj. Njakara, kezere io aranj fonalat kötnj.
- 231 *Szaia meg vész embernek.* Végj eleven rakot, tölcz bort rea, törd öszve masarban, faczard kj, es mossa az szajat vele.
- 232 *Serénét avagj farkat lonak nevelnj.* Az csukanak ikraját aztazd meg vízben, azutan füssüld az szöre köze vizestul minden nap etzer.
- 233 *Avagj.* Az ser vereczet avagj breczvat vegjed, mossad az serenit vele, es lo farkat, ha ösze veredik moskj tizta vízzel.
- 234 *Szopotnjczas lo orvossaga.* Vegj három vagj negj tjuk monjat, fa olajt, egj vakaro altal tölcz a' torkaban föl vonvan az fejet az lonak, azutan mindgjart az igen meg főt rosot forrottan tolcz tarjstraban es vond oljan héven az fejeben, de ugj, hogj az orrat ne erje az meleg ros, hanem hogj igen melegen mennjen az gözj az orraban es szajaban, az fejere terjcz ket pokroczat, es ugj parold, azt penig czeleked egjnehanszor, egjtser egjszer napiaban, meg gjogjul.
- 235 *Szaradna lo laba es hol szörj nem nőne.* Tavaszj baranj fadgjat, o haját, len mag olajt, mézet, fa olait erezd egjben, es melegen kend véle szörj ellen, az hol kjvantatik.
- 236 *Mas. Ha laba dagad.* Az o haját fa olajjal erezd egjben, tölcz eget bort rea, gjujcz meg rajta, had egjen, es kend melegen az daganatjat, de az körmét be közd, az utan szappannal es eget borral mosd az daganatjat, az tajtekot had rajta szaradnj.
- 237 *Szem fajas, haljog ellenis embernek.* Tjukmonjat kemennjen meg sütnj, azt kette vagnj, az sargaiait kj vetnj, helette egetet timsot beleie tennj, es be czj-

nalnj szösz köze, par hamuban tennj, egj tikmon sütig ot tartanj, azutan tukmonj haját le vetnj s-meg tiztjtanj, aprora szagatnj, rosa vizben hannj, azt az rosa vizet embernek szemeben czepegetnj. Isten utan hasznal. Probatum.

T.

- 238 *Tüzes foljosso ellen orvossag.* Az mezet iol sozd megh, es körös körül kend meg az daganatot, meg gjogjul. Az pöffeteket meg gjönje meg szaraztanj, hjncz avval a porral. Isten utan hasznal.
- 239 *Turos lonak orvossagh.* Kesserü laput földz megh erössen, s annak levevel mossad, arva czalant meg szaraztanj, es avval hjntenj.
- 240 *Item.* Apro bojtortjant földz megh, levevel mossad, fekete gjaparnak levelet szarazd megh, s-avval hinczed.
- 241 *Item.* Otatlan mészet meg törnj, timsot, tizta mézet öszve kevernj, es eleven tűz köze tennj, ugj hogj igen el egjen, azutan ujonnan meg törnj, lovak hatat azzal hjntenj. Probatum.
- 242 *Item.* Beljncz nevö füvet meg főznj, az levevel mossad turjat, azon füböl szarazd meg, meg törvenj hjnczed az sebet igen hamar gjogjul.
- 243 *Item.* Az kigjo hagjmat földz meg vizben, es tölcz feljnj regj sert hozza, mosd avval az sebet, az fübenis kös rea.
- 244 *Item.* Saru talpat, dizno czontat, czukat hejat, ezeket czjnald porra mind egjüve, es hjnczed vele, meg gjogjul.
- 245 *Torka megh dagad lonak ugj, hogj az etelt nem njelbetj.* Vegj ket vagj harom tjukmonjat, habard meg etsettel, azutan egj unj temerdegtegnj fara tekerd ruhat, az lovat le döntven ted azt fat torkaban, az meg czjnalt orvossagot tölcz az szajaban, fara tekert szöszel dölgöld ala avval ugj, hogj ha fakadek volna az torkaban, meg fakasztana.
- 246 *Tetves lo laba orvossaga.* Vegj otatlan meszet, erős etsettel öntözd meg, közd rea nagj héven, es tarcz rajta neg nap, hogj az böre le megjen. Vegj o haját, mézel egibe kel törnj es földz meg erössen egiben es avval kölj kennj.
- 247 *Item.* Timsot, fejer tömjent, grispan, roka haját egiben kel törnj, es avval kölj kennj, io az meleg ganejialis be vernj.
- 248 *Item.* Keres meg az tetőben, az öljd meg vagj kettőt az lo labanak elejn valo körmenj, mind kj vesz belöle.
- 249 *Avagj.* Ha farkas labaval haromszor meg vakarod az tetves marhat, mind kj vesz belöle.
- 250 *Tövis lo lababan ha akadna.* Kj ne vond belöle az tövisset, mert meg czomosodik az laba, vegj eleven rakot, o haját, es njul haját, törd öszve mossarban es czjnal frajstromot belöle, közd az sebre, kj vonsza az tövisset.

V.

- 251 *Verrel vizellik lo orvossagha.* Ruta vizet borral, etsettel az torkaban tölcz njolcz nap egj mas utan.
- 252 *Item.* Veres hagjmat es fog hagjmat földz meg egj icze vizben kenjer hej alatt, kesserö hagjmaival egjüt igjad.
- 253 *Ver has ellen orvossagh.* Viza hojagot földz megh tehen husban es agja meg jnnja, vizsont az envet földz meg, ad innja, bis alma leveleböl fördöt czjnalj es abban föröztenj. Isten által hasznal, ökörfarkat hozza teven.

- 254 *Azonrul.* Egeret egezd megh porra, csak porat ad borban avagj vizben meg innja.
- 255 *Item.* Ket szem főt szilvanak magvat veskj, a' helet tjmsoval meg töltenj, es azt el njelnj, de ne igjek rea.
- 256 *Azon ver has ellen.* Az lenczet föld megh tizta vizben so nélkül, erezd egjben sarga viaszal, es törd megh, egjel abban ket vagj harom estve, de harom oraig ne igja rea.
- 257 *Item.* Az kek papirost mezzel kend meg, mezen fölljül szerezzen diot bőven rea faragnj, az ember hassara tennj.
- 258 *Item.* Az njrfan termő gjöngjöt szed le, szarazd megh, es törd megh, egj kalan borban kölj kevesset meg adnj innja, az a' por egjnehan csztendeig el al törve.
- 259 *Vizj betegség ellen.* Az dio mjkor akkorban vagjon, mint mjkor licitarjumot szoktanak főznj, szed le, es aprora vagdald es vizet venni. abbol az vizből harom kalalnjt, es bortis annit egjbe töltenj, haromszor kes hegjen bor követ vehecz, annit közjken vetnj, öszve elegitven, meg kölj innja reggel, estve, az meg kjvantatik, ugj el vele.
- 260 *Vért hanj ember.* Vegj aspiumot, rutat, saljat, forald meg keczke tejben, agj meg innj betegnek.
- 261 *Vidamon iarjon az lo es prüszögjön.* Az abrak közjben apricz egj keves aspium gjökeret, es vidamon iar.
- 262 *Vizeletj ha megh al lonak.* Közd az lovat olljan bocza fahoz, melj az sövény köze volna fonjva, hasznal.
- 263 *Vér has lovon vagjon.* Tegj egj halat az tűzre, had szaradgjon iol megh, az-utan meg törven porat az abrakban ad meg enni az lonak, es az sarkantju eret vagd megh mindket felől.
- 264 *Item.* Tejet, keczke tej ha lehet, meg foralnj, kj venni tüztől, vagj ket penz ara timsot beleje vetnj, s-meg kevernj, sokaig benne nem io tartanj, egj edentől massikban köl töltenj, ugj hütenj es lagj melegen meg adnj innja.
- 265 *Üszögös buzad ne legjen.* Az mjkor elsőben vetnj megj, az nap hazadat kj ne söpörtez. Az első zakot, meljből először kel vetned, fejcz kj alol, es onnet tölcz az vető abroszban, azon esztendőben üszögös buzad nem lészenis.
- 266 *Item.* Mjkor föl szorjak az buzat, mjnek előtte mernek, hjncz megh listel az meczet vagj garmadat, üszög nem leszen, ha el veted.

Z.

- 267 *Zabolat szeresse az lo.* Kend megh az zabolat mézel, meg szeretj es hozza szokik.
- 268 *Nehesseg ellen embernek.* Vegj hohartol ember szivet, szarazd megh, es az kjn nehesseg vagjon, akkor ad meg innja.
- 269 *Hideg löles ellen.* Benedictio B. Salvatoris de horta ordjnis S. Francisci Reformatorum potentia Dei Patris + Sapientia Dei filii + Virtus spiritus sancti + liberet te ab omni febre tertiana, qvartana et continua Beato Salvatore orante pro te famulo suo (vel famula sua) Dominus te N. benedicat + et ob infirmjate ab omni malo, te semper defendat. Amen. Mjkor rajta az hjdegh, kösse az njakara. Isten utan sok emberseges embernek hasznalt.*
- 270 *Lo betegsege, belső njavalja.* Eövenj gjökeret, retket apricz aprora, abrak közöt agj megh enni, beteg lovadnak. Njtraj katonak orvossaga. 1665.

Révay István
**PRÓBÁLÓS
BIZONYOS ORVOSSÁGOK**

1662

Pekler György másolatában
1693

Probalos Bizonyos Orvosagok.

Mellyeket Néhay Révay István Uram ö Nagysaga Constantiopolban az Török Császár
Fenyec Portaian lévő Főlovasz Mestere kenyvebül irt le.

Anno 1666

8 May

JESUS

MARIA

JOSEPH

Non jacet in molli veneranda scentin [?] lecto.
 Gutta lavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.
 Sic homo fit doctus non vi, sed saepe legendo.
 Lectio lecta placet, decies repetita placebit.
 Ut ver dat florem, flos fructum, fructus odorem.
 Sic studium morem, mos sensum, sensus honorem.
 Multa rogate, rogata tenete, retenta docete.
 Haec tria discipulum faciunt supacrare magistrum.
 Quaere, recondare, retine, lege saepe relecta, sic omnes claves tibi dat
 sapientia recta.
 Pauca loqui, sua verba loqui volt providus, non qui
 talibus asvescit, summa cum laude senescit.
 Qui bene volt fari, bene debet praemeditari.
 Rare charus erit, qui profer omnia, quae scit.
 Fac bene, dic parum, si vis te redere charum.
 Fac male, dic multum, si vis te redere stultum.*

- 1 *A ké jo lovat akar megh ésmérny testerül, vagy egyéb alápotyárul.* Minde-
 neknek előtte illik, hogy az jo lonak legyen látatya, kének kicsin feje vagy
 es hegyes, es a' kinek szarasz a' feje; haragos tökintető, gyömbelö derekü,
 telles testü, témérdek veseiü; melly lo tista fekete, hogy sem szár labü, semmi
 file iel nincs raita. Jól valnak a' féle lovakbul munkara.
- 2 *Melley fekete száru nibuly feirrel megh petyegetett.* A' félékben lesznek végh
 kedüü, jelecsben, ha az ke jo laba szár, jo futók.
- 3 *Melley lónak szőz szemén, vagy az fején.* Azokbanis kövér lovak valnak.
- 4 *Az mellynek farka alatt nem égen sziles a' farka.* Az mindenkor jo mun-
 kása, melly hamar futatassais jo lészen, es köviris.
- 5 *Az melly lonak köver hassa allya vagyon és széles.* A' filekben erős lovak
 valnak, de az szajok anyra vonytos, hogy az ember nehezen tarhattya megh.
- 6 *Melleynek az szeme alát vikony csontya vagyon.* A' file lóis erős szaiu.
- 7 *Az melly lónak kicsin hegyes feje vagyon, és az föle közet hegyes csont.*
 A' félek hamar lóvak lésznek futassra; nemelleyek pedig a' félek, szoksor a'
 labakot nehezen szedik fel.

- 8 *Az melly lónak begyes fejecskeje vagyon.* Vigab kedüö, hogh sem mint az kének le fűgh a' füle.
- 9 *Az melly lónak vikony, hosszú a nyaka vagyon, és kés fülecskeje, a' test szép gömbelü.* Jo és hamar lovak valnak.
- 10 *Az melly ló batulsó lábát igen tavol hanya egy mastul.* A' félek nem lesznek köverek.
- 11 *Az melly lónak batulso laba egen hosszú és nagy, sok szőr vagyon raita, jelesben csuklojában.* A' féle lóvakban munkara jok valnak, de nem égen fölette futassa.
- 12 *Az melly lónak hosszú szaray vannak, és az vikonya széles, batul magossáb hogy sem elől.* A' fele ló hamar futhat, ha pedigh széna szürüs vagyon, az jo léssen, s vég kedvü szökesre, tombolasra.
- 13 *Melly lónak nagy ora likja vagyon és nagy szemei.* Azok vidamok léssnek.
- 14 *Az melly ló füdet vagy meszet rág.* A' fele nem egen kövér.
- 15 *Melly lónak vacsarádiát erössek buznák, és ha megh albattya.* A' file lo munkara, de nem futásra valo.
- 16 *Melly lónak széles szeme, pofaia, melly rövid nyaka.* A' félében valik, a ke égen megh fekszi a zabolat.
- 17 *Melly lo égyen köver.* Usztasd megh jo vizben, az lo ereinek égen használ az az, a hastis mértékletessen megh tartya. Ha penégh füle igen hosszú, a file lóvat ne ustasd, jo lehet <k> a hassa megh hidegöl az hévségben, az viz nike nem teczik, de ugyan alkalmas abrakal sem hizlalhatot megh.
- 18 *Az melly lo férjes kezd lenni.* Ezen ismired megh.
- 19 *Az melly lo igen törli magát a' falhoz.* Az ollyannak topogasd meg a' mony nyat, ot talansz mint a' djo, dagadast, és aszt husicz meg, rakva fcreggel talalod. Vegy egy kés gris pant es mustar magot, öszve törvén azal kend.
- 20 *Az melly lovat megh nylaznak.* A' helyén a' lo kormét vaid megh késsel mind adigh, még vért nem ereszt, osztan szép nad mészet feir töri egy üve gyömbirel, es tulcs beli, báran y fagyuvál, es feniü surokkal, meleg vassal süsd bé, de valami süvegh darabot tegy rea, hogy szép langya tarcsa labat. Az ollyan az ollyan [!] lovat pénegh harmad napigh kell tartani álasbán.
- 21 *Item.* Vond le rola az patkot, és végh kölest, föszd megh jo, egy kés olait, koszd a' ló talpára. Elözör lasd meg, ha vagyoni genegséghe benne, az utan vegyed a' ló szürüt, és tulcsd osztán eczetet rea, egy hév vassál az likon égesd beli a szurt.
- 22 *Item.* A körmét faragd megh, azutan jo vegy mézet es tikmony feiért, eczetet. Habart öszve, és köszd a' lo körmire gyakorta.
- 23 *Item.* Sotalan jrro vajal erőssen kend a' lo körmit melegen.
- 24 *Item.* Mészet, egy kövés kén követ szép aprora tövén melegen tölcz a lo körmire, tégy könder szöszt rea, had allyon jó rajta. Ha masod naps santul, is-meg hasonló képen cselekegyél.
- 25 *Item.* Arva csalánt, borsót, gyömbért, erős ezetet egyebe temperalvan kötni kél vele.
- 26 *Melly lovat megh vagnak, szurnak begyesterél, vagh ba turos volna.* Csina-donia neuü füvet, diszno csontot, csukanak keresztet törd porra, hincsed véle a' lo turiat.
- 27 *Item.* Maduczina gyükerét gyengén vakarvan csinaly flaistrom format, tet a' turra, igen jo.
- 28 *Item.* Kakuk füvet föst erősen tiszta viszben, azal mosad.
- 29 *Item.* Oltatlan mészet, tikmonyak feirét habard össve; sürü legyen, mint a

kassa, es tet egy ediben, hogy megh szaragyon. Azutan porra törvön hincsed véle.

30 *Item.* Lenmagolait, tikmony fejerit köverd oszve, es kender szoszt kever beli, s mikor fel a' lora nyerget akarod tenni, anni helye[n], melly koru a' tur, mészdeki. Ted rea a szösz, heveded bé, s ugy jarhacz raita. Minden szalasón nisd.

31 *Item.* Lo csontot egetd megh, es fel anny meszet, elegécsed osze, azzal hincsed.

32 *Item.* Sant tálpot, csinadoniat tert porra; diszno csontot, ruha haiát, az vasta nyeredeket égesd megh, az hamujával hinteni jo.

33 *Ha vad hus van benne.* A sebet mindenkor vajas borral mossad melegen. Csalan magot törd megh hincsd rea.

34 *Item.* Csinadonia fővet gyükerestül aszald mégh, és borban fuszd; törrd porra, azzal hincsed.

35 *Item.* Csalannak a' magvát fösöd borban, azzal mosd megh a' sebet, es zöld hincsd beli.

36 *Item.* Barány fagyat, viszat, terpinat együd füsöd megh, azzal kennyed sebet.

37 *Item.* Haiát, fa olait, éget bort, tement, foghaimat, borz háiat öszve temperalvan azál kenyed.

38 [*Item.*] Végh kender magot, és Szent Benediki füvet, melly haz tetéjen terem. Jol megh törd mosárban, tiszta ruha altal szürd le a levét. Ezekét egyecz ökve, szüsze tévén kend a' sebet.

39 *Item.* Keseru füvel megh szuld, mossad, az levelét rakiad rea.

40 *Item.* Fenyu fának az az sziad le faragván bellö haiat penégh borban füz, azzal mossat.

41 *Item.* Apro boitorlánt borban füz, azzal mossad, es levelet kosd rea.

42 *Item.* Tüszes vassal a' helylén vony keresztet, soval hics megh, es fellül meleg h kenyérél kosd bé.

43 *Item.* Farkas almát füz megh, levével mossad, levelét kösd rea. Jo, ha füvet porra teszed, azális hinteni.

44 *Item.* Tiszta mészed annyi <oltatlan> otatlan mizel csinalt öszve mind a tész-tát, azutan üzd ket fel a tüzet, es tulcs a' tűz helyre. Had megh szarad, ted porra, ezzel hincsed.

45 *Az melly lo nem bizhatik.* Fénum grekumot keverd porban, es aszald meg; lo hagymanak hinak egy fővet, ezeket egyeben jol törvén ad megh enni abrak köszöt.

46 *Item.* Ürmet es bakeret <förd> törd jol oszve, es melegen tulcs az lo torkaban.

47 *Item.* Borostyan fán teremet gombát ell szavard jol borban, melegen ad megh inya az lonak, akar penik abrak köszöt kemény ma es borban egyeletvén ad megh ényya.

48 *Item.* Kít vinyi kender csöpöt marics fenyü szurokban, ted lonak a lábára, ha egiz nap harmad nap egy kévés lisztet, korpát, söt, eczetet; ezeket habard öszve, es dgyakorta mossad.

49 *Az melly ló fosik.* Vegy árpát, pörgöld megh, es ad megh enny abrak köszöt.

50 *Belöl mindén féle betekségrül, mellyek az loban vannak.* Szasz tikmonyat üsd erős eczetben, melegics megh, tülcz a' ló torkaban.

51 *Item.* Jo eczetet, es fél poharni sott, oncsd ezetet közé, tölcz a' lo torkaban; tis nap cseleked.

- 52 *Item.* Hangya hatart ted fazeghban, tölcz vizet rea, földz megh jól, had megh hidegölni, ad a' lonak innya gyakorra.
- 53 *Item.* Medve épet, busza histet eczetben habarvan fügeszd fél, had szaragyon, megh száradvan tördd porra. Ha szűgseg leszen rea, mindenkor adhacz lonak abrak közot.
- 54 [*Item.*] Vagd megh a' sangatyü eret, az vérét ad megh enni abrakban.
- 55 *Item.* Uti fővet erőssen megh törvén(y) egy kévis eczetben ad megh innya.
- 56 *Ha penig kepsed, hogy az tüdeje rothadna a' vagy veszne.* Egy füvet hinak hárbál, vagy kutbol invitnak. Aszald megh, es abrak közet ad megh enny.
- 57 *Item.* Eb véret kender magyal csinald öszve, es kend a' sügin valo eret.
- 58 *Bokajaban melly lo varas, és mas (tul) vartul és jo.* Hunyor gyükerit hugyban földz megh erőssen, azzal mosd, azutan ember ganaial kösd bé.
- 59 *Item.* Len magolait, ui viaszat, fa olait es kén követ habard öszve és kend véle.
- 60 *Item.* Csinaly ürömbül jo pár lugot, és azzal mosd a' lovad, azutan végy kén követ, chrispanyal egyéltvén; az mossas után köll kenni.
- 61 *Item.* Szalonat három szerben takard papirosban, és gyűsz megh, mind adégh egésd megh, megh megh nem égh mint a' papiros. Azutan azon éget szalonat ted vizben, onnit ké vévén ted mozarban, alkalmas puskaport hozza tevén törd özve, és azal kent a' lovát.
- 62 *Item.* Vegy örvény gyökeret, földz megh a' lo vezclétben, azal mosd.
- 63 *Item.* Kénkövet, zöld görögöt, ó haiait, vardi nevü füvet és ember ganaial egybe temperalvan mind egy sird, vakard le lónak a' varai, azzal kend az verőfenyén vagy melek házban.
- 64 *Item.* Répa levelet ó haial soval földz meleg, tiszta vizben, es mosd véle a' lovat.
- 65 *Item.* Körös fanak az vizél mossad, megh gyogul.
- 66 *Item.* Erős par lugal mosd megh a' lovát, azután puska porral egyeletven eczetet, azzal mossad.
- 67 *Item.* Vegy egy fél fontot koz olait, es három font viaszat, főz megh fazégban, és könt vile a lovat.
- 68 *Item; ajakán ha vagyon.* Vegy söt, bort, kövel, eczetet és fa olait és makot. Ezeket mind egybe kell egyelténi, először mindenkor parlugal mosni, azutan azal kel könny.
- 69 *Item.* Ürömmel csinaly párluggal kol mosni, az utan kénkövet, chrispant, ó haiait törd özve, azal kend; Toly fábul minömő viz ki csöpök, azis jo.
- 70 *Item.* Végy az aranyí mértikü jros vainak negyed részed, ki nem vizben volt, tikmonak sargáiát. Ezeket törd porra, és verőfenyre vagy kemenczére töd, hogh ell olvagyon, azutan kend véle.
- 71 *Lo dögh ellen.* Egy lat bai fü magot törr porra, tölcz bort rea melegen, es tulcz a' ló torkaban, a' kar penigh a két fülcben, ved ké a' mérgét.
- 72 *Igézét ellen.* Földz megh erőssen az babot vagy szabot, mosárban törd megh, facsard ke erőssen, és azal köl keny egizetet.
- 73 *Ereje az melly lonak megh sugoroszik.* Az ebnek az sziriat, mint egy fél font köz olait, fél messély mizet foraly egyébe, közd véle; az ébb siris annyi légyen, mint az olai vagy mez.
- 74 *Lo fossás ellen.* Vagasd megh a' vak éret.
- 75 *Fekelly ellen.* Vécscd ell az orra csikiát, ell mulattya. Az tyuk mony hártyaiát csinald föl rea, hogy szepen bé fügye, es egy nehanszor megh alyon raita.
- 76 *Item.* Requira aviculam alandam, et liga colum equi.*

- 77 *Lo fejet, ha varas.* Timsot, ürmöt, ó haiat, kinkövet törd porra egyben, mosván a fejet kend véle.
- 78 *Farka tövében ha feregh vannak.* Megh ésméred, mirt férget megh fogyhátot, mint a' djo. Megh borotválván mesd fel, és a' sebre szöld görögöt, belenk füvet porra törvény tulcz sebébe, de be közd, és megh oly a' férgeket, a' lo penigh megh vidamul.
- 79 *Ha penigh eszt ell bagyot, a ferek mint ell tellik, a lóvat egy ölbetet megh.* Egesd megh minden helyet, kiben a' ferek fekszik, azutan szöld görögöt, ken követ hely lo tetem, eczetet, törd a' porra, hiezd a' szebére. Ha az nem haznal neki, vegy ürmöt, annak lévő, menyben egy lépedot megh masthacs, es az az felül megh irt porral hincsed bé, föld be a' lepedovel, haromszor czeleked. etc.
- 80 *Gyomrában az vagy hassában ha fereg vagy.* Egy <fereg> marok mákot egy pént tiszta savaniu borban füsöd megh, es hidegen tulcz a' torkában.
- 81 *Item.* Ürmös vizet tulcz a' lo torkában, es megh hálnak.
- 82 *Item.* Egész ürmöt az orra alatt, hogy az füzti torkában mennyen, akar penig ha varadicz fünek virágjat ad megh enny, vagy gyürü vezö hiat és diszno szurét vagdald a' porra, aszt ad megh enni a zab közöt.
- 83 *Ha az gyomrában férég vagy.* Vegy erős eczetet, tikmony haiát, vas port, borsót. Ezeket törd öszve, foral megh az eczetetben, és hidegen tülcs a' lo torkában.
- 84 *Lababan há fereg vagy, két farkasnak hinak sebnis.* Ezen ismered megh, hogy az lo igen tekered, és ket felül az viret nizi. Isten faiat ezet[ben] fuzd megh, es egy mogyoroni vaiat ves béle, hidegen tülcz a torkában.
- 85 *Item.* Laban ezen ésméred megh, hogy az tirgye allat kelis dagat, mint egy djo. Vegy két sinyort, és az kelevény fölöt és allad koszd megh. Megh meczvén ké megyen belöle a' fireg. Egésd tuzes vassal, zöld görögöt ted rea, had allyon harmad napik raita.
- 86 *Csonyat melly lo faidallia.* Igy esmered megh, hogy helyet sohul nem találja. Egy füvet hinak elonek, aszald megh, és aszta port abrak köszöt ad meg enni lonak.
- 87 *A melly lonak valami botrankozás vagy.* Vegy egy kevis ember vizeletét fazékban, éget timsot törd a porra, ismit ani soot. Ezeket mind csinald öszve, mind egy tarack-glyobis, es egy darabot tegy a' ferö fényre, hogy jól megh szaragyon, és ved rea az lovat, had allyon raita.
- 88 *Item.* Végy ezet, vas port, éget bort, tikmony heát törd porra. Ezek penigh mint egy áránt legyenek, és melegicz megh alkalmassint.
- 89 *Item.* Lo csontot égéld jól megh, annak a' porrával hincsed a' ló férég sebetitette volna, hamar penigh szál megh a' férég.
- 90 *Ha férég turia a' ló testét, vagy csöpi.* Vegy lencset, éges porra, es asztat hincsd beli.
- 91 *Avagy a melly lovat igen a' férég csöpi.* Vagy ki vagasd megh a' nyelve alatt valo éret, es az vizre had folyon a' torkában.
- 92 *A melly lonak ell közdödik vagy vacsoraian, vagy egyéb testiben a' fereg.* Igy ésméred megh, hogy a' lo igen torli magát az falhoz. Nizd megh, és talalz ot mint egy djo oszvegyüli a' bür alatt. Mesd fel, es kalmaroknal talalz a' féle fekete szint, kével egy maszt fesztik olyant vakaroz beli. Az patikában penig talanz szamaranak hinak, aztis vakard beli, es mind megh hal.
- 93 *Item.* <mosd> Kerezd megh a' ló vazarloyaban talaz olyat, mind egy monyoró, lukasd meg éles kessel, es dorgold chrispanyal, megh hal a' fereg tule.

- 94 *Item.* Vagy papo [?] rudnak gyökerét, a' fü ollyannal, mint egy struccz tol, gyukerit apron kel metelni, és abrak között megh adny a lonak.
- 95 *Item.* Kappannak a vérét, s egy kés sot, apro malasnak a' vérét a' ké anny legyen, a' ké tikmony ziaban férne, tölcz a' lo torkaban, es két vagy három oraig jartasd.
- 96 *Item.* Borneyunak vériben, mint egy etesiegh tülcz a' lo torkaban.
- 97 *Item.* Egy marok ember ganiet, szöld foghaimát, tehén ganaiait. Ezeket fris vizben tölcz az ló torkaban, és pokroczal föld bé jól, hogy melegülyon.
- 98 *Item.* Lo csontot törd porra, tegy hozzá chrispant, azutan kösd megh lonak a' bőrét, kiben van a' fereg.
- 99 *Item.* Az üti funek gyükerit, kit öszel aznak, ted porra, es a lonak mind egy kalanég ad abrak között, más fel calanigh be veheti, a gyermek negyet reszt.
- 100 *A lonak has férék ellen.* Az első valonak az orraban, ha eczetben veszed, egy kevisre egessd megh az orrát fellül hév vassal, s az felül megh mondot szöld port takard reais, az lonak csontyat törd megh, azal hincz.
- 101 *Második férég van tergye között.* A' hol van penig föl dagat, mint egy dio. Vegy cros sziat, es kesd megh ket felül az csontyat, a' hol fereg vagyon, azutan égest kerestül kovacsál, es szöl[d] porral hincz sebét.
- 102 *A harmadik fereg örömetst lévően szárában.* Azt penigh egy esmered megh; mért a' lo vacsorlain tanalz, mint egy monyoro, hogy öszve gyüli a fereg. Beretvald a' szürít, és hév vassal egessd meg (vassal) köresztül. Vegy osztan szöld port, keves ó haiat, és a patikaban talalz bilczezament. Ezeket törd porra egyben, és hinc vizben azal mégh egy lepedőt, buricz vele be a' lovát.
- 103 *Rox férég ellen.* Foghaimat törd ell, boral egyeletvén tölcz a' lo torkaban, és sarkantyú eret vagasd meg.
- 104 *Item.* A' ló ganallik, mikor szakazd ki egy ros féréget, es kösd az östökre, had szaradgyon ott, és megh hálnak.
- 105 *Item.* Isten fiaiát föld megh borban, es tölcz a' torkab[an].
- 106 *Rokant lonak való orvosságog, melynek eleje, vagy fönt az körest csontyan megh rokanik.* Vegy velenczei sapánt, azt egen aprola kol metélni, egy fontot, es hát lát töröt gyömbért, egy lát terikét, hus tikmonyak feierét. Ezeked olvazd töznél öszve, azutan tulcz lo torkaban, és ved mingyárt istalóban, vesd megh szépen az <...> allyat, kösd fel azajat, vagy iartasd egy kevés ideik.
- 107 *Hogy ki ne vesze az lo az szerszámot.* Azután, hogy bé köteted az álásban, végy egy cörögh lepedőt, aztasd megh vészben, es vizessen kösd megh által az derékan, 24 oraigh se ennya, se innya ne agy. 24 óra után étasd megh, es ad megh enny kevés abrakot, es valahova akarod, ki mehecz raita szabadon. etc.
- 108 *Item.* Végy ennyháni vörös haymat, metilt aprora, füz borban es eczetetben, tülcz az ló torkában.
- 109 *Item.* Az bokajában az hayló. Két eret vasd megh neké, és vegy buza korpát, es az nyulnak az bőrét mind börestül vagdald aprora, és csapallya borban fuzd megh, és kösd az bokajara, az eret, hol megh vágtak.
- 110 *Item.* Türed szapannyal mustár magót, egy kevés borban egyvelicz, tölcz az lo torkában.
- 111 *Item.* Tégy ros lisztet, terpentinat egy . . . *
- 112 mosd, jó hajal könd bé minden nap, ha érzet, hogy az seb nem gyógyül, tehad ved az felől megh ért orvosagot minden nap.*
- 113 *Láb dagadásról.* Az melly lonak dagat az lába magatul, vagy iarastül, vetesd

virt az talpalul, de az lovat száraz helyen tarcz, hogy az sebét viz ne érje nyolcz nap.

- 1114 *Lapoczkaiia vagy szugye ha szarád.* Az melly lo az labat santito, a patkot vond le, es talpat farad ki, hogy ver gyujen ki, es ó haiat, foghaimát törd öszve, es kosd rea az, es vagy negy szeggel özd rea, osztán erős eret inaly, az lovat kend, hól meg dagat. Elüzer az érhez végy fél font laurus olait, két garasárát, vézi tyüknak gyukerit, kévét, két kraiczarara züld bogaracskakot, kis körös fan talalni, kenderasnak hijak. Ezeket aprora igen megh köl törni, és az laurus olaitban kol vetni, jól egyben köl venni, hogy olyan legyen, mint a zír, és az lovat szüri köl fel kenni három negyszer. Azután vias lágy ert kell csinálni, es az lovat kenni, az érhez köll venni koloczért, eb haiat, a' vagy lo haiat, mind egy aránt, ezeket temperalt öszve, kend az lovat egyszer a' vagy kétszer.
- 1115 *Labá ha járás miatt ell veszne, vagy kososodni.* Igen jól olvasztot haiat, tiszta vaját, ui fa olait, két lat bödes kin követ, két lat gris pant, es mint egyben kol tenni, mind egy éret, es hol az lonak veszed, ezel kend napiaban kétszer.
- 1116 *Lábat csuklojában ha megh üti, vagy tövés miatt megh dagat az terd.* Eczetet, nyolcz vagy kilencz tikmonyat haiastul habard öszve buza korpával, vikonyan egyvelicz, habard, hogy egen sűrő ne legyen, fuzd megh, de mint utalan habard, megh furion. Melegen kend véle, len csopet kosd rea, törötlen sóval hincz megh, felől kösd az lábára. Megh esmered, harmad napik megh gyogül.
- 1117 *Item.* Viszat, kendert, eczetet, egylen adni legyen, mint másikban, fuzd megh, kosd rea. Csinadoniat füzd megh vízben, es vízél mosd, levelével kösd, feier halo fuvet, az kinek levelei vannak, mint egy gradicz, az fölöt felül fehír szabásu, a vízben kösd rea, hol megh dagat.
- 1118 *Item.* Viazat, mézet egy mértik szerint füzd, es kosd rea, hol megh dagat.
- 1119 *Ha lábat megh nyomja.* Az nyomást eczetel köl mosni, és megh tisztítani, hogy valami szür ne maragyon benne, és kösd az orvoságát: chris pant, galyes követ, timsót, kormót, és kinek büvébben köl lenni, mizel törd porra, vesd az vezben, foraly fol, kösd az nyomásra ketnap.
- 1120 *Inat ha megh üti.* Nyul bürt aprora vagdal[d], füzd megh eczetben, tégy hoza veres haimát, deszno ganaiat. Azutan füzd két vagy három pinzara vaiban, kösd az lo énar. Ha megh csomosodik az éna, hogy régi leszen azutis, megh gyógyul. Az kötesd harmad napik le ne vegyed, harmad nap mulván uiat főz megh. Haromszor ugy tarcsad harmad napik, meg gyógyul. Probatum est.
- 1121 *Item.* Lépes mizet csepüre kend, kösd az énar, harmad napigh tarcz raita. Ha régi ütis volna, anni idegigh egy-egy kötesd tarcz raita harmincz három napik.
- 1122 *Item.* Fél mézet, eb háiat, egy verdünk lén olait, verdünk mézet köverd öszve, tűzníl forálván kend az énat. Mikor hirtelen eszedben veszed, kösd megh erőssen egy széial, egy nap és ugy had.
- 1123 *Item.* Otatlán mezet, paraszt olait, két az szentethazban szoktak igetni, székér kenüt, az minémő némétek arulnak, mint egy iránt legyen, fud jól egyben, kösd az lábot. Az buzát főzd megh jól, hogy megh lagyuliyon, kösd rea.
- 1124 *Item.* Ó haiat, tengeri szülöt törd öszve, kösd be az inat, negyed nap alyon raita, azután vágásd megh az érit.
- 1125 *In víz, vagy az iz víz mellynek iar ki.* Eb csontot aszald, törd aprorra, azal hincz bé.
- 1126 *Item.* Egy pint lugot, egy pint vizeletet, egy marog sót; egy verdünk galeczkovet. Ezeket egyben füzd erőssen, hidegen kösd véle.
- 1127 *Kormében minden féle nyavolarul.* Kormét az melly lo ell akaria vetni, egy

- kis olait, szárász fagyut, egy verdünk terpentinat, három latot fűzd öszve, és kösd az körmét.
- 128 *Item, korme mellynek szorul.* Fuzt buzát vaial, törd megh, kösd körmire len vászon (. . .) val.
- 129 *Item.* Sótalan haiat barany fagyuvál oszve koll törni, és azal kol tartani kormit.
- 130 *Item.* Ui viszat, lépes mészet, ó haiad fűsd megh, hidegen kösd körmire, és az talpatis ganial tulcz megh. etc.
- 131 *Körme mellynek megh hassad.* Tenkel tésztabul, tikmony feierel csinál poga-csat, azal kösd.
- 132 *Körme hogy kömeny legyen.* Faragd megh jól, tulcz nád mezel.
- 133 *Körme ha égen törik.* Az tehén lábát fuzd megh sóval, es annak siriával kend, meh lagyul.
- 134 *Körme ha megh törik.* Ereztelen vaiat, o haiat fűzd öszve, mint egy ért csinald, had megh hidegűl, aval kend.
- 135 *Item.* Barany fagyut, fenyű szurkot, igen ui faolait. Ezeket fosd jól, es könd az kormit.
- 136 *Körme ha ell veszne.* Meleg eb ganaiait, kit csak akkor ganilik, kösd rea.
- 137 *Körme hogy szépen nyullen.* Veres haimával kend, azutan masnap mosd le az kormirűl.
- 138 *Item.* Egy darab szalonával, s eczetel.
- 139 *Item.* Az kocsi tengelrűl vai szurkot, tord oszve foghaimával, aval kend.
- 140 *Körme, laba ina az melly lonak megh hassadot volna.* Barany fagyuvál mind adig kend meg, mégh nem gyógyul; és ha ki fakadna geneiczik meiat, ved az farkas nevű fuvet, azald megh, s törd aprora, hincz bé vele.
- 141 *Item.* Vörös kaposzta levelét, foghaimát, fa olait, egy arant légyen mind, fuzd megh. Az lonak az kormit faragtas megh jól, és kosd az lo talpara az felől megh ért szerszamot, és mit félől az körmire kösd viázás terpentinat, és sok-szor cseleked.
- 142 *Körme ha melegb.* Az apro csalant törd megh, es ted az lo patko ala.
- 143 *Körme baxa az melly lónak el viz.* Tik . . . fazékban vízben lagyez megh, es tapaszd bé, az hol korme veszne. Kilencz nap ugy cseleked.
- 144 *Körmét ha megh üti.* Végy ürmet, téli tormat es kék fusteket, ezek mind egy arant legyenek. Törd öszve, aprorra, es kender szűszre tevén kösd rea.
- 145 *Köbes lonak valo orvoságh.* Negyedik réz fa olait, és negyed reszére valo kinesüt, az olait melegicz megh, es tet belí elevenyen az kinesut, melegen tulcz az két orá likiaban.
- 146 *Item.* Szab szalmát fűzd megh egy ui fazégban, es mint sakóstul tegy egy ezeben, kibűl az lo abrakot eszik.
- 147 *Item.* Fűdi bodzanak gyukerét fűzd megh eczetben, szappanal habarván tulczd az torkaban, es anak utana bocsás szabadon. Mint ki hanja, ha ki nem hania kicsigen lészen eléti.
- 148 *Item.* Centvara fűvét szegy szent Iván havaban, aszd megh, törd porra, es bőven hincz az abrak közí, agy megh enni, szepen megh gyógyul.
- 149 *Item.* Egér fanak az haiat fűzd megh borban, tulcz az lo torkaban.
- 150 *Item.* Vegy egy tikmonyat, es az hiába tölcz ki az székét, az feierét had benne, hiát tulcz megh fa olaial, felit erős eczetel. Tulcz az lo ora likiaban, fed bé, es ha doszd jól falkaik, megh indul az keh kéczek nélkül, csak szopor-niczás nem legyén.

- 151 *Item.* Ved cserfanak háiat, égesd porra, es három tikmonyal egest<et> oszve, tulcz az torkaban.
- 152 *Item.* Örmét erős eczetben, es menni melegében türheti, tulcz az torkaban.
- 153 *Item.* Béczi szappant eczetel, fa olait, fogh haimát erőssen eszve törvén mennil melegében türheti, tulcz az torkaban.
- 154 *Szaráz keh ellen.* Jo éget bort, tikmonyat foghhaimával öszve temperálván tulcz az ló torkában.
- 155 *Item.* Kendermagot, tikmonyat. Ezeket ted elevén színre, az lonak feit buricz bé, hogh az füzd az orában mennyen; gyakran cseleked.
- 156 *Kigio az melly lovat megh csipi.* Egy uiunan font <folat> fonalt füzd jól megh hamuban, es kösd az helyre a' hol megh csipte.
- 157 *Item.* Keraly aszony kaposztaiának hinak egy fűvét, azal olaiban törd jól, es azal kend.
- 158 *Item.* Ponkez havaban nyuntot, béka nyalat azald megh, es kösd az szünre, mind addig had megh raita, megh gyógyul alatta. Ez orvoságh attulis jo, ha az ló valami mérges illattul megh csiptetik.
- 159 Für haiát, pacsirta haiat es vad hirti fűnök az haiat törd oszve, es kend az szemét, csak meg ne gyukerezzik; ha esztendüs leszenis megh gyógyul.*
- 160 *Item.* Nagy vaiat, lépes mizet. Ezeket mint tegy együvi, olvast megh az tűzníl, tegy hoza feier gyumbért, azal hicz. etc.
- 161 *Item.* Végy az rétbili sárga virágot és kik buza virágot, törd megh, es ted megh tizta vizben, kend az ló szemét.
- 162 *Item.* Az körtvél fanak besu hiat szarazd megh, törd porra, azal hincz.
- 163 *Item.* Für haial kend az lo szemét.
- 164 *Item.* Vegy egy kist, es az lonak az szeme fölöd mesd föl az bürt, az kést fűdhen nedves helyre gyügd, mikor az kes mcgh közd rosdasolny, akkor az ló szemerülis köszd az hályok veszni.
- 165 *Item.* Fehir buzabul égest vizét, es egy sokaig allyon veröfenen, azutan üncz az szemiben.
- 166 *Item.* Crisztal ovegét nád mézel törd oszve, es főhir borban aztasd. A' lo szemiben azután a' port fuid beli.
- 167 *Item.* Galicz követ könkelyel törd, oszve kevervin fuid, hincz az lo szemiben egyszer vagy kétszer.
- 168 *Item.* Tikmonyak szekét ani timsóval égesd megh, oszve kevervin hincz az szemiben.
- 169 *Item.* Mizet iros vaial olvast megh, kelencz szem borsót törve, egy fű foghaimat oszve temperalvan melegen tulcz az orában.
- 170 *Holt tetemről.* Zála gyukerit asd ki, vakard le az folsü haiat, és törd megh, azutan fuzd borban, kösd az ló tetemre.
- 171 *Item.* Hig vassal égesd megh az holt tetemet, harmad napra egét grispanyal hicz bé.
- 172 *Item.* Szuld répát mentül melegeben kösd rea.
- 173 *Item.* Monyoro faban huraczkaban kösd töredlen magot, marcz melegen olaiban, tarcz holt tetemén, el megyen az szüri.
- 174 *Item.* Meleg ros kenyéret kösd rea, megh fakasztya, s él mulatya.
- 175 *Item.* Hót lo csontot ved föl, az mint fekszik, jól megh niszd, vonz velle a' holt tetemen, es ugy ted le, a mint volt. Est verum.
- 176 *Item.* Hirtelen ha eszedben veszed, puska on golyobist laposicz jól meg, három napik.
- 177 *Item.* Szep meleg fa olaial kend az lovad szuri eleniben.

- 178 *Item.* Hunyor levelével az ebnek három oldalcsontyat tord oszve, ros lisztel, erős eczetel ezve gyürván, azt kosd rea. Három napik tarcz raita, es az labat eczetel mosd.
- 179 *Halyokrul valo.* Pünkest havaban kerösd Boldogh Azony bugarat, egy övéghben verd bi fa olai közü ökit, es ted békesegés helylyre, viri valik.
- 180 *Item.* Kösd egy ruhában, mind egy djoni söt, es az csomo tuvenil mind az három uini ollyam monyorofaban csipdest, es tulczéd egy serpeniben vaiat, téd tuzre, és az csomo söt marczip belü, es meni melegében enyhanszor, nyomtasd veled, de más orvoságal ne bancz.
- 181 *Hympokja mellynek vagyon.* Erős eczetet, otatlan mézet, tikmony fejerit fuzd megh, es len csopre kösd, az him pokiara, és három nap alyon raita.
- 182 *Item.* Fogh haimát, veres haimát, diszno ganaiat mézben főzd, es kösd.
- 183 *Ha nem ganaiolhatik, mind az takoni, ki gyün belüle.* Feier halat aztasd megh fusten, abrak közed ad megh enni, a vagy tinta port, es az lunona szuldét fugeszt nyakara.
- 184 *Ki bizni nem akaria.* Görög fejer port, hagymat vagdalt aprora, és hincz szab közö, es valami marok korpát, és egy kecziny vizez meg, nyolcz napik egy nap alatt három szor.
- 185 *Füldet és mézet melly lo rágh.* Vegy grispannak fát, kinek az <virgi> viragnak az <naphfordul> naphoz fordul, merre enizik, törd megh, es abrak kozod sós vizel agy megh enny.
- 186 *Ha nem ehetik, es nemis esmired minemü navolaia vagyon.* Az fehér örmet tord megh erőssön, es tulcz eczetet rea, fuzd jól, es facsard megh ruha altál, es levével törd az megh homlokat, és fuid azomban benne.
- 187 *Meregyen mellynek vagyon.* Galamb ganajat törd porra, erős borban, eczetben gyusd megh, es melegen kösd rea. Megh ölloly, vagy el oszlattya.
- 188 *Nilal, a' vagy globisal ha megh lünek.* Ha ki nem veheti belole aka az nil vassat, akar az glyobist, fuzd megh az ros gyukerit, kösd azal az sebit.
- 189 *Item.* Vegy nyul haiat, rakot törd öszve, kösd azál. Az nyulnak a' haia minden sebre jó, ha az nilnak darabia benne volna, ki vonzna.
- 190 *Jól lehet sok fuidalmok vannak az lo nyelvében szabola vagy harapás miat.* Keresd rosa eczetet, es az job reszit az diznonak, ki jól megh vagyon sósva. Tegy hozza egy kis mézet, ki nem még szemiben nem volt, s szintin anny töred borsot. Ezekben csinal, mint egy éret, kend az lonak nyelvét minden nap, de adigh szabolát szaiában ne tegy, megh gyógyul. Ha pénék feletik veszet volna a' nyelve, mivel hogy rosszul lattak hozza, úgy hogy megh rothatot volna, mosd adigh megh el viz, gyógycz megh osztán. Semmit nem art, azonal ha el szakat nyelve.
- 191 *Az melly lo nem ehetik.* Foghaimat es mogyoru haimát jól egyben törd, es mind adigh kend az lovát, megh enni nem kezd huztúl [!].
- 192 *Neregh mellynek az batat megh töri.* Savanyu kápuszta level mossad, es az levelit felül ted rea; az keserü laput fuzd megh vízben, azal mossad, az levelét kosd réa. Saru talpot, dizno csontot, csuka haiat törd porra, s hicz be a' turiat vele.
- 193 *Orán mellynek megh indul a' keb folni.* Huzónnégy tikmonyak fejerit, közü égen aprón törd temnit, habar jól öszve, azutan tölcz torkaban.
- 194 *Item.* Törd megh az foghaimát, kend ruhara, és kösd szabolára, vesd fejeben az lónak.
- 195 *Item.* Egy graiczarara vagy garassara éget bort tikmonyál és foghaimavál temperalván oszve, tolcz a' torkaban,

- 196 *Rühes lonak valo orvoságh.* Mossad erős párluggál, le kopad rola. Annak utáná végy kén essüt, s hig szaletromot, ezeket egyvelicz öszve, csinalt ért belulen, aval kend az lóvat.
- 197 *Item.* Maknak ved vizet, és bor sepruvel együt kend.
- 198 *Item.* Kös olait, fa olait és viázat egy kés faszikban forrald öszve, aval kend.
- 199 *Item.* Végy az kigyónak az kölsü felin valo hiát, füzd megh és azal <k> mosd.
- 200 *Item.* Ember ganait vizeletivel habárj öszve, kin követ, ó haiat, kend megh vile sebit.
- 201 *Ha penigh közd rubeskedni, es olyan lenne, mint ha korpaval hintenik volna.* Megh mosd jól erős pár luggal, es ember vizeletivel.
- 202 *Tályok az melly lónak vagyon keszten.* Lóhat csontyát ved fel az füldrül, az csontyat keresd megh, az kerekucsod az talyokot, és azon a helyre tet le as ló csontyát.
- 203 *Item.* Egy kevés ember ganaiat eczetel melegicz megh véle, és kend.
- 204 *Seb mellyen éssék.* Galicz követ, eczetet, s megh az anni vizet füzd öszve, azzal gyogycz.
- 205 *Sirisrül.* Ha ötközéthül, vagy egybkint, vagy képpen történyk, retket, karpot, azal megh törd borban, túlcz az lo torkaban, es az orat dörgold gyakorta.
- 206 *Szél az melly lóban megyen futtyában, vagy egyéb keppén, ki miat az ló betegeskedég.* Azon megh ésméred, az lo igen köhek. Annak az szemeis fülen köszöd ved vérit, megh gyogyul.
- 207 *Szoporniczás lónak való orvoságh.* Rutat, ürme, salat, fenyüt, heves tikmonyat, izobat fehér borban köl megh füzni, és enny adni.
- 208 *Szemei az melly lónak fáinak.* Tymsót méznek szépében füzny, azal köll kenni az lonak szemei haiat.
- 209 *Item.* Fehir bort túlcz az ló szemében, és fehér gyumbért appron törd, aztis fuid beli minden nap egyszer, három vagy négy napig.
- 210 *Szeme ha feiberkedik.* Végy egy kis salitromot, törvin mint egyben temperaltván, és az szemiben bocsásd kevedsedkint, mégh megh ne gyogyul.
- 211 *Szemén ha veres.* Mikor estve le akar főködni, kendernek szemét ved, ragd megh szadban, fuid az szemében, azon képén, ha fel kilis masod nap osztan, mosd megh jól az lonak szemit. Szepén fris tizta vizben holyakrulis jo.
- 212 *Item.* Lépes mézet, sonkoliat, galicz követ füzd jól mint egy eret, azal kend az szeme gyukerit.
- 213 *Az melly lo szoporniczás.* Egy lat fénum grecumot, egy lat gris pant és bobka törd porra, es temperalt öszve, a' loval ugy köl abrak köszet megh intení. Azutanis három vagy négy nap eheztesd, alkalmasint vagasd megh a sarkantyu erit, az viri abrak közet ad megh enni.
- 214 *Item.* Vegy lenczét, szarasz meg, törd igen apron, ad mégh enni abrak közet az lonak; penik az abrak negyed része legyen.
- 215 *Szür az melly lonak el akar kopni, es megh akarod nevelni.* Kerest méhed, az ki mezuben megh halt, es gelesztat. Ezeket valamiben égesd megh, hogy porra légyen, egyvelicz osztán lagy erős vaiat. Ezekel kend az lovat tizennégy hetik; le mosd róla.
- 216 *Item.* Mogyorüt, len mazolyait, mizet temperalvan öszve, kend megh, uyal szuri.
- 217 *Suly az mely lovon vagyon.* Foghaimat megh törvin füzd megh vizben, és kend ruhara, es azal zabolara tekerd, s megh vidámul.
- 218 *Talpa az melly lonak ell akar esni.* Bai fu magot törd megh, és hincz az tal-

- para, szüszd rea, tevin ember ganaial talpasd megh felül, és ugy kösd bé, hogy egy hétikis el ne essik.
- 219 *Talpa mellynek fai.* Kender szüszre az ui tikmony fejerit vevin ted az talpara, és az patkot felül üsd rea.
- 220 *Talpa mellynek törd.* Tikmony mizel habart oszve, kösd talpara.
- 221 *Item.* Faragd megh az talpát ke vessi, mosd megh, sot, tikmonyat, kender magot törd öszve, és kösd azal.
- 222 *Talpát az melly lo el akar vetni.* Tehén hanait és olait egy ui fazégban fűzd jól, es hidegicz megh, azal minden nap kösd bé az lo talpát. Ved le az patkot az labarul, és ha valami genyczik vagy on benne, mosd ki minden elsőben, kösd be ez felül megh irt orvoságal.
- 223 *Töki az melly lónak megh dagat.* Két vagy három tikmonyát habart öszve eczetben, es végh egy uini temerdekek fát, tekerd megh ruhával, dunz le az lovát, es nisd az az lo torkaban, tiszticzat utana az szerszámot, tölcz beli.
- 224 *Item.* Hét vagy nyolcz tikmonyak fejerét, es timsöt tevin beli habart egy tol szallal, fűzd megh, kend egy len csöpre, kösd az dagadasra.
- 225 *Item.* Eleven rakot ó haial törd oszve, kösd az dagadasra, ki vonya mérgét.
- 226 *Viszeleti mellynek csöpigb.* Bai fü magot, gyümbért törd oszve, es melegen tölcz az lo torkaban.
- 227 *Item.* Vegy egy tetöt, egy hasitot zab szem közd ad megh enni egy maragh záb közd.
- 228 *Viszeleti mellynek megh al.* Bai fü magót, a' vagy mustard magot ad megh ennya, es elurel kend a' mely valo eret.
- 229 *Item.* Csinald megh egy tolra temerdeket, viazt, es hincz megh kin küvel, gyugd az az vacsoraiban.
- 230 *Item.* Eleven tetöt bocsásd megh a' monyaba, a vaszarajaba. Probatum est.
- 231 *Veresset az melly lo viszelik.* Vagasd megh három reggel egy más után sarkantyú ereket.
- 232 *Item.* Rutta vizét borral nyolcz nap egy más után tölcz az torkában.
- 233 *Ütkészéről.* Pap saitot, fehir magvat borban fűzd megh, az levivel mosd, az sonkolyat kösd rea.
- 234 *Unguentum ad unguis, ut molles sint lorae.* Communis libro 4, mellis communis 4, olei olivare libro 4, resnicze terpentinis libro 4, sive hircisuli libro 4, felis ceromibit libro 4, adipisci libro 4, haec comiscantur, atain sartagine, vel alio simul instrumento ad lentum ignem dissolvantur, sub inde temperentur, donec totum liqve fiat, et deinde auferatur, et in acre frigido relinqvatur.*
- 235 *Ver bass ellen.* Egy halat füstöld megh, fuszten törd megh, abrak közd ad megh enni, három reggel sarkantyú erét vagdasd megh lonak egy más után.
- 236 *Heverüye mellynek vagyon.* Mesd megh az kereszt kontyát, sósd megh, és az kis lapiával nyomogasd béli, de megh last az egeretis.
- 237 *Item.* Az két heverő erét vagasd megh nyakán, és az sosd bi, az orát a' hól az porczogóia vagy on, süsd megh, de nem szintin altal, csak hogy vére gyüén.
- 238 *Hássá alla mellynek megh dagad.* Ui fonalat fűzd megh ui fazégban, és menyil mellegeben minden nap kétszer kösd reá.
- 239 *Item.* Hig vassal süsd megh, hol megh dagadot, tikmony fejerit kosd rea az lonak vacsaraikat, mind addig kend martius havában gyütet vajál, mégh meg nem gyógyül.
- 240 *Item.* Végy kecsketeiet, erős eczetet egyvelicz és árpa lisztet. Csinal pogacsat belülen, mindennap kösd kétszer rea.

- 241 *Minden faidalomrul.* Egy verdűng szarvas fagyut és tehin csontot veleit, egy font tikmonnak feiérit, fél font olait föld ősze mizel, azal kend.
- 242 *Meredékrül.* Lo mintat, diszno köverit törd ősze, és tulcz az ló torkában.
- 243 *Melly nem ganaiosbatik.* Buzát, bort, futat [P], rutat törd ősze, és tulcz a' lo torkában.
- 244 *Item.* Eczetes corpát melegen, menyre lehet, koszd az nyomásra, szappanyos vizet tulcz a' lo torkában.
- 245 *Mellynek mint a' djo akar melly résztén ősze gyűl.* Hagymat, csalánt, lacsnak nevő füvet, patikaban méset, hamut ősze temperalvan kösd.
- 246 *[Item.]* Mesd fel a' hátat, hol a' méregh fel ötteté, hogh a' turia ki folyon belulen. Annak utana egy kis mizet, három lat tömnét, grispan, libras $\frac{1}{2}$ tim-sot, két pint erős eczetet, egy (oraig) fazégban két oraik föld, szuntelen ke-verd, es ved ki, had hidegülyön, es borban melegen mosd megh a türtis. Kend az irlen, azutan egy jo csipelusnek a talpat égesd megh, porra törd, azal hincz.
- 247 *Lelegzetet melly nebezen veszen.* Kös olait a' minimü magban csinálnak, annak az mágyvát aszald megh jól, es harmad részét abrak köszt ad megh enny.
- 248 *Az melly lo égen megh törödet, a' vagy a füben valami undogság vagy.* Végh rethkét, aszald megh, és keresd az kalmaroknál olyan gyukeret, mint a' gyombér, veres, a' vágy patikaban lisbornak heiak. Törd jól, es egyvelicz egy kövis bort közében, es uncz az torkában. Az orát penigh bé gyukiát, hogy az szugya ki ne mengyen. Gyakorta penigh nizz, hogy mikor a' fei(be)bül az orrán genigczik ke megyen. Esztet penigh mindd addigh miveld, hogy töb genigczek jün ki az torkabul a' vagy orrábul.
- 249 *Item.* Eb csontot megh azalván törd megh borban, tulcz az ló torkában, és mikor el nyeli, cörössen tökörd az orrát.
- 250 *Zabalásrul.* Mikor eszsetben veszet, hogy ló megh szabált. Erössen törösd az csontyat, mint az négy erit vagasd megh, olly az hátára, erössen nyargald meg, és meleg korpás vizet adgy énnya.
- 251 *Item.* Az lonak szárán belől negy ered vagasd megh. Az erit penig azon és-méred megh, mert megh tellnek vérrel az erek. Vágas után ne had nyugodni, hanem hordoszt.
- 252 *Item.* Kend megh az ló zaboláiát ganaial, es fog megh az orát, haromszor pösönt.
- 253 *Item.* Az negy lábát törösd ala vastagon, vagast ért raita, azután induly las-sán raita es jobban. Azután szugoltasd vele, es ézadván terüld megh, es melly vizben vés korpát, és étasd megh.
- 254 *Ételtil melly megh zaballik.* Így ismired, mel ló dágát, es mind a' negy lá-bát el terjeszti, és el essik. Tulczet szappanyos vizet az torkában, az orra por-csogia vegy verit.
- 255 *Item.* Főicz három szor megh, hogy mindenkor el essik.
- 256 *Sziltül ha megh zaballik.* Így esméred megh, hogy az szive égen dobogh, egy orvósolt: az homlokban kétt füle köszd, és ket széme közd eret vagasd megh.
- 257 *Iteltül, italtul melly megh szabalik.* Vagasd megh az kett szugye erét, és az két hatulson lábán. Alkalmasint felől verd az kett csontot, azután egy két font Bo-nus Armenust jól megh törvény, egy font terpentinat több szerszám közötte, annak elüte lasu szenen megh olvaszd, es ugy tolcz közében, azutan egy fon-tot meszet, huz tikmonyat haiastul, egy font ros lisztet, es az felől meg ert szer-szammal erős eczetben ki jól temperalny, hogy szuru legyén. Kend lovat kör-mét fogya nyakik szüri mentiben, had ollyad harad napigh raita, minden nap

- két oraig köl hordoszni. Negyed napra vizet köl csinálni. Ahosz vegy apro botoriant, füzd megh tiszta vízben minden nap ketszer, azután ha jtatdni akarod, korpa vizet itasd véle. Abrakotis adhacz neki kevesset negyed napra, és füzd megh boitoriunt, es mosd velle minden nap ketszer. Eszeket ennyhanny-szor cseleked.
- 258 *Rostül vagy arpatul melly megh szabalik.* Eszta szabalást égy megh ésmered, mert mind a' negy lábát el nyuttya, és ugy fekszik es ugy fekszik [!], farad. Egy szabni csapot, es gyugdos az al feliben.
- 259 *Item.* Egy kuttille szorics megh ugy, hogy le cssik, de ismitt joh es sietve föl bocsasd, es az torok eret vagd megh. Ha penig vegcn volna, vagasd az farka erit, es azután törd foghaimát habárd öszve nyolcz tikmonyal, tulcz az torkaban.
- 260 *Italban ha megh szaballik.* Azony ésmérni, hogy az orra igen csepik. Az olyan lonak ved vérit az orra porczogyan.
- 261 *Item.* Aruly is ésmérni, hogy köszd dagadny. Annak tulcz szappanyos vizet torkaban tulcz [!].
- 262 *Zugás ellen.* Az az okka, hogy nehezen vonza az széve, mellyen valo lantornyacska megh szákat, de egy gyogycs megh, az vagyon, aszt ad meg-énnya.
- 263 *Pokol var mellyen vagyon.* Kett uini temérdek csoppint marcza (szurogban) szurogban, ted a' ló torkaban három ejel, három nap had allyon raita, aszutan leszdet, korpat eczetben habard megh, avál gyakran mosd az lo lábát.
- 264 *Vad bus há vagyon sebében.* Ha szintin büdes is az sebe, szüld gyukerét tegy beli, es csolyan magot feir borban, azzal mosd.
- 265 *Lo hurud ellen.* Huszon negy tikmonnyak fehiriben törd egy kevés tömnit, es tulcz az lo torkában.
- 266 *Hidegelis ellen.* Az uti füvet mind gyükerestül törd megh, az succusát ad megh énnya akar lonak, akar az embernek.
- 267 *Barom dogh ellen.* Az barom ganaiait ted az vízben, az vized ad megh innya többiknek.
- 268 *Teteme ha megh törigh.* Az macska tovisét az ki nem fölesik való tuvises, föld megh erőssen, és az vízben ki vévén kenyék haia alát föl megh füzd vízben, azutan ó haial es borban törd özve, melegen kend véle.*
- 269 *Főkeles lorul.* Az csipe fán az minemő homos bokor vagyon, kiben nyuveczkekis szoktak lenny, aszt felessét szegy, es diszno ganait, fogh haimát szüres, mind a' három file egy arant legyen. Az lovát mind fottik be föld, s azal szer-szamal füsteld.
- 270 *Ha az lonak tolassa vagyon.* Sot, fehir agyagot, lo ganait eczetben habard megh, es hidegen kenyet vele.
- 271 *Szaraz kebrül.* Földy tyukot megh köll szaraztani, de az nap fenyen erie, azomban egy icze jobort megh kol melegitenny, fa olait, az melly lud tolásban ferne. Abbul az tyuk porbül három kalannyal köl az boris fa olai kozi tötvén el köl habornny, harmad nap mulva gyenge tyuk ganaial megh köl füteny, es két hét mulvan torok erét köl raita vagny, ugy az ló köhedny fogh.
- 272 *Item.* Vegy egy darabot ó haiát, es szép luzu tüzet olvaszd megh. Annak utana fehir örmét, timsót, büdes küvet, az ormed megh vagdalvan vagy csak megh törveny, büdes küvet es timsoval együt füzd megh egy iczivel egyvelesve keveseb serben, de hogy a lo erőseb természetü, borban köl füzny. Annak utána azt megh füzvin, ugy mint olvaszto haiát, timsót, büdes küvet serben a' vagy borban, tulcs Isten hirivel az torkaban lagy melegen, és aszonnal ollyan

helyre vid az lovát, a' hól szellü derekasint érhetne, mivel igen fülleltis, a' lo fogh utanna izadni, és a nagy bagyaczat miat reszkedni, és az irc ne legyen istalóban, ha nem inkap szellus helylen vala hol. Annak utána ha azd megh cselegszed, harmad nap mulvan hassonlo képpen probalt megh, de csak fel any légyen azon orvoság, a minimü volt az ellssü, ha megh indul benne a nyavalya. Holod peniglen megh nem indul a' serben bé adgy orvoság utan, ugy ad neki harmad nap mulván borban, és ha az sem inditya megh, ne kinozod mássál, mert haszontalan leszen minden orvoságot három agyelis rola.

- 273 *Item.* Vegy készetet disznót, ted egy ui fazégban, es égeszt lporra[!], ott garassara elevene kin söt, töviskes disznónak file porrát, es kin esünek felit temperalt öszve, és tulcz az torkában. Hurut ellenis jo.
- 274 *Hótt tetem ellen.* Vegy makót, s türd megh jól, azután kösd egy kis ruhában, es fa olaiban marc. Azután ved ki, és probalmegh melegh hamuban, es dörgelt <td> hótt tetemet.
- 275 *Feküles lóru.* Meny az ló fejehez, és vesd az homlokán keresztet, azután szakaszd ki egy kis szűrt üstekibul, szernébül, farkabul, és mond mi atyamko, es üdveszletet az lonál. Azután menny sipka fahoz, és hasászt föl egy veszeit napkolet fölül, es téd bé azon szűrt ala, es az szur alat az sipka fának kerül mennyvön hiad le hamosd egy kicsinik késsel, és el szarád azon fekel <farül> lóru.
- 276 *Item.* Vegy mézet, otatlan <mezöszt> meszszt, epigith iget bort, borsot, söt. Ezeket temperalt öszve, és fusz meg, es ken véle fékild.
- 277 *Szaráz kebrül.* Végy fél meszel hai vaiat, kilencz szemet ros, annyat kelencz szem konkolt, es tulcz az lo torkaban.
- 278 *Item.* Vegy vagy fogd mérjetet, és türd egy kis ui fazékban, fölöl bé tapasztván kenir hyával egy melegh kemenczeben ved be fazekastül, hogy jól szaragyon benne az menyit, es ki vivin kemenczebul azon merietet törd porra, és azutan vegy egy kes eczetet, ludnak az haiát, temperald öszve menyetbüll csinald kévis port, és beli tedvin tulcz az lo torkaban, még kikeleti buzat es az orvoságra vízben kövervin ad megh innya. Annak utána üly az lora, es jartas egy kevésy. Elütt végy arpát, és perküld megh tűz ellutt, ad megh innia az lonak haromszor.
- 279 *Szárasz kehet el titkolhatny.* Tehenek végy hugyát, főkeppen ha lehet olyan szürü legyen, mind az lo, es egy darab haiat vesd bely, es fa olait tulcz az lo torkaban.
- 280 *Száráz kebes lovat mikor bé vészed az fürül, hogy sokaik szolgállyon, ezt mivel.* Tehének hugyat ved, és egy lat sáfrant vesd beli, tulcz az lo torkaban.
- 281 *Zabált lóru.* Ha eczetben [!] veszed hirtelen, vegy egy kis fazekat, meny patakba, és mars vizet beli víznek elleniben fél, szerezny djo viragot, turd megh egy jo marok sótt, és tulcz az lo torkaban.
- 282 *Az melly lovat megh égesznek.* Ted szerit szüz lany haianak, és fusteld megh véle; probatum.
- 283 *Az melly eökök nem vizelhetik.* Vegy egy kaza küvet, és dörgeld az ü kernik farkat laba közd.
- 284 *Holt tetem ellen, vagy valami más czomorül, az aki ló labán vagyon.* Mézel köl megh kenny szür elleniben, arra kol hinteny otatlan meszszt, valameddig megh ne reped, es el ne megyen az szürü, ugy köl kenny mézzel, s hinteny meszszel. Ha meg repped, aszony ember hugyat köl venny, aszt ted három napigh, köl conservalni, azután galicz követ, s chrispant öszve köl törny len maggál az musarban, abban az aszony ember hugyaban erőssen főzny, egy kis

- lapoczkacsakaval köl kenny, vagy egy kis flaistromot köl csinálny, is azt ragáztany, valameddik ki nem cszszik a csomóia.
- 285 *Az melly lo lud, vagy busos talpu.* Vegy a patikaban egy vizcet, kit szalvaszernek hják, és aval kend az lo talpát patkoltáskor, de nem igen.
- 286 *Az melly lonak labai dagadnak, vagyis telnek.* Végy egy pinzará galicz követ, és fuz megh egy fazégban, és minden harmad nap cselekedvén mossad megh lábat.
- 287 *Csomot megh fakasztanny, aki csak büri alat volna az lónak.* Vegy ó haiat, diszno ganayt, veres hagymát, aprics megh igen aprpon, ugy pusztót, aztis igen aprpon metild megh, és pörköld megh az ó haion, és kösd az csomórá, valameddik megh nem fakad, és azutan kend fa olaial vagy lud haial, méggh megh ne gyógyul az sebe.
- 288 *Viszelleti megh allot lorul.* Az pontyanak valo fejében az koved tord megh, és egy darab kenyrben ad megh enny, vagy az raknak ürvént törd megh, és tizta vizben túlcz torkaban.
- 289 *Item.* Az minemu kartyaczka vagyon, veres haimát harmót vegy, és tet az lonak vazorlaiban, hogy oda ragagyon. Ha penig le vonhatot az lovat, tehát egy kis szappantis meteld az kartya kozi, es ugy gyud, túlcz bé faczkon vazorlaiban. Azutan csinál mosatlan fonalbül, kUSD adal az lovát séntin monyagik, prokocz, azutan iartad allasson, ugy is megh indul. Az meny asszony el hállt az matkaiaival, aszt köl vacsoraian altal kutny.
- 290 *Item.* Három erőgh tetüt is jól ereszteny vaczorajaban.
- 291 *Item.* Sarkantyú eritis három reggel egy más után megh köl vagny.
- 292 *Az melly lonak csöpek vízeleti.* Báb fü vagy béka fü magot, gyumbért jól túrd öszve, egy velicz jó melegb borban, túlcz azt az lo torkaban, az mint el túrhety.
- 293 *Mikor az lonak vízeleti megh all.* Megh tudot azon, hogy hol le fekszik, hol föl kil, egy hellen nem nyughatik, hanem csak (cso) vancsorogh.
- 294 *Körme szorult lorul.* Sotalan haiat, arany fadgyut öszve köl olvaznitany, azal kötny.
- 295 *Az melly lonak körme le essik.* Vai fü magot túrd megh, és hinc megh az talpát, tegy len szűszd rea felöl, és az ember ganaiaival tapaszd bé, mellyet kulcsd bé ruhaban, hogy el ne essik.
- 296 *Törödezu és porhanyos köröm hogy szivos legyen.* Harom uy hol nappon köl megh patkoltatny, az melly lovat elűzor patkolnak. Ha mind az negy laban valot békaiait zabban megh itezd, zabalas ellen jó.
- 297 *Nilazasrül valo orvosagh.* Fűzd megh az olaiban, vond le az patkót labárul, es kösd rea az füt kölest.
- 298 *Lonak körmét nevelny.* Sárga a' vagy feir rai viazat terpentinával olvazd megh, ha az viaz egy font lészén, ted hozá más fél font erős vaiat. Ezekék tűznél egy fazegban erczd öszve, az után megh hidegulvin valamenin kösd az lo körmire, mely nyulni akar.
- 299 Fűdy tük levelit és ürmet túrd öszve, és az boczasd ki, mosd lovadot véle.
- 300 *Vagy.* Öszve törd sonkolával kend megh, naí kezebenis, az legyenek nem essik, az lonak hasznal, ha sebbes lovat kensz megh véle.
- 301 *Hólt tetem ellen.* Egesd megh hév vassal, azután haiát grispanyal törd öszve, és kend be neki; égen jó.
- 302 *Hogy megh bízzon az lo.* Az fehér eökör farrk korro gyukerit aprón metéld, és ady megh abrak közí néki. Ha nem akaría enny, szaraszd megh, és megh tör-

- veny agy bé neki. Ha ugy nem akarna bé venny, fűszd megh vizben, és az boral mosd megh az lovat ennyhany szor, ugy és megh hizik.
- 303 *Item.* Szed egy fél marok Isten faiat, törd megh mosárban mindenestül, tülczet eczetet rea, és megh fuzd, és hogy megh szallyon, tülcz az lonak torkában, és az szugye erét vagasd. Megh hizik, és az benne valo féreget megh ully.
- 304 *Az melly lo nem ehetik.* Foghaimát borsál törd öszve, es kend megh az fogiat véle kéczer, a' vagy három szor.
- 305 *Fekélről valo.* Fekete üröm korójában egy sarga bogaraczkát, az kórót kettő hasitván, talalsz. Azt megh ne haborgast, ha nem valamint talalod, veres sellemel tekerd megh, ugy ott kés fekevő helylyben. Ha az eleiben vagyon fekél, kosd azt östekiben, ha penigh utollyaban, tehát farkaban, és el szarad; de olyan bogarat nem minden bokorban találni.
- 306 *Item.* Lencsit égesd megh, törd porra, hincsz az lonak fekilit, vagy égesd megh az fekete tőszel, és ember ganaial kend bé.
- 307 *Item.* Az kénér haiat sösd megh, kösd rea.
- 308 *Az melly lovat szél utti megh.* Igy ésmered, hogy az szive égen dobok megh, s maga tantorok megh fön jarhat, ha le essik csak kever es heverik. Az ellyen orvoságh. Az homlokán, az két fülen, és ket szeme mellet valo eréket vagasd megh, de az ellen lo ritkám gyógyul megh. Az ollyanis, kit megh erultetne, vagysz futással, vagy vonyással, az laba szara vérel veretikczik. Azirt agyelis raita mennyl hamarab, ha lelké ésmired engedí.
- 309 *Régi keb ellen.* Az cser fa haiát hamozd megh, és egy mezel mézet vizben fűzd megh, barany fagyutis egy mezelni olvazd megh, azzal az vízel érszed öszve. Le düntvén az lovát öncz az torkaban, és nem orrában, merd megh fuladna, azután kücz föl, és futasd megh, hogy megh ezagyon, és keh hanya, ha mingyárt nemis, harmad nap mulva, de estve étatás elüt köl regell mivelni.
- 310 *Kíbes lorul.* Egy tikmonynak az szekét ved ki, az fehérít had benne, és az héiát tucz bé fa olaiál, és igen erüs eczettel. Az megh tüld tikmonyat tüls az orra likiaban, azután hordoz megh az lovát, és megh indittyá, ha száraz keh nem téssen.
- 311 *Item.* Az kén kovet törd megh, hincz megh egy kis vízzel az abrakot, hogy az kén kö hozza ragagyon, és ugy agy egyszer vagy kétczer abrakot nik, ha szűgssegh töb szeris.
- 312 *Inna ütöt lórol.* Lépes mészert kend lencsepure, kösd az lo innara, had allyon harmad napigh raita. Ha penigh sok jdeje, hogy az innát megh üti, köteze mind addigh, a' menny ideje, hogy az ütis raita esset.
- 313 *Item.* Egy tikmony hayaban meny mézet, dio haiaban menny fa olait tölted köll tönny, és egy fél marog szíaltat kormot egy csuporban tenny, és erős eczetel rea tültény, és egy mint az eczetet s kormót, az mézet, fa olait. Azt törd foghaimával külemb, azután miskuralt öszve, egy bürnek nyul az szures fülében, kend rea, és jo melegen kösd rea az lo innara, tarcz raita harmad napik.
- 314 *Item.* Egy marogh len makot, lisztet anit, három tikmonyat, egy tikmony olait törd öszve, kend szűrre, tak[ard] bé jo melegen, megh massik.
- 315 *Item.* Ui szappant, iros vaiat, haiát tord ösze, és asal kend.
- 316 *Az melly lonak tövis vagy fá akad az lábaban.* Asd ke azt fűdi hadrunak gyükerit, fűzd megh jól, hogy megh romolyon gyükere. Annak az vízzel mosd az dagat labat, és gyükerit kösd rea, az tövisdis kí vonnya, az gyült undogságot és ki szia.
- 317 *Itatáskor, mikor faradtan vagyok az lo.* Rancs föl háromszor az haiát mond-

- van: attyanak, fiúnak és szent lélegh Isten nevében; a' vagy mond revidden: Uram, nagyob az te hatalmod az víztül.
- 318 *Ló vagy ökör dögh ellen.* Végy egy marok rutát, fuz megh vízben, es szürd altal az ruhán tiszta, tülcz négy kalany eczetet, kösd, és tegy egy szerezzen djet, tord ezektis hozza temperalván oszve, és tülcz torkaban az bete[g] marhanak.
- 319 *Item.* Eczetet és ürmes vízel jo mosni torkát fára ruhát akasztvan, töröd sótis vetni az szaiában, es az lenaitis mosni véle köl.
- 320 *Az mely lo eleit lapocskaban megh rontya.* Két tikmony feheret timsóval öszve habarván ó haiat, három vagy négy pinzára éget bort köll tenny, fa olait egy vagy két pinzara. Ezekét egyben köl egy <f> veliteni, és melegen szügyét és allaiat föl kel kenny, az szurivel viszza dörgölly.
- 321 *Himpók ellen.* Jo erős bor harom mezelné egy ui másos fazekben tölcz, és vclc egyelétvén vez egy jo almanit oháiot belli, ted az tűzhez, hat forion jo. Csinalt két mogyoro fából habaru paczot, negy feli hasitván, az hasítás közti tegy egy darab kösöt, de az fabul ki légyen a' so, es hogy az fabul ki ne essik, megh legy kötve. Ted az foro borbán melegegny, ved ki hirtelen, es az hol sóval dörgöld erőssen az him pokot, es medigh egyk melegszi, masikal <kit> higan dörgölly. Azt mind addig köl cselekedny sokszor, migh az minenu csont szárából dagadast élüzel, és semivi leszen.
- 322 *Item.* Az mezelt szitalt kö sóval sosd megh, jól melegicz megh. Az megh sosot meleg mizel az lonak aztas meleg tagiat, az hol az himpok induld. Mind két felől dörgöld erőssen minden nap keczer, ha szintin a' szüris el megyen néki, nem art. Ha azután lora gyunne himpók, az ember ganaiát egy cseriben, és egy gereszt gyumbért, borsót, es ko söt egyben törny, és melegen ruhában kenny, és az himpokra kötny.
- 323 *Item.* Ottatlan mezet, kristal öveget és töl fán törme[tt] györgöt megy torvin vízel, kösd be véle. El mullik, de az györgöt es kristal öveget megh kol szitalni, ugy az óttatlan méz kezi tölteny.
- 324 *Az mely lonak szemén voloiá vagon.* Az minemő fővet tik szemnek hiak, azald megh, és tord megh, mind az borsót, és mikor szemén valoiá vagon, s mired, törd az szemében.
- 325 *Réb ellen.* Az örvén gyukerit jros vaiban erősses megh kol főzni, es grispanyal egy veliteny, és azzal kenny. Ember valo röheris jo.
- 326 *Halyokrul valo.* Az riz kássát erős eczetben megh köl főzni, és a' mint melegeben el türheti, ugy köl rea kötny, megh fakasztja.
- 327 *Item.* Pünkes, Szent György nap koszed az minemő Isten tehenit talany, harmad vagy negyet köl egy övegben csinálny, es az fa olait rea töltenny, felől az szaiát bé csinálny. Szakasztot teszta kenyérben bé csinálnyván, mégh az kenyér megh söl, addigh legyen az kenyérben, azután ki vévén az halogot köl kenny véle; megh fakasztja.
- 328 *Hogy szürüsse az lovat.* Kormos vízel köl kenny, es az szült megh azalvan megh köl törny, es erős vaiban főzni, es megh szürny, és ruhacsakat fara csinálny, ugy kenny.
- 329 *Rokant lorul.* Végy bonust armenust, törd porra, egy itelem terpentínát, egy itelem eczetet, egy mézel éget bort, incs két tikmonyat mind haiastul, ros lésztet. Ezeket egy örögh réz mosárban törd öszve, az lonak az két lapocskaiat me köll vagdalny, és szügyen erétis megh köll vagny, és azal a' vir s orvoságal kenny, és harmad napik le nem köl vakarni; égen jo.
- 330 *Szaradásrul való.* Keres két ui fazikat, egyikét <ad> asd bé az fűdbe, az má-

- sikat ted filil rea, és keres apro, szemc nyatlan eb kösket, szárad az fazegban; de az első fazékat fenekévell ted reá, és likasd megh az fenekit. Rakasd jo tüzet kerölletted, hogy az kölköknek az sziria allo fazégban csuzógyk. Azal az siral kend az lovat; az orvosság embernekis égen hasznal.
- 331 *Vizeleti melly megh allo lorul.* Az sosz heregnek holyaiat egy falat kenyér ad megh enny, égen jo.
- 332 *Rühes lorul.* Negy pintés fazekat tölcz megh kápozta lével, abban tegy hanit, két pint töröd söt, egy pintel viz beli, és füzd megh erőssen. Mosd megh az rühes lovat erőssen véle, az hol az rih ésmerszik raita, aszt ketszer a'vagy három szor probalt két-két hétben egy más után; égen hasznos es jo.
- 333 *Labá megh nem nyült lórlul.* Az nad kalasznak az gyükerit asd ki, és annak levelével mosd, es gyükerivel kösd.
- 334 *Dagat ló labárlul.* Eczetes borál, de egy fél dioni galicz követ, és mint anny timsót köll az öczetes borral egyveliteni, mikor füzd, az bor legyen egy ecziny, et aval mosd; parlugal es jo.
- 335 *Az melly lónak jarastul dagadosznak a' labai.* Eczetes korpaval, az mint ell türheti, jól meleg kösd az labait.
- 336 *Az melly lo körem ház föllöt megh nyomja az labat.* Melegh ember ganaiait tapasd rea, égen jo, és megh sigia.
- 337 *Item.* Tikmony vejerit mézel öszve habarni, s len csöpire kenny, ugy köll rea kötny.
- 338 *Szoporniczas lorul.* Az foghaimát törd megh, füzd mézben, és ken ruhara, es tekerd az lo labára, és tarcs csak harmad napik.
- 339 *Minden féle kobes lórlul.* Egy dioni kén követ megh köll törny, három tikmony székit mogyuru hagymával megh köll metilny, iros vaiat, eczet, söt. Azt öt felit mint együt temperalván, és vakarón az orraban, es torkaban köll tölteny, de nem köll enny adni, hanem estve, és megh indíttya két ora alát. Ha megh nem inditya, vendighssegben hid az ebeket, és jól tart vele őket.
- 340 *Az melly lo tövis, a' vagy ruhes az lábá.* égesd megh az szülő veszüt, es hamaiaibul csinál parlugot, és mikor megh hüly az parluk, tülcz valamire. Azután szappanyal kösd, mosd az ló labat jól ki vakarván az mocskot. Azután kek luzanoniot borssal és kö sóval törd öszve, hincz bé véle.
- 341 *Az balyokrul.* Az vizi csigát ted az tözre, es ha fekessen reá le patak [?], azután ved le az csiga házat, füzd megh, tégy gyumbért hozza, kit az patikában arulnak. Ezeked égesd megh, azután ved galicz követ, és egyenlű mirtik szemnit törd öszve. Az porat szitald megh, és hincz tiszta ruhara, kösd az lonak az szemire.
- 342 *Item.* Esős időn szegyed apro gereszteket az utákon, és tegy egy szoros szaju üvegben. Azután tapaszd be a' szaiat tisztával, és mikor kenyeret sütnék, csinald azt ki dagasztot tisztában. Az öveget tégy az kenyérben, mikor az kenyér süly, ved ki az öveget. Kenyerben melegett vizet találz, mely az geresztet veszed változnak. Abból az vizből minden nap két-két csöpöt estve reggel bocsás az lo szemiben még megh ne gyógyul.
- 343 *Item.* Az tikmonynak füzd az fejerit, had benne szikit, tégy még anny törd söt belli, és ted az tözre, égesd megh mindenestül. Ollyan lézen, mint csont, törd megh, de mikor egetit hamu egyveled koszában, kit mindenkor minden nap fuid az szemiben egyszer.
- 344 *Rühes lorul.* Mosd megh az lovat parlugal, azután ken követ, grispánt, ó haiait és kerda nevő füvet, ember ékráiait, meszet. Ezeket öszve köll tempe-

ralny fazekban, és mennyl melegebben el türheti, lapoczkával kend rea, és kenist had raita.

345 *Item.* Végy meszszet és ember vizelletit habard megh, osztán vegy kén kovet, ó haiat. Kend megh az var felit véle, vagy rühet.

346 *Zabált lóruul.* Megh esmered az orán, mert csöpek. Ollyankor keres fekete fuvet, nadali nevőt, és asd ki az gyükerit, törd megh erossen mosárban, tolcz erős bort rea, melegicz megh, es tülcz az torkaban. Mégh gyumbérel egyut azután szévé érét vagasd megh mingyaras, és az csomberit, azután patkoltasd megh, es napestik ell mulattya.

347 *Item.* Ved vérit az ora porczojan.

348 *Talpa töröd lóruul.* Sós mézel tikmonyat habart öszve, és azt kend az talpara.

349 *Csuklojan ki menyült labarül.* Erős eczetben fűzd komlót, és mentül hamarab melegen kösd rea.

350 *Az melly lovon seb essik.* Az korpát égest megh, hincz az sebre, azután eczetes ruhával mosd.

351 *Az melly lonak bür és fulei közéd vagyón féreg.* Lo csontot égest megh, törd öszve grispanyal egyu[tt]. Égest megh azután az lo bürit, az hol a' firegh vagyón, és az égésres hincz porra.

352 *Vad busruul.* Az apro arva csolant fűzd megh, a' vagyh annak az vizivel tisztogás, az tisztogás [!], a' vagy mosás után törd grispanyal a' vagy timsóval hincz be.

353 *Az melly lo turos.* Boha füvet, két hidropipennek hinak, fűzd megh tizta vizben, es mosd vele, az füvet ted az turra.

354 *Item.* Galicz követ két latot, gumitis két latot, gris pant két latot, timsot két latot, erős eczetet három mezelit. Ezeket öszve törvény az eczetben megh fűzd, egy-egy lud tollal az lonak kend az turiát; probatum est.

355 *Item.* Mandonicza nevü füvének gyükerit ki asván, le hamozvan az felsső heiat kend az ruhaczkara, akorra flaistromra, mint az seb. Ted rea, s égen gyógyul alatta; probatum est.

356 *Herilis után ha egen megh dagat vacsoraia.* Meleg sóval feczkendőt vévén gyakorta köl feczkendezny.

357 *Hogy az berilisben megh nem gerbölük az ló.* Szintin hátra a' farkara köll öllny rartas kor, es hogy az faidalmat hamarib ell mullassa, untalan köl hordozny, megh valoban még nem közd faiadni az metilis.

358 *Ló körme szorulásruul.* Egy kis vasban csinald patkoczkával, mellynek ollyan mek köll lenny, mint az egy jaro embernek laban levő patkocskak, hogy gengén köll csinálni, és bizonyal aval köl két feli oszlatny az körmit, és az mikor és az mikor [!] jól két feli nyomziad, ki koll vetny bellöle az pantal.

359 *Item.* Sárga a' vagy fehér repával egy kis fazikoczkát félik, az másik felit penigh szép tizta olvasztot vaial köll megh tölteny, es mint addik, megh öszve fűz, az vaial köll főzny, mégh ne lészen, mint az sir. Annak utána megh hidegedvén mint egy irral ugy köll véle kötöszni az lo körmét, a' vagy penigh bürbül egy sarucsat köll az lonak körmének csinálny, és az körmire vonny bo-gaik, vagy egy kicsin felebb, ugy köll megh tölteny az fött repaval melegenis. Felül az sarucskanak az szaiat bé köll kötny, hogy ki nem nyomodik az orvoságh bellüle, kitül mint az viaz megh lagyul az lo körmere. Azután osztán legelsüben hirtelen megh nem köll patkoltatny, hanem idü mulva valami gengén és oblus patkót koll csinaltatny, és azt köll rea ütetny, méghlen jobban vastagodik és kemenedik az lo körme.

360 *Item.* Az kovacz faragia ki az talpát, hazicsa ki bekaiait. Homoru patkot hogy

ha réa üti, segye az bolondító fü levelét, főz megh serben, és kösse egy saru szarába az lo labara, és harmad napig tarcz raita, megh gyógyul, de de [!]
háromszor koss harmad nap alatt.

361 *Item.* Sótalan haiát, barany fagyüt, ezeket megh füzvén aval köll kötny.

362 *Item.* Hassicsad két felí az körmét erőssen, azután kevert olait, veres hagy-
mát, és vaghdald ez mint öszve. Annak utána kösd az lo talpára, s homoru
patkóval megh köll patkóltany. Tarcz raita egy hétik, más hét múlva ujban bé
köll kötny, nyilván megh gyógyul.

363 *Ló patkolásról.* Holt uiságra köll az lovat patkolny, megh az lud talpa lovatis,
ha azt akarja, hogy megh keményedigh az talpa. Egyéb dagadast, és lovon való
fagyátkozásokat jo jo nihaszor orvosonny.

364 *Halyokrul való az szárté.* Elüszer le köll brotvaltatny, hol az halyok vagyon,
azután megh köll vagdalny az helyit. Orvoságot ilent köll csinálny: az kösöt
és borsót erossen megh köll serpenyüben a' vagy vas kalamban megh köll szá-
rasztany, és az vagdald helyre jól melegen megh köll kenny, megh gyógyul.

365 *Talyókrul való.* Bossos ember ganaial kend megh daganyattyat.

366 *Ló szeme ütísrül, vagy aprolekos halyokrül.* Azrül kik küvet ha megh nyasz,
az galicz követis, erőssen megh köll kenny az szemét vülle, vagy dörgölny.

367 *Rühes lórul.* Az izopot füzd megh ó haiban, és azzal kend, megh gyógyul.

368 *Item.* Any kápuzta levét, mellyben egy lovat megh mosatny, a' vagy hatül
lovat rühest, kaposzta levetis többet végy egy lohóz, két vagy háromad fél
péntes fazékkal, es kösd megh erőssen, ugy hogy két pintben vesz két marogh
sót, tik ganait fél anit, ameny káposzta lév, és foghaimás szarut mint beli.
Ezeket erossen köll főzny, és lagy melegen valahol az lo rühes, bé köll azt
kötni, vagy kenny. De ha az ló nem akar alany, le köll lábáról ütni, és ugy
(egy) edgyék, s masik oldala fordítany, szabagyában banhacz véle. Nemelek
az farka tovenyben egy patko szeget vernek be egisznek.

369 *Hallyokrul való.* Az tikkak zuzáiat ha megh hassitot, és az melly bür le szok-
ták veny rola, asztasd megh, s törd megh, fujad szemében; égen jo.

370 *Talyókrul, vagy inkáp ütí után való dagadasrül.* Tiglát megh köll törny és
szitalny, es eczetben hanyván rea kötny, megh szigya.

371 *Item.* Az melly varas békát az nyarsban vonszák, azt a békát mint nyarsotül
ha ugy talalod ved föl, es azzal törölgesd és essegess az dagadást, megh la-
gyul, és megh gyógyul.

372 *Him pók ellen.* Törd borsót, foghaimát, len sonkola[t], egy darab haiát és
erös eczettel forald megh keminyen. Ezeket öszve temperalván kösd bé harm-
szor vagy negyszer véle, de edigh kötöss harmad napigh legyen raita.

373 *Dagadásról, a' vagy tövis ment bé, vagy fá ugrod beli.* Az melly helylen
eves, fakaszd megh, és had iarion ki az geniczik bellüle. Annak utána az egist
dagadást helyjét örümel öszve törd haial kennyet, és az egy legyek sem eszik
az ürömrül az kemeny dagadás, és megh essik, az ó haitul megh lagyl.

374 *Ha karoban essik, vagy más kepen megh sirti ló az hassát.* Tikmony fehiri-
vel, timsóval öszve habarny, és aval köll bé vernny, a vagy ruhára csinálván
köttözny.

375 *Lo szemén halyokrül.* Nyr fában furd egy likat, és tülcz teli sóval. Törd, égesd
megh az fát, ved ki az söt, és megh törvén fuia az szemiben.

376 *Item.* Ött vagy hát mihét szaricz és törd megh, fuíd megh az lo szemiben.

377 *Száraz kebrül.* Vaiat és fa olait melegicz öszve ugy, hogy az két fele ne le-
gyen több egy fontnál. Egy arány mirtikel mérd oszve, és tülcz az lo torka-

ban melegen. Azután iartasd lovat fertaly vagy fél oraigh, hogy megh indulyon az keh az orran neki.

Nota bene! Eszen felül megh mérezet orvoság után mindenkor, ha olyan lovat orvost találz, az szeme és füle valo erit vagasd megh, es onitis vitesd verit.

378 *Turul való.* Alabastrum kovet törd megh, és hincz bé turiát véle.

379 *Vagy.* Tiszta vaial mosogasd megh hirtelyen.

380 *Vagy.* Saru talpát egess, megh törvén azzal hincz untalan.

381 *Kébb ellen.* Az fő magot abrakban gyakorta itesd az kehes loval, s megh tisztül nem sokára.

382 *Item.* Az melly madarat pisiteknak hinak, a' félit egygyet vagy ketött megh mesessstvény aszald megh, és törd megh, és agy megh enny abrakban.

383 *Item.* Az foghaima kozoruiát és egy kis tik es galamb ganait egy kis fazikacs-kaban tévén, és ezeknek alat tüszet rakván, hogy füstí meggyen, mely fustinek égenessen az lo szaiaban koll meny, hogy megh igya.

384 *Ha féregh vagyon gyomrában.* Vegy erős eczetet, tikmonyat, szarvasport, borsot. Ezeket jól megh szűrny, és az eczetben megh köl foralny, és megh hülvén ugy tülsz torkában.

385 *Italbul szabált lóru.* Ved virit az orra porczogian, mingyarást (b) jobb léssen utána.

386 *Ha futásban megh szabálík.* Megh esmered, merd hurut, az szeme s fülen köszet ved vérit.

387 *Ha ételben megh szabállík.* (Megh) azon isméréd megh, hogy megh pufad, és mint az négy lábat él térjesti, és le essik. Annak szappanyos vizet tulcz torkában.

388 *Ha az ló labában (in ki) in jar ki.* Vegy eb szart, mesd megh egy kécsinik az ló labat, kösd be véle.

389 *Ha az ló igen hurutt.* Végy nagy két tikmonyat, az feherit timsóval törd öszve, tülsz lonak torkában.

390 *Ha az ló égen köbes.* Vegy fél fontot fa olait, forad megh serpenyőben, oztán hagy megh hólny, tülsz az lonak fülében.

391 *Ha az lonak körmét egyék ki faragiák, hogy az laba megh dagadna neki.* Végy len makot, fűzd megh, kösd az lonak labara, három iel alyon raita.

392 *Ha az lonak kelevén vagyon.* Égessd megh kelevént keresztül tuzés vassal, és az tüzes vassat tarcsat tüzes vasson, kén kövel csöpgés bé véle.

393 *Ha az lonak valami tűnzét vagy sebet megh akarot gyógyítany.* Ved el az csuka hal szaiát, és vizi csigát égessd megh ui faszégban, törd porra, aval hincz lonak az sebet.

394 *Mikor az lonak bassa megh dagad.* Végy har[s] fát, egessd megh, és az szint megh törvén keverd fá olaiban, tulcz az torkában.

395 *A' melly lonak béka iár megh indul az laban.* Végy grispánt, törd megh jól, s negy tikmonya[k] az szekit habart egyben, kösd ra ketszer.

396 *Az lonak tetves labarül.* Vegy eleveny kin esüt, fűzd megh eczetben tikmony feherit, habard közében, azal kend, elmulik.

Hanc ego non vendam, donek mea vita manebit,

Post ego defunctus, nescio cuius erit.*

397 *Ha az ló laba megh bassad.* Mészd megh az lo lábat az köröm köszöt, végy buza leszett, habard megh tikmony feherivel, kösd az ló labara; probatum est.

398 *Ha az ló laba sok iarástül megh dagat.* Ved le az patkót az lo labarül, az

- megh dagad, vagy megh márcs len csöpöt az vízben, es ted az sebre; ki vonnya minden mérgit.
- 399 *A' vagy.* Aszu pénegh nyérs répat törd megh, és ted az békaiában az korme allá. Minden faracságát és megh ségét ki szigia.
- 400 *Ha az ló varas.* Vegy kén kuvet, grispánt, ó háját és karda fővét, ember ganiat. Vakard fel az varad, és azutan kend megh az lovat meleg helyén.
- 401 *Ha az lo nem vízelbetik.* Vegy mustár olait, eb verit, kend az lo melljét, es azon vagd <vérit> erit, megh gyógyul.
- 402 *Az melly ló megh szaballik.* Végy egy lat vaiat, töri két fő fog haimát, túlcz az egy eczén eczetét rea, fűzd megh öszve. Megh hülve túlcz az ló torkában, és vagasd megh szügi s tork erét raita.
- 403 *Az melly ló köbhög.* Végy egy darab kövér szalonat s két tikmonyat nyerssen. Vagdald öszve aprón, túlcz anny bort réa, kivel megh hidegülyen, tulcz az torkában.
- 404 *Az melly lonak feje fai.* Azon megh tudot, hogy könves az szeme, az ló egen allaza magát. Szed mezei szek fűvet, fűzd megh eczetben, s az feiit mosd megh vizen jól sürissen, az szek fűvet kösd az szemire, legyen raita harmad napigh, megh vidamul az lo.
- 405 *Hympók ellen.* Tegy egy cserebben vaiat, egy ruhában sót, ted az fazeghban a' vagy cseriben. Fűzd megh erossen, dücz az lovat, az himpok szürd megh lovon.
- 406 *Ina ütísrül.* Végy egy tekenyöben saratniko, túlcz az eczetet rea, azt öszve habard, s az sze[...] ki, rakod törlyő szűrben, kösd az lo labára, az hol megh üttét, legyen raita harmad napigh, megh gyógyul.
- 407 *Item.* Végy egy tikmonyat, habard öszve, megh gyógyul.
- 408 *Item.* Az lo labán, az inanak az végít, az hol sár szokot lenny az bokában merd megh, kerestül egy ruhában kösd tésttat rea harmad napigh, ki vonya az mrigét, és megh gyógyul. Nimelleyek kömenynyen kotik egy szigyel, és vonyák gyógyulalát.
- 409 *Az melly lonak kapta tetem vagyon.* Süs megh valamelly reszit, vagy három hetik kösd rea az körme alla.
- 410 *Köbös lóru.* Tiszta egy ui fázégban tegy miszet, embernek hugyoszanak rea, megh megh telik. Azutan szürd megh, és tisz pinzara galicz követ törd, s vesd az hugyában, és fűzd megh erőssen az fazékban. Mosd megh azal lovat, s az mészed szarazd és törd megh, aval hinczet az kehes lovat.
- 411 *Ha az bata megh törík az lonak.* Ó kemenczerül, a' vagy falrül végy agyagot, törd megh, szitald megh azt a port, ted az fazékban, tulcz erős eczetet rea, s habard öszve, és fűzd megh az agyagot. Kend bé az szüri ellen, s dagadast <ellen> utánn tiszten egy ora mulvan kösd bé, és az miden daganatya el megyen.
- 412 *Ha az ló nem vízelbetik.* Végy teriket, egy fű foghaimát, borban habard el, annak az levével kend bellul az vazoráiat, és megh indul az vizeleti. Az javoris égen jó, há az hassara kötöt az lonak.
- 413 *Vizeleti megh alot lóru.* Hevicz az ui tiglát erossen, és az lonak vazoráia ala köll tartany, erős eczetel köll ünczeni, ell indul.
- 414 *Item.* Körös egy hars kötelet, vesd által az lonak az farán, az két vigít vond ki az utolsó labai közet. Vonicz jól megh, hogy az lo megh ugorgyik, s mingyar indul vizeleti.
- 415 *Item.* Kér az aszony alatnak egy szalát az fonaban sugvá, hogy senki ne halya,

gyugyat az lonak vazoraikban, s való mingyarást vizelik. De még job, ha csak akkor vertik azsnyonnak az quintus curiat, vagy cariaat.

416 *Item.* Az tolnak belső részét ved ki, korpaban a' vagy kenyérben ad megh enny, s megh pasul magát.

417 *Mikor az lo nem ganaialbatik.* Csinal jo szappanyos vizet, vakaro altal tulcz az lo torkában, megy gyógyul.

418 *Lonak szemén valóiarül.* Borsot, gyumbért, söt törd öszve, turd bé az lonak szemében, s belül az fülit megh töröld, megh az is vele az kis boborcsolskatis, az ki az fulében vagyon, mesd el. Hidd el, hogy megh gyógyul.

419 *Ina üttiüt lorul való imacsagh.* De szürin nevezd az lovat, és égy kezd az imacsagot.

Nem csudalkozom én azon, te, fekete lo, hogy te az utolsó laboddal az első labodnok iat megh ütettet, de csudalkozom azon, hogy azsolyunk, Szűz Maria az eő Szent fiát, Ur Jesus Christusunkat é vilagra szuszen szuldde. Mekipen Christus Jesus Urunkat szűzen születését, azon képen hiszem a' te első betek lábodnak gyógyulással Atyanak † fiúnak † és szent leleg Istenek nevében †. Est peniglen háromszor egy más után rea olvasni, és egyk lábat föl emelni, és az faidalmos labat a' laboddal dörgöld az énnat. Annak utana fordicz megh háromszor, égen haznál.

420 *Az mellynek beveruje vagyon.* Az zabolát keverd ember ganaiaban, és vesd a' szaiaban jól, és fel az hátára, és nyargald megh, csak könnyen alá, s föl. Megh gyógyul, és nyargalás után fogh fel az farkát, és egy-egy rakonczával üsd harmad raita jól, hogy hogy [!] hanya el az hazugnak valot.

421 *Az lonak körme hogy jo legyen.* Mikor az lovat patkoltatot, tölcsd azd megh az talpat örömel, {ganaial} ganival, de mészél öszve vegyelis. Annak utána süvegh talpat tégy reá, es patkoltas megh, és jo körme lészén, soha megh ne szorul.

422 *Az melly gyermek ló megh ne allya az patkoltast.* Az kit az kovács legh elssűben az talparul le vág az körmérül, értasd megh vele az lovat, azután vagdalván aprora, ad megh enny abrak köszet. Azután szépen megh allya az patkoltast.

423 *Az melly ló megh üti innát.* Az melly bin korka csak lo alát vagyon, mesd föl köröszkül, és dörgöld mogyoru favál, a' vagy az vakaró erőssen, azután hassad hamunak, keverd vaiban, jo melegen kösd rea és megh gyógyul.

424 *Az melly lonak labai dagadóznak.* Budiz, egy pint bort, mészet, eczetet, egy dioni galicz követ, még anny timsót. Eszeket öszve köll törny, füzny és melegen köll mossny. Annak utána egy kevis mészet és fel marok lisztet tikmony fehérivel eszsze köll gürny, timsotis beli vetni, és kemenczében erőssen megh köll azalny, és megh köll törny, és az mossás után megh köll a' ló labat béle hinteny.

425 *Az melly lónak tötvés az laba.* Az szülü veszüt megh köll égetny, es parlugot belüle köll csinalny, az ell köll tenny, hogy megh hidegulyen. Másnap meg köll szüsni, és azzal köll az lo lábat mosny. Ugyán akor, mikor mossza, a' vakaroval köll vakarny az labat, és az mossás után grisánt, borsót, söt egyben köll törny, de egy arant légyen, és azal köll hinteny háromszor egy más után.

426 *Mikor az lo lában bimpok indul.* Keres otatlan mészet, tülcz eczetet rea, és egen sép szürü légyén, jól melegen, a mint türheti, kösd az ló labára, hol az bimpok vagyon.

427 *Item.* Az földi bodzanak gyükerit füzd megh borban kenér hia alát. Mossad

- az levével, és az füvel kösd bé, hól az himpok vagyon, negyedik kötissén melegen kösd, megh gyógyul.
- 428 *Az melly lonak szerint vagy farka el megyen.* Menny el az köver kapannak az kevérevel köményen megh köl kenny, megh gyógyul.
- 429 *Az melly lóban ros férégb ván.* Isten fáiat jo marokkal törd megh nyerssen, és tulcsd eczetet rea, és szűrt megh ruha <alat> által, had higagyon megh, és tülcs az torkaban egy vakaron.
- 430 *Az melly lonak beveruie vagyon.* Az kerest csontyat, az hurit mesd megh, és fűzd megh, megh gyógyul.
- 431 *Az melly ló akar rübeskedny.* Keres len mág ollait, viazat, barany fagyüt. Egy fazekben megh köll fűzny. Azutan törjed, szitalva köll belli vetny timsót, бүдés követ a' vagy salitromot, s galicz kövct, jo melleg helyen az lovat megh köll kony vele, akkar meleg házban, megh gyógyul, s egyib féle baromoknak is jo.
- 432 *Halokrül való, igen jo ló szeminek.* Az gyumbért, timsót, tikmonynak székit, sőt, égét bort. Ezeket egy tikmony hiaba köl szerszeni, s erőssen megh köl törny, szitalny, és ugy köl nad csivével szemében fuini. Csak az tūrát szék fűvetis megh gyogytya, kit magam ittam eddik.
- 433 *Item.* Az kristál öveget törd megh apron, es szitaltd megh, neny borsót, anny konkotis. Mint ezeket eszve temperalvan nad csivin fuid beli.
- 434 *Az melly lonak törík a' talpa.* Mézet, tikmonyat habaricz ezve, kösd az talpára, de megh köl sózny, és megh gyógyul.
- 435 *Turos lorul por.* Apro boitoriánt s az lonak csontyát megh köl azalny, s megh köl törny s szitalny, s ezekel hinteni; egyéb sebre is jo égen.
- 436 *Az melly lovon talog indul.* Az hazan kevés föl tapasztatot agyagt törd s azald megh, annak utana kösd sós eczetben, súp high s szűrő legyen. Vésd bé vele, de megh köl fűzni, és jo melegen minden nap háromszor, de az maszt le mosd rola.
- 437 *Ló körme szórulásrul.* Az arva csalánt nyerrssen törd megh jo jros vaial együt, kett héttik kösd véle.
- 438 *Item.* Fűszd megh erossen az hazat, kösd véle háromad naponkint vele tizen ött napigh, annak utána ütesd homorü patkót raia. Ha mint az ssem haznal, kord szíprópót, s egy darab ó haiat véle gyürt iol öszve, s csinald egy szaru szarban, es az patkón fellül vond az körmére. Tizen ött napigh had allyon raita, megh gyógyul, de hamaru patkó legyen raita.
- 439 *Az melly lónak béka vár indul az laban.* Végy grispan, törd megh jo, s mégh tikmonynak az székét, habard öszve egyben, s kösd ra kettszer.
- 440 *Az melly lónak ki meczesik az bátat a' vagy turiát.* Ha akaz hust nevelny, végy bezterczei szilvát, s aztasd megh vizben, s ved ki az magvát, s ted a' ló sebére husával. Égen nevely hust sebben; probatum est.
- 441 *Az melly lo köbhök.* Végy bort erőssét, valami egy messelni tüczvén fűzd megh jól, s tülcz az ló torkaban, valami kevesset orra lukaban.
- 442 *Item.* Melegecz megh erőssen tiglát, s hincz megh arpával, hogy megh birolony az arpa, az lonak ad megh enny, ki hanya az köhöt.
- 443 *Item.* Végy egy écze erős bort, és melegicz, s tülcs az lo torkaban, igen jo.
- 444 *Az melly lonak telnek az labái.* Jo ra tehének hugyat, és egy kevés borsót s sótt, forald megh, azal mossad háromszor vagy négyszer. Ha az nem haznál, azutan törd belly arva csolant az tehén az tehen [!] hugyaban, s uionan moszat ad lo labat; probatum est.

- 445 *Az melly ló égen kőbőgh.* Vegy rutat és erős bort, s fűzd megh kenyér hiat, s tüls az ló torkában melegen.
- 446 *Az melly lonak az batat ki meczik.* Vegy üveget, s egen aprón törd megh, s surő szita által szítald. Aval hincsad az lo sebét. Apro boitorian fűszd megh, és mosad megh aval, és egen nevely az hussát sebben.
- 447 *Fehér fotot vagy bolgyát lonak csinálny.* Vakondogiát fűszd megh egy ui vas fazeghban, ha megh fül jól, ved le felől az siriát, kend megh vele, ahol fehér fotot akarsz csinálny.
- 448 *Item azt ha akarx, hogy fehér szűrű legyen.* Kend eresztetlen mészert, hürccsek siral, fehér szűrű leszzen.
- 449 *Lovat feketiteny.* Perje gyukerit fűszd megh erőssen jó lugban, melyben salatis ves, mosd a' hól feh[er], fekete leszzen.
- 450 *Lo szárasz köh ellen.* Végy sabina füvet apatikában valami negy latra valót, encsum nevű füvet gyukerit úgy apatikában egy anit. Azt jól öszve törven abrakban taniszrabul itest az lovat, ves az lo abrak közsi egy jó kanalnyt minden este s reggel. Törd közben egy jó marog fenyőmagot, s az mellyet (vagdald) vagdald megh torok érit, s sarkantyú érit minden honabban, megh gyógyul.

Fínis, s vale nagy nehezen horum.

- 451 *Fekete nadan gyükerinek fellső hiaat le hamoszván, kend papirosra csinálván flaistromot, mind a' seb akarad, ted az sebére; megh gyógyul hamar, az turos lonak való, égen hasznos és probalyos. Totuly madonicza koren hiak.*

Qvi pingit florem, non pingit floris odorem.

Hanc ego non vendam, donec mea vita manebit.

Post ego defunctus, nescio cuius erit.*

Georgius Pekler

Anno 1693.

22. May

Újhelyi István
ORVOSSÁGOS KÖNYV
Apafi Anna számára

1677

Orvosságos könyv, mely tekintetes, nemzetes Apafi Anna asszony ő kgme parancsolatából leiratott anno 1677 Fogarasban, Újhelyi István által.

- 1 *Himlő ellen.* [1] Az mely emberben avagy gyermekben az himlő nem akarna kiütni, végy egy marok lencsét és erősen főzd meg; kitöltvén az első levét – mert az rossz, semmirekelő –, meg kell szűrni az lencsét, ismét tiszta vizet kell rá tölteni, meg kell főzni figével s tengeri szőlővel s árpával, s ha kaphatni, czikoria gyökérrel, s azt meghidegítvén, kell innya adni az gyermeknek avagy embernek, az kin ki nem akarna ütni az himlő, ha oly kicsiny volna is az gyermek, az kit szoptatnának, az is így, annak is hasznos.
*Az mely gyermeknek avagy embernek.**
- 2 [2] Az poma gránátot kell megmetszeni, s az magvát kiszedvén, annak az levét kell kifacsarni, és azt sóskavízzal egyben elegyítvén az betegnek kalánnal kell innya adni.
- 3 *Item.* Az patikában árulnak olyan confrejtet, az ki megpurgálja az gyermekeket az giliszta ellen.
- 4 *Item himlő ellen.* Ha eszében venné az ember az nagy hurut után, hogy himlő következne emberen avagy gyermekben, az szemét az gyermeknek ezzel kell kenni:
Vegyenek arra egy kis camphort, rózsavizet és méretlen sáfránt, ha peniglen az gyermekben ütne ki, vegyenek egy kevés répa magot.*
- 5 *Ugyanarrul.* [3] Végyen egy darab veres skárlátot, s azt porrá megégetvén, az gyermekkel meg kell itatni, mikor látná az ember, hogy himlőzni akar az gyermek.
- 6 *Hurut ellen való orvosság.* Az gyermeknek az talpát csukahájjal kell kenni, veres hagymát is kell belé keverni, s egy darab czukor candiát, vereset avagy fejjért kell bele tenni; az veres hagymát meg kell sáfránnal egyelíteni s az tűzben kell csinálni, s meg kell hamar úgy sütni; s mikor megsül, kivévén az hamuból, azt ki kell facsarni, s annak az levét melegen kell az gyermeknek innya adni.
- 7 *Más hurut ellen.* Végy buzasert, s egy jó darab írós vaját tégy bele, jól melegítvén, a gyermeknek térdig tartsd lábait benne, egy fertály óra múlva vedd ki, s használ neki; azután tenyerét, talpát és mellét kend meg kappanhájjal, föld bé meleg ruhával.
- 8 *Hurut ellen.* Kappanháját, csukaháját, nyúlháját, ó hájat kell venni, s német répát, az ki legkisebb, megsütni, s azzal az mellet kenni.
- 9 *Szűfogs ellen.* [4] Három csepp aranyvizet estve innya igen jó.
- 10 *Memoriale.* Az mely asszonyember iszik fodorientavizet, s imelyeg az gyomra avagy az hasa fáj, az olyan asszonyember nehezes; s ha nem imelyeg az gyomra s nem fáj, tehát nem nehezes.

- 11 *Memoriale.* Az mikor az asszonyemberen az hószámnak kellene lenni, egy tiszta tálcस्कában tegyenek sályalevelet, s arra vizeljék; ha az levél fekete és mocskos, s külön-különb színt mutat, tehát nehezes; ha nem olyant, tehát nem nehezes.
- 12 *Sömörög ellen.* Az mogyoró hagymát törjék meg, az levét facsarják ki, azzal kell kenni az sömörgöt.
- 13 *Mirigy ellen.* Az kinek az torkában ereszkedik az mirigy, fecskefészket kell megtörni, meleg eczettel megönteni, s az torkára kell ruha közé kötni.
- 14 *Gyomorfájás és bányás ellen.* Mastixolajjal kell megkenni az gyomrát melegen. Asszonyembernek penig: az tyúkok zúzáján vagyon egy sárga bőrócske, azt meg kell szárasztani és megtörni, azt borban vagy vízben innya adni.
- 15 *Fűfájás ellen.* [5] Mastixot vegyen az ember éhgyomorra magához két borsó szemnyit, főfájás és mindenféle fluxus ellen igen jó.
- 16 *Hévség ellen.* Salétrom pogácsának negyed részéhez fél borsónyi bűdöskövet, kénesöt öszveégetni tiszta vaskalánon, fél ejtelní avagy itczéni vízben annyit kell vetni, mint egy tyúkmonyban tér; hévség ellen s nagy szomjúság ellen is igen jó.
- 17 *Ugyanazonrul.* Hódnak az epéjének egy darabját főtt vízben tenni, hévség s szomjúság ellen innya ezt is, igen jó.
- 18 *Nehézség ellen.* Krispánnak az levelét megtörni, megfacsarni, az kit az nehézség akar bántani, annak kell megadni innya.
- 19 *Gyermek mássa ha benne marad az asszonyemberben.* Az mely asszonyemberben az gyermek mássa benne marad, zöld kapotnyakot három vagy négy gyűkérral, fekete ürmöt fél maroknyit,, majorannát, kilencz szem szekfűvet, az mineműt étekben szoktak csinálni, kilencz szem babot, három gyömbért, ezeket apróra meg kell metélni, tiszta vízben meg kell főzni kenyérhaj alatt, nádmézet kell belé facsarni, ruha által kell megszuálni, s az beteggel úgy megitatni, folia senist kell köziben öszveegyelíteni, s fél marok sabina avagy török ciprusfának az ágait aprónként metélni, és ezeket mind együtt megfőzni s megitatni.
- 20 *Szívdobogás ellen.* [6] Egy kevés bort meg kell melegíteni, szerecsendióvirágot, szegfűvet, fahajat megtörni, s meleg borral megkenni az szívét, ruhácskát belé mártani, s azt kell az szívére kötni.
- 21 *Báthori István lengyel király orvossága.*

Fol(ia)sen(is) ξ β (fél unica)

Decoquatur in aqua tt ij (3 font)

Adde zingiberis [?] 9: s:

Coquatur donec media pars sit absumta, [po]stea coletur.

Accipiatur deinde pruna arida, numeros XXV, et in alia aqua pruna decoquantur, donec cocta sint; postea pruna aspergantur cum modico sachari, edat de istis prundis et de iusculo tria cochlearia ante prandium media hora ieiuno sthomacho et sic bene digeret.*

- 22 *Az kinek ütés vagyon az szemén.* [7] Kössön reá nyersen akár borjúhúst, akár báránymáját, szép vékony szeletekre metélje, s úgy kösse reá.
- 23 *Ugyanazonrul.* Az igen ifjú galambfinak az tollait szaggassák ki, azokban az tollakban az minemű vér vagyon, facsarja ember az szemében.
- 24 *Azonrul.* Tyúkmonyat kell keményen süttetni, az fejrőre nádmézet kell hinteni, imszulák vizet belé cresszteni.
- 25 *Baltrionvíz: Euphrasiavíz: celidoniavíz szemfájás ellen való vizek.*

- 26 *Szegezés ellen.* Az küszöb alatt való földet kell megmelegíteni, hő eczettel megönteni, s azt reá kötni; jó erre az alchermets is.*
- 27 *Az mely asszonyember az gyermeket nehezen szüli, arrul való orvosság.* Végy fenyőágot három darabocskát, csombordfüvet is annyit, kenyérhéj alatt borban főzd meg, s azt add meginnya, de meglásd, hogy időnek előtte ne légyen, hanem mikor az fájdalmok szintén rajta vadnak.
- 28 [8] *Másik orvosság.* Az fekete ürmöt alá kell fosztani, az felirül annak vizét kell venni, s mikor az szülésnek ideje vagy, azt igya; ha pedig igen nehezen volna, s ritkán jőne az fájdalom reá, az szüléskor szarvasgombának az porát kell venni, fél arany nyomót, s abban az felül megírt vízben fejr liliumvízzel megegyeltve kell tenni, s azt igya; Isten után használni fog.
- 29 *Hogy az igézet az gyermekben ne fogjon.* Az mikor Isten az gyermeket az világra hozza, az mely ing akkor az anyán lészen, mikor szül, azt az inget tartsa meg, egy kevésé öblítsék meg, s mikor megszárad, mindenkor, mikor az gyermeket le akarják fektetni, egy darabjával annak füstöljék meg, s úgy osztán nem is kell mosdásra szoktatni az gyermeket; probatum est.
- 30 *Az mely gyermeket ijedéstül [9] féltnek.* Minden reggel ilyen vizeket itasanak véle: Úgy mint pivenkavizet, sóskavizet, ökörnyelvvizet, carduus benedictus vizet, vegyenek mindenikben egy arányú mértékkel, együvé elegyítván, s azt itassák véle minden reggel.
- 31 *Sérés ellen.* Medunicza gyökeret, káka gyökeret, kölesnek az gyökerét, mindenestül egy tyúkmonyat, egy kicsiny rozslisztet, ó hájat, vízben meg kell főzni.
- 32 *Sérés ellen és az kinek méh anyá helyén nincsen.* Rózsaolajat, fejr liliumolajat, szekfüolajat, kappanhajat, hód epeolajat, fodormenta olajat, item kappanhájjal tyúkmonyat kell rántani, veres posztóra kenni, s azt kell reá tenni.
- 33 *Nebéz betegség ellen.* Az gyermek mikor lészen, basarózsának az gyökerével kell feresztetni, feredő vízben is jó vetni; legelső fürödőjét is abból kell csinálni, azután az legelső inget az gyermek mikor elnyövi, mikor legjobban ég, az kemenczében kell vetni.
- 34 *Az gyermeknek vérhas ellen.* Dió [10] virágot, kertbéli szömörccsök szabású füvet, tövises disznó búrít meg kell égetni, s porrá törni s itatni.
- 35 *Ugyanarrul.* Az tölgymakkot meg kell szárasztani, törni, szép tiszta mézzel feleresztetni, abban estve-reggel egyék két mogyorónyit, arra osztán se ne egyék, s ne igyék az beteg.
- 36 *Fogfájás ellen.* Végy egy fél szerecsendiót, törd meg, meg annyi timsóval, három gerezd fokhagymával, egy igen kicsiny borsot, köziben tölts tiszta vízzel, azzal felül az inyét és foga környékét kell kenni, azután meleg borral az száját mosni.
- 37 *Item.* Poma granát hajat megtörni szerecsendióval, izsóppal, egy kevés timsóval, vízben kell eresztetni, s az fogak környékét kell ezzel kenni.
- 38 *Item.* Tárkonygyökeret az fájó fogában kell tenni, eláll rúla.
- 39 *Az kinek gyomra megveszett.* Az fekete ürmöt meg kell áztatni, az gyökerét jól mosni, s azután mind füvestül igen aprón meg kell metéltni, egy avagy két tiszta fazékban kell tenni – csak félig legyen az fazék –, tölts erős [11] bort reája, kenyérhajjal felül csináld bé, tégy belé szerecsendiót, borsot, fahajat, gyömbért, mézet, főzd meg igen jól, hogy fele elfőjön, minden reggel és estve, mikor le akar feküdni, egy kis üveggel mindenkor igyék meg benne az beteg tizenötöd napig.
- 40 *Lépfájás ellen.* Fekete retket mind hajastul jó temérdeken meg kell hámozni,

- azt igen apróra meg kell metélni, új keresztyén kis fedeles serpenyőcskében meg kell főzni fedél alatt tamariscus foalajban, mikor megfő jól, tehát azzal az olajjal kell kenni az lépét.
- 41 *Ugyanazonról.* Papsajtjának az levelét meg kell szedni, vékony reczéből zacskót kell csinálni, azt az levelet belé kell tenni, azután irós vajat s fehér bort kell megmelegíteni, mind reczezsacskóstul azon irós vajas borban kell tenni, az mint eltűrheti, lágy melegen az lépére tenni.
- 42 *Gyermeknek lépfájás ellen, ha lépi megdagad.* Mikor az kenyeret akarják szakasztani, az tésztájából legelsőbben is két pénz ára czipónyt ki kell szakasztani, azt osztán legelsőben tegyék az kemenczébe; meghűlvén az kenyér, azon czipót vegyék ki legelsőben, s felül az haját, mint az vajas czipót szokták csinálni, kerekíts ki, tölts belé fehér erős bort, azt keverd meg erősen, annak az beliből flastromot kenven, azzal kell békőtni az helyét, az hol az gyermeknek megdagadott az lépi.
- 43 *Hogy az lépe meg ne dagadjon* [12] *hideglelős embernek.* Az feketé retket aprón metéld meg, törd meg, az levét facsard ki, s azzal kenjed az lépét, hideglelős embernek meg nem dagad.
- 44 *Az mely gyermek retteg és ijed.* Vakundoknak az szívét meg kell törni, száraztani, annak az porában egy kicsint az gyermekkel megitatni, az mennyit az kés hegyin felvehetni.
- 45 *Az asszonyember betegsége mikor rajta vagyon.* Violagyükeret, bobkát, veres bogácsa borsót, három petrezselyem gyükeret kell venni, téhénhús lévben megfőzni, azt egye vagy háromszor, mikor rajta vagyon.
- 46 *Ugyanazonról.* Babkát három felé kell metszeni, egy kis violagyükeret megtörni, s veres bogácsa borsót, azon szerént azokat együtt megfőzni, az állítja meg.
- 47 *Sárgaság ellen.* [13] Apró bojtortját s árva csalánt meg kell főzni kenyérhéj alatt, s azt innya, valamikor akar.
- 48 *Ugyanaz ellen.* Boldogasszony rózsáját tövestül ásd ki, új fazékban, új fedő alatt meg kell főzni igen, annak az párájában kell az fejét izzasztani.
- 49 *Folyosó ellen.* Végy tyúkmonyat, vajat, viaszat, timsót, főzd össze, ruha által szűrd meg, az olyan lészen, mint az ír, s azzal kell kenni.
- 50 *Derékfájásról, mely mintha sérésből esett volna, próbált dolog.* Angelica gyükerét bővön kell ásní, szépen megmosván, erősen meg kell törni, egy darab ó hájjal együtt egy tyúkmonyat mind hajastul köziben törni, s kecsketejet kell egy fazékban felforralni, lenmagot kell megszáraztani s megtörni, megsztatni, s abban az téjben, mint az kását megfőzni, s az feljebb megírt eszközt egy táliban tévén, s az tejben főtt lenmagot is köziben töltvén, egy kis [14] rozslisztet is kell köziben egyeltetni, s úgy együvé törni, mint egy pogácsát avagy mintegy flastromot, úgy felcsinálni, s az fájdalmas embernek az kereszt fél temetire kell tenni, békőtni véle, s harmad napig rajta hadni; harmad nap múlva ismét ilyen kötést kell csinálni, és így háromszor kell cselekedni, és mindenkor harmad napig kell viselni; bizonyos próbált orvosság Isten után.
- 51 *Más azonról.* Erős égett borban bécsi szappant kell faragni bőven, s meleg helyre kell tenni, hogy megolvadjon az égett borban az bécsi szappan; ezzel kell az embernek derekát kenni, sőt bár elsőben ezzel kenjék meg, azután úgy éljenek az felül megírt orvossággal.
- 52 *Lépfájás ellen.* Apró málvát, székfüvet, lenmagot kell egy messzely borban megfőzni, az lépére tenni.
- 53 *Ugyanarról.* Vedd az öreg málvá[15]nak az tövét, metéld meg, végy hozzá

tört lenmagot – de nem kell igen megtörni –, mályvát; ezt mind együtt törd meg; annak az vízében spongyát kell mártani, úgy az lépen tartani kell reggel is fél óráig, estve is vocsora előtt, mintegy négy óra tájban; de két spongyának kell lenni, az míg az egyik az lépen lészen, az másik addig az meleg vízben légyen; mind úgy cselekedjél fél óráig, mind estve, mind reggel. Székfüvet is tehetsz belé az felül megírt füvek közé, mikor főzik; minekelőtte pedig ezeket az vízben tennéd, az juhnak nyaka körül az minemü gyapjú van, meg kell nyírni, s az vízben kell tenni, igen-igen főzni, s mikor igen megfő, ki kell facsarni az gyapját, s osztán abban az vízben, az kiben az gyapjú főtt, az felül megírt füveket kell tenni, s úgy kell főzni, s úgy éljen véle, az mint felül van írva. Mikor az spongyát leviszik, kaporolajjal kenjék meg, osztán flastromot úgy tégyen reá lépfájás ellen valót.

- 54 *Méhanya ellen.* Az fejr rutát törd meg, faolajban főzd meg, az faolajat belőle facsard ki, s azután az rutát tedd az keresztcsontjára az betegnek, reggel pedig violavízzel kend meg mindenütt, az holott fájlalja, fahajvizet is minden reggel egy-egy kalánkával igyék, ezenképen mikor lefekszik is, hogy az hányást elhagyhassa; ez próbált dolog.
- 55 *Más azonrul.* Az porcsfüvet, mintegy [16] tallérnyit borban főzd meg, tégy egy kis vaját is belé, s erősen főzzed, osztán ha jól megfő, facsard ki, s tedd a ködökére, mentül melegebben eltűrheti; de ha békötöd, egy óráig forduljon az bal oldalára, s te mondjad ezt: Atyának, Fiúnak és Szentlélek Úr Istennek nevében. Vala egyszer egy zsidó vitéz, kinek neve vala Longinus, ki Christus Urunknak az magas keresztfán szívét általöklelte vala kopjával, jöve vér és víz belőle; ez légyen tenéked orvosság. Az betegnek nevét kell említeni.
- 56 *Szívfájásrul vagy szegezésről való orvosság.* Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Amen. Ezután az Mi atyánk-ot és ismét ezen orvosságot, utánna ismét másodszor az Credo-t, azután ismét az orvosságot, az Mi atyánk-ot utánna elmondani, próbált dolog. Az kezét pedig, mind az kettőt, reá kell tenni az emberre, az hol az nyavalyája vagon, s mindenkor, valamikor Atyát, Fiút és Szentleket emlí, meg kell nyomítani, mind az három személyt mikor említi, egyszer minden személy említésekor.
- 57 *Himlő ellen.* Másfél kálánni car[17]-duus magot, répamagot, többet meg kell törni, igya meg.
- 58 *Kórság ellen.* Az cbet löjjék meg, az epéjét kivévén, ha gyermekben van, három cseppet adjanak meginni az epéjében hársfavirágvízben; ha pedig öreg emberen van, kilencz cseppet; ha asszonyemberen van, nőstény legyen az kutya.
- 59 *Aréna ellen.* Az mely fekete téhennek bornya van, annak az hólyagjában van víz, azt kell megadni innya, ha férfiún van az aréna.
- 60 *Az citrom lictariumot így kell csinálni.* Az citromnak avagy narancsnak az bélit ki kell venni, jól meg kell az haját tisztítani a belitől, osztán igen szép tiszta vizet kell reá tölteni, minden nap kell az vizet újítani kilenczed napig, azután olvasztott nádmézben meg kell főzni, üvegben rakni, az gyomorfájástul is igen jó.
- 61 *Rettegés ellen.* Eleven vakundok-[18]-nak az szívét ki kell venni, meg kell szárasztani, törni, s egy késhegyin pivenka avagy gyöngyvirágvízben kell benne innya adni.
- 62 *Nebéz nyavalya ellen.* Basilicumnak az gyökerét megtörve, zöldet, felényit az szerint kifacsarva, az réczének az bal szárnyából három csepp vért, nyúlnak az farkát hússostul meg kell szárasztani, porrá tenni, egy kalánban pivenka avagy gyöngyvízben megitatni.

- 63 *Fűfájás ellen.* Kilencz baraczmagot, 9 mondolát, 9 diót, egy tyúkmonyat, egy marok mákot össze kell csinálni, s kék papirosra flastrom módjára kenni, azt kell az homlokára tenni.
- 64 *Nehéz nyavalya ellen.* Aranyvizet három cseppet kell basilicumvízben bocsátani avagy gyöngyvirágvízben, s úgy azt megitatni.
- 65 *Himlő ellen gyermeknek.* Ha rajta [19] vagyon, tehát skarlátot gyöngyvirágvízben kell áztatni, s az pulsusára kötni, méretlen sáfránt is kell hozzá tenni. Veres skarlátban egy szem mákot kell bévarrni, s új selyemre kötni, s hordozza az nyakában az gyermek; probatum est.
- 66 *Sárgaság ellen.* Az ó sendelyen, az mely moh vagyon, főzd meg jól vízben, s abban fürödjél; igen hasznos.
- 67 *Azonrul.* Az mely emberen sárgaság vagyon, azon embernek vizelctiben főzz meg egy darab tehénhúst, add megenni egy agár kölykének – nem agárnak, hanem az kölykének –, azt többször is míveljed, és bizony meggyógyul az ember. Ígyl aranyas edényből gyakorta, elhagyja az sárgaság; próbált dolog.
- 68 *Sérés ellen.* Egy itzés fazékban tégy [20] borseprút, két vagy három marok szélesen és vékonyan aprított veres hagymát, ó hájat, egy lúdmonyat egészen, tölts az borseprútban ezt, azután tégy seprűfűnek az magvát két vagy három maroknyit belé; ezeket mind össze gyúrd meg, kend ruhára flastrom módjára, s az megsérült embert körös körül vard bé vele, legyen úgy harmad napig, de az mely tájban reá csinálják, az tájban vegye le harmad nap múlva magáruul.
- 70 *Rászt ellen.* Vegyed az fehér ürmnek az virágját egy fehér fazékban, tölts tiszta vizet bele, hánd bele az fehér ürmnek az virágját, igen jól főzd meg, hogy zöld legyen az vize, egy tál korpát tölts az vízben; ha osztán meghül, azzal osztán gyúrjon egy cipót, az kit elsőben szakasztnak, s tedd meleg helyre, hadd keljen meg, azután, ha megkel, kenjék ruhára, mint az flastrumot, kösse magára az két oldalára, harmad napig hordozza, s az mely órában felköti, harmad nap múlva azon órában vegye le. Isten után használ neki.
- 71 *Hagymáz ellen.* Levesticum gyüke-[21]-rét, kendermagot moss meg szépen, mennél erősebb bort kaphatsz, abban főzd meg erősen, azután egy fehér vékony ruhácska által szűrj meg, azzal az borral osztán az két vak szemét kell kenni. Mártás ruháskát is belé, azt is kösd az két vak szemére, két talpára, két tenyerére, akképen gyakran kell kötni.
- 72 *Az kire elsőben jár az hagymáz.* Mikor eszében veszi az ember, az páva ganéját szárazsákk meg, törjék meg, s vízben adják meginnya. Rákot kell megtörni, s azzal kenni az beteg embert.
- 73 *Ugyanazonrul.* Fenyőmagot, fokhagymát, levesticumgyükeret, földi borzát, ó hájat mind egy arányún össze kell törni igen erősen; ezeket oly öregén kell csinálni, mint egy lúdmony, azt három felé kell osztani, egy messzely eczetben melegen egészen békeverni, egy darabját meg kell melegíteni, azzal tetejétől fogvást talpig meg kell kenni két estve.
- 74 *Hideglelés ellen.* Levesticumgyü-[22]-keret levelestül apróra meg kell szedni, az levelét rézmozsárban megtörvén, tégy hozzá egy kis ó hájat, bort is töltvén hozzá, habard össze azzal, minden testét kend meg, igen használ, kiváltképen forró hideg ellen.
- 75 *Az mely embernek tüdeje avagy mája vesz.* Vedd vizét az fehér ürmnek, édesíts meg nádmézzel, s tíz nap egymás után igya.
- 76 *Azonrul.* Az földi borostyánt ha megfőzöd, s az hasadra kötöd, igen jó.
- 77 *Az mely ember az ételt nem kívánja.* Az kék liliumnak az gyükerét törd meg, mint az tormát, főzz egy tyúkfiat is, annak az levében tedd belé azt az gyü-

keret, az tyúkfinak az levét fél nap tarts úgy, azután szűrd le, igyad melegen, feküdj le azután, ehétel, mint más ember.

- 78 *Az kiben giliszta vagyon.* [23] Az szarvasnak az szarvát égesd meg, törd meg szépen, add meginnya vízben melegen, meghal tüle az giliszta; próbált dolog.
- 79 *Szemnek világosítása.* Keresd meg az nyúlnek az epéjét, esővizet végy egy üvegben, s mézet, tarts az üvegben ezeket, kenjed az szemet véle kilenczed napig; próbáld meg, olyan tiszta leszen, hogy elcsudálkozol rajta.
- 80 *Az kinek gyomra meghűlt, szerencsendióvirágos étkekkel éljen.*
- 81 *Az mely ember nem emésztbet, hanem csak hány, okádik.* Sütve avagy főve egyék habarniczát, megemésztí, s az hányást megállítja.
- 82 *Fognak fejejétéséről.* Végy árpa lisztet, édesíts meg mézzel s borral, azzal dörögöld az fogaidat, s fejeerek lesznek.
- 83 *Hogy az egerek és patkányok meghaljanak.* Törj össze mézet, kénkövet, gálliczkövet, egyelíts lisztet köziben, s tedd oda, az hova járnak.
- 84 *Hurutul.* [24] Sályát főzz meg, s annak az vizét igyad, igen jó.
- 85 *Hideglelésről.* A mely füvet deakul centauriumnak hínak, magyarul penig ezerjófűnek, azt kell borban megfőzni, s az levét innya.
- 86 *Vérhas ellen.* Keress két tyúkmonyat, az timsót égesd meg, porrá törd meg, az megtört timsóval főzd meg jól, mint egy rátottát, főzd meg egy serpenyőben, s edd meg, de az vizítaltul oltalmazd magadat; azt egynehányszor cselekedjed eh gyomorra, egy óráig vagy kettőig semmit se egyél reá; ha ezzel élsz, bizonynal meggyógyulsz.
- 87 *Ha az kis gyermeknek az hasacska mégyen.* Meleg borral az tyúkhúst meg kell önteni, úgy melegen reá kötni, megállítja.
- 88 *Mikor az gyermek gilisztás.* Az varádicsnak az fűvét meg kell borral önteni, melegen tál közé tenni, hogy megpárlódjék, úgy kell az hasára kötni, osztán az virágját megtörni, vagy leves [?] kenyérben kell enni, vagy tyúkmonyban hinteni, s úgy meg adni enni.
- 89 *Az mely embernek inai fájnak.* [25] Az medveháját olvaszd meg, keverj össze juh hájjal, égett bort, rózsavizet, öt tyúkmonyat, s keményen keverjed egy tában kalánnal, meddig olyan nem leszen, mint az ír; osztán azzal kell kenni az embernek az lábát és az keresztcsontját.
- 90 *Az farkasalmát törd meg, mézes vízben add meginnya, s meggyógyul.*
- 91 *Az kinek csipejében avagy lába szárában volna fájdalom, kiben gyanakodnék, hogy az bideg állott volna bele.* Ha férfiúnak szükség az orvosság, tehát az lónak az szárából vegyék ki az velőt, égett borral égessék meg, azzal kenjék; ha penig asszonyembernek, tehát az kanczának szára csontjából vegyék ki, s meg kell csinálni, kenjék azzal; ha megkenik, jól bé kell takarni az lábát.
- 92 *Sérés ellen való orvosság.* Kakukfűnek az gyökerét, földi bodzának az gyökerét, fekete nádnak az gyökerét, rozslisztet, kendermagot, három tyúkmonyat össze kell erősen törni, megmelegíteni, azután ruhára kenni; kilencz napig kell azt cselekedni, minden harmad nap meg kell újítani, s reá varrani az emberre avagy gyermekre. [26]
- 93 *Az mely asszonnak megkeményedik az melle avagy megdagad.* Az apiumnak az levelét össze kell törni, vajban egy kis fazékban megfőzni, úgy az mellére kötni, kifakasztja.
- 94 *Az mely asszonnak havi betegsége vagyon.* Végy szerencsendióvirágot, s egy tyúkmonyat, kenyérhaj alatt főzd meg, s igyad az levét, meggyógyulsz.
- 95 *Az mely embernek béli alászáll.* Tizenkét erdei csigát törj meg ó hájban, főzd meg, s osztán flastrum módjára kend ruhára, kösd fel vánkossal, használ.

- 96 *Mirigy ellen.* Ciprust, lavendulát, Isten fáját, izsópot, farkasalmát, papmonyát, bodzafának az zöld husát kell egyben törni mozsárban, s együtt borban meg kell főzni, s ennek az levét innya, meggyógyul az beteg, próbált dolog.
- 97 *Az mely ember megdühödik.* [27] Körösfá férget, Isten ünőjét, ápiumot bővön egy szép tiszta mázos fazékban főzd meg jól, azután, hogy meghidegül, add meginnya.
- 98 *Az mely embernek mellében kél az kelevény.* Az pápafüvet kell borban megfőzni, s veres olajat köziben tölteni, azt melegen innya, valamint eltűrheti; ennél jobb orvosság nincs.
- 99 *Az ki nem vízelbetik.* Az szarkának az feje velejét tedd egy pohárban, tölts bort reá, s idd meg.
- 100 *Sebre való ír.* Tyukmony fejéit habard jól öszve timsóval, s tölts faolajat – ha vagyon –, veres olajat s mézet bele.
- 101 *Meredekről avagy szegezésről.* Az pápafüvet kenyérhaj alatt főzd meg, s add meginnya. Ciprust borban törd meg jól, s ó serben add meginnya.
- 102 *Hársfa virág víznek haszna.* Az mely asszonyember gyötrődik az szülésben, igyék akkor az hársfa virág vízben, mint egy-két kalánnyit, s így boldog szülése leszen.
- 103 *Cikoria víznek haszna.* [28] Ha ennek vizét iszod egy itallal reggel s este, vesédnek, tüdődnék, májadnak, szívednek nyilallását eltávoztatja.
- 104 *Levesticum víz.* Kenjék meg az embert véle, minden belpoklosságitul használ.
- 105 *Szemfájásról.* Euphrasia vizet, szapora fű vizet, rutát és cinadóniát egyelíts öszve, igen használ.
- 106 *Ökörnyelv vize haszna.* Embernek vérét megtisztítja, az kinck agya veleje megveszett, azt igya; minden vérpoklosságtul is jó.
- 107 *Székefű víznek haszna.* Fű fájdalmat enyhít, vízelletet indít, követ elront, dagadott gyomrot jól emészt, hideglelést elveszt, poklosságtul meggyógyít, dühös sebet megtisztít.
- 108 *Fejér lilium vízének haszna.* Fakadékot, sebet meggyógyít, száraz közhvény, s kígyómarás ellen jó, csak reggel és este igya az ember.
- 109 *Menta vízének hasznai.* [29] Valaki reggel és este issza, belső szakadásokat meggyógyít, melben való rútságot megtisztít, az fekete sárt emberből kiűzi, méreg ellen jó, üszketetet meggyógyít, szű fájdalmát elveszi, az embernek orcáját megszépíti.
- 110 *Sályának és sálya vízének hasznai.* Ha az sályát éh gyomorra eszed, fejedet erősíti, gyomrodát s melledet tisztítja. Ha az sályavízben mosod gyakorta az kezedet, reszkető kezedet meggyógyítja.
- 111 *Ruta vízének hasznai.* Ha sóval eszed ezt az füvet, agyvelődet erősíti; ha az orrodban cseppented az vizét, orrod vérét megállítja; ha az asszonyi állat az vizét megissza, gyermeke soha sem leszen.
- 112 *Métely ellen való orvosság.* Mikor kenyeret sütnék, valamennyi juh vagyon, minden juhra egy-egy mogyorónyi sót tegyenek az kemenczében, az első kenyeret ha kivészik, azután az több kenyeret rakják bé az kemenczében, az só pedig mind addig ott legyen az kemenczében, mig az kenyeret ki nem szedik; azután kivévén az kemenczéből az sót, törjék meg, azt adják minden két héten az juhoknak.
- 113 *Mikor az juhoknak nagy az epéje.* [30] Az Szent János fűvét, akar nyers, akar száraz legyen, sóval adják nékiek.
- 114 *Bogár ellen való orvosság.* Az hitván zsíros fazéknak az cserepét keményen

törjék meg, s körösfának az hamvával együtt kell az juhoknak megadni só között.

- 115 *Ugyan más az ellen.* Mikor ártányokat vernek, annak az szalonnának az sós vizét adják az juhoknak.
- 116 *Himlő ellen.* Melegíts meg az sárga viaszat, csináld úgy, mint egy úr gombát, abban tégy hat pénz ára sáfránt, s három ujja között, az mennyi gyömbért felvehet az ember, kétszer tölts égett bort reá, félig legyen pedig az viasz égett borral, azután gyújts meg, hogy mind megégjen az égett bor rajta, azután kösd az köldökére melegen, az mint eltűrheti; probatum est.*
- 117 *Gesztenyének hasznai.* [33] Az megtisztított és törött gesztenyében egy keveset egyben kell habarni sóval s mézzel, az mely embert az dühös eb megmart, adják azt megenni, s meggyógyul.
- 118 *Árpa lisztel s eczettel törd össze az gesztenyét;* az mely asszonnak csecsi megvész vagy kelevény vagyon rajta, meggyógyul.
- 119 *Kopaszság ellen.* Az mogoró bélit meg kell törni, mézben elegyíteni, s azzal kenni, igaz elig haja leszzen.
- 120 *Az mely ember nem emésztbet; hanem csak bány.* Törjenek meg két fű fokhagymát, tisztítsák meg, töltsenek égett bort hozzá, törjék meg, mintegy tészát, kenjék meg az gyomrát véle, hintsék meg felül törött szekfüvel, pirított boros kenyérrel, burítsák bé, felül is kössék bé jól, meglátod, hogy megállítja.
- 121 *Körságrul.* Egy lencse szemnyi pézsmát egy kalán rózsavízben meg kell innya adni, eláll rúla.
- 122 *Görcs ellen.* Égett borral kell erősen kenni, ismét meleg ruhával, az hol az görcs fogja, dörgölni.
- 123 *Az kinek gyomra* [34] *megvész, s bány.* Végy aszu fodormentát, székfüvet, polyét, czekeket törd össze, mint egy pogácsát, hints meg felül egy kis nádmézzel, s szekfüvel, melegíts meg, avagy melegen tedd az gyomrodra, avagy az köldöködre; igen használ.
- 124 *Az kinek torkában, s kívül is kelevény vagyon, s meg nem akar fakadni.* Végy fejr lilium gyökeret, süsd meg, s metéld apróra, süss egy fű veres hagymát is szép lágyan; czekeket tedd egyben, egyelíts rozslisztet köziben, tölts egy kis bort reá, s főzd meg úgy, mint az lépet, tégy egy kis sáfránt is köziben, azután csináld úgy, mint az flastrumot, s kösd az torkára, eloszlatja, s ha ki kell fokadni, kifokasztja.
- 125 *Köszvény ellen.* Az hol az köszvény vagyon, verjék meg erősen azt az helt, végy osztán ó hájat s fokhagymát, törd össze azt, s kend meg véle azt az köszvényes helt, s kösd reá az többbit; az kötés két nap legyen rajta.
- 126 *Ugyanazonrul.* [35] Vegyed az eszterágot, és mind tollastul tedd egy új fázékban, égesd meg benne, s annak az zsírával, az ki abbul jű, kenjed az köszvényt.
- 127 *Pestis ellen.* Fekete retket kénkövel meg kell törni, azt osztán kifacsarni, s annak az viziben, mint egy kis kalánnyit, kell meginnya; felette igen hasznos orvosság.
- 128 *Mádra ellen.* Ha az mádra kiindul helyéből, mely nagy keresztcsont és ágyékfájással szokott lenni, s mintha valami gombolyag járna egy helyről másra az hasában, ez ellen ezt kell cselekedni: Az rutát főzzék meg faolajban, de jó bővön legyen az ruta az faolajban, s az mikor megfő, hogy szép lágy legyen az ruta, facsarják ki az rutát az faolajbul, tegyék jól melegen az rutát az keresztcsontjára; az olajjal pedig, az kiből az ruta megfőtt, mind épen kenjék az hasát az ágyékátul fogva egész az köldökéig.

- 129 *Ismét.* [36] Végy szép zöld petrezselyem levelet, marunka nevű füvet, jó búven, szerecsendiónak az anyját, hármat; s ezeket az füveket és az több szerzámot külön meg kell törni, megtörvén párolják meg mind együtt egy tálban eczettel avagy lavendula vízzel, s mentül melegebben eltűrheti, úgy kell az köldöke körül ezen szerszámokat tenni, s bévarrani; egy estve reá kötven egész más estvéig rajta légyen az kötés, csendes helyen feküdjék, az feje magosan ne légyen az betegnek, hanem az keresztcsontja alá csináljanak egy vánkost, hogy alacsonyabban légyen az feje az derekánál; ezen kötéssel három ízben kössék az szerint, az mint meg vagyon írva, de minden nap másod napig légyen rajta; tudom, Isten után hogy használ. Reggel penig s estve egy kalán fahéj vizet igyék meg, innya is penig azt adj néki.
- 130 *Az mádrája fájdalmárul.* Végy márunka füvet, macska mádra füvet, olasz kaprot, ezt az négyféle füvet főzzék meg borban réz fazékban kenyérhéj alatt, téven hozzá egy kis nádmézet, hogy az keserűségét kivegye, szerecsendióvirágot, egy néhány szál safránt, s úgy együtt meg kell főzni; az mikor megfő, töltsék ki egy tiszta pohárban ezen bort, s lágymelegen igyék egynéhány estve benne.
- 131 *Negyed napi hideg ellen.* [37] Végy egy fél nehezék unicornis szarvat, egy nehezék temjént, egy nehezék mirhát, egy nehezék borsot, egy nehezék kőst, törd meg mind együtt, s szitáld meg, mérj ki benne egy nehezéket, s borban add meginnya, igen hasznos és próbált orvosság; de az gyermeknek fél nehezéket kell adni meginnya.
- 132 *Hasát állítja embernek.* Szekfü olajat, laurusolajat, köménymag olajat együvé kell temperálni, egy kis gyapotat abban mártani, azt az köldökére tenni.
- 133 *Vérhas ellen.* Az mely nyulat márcziusban fognak, felhasítván az nyulat, egy szép tiszta ruhát mártanak az vérben, azon ruhát szárazszák meg, osztán csak darabonként szaggassák, s arrúl az ruháról igyék az beteg ember; próbált orvosság.
- 134 *Hideglelés ellen.* [38] Három gyökerecske úti füvet kiásni, s megmosni, borban avagy téjben meg kell főzni, az mikor reá akar júni az hideg akar gyermekre, akar öreg emberre, meg kell itatni véle.
- 135 *Az terhes asszony mikor megsérti magát, ilyen módon orvosolja magát.* Az teli hordóru, az kiben vagy káposzta, vagy gabona, vagy liszt volna, vegyék le az abroncsot egészen, de megjegyezzék, mi módon állott az hordón, hogy ismét úgy tehessék az hordóra; az terhes asszony magán három ízben vonja fel, és ismét tegyék fel az abroncsot az hordóra, s valamikor arányozza az asszonyember, hogy megsérült, mindenkor élhet véle.
- 136 *Item.* Viola gyökeret gyakorta faragjon italban és igya, igen jó.
- 137 *Az mely terhes asszonnak az gyermeke helyéből megindulna.* Az mely nyúlsüldöt az anya hasában találnek, tiszta fazékban fedő alatt meleg kemenczében égessék meg, tegyék porrá, s késhegyen azon nyulacsának az porában vízben, akár fodorménta vízben kell itatni, helyére áll az gyermek.
- 138 *Szederjes viola julepet így kell csinálni.* [39] Szedd meg az violát, metéld meg apróra, facsard meg ruha által, s mérd meg az kifacsart vizet, az mennyi nyomó az víz, annyi nyomó nádméz légyen benne; ez az julep arra való, az mikor az ember nagy hévségben vagyon, igyék benne.
- 139 *Más szederjes viola lictarium.* Végy egy messzely szederjes viola vizet, adj hozzá 12 lot nádmézet, főzd meg erősen, és az mikor főni fog, az kifacsart violát tedd belé, s addig főzd, hogy jól megfőjön, úgy hogy kiforrjon az víz

- belőle. Ez az *lictarium* arra való, mikor az ember hévségben fekszik, és az nyelve szárad, egyék benne.
- 140 *Nyers veres rózsából csinált lictarium.* Végy veres rózsából 4 lotot, vedd vizét az veres rózsának egy messzelynit, ahhoz fél font nádméz; forrald meg rózsavízben az nádmézet, s az mikor immár igen forr az nádméz, akkor hánnyák belé az nyers rózsát, s úgy főzzék, hogy megpergelődjék az rózsá benne. Ez az *lictarium* arra való, (hogy) mikor torka fáj embernek, egyék benne.
- 141 *Más veres rózsá lictarium.* [40] Szedd meg az veres rózsának az levelét, mérd meg, az mennyit nyom az rózsá, annyi nyomó nádmézet kell belé tenni, s együtt az rózsával az mozsárban kell megtörni; megtörvén, üvegben csinálni, felül jól bécsinálván, az verőfényre kell tenni, gyakorta meg kell forgatni; ez az *lictarium* könnyen purgál.
- 142 *Veres rózsából így csinálnak julepet.* Szedd meg az veres rózsának az levelét, törd meg mozsárban, facsard által s mérd meg az levét, s mennyi nyomó az víz, annyi nyomó nádmézet kell belé tenni, s addig kell főzni, az míg ragadó lészen; ha az lészen, vedd ki az tűztől, s hűts meg egy kevéssé, azután tölts belé az üvegben, s csináld bé jól, tedd jó helyre. Ez az julep arra való, az mikor az ember igen szomjúzik, végyen egy kalánnal benne, s tiszta hideg vízben töltsé, azt igya, igen jó szomjúság ellen.
- 143 *Szilva lictariumot így kell csinálni.* [41] Szedd meg az szilvát mind szárostul, hámozd meg, törj meg egy font nádmézet jól, tölts hozzá egy itcze vizet, főzd meg erősen, s az mikor forrni kezd az nádméz, csináld belé az hámozott szilvát, sokáig ne tartsák az nádmézben, azután szedjék ki, s csinálják üvegben. Az nádmézet még is forralják meg, hogy oly sűrű legyen, mint az julep, töltsék felül az szilvára, s nyomtassák egy kis tiszta deszkácskával meg, hogy felül legyen az leve, csinálják bé papirossal.
- 144 *Mindenféle daganat ellen, s bőrvonás ellen, ütés ellen felette hasznos ír kenetre és flastromra.* Egy ökölni írós vaját elsőben meg kell mosni, egy tyukmonynak az fejéret belé kell ütni, azt erősen keverni kalánnal avagy olyan fával, mint egy mozsártörő; mindaddig kell [42] keverni, az míg az tyukmony fejéret meg nem aluszik benne; azután tört timsót tölts hozzá, az mennyit háromszor késhegyin felvehetni, azután három csepp eczetet, avagy egy kalánnak az negyed részét, ismét egy kalán faolajat is kell hozzá tölteni, s ismét újonan kell keverni avagy dörgölni mind addig, míg megkeményedik úgy annyira, hogy az törőhöz hozzá ragadjon, hogy az tálat is felemelje az törővel; úgy gyógyítsák véle az sebet.
- 145 *Orbáncz és mindenféle daganat ellen, az ki bévség miatt megfakadoz, s mint egy kása szem, megevezik.* Egy messzelyni erős eczetben üssenek két tyukmonyat mind sárgástul, ahhoz fél lot gáliczkövet, fertály híján fél lot timsót; ezt jól meghabarván, jól meg kell főzni, azután hűteni, ezzel az orbánczot valamennyire megkenni mindaddig, az míg el nem vész, napjában egynéhány ízben kell kenni, és nem kell semmivel béköttni, míg meg nem szárad; zsírral pedig semmineművel nem kell kenni, míg mind ki nem vész az orbáncz.
- 146 *Item orbáncz, avagy valami más daganat ellen, ütés, avagy dagadás kézen, avagy lábon legyen is, igen hasznos.* [43] Lenmagot jó fél marokkal meg kell törni, ritka szita által szitálni, ehhez öt vagy hat tyukmonynak az fejéret kell ütni, s ahhoz egy kevés timsót megtörvén kell elegyíteni, s mindaddig kell egy kalánnal habarni, míg meg nem sűrűszik, úgy kell osztán ruhára kenni flastrom módjára, s az daganatra avagy orbánczra kötni; s mindaddig kell az kö-

tést rajta tartani, míg az flastrum meg nem szárad; ha az szükség kívánja, többször is újabb flastrumot kell reá kötni.

Az mely ember megtöri kezét vagy lábát, avagy úgy megütné, hogy megdagadna az csont iránt, avagy kimarjulna keze vagy lába, az ellen is igen jó.

Ha az csont eltörik, [44] kössék reá, s harmad napig tartsák rajta az testén, azután vegyék le; de mivelhogy igen megszárad, meleg vízzel áztassák meg, s úgy vegyék le róla; azt levévén, ugyan ismét csak azon flastrumot kell reá tenni, s háromszor kell ezenforma kötéssel élni. Azt elvégezvén, úgy kell kenni azon helyet pópiummal avagy írós vajjal; az ki pedig csak megüti tagját, kétszeri kötés elég reggel s estve.

- 147 *Dagadás ellen két vagy három kötéssel igen jó ez az flastrum.* Párlugot kell csinálni, s az fekete nadályfünek az gyökerét meg kell mosni s tisztítani, tiszta erős lúgban kell az füvet tölteni úgy, hogy felette sűrű ne legyen, s jól kell elkeverni, s úgy megfőzni, akkor is mind keverni kell, mikor főzik; megfőzvéen jól, úgy kell ruhára kenni flastrum módjára, s az mely melegen eltűrheti, úgy kell az fájdalmas tagra kötni.*

- 148 ... [47] légyen az bisalma, az nádmézet pedig meg kell törni, azután abban az vízben kell egyelíteni, az kiben az bisalmát megfőzik, de ne sokat, erősen meg kell főzni, s mikor megfő, úgy kell az bisalmát belé vetni, ismét az nádmézet bisalmával kell főzni, de az nádméz két font légyen az három font bisalmához.

- 149 *Az mely asszonyember viselő, s az fejér tisztulás vagyon rajta.* Végyen fejér egérfarkot virágostul, aszalja meg az házban gyökerestül, tégyen pókhálót köziben, s avval füstölje meg magát, megállítja rajta.

- 150 *Az mely asszonyemberen avagy leányon nincs.* Végyen vad székfüvet, kilencz sárga virágot – az ki az parlagon terem kikeletkor, apró levelecskéje vagyon, mint az eperjnek –, tégye egy csuporban, főzze meg borban kenyérhéj alatt, igyék benne reggel s estve, használ.

- 151 *Az mely asszonyemberen bőségszám nincs.* [48] Végy tormát egy jó marokkal, mosd meg s törd meg, tedd egy csuporban két itcze borban, harmad napig tarts úgy, facsard ki ruha által, jó reggel s estve az igyad, megtisztítja.

- 152 *Giliszia ellen való orvosság.* Végy egy kalán rózsavizet, abban egy darab nádmézet, hogy jó édes legyen, s reggel éhjomra adják meg meginnya, azután fél óráig ne adjanak innya.*

- 153 *Más azonrrul.* Az bárány avagy bornyú epéjét melegits meg, s kösd az köldökére, ut supra.

- 154 *Hogy az nebézkes asszonyi állat az gyermeket el ne veszésse, ilyen itallal éljen.* Végy egy darab violagyökeret, melyet az patikában árulnak, mályva gyökeret, 9 fodormentának az tetejét, ezeket együvé tévén, tölts bort reá, főzd meg kenyérhéj alatt, s mikoron jól megfő, hűts meg, s egy-egy keveset igyál benne.

- 155 *Sérés ellen való nyilvánvaló hasznos orvosság.* [49] Keress öreg keserű laput, kinek nem szokott kórója lenni, gyökerestül törd meg, az gyökerét meg ne faragjad, ó hájban főzd meg jól, s flastrum módjára kend ruhára, s az mely melegen eltűrheti, úgy kösd reá; harmad napig tarts rajta az egy kötést; próbáld meg, bizonyoson használ.

- 156 *Más azonrrul.* Végy ó hájat, szappant, égött bort, sőt s tyukmony fejeit, főzd meg együtt, mint egy írrel, kenjed magadat vele háromszor; igen jó és hasznos.

- 157 *Más ugyanarrul.* Végy egy messzely mézet, tégy metélt veres hagymát belé,

vess egy fél marok sót is belé, főzd össze, hogy olyan legyen, mint az ír, egy kis lapoczkával kevergesd; ha látod, hogy olyan, mint az ír, kend egy ruhára úgy melegen, az mint eltűrheti, úgy kösd az sérésre, harmad napig álljon rajta, s meggyógyul.

- 158 *Hurut ellen való orvosság.* Egy édes almának mesd el az tetejét, vágd ki az bélit, tölts meg fejr temjennel, safránnal, tedd [50] reá ismét az tetejét, süsd meg lencsepében csinálva hamuban, azután vedd ki, hámozd meg szépen, az temjént vedd ki belőle, az safránt hadd benne, egye meg, feküdjék le, s takarják igen bé; ha azt miveled kétszer vagy háromszor, kétség nélkül eláll rúlad.
- 159 *Item.* Az fejr peczerkegombát ha vízben megfőzik, s az levét isszák, egy kevés szerecsendiot is vetvén belé, igen hasznos, szemeknek is használ.
- 160 *Az mely ember bideg miatt hurut.* Tengeri szőlőt főzzenek borban, azt igya, s megállítja; ezt egynéhányszor kell cselekedni estve, reggel, annyi jót csinál emberben, hogy a tüdőben való fekélt meggyógyítja s megépíti.
- 161 *Reszketegség ellen.* Ha az árva csalánnak vizét issza, s él véle ember, reszketegséget elvész. Ha az bogácskórónak levével issza, a hideget is elűz emberből.
- 162 *Hagymáz ellen.* Végy kendermagolajt, kend meg az embernek testét véle, s nem hatalmazhatik el.
- 163 *Torokgyék ellen.* [51] Az árva csalánt forró vízzel önts meg s ruha között, az mely melegen eltűrheted, kösd az torkodra, s meggyógyítja.
- 164 *Fejérségről.* Lenmagot, borostyánt, s egy kevés kénkövet törj egyben, főzd meg vízben, egy kevés bort is töltvén belé, ha estve s reggel mosdol ebben az vízben, fejérré s gyöngévé teszen.
- 165 *Gilisztáról.* Fejr ürmet tchén epéjével együtt serpenyőben kell megmelegíteni, s az hasára melegen kötni, egy nap rajta tartani, egy néhányszor melegítsék meg, halva kimégven az gilisza az emberből.
- 166 *Az mely asszonynak elvész az teje.* Borzafa gombát aszalj meg, törd meg, add meginnya borban.
- 167 *Item.* Az Szent János füvének is azon haszna.
- 168 *Az mely asszonynak két az mellében.* Az földi borzának az gyükerét nyersen, mint az tormát törd meg, önts bort reá, add meginnya, próbált dolog.
- 169 *Ugyanarról.* [52] Az apiumnak az levelét, és az csudafünek az levelét össze kell törni, vajban egy kis fazékban meg kell főzni, s úgy reá kötni, kifakasztja.
- 170 *Az mely asszonynak havi betegsége van.* Végy szerecsendió virágot, mint egy tyukmonyit, főzd meg kenyérhéj alatt borban, azt igyad, meggyógyulsz.
- 171 *Az mely embernek tüdeje avagy mája vész.* Végy fejr ürömvizet, édesíts meg nádmézzel, tíz nap egymás után azt igyad, meggyógyulsz.
- 172 *Az földi borostyánt ha megfőzöd, s azt az hasadra kötöd, az is igen jó.*
- 173 *Az mely ember az ételt nem kívánja.* Az kék liliumnak az gyükerét törd meg, mint egy tormát, főzz meg egy tyúkfiat egy kevés sóval, az tyúkfinak az levét fél nap tarts rajta, azután szüzd le, idd melegen egyszer, feküdjél le, takarózzál bé, azután szintén úgy chetel, mint más.
- 174 *Az mely embernek béli alászáll.* Tizenkét erdei csigát törj meg, ó hájban főzd meg, s*
- 175 *[Ha azt akarod, hogy az békák hallgassanak.]* [57] Végy egy darabot abban az fában, az kit az menykő megütött, vesd az vízben, az hol kiáltanak, s elhagyják az kiáltást.
- 176 *Hurut miatt, az kik igen kílódnak, ilyen ital kell nekik.* Végy 22 figét, fél

- marok tengeri szőlőt, köménynek az gyökerét, nádmézet; ezeket vízben főzzék meg, s azt igya melegen, megállítja és az undok nyálat kitisztítja.
- 177 *Nagy hévségben.* Disznókék nevű fünek vizét kell venni, mint az rózsának, tartsák üvegben mind esztendő által; mikor ember nagy hévséget szenved, s szomjúzik, ebben adjanak kalánnal meginni háromszor, négyszer is napjában, de egy kalánnál, kettőnél nem kell többet adni egy italban.
- 178 *Az kinek az füle csorog.* Egy bokor fülfüvet, s egy fü vereshagymát tűzben takarva meg kell sütni, onnan kivéven, mozsárban timsóval, s gáliczkővel meg kell törni, az levét ki kell facsarni eczetes faolajban, azt kell az fülben bocsátani, az férget is megöli az ember fülében.
- 179 *Az mely embernek felette igen viszketős szemei vadnak.* [58] Végy Szent-János füvet mikor virágos, főzd meg erősen tiszta vízben, annak utánna mosd melegen az vizével az szemedet, gyakorta miveljed azt, meggyógyítja, és szemednek világosságot ad.
- 180 *Vérhas ellen.* Kecsketejet aczállal forralj fel – ha aczél nincs, singvassal –, azzal a tejjel élj, víztül, bortul, sótul megtartóztatd magadat, s ezzel az tejjel ha harmad napig élsz, meggyógyulsz.
- 181 *Azonrul.* Diófának az virágját aszald meg, törd meg, öreg embernek borban add, gyermeknek pedig tyukmonyban igen jó.
- 182 *Torokfájásrul.* Végy egy tyukmonyfejerit, habard meg szépen timsóval, vess temjént s egy kevés mézet belé, ezeket habard öszve erősen, melegíts meg, s kend lencsepüre, kösd az torkára, akár kend kék posztóra; az feje lágyán is nem árt kötni; sérülésről is igen jó, ha egy kis sáfránt is vess belé.
- 183 *Vérhas ellen.* [59] Az aszú bisalmát meg kell törni, az tormentillának is az gyökerét, öszve kell elegyíteni, borban kell innya megadni; ezt egy néhány-szor cselekedje, elhagyja.
- 184 *Azonrul.* Az tyukmonynak az székit meg kell habarni timsóval s szerecsendiónak az porával, meg kell sütni, egye meg, de innya ne adjanak, igen használ.
- 185 *Hurut ellen.* Forralt kecsketejet adj innya melegen estve, mikor le akar fekünni, elállatja; gyermeknek igen jó.
- 186 *Az mely gyermeknek hasrágása vagyon.* Szerecsendióvirágot törd meg, egy kis faolajban melegíts meg, azzal kenjék az hasát, ruhát gyakran melegítsenek reá, s három sáfrányszálat [60] adjanak az anyja tejében meginni, akár az dajka tejében; ha pedig öreg, borban is megadhatják; igen jó.
- 187 *Az mely gyermek bány.* Végy az seprűnek az kötelében s az oltónak az kötelében egy darab tököt, azt kössék az nyakára, mindaddig ott tartsák rajta, míg el nem múlik róla, az gyomrát pedig székfűolajjal kenjék, s meleg ruhát tegyenek reá.
- 188 *Az mely ember hurut:* Végy zsályát, fenyőmagot, egy kevés sáfránt, főzd meg borban mézzel kenyérhéj alatt, azt igya estve-reggel; igen jó.
- 189 *Mikor az gyermeknek dagad az basa.* Végy vad mályva gyökeret, törd meg erősen, főzd meg téjben, kend ruhára, kösd az hasára akár öreg embernek, akár asszonnak, igen jó.
- 190 *Az mely gyermek bátra szegné magát.* Végy faolajt, tyúkmonyfejerit, bécsi szappant, rózsavizet, habard öszve jól, melegen kend lencszöszre, s úgy kösd az oldalára egyik oldalátul fogva az másikig; igen jó.
- 191 *Az mely gyermeknek az torka fáj.* [61] Végy tyúkganéjt, disznóalombul való szalmát, egy darab ó töket, azzal füstöljék meg az gyermeknek az torkát, méz-

zel kenjék meg, s petrezselymet melegítsenek szárazon reá, azzal kössék az tor-kát.

- 192 *Az mely gyermeknek az torkában kél, s nem szophatik.* Végy tyúkmony szé-
kit, erősen sózd meg, azutánd kend meg az feje lágyát vajjal, kenjék lenszöszre
az tyúkmony székit, tegyék az lágyára. Avagy egy kis kék posztót mártsanak
az gyermeknek az vizeletiben, tegyék az lágyára, az is igen jó.
- 193 *Az mely gyermeknek oldala csontja öszve nő két felől.* Vedd az veres hagy-
mának az csiráját, vagdald meg, bécsi szappant is tégy hozzá, azt főzd meg
erősen vajban úgy, hogy olyan légyen, mint az pép; azzal kenjed az oldalacs-
káját, s egy kis bort melegíts meg, tégy egy kis vajat s egy kis sáfránt belé,
márts ruhát bele, tedd reá, mikor az gyermeket megkenik.
- 194 *Az mely gyermeknek igen mégyen [62] az hasacskája.* Végy szép buzakorpát,
rózsavizet, mézet, szerecsendiót, keverd öszve, kend ruhára, kösd az hasára;
ha meghül osztán az hasán, levehetik s megmelegíthetik, s reá köthetik.
- 195 *Öklelet ellen az gyermeknek.* Végy tengeri baraczk magot s másfélét is, azt
osztán meg kell törni, borban meg kell főzni, egy kevés sáfránt belé vetni,
ruhát belé mártani, s úgy oda tenni, az hol az öklelet vagyon.
- 196 *Öreg embernek öklelet ellen.* Végy pirított kenyeret, önts meg meleg eczet-
tel, tört székfüvel, s tegyék az ökleletre, használ.
- 197 *Mikor az gyermeknek forró az feje.* Rózsavizet, tyúkmony fejérit nádmézzel
kell öszve habarni, ruhát belé mártani, fejére tenni, igen jó.
- 198 *Kólyika ellen.* Tehén ganáját faolajban kell megrántani, egy kis székfüvet
kell belé vetni, s az hasára kötni.
- 199 *Az gyermeknek sárgaság ellen.* Az zsen-[63]-delyen az mi igen zöld, törd
meg, abban fürözd meg, igen jó.
- 200 *Ugyan sárgaság ellen.* Mikor az keresztel járnak az pápisták Szent Márk
napjára, akkor az zöld buzában kell szedni, s vízben kell megfőzni, azzal mos-
sák, eltávozik rúla.
- 201 *Kólyika ellen.* Az mely ló füvet eszik, annak az ganéját meglesvén, tiszta
ruhában kell hullatni véle, azon melegen facsard ki mindjárt az levét, add
bé innya annyira valót, mennyi egy tyúkmonyhajban térne.
- 202 *Az mely emberen forró hideg van.* Csak az maga vizeletit öntsék tűzben
minden nap, míg el nem múlik rúla; hamar elhagyja.
- 203 *Ha kis gyermekén vagyon.* Az mely ruhát visel, abban kössenek hamut, s te-
gyék az füstre, elmúlik rúla, s az ruha mind hamustul elvész az kéménybül,
azt sem tudja hova lett.
- 204 *Gilisztá ellen.* [64] Kénkövet kell téjben akar borban innya megadni, avagy
az fejér ürömöt megpárolni, azt úgy az hasára kötni; avagy az бүркöt forró
vajas borral megönteni, s úgy reá kötni, igen hasznos.
- 205 *Mikor ember vért hány, s orra vére megyen.* Az ló ganáját ruhában kössék,
s az nyakára kössék, azt szagolja, s megállítja.
- 206 *Mds.* Az asztal lábának az szegét vegyék ki, s tartsa az jobb kezében, attul
el elmúlik.
- 207 *Item.* Az számár ganéjt törd meg, az porát vizes ruhában csinált csapra hint-
sed, dugd fel az orrában, bizonyosan megállítja, próbált dolog.
- 208 *Az mely gyermeknek az íz eszi az száját.* Végy veres málvá rózsát, csuka fo-
gat, narancs haját, törjed porrá, szitáld meg, egy szerecsendiót törj meg, ezeket
vesd tiszta vízben, azzal kenjed az gyermeknek az ínyét, de kétszer kell fel-
forralni; igen hasznos.

- 209 *Öreg embernek.* Végy egy kis timsót, szerecsendiót, narancshajat, törd össze, öreg embernek csak az ínyében kell nyomni; igen jó.
- 210 *Ugyanezen ellen.* Az hegyes utifüvet [65] egy ejtel vízben kell megáztatni, s azon vízben megfőzni s azzal mosni; ismég az égett timsót, szerecsendiót, narancshajat megtörni, s az porát az ínyében kell nyomni; igen jó.
- 211 *Az kinek kezét, lábát köszvény töri.* Vegyed azt az füvet, az kit csontgyükernek hínak, végy hozzá fejer mustármagot is, vad sáfránt, törjék meg, s borban főzzék meg, ruhát mártogassanak belé, s úgy kell lábára kötni.
- 212 *Nehézség ellen.* Vegyed az öreg hangyának az monyát pünkösöd havában, s vedd vizét, s ugyan az hangya fészkében talált veres földet, mely olyan, mint egy kövecske, ezzel együtt vedd vizét az hangya monynak, s azt add innya.
- 213 *Ugyanazonról.* Az szarvasnak az szarvából kell reszelni, hogy olyan legyen, mint az liszt, s az szarvasgombát is törd porrá, add levendula vízben meginnya, használ.
- 214 *Azonról.* Páva ganéjt kell venni s az ebkölyöknek verit, s abban kell innya adni; ha férfi, hím kölyöknek [66] a vériben hím páva ganéjt adjanak; ha asszony avagy leány, nősténnek.
- 215 *Nátba ellen.* Kék papirosat kell borban mártani, törött szekfűvel meghinteni, s meg kell hadni száradni, azzal az papirossal kell magát megföstölteni.
- 216 *Öklelés ellen.* Az téglát igen erősen melegítsék meg, két avagy három kalán mézet jól meggyömbérezvén, külön melegítsenek meg, s mikor felforr az méz, az meleg téglát önts meg az forró mézzel, tedd reá, az hol érzed, az mely melegen eltűrheted, gyakran melegíts meg; igen jó.
- 217 *Étetésről.* Végy mandola olajat, egy kis terjéket s terra sigillatát, kit magyarul tokaji földnek hínak; ezeket pápafű vízben kell tenni, s meg kell innya.
- 218 *Kelevény ellen.* Egy kis terjéket végy s ebben az tokai földben is egy keveset, kössék az kelevényre, megfokasztja.
- 219 *Nehézségről való orvosság.* Lapunak [67] az gyükerét kell ásni s megmosni, megfacsarni, mozsárban megtörni, ruha által megfacsarni; mikor valakire az nehézség jár, akkor kell kalánnal kell innya adni, s ha akkor nem használ, másodszor is reá jár, akkor is erővel is az szájában kell tölteni.
- 220 *Hideglelésről.* Az szép szőlővizet kell innya adni, használ Isten után; ha forrósága lészen, igyék rózsavizet, s kiüzi belőle.
- 221 *Hagymáz ellen.* Levesticumnak az levelét meg kell szedni, s főzni lágy eczetben; ha pedig az levelét nem találják, ássák ki az gyükerét, metéljék apróra, főzzék meg erősen, s ha meghül, harmad napig kenjék minden nap egyszer véle, tetejétől fogva talpig takarják bé erősen, hogy meg ne fázzék, csak az orczája legyen kinn.
- 222 *Az kinek fülében féreg bújik.* Eczetet melegíts meg, mennél melegebben eltűrheti, öntsék az fülében, s ha az eczet meghidegedik az fülében, ismét melegítsék meg, töltsék bele, s megöli az férget, s kihozza. [68]
- 223 *Vérhas ellen.* Az csukafoogat meg kell aszalni s törni, borban avagy vízben megadni innya három vagy négy napig egy-egy kalánnal. Az szűliszet, az ki az fában vagon, meg kell szitálni, s három reggel tyukmonyban adják megenni; bővön legyen benne. Isten után használ mindenik.
- 224 *Folyosó ellen.* Az szép szőlőt levével együtt meg kell szedni, s mozsárban megtörni, egy új tyukmonyat mind hajastul köziben tenni, s egy kalánni eczet közé tölteni, ezeket együtt meg kell facsarni, annak az levében egy ruhát mártván, annyi helyen, az mennyi helyen az folyosó lészen, reá kell tenni, de a ruha kettő legyen; ha az egyik elszárad, az másikat tegyék reá, két vagy

- három nap ezzel éljen az ember. Használ, csakhogy hidegen rakja reá az orvosságot, ne melegen.
- 225 *Gyomorfájásrul.* Nyárban az szép gyenge ürmet szedje meg az ember, s nyersen kössék reá; egy nap tartsa az gyomrán, másnap vegye le; ha mégis fáj, [69] többször is kösse reá az gyomrára, használ. Télben penig az aszú ürmet kell megfosztani, s egy kis borral megönteni, melegen ki kell az borból venni, s úgy reá kötni melegen.
- 226 *Asszonyembernek való zsír, melylyel gyermekágy fektében kell kenni.* Végy székfűvet; mocsárméntát, örvénygyükérnek az levelét, fodorméntát, fekete méntát, Boldogasszony méntáját, Isten fáját, marunkát, kenyervirágot, majoránát, rozmarintot, macskamádrát, rozonyékot, rutát, mindenikben egyaránt három-három lotot: § 6 (6 uncia). Ezeket mind aprón meg kell vagdalni, három font juhvaját tévén hozzá, abban az vajban meg kell erősen főzni, de lassú tűzzel, azután ruhával kifacsarni.
- 227 *Más. Méhanya ellen való zsírt miképen kell csinálni.* Végy majoránát, fodorméntát, székfűvet, levesticumot, lómentát, marunkát egy-egy marokkal, mindeniket apríts össze – nyerséknak kell lenni mindeniknek –; tégy írósvajjat köziben, [70] úgy törd meg. Az mikor megtörik, rézmedenczében főzzék meg, tégy egy jó darab írósvajjat belé; mikor immár megfő s egy kevésé meghűl, ruhán által szűrd egy ón táliban, egy kis falapoczkával jól keverd meg, ahhoz végy egy lot rózsza gyökeret, törd meg jól mozsárban, szitáld meg, s tölts kőzé, keverd el jól. Mikor meghűl, tölts valami edényben; az kinek az mádrája fáj, kenjék az keresztcsontot véle.
- 228 *Rákzsírt mint kell csinálni.* Végy annyi rákot, az mennyit aránzod, hogy kevés nem léssen; törd meg, végy petrezselymet, sérétfűvet, varádcskórót, kővérfűvet, Boldogasszony méntáját, pipehűrt, Isten fáját, fodorméntát, vízi méntát, izsópot, levendulát, spikinardot, ciprust, saláta levelét, macska mádrát, levesticumnak az levelét, s mindenikfélét egyaránt. Törd meg jól, főzd meg írósvajban egy mázos fazékban, mindaddig főzd, az míg az fű alá nem száll az fazékban. Ez az zsír sérés ellen való, meg kell főzni borban, egy darabot igyék meg benne, s kenjék meg véle.
- 229 [71] *Más sérés ellen, mely mind gyermeknek, mind öreg embernek jó.* Végy mogyoróhagymát, tisztíts meg izsópot, marunkát, útifűvet, mindenikfélét, petrezselymet, kővérfűvet, roszkodnikot, törd össze, végy hozzá lenmag olajt, kendermag olajt, faolajt, juhvaját, lúdháját; az felül megírt füveket főzd meg mindazokban az olajokban; mikor jól megfő, szűrd meg ruha által, s ha meghűl, tégy reá négy tyukmony fejéret, timsót, égett bort, egy kevés mézet keverd köziben, tölts az zsírban, úgy osztán keverd el, mindenestül tölts egy tiszta fazékban, azzal kenjed az gyermeket. Másféle sérés ellen is igen jó; az mely asszonyember gyermekágyban fekszik, annak is igen jó.
- 230 *Memoriale, hogy kell popiumot csinálni, minemű füvekkel.* Végy vízi lencsét, ebszólót, salátalevelet, máklevelet, fejér liliumlevelet, kerek levelű útifűvet, hosszú levelű útifűvet, tobákfűnek az levelét, belindfűnek az levelét, bolondfűnek az levelét, folyófűnek az levelét, az ki fűzfán szokott lenni.
- 231 *Mint kell meggylictariumot főzni.* [72] Végy meggyet, köss hatot vagy hetet össze, tedd egy tiszta fazékban, végy más fazékban mézet, főzd meg jól azt az mézet, szedd le az tajtékát, az forró mézet tölts az meggyre, háromszor kell megfőzni, mindenkor forró mézzel megönteni.
- 232 *Muskotálykörtéből ictariumot így kell csinálni.* Az körtvélt hámozd meg, s csináld azonképen, mint az meggylictariumot.

- 233 *Rózsáret így kell csinálni.* Mikor az rózsza virágzik, akkor öless meg egy ártánt, hogy az hája új légyen; az háját vedd ki, az hártáját vond le rúla, tedd vízben, hadd ázzék úgy egy éjjel. Azután az hájat szépen mosd meg, tölts le az vizet rúla, tölts ismét tiszta vizet reá, abban is jól megmosd, hússzor tölts más-más vizet reá, s mindenik vízben dörgöld meg az kezed között, de csak az első vízben ázzék egy éjjel. Azután mikor húsz vízben megmostad, azután ismét hússzor rózsavízben mosd meg, azután vedd ki az rózsavízből, s az hájat olvaszd meg, s ha két ejtel lészen az háj, tégy hozzá egy font fejr rózsának csak azon tiszta levelét, s tedd szép tiszta üvegben, hadd álljon azután becsinálva. [73] Azután főzd meg, szűrd meg egy szép tiszta ruha által, s mikor megsűröd, ismét végy egy font fejr rózsza levelet, tedd az megsűrűt hájban, tedd az verőfényre, hadd álljon ott egy hétig; ötször cselekedjed azt ilyenformán. Annak utánna tedd pinczében, hadd fagyjon meg, s mikor megfagy, tölts rózsavizet reá, keverd meg jól az hájat, ha leszűrted az rózsavizet, de az megfagyott hájon harmad napig álljon az rózsavíz; azután tölts reá hat kalán mondola olajat, keverd együvé jól az hájjal, s úgy tedd el osztán üvegben avagy más valami edényben.
- 234 *Rózsáirnek hasznai. Aréna ellen.* Az mely embert az aréna bánt, kenjék meg véle az veseit s derekát, igen jó.
- 235 *Forróság ellen.* Az mely embert az hideg lél, mikor osztán nagy forróságban vagyon, kenjék meg véle az mellét s az lépjét, megenyhíti az hévséget.
- 236 *Tűzesség ellen.* Mikor az ember megüti az lábát, vagy kezét megmetszi, hogy megtűzessedik, kenje meg azzal az rózsáirrel, s meggyógyul.
- 237 *Hévség ellen.* Az mely ember nagy hévségben vagyon, kenjék meg véle azt az tagját, az melyben az hévség vagyon, meggyógyul.
- 238 *Almatlanság ellen.* Az mely ember nem alhatik, s nagy hévségben [74] vagyon, kenjék meg rózsáirrel az két vak szemét, tenyerét és talpát, jól alhatik utánna.
- 239 *Az kinek az íz eszi az fogát.* Fagyalfának az háját és levelét csináld egy ruhában, két pénz ára timsóval főzd meg egy fazékban, mossad annak az vizével fogaidat, használ.
- 240 *Kórság ellen az gyermeknek.* Végy fecskefiakat, hogy még csak pelyhesek legyenek, mikor az hold teli, tedd egy korsóban, tölts reá fél pint erős eczetet, azt tarts úgy kilencz napig, kilencz nap után egy lot tyúkmonyat kell tenni köziben, s azt igen lassan ki kell csinálni. Mikor öreg emberen vagyon az kórság, tehát abban az vízben egy kalánnyit kell adni reggel éh gyomorra; gyermeknek, két-három esztendősnak kilencz cseppet, igen kicsinnek vagy három cseppet; azt csak akkor kell adni, mikor gyanakodik ember, hogy azféle nyavalya reá jűne, ha penig azelőtt is volt, egynehányszor kell adni.
- 241 *Az kinek az feje szédeleg.* Széktűnek vizét kell venni, s minden reggel, míg az feje szédeleg, az vak szemét kenje meg véle, s elhagyja.
- 242 *[75] Szűfájásrul.* Az pipacsvizet kell innya adni, s használ.
- 243 *Az kinek árpa kél az szemén.* Egy kis ruhát kell az pipacsvízben mártani, s azt kell reá tenni, elmúlik.
- 244 *Dagadozásrul.* Az házrul való agyagot kell levakarni, eczettel megegyéltetni, azt megkeverni, azzal békenni, az hol megdagad. Mikor osztán lehull rúla, úgy kell másszor is békenni véle, de az agyagot meg kell szitálni, hogy tiszta legyen, s használ.
- 245 *Az kinek gyomra elvész.* Az szőlő levelét meg kell szedni és aprítani, béles köziben csinálni nyersen, úgy meg kell sütni, s egy hétig azzal élni, használ.

- 246 *Az kinek varas az feje.* Timsót, kösöt, temjént, viaszat, vaját össze kell csinalni s olvasztani, az fejét véle kenni, meggyógyul.
- 247 *Tetves és serkés főről.* Lúgban főzz rutát s fejer ürmöt, mossad azzal az fejét, használ.
- 248 *Az mely gyermeknek pattogó var avagy akarminemű var vagyon az orcáján.* [76] Végy fenyőszurkot, báránfaggyút, viaszat, s eczetet, ezeket olvaszd össze, azzal kend be.
- 249 *Mikor az embernek szeme fáj, akkor való fűfájásról.* Boldogasszony méntáját tiszta vízben kell megfőzni, az fejét abban kell mosni, azonképen kaprot is meg kell főzni, abban is az fejét mosni.
- 250 *Szemfájás ellen.* Az új tyukmonnak az fejerit timsóval meg kell habarni, s rózsavizet belé tölteni, köményvizet, rutavizet, nádmézet belé faragni, ezeket erősen öszvehabarni, s ennek a levében tiszta ruhácskát kell mártani, s szeme fájó embernek egyik-egyk szemébe három cseppet belé bocsátani, annak utánna tiszta ruhácskákat az vízben mártani, s az szemére rakni; mikor egyik ruha elszárad, meg mást kell reá tenni, s így véle élni hasznos.
- 251 *Apró gyermekben való hurutról.* Az mézet meg kell sózni, s az két oldalát azzal kenni, annak utánna tyukmonynak az fejerit meg kell habarni, lenszőszre kenni, s egy kevés sós mézzel felül reá kötni; ha penig az hurut elhadná az gyermeket, az köménymagot meg kell törni, az tyukmony fejerit meg kell véle hinteni, s úgy békötni.
- 252 [77] *Vérkórságról való orvosság.* Végy mézet, szerecsendiót, borsot, safránt, égett bort, vaját, gyömbért, szekfüvet, tyukmonyat, tyukmonybul csinálj rá-tottát, s az felül írt füvekkel csinálj egyben, úgy add megenni.
- 253 *Az mely gyermekben hideglelés miatt az rászt megno, ezzel kell kiveszteni.* Temjénnek az tisztáját kell venni, erős eczetben meg kell áztatni mindaddig, míg lágy nem lészen, mint az tészta, az hol az rásztja lészen, tenni, kivész az rászt az gyermekből.
- 254 *Hagymáz ellen való orvosság.* Majoránnát, kétféle mádráfüvet, fodorméntát össze kell törni erősen ó hájjal s egy kevés erős borral, azután jól öszvefőz-vén, ennek az zsírjával kenjék.
- 255 *Ismét.* Égett borban először lavendula virágot, gyöngyvirágot, zsálya virágot, kék viola virágot külön-külön való üvegben kell tenni, úgy verőfényen megérlelni, az hagymázos embert meg kell véle kenni.
- 256 *Az mely embernek inyéből vér jű, mikor szíjja az fogát.* Végy csukafogat, narancshajat, szerecsendiót, aszu mályvát, veres rózsát, ezeket [78] porrá tör-vén mézben főzd meg, s azzal kenjed inyedet, s fogaidat.
- 257 *Mikor az asszonyember gyermeket nebezen szűl.* Végy három veres klárist, kilencz szem jóféle gyöngyöt, egy arany nyomó unicornisnak az szarvát, végy ismét három kicsiny nyúlcsontot, ismét kilencz csukaszemet, öt rákszemet, két pisztrángfogot, s másfél arany nyomó szarvas szarvat, az mely szarvast Boldogasszony nap tájban fognak, ismét végy három fejer klárist, egy darab főka-ponyát, mindezeket porrá törvén, az asszonyembernek egy arany nyomónyit kell benne meg adni inyaya, avagy egy kevésse többet, s könnyen hozza az gyermeket.
- 258 *Az mely gyermeknek az basacskáját az fájdalom rágja.* Az farkasnak az bélit hasíts meg, s mosd meg jól, szárazd meg, s mikor az gyermeket az hasrágás bántja, tehát az farkasnak az bélit faolajban márts belé, s az gyermeknek kösd úgy az hasára, eláll rúla.*
- 259 [79] *Az mely embernek az torka fáj.* Az mely embernek az torka fáj, vegye

az farkasnak az gégéjét, mossa meg szépen, szárazsra szárazsra meg, s azáltal igyék, meggyógyul.

- 260 *Száraz betegség ellen.* Végy bornyúmáját, majoránát, fodorméntát, rutát, ezeket vagdald jól össze, égessenek vizet ebből, azt igya, meggyógyul.
- 261 *Mikor az gyermek okádik.* Végy tíz császármadárnak az gyomrát, azokat aszald meg, ismét gyömbérnek az gyökerét, azt süsd meg, törd porrá azután mindeniket, s mikor az gyermek okádik, kevesenkint betonicavízben adjanak ebben az porban meginnya, az mennyit az késhegyire háromszor felvehetni, s azt miveljék reggel, s estve, három óráig semmit se egyék, se igyék reá, használ.
- 262 *Ráoszt ellen.* Végy olyan hagymát, az mely immár kicsírázott, [79] apríts meg, s mastixolajban ránts meg osztán, végy valami kevés tejet, abban főzd meg s keverd meg jól, tégy kenyeret bele, s csírázott búzát is, mikor osztán megfő, kend kék posztóra flastrum módjára, s tedd az gyermeknek az gyomrára.*
- 263 *Gutaütés ellen.* Végy szelíd méntát, égess vizet belőle, s minden nap az méntavízből egy kalánnal adj meginnya.
- 264 *Mikor az gyermeknek hasa megyen.* Végy két marok rozslisztet, két szerecsendiót, törd meg jól, azt osztán hints az rozsliszt közibe; meleg vízzel csinálj pogácsát belőle egynehányat, az pogácsák olyanok legyenek, mint egy tallér; osztán az mely edényecskéből iszik, minden napra kettőt tégyen belé, másnap ismét kettőt, mindennap újabbat, úgy jó.
- 265 *Izsóp vizének hasznai.* Hurutot meggyógyít, ember tüdőjének igen használ, fogfájdalmat gyógyít, fülzúgását megállítja.
- 266 [80] *Zsálya vizének hasznai.* Az mely ember reggel s estve iszik benne, májának fájdalmát elvési, ágyék fájást meggyógyít, az tüdőt megtisztítja, belső betegségtől jó, oldalfájdalmat meggyógyít.
- 267 *Kömény vizének hasznai.* Az ki reggel négy kalánnal benne iszik, az mérget elosztatja emberben, ha az szemét kened véle, vékony, gyenge hárttyát s hólyagot meggyógyít, tüdőnek, s májnak használ, oldalfájdalmat gyógyít.
- 268 *Víz ménta vizének hasznai.* Az ki reggel, s estve issza, belső szakadást gyógyít, ember béliben rútságot megtisztít, fekete sárt az emberből kitisztít, mérgeknek ellene áll, viszketeget gyógyít, fő fájdalmát könnyebbíti, ember orcáját ékesíti, ha mosódik véle.
- 269 *Fejér liliumnak hasznai.* Rútságot, sebeket meggyógyít, száraz köszvént meggyógyít, az kit az kígyó megmar; [81] estve-reggel igyék benne; meggyógyul. *Fekete ürömnnek hasznai.*
- 270 *Főfájásról.* Az ki borban megfőzi avagy eczetben, fájó fejét véle megmossa, melegen béköti véle, meggyógyul.
- 271 *Könnyen szülésről.* Az mely asszonyember nem szülhet, főzzék meg eczetben, melegen adják meginnya, az mint eltűrheti, mindjárt szül.
- 272 *Hideglelés ellen.* Az kit az hideg lé, borban főzve étel előtt igya melegen, elhagyja.
- 273 *Holt gyermek kibozásáról.* Az gyökerét ha megfőzik eczetben avagy borban, az mely asszonyi állapotban megholt volna az gyermek, adják meginnya, s kiadja.
- 274 *Ugyanaz.* Fekete ürömnnek az vizében estve, s reggel hat kalánnal ha megiszol, vizeletedet megindítja, vese körül való követ elolvaszt, halálra való kelevént is meggyógyít, az hurutot megállítja.*
- 275 *Ruta vizének hasznai.* Sárt emberből kitisztít, régi hurutot, tüdőben való kelevént, megsebesedett torkot meggyógyít.

- 276 *Útifűnek hasznai.* Az ki ennek vizét issza estve-reggel négy [82] kalánnal, hasznai ezek: nedvességet, s hurutot megtisztít, belpoklosságot meggyógyít, embernek vérét tisztítja, fájó szemnek daganatját leszállítja, embernek lépét meggyógyítja, hideglelésről használ.
- 277 *Rózsavíznek hasznai.* Valaki estve s reggel iszsza, az kibül az vér kifolyna, meggyógyul, s megáll; ember hasát megtisztítja s könnyebbíti, főfájalmot is elvészen, bűdös sebet meggyógyít, fogfájást megcsendesít.*
- 278 *Violavíznek hasznai. Köszvény ellen.* Valaki hat kalánnal iszik benne, köszvényből meggyógyítja, főfájalmat, nyilalást meggyógyít, ember lépének igen használ, gyomor hévségét meghívésíti, fül zúgását meggyógyítja, s megállatja.
- 279 *Farkasalma vizének hasznai. Köszvény ellen.* Hét kalánnal igyál benne, s ha melledben kél, meggyógyulsz; hideglelést, köszvént, hasfájást meggyógyít.
- 280 *Cbelidonia fű vizének hasznai.* [83] Embernek szemét, ha megkenik véle, hályogot elvészen rúla.
- 281 *Ökörnyelv fű vizének hasznai.* Ha reggel iszol benne, véredet megtisztítja, s az mely embernek agyaveleje megveszett s megbolondult, ha iszik benne, meggyógyul, minden varpoklosságtul meggyógyít.
- 282 *Széklővirág viznek hasznai.* Ha iszol reggel benne, főfájalmat elvészen, vizelletet indít, követ ront, dagadozott gyomrot gyógyít, hideglelést eltávoztat, s poklosságtul meggyógyít.
- 283 *Peszercsefű haszna.* Borban ha megfőzöd és iszod, vizelletet indít; ha vízben megfőzöd, s fürödöl benne, rühet s viszketeket meggyógyít.
- 284 *Gilisza ellen.* Fejér ürmet kell erősen megtörni, az tehénnek az epéjét reá fakasztani, osztán egy dióhajban kell csinálni, úgy az gyermeknek az popjára tenni, kőolajjal az orrocskája alatt kenni.
- 285 *Ugyanazonrúl.* [84] Keress varjú mogyorót, s megtörvén, add meg mindenes-től, elvész rúlad.
- 286 *Kő ellen való orvosságok.* Egy nyúlfiat főzz meg fejér borban, mindaddig főzd, míg el nem fő, s azt add innya, meggyógyul.
- 287 Egy pint eczetet, tíz szál petrezselymet, három szál retket, egy font tengeri szőlőt, egy őszve marok bagoly borsót, egy marok dinnyemagot főzd meg kenyérhéj alatt, azt igya; igen jó.
- 288 Végy eb szárát, vedd vizét annak, add meginnya, kétség nélkül meggyógyul.
- 289 Az mely füvet sikárlófűnek hinak, vedd vizét annak, add innya, kétség nélkül meggyógyul.
- 290 *Szűfogszerű.* Végy kígyótrangot, főzd meg fejér borban kenyérhaj alatt, azt igya, próbált dolog.
- 291 *Az kinek szája megvész.* Végy sóskát, s mézet, főzd meg vízben, mossad véle gyakorta, meggyógyul.
- 292 [85.] *Az kiben béka vagy kígyó vagyon.* Keress útifüvet, rutát, fekete ürmet, atraczélt, főzd meg, fedd be kenyérrel az fazekat reggeltől fogva estig, akkor tégy más kenyeret reá, s amazt add megenni, s ha az fazékbéli orvosság meghidegül, add meginnya.
- 293 *Nátha, hurut, s okádás ellen.* Az ápiumnak az gyökerét főzd meg, s add meg, elveszti rúlad az hurutot, s az okádást.
- 294 *Az ki nem vizellhetik.* Tormentilla gyökeret főzzön meg vízben s azt igya.
- 295 *Vérokadás ellen.* Méntát, ápiumot, rutát kecsketéjben forrald meg, add meginnya, igen jó.
- 296 *Fülfájás ellen, az kinek benne kél.* Vedd az hangya monyát, s egy ruhán által bocsásd az filében, meggyógyul.

- 297 *Ebmarás ellen.* Az nap után járó füvet törd meg, kösd reá.
- 298 [86.] *Mindenféle bideglelésről.* Keress ezerjófüvet, aszald meg, törd meg, add melegen meginnya, az mint eltűrheti, takard erősen bé, hogy meg izzadjon, jó.
- 299 *Hurutrul gyermeknek.* Borrágó gyökeret szárazd meg, törd porrá, s mikor az gyermek lefekszik, hints meg az feje lágyát ezzel az porral, takard bé.
- 300 *Köldökfájás ellen.* Az kakukkfüvet mind virágostul törd meg, add innya borban, meggyógyul.
- 301 *Hagymáz ellen.* Az sárga gyantát törjék meg, s adják meginnya egy kalánban az italában.
- 302 *Szunyog ellen.* Borzafának az külső fekete haját le kell vakarni, akár salátában, akár sós káposztában mintegy salátát éhgyomra (így) adják megenni, igen jó.
- 303 *Szemfájás ellen.* [87] Fejér ürömnök az szép zöld levelét az fájó szemre kell kötni.
- 304 *Az főnek és orcának megtisztulásáról.* Izsópot kell megfőzni, lúggal meggyelítvén, ezzel mossa az fejét, tisztítja, s ha gyakorta ezt míveled, minden verességet is fejedről elűz.
- 305 *Parkassebrül való.* Ökörganéjt tedd porrá, egyclíts el mézzel, tedd reá az sebre, az férget is megöli.
- 306 *Új sebre való.* Az útfüvet főzd meg jól mustban, vess vajat is hozzá, azután vedd ki az széntül, s az sebet mosd meg az levével, az útfüvet tedd reá, meggyógyul; ha must nincs, bor is jó arra.
- 307 *Szónak hangos voltáról.* Az izsópot vízben ha megfőzöd, estve-reggel iszod, gyomrodot megtisztítja, s szódat hangosítja.
- 308 *Szívofágásról.* [88.] Az ciprust főzzék meg borban kenyérhéj alatt, s abban adjanak innya, meggyógyul.
- 309 *Vér ellen.* Az lencsét főzd meg csak parasztul, azután szűrd le az levét, pergeld jól meg, úgy azt add meginnya.
- 310 *Azonnul.* Pírits egy szelet kenyeret, főzd meg borban, úgy add meg azt hirtelen enni.
- 311 *Fogfájás ellen.* Végy eperj levelét, főzd meg jól eczetben, s az levét vedd az fogadra, az mely fáj.
- 312 *Álmatlanság ellen.* Az beléndfüvet főzd meg édes borban, az orrát, száját, ajakát kend meg véle, elaluszik.
- 313 *Avagy.* Fejér máknak az magvát meg kell törni, s az tyukmonynak az fejérrivel össze kell csinálni.
- 314 Asszonyember tejével kend meg az szemét s orrát, álmod hoz mindjárt utánna.
- 315 *Sérés ellen.* [89.] Ó hájat égett borral kell öszvetemperálni, azután az cipóban kell erősen bétakarni, annyira kell hadni, az meddig egy tyukmony megsülne, osztán ki kell venni az meleg cipóból, úgy az sérést véle kenni, igen jó.
- 316 *Dühös eb marása ellen.* Szedj kőrös bogarat, s tyukmonyban, avagy egyéb italban add meg, s meggyógyul.
- 317 *Az kinek az báta fáj.* Az kőrösférget törd meg, ó hájjal kend meg véle, s meggyógyulsz.
- 318 *Sárga haj neveléséről.* Az árva csalánt, ha lúgban megfőzöd, s fejedet gyakran mosod véle, megnő az hajad, s szép sárga leszzen.
- 319 *Fülfájásról.* Rutát, rózsavizet, eczetet kösd az füledre, elmúlik.
- 320 *Az ki nem vízellbetik.* Eperjvizet adj innya.

- 321 *Csipás szemről.* [90.] Főzd meg vízben az rózsát, s az csipás szemet azzal kenjed, meggyógyulsz.
- 322 *Hurutról.* Serpenyőben hevíts meg egy kis sót, s az talpát mind estve, reggel azzal kenje. Avagy fokhagymának az haját egy jó marokkal főzz meg vízben, s osztán az lábadot egy fertály óráig tartsad benne.
- 323 *Azonról.* Csukahájával kenjed az gyermeknek melegen az talpát s tenyerét, használ.
- 324 *Az mely gyermeknek az hasa nem megyen.* Egy kis írós vaját kell az köldökére kötni, s egy óráig feküdjék vesztég, ezt mívelje harmad napig minden nap egyszer, avagy kétszer is, annál jobb.
- 325 *Az mely gyermeknek kék vagyon az mellében.* Az tarka lapunak vedd vizét, adják meginnya estve-reggel két nap egymás után s használ; mellének való ír vagyon az patikában, azzal kenjék az mellét.
- 326 *Kórság ellen.* Mikor rajta vagyon, az fülében ezt kell súgni: [91] „Istennek ígéje Szűz Máriának méhében testté változék,” ezt háromszor kell az fülében súgni.
- 327 *Az kinek mádrája megindul.* Lenmagot meg kell aszalni, törni, szítálni, erős eczetben meg kell főzni, s azzal kell békötni.
- 328 *Fogfájásról.* Kilencz szem borsot törj meg jól, egy néhány petrezselyem gyökerével temperáld egyben, tedd az fájó fogadra, használ.
- 329 *Gyomorfájásról.* Farkasnak az tüdejét meg kell száraztani, s mikor az embernek az gyomra fáj, száraz betegség akarja bántani, abban adjanak innya, használ.
- 330 *Dühös eb marás ellen.* Az farkasnak az máját meg kell száraztani, s mikor az embert az dühös eb megmarja, annak az májában adjanak innya.
- 331 *Rágás ellen.* Székfü olajat, írós vaját és sárga viaszat kell [92.] egyben olvasztani, ruhát belé mártani, s az ember hasára melegen kötni.
- 332 *Hurut ellen.* Kék liliumnak az gyökerét megtörve nádmézzel, s székfüvel lictarium módjára főzd meg, rakd iskatulyában, reggel egy mogyorónyit kell éhgyomra benne megenni.
- 333 *Tűzesség és dagadás ellen.* Végy egy messzely bort, egy messzely lúgot, egy lot temjént, egy lot mirhát; czekeket főzd össze, s azután szép tiszta vékony ruha által szűrd meg, hogy tiszta légyen, annak utánna az feljebb írt orvossághoz tégy nyolcz lot olajat, márts bele egy tiszta vékony ruhát, tedd az dagadásra, de előbb kend meg a ruhát rózsaoilajjal.
- 334 *Öklelés ellen.* Az kökény virágnak vedd vizét, add innya.
- 335 *Ha azt akarod, hogy az részeges ember elhagyja az boritalt.* Az minemű gomba az szőlőtűn terem, törd porrá, s [93.] borban avagy más italban add meginnya az részeges embernek, s megutálja az bort.
- 336 *Hideglelésről.* Az kapotnyakot meleg kemenczében meg kell aszalni, s porrá csinálni, s borban kell először vetni, s az betegnek reggel idején innya adni borban melegen, ha borban nem lehet, szilvalévben avagy téjben. Az seprűfüvet morzsold meg, az magvát törd meg s szítáld meg, add meginnya az betegnek akar borban, akar vízben.
- 337 *Főveny ellen.* Petrezselyemnek, reteknek, tormának vedd vizét, mindennap estve-reggel abban igyék.
- 338 *Az kinek az hasa megáll.* Szilvát főzz bővön, ahhoz bővön lúdzsirt kell tenni, s azzal együtt erősen megfőzni; annak az levét kell innya, s az szilváját megenni, s közé egy kis folia senitis (?) kell tenni.

- 339 [94.] *Az mely gyermekben öklelet van.* Az oldalát meg kell mézzel kenni, seprűfünek az magvával meghinteni, az lapunak az külső felivel békőtni.
- 340 *Vérhasrul való.* Kilencz szál izsópnak az tetejét, kilencz szál csengőfünek az tetejét, öt szál fejér ürömnnek az tetejét, öt ágot édes almafárul, három szál fodorméntának az tetejét borban kenyérhaj alatt meg kell főzni, estve, mikor le akar feküdni, adj innya benne. Egy tyukmonyat is keményen meg kell sütni, eczettel megöntvén, meg kell borsolni, azt egye meg reá; azután egy szelet kenyeret meg kell piritani, az száján tartani, azután az ebnek adni, reggelre is azt cselekedni.
- 341 *Gilisztárul.* Főzz narancshajat három szál fodorméntának az tetejével vízben, add meginnya.
- 342 *Sárgaság ellen.* Az kását erősen főzd meg, vajazd meg, s az [95.] *patiens* vizellettivel keverd egyben, add az ebnek; az eb tüle meghal, s az ember meggyógyul.
- 343 *Szemfájásrul.* Az kinek szemei fájnak, kömény vizivel mossa, s hamar meggyógyul. Mikor pedig az kömény nyers, messe fel az kóróját, s üsse, az mely víz az metszésen kifacsarodik, azzal kenje az szemét.
- 344 Az kin régi szemfájás vagyon, *chelidonia* vízzel mossa.
- 345 Borzafán az mely gomba terem, szedd meg, vedd meleg vízben, azután vedd ki, s az szemefájó embernek kösd az vak szemére.
- 346 *Hályogrul.* Keress egy fekete retket, mesd fel, az csiráját annak utánna vájd ki, az belit tölts meg mézzel, tedd reá az csiráját, hadd álljon az földben vagy negyed napig, azután az méz vízzé változik, azt kell az hályogra tölteni, s megszakasztja az hályogot.
- 347 *Fogfájásrul* [96] Az abak nevű füvet vedd ki az földből gyökerestül, főzd meg erős eczetben, tarts az szádban, elmúlik az fájdalom, de azután kiromol idővel.
- 348 *Azonrul birtelen való orvosság.* Végy meleg vizet, abban tégy tormát, rakd az fájó fogadra, s megszendesíti hamarsággal.
- 349 Az szaporafüvet is ki szokták ásni mind gyökerestül, s fejér borban kenyérhaj alatt megfőzni, s azzal mosni.
- 350 *Kopasz fürül.* Az sárga gyíkot fogd meg, rekezd két új fazék közé, égesd meg porrá, s azzal hintsd az kopasz fejedet, haj nő rajta.
- 351 *Az kinek iz eszi az száját.* Az fagyalfának az belső haját erős eczetben főzd meg, s azzal mossad.
- 352 *Vérrül való orvosság.* Az veres málvarózsának virágját meg kell aszalni s megtörni, tyukmonyban megenni jó.
- 353 Az viza hólyagot meg kell aszalni, megtörni, borban meginnya, az is jó.
- 354 *Kórságrul.* [97] Az eszterág fiainak erős ganéját morzsold bor közé, add meginnya, s elhagyja.
- 355 *Vérhasrul.* Az görög fejért ha megiszsa borban, jó; almát, májat, lépet enni, jó; vizet innya nem jó, sem valami leves főzeléket.
- 356 *Vizelletnek megállásárul.* Az fekete reteknek vedd vizét, s add meginnya, hatalma vagyon arra, hogy mint egy madzag alámégyen az gyomrában, s megindítja az vizelletet.
- 357 *Hasnak megállásárul.* Az mályvát paréj módjára meg kell főzni, s azt enni, igen jó. Az ebszőlőnek is vedd vizét, s add meginnya, s az sonkolyát kösd az ágyékára, s megereszti.
- 358 *Sülyrül.* [98.] Ha belől vagyon, tudd meg, mely aránt vagyon, azután keress meg egy sülydisznót. s két fazék között égesd meg porrá, hints meg az testét

- porral, s minden helye megtetszik ismét, kívül az gyökerei, azokat borotvával mind metéld el, s ugyanazon porral hints meg, s kiszakad onnat az, ki kívül vagyon.
- 359 *Kőrül avagy arénárul.* Az nyúl fejét vágd el bűröstül, s ugyanazonképen kell két fazék közé csinálni, meg kell égetni, azután törd porrá, s valamennyit tégy kalánban benne, tölts bort reá, add meginnya, s elomol az kő benne.
- 360 *Szeplőrül.* Az bogácskóró levelén az mely esővíz megáll, azzal mosd az szep-lőt, elvész.
- 361 *Meredekrül.* Veres claris szemet törj meg, s borban add meginnya, annak is az ő crejét megállítja.
- 362 Végy egy kalán vaját, arra tölts bort, melegíts meg tűz mellett, hogy meg-olvadjon, [99.] add meginnya, igen jó. Pipacs vízenck is cz az ő hatalma. Medve epéje is igen használ.
- 363 *Köszvényrül.* Ha az fejedben vagyon az köszvény, görög pap füvet szedd meg, lúgot csinálj belőle, s abban mossad az fejedet.
- 364 *Nyughatatlanságrul.* Tégy ürmöt az feje alá, elaluszik; keress fejér mákot, törd meg, s adj enni benne, s hogyha halálra való lenne, elaluszik.
- 365 *Fübevülésrül.* Kendermag sufát kell enni adni, s meghül az feje utánna.
- 366 *Fülfájásrul.* Veres olajat kell az fülében bocsátani, ha meg nem gyógyul is, igen hasznos.
- 367 *Szívfájásrul.* Az ciprust borban meg kell főzni, s azt innya adni.
- 368 Medve epéjét is borban meginnya, igen használ.
- 369 [100] *Etetés ellen.* 1. Nagy hirtelenséggel az fekete retket kerekdeden kell szelni, s igen megfőzni, azután az két holna alá kötni s lefektetni, hogy nyu-godjék, s egy óráig ha élő léssen, elvlik.
- 370 2. Hirtelen egy fekete tyúkot ketté kell szakasztani, s azt reá kötni, igen jó.
- 371 3. Az vad meggyet ásd ki mind gyökerestül, s főzd meg egy nagy üstben, an-nak az vízében fürözd meg, igen jó.
- 372 *Pokolfakadék ellen.* Nagy hirtelenséggel az embernek vizelletit jó meginnya. Annak utánna pókot, legyet, borsot, fokhagymát törj egyben, s reá kell kötni.
- 373 *Pestis ellen.* Tormát, retket, rutát, földi borzát, fejér ürmöt s pápafüvet szedj, s mind ezeket törd egyben, önts meg eczettel, szűrd le az levét, azt innya igen jó orvosság.
- 374 *Hagymázrul.* [101] Az kerti sárga liliumnak ásd ki az gyökerét, s egy kis köménnyel törd meg mozsárban, elegyíts össze egynehány tyukmonnyal, kösd az két ina hajlására, bizonynyal meggyógyul.
- 375 *Az kinek tőki leszáll.* Keress spongyát, erős eczettel csinálj párlúgot, törd belé az spongyát, azután fektesd le, annak utánna kösd reá melegen, az mint eltűrheti, s meggyógyul.
- 376 Az apró csigát is meg kell törni, égett borral megegyelíteni, rá kötni.
- 377 *Náthárul.* Fejér cbszart főzz meg, s azután rakd csepűre, tedd az torkodra heven, az mint eltűrheti, meggyógyul.
- 378 *Szívfogásrul.* Szarvasgombát, mint egy borsónyit kell clnyelni, avagy meg-törve borban innya.
- 379 *Hagymáz ellen.* Az sárga gyantát törjék meg, s italban valami keveset adja-nak meginnya, jó.
- 380 *Köldökfájásrul.* [102] Az kakukfüvet mind virágostul törd meg jól, s borban add meginnya, igen jó.
- 381 *Nebezégrül.* Igyál hársfavirág vizet avagy fejér liliumvizet.

- 382 *Sárgaságrul.* Az földi hernyót, amaz hosszú férget meg kell aszalni s törni, borban megadni innya.
- 383 *Pokolvar ellen.* Egynéhány legyet, pókhálót, borsot, faolajat, sót, safránt, rutát, zsályát törj egyben, kösd az varra, meggyógyul.
- 384 *Körömméregül.* Kovászt kell egyben gyúrni vajjal, s rá kötni.
- 385 *Sömörög ellen.* Ebkaprot főzd meg vízben, annak utánna mossad véle, az mikor viszket, de őrizzed az hajadat tőle, mert megkopaszulsz.
- 386 *Az kinek íz eszi az száját.* Az köldökfűvet aszald meg jól, s borssal jól törd meg, s egy kevés mézzel megegyelítvén, az fogaidat kenjed véle.
- 387 [103] *Item.* Timsót, gáliczkövet, mézet, égett bort, tyukmonyfejét, rozsliszetet csinálj egyben, süsd meg, mint az pogácsát, s azoknak az porával hintsed.
- 388 *Viszketeg ellen.* Az vad kaprot törd össze hajjal s forrald meg, ugyanazonnal kend meg az varat, az mint eltűrheti, elvész.
- 389 *Kosz-var ellen.* Ó hajjal törd össze a kükürcsint, csinálj lúgot is véle, s először az fejedet mossad véle; annak utánna kenjed az fejedet az megtört hajjal, s meggyógyul.
- 390 Az momortikának az levelét mind porostul porrá kell tenni, azután az koszos főt jól megmosni, hogy vér menjen belőle, s azzal az porral jól meg kell hinteni, harmad napig nem kell bántani, de azután ismét kell mosni, s behinteni háromszor egymás után.
- 391 *Fakadék ellen.* Kovászt vajjal és macskafűvel egyben kell az kelevényre kötni, igen jó.
- 392 [104] *Megglyctariumot így kell nádmézben főzni.* Törd meg az nádmézet, tölts egy üvegben, az meggyet is tedd egy üvegben, hints meg nádmézzel, hogy mind felül, mind alul nádmézes legyen.
- 393 *Más lictariumot így kell csinálni mézből.* Végy meggyet, tedd medenczében, főzd meg, tedd egy tiszta ruhában, facsard ki belőle az levét, s főzd meg nádmézben, az levét tölts egy üvegben, tedd verőfényre. Szent János szőlőjéből azonképen csinálják az lictariumot.
- 394 *Bisalma lictariumot így kell csinálni.* Hámozd meg az bisalmát, s somfa nyáron süsd meg; mikor meghül, szekfűvel rakd meg s fahajjal, azután főzd mézben.
- 395 *Aranyvizet így kell csinálni.* Mikor az szederjes viola virágzik, egy ón kannában töltsenek fejér tiszta jó bort, végy azután szederjes violavirágot 3 lotot, sárga viola virágot 3 lotot, ----- pivonka virágot 3 lotot, gyöngyvirágot 3 lotot, ezeket fazékban kell csinálni, hogy vize légyen, osztán újonnan töltsenek bort az kannában, s rakjanak belé orliczkóvirágot 3 lotot, mezei saláta virágot 3 lotot, ökörnylvirágot 9 lotot, veres rózsát 3 lotot, fejér rózsát 3 lotot; ezeket is abban az borban meg kell áztatni. Ismét újonnan töltsenek bort az kannában, rakjanak belé pápafűnek az tetejét, az honnan virágzik, 3 lotot, rózsavirágot 3 lotot, hársfavirágot 9 lotot, majorannát 3 lotot; ezeket is meg kell áztatni abban az borban. Ismét újonnan töltsék meg az ón kannát, s tegyék belé ezeket: fejér liliumnak az virágját 6 lotot, kenyérvirágot 6 lotot, kamatszvirágot 3 lotot, veres bukusát 3 lotot; ezeket is áztasd meg. [106]
Ismét megtöltvén az kannát borral, tégy bele lavendula virágot 3 lotot, veres szekfűvet 3 lotot, csengőfűvirágot 6 lotot, spikinárd virágot 3 lotot. Mind-ezeknek az borban megázott virágoknak vedd vizét, s tölts egy üvegben mindenestül.
Annak utánna megint töltsenek bort az kannában, s rakják ezeket bele: gar-

ganiumot 1 lotot, glicirhizát 3 lotot, squarleszt 3 lotot, fahajat 3 lo[tot], szerecsendiót 3 lotot, szerecsendióvirágot 1 lotot, borsoló szekfüvet 1 lotot, cardamoniumot 3 lotot, cubebet 3 lotot, violagyükeret 1 lotot, fejer mustár magot 4 lotot, angelicagyükeret 2 lot[ot], pivonka magot 5 lotot, ezeket borban vévén, az több vizekkel egyben kell egyelíteni.*

- 396 *Rózsáirat így kell csinálni.* Mikor az rózsá virágzik, öljék meg az ár-[107]tánt, áztassák meg az ártánnak az háját tiszta vízben, s csinálják meg az szerint, az mint feljebb le vagyon írva.
- 397 *Az kinek az basa megyen.* Lisztlángbul, tyukmonybul, mézbül pogácsát kell csinálni, azt kell megsütni, azt egye az beteg ember, jó.
- 398 *Köszvény ellen.* Végy eszterágot mind tollastul, csináld két fazék közé, égesd meg, s az zsírjával, mely az esztrágbul jó, kenjed az köszvényt, meggyógyul.
- 399 *Hályogrul.* Vedd az hálnak az lépirül az háját, egy tiszta cserépben lassú tűzön olvaszd meg, azután tölts egy üvegben, osztán reggel s estve tölts az hályogos szemben, s meggyógyul.
- 400 *Vizelletnek megállása ellen.* Az varadicsot meg kell főzni kenyérhéj alatt tiszta fazékban, melegen azt innya, jó.
- 401 *Az kinek az lábai fájnak.* [108] Bűröklevelet öntsön meg jól forró vízzel és az vízben mossa az lábait, s az füvet kösse reá.
- 402 *Orbánczrul.* Erős eczetet kell megforralni s glétet belé keverni, faolajt is belé keverni, s úgy kell véle kenni.
- 403 *Rüh ellen.* Hét embernek az koponyáját égesd meg, törd meg, abban adjanak enni egy keveset, jó.
- 404 *Az kiben kigyó vagyon.* Fekete ürmöt, százlevelű füvet főzd meg eczetben, s add meginnya háromszor éh jomra, kimegyen belőle vagy alól, vagy felül.
- 405 *Vér ellen.* Piríts egy szel[e]t kenyeret, önts meg égett borral, osztán timsóval hints meg jól, [109] hirtelen edd meg.
- 406 *Az lencsét főzd meg erősen, az levét szüzd le, hagyj mindazáltal egy keveset rajta, azután egy kevés viaszat tégy hozzá, tégy egy fedőt reá, pergeld meg az tűzön, hogy az viasz elolvadjon, azt kell enni éhgyomra harmad napig.*
- 407 *Az mely asszonyi állat az gyermekszülés után elájul.* Az két czombját s két karját veres szalagszíjjal erősen meg kell kötni; ha veres szalagszíjnak szerit nem tehetnék, veres selyemmel kössék meg; vaját s viaszat kell megolvasztani, ruhát mártván belé, az gyermekszülő asszonnak melegen az talpára kell kötni.
- 408 *Az mely asszonnak gyomra megbül, hány, sem az ételt, sem az italt nem kívánja.* [110] Végy egy marok lencsét, főzd meg téjben, hogy meglágyuljon, s ha megfő, szüzd le az tejet rúla, végy egy marok füvet, egy marok mézes kömint, s együtt az lencsével jól meg kell törni. És végy ismét egy marokkal fodorméntát s egy marok aszu ürmöt, jól morzsold meg, egyelíts össze az többivel, ismét rózsavizet tölts reá, jól megkeverd, hogy szép lágy legyen, s egy zacskóban csináld bé, ismét egy vánkoskát tégy reá, hogy egy kevés párolódjék meg. Az gyomrát akar öreg embernek, akar gyermeknek először babolajjal kell megkenni, azután az vánkost, mennél melegebben eltűrheti, úgy kössék reá, s ha meghül, ismét melegsíts meg az téglát, mint azelőtt; de ha öreg embernek csinálják, tehát három annyit kell mindenikfélet csinálni, mint itt vagyon írva.
- 409 *Iz ellen.* Az minemű füvet pranilának hínak [111], csak az virágját kell annak kiszedni s az mézet meg kell főzni, úgy heven az virágra tölni, osztán jól

ismét meg kell főzni s megszűrni, csak az tiszta mézet hadni, mikor az embernek az íz eszi az száját, azzal az mézzel kell kenni.

- 410 *Fenyőmagolajat így kell csinálni.* Az fenyőmagot, mikor megérik, meg kell törni, s hordóban kell tenni, forró vizet kell reá tölteni, egy kevés bor- és serseprüt hozzá tenni s mindennap háromszor megkeverni, negyed napig úgy hadni, azután, mint az égett bort szokták égetni, úgy kell vizét venni, s az minemű olaja lészen felül, azt le kell szedni, az mint annak az módja.
- 411 *Az mezei köményolajat így kell csinálni.* Az mezei kömény mikor megérik, megszedvén az szárárul le kell metélni, hordó-[112]-ban tenni, forró vízzel megönteni, hatod napig úgy hadni, azután úgy kell megégetni, mint az fenyőmagolajat, s szépen megszedni, mint annak az módja. Az kin rágás vagyon, két vagy három cseppet innya kell adni akar borban, az gyermeknek penig az köldökét kell véle kenni, füképen az mely asszonyi állatnak mádrája fáj, igen jó véle kenni, gyomorfájástul is jó kenni véle az gyomrárt.
- 412 *Dialdiát mint kell csinálni.* Végy írós vaját, faolajt, medve hájat, disznó hájat – mindenik olvasztott légyen –, ismét olyan gyökeret, kit sárga cucumernek híjnak [így], az patikában árulják; azt az gyökeret törd meg jól, s mikor megszitálad, tölts az többi közé, s az medenczében főzd meg jól, s végy két marok lenmagot, tölts egy kevés vizet reá s főzd meg, azután hogy megfőződ, szűrd meg, ismét egy ser-[113]penyőben főzd meg jól; azt az levét, mikor osztán sűrű lészen, azután hadd meghűlni, mikor meghül, tölts az ír köziben, azután keverd meg jól, ha meghül, tölts az szelenczében.
- 413 *Öklelet ellen.* Végy tarka lapu vizet, olajt, ciprusvizet, rokenvirág-vizet, tölgyfalevele-vizet, gyöngyvirágvizet, ezeket egy arányú mértékkel össze kell tölteni, s mikor az embert az öklelés bántja, két kalánnal adj innya.
- 414 *Az ki birtelen megnémul.* Rózsapogácsát, nap után járó füvet, apró mályvát borban főzz meg, add meginnya melegen.
- 415 *Fuvalkodott hasrul.* Az apiumnak, az köménnek az gyökerét főzd meg vízben, add meginnya.
- 416 *Hasfájásrul.* [114] Fodorméntát aszald meg, törd porrá, add meginnya borban, akar vízben, igen jó.
- 417 *Az kinek orra véri jár.* Ápiumnak az levelét meg kell aszalni, törni, szitálni, az port borban innya adni, elállatja.
- 418 *Marunka nevű füvet, zöld petrezselymet, kilencz szekfüvet össze kell törni, az füveket penig erősen megforrázni, az marunkát s petrezselymet eczettel avagy lavendula-vízzel kell megönteni egy kevésbé, egy lot szerecsendióvirágot köziben kell vetni törve s szekfüvet, s az mennél melegebben eltűrheti, háromszor kell kötni mindennap estve harmad napig; az kit estve reá kötnek, másnap estig rajta kell hadni, s mind úgy kell azzal élni három napig három kötéssel.*
- 419 *Folyosó ellen.* Végy kilencz legyet, kilencz borsó szemet, pókhálót, ezeket törd össze, tégy hozzá mézet s fejér cbszart, ezeket jól főzd meg, s azzal kenjed.
- 420 *Nebéz nyavalya ellen.* [115] Lűjjék meg az ebet, az epéjét keresd meg, adj meginnya benne.
- 421 *Köldökcsemör ellen.* Az vereshagymát meg kell apróra vagdalni, vaját, mézet kell reá tölteni, szappant is kell köziben vagdalni, de olyat, az kivel nem mostak volna, azt össze kell főzni, egy kevés lisztet is köziben tenni, úgy flastrom módjára ruhára kenni, s az köldökére kötni.

- 422 *Pestis ellen.* 1.) Az udvaron való száraz tehénganéjával kell füstölteni az házat, vagy örömmel s fenyőmaggal, avagy száraz majorannával és méntával.
- 423 2.) Reggel éhgyomra egyék terjéket, avagy fokhagymát, vagy egy diót, ha ázott is, avagy jó egy figét s egy rutalevelecskét együtt megenni.
- 424 3.) Az ázott diót törd meg, márts rutának az porában, éhgyomra reggel edd meg.
- 425 4.) Az fokhagymát törd meg, s tölts arra fenyőmagot, eczetet, s tarts úgy egy edényben, abban márts reggel-reggel egy falat kenyeret, s edd meg. Minekelőtte az házból kimégy, márts belé egy kevésbé keszkenődet, s úgy szagoljad, jó, de mód-[116]jával kell véle élni, mert az soka megárt; fenyőmagolajt is szagolj, jó.
- 426 5.) Az mely emberen az pestis fogna. NB. hogy mentül hamarébb él orvossággal, annál hasznosabb; fázással kezdi el, majd inkább mind az nyaka, s feje fáj, mintha megcsömörlött volna, szomjúzik, kívül fázik, belől hevül, dereka fáj, torka s nyelve szárad, ezek az jelei. De ne várja ember, hogy kiüssön rajta, hanem éljen hamar orvossággal, oly itallal, az mely megizzaszsa. Az érvágás is nagyon jó, ha hamar érik; de én úgy vészem eszemben, hogy majd inkább csak azoknak használ, az kik még annak előtte eret nem vágattak.
- 427 6.) Pestisről való ital; én magam próbáltam, sokaknak használt. Vettem egy veres hagymát, megmetszván az közepiben, mint egy öreg mogyorónyit kivájtam, s azt megtöltöttem terjékkal, az melyet felül rúla elmetszettem volt, ismét reá tettem, s vizes csepűben bétakarván, az tűzben megsütöttem, azután kitisztítván, levét facsartam, s egy kalánnal megadtam innya, s bétakartam [117], megizzadt, s használt; sokan meg is köszönték ennékem.
- 428 7.) *Ez is.* Terjéket pápafű-vízben beadni innya, s ha izzad utánna, jó.
- 429 8.) Mindezek felett használt, láttam, melyet szegény embereknek adtam: Egy kis terjéket hogy ember vizelletiben adják bé nékiek, s sokan tüle meggyógyultanak.
- 430 9.) Az sósának is vizét kell venni, azt kell bűvön innya, mikor hévség van rajta, igen jó.
- 431 10.) *Mirigyre ezt kell kötni.* Ha új az mirigy, akar ágyékában, akar holna alatt légyen, mentül hamarébb fogjanak egy galambot, vágják ketté, s az meleg húsát tegyék az mirigyre, próbált.
- 432 11.) Azután mirigyre való flastromot kell csinálni, hogy megérlelje, s kifakaszsa; az tyúkmony fejérit jól meg kell főzni, s reá kötni.
- 433 12.) Az flastromot penig így kell csinálni: Ó hájjal kovászt törj egyben, vagdalj aprón sült veres hagymát s tyukmony fejérit, ol[v]assz közben fenyőviaszat s sárga viaszat, mind keverd egyben, s sózd meg jól; estve-reggel újíts meg a flastromot, tedd reá, használ. Ha kifakasztja [118] s foly, útifű-vízzel mosogasd; ez is jó.
- 434 *Torokfájásról.* Végy figét, fehér lilium gyökeret, veres hagymát, ezeket süsd meg, az mint szokás; törd össze, tégy egy keves bort, mézet s rozslisztet köziben, főzd meg flastrom módjára, kend ruhára, az mennél melegebben eltűrheti, úgy kösd reá, próbált dolog; ha hamar érik, ezen kötéssel az megdagadt torkot eloszlatja, ha pedig későn, kifakasztja.
- 435 *Régi hurut ellen.* Sárga ökörfarknak az gyökerét főzd meg borban, azt igyad, jó.
- 436 *Hideg hurut ellen.* Az égető csalánnak az gyökerét főzd meg borban és igyad jó melegen, használ. Fulladás ellen is jó, mellben való flegmát kitisztít, ezt estve s reggel kell innya.

- 437 *Rübes ebnek orvossága.* Kendermagolajban tört büdöskövet, s tört [119] crispánt megkevervén, meg kell melegíteni, s kenni véle.
- 438 *Golyvás embernek való orvosság.* Mint kell gyógyítani, ha húsz esztendeig lett volna is rajta, csak véle ne szülessék, ily formán kezdj az gyógyításhoz, elvész az golyvája:
Mikor holdfogytára két nap lesz, végy fél fertály fekete bársont, valamint tartják, add meg az árát, egy pénzt se kérjél benne, ahhoz végy spongyiát, újat, azt is úgy, valamint tartják, egy pénzt se kérj el benne; onnan mindjárt menj az fazekashoz, végy egy új fazekat, annak is add meg az árát, valamint kérnek, semmit se szólj. Az bársont s az spongyát tedd abban az fazékban, fedővel fedd bé, s tiszta agyaggal tapasztd bé körül, hogy semmi párája ki ne menjen; rakj tüzet egy tiszta helyre, tedd belé az fazekat, takard bé, hogy sem az fazék, sem az fedő ki ne lássék az tűzből, hanem [120] környöskörül eleven szén legyen, s meg ne mozdíts az helyéből egy vagy két óráig. Azután kivévén az tűzből az becsinált fazekat, ugyanazon napon, mikor az holdfogytának utolsó két napja vagy, mindazon az napon készítsd el. Ugyanazon az napon estve vacsora után abbul az fazékban lévő porbul vegyen ember az kés hegyire, s egy kalánban vízben add meginnya, azután se egyék, se igyék, hanem feküdjék le. Másnap reggel is végy az kés hegyire, s add meginnya egy kalán vízben, ebédig se egyék, se igyék; estve meg azon szerint adj, akkor se egyék, se igyék. Harmad napra újság leszen, akkor osztán ne éljen véle, hanem csak holdfogytára az utolsó két napon ilyen formán mindenkor; ha úgy élsz véle, az mint meg van írva, elhidd, hogy elvész.
- 439 *Vérhas ellen való próbált orvosság.* Gyúrj annyi tésztát, az mennyit egy tyukmonnyal meggyúrhatni, vond nyársra, azt az [121] tésztát süsd meg, de az meddig sütd, rajviaszszal mindaddig törölgesd az tűznél, hadd igya bé az viaszat, s azt add megenni éh gyomorra, de osztán azon az napon ne egyék semmit, elhidd, hogy használ, próbált orvosság.
- 440 *Az ki nem vízellhetik.* Az fejér kölest aszald meg, s szép lágyan törd meg, fejér borban add meginnya, megindul az vízelleti.
- 441 *Ugyanazonról.* Az veres klárist törd meg, s fejér borban add meginnya; ezt is azon ember próbálta, az ki az feljebb megirt orvosságot próbálta, használ.
- 442 *Szűfogsárról.* Végy csukaszemet, gyöngyöt, veres klárist, törd össze, add meginnya hársfavirág-vízben.
- 443 *Nebézség ellen.* Az sül disznónak az epéjét aszald meg, add meginnya akar öreg embernek, akar gyermeknek.
- 444 [122] *Hideglelésről.* Az eleven csukának az epéjét fakaszd meg, add meg akar borban, akar vízben, elhagyja.
- 445 *Hogy az asszonyembernek sok teje legyen.* Az köménymagot főzd meg borban, s annak az levét téjjel elegyíts meg, azt igya, elég teje lesz.
- 446 *Nyílallásról és hévségről.* Végy salétromot s büdöskövet, tedd egy serpenyőben az tűzre, elolvadván jól mind az kettő, vedd le az tűzről, fújd el az lángját, abbul osztán egy mogorónyit adj akar borban, akar vízben meginnya nyílalástul. Hévségben lévő embernek pedig italában tegyenek egy darabot, arrul innya jó.
- 447 *Az ki nem alhatik.* Belindfünek az magvát törjék meg, s az asszonyember tejjével, tyukmonyfejéivel s egy kis eczettel elegyítve az vak szemére kell kötni flastrum módjára.
- 448 *Embernek rüh ellen.* Az lórum gyökeret, mint az tormát felül meg [123] kell

vakarni, s osztán az felső haját levévén, édes tejben meg kell főzni, s azzal kenni, igen jó.

- 449 *Ebnek rüh ellen.* Ugyan lórum gyükérnek az felső haját le kell venni, s az ebfának is az felső haját igen vékonyan le kell vakarni, annak utánna azt az zöld alsó haját le kell venni, meg kell szárasztani, s törni mozsárban bűdöskövel, ó hájjal, veres hagymával, s azzal kell kenni az agarat, nem kell jobb.
- 450 *Item.* Bárányfagygyút, fenyőszurkot, bűdöskövet kell felforralni ó hájjal, s mikor habzik, azzal kenjék, elvész.
- 451 *Mikor az ebek dühödnek.* Harmad napig kösd meg, reszelj rezet az kovászban, s hadd poshadjon meg az kovászban, abban háromszor kell adni az ebnek napjában harmad napig. Téjfelben is adhatni az rezet.
- 452 Kovászban veres posztót kell adni.
- 453 *Item* az fülének az végét meg kell metszeni, s az orra czimpáját, mikor eszik, hadd [124] csorogjon belé az vér.
- 454 *Köldökcsemör ellen.* Az sós káposztát prásában süsd meg, s tisztíts meg, az völgyét mesd ki, melegen, az mint eltűrheti, úgy kösd az köldökére.
- 455 *Torokdagadás ellen.* Az béka zöld nyálát vedd meg, édes tejben melegíts meg, tedd ruhára, s kösd az torkára.
- 456 *Tyúkszem ha kél az ember testén és pokolvar.* Disznó epét kell reá kötni, meggyógyul.
- 457 *Gilisza ellen kis gyermeknek.* Fekete ló ganéját, tyúkganéjt vajas vízben meg kell főzni, s azt kell az gyomrára kötni.
- 458 *Az himlő, hogy meg ne lássék emberen.* Rothadt almát, görög fejért egyben kell törni, azzal az himlőt békenni, igen jó.

Vége

- 459 [125] *Torokfájás ellen.** Juhvaját ha kaphatsz, ha nem, ünő vaját olvaszsz meg, veres hagymát metélj meg, disznószart végy, az veres hagymával együtt tedd az megolvasztott vajban, ránts meg jól, kend ruhára flastrom módra, s kösd az torkára az betegnek oly melegen, az mint elszenvedheti az ember, míg megszárad, és megasz, s meg ismét újjal kell kenni, s mindaddig kell véle ragasztani, míg hasznát érzi; próbált orvosság. – (Ez kinek használ, nem tudom).**
- 460 *Köldökcsemör ellen.* Az fodorméntát meg kell aszalni s megtörni, egy kálannal eczetben vagy borban meginni, próbált.

Mutató táblája

A.

levél:*

Az mely asszonyember nem tudja nehezhékes-e vagy nem?	4.
Az mely asszonyember az gyermeket nehezen szüli	7, 8.
Az asszonyember betegsége mikor rajta legyen	12, 13.
Arena ellen	19, 73, 98.
Az mely embernek tüdeje avagy mája vész	22, 52.
Az mely ember az ételt nem kívánja	22, 52.
Az kinek gyomra meghül	23, 108.
Az mely embernek inai fájnak	25.
Az kinek csipejében avagy lába szárában volna fájdalom, kiben gyanakodnék, hogy az hideg állott volna	25.
Az mely asszonnak megkeményedik az melle avagy megdagad	26.
Az mely asszonnak havi betegsége van	26, 52.
Az mely embernek béli alászáll	26, 52, 101.
Az mely ember megdühödik	27.
Az mely embernek mellében kél az kelevény	27, 51, 52.
Az ki nem vizelhetik	27, 85, 89, 121.
Az mely ember nem alhatik	31, 122.
Az mely ember nem emészthet, hanem csak hány	33, 55, 60.
Az kinek gyomra megvész s hány	34, 75.
Az kinek torkában, s kívül is kelevény van, s meg nem akar fakadni	34.
Az terhes asszonyi állat mikor megsérti magát, ilyen módon orvosolja magát	38.
Az mely terhes asszonnak az gyermeke helyéből megindulna	38, 91.
Az mely asszonyember viselő s az fejér tisztulás van rajta	47.
Az mely asszonyemberen vagy leányon nincs	47.
Az mely asszonyemberen hőszám nincs	47.
Az mely ember hideg miatt hurut	50, 60.
Az mely asszonnak elvész az teje	51, 53.
Az kinek száját az íz eszi	53, 64, 65, 74, 96, 102.
Az kinek az oldala fáj s hurut	53.
Az mely ember az ágyban vizellik	54.
Az mely embernek foga húsa fáj avagy az pofája dagad	56.
Az kinek az file csorog	57.
Az mely embernek felette igen viszketős szemei vadnak	58.

Báthori István lengyel király orvossága	6.
Béli az kinek alászáll	26, 52.
Bogár ellen való orvosság	30.
Bőrlevonás ellen	41.
Bisalma lictarium	46, 47, 104.
Békák hogy hallgassanak, ha akarod	56, 57.
Béka avagy kígyó az kiben van	85.

C.

Citrum lictariumot mint kell csinálni	17.
Csipejének fájdalmárul	25.
Cikoria-víznek hasznai	28.
Chelidoniafű-víznek hasznai	82, 83.
Csípás szemrül	89, 90.

D.

Dobogása ellen az szívnek	6.
Derék fájásrul, mely mintha sérésbül esett volna	13.
Dühödés ellen embernek	27, 33.
Dagadás ellen	41, 42, 43, 44, 75.
Dühös eb marása ellen	92.
Dialdiát mint kell csinálni	112.
Dühödés ellen	27.

E.

Ételnek nem kívánásárul	22, 52.
Egerek s patkányok hogy meghaljanak	23.
Embernek béli ha alászáll	26, 52.
Ember ha megdühödik	27.
Embernek ha mellében kél az kelevény	27.
Etetésrül	66, 100.
Embernek rüh ellen	122.
Ebnek rüh ellen	118, 123.
Ebnek dühödés ellen	123.

F.

Füfájás ellen	5, 18, 63, 76, 81.
Fogfájás ellen	10, 82, 88, 91, 95, 96.
Folyósó ellen	13, 68, 114.
Fognak fejeztetésérül	23.
Fejér lilium vizének hasznai	28, 80.
Fekete üröm vizének hasznai	32, 81.
Flastrom dagadás ellen	44.
Flastrom mindenféle kelésnek kifokasztására	45.
Fejér tisztulásrul asszonyembernek	47.
Fejérségrül	51.
Foga húsa az kinek fáj, avagy az pofája dagad	56.
Flagma ellen	118.
Fulladás ellen	118.
Füle az kinek csorog	57.
Fülében az kinek féreg bújik	67.

Forróság ellen	73.
Fűszédelgés ellen	74.
Fülfájás ellen, az kiben benne kél	85, 89.
Fűnek s orcának megtisztulásául	87.
Parkas sebrül	87.
Főveny ellen	96.
Fű-hevülésrül	99.
Fakadék ellen	103.
Fenyőmag olajat mint kell csinálni	111.

G.

Gyomorfájás és hányás ellen	4, 60, 68, 78.
Gyermek mássa, ha benne marad asszonyemberben	5.
Gyermeknek vérhas ellen	10.
Gyomornak megveszésérül	10, 34, 75.
Gyermeknek rettegés és ijedés ellen	12.
Gilisza ellen	23, 24, 46, 48, 51, 63, 83, 94, 124.
Gyermeknek meghidegülésérül	23.
Gesztenyének hasznai	33.
Golyvás embernek való orvosság	119.
Görcs ellen	33.
Gyermekegy fektében az asszonyembert minemü irrel kell kenni	69.
Gyermeknek hurut ellen	76, 86.
Gutaütés ellen	79.
Gyermekszülés után az mely asszony elájul	109.
(Gyermeke az asszonnak nem lesz, ha rutavizet iszik, lásd folio	29.)*

H.

Himlő ellen	1, 2, 17, 19, 30.
Hurut ellen	3, 24, 49, 50, 52, 57, 59, 60, 78, 86, 92, 118.
Hányás ellen	4, 33, 34, 60.
Hévség ellen	5, 73, 118.
Hideglelős embernek, hogy az lépi meg ne dagadjon	12.
Hagymáz ellen	21, 67, 77, 86, 100, 101.
Hideglelés ellen	22, 24, 38, 67, 81, 93, 118, 63, 86, 112.
Hasnak megállításául	37.
Hársfavrág-víznek hasznai	27.
Hőszám az mely asszonyon nincs	47.
Hogy az nehézkes asszony az gyermeket el ne veszesse, ilyen itallal éljen	48.
Havi betegségrül	52.
Hogy az egerék és patkányok meghaljanak	23.
Hogy az asszonynak sok teje legyen	53, 122.
Ha azt akarod, hogy az békák hallgassanak	56.
Hasrágás ellen	59, 113.
Hasdagadás ellen	60.
Hasmenés ellen	62, 79, 107.

Hajnevelésről	89.
Hályogrul	95, 107, 83.
Hasnak megállásáról	97.
Hasnak fuvalkodásáról	113.
Himlő hogy meg ne lássék emberen	124.
Hurut ellen való orvosság	81.

I.

Igézet hogy ne fogjon az gyermek	8.
Ijedéstől, az mely gyermeket féltnek, minden reggel ilyen vizet adjanak innya	9.
Inai az kinek fájnak	25.
Juhok mikor mételyesek	45.
Iz ellen	53, 74, 96, 102, 110.
Inyéből az kinek vér jár, mikor szíjja az fogát	77.
Izsóp vizének hasznai	79.

K.

Kórság ellen	17, 31, 74, 90, 97.
Kopaszság ellen	33, 55.
Köszvény ellen	34, 99, 107.
Kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom	45.
Kólyikáról	54, 62, 63.
Koszorú főről	55, 103.
Köszvény ellen	65, 80.
Kelevény ellen	66.
Köménylvíznek hasznai	80.
Könnyen szülésről	81.
Kő ellen	84, 98.
Köldökcömör ellen	86, 101, 115, 124, 123.
Köröm-méregről	102.
Kígyó az kiben vagyon	108.
Kígyómarásról	80, 28 vagy 29.

L.

Lépfájás ellen	11, 12, 14.
Levesticumvíz	28, 54.
Lábát, kezét az kinek az köszvény töri	65.
Lábai az kinek fájnak	108.

M.

Mirigy ellen	4, 26.
Méhanya ellen	15, 69.
Májnak, tüdőnek veszéséről	22, 52.
Meredekről, avagy szegezéről	27, 98.
Méntavíznek hasznai	29.
Métely ellen	29.
Mikor az juhoknak nagy az epéje	30.
Mádra ellen	35, 91.
Mindenféle daganat ellen s bőrlevonás ellen, ütés ellen felette hasznos ír kenetre és flastromra	41, 42.
Mindenféle kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom	45.
Mellben való kelevényről	51.
Mikor ember vért hány s orra véri megyen	64.
Meggy lictariumot mint kell csinálni	71, 104.
Muskotály körtvélyből mint kell lictariumot csinálni	72.
Mindenféle hideglelésről	86.
Mezei köményolajat mint kell csinálni	111.

N.

Nehézség ellen	5, 65, 66, 102, 121.
Nehezen szülésről	7.
Nehéz betegség ellen	9, 18, 78, 114.
Negyednap hideglelés ellen	37.
Nyers veres rózsából csinált lictarium	39.
Nagy hévségben	57.
Nátha ellen	66, 85, 101.
Nyughatatlanságról	99.
Nyílallásról	122.

O.

Okádásról	23, 56, 78.
Ökörnyelv-vize hasznai	28, 63.
Orbáncz ellen	42, 43, 108.
Oldalfájás ellen	53.
Oldala csontja az mely gyermeknek öszvenő	61.
Öklelet ellen	62, 66, 94, 113.
Orra véri mikor jár az embernek	64, 119.
Orczának megtisztulásáról	87.

P.

Pestis ellen	31, 35, 100, 115.
Pofának dagadásárul	56.
Popiumot minemű füvekkel kell csinálni	71.
Pattogó varrul	75.
Peszerczefű haszna	83.
Pokolfakadék ellen	100, 102, 125.

R.

Rettegés és ijedés elleni gyermeknek	12, 18.
Rászt ellen	20, 78.
Ruta vizének az haszna	29, 81.
Rákzsirt miképen kell csinálni	70.
Rózsavizet mint kell csinálni	72, 73, 106.
Rózsavíznek hasznai	82.
Rágás ellen	91.
Részezes emberrel mint kell elhagyni az borított	92.
Rüh ellen	108.
Embernek	122.
Ebnek	118, 123.
Régi hurut ellen	118.
Reszkető kezét meggyógyít sóskavíz	fol. 29, 60.

S.

Szűfogas ellen	4, 89, 87, 101.
Sömörög ellen	4, 102.
Súlyrül	97.
Szívdobogas ellen	6.
Szegezés ellen	7, 16.
Szemen ha ütés van	7.
Sérés ellen	9, 19, 25, 38, 48, 71, 87.
Sárgaság ellen	13, 19, 63, 94, 102.
Szűfajásrul	16, 75, 99.
Szemnek világosítása	22, 53.
Sebre való ír	27, 54.
Šzemfajásrul	28, 76, 86, 95.
Székfűvíznek haszna	28, 83.
Zsályának s zsályavíznek hasznai	29, 80.
Sárrul	31.
Szederjes viola julepet mint kell csinálni	39.
Szilva lictariumot mint kell csinálni	41.
Szónak tisztulásárul	56, 87.
Száraz betegség ellen	78.

Szunyog ellen	86.
Sárga haj nevelésérül	89.
Szeplőrül	98.

T.

Tüdőnek avagy májnak megveszésérül	22, 52.
Torokgyék ellen	51, 55.
Torokfájás ellen	125, 124, 118.

- - -

PRÓBÁLT ORVOSSÁGOK

1684

Anno 1684 Die 8 May

Probált orvosságok le írva.

- 1 *Arena ellen orvosság, és ahoz valo eszközökött mint kel csinalny.* Az nyir fanak az tetteit, aki ezidei termesd, le kel szedni, és aprora vagdalni, mentül aprobra lehet, és megh kel füzni erőssen patak vizben, de az vizet alat kel meríteni, azutan abban fürdeni ennyihanszor pedig, de mas hidegh vizet nem kel hoza túlteny, csak azon egjszer fuzött vizet kel mindenkor melegiteny.
- 2 *[Arena ellen.]* A zabotis mind szalmastul kel megh füzny, es abban furdeny javallyak.
- 3 *Item.* Reggel éh gyomora egy kanaly eper vizet innya.
- 4 *Az fővényes ember mikor irzi, hogy az fájdalom rea kezd jüni.* Petrczelljen gyökeret egyék gyakorta, de kivalt kippen akkor, a mikor az füvény föleteb regalna rajta, az pedig nyersen, es mentül többet porcz fil vizet igyék, prepa-ralt rak szemet ereszven beli.
- 5 *[Az fővényes ember mikor irzi, hogy az fájdalom rea kezd jüni.]* Az csipke, bar legyen ket koreczel, azt mind magostul megh kel törny egy ako bor söp-rőiben, az utan kétszer kell megh igetny, és aniz magot beli vetny. Mikor ma-szodsor igeték, akkor kell az roza vizet beli túlteny.
- 6 *[Az fővényes ember mikor irzi, hogy az fájdalom rea kezd jüni.]* Az fehér rozatis levelenkint kell szedny, tiszta mozar fecékban megh törny, es iros va-jal öszve gyürny, ugy olyan kilencz napigh, azutan megh olvasztany, és ruha által szürny, egy ón talban keminnen roza vizzel megh keverni, tiz napigh mas mas vizzel kell ki mosny, és ugy eövegben rakny, kilencz napigh tartvan, megh olvasztany és megh füzny, a ruhan által szürvén, a fajast vile keny.
- 7 *Item fővény ellen valo jo orvosság.* Petrezelmet szépen megh faragni a zül-gye felé az középig, jo bőven, es ugy örögh eövegben tenni, bor seprejt beli tulteni. De mikor az iget bort igetik, egy tiszta buzabul szaladot csinalny, és azzal kell az iget bort igetny, a bor sepreibul es ilyen iget borbul kel egyj egj kanalal szerezzen diora inya.*
- 8 *Item füvény ellen.* Az retket czitrom forman megh kel metélni, es igen megh faragny nad mizel, annak az levét innya egj egj kalannal estve és reggel.
- 9 *Amidön az ember el bagyad, es az gyomrarul szívére szal avagy penighlen feiben az fájdalom.* Vegy gyöngy viragh eczetet és veres skarlatot, megh asztattvan abban az eczetben ted az gyomrodra, de hinczd megh arany poral az megh nevezet skarlatot, még bé szeje, egy kis oraigh tarcsad az gyom-rodra.
- 10 *Az apacza érat igy kel csinalnj.* Majusban az iros vajat mingyarast, az iroban, mihent megh kél, ved ki, mind addig mossad borban, még tiszta bor jös rola, azutan roza vizben erőssen kel mosny mind addig, még az bor szag nem érzék

rajta. Annj vaj legyen, mind egj lud tojal, vegy egj mogyorunj ganfort, igen apron kel vakarny, beli kel tennj, végj egj lat tucza port, aztis kell beli kevernj, viz gyenben kel tennj, s ugy kel el tennj.

- 11 *Az melly embernek igen nagy betegség miatt el visz az szája éze, bogj semitem nemis kívannya az ételt, bar gyermek agyas aszonyis legyen, igj kel taplalni, bogy az éhség, mint nagyobb nyavalya ne érez.* Vegy egy hitvány, és mennil vineb kapant, azt megh ölvén és meg tisztétván rendi szerint, metild le minden husat, az csontyaít egj fa mozarban törd öszve, de nem igen aprora, azt rakd egy on palaszokban, az hus közí, a közí tégy ennjhany aranyat, ha aranyad njnczen, arany lanczot, az szín zamancz nincsen, töröttlön sáfránt, szerezendio viragot kell beli tenni, igj bi kel sotólni az palaczkot igen erőssen, hogy az viz beli ne mehessen, azutan egy fazik vizben kel tenni, ehéz ha nem igen jo, tehat ugj kel bé tenni, hogy az szajat ne írje az viz. Ha peniglen jo az sotoja, az palaszknak fil lehet az viz ki vennj az töztől, tiszta gylcz ruhan altal kel facsarnj, tiszta egyenben el kel tenny. Tehén hus leviben vagy bar egyéb livben, es az kit szeret az beteg, csak hogy igen meleg ne legyen, tégy abul az kapan livbul egj kanalkaval bellé, had olvagyon el benne, az megh egye az beteg minden nap két szer, annj, mint ha egisz kapant megh ennük. Igen jo orvosság mégh szarasz betegség ellenis.*
- 12 *Az arany vizet igy kell csinalny.* Mikor az gyöngy viragh viragzik, annak az szépét egy cövegben kel tennj, szemenkint szedvén, ara penigh jo erös bort köl töltenj, a rozanak az viragijat köziben tennj, sarga violat, rozmarinkot, annj sallya viragot, spikinaros viragot, levendula viragot; eziket mind beli tévén, tegyék a verö fenyre, es minden nap keverjék. Mikor ki igetik, az elöt harmat nappal tegyenek törötfa-hajat beli, szerezzen diotis, és annak viragiat, szegfüvet, eziket mind öszve csinalvan, akar vas fazikban igesse meg, akar mas kippen, de három aranyat tegye beli, ugy altal égesse.
- 13 *A szelekrül.* A folia senit szép tisztan kel megh szedny, semi czupkat rajta nem hadny, egy latot kel ebben vennj, és narancsot mennil szeb színöyt venj, és gyengén megh hamoznj, a nyazot fél kanalal szepen megh tisztitany, hogy csupkara ne maradyon, mind ezeket kemenczére kell tenny két papiros közöt, es megh szaraszatany, nem árt, seöt job egy kis fa hajatis tenj köziben, es igen apron megh tervén, sörö szita altal megh kel szitalny, ezen porbul fél dio hajajét kel bé vennj borban, ebid vagj vacsora elöt egy oraval napiaban egyszer, vagy minden harmad napiaban egyszer megh ideséthetny csukrkanndlival; igen hasznoss.
- 14 *Az zöld zirt igy kel csinalny.* Majoranat, zalyat, fodor mintat, madrafüvet, eörmet, mintz füvet, rutat, Boldog Aszony tenyerét, szegfüvet, maczka madrat, tetive nélkül valo füvet, uloznikot, preterznik füvet, mindenikibul egyirant végy, es megh kel vagdalny, es iros vajban avagy uj hajban megh kel jól füzny, de nem kel megh petyelödni, csak szép lassan köl füzny, az utan jól ki facsarny tiszta egyénben, és ha vajal fozék, ihatékis ember belüle.
- 15 *Az kin igen uralkodig az hurut.* Roza viragiat mint le szedik, az alat valo bimboczkakat megh köl füzny erőssen vizben, az labait abban az vizben tegye bé az ember, es tarcsa benne magatis, parolny igen jo.
- 16 *Item.* Az csipke fanak gyömölcsét köl szedny mennil többet, azt egy mazos csuportban tévén, erőssen kel kinyér haj alat megh füzny, le szorvén az levét, veres czukort kel raknj bellé, es azal fél foraltattny, ugy jnnya melegen, kivalt képpen ihomra es aczakara, az kinek veres czukra nincsen, tiszta mizelis megh lehet; igen hasznoss.

- 17 *Item.* Végy tiszta szemén szedet buzat, az tiszta vízben megh mosvan egy mazos csuportban kényér haj alat erőssen megh köl főzny, az utan le kel szűrny az levét, nad mizel fel eresztvén, megh kel foraltatny ujonnan, es azt inya melegen; az kinek nincsen nád mize, mizelis jo, csak tiszta legyen.
- 18 *A solyomal így kel élny füveny ellen.* A bélét ki kell venj, megh szarasztany, es pora tenj, malozaval kel véle elny.
- 19 *Item.* A szereczen diot négy négy felé kel hasogatnj, egy eövegben tenj, igen szép uj fa olait kel rea tölteny, es az verö fenyen tartany; a mikor jól megh azik, le kel rola szűrny a fa olait, es egy iskatulaban rakny azon szereczen diot, estve s reggel egy egy gerezted meg ennj, erre osztan egy egy kalan gorlkat inya; igen hasznos. Probalt orvossagh.
- 20 *Catbarusrul valo flastrom.* Vegy egy csigát, aztat igen apron meg kell törni, ésmét fil diony kovaszt, 5 szök füvet bele türnj, egy szereczen dionak negyed részét, 8 czöp fa olajt, 3 csöp axtan olajt, mind ezeket eöszve törvén és kevervén ugy, hogy flasztrom legyen belöle, és szép tiszta ruha közzöl az feie lagyara elsőben megh festelvén nad mizel, azon flajsztromat estve a' vagy reggel felé kell rea köttny melegen, ha penighlen az megh szaradna, ujtanj kell; igen jo.
- 21 *Csus ellen valo orvossagh.* Vegy ros lisztet, fehir grétat, kanfort, vad saffrant, mind ezekbul egy latot, ezeket öszve kevervén, az lagan atul hartany kel véle, igen hasznos es jo orvossagh.
- 22 *Csus ellen igen jo füst.* Vegy ros lisztet, fehir grétat, kanfort, vad saffrant, min ezekbul egj latall, nyér fa abroncznak az hiat, és ezeket mint öszve kevervén; igen jo csus ellen.
- 23 *Item.* Végy kétt kalan len magh olajt, két kalan mézet és két kalan édes tejfelt, habard együvi flastrom magjara, es sürd az kék papirosra, az utan tegyed az oldaladra, az holl az cöklölet vagyon.
- 24 *Item.* Nyuill hajalis gyakran kell aczny, hasznal.
- 25 *Fehér betegsigh ellen valo orvossagh.* Egy kis ruhaczkat erős iget borban kel martany, az sebre kel tennj, ha megh szarad, esmir ugy kel cselekedny.
- 26 *Item.* Vegy sziles levelö saljat, vízben kel megh füzny, parolny kel a sebet, mikor az természet, el mulik, harmad nappal utanna.
- 27 *Item.* Fehér roza vizetis jo innya estve és reggel, de nem sokat, hanem csak keveset.
- 28 *Item.* Az milésza vizetis az szürint kel innya, azis hasznoss.
- 29 *Item.* Az küheny fanak gyökerit vagy megynek gyökerit, fekete örömnök gyökerit kel azni, megh kel igen szépen mosny, es aprora metélnj, birs almas levelitis jo csomoval közében, jól megh kel füzny fördönek, aban fördöny igen igen jo.
- 30 *Item.* Az petrezelmet, ruzat erőssen öszve kel törny, edes iros vajal együt, egy zaczkot kel csinálny, abban rakny ezen öszvetört petrezelmet, azt az sebbre kel tenj, es mikor akarsz, evel az fördövel gyakran elny, minden fördö utan azt kel cselekedny: edes lapunak gyukerit, az melykor magassan föll nő, tetein vagyon, mint egy eczetke, olyan bogacz koro, leveleiben vizet tart nyarban, sömörtulis jo az olyan viz, annak gyükerit, földi bodzanak gyökerét, beling fövet gyökerestül, fekete cörmet gyökerestöl, az mely fuvet jotul, mert niczanak hinak, gyökerestöl. Ezeket megh vagdalyan, megh köl főzny fördönek. Esztendőben haromszor élhetcs véle, egyék egyék fördöben haromszor feredhec, mikor az fördöben, abban elsőben egy tyukmonyat kel sötny öregen, es egy szereczen diott megh kel torny erőssen, az tyukmonyat kette kel

szegny, ugy kel enj aval az szerezendioval, hogy semi ne maradyon az szerezzen dioban, hanem mindenestől megh kel enj tyukmonnyal; csak egyszer kel enj az tyukmonyat, az mellyet nemis szuksig, hogy megh sozak.

- 31 *Item.* Vinike veszöt, bogacz korot es borso szalmat, külömb külömb mindenikit megh igetny es hamuva tenj, ezeknek hamuabul a' menjt egyékbül, masikiból s harmadikabülis, annjt egy zaczkoban tévén, foraltasson egy fazek bort, az melly bort által kel szörny azon az zaczkon, avagy hamujan ennjhanszor had szallyon le, es hidegegyen megh, azt aval mind időközben, mind reggel, s mind penigh vacsora⟨ra⟩ utan elhet, egy szoval mindenkor.
- 32 *Flastrom, az kin valamj mérges balis kéll.* Vegy bontot mizet es lud haját annyit, mint az mén[!] es morzolly fehér kenyér belit köziben, hogy olyan légyen, mint az kasa, és főzd megh jól, es ugy jo melegen két ruha közöt közd az kélésre, el oszlatya, a vagy igen könnyen tartya, es megh fakasztya.
- 33 *Flastrom az kinek maja vagy vese beves.* Végy kovaszt, kamfort, saffrant, ezekbul egy latot, eczetet, fa olajt, ezeket össze kevervén, kent kék papirosra, és közd az majra vagy vesire, igen kevesit; hasznos.
- 34 *Flastrom szív fajasrol a vagy szív dobogásrul, igen jo.* Végy himszer eczetet, zemle bélét, kamfort es saffrant, fa héjat, szek füvet, ezt össze förven, veres skarlatra vagy kék papirosra köl kennj, es ugy a szivire kotny lagy melegen; igen jo és hasznos.
- 35 *Más orvosság, ki mind szivre, mind pulsusra jo bévsigrül.* Végy egy a vagy két czitromot, és annak az levétis, az czitromot igen aprora törvén, ahoz kanfort es saffrant, és egj egy kevés fa héat, és szek füvet, es két czitromhoz egy egisz szerezendiot, es egy kevés tergyéket, ezeket mint össze kevefny, és verös salatat beléje martany, és az kinek az szive hivsigben vagyon, az szivire és pulsusara kötny és hívösit.
- 36 *Flastrom siris ellen igen basznoss.* Végy len mag olajt, ahoz annj roza olajt, egy ⟨olajt⟩ tyukmonynak fehérét, timsot, kanfort köziben törny, az utan vagj lencze por [!] avagy kék papirosra törleny, es az siriszra melegen kel kötny; jo és hasznos.
- 37 *Flastrom lépre valo.* Egy latt szeg füvet, egy latt saffranak gyükerit, egy latt szerezzen diot, aki az viragiaban bé van buritva, egy latt viola gyükerit, egy latt timsot, egy latt kamfort, egy latt Isten fajat, és ezeket mind megh kel törny együtt, és egy talban tölteny, egy tyukmony fehérét köziben tölteny, egy kalan fa olyat, egy kalan erős bor eczetet és egy kalan rosa eczetet.
- 38 *Flastrom gyomora valo, a midön semmi ize ninczen az etelbez.* Vegy kék papirost, rakd rea fris Boldog Asszony mentajat, unezd megh az leveleket kardus a vagy penighlen fa hét vizzivell; rozmarinkot, kakuk füvet es cziprust jól megh szarítvan, azt az három file füvet törd pora, és hincz megh felül, megh eczetet, Boldogh Asszony mentajat, azutan köszöt az gyomrodra, napestigh rajta tartvan az gyomrodon.

Becskereki Váradi Szabó György
MEDICUSI
ÉS BORBÉLYI MESTERSÉG

1698 — 1703

- 1 *Az mely ló fekélyes.* Keress kan-macskát, mesd el az tökit mind bőrostól, de egy désában tölts annyi vizet, az megnyit megihatik az ló, meg kell szomjúhozatni, az macskát bele kell tartani, hadd folyon az vízben az véri; harma-dig napig ne igyék utánna. Azután itasd meg azt az vizet véle, az elmetszett tökét kösd az lónak az nyakára, hadd legyen a rajta; meggyógyul.
- 2 *Lószemen való hályogról.* Gyömbért, asszú emberganéjt törj össze, fúdd az szemében nád csűn.
- 3 *Marjulásra.* Lágyíts varga szurkot, elmúlik vele.
- 4 *Orbáncztól.* Benedictát főzd meg édes tejben, vess temsót belé, avval kend. Így élj az listiciommal is.*
- 5 *Hogyha az agrimoniát, azaz apró bojtortjánt megfőzöd borban, akár vízben, az sebet mosod vele s megtöröd, az porral hinted, meggyógyul véle szépen, bizonyoson.**
- 6 *Vedd vizét az nyakas tökvirágnak. Szemnek* alig vagyon jobb ennél; probatum est.
- 7 *Sár ellen purgatio.* Jó pujkatollat, fűzgombát, zekedazabot vess eleven szénre, füstöld meg megadat; tedd az lábad közzé.*

Becsületes barátom, atyámfia, valaki vagy. Ebben az könyvben, ha bétekin-tesz, meg ne vesd, sőt megbecsüld, mert ebben megtalálod az egész emberben valamennyi nyavalya szokott az bűnért esni, akár külső, akár belső, minden tagjaiban. Mert hogy megérts, mind medicusi, mind borbélyi mesterséget meg-találász: főről, szemről, fülről, szájról, torokról, melyről, hasról, ágyékről, sze-méremtestről, forgóról, czombról, tédről, bokáról, talpról. Ezenkül agyvelő-től fogva le az belső tagokról mind az ágyékig; summa az, hogy minden külső, belsőkről találsz itt tanítást eleget, bőven. Anno 1700. 21. Aprilis Váradi Szabó

- 8 *Hogyha valamely embernek valamelyik elesik keze vagy lába, kenjék zsályás borral gyakorta; vagy aszald meg az zsályát, törd meg jól, szétáld meg azt, ke-verd borz-hájban, vagy récze-hájban, vagy lúd-hájban.*
NB. vagy medve hájban, az melyiket kabhatod; így élj az kéz, láb elesés alatt, kennyed véle gyakorta, vallott.*
- 9 *De bizony valóban jó az hagymáz ellen, ha az fejeér fűzlevelet megnyosztod [?], megtöröd egy falkát benne. Az hagymázos embert meztelen bele takarod vagy háromszor egymás után, de az száját gyakorta mosni kell listicumoz vízzel. Ez is próbált dolog, hasznos való; ha nem hiszed, próbáld meg bár.**

- 10 *Pokol var ellen.* Kovászból, vajból, tyúkmonyszekiből, mézből főzz flastromot, kösd véle.
- 11 *Az mely asszonyoknak az szülés miatt az ködöke kidagadt.* Borzafának az belső zöld héját levakarván, töltsék egy szatkóban, édes tejben főzd meg, kössék az ködökére, és azután veres borban főzd meg, úgy kösd reá ismét.
- 12 *NB. Torokgyékra való orvosság.* Vedd az kakukkfűvet, törd meg jól erősen mind virágostul, kösd az torkára jó szorossan; igen hasz[nál].
- 13 *Fogfájásról való.* Keress fejér fenyővijaszat, lágyíts meg, boríts az fájós fogra, enyhül vele jól.
- 14 *Mirigy ellen.* Az asszú varas békát törd meg porul, keverd mézben, kend ruhára, ragaszd reá háromszor, azután vágd ki, nyomd ki.
- 15 *Mirigy ellen ismét.* Angyelika gyökeret törd meg porul, porul tégy hozzá terjéket, rutalevelet, és mézzel timporáld össze, kend ruhára, ragaszd reá az mirigyre, de savanyú kovászt is keverj közben.
- 16 *Pokolvartól való.* Kovászból, vajból, tyúkmonyszekiből, mézből főzz flastromot, avval ragaszd, hogy ne terüljön; egy néhány rákokat tör meg ellevenen, facsard ki az levét, ismét fűlfűvet meg annyit, annak is az levét, habard össze mind őket, avval kend meg az pokolvárnak az kerületit. Nem terjed tovább. Ezt elhidd bár mézet is habarj közben, úgy kend vele.
- 17 *Mirigy ellen való remedium.* Vereshagymát süsd meg vízes csepűben parazsa alatt; azt törd meg vajban vagy tyúkhájban, vagy csak úgy is jó.
- 18 *Ugyanazon végre ez is jó.* Az millefoliomot ronts össze mind virágostól, levelestől, tövestől, eczetben csináld jó savanyú kovászban; kösd az mirigyre.
- 19 *Más azonról ismét.* Asszú varas békát áztass meg borban, tedd az mirigyre. Ez mind kiszíja az mérgét valóban.
- 20 *Mirigy ellen való ez is.* Retek, torma, dióbél, fenyőmag, bors, fokhagyma; ezeket össze kell törni, mind reá kell kötni.
- 21 *Pokolvarra való remedium.* Keress árva-czilyánt, törd meg mozsárban, keverd mézben, köss reá az pokol varra; igen jó.*
- 22 *N. B. Az kinek erőtelen az lábai és nem fájlalja elébb, hanem mikor rajta jár.* Végy 50 diót, annak belit törd meg jól, mind jóvát, rosztát; azt főzd meg borban jól, eresz egy kis vaját is bele, avval kössed az nyavalyás helyet gyakorta.*
- 23 *Az birtelen dagadásról fültövéen vagy orcáján.* Hamarjában főzd meg tejben az fűzfarevet, vagy az fűzfarehvéit; jó melegen kösd reá, de úgy, ha nem mirigy.
- 24 *Ismét pokolvarról.* Tormát, fokhagymát, borsot, sáfránt törd össze mind, keverd mézben, kösd reá egy néhányszor.
- 25 *Más dagadástól.* Lameum urtica, azaz macska pórét főzd meg borban, úgy igyad az levét, akár törve porul, aszalva; akár eczettel, mézzel, vízzel csináljon czibrét, abban főzzön tárkont, sályát, avval éljen egy darabig. Válott.
- 26 *Szemnek való zöld vizet így csinálj.* Párló zsákok, így csináld azt, ládd-e. Asszú burokfűvet, majorántot, polyét, borzavirágot ronsolj össze, tégy sáfránt is hozzá, csinálj gyenge ruhából apró zacskót egy nehányat, az menyit az szemet belepi. Avval az tört füvekkel, virágok tört porával tölts meg őket, tedd egy tizta mázos csuporban, tölcs jó erős bort reá, forrald fel, főzd meg, végy ki kettőt benne, facsard ki nagyjából, tedd az szemekre; ha hül, meg mást reá, ismét egymásután; így párold.*
- 27 *Szívfogástól való.* Az csuka-állat törd meg, idd meg borban; igen jó rákórmenynyel.

- 28 Az veres hagymának rojtyát főzd meg faolajban, avval kend. Az rojtját kösd reá gyakorta az sülyre, igen enyhül véle. Tudni illik; *az dagadó sülyre igen jó.*
- 29 *Az pecsenyés szemről való.* Egy tiszta réz medenczébön tölcs annyi fehér bort, az menyi egy lúdtojásban térne, milye lágy söt, az három újjod között tér, háromszor vehetsz, vesd belé; tedd olyan helyre, hogy senki meg ne mozdítsa. Az mely nap, mely órában oda tettesd; azon nap azon órában vedd elő onnat az medenczét, és az medenczében találsz zöld vizet; avval kenjed fájdalmas szemeidet.*

Az egé[sz] [k]önyv külön féle [mind medicusok or]vosságainak már mind [b]első, [mind kül]sőknék, és borbélyi [mesterséggel] járó gyógyításnak formája, [táb]lája és mutató rendi az [főtől] fogva egész az talpáig ... belső és külsőkkel együtt.*

Az első levéltől fogva az [tizedik] levélig az főnek nyavalyájáról,	
Az szemfájásról - az -	11-26.
Az kinek az orra vére jár -	27-29
Az fülnek nyavalyájáról -	30, 61
Az szájnak nyavalyájáról és fogfájásról az 43.	
Az kinek inycének nyavalyája legyen	44
Az nyelv békájáról	46
Az büdös szájról	47.
Az ki sárgul arczul	47.
Szája az kinek felfőtt	48.
Az nyelvről	48.
Torokfájás, torokgyék	49.
Csőcs fájásról	54.
Az kinek teje nincsen	57.
Az hurutról	58.
Fuladozásról	60.
Szívnyilalásról	61.
Mélyfájásról	61.
Kutyamarásról	62.
Az orra vére járásról	27.
Hurutról való	62.
Nyilalásról való	63.
Oldalnyillalásról	64.
Az kit szíve fogna	64.
Az erős nyillalásról	64.
Oldalnyillalásról	65.
Szívdobogásról	65.
Szívnyillalásról	66.
Láss ezekről egészen az	71-ig
Az huruttal együtt láss többet	
Gyomornak nyavalyája, emmésztésről, az többi	71.
Láss többet az nyolczvan	82-dik
Hasfájásról, hastekerésről, vérhasról az 83-és	91-dik
Gelyeztákról az	96-ik levélig
Az hószám megrekedésről	97.
Az vérfolyásról	101*

Az ki vérrel vizellik	104	
Az ki vért okádik	106	
Vérpökésről	107	
Vérfolyásról	108	
Kölyikáról	109, 113-ig	
Fuvalkodott hasról	114	
Köszvényről	114-125.	
⟨Az százhuszonötödik levélig	125⟩	
Az vízi kórságról	125	
Árrénáról	135	
Az kinek férfisága megveszett	143	
Az nagy betegségről	144	
Az belső és külső súlyokról	148	
Az kinek véghurkája kijár	161	
Köszvényről való ital	245	
Az ótvarról, koszról	162	
Az folyosóról	163	
Büdös szájról	164	
Szeplős orczáról	164.	
Az ki sárgul arczul	166	
Gelyváról	166.	
Görcsről	166.	
Az kinek szakálla nincsen	167.	
Az kinek orrát vagy fülét az hideg megvette, vagy lábát	167.	
Az mely emberen seb esik, és az vére meg nem akar állani	168.	
Fájdalom-vonó eszköz	ugyanott.	
Szakadtságról való	169.	
Égésről való	170, 172	
Dühös eb marásáról, inercstésről, ott pattant fakadásról, sérésről	ugyanott.	
Az kinek belüli ki esik	174.	
Orbánczról	175.	
Pokolvarról, étetésről, az kin az himlő ki nem üthet	176.	
Az vak körömről; az kinek keze vagy lába felzsugorodik	167.	
Az mely ember megsérszik, ha régi volna is; nyíl-, vasvonásról	178.	
Az kiben puskagolyóbis nagyon, és dühös eb marásáról	179.	
Inaknak lágyításáról, rothadásáról	180.	
Túros lábról	180.	
Az süket ember fülében való víz	181.	
Az bükkfában való víz varasnak, rühesnek való		
Az franczuzról	182, 183.	
Orbánczról	ugyanott	
Az kinek szakálla nincsen	uott.	
Kopaszságról	ugyanott	
Szomjúságról	uott	
Az mely asszony nem szülhet	ott	
Ha teje nincsen	ugyanott	
Az kis gyermek himlőjéről	}	185.
Fene ellen – tüzes dagadásról		
Kígyómarásról és fene, és sz. Antal tüzéről, szájról		186.

Az mely seb rothad	}	
Hidegvette lábról		
Vérállító szerszám		187.
Sebgyógyító írek külön-külön renddel		188, 189, 192-dik.
Fene ellen		190
Túros lábról, orbánczról		191
Fene ellen; az mely ember megdühödik		192
Dagadt lábról, állott sebről		193.
Régi sebről, vad sömörögről, szörféregéről		194.
Tetves, serkés főről		196.
Túrról, vad sömörögről Horvát Péter flastroma		197.
Részségről, vad sömörögről ismét		198.
Dagadozó emberről; az ki minden testiben dagadoz; beteg embernek való főtt víz		198.
Rothadás ellen; szakadt tökösségről; az kinek tüdeje, mája rothadna		200.
Az álmotlan gyermekről		201
Az mely seb megáll, nem gyúl		202
Az mely embert általvernek törrel vagy szablyával		ugyanott
Az szakadt-tökös emberről		u, ott.
Hurutról, száraz betegségről		203.
Ugyanannak való feredő		204
Farkas seb ellen; az kiben kígyó vagyon; Carsai varróról		204.
Az kinek testét az vér elfolyja		205.
Tüdője az kinek megveszett vóna avagy megrekedett		205
Az kinek lábán apró lyukak vannak, arról való remedium		206.
Rothadásról; dagadt szemről; az kinek mája fájna jobb felől		207.
Mérges kelevényről		ugyanott
Sérésről és fenéről		208.
Purgatióról igen jó		207.
Dögös, mirigyes időben		160.
Az mely embernek valamely tagja vagy mája száradna, arról		208.
Az lépnek nyavalyájáról és sárgaságról való		208.
Sárgaságról		209. levélen
Az lép dagadásról		210
Az szenvedhetetlen fájdalomról		211.
Az harmadnap hideglelésről		212.
Negyednap hideglelésről és hagymáz; hideglelésről ugyanott		213.
Mikor az hagymáz rád akar jönni; szítató vomitoriumról		216.
Száraz betegségről		ugyanott
Ha lábad dagadna és az szemről sárvizet vontató remedium		217.
Pokolvarról való és mirigyről		219.
Ájulásról és gutaütésről		220.
Nátháról való egy néhány		224.
Az nagy betegségről való szítató		225.
Még ugyan corságról		226.
Hideglelésről való flastrom és nátháról		227.
Büdös szájról		228.
Far-zsábáról való meredek		229.

Az kicsiny gyermek igézetiről	230.
Az bolond hagymázról	234.
Az gyermekszülő asszonyról	235.
Az mélancoliáról, lépdagadásról	236.
Az főszédelgésről	237.
Az kinek keze vagy lába elesik	238.
Az kámforfőzésnek formája és miből s miképen	240.
Álomhozó szerszám	241.
Hideglelésről való írás	242.
Nagy hevséggel való dagadásról és fogfájásról	242.
Az májnak hevségéről és dagadásáról	243.
Az szájfájásról	244.
Hagymázról	245. levélen
Szájnak, toroknak való víz	244.
Hagymázról való	245.
Az mely fájós fogban féreg vagyon; az köszvényesnek való orvosság	246.
Fülszűgés ellen való	247.
Az igen igen fulladozásról	247.
Az fenéről	248.
Az egész ép emberben hány font vér vagyon; egy óráig mennyi pulsus által szűrődik által az szíven, arról	248
Egy néhány hasznos füveknek nevei	248
Ínynek, foghúsának bontakozásáról igen jó	258
Az enyves, sükeres flagmáról	259
Az igen okádásról	259
Részségségről	ugyanott
Dögös és mirigyos időben való, igen hasznos eszköz	260
Még ugyan vér folyásról	ugyanott
Ember szemén való hályogról	261
Az kinek vérpecsenyés az szeme	262.
És az rekedésről	262.
Hideglelésről ismét	262.
Az eves fokadékokról	80
Az mely ember megdühödik	263
Hogy az úton el ne fáradj	268
Hogy jó elméd legyen	268
Hogy az kezed meg ne fázzék	268
Az nyúlnek epéjéről	268
Az fogságról	269
Az szépítőről és az fülemüle epéjéről való tudomány	270
Az nyúlnek tüdőjéről	270
Az igen vérmes szemnek való az nyúlnek tüdője melegen	
Az hernyó-tiltásról való	271
Az kánya-madár nyelvéről	272.
Az igen igen fojtogató hurutról	273.
Az könnyen tanulásról, rabság ellen valóról	
Az nyúlnek epéjének hasznáról	269
Az szemölcsről való orvosság	82, 83
Az békatojásról való tudomány	275

Ezen helyben juhnak, disznónak orvosságát megtalálod, lúdnak,
tyúknak tojásáról; az tehénnek is, hogy bő teje legyen,
megleled

276. levélen

Vízi corságról

125

Sárgaságról való

280.

Az szeméremtestnek dagadásáról, fuvalkodásáról

132.

Hogyha szent Pálfordulása napján

Fényes tiszta üdö lesz, – Jó esztendőt, bőőt várj

Ha ködös lesz, – pestist várj

Ha eső vagy hó lesz, – drágaságot várj

Ha szelek fúnak, – háborúságot vár; minden drágaság és háborúság után penig nagy mirigyhalál. Világ kezdetitől fogva így volt, így is lesz.*

- 30 *Orbánczról igen jó.* Annak tagjai ... víz kell kenetetésére. Egy csuporban bort kell tölteni és oztán temejént, temsót öszve kell törni, az csuporban, az borban kell tenni, háromszor megforralni, azzal kell kenni.
- 31 *Hidegleléstől való flastrom.* Nyúlkáposztát, úti füvet, borzafának jövését eczettel, sóval törd öszve jól, kend ruhára, kösd az pulsussaira.
- 32 *Szívnyillalásról igen jól.* Fenyőmagot, székfüvet főzd meg mézben, az hol nyilalik, kösd reá, menten megáll véle, de megtörd elsőben az fenyőmagot, székfüvet.*
- 33 *Főszédelgésről igen jó, jó.* Szerecsendió virága, sálya, corijándrom, szelet kenyeret piríts meg, hinc meg borral, hints meg ez szerekkal. Úgy egyed egynehány napokon, oztán éjomra nyelegess egy-egy borsóni temejént el reggeleken; az corijándromot rájad erősen.
- 34 *Az tyúk bal szemét vedd ki,* hordozd nálad, minden ember szeret, ha ellenséged volna is. Hidd el, ha való, valá, ha igaz. Próbáld meg, ha nem hiszed.
- 35 *Az mely beteg ember vizeletiben* az asszonyember tejét belé ereszted, ha alá száll benne, meggyógyul; ha penig eloszol benne, meghal.
- 36 *Ha penig az hagymázos embernek* fekete az vizeleti, fogait csikorgatja, ereje nincsen, nehezen veszen lélekzetet, s a többi; meghal, nem él meg.
- 37 *Új hályogról való.* Szedd meg az fokhagymának kicsírázott végeit, végy az mely asszonynak fia vagyon, annak tejében, törd öszve vele, facsard ki annak levét, azt erezd az hályogos szemben egy nehányszor, valet.*
- 38 *Az vérhályogról.* Fogj egy galambot meg, annak az jobb szárnya alól eressz vért, azt erezd az szemben egy nehányszor.
- 39 *Orbánczos sebre igen jó ez.* Az földi tököt ásd ki, reszeld meg, aszald meg, törd meg, hintsd az orbánczos sebet vele, csuda hasznát látod. – Az baraczk-mag ismeg úgy használ túros sebes lábára.
- 40 *Ha fogad fáj.* Belind-magot törd meg, gyúrd keményítőben és ebteljben; tedd az fogadra, megáll.
- 41 *Az hideglelős embernek faló flastrom.* Úti füvet vagy levelét, aranynyal versengőnek levelét öszverontván, elegyíts köziben aprón tört czilyán-magot, kormot és sót, melyet flastrom formán kenj ruhára, kösd az pulsusaira az két kezen. N. B.
- 42 *Az mely seb rothad, arra így élj.* Az komlót főzd meg jó erős borban jó erősen, hogy felettébb elfővi [?], szúrd le, vess temsót belé, kösd azzal.
- 43 *Ha bideg lel.* Főzd meg az fekete ürmöt vízben, edd meg éjomra melegen.

- 44 Vedd eszedbe ezeket jól:

Az érvágásban, köpölyözésben, és fereztésben ilyen rendet tarts. Áprilisban, májusban igyekezzél inkább eret vágatni, melyben se igen hideg, se igen meleg ne legyen, vagy nincsen; igen tiszta üdőben igyekezzék eret vágatni vagy köpölyözni. Az újság után olvass 6-todik napot, 11 napot, 12diket, 13, 15, 17, 18, 22, 23, 24, 25, igen jól éllesíti az elmét, 26dik nap igen jó, mert eztendő által guttaütés, hideglelés nem bánt, 28dik is igen igen jó.

Az újság, ha délelőtt lesz, az naptól fogva számláljad az napot. Ha pedig délután lesz az újság, más naptól fogva számláljad az felül megjedzett napokat igen tizta üdőben.

Ősszel pedig Szent Mihály havában jó, mikor az hold az kos jegyben vagy, vagy leszen, vagy az mértékben, vagy lövőben, vagy vízöntőben leszen; az lábaiddat ha gyakorta mosod ez üdőkben vagy napokon, az fejednek és szemednek nagy épülése leszen.

Az henyélő, vezteg heverő, eleget evő s ivó ember isaszto feredővel éljen, mert az bőri húsa között való sok nedvesség az szeme világát elveszi. Lábát pedig meleg vízben mossa, igen, igen használ az szemnek. –

Az érvágás pedig [jól]zan elmét kíván, mértékletességet. Ne haragoskodjál, az bűnnek békét hagyj. Az kövér emberek éjóra fürödjének. Az ösztövé emberek pedig 3 órával étel után; az kin pedig valami folyás van, vagy főfájás, vagy fogfájás vagy seb vagy, vagy hévbetegségben vagy, az feredőnek békét hagyjon. Az feredőben, utánna ne egyél mindgyárt, mert igen megárt az májnak, lépnek. Feredni pe[ni]g akkor jó, mikor az hold bika, kettős, rák, mérték, scorpió vagy hal jegyekben vagy. Az úton járó embernek, kinek az veríték az testére ragad, jó igen feredni.

- 45 *Az törött lábra.* Törd össze az szilfának levelét eczettel; avval kössed gyakorta. Igen jó ez kiválva.*

- 46 *Hidegleléstől való jó* Linária azaz len levelű fű, másképen fagyűkerű fűnek is hívják; annak ásd ki az gyűkerét, aszald meg, törd meg, idd bé élesztőben; igen jó egyik hideglelésre asszonyoknak s leányoknak.

- 47 *Hurutról.* Fenyőmagot, kakukkfűvet, székfűvet, isópot főzze meg, annak levét igya éjóra reggel.*

- 48 *N. B. Szemvilágról való igen jó.* Egy kis gyenge vékony ruhában tégy egy kis kígyóháját, avval kenegessed az szemedet; egy nagy kígyónak vedd ki az hájját, avval kenjed homályos szemeidet. Igen jó, elhidd.

- 49 *Laurusfának gyümölcse* az babér igen jó orvosság juhoknak, pipének, disznóknak, meg embernek.

- 50 *Az kinek igen fájnak az lábai, hogy nem járhat rajta.* Az farkasalmát főzd meg ugyan jól, hogy megroshadjon, annak levével mossad, pároljad gyakorta, és mossad is igen két hétig, de igen megnehezül utána, az jele, hogy megjavul véle.

- 51 *Vedd eszedben ezt jól.* Hogy mikor az tél száraz dérral és szelekkel mégyen végben, az tavasz pedig utána nedves leszen, akkor nyáron igen uralkodik az embereken az szemfájás, kivált az kün ülő szemén, mert mentől kün ülők az szemek, annál inkább uralkodik rajtuk ez nyavalya; elhidd ezt.

- 52 *N. B. Az hernyót elűző,* ha régi szalmát gyűjtasz meg; avval füstöd őket gyakorta.

- 53 *Szemfájástól ez is jó.* Az tolvaj sepfűvet főzd meg borban, ha csak vízben is, de jobb az bor, – azt kösd az szemedre egy néhányszor. Hamarjában is-

- mét az belind-level is jó reáborítani az fájós szemre, míg el nem borítja igen az vér.
- 54 N. B. *Ha vereshagyma-magot* akarsz vetni, vagy sárgarépát, vígy ganéjos tócsából vizet, abban áztasd meg, míg megcsírázik valamenyire, azután vedd ki, tedd egy kevésbé az szellőre, hadd szivalkodjék az vizétől, úgy vesd el, jobb lesz.
- 55 *Valamit hold-fottára vetsz*, az alánő az tövére, úgy mint veres hagyma, répa, retek; *Valamit* pedig holdtöltére vetsz, az felnő levelében, szárában, torzsában, úgy mint káposzta, olasz kapor, az többi.
- 56 7 *bedik* Máji támad fel az eb-csillag, vagy kutyacsillag; akkor jó magot próbál[ni], előtte venni.
- 57 *Pünköst havában* az disznók az mezőben az mérges férget könnyen megeszik, és meghalnak tőle, azért az italokban tégy angelika gyökeret, had ázzék, arról igyanak, nem halnak meg, megemésztik a mérget.
- 58 *Szent Jakab havában* kell az mályvarózásnak, rutának tövét kiásni, mikor az nap orozlánban vagy, és az hol az hold nevededik is, azt apróra metélik, czérnában fűzik azt, az nyakára és pulsussaira kötik az nehézség ellen az betegnek vagy kórságosnak.
- 59 *Augusztusban* kell az borzának gyümölcséből liktariomot csinálni, verjék által az szitán és megtört fahéjjal elegyítse meg, úgy jobb lesz.
- 60 *Az mékasokat* bé kell dugni, mikor hó esik, mer az mé megvakul tőle.
- 61 *Az kik orvosságnak* való füveket akarnak ásni, két kiváltképen való üdöd választanak arra vagy neki. Egyiket augusztusnak holdtöltére, avagy két Boldogasszony nap között. Az másikat hagy májusnak holdtöltére.
- 62 *Juhos ember* szedj pünköst havában egerfalevelet, tedd el, szárazd meg, úgy tedd el. Januariusban tedd eleiben, ha az melyik megeszi, egészséges; az melyik nem eszi, annak mája, tüdője nem egészséges, hanem igen mételyes, meghal. Ezen köny[v]ben megtalálod orvosságát az kétszáz92 kettődik levelen; két rendbéli is vagy, ról. Igen jók, elhidd.
- 63 *Az disznók válujában*, italjában esztendő által angelikát, gyökeret tartasz, és mikor az izi is kimegyen, meg más tész bele, egy disznód sem hal meg, ha a másé leomlik is, az tized megmarad, egy sem hal....
- 64 *Szederjes vijolának hasznai.* Az kinek az bortól másnap fáj az feje, kössön egy csomót belőle, szagolja, elmulatja véle, kösse is be vele, igen jó. Az mely vijolát csuporban tar[ta]nak igen jó hagymáz ellen, és minden hévségek ellen kis gyermekeknek, kiket nehézség tör, mert mindennemű hévséget megolt, megerősíti az szívet, az hasacskáját nyitva tartja, és az öklölést megcsillapítja, ha csak vízben főzi is, mézet teszen bele, megissza, purgálja szép gyengén és újítja embert, [igen] tisztítja az vért az em[ber]ben.*
- 65 *Martiusban* igen egészséges, hogyha kikeletkor az borzajövést meleg vízben hánnyod, hogy megvonja; osztán saláta-formán megcsinálod, meleg vízben kimossák, eczettel, olajjal megcsinálod, úgy eszed meg. Az komló-jövést is még úgy azon formán.
- 66 *Áprilisben* az csilyánt ha megvagdalod és búzakorpa közzé kevered, az tyúkoknak veted, sokat tojnak tőle.
- 67 Ha pedig azt akarod, hogy esztendő által egészségesek legyenek az disznóid, végy kégyófü gyökerét, úti füvet, fehér rutát, ürmet, mindenikből egy-egy marokkal egyaránt, törd mind meg, főzz árpát annyit, menyit megehetnek, annyira, hogy megdagadjon és kicsírázzék, tégy vagy két marék sót is hozzá, és add megenni az disznóknak, hajts be az ólban, hadd aludjanak reá jól;

Isten után jó egészségesek lesznek. Tekenős-béka is jó. Ha az italjokban áll mindenkor, angyelika is jó.

- 68 *Ha az földi balba* enni kezdi az plántát, hints meg hamuval avagy olyan hulahadékokkal, az kit az tímárok az bőrről levakarnak; vagy holt szenet törjenek meg, avval hintsék és kormot. Ha öntözni akarod, keserű füvet főzz meg, annak levével hidegen öntözzed.
- 69 *Az mely magot meg akarsz oltalmazni*, olyan vízben áztasd, az mely vízben olaszkaposztát főztek; avagy törd apróra az fokhagymát, tölts vizet reá, hadd lágyuljon, szürd le róla, tölts az magra, hadd ázzék benne, tölcs le róla, hadd szivalkodjék, hogy ősze ne ragadjon. Úgy vedd el az magot, vereshagymát, répát, retket hold fogytán;* ho[ld] újságra nem jó, mert csak felnő az szárában.
- 70 *Ha azt akarod*, hogy meg ne csaljón az új búza vagy új rozs, mikor kenyeret akarsz sütni, elsőben szárazd meg jól, vidd az malomban, őröld meg, és mikor kovászt s tésztát csinálsz, akkor tüzes követ takarj az tésztában, hadd úgy egy éjszaka, reggel dagaszd meg, az mi az módja; és mikor leszaka[sz]tod kenyér számban, akkor seper meg az földet, az hová szakasztod, öntözd meg vízzel gyengén, teríts egy abroszt le, úgy hányd reá az tésztát. Jó erőket veszen az tészta az nedves földtől.
- 71 *Az igen tikkasztó fulladozástól*. Főzd meg az fejér ürmöt borban igen jó kenyérhaj alatt, jó melegen azt igya reggel, délben és estve; hanyatt fekegyék, az melyét kenjék: az fejér mályva gyökeret aszald meg, törd jól meg, szítáld meg, főzd faolajban vagy lenmag-olajban, vagy bükkmakkolajban, vagy csak vajban is.
- 72 *Az elesett kézről, lábról és nyelvről*. Ásd meg az czilyán gyökeret, törd ősze jól székfűvel, kömménynyel és zsályával együtt, töltsék reá az beteg vizelőtit, főzzék meg jól, jó melegen, az mint elállhatja, mossák, kössék is, mártsanak ruhát belé éjjelre, avval kössék.*
- 73 *Ha csak az nyelve esik el*. Csak mustárt rágjon erősen, az szájában forgassa keményen. Csinálj ilyen szájvizet: tárkontövet, zsályát, izsopot főzd meg borban, azzal mossa gyakort[a] száját.
- 74 *Ha pedig az szájában tüzesen dagad és nagy bévséggel vagy*on. Tehát salátát, szederjet törd ősze, annak levét facsard ki, avval kenjed az *dagadást*.
- 75 *Fogfájásról igen jó*. Fülfünek, ebszölőnek, belindnek levét facsard ki, tölcs három annyi tejet hozzá, márts ruhát bele, ragaszd a hol fáj.*
- 76 *Az igen-igen nagy fogfájásról*. Témsót, gallest törj apró porrá, szürt szurokkal elegyíts ősze, vond ruhára, flastrom formán kösd reá, az mely felől fáj, onnat.
- 77 *Az bőság rekedésnek okairól, jeleiről, vagy jelentésiről*. Okai ennek, megrekedésnek sok. . . okai lehetnek: néha az vérnek nagy bőségétől, sűrűségétől, nyálasságától és hidegségétől, néha annak másfelé való takarodása, úgy mint orrán, száján, fülén, néha az alfelén való súlyos ereken. Néha ennek oka az ereken, melyeken ki szokott takarodni, annak megrekedése, beszorulása. Külső okai lehetnek: hideg szélen való já[rás], kiváltképen akkor, a mikor annak rendes folyásának [k]ell lenni. Hosszas búsulás, félelem s az többi, melyek mind hűtik, sűrítik az vért, s fogyatyák az erőt, mely az természetet az tisztulásra segítené, ide való az hideg, és hideg étel, ital, hosszas álotlanság és többek e félek.*
- Jelei az bőság megrekedésnek*. Az főfájás, mely az szemeit is elfogja, vállaközi s derekát elfogja, egész testének nehézsége és lankadtsága. Az ilyen beteg

igen gondolkodó, szomorú, rút-szinű, ételt nem kíván, ottan-ottan csömörlik, sokat pökdös, csoklik.

Jelenései ebből mindenkor, ha hosas talál lenni, egyéb nyavalyák is következnek, vízi kórság, egyéb dagadozások, fulladozások, az testében széjjel bujdosó fájdalma, nehez lehellések, hurut, főszedelgés, ájulás, több ez félék.*

- 78 *Az nyelonek békájáról, annak dagadásáról.* Fekete gyopárt, tárkont főzd meg eczetes, mézes vízben, avval mossad gyakorta. Úti-fű kifacsart leve is jó mosni vele az békáját, annak dagadását.
- 79 *Milefoliom, azaz egerfark-fű.* Ennek mind virágát, levelét, gyökerét törd össze sóval – milye sóval, tudni illik –, és egy kis kovásszal; flastrom formán kösd az mirigyre, kivonja mérget.
- 80 Hasonló formán az angyelika-gyűkér, ha megtöröd mézben, kovászbán, ruhára vonszod.
- 81 Még jobb az varas békát ha júliusban fogod, megaszalod, megtöröd porul, kovászbán csinálod és mézben; akár penig azon aszú békát borban áztasd meg, úgy tedd az mirigyre; úgy kiszíja az mérget, hogy ugyan megpuffad az béka rajta.
- 82 *Igen híres, jó mérges, dögös időben eliksír vagy inkább elixirialium.* Végy 20 fő fokhagymát, tisztíts meg fokonkén[t] szépen, törd meg igen jól, egy lombikot tölts reá háromszor lejárta égett bort, ismét 20 fő fokhagymát tisztíts meg, törj meg, tölts fel azon lejárt égett borral, háromszor így jártdas le. Az lesz osztán az igaz elixir aliátum, melyből minden reggel egy-egy kalánkával be kell venni; ha igen erős, pápafű-vízzel elegyíts meg. Ugyis az végre igen jók ezek az füvek, gyűkerek: úgy mint angyelika, zedoaria, imparatoria, babakalácsa avagy carlina, Csaba-ire, Szent László füve gyűkere, tormentilla, bistorta, petasilis dictalmus; ide való az magyar terjek, az fokhagyma és az vereshagyma. Igen igen jók.
- 83 *Aki meg akar bímlozni.* Ezek az jelei, elől járó postái; hogy azt az forró hideg elleli, feje vékonya fáj, sőt az egész dereka fáj, mivel az derekában fekszik egy nagy ér, melyben felette szokott forrani az vér az forróságban, melyben nagy fájdalmat szenved és érez. Néha nyughatatlan állatlanság előzi meg, hányásra való erőltetés, néha penig nagy álom. Néha rettegetések, reszketések sőt az nyavalya is kitöri, rekedezés, nehéz lélegzetvétel, néha sok prüszkölés; szemei fénlének, könnyveznek, esze nélkül beszél, orczája piros és mintha dagadt volna. Ez jelek penig nem mind egyszersmind vadnak egyaránt minikben [így], mert az himlő nemcsak az bőrről külső vadnak, hanem belől is rakva vadnak az belső részei is, azért súlyos az beteg.
- 84 *Az igen bő tejű asszonynak az kebele fáj az sok tejtől.* Az nyakas tök levelét, úti füvet eczettel törje össze, azzal kösse.
- 85 *Fájdalomenybitő oldalfájásról.* Fejér mályva gyökeret, fejér lilium tövet, vijola levelet, szédkű virágot, borzafavirágot és lenmagot törd össze jól, főzd meg sáfrányos tejben, kösd oda melegen, az hol fáj.
- 86 *Ódala nyilaltató ember kenje vagy kenesse tyúkhájjal az fájó ódalát* gyakorta.
- 87 *De ha hurut, zöldet vagy feketét hurut kivetí,* igen veszedelmes. Hosszas nyavalya után hurut, ódalnyillalás az is veszedelmes; igen jó az örménygyökeret is főzd meg, mézeld meg egy kalánnal, melegen igyad cstve, reggel.
- 88 *Az elesett tagról, kézről, lábról való kenet.* Végy fél lott borsot, lágy milye sőt és mustárt, magját főzd meg borban, törd meg. Hogy meghűl, elegyíts össze az tört és szitált borssal és sóval, tedd faolajban, melegíts meg az tűznél, cressz egy kevés vijaszat is köziben, hadd legyen kenet belőle, avval ken-

jed az elesett tagot gyakorta. Jó igen e végre az rókaháj vagy zsír, vadmacskaháj, borzháj, medveháj, mivel ezek mind melegítők. Jó ez végre az házi kövér réce is, ha úgy élsz vele, az mint leírtam az ő helyén ide alább, veszed hasznát.

Ugyan ezen végre igen jók, kenni vele: laurus olaj, kőolaj, hidd el bár. Ez laurus fának gyümölcse az babír.

- 89 *Az nagy betegségesnek vagy kórságosnak, vagy nebéz betegnek is biják.* Reszeljék meg az bazsarózsának gyökerét vagy tövét, kössék gyenge ruhában, kössék az nyakában, hadd szagolja gyakorta, hadd járja meg az fejét annak creje.
- 90 Jó tanulság ez mind *guttaütésben*, mind az *nebéz nátha* ellen, hogyha az gyontát, tömejét, aszú veres rózsát, fejér makk magvát, mindeniket egyaránt törjön össze, egy új fazékban tegyen eleven szenet, arra vesse az tört porokat, borítsa bé magát egy ruhával, hadd menjen az orrában is jó bőven, az süveget is, az melyben hál, füstölje, úgy háljon, kívált éjjelre.
- 91 *Az szeme fájó ember* hűvösítő italt igyék akkor, mikor orvasolja. Az mezei sósokának gyökerét vagy tövét főzd meg, annak levét igyad; igen-igen jó hivesítő ez egyben.
- 92 *Az erős, sós, nedves flagmától való.* Hurut ellen való igen jó orvosság. Főzd meg az répát, jobb az karó répa, mert édessebb, az levét szűrd le és abban tégy malosa szőlőt, édes gyökeret, vijola gyökeret, vagy kék lilium gyökeret, főzd meg erősen mind együtt, ennek is az levét szűrd le, és tégy jó bőven nádmézet vagy színméz, főzd meg jól, újabban jól, szűrd le; estve, reggel jó melegen igyék belőle. Ha az melyét és tüdőjét enyves és sült flegma töltötte el, így áztasd azt fel onnat, huruttal kihánnya.
- 93 Eczetes czibrét csináljon, abban főzzön tárkont és sályát, szűrd meg; vess mézet bele, úgy élj vele melegen.
- 94 Mágneskövi, sáskó igen jó az *nebezés asszonyinak*, ha az köldöke táján viseli, mind az kettő.
- 95 Jó az szőlőmag is, ha megfőzik, megtörve veres borban, mint az pépet, ragaszd az köldökére.
- 96 *Aréna ellen igen-igen jó orvosság.* Az veres hagymát reszeld meg, főzd meg faolajban vagy vajban, vagy új disznóhájban, kend ruhára, kösd be az ágyékát véle.
- 97 Az fejér mályva gyökeret főzd meg vízben kenyér haj alatt, hogy leve sűrűscke legyen, vess annyi nyomó nád mézet bele, azt nyalogassa.
- 98 Jó az kecske baknak húgya, ha mihelyt ereszte, azon melegen isszsa; kő rontani, morsázni, tisztítani.
- Ide is jók azok az lúgok, az ide az alább leírva vadnak – 128, 129. leveleken vagyon írva.
- 99 *N. B. Az hidegvette lábról, kézről és fülről.* Az répát hasogasd, önts meg forró vízzel az héját, avval kössed az hidegvette tagot, de mikor az répát megöntöd forró vízzel, hadd álljon benne egy kevésse benne, úgy hánts le az héját, úgy kösd az hidegvette tagra vagy helyre.
- 100 *Fájós szemről való jó.* Főzd meg egy tyúkmonyat jól, az székit vedd ki, szépen az fejérit, hints meg égetett meg tört gáliczkővel és tört gyömbérrel és tört szökfűvel; álljon úgy egy darabig, azután egy jó erős vékony ruhán által facsard ki az levét egy iverben, abból eressz egy-két cseppet az szemben.
- 101 *Az igen benn való sérésről vagy hurutról való orvosság, jó.* Az fekete nadályfűnek gyökerét, tövét ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg borban kenyérhéj

alatt, de szerecsendiót virágával, és szökfűvet törve tégy belé és mézet, úgy igyad gyakorta.

102 *Torokfájásról* kovász, eczet, fokhagyma.*

103 *Régi, szemén való bályogról.* Az hollónak epéjét vedd ki, azt ereszd három nap három cseppet az hályogos szemben; ha negyven csztendős volna is, megvékonyul, elapad magában szépen.

104 *N. B. Más azonról való jó.* Pünköst havában végy el az fecskének fészkből három tojását, mikor ötöt vagy hatot tojik, mert ő zápot nem hágy, hanem mind kikölti, az megnyit tojik. Ennek ha szerit teheted, igen-igen jó. Tedd hév vízben, hadd aludjék meg, osztán tedd vissza az fészekben, és az fészek alá csinálj lepedőt vagy fészts, úgy hogy mikor az fecske tisztítja az fészket, megtalálod ott az kövecskét, az melylyel kihajította az megaludt tojását és evvel az kövel értessed az hályogot az szemén, lehajítja az szemről szépen, ha régi vóna is.

105 *Ismét mártiusban* öld meg az anyja-szopó malaczat, míg nem eszik, addig vedd ki az gyomrocskáját, akaszd fel harmad napig meleg helyen szegre, annak gyomrában az mit találsz, vedd ki, elegyíts olyan csöcs-tejben, az kinek fia vagyon, ereszd az hályogos szemben.*

106 *Másképen is jó,* mert az fokhagymának csíráját, ha megtöröd, csecstejet eresztessz bele, avval kifacsarod, azt ereszted is az szemben; használ igen.

107 *Az kinek hirtelen elvész az szemevilága, hogy holdvilágon egy cseppet sem lát.* Mikor marhát ölnek, vedd el annak meleg máját, annak vérit facsard ki, ereszd az szemében, megjú az szemevilága. Az máját süsd meg, edd meg reája.

108 *Nagy morinról vagy tályogról.* Oháját avagy vese faggyat olvassz el, szurokkal főzd össze, törj temsót és cristály üveget szép aprón, szítáld meg, keverd el benne jól, hogy csoportoson ne maradjon, avval raggasd, kössed; fējér mályva is jó közben.

109 *Rüh vagy senyedeg ellen.* Jó zászpa, örmény, acza laputöve, édes lapu, örmény avagy gyökere, bűdöskő, vereshagyma.

110 *Hurutról való igen jó.* Főzd meg vékony borban az fenyőmagot, kakukfűvet, isópot, jó melegen igyad; vess mézet bele.

111 *Az megfulasztó hurutról.* Az petreselymet, retket, kömént, mind gyökerestül, levelestül; ezeket főzd meg borban, vess mézet bele, jó melegen igyad gyakran.

112 *Rüh ellen.* Az kutya-cseresznyének hánts le az közébső héját, főzd meg erősen édes tejben, és mikor meghűl, eressz egy kis élesztőt bele és kovászt és temsót, szilig-sót is egy keveset. Tedd fel az kemencze tetejére, hadd éledjen meg, azután kenjed az rühest véle gyakorta; megjavul.

113 *Az vereshagymát* hasíts meg, hints meg az rétei közit, megtört bűdös kövel süsd meg parázsra alatt, azután törd meg, kenjed vele egynéhányszor.

114 *Ismét rüh ellen.* Áss egy falka zászpát, főzd meg, sósd ugyan jól meg, úgy feredjél meg benne háromszor, de mindenkor újabban főzött feredőt, abban feredgyék. Ugyanakkor törjön örménygyökeret oh hájban, avval kenje meg magát.

115 *Az igen fájó fogú emberről.* Végy egy fél marok kendermagot, egy új csuprot, abban vesd bele az kendermagot; végy az révhelyből három apró köveket, mint egy-egy tyúkmony, akkorákat. Vesd az tűzben, hadd tüzesüljön meg egyenként, vesd az csuporban, és mosd meg az szájadat, és táts fel az szájadat, hadd menjen az szájadban az füst, az három tüzes köv egyenként egymás után legyen.

- 116 *Vízi kórságtól való remedium.* Az szapora fünek gyökerét törd meg, főzd meg borban akár vízben, süss tüzes vasat belé vagy hétszer egymás után, azt igya rend szerint való italjában minden nap.
- 117 *Tályogra igen jó.* Pünköst havában az mely disznó az pásiton lakik, annak ganéját szedd fel, azt elegyíts meg eczettel, fokhagymával, avval kössed gyakorta tályogot vagy nagy morint.
- 118 *Kigyómarásra igen jó az.* Az fokhagymás meleg tejt, ha megsózod, avval mosad gyakorta, megtér véle.
- 119 *Égésre igen jó,* ha megkened olajjal, behinted megtört, szitált alabástrom kövel.
- 120 *Ha az örménygyökeret* megsütöd, megtöröd, vajban megfőzöd, az ótvart megkened véle, meggyógyul véle szépen.
- 121 *Ha fejed fáj.* Az fekete ürmöt főzd meg borban, mosd meg az fejedet benne, és az keszkenőt márts meg benne, avval kösd be az fejedet.
- 122 *Az rút senyvedt sártól.* Az mely minden nyavalyának szerző oka: készíts egy zacskóban ezeket, úgy mint: földi epét, te mondád fű gyökerét és dictálmus fünek gyökerét, apró bojtorjának levelét, copotnyáknak [így] az gyökerét, ebtej tövének az héját, köménymagot, fahéjat, egy ejtel borban áztasd meg, arról igyál minden nap éjomra egy néhány napig egymás után; gyomornak minden betegségét, köszvént és annak fájdalmát eltávoztatod, az mellett, ha annak idejében eret vágatsz.
- 123 *N. B.* Theophrastus az azt írja, hogyha füveket akar szedni és ásni, legjobb, szedje és ássa azokat holdnak zodik napjától fogva az 30-dik napjáig. De némelyek meg azt tartják, hogy az első negyeden szedett fű csak az gyermekeknek használ, az más[od]dik negyed az ifjú legénnek, leánynak, az harmadik negyedi az megélemedett embereknek és asszonyoknak, az negyedik negyedi szedett füvek, gyökerek használnak az koros embereknek. De mind ezekből azt tanultam ki, hogy az mint eszemben vettem, akkor jó mind fű s mind töve, mikor jó erejében vagyon, – azért csak pünköst hava töltni és 2) Boldog-Asszony napja között való napokon ássad napfeljötté előtt, *bizvást meglehet véle.**
- 124 *Az béka-tojásnak* deákul sperma ranarum az neve; ennek hasznát is megleled ebben az könyvben az százhuszadik levelen; *köszvénytől jó, féreg ölni is jó.**
- 125 *Hogyha májusnak fotta felé.* az örömnök vizét veszed, igen jó *mindenféle bi-deglelés ellen;* az leve penig, ha czukorral összekeverik, és tíz nap egymás után hozzád veszesz benne, sárga betegséget, vízi betegséget elüzi és mindenféle hideglelést. Kivált az öröm jó, mikor beveszi, igen jól izzasztja utánna, megtéríti rajtad.
- 126 *Mártiusban,* az nyírfá míg ki nem levedzik, addig vedd vizét egy fúrával, fúrd meg az ódalát, tedd el tiszta edényben, mert sok haszna vagyon. *Az kinek tü-deje, mája, lépí,* asszonyembernek méhe vagy nádrája, vagy szája rothad és az ki arczul szeplős, fótos; benne mosdani, megtisztul tőle.
- 127 *Az mely asszony,* az ki szoptatós, *nincs teje* – igya meg az bort vajjal, az köménymagot borral, az zsályát eczettel; lészen elég teje.
- 128 *Egy néhány füveknek nevei*

Deákul: Magyarul:

Prunella – szilvafű;

Ranoculus – torokgyékű

Senetiae – kokaslábű

Serpentaria – kígyótráng, avagy sárkánygyökér, avagy kígyófű;

Soktérdfű – avagy + keresztű

Szemgyógyító, avagy tisztító, Eufrásia-fű.

Rókafarkfű – májgyógyító.

Gyűvirág – mezei pápafű, az ki olyan majd, mint az fekete májgyógyító gyopár.

Agrimonia – apróbojtorján; párlófű.

Pinpinella – erdei vad kömény,

Édes lapu, vad kapor, acza lapu avagy nagy lapu köszvénynek jó, apró katáng
sérésre igen jó, cicoria neve.

Erdei zsálya dicsőséges, méregölő pinpinellával együtt.

129 *Borbélynak való fű:*

Farkas hejszakgyökér; ebnyelvű fű; farkasalma; macskatövis; Szent János kenyere; vajas igliczefű; szamártövis; csengő fű minden-gyógyító jó fű; ápiom azaz attraczel; angelika azaz angyalfű, minden méregre jó embernek, marhának; czelidonium minus, azaz legkisebbik fecskéfű avagy arannyal versengő legkisebb.

N. B. Ez felől az fecskéfű felől azt olvastam, hogyha szent Péter napján napfeljütte előtt kiássa, vele hordozza, lakatot, békót lehullat, sőt rabot szabaddít, ha érteti véle és az lánczot megoldja; próbáld, ha nem hiszed. Ez pedig az Szent Péter napja, Vasas Szent Péter napja, Ichet Kisasszony havának első napja: Az író azt írja, hogy próbálta, úgy volt; igazán jó volna. Űszögös Péter is vagyon; Szent Péter, Szent Pál is vagyon; ez pedig 29. Junii esik.*

130 *Szemölcsről való.* Az fűzfának haját főzd meg eczetben, akár az berkejét tavaszszal új levelével együtt, avval kend minden nap, vagy hatod napig; elvész rólad mind.

131 *Ugyan szemölcsről.* Az tehen mikor egyszersmind ganélik, húgyik, azt az húgyos ganét vedd fel, kenjed avval gyakorta, elvész rólad mind; probátum est.

132 *Még ugyan szemölcsről igen jó.* Salvum honorem. Az asszonyember haviszámmal kend meg egyszer, elvész mindhamar.

133 *Az igen kehes lónak is jó,* ha az asszonyembernek haviszámos pendelyét megázatatod, annak levét az torkában töltöd, elhadja az keh mindjárt.

134 Sőt, az mely lónak megáll az vize[le]ti, az asszonyemberrel közösül az ura, akkor szakaszszon ki egy szál szőrit vagy fonát, dugja az vaszorájában, megindul véle az vizeleti az lónak, mindjárt. Nem igen csinos, de hasznos. Salvum honorem.

135 *Szemfájásról való; az ki nem is lát vele.* Keresd meg az disznóbabot, annak három levelét vedd, és az fokhagymának, gerezdinek legelső czikáját vedd ki, törd össze jól egy erős ruhában, eressz abban, az mely asszonynak fiú-gyermeke vagyon, végy annak tejébe egy kalánkával, avval törd össze, mind együtt facsard ki azt, eressz egynéhányszor az szemben, ez meggyógyítja szépen.*

136 *Az kinek az szemehaja reszket.* Menj oda, az hol marhát ölnek, mikor nyúzzák, az hol az nyúzott marha húsa reszket, azt mesd le róla, boríts azon melegen az szemedre, ezt bár csak háromszor cselekedd, veszed hasznát. Az kinek vékony hályog vagyon is az szemén, annak is igen jó.

137 *Ismét juhok orvossága; jó.* Egy fél kőst vedd az tűzben, hadd tüzesüljön meg; vedd ki, rakj bűdös követ reá aprónként, az só mind beveszi és beszíja. Az bűdöskő legyen négy poturára; azt az sőt oztán, ha meghűl, tedd az juhok eleiben, de másfelé égetetlen sőt eleiben akkor ne tégy, innya se hadd, akkor veszed hasznát.

- 138 Mindszenthavában ha az zabot megfőzöd, melegen az tyúkoknak adod, *sokat tojnak tőle.**
- 139 *N. B. Minden másodnapi hideglelésről való.* Mikor lovat patkolnak, akkor az ló talpáról az mit lefaragnak az békája körül; azt szedd fel, aszald jól meg, törd meg jól, add meginnya az másodnapi hideglelésről, égett borban vagy eczetben, vagy élésben.
- 140 Ha az nyírfát, akkora vastag, mint az karod vagy szárad, az tűzre téssz, annak olaja jó; avval kend meg az *szemölcsöt*, elvész vele, de rövidegben vagdald az fát, csak azaz három araszni legyen.
- 141 *N. B. Ha fáj az fogad,* menyköütte fának az szálkájával vájjad az fogadat, eláll az fájása véle, azaz megszűnik az fájása.
- 142 *Szemfájásról való igen jó.* Disznóbabot egy jó marokkal törd meg egy morszárban, törj egy lott temejét is hozzá, szítáld meg, tyúkmonyfejérvél és eczettel keplüld öszve jól, márts ruhát belé, kösd bé az két vak-szemeit egy néhányszor.
- 143 *Fuladozásról.* Isopvizet, vékon bort elegyíts öszve, olvassz el benne szalamiátkot, abból igyál minden nap egy darabig; szemlátomást használ ez.
- 144 *Főfájástól jó igen.* Az belindmagot törd meg borban, osztán főzd meg eczetben, kösd be az homlokodat, vak-szemeidet véle; használ.
- 145 *Nátha ellen.* Az útifű magvát főzd meg borban, vess mézet bele, úgy igyad.
- 146 *Köszvény ellen jó.* Fenyőmagot, szökfűvet, temsót törd öszve igen jól, tölts erős égett bort reá, hadd álljon egy éjjel rajta, osztán facsard ki, avval kenjed az köszvént, igen jól enyhíti az fájdalmat, meglásd.
- 147 *Az nyelvnek békájáról való igen jó.* Mézeld meg az eczetet jól, vess tört gyömbért és szalamiátkot belé, ezzel mossad gyakorta; ez meg is fakasztja, meg is [gyó]gyítja hamar. Osztán forrás vízben áztasson borzagombát, azt igya.
- 148 Az szalamia másképen is jó, sebforrasztani, ha ötet megtöröd, borban elolvastod, avval mosod az sebet.*
- 149 *Orvosság az roncsolódott ember, esett, romlott embernek, törött testűnek.* Keressd meg az földön futót – két verhenyes virága vagyon –, azt főzd meg, kössed vele, fereszszed is benne, ezt az fűvet penig, ha megszárasztasz egy falkát benne, megégeted, annak hammát megtöröd és megszitáld, egy tiszta ruhában kötöd, és betünikát – azaz sebfű – megfőzöd, annak levében azt az hammát jól megfőzöd, és az romlott embert kened véle hasznoson. Kőolaj is igen jó kenni véle az olyant.
- 150 *Az ki igen csuklik.* Annak főzd meg az körvélyfának levelét borban kenyérhéj alatt; annak levét igya gyakorta, megállítja.
- 151 *Vízi kórságtól.* Az szapora-fűnek gyökerét törd meg, főzd meg akár borban, akár vízben, süss tüzes vasat belé hétszer egymásután, azt igya gyakorta.
- 152 *Tályogra vagy nagy mórinnra, vagy gyülok[ra].* Az mely disznó az pászinton lakik nyárban, annak ganáját szedd fel, azt elegyíts meg eczettel, fokhagymával és fejér mályva gyökérrel törve, szítálva elegyíts öszve, azzal kössed gyakorta melegen.
- 153 *Az kigyómarásra igen jó.* Az édes tejet sózd meg, fokhagymázd meg jól, azzal mossad melegen gyakorta; igen-igen jó ez. Vonj kigyó-fű gyökeret az szűgyében.
- 154 *Az kinek csecsi megkél, megkövesedik az tüzeség után, avval igy élj la.* Káposzta-levelet, bablisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört fejér mályva-

tövet főzd meg erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd reá melegen egy néhányszor.

155 *Az alabástrom* igen jó az égést hinteni véle törve, szítálva.

156 *Az mely gyermekszüllő asszony az szülés után nagy fájdalmat szenved, arról való.* Keress ruszmorintot vagy majorántot, vagy fekete gyopárt, azt főzd meg vajas borban; avagy ürömlőfüvet, avval kössed melegen gyakorta.

157 *Avagy.* Listikumot törd meg, facsard ki az levét, meg annyi bort hozzá töltvén, megmészelvén, úgy igya be, igen jó ez arra.

158 *Ha nem szülhet.* Főzzék meg az fekete ürömöt, annak levét igya melegen, még az holt gyermeket is és havi cörságot is kihozza az mátrából szépen; az szülésnek pe[ni]lg idején fekete tyúknak epével az köldöke körül, övedzék által kígyóbőrrel, az melyet az kígyó levetkezik róla tavasszal.

159 *N. B. Az Szent György és Pünköst között való sótalan vaj igen jó égésre,* ha írat csinálnak belőle bozafának belső zöld hajával, tömejénnel, mastixsal öszve.

160 *Igen-igen jó purgáló;* poshadt, senyvedt sárt, sárvizet tisztító remidiomok ezek: szárcsa-gyűkér, tamariskusfa héja, apró bojtörjännak az levele, pápa-füve, bárányüröm; vizes borban főzd meg ezeket, annak levét igya, vagy csak megáztatod egy éjjel, süss tüzes vasat bele hétszer, úgy igyad; ez sok nyavalyákat távoztat el Isten után. Próbáld meg bár, nem hágy hazugságban. Nagy bölcsesége Istennek, dicsőség neki örökké!

161 *Sülyre való kenet.* Igen jó mák olaj, belind-mag olaj, tégy hozzá 6 pénz nyomo len-mag olajat, ereszz egy kis vijaszat hozzájok, igen jó kenet leszen belőle az sülyre kenni.

162 *Hagymáz ellen jó.* Listicum gyökeret, keserű-lapu gyökeret törd öszve hájjal, avval kend meg vak-szemeit, tenyerét, talpát, melyét, hóna alját, vállát, könyökét és nyakát.

163 *Szemfájásról való jó.* Az fejr tömejét törd meg jól, creszd rózsa vízben, egy éjjel álljon úgy benn az üvegben, azt creszd egy néhányszor az szemedben.

164 *Hogyha olyan írat akarsz csinálni, az melylyel mindenféle seb meggyógyuljon véle,* főzz zöld írat, végy fél font olajat, crispánt mennyi elég, mennyi megzódíti, mástixot fél lottot, fejr temejént fél lottot, gálicz-követ fél-lottot, témsó elég 1 lott, evvel mindenféle sebet meggyógyíthatsz.

165 *Ha madaras földed vagyon,* hogy madár az búzádat igen eszi, tehát ezeket cselekedd. Böjtmásban az mely nyulat fognak, annak háját vedd meg, tedd el jó helyre. Mikor magot vetasz az madaras földben, menj napfeljötté előtt, oda ne lásson sok ember, az nyúlhájat vedd elő, kend meg azt az tenyeredet, az melylyel az magot elveted; úgy vesd el az magot, nem téssen neked kárt az madár.

166 *Azonról.* Mikor szántod az földet, az első borozdát, akkor az mely föld az talyigakerékre ráragad, azt vakard le az talyigáról, tedd az tanyizrában te el; mikor vetni mégy, azt az földet morsold el, elegyíts az mag közé, úgy vesd el.

167 *Hasonló ez is arra.* Valamikor vasárnap úton járó szekeret látsz, állíts meg, vakard le az kerekeiről, az mely sár reá ragad, azt tedd el, mikor vetni mégy, törd aprón, elegyíts az mag közé.

168 *Egy néhány füvek nemei, nevei:*

Gyömbér, eleven gyömbér, fahéj, szerecs[e]ndió s virága, székfű, sárga vízi-lilium, coriándrum fű, magragahály, borsfű, kapor, ebkapor, olosz-kömény, mus-

tár, sáfrány, keserű gyökér, borjúláb-fű avagy istenszakállá fű, kömény, mé-fű, kirti, balsámfű, majoránt, jó-illatúfű, bársonyvirág, azaz bárszonyvirág, nádalyfű s virága, fülemülefű, sárga székfű, levendula, olasz virág sokszínű, basarósa, pari rósa, rozmarint, Boldog Asszony lapuja, Szent György virág, viola, ivolya, kakukfű, tavaszfü, szarkalábfű vagy sarkantyútaré, vad tárkony, tyúkhúrfű, kakuk-tőjék, ökörgusz vagy ekeakadály, vad varaditsefű, sebfű, betonica, cserfalevelű-fű, sásfekete nádalyfű vagy köves nádaly, folyó fű, száraztó fű, hajnevelő fű, zánót vagy zonát, ezerjő-fű, repczén, dictánium fű, jó fű szcmgyógyító vagy tisztító, eüfrásia-fű, lapu, keserű lapu, parti lapu, nyúl-láb-fű, sássa-fű, szárcsa, mályva-fű, egerfark-fű, moh-fű, szőrös fű, egerfű-fű, balha-fű vagy balhavirág, útifű, porcsin avagy porcsfű, fehér gyökér, sok térdű vagy keresztűfű, szöszös-fű, sárkány gyökér avagy kígyótráng, ismét sárkán új, borsei nevű fű is vagyon, disznó kék, erdei saláta vagy öly-fű, 3rom levelű fű, csilány, réti kender, róka-fark, hínár: gyűrűs-virág, földi borza, vad lencse, Aloes [igy] kecskeszarvú-füvek, lósóska, Isten-fája, kasia, mé-fű, nőstény isten-fája, pápa-fű, fekete-gyopár szabású májgyógyító-fű, keselyű-fű, Boldog-Asszony tövisei, bogáncskóró, keserű-gyökér, örménygyökér, fehér hunyor avagy zászpa, sárga kükörce, skarlát-fű, isóp-fű, spiknard, brasíliom, csombor avagy poly, tárkony, ruta, sálya, borsfű, Vénusködöke.*

169 *Az orvosló füvek következnek immár:* Árvaleány-haja; calaris-fű; édes gyökér; fehér üröm, melegítő fű, apró bojtorján, agrimonia – jó párló fű ez igazán; – angyalfű méregvonó fű; atraczellű, vad-méh-fű; fekete-üröm nagy hasznú-fű; kopotnyak, mezei ökörnelyv, vad ökör nyelv, ökörszem-fű vagy székfű; czékla, isten kenyere; szekfű, vad kalincza, földi epe, kisebbik fejskefű, ló-ménta avagy vizi menta, sári-tök, balha-fű sárgaság el[len], cörság ellen; édes gyökerű kocsord – kőszra jó; apró sármag: ebtej-has-indító; földi füst-fű; len-levelű-fű vagy húgyos-fű, vad len vagy fagyükerű-fű mindegy, pesercze, sárkelep-fű; mezelke hasindító-fű, belind, sóska, apró-katáng, nattragulya, erdei saláta, hegyes lapu, perje-fű, kövér porczin, vad saláta, barát-paré, Az más álomhozó, de jó fájdalom enyhítő, elmetompító igen.*

170 *Az бүрőkөк.* Az apró fekete бүрőkөк mérgesek igen, csak az vajas бүрөкnek magva jó; vérhas ellen jó igen.

171 *Az mezei füveknek neve ismét:* Fekete mák, vitéz-fű vagy agármony, fekete gyopár, erdei vad kömény avagy kénköves gyökér, csába-üröm, Szent János gyökere, nősző-fű, kő rontó-fű, seprű-fű avagy ördöggharapta fű, fekély-fű, szarvasnyelvű-fű, ezerjő-fű vagy fokhagymaszagú fű, kakuk fű, édes lapu, szapora-fű, franczi[a]... kék búzavirág, sárga mezei-rózsa avagy hamis konkoly; ez zsugorodott inat meglágyít;*

172 *Borbélyszerszámhoz valók ezek:* Farkashejszag, farkasalma, ebnyelvű-fű vagy czenk-fű, macska-tövis, Szent János kenyere, vajas iglicze, számartövis, csengő-fű, minden[gyó]lyító-fű, varadics, betunia, erdei zsálya, dicsőséges méregölő-fű, azaz dicsőséges méregölő, polyponátum azaz kereszt-fű avagy sok-térdű-fű; sérésre való katánggal; fenum graecum, azaz kecskeszarvú-fű; más országban terem, nem itt Erdélyben.

173 *Köszvény ellen ez is jó igen.* Fenyőmagot, tárkony-gyökeret, gyenge gyökeret, székfűvet, témsót, töltés égett bort reá, hadd ázzék egy éjjel, szűrd le, és avval kenjed az köszvényt gyakorta; igen jó.

174 *Harmadnapi hideglelésről való.* Az majorántot égesd meg, az hammát törd meg, szitáld meg, egy potura nyomót égett borban idd bé, takarodjál be jól véle, kiveted, az mitől lelt az hideg, lád-e szepén [igy], az fejed igen fáj tőle.

- 175 Az fodormentát, útifüvet főzd meg borban avagy vízben is, de elsőben ronsold meg, úgy főzd meg, jól kösd be az fejedet vele, érzed hasznát.*
- 176 Szemed legyen kettő
Az nyavalya hamar jó,
Elmulása nagy késő,
Azonban ő nőtön nő,
Szaporodván tenyésző,
Eret vágass,
Purgáltass,
Gőzferedőt csináltass,
Köpölt is hanyass.
- 177 N. B. Az *nehéz hallásról való orvosság*. Az belind-fünek vagy zázpának magvait törd meg, szidd fel az orrodban, jobban hall utánna.
- 178 *Fogfájástól is igen jó*. Hogyha megfüstölöd az fogaidat vele, vízzel öblítsd meg a szájadat, meglátod az apró férget, ha kipököd.
- 179 *Sérvésre*. Az keserű laput fonnyazd meg az tűz lángján, kend meg mézzel, raggazd bé körül az vékonyat véle egy néhányszor; valet.
- 180 *Fájós fogakról*. Egy új csuporban vess eleven szenet, vesd reá az belindnek az magvait, annyit, az mennyi elég; annak füstire tarts reá az szájadat, füstöld jól meg, azután öblíts meg az szájadat, pökk ki az vizet, nézd meg benne az apró fogférget, meglátod.
- 181 *Sérvésről való remédiüm*. Kotángnak az tövét, pomponiát avagy pinpenellát, erdei vad kömény, keresztifű vagy soktérdu-fű, csináld úgy, mint az salátát, önts meg forró vízzel, úgy kösd reá.
- 182 *Hogyha az májja bevül*. Salátát, katángkóró levelet törd össze mind egyaránt, facsard ki az levét, márts ruhát bele, teríts az májadra, bal oldaladra egy néhányszor.
- 183 *Ha valakinek bogár vagy apró féreg bújik az fülében*, babír-olajat vagy borosgyánolajat bocsásson az fülében.
- 184 *Pokolvar ellen való*. Keresd meg apró csilyánt, törd meg egy mozsárban, keverd mézben, kösd reá, meggyógyul véle.
- 185 *Sérésről, ha régi volna is*. Az tormát törd meg jól egy mozsárban, hogy leves legyen, azt kösd az vékonyára, varrd reá, hadd álljon egy éczaka rajta; nehez ugyan, de mégis tűrje. – Törj egy falka tormát ugyan jól.
- 186 *Ugyan sérésről ismét*. Keresd meg az földi tököt, ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg új tejben, mint az pépet, varrd az derekára, harmad napig ezt kétszer cselekedd, megjavul minden általán fogva, elhidd.
- 187 N. B. Januáriusban az *tyúkoknak, hogy hamarébb tojjanak*, pirított kenyeret, vagy aszalt zabot, vagy borsót néha-néha vess, hamarébb tojnak, elhidd azt.
- 188 *Ha bőjtelőben meleg leszen*, hűvét tájban sokáig tart az hideg, azért szükség, hogy az barom-kosztot megtakaríts.
- 189 *Az szarvasok bőjtközéphen szokták az szarvokat elhánni*, azt ha találssz, megtarts.
- 190 N. B. Minden orvosságra való füveket, virágokat, gyümölcsöket holdföttán kell leszedni.
- 191 *Vadrózsá*. Vadrózsát három vagy 6 nappal az holdtólte előtt.
- 192 N. B. *Ha kézzel akarsz halat fogni*. Az géznek kövérit vedd meg egy vasfazakzatcsában, olvaszd jól meg, míg egy kevésse megpergelődik, és azután tégy egy kalán mézet hozzá, és megént főzd azzal is együtt, sűrű leszen; azután keverd jól össze, tedd egy szelenczskében, és mikor halászni akarsz menni, kend meg kezeidet és lábaidat vele, menj az vízben, az hol hal vagy, és csudát látsz: az lábaid körül kézzel is elég halat foghatsz; megládd.
- 193 *Jó kőszövény ellen igen; főfájástól is igen jó*. Az földi töknek vedd vizét, faolajat, mézet, égett bort, vijaszat, törd össze ezeket jól, forrald fel az szénnél

- jól, ezekből igen jó ír lészen belőle, evvel kenjed az köszvént gyakorta. – Az főfájó embernek is úgy használ, hogyha homlokát, vak szeméit keni véle; elhidd.
- 194 *Szent Jakab havában* le kell szedni az káposztáról az hejába való leveleket, mert egyébaránt nem megyen az fejében; tedd el orvosságnak.
- 195 Ha az tyúkoknak új árpát adsz, hamarébb tojnak tőle, ezt elhidd bár.
- 196 *Kisasszony napjai között* ha az szarvast lösz, ennek szarvának, gyártott bőrinek sok haszna, annak bőriből övet metszess, szinte annyi haszna vagyon, mint az unicornis bőrinek: ha az szülő-asszonyra övedzik, és az kinek ganélása megfogik vagy vizeleti; igaz úgy, de meg kell jártani az szarvasbőrt; az szarvának is úgy.*
- 197 *Megtapasztalt dolog*, hogy mikor Szent Mihály havában megdördül az ég, bő búza leszen jövőendő esztendőn; ugyanebben az holnapban, ha házat tapasztasz, semmi féreg nem terem benne, avagy kemenczét csinálsz akkor, sőt akkor az palaczkos házat megújítod, kivész.*
- 198 *Öttvar ellen való*. Csengőkörő, csengőfű, disznóbab mind jók, akár együtt, akár külön vajban, hájban kenjed vele.
- 199 *Száraz-kehes lónak jó ez*. Egy darab ruhában takarj egy kis ó hájat, kösd az zabolájára, vedd az szájában, ülj fel reá, nyargald meg jól, kifossa az kehet, meglátod, meghízik utánna jól.
- 200 *Ha köszvény háborgat*. Égett-borban törj fenyő magot, szökfűvet, temsót törd össze jól, facsard ki mind azoknak levét, de megáztatd őket elsőben, egy éjjel ázzék benne, avval kenjed gyakorta, megjavul, ha Isten akarja. Ígyál is az levében, bárcsak 2 hétig. De az kiben innya akarsz, temsó ne legyen.*
- 201 *Gelyváról való jó orvosság*. Az fekete csilyánt (N. B. azaz varjú mogyoró N. B.) ásd ki, annak gyökeréről igyék, áztatd meg.
- 202 Az varjú mogyorónak – fekete csilyán n. b. – vedd el vizét, és annak vizében igya bé akár spondia égetett porát, akár égetett patkány porát.
- 203 Csuda erő vagyon arra az haszonra az holt ember koponyájában, ha abból iszik gyakorta; az szakáról is igen jó.
- 204 Igen-igen jó, ha scorpió-olajban szalamiákat olvasztasz el, avval kened, mind gelyvát, s mind szakát elveszti jól.
- 205 *Ismét*. Jó az pergelt ispondia törve.
- 206 Az varjúmogyorót ásd ki, tövét mosd meg szépen, törd meg, mint az pépet, azután javából kimosott ó-hájban törd össze, újlag ássák az földben, álljon ott 2 hétig, azután az földből vedd ki, főzd meg jól, osztán egy erős ruha által facsarják ki az levét, azt az zsírt tedd el jó helyre, mikor kelletik, vedd elő, avval kenjed az gelyvát vagy szakát.
- 207 Jó a szurok is tört borsban.*
- 208 *Gelyva ellen ez is jó*. Jó ez is. Oltatlan meszet törd apróra, szítáld meg, elegyíts mézben, kend ruhára, néha-néha ragaszd rá.
- 209 *N. B. Vagyon apró szűlyők* is nyakán, vállán, orcáján, álla alatt; erre csak izzasztó orvosság kell. – Ó há[j]ban k. por-czint törve.
- 210 *Vérkelésről*. Éjomra rágd meg az búzát, és az e nyállal megelegyített tésztát tedd reá; vagy vereshagymát süsd meg, törd össze, tyúkmonyszékivel és kis lisztlánggal kösd reá; és ha megfakad, aprón tört temejént keverj mézben, avval kössed.
- 211 *Pokolvar ellen*. Törj diót megsült veres hagymával, tyúkmonyszékivel, egy kevés ó hájjal össze; avval kösd.
- 212 *Orbáncztól való füveknek nevek*. Az orbánczban való tüzet oltja: útifű, fűlfű,

porczin, kövér porczin, nyers bürök, sóska, szőlőlevél, saláta, rontó fű, ebszőlő, paperszénye-fű, békalencse, fűzlevél, rósa, vijola, vízi tők. Ezen füveket, az melyiket kabhatod, tör meg vagy ezen füveket borban főzz meg, rag reá, facsard ki az levét, tölts egy kevés bort köziben, gyenge-melegen kell véle mosni. Nyárban, mikor ideje vagyon, tőköt, dinnyét metélj szeletekre, evvel verd be az orbánczos lábat vele, igen enyhíti mind az tüzet, mind az fájdalmát.

- 213 *Rütl.* Zászpát, földi borzából mindeniknek gyükerit föld feredőt.
- 214 *Büdös-kő,* zászpa gyükér, örmény és korom, ezeket porrá kell törni, avval kell kenni.
- 215 *Száraz rüb ellen.* Petreselyem levelével kend.
- 216 Vagy penig szalamiákat vess eczetben, avval kend.
- 217 Vagy vérehulló fünek levével kend.
- 218 Tört mustármaggal is kenheted.
- 219 Az petreselyem levelet törd meg, facsard ki az levét, avval kend az *szőr alatt való viszketegyet.**
- 220 *Fenéről.* Az csilyánnak magvát törd meg porrá ráknak kifacsart levében kevervén, kenegessed véle.
- 221 Jó reá az fülfű levele is kenni;
- 222 Jó az ebszőlő leve is kenni.
- 223 Jó az rákot erősen megtöröd, avval bekötöd.
- 224 *Az kinek tenyere, talpa basador, arról való orvos[ság.]* Égess hamuvá egy néhány rákot vagy csigát, keverd ó hájban vagy lúdzsírban, azzal kenjed gyakorta.
- 225 Jó erre az szarvasfaggyú is бүдös kövel.
- 226 *Azonról való, tudni illik, az kinek tenyere, talpa basador.* Egy nagy répát hasíts ketté, vedd ki az belső részit, tölts meg faolajjal, tedd össze ismét, süsd meg egy hév kemenczében; vedd ki, egy mázos fazékban facsard ki annak olajos levét, avval kend.
- 227 *Akármicsoda égés legyen, mindenikre igen jó.* Ó hájat, tejfelt, tyúkmony-székit törd össze, kend vele; az meghántott hársat főzz meg tejben erősen, azzal kenjed; ugyanannak levében főzz meg az rákot, cressz vaját bele, avval kend.
- 228 *Sömörög.* Csak hamarjában kél, nyállal is elvész, ha kened véle; ha ez nem használ, gáliczkövet meleg borban olvasz el, avval kenjed véle.*
- 229 *Sömölcsről* Jó az levágott tölgya csutkájáról eső vízzel kenni; jó az fűzfának haját megégetni, annak hammát erős eczetben keverni, avval kenni.
- 230 Az nagy csilyánt sóval törd össze, s azzal kend.
- 231 *Az elszáradt tagról – kézről, lábról, vállról, ha szárad.* Erősen kenjék lágy ruhával melegen, azután kenjék erős égett borral összevegyített, olvasztott ó-hájjal.
- 232 Vagy. Tört borsot, tört mustárt elegyíts faolajban, avval kenjed.
- 233 *Ismét.* Gyűjtsön olyan vizet, az ló mikor iszik, akkor kihány szájából, azt iddogálja sokáig.
- 234 *Zsugorodottságról, kézről, lábról, inakról.* Elsőben purgátióval éljen az beteg, azután kenjék, kössék, párolják; hájat, nyers zsályát erősen törd össze, avval kend; vagy télben tört, szitált asszú zsályával főzzék meg gyenge tűzön, azután erős ruhán kifacsarván, kenjék vele jól.
- 235 *Azután* lukaszz meg egy mázos fazakat az fenekén – hányj egy néhány zód

békát bele, tedd az tűzhöz, hadd süljenek az békák benne; tégy más edényt alája, hadd csepegjen bele annak leve, azzal kend erősen.

- 236 Jó az borzháj is és az marha szara csontja veleje is, vadmacska hája is.
- 237 *Ismét* egy jó kövér ludat vagy kövér réczét mellyezd meg, vesd ki az belit, annak helyét tölts meg ezekkel az füvekkel: aprón vagdalt sályával, maioránnával, rozmarinttal, szűfűvel, daraboson tört fenyő maggal; varják bé az hasát, vonják nyársra, az mely zsír abból csepeg, avval kenjék gyakorta jó melegen.
- 238 Csinálj flastromot, borban főzd meg az len-magot, faragj belé új szappant, főzd meg erősen, míg olyan lesz, mint az pép; vond irhára, jó melegen kösd az sugorodott inakra. Ezek után ássanak vad cseresznyefának gyökerét, azt vagdalják apróra, főzzék ugyan jól meg, avval párolják, öntözzék igen jó melegen, az mint elállhatja.
- 239 Tejben s borban az sályát, majorannát, szűfűet főzd meg, avval pároljad, hév kovács-köre csorogtatván pároljad.
- 240 *Rokkanás.* Magas helyről való esésről vagy rokkanásról való orvosság. Hamarjában igen jó fahéjas meleg bort adjanak innya, fejr kenyer-belet főzd meg sáfrányos borban, kend ruhára, kösd az szívére;
- 241 *Ismét* adjanak turbolya-vizet innya.
- 242 Gyakran azonban tölgyfaszenet törjenek meg, azt adják bé innya, igen jó.
- 243 Az pirosító gyökeret főzzék meg borban jól, melegen azt igya.
- 244 Jó az aprón tört bűdös követ is beadni innya.
- 245 Jó oszlató erő vagyon az rákőrményben is azon haszonra.
- 246 *Étetés vagy itatás ellen.* Pápafüvet főzd meg borban, add meginnya.
- 247 Az réczének vérit ereszd ki, borban elegyíts el, azt igya.*
- 248 *Az kígyómárásról.* Az kígyómárásra az kígyófejet vagy csontját törd meg, add meginnya az olyannak, az kígyómarta embernek.
- 249 Vagy mellyesz meg egy tyúkot, tedd az sebre vagy az kígyómárásra.
- 250 *Darázsmárásról.* Az darázs a hol megmarja, vedd ki az fulákját, mosd meg jól vízzel az helyét;
- 251 Jó az maga vizeletivel mossa meg, azután meleg tehenganéval békenni.
- 252 Jó az fodormenta, dörgöld meg véle vagy méhfűvel; mind jók reá.
- 253 *Dühös eb marásáról.* Egy néhány rákokat egy új fazékban égesd meg sütő kemenczében, annak porát add béinnya meleg borban. De próbáld meg elsőben, ha dühös eb marta-e meg vagy nem. Dió-belet törd meg, jól kösd az harapásra, hadd legyen rajta egy darabig; vedd le, vesd az tyúknak, ha meghal az tyúk vele, igaz, az marta meg; ha nem hal, nem az marta. Az kenyér-béllel is így élj; megismered arról, úgy orvosold osztán hozzá valóval.
- 254 Az nyers rákokat ronts meg, levét facsard ki, elegyíts meg eczettel, add be innya, igen hathatósan előli az mérget.
- 255 N. B. Szent Lázló füve gyökerét, az nagyobbik fű; gentiána maior az neve, törd porrá az égett rák porával és mirhát; mindeniknek porát összevelegyítvén egy susták nyomót, de az rák pora két annyi legyen, meleg borban igya bé.*
- 256 *Ismét* az bogáncskóró levelét törd meg, annak levében márts ruhát, azt kösd az sebre, bé ne hadd gyógyulni kilenczed napig.
- 257 Ide való ez is. Az atraczelt ásd ki, az tövét mosd meg, törd össze hájjal, kösd reá az dühös eb harapására.
- 258 *Ismét* olajat, mézet timporalj össze, avval kössed.
- 259 *Az kis gyermek feje kiomlásáról;* így élj evvel, ládd-e la. Olyankor az földi tököt reszeld meg, főzd meg méh-serben, avval mossad, kenjed gyakorta.

- 260 Rózsa-olajat, fenyőmag-olajat, egy kevés bűdös-követ, crispánt, galambganét timporálj össze, s kenjed véle.
- 261 *Hajnevelni igen jó* az vízi torna, az melyet derének is hínak; télben, nyárbán zöld lúgban mosni az fejét benne, pár lúgban.
- 262 *Az kis gyermek alótlanságáról.* Csecstéjben és tyúkmony székiben lágyan tört fehér mákot kevervén, flastrom formán kell az két vak-szemét békötni; az talpára salátát roncsolj meg, kösd az talpára.
- 263 *Az nagy nyavalyarontásról való orvosság vagy remedium, probátum.* Igen jó nyúloltója vagy gyomrát megaszalva, törve vijola vízben vagy basarózsa-vízben, vagy gyöngyvirág vizében adni innya.
- 264 Vagy marti-lapu-vízben, vagy kifacsart levében márts melegen ruhát, takard be egészen az gyermeket véle, és fektesd úgy le.
- 265 Az ki egyebet nem kaphat, égett boros piritós kenyeret tartson rajta.
- 266 Megreszelt basarózsa gyökeret gyontaalajjal össze gyúrván, égett borral, tart-sák az lágyán.
- 267 Egy kevés hársfavirág vizét is kell beadni innya.
- 268 Füstöljék kisebbik Szent Lázló fűvével; megtörvén, vessék szénre, úgy füstöljék véle jól.
- 269 *Az megmerevedésről jó orvosság.* N. B. ez probatum est. Rutát, gyenge gyökeret, zsályát borban főzd meg, avval kend; vagy zsályával öszvetört kövér lúdzsírral.
- 270 Naprafordulót főzd meg feredőnek, abban fereszsed gyakorta; lefektetvén, betakarván igen jól.
- 271 *Az füle kifokadásáról vagy kijárásáról való párlás.* Székfűvet, majorántot, szűfűvet vizes borban főzd meg, egy darab ispondiát márts bele, jó melegen pároljad gyakorta igen az fülét véle.
- 272 *Ajaka cserepezésről való orvosság.* Olyankor az úti fűvet törd meg, levét facsard ki, írósvajjal vagy tyúkhájjal főzd össze jól, tedd el, mikor kell, vedd elő, egy gyenge tollúval kenegesd vele gyakorta.
- 273 Vagy egy kis temejént tör meg, elegyíts tyúkmonyfejériben, tedd az ajakára.
- 274 *Köldöke kikelésről való orvosság.* Az temejént törd meg tyúkmonyfejériben, elegyíts össze, lencsepüre tévén, kösd az köldökére.*
- 275 Ha tüzes, szedd meg az kőkenyfa-mohot és útifűvet, eczetes vízben öszvefőz-vén, törvén, kösd reá.
- 276 *Étetés vagy itatás ellen.* Ha az fehér üröm virágát borban megfőzöd jól, s azt iszod napjában háromszor.
- 277 *Apró fokadékokról való remedium vagy eszköz.* Lencsét és meghámozott almát főzd erősen össze, törd által szitán, ereszz illendőképen faolajat köziben, hogy mint egy híg ír olyan legyen, kenegessed véle gyakorta igen.
- 278 *Ebagyáról való orvosság.* Az mely gyermeknek ebagya vagyon, az feredés közben mézes kenyérbéllel kell dörgölni; avagy ruhában kötött, szitált hamuval dörgöljed, tölgyfa-hamuból csináljanak párlúgot neki.
Az szörférget megtaláld vagy az mézes kenyérbélben, vagy az hamuban, és mikor az fereg kidugja az orrát, akkor az borotvával el kell borotválni az fél-regnek fejeket. Azért az gyermeket nincsen jobb fereszteni, mint az varadíts-kóró, levelestül, virágostul, főzd meg feredőben, meglátod hasznát gyakorta. Több haszna is vagyon az varadíts-k[órónak.]
- 279 *Az dagadásokról és tályogról, vagy nagy morin, azt mint az székelyek híják.* Az érvágás meglevén, lenmag-olajjal, búza-liszttel tésztát vond ruhára, tedd reá flastrom formán jó melegen.

- 280 Vagy pedig kösd bé meleg borban áztatott rózsapogácsával.
- 281 Vagy pedig rózsajolaj, viasz, egy kevés bort, főzd össze, márts bele tépett gyapotot vagy fűrt, mosatlan gyapotot, kösd bé jó melegen véle.
- 282 Ha pedig érni kezd és nem oszol, hanem nő, érlelőkkel kötni és lágyítókkal kell kötni. Édes tejben kömény leveleket, székfű – azaz székfűvirágot, mályva-gyökeret vagy levelét, vagy mályva rózsát, lenmagot főzd meg erősen, kösd jó melegen véle.
- 283 Vagy fejez liliom-gyökeret, fejez mályva-gyökeret, vijola levelet főzd meg édes tejben erősen, egy kevés vajjal és ó hajjal, és savanyú kovással, törd össze jól, és flastrom formán kösd bé jó melegen.
- 284 N. B. De ha csak szindagadás tehát, és nem tályog – ebszölőt, fülfüvet, kövérporczint, belind füet, salátát, béka lencsét vagy együtt jobb, vagy az melyiket kabhatod, mind együtt megtörvén, levét kifacsarván, márts gyenge ruhát belé, és az tüzes dagadást ragd bé véle, gyakran változtatván. Fájdalom enyhíteni safránt is tehetni belé. Ha elmúlik az tüzeség, ne hívesíts tovább, hogy meg ne szederjesdjk; sós meleg vízzel mossad, hadd elevenedjk az holt hús.
- 285 Ebtejet főzd meg eczetes vízben, avval mossad.
- 286 Akár juhganét meleg eczetben elegyíts, avval verd bé.
- 287 Vagy pedig közönséges porczint eczetes vízben főzd meg, levével mossad, magával kössed, meglehet így is.
- 288 Ha megéri, lágyul, vágass ki, nyomd ki. Ha nem akarod kivágní, dióbelet törj össze erősen, azonkívül mustármagot törj össze káposztalevéllel, sült vereshagymával, savanyúkovással, galambganéval és árpálszittel, mind ezeket törd össze kevervén, jó melegen kösd reá;
- 289 Jó igen az szederjet is mézzel, kenyérbéllel öszvetörni, vele kötni.
- 290 Ismét reszelj tormát árpa-liszttel sűrűn, mint az pépet, mézes eczetben kevervén, főzz meg jól, jó melegen kösd reá, ezek kifakasztják.
- 291 Az *hideg tályogra való orvosság*. Jó érlelő eszköz mindenben az fejez mályva-gyökér, az görög széna-mag, fejez liliom gyökér, lenmag ó hajjal, savanyú kovással igen össze törve.
- 292 Vannak még igen kemény dagadások, mint az kő; ennek lágyítására jó az szarvas-faggyú, borjú száracsonjtja veleje jó, lenmagolaj sarjával, és eczetben olvasztott szilvafa vagy cseresznyefa mézgéjével öszvetimporálván, ha az fekete ónat ellaposítod, annyi, hogy az dagadást ellepi, az egyik oldalát megkened kénesóval, ráteszed az dagadásra, megapad alatta hamar.
- 293 Azon dagadásra igen dicseretes az öreg ebtejkoró, árva csilyánt, földi epet, céklalevelet, káposztalevelet erősen törd össze, ó hájat tevén hozzá, főzd meg jól egy serpenyőben, és jó melegen kössed véle.
- 294 Ismét törd meg az kecskeganét, tégy még annyi árpálszittel hozzá, mézben, eczetben főzd meg, kösd reá jó melegen, ez lágyítja, osztatja az dagadást.
- 295 Jó igen, ha az zöld békát megfőzöd faolajban marha száracsonjtja velejével, jól össze töröd, úgy főzöd meg, rákötöd, annál hathatósabb, ha szalamiát törsz köziben.
- 296 *Hajnevelésről, kopaszságról*. Árvaleány haját gyenge párlúgban főzd meg, avval mossad.
- 297 Az csigát olajban törd meg, keverd spikinard lúgban, avval mossad.*
- 298 Fejez üröm lúgban, avval mossad.
- 299 Istenfája lúgban, avval mossad.
- 300 Vérehulló gyökerét, (jó az vízi tor[ma]) lúgban, avval mossad.

- 301 Vijaszsonkolt főzz lúgban, a[vval] mossad.*
 302 Vereshagyma vagy muztika levével dörgöld erősen sokáig.
 303 Égesd meg az vakondokot, annak hammával dörgöljed az hajadat gyakorta.
 304 Égett méhet ronts össze, avval kend.
 305 Verőfénykötő bogarakat égesd meg, annak hammával dörgöld.
 306 Vagy penig egy falka legyet törj össze jóféle terpentínával és tyúkmonyszékivel, és azzal kenjed az hajadat minden nap egy falkáig, kivált Szent György havában.
 307 N. B. Ismét az vízi tormát jó lúgban.
 308 Az *koszról való jó orvosság igen*. Keményítőt 2, két részt, szűrt fenyő szurkot egy részt vévén, össze kell olvasztani, és flastrom formán jó sűrű ruhára kell kenni, az fejére kell ragasztani, és fel kell szaggatni, és magával mind kihúzza az hajnak veszett tövét. Azután mindjárt földi epet vagy örménygyükeret kell borban megfőzni, avval kell mosni, az mosás után főzz meg egy néhány tyúkmonyat, mindenkinek székit kiszedvén, az főzés után egy serpenyőben morzsold el benne jól, és pergeld meg, és azon melegen erős ruhában rakván, facsard ki az olajat, és avval kenjed minden mosás után.
 309 Törd meg az бүдös követ, melyet meleg borban kevertél, avval verd be az fejet.
 310 Vagy így fűzfa hammát, jó erős borban csinálj pár-lúgot, abban főzz meg majorannát, isten[fá]ját, veres rózsát, örmény gyükeret, minden héten kétszer háromszor evvel mossad.
 311 N. B. *Hajnevelő jó*. Az csigát törd össze jól mind hajastul olajban, avval kend az hajadat, megneveli igen jól.
 312 Az *mely sebben* vagy túrban féreg vagyon, marha epét elegyíts meleg borban, márts tépett ruhát bele, s tedd reá.
 313 Aloét, mirhát borban megfőzni, élhetni véle.
 314 Ismét fűrtös vijola magot törj igen apró porrá, avval hintsed.
 315 *Igen jó ír ez is az túrra*. Föld meg borban az apró bojtorján levelét, ezerlevélű füet, csengőfű levelét, farkas-alma gyükerét, azután megszűrvén, elegyíts azon meleg borban egy tyúkmonyszékivel összekepült terpentina-olajat, aprón tört mirhát, aloét, azzal mossad gyakorta.
 316 Az *kinek az fogától dagadt az orcája és fájdalmas az foga is*. Gallest, temsőt törd össze, elegyíts lágy szurokban, melegíts meg az tűznél, ragaszd az orcájára.
 317 *Ismét azonról*. Az fekete nadálynak az tövét törd meg, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd az nyakára és homlokára; valet.
 318 Az *nehéz betegségről vagy nagy nyavalyáról*. Az vad kannak hójaga, az rókának az mája, az nyúlnak az gyomra-oltója, az mártiusban költ hollófiak égetve porul, beadni innya eczetben.
 319 Az *mely marha-epében az mely kő terem, az az epekő; próbált*.
 320 Az *mely ló fekélyes*. Az lencsét égesd meg, törd meg, hintsed véle, elszárad véle.
 321 Az *mely lónak holt teteme vagyon*. Dörgöld meg mogyorófával vagy holt ember száracsonjtával, és süss meg egy jó fő vereshagymát, hasíts meg, kösd reá.
 322 Az *mely ló túros, lyuk vagyon rajta*. Keress celidoniát, és főzd meg jó erős pár-lúgban, márts lencsepüt bele; azt tedd az túrban, az füet is tedd reá bízvást.*
 323 *Mikor az lónak hályog indul az szemén*. Egy tyúkmonynak az fejérét vedd ki, az székit hadd benne, tégy meg annyi lágy sót hozzá, tedd az tűzre, égesd

meg, olyan lészen, mint kő; azt törd meg porul, azt fúdd az szemében nádcsüvel.

- 324 Jó az embergané is aszalva, törve, gyömbérrel elegy, azon formán.
- 325 *Hurut ellen való orvos[ság.]* Az asszú szilvát égesd meg, az törd meg, idd meg égett borban.
- 326 *Az nagy nyavalya ellen jó.* Az marha-epében az mely kő terem, arról igyék gyakorta; igen-igen jó ez.
- 327 *Palacz féreg ellen.* Az apró hunyort szedj meg egy falkát, azt törd meg, facsard ki az levét, abban keverj meszet vagy agyagot, tedd fel meleg helyre, az megkél ott; azt szaporíts meg, kend bé az házat véle, kivész az palacz az házból, hacsak az háznak az 4 négy szegit kened is meg, mégis használ, megládd.
- 328 *Óltvarról, vartól való legjobb.* Végy temsót egy potur árát, gáliczkövet egy pénz árát, crispánt egy potur árát, kénésőt 91 pénz árát, temejént egy potur árát. Az kénésőt, mentől régibb ó hájat találsz, abban öld meg, azután az köveket törd meg, az ó hájban törd össze, az kiben az kénésőt ölted, és azzal kenjed az oltvaras gyermeknek oltvarát gyakorta. – Hoc remedium probatum est, verum est.*
- 329 *Orrból és szájból folyó vérről.* Az famoh orrból és szájból kifolyó vért megállítja, ha eczetben megfőzöd, vagy borban idd be az levét. Az belső vérfolyást is úgy, kit az bába, orvosok az medvétől tanúttak, te is kösd az sebre, használ.*
- 330 *Kőlyika ellen igen jó ez.* Az nagy csilyánnak gyökerét kenyér héj alatt borban főzd meg, egy kis mézet bele kevervén, hamarjában igya meg, igen jól indítja hamar az hasát.
- 331 *Hagymáz ellen.* Az bogáncskoró levelét törd meg, facsard ki az levét, avval mossad az két vak-szemcidet és ruhát márts belé, avval kösd bé az fejedet, megtér az hagymáz.
- 332 *Leszállott mátra ellen; asszonyról.* Az kerti körtvélynek és vad körtvélynek leveleit főzd meg jól borban, kössed az asszony-ember leesett mátráját véle, szépen megjóul.
- 333 *Hurut ellen igen jó.* Az cseresznyefán termett enyvét borban iszod, jól enyhíti az hurutot; igen.
- 334 *Kelésről való.* Az somnak levelét, virágát, ágainak hegyeit borban megfőzöd, az kelésre kötöd vagy sebre kötöd, szépen gyógyul véle.
- 335 *Szömölcsről.* Az barackfán termett enyvét eczetben kell megolvasztani, úgy kell az szemölcsre tenni; az varra is igen jó.
- 336 *Hagymázról való jó.* Az rutát meg kell törni, és rósaeczetben kell keverni, abból ki kell facsarni, avval kenni, az két vak szemeit kendd, kösd véle, igen használ néki.
- 337 *Az szemnek homályosságáról.* Igen jó az bogáncskoró kupájában taláztatott vízzel mosni véle; valet.
- 338 *Fogfájásról való.* Az belendfüvet főzd meg eczetben, mosad az szájadat véle, megáll az fogad fájása.
- 339 *Köszvény fájdalma ellen.* Ha az belendfüvet, levelét, virágát öszvetöröd, búzaliszttal öszvefőzöd, minden kinos fájdalmat megenyhít.
- 340 *Ismét másképen így élj.* Belend-olajat így csinálj, la: Főzd meg az belindfüvet virágostól, magvastól faolajban háromszor, de mikor eléggé megfő, facsard ki; újabbat annyit ismét, azt is facsard ki; harmadszor is azon faolajban; az

- lesz osztán belend-olaj. Ez ellen nem állhat meg akármely nagy kínos nyavalya is, ha kened véle, ha nem halálos az kín.
- 341 *Dagadás ellen jó.* Az bükkfa leveleit ronts meg, tedd az dagadásra, menten lohad vele, csak újítsad, ismét mossad.
- 342 *Kosz, rüh ellen jó.* Az odvas bükkfában találtatott víz igen jó mosni vele.
- 343 *Kőlyika ellen.* Az cseremakkot törd porrá, idd bé vagy edd meg, piríts keny[er]et, hints meg; kőlyikát gyógyít, követ ront.
- 344 *Fáradtság s dagadás ellen.* Az égerfa levelét törd jól meg, főzd meg jól, sózd meg, mossad véle, meglahad véle, sőt ha az házat behinted vele, az bolhát az házból kiűzi mind.
- 345 *Az szaporafüvet hasznai.* Ha az szaporafüvet eczetben töröd meg, orbánczot, tüzes dagadást állít meg; ha mézzel töröd őszve, sebet forraszt; ha régi az seb, disznóhájjal töröd őszve, olvasztod, úgy kösd rá. Az vize fület gyógyít; ha borban iszod, kígyót, békát kiűz.
- 346 *Sömörgös orczáról.* Az lenmagot borban főzd meg, mossad az sömörgös orczát vele, megtisztul véle szépen.
- 347 *Az mely férfiság megholt,* azaz az szemérme nem szolgál. Az borsfű és mustár felindítja szépen;
- 348 Ilyen az szántóföldön elfutott szederj gyökere is, főzve innya az levét.
- 349 *Fejér bunyor hasznai.* Egereknek pogácsában csin[álni], legyeknek tejben kell tenni, tetvek ellen ó hájban törni, és avval kenje magát.
- 350 Ha az farkasalma gyökerét mézes borban főzöd meg, az *fülben bocsátod*, minden nyavalyáját meggyógyítja.*
- 351 *Az körisfa haját* égesd meg, mind koszt, varat meggyógyít, ha kened véle.
- 352 *Bogáncskóró gyökere haszna.* Amaz ember orrán függő szömölcsöt dörgöld véle, elvész véle.
- 353 Ha az nyárfa bimbóit mézben megfőzöd, *homályos szemet gyógyít*, ha kötöd véle, vagy kened véle.
- 354 *Az szakadi tököznek való orvosságok.* Aprón tört temejét keverjenek tyúkmony fejériben, lencsepüt mártsanak bele, azt tegyék reá, de elsőben gyengén kenegessék helyére az béleket, azután hozzá illendő kötővel kössék jó szorosan, az készített orvossággal harmad-harmad naponként kössék egy néhány holnapig.
- 355 *Más azonról való.* Lencsét, úti-füvet erősen törj őszve, mint az pépet, ismét kend fel az béleket gyengén, és úgy kösd bé, harmadnaponként pároljad, édes tejjel mosogasd, ismét úti fűvel törd őszve, disznó-hájjal olvaszd őszve, facsard ki, avval kenegessed.*
- 356 *Torokgyík ellen.* Az cserfának gyöngyit egye; ha gyöngyi nincsen, a haját hánt-sák meg, azt porul vegye, egye higan sült tyúkmonyban.
- 357 *Asszonyembernek való.* Az varadíts levelét főzd meg tejben vagy borban, annak levét add meginnya, geleztát kiűzi. Ezen füet borban főzöd, az kin az hószám megáll, megindítja, sőt az holt gyermeket az mátrából kihozza, tisztítja szépen.
- 358 *Az kinek a seggvégburkája lejár.* Az fekete ürmöt főzd meg veres borban, és avval pároljad gyakorta.
- 359 *Az galagonya virágának* vizében mártott ruha kivonja az ember testében levő töviset.
- 360 *Hagymáz ellen.* Fenyőmagot, szökfüvet, majorántot, keserű-lapu gyökeret meg kell borban főzni és annak levében vagy véle kenni, vagy háromszor testétől fogva talpáig jól be kell takarni, hadd izzadgyon meg.

- 361 *Kőlyika ellen.* Az borkövet tehenhús levében ruhában kötve meg kell jól főzni, azt igya napjában háromszor is.*
- 362 *Rüh ellen való jó.* Új szappant és bűdös követ faolajban timporálj egyben, az bűdös követ igen aprón törd meg, avval kend.*
- 363 *Servésről.* Vedd az ürmönek virágát és az gyenge levelet jól főzd meg borsep-rőben és azzal kössed egy néhányszor.
- 364 *Az pápafű hasznairól.* Főfájás ellen jó, melyet, tüdőt tisztít, hasfájásról jó, hi-degleléstől igen jó, étetés-, méregtől jó, viszketeges, veres szemnek jó, tüzes ke-levényre jó, fogfájástól jó, skorpiókígyó csípésit eloltja, rothasztó-fene sebre jó, sülyre, fenére jó, ha az pápafű vizében iszol, megizzaszt, utánna köt ront, azaz követ ront morzsál, de még több haszna is van.
- 365 *Az ebfának levelét,* ha mézben töröd, az régi sebet meggyógyítja; ezt elhidd, ha való.
- 366 *Az bűdös ebfának* belső sárga haját töröd, főzöd, az varat meggyógyítja. Törd őszve hájjal, főzd meg, szürd meg, facsard ki.
- 367 *Az kinek [végburkája] lejár.* Salétromot igen aprón törd meg, elegyíts marha-epeében és avval kend gyakorta.
- 368 *És ugyan azonról való remedium.* Az tyükszemfüvet törd meg, facsard ki az levét, és avval kenjed [gyen]ge tollúval. Ugyanezen fű jó marjulásra is, tyük-szemfű N. B.*
- 369 *Az alól való erőltetésről való.* Egy nagy marok nyers kaporlevelet takarj az parázsában, onnat ha kiveszed, avval dörgöld az alfelet.
- 370 *Gelyesza ellen.* Az baracklevelet törd eczetben, vagy vereshagyma szárát, mint az pépet, azt tedd az köldökére, és megöli az gelyesztát az e[m]berben.
- 371 *Asszonyember csecsi kilyukadásra való.* Az tyúkmony székít ki kell venni és lisztben kell önteni, téstát kell belőle csinálni, azzal kell elsőben is az kebelet kötnöni, azután iras ruhával kell kötni.
- 372 *Servésről való ez is.* Vedd az tehennek az lépít, hasíts ketté, kösd az sérvésre; ismét az vízi-labodát főzd meg az maga feredőd vizében, abban feredjél és abban hántatni kezd, és meggyógyulsz utánna.
- 374 *Ha az fejér mály[vá]nak magvát,* míg zöd, megtöröd, az nap melegen melegíted, az fejér szeplőt elviszi rólad, ha törzsölöd.*
- 375 *Az megvonódott inakról.* Fekete úrmöt, székfüvet, apró bojtortját őszve főzöd borban, avval kötöd, avagy kenőt csinálsz belőle, avval kened gyakorta. Igen hasznos az vonódott inak-, vagy zsugorodott inaknak.
- 376 *Hószám megállásról.* Az pápafű levelét főzd meg borban, add meginya, igen használ annak.
- 377 *Az szakadt tőkös ember* az hablevelű füvet egye és igya, meggyógyul tőle. – Vérhas ellen is jó. – Ismét az mátra leesésről is igen jó. – Sülyre is jó igen azaz kövér porczin.
- 378 *Fulladás ellen jó.* Ha az mezei fejér mályvának gyökerét, virágát megfőzöd borban, azt iszod. Belfájástól is jó.
- 379 *Franczu ellen.* Az erdei vad zsályát törd meg, facsard ki az levét, vess egy kis temsót belé, mossad az franczut vele, megjavul vele.
- 380 *Száraz hurut ellen való.* Az földi gyalog borzának levelét, bimbóját borban főzd meg, vess mézet belé, igyad gyakorta, eláll rólad az száraz hurut.
- 381 *Az farzsábás főzze* meg az örménynék levelét borban, az levét igya, az füvet kösse az farzsábára, jó ez arra.
- 382 *Fulladozásról való.* Mézes vízben főzd meg az tormát, azt igyad melegen, gyakran; valet.

- 383 *Az új sebet, vágást mikor ember éri, ezzel kell kötni.* Az lenmag pogácsát törd meg aprón, főzd meg édes tejben, tégy egy kis izsópot bele, kend ruhára, kend meg felyül egy kis vajjal, kösd az új sebre, hamar gyógyul véle, hihető.
- 384 *Földi fenyőfáról, annak hasznáról.* Kőszvény ellen való feredő, jó. Apróra eldaraboltatott fenyőfa porából végy 12 fontot, főzd meg vízben nagy edényben mind addig, míg harmad része elemésződik, Azután az főzelékjét mind az lefűrészelteett fenyővel tölts egy kádban, melyben az beteg övedzőig üljön és ott nyavalyás testét, tagjait elősször megtisztítván, gyengén melegitse, táplálja; próbált. Ez Mizold Antal doctor könyvéből való orvosság.
- 385 *Az kinek csipőcsontja fáj.* Végy földi fenyő diót, hasznoson bévehedd, nem ártasz vele, hasznát ládd.
- 386 *Fogfájás ellen.* Az fenyőfát vízben megfőzni, száját avval mosni vagy ruhát belé mártani, szájában forgassa.*
- 387 *Orbánctól való jó.* Az kendermagot boreczetben kell megszüdni, abban temsőt, crispánt, gáliczkövet, békatekenőt; ezeket öszve kell törni és az eczetben kell keverni; sanabitur.
- 388 *Ló ina ütéséről való probatio.* Keress egy kis lenmagot, törd öszve s gyúrd öszve hajjal, és az hév parázsát hajts két felé, tedd oda, hadd melegüljön meg, és az mint az kezed eltűrheti, vagy egy nap kösd reá inára, meggyógyul vele; sanabitur.
- 389 *Kehes lónak való jó.* Egir-pingyót egy kis marokkal, kendermagot meg anynyit öszve kell törni, egy kis sereczetet öszve kell szűdni, egy kevés hájat kell olvasztani, veres posztót kell egy hév kövön égetni, azt bele kell morzsolni lé nélkül, öt vagy 6 tyúkmonynak az fejerit bele kell tenni; az háj meghüljön, úgy kell öszve keverni, ezeket az ló szájában töltsed egy szoros szájú edényből; probatum est.
- 390 1. *Korság vagy nagy nyavalya-kitörés.* Mikor az gyermeket kitöri, keressen mindjárt mogyorófát, akkoron, mint az gyermek, annyi hosszan messe le az tövéről, köss veres selymet reá, temesd az küszöb alá; mikor az gyermeket kitöri az nyavalya, akkor cselekedd.
- 391 2. *Az basarózsának gyükerét,* 3 darabot akkorát, mint az kis újjodnak az első ize, törd meg és tedd az innyaalóban, és adj innya belőle; ha magvát kaphatod, az is jó.
- 392 3. *Három szem jóféle gyöngyöt és három veres kalárist és törd öszve, add meg-innya, ugyan valóban nem töri ki az nagy nyavalya. Többszöri pro[ba].*
- 393 4. *Az hol az embert az nagy nyavalya kironítja, az fejénél ássák meg az földet, holt szenet találnek, italban az nyavalyatörőnek adgyák be italban neki, meg-[gyógyul, probatum; Plinius írja.*
- 394 *Otvár ellen.* Rajlépet, lenmag olajat olvaszz öszve, kend véle, meggyógyul véle. Probatum est. Csakhogy az olaj két annyi legyen.
- 395 *Rekedés, torokdagadásról.* Az barack virágát és az rajta termett enyvét vagy gumiat, ha borban főzöd meg és sáfrányozod, toroknak dagadását elrontja, rekedést gyógyít.
- 396 *Pap-monya vagy kígyófü* igen jó fenés sülyre, ha megfőzöd, mosod az levével gyakorta.
- 397 *Szemölcs ellen.* Az barack enyvét, gumit eczetben kell olvasztani, az varat, szemölcsöt meggyógyítja, ha reá kötöd gyakorta. Ha nem hiszed, próbáld.
- 398 *Torokgyék, ajak fájdalma ellen való.* Az ki félértében való szederben vésszen egy neheznyéknyit, száraz rózsában ismég annyit, mézzel megelegyítik,

kevessé megfőzik, kifacsarják, igen jó orvosság az torokdagadásra, ajak fáj-
dalmára.*

399 Az haja nedvessége *sebet forraszt* az szederfának; tudni illik.

400 *Ostorményfáról, hideglelés ellen.* Keress ostorményfát jó vastagot, hánts le az külső haját, az belső zöld haját vakard le, azt főzd meg jól borban, mézeld meg, add meginnya, elhagyja az hideg.

401 *N. B. Süket ember fülében való víz.* Vedd az gyermekded lágy fenyőfának az haját, főzd meg igen erősen és lödd ki az puskát hamarjában, tölts azt az fenyő levét az puskában, zavarod meg jól benne és tölts ki, azt az vizet osztán hold fogytán lödd az süket ember fülében, igen használ.

Ezt az vizet add béinnya az *hidegleléstől*, az kit lél az hideg, elhagyja véle. Azonban túros embernek is jó, túros lónak is igen jó.

402 *Ótvartól való orvos[ság].* Az szilvafa enyvét törd őszve, eczettel melegíts meg, avval kenjed az ótvart.

403 *Torokfájástól való jó.* Kovászt, eczetet, fokhagymát törd őszve, kösd az tor-
kára.

404 *Az hidegvette lábról, kézről, fülről.* Egy répát hasogass el, önts meg jó forró vízzel, hadd álljon egy kevésse rajta, hánts le az haját, kösd avval vagy kösd reá.

405 *Crato, híres doctor* az 4 napi hideglelést így orvosolta: Főzd meg erősen az répát, az első levét szűrd le, meg új vizet tölts reá; mindaddig főzd, míg el-
roshad az répa, melyet szítán törd által, új, sótan vaját bővön, nádmézet, szökfűvet bele, úgy add megenni az 4 napi hideglelés ellen az betegnek.

406 *Vérfolyásról igen jó.* Utifűnek, egerfark fűnek, csilyánnak kifacsart levét mézeld meg egy csészével, add meginnya – igen jó – napjában.

407 *Csoklás ellen való.* Az ki igen csoklik, főzze meg az körtvélyfa levelet bor-
ban kenyérhaj alatt, azt igya, eláll róla az csoklás.

408 *Dübös eb marásáról.* Olajat, mézet timporálj egyaránt őszve és azzal kössed, kivonja az mérget, adj égett rákoknak az megtört porát beinnya, megjavul.

409 *Ez is jó.* Az nagy lapúnak gyükerét törd őszve apró sóval, kösd az harapásra.

410 *Hasfájás, vérpökés ellen.* Az szőlő levelének sucusa, vize vérhasat, vérpökést gyógyít és amaz undok hasas kívánságát gyógyítja. Az szőlő kolcsainak is ez haszna vagyon.*

411 *Ha azt akarod,* hogy az retek az szokásosnál nagyobb legyen, tehát minden leveleit vedd el, csak az gyenge torzsáját hadd ott, földdel gyakran takard bé, és mikor elveted elsőbben, eső után vessed mélyen az földben. Ezt is Plinius írja, ez pedig híres doctor igen.*

412 *Fog, fül, és főfájás ellen jó.* Az száraz veres rózsát főzd meg borban, szűrd meg, főfájónak igen jó. Fogfájást, fülfájást meggyógyít.*

413 *Belső betegség ellen igen jó.* Az veres mályvarózsának kifacsart vizét innya, sok belső betegséget meggyógyít.*

414 *Az alája bűgyót így orvosold ezekkel.* Gyontát vagy temejét, törjön meg porul egy susták nyomót, igyék, vagy ha kevesebb leszen is, veres borban vagy aczélos vízben.

415 Az ágyékát pedig így orvosold. Az cseremakkot, annak belit törd meg, főzd meg eczetben, avval kössed gyakorta.

416 Igen-igen jó itt az égett tyúkmony haja is törve beadni innya veres borban vagy aczélos vízben.

417 Égett mogyoró-bél, az muharcza is vagy paponya gyümölcse veres borban vagy eczetben vagy aczélos vízben; próbá[tum] est.

- 418 *Sárgaság ellen.* Három pisztrángot víjaszba főzd meg, azt edd meg éjomra.
- 419 *Azomról ismét.* Egy körtvélyt hasíts ketté, az magvát vedd ki, az helyét tölts meg sáfránnyal, boríts össze ismét, takard vizes csepűben, takard az parázsában, süsd meg úgy, ezt edd meg, meg mást, hárommal így élj.
- 420 *De succissa* azaz ördöggharapta fű, seprűfű, fekélyfű. Ha mézzel össze elegyíted, túrt, varat hirtelen gyógyít, az vízének azon haszna.
- 421 *Ha az ördöggharapta fűvet* zöld korában megtöröd, az kelésre kötöd, és az pokolyarra kötöd, hertelen meggyógyítja.
- 422 *Ugyanazon fűről.* Ha az gyökerét, levelét, borban főzöd meg, azt iszod, igen jó belső hasfájás ellen, asszonyember állott vérit megindítja, méhe fájását megállítja, ha iszik róla, és ezzel párolják, összevegyült vért, dagadást, törött vért kívül, belől eloszlat.*
- 423 *Sárgaságtól való ital, jó.* Vérehullófű gyökere, földi epe, bárány-üröm, csengő fű, epkór [így] gyökér, tyúkmonypirosító gyökér, pipe gané, csilyán gyökér sáfránnyal együtt balha fű.*
- 424 *Cinoglossum azaz atraczel.* Ha az atraczel borban főzöd meg annak gyökerét, reggeleken melegen iszod, hasat indít, vérhast állat, magnak szeméremtestből való kifolyását megállítja, az vizelet csepegést is; igaz. Úgy pilulát is ebből csinálni igen jó.
- 425 *Franczu ellen is igen jó.* Az atraczel vize igen jó franczu ellen és egyéb var ellen, tudni illik amaz undok var ellen. Ha pedig az atraczel gyökerének vizét veszed levestül, rózsás mézzel össze főzöd, terpentínát öntesz belé, franczu ellen igen jó kenő lesz belőle és egyéb varakra, azaz leves varakra.
- 426 *Gélyva ellen.* Az monyas lovat tavasszal herélik, azt kérd el mind párjával együtt, azt add meg; próbáltum est.*
- 427 *Főfájás ellen.* Hogyha az disznó köménynek gyökerét faolajjal t.i. össze[ve]-red rózsaceczettel, fejedet kened véle, amaz, az ki úgy aluszik, mint egy megholt, elfelejt mindent. Főszédelgést, kórságot, hagymázt, farzsábát, görcsöt, régi főfájást meggyógyít, fülfájást is, igaz úgy. Az gyökeréből kijött succusát, ha az fog udvában töltöd, meggyógyítja, az pora pedig álm ellen jó.
- 428 *Az pápafűnek succusa* vagy pora vagy vízben való főtt vize minden étetést, mérget, dagadozást meggyógyít, ha vizét veszed ennek az fűnek. Az is jó, ha csak vízben főzöd is meg, az is jó, levével mosni az dagadást.*
- 429 *Szívből, májból rothadást kiűz.* Ez az veronika kétféle; egyiknek kék virága vagyon, felnő az levele közül magasan, másiknak sárga virága vagyon. Ez tavasszal virázkodik idején, azaz parti lapú, az másik kék virágú, dicsőséges mérgező erdei zsálya vagy vad zsálya. Hogyha ezeknek levelét megtöröd, borban áztatod, vedd vizét, ebből az vízből 2 uncziát, azaz 2 tyúkmony hajban az mennyi tér, annyit, terjéket tész hozzá; késértett dolog vagy próbált dolog, hogy hideglelést gyógyít, epét, mérget, rothadást az szívből, májból, gyomorból kiűz.
- 430 *Nyílalás ellen való.* Az mustárt törd meg szépen, aprón, idd bé égett [bor]-ban; igen jól enyhíti az nyílalást; még ha fenyőmagot tész hozzá, annál jobb.
- 431 *Vesztéstől való orvosság.* Az ostorményfa mikor kinő, virázkodik, annak az keresztit szedd meg, azt törd meg, főzd meg erősen egy kis árpaliszt lánggal, evvel kösd gyakorta.
- 432 *Az rothadt almának facsard* ki az levét, tölts üvegben, igen jó véle rühet, sinnyedeget, fekélyt, fokadékat vele kenni.
- 433 *Morjulásról való.* Az tyúkszempfüvet törd össze meleg eczetben, kösd rá egy nehányszor.

- 434 *Ótvar és fülben is jó.* Az retket reszeld meg, levét facsard ki, ótvart kend véle, használ néki. Fülben is igen jó eresztetni; probatum.
- 435 *Az szélütötte marha, ló, egyéb ember.* Eb fejecsonjtját törd apróra azt, elegyts listicum magot meg annyit hozzája, azt vesd eleven szénre, füstöld az orrában, hadd szíjja egy néhányszor.*
- 436 *Fenéről való, sülyre is jó.* Az farkas csontot égesd meg, azt törd meg, szitáld meg, meg annyi szerecsendiót úgy virágát, avval hintsd.
- 437 *Sérvérsről való orvosság.* Az vajas büröknek levelét szedd meg, önts meg forró eczettel, teríts ruhára, egy kis vajjal lapogasd meg felyül, teríts az sérésre.
- 438 *Sárgaságtól valók ezek renddel.* Vérehulló fűnek gyükere, földi epe, bárány üröm, fehér peszercze, nyírfa levél vízben, csengőfű, eper gyükér, tyúkmony pirosító gyükér borban, pipe gané borban, csilyán gyükér, balhafű sáfránnyal együtt, új ló ganének az kifacsart leve borral.
- 439 *Vér folyásról igen jó.* Utífűnek, egétfark fűnek, nagy csilyánnak az levét facsard ki egyaránt, azt mézeld meg, úgy igya.
- 440 *Az hideg tályogról; nem igen fáj, nem is tüzes ennek orvoslása.* Mihelyt hozzá fogsz, lágy meleg ruhával dörgöljed, végy témsót, salétromot, közönséges sót, ezeket vessed eczetes vízben, vagy penig eczetes párlúgban, tégy hozzá somkoró virágot, vagy székfű virágot és főzd ősz[ve] erősen, szappant olvasz el benne, ugyanezen lúgban mossák, dörgöljék gyakorta lágymeleg ruhával.
- 441 *Ezen haszonra igen jó oszlató az szűlfű is ó hájban törve, kenni véle, kötni is vé[le].*
- 442 *Ha mégis nem oszol az hideg tályog, fagyöngyöt, oltatlan meszet, és ó háj[at] törj össze, azzal kössed;*
- 443 *Vagy fehér mályva gyükeret ó hájjal törd össze, főzz össze jól, szűrd meg, kend ruhára, kössed véle.*
- 444 *Akár pokolvarra, akár vérkelésre jó eszköz ez, tudnia illik: törj diót meg erősen sült veres hagymával, tyúkmony székivel és egy kevés ó hájjal timporálván kössed véle.*
- 445 *Vagy tálmosó füvet, nyersét törj össze fekete nadály gyükérrel, kössed véle, akár vérkelés, akár pokolvar legyen, szíja mérgét, enyhíti fájdalmát és érleli szépen, szaporán.*
- 446 *Palacz féreg ellen.* Ásd meg az ördögbordának az gyükerét, aszald meg, füstöld az házat véle hold fottán.
- 447 *Rü ellen.* Törd meg jó aprón az mákot, tölts eczetes vizet reá, szűrd és facsard ki az levét ruhán által, azzal mossad gyakorta.
- 448 *Száraz rü ellen.* Az mustár magot aszald meg, törd meg jó aprón, tölts égett bort reá, avval kend.
- 449 *Ismét azonról.* Kend meg az száraz rühes testet vajjal, azután hintsd szőlővenike égetett hammával.
- 450 *Ha forró víztől vagy forró zsírtól égett meg valaki, így orvosold.* Az ó hájat törd össze tejfellel és tyúkmonyszékivel, mind hívösít, mind penig az fájdalmat enyhíti igen jól.*
- 451 *Hószám megállásról.* Az bársonyvirágot idd bé borban.
- 452 *Meg ugyan hideg tályogról, vagy igazán szakáról, melyet néhol gyiloknak is neveznek.* Csak kenjed erősen eczetes párlúggal, azután szűlfűnek fejes gyükerét törd össze erősen ó hájjal és kösd be véle, mely is igen hathatós effélének eloszlatására.*

- 453 *Jó érlő az fejér mályvagyüker, az görög szénomag, fejér lilium gyüker, len mag ó hájjal és savanyú kovással igen össze törve.*
- 454 *Az megmerevedésről.* Végy szurokfüvet, fodorméntát, lenmagot, aprón vagdalván rakjad gyenge ruhasatkóban mennyi az fülét belepi, borban forrald fel, kivévén az sacsót facsard ki az nagyjából, jó melegen, az mint elállhatja, tedd az fülére, úgy párold gyakorta.
- 455 *Hőszám megállásról.* Az szarvasnyelvű fű jó.
- 456 *Az gyermeknek kipárlík az ágyéka vagy lába közi, ina; vagy-, mosogassák édes tejjel, az polyét aszald meg, törd meg jól, szítald meg, hintsed véle.*
- 457 *Ugyanazonról való.* Az úti füvet törd meg, facsard ki az levét, disznóhájjal törd össze, főzd meg, szürd által egy ruhán, avval kenegessed.
- 458 *Az mely gyermeknek ebagya vagyon, avval így élj.* Mert hátában, vállai között, karjaiban szőrféreg terem az bőr alatt, az mely megterem a minden napi feresztésben, azért csinálj ilyen feredőt: tölgyfa hammából csináljanak párlúgot, abban fereszszék.
- 459 *Ismét az feredés közben dörgöljék piritós kenyérrel, de reszelt földi tököt tégy az földőben, melyben fereszszék az ilyen gyermeket.*
- 460 *Akár mi okon száradjon penig az ilyen gyermek, igen hasznos fereszteni varadits kóróból mind levestül, virágostúl főtt feredőben, avagy csak az száradt tagokat mosni véle; ezeken kül kenegessék gelyeta olajjal.*
- 461 *Az potrohos gyermekről.* Az olyan gyermeknek adj borkövel savanyított tehénhús levet inya, közbe közbe pedig egy-egy susták nyomó vijola gyükeret, törve, mint az liszt, adgyák bé innya éték lévőben, vagy bazsarózsa magot azon formán;
- 462 *Vagy főzz faolajban rutát, megszürvén, aprón tört köménymagot, petrezselyem magot elegyíts köziben, avval kenjed az hasát gyakorta.**
- 463 *Szűdobogásról való.* Igen hasznos ez nyavalyában az feketecseresznye víz, az borágo pápafű, buglosa vagy ökörnyelvű fű víz, ha gyakran iszik belőle.
- 464 *Igen jó az szarvasnak reszelt porral főtt ital is, rend szerént innya.*
- 465 *Ismét gyöngvirágvíz olaja, téglalajat megannyi aqua vitával elegyítsék össze, avval kenjék az szíve aránt.*
- 466 *Ismét igen jó mind kerti, mind mezsei méhfű yize, hársfavirág víz;*
- 467 *Az asszú méhfüvet főzd meg borban, kössék az szívére, ismét vessenek az melyére száraz köpölt és az szíve tájára.*
- 468 *Az mely asszonynak az nadrája helyéből kimozdult és igen nagy fájdalma vagyon, avval így élj, la.* Egy tyúkmonyat egészen főzd meg egy serpenyőben vajban, míg megég, megfeketedik, azt az vaját önts ki egy tálban és mosd meg, abból végy annyit ki, menyit egy fél dióhajban tér, aprón tört szerezcsendióval bőven elegyítsd össze, melyet az fél dióhajban rakván, boríts az köldökére, kösd oda, hadd legyen rajta virradtig, ez helyre szíja az nadrát, de megérts, hogy az tyúkmonyat rózsavízben mosd meg.
- 469 *Csak jó az elesni akaró tagnak, kérnek, lábnak.* Az nagy csilyánnak ásd meg az gyükerét, mosd meg, törjék össze zsályával, székfűvel, köménnyel, s főzd meg az beteg vizele[té]ben jól, márts ruhát bele, jó melegen kend, kösd véle.
- 470 *Asszú vagy száraz kórságról való.* Az mályvákat az asszú kórságosok eszik főve vagy salátával faolajjal vagy peczolajjal, megjavul vele vagy tőle, prob[atum].
- 471 *Az folyó súlyos ember rágjon minden nap epergyükeret az szájában, nyelje le az nyálát.*

- 472 Ugyanazon sülyre hinteni egészen tiszta rozsot, meg azt törje meg és avval
hínts.
- 473 Ismét disznótöknek az levével mossad gyakorta.
- 474 *Az fogától dagadt az orcza.* Témsót, gállést törj apróra, melegits fejr fenyő
szurkot, elegyits öszve, vond ruhára, ragaszd az orczájára.
- 475 Ismét az fekete nadált törd meg, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd az nya-
kára és homlokára, ha kivonni nem akarod, irtózol kivonástól.
- 476 *Hogyha az jubarfának* gyökerét borban megfőzöd, az kinek az baloldalában
az mája fáj, igen jó, hasznosan béveheti.
- 477 *Vérhas ellen való.* Az úti füvet főzd édes tejben, szürd meg, elegyits mézet
és tyúkmonyszéket köziben és melegen add bc innya.*
- 478 *Vérhas ellen.* Az köldökfüvet főzd meg mézben, azt edd meg melegen, ismét
főzd meg borban, idd meg melegen.
- 479 *Vérhas ellen.* Veres mákot, mogyoró belet törd öszve, ránts meg mézben,
azt egyed melegen, italban penig az útít főzd meg, mézet bele, azt igyad.
- 480 *Vérhas ellen jó.* Ha az atracél gyökerét borban főzöd meg, s azt melegen
iszod, vérhast állít, hasat is indít.
- 481 *Vérhas ellen jó.* Az somot boros vízben meg kell főzni, vagy esővízben, azt
egyed, az levét igyad.
- 482 *Veres, dagadt szemről.* Vedd vizét az fejr füz levelének, annak vize, sucusa
igen jó veres és dagadt szemnek.
- 483 *Az csecsszopó gyermek burutja ellen.* Egy kis forralt édes tejben ereszz egy kis
faolajat, azt egy kalánnal tölts az torkában.
- 484 *Köldökfű, kövér porczin,* azaz bablevelű fű sebforrasztani igen jó. Hogyha ezt
az füvet levelestül, virágostul gyökerestől öszve töröd, disznó ó hájjal is öszve
olvasztod, sebet forraszt szaporán, sebből kifolyó vért megállítja és ha vizét
issza, vagy borban megfőzi, azt issza, hertelen meg[gyó]gítja, ha az füvet az
tökös gyermek lába közé köti, pro[batum.]
Ha mézzel az gyökerét eszed és borban főve iszod, gyomornak, májnak, mát-
rának romlását javítja. Az megszakadtak gyakran isszák, meggyógyul véle.
Vérhastól is igen jó.
- 485 *Fogfájástól való jó.* Az fenyőfát főzd meg vízben, márts ruhát bele, mossad
az szájadat, fogaidat véle.*
- 486 *Az ember 4 féle állapotjának, közönséges jeleinek rövid leírása, hogy az gyen-
gék erősödjenek természeteknek esmeretségeiben.*

Az emberi test áll és vagyon az 4 elementomokból, [éltető állapotoknak], úgy
mint melegségnek, hidegségnek, szárazságnak, és nedvességnak öszveelegye-
désekből, [timporálódásokból]. De közelebb az 4 féle vérből, úgy mint sárga,
fekete, nyálas vagy taknyos és tiszta vérnck öszveelegyedésekből áll. Mivel
penig ez különb, különbféle módon léssen, innen az embernek is, testének is
sokféle állapotja, constitutiója vagyon. Mert az kikben tiszta vér vagyon, több
mint másféle nedvesség, azok tiszta vérből álló természetűek, sanguineusok,
és így meleg és száraz természetűek.

Az kikben több vagyon sárga sáros vér, mint egyébféle nedvesség, azok sárga
vérből álló természetűek, azaz collericusok, és így meleg és száraz termés-
tűek.

Az kikben több van nyálas avagy taknyos vér, mint másféle nedvesség, azok
nyálas vérből álló természetűek, ph[il]egmatikusok, és így hideg természetűek
és nedves.

Az kikben több van fekete sár nedvesség, azok fekete vérű avagy komor kedvt természetűek, melancholicusok, és így hideg és száraz természetűek.

Az ember 4 féle állapotjának, 4 elementomoknak, világ esztendő 4 részeinek természeti hasonlatosságokról való tanulságokról.

1. Ásia, oly mint aër s tavasz, sangvenius.
2. Afrika tűztermészet, úgy nyár, collicericus.
3. Európa, mint folyó nép víz tél, phlegmaticus.
4. Amerika, föld forma ős, melancholicus.

- 487 1. Véres állapotú, sangvonus emberek jelei ezek: testesek, kövérek avagy hússosok, kerekded és piros ábrázatúak, fodor és lágy sárga hajúak, erős szavúak, gyorsak, az élőmozgásra pulsus benne erős, hamar nőnek, hajlandók ezekre; szeretik az vendégséget, az tréfa beszédet, nevetést, ugrást, magok gyönyörködtestét, az terhes gondot, dolgot kerülük, nem nagy elméűek, sőt tompák, kivált az elmebeli tudományokban. De ha az jó vér benne megelegyedik, az sárga sárral avagy nedvességgel, igen jó elméűek és mindenféle tudományra alkalmasok lesznek, ismét nyájasok, vidámok, melyért másoknál kedvesek; bőkezűek, emberségesek, jelesek, nem gyanósok, engedelmesek, barátságosok, adakozók, keveset haragusznak, könnyen hisznek, továbbá gyakran álmodoznak repüléssel, vendéges[ke]déssel és nyájaskodással, úgy kertekben és palotában való járással és egyéb tréfás dolgokkal.*
- 488 2. Az sárga sárral elegyes vérűek colericusok. Jelei ezek: többnyire kicsinyinyek, vagy középszerűek, ösztövérek, többire fodor hajúak és visszás sűrű szakállúak vagy kopárok némelyek benne. Nagy és zengő szavúak, fejr vagy vereres orczájának, lehellek nyilvánosságos és erős, jó ehetők és emésztők, hamar beszédűek, gyorsak, kicsiny fejűek, az pulsusok erős, ritkán veriteznek. Ismét igen haragosok, panaszkodók, békételenek, haragjokat hamar mulatják, habahurgyák, állhatatlanok, alkalmatlanok, maga hányók-vetők, veszekedők s arra készek, mordok, mindenek felett héjazók, és tökéletlenek, álnokok, grázdalkodók, nem barátságosok, állhatatlanok; ismét álmodnak gyakorta sárga szírről [így], veszekedésről, vagdalkozásról, gyuladózásról.
- 489 3. Az nyálas vérűek phlegmatikusok. Nem igen magasak, de csontosok, testesek, és kövérek, lágy bőrűek, ritka és lágy hajúak, hamar öszülők, kopaszulók, orczájok többire csendes és ifjúságokban alázatos. Ezek kicsiny és szoros melyeknek is járásook késő, ritka és lágy; gyakran veriteznek, szavok vékony és éles. Ismét tompa elméűek, változók, nem emberségesek, és nyájasok, de szomorúak, félénkek, hamar haraguvók, de nem sokáig; az ő barátjokról és az titkos dolgokról meg nem emlékeznek, igen hajlandók, s akárkinek jó akarrattal lenni készek, nem szeretik az munkát, ellenben sok jókra hajlandók, úgy mint csendes elméűek, könnyörülők, nem átalokodnak megért elméjekben. Ha valami kevés jó vér is leszen benne, lesznek igen emberségesek, hajlandókbak lesznek az vigasságra, mint szomorúságra, hívek mások igazgatására; jók, de javokat inkább igyekeznek megtartani, mint öregbiteni, mert nem szeretik az patvarkodást. Ismét gyakran álmodnak tengerről, vizekről, feredőről, hajókázásról és merülésről, nehéz terhekről, félelmes futásokról, repülésekről.
- 490 4. Az fekete sárral elegyes vérűek melánolicusok. Nagy emberek, ösztövérek, fekete vagy gesztenye színűek, lágy hajúak, halovány fejr egy barna onas színűek, kék ajakúak, lassú lépésűek, leföggesztett fővel járnak ábrázattal, pulsusok lassú s ritka. Továbbá az magánosságot szeretik, az társalkodást nem, sok nehézségek és kesértetek elé vetettek és az magok képzellések könnyen

megcsaltnak, igen gyanósok, szomorúak és kedve[t]lenek, melyért is mások vigasztalása nekül, sőt ha elárad benne az fekete sár, orvosdoktorok nekül is szükösök, ha vala[ha] örülnek, úgy ki adják magokat, hogy majd bolondoskodni láttassanak. Félénkek, kételkedők, buzgók és azt gondolják, hogy mások ötöt könnyen megvetnék másoktól, lassúak és magok értelmében állandók, ezért nehezen bánhatni velek. Kevés barátjuk van, nem is bízzák magokat sokakra, de az kit megszeretik, igen szeretik azt. Fenhéjázók és másoknak megutálói; haragjokban elsárgulnak, azt sokáig tartják és bosszúságokat nehezen felejtik el, noha későn haragusznak meg. Fösvények, magok tettetői, ellenben vigyázók az titkok megta[r]tásában, hűségesek, munkások, elkezdett dolgokon rajta vannak, jó tanácsadók, az igazgatásra szándékokban álhat[a]tosok, az tanulásra kivált, melyek néznek az elmére, nem penig kézi munkára, alkalmazatosok, az mély dolgokban bélátók. Ismét szomorú, irtóztató álmokat látnak, gyakran álmodnak az halálról, temetésről, erőtlenségekről, éjjeli látásokról, spectrumokról, néha mintha megkötöztetnének, tömlőczen vetetnének, fejek elüttetnének, így látják.

491 *Az különb különb színeknek magyarázatja vagy mit példáznak renddel:*

Király szín = méltóság,
 Ezüst szín = uraság,
 Piros szín = szerelem,
 Fejér szín = szüzesség,
 Pázsit szín = reménység,
 Test szín = gyötrelmet,
 Tenger szín = habozót,
 Láng szín = tétovázót,
 Zöld szín = kegyelmet,
 Rózsa szín = engedelmet,
 Veres szín = haragot,
 Ég szín = józan elmét,
 Meggy szín = szívfélelmet,
 Haj szín = haragot
 Szürke szín = gorombát
 Hamu szín = ostobát
 Sárga szín = bolondot
 Barackvirág szín = együgyőt
 Vijola szín = mord kedvet
 Kék szín = kétséget
 Az gyász fekete szín életünknek
 estin halálra emlékeztet.
 Szederjes szín siralom, szívbeli
 fájdalom.

Mikor szívárvány vagyon, nézd meg jól, melyik színt látsz többet benne, ahhoz képest tanolj belőle jó Atyámfia az Krisztusban. Én Váradi Szabó György.

III. rész

- 492 *Az kinek feje tetejéről nyílalik, arról való orvosság jó.* [1] Végy gyömbért, szerecsendióvirágot, székfüvet, és ezeket törd meg, és tikmonyban főzd meg egy pogácsát, és kend ruhára és boríts az feje tetejére jól, és kösd az állán által jó szorosan, valet.
- 493 *Főfájástól való ez is jó.* Egy tikmonynak az fejérit ereszd ki, azt süsd meg, kösd az homlokodra, mikor lefekszel estve.
- 494 *Az igen nagy főfájásról való.* Rózsavíz, rózsaoaj, folyó víz, erős eczet, rózsapogácsa; ezeket tedd egy fazékban kenyér haj alatt, főzz meg egy fazékban az rózsapogácsát, áztasd meg, kösd az homlokodra.*
- 495 *Más azonról való.* Földi töknek vedd vizét, faolajat, [2] mézet, égett bort, vijaszat, törd össze ezeket, forrald meg az szénél, kiből ír lészen, kend meg az fájós fejedet vele, köszvényre is igen jó ez.
- 496 *Más azonról, főfájásról.* Vedd az fekete ürömmek az tövét, törd meg, főzd meg eczetben, kösd az fejedre.
- 497 *Más főfájástól való remedium.* Rozs kenyeret piríts meg [3] az tűznél és eczettel öntözd meg, kösd az vak szemeidre, pro[batum est.]
- 498 *Az kinek fejében féreg vagyon.* Az égett bort s kömény vizet, ménta vizet elegyíts össze, csinálj az fejére felyül jól.
- 499 *Azonról való főfájásról.* Az belind magot törd meg borban, főzd meg eczetben, kösd az fejedet vele, igen jó.
- 500 *Más azonról való ige[n] jó.* Az szőlő fáját égesd meg, annak hammát ruhában kötvén, csinálj párlúgot belőle, abban mossad fejedet. Ha nyől az fájdalma, vagy héséggel vagyon, jobb lesz káposztatorzsa hammával úgy élni azon módon.
- 501 *Ha belső az főfájás.* Bazsarózsa tövet, katangkórót, [4] szaporafüvet, az melyikát kaphatod, roncsoj össze, kösd be vele az fejedet.
- 502 *Ha nem albatol tőle az nagy főfájás miatt.* Fejér mákot, vagy ebszőlőt törd össze az felyül megírt füvekhez, vagy salátát roncsoj össze jól, kösd be az homlokát, két vak szemét.
- 503 Igen jó az vad szőlő virága is eczetben megtörve bekötni vele azon formán.
- 504 *Azonról való ismét jó.* Az nyers szapora füvet törj össze [5] savanyú kovászszal, elegyíts meg rózsá vízzel vagy rózsá olajjal.
- 505 *Azonról való.* Ebszőlőnek, fűlfűnek, disznótőknek az levei mind jók akár együtt, akár külön.
- 506 *Az külső főfájásról való.* Azt csak párlással is eleit vehetni, majorántot, betonikát, azaz sebfüvet vagy székfüvet, vagy kömént, vagy spikinárdot, vagy mindenikből, vagy az melyiket kaphatod, főzd meg eczetben, egy új téglát hevíts meg, annak levét csorgassad az hév téglára, az fejét boríts be egy ruhával.
- 507 *Azonról való.* Hogyha penig dobog és felvér, az főfájás miatt [6] vágass eret az homlokán, hadd szabaduljon az megtolyult vér, így élj vele.
- 508 *Az főszédelgésről való.* Végy veres czéklát annyit, hogy azt reszeld meg, facsard ki az levét, abban tégy majorántot, főzz meg, szűrd meg; az beteg vegye teli az száját tiszta vízzel és avval az majoránttal főtt czékla levéből szíjjon fel az orrában, ez minden erőltetés nélkül kitisztítja az rosz nedvességet, szépen így cselekedjél egy darab ideig minden reggel.
- 509 *Ismét azonról való.* Végy zöld pápafüvet, aszald meg, törd [7] egy késhegyin egy kalán meleg borban végy be belőle.
- 510 Avagy piríts kenyeret, öntözd meg jó borral és hints meg corijándrommal vagy

cubiommal vagy szerecsendióval vagy virágával, vagy köménymaggal törve. E mellett igyék zsályáról vagy betunikáról, az az sebfű.

- 511 *Ismét főfájásról való ír.* Listicumot mind tövestül, szép tiszta írósvajot, egy kis sárga viaszat, rózsavizet, ezeket egy bögrében erősen meg kell főzni, ír le-szen belőle, ezzel az vak szemet kenni kell, megjavul vele hamar.
- 512 *Azonról való főfájásról.* Kölest, apró sót melegíts össze egy serpenyőben, tölts egy ruha-zacskóban, jó melegen kösd az fejedre.
- 513 *Azonról való.* Ebszölőnek, disznótöknek, fűfünek leveleit összevacsarván, ele-gyítván kösd [9] be az vak szemet, homlokát vele, felyül feje fűzágat leveles-tül főzz meg, kösd az feje tetejére.
- 514 Az kis gyermeknek útifű gyökeret köss az nyakában, az is jó. Megesmered, mikor fáj az feje az gyermeknek, mert csipázik az szeme.
- 515 *Az főfájó embernek talpára való flastrom.* Reszelj fekete retket, sóval, eczet-tel kösd az talpára, mikor az fejet bekötöd.
- 516 *Feje az kinek megbíjult volna, arról való jó.* Az kosbaránynak az agya vele-jét vedd meg, tedd egy fazékban víz nélkül, és fahéjat törj meg, [10] egy lott szerecsendiót, egy lott rozslisztet; ezeket mind meg kell törni és úgy kell az megsült velőhöz tenni, az kit az fazékban víz nélkül megsült, azzal jól össze kell törni, keverni, jó melegen az feje tetejére kell kötni, jó szorosan az ál-lán által.
- 517 *Ismét azonról való más.* Csombort, zsályát, rutát, izsópot, ezek mindenik egy-egy marokkal legyenek, szökfű egy lott. Ezeket borban főzz meg, ezután az mint az beteg elállhatja, moss meg az fejét benne jól, az mint eltűrheti, mindaddig az füveket kösd az tetejére jó melegen, szorosan által az állán.

[11] *Következnek az szemfájásról, annak külön-külön való nyavalyájáról.*

- 518 *Szemfájásról való remidium.* Hályogról való. Keress feje gyömbért, nádmé-zet, egyará[nt] három tyukmonynak az fejeit vedd külön, azt egy kalánnal jól habard és törd össze és tedd bele az gyömbért és az nádmézet is, avval is elegyíts össze, jól törd össze, tedd ki az napfényre, hadd száradjon meg jól, azt törd meg jól, szitáld meg, azt tartsd a szemedben 9 napig.
- 519 *Szemfájásról való.* Az tehen ganének az közepiben az mely víz vagyon, azt vedd meg egy kalánnal, avval mossad fá[]dalmas szemedet hamarjában.
- 520 [12] *Szemfájásról.* Az kakukfünek vedd vizét, azt ereszd az szemedben.
- 521 *Azonról való ismét.* Az kígyóhagymának, virágának, fejének vedd vizét, azt creszd az szemedben, ha vér vagyon is benne, megtisztul szépen vele.
- 522 *Azonról való.* Az veres szőlőt szedd egy üvegben, az mely tiszta legyen, dug be, mikor kenyeret sütnék, kiszedik, tedd be, és mikor kiveszed, annak ola[]ja léssen, avval kenjed fájós szemeidet.
- 523 *Azonról.* Vedd vizét az ökörfark virágának, azt ereszd az szemedben...
- 524 [13] *Azonról való.* Vedd vizét szarkalábnak, celidóniának, köménynek, rózsá-nak, egy mértékben szerezd össze, ennek vizét ereszd az szemedben, vagy 6 izben.
- 525 *Azonról való.* Keress celidóniát, azt törd meg erősen, vedd vizét vagy két-szer, elegyíts köziben mézet, gálíczkövet, temsót, ezeket szerezd össze jól, an-nak utána szűrd meg egy tiszta ruha által, tedd egy üvegben, egynehánszor bocsásd az szemedben, meg az vízében is meggyógyul.
- 526 *Az kinek veres az szeme.* Keress tiszta két új tyukmonyat, főzz meg keményen, tisztíts meg jól, tölts eczetet reá és hadd áljon harmad-napig rajta [14] és az-

- után tégy témsót, bővön gyömbért bele és azután szürd meg, vedd vizét, azt ereszd az szemben.
- 527 *Azonról való szemfájástól.* Tyúkmonyfejérit, témsót törd össze, rózsavíz ele-
gyítés közben, csináld kenderszöszre, márts egy ruhát rózsavízben, teríts az sze-
mére, azon felyül tedd az orvosságot az kenderszösszel együtt az szemére az
rózsavízes ruhán felyül.
- 528 *Hályogról való, szemvilágról.* Az mogyoró fának apró gyökerét törd meg jól
igen, és annak levét facsard ki jól, azt ereszd az hályogos szemben.
- 529 [15] *Azonról való, hályogról.* Egy tyúkmonyat törd meg, az fejérit bocsásd ki
belőle, az székire hányj szép milly söt, keverd el azt benne jól, hogy megkemé-
nyedik, mint az tészta, tégy hat szem borsot bele, osztán az tyúkmonynak az
haját felyül hajtogasd be, azt varrd fekete baraszlai vagy kék posztóban, azt hév
tűzhelyen égesd meg, vagy fedő alatt, vagy heve párászában. Mikor meghűl, azt
törd meg jól, szítáld meg szépen, az hályogosszemű embert fekesd hanyattán,
ereszd az szemében, egy tyúkmonysültig fededjék veszteg, azután felkelhet biz-
vást.
- 530 [16] *Szemfájásról.* Az vérehulló füvet főzz meg mézben, szürd meg, ereszd az
szemben.
- 531 *Szeme az kinek igen csipázik.* Végy mézet, témsót, temejét, tyúkmony fejérit,
ezeket törd össze, kösd az szemére.
- 532 *Hájogról való jó.* Az fürjet meg kell fogni merőn, meg kell főzni igen erősen,
annak az zsírját le kell szedni, szépen ívegben kell tenni, az földben kell tenni,
tizenötöd napig ott kell tartani, és azután ki kell venni, meg kell olvasztani,
[17] három nap háromszor három cseppet az szemében kell eresztetni, ha negy-
ven esztendő hályog volna is, meggyógyul vele, ha nem termés.
- 533 *Szemkönyvezésről.* Az ugorkának szeletit kösd az homlokodra, mikor ideje va-
gyon.
- 534 *Azonról.* Törd meg az útifüvet, levét facsard ki, avval mossad szemeidet.
- 535 *Faolajban ereszsz* temejét, azt ereszd az szemben.
- 536 *Szemkönyvezésről.* Főzz meg az lenmag pogácsát borban, azt kösd az homlo-
kodra.
- 537 [18] *Szemvilágról.* Az veres mák rózsájának vedd vizét, azt ereszd homályos
szemeidben, igen jó. Meg az veres mák tövét is kösd az nyakadban, hordozd
el.*
- 538 *Ugyanazonról való.* Az földi mogyorónak gyökerét főzz meg vízben, avval
mossad szemedet, ha homályos.
- 539 *Szemnek való zöld vizet így csinálj.* Egy marok tiszta búzát vess egy tiszta
rézmedenczében, meg egy marok lágy söt, tölts fehér bort reá, hogy két újjnira
felyül haladja az buzát, s ott hadd álljon egy hétig. Egy tiszta lapotkával kever-
gesd napjában, befedvén az edént tiszta helyen, és az megzöldül szépen, [19]
és avval mossad fájdalmas szemeidet vagy kenjed minden nap.
- 540 *Az igen vérmes szemnek való.* Asszú szurokfüvet, majorántot, polyét, borza-
virágot ronsolj össze és vagdalj össze, tégy egy kevés sáfránt is közé, csinálj
apró szatkokat gyenge ruhából, azt tölts ezekből az ronsolt füvekből, virágok-
ból, azokat osztán főzz meg fehér erős borban, abból végy ki egyenként egyet-
egyet, nyomd ki az levének az nagyját, az szatkót tedd melegen az szemedre,
úgy pároljad az szemeidet naponként gyakorta, és megtisztítja szemedet az
ilyen párlás szépen.
- 541 [20] *Szemfájásról való.* Végy rutát, kömént, czelidóniát, de az czelidónia ke-

vesebb legyen az többinél; ezeknek mind együtt vedd vizét, avval mossad fájós szemeidet.

- 542 *Új hályogról való.* Föld meg az gyuk(mo)nyat (így) jól, annak székit vedd ki, tölts meg az székinék helyét fejér égetett gálicz kövel, boríts öszve, esmét tedd öszve ismét egy czérnával, tedd egy tiszta mázos edénre vesszőcskéket által az edény száján, tedd egy nedves pinczében, annak leve csepeg ki az gálicz kőnek, azt ereszd az szemben.
- 543 [21] *Ugyanazorról való. Új hályogról.* Egy-egy tyúkmonyban az menyí férne, annyi euphrásia víz, útifű víz, rózsavíz, kömény-víz, elegyíts öszve őket, vagy ha csak kömény víz lesz is, vagy az melyiket kaphatod, abban tégy égetett témsót, égetett gálicz követ, mindeniket két-két potura nyomót, forrald fel őket, egy kevés nádmézet is vess bele, ha meghűl, evvel mossad könnyező szemeidet.
- 544 *Az szemről szítató flastromot így csináld.* Vég 6 vagy 7 kőris férget, fejéit, lábait vesd el, az többit törd meg egy mozsárban, keverd egy dióni savanyú kovászbán egy kevés égett borral együtt, kend egy negyed rész [22] telérni ír-hára vagy ruhára, ragaszd az két füle tövére, álljon egy nap vagy egy éjjel rajta, alattok sárvízzel teli hólyag szivódik; azt fahaszd meg, ragassz egy darab káposzta levelet, nyersert reájok, hogy lasson lasson szivárogdogáljon belőle az rútság.
- 545 *Meg más ismét.* Az ötvesek piskolcznak vagy antimoniomnak [hivják], azt tüzesíts meg, olts meg, vagy kömény vízben, vagy vérehulló vízben, vagy euphrásia vízben, vagy [23] borzavirág vízben egy néhányszor meghevítvén és bele oltván egy néhányszor, szűrd meg tiszta ruha által, azt ereszd az szemedben, ismét tiszta ruhát márts bele, azt kösd éczakára az szemedre. Hogyha ugyan homályos az szemed, mintha szítán által látnál, azon vízben egy kevés gálicz követ és tiszta salétromot, azt ereszd az szemedben és tiszta, tépett ruhát áztass meg benne, azt tedd az szemedre, kösd be vele. De ha még sem szűnik meg, hanem mintha pókhálón néznél által, ugyanazokhoz [24] tégy egy kis szalamiákokat és így az új hályog az szemedből szépen kitisztul.
- 546 *Hogy peng az szemre* ne rohanjon az hévséggel való rútság, így cselekedjél. Az csilyánnak az levét facsard ki, annak levével buza lisztből csinálj téstát, jó lágyat, kend ruhára, ragaszd az homlokára, vak-szemeidre.
- 547 *Az fájdalom szemből* hamarjában egy kis borban eressz egy nádmézet, az is jó igen.
- 548 [25] *Még ugyan szemfájásról.* Főzz meg egy tyúkmonyat keményen, vedd ki az székit egészen, az fejérit peng hints meg égetett, megtört gáliczkövel, tört gyömbérrel és szököfűvel, álljon úgy egy darabig, azután tiszta ruha által mind azoknak levét facsard ki, eressz egy-két cseppet az szemben, benne.
- 549 *Az vén borzafának* apró fekete gombáját ásztasd meg borzavirág vízben, akár kömény vízben, tedd az szemedre, igen-igen hasznos meg az száj-, fogfájásra is.
- 550 [26] *Az kinek szeme vérben áll.* Az kökényfának mohát szedd meg, veld hév forró vízben és szűrd meg és mohát két ruha között az fájós szemedre, igen jó.
- 551 *Az kinek pecsenyés az szeme.* Crispánt, égett temsót, gyömbért, nád mézet, aloes, rózsavíz, mind ezeket meg kell törni, szűrni és ezzel kell kenni.
- 552 *Szomjúság enybitő* legjobb az üröm; jó egy árpa szemnit bévenni az szomjűhozó betegnek, kiváltképpen az vízi kórságosnak.

[27] *Következik orrnak nyavalyáról való tracta orvossági.*

- 553 *Az kinek orra vére jár felette igen.* Gyapotat márts tentában, csinálj kerőt az orrában, mely orra lyukát megteli, menten megáll.

- 554 *Más.* Az új disznó ganét erős eczettel elegyíts meg, azt szagoljad.
- 555 *Más.* Papirosat, tyúkmonyhéját égesd meg, azt fűjják az orrában, de az száját vegye teli vízzel, hogy az szájában ne menjen az por.
- 556 Ismét az csilyánt törd meg, facsard ki az levét, vagy három kalánnal igyál meg benne, ugyan az orrodban is szívhatod hasznoson.
- 557 [28] *Vagy.* Főzz tiszta vizet az gyükerével, azt igyad.
- 558 Ha csak az szájadban tartod az gyükeret is, használ igen.
Az csilyán levével csinálj tésztát, ragaszd az homlokára.
- 559 Ismét csilyán tövel, salétrommal főtt víz legyen itala gyakorta.
- 560 *Ha megvarasodik belől az orra,* lágyíts meg lúd hájjal, vagy hájjal vagy új vajjal.
- 561 Ismét főzz meg az árpakását jó sűrűn, annak sűrű levében vess mézet, avval mossad.*
- 562 [31] [...] nak levét bocsásd az fülben. Ismét főzd meg az ürmöt, szapora fűvet tejben, azzal pároljad töcséren az füledet.*
- 563 *Az belső fülfájásról.* Üti fűvet, ebszőlőt, székfűvet, méh fűvet főzz meg édes tejben, tégy az edényre egy töcsért, úgy párold az füledet.
- 564 *Az fültöve dagadásáról való.* Fejér mályva gyükerét, fejér liliom gyükerét, faolajat, sáfránt tejben főzd meg, de elsőben az gyükereket roncsold meg, úgy főzd meg, pép lesz belőle, kösd reá egy nehányszor.
- 565 [32] *Az fültöve dagadásáról.* Fejér mályva, fejér liliom tövet, egy vagy két fűgét törjenek össze, egy kis faolajat is ereszszenek bele, egy sáfránt is, ha mind nem kaphat(ni), az melyik kaphatni, azt főzzék meg sáfrányos tejben.*
- 566 *Fülzúgásról.* Főzz meg az kék káposztát vízben jól, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
- 567 [33] *Ismét azonról való.* Az vasszart vagy salakot törd meg jól, főzd meg erős eczetben, hétszer egymás után így cselekedjél, míg elapasztja az levét, azt szüörd le, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
- 568 *Fülzúgásról, azonról való.* Nyúlnak epéje is jó bele eresztetni, egy kevés mézzel és égett borral elegyíteni köziben. Kecse epéje is jó azon formán; fogoly madár epéje is jó, azon formán élj vele. Csuka epe is jó.
- 569 [34] *Ugyanazonról való.* Tört borsot, székfűvet vereshagyma kifacsart levében azt főzd meg, szüörd meg, azt ereszd az fülben.
- 570 *Azonról való remedium.* Ürmöt, szaporafűvet főzd meg tejben, annak meleg párájával pároljad az füledet, tölcseren által bocsásd az füledben, az kisebbik végét az füledben, egy néhány napig cselekedd.
- 571 *Azonról való ismét.* Főzd meg az disznó babot vízben jól, szüörd le az levét, avval pároljad az füledet.
- 572 [35] Így is élhetsz vele. Nyülepét vagy kecske epét vagy csuka epét, az melyiket kaphatod vereshagyma kifacsart levével, egy kis mézzel s égett borral habard össze jól, melegíts meg össze, ereszd az fülben.
- 573 *Ismét azonról való.* Az hangya tojást ronts meg, jól elegyíts össze vereshagyma kifacsart levében, egy ruhában facsard ki az levét mind együtt, s azt ereszd az fülben.
- 574 *Azonról való.* Az nyers körisfát tedd az tűzre, annak olaja jü, ereszs egy kis égett bort köziben, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
- 575 [36] *Az fülzúgó ember* penig rágjon mindenkor vagy corijandromot vagy köménymagot.
- 576 *Vagy.* Vereshagyma kifacsart levét égett borral egy keves terjeggel timporálj össze, azt ereszd az fülben; faolaj is jó, azon módjával élni ve(le).

- 577 *Az süketségről és nebezen ballásról való.* Az szököfüvet vesd eleven szénre, annak füstivel füstöld az füledet töcséren által.
- 578 *Azután.* Törd meg az zászpát, tölts égett bort reá, áztasd meg, mikor meg-
ázik, szürd le, azt ereszd az fülben egy nehányszor.

[37] *Következik az szájban való nyavalyákról.*

- 579 *Fogfájásról való remedium.* Főzz meg az izsópot vízben, vedd az fogadra egy nehányszor.
- 580 *Ismét más.* Az tárkont tövestől, az belindnek az tövét főzd meg eczetben, vedd az fogadra egy nehányszor.
- 581 *Más.* Az borzafának belső zöld haját hánts le, főzd meg tejben, az[t] vedd az szádban egy nehányszor. Az fekete gyopár is jó azon formán.
- 582 *Fogfájásról ismét.* Az fekete nadálynak az tövét törjék meg, mint az pépet, azt kössék homlokára, nyakára ruhára kenven.
- 583 [38] *Azonról való, fogfájás[ról].* Polyét vagy szurokfüvet főzzék meg erősen eczetben, annak meleg páráját ereszszik az fülében.
- 584 *Az petrezselyem mag is jó,* ha megtörik útifű vízben. Gyúrd viaszban, tedd az fogadra.
- 585 *Fekete fogról való orvos[ság].* Rózsa pogácsát főzd meg erősen eczetben, ezzel kenjed fekete fogaidat.
- 586 *Odvas fogfájásról.* Az szököfüvet főzd meg vízben, tedd ki egy tányérra, törd meg, tedd az udvában, megáll vele harmadik tételen.
- 587 [39] *Ismét.* Az fogfájó ember tegyen fülében, az mely felől fáj az foga, az fülében egy gerezd fokhagymát.
- 588 *Fogfájástól.* Gallest főzd meg eczetben, igen jó avval mosni fájdalmas fogaidat.
- 589 *Azonról való.* Az cserfának belső veres haját főzd meg borban, avval mosd szájadat gyakorta.
- 590 *Vagy.* Ebtejnek levében törjön tömejét aprón egy kis keményítővel össze, azt tegye az fogra.
- 591 *Az kinek az fogától dagadt az orczája.* Témsót, gallest törj apró porrá, szűrt szurokkal melegíts össze, vond ruhára flastrom formán, [40] vond ruhára, kösd az orczájára.
- 592 *Vagy.* Szent György virágának az gyökerét kiásván, mosd és aszald meg, azt eczetben áztasd meg, azt az eczetet vedd az tenyeredben, onnat szídd az orrodban, az mely felől az fogad fáj. Szíttasson hójagot is az füle tövéen, igen hasznoson.
- 593 *Ismét.* Ebszólónek, fülfünek leveit facsard ki, tölts három annyi édes tejet hozzá, sáfránt forrald fel, márts ruhát bele, ragaszd az orczádra, az hol az fogad fáj, vagy égett boros meleg ruhát teríts reá hamarjában.
- 594 [41] *Azonról való jó.* Az hunyor levelét, belindfű gyökerének az lehántott haját, mindenikből egyaránt vévén, főzz meg eczetben – rózsa-eczet jobb –, avval mossad az szájadat.
- 595 *Meg ugyan az fogtól dagadt orczáról.* Végy fűgét, törd meg erősen, fejez kenyérbelet, csilyángyökeret törd meg jól, azt az tört fűgét, kenyeret, tört csilyángyökeret főzd meg sáfrányos tejben erősen, vond ruhára, kösd az orczájára, új[i]tván gyakorta, ha meghül.
- 596 [42] *Az fájdalmas fogú ember főzzön asszú komlót eczetes vízben, azzal mossa száját, az orczájára tegyen égett boros meleg ruhát.*
- 597 *Ugyanazonról való.* Sült almának az kásás belit, eczetes korpát, faolajat,

sáfránt, belindfünek kifacsart levét öszveelegyítvén, flastrom formán vond ruhára, kösd az orcájára, az hol az foga fáj.

598 *Más azonról.* Két tyúkmonynak az fejéit keplüd meg erősen rózsavízben, töltsed lencsepüre, tört borssal hints meg felyül, az egész o[r]czáját boríts be vele néhányszor.

599 [43] *Kisebbik zászpanak levét* ha megtöröd, az fájdalmas fogat ha megkened vele, kivész, csak az többit oltalmazd tőle igen.

600 *Fogfájásról való.* Ha megégeted az tabákot és annak hamvával dörgölöd az fájdalmas fogat, szünik vele igen.

Következik az inyről, fogbusáról, és izről, nyelvről, nyelvnek békájáról való orvosságok.

601 *Az kinek iz eszi az száját s fogát.* Végy temsót, erős eczetet, kökényfának az gyükerének az haját, izsópot, mályvát, főzz meg igen jól, avval mossad az szájadat minden gyakorta.

602 *Izről való, nyelvcsapjáról.* Fekete gyopár vize igen jó mosni vele, még az nyelv csapját is meggyógyítja jól.

603 [44] *Ugyanazonról való; izről.* Ökörfark levelet főzd meg eczetben, mossák az szájadat, még fogadat is meggyógyítja, ha az iz eszi az fogadat, csak vess temsót bele.

604 *Az inynek és fogbusának orvos[sága.]* Asszú harangvirág levelét, zsályát, rutát, szerecsendiót, egy kevés temsót törd és szitáld meg, mindezeket keverd el színmézben, hogy mint egy hígkenő, olyan legyen, avval kenjed az inyedet gyakorta.

605 *Ez is jó igen.* Tölgymakknak az tokját, galest, pomagránátot, mindenikből egy-egy lottot törd meg daraboson, tölts savanyú veres bort reá, meg annyi vizet hozzá, süss tüzes vasat bele egy néhányszor, [45] vess egy kevés témsót is bele, hogy szorítóbb legyen, avval mossad szájadat.

606 *Meg ugyan azonról való.* Végy veres rózsát, útifüvet, rutát, sályát, vagdald öszve egy-egy susták nyomót, crispánt, tömejét, mastixot, temsót törd öszve, főzz meg eczetes vízben, míg fele elapad, azután az levét leszűrven, osztán olvaszsz el benne két lott rózsamézet, igen hathatós ez, és ezzel kenjed az inyedet.

607 *Szájról, inyről való.* Az kecskerágó fának levelét főzz meg mézes borban, mossad az szájadat vele, még az dagadást is meglohasztja szépen.

608 [46] *Az nyelvnek békájáról.* Tiszta forrás vízben hányjon borzafa gombát, arról igyék.

609 *Azonról való.* Végy szurokfüvet, tárkont, főzz meg mézes vízben, avval mossad.

610 *Vagy.* Mézeld meg az eczetet, vess tört gyömbért bele és szalamiákat, meg is fokasztja, meg is gyógyítja szépen.

611 *Az kinek az torkában az nyelv csapja rothad, arról való.* Rutát, zsályát, izsópot főzd meg, fele víz, fele bor legyen, és három lott témsót vess bele, evvel éjjel, nappal mossad, dörgöljed gyakorta igen.

612 [47] *Azonról való izről.* Az petrezselyem levelét aszald meg, kinek negyed része legyen tört és szitált bors, elegyíts mézben, melegíts meg, és mind estve, reggel kend vele gyakorta.

613 *Büdös szájról.* Zsályát, útifüvet, izsópot, székfüvet kenyér haj alatt borban főzz meg, éjomra azt igya minden nap melegen belőle.

- 614 *Az ki pengig sárgul arczul.* Az békalencse füvet aszald meg, törd meg porul, higan sült tyúkmonyban add megenni egy néhányszor.
- 615 *Ismét szájról, inyról való.* Az belíndfünek gyökerét főzd meg eczetben, mossad az szájadat vele minden nap.
- 616 [48] *Szája az kinek felfőtt.* Végy zsályát, rutát, rózsapogácsát, narancsalma haját, témsót; ezeket borban meg kell főzni erősen kenyérhaj alatt, cvvel mossad szájadat éjjel nappal.
- 617 *Az nyelvről való.* Ha nyelve kisebesedik vagy megfeketedik, salétromos rózsza-mézzel kell kenni és szüntel tartson vékonyon szelt szalonnát rajta.
- 618 *Avagy.* Fülfüvet, vegye el vékony haját róla, úgy tegye az nyelvére rózsza-mézben mártván elsőben.

[49] *Következik az torokról való orvosságok renddel.*

- 619 *Torokfájástól való; torokgyék ellen.* Az fokhagymát törd meg jól, kösd az torkára, az feje tetejére, süss keményen egy tyúkmonyat, hasíts ketté, kösd az lágyára, az mint elállhatja. Ez minden torokfájásban igen jó.
- 620 *Azonról való.* Keress meggyet, főzd meg eczetben, kösd az torkára hamarjában.
- 621 *Torokgyék ellen való.* Az eczetet torkában kell tölteni, kiül pengig az ürmöt temsóval egyben kell törni, az torkára kell kötni.
- 622 *Az torokgyékra.* Varadicsot hév vízben önts meg, kösd az torkára, hamarjában jó; tégy jószagú balha füvet is kiziben.
- 623 [50] *Torokfájásról való.* Az ebnek fejr asszu ganéat törd meg, szítáld meg, az fecskének égetett, hammával csináld össze mézben, ó hájban elegyts el, kend ruhára, köss bé vele egy néhányszor. – Galamb gané is igen jó az torokfájásra.
- 624 *Torokgyék ellen.* Faragjon egy darab szappant, meg egy öszvemarok len-maggal főzz meg sáfrányos tejben, péppé válik, kend ruhára, kösd az torkára.
- 625 *Meg ugyanazonról való.* Az görög fejrét meg kell aszalni, meg kell törni, meg kell szítálni [51] és nádcsőben kell venni, két felől az nyeldekölje alá kell fúni.
- 626 Ugyanezen ebszart törd meg, mikor megszárad, cserépben kell tenni, mézet bele, kormot, vagy hat szem borsot avagy többet is kell bele törni, az szén-nél össze kell főzni, csepűre kell önteni, az torkára kell két felől kötni.
- 627 Ezen görög fejrét egy kalán borban bé kell innya adni, de ő ne tudja, az beteg, mit adsz bé innya.
- 628 *Még ugyan ez nyavalyának nagy fájdalmát így vontasd ki.* Ménlónak az ganéját száraz meg egy fazékban, [52] de az fazék új legyen, az kiben megszárazod, és mikor megszáradna az szénnél, de az lóganét szárazon elegyíts meg ő hájjal, úgy melegíts meg az szénnél, úgy melegen tedd az fájó helyre egy néhányszor.
- 629 Mégis ezen lóganét egy kis borban meg kell főzni, meg kell innya adni, de ő ne tudja, az beteg.
- 630 *Még is torokgyékről.* Zsályát, rutát, izsópot, petrézselymet, fokhagymát, mézet törj össze, kösd reá hamar, javul vele.
- 631 [53] *Azonról való ismét.* Egy fecskefészket roncsolj és törd meg jól, szítáld meg, főzd meg sáfrányos tejben, kend ruhára, avval kösd az torkát.
- 632 *Ugyanazonról való.* Mályvarózsát, fejr mályva gyökerének az héját főzz meg borban, mint az pépet kend ruhára, kösd az torkára, de ha nagy az fáj-

- dalma, azt is sáfrányos tejben kell főzni, változtasd más meleggel ismét, gyakorta, úgy veszed hasznát.
- 633 [54] *Ha megfakad az torokgyék, témsós méhserrel gyógyítsad.*
- 634 *Következik az csöcsfájásról.* Vedd az galagonyafának az mohát, szedd meg, önts meg vajas vízzel, párold meg elsőben az levével, azután kösd reá az mohát az csecsére.
- 635 *Még ugyan csecsfájásról.* Fejér mályva gyökerét megtörve, szítálva főzd meg faolajban vagy új tejben, azt kösd az fájós csecsre.
- 636 *Hogyba megdagad és igen fáj, tyúkhúr füvet főzz [55] meg vajas vízben, azt kösd reá.*
- 637 *Ha ki akar fakadni, borzavirágot főzz meg faolajban, azt kösd reá.*
- 638 *Ismét faolajban juhganét elegyíts el, mint az pépet, azzal kösd be.*
- 639 *Vagy apró bojtortján levelét mézben és vajban ránts meg, avval kösd be.*
- 640 *Hogyba ugyan szenvedhetetlen fáj.* Vízi tormát, – derecsének is hívják, bekabungát főzd meg eczetben, azzal kössed.
- 641 *Ha csecsbimbója kel meg.* Fejér viaszat faolajjal olvassz össze, avval kenjed.
- 642 *Ha fenétől félted, szederjesedik, tehát az ebnyelvű füvet főzd meg boros vízben, azaz cinoglosát, avval kössed.**
- 643 *Hogyba az tűzesség után megkeményedik s kövesedik, így cselekedjél vele.* Káposzta levelet, bablisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört mályva gyökerét főzd erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd vele, ha az meghül, meg mást reá ismét.
- 644 *Igy is jó igen.* Az mályva gyökerét törd meg jól, szitáld meg, főzd meg faolajban pép formán, kend ruhára, ragaszd reá egy néhányszor.
- 645 [57] *Még ugyan csecsfájásról.* Útifüvet törd össze mézzel, köss bé vele hamarjában.
- 646 *Még ugyan csöcsfájásról való.* Útifűnek, köménynek, kapornak magvai, egy tyúkmony fejéret törd össze, kösd az fájós csecsre.
- 647 *Az kinek teje nincsen.* Igya meg az bort vajjal, az köménymagot borral, az sályát eczettel, leszen teje tőle.
- 648 *Ha igen szaporodik az teje, rágion nyakas tök leveleket, megtörve kösse az csecsre, apad vele.*
- 649 *Ismét főzze meg az új kömént borban, igyék háromszor napjában benne, leszen attól is teje.*
- 650 [58] *Hasonló formán élj az petreselyem levelével is, megtörve kösd az csecsedre.*
- 651 *Azonról.* Az fejér mályva gyökerét ha megfőzöd, rólla iszol.
- 652 *Következik az burutról.* Az izsópot vagy olajjal vagy vajjal vagy mézzel össze főzöd, igen-igen jó, melegen megeszed.
- 653 *Az fájó fejedet kened homlokodat, vak szemeidet véle, igen jó arra is.*
- 654 [59] *Még ugyan burutról.* Törd meg az foghagymát min[den]estül fogva, kend meg melyedet, vak szemedet, tenyeredet, talpadat vele, igen használ.
- 655 *Az fojtogató burutról.* Az petreselyem gyökeret és répát ásd meg, törd meg, eczetben igyad éjomra minden nap.
- 656 *Az burut miatt fáj az melye.* Az kakukszékfűre tölts meleg eczetet, jó melegen kösd az melyedre.
- 657 *Az fulladozásról.* Az retket reszeld meg, levét facsard ki, jó nádmézesen egy kalánnal beiszod napjában, de újtsad, mert hamar meggyógyosul.

- 658 *Azonról való ismét.* Az veres káposztát törd jól meg, [60] levét facsard ki, két annyi mézet tégy hozzá, kalánnal napjában éjomra végy be.
- 659 *Az melyét kiül kenjed jó melegen,* törd meg az lenmagot, fejér mályva gyökerét főzd meg vajban, avval kenjed, de hanyattá fektesd az hurutost, hadd hasson az tüdőjére az orvosság, úgy használ legjobban.
- 660 *N. B. Fulladozásról.* Veronica marti laput főzd meg borban, vess egy kis örmeny gyökeret is bele, úgy igyad jó melegen éjomra.
- 661 *[61] Meg ugyan fullasztó hurutról.* Izsóp vizet és vékony fejér bort elegyíts össze, olvaszsz el benne szalamiákat, abból igyál éjomra, szemlátomást használ ez.
- 662 *Meg ugyan fulladozástól.* Főzd meg hamarjában az fejér ürmöt borban, jó melegen igyad éjomra.
- 663 *Szívnyillásról való vagy fájásról.* Az izsópot aszald meg, törd meg, főzd meg borban vagy serben, melegen úgy igyad éjomra minden nap egy darabig.*
- 664 *Meg ugyan az melyfájásról.* Főzd meg az csombort, igyál arról jó melegen éjomra.
- 665 *Melyfájásról való.* Az gergyánfának levelét szedd meg, főzd meg borban, azt igyad jó melegen éjomra. Az magva vagy gyümölcs is jó.
- 666 *[62] Kutyamarásra való igen jó.* Az tyukmony székit keverd össze tiszta búza lisztlánggal, kend ruhára, ragaszd vele gyakorta, igen jó ez arra.
- 667 *Azonról való, ebmarásról.* Új tejben törj foghagymát, törj temejént is bele, ragaszd az harapásra ruhára kenven, valet.*
- 668 *Hurutról való jó, igen-igen jó.* Az vereshagymának az fejérit válaszd meg, azt süsd meg, tisztíts meg, azt jó nádmézes vajban hánni és jó melegen éjomra élni vele egy jó darab ideig, probat[um.] [63] Ez orvossággal igen élnék Németországban, veszik is hasznát.
- 669 *Nyillásról való jó.* Izsópot, lilomnak az tövét főzd meg fele bor, fele vízben erőssen, vess köménymagot bele, egy kis mézet is bele, úgy igyad melegen éjomra napjában háromszor.
- 670 *Nyilalásról való jó.* Fejér ürmöt, földi borza gyökerét négy újnit, az ruta levét, törd meg őket jól, tölts erős eczetet reá egy messzelt és egy nap álljon rajta és szürd le róla, tölts üvegben, de mikor innya akarsz adni, tölts egy kevés bort is köziben, úgy adj innya.
- 671 *Nyillásról való ismét.* Főzd meg az istenfáját, annak levét jó melegen éjomra idd, vess mézet bele.
- 672 *[64] Meg más azonról való.* Ódalnyilalásról való. Az kék káposztát törd meg jól, levét facsard ki, az levét főzd össze nádmézzel, azt nyalogassad napjában éjomra.
- 673 *Az kit szíve fogna.* Végy cziprust, puszpángot és rutát, ezt főzd meg borban kenyérhaj alatt, jó debonus ármenust vess bele, úgy főzd meg jól, úgy add meginnya éjomra melegen.
- 674 *Az erős nyillásról.* Izsópot és kék lilomgyökeret főzd meg, fele bor, fele víz legyen, vess köménymagot is bele, egy kis mézet is ereszsz bele, azt igyad éjomra melegen.
- 675 *[65] Ódalnyillásról való.* Egy susták nyomó fényes kormot megtörve, szítálva idd bé pápafű vízben, takaródjál be véle, igen jó ez egyben.
- 676 *Szűdobogásról való.* Az buglosa ökörnelyvű fű vize, ha gyakran iszik belőle, az rút vért kitisztítja az szívből és örvöndezteteti az embert.
- 677 *Szívnyillásról való.* Fenyőmagot, szökfüvet, mézet főzz meg, az hol nyilalik, kösd reá, megáll vele.

- 678 [66] *Vagy úgy csináld.* Törd meg az fenyőmagot, szökfűvet főzd meg mézben, az hol nyilalik kösd reá, megáll vele.
- 679 *Kopotnyak baszna.* Három vagy négy levelét megtöröd mézben, megfőzöd, beveszed, szívnyilalást állat.
- 680 *Ugyanazorról.* Az lúd bőr is igen jó az szívfájástól, ha megtöröd, meleg borban beiszod.
- 681 *Szívodobogásról való.* Az vén szarvasnak szívében vagyon egy kis csont, azt vedd ki, azt törjék meg jó aprón, azt igya be borban.
- 682 [67] *Ismét azonról való igen jó.* Az csukának az állacsontját, meg annyi rák örvént törj össze, idd be borban.
- 683 *Meg ugyan szívnyilalásról.* Szent-György virágot törd meg, jó aprón szitáld meg, idd bé égett borban.
- 684 *Szívnyilalásról ismét.* Ugyanezen végre reszeld meg az szarvasnak szarvát, annak reszelt porát főzd meg tiszta forrás vízben, azt igya rendszerént való italában.
- 685 Azonban mind jók, mint kerti, mind mezei menta vizei innya.
- 686 Igen jó az veres mogyoró bélnek belső héját is megtörni, csuka állal együtt beinnya.
- 687 [68] *Nyilalásról.* Ezen végre fejei liliom tövet törd össze [ve] ó hájjal, mint az pépet kend ruhára, ragaszd az ódalára, az megfakasztja belől való kelését, hurttal kitisztul és ez meglévé, így cselekedjél.
- 688 Végy fejei mályva gyökerét, fejei liliom gyökeret, vijola levelet, székfű virágot, borzafa virágot és lenmagot törj össze erősen, azután hányjad sáfrányos tejben és főzd meg erősen, rakjad ruhára és az ódalát, kösd be vele, ez megfakasztja az belől való kelevént szépen.
- 689 [69] *Nyilalásról való.* Kannak az agyara, melyet aprón meg kell törni, egy susták nyomót be kell innya pápafű vízben vagy székfű vízben, vagy csak borban is jó.
- 690 *Azon nyilalásról való.* Főzd meg az somkórót és székfűvet borban jól és márts ispondiát vagy gyenge lágy ruhát bele, facsar ki az nagyjából és jó melegen tedd az fájós ódalához, míg meghül, meg mást.
- 691 [70] *Azon nyilalásra igen jó.* Főzd meg az székfűvet és somkóró levelet és virágát eczetben jól, azzal öntözd meg egy darab nemezt, vagy egy darab vastag pokroc-z darabot, annyit, az menyit az ódalát belepi, azt tedd két új hév téglá közé, hadd melegitse meg, azt jó melegen tedd az ódalára egy néhányszor, megszünteti az nyilalást hamar.
- 692 *N. B. Szívodobogásról.* Főzd meg erős borban akár kerti méhfűvet, akár mezei méhfűvet, köst az dobogó szűre, megáll vele szépen.
- 693 [71] *Igen jó huruttul való ez is.* Eczetes cibrében főzze meg az zsályát és tárkont, szűrje meg, úgy kell osztán felforralni; úgy éljen vele éjora melegen.
- 694 *(Rekedésről.) Azonról való igen jó.* Veronika, azaz marti lapu vize, földi borostyán vagy izsóp vizei mind jók az huruttul, mind pedig az nyakas tők virága rekedéstől. Huruttul is jó, csak borban főzzék meg, úgy igya.
- 695 *Az gyomor emésztésről.* Az zsályát fejei borban főzd meg, csombort, gyömbért, ó hájat, tyúkony fejeit timporalád össze, kend ruhára, [72] tedd az iha fejére.*
- 696 *Az gyomorban fekvő sárról.* Az apró ebtejnek ásd ki az tövét, hánts le az külső haját, azt hánd eczetben vagy tejben, álljon benne egy nap estig, tudni illik az ebtej tövének az haja. Azután törd meg, úgy adj innya, kiveti az sárt.
- 697 *Még ugyan sárról.* Három fő vereshagymát, fél lott gyömbért, egy marok

- borkövet, fél messzely káposzta levét, egy nehezék bécsi sáfrányt, ezeket főzd meg káposzta lévben, [73] hogy harmad részét elfővi, szűrd meg, add meg-innya melegen étel előtt 6 órával, minden rossz nedvességet kitisztít szépen.
- 698 *Gyomorfájástól való jó.* Ürmöt, fodorméntát, zsályát törd össze nyersen, hints meg borral egy serpenyőben, melegíts meg, kösd az gyomrára kül.
- 699 *Gyomortisztító.* Egy sustáknymó kopotnyak gyökeret törd meg, szitáld meg, azt idd bé borban, hadd vesse ki az rossz nyálás sárt és flagmát. Ez purgatio után törd daraboson, 7 vagy 8 szem borsot, úgy daraboson nyeld el. [74] Vagy csak hamarjában egy fokhagyma gerezdet, hánts le az külső haját, úgy nyeld el.
- 700 *Az mely ember ételt nem kíván.* Keress dinnyelevelű füvet, egy fő foghagymát, húsz szem borsot, ezeket törd jól össze, és ebben két nap kétszer egyék.
- 701 *Az kinek gyomra fáj.* Keress fenyőmagot, harminczegyet, égett bort, szerecsendiót, borsot; ezeket elegyíts egyben és add meginnya.
- 702 [75] Ha ugyan az sárt ki nem vetheti, igyék lágymeleg vizet, az újját vesse be az torkában;
- 703 De ha mégis nem mozdul az sár, tehát keress veres ciklát, retket, főzd meg vízben, kiveti az hamar.
- 704 Kül az gyomrára ürmöt, méntát, zsályát nyersen törj össze, erősen hints meg borral, tedd egy serpenyőben, melegíts meg jól, rakd ruhára, kösd az gyomrára.
- 705 [76] *Gyomornak minden betegségéről.* Keress millefoliomot, bétunikát, turbolyát, mindeniket egyaránt, ezeket megaszald, megtörd porrá és mézzel elegyíts meg és főzd meg, azt egye éjomra egy nehányszor.
- 706 *Az gyomornak erőtlenségetől, csömörtől, étel nem kívánástól.* Reverius híres doktor írja, hogy az fokhagymának gerezdit hántsa meg, az külső hajától tisztítsa [77] meg, az belső haját hagyja rajta, úgy egészen nyelje el, mikor lefekszik. Az belső haját ezért kell rajta hadni, hogy ne bőföggjön az torkára fel, tudniillik az flagmát ez hozzá szíja, kiviszi.*
- 707 *Ugyan gyomorfájásról.* Az fodorméntát törd jól meg, levét facsard ki, elegyíts meg eczettel és jó savanyú kovászt gyúrj meg vele és kend ruhára, raszald az gyomrára.
- 708 *Még ugyan gyomorfájásról ismét.* [78] Az székfű virágát forrásvízben főzd meg, azt igya melegen.
- 709 Még jobb, az kömény magot daraboson töröd, úgy főzöd meg, úgy iszod melegen.
- 710 *Gyomorfájástól ez is jó, súlyra is igen jó.* Az tarkalevelű hunyort aszald meg, avval füstöld az sült, de az gyomorra eczettel törd össze, de az eczet meleg legyen, úgy törd össze az hunyorról, rakd ruhára, úgy kösd az gyomrára.
- 711 [79] Ugyan ezen tarkalevelű hunyort törd meg porul, nádmézes borban idd bé; valet.
- 712 *Ugyan gy[o]morfájásról.* Akár borsot, akár gyömbért daraboson törd, úgy nyeld el, mikor lefekszel.
- 713 *Az étel kibányásról és nem emésztéséről, csuklásról való.* Az hányás után piritott kenyeret egyék mindjárt, vagy jó törjéket egyék vagy eleven gyömbért. Kívül ürmel, méntával be kell kötni az gyomrát.
- 714 *Azonról.* [80] Az babnak vagy lencsének második levét ha iszod, ha még is erőltet az hányás, egy fő vereshagymát hasíts keresztül, azt szagold, mindjárt

- visszaveri az hányást. Kezeit tartsa hideg vízben, egy ruhát márts meg hideg vízben, tegyék az nyaka körül, az torka alatt tartson egy tyúkmonyat.*
- 715 [81] Az csuklástól penig, ha az gyomor teliségétől vagyon, tartsa meg az lélegzetet egy darabig és úgy melegen nyelje el, megszűnik. Ha másképen igen csuklik, főzze meg az körtvélyfa levelét borban, azt igya.
- 716 *Az gyomrát fájtató ember.* Ugorka, denye, disznótök magvait törd meg, útifű vízzel csinálj tejet belőle, azt idd meg éjomra melegen.
- 717 Ha útifű vizet nem kaphatsz, főzd meg borban, jól erősen facsard ki az levét, abban is jó.*
- 718 [82] *Igen jó flagmatisztító.* Az borzafának gyenge gyökerét ásd ki, mosd meg, főzd meg tejben vagy borban jól erősen, annak levében igyék egy kalánnal egy darabig.
- 719 *Emésztéssről való.* Az zsályát, csombort, gyömbért főzd meg fejr borban, tyukmony fejéit kösd az iha fejére.
- 720 *Szemölcsről.* Az fűzfának héját főzd meg erősen, avval kenjed gyakorta melegen, de eczetben főzd meg erősen.
- 721 [83] *Ugyan szemölcsről.* Juhgánét eczetben keverd el, avval kenjed melegen gyakorta.
- 722 Az nyírfá vesszőnek vedd olaját, avval kenjed gyakorta.

Következik az hasfájásról és vérhasról, bastekeerésről valók. Így következnek renddel.

- 723 *Hasfájásról.* Vedd az fenyőalmát, vesd az italodban, borban vagy serben vagy vízben megázván egy nap vagy egy éjjel, arról igyál.
- 724 *Hastekeerésről.* Szedd meg az pókhálót, tisztíts meg szépen, főzd meg mézben, kend új vászonra, kösd az kődöködre, meg mást, ha meghül.
- 725 *Vérbastól való.* [84] Cserefának gyenge jövését főzd meg borban vagy serben, annak levét igyad.
- 726 *Azonról.* Az igen avas túrót avas hájjal főzd öszve, azt add enni.
- 727 *Vérbastól való.* Az kemény sajtnak az karimáját apríts meg igen szép aprón, tiszta mézben főzd meg egy tiszta mázos edényben, hűts meg jeges vízben nyárban; télben meghül, ha kiteszed hamar.
- 728 Szelet kenyeret szeldelj, piríts meg, öntözd meg égett borral, gyűjts meg gorytyával, [85] és mikor elaluszik, hints meg tört gyömbérrel, azt edd meg, de az nap ne igyál, az orában megáll rajtad; ezt penig éjomra míveld.
- 729 *Azonról való, vérhasról.* Dióbél gerezdít kell megtörni, megfőzni vízben, mintegy italul, éjomra add meginnya.
- 730 *Ha azt akarod, hogy elálljon rólad az vérhas.* Tiszta szín mézben vess egy tyúkmonyat, főzd meg egy serpenyőben és mosd meg, és azután törd meg az gyömbért, és azzal hints meg egyet egy nap, mást más nap, meg mást, harmadikat harmad nap, [86] és ne igyál utána, tűrtesd az italtól magadat, minden kétség nélkül eláll rólad az vérhas.
- 731 *Ismét vérhasról.* Törd meg az veres téglát és párlúgban habard meg, kend egy ruhára, kösd az hasára, továbbá ugyanazon téglát törd meg, szitáld meg egy keményen sült tyukmonyban, add megenni.
- 732 *Az gyomorfájó ember.* Az kapormagot főzz meg jól mézben, ragaszd az gyomrodra kül.
- 733 *Vérhasról való párlás, jó.* [87] Ökörfark kórónak levelét, virágát, ürömvirágot rakj három szatkóban, főzz meg tejben erősen, hasát, alfelét kösd be véle, mindjárt újítsad, ha meghül, ismét.

- 734 *Ismét hasfájásról való.* Az útifüvet főzd meg borban, azt igyad gyakorta éjomra, türhető sütös melegen.
- 735 *Hastekerésről.* Az pirított kenyeret kend meg mézzel, hints meg tört bürökmaggal, szerecsendiót vagy gyömbért hozzá tevén.*
- 736 *Fuvalkodott hasról.* [88] Végy apiom <atraccél> füvet és az köménynek az tövét főzd meg vízben, és azt igya estve, reggel.
- 737 *Hasmenésről, vérhasról való ez is.* Tiszta vízben süss tüzes vasat vagy háromszor, végy égett földet, törd meg, szítáld meg, abban az vízben add béinnya.
- 738 *Vérhas fájásról.* Az keserű lapu gyökerét reszeld meg, ránts meg mézben, azt kell enni.
- 739 *Hasmenésről való, ha régi volna is, jó ez.* Az tarkalevelű hunyort törd meg jól, azt facsard ki jól az levét, nádmézeld meg, úgy igyék egy-egy kalánnal reggel reggel éjomra melegen.*
- 740 *Ismét vérhasról való.* Ürmöt, méntát, útifüvet, cserfalevelet, birsalmalevelet, tálmósó füvet, szerecsendiót öszve vagdalván és törvén, rakjad zacskóban, melyet főzz meg veres borban, atczélos vízben elegyíts meg, az zacskót kivévén, [90] jó melegen facsard ki az nagyját, kösd az hasára, avval pároljad, gyakorta újítván, ha meghül.
- 741 Ugyanezen beteg üljön lyukas székre, úgy is ezen füvekkel párolják, ezen füvekkel hév kovácskőre csorogtatván, annak párájával párolják, gyakorta változtatván, ha hül.
- 742 *Vérhasról való igen jó ez. Ugyanazonról való.* Tavasszal az tölgyfák tövén terem olyan vercs szőlőszem-forma gomba, ezt megszedvén, aszald meg, törd meg porul, útifüvízben add béinnya, igen dicséretes hasznos ez.
- 743 [91] *Vérhasfájástól ez is jó.* Keress árpalisztet, témsót bele jó bővön, mustármagot, földi borza virágának az levével gyúrd öszve az árpalisztet, főzd erősen meg, azt egyed, eláll rólad, ha régi volna is.
- 744 *Gelyesztákról és féregkről való orvosságok következnek.* Az izsópot főzd mézben, add megenni, igen jó.*
- 745 *Kiben az kígyó vagyon.* [92] Az hagymát főzd meg borban, add meginnya, menten kibújik belőle; még az kígyót is megöli. Akármí férget az emberben és marhában megöli, elhidd.
- 746 *Az kiben béka vagyon.* Az ménlónak vagy monyas lónak vedd az vizeletit, tégy egy kis eczetet is hozzá, add meginnya, mindjárt kibújik belőle.
- 747 *Az kinek féreg búik az fülében.* Az crispánt törd meg eczetben jól, annak levét ereszd az fülében.*
- 748 *Az békatojást tavasszal egy-egy nagy fazékban tedd fövényes földben, hagyd ott 3 holnapig; elsőben zavaros vízzé válik, azután megtisztul, evvel az vízzel minden féreg meghal, hogyha az fülben ereszted.*
- 749 *Ha penig az embernek az belében vagyon, ruhát márts belé, azt teríts az hasára egy néhányszor; megöli az férget.*
- 750 [93] *Gelyesztákról való remedium.* Főzd meg az fokhagymát tejben, add meginnya az levét.
- 751 *Azonról való remedium.* Az csengő korónak levelét, virágát törd meg, tedd ruhára, kösd az köldökére.
- 752 *Azonról való ismét.* Az szarvasnak szarvát reszeld meg, annak porát add meginnya.
- 753 *Azonról való.* Az gelyesztásnak köldöke körül kend meg mézzel, hints bé

- megtört s szitált bődöskő porával egy nehányszor. – Teríts békatojás vizer ruhát az hasára, mind megöli benne az gelyesztát.
- 754 [94] *Még ugyan gelyesztákról.* Az dictalmusfünek gyükerét főzd meg borban, azt add meginnya, akár pedig porul add béinnya.
- 755 *Azonról való.* Az mely gyermekben gelyesza vagyon, három kalán eczetet és tyúkmonyszékit, és azután vess új krétát bele és törd össze jól egy tálban, és add meginnya, egyszersmind az megnyit megihatik benne.
- 756 Az örménynek levelét törd meg mézben, kösd az farzsábára, igen jó ez egyben. De az fulladozásra is igen jó ez.
- 757 [95] *Gelyeszták ellen.* Az varadics kóró magvát törd meg, add meginnya vagy tejben vagy méhserben.
- 758 *Azonról való remedium.* Egy kis buza lisztlángot forralj fel tiszta vízben, azt add innya s enni.
- 759 Vagy az perjefüvet főzd meg, vagy az szárában indult búzát, vagy rozsot, add meginnya.
- 760 N. B. De mikor az köldöke táját békötöd az csengőfüves orvossággal, akkor egy kis lisztlángos vizet adj innya az gelyesztás betegnek, kivész.
- 761 *Gelyeszták ellen mind jók.* [96] Fejér üröm – isten fája, varadicskóró virága, magva, zöld fokhagyma szára, mályva –, vijola levele, föld epéje –, főzd meg eczetes vízben, kösd az hasára.
- 762 *Az igen gelyesztásnak.* Csinálj sajtból csapot, kenjék meg vajas mézzel, tegyék az alfelében bé jól, és mikor kiveszed, magával kihozza az apró gelyesztát. Ezt csudálhatod, ha nem láttál többet.

Következik immár az bősám megrekedéséről való orvosság az asszonyi rendről.

- 763 *Az bősám megállásáról.* [97] Annak csinálj feredőt ilyen füvekből és lábvizet: csomborból, borsfűből, kakukfűből, majoránából, fekete ürömből; feredgyék, lábát mossák meg, ugyan dörgöljék két lábát alá felé száraz ruhával. Az feredőhöz való füvekhez tehetni kömént, kaprot, somkórót is együtt, abban feredjék, az feredés után füstöljék azt az részt ilyen formán. Aprón vagdalt fahéjat, asszu fejér rózsát, szerecsendióvirágot, mirhát; egy tiszta paraszt fazékban vess eleven szentet, [98] arra vesd az szereket, az feredés után evvel füstöld.
- 764 *Ismét.* Törd porrá az kék liliom tövét vagy gyükerét, tegyenek hozzá sáfránt, szerecsendió virágot, igyék ebből az porból két mogyo[ró]nit reggel, estve egy kalánnal meleg borban.
- 765 *Avagy így:* aprón tört fahéjat, sáfránt, szerecsendió virágot azon formán meleg borban igyék meg.
- 766 Vagy az nyers kék liliom tövet reszeld meg, levét facsard ki, három annyi bort hozzá töltvén és jól megsáfrányozván, két-két kalánnal estve és reggel igyék belőle, ezek után járjon, sétáljon, meleg házban üljön, künn ne járjon egy darabig.
- 767 [99] Az babírt törjék meg, főzzék meg borban, azt igya.
- 768 Ismét végy egy susták nyomó gyontát és fahéjat, két potura nyomó sáfránt törd össze apró porrá, ennek harmad részét vedd bé edszer egy kalán meleg borban. Jobb estve bevenni.
- 769 Az szegény ember főzzön borban tyúkmonypirosító gyükeret – azaz rubia –, jó bővön, az leve veres legyen, melegen azt igya gyakran.

- 770 [100] *Ugyanazonról való.* Azon végre jó az levendula virág is, azaz spicinard, törd apró porrá, keverd mézben, egyed gyakorta.
- 771 Ismét hamarjában jó az savanyú kovász is, ha úgy nyersen egy fél diónt megcszik benne.
- 772 *Igen jó az bagolyborsó* leve is, ha megfőzöd, gyakorta iszod. Ezeken kívül ételedben, italodban ne maradjon ki az zsálya, rozmorint, fenyőmagos étkek vagy örménygyökeres italok, bor vagy scr. Ne heverjen, járjon, sétáljon meleg házban.
- 773 *Következik immár az vérfolyásról való;* [101] rend szerint egy néhány félék jók. Legelsőben is az karjait kössék meg az kendővel jó szorosan, és ezek után valami asszú cserfalevelet vess szénre, tudniillik eleven szénre, úgy füstöld az ágyékát. Savanyú veres borban süss tüzes atczélt, úgy igya.*
- 774 Főzzenek feredőt neki Salamon pecsétiből – gyenge gyükernek is híják –, gyükerestül, levelestül cserfa levélből, útifűből, egérfülből, tálmósőfűből, [102] vagy igyék vérkövet útifű vízben minden nap kétszer.
- 775 *Levendula,* azaz spicinárd virág, mindegy, az hős szám rekedéstől való jó.
- 776 *Vérfolyásról.* Az tyúkmonyhéjat törd jó aprón porrá, abból egy susták nyomót igyál be jó hajnalban minden nap útifű vízben.
- 777 Jó igen ezen végre az bába kalácsa, ha forrásvízben megfőzik, melegen issza. Jó az oltó is, ha 2 potura nyomót veres borban megiszol.
- 778 [103] *Igen jók útifűnek, egérfark fűnek, csalyánnak kifacsart levei, akármelyiknek leveit mézeld meg; jobb az nádméz.* Igen jó az gyenge cserfa jövősenek vizét venni, azt innya gyakorta.
- 779 Az diófa virága is igen jó, ha megaszalod, megtöröd, abból, mikor szükség, meleg borban igyál meg.
- 780 Azon végre tüzes aczélt olts az édes tejben, azt igyad, az vért sűríti és sós évvő erejét elveszi és keserűségét.
- 781 *Azonról való vérfolyásról.* [104] Főzd meg az gyenge csilyán leveleit borban erősen, míg elrohad, azzal jó melegen kösd be az ágyékát jól.
- 782 *Vérkórságról való.* Főzd meg az egerfark fűvet magvastól, idd meg melegen.
- 783 *Az ki vérrel vizellik.* Főzi meg az tálmósó fűvet és az szeder inat forrás vízben, melegen azt igyad.*
- 784 [105] *Az ki vért pök.* Az csengőfűvet főzze meg vízben, azt igyad melegen.
- 785 *Azonról való, vérpökésről.* Az czentauriát – azaz föld epeje – főzd meg vízben, add meginnya. Veres az virága az fűnek.
- 786 *Ismét az ki vérrel vizellik.* Veres hagymát, fokhagymát főzz meg egy étel vízben mindaddig, míg harmada elapad, hidegen azt igyad.
- 787 Az zúgó, fájó fülben eressz kis fíjú-gyermekek vizeletit, a ki még nem ött, nem ivutt többet az anya tejénél, probatum est.
- 788 [106] *Ismét vérpökésről.* Törd meg az úti fűvet, levét facsard ki, idd meg eczettel.
- 789 *Meg ugyan vérfolyásról.* Az útifű magvát 2 vagy 3 potura nyomót beadsz innya borban, igen jó.
- 790 *Meg ugyan vérpökésről.* Útifű vízzel öntözd meg az csilyánt, facsard ki, mézeld meg, abból igyál egy-egy kalánnal éjomra.
- 791 [107] *Meg ugyan az, ki vérrel vizellik, arról való.* Keress két jó fokhagyma fejet, főzd meg egy pint vízben mindaddig, míg felét elfővi, azt add innya.
- 792 *Az ki vért okádik.* Végy zsályát, főzd meg borban, add meginnya.

- 793 *Meg ugyan vérpökésről.* Égesd meg az ispondiát, törd meg porrá, eczetben add meginnya.
- 794 *Vérfolyásról.* [108] Az szarvasnak szarvát ha megégeted, megtöröd, útífü vízben megiszod, jó.
- 795 *Azonról, vérfolyásról.* Meleg eczetben márts ispondiát, facsard ki az nagyjából, azon nyirkoson, jó melegen kösd az ágyékára.
- 796 *Ugyan vérfolyásról.* Szamár ganéat aszald meg, törd meg, add be innya. – Nem csinos, de igen jó, hasznos vérfolyás ellen. Evvel füstölheted is gyakorta; de az beteg ne tudja, mikor beadod innya.
- 797 *Ismét vérfolyásról.* Az tyúkmony haját égesd meg, törd meg, add béinnya éjomra. Csinálj lábvizet neki csilyánnal.
- 798 [109] *Következik az kólíka ellen való.*
Fájdalom enyhítő, igen jó. Az farkasnak az bélit mosd ki fehér borban szépen, egy kemenczében aszald meg jól, törd meg apró porrá, ez porból egy susták nyomót vévén, vesd egy kevés fehér borban, add bé, hirtelen enyhíti az fájdalmat.
- 799 *Ugyanazonról való, kólíkáról való ez is.* Vagdalj igen aprón az fehér mályva leveleket, főzd meg vajban jól egy serpenyőben és jó erős ruha által facsard ki, ugyanazon zsírban meg más rend mályva leveleket apríts ismét újabban, azt is főzd meg azon serpenyőben, harmadszor is úgy cselekedjél, [110] és facsard ki jól, ezzel kenjed az hasát, igen szépen lágyítja. Faolaj is jó.
- 800 Ismét veres czékla levelet főzz meg, tehenhús levében, azt hörböld.
- 801 *Igen dicséretes és igen híres ez is.* Egy új 2 ejteles fazakat vagdalj teli fehér örömmel, tölts meg borral az fazakat, hadd ázzék 24 óráig; felét az bornak szűrd le, főzzed mind addig az többit is, míg reá töltögetvén, hogy mind elapadjon róla. Ez fővés közben az fazék [111] ódalára veres por ragad, melyet szépen szedj le róla, és ez porból három nap egymás után minden reggel egy késhegyin vess egy kalán borban, vedd be, hatalmason enyhíti az kint ez.
- 802 Ismét májusban szedd meg az tehénganét és megaszalván tedd el azt. Ebből törj apró porrá, elegyíts faolajban, avval kenjed a hasát az kólyikásnak minden nap.
- 803 Ismét zabot, kölest varrjanak egy zacskóban, főzzék meg meleg borban, azt tegyék az hasára, jó.
- 804 [112] *Azonról való, kólyikásról.* Apró kutya kólyköt is tehetni az hasára, avval is enyhül.
- 805 Ismét az kövér berbécs faggya is, igaz úgy.
- 806 Vagy eleven réczét hasítsanak ketté, azt terítsék az hasára, cnyhül vele.
- 807 *Azonról való, kólíkás fájdalomenyhítő jó.* Forralj tiszta vizet, meg eressz negyed részéni faolajat belé, borsold meg jól. Ebből jó melegen, az mint eltűrheted, igyál bé, igen jól enyhíti az kint szemlátomást. Ez penig nem egyen, kettőn próbált, kivált az nagy renden valókon.
- 808 [113] *Az ki azt akarja,* hogy az kólíka miatt el ne essék keze és lába, ezt míveld. Az földi borza tövét, veres hagymát ó hájban törd meg jól, és avval kenjed minden nap.
- 809 *Az kólyikásnak,* ha igen feszül az hasa az széltől. Vessenek száraz köpölt az ködökére vagy csuprot.
- 810 *Ez is jó az kólyikásnak.* Az kakas taréjából egy edinban vegyenek vért, töltsenek bort köziben, azt igya.
- 811 Ismét az húsos szilvát főzzék meg káposzta lévben, azt igya minden nap.

- 812 *Fuvalkodott basról.* [114] Végy ápiomfüvet – azaz atraczellt – és az köménynek az gyökerét, főzd meg vízben, azt igya estve és reggel.
- 813 *Következik immár az köszvényről.*
 Az földi töknek vedd vizét, faolajat, mézet, égett bort, viaszat törd össze jól, forrald fel az szénnél, kiből ír leszen, avval kenjed az fájós feledet. Az vak szemedet, homlokodat főfájástól kend vele.
- 814 *Ismét köszvényről való.* Nyers zsályát fonyassz meg hév téglán, azt öntözd meg eczettel, takard az fájós helyre, avagy mind téglástól tedd reá, ruhában takarván az téglát.
- 815 *Köszvényről való remedium.* [115] Keress égett bort, fenyőmagot, székfüvet, temsót, törd egyben mind, facsard meg jól, kend vele, megjavul, ha Isten akarja.
- 816 *Köszvényről ismét.* Keress székfüvet, olajat, törd össze, kend vele, megjavul, ha Isten akarja.
- 817 *Köszvényről való.* Fenyőmagot, tárkonygyökeret, – kakasfarkú fű –, gyenge gyökeret, azaz Salamon pecséti, törd össze őket, tölts égett bort reá, hadd álljon egy étszaka rajta, azután vedd elő, facsard ki jól, annak levével kend az köszvint.
- 818 *Meg ugyan [116] köszvényről.* Földi epét, kapotnyak gyökerét, mindeniket egyaránt, főzd meg tiszta vízben, minden nap egy-egy italt igyék benne az köszvényes, hadd fogyassa az köszvényt szerző matériát; azután kenjed kül.
- 819 *Ismét igen jó az édes tej,* ha egy tiszta fazakat megmelegítesz, abban fejed az tejet, azt issza melegen.
- 820 Ismét lágy ruhát azon meleg tejben mártod, azt reá teríted vagy ragasztod.
- 821 Avagy édes tejben tégy sáfránt, főzz cipóbelet benne, [117] az vagy 2 tyúkmonyszekivel törd össze erősen, mint az pépet, melegen ruhára kenjed, ragaszd reá, az hol fáj, gyakran újtván, ha meghül.
- 822 *Azonról való, köszvényről.* Ismét fehér mályva gyökeret is főzhetsz, mint az pépet tejben, úgy élhetsz vele szintén, de megtörd elsőbben.
- 823 *Azonról, köszvényről való.* Ha lábod újjában érzed, minthogy ott kezdődik, tehát rózsaczetet, tyúkmonyfejerit, lágy söt kepillj össze erősen gyenge len ruhára akár len csepüre, márts bele, kösd reá, a hol fáj.
- 824 [118] *Azonról, köszvényről.* Végy bort, eczetet egyaránt, aprón vagdalt fejer mályva gyökeret, főzd meg benne erősen, tégy rozs lisztet hozzá, törd össze, mint az pépet, jó melegen ruhára kenven, kösd bé az fájdalmas tagot vele, ha meghül, meg mást reá.
- 825 *Azonról, köszvényről.* Az tüzes fájdalomban igen dicséretes, ha az békalencsét szélfű virággal és egy kevés árpa lisztel tejben megfőzöd, vele melegen bekötöd.
- 826 [119] *Ugyanazonról való, köszvényről.* Az ökörfarknak virágát nyárban szedd meg, dugj meg egy nagy szorosszájú üveget, dug be az száját, egészen olajjá válik az üvegben. Szűrd le róla, tölts más üvegben, mikor meg keletik, vedd elő, márts ruhát bele, az kínos részt kösd vele, gyakran újtván. Annál jobb lesz, ha égett bort eresztasz hozzá és jó féle sáfránt is elegyítesz hozzá.
- 827 [120] *Ugyanazonról, köszvényről való jó igen.* Tavasszal békatojást szedj jó bővön, annak kis lombikban vedd vizét, melyben mikor szükség, tehát gyenge ruhát bele mártván, takarjad vele; annál jobb, ha temsót olvasztasz el benne.
- 828 Az békatojást el is teheted más esztendőre. Élhetsz vele, csak bőjtmás hó-

ban egy fazékban tedd fövényes földben, elsőben zavaros vízzé válik, de azután megtisztul szépen, az emberben az férget megöli. Márts egy kis ruhát bele, tedd az féregre, mindjárt meghal véle.

829 *De még könnyebb így:* Hogy szedj egy falka békatojást egy edényben, ke-püld meg erősen. Szárazd meg, tedd egy nedves pinczében állani, tégy egy darab lágy ruhát bele, annyira valót, [121] hogy mikor kell, egy darabot mess belőle, mennyi elég, azt öntözzék meg rózsavízzel, úgy ragaszzák reá az fá-jós részre.

830 *Azonról, köszvényről.* Valami borjú lábakat törj össze jól, főzd meg erősen, annak zsíráját szedd le, de úgy megfőzd, hogy megroshadjon, úgy lesz több zsírja. Szedd le egy edényben, tölts másfél annyi égett bort hozzá, tégy lágy sőt is hozzá, az húséget igen szíja kifelé, ha gyenge tollóval kenegeted gyakorta.

831 [122] *Köszvényről való.* Aprón tört görög fejért eczetes rózsavízzel keverj össze, ruhát márts bele, kösd bé véle egy nehányszor. Apró kutyakölyök is jó, ha reá teszed.

832 Oszlatni ha akarod, mely szerzi az köszvént, oltatlan meszet kis gyermek hú-gyában olts meg, az higgadtját leszűrven márts gyenge ruhát bele, ragaszd vele.

833 Vagy nyers borza levelére s virágára tölts égett bort reá, hadd ázzék egy éj-jel; [123] azután tölts fel lombikban, hadd járjon le, melyben márts gyenge ruhát bele, ragaszd vele.

834 *Köszvényről.* Földi borza gyenge leveleit ránts meg vajban, kösd vele gyakorta, de azonban az ital se maradjon el b: cz: i: hol. [így?]

835 *Azonról való, köszvényről.* Bablisztból, borból, égett borból egy kevés vajjal főzzed, azon formán élj vele.

836 *Köszvényről.* Reszelj földi tököt, tölts égett bort hozzá, kend be vele.

837 Ha az atcza lapú gyükerét megásod, feredőt csinálsz az köszvényesnek, igen hasznos.

838 [124] *Köszvényről feredő.* Fözzenek feredőt földi tökből, földi borzából gyü-kerestől, zsályából, köszvényfűből, fenyőmagból, somkóróból, székfűből, min-den nap kétszer is bele ülhet étel előtt 2 órával.

839 *Köszvényről.* Korpát, zabot, kölest, fenyőmagot tedd egy serpenyőben, hin-tesd meg erős égett borral, jó melegen tölts egy zacskóban, jó melegen dörgöl-jed vele, míg kiáll az fájdalom belőle.*

840 *Ugyan köszvényről.* [125] Szappant faragd meg, lágyíts meg erős égett bor-ral, jó melegen kenjed vele; az fájós helyre száraz köpölt vethetsz. Vége az köszvényről.

Barátom, nem tréfa ez, ezt observáld bár meg. Köszvényes barátom, próbáld meg, nem hagysz hazugságban, ebben is, hidd el bár.

841 *Következik immár az vízi kórságról való.*

Törjék meg daraboson az fenyőmagot, főzzék meg erős borban, annak levéből igyék egy jó csészével jó hajnalban, egy néhány nap egymás után igen jól igyék, meg jól takarják bé, utánna úgy feküdjék jó darabig, míg megizzadhat.

842 [126] *Más azonról. Ugyan.* Jó hígan, mint valami italt, főzd meg az köles ká-sát vízben, azután szúrd meg, és tölts meg annyi erős bort hozzá, forrald fel, újrolag abból minden reggel igyék egy-egy csészével, jól betakaródván utánna.

843 [127] *Más azonról, vízkórság.* Minden harmadik estve kőrifának az savát 15 árpaszem nyomót beiszik pápafű vízben.

844 *Még más igen jó azonról.* Az kék lilium tövét reszeld meg, facsard ki az le-

vét, tölts meg-annyi fejeér bort hozzá, nádmézzel édesíts meg, minden reggel egy-egy csészével igyék meg. Ez igen tisztítja minden senyvét, rossz nedvességet.

- 845 [128] *Vízkörságról igen jó.* Az szőlő venikét égesd meg, annak hamuját szórd meg, kösd egy kis tiszta ruhában, főzd meg erősen atczélos vízben, annak lúgját szórd meg abaposztón vagy tizszer, minden reggel melegen egy-egy csészével igyál meg benne, csuda hasznát érzi meg.
- 846 *Akármi füvet* égesd meg, annak hammát kösd ruhában. Annak párlúgia többet használ, hogy az füvet főznéd meg, avval kötnéd, elhidd, mert az füveknek az ő savok, erejek hamuban vagyon.
- 847 [129] *Vízi körságról ismét.* Kőrifának hamma, disznóbab kórójának hamma, genisztafünek hamma, fenyőtövisnek hammai jók vagy külön vagy össze elegyítve. Az megirt módon élj vele.
- 848 *Azonról vízi körságról.* Az nagy borzának és földi borzának gyenge töveit főzd meg aczélos vízben, annak levét igya;
- 849 Avagy az borzafának belső zöld haját hánts meg, főzd meg tiszta vízben, azt igyad melegen minden reggel.
- 850 [130] *Ugyan vízkörságról.* Az havasi ugorkának tövét ásd meg, faragd csap formán, tedd be az alfelében, hatalmason szíja kifelé az sok roszt vizet az vízkörságból.
- 851 *Ismét az földi borzának* magvát aszald meg, törd meg aprón porrá, egy vagy két susták nyomót igyék meg tehenhús levében vagy hígan sült tyúkmonyban vagy kecske-tejben, főzz ispikinárdot, azt igya melegen éjomra.
- 852 [131] *Ugyan vízi körságról.* Az közönséges korpát főzd meg borban, jó melegen rakjad ruhára, tégy más gyenge ruhát felyül reája, ez ruhát hamarjában aprón tört köménymaggal hints meg, boríts bé az hasát jól vele melegen, újtván ismét, ha meghül meg más rendbeli flastrommal.
- 853 Ha kenetet csinálsz neki, így csináld azt, ládd e? Lenlevelű füvet virágostul, azaz linária, és belindfüvet, mindeniket egy-egy marokkal vevén, főzz meg erősen borban, míg elapad; azután facsard ki az levét, ahhoz tégy egy lott ökörfark virág olajat [132] vagy annyi lenmag olajat, akár kendermag olajat, ismét egy tyúkmonyszékit, egy kevés vijaszot olvaszd össze, hogy legyen lágy kenet belőle, azzal kenjed szárát, hasát.
- 854 *Hogyha az szeméremteste felfuvalkodik, így élj vele.* Székfüvet, somkórót, levelét virágostul, kömény és kaporvirágot, majorannát, veres rózsát, fejeér mályva gyökeret főzd meg erősen borban, azután levét leszűrven és jól kifacsarván, megtört asszú ganéval és [133] megtört cserfa hajjal főzd össze újlag, ruhát bele mártván, kifacsarván, jó melegen boríts be vele egy nehányszor. Így cselekedd.
- 855 *Vízkörságról való.* Az széltől felfuvalkodott fenyés hasát így orvosold. Egy tehennek egyszeri ganéját, aprón tört asszú rutát és köménymagot gyermek vízeletivel, sóval бүдös kövel, salétrommal az tűznél keverd össze erősen, melegen ruhára kenven boríts be egészen az hasát vele; az szárainak is jó ez igen. Minthogy az ilyen beteget az szomjúság igen szokta kínozni, [134] annak oltására nincs jobb az üröm-sónál, abból öt árpa szemni nyomót vegyen be üröm vízben. vagy pápafű vízben; vége.
- 856 *Következik immár az árénáról és vízelet bontakozásáról tanítás és az ki nem vízelhetik, és az ki alája vízellik, azokról.*

Az kakukkfüvet és székfüvet főzd meg borban, add meg innya.

- 857 *Azonról való, arénáról.* Vegye ki az tyúknak zúzába az felyül való hártját, azt aszald meg, törd meg, rákörmént meg annyit hozzá, [135] az mint az késhegyin felvehetsz benne, meleg borban add meginnya, reggel, délben és estve ötöd napig.
- 858 *Más azonról, ugyan arénáról.* Az csipkének gyümölcset szedd meg, tisztíts meg az magvától, főzz meg borban, azt igya.
- 859 *Arénáról, még más azonról való.* Kepülj rózsavízben tyúkmony fejerit, azt igyad.
- 860 *Aré[náról.]* Még más azonról való. Szedd meg az paponyának veres gyümölcset, törd meg borban, facsard ki, azt igyad.
- 861 [136] *Arénáról való.* Az tyúkmony haját égesd meg, törd meg, rák örmént is meg annyit hozzá, megtörvén apró porrá, keverd jó féle terpentinában, formáld egy borsóni golyóbis vagy pilulákban, minden reggel és estve ötöt-ötöt vegyen bé benne.
- 862 *Körontó orvosság jó, azonról.* Keress földi borza virágot, azt főzd meg borban és add meginnya, penig cselekedd háromszor vagy négyszer.
- 863 *Kökényfa* mohot főzd meg méhserben, azt igyad aréna ellen.
- 864 *Aréna ellen.* [137] Még más azonról való ismét. Az köménynek, gyükerének vedd vizét, azt igyad minden reggel és estve.
- 865 *Ismét azonról való remidi[um.]* Az nagy csilyánnak az magvát törd meg borban, facsard ki, azt igya meg estve, reggel.
- 866 *Arénáról.* Még más azonról, az ki nem vizelhetik. Az temonda fünek gyükerét ha megfőzöd gyenge borban, annak levét iszod, az veséből és hólyagból az követ és fővenyet kitisztítja szépen.
- 867 *Az ki nem vizelbetik, vagy ha vizellik is, vérrel.* Tálmosó füvet, szeder inat főzz meg, forrald vízben, azt igyad estve, reggel.
- 868 *Meg más azonról.* [138] Az kinek az hólyagjában alvadt vér vagyon, arról. Főzzön fejer mályvát, meg az gyükerét, ahhoz tegyenek eczetet, mézet, melegen azt igya gyakorta.
Kül kössék tölgyfa levéllel, birsalma levéllel.
- 869 *Meg más azonról; arénáról való.* Törd meg az fejer színű veres hagymát vagy reszeld meg, facsard ki az levét, nádmézeld meg, igyál melegen benne jól.
- 870 N.B. 2 fokhagymát és 2 fő vereshagymát főzd meg borban, annak levét igyad, aréna ellen jó ez egyben.
- 871 *Az ki nem vizellbetik.* Az kökényfa mohot szedd meg szépen, főzd meg méhserben, azt igyad gyakorta melegen.
- 872 [139] *Ugyanezen végre rend szerént való itala így legyen.* Hevits meg egy új téglát, olts meg tiszta vízben, egy nehányszor szürd meg, azt igya az, ki nem vizellhetik.
- 873 *Aréna ellen.* Vedd az mályva tövet, fejer lilium tövet, vijola levelet, somkórót, sárkelep levelet és székfű virágot, aprón tört és szitált köménymagot hozzá tévén, főzz meg erősen faolajos vízben, mint az pépet kenjed ruhára és kösd be az ágyékát vele jól, ha hül, meg mást reá mindjárt.
- 874 *Meg más azonról való.* Törj egy falka tisztított mogyoró belet, ereszd fel forrás vízben, mint az tejet, [140] azt igya.
- 875 Ismét petrezselyem vizet is igyék gyakorta, igen jók.
- 876 *Meg más arénáról való.* Főzd meg vízben az petrezselyem tövét, azután vess bővön írósvajat bele és nádmézzel újólág főzd össze vele, jól szokjál hozzá, egyed gyakorta, mind az hasát lágyítja, mind penig az vizelet utait tágítja, mind penig az követ rontja, morsálja.

- 877 *Az kinek vizeleti megáll.* Az zabot pergeld meg egy serpenyőben és lágy milye sóval hints meg, és úgy kevergesd meg jól, [141] és az mint elállhatja, olyan melegen kösd az ágyékára, és mindaddig úgy cselekedjél vele, valameddig megindul az vizeleti, úgy kevergesd meg mindenkor, mikor bekötöd az ágyékát.
- 878 *Arénától való ez is.* Az veres hagymában egy nehányat meg kell főzni, és egy székre üljön, és annak párájával párolja az ágyékát, keményen és minden nap ételiben azt egye, és az sonkolyát az ágyékára melegen kösse, azt mint elállhatja.
- 879 *Ugyanazon végre egy nagy v[el]res hagymának [142] rétei közé cressz faolajat, tekerd vizes ruhában, süsd meg zsarátnok alatt, jó lágyan törd meg, mint az pépet, kösd az szemérme közé, tudniillik az seggi, tőki közé.*
- 880 *Azonról való kőrontó.* Vedd az nadragulyát, az kinek himberkéje vagyon az tövén – azaz nagyfűnek az tövén –, assad ki, aszald meg elsőben és törd meg porrá, azt add meginnya fejr borban.
- 881 *Az kinek kő vagyon az veséi között.* Vegye meg az nyúlnak agya velejét, elegyítse borban, melegen igya bé egy néhányszor, valet. Ez igen bajos nyavalya, mert az háta girinczit kínozza szüntelen az embernek.
- 882 *Az kinek férfiséga nincsen.* [143] Az szederin mikor elfut az szántóföldön, annak tövét kell ásní, azt meg kell erősen főzni, azt igya gyakorta.*
- 883 *Más azonról való.* Az kinek az férfiséga megveszett. Az petrezselyem levelét meg kell szedni egy óntálban, meleg vajas vízzel meg kell önteni, úgy kell az ágyékára kötni egy néhányszor jó melegen; ha hül, meg mást reá ismét.
- 884 *Következik immár az nagy betegségről vagy kórságról.* Az mezei jóságú balha fűvet erős eczetben főzd meg, add meginnya vagy tölts az torkában.
- 885 *Azonról, kórságról.* [144] Az szapora-fűvet törd meg, facsard ki az levét, tölts az torkában. 225-dik levelen keresd.
- 886 *Azonról való, kórságról.* Az ökörfark kóró levelet is törd meg, facsard ki az levét, tölts az torkában.
- 887 *Kórságról legjobb.* Ez nyavalyával való bánás 2 üdöre való. 1) mikor már rajta vagyon, 2) mikor felszabadul tőle. Mihelt azért ez nyavalya ki akar rontani, mindjárt helyheztessek világos helyre, falapocskát csinálj, megtekervén gyenge ruhával, vessék [145] az fogai közé az szájában, de az ruhával megtekert lapocskát mártsák meg gyöngyvirágvízben vagy rózsavízben, úgy vessék az fogai közzé, hogy az nyelvét meg ne sértse, az fejét magasztalják fel jól, az két inait, szárait posztó széllel vagy valami keskeny ruhával szorítsák meg jól, kivált ha hideg szelet érzett, mikor reá jött, dörgöljék jó erősen meleg ruhával az farától fogva az lábait alá felé, szólítsák meg nagy szóval nevéen, orrát és újjait szorongassák jó erősen, sőt valami jó erős ptrüszköltető port is fújjanak az orrában, olyankor töltsenek [146] jó erős eczetet az torkában, rontsanak igen hamar rutát, meg öntözzék meg eczettel, dördöljék az orrát véle, akar fenyőmag olajjal, füstöljék meg jól gyontával vagy amaz kékvirágú Szent László fűvével, melyet gentiana minornak hínak deákul.
- 888 Ha penig asszonyember vagyon, fogolyamadár tollával kell füstölni jól, az szájában penig fodorménta vizet olájával együtt.
- 889 Az kórságosnak borban az keserű lapú gyükerét tölts az torkában, megjavul.
- 890 N.B. Szaglasképpen ezeket viselje az nyakában: canteriomot, basarósa meg tölgyfa gyöngy porát, szerencsendiót virágostól, szögfüvet, megtört asszú rutát, izsópot törve porul; az zacskó, az kiben teszed ezt az porokat, carmasin szín

legyen, gyenge, hogy az szagja kihasson belőle, mikor szaglod. Gyakorta nyakadban viseljed, míg élsz ez világon.

891 [147] *Ugyan kórságról.* Mártiusban az hollónak fészkeből végy el két vagy három fiát, egy új fazékban egy hév kemenczében égesd meg, azt törd meg, annak porából borban napjában végy bé.*

892 Hasonló erejű az vadkannak hólyaga is, ha kemenczében igen megaszalod, megtöröd, ha ilyen formán élsz vele.

893 Róka máj aszalva, törve, borban idd be.

894 *Hasonló erejű* az nyúlnak oltója vagy gyomra is, úgy élj vele.

895 *Kórságról való írás.* [148] Írja meg az néhány igéket, tudniillik: In nomine Patris et Filii et Spiritus Santi, [Am]en, utánna írja meg az tíz parancsolatot, annak utánna az felyül való igéket, tudniillik: In nomine Patris et Filii, Spiritus Santi, Amen.

Következik az belső és külső súlyokról renddel és az kinek végburkája lejár.

896 *Kenet az súlyre.* Keress mák olajat és belindfű magvának olaját, az olajokhoz tégy lenmag olajat, hat pénz nyomót, eressz egy kis tiszta viaszat bele, olvaszd össze, igen jó kenet leszen belőle, kenj vele minden nap, mert fájdalomnyhíteni nincs egy jobb az belindmag olajnál és az puszp[áng] olajnál.

897 *Az kinek az derekában van az súly, arról való.* [149] Keress macska füvet, az kit az macskák igen esznek, veszik is hasznát. Azt aszald meg, törd meg porul, azt hígan sült tyúkmonyban edd-meg vagy háromszor; jó ez.

898 *Meg más azonról.* Keress Szent Iván virágát, főzd meg borban egy szelet kenyér alatt, azt add meginnya egy néhányszor, valet.

899 *Az kinek az alfelében vagy az derekában van az súly, így élj vele.* Vedd az ökörfarknak az tövét és mosd meg szépen, főzd meg tiszta vízben jól erősen és azután három darab téglát [150] az tűzben tüzesíts meg erősen, az embernek egy dézsában tedd alája az megfőtt ökörfark tövét, mikor immár eléggé megfőtt, az embert takard be egy lepedővel, hogy az árpa jól meghassa, úgy vesd az tüzes téglákat egymás után az dézsában, de az fű gyökere is benne legyen. Háromszor így cselekedjél vele.*

900 *Hogyha az alfelében vagy, avval így élj.* Az bűdös követ törd meg szép aprón, szitáld meg, főzd meg mézben, jó melegen ragaszd reá, az porával hintsd gyakorta.

901 [151] *Az vér folyó súlyról.* Az rozstot égesd meg, törd meg, hintsd vele, az nyúlnak vagy macskának szőrit is égesd meg, törd meg, főzd meg mézben, ragaszd reá, megáll vele az vér.

902 *Más azonról való.* Az székfűvirágot, kapormagot főzd meg tejben erősen, annak párájával pároljad lyukas széken vagy márts gyenge ruhát bele, jó melegen ülj reá.

903 *Vagy.* Erős eczetet csorogtass hév kovácskőre, annak párájával pároljad gyakorta, bűdös kövel füstöljed minden nap, igen használ neki.

904 *Az mely súly dagad.* Főzz vízzel elegyített borban csengőfüvet, annak levében márts ispondiát, annak levét csorgasd az súlyre, menten lohad vele; Erdei édes gyűkér is jó.

905 Jó az fűlfűnek kifacsart leve is, ha kened vele.

906 Igen jó az utifűnek fifacsart leve is olajjal kristályben beadod egy néhányszor. *Dagadó súlyre jó.* Az csengőfüvet főzd meg aczélos vízben jól hogy meg-roshadjon, annak levét csorogtasd jó melegen az súlyre gyakorta.

907 [152] *Dagadó súlyre ismet.* Fejér mályvát, mályva rósának levelét, virágát.

- lenmagot, székfűvirágot, kapormagot tejben erősen főzd meg, annak párájával pároljad igen gyakorta.
- 908 Avagy ökörfark levelét, virágát, somkórót, székfűvirágát főzz meg tejben, annak párájával pároljad. Mártás lágy ruhát bele, ülj reá jó melegen.
- 909 Igen jó az géznek hája is, ha kened vele, görög fejjérel öszve töröd, úgy kened vele.
- 910 Egy néhány rákokat főzd meg faolajban, hogy olyan legyen, mint az méz, azzal kenjed, igen jól enyhíti. Ökörfark virágát is roncsolj köziben jól. [153]
- 911 Ismét tyúkhájjal törd öszve az sült alinának az húsát, sáfrányozd meg és újól egy kis popiommal, egy tyúkmonyszekével elegyíts öszve, törd öszve jól, és melegen kenjed az sült.
- 912 *Ismét, zöld borza levelet főzd meg vízben erősen, hogy ugyan megroshadjon, azt kend ruhára, jó melegen tedd az sülyre, gyakorta újtván, ha meghül.*
- 913 *Az kiben belől vagyon az süly.* Az atraczél gyökeret aszald meg, törd meg, szítáld meg, süsd meg pogácsában, [154] azt edd meg napjában egy néhányszor. Parázs alatt süsd meg, úgy edd meg.
- 914 *Sülyről igen jó.* Egérfarkfüvet főzd meg jól vízben, azt igyad igen.
- 915 Az ökörfark fünek levelét aszald meg, törd meg, főzd meg tejben, azt egyed gyakorta. Ha ki akarod az sülyt fokasztani, törj sült veres hagymát meg valamely epével, kenjed vele, megfakad, kössd is vele.
- 916 *Még más azon sülyről jó.* Égesd meg az kapormagot egy új fazékban, vess tört témsót is köziben, hadd éjjen azzal is meg az sebes szénen jól, azt törd porrá, az sült sebesíts meg, hints meg egy néhányszor jól.
- 917 *Azonról való, igen jó sülyről.* [155] Pünköszt havában szedd meg az árva csilyánt, árnyékon szárazd meg, törd meg, szítáld meg szépen, sebesíts meg az sült, hints meg vele egy néhányszor, még az gyökerét is kiszaggatja az sülynek. Ugyanazt add megenni hígan sült tyúkmonyban; italban is kell beadni innya.
- 918 *Az sült veres hagymát törd öszve valami epével, ragaszd reá, megfakasztja szépen.*
- 919 *Süly, még más azonról való.* Az nagy sárgaláb füvet főzd meg borban kenyérhaj alatt és vess egy kis témsót is belé, és azt add innya egy néhányszor.
- 920 *Ugyan azonról való, süly.* [156] Hogyha az alfelében belől vagyon, igen jó: vegyed az bablevelű füvet tövestül, törd meg, add megenni, innya tikmonyban éjomra egy néhányszor, és törj meg is benne egy kis hájban, kösd be vele gyakorta. Csinálj kérött csap formán, tedd bé az alfelében jól, meg mást is, ottan ismét változtasd egymás után.
- 921 *Azonról való, sülyről.* Az lenlevelű fünek sárga kövér virágát, ökörfarknak virágát törd öszve új hájjal vagy új vajjal, kenjed vele.
- 922 *Azonról való, sülyre.* Az nyers fokhagymának szárát megaszalván megégeted, megtöröd porrá, avval hintsd az sült.
- 923 *Azonról való feredőt, sülyre.* [157] Végy fejér mályvát, köz mályvát, somkóróból, ökörfark kóróból, borzafa leveléből, virágából, kaporból, székfűből, abban üljön gyakorta.
- 924 *Az belső sülyre igen jó.* Keress nyírfa gombát, azt reszeld meg vagy törd meg, avval hintsd gyakorta, csuda hasznát látod.
- 925 *Azonról.* Avagy végy olyan vizet, az kiben az kovácsok az tüzes vasat oltják, abban főzd meg az ökörfarknak levelét, azt ragaszd az sülyre, az levével pároljad igen gyakorta az sült.
- 926 *Ismét azonról való jó; süly.* [158] Törj tölgymakkot meg, azt tölgyfa levével

föld meg erősen, két zacskóban rakván azt, tedd reá egyiket, ha meghűl, meg másikat ismét reá, jó melegen változtatván.

- 927 *Igen hamarjában igen jó.* Egy nagy darab sőt vess az tűzben, tüzesíts meg, egy cseber vizet végy az lábad közé, vedd az tüzes sőt bele, úgy kuczorodjál reá, úgy párold hamarjában magadat vele, de magadat takard be egy lepedővel, hogy az pára jobban meghasson.
- 928 *Sülyre való.* Törd meg az kövér porczint, azt tedd reá, ha sebes vóna is, meggyógyítja szépen. Bablevelű fű vagy sülyfű az neve.
- 929 [159] *Süly fokasztani igen jó orvosság.* Szedd meg az utakon ló és egyéb gané gömbölygető bogarakat, föld meg len olajban, míg elrohadnak, ruhán által facsard ki az sűrű levét, avval kend az sült gyakorta.
- 930 Ismét szedess egy néhány nadályt, az sülyt kend meg tyúkvérrel, ruhán által fog meg az nadályt, tarts oda, menten fogja, beleragad, kiszíja az sülyből az rusnya vért. Mikor le akarod venni, az fejét hints meg sóval vagy hamuval, menten leesik róla. De mikor az nadályt fogod, szeded, akkor harmad napig tartsad kút vízben, onnat mikor veszed, úgy tedd az sülyre, úgy fogja meg.*
- 931 [160] Az kinek penig remesse vagy véghurkája lejár, tehát azt az italtól, az mennyiben lehet, el kell fogni, ha mikor lejár penig, kenjék meg rózsao[l]ajjal, vagy útifüvet, vagy tálmosó füvet főzzenek meg borban, azzal melegen mosásák és felyül hintsék meg aprón tört gallessel, vagy tölgymakknak az tokjával törve, füstöljék penig tarka levelű hunyorral eleven szénre vetvén, mikor ül penig, üljön meggyalult cserfa deszkára, jó melegen párold is tarka levelű hunyornak megfőtt levének párájával, gyakorta füstöljed asszú rózsával is hunyorral öszve.
- 932 *Ugyanazonról való jó.* Végy fejr liliom olajat, egy lott írós vaját, 1 lott szemnek való fejr irat, egy kicsiny opiomot, és ezeket törd öszve és melegíts meg, és gypotat márts bele, úgy köss be vele melegen egy néhányszor.
- 933 [161] *Ugyanazonról, véghurkáról.* Az tyúknak kövérivel kell kenni gyakorta, és egy új téglát meg kell tüzesíteni, eczettel meg kell öntözni, az alfelét reá kell tartani, magát egy lepedővel be kell takarni, és úgy kell párolni gyakorta. Vége.

Következik az főtől fogva az embernek külső esbető nyavalyákról való tracta s tanítás.

- 934 *Az ótvarról az kis gyermeken.* Az menyhálnak az héját vedd le, tedd egy csuporban, tedd az tűzhöz, annak zsírja leszen, avval kend az fejét, meggyógyul vele.
- 935 [167] *Azonról, ótvarról való.* Az szilvafának enyvét föld eczetben, mossad, kössed vele igen.
- 936 *Azonról, ótvarról való.* Az földben telet murkot ásd ki, tisztíts meg szépen, föld meg zsírban jól, avval kenjed vele jól.
- 937 *Koszról való, ótvarról.* Büdös követ, gáliczkövet, baromfaggyat, eczetet egyben kell főzni, avval kell kenni, megjavul.
- 938 *Koszról való.* Czelidóniának az tövét, koczornak az tövét, örménynek az tövét, lorumnak az tövét egyaránt mindeniknek vedd, háját, vaját olvassz meg egyaránt mindenik[e]t, szürd meg; hogy hűl, vess kénkövet bele és jól megtöröd, avval kenjed, de az haját el kell borotválni.
- 939 [163] *Meg ugyan koszról való.* Elsőben az koszosnak borotváld meg az hajától, azután crispánt törj öszve égett téglával, avval hints be az fejét, épen

- mind így cselekedjél vele, háromszor megborotváld. – Parti lapu is igen jó, borongatni véle az koszt.
- 940 *Polyósóról való.* Az égett földet törd meg, szitáld meg, tedd egy fazékban, tölts erős eczetet reá, gáliczkövet, temsót, tyúkmony fejerít köziben kevervén, avval kenjed, megjavul.
- 941 [164] *Az kinek бүдös az szája, arról.* Az köménynek az gyükerét, egy lott témsót erős eczetben meg kell főzni, és azzal mossad minden nap szájadat reggel reggel éjomra.
- 942 *Azonról való jó.* Törd meg az czitromot eczetben, azt idd meg, csömörtől is igen jó, бүдös szájtól is.
- 943 *Azonról való, бүдös szájról.* Végy zsályát, útifüvet, székfüvet kenyérhaj alatt, főzd meg fejer borban, igyék éjomra minden nap benne egy darabig.
- 944 *Szeplős orczáról.* Fejér ürmöt törj össze mézzel, avval kenjed orczádat gyakorta egy darabig, megtisztul jól.
- 945 [166]* *Az ki sárgul arczul.* Az béka lencse füvet aszald meg, törd meg porul higan sült tyúkmonyban, ad megenni egy darab ideig egy nehányszor.
- 946 *Golyváról való.* Az fenyő vijaszat tört borssal össze kell törni jól erősen és avval kell kötözni egy darabig minden nap.
- 947 *Görcs ellen való.* Az mézet főzd meg, ő magát elsőbben, azután vess törött témsót bele és avval is főzzed, hogy meghül, kenjed véle gyakorta.
- 948 [167] *Az kinek szakálla nincs, arról.* Az répának vedd vizét és az kigyónak bőrit égesd meg, törd meg, keverd az répa vizében, avval kenjed gyakorta egy darabig. De ha áprilisban veres hagyma kifacsart levében kevered is, jó.
- 949 *Az kinek fülét vagy orrát az hideg megveszi.* Az rózsát törd meg és szitáld meg, és vess vajat bele, törd erősen és tölts össze az porral, kössed vele gyakorta.
- 950 *Az kinek lábát megveszi az hideg.* Tiszta bor, rozs pogácsa és egy kis témsó, és mossad ezzel gyakorta igen egy darabig.
- 951 [168] *Az mely emberen seb esik, és az vére meg nem akar állani.* Az gáliczkövet törd meg, vésd eczetben, azt kösd, avagy tedd az érre, az kit megvágtak, megáll az vér menten; ispondiát vésd belé, takard az zsarátnak alá, onnat vedd ki, hogy megmelegül, tedd az sebre melegen, megáll az vére.*
- 952 Másodszor égesd meg az ruhát, annak égett hommával kösd be, megáll véle.
- 953 Harmadszor azonról ez is jó. Törd meg az csilyán levelet eczetben.
- 954 *Fájdalom vonni igen jó.* Az mén lónak ganéját tedd egy új fazékban, elegyíts meg hájjal, mikoron megszáradna, akkor jó melegen tedd az fájó helyre, [169] ezt penig egy nehányszor cselekedd, ha meghül, meg mást reá menten melegen. Ugyanezen ló ganét borban meg kell főzni, jó melegen meg kell innya adni, de ő ne tudja, az kinek adod. – De mikor megszáraztad az ló ganét, elegyíts hájban, így csele[kedd.]
- 955 *Mégis azonról való, tudniillik torokfájástól való jó.* Zsályát, rutát, izsópot, petrezselymet, fokhagymát, mézet törd össze, hamar megjavul vele. Igen, igen jó ez, probatum est.
- 956 *Szakadtságról való.* Keress szép tiszta fövenyet, azt törd össze olajjal, kösd reá, harmad napig hadd legyen rajta, meggyógyul.
- 957 *Égésről való.* [170] Tyúkmonyból csinálj pogácsát, aszald meg, törd meg, hintsd vele, kenjed olajjal, úgy is hintsd gyakorta, megjavul.
- 958 N. B. Eper vize is igen jó hályogról.
- 959 *Dübös eb marásáról.* Fagyal fát vagy kőrisfa fa férgét, Isten ünejét, zsályát, ezeket főzd meg fejer borban, add meginnya egy nehányszor.*

- 960 *Ineresztésről való.* Az konkolt buzakorpával, olajjal, eczettel törd öszve és avval kenjed egy nehányszor.
- 961 *Ismét égésről való.* Az liliomnak gyökerét meg kell törni, reá kell kötni nehányszor.
- 962 *Pattant fokadásról való.* Keress fenyő szurkot, vedd az fejérit, kösd vele gyakorta.
- 963 *Az sérésről.* Ker[e]sd meg az földi tököt, ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg űj tejben mind addig, míg olyan lészen, mint az tiszta ruha, kend ruhára, az mely tiszta legyen, azután varrd az derekára mind körül azt, harmad napig rajta legyen, 2-szor is úgy, harmadszor is.
- 964 [172] *Túros szárról.* Hánts le az szádokfának belső fejr haját, főzd meg édes tejben, kösd reá háromszor, de az első kötést le ne vedd, hanem felyül reá kösd, harmad napig hadd rajta, akkor vedd le, ha három esztendős volna is, meggyógyul.
- 965 *Meg ugyan túros szárról.* Az rózsának virágát kell szedni és faolajban kell megfőzni, és azzal kötözni.
- 966 [173] *Mirigy ellen való.* Retek, torma, dióbél, fenyőmag, bors, fokhagyma, ezeket egyben kell törni, és ezekkel kell kötözni egy nehányszor.
- 967 *Ismét túros lábra.* Az ökörfark kórónak levelét aszald meg, törd meg, hincsed az túrt vele.
- 968 *Pokolvarról való.* Keress apró csilyánt, törd meg mozsárban, keverd mézben, kösd reá egy nehányszor.
- 969 *Dagadt lábra való.* Keress árpa lisztet, meszet, sót, eczetet mind egy mérték szerént, törd öszve, főzd meg, melegén tedd az lábára egy nehányszor, 6 napig leg[alább].
- 970 [174] *Az kinek az beli kiesik.* Egy csuporban egy kalán vaját vess, és bort kell reá tölteni, és meg kell melegíteni, az mint eltűrheti, avval az belit mosni kell, bé kell dugni, úgy kell bevarrani.
- 971 *Gyógyító íret így csinálj reá.* Keress mézet, galiczkövet, témsót, krispánt, öszve kell törni, úgy kell osztán csuporban tenni, meg kell főzni, háromszor meg kell forralni, úgy kell vele kötni, kenni, míg megjavul.
- 972 *Az vad lennek magvait és az konkoly magvait buza-korpával, olajjal és eczettel öszve törd, az zsugorodott kezű, lábú, megkeményült inakat kened, kötőd véle, megjavul vele.*
- 973 [175] *Orbánczról való.* Gáliczkövet, temsót, temejét öszve kell törni, és egy csuporban háromszor meg kell forralni, avval kenjed. – Borban kell főzni, úgy kell vele kenni.
- 974 *Az mely orbáncz kisebesedik.* Az kendermagot meg kell erősen forralni, hogy ugyan megcsírázzék, úgy meg kell főzni, oztán ki kell tölteni, hadd hűljön. Hogy meghűl, mozsárban meg kell törni jól, oztán tölts bort reá, szita által törd által, avval kösd az lábára gyakorta, megjavul vele.*
- 975 [176] *Ismét pokolvarról.* Tormát, fokhagymát, borsot, sáfránt törd, mézben öszve kell keverni, azzal kell kötni.
- 976 *Étetés ellen.* Az gólyának máját és gyomrát, kapor diót, zsályát, mogyorót, retek, ezeket fejr borban kell megfőzni kenyérhaj alatt, azt kell innya adni gyakorta.
- 977 *Az kin az himlő ki nem ütbet.* Egy kalán karórépa magot rágjon be, arany fonalat köss az nyakában, az másféle répa m[a]g is jó.
- 978 [177] *Az vak körmöt így tisztíts.* Az Isten ünejét vesd fa olajban, törd meg, azzal kenjed, vakarjad meg, tisztul szépen.

- 979 *Ismét azonról.* Az tormát reszeld meg, facsard ki az levét, törj lenmagot kö-
ziben a levében, az tormával, elegyíts az torna levében, avval kenjed, vakar-
jad, m[eg]tisztul.
- 980 *Az kinek keze vagy lába felzsugorodik.* Fekete nadált, rozs lisztet, tyúkmony
fejérit, veres követ, ezeket öszve kell timporálni, és reá kell kötni.*
- 981 [178] *Az mely ember megsérszik, ha régi volna is.* Végy sok tormát, azt törd
meg erősen, és kösd az vékonyára, nehéz ugyan, de mégis rajta tartsa egy écza-
kán.
- 982 *Nyílvás vonásról.* Vedd az nádnak az gyükerét, törd meg jó erősen egy mo-
zsárban, vess mézet belé vagy köziben, hogy elelegyedjék jól vele, kösd az sebre,
és kivonsza az nyílvását az sebből.
- 983 [179] *Meg ugyanazonról.* Az kiben nyílvás vagyon. Keress diktálmus füvet,
kösd az sebre, az hol az vas bément, és harmad napig tartsa rajta, és kivonsza
az vasat szépen.
- 984 *Az kiben puska golyóbis vagyon, arról való remedium.* Asszú répából csinálj
kérőt, és tedd oda, az hol az golyóbis bément, és álljon benne harmad napig,
azután vond ki, az golyóbis is kijű vele szépen.
- 985 *Dühös eb marásáról.* Olajat, mézet timporálj öszve, kend az marást véle, men-
ten kivonsza az mérget, megjavul vele.
- 986 *Az nagy lapunak [gyükerét] ásd ki, törd öszve, törd sóval, kössed reá.*
- 987 [180] *Inaknak meglágyítására való.* Székfű, méz, árpaliszt, fenyőmag, ez négy-
félét öszve kell timporálni és igen kell főzni és keverni, hogy meg ne égjen.
Ez dagadásról is igen jó. Mézet, fenyőmagot, mentől több, annál jobb.
- 988 *Rothadásról való jó.* Égett bort, borsot, gáliczkövet, témsót, krispánt tyúk-
mony fejériben timporáld öszve, avval kenjed.
- 989 *Túros lábra való eszköz.* Fekete nadált főzd meg fejér borban kenyérhaj alatt,
kössed vele, valet.
- 990 [181] *Süket ember fülében való víz.* Az gyermekded lágy fenyőfának hánts le
az haját, főzd meg igen erősen, az puskát lödd ki, annak levét hamar tölts az
puskában, onnat tölts ki hamarjában, és ezt az vizet lödd az süket ember fü-
lében, jó.
- 991 *Másképen is jó ez víz.* Az hideglelés embernek beínnya adni; ez víz minden
túrra igen jó mosni vele, még az túros lónak is jó; próbált dolog nálam.
- 992 *Az bükkfának udvában az mely víz vagyon, mindenféle varas, rühes megjavul
vele.*
- 993 [182] *Franczu ellen való.* Tiszta borseprőből főzött, égetett bort, kék követ,
krispánt, gáliczkövet, témsót, ezeket megtörve az égett borban kell megkeverni,
de így élj vele. Keress egy feneketlen hordót, butasd bele az franczús embert
és egy új fazakat tölts meg eleven szénnel, azt tegye az lába közé, hadd izzadjon
meg tőle, hadd üssön jól ki rajta, az égett borban timporált eszközzel egy pe-
netével kenje bé. Ezen kövekkel tört porokkal hints bé, mintha sóznád, de az
hordót felyül takard be jól.
- 994 [183] *Ismét franczusról való.*

Temején egy	1 lott,
Gelét egy	1 lott,
Görög fejér	1 lott,
Témsót	1 lott
Kénéső	1 lott

Disznóháj az mennyi elég. Ezeket öszve kell törni s főzni, evvel kell kenni, az

megírt porral is kell hinteni, kék követ, krispánt, gáliczkövet, témsót össze kell törni, avval kell hinteni.

- 995 *Aszu kórságról.* Vedd vizét az úti fűnek és az föld fűsti fűnek, azt add inya gyakorta, megfordul véle szépen.*
- 996 *Orbánchról való.* Az kendermagot törd meg erős eczetben, szúrd által egy erős ruhán által, gáliczkövet, krispánt, témsót, temejént, egy kalán tejfelt, egy tyúkmonyat habard össze jól, kösd be vele az orbánczos testet.
- 997 [184] *Kopaszszágról.* Az kigyóbőrit égesd meg, kend meg az kopaszt velc.
- 998 *Az kinek szakálla nincsen.* Az répának vedd vizét, avval kenjed.
- 999 *Szomjúságtól való.* Az kendermagot törd meg tejben, azt igyad.
- 1000 *Az mely asszony nem szűlhet.* Főzze meg az fekete ürmet, azt igya melegen.
- 1001 *Ha teje nincsen,* az fejr mályvát főzze meg, annak levét igya, leszen teje jól.
- 1002 [185] *Az kicsin gyermekeken* mikor himlő vagyon, egy kis veres posztót égesd meg, azt törd meg, add béinnya, kiüt rajta hamar.
- 1003 *Fene ellen való.* Szedd meg az kökényfán való mohot, irts meg az tövisitől, hogy szép, lágy legyen, önts meg erős eczettel, áztasd meg jól, vess tört töme-jént bele, keverd jól meg benne, kösd bé vele egy nehányszor.
- 1004 *Az tüzes dagadásról.* Az salátát árpalisztel vagy malom porral törd össze; avval kösd bé az dagadást.
- 1005 *Nagy morinról.* Szedd meg az fenyő mohot, ránts meg vajban, kötözzesd av-val, igen jó.
- 1006 Fejr mályvát törd meg, szitáld meg, főzz meg fa olajban, az is jó.
- 1007 [186] *Az kigyómarásról.* Az mustármagot főzd meg borban, annak levét add meginnya egy nehányszor.
- 1008 *Fene és Szent Antal tüze ellen.* Az tormának kifacsart levével kell igen mosni, gyakorta igen.
- 1009 *Bűdös szájról való.* Az köménynek gyökerét, egy lott temsót erős eczetben meg főzni, és vele az bűdös szájadat megmosni igen gyakorta; ez mind szája-dat, nyelvedet hamar megjótja.
- 1010 [187] *Az mely seb rothad, fekete víz kell abhoz mosni.* Végy erős eczetet, tém-sót, gáliczkövet, krispánt, sziligy sót jó bővön, gáliczkövet többet az többinél, és erősen kell főzni, hogy meghül, avval az sebet lóni kell egy fecskendővel, és úgy kitisztul az rothadt hús belőle.
- 1011 *Az kinek az lábát az bideg megvetette.* Az bisalmát aszald meg, törd meg, az-zal hintsd szüntelen.
- 1012 *Vérállító szerszám.* Az gáliczkövet törd meg, tedd az érre, megállítja menten, mikor eret vágatsz.
- 1013 [188] *Sebre való fekete ír.* Vijasz, terpentina, olaj, szurok, bárányfaggyú, te-mején, főzd össze jól, fekete ír lesz belőle.
- 1014 *Fekete diákórium ír.* Vijaszt, szarvasfaggyat, olajat, gletet, temejént, miniomot és egy kis gáliczkövet, terpentinat és jó diakorion leszen belőle.
- 1015 *Veres olajat így csinálj az torongya kiesett embernek, az kinek az végburkája keni.* Faolajat tiszta mázas fazékban kell tölteni, egy fával meg kell mérni, [189] meddig ér, az csengőfű virágát bele kell hánni, meg kell főzni benne. Ismét tiszta veres bort kell reá tölteni, mind addig kell főzni, míg mértékre apad, evvel kenjed gyakorta, ez igen jó.
- 1016 *Nebéz írat így csinálj.* Fa olajat, glet, éget témsót, erős eczet, tyúknyom fejr-rit, ezeket elegyíts össze, habard az tűznél, míg megforr mindaddig, jó leszen osztán.
- 1017 *Sufa-ír, így csináld.* Egy itcze [190] eczetet, gáliczkövet, ezeket melegíts meg

- az tűznél, vagy tíz tyukmonyat üss bele, míg megforr, mindaddig sodorjad. Hogy megforr, vedd ki, az tüztől hadd hűljön, jó leszén.
- 1018 *Fejér köszínű ír igen jó sebre.* Báránnyaggyú két annyi, mint az hár, mastix 2 latt, égett témsót, bővön temejént, görög fejért, bővön kénésót.
- 1019 *Fenétől. Hamarébb;* Az kecskeganét törd öszve mézzel, ha kaphatsz, tégy anti-moniomot hozzá, avval kössed hamarjában.
- 1020 [191] *Túros lábra való ír.* Toboz, viasz, hár, méz, bors, székfű, szerecsendió, témsót, temejént, gáliczkő, Szent György füve, bécsi safránt, krispánt eleget, jó flastrom lesz, evvel ragaszd, az túrt, veszed hasznát.
- 1021 *Orbánccról való jó, lágy víz kell annak.* Egy csuporban bort kell tölteni és osztán tömejét, témsót kell bele tölteni, meg kell háromszor forralni, és azzal kell tartani, kenni, de az temejént, témsót megtörni.
- 1022 [192] *Még ugyanazonról.* Gálicz követ, témsót, temejént öszve kell törni, és egy csuporban borban háromszor meg kell forralni, azzal mossad.
- 1023 *Fene ellen való.* Krispánt egy mogyorónit, három tyúkmony fejért, témsót is kell bele törni, ezeket öszve kell timporálni, avval kell gyakorta mosni.
- 1024 *Az mely ember megdübödik.* Végy kórisfa férget, ápiomot, bővön tedd egy tiszta mázos fazékban, tölts fehér bort reá, főzd meg, és ha meghűl, add meg-innya.
- 1025 [193] *Az kinek lába dagadna, igen jó.* Vedd az rutát, törd jól meg, annak levét facsard ki, annak levével kenjed, meglomad szépen.
- 1026 *Állott sebről, az ki nem akar gyógyulni.* Témsót 4 nehezék, bors 30 nehezék, temején 1 nehezék, egy öszve-marok kendermag, egy nehezék kánphor és egy messzely bort és egy messzely vizet, és ezeket az szerszámokat tölts bele, forrald fel, igen jó leszén vele kötni az gyógyulni nem akaró sebet.*
- 1027 [194] *Vad sömörögről való.* Az mely disznó az pázsinton lakik, annak szarát szedd fel, főzd meg tej állapotjában, vess egy kis szappant is bele, egy kis fenyőtobzot is bele, és kenjed az vad sömörögöt vele egy nehányszor.
- 1028 *Régi sebről való ír.* Fenyő toboz 2 latt, vijasz 1 latt, bors 2 latt, méz 1 latt, vaj 1 latt, ezeket főzd öszve, kend ruhára, ragaszd véle.
- 1029 *Szőrféregről való.* Az mely régi sebben szőrféreg terem, annak kivételéről [195] szerezz három patakból 9 köveket, 9 marok hammát egy szitában, egy lapátot tégy által az dézsán és arra kell szitálni. Egy fazék lúgot kell csinálni, az mikor forrana az lúg, az 9 patakkövet is az tűzben volnának tüzesen egyenkint úgy kell az dézsában hánni, míg annak az melegsége tart, úgy párolja az lábát benne, mindaddig az lábát benne kell tartani; annak utánna osztán, hogy meghűl, mossa meg az lábát benne, és osztán kösse be az lábát, és minden nap 2szor, egy hétig így párolja s kösse az lábát, de minek előtte ezt megselekedné, az lúgot megszűrje egy ruhán által, az hammat [196] oszton facsarja meg az lúgtól jól, az hammat vedd ki az ruhából és tördeld el egymástól, darabagban az hammát, meglátod a szőrféregeket benne, ha világos helyre viszed.
- 1030 *Tettes és serkés főrl.* Az fejér hunyort főzd meg lúgban, mossad az fejét vele, kivész az serke s tetű belőle szépen.
- 1031 *Nyílvás az kiben vagyon.* Az nádnak tövét vagy gyökerét törd meg erősen réz mozsárban, ereszs mézet belé, törd öszve, avval kösd. Vé[ge].
- 1032 [197] *Horváth Péter flastroma jó.* Viasz fenyő toboz, egy kicsiny új hár, olvaszd meg, szüörd meg, gáliczkövet, témsót, szerecsendiót, székfű[t], temejént, krispánt, az mennyi elég leszén.
- 1033 *Túrról való jó igen.* Baraczk magot törd meg, mint az port, avval hintsed, egy nehányszor-porozd bé az túrt, és végy keserű laput, ragaszd be vele jól.

- 1034 [198] *Részségről.* Égesd meg az fecskét, add meginnya, nem részegül meg az nap.
- 1035 *Azonról.* Az sasnak monyát, epéjét meg kell törni, meg kell innya adni, soha részeges nem lészen míg él.
- 1036 *Ismét vad sömörögről való.* Fekete por, kénéső, kénkö, cinobrium, ezeket törd össze, de elsőbbben meg kell égetni, úgy kell megtörni egy mozsárban, szépen, úgy kell vele kenni egy nehányszor. Az fekete port pedig így csináld meg: témső, kénkö, temején mind egyarán legyenek ez három, tapaszt bé, úgy égesd meg, törd meg, szítáld meg, fekete por lesz.
- 1037 [199] *Az mely ember puffadozna, dagadozna minden testében.* Szent Jakab havában Szent Jakab napja után Boldog-Asszony napján szedd meg az fejrőrmöt, az virágát szedd meg az mennyi elég, tedd egy tiszta mázos fazékban, tölts erős bort reá, és hadd álljon rajta harmad napig, és azután tölts más mázos edényben, főzd kenyér haj alatt, és ha megfővend, vedd ki, avagy tölts egy palaczkban, azt igya egy darabig, igen jó ezzel élni az olyan dagadózó embernek.
- 1038 *Beteg embernek való fött víz.* Tölts egy fazékban tiszta vizet, és vess bele folia centauriát, két gyűker gyömbért, mézet, főzd meg erősen, ezt igya.
- 1039 [200] *Rothadás ellen való.* Égett témsőt, krispánt, úti füvet, terpentínát, bort, olajat, rózsa vizet timporálj össze, avval orvosold egy darabig.
- 1040 *Az szakadt tökök embernek.* Az nádaly füvet törje meg eczetben, azt igya minden nap.
- 1041 *Az ki tudője, mája megveszett vagy megrekedett.* Az czentauriát főzd meg borban, megnádmézeled, úgy igyad gyakorta reggel reggel.
- 1042 *Az mely kis gyermek nem albatik.* Az vad mák vizében főzd meg ugyan az vad mákot, annak levét add innya kalánból, minden ártalom nélkül elcsendesedik szépen.
- 1043 [202] *Az mely seb megáll, nem gyógyul.* Ábel vért vagy sárkány vért, aloést, kristályport elegyíts össze, hintsd az sebet vele, minden nap feljű az hús, szépen megindítja az növésre.*
- 1044 *Az mely embert általoernek szablyával vagy törrel, annak nyilallása ellen való.* Végy fejrőrmöt, négy újni földi borza gyűkeret, ruta levelet, azt törd meg, tölts eczetet reá egy meszelt, egy nap álljon rajta, szűrd le róla, és mikor innya akarsz adni, tölts egy kis bort is hozzá, úgy adj innya.
- 1045 *Az szakadt tökök ember* törje meg az tálmósó füvet, annak levét facsarja ki, avval kenje az ágyékát, igen hasznos ez arra.
- 1046 [203] *Hurutról való jó.* Vékony borban főzd meg az fenyőmagot, kakuk füvet, izsópot, főzd meg, annak levét igya reggel reggel éjomra melegen egy-egy csészével, de az melyet is kenjék kenettel, ahhoz valóval, de az hurutost hanyattá fektesd.
- 1047 *Lenmagot, fejrő mályvát főzd m[eg] vajban,* de az mályva gyűkeret törd meg, szítáld meg, úgy főzd meg vajban.*
- 1048 *Száraz betegségről.* Marti laput, izsópot vagdalj össze egy új fazékban, vízzel parahold meg, tégy hozzá illendő fedőt reá, téaszt ruhával ragaszd be körül, az ferdőt lyukaszd meg felyül, dugd be az lyukát, mikor az kenyeret kiszedik, akkor tedd be az kemenczében, mikor kiveszed, bonts ki az lyukát, egy töcséren vedd az szájadban az páráját, az orrodon bocsásd ki, nagy hasznodra lesz az.
- 1049 [204] *Száraz betegségről.* Ugyanannak való feredőt, csengőfűből, fejrő mályvából csinálj gyenge feredőt, abban feredjék.

- 1050 *Farkas seb ellen való.* Vegyed az petrezselymet, főzd ugyan jól meg, kösd az sebre vagy háromszor vagy négyyszer.
- 1051 *Az kiben kígyó vagyon.* Az kőrisfának haját vagy levelét meg kell törni, borban meg kell innya adni, avagy pedig eleven kénesőt adj innya.
- 1052 *Karsai varról való.* Erős eczet, égett bor, egy kis temején, keves témsó, gálliczkő, len ruhát szerezd össze, avval ragaszd.
- 1053 [205] *Az kinek testét az vér elfolyja.* Rózsa pogácsát törd meg egy réz morszárban, erősen szitáld meg azt, tölts egy kis mézet bele és törd erősen meg, tedd bele egy csuporban, melegíts meg az tűznél, kend egy kis ruhára és ragaszd bé vele egy néhányszor.
- 1054 *Tüdője az kinek megveszett volna avagy megrekedett volna.* Végy egy marok fekete ürmöt és egy marok fehér ürmöt és egy marok szarvas nyelvű füvet, ezeket főzd meg borban, és azután, hogy meghűl, vess egy kevés nádmézet bele, hogy megédesedjék, és azt igyad minden nap melegen.
- 1055 [206] *Az kinek lábán apró lyukak vannak.* Végy új mázos fazakat, vagdald össze az gyenge fenyő ágat, és rakd teli az mázos fazakat vele, ásd be az földben, és boríts bé más fazékkal, csinálj posztó nyiredékes sárt, csináld be az két fazék közit, az egyik az földben legyen, az másik felyül az föld színén és lyukaszd meg az fenekét, csinálj jó tüzet reá, égesd meg jól, bonts ki, tölts abban olajat és vizet. Ez mindenféle sebre jó, az apró lyukakat mossad vele, jó. *Az fűeknek is így veheted olaját.*
- 1056 *Az nagy lapu gyükerét ásd ki és lágy sóval törd össze, úgy kösd az dühös eb marására, m[eg]jól.*
- 1057 [207] *Ismét rothadásról való.* Az komlót főzd meg borban jól erősen, hogy felettébb elfővi az levét rajta, szűrd meg, vess temsót bele, kösd azzal.
- 1058 *Dagadt szemre jó.* Törd meg az vad len magot, főzd meg fehér borban, ragaszd az dagadt szemedre; jó.
- 1059 *Az kinek mája fájna jobb felől.* Ássa meg kotángkóró tövét, azt törje meg eczetben, kösse az májára, cicoria az neve.
- 1060 *Akármely mérges kelevényre igen jó ragasztani.* Az pupa levélnek vérit kösd reá, kivonsza az mérget, megfokasztja, meggyógyítja szépen.
- 1061 [208] *Méreg vonni jó, jó.* Az mustárt főzz meg borban, törd meg, mint az pépet, ragaszd vele, mérget von.
- 1062 *Sérésről való orvosság.* Vegyed az katángkóró – cicória – tövét és az pompóniát, ősd meg, mint az salátát meleg vízzel, és csináld meg, mint az salátát, kösd reá, tudniillik az sérésre egy néhányszor.
- 1063 *Az fenéről, az ki felveszi az rothadt búst, így élj vele.* Csinálj jó crös pár lúgot, avval mossad az sebet szépen, osztán végy égett témsót, krispánt mind egy mértékben, ez kétfélét tedd égett borban, timporálván, hogy jó sűrű legyen, és evvel kössed. De ezt is eszedben vedd, hogy kis fára egy kis kék posztót csinálj, és evvel mosogasd az sebet minden kötéseden, és megismered, ha nyálasodik az posztó, arról megismered, hogy gyógyul.
- 1064 [207] *Hogyha purgálni akarod magadat az rossz nyálas sártól, egy zacskóban készíts elő ezeket össze.* Földi epét, te mondád fűnek gyükerét, diktálmus fűnek gyükerét, apró bojtornjak levelét, kapottnyaknak gyükerét, ebtej tövének az héját, kömény magot, fahéjat egy ejtel borban, áztasd meg, arról igyál, igen jó ez. Ne félj tőle mert jódra van.*
- 1065 *Hogy az flagmás, nyálas, rothadt és poshadt nedvességet az vizelettel az alfelén kitisztítja szépen, gyengén, vízkórságosinak is jó ez.* Az kék lilionnak gyükerét reszeld meg, levét facsard ki, megannyi fehér bort tölts hozzá, nádmézzel

- édesíts meg, és minden reggel éjomra egy-egy cs[é]szével igyál meg benne melegen.
- 1066 [208] *Az mely embernek* valamely tagja vagy mája száradna – az máj pedig az jobb oldalában vagyon. A ló csontjában az mely velő vagyon, vedd ki, és faolajat tégy hozzá, keress kígyóhagymát, avval törd össze az faolajjal és velővel, főzd meg, avval kenjed. – Jobb felől az oldalcsontok alatt vagyon az máj, bal felől az lép.
- 1067 *Az lépnek nyavalyájáról való orvosság.* Étélében, italában csak jó igen az tamariscus és az szarvas nyelvű fű porul tyúkmonyban enni és inya.
- 1068 *Sárgaságról való tudomány jó.* Csengő kóróval, cper gyükerrel főtt vizet igyék minden nap 2 hétig.
- 1069 *Azonról.* Marobium album, azaz fejr peszercze fünek facsard ki az levét, két annyi nádmézzel főzd össze, tajtékát hánd el, tisztíts meg, egy-egy kalánnal igyál benne éjomra reggel.
- 1070 [209] *Sárgaságról való ismét.* Az meleg ló ganét facsard ki az levét, tölts kecsketej közé, azt igyad, az mint kifejik mindjárt, sokáig ne egyék reá.
- 1071 Tyukmonypirosító gyükeret főzd meg [bor]ban jól, hogy még veres legyen, úgy igyad éjomra.
- 1072 Földi epét, fahéjat, sáfránt, vizet igyék.
- 1073 *Ugyanazonról.* Törd meg az csilyán gyükeret, főzd meg erősen fejr borban, azután facsard ki az levét, szűrd meg, vess sáfránt bele, minden reggel igyék benne melegen.*
- 1074 *Sárgaságról való remedium.* Tavaszszal szedd meg az lúdfiak ganéat, aszald meg, törd meg, tölts bort reá, álljon rajta egy kevéssé, azután az higgattját szűrd le róla szépen aprónként, igya azt éjomra.
- 1075 [210] *Vagy csak úgy az porból* igyék bé egy susták nyomót fejr borban négy (4) nap egymás után, épen kígyógyul belőle, adj izt neki, nádmézzel.
- 1076 Árpaliszttal, babliszttal tölts meg egy zacskót, avval dörgöljék az feredőben, mosdjék meg borral gyakorta arczul, feredőt mályvából főzd, bablisztet is eressz bele, megládd hasznát.
- 1077 *Ha dagad az lépi az bal oldalában, evvel orvosold.* Egy falka szarvasnyelvű füvet égess meg, annak hammából csinálj párlúgot, tamariscus vízből párlúgot, szűrd meg szürke papiroszon, eressz eczetet, mézet bele, azt igya éjomra.
- 1078 [211] *Ezen füvet aszalva, törve is jó béinnya,* kívül pedig evvel kend. Jó savanyú kovászt fa olajos borban főzd meg, kösd be. Ha megkened pedig, így élj véle. Ökorszára velejében, faolajban megreszelt földi tököt ránts meg, avval kend.
- 1079 *Az szenvedbe[ti]len fájdalomról.* Bélindfüvet, cbszölőt, egy néhány mákfejet – mindenik nyers legyen –, fűlfüvet, vijola levelet főzz meg tejben erősen, mint az pépet, ruhára kenvé, köss bé vele, az levével moshatod hasznosan.
- 1080 [212] *Har[ma]dnapi hideglelésről való jó.* Apró bojtorján, agrimonia, sóska, cicoria, azaz katángkóró, téli saláta, fejr üröm, azaz endivija, földi epe, azaz centauria, ezeket főzd, mézzel édesíts meg, úgy igyad, eláll.
- 1081 *Azonról való hideglelésről.* Az len levelű füvet ásd ki, annak gyükerét aszald meg, porul idd bé.
- 1082 *Azonról való ismét.* Kopottnyaknak az gyükerét tör meg jól porul, melyből egy susták nyomót igyál meg.
- 1083 *Más azonról.* Az úti füvet tövestül törd meg, levét facsard ki, égett borban idd bé.
- 1084 *Az hideglelés embernek* adj krispános égett bort innya, hamarjában igen jó.

- 1085 [213] *Azonról.* Nyúlkáposztát, útifüvet, borza fának jövését eczetben sóval törd össze, kösd az pulsusra.
- 1086 *Minden napi hideglelésről.* Egy vagy két marok székfű virágot, bárány ürmet főzz meg vízben erősen, míg fele elapad, nádmézeld meg, minden reggel egy-egy csészével igyál meg jó melegen, takarózdál be vele.
- 1087 *Negyed napi hidegről.* Az kígyónak csontját aszald meg, törd meg, egy susták nyomót igyál bé benne pápáfű vízben.
- 1088 *Hagymáz hidegről.* Aprón tört bűdös követ erős eczetben igya be.
- 1089 *Vagy.* Listicum gyökeret aszaljon meg, törje meg, abból meleg borban igya bé vagy pápáfű vízben egy susták nyomót.
- 1090 [214] *Hideglelésről.* Az gelyesztát aszald meg porul, azt add be innya hamarjában.
- 1091 *Azonról.* Az macskának farkahegyiből ereszsز vért, azt add be innya hamarjában.
- 1092 *Hideglelésről való ez is jó.* Az fekete ürömnek gyökerét ásd ki, főzd meg borban kenyér haj alatt, azt idd be éjóra egy nehányszor.
- 1093 *Azonról való ismét.* Metéld el mind az húsz körmődet, gyúrd egy kis viaszban, mond ezt magadban: Én most hideglelésről való orvosságot minden napi, 2 napi, 3 napi, 4 napi, 5 napi hideglelések ellen, [így] Ragaszd egy ajtóra, hadd ott, jöjj el onnat.
- 1094 [215] *Az kinek hideglelése vagyon.* Az igaz ökörnelyvűnek virágát szedje meg, ha három virágát az pohárban teszi, harmad napi hideglelést elállat, ha négy virágát – negyed napit is elállít.
- 1095 *Hogyba mezei ökörnelyvű fünek virágát, magvát, megtörik, borban megfőzik, az szoptató asszony gyakorta issza éjóra, teje igen szaporodik tőle.*
- 1096 *Ez két féle ökörnelyvű fünek virágáról az ember ha iszik, az szűből az rút vért tisztítja, sőt az szívet örvendezteti.*
- 1097 *Mikor az hagymáz rád akar júni, hamarjában kend meg az tenyeredet lenmag olajjal, hónaalját, talpát, vak szemeit, melyét.*
- 1098 [216] *Az kinek szemei fáj[nak] igen hasznos az som.*
- 1099 *Jó szítató vornitorium ez is igen.* Útifüvet, veres rózsát ronts össze eczetben, elegyíts és törj egy tyúkmony székit véle, kösd bé az homlokát, vak szemeit véle.
- 1100 *Télben pedig így élj vele.* Egy marok disznó babot törd meg egy mozsárban, törj egy lott temejént is hozzá, szítáld meg, tyúkmony fejeirével és eczettel ke-püld össze, márts ruhát bele, azon módon ragaszd az homlokára, vak szemeire.
- 1101 *Száraz betegségről való jó.* Földi borostyánnak törd meg, facsard ki az levét, két annyi nádmézzel főzd össze jó sűrűn, mint az szilva levét, még jobb, ha aprón tört bűdös követ megszítálva elegyítesz köziben, azt nyalogatod minden nap éjóra melegen.
- 1102 [217] *Ha lábad dagadna.* Vedd az ebszölőt, egy falkát tör meg, facsard ki az levét, kenjed az száradat véle, földi borza levelével ragaszd bé mindenütt, az hol dagadt, csinálj lábvizet, retket reszeld meg, törd össze vérehulló füvel, kösd az ta[l]paidra, igen jól szíja alá az dagadást. Lábvíznek pedig csilyánt főzz meg igen jól, hogy megroshadjon, avval mossad lábaidat.
- 1103 *Az szemről az ki az sárvízét elvonja, szítató flastrom.* Végy 6 vagy 7 köris ferget, annak fejeit, lábait vcsd el, az többit törd meg egy mozsárban, keverd egy dióni savanyú kovászban [218] egy kevés égett borral együtt, kend egy ne-gyed rész tallérni irhára vagy ruhára, ragaszd az két füle tövére, álljon egy nap vagy egy éjjel rajta, sárvízzel teli hólyag szífvódik alatta, melyet fakassz

- meg, ragassz egy darab nyers káposztalevelet reá, hogy így hadd szivárogdogáljon lassan-lassan az szemről is az rút sárvíz és az szemnek ártalmas rúttság. Egy megtisztul szépen az szem, az orvosság is inkább bír vele sokkal, kívül ha orvoslod.
- 1104 *Ruta, mirha, babir*, bal fü mag, pézsma igen ártalmas az nchezes asszonyoknak.*
- 1105 *Mikor pedig pokolvarit gyógyítasz, hogy ne terüljön, így cselekedjél véle.* [219] Egy néhány rákokat törj öszve fülfüvel, azoknak levét facsard ki egy darab erős ruha által, tégy köziben mézet, habard öszve jól véle, kend meg az pokol varnak az kerületit, nem terül tovább.
- 1106 *Az mirigyet pedig így orvosold.* Az nagy varas békát az hátulsó lábánál fogva akassz fel egy helyen, tégy egy vijasz edént alája, hadd csepegjen száján, szemén az mérge, azután tedd el az asszú békát, mikor mirigyec vagyon, vedd elő, áztasd meg azt borban, tedd az mirigyre, mind kivonja az mirigynek az mérjét.
- 1107 *Az fahéjnak vize jó melegítő, gutaütöttnek igen jó.*
- 1108 [220] *Ájulásról vagy elbalásról.* Fejér czipó belet főzzenek meg sáfrányos borban, mint az pépet, vonják ruhára flastrom formán, jó melegen kössék az szívére, igen használ. Mihelt ez nyavalya reá jű, mindjárt dörgöljék jó éles ruhával az testét, az nyelvét törjekkel értessék, prűskölő eszközt fűjjanak az orrában, kenjék kapor-olajjal gyakorta.
- 1109 *Gutaütésről való jó.* Az nyavalya mihelt reá esik az emberre, mindjárt rázni kell és ingatni erősen, dörgöljék erősen kezeit, lábait, eret is kell az gyengébb részén vágni, [221] de nem kell sok vért bocsátani, hogy az vér jobb mozgást vehessen.
- 1110 De ha öreg emberen esik, nem kell eret vágni, hanem főzzenek mézből, szapanból, áloéből és sóból, ezeket öszvefőzvéen tegyék be az végbélben, hadd szíja aláfelé az rossz materiát, az orrában fűjjanak jó erős phrűskültető eszközt, az szájában pedig jó erős mustárt kenjenek, töltsenek az szájában pedig jó erős fahéj vizet, hogy jól megmelegítse az testét; egy vas serpenyőt melegítsenek, azt tartsák az fejéhez közel, hadd hevítse, [222] az is jól pirítsa az fejét, így cselekedvén gyakorta véle, fűstöljék gyantával, ugyanannak olajával kenjék az orra alját, kössék meg jó erősen az inait, ha egyéb nincsen, kecskeszarvát vagy szőrit égesd meg, annak fűstöt bocsádd orrában, jó serkentő eszköz ez is.
- 1111 Mustáros étele, itala legyen, meleg ruhával dörgöltesse gyakorta magát, süvegét gyantával fűstölje, úgy tegye az fejében, mikor lefekszik. Jó igen az zsályás étel, ital ispinkinárd víz is, egy mogyoróni terjeket olvasszon el borza vízben, azt igya. – Tárkony gyűkeret rágjon gyakorta az gutaütött.
- 1112 [223] *Nátháról való jó.* Ez nátháról való orvosság mind jók az gutaütött embernek is orvosolni véle. – Gyontát, temejent, asszú veres rózsát, fejér mák magvát, mindeniket egyaránt törjön öszve, mind süvegét, az melyben hál, mind fejét fűstölje erősen, hogy az orrában is hadd menjen;
- 1113 Avagy rózsacetzet csepegtessen hév téglára, fejét takarja be, orrát, száját hadd hassa meg jól.
- 1114 Ez is jó igen: korpát, kölest, apró sót pergeljenek öszve melegen két jó vastag ruha – de lágy ruha legyen –, kösd be az fejét vele, ha meghűl, meg mást reá, asszú zsályát, majorántot is jó köziben tenni.
- 1115 [224] Ha el akarod az náthát fogni, hogy alá ne takarodjék az tüdőre, facsard

ki csilyánnak az levét, lisztlángból csinálj tésztát, ragaszd az két vak szemeidre, ha az megszárad, meg mást ismét reá mi[n]djárt flastrom formán.

1116 *Még ugyan nátháról.* Az útifűnek magvát főzd meg borban s mézben, reggel add meginnya éjomra egy néhányszor.

1117 *Azomról nátháról.* Az zsályát főzze meg fehér borban erősen, az mint eltűrheti, olyan melegen mossza meg az fejét benne, az füvet kösse az füle tövére egy néhányszor.

N.B. Sárkányújjfű igen jó fű.

1118 [225] *Az nagy betegségben levőnek való, szítató flastrom igen jó.** Borsot, mustármagot, galamb ganét, mindeniket jól porrá törvén, minden[i]k]ből végy 2 susták nyomót, ezekhez tégy basarózsa tövet, tölgyfa gyöngyöt, basarózsa magot, mindeniket megaszalván, törvén, mindeniknek porából három-három susták nyomót, köolajat, vijaszat, szurkot, az mennyi elég lészen, csináld öszve az tűznél flastrom formán, kend irhára belőle, az mennyi az lágyát belepi vagy befogja, az nyakára is hasonló formán cselekedjél – tudniillik az nyakára, mint az lágyán –, az többivel is kell orvosolni, füstölni, és hold fottán ázott borza gyenge gyökerének fött levét innya adni.

1119 [226] *Kórságról való remidium.* Ásd meg az borza fának gyenge tövét hold fottán, mossák meg szépen, azt főzzék meg borban vagy tejben, azt igya éjomra melegen kalánnal egy darabig.

1120 *De így még jobb cselekedni.* Basarózsa magot, és tölgyfán termett győ[n]gynek az levelét megaszalva, törve porul, egy késhegyin basarózsa vízben beiszsa éjomra hold fottán, akár penig győ[n]gyvirág vízben igya bé, füstöljed is penig kék virágú Szent László virágával – ha asszonyemberen vagyon penig, fogolymadár tollával füstöljék.

1121 [227] *Az hideglelésről való flastrom.* Útifű levelét, arannyal versengőnek levelét öszverontván, elegyíts közben aprón tört csilyán magot, kormot és sót, melyet flastrom formán ruhára kenven, mikor az hideg reá akar jűni, kösd be az pulsusait vele, így cselekedjél vagy háromszor vele.

1122 *Nátháról való remidium.* Az zsályát fejér borban főzd meg igen erősen, abban az fejét, az mint elállhatja, úgy mossza meg, az megfőtt füvet az füle tövére kösse jól.

1123 N.B. Egerfülfű, auricula muris, tálmosó fű, equisetum milispa azaz erdei vad méh fű vagy dobronica, mind egy az.

1124 Origanum, fekete gyopár vagy szűfű vagy szurokfű vagy vargamajoránt, ez sok hasznú fű, mind öszve ezek egyben.

1125 *Büdös szájról való remed[ium].* [228] Zsályát, útifüvet, izsópot, székfüvet főzze meg fehér borban kenyér haj alatt, azt igya minden nap éjomra melegen, nem lesz бүдös szája.

1126 *Azomról, бүдös szájról.* Cziprust, zsályát, székfüvet, fekete gyopárt, eczetet, mézet, salamoniacomot, ezeket is meg kell főzni kenyér haj alatt, úgy mint fele elapadjon, úgy kell mosni az száját vele.

1127 [229] *Farzsábáról vagy meredekről.* Aprón tört sót, kormot keplűl öszve tyúk-mony fejéivel, márts ruhát belé, avval kösd be; ha megszárad, meg mást reá ismét.*

1128 Ismét az glét is igen jó, ha megtöröd, eczetet töltesz reá, megfőzöd, úgy kösd reá.

1129 *Ismét szedj* nyárban az hajából kimászott csigát, tölts egy zacskóban, tölts lágy tört sót közben, akaszd fel az pinczében, együtt tégy valami edént alája, az

mely víz abból kicsepeg, azt tedd el, mikor kelletik, vedd elő, avval mossad az fájdalmadat véle. [230]

- 1130 Azonban törd meg az fenyőmagot, tölts égett bort reá, szűrd le, idd meg, igen jó.
- 1131 Az kicsiny gyermek igézeti forróságáról való jó igen. Főzd meg mennél erősebb borban asszú ruzmorintot vagy ispikinárdot vagy majorántot vagy szűfűvet vagy kömént vagy kaprot vagy csombort, vagy kakukkfűvet, ezek közül valamelyiket kaphatod. Ha szegény bor* lesz, égett borral erősíts meg, főzz meg erősen abban, avval mosd meg az gyermeket tetétől fogva talpáig, de leginkább az fejét; fektess le, takar[d] be jól, hadd izzadjon.
- 1132 [231] Ha félsz, hogy az betegség ki ne rontja, melyet megismersz arról, hogy ijedez igen a gyer[mek], tégy az felyül megírt füvekhez tölgyfa gyöngy levelét, vagy busi rózsza gyükerét, vagy Szent György virágát jó bővön; az feje lágyára égett boros kovász is jó, csak nyers borral is, sóval is csináld pogácsa formán, tedd az lágyára.
- 1133 Ismét hamarjában főzz meg egy tyúkmonyat, hasíts ketté, borsold meg, tedd az lágyára, igen jól szíja kifelé az nagy hévséget.
- 1134 És mikor nem alhatik az kis gyermek, az vad mák vizében főzd meg az vad mákot, annak levét kalánból add meginnya, minden ártalom nélkül elcsendesedik szépen.
- 1135 [232] Ismét az kis gyermek forróságáról való remidium. Szeljék vékony szelletekre az disznó tököt, mártsák rózsza vízben, sáfrányozzák meg jól, kössék az vak szemeire, gyakran újtván, ha meghül.
- 1136 Ismét az nyers csilyán leveleit törd őszve egy réz mozsárban és azután törd jól őszve popiommal, kend ruhára, ragaszd az homlokára.
- 1137 Avagy ebszőlőt törj meg jól, facsard ki az levét, márts ruhát bele, ragaszd az homlokára. Ugyan ebszőlőből főzz feredőt neki jól, de megoltalmazd, hogy be ne igyék benne, mert m[eg]lárt neki.
- 1138 [233] Az bolond hagymázban nyughatatlankodó betegnek való orvosság vagy remedium. N.B. Saláta vízzel, tök és dénnye magból és mondola bélből csináljanak mondola tejet, azt igya, az vad mák vizében ottan-ottan adjanak innya minden ártalom nélkül.
- 1139 Ismét nyers káposzta levelet fonyasszanak meg, kenjék meg popiommal, az vak szemeit, homlokát kössék bé vele.
- 1140 Ismét ebszőlőt mindenestől fogva rontsanak meg, homlokát, talpát, két kezén az pulsusait kössék be jól véle.
- 1141 [234] Azonról való bolond hagymázról. Rózsza olajat, rózsza eczetet, rózsza vizet tyúkmony fejerivel együtt keplj őszve, sáfrányozd meg, tőrj ruhát őszve 4 vagy 5 rét, márts bele, kösd bé az fejet vele, ez csudálatoson használ neki, meglátod.
- 1142 Ismét facsard ki az salátának az levét, tégy meg annyi asszony ember tejét hozzá és rózsza olajat hozzá, keplj őszve jól, azzal kenjed az homlokát, vak szemeit az hagymázos embernek, csuda, mint megcsendesedik véle hamar. Ez való, ha nem szánod véle bajlani, megládd hasznát.
- 1143 [235] Az gyermekszülo asszonyról. Vegyék az fekete tyúknak epéjét, és kenjék meg az köldöke tájékját vele, és ugyan az köldökjét jól, és igen segíti az.
- 1144 És az mely kigyó kibújik az bőriből, avval az kigyóbőrrel övedzék által vele és ugyan akkor főzzenek fekete ürmet vajas vízben, és jó melegen tegyék az gyomrára, azonban szíjon az orrában gyöngyvirágport, körtvélyfagyöngyöt, borbán igyék, alig van annál jobb.
- 1145 Ismét az marcziusban fogott nyúlnak szemeit ha kiveszed szépen, hogy meg nem

fakasztod, azon épen vedd ki, [236] borsold meg, tedd egy tányérra, tedd az kemencze hátára, hadd száradjon meg, mikor megkeletik, vedd elő, kösd az köldökére és lágyára, igen segíti az is.

1146 *Mélánkólikusokról való.* Minden itala legyen aczélos itala vagy csipke rózsza tövével főtt vize, azt igya rend szerint.

1147 Vagy vegyen tavasszal öt font kecske savót, azt igya gyakorta.

1148 *Lépdagadásról való balfelől az oldalában.* Végy бүдös бүркöt, nyers tabák leveleit, törd meg erősen, fa olajos borban főzd meg erősen, ruhára kenven, tedd az lépire vagy főzzed mind addig, míg fele elapad, azután facsard ki az levét, avval kenjed, az lépit vele.

1149 [237] *Az főszédelgésről való.* Cobiumot, korijándromot, vad köménynek az magvát vagy maga is az kömény, szerencsendió virága mind porul – evvel így élj. Piríts kenyeret meg, öntözd meg jó borral, hints meg ezekkel az megtört magoknak porával, úgy edd meg egy darab ideig. Osztán csak úgy is rágjad ezeket, igen jó. Az pápa fű is jó porul, ha élsz vele, zölden megaszalod, töröd.

1150 [238] *A medve háj, borzháj, vadmacska háj* igen-igen jó az reszketeges tagot vele kenni.

1151 *Az kinek valamely tagja, lába vagy keze elesik, evvel így élj.* Ásd meg az csilyánnak az tövét, tégy ahhoz székfűvet, kömént, zsályát, ezeket törd erősen meg, vedd meg azon betegnek vizeletit, abban főzd meg erősen mind együtt és jó melegen, az mint elállhatja, avval mossa az gyenge tagot gyakorta, és jó melegen mártsanak ruhát bele, és jó melegen tekerjék be az gyenge tagot véle éjjelre. Az gyertyánfa vize is igen jó kenni.

1152 [239] *Ugyanazon nyavalyáról való, elesett tagokról való.* Egy jó kövér házi réczét melyezd meg, bélit vesd ki, az béli helyett tölts egy öszvevagdalt zsályával, majoránttal, szurokfűvel, varrd bé osztán az helyet, az réczének az hasát jól, hogy ki ne hulljanak az füvek belőle, vond nyársra, süssed jól meg, míg zsírja csepeg, az zsírját egy edényben szedjed, ahhoz meg annyi erős eczetet tölts, forrald fel mind együtt, avval és evvel jó melegen az tűznél kenjed erősen kétszer, háromszor penig így legyen.

1153 [240] Jó bővön gálicz követ, бүдös követ, témsot, sziligy söt, vagy házi söt mind egy – ebben feresszed, gyakorta melegítvén, újtván.

1154 *Az kámphort így kell főzni.*

Szarvas faggyú	16 lott
Sárga vijasz	16 lott
Terpentina	12 lott
Gumi arabicum	4 lott
Lapis calaminális	16 lott
Mastix	2 lott
Fejér temején	2 lott
Arany glett	3 lott

[241] *Következik immár, az főzése miképen legyen.* Az vijaszt, terpentínát, szarvas faggyat olvaszd meg, szűrd meg egy tiszta réz medenczében, az tört glettet és szerszámokat keverd jól el benne, hogy csoportoson ne maradjon, osztán tedd lassú szénre, főzd annyira, hogy szürke legyen és így jó kámfor léssen.

1155 *Álomhozó szerszám.* Saláta vízzel, tök és dénnye magból és mondola bélből csinálj mondola tejet, azt igya gyakorta; ismét az vad mák vizében adjanak innya minden ártalom nélkül, n[em] árt.

- 1156 *Az mely ember igen-igen tetves, avval így élj.* Nyúzz meg egy berbécset, az tetves embert vetkeztess le tiszta mezítelen és azt az igen tetves embert varrd bele az nyüzött berbécsbőrben és kötözd nyársra, rakj jó tüzet, csinálj két ágas fát az nyárs alá és tedd fel az embert nyársastúl fogva arra az két ágas fára, forgasd, mintha pecsenyét sütnél, és kérdezd meg azt az igen-igen tetves embert, az kit az nyársra kötöttél, ha csípi-e az tetvek őtet az nyárson, ha mondja, hogy valóban csípi, hogy nem állhatja, úgy csípi, tehát vess le az nyársról, és nézd meg az nyers berbécs bőrön az megszámlálhatatlan sok tetveket, irtózol bele. Ha nem hiszed, próbáld meg, elhiszed, ha látod.
- 1157 [242] *Hideglelésről való írás.* In nomine Patris, Filii, Spiritus sancti quando † Christus Jesus †, natus est †, tunc † ab eo † omnis † morbus † et febris fugatus est †, fuga † ab hac † famula † Dei †, tunc quotidiane † suve † bidvana †. [így] I[n]nomine × Patris × et Filii, Spiritus sancti.*
- 1158 *Nagy hévséggel való dagadásról.* Facsard ki az salátának és az szedernek az levét, elegyíts össze jól, öszvchabarován, avval kenjed gyakorta.
- 1159 *Fogfájástól való eszköz jó.* Az csere fának belső veres haját főzd meg borban, avval mossad fájdalmas fogaidat. Ne vonasd mindjárt ki, mikor nincs ideje.
- 1160 [243] *Májnak hévségéről és dagadásáról.* – Az jobb ódalában az mája. – Négy susták egy lottot nyom. Végy az lakatostól két lott vasport, három lott borkövet, szép tisztát, azt törd meg igen jó erősen, tedd egy ejteles mázos fazékban, tölts tiszta vizet reá, de az fazék új legyen; azt főzzed egy egész óráig, szüntelen kevergedd azt, azután meghűtvén, tiszta posztó által szűrd meg, minden nap egy holnapig ilyen italt igyál három-három kalánnal ebéd és vacsora előtt.
- 1161 Csipke rózsza fának az tövét mosd meg, főzd meg vízben, azt igyad. Az bárány üröm is jó, ha róla iszol. Az föld epeje is, azon módon centauria.
- 1162 [244] *Az kinek szája fáj.* Az hunyor levelét, belindfű gyökerének az lehántott haját főzd meg eczetben, avval mossad fájdalmas szájadat; igen jó ez egyben.
- 1163 *Ez víz mind szájnak, mind toroknak jó, szépen tisztítja, gyógyítja jól.* Egy susták nyomó kámfort erős égett borban egy tiszta edényben vess bele, csinálj bé az száját az edénnek jól, hadd álljon egy éjjel rajta, olvaszd el benne; más nap osztán témsót, temejént, mastixot, jó féle mirhát, mindeniket egy-egy lottot, főzd meg egy messzely borban jól, osztán az tűztől kiveszed, tölts hozzá az kámforos égett bort és újabban forrald fel jól, azután szűrd le egy üvegben, avval mossad fájdalmas szájadat és torkodat, meggyógyítja szépen. Hogyha rothadna is, meggyógyítja szépen.
- 1164 [245] *N.B. Hagymázzal való remedium.* Adj listicum gyökeret törve bé inynya pápafű vízben, bűdös követ törve, szítálva eczetben.
- 1165 Igen jók elefánt tetemet törve beadni innya, az kanfogat vagy csak rákőrvént vagy csak az vén szarvas szívében termett csontot törve, porul eczetben innya adni jó.
- 1166 Az rákot és az fülfüvet törd meg, annak levét facsard ki, elegyíts össze jól, elegyíts bele tiszta salétromot, avval mossa száját az hagymázos ember. Igen dicsírik ezt az tudósok, nagy sokan próbálták.
- 1167 [246] *Az mely fájós fogban féreg vagon, egy kevés áloest, kámfort égett borban olvassz el, gyapotat bele mártván, dugd az udvában, megöli az férget az fogban.*
- 1168 Ha borbély kéztől irtózol az fogvonásban, tehát az kisebbik féle zászpát, annak levelét roncold meg mind össze, azzal dörgöljed rossz fogadat, kivész, de az többit oltalmazd tőle.

- 1169 *Az köszvényes ember* az keserű lapu gyökerét főzze meg borban vagy serben v[agy] csak vízben is, azt igya melegen minden reggel, ebéd, vacsora előtt 2 órával, kívül pedig [247] ökörfark kóró virágának olaját elegyíts meg jó erős égett borral és sáfránnyal, gyenge ruhát bele mártván az kínos részt kösd vele gyakorta pedig.
- 1170 *Fülzúgás ellen való igen jó.* Nyúlnak epéje, kecskének epéje, fogoly madár epéje, csukának epéje; ezeket akár külön, akár mind együtt elegyíts meg égett borral és mézzel, úgy creszd az füledben.
- 1171 *Az igen fulladozás ellen.* Végy izsóp vizet, vékony bort, elegyíts össze, osztán olvassz el benne szalamiákat, abból melegen igyál, szemlátomást használ ez.
- 1172 [248] *Új fenéről való igen-igen jó.* Carduus Mariae, azaz tarka levelű bógáncsnak levelét törd meg, levét facsard ki, egy néhány eleven rákokat is törd meg jól, annak is levét kifacsarván az kétféle levet összevehabarni, avval verd be az fenét; igen jó.
- 1173 *N.B. Az egész emberi testben,* az ki rendesen áll, tehát vagy 24 vagy 25 font vér és leszen, mind[en] órában 4 ezer ötszáz pulsus által kell az szíven által szűrődni az vérnek, de az haragoskodó és bánkódó emberben restebben jár és az félelmesben, ezt vedd eszedben.
- 1174 *Egy néhány füvek nevei deákul.* Beka bunga azaz vizi torma, drecze mind egy; ismét cinoglósa ebnyelvű fű; agrimónia apró bojtortján; cicória katáng.
- 1175 [249] *Az mely kelevény megkeményedik, tüzesedik csecsin vagy egyéb lágy húsn az embernek és megkövesedik, avval így élj:* Káposzta levelet, bab lisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört mályva gyökeret főzz meg erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, kösd reá, az ha meghül, meg mást reá.
- 1176 *N.B. Ismét így is jó igen.* Az mályva gyökeret törd meg jól, igen szítáld meg, faolajban főzd meg pép formán, kend ruhára, kösd reá egy néhányszor.
- 1177 *Zanikórt főzd meg lúgban,* mosd meg az fejét benne, ha fáj az fejed.
- 1178 [250] *Egy néhány füveknek hasznai.* Izsóp fogfájástól jó igen, ha vízben megfőzik, mossa száját, ha melegen megissza, hurutól jó, ha mézben megfőzik, férget, gelyesztát kihajtja, űzi az emberből; ha az izsópot főz meg, reggel és este iszod, az melyedet tisztítja, szavadat hangosítja, főfájástól is jó. Ha az izsópot mézben vagy vajban, vagy olajban megfőzöd, hurutól igen jó; az ki az vizét issza, rekedéstől igen jó. Megaszalván, megtörvén, főzvé, melegen megissza, szűfájástól igen jó.
- 1179 *Istenfájának haszna.* Nyilallástól igen jó, ha ötet megfőzik, melegen megisszák.
- 1180 [251] *Fekete üröm hasznai.* Az fekete ürömnek vizében valamely ember hat kalánnal meg iszik, ezek az hasznai:
1. Embernek vizeletit elindítja.
 2. Embernek veséi között követ ront.
 3. Embernek halálos kelevényét ront.
 4. Embernek gyomrát erősíti.
 5. Embernek fájdalmas melljét eltávoztatja.
 6. Emberből hurutot kitisztítja.
- 1181 *Kigyónyelvű fű igen jó,* ha ötet disznóhájjal össze töröd és össze olvasztod, igen jó dagadást, rothadást, sebet véle kötni, mint az fekete nadályfű nagy hamar gyógyítja, forrasztja az sebet.
- 1182 [252] *Tisztes fű, vas úr,* kösd az új sebre, mindjárt forrasztja az meleg vérrel.

- 1183 *Fekete gyopár vize jó:* szájnak leomlását gyógyítja, ha mosod vele; nyelvsap leszállása ellen igen jó. Másképen, ha az fekete gyopárt tövestől, virágostól, az mezőn lefekszel, az fejed alá teszed, semmiféle rút féreg feléd nem megyen, szűfű, varga majorátnak is híják.
- 1184 *Ökörfark levelét* ha megtöröd porul, hintsed az túrt vele, megjavul vele, és az leomlott száját is igaz úgy és az kinek iz eszi az fogát, igaz úgy.
- 1185 *Egerfű fü ez szőrös fű;* pünkösöd havában ha kiásod az gyökerét, porrá töröd, [253] megadod enni az tököznek, megjavul vele; ha levelét porrá töröd, sebet forraszt; ha borban főzöd meg, az sebet mosod véle, forrasztja; fülben ereszteti is igen jó.
- 1186 *Vad lennek haszna.** Az vad lennek magvát ha megtöröd és kötözöd az dagadást véle, meglohad, inaknak vonódását, zsugorodását meggyógyítja, az fülzúgást is; igaz úgy, fájását is, igaz úgy.
- 1187 *Az cserfa levelű füvet* főzz meg borban, az 4napi hideg ellen jó, lépnek, májnak is jó.
- 1188 [254] *Mezei jószagú balba fű vagy vad méh fűnek hasznai.* Hogyha ötet eczetben megfőzöd, úgy adod az kórságosnak, igen jó. Ezen füvet levelestül, virágostul borban megfőzöd, gyakran iszod, csepegő vizeletet megállít, holt gyermeket az mátrából kihoz, torokgyékra is igen jó, sárgaságot is elűz. Ha ezen aszú füvet erős borban megfőzöd, az szívdobogásra kötöd, megáll véle.
- 1189 *Konkolynak hasznai.** Ha ötet levelével, magvával együtt megfőzöd feredőnek, az meglankadt inakat és keményült inú embert megfereszted gyakorta benne, megjavul véle.
[255] Ismét, ha búza korpával, eczettel, olajjal az konkolynak magvát össze töröd, az megkeményült inakra kötöd és tagokra, meglágyítja szépen, csak idejét várja reá, csakhogy párolja is igen véle az feredő levével, gyakorta kenje is, igaz úgy. Kösse is, gyakorta igen.
- 1190 *Méntának hasznai.* Az ki borban főve levét megissza, az nap meg nem részegül. Ha ruha közé teszed, az moly az ruhát nem bántja. [256]. Ha vízben főzöd meg, reggel iszod, bujaságot távoztat.
- 1191 *Nagy lapunak haszna.* Ha ennek magvát lúgban főzöd, meg salétromot vetsz bele, abban mosod az fejedet, az hajadat gesztenyeszínűé teszi.
- 1192 *Mezei ökörnyelvű fű.* Ha virágát, magvát megtörik, borban megfőzik, az szoptató asszony éjomra gyakorta issza, teje igen szaporodik tőle. Igaz, ennek vizében ha iszol, szíből rút vért tisztít, örvendeztet szépen.
- 1193 *Ökörnyelvű fűnek virágát* az pohárban teszed, iszol róla, harmad napi hideg-elés elhagy. Hogyha négy virágát teszed az pohárban, negyed napi hideg is elhagy vagy eláll, de még hólyagtól is jó.
- 1194 [257] *Az ökörszék fűnek* vedd vizét, kenjed az reszketeges kezet vele, megjavul vele, ha gyakorta kened véle.
- 1195 *Mályvának hasznai.* Ha ötet vízben megfőzik, vaját vetnek belé, kenyér nélkül eszi, az hasát elcsapja és megösztövériti.
- 1196 *Caléndula fülemüle fű.* Méreg vonni igen jó. Fejér liliomnak vedd meg az közepin való sárga székít, az ki az virágának az közepin vagyon, azt éték láb-ban adják bé innya, az mely asszony nem szülhet, csak kinlódik. Ezen liliomnak az töve égésre is igen jó, ha megtöröd jól pép formán, úgy kötöd reá.
- 1197 *Az ki alája bugyik,* arról való remidium.* Gyontát vagy temejént ronts apró porrá, add bé innya aczélos vízben egy nehányszor.
- 1198 *Az fekete ürömmek vize is,* ha estve, reggel iszod, vizeletet indít. Az ki nem vizelhetik, igen jó.

- 1199 *Az kinek az íz eszi az száját.* Az petrezselyem levelét aszald meg, törd meg, szitáld meg, annak negyed részéni legyen tört bors, azt elegyíts mézben, melegíts meg, jó kenet leszen belőle, és avval kenjed az szájadat belől, ínyedet.
- 1200 *Vérhas ellen való.* Veres mákot, mogyoró-belet törj össze, ránts meg mézben, azt egyed gyakorta, ne igyál reá.
- 1201 *Az nyavalya kitörésről vagy nagy nyavalya az kit kitör, arról.* Az mely gyermek burukban lészen, azt az burkot tedd el, mikor az nyavalya kitör valakit, akkor vedd elő, aszald meg, törd meg, add bé innya hold fottán borban vagy háromszor. Prob[atum] est.
- 1202 *Az csudafának levele* igen jó mirigyre és egyéb kelevényre raggatni reá, hamar érleli, kifokasztja, meg is gyógyítja.
- 1203 *Az igen meggyült tejről* az asszony embernek csecsiben, fáj tőle, mert megtorodzott az csecsiben, azért fáj. Az nyakas tőknek levelét, úti fűnek [levében] törje össze eczettel, avval kösse.
- 1204 *Nyílallástól igen jó innya.* Csiperék vagy salamia égett borban elolvasztani.
- 1205 *Ha valakinek lába vagy keze vagy ódala csontja törik, avval így élj.* Az eb feje csontját égesd meg, és az alabastrom követ törd igen aprón, szitáld meg, keverd mézben, kend ruhára, kösd az törött csontra szorosan, kösd deszka közé karját, lábát.
- 1206 *Az kinek torokgyékja vagyon.* Keress rozs szalma szálat, azon fűjj megtört krispán port az torkában 3 szor.
- 1207 *Az kinek íz eszi az száját belől.* Végy témsót jó erős eczetet, kőkényfa gyökerének az héját, izsópot, mályvát, főzd meg, igen jó leszen evvel mosni véle, az iznek ez n[agy] ellensége.
- 1208 *Gyomorfájástól való.* Fejér ürmet, fodormentát, zsályát nyersen törj össze erősen, tedd serpenyőben, hintsd meg borral, melegíts meg jól, tedd ruhára, hints meg daraboson tört kömény maggal, kösd az gyomrára jó melegen.
- 1209 *Asszonyember nyavalyájáról való.* Az varadics korónak virágát, magvát, levelét, szerecsendiót borban főzd meg. Ha azt iszod, ezek hasznai: hősámot, az ki megállott, megindítja, holt gyermeket kihoz az mátrából, az méhét melegíti jól.
- 1210 *Az szamár hasznairól.* Az szamár teje hurutot szünteti, az felháborodott gyomrot csendesíti, száraz betegséget megépít, vérhasat megjovít, görcsösöket, köszvényt csendesít. Ugyanezen tej rút ábrázatokból ékes személyeket csinál, az fekete bőrűekből fejért csinál, az vénekből ifjakat, az ránczos orczából simát csinál. Az mája betegség töréstől hasznos. Az hája bélpoklosokat tisztít; az füléből kibocsátott vér minden napi hideg leléstől jó igen; az lépi az lépfáját orvosolja, az bőri gyermekeknek rettegését orvosolja jól.
- 1211 *Gelyeszta és vérkórság ellen.** Az fejér ürmet magvát ételben, italban beveszed, kórságot megállat, gelyesztát megöl; ha az füvét borban főzöd meg, azt igyad;
- 1212 *Hogyha az fejér ürmet árpa darával és mézzel főzöd, eszed, minden belső hidegbetegség ellen és étetés ellen igen jó, gyomorfájás ellen jó.* Az vizének is ezen haszna van, de mézzel add az kis gyermekeknek.
- 1213 *Ha az farkasalmának gyökerét és zanikornak, azaz mezei sárga vagy kék liomnak gyökerét eczetben egy kevés mézzel főzöd, és az szájadat, fogaidat ezzel mosod, minden dögöt, fogfájást kiűz az szájadból.*
- 1214 *Rothadt sebnak igen jó.* Ha az farkasalmának gyökerét megfőzöd borban, igen jó rothadt sebet vele mosni, az porával hinteni.

- 1215 *Fülfájás[tól.]* Ha mézes borban főzöd meg az farkasalma gyökerét, fülben ereszted, minden folyását, fájását, meggyógyítja.
- 1216 *Húsnevelni jó.* Ha az farkasalma gyökere porát, mezei sárga vagy kék lilium gyökereit, az kit szakadt zanikornak is hínak, ezeknek gyökereit össze töröd porul egyaránt, és először az farkasalma vizével mosd meg, az melyet borban megfőztél, annak levével, úgy hints be az sebet.
- 1217 *Az ki nem szarhatik, nem vizelhetik.* Ha az mályva gyökerét, mályva rózsát, mályva levelét, kömént és anisomot, bécsi kömént borban főzöd, gyakran iszod, megindítja menten.
- 1218 *Ha az szilvafa levelét* vagy az belső haját faolajban töröd meg, amaz undok leves vart meggyógyítja szépen, ha kened vele.
- 1219 *Innak vonódása, zsugorodása ellen.* Az vad lennek magvát, ha megtöröd és kötözöd az dagadásokat, inak vonódását, zsugorodását, fájását meggyógyítja; az füvet borban főzöd, az dagadt szemre kötöd, meggyógyítja hamar. Eczetben, olajban törd meg, ez kétfélében.
- 1220 *Szomjúság ellen.* Ha az kendermagot megtöröd, édes tejben szűröd, azt iszod, szomjúságot állat, vízkórságosnak igen jó.
- 1221 *Seb forrasztani való.* Az tisztos füvet – azaz vasúr – ha megtöröd, az új sebre kötöd, az meleg vérrel megforrasztja, az vért megállatja; írban is szokták csinálni.
- 1222 *Szűő s mely fájásról való.* Ha az veres virágú mustárt – az kit szapora fűnek is hínak – ha mézzel, borral főzöd, gyakran iszod, melynek, szűnek fájását, hurutot, minden náthát kiűz az főből.
- 1223 *Vízkórság ellen jó.* Ha borban az borza gyenge gyökerét megfőzöd, egy kis pohárkával estve, reggel gyakorta iszod, nyilvánással az vízkórságot meggyógyítja, melynek turha miatt való nehézségét kihányat, ezen haszna a víznek is, csak hogy kevesenként élj vele.
- 1224 *Hurut ellen legjobb.* Az lenmagot törd meg mézzel, borssal, szerecsendióval timporáld össze, ha megeszed, hurutot gyógyít, elhidd bátor.
- 1225 *Gelyesztá ellen.* Az fokhagymát ha ételben eszed, avagy az hasad ellenében kötöd, az gelyesztát gyomrodból kihajtja, s mérges állatok ellen is használ.
- 1226 *Vérbas ellen.* Az szomot meg kell főzni boros vízben vagy eső vízben, úgy egyed.
- 1227 *Az fűzfa hasznáról kólika ellen.* Az fűzfa levelét főzd meg borban és egy kevés borsot bele, kólika ellen igen jó; ha megiszod, vérpökést gyógyít, kólyikát is indít.
- 1228 *Égetés s kelevény ellen.* Ha megtöröd az pápafű levelét, égetést, tüzes foka-dást, kelevényt meggyógyít, kígyó, skorpió, mérges állat harapását meggyógyítja.
- 1229 *Sülyre s fenéről is igen jó.* Az pápafűnek levelét vízzel mosod, porával hinted, megjaul.
- 1230 *Kígyó harapás ellen.* Az Istenfája fűsti kígyót, mérges állatot elűz, az vize peng pók[na]k, skorpiónak, kígyónak harapását meggyógyítja, az asszonyember vérit megindítja, kitisztítja tudniillik az megállott hőszámot.
- 1231 *Kelés fokasztásra.* Az fejár mályva gyökeret főzd meg, de elsőbben mosd meg, azután metéld apróra, azután főzd meg tejben vagy vízben, kösd az kelésre, megérleli, kifokasztja, gyógyítja.
- 1232 *Seb forrasztani igen jó.* Az cserefa levelét főzd meg vízben, annak levével mossad az sebet, szépen tisztítja, az nyers levelével ragaszszad, megforrasztja.

- 1233 *Aréna ellen.* Az porcsfüvet, káposzta szőlőnek gyükét – vagy cbszölő gyükérét – kenyér haj alatt főzd meg borban. azt igyad gyakorta, megindítja.
- 1234 *Fogfájástól.* Az fokhagymát, egy gerezdít süsd meg, hánts le az haját, tedd az fogára, igen segíti. Ha hideg oktúl vagyon, megismered, arról az fecskefünek gyükérét törd meg, az fájós fogra tedd rá.
- 1235 *Asszú kórságos embernek való jó.* Ha az mályvákat az asszú kórságos emberek gyakran eszik faolajjal vagy pecsolajjal főzve salátául eszik, igen jó.
- 1236 *Asszony embernek való jó.* Varadicsot, szerencsendiót borban főzd meg, azt igyad, megállott vért megindít, holt gyermeket kitisztít, az méhet melegíti jól.
- 1237 *Igen igen jó, purgatio ez egyben.* Az kinek vagy keze vagy lába zsugorodik, elsőben evvel purgálja magát; úgy mint szárcsa gyükérct, tamariscus fa gyükérének az haját, apró bojtortjánnak az levelét, pápa füvet, bárány üröm vagy juh üröm; ezeket főzd meg vizes borban, akár penig áztasd meg egy éjjel, egy nap, annak levét szüörd meg, süss tüzes vasat belé vagy hétszer, azt igyad gyakorta egy darabig, úgy fogj oszton az külső orvosláshoz: az megvonódott inakat orvosolni, vagy az zsugorodot kezét, lábát gyógyítani, kenni, kötni, párolni kívül.
- 1238 *Hogyha az fekete ürömnek gyükérét megásod, megmosod szépen, vagy borban, vagy eczetben megfőzöd vagy csak vízben, az asszonyemberből havi kórságot és holt gyermeket kitisztít és kihozza az mátrából szépen; hogyha melegen gyakran iszsza, valet.*
- 1239 *Porcsin fű, poligonum hasznai.* Az porcsinnak vize, succusa igen jó mindenféle sebnek dagadása, rothadása ellen, ha mosod véle, fülnek, száznak rothadását, fájását gyógyítja, az szeméremtestnek és az czombnak dagadását megállítja, ha vízével mosod, az fűvével kötözöd.
- 1240 *Süly ellen igen jó.* Ha az bűdös ganéon termett árva csilyánt vízével öszve töröd, a sült, az alfelében valót meggyógyítja.
- 1241 *Égetés ellen is jó.* Ezen árva csilyánt törd öszve, faolajjal kend véle, akár penig faolajjal kend az égetést, hints meg az tört árva csilyánnak porával.
- 1242 *Vad venikének az levele* igen jó az túrra, sebre, az ki régi seb.*
- 1243 *Az fehér mályva hasznai tudó-, májnak fájdalmi ellen.* Hogyha az fehér mályvát borban vagy mézes vízben főzöd meg az gyükérét, s azt iszod, mint az több mályvák, az melynek hurutását, fájását az tüdőnek, hasnak fájását gyógyítják, erőtlenséget, vérhast és egyéb haragból indult betegséget meggyógyít. Mín[den] haragosság árt meg.
- 1244 *Fogfájásról való.* Ha az fehér mályvát, gyükérét eczetben főzöd, meg szájadat mosod véle, fogfájást gyógyít meg.
- 1245 *Az pápafűről ismét.* Hogyha az pápafű levelét porrá töröd, borban iszod gyakorta, gyomrodból nyálat kitisztít, asszú kórságot gyógyít.
- 1246 *Ismét az pápafűről.* Cardus benedictum = pápafű. Hogyha ez pápafűnek levelét, gyük[é]rét eszed és iszod gyakorta, szemöldök alatt való, vak szemed mellett való főfájást meggyógyítja, szédelőgő fejet meggyógyítja, elmét erősít, hallást megépít, ha iszod az vizét és eszed az levelét, porul törd meg, piríts kenyeret, öntözd meg borral, hints meg pápafű levele porával, úgy egyed gyakorta, vagy higan sült tyúkmonyban, úgy is meg lehet enni.
- 1247 *Szédelőgő főfájásról.* Ha az veronikáknak vizét veszed, gyakorta azt iszod egy tyúkmonyhajban az mennyi térne, szédelőgő fejet gyógyít, az elmét segíti, vért tisztít, enyves nyálas, rút turhát kiűz, nehéz vizeletet megindít, minden mérget kiűz, ha iszod erősen és magad még áztatod utánna, azaz ha feredel utánna.
- 1248 *Az pápafű megtört porát* borban beiszol fél dió-hajban az mennyi térne, any-

- nyit, hideglelés, rothadt betegség ellen igen jó, de meleg borban vedd be. Minden doktorok dicsírik ezt az füvet.
- 1249 *Étetés méregről, dagadásról.* Az pápa fünek succusa vagy pora vagy vízben való főtt vize minden étetést, mérget, dagadozást meggyógyít; ha vizét veszed az fünek, az is jó; nagy hírű fű ez.
- 1250 *Hasdagadásról való.* Ha az fejér mályva gyökerét őszve töröd, olvasztod lúdhájjal, disznóhájjal, egy kevés terpentint vetsz bele, az dagadt hasat kened vele, meggyógyítja az vízének ezen haszna.
- 1251 *Az köszvényes ember* ha új szappannal keni az fájdalmas tagját, igen könnyíti, lágyítja jól; probatum est.
- 1252 *Az kinek hogy az kólika miatt keze, lába el ne essék, ilyen kenet kell.* Törd meg az földi borzának gyökerét és az veres hagymát ó hájban, avval kend gyakorta.
- 1253 *Fogfájástól való jó.* Az hunyor, azaz zászpa levelét, belindfű gyökerének az haját egy aránt főzd meg rózsza eczetben, avval mossad száját.
- 1254 *Hányás és nem emésztésről való jó.* Az fodor mentát törd meg jól, facsard ki az levét, elegyíts meg eczettel és jó savanyú kovászt gyúrj őszve véle és kend ruhára, ragaszd gyomrára egy nehányszor egymás után.
- 1255 *Ezen gyomornak belől főzd meg az székfű virágát forrásvízben, azt igya melegen estve, reggel, délben egy darabig, míg megn[em] szűnik.*
- 1256 *Hogyha az útifüvet* tejben megfőzöd, megsűröd, tyúkmonszéket, mézet tész köziben, vérhas ellen add be az betegnek melegen hamarjában.
- 1257 *Tavaszzal vedd meg az gyertyánfának vizét, fürd meg az ódalát egy kis fúróval, úgy vehedd vizét, kend meg véle, az kinek keze, lába elesett – egy nehányszor, meggyógyul véle, probatum est.*
- 1258 *Körömméregről, avagy tyúkszemnek is biják, arról való orvosság.* Az csilyán gyökerét törd meg mézben, avval kössed.
- 1259 *Avagy rákokat törd meg, facsard ki az levét, fülfünek az levét, keverj egy kis mézet köziben, avval kössed.*
- 1260 *Avagy az köröm mellett vágosd jó mélyen, hadd jöjjön ki az mérges vér belőle, és úgy eleit veheted jól, hogy nagyobb ne jöjjön ki belőle; valet.*
- 1261 *Szemfájástól jó.* Törd meg az szapora füvet, facsard ki az levét, avval mossad és ereszd az szemedben is benne.
- 1262 *Hogyha az súlydisznót két medencze közé teszed, ott elhudozza magát, azt az húgyot az süket ember fülében ereszted, jobban hall.*
- 1263 *Hurut, nyilallás, fulladás, nehéz lélegzet ellen.* Ha az veronikának két lúdmomyini vizét, az levelének hat pénz nyomóni porát, az bába szalagjának, belső hajának törve porul 6 pénz nyomónit béveszed, iszod, higgyed, hogy hurutot, fulladást, tüdőnek nyálasságát, turhasságát, nehéz lélegzetet meggyógyítja, 2 hétig élj vele.
- 1264 *Rothasztó fene sebről, Szent Antal tüze ellen jó.* Az pápafünek vize, succusa vagy főtt vize füvestül, gyükerestül megfőzöd és kötözöd, az fene sebet vagy Antal tüzét, véle meggyógyul.
- 1265 *Súlyról, fenéről.* Ha az pápafü vizével mosod az fenét, és az levele porával hinted, meg ugyan az levelével borongatod, kötözöd, megjoul véle az súly is, ezen formán az ki egyre jó, másra is jó az.*
- 1266 *Veres tarjagos sömörögről való.* Káposzta hammából csinálj párlúgot, abban görög fejért, bűdös követ aprón törve eczetet, melegen keverd őszve és korpa czibrének lágy melegen, ezeket új disznó hájjal főzd őszve, ha hül, kend véle eczakára, reggel mosd le korpa czibrével lágy melegen.

- 1267 Hogyha mégis veresen marad, бүдös követ, gyömbért egyaránt törd össze aprón, tölts égett bort reá, főzd addig, míg az égett bor elapad, tégy egy kis rózsavizet is hozzá, szűrt új disznóhájjal jócskán főzd össze jól, szűrd által egy erős ruhán, ha hűl, kend be éczakára, reggel mosd le korpaczibrével.
- 1268 *Hurut ellen igen jó.* Édes gyökeret, örménygyökeret, kék lilium gyökeret, mindenikből egyaránt, törd és szitáld meg, tiszta színmézben főzd meg gyengén, élj vele.
- 1269 *Rekedéstől.* Az nyakas töknek virágát szedd meg, aszald meg, főzd meg borban, azt igyad. Jó ez végre az örményes bor is vagy fenyőmagos bor is főve melegen, annál jobb, ha kakukfűvet is tész hozzá, izsópot is tész hozzá, ez mind huruttal s mind rekedéstül igen jó.
- 1270 *Gelyesztá ellen.* Az sártöknek belit az magvától tisztíts meg, égett borral törd össze, kend egy darab ruhára, boríts az köldökére jó szélesen.
- 1271 *Vértől való.* Bábakalács, útifű, földi borostyánnak az kifacsart leve, égetett szarvasnak szarva porul, italul.
- 1272 *Sérvéstől igen jó.* Az turbolyát törd össze mézzel, az sérvésre, probátum est.
- 1273 *Ótvartól való.* Rajlépet olvassz össze két annyi olajjal, avval kend.
- 1274 *Ótvartól való orvosságok.* 1. Az menyhalnak haját vakard le, annak haját pergeld meg, annak zsírával kend.
- 1275 2. Az gelyesztát főzd meg faolajban, avval kend az ót vart.
- 1276 3. Az pisztillicz-gombát főzd meg tejben, avval kenjed.
- 1277 4. Az szilvafának enyvét főzd meg eczetben, avval kend.
- 1278 5. Az földben telelt murkot főzd meg sótan vajban, avval kend. Az disznó bab is jó ezen formán.
- 1279 6. Az örménygyökeret süsd meg, törd meg, főzd meg vajban, avval kend.
- 1280 7. Az csengőfű virágát főzd meg ó hájban, avval kend.*
- 1281 *Hideg has és hideg gyomor ellen.* Ha az örmény levelét, gyökerét megtöröd hájjal és olvasztod, igen jó hideg hasat, gyomrot véle kötözni.
- 1282 *Fulladás, öklelés, vérpökés ellen.* Ha az örménygyökeret mustban veted és az borral együtt forr meg, minden nap iszod, igen jó fulladást, hurutot, vérpökést, nyilallást, öklelést, követ, fővént ront, mérget kihoz az emberből, az aszszonyi havi kórságot hamar elindítja szépen.
- 1283 *Főzd meg az fűzfa levelét, köszvényes tagot könnyebbít.*
- 1284 *Az veres dagadt szemet az fűzfa levele, succusa meggyógyítja szépen.*
- 1285 *Ha az atraczel gyökeret tésztában kevered pogácsában, tüzes parázsban megsütöd, az sülyösnek adod enni, megjavul véle, ha sülyre kötöd, megjavul véle.*
- 1286 *Az torma magját törd meg, dörgöld az rebegő* nyelvet véle, vagy rágjon az szájában az regebő nyelvű ember, megjoul.*
- 1287 *Az gyűrű fának magvát, ha 20 szemet nádmézzel az vízkórságos megiszik, meggyógyul véle, de az nehezes asszonyinak ártalmas, nem jó.*
- 1288 *Gyertyánfának hasznai.* Ennek levelét, gyümölcsét ha borban főzöd meg, gyakran iszod, melyfájást gyógyít, sárvizet kiűz az bőr alól, az gyümölcse vizeletet indít, férfiben magot neveli, szaporítja.
- 1289 *Sárgaságról, nyírfáról.* Főzd meg az nyírfának levelét tiszta vízben, azt iszod, sárgaságot elűz rólad; ez jó egyben igen.
- 1290 *Ha az ördögbarapta fűvet nyers korában össze töröd, az kelésre s pokolvarra kötöd, hirtelen meggyógyítja; igen jó.*
- 1291 *Ezen fűnek levelét, gyökerét borban főzöd meg s ezt iszod, asszonyember állott vérét indítja, méhének fájdalmát állítja, ha párolják is véle gyakorta, szaporán, egymás után.*

- 1292 *Törött csont forrasztani való.* Az fejr mustár gyökerét, magvát borban főzöd meg, kösd az törött csontra, testre, öszve forrasztja.
- 1293 *Az mustár vize, succusa* világosítja az sötét szemet. Az nyárfa bimbóit mézzel megfőzöd, azzal kend.
Az bógáncsban való ví[z] is igen jó.
- 1294 *Próbált vízkórság ellen.* Az kőrifának, ágainak, hegyeinek tetejét levelestől törd meg, annak levét facsard ki, azt iszod, próbált orvosság méreg ellen, víz kórságot gyógyít, var, kosz ellen jó.
- 1295 *Az kőrifá héját* égesd meg, keverd olvasztott hájban, annak hamma mind koszt, vart meggyógyít szépen.
- 1296 *Az négy levelű fű* igen jó sebre kötözni véle, jól gyógyul véle, igen.
- 1297 *Az tormának hasznai.* Egy néhány melegít, szárazító gyökere, levele májat, lépét, vesét tisztít. Az torma vizeletet indít, purgál, követ ront, májat, lépét, vesét tisztít. Ha olajjal eszed az tormát, mérget űz; ha mézes vízben főzöd az tormát és iszod gyakran, fulladást, enyves nyálat, taknyot kitisztít, hurutost gyógyít.
- 1298 *Melyed fájása ellen való.* Ha kecske tejben főzöd meg az tormát, azt iszod, minden melyednek fájását meggyógyítja, az vize fogfájást gyógyít.
- 1299 *Kosz, var ellen igen jó.* Ha az koszt, varat az torma vízével mosod, fokadást, viszketéget gyógyít, dagadást meglágyít, testben lött vasat kivonszon az torma vize. Az Szent Antal tüze ellen igen jó, ha gyakran mosod véle; az fenét is igen jó véle mosni, állítja az fenét.
- 1300 *Gutaütés ellen jó.* Az torma magva, vize rebegő nyelvet megoldozza, gutaütést gyógyít, ha megtöröd, rágod, az nyelvedet dörgölöd véle és mosod, használ. Ha az torma magját eczettel öszve töröd, az dagad[á]sra kötöd, meglóhasztja, fül mellett költ kelevént megjovít, ha kötöd véle; az dagadásra igen jó. Elég eddig az tormáról, meg kell becsülni az tormát, mert Isten sok haszonra adta ötöt az embereknék terhes nyavalyák ellen.
- 1301 *Az fekete nadály fűről.* Ha az fek[e]te nadály fűnek gyökerét megmosod s megtöröd és mézes vízben megfőzöd, gyakran iszod, az tüdöt megtisztítja, vérpökést, mely fájást gyógyít, szakadtaknak is igen hasznos.
- 1302 *Vese fájdalma ellen.* Az kinek veséje fáj, igen jó az gyökerét az fekete nadály-nak főzni borban, vagy penig porrá törni, vízben beadni innya az kinek az veséje fáj.
- 1303 *Sebforrasztásról; így élj vele.* Ha az fekete nadálynak gyökerét megtöröd, az új sebre kötöd, mindjárt forrasztja, annál is inkább, ha rontófű levelével töröd öszve, az sebre kötöd. Tökösséget is meggyógyít, ha ez kétféle füvet öszvetöröd ó hájban és öszve olvasztod, úgy kened az tököst véle, gyakorta élj véle.
- 1304 *Jegenye, nyárfa.* Keresztcsont fájdalma meredek. Ha az fejr nyárfának haját törd meg, nyolcz pénz nyomónit borban igyad, igen jó, mert az csepegő vizeletet is megállítja; jegenye fa farzsába ellen jó.
- 1305 *Kórság ellen való így.* Ha az fekete nyárfának magvát eczetben idd bé, kórságot könnyebít.
- 1306 *Homályos szemről való.* Az nyárfa bimbóit ha mézben főzöd meg, homályos szemet világosít.
- 1307 *Mérges állat harapásáról.* Ha megtöröd az örménygyökeret, kígyó, egyéb mér-ges állat harapását meggyógyítja; szeméremtestnek dagadását mind férfinék s mind asszonyoknak, az gyökere, levele meggyógyítja.
- 1308 *Az fagyalfának virágát* eczetben áztatod, igen nagy főfájást állít.
- 1309 *Ha az sanicórnak, farkasalmának gyökereit* megszáraztad, főzöd eczetben és

- egy kevés mézben, az ínyedet mosod, minden dögöt, fogfájást kiűz az szájadból szépen.
- 1310 *Ha az farkasalmának* gyökerét, magvát borban főzöd meg, s azt iszod gyakorta, ezek az hasznai: Fulladást, csoklást, hideg fejet, reszketést megállat, rástot, tüdőnek, májnak, ódalnak fájását, megszakadtakat, görcsösöket, hurutost gyógyít és az sok nyálat kihozza az gyomorból. N. B. ez való.
- 1311 *Torok dagadás, nyelvcsap és nyelvcsap leszáll[ás]áról.* Ha az mustár magot vízzel, mézzel öszvetöröd, lisztel öszvecsinálod, az torok dagadásra, nyelvcsap leszállásra kötöd, hertelen meggyógyítja.
- 1312 *Koszról is jó.* Ha az mustár magot öszvetöröd mézzel, az nyírlő haját, koszt meggyógyítja, és az kék törött veres helyet meggyógyítja.
- 1313 *Fulladozás ellen igen jó.* Ha megfőzöd az rutát levelestül, magvostul szilva lévben, azt iszod gyakorta, ágyék[ot], hast, belek[et], ódal[t], farzsábát, hurutot, rekedést, fu[lla]dást meggyógyít hamar.
- 1314 *Főfájásról való.* Ha az porczinnak levelét, magvát árpaliszttal öszvetöröd, az vak szemeidre kötöd, hagymázt, főfájást meggyógyít.
- 1315 *Ha az veronikák* vizében, azaz erdei zsálya és parti lapuknak vizében egy tyúkmonyban az mennyi térne, annyit iszol bé edszer, ezek hasznai: Szédelő fejet meggyógyít, az elmét segíti igen jól, az vért tisztítja, az enyves rút turhát kiűzi, nehéz vizeletet megindítja, minden mérget kiűz, ha iszod erősen, és magad megáztatod utánna. Az kétféle veronikának szedd meg az levelét, facsard ki az levét, vess egy kis temsöt belé, verd be az franczut vele, igen használ neki jól.
- 1316 *Ha az lenmagot* tormával öszve töröd, az vak körömrre kötöd, megtisztul szépen véle.
- 1317 *Belső fájdalom ellen és nyílallás.* Az nagy borzának virágát, mikor ideje vagon, gyenge korában szedd meg szép csukrosan mind szárástól, azonban egy táiban verj egy néhány tyúkmonyat és mártogasd abban, azután önts meg lisztel és vajban ránts meg, igen jó nyílallástól és belső fájdalom ellen.
- 1318 *Aréna ellen igen jó.* Az veres csipkét hasíts meg, tisztíts meg az szűrőjától, magvától, és főzd meg borban jól, tölts hideg mézet reá, avval is főzzed, míg sűrű leszen, addig, ha akarod deszkára tetheted, és ha akarod, üvegben töltheted, élhetsz véle.
- 1319 *Az viszkető veres szemről.* Az pápafű succusa, vize az viszkető, veres szemet meggyógyítja, ha mosod véle, azaz pápa fű succusa, vize; Vagyon mezei pápa fű is.
- 1320 *Fogfájásról.* Ha az fejér mályvának gyökerét eczetben főzöd meg, mosod az szájadat véle, fogfájást állít jól.
- 1321 *Hámló, koszos főről.* Ha az ember vagy egyéb állat vizeletiben vagy pár lúgban az veres mályva levelet, gyökerét [teszed] és avval mosod az hámló, koszos fejét, gyakorta meggyógyítja szépen.
- 1322 *Kelevényre való jó.* Ha az veres mályvának levelét, gyökerét öszve töröd olajjal, avval kened, vagy csak az levelét, gyökerét kötöd is reá, meggyógyítja, érleli, fokasztja, javítja jól, hamar.
- 1323 *Iny rothadása, fene sebre vagy toroknak nyavalyájáról.* Az veres mályvának virágát mézes vízben megfőzöd, vagy borban főzöd meg, egy kevés temsöt vetsz beléje, szájnak, ínynek rothadását, veszését meggyógyítja, ha gyakran mosod vele. Az mályvákat ha meg főzöd erősen, és az főtt vizével vagy succusával csepegetett vízzel mosod gyakran az szájadat, fogadat, nyelvedet, torkodat és az fene sebeket és egyéb dagadásokat, sülyöket meggyógyítja, ha gyakran orvosolod vele, elhidd bár.

- 1324 *Ha az kerti magas veres virágú mályva rózsának levelét, magvát, gyökerét tejben vagy borban megfőzöd, és azt melegen iszod gyakorta, száraz hurutot, kehet, tüdőnek rothadását gyógyítja, igen jó ez egyben.*
- 1325 *Az Istenfájának porát ha mézben kevered, az hajat kened véle, az kopasz fején hajad nő.*
- 1326 *Vad kender hasznai.* Orbáncztól jó; dühös eb marásra is. Az vad kendernek levelét ha megtöröd, tüzes dagadást igen jó vele kötni.
- 1327 *Köszvény ellen is jó.* Az kendernek, míg zöld az levele, vizét veszik, köszvényt, fődagadást vele kötni, az vize pedig fülben való féreg ellen igen jó, öli.
- 1328 *Ha az csilyán levelét sóval öszvetöröd, az dühös eb harapásra kötöd, meggyógyítja, szömölcsöt elveszti, varat, koszt, rühet elveszti, ha véle kened, meggyógyítja.*
- 1329 *Ha víszket, fáj az szemed,* végy marha szára-csontja velejét, és avval kenjed, igen jó. Ismét az csombord vize is igen jó kenni véle; ez mindenik próbált jó. [nálam.]
- 1330 *Az Gallias királyt az faranczuból az ő vadász mestere ez füvel gyógyította meg, tudniillik az kétféle veronikával.*
- 1331 *Az pestis pedig,* akár mint állítsák, nem ragad el egyik emberről másikra, ne hidd azt el, mert ez Istennek az nagy bűnért kiváltképen való ostora, az vakmerő általkodottságért, ezért ez olyan büntetés, hogy megtérni hí bennünket; nem szabad ez előtt elfutni, mint Jónás, ezt jól érts meg, az egész Szent Írás tanítja erről, keresd fel bár, vizsgáld meg. Azért abból az kit Isten meg akar fordítani még az életre meg akár annak orvosságára ezeket rendelte, úgy mint az cretai dictálmus, angyelika, pápa fű, sóska, pimpinella, ördöggharapta fű, veronikafű, üröm és Csaba ire, fenyő mag, dióbél, az szarvasnak az szarvában, az szívében való csontocska, szív erősíteni, arany víz vagy olaja, az agyag, ezüstvíz.
- 1332 *Kis gyermek huruitja ellen való orvo[sság].* Egy kis édes tejben eressz egy kis faolajat, kalánból add meginnya, valet.
- 1333 *Belső nyavalyák ellen jó.* Az Istenfát ha megfőzöd borban, mézzel elegyited háromszor vagy négyszer, napjában iszol benne, ezek az hasznai: fulladást, szakadást, görcsöt állít, hasfájást, csömört megállít, vizeletek indítója, az vízének ezen haszna vagyon, egy hasznú az örömmel.
- 1334 *Kis gyermek forróságáról orvosság.* Az nyers sárga murkot reszeld meg, elegyts meg rózsá vizzel, boríts az lágyára, igen jól enyhíti.
- 1335 *Zsugorodott inakról való remedium, prob[atum].* Fekete üröm, apró bojtortján, székfű, vad len magvostul, virágostul, hamis konkoly, azaz parlagon, vagy réteken termő sárga rózsá; ezeket ha mind öszveszed, borban megfőzöd, kötözöd az zsugorodott inakat vagy az megkeményült inakat kötözöd véle, megjavul, csak hogy ezen füvekkel fereszteni is, párolni is kell, kenőt is kell belőle csinálni, kenni is kell gyakorta.
- 1336 *Purgációval élj elsőben,* ha azt akarod, hogy hamarabb használjon, azért szerzed öszve ezeket, úgy mint szárcsát, tamariskusfa gyökerének az haját, apró bojtortjának az levelét, bárány üröm, ezeket főzd meg borban, evvel élj egy darabig, megérzed hasznát, megládd, ha csak áztatod is 24 óráig.
- 1337 *Az kinek csípőcsontja fáj.* Igyék fenyő dióról minden nap egy darabig, ha fáj az csipeje csontja 15 napig, elmulik rólad.
- 1338 *Az fűzfa levele succusa* az veres dagadt szemet meggyógyítja szépen.
- 1339 *Orbáncc ellen való jó.* Főzd meg tejben az listicumot, kenjed vele gyenge tolvál, próbált ez.

- 1340 *Vestéstől [így] való.* Három darab söt vess bé az kürtön, azt égesd meg, hogy megveresedjék, hudozzál egy fazékban, vess 9 fok fokhagymát bele, az darab söt is tüzesen vedd bele, hadd olvadjon el benne, avval kend minden nap háromszor, míg megszűnik.
- 1341 *Hidegvette testnek az fejr borsot törd meg, elegyíts meg meleg vizes mézzel, avval kösd.*
- 1342 *Az répát önts meg forró meleg vízzel, annak haját hánts le, törd össze fejr borsóval, avval kössed gyakorta, megjoul.*
- 1343 *Az kinek az füle kikél, vagy kijár az agya miatt.* Akárminek az veséjét fonynyaszsz meg az tűznél, sotalan facsard ki az levét, ereszd az fülben.
- 1344 *Kölika ellen való igen jó.* Az kopottnyaknak az tövét vagy gyökerét aszald meg, törd meg, szitáld meg, idd bé húsos szilva lében, igen jól indítja.
- 1345 *Ijedt, rettent, dobogó szű ellen.* Fogj három katona békát, annak az bal ódalát hasíts meg hosszára, vedd ki szivét, tüdőjét, azt aszald meg, törd apróra, szitáld meg, azt add bé innya égett borban, osztán az mikor az három békáknak az sziveket kiszeded, akkor mind az három békákat bocsád el az vízben.
- 1346 *Sárgaság ellen.* Az ebfának belső sárga haját vakard le, azt főzd meg jól borban, azt igyad napiában háromszor egy-egy jó csészével, de vedd észben, hogy az kutyaának az külső haját lehánts, úgy vakard le az sárga héját.
- 1347 *Az mely asszonyoknak elhal az gyermeke, az csecséről tej apasztani ez igen jó, ha torlik az teje.* Az nyakas töknek levelét, az úti füvet törje össze eczettel, avval kösse gyakorta.
- 1348 *Asszonyoknak való.* Az varadicsot, szerecsendiöt borban főzd meg, napjában háromszor melegen igya.
- 1349 *Az mely ehet dühös eb mardosta meg.* Keress fürtös vijola magot, azt törd meg, szitáld meg, add megenni az ebnek.
- 1350 *Az ijedt, félelmes és rettegő, gonosz gondoló, háborodott szűvnek orvossága.* Egy fél marok pápa fű magot törd meg, azt főzd meg borban, azt igyad estve, reggel, délben; probatum.
- 1351 *Az vonódó, fájdalmas, nyilalló inakról való orvosság.* Az nagy borzának belső zöld haját hánts meg vagy egy fél marokkal, azt főzd meg akármi olajban jól, azt facsard ki az olaját, avval kend az [hol] fáj vagy vonódik, egy tollúszárral, hints be keményítővel, hadd száradjon reá sütő tűznél.
- 1352 *Béka tojás, fekete üröm virága himlőző juhoknak enni adni.*
- 1353 *Nyilállástól csiperék jó.*
- 1354 [258] *Inynek, foghúsának bontakozásáról ezek igen jók.* Veres rózsát, úti fűvet, rutát, zsályát va[g]dalj össze, egy susták nyomó krispánt, tömejét, témsöt törd össze, főzd meg fél ejtel eczetes vízben, hogy fele elapadjon, azután olvassz el benne két lott rózsa mézet – ha kaphatsz –, mastixot vess bele, ez szemlátomást gyógyítja.
- 1355 *Hogy mely sebben az búst nevelje jól.* Az mirhát, farkasalmát, temejét, ezeket meg kell aszalni, jól törni, avval kell gyakorta hinteni, hamar javul véle.
- 1356 [259] *Az enyves, sükeres flagmának felszaggatására való remidium.* Eczetes cibrében főzd meg az tárkont, zsályát, szűrd meg, vess mézet belé jó melegen, úgy igyad éjomra gyakorta.
- 1357 *Az igen okádás, bányás ellen jó.* Mastix, szökfű, tyukmonyfejérit, eczetet össze kell timporálni, úgy kell beadni innya, enni, valet.
- 1358 *Részegség ellen.* Ha az aquilának monyát, epéjét öszvetöröd jól, meg kell innya adni, soha részeges nem lesz.
- 1359 *Az fecskét égess meg, annak hammát add meginnya, meg nem részegül estig is.*

- 1360 [260] *Dögös és mirigyes időben való orvosság.* Igen jók: az mérges mirigyre készíts ilyen flastromot: angelika gyökeret, törd jól meg porul kovász törjekből, ruta leveléből és mézből öszvetimporálván és főzvéen csinálj flastromot, kend ruhára, kösd az mirigyre, egy nap légyen rajta vagy egy éjjel.
- 1361 *Vérfolyásról vagy vérkórságról való.* Vedd az juh ganét és számár ganét, aszald meg, füstöld alól vele igen, az számárganét és juh ganét elegyíts meg úti fű vízzel, az ruhát márts bele, kösd bé az ágyékát vele jól, lókörömmel füstöld alól igen gyakorta jól.
- 1362 [261] *Ember szemén való hályogról.* Vérehulló fünek vizét vagy köménynek vize vagy borzavirág vize, ha mind együtt vagon, annál jobb, de ha csak az kömény vizét kaphatod is, az legjobb, ezekben az vizekben az ötvesek ántimóniomját, melyet ők piskolcsnak hínak, azt hevíts meg, hétszer egymás után hevítsék meg tüzesen, és mindenkor süssék belé tüzesen, annak utánna abban az vízben osztán egy kis fehér gáliczkövet olvaszszon el benne és szalamiákat, tiszta salétromot, az szemről az új hályogot szépen lerágja, tisztítja épen.
- 1363 De ha az fűrjeket merőn megfőződ, az zsírját leszeded, üvegben teszed, 15 napig az föld[ben] tartod, 4 esztendő hályogot levesz vele.
- 1364 [262] *Az kinek vérpecsenyés az szeme.* Krispánt, égett témsót, gyömbért, nádmézet, aloest, rózsa vizet és mindezeket meg kell törni és meg kell szépen szűrni, és ezzel gyakorta kenni, megjavul.
- 1365 *Rekedéstől való jók igen.* Veronika, marti lapu vize, izsópfünek vize, nyakas töknek virágát aszald meg, törd meg porul, főzd meg borban, azt igya éjomra melegen gyakorta, még az szavadat is hangosítják ezek az eszközök, hidd el bár.
- 1366 *Hidegleléstől.* Az rutának vedd vizét, azt idd meg, mikor reád jű az hideg.
- 1367 [263] *Az mely ember megdübödik.* Keress körisfa férget, ápiomot jó bőven, tedd egy tiszta, mázos fazékban, tölts fehér bort reá, főzd meg, és ha meghűl, azt add innya.
- 1368 N.B. *Az kinek keze vagy lába felzsugorodik, arról való remidium.* Fekete nádalt, rozslisztet, tyúkonyfejérit, veres követ, ezeket öszve kell timporálni, reá kell kötni egy nehányszor. Ennek kenésére valót keresd az 267dik levélen, azaz kétszáz hatvanhetedik levélen, előbb két levéllel megtalálod és megtudod.
- 1369 [264] Mindezekhez való bajlás ez is, hogy az konkolt szedd meg, mikor virágzik és mikor magzik, az konkolt buza korpával, olajjal törd öszve és eczettel, avval kenjed az vállától fogva aláig, a hol az erősek az inak az felyebb megírt mód szerént, és az virágzó konkolt főzd meg erősen, annak levében fereszed gyakorta, annak utánna kenjed és kössed, de ezt is eszedben vedd, hogy igen-igen pároljad gyakorta, főképen ha régi az nyavalya. De az párlás úgy legyen, hogy bétakarod egy lepedővel jól, hadd hassa meg az pára, hadd lágyuljanak az inai. N.B.
- 1370 *Az tolvaj sebfüvet szedd meg pünköst havában, azt is főzd meg jól, hogy megroshadjon, avval is kenheted.* De még jobb, ha megegeted, annak hammát megfőződ ruhában kötve, annak párlúgjával kened és kötöd is vele, mert az füveknek savai és erejek az ő hammakban vagon, elhidd bár.
- 1371 [265] *Az pokolvarra csinálj ilyent.* Kovászból, vajból, tyúkony székiből, mézből flastromot, ragaszd bé vele egy nehányszor, hogy ne terüljön az pokolvar tovább.
- 1372 Tehát törj egy néhány rákokat meg elevenen, fűlfüvet, annak leveit elegyíts öszve, eressz egy kevés mézet is hozzá, facsard ki az levét, kend meg avval az pokolvar kerületit, nem terül tovább annál.

- 1373 *Az kinek melye fája, ez jó arra.* Az gyertyánfának levelét s gyümölcsét ha megfőzöd borban, megiszod, ez igen hasznos arra, ha melegen éjora iszod.
- 1374 [266] *Az vízi kórságosnak igen jó.* Ha az eper levelet, apró bojtortját és turbolyát, kőrifát, fenyő töviset, ezeket égesd meg, az hammát kösd ruhában, főzd meg tamariskus fának vizében, annak lúját szűrd meg szürke papiroson, süss tüzes vasat belé egy néhányszor, úgy add innya benne egy néhányszor. Az disznóbab kórója is jó, szinte úgy csak tiszta víz is jó, ha tüzes aczélt sütsz egy néhányszor bele, úgy adod meginnya.
- 1375 *Aczélos vízben főzd meg az tamariskusnak héját, annak levét igya jól.* Bizony dolog az, hogy akármű fünek is sokkal inkább hasznosb, ha megégeted, az hammát megfőzöd, mert az füveknek savok az hammában vagyon.
- 1376 [267] *Az kinek az szája rothad belől.* Az nyírfának vedd vizét, azt igyad, mossad is az szájadat véle.
- 1377 *Szájról és inyról való.* Az kecskerágó fának levelét főzd meg mézes borban, mossad az szájadat véle; ez az dagadásra is igen jó, lohasztja.
- 1378 *Inaknak meglágyítására.* Ez négyfélélt timporáld össze, úgy mint székfű, méz, árpaliszt, fenyő mag jó bővön és igen kell főzni és keverjed, hogy meg ne égjen, evvel kell kenni az vállától fogva le mind talpáig, próbált. De ez dagadásra is igen jó, ha kötöd véle gyakorta.
- 1379 [268] *Hogy igen el ne fáradj az úton.* Akármicsoda olajjal törd össze az rutát, kend meg az lábaidat véle, azután töröld meg az lábaidat, nem fáradsz el igen az úton.
- 1380 *Azonról, ugyan az fáradtságról.* Az disznóban az mely kollancs vagyon, vedd hozzád, hordozd nálad, nem fáradsz.
- 1381 *Hogy az kezed, lábod meg ne fázzék, az szilvának vedd vizét, avval mossad.*
- 1382 *Hogy elmés legyen, jól tanulhasson, kérd az Isten[t] elsőben, azután élj az eszközzel.* Ásd meg az petrezselyem tövét, aszald meg, jól törd meg porul, minden nap egy darabig borban idd bé, éjora és estve.
- 1383 [269] *Ugyanazonról való ismét.* Az vad meggynek az magvát törd meg ó hájban, avval kenjed az vak szemeidet véle, könnyen tanulhatsz.
- 1384 *Azonról való, hogy tanulhass.* Az bűdös bankának vedd ki az szívét, nyelvét, aszald meg, törd meg porul, idd be jó borban, mikor az hold növekedik egy darabig.
- 1385 *Ha bibető – az fogságról, lakatnyílásról.* Ásd ki Szent Péter napján az celidoniát – azaz celidonia minus, azaz legkisebbik fecskefű vagy aranynyal versengő –, hordozd nálad, és ha az lakatot érteted véle, az láncz le hull; még azt írja, hogy próbálta.
- 1386 *Vedd ki az nyúlnek epéjét, add bé innya valakinek, úgy elaluszik, hogy vala-míg eczetet nem töltesz az torkában, addig fel nem serken.*
- 1387 [270] *Vedd meg az fülemülének epéjét, v[a]lakinek beadod innya, soha el nem alhatik véle, elhidd ezt.*
- 1388 *Szépítő eszköz könnyű.* Az ugorkát mind magostól törd össze jól mind hústól, osztán annak levében tiszta buza lisztlángot keverj belé jól, azt egy mázos edényben tedd bele, az mely mázos tál legyen széles, teríts el benne, hogy megszáradhasson az nap melegen, és mikor az megasz, tedd el, mikor mosdasz, tégy egy darabot az mosdó vízben, avval mosdjál, de meg ne kenjed mindjárt.
- 1389 *Az kinek igen vérmes és fáj az szeme.* Mikor nyulat fognak, vedd meg az tüdőjét, kösd az szemedre hamarjában, akár belind fünek az levelét, az is jó.
- 1390 [271] *Az káposzta között való hernyókról való eltiltásnak módja.* Szombat nap estve vigy egy cseber vizet az káposzta közé, mondjad az hernyóknak: innotok

hozék, ti hernyók, mert hol val [így] praedikációra készülök és titóket oda tiltlak ez vízzel; Szombaton vecsernye előtt vidd be az házban az cseber vizet, tégy árva csilyánt az cseber vízben. Vasárnap reggel végy egy új seprűt az kezeden, vasárnap reggel első harangszókor vedd az csebert vizestől az árva csilyánnal edgyütt, az új seprűt vedd az kezeden, mártogasd az seprűt az árva csilyános vízben, hintsed az káposzta közit, mondjad az hernyóknak: „Hernyók, most vasárnapnak innepe vagyon, felöltöztem, most sarumat keresem, praedikációra készültem, titeket is [272] oda híjlak és tiltlak ez vízzel innét.”

- 1391 *Az mely madáryelvet* harmad napig tartottál az mézben, vedd az nyelved alá, menj ki az mezőre, megérted az madarak szavait, mit szólnak.
- 1392 *Vedd ki az kányának az nyelvét, tedd erős eczetben, tarts ott harmad napig, azután vedd ki, tedd az nyelved alá, menj ki az mezőre, halljad az madarak szavait, mind megérted, mit mondanak, higgyed, ha való, való, ha igaz. Mostan Baczonban lakó Becskereki Szabó György munkája, anno 1698-ban, 24. Április való.*
- 1393 [273] *Az igen igen fojtogató hurutról.* Az petrezselyemnek tövét és répát ásd meg, mosd meg szépen, törd meg őket, facsard ki az levét, mézeld meg jól, azt idd meg melegen éjomra egy nehányszor. Ez Tökölyi Imre találta orvosság.* Ez könyvnek is egy része az ő borbélyájé; igen próbált könyv ez, más része pedig több híres doktorok írások, igen-igen próbált és szedegettetett, régi igen, sok nyelvből fordítatott sok munkával, bajjal; már magam is kétszer vettem már újban, mijolta öszveszedtem. Számát nem tudom, mennyinek használtam véle, Istené az dicsőség mind örökön örökké, Amen.* (Toldalék: Melyik hónapban mi használ?)
- 1394 [276] ... és ha ebben az hóban elein megmossa vagy megkeni vele, minden utálatos rühet, sinnyedeget, akármiből származzék, elvészzen róla és az újabban nevekődő férget megöli, avagy más állatokban is, ju[h]ban, disznóban, egyébben, lónak rossz férgét. Hogy pedig megtar[t]hassad más esztendőre is az békatojást és élhess vele, tedd ebben az hónapban egy fazékban, azt csináld be, ásd el azt fővényes földben, elsőben zavaros vízzé válik, azután megtisztul. Ha mikor az emberben vagy marhában az férget meg akarod ölni, márts bele egy ruhátskát ebben az vízben, tedd reá az féregre, meghal vele.
- 1395 *Ugyanezen békatojást* lágy ruhában dörgöld, megszárasztod, nedves pinczében tartod, mikor kell, vedd elő, ragasd az sebet vele, igen jól szíja, gyógyítja, az mérget igen vonsza.
- 1396 [277] *Mártiusban* az kiből költött az tyúk, az tyúkmony haját meggyűts, igen hasznos fővény tisztítani az emberből, ha borban béiszod, törve, szítálva.
- 1397 *Ugyanebben az hónapban* veszik vizét az nyírfának, ezt ha issza, tüdőjét, máját és belől való rothadást, minden belső nyavalyát meggyógyítja szépen.
- 1398 *Áprilisban*, ha ebben az hónapban az kopaszok, ha gyakran veres hagymával kenik az fejeket, hajok nő.
- 1399 *Az földi balha* ellen hints meg hamuval az plántát, vagy ürmöt főzz meg, annak levével öntözd meg. Czéklának főtt leve is jó öntezni, vagy valami keserűfűnek főtt levével.
- 1400 [278] *Májusban ezekben* az napokban az öreg csilyánt meg kell főzni, az öreg teheneknek kell adni, sok és jó tejet adnak tőle, vajad is lesz elég.
- 1401 *Ebben az hónapban* pünköszt után. Mig az földre nem száll az fecskefiakból vedd ki, két kis kő terem benne, egyik veres, s másik fehér, igen jó az szemfájás ellen, sőt ha valami gaz esik is bele, csak azt bocsásd bele, kihozza szépen.

- 1402 *Ugyanezen* holnapban ha kakukot fogsz, porrá égeted, mindenféle hideglelés ellen jó, ha béissza borban.
- 1403 *Ha az fejér* ürmöt ebben hóban megszeded fotta felé, megégeted – akár vizét vedd, úgy jobb –, annak hammát megfőzöd, annak levét ha beveszed, sárga betegséget és vízi betegséget és mindenféle hideglelést megállítja rajtad.
- 1404 [279] *Szent Iván havában* az legyek meghalnak az veres gombától, az ki az erdőkön terem, ha megvagdalják, egy táiban teszik, tejjel megöntözik, de oly helyre kell tenni, hogy ebek, macskák meg ne egyék, mert ők is meghalnak tőle.
- 1405 *Ugyanebben az holnapban* igen jó borza virágot szedni Szent Antal tüze ellen, igen jó, ha megaszalja, megtöri, édes tejben megfőzi, vaját is vét belé.
- 1406 *Ezen hóban* az vad kaprot, pimpenellát szedd meg, szárazd jól meg, egy cserépben tödd meg, jól keverd sóval össze azt az hamut, és adj abból ennijek az pipéknek, csirkéknek, nem hálnak meg tőle, semmi nyavalya n[em] árt n[ekik].
- 1407 *N.B. A szűk* esztendő örömet követi az pestis, azaz mirigyhalál vagy döghalál, elhidd ezt bár.
- 1408 [280] *Szent Iván hava.* Ebben hónapban ha az gólya fíjakat egy fazékban megégeted és porrá töröd, borban vagy serben megiszod, igen jó az köszvény ellen. Ismét az hája igen inaszakadt embernek, avagy az kit az gula megütött, és az kezek reszketése ellen, ha az izzasztó feredő után kenik véle; igen jó egyben.
- 1409 *Ezen hónapban* sok hernyót eszik az disznó, hal tőle igen, hanem ezen jó füvet, angyelika gyökeret, hunyor gyökeret, ánist nem igen sokat, kénkövet, mind egy aránt legyen, törd meg mind, tedd egy zacskóban, vesd az italokban. Az öreg vad-répa is jó, mindennek ideje van.
- 1410 [281] *Szent Iván* napján reggel napfeljötté előtt kell ásni az csengőfüvet, és szorgalmasan el kell tenni, sok haszna van, az legjobb, az kinek felyül legtöbb virága van.
- 1411 *Ebben az hónapban* kell szedni az hársfa virágát, vizét kell venni, igen jó az gula és nehézség ellen, az nagy betegség ellen is, mindegy ez.
- 1412 *Júniusban.* Ebben az holnapban az varas békát az fejénél megnyársolni, fel kell tenni száradni, igen jó pestis ellen és minden mérges állatnak marása ellen, csak két ruha közé kell tenni, úgy kell az sebre tenni. Ha az varas békát megfőzik eleven faolajban, míg meghal, addig az az olaj igen jó az var ellen kenni véle. Csószra is jó.
- 1413 [282] *Júniusban* N.B. Ebben az hóban igen jó mindenféle rózsát szedni.
- 1414 *Ugyanezen hóban.* Dühös eb marása ellen egy néhány folyóvízi rákokat elevenen egy fazékban égesd meg, törd porrá igen, ha egy kalán borban vagy vízben beiszod, nagy hasznát látod.
- 1415 *Kisasszony havában* az juhokról, betegségekről, hogy meg ne haljanak, jó orvos-ság. Végy kőst egy jó tálra valót, azt törd meg, jó aprón szitáld meg és keverd össze jó erős eczettel és jó égett borral, egyikből annyi legyen, mint másból, hogy olyan legyen, mint kása; törj babírt is és szitált örmény gyökeret is hozzá, tedd ezt egy jó öreg mázos fazékban, úgy mint az juhok száma vagyon és az bárányok számok vagyon, legyen teli vele, égesd jól meg az kemenczében vagy az fazakas katlanyában, [283] hogy olyan legyen az só, mint az kő. Azután törd meg mind fazakastul egy mozsárban, hints egy vagy több csatornában eleikben az juhoknak, hadd nyálják fel egy nehányszor egy hétben; ha betegeseknek lát-szanak is, ha egészségesek pedig ritkábban, de vedd eszedben, hogy akkor cse-

[le]kedd, mikor az kosokat még az juhokhoz nem bocsátották vagy minekutánna megellettenek, akkor kell [.]

- 1416 [284] *Szeptemberben* mindenféle betegségből megoltalmazhand az juhokat, hogyha így élsz vélek. Ha megszárazszod az árpát és az malomban megtöreted, száraz ürmnek levelét s virágát lenyosztod, tiszta kender polyvát viszesz és törött babért, ezeket sóval mind öszvekevered és az juhoknak Szent Mihály és Szent Márton nap között adod estve minden héten háromszor, ha szép idő lésszen, de ne hagyj innijok reá, minden betegségeket meggyógyítja szépen . . .
- 1417 *Az vad kender* dühös eb marása ellen jó. N.B. Orbánczra is igen jó, ha megtöröd, levesen reá kötöd.
- 1418 [285] *Septemberben*. Ebben az hónapban az fenyőmagot le kell verni.
- 1419 *Az baraczk levelet* ha megtöröd, levét kifacsarod és az gelesztás gyermeknek megadod innya, avagy az levelét az köldökére kötöd, megöli az gelyesztát.
- 1420 *Az retek* mindenféle mérges állatra igen jó, skorpió vagy kígyómarásra igen jó. Az skorpióra ha ráteszik egy szelet retket, mindjárt meghal vele vagy tőle, elhidd ezt.
- 1421 *Az fokbagyma* is igen jó minden mérges féregnek csípésére, dühös ebnek marására, kígyómarására kötni jó.
- 1422 [286] *Septemberben*. Az kinek rühes, fokadékos az keze vagy koszos, kenje meg, az fejr ludnak az háját vedd meg, avval kenjed, elszárazstja szépen, megtisztul. Más haszna is vagyon, hósámállásról.
- 1423 *Bőjtmásban* ne bocsásd vizes, mocsáros helyekre és az első zöld fűre, mert az vértől hamar megfulladnak; nagy károdon tanulsz meg, tudniillik az te juhaidat.
- 1424 *Szent Jakab havában*, mikor az nap az oroslánban vagyon és az hold nevekedik, akkor ásd ki az mályvarózsának gyökerét, metéld apróra, vond czérnára, akkor, mikor nehéz beteget látsz, vesd az nyakában, és az pulsusaira is köss benne és jót tesz vele Isten után. — Az fejr rutának is ugyanakk[or á]sd ki [az gy]ökerét, azon haszonra elég.
- 1425 *Szent Iván havában* törd meg az hunyort vagy annak gyökerét, az kit zászpának hínak, törd meg aprón, tölts tejet reá, az légy igen eszi, meghal tőle, de az eb és macska [h]a megeszi, meghal tőle.
- 1426 *Vad sömörögről*. Fekete por, kénese, kénkö, cinobrium, ezeket meg kell égetni, meg kell törni mozsárban, csak meg kell kenni véle. Az fekete port így kell csinálni: témsót, kénkövet, tömejét mind egyaránt tegyenek, tapaszd bé, ban, égesd meg, törd meg, [f]ekete por lesz.

II.

GYÓGYSZEREK I.

XVII. SZ.

-
- 1 Mész fel font, aloës ket lat, gubia rubeum ket lat, aurea bacca ket lat, grispan ket lat, galiczkö ket lat, timso ket lat, ember vizelleti egy lat, ökör vizelleti egy lat, fekete üröm gyökör ket lat, appro boytorjan ket lat, eczet erős ket lat, timporald es földz erőssen öszve.*
 - 2 *Szem fajasrol.* Az celidoniát megh kel törni mind viragostol mosarban, es megh kel facsarni ruha által. Töry cikorom kandit bele, es egy keveset bocsass az szemeben.
 - 3 *Rodthadasrol.* Alges mirhaasit törd megh erőssen porol, ted egy kis mazos csuporban, tölcs jo bort rea keveset, osztan melegics jo erőssen megh, az utan marcs tiszta ruha mohot bele, azzal ragd be az rodthadast, mind addigh, mighlen megh pirossol szépen az szele.*
 - 4 *Az kinek iz eszi az fogat.* Szerecsen diot, mezet, timsot, mastixot földz megh, azzal dörgöld.
 - 5 *Deak uillum.* Fa olay ket font, glet egy font, nyal egy font, az nyálhoz kel fejer malva gyöker, feir lilium gyöker, fenum grecum, len magnak az liszti, veres hagyma fejek, ezeket megh kel törni, megh kel főzni, ugy kel egy fontot köziben önteni, s ugy kel főzni szépen.
 - 6 *Fő fajas ellen.* Rosa mez, rosa olay, rosa eczet, rosa viz, tikmon fejere, mindenikfele egy arant legyen, mosarban öszve kel törni, azt az vak szemere kel kötni.
 - 7 *Regbi sebre.* Mondola magh fel fontnak az fele, nad mez, canfor egy dragma, egy keves fa olay, egy keves bor, ezeket törd jól öszve ruha mohra, kennyed, s ugy ted az sebre.*
 - 8 *Tekerő csemer ellen.* Fodor menta, feir menta, csombor, Isten faja, szököfű, törsöld megh, kösd taskaban, parold megh borral uy teghlan, kösd jo melegen az hasara.
 - 9 *Regbi sebes labrol.* Az otatlan meszet megh kel törni, az utan megh kel szitalni, egy tiszta csuporban kel rea tölteni, had allyon egy nap rayta, osztan mas nap delkor el kel rola szűrni, ismet uyob vizet kel rea tölteni, harmad napigh mind uy uy vizet kel rea tölteni, hogy az ereje ki ne mennyen, az utan [. .] megh kel aszalni, megh szitalni, osztan fenyű viaszal, az utan barany fadgyuval, tehen labnak az velöjet, terpentinat, ezeket megh kel főzni mint egy diacoriumot, keverni kel, az osztan kemen leszen mint egy diakorium.
 - 10 *Súlyról valo.* Az eökör farknak az tövet viaszban kel gyurni, tizen ötöd napigh az gattyá köteleben kel hordozni. Ha az nem fogh, az porcsint megh kel

szedni, megh kel aszalni, osztan tikmonban kel megh enni három reggel, mind ki szabadulsz belőle.

- 11 *Ver hasrol.* Egy szerecsen diot mes neggye, megh negy szelet kenyeret, es ösd megh borral, hincsz megh az edgyikre az szerecsen diot, es ejomra ed megh azt az egy nap, azonkeppen az töb reszetis az negy [.] reszet negy nap.
- 12 *Turos szárnak.* Negy penz ara timso, feleni onklet, ket penz ara temjen, egy penz ara grispan, ezeket törd megh, szitald megh, es egy keves bort rea, s egy penz ara eczettel, egy keves fa olay, földz megh, es ha sebe leszzen, az sült törlöllyed, csinal ires ruhat rea, az higjaval kennyed, es boros ruhaval.
- 13 *Halyoghrol.* Keres amaz cöreg hndgya monyat es szed egy üvegben, mikoron pedig az hö kemenczeböl az melegh kenyeret ki szedik, hasicsz megh edgyiket, azt penigh ted bele, az el olvad az üvegben, az hē kenyertöl vize leszzen, es azt minden reggel háromszor cseppens az szemeben, es el vesz.
- 14 *Ver hasrol.* Az gombanak az tövet aszald megh, három reggel egy tikmonyat süs higan es azzal sozd megh, ad megh enni, de az harmadikat öregen süsd, hincsz jo böven megh vele.
Ezisz jo utanna: vegy három penzara timsot, földz megh tiszta vizben, s azt igya.
- 15 *Orbanczrol.* Bor eczettel, timsot, temjent, laurea baccat, ket tikmonyat, ezeket mind egyben kel csinálni fazekben, jo erőssen kel főzni, azzal kössed.
- 16 *Az ki vert okadik.* Az retket törd öszve gyömberral, ves egy kis meszetis köziben, mastixotis, es temjent bele, es azzalis törd öszve kemennyen.
- 17 *Sarga irnek valo szerszam.* Sarga viasz, fenyü viasz, (barany) fadgyu, lab sirt, terpentinat, ezeket öszve kel főzni, mind addigh, migh megh for.*
- 18 *Feir irnek valo.* Iros vay, fa olay, eget bor, timso, temjen, ezeket...*
- 19 *Fekete viz rothadasrol.* Mastix egy latt, mirha fel lat, aloës egy lat, galiczko egy latt, galles fel latt, ezeket törd öszve mind erős eczetben, földz megh edgyüt, az utan ös rosa vizet rea, forrald megh benne. Jo rothadasra.
- 20 *Az mely aszonyi allatnak az csecsiben akar kelni.* Az popiomnak levelet, es az csuda fanak az levelet törd öszve vayban, osztan egy kis csuporban megh kel melegiteni, az utan az csecsire kel kötni.
- 21 *Torok gyik ellen.* Az fejer liliumnak az viragat, az mely közeparant vagon, szed azt, es az székfűnekis az bimbojat hnd üvegben, tölcs fa olayt rea, ted az verőfenyre.
- 22 *Az mely ember seb miat nem szolhatna.* Szöllöben a' vagy mezőben az ki csiga vagon, appal narancsalma [!] heyaval földz megh feier borban, de minek előtte megh adod innya, emesztö allato.
- 23 *Saletrom oltasara, kit puskaaval lönek.* Sos kaposzta leve, bab liszt, timso, mastix, temjen, csinald öszve, es azzal megh kel löni.
- 24 *Ob sebnak valo viz.* Mirra, aloës, harminczöt [!], comfor egy, temjen egy, timso egy, galiczko egy font, ezeket egy mazos fazekben megh kel főzni, ki tiz pintes volna, es azt egy desaban kel tölteni, osztan az sebest labadot bele kel tenni, akar minemü helyen legyen rayta, es egy oraigh benne kel tartani, es ugyan azon vizzel be kel kötni az sebet, es le nem kel vesztetni az vizet, mert többszöris jo, es ha megh fogyat...*
- 25 *Az fa olayat ted egy medenczeben az tüzhöz, es az szarvas fadgyat, az viaszat, es az fenyü tobzot, edszersmind bele, es kevericsed, hogy megh ne egjen, es gyuladgyon, az utan az gletet megh törven vesd bele, es keverd el benne az temjent, es görög fejert, az terpentinat edszersmind vesd bele, es elegics osztan az camfort, es az mastixot megh törven es szitalvan vesd bele, es keverd*

el benne erössen. Az miniumot legh utolszer vesd bele, es keverd el jól benne, hogy megh ne egjen, es hogy jó fekete volna, ved ki az tüzből, osztan hogy megh hül, takard papirosban, es ted el, ugy kösd vele.

- 26 *Flastrum turos labrol es o sebről.* Viasz, terpentina erős eczet, eget bor, galiczkö, timso, temjen, grispan, betonica, utifü, chelidonia, laurea bacca, tormentilla. Az viaszat, terpentinat, eczetet, eget bort edgyszersmind ted az tüzhöz fazekben, hogy megh aludgyon, osztan az galiczkövet, az timsot, az temjent, az grispanat megh törve, szitalva kel bele vetni, es el kel keverni benne, az utan az utifüvet, betonicat, chelidoniát megh kel törni es szitalni, edgyszersmind bele kel vetni, es erössen megh kel főzni, es keverni. Az tormentillat törd megh, szitald megh es vesd bele, földz megh erössen eztis, mar legh utolszer megh törve es szitalva vesd bele az laurea baccatis, földz erössen benne, az utan osztan az kemen vasznat marcs bele, es had hülylön megh, azzal kössed az sebet.
- 27 *Feier citrum uy sebre jó.* Terpentina, fa olay, szarvas fadgyu, feir ray viasz, temjen egy latt, eget timso, görög feir ket latt, canfor keves, mastix keues, fenyü toboz. Az fa olayat, az szarvas fadgyat, es terpentinat, az fenyü tobzot, edgyszersmind ted az tüzhöz egy medenczeben es földz jól erössen, az feier viaszatis vesd bele, had oluadgyon el benne, osztan hogy megh oluattanak volna az szerszamok, ved ki az tüztől, es az temjent törd megh, szitald megh, keuerd el benne, az utan az timsot törd megh, szitald megh, uesd bele, es keuerd el benne, az mastixot, az canfort törd megh, szitald megh, vesd bele, azokat is keuerd el benne mentől utolban, az görög fejertis uesd bele, es keuerd el benne erössen, az utan szics egy keues eleuen szenet, es az medenczet ted rea, hogy melegüllyön megh, de megh ne forjon, es mind keuerd osztan, hogy szepen megh lagyult volna, ued ki az tüztől es keuerd erössen egy keuerő faual, hogy megh eledgyüllyön, az utan hogy szepen kesz volna, csinald szelenczeben, osztan azt kend ruha mohra, s ugy ted az sebre.
- 28 *Az mely seben megh indul az in víz.* Kömény magot törue, csengő leuelet, ezeket földz megh rosa olayban, es hogy földz, ő egy kis vizet bele, azalis földzed egy kevesse, es löyed uele.
- 29 *Zöld flastrum.* Viasz nyolcz latt, bors egy latth, gyömber tiz latt, szekfü egy latt, mastix egy lat, szerecsendio negy latt, görög feir ket latt, timso ket latt, fenyő viasz jó böuen legyen benne.
- 30 *Flastrum regi turos labra.* Fenyő toboz egy latth, viasz egy latth, uay egy latt, töröt bors egy latt, ezeket mind egyben földz megh, keverd joll, es ued ki az szentől, vegy tiszta ruhat, marcs azt bele az flastromban, jól megh vonogassad az ispollal benne, jó melegen kösd vele az reghi sebet.
- 31 *Verről való jó orvossagh.* Harom tyukmonyat süs megh jó kemenyen, es hamozd megh, hasogasd megh, az timsot törd megh jó lagyan, hincsd megh az tikmonyat vele jó erössen, es az beteg ember egye megh.
- 32 *Veres deakorium.* Ehez kel minium, vegy fel font olayat, terpentinat, canfort, arany gletet, viaszat, ezeket földz egyben.
- 33 *Kinek farka megh uezs.* Egesd megh az borköuet, azzal hincsd az sebet haromszor, annak utanna csak mossa rosa uizzel az sebet, ha belől volna hogy jarna ki az lyukan belöle, földze megh tiszta vizben akar lughban, az timsot, temjent, szerecsendiot, grispanat, ezeket törje megh osztan, ugy földze megh, ezzel löye megh földzköndöuel, ha penigh megh dagadt volna, marcson ruhat bele, es tekerje be vele jól.
- 34 *In víz állatasrol.* Vegy timsot, galiczköuet, feleni grispanat, mint galiczkö, az tyukmonyat földz megh kemennyen, es az timsot, galiczkövet, grispanat törjek jól

egyben az megh főt tikmon fejerevel, ruha által megh facsarjak, vegyek vizet, es az honnet ki jarna az in viz, ruha mohot marcsonak bele, azzal kössek. Ha öklelesből jön, főcsköndővel löyek megh ugyan ezen vízzel.

- 35 *Ciraban [!] flastrum.* Kalafonya fel font, haj fel font, viasz fel font, barany fadgyu fel font, vay fel font, ezeket edgyüue kel szürni ez öt fele szerszamot, az töb szerszamokkal egyetemben, az kik köuetköznek egy mas utan, ugy mint szekfü három nehezék, grispan három nehezék, galiczkö három nehezék, ezeket öszue kel főzni, es ugy marcs ruhat bele.
- 36 *Merigy es tüzes daganath ellen.* Vegyed az földi bodzanak az töuet, az mely nem fas, az job, az mely penigh fás, annak az heyat vegyed, mosd megh ötet, meteld megh jo appron, es ted egy mazos csuporban, es tölcs egy icze fa olayat rea, föld el benne az fa olayat harmad reszeighlen, az utan ved ki az tüztől, hidegics megh, osztan szürd megh, uesd el az földi bodzanak az töuet, az olayat penigh tölcs le egy mazos csuporban, mennel nagyob pokot talalsz eleuenen, vesd bele az olayban, had allyon benne be fedue. Ezzel kennyed azt, az kinek merigye vagyon, a' vagy emeszkedik rayta, es megh gyógyul.
- 37 *Farkas sebről valo oruossagh.* Vegy borsot, es az csiganak az heyat, egyenlő mertek szerint, törd megh ismet papa füuet annyit, az menyit az csiga heya, es bors, törd megh ez három felet, elegics el, melyeknek az porat bocsassak az sebben mind addigh, migh megh nem gyógyul.
- 38 *Ver allatasrol.* Egy keues galiczköuet, tikmony szekit öszue kel csinálni, de megh kel az tikmony szekit szaraztani, ugy kel az erben funi, egy kis ruha mohot rea kel tenni, kivől arra egy kis uankost es megh áál az veér.
- 39 *Feir ir mindenfelere jo.* Mindennel töb legyen temjen, timso, canfor keues, mastix keues, laurea bacca, tikmony fejere jo böuen, rosa viz, egetbor, iros uay. Az temjent es az timsoat törd es szitald megh, uesd egy tiszta mosarban, es az tikmon fejeret üsd rea az mosarban, es törd megh erőssen öszue, az iros uajatis uesd bele, aztis törd erőssen benne, osztan az eget bort, az rosa uizet edszermind kel bele vetni, es el kel benne erőssen keuerni, az utan osztan az canfort, az mastixot, az laurea baccat külön külön kel egymás utan bele uetni, de megh kel törni es szitalni, de hogy bele veted, erőssen kel törni edgyüt, osztan hogy megh készül, ted tiszta szelenczeben, es ugy kel kenni az ő faydalmat vele. Probatum est.
- 40 *Az kinek farka megh uesz.* Hapaticum egy latt, fejer temjen egy latt, arany glet egy latt, temso egy latt, egy icze bor, ezeket jo erőssen megh kel főzni, azzal kel kötni.
- 41 *Ob sebnek valo ir.* Barany fadgyat, feir szurkot, fa olayat, viaszat egy egy mertek szerint legyenek, az temjen annyi legyen mint az viasz, timso legyen feleni, ezeket forrald öszve, az köuetis megh rontya az emberben, hanem hugyhatik.
- 42 *Szürke deakorium.* Lapis claminaris nyolczat fel latt, feir uiasz hatot fel, szaruas fadgyu hetetfel, tures albi nyolczatfel lat, mastix egy latt, canfor ket latt, mirra ket neheze[k].
- 43 *Feier deakorium.* Feier uiasz, mastix, terpentina, arany glet, görögh feir, canfort.
- 44 *Fekete deakorium.* Viasz, fa olay, arany glett, temjen, terpentina, erőssen kel főzni.
- 45 *Uy sebről valo, kinek vere megh nem al.* Törd megh az aloest mosarban, ös rosa olayat hozza, az utan törd jól erőssen borban, es kösd be vele.
- 46 *Az kinek fület kette nagyak.* Tegy terpentinat az mosarban, es bocsas egy

keues eszetet hozza, es törd erőssen vele, es olyan leszen, mint az szept feir citrium, ebből czinaly ires ruhat az orrara a' uagy az fülere.

- 47 *Az kinek megh veszi az labat az hidegh.* Az birs almat aszald megh, es ted porra, es hincs be uele, s megh gyogyul.
- 48 *Oh sebnek valo uiz.* Vegy eczetet, főzd erőssen megh egy fazekben, es ves zabszalmat beleje, es kös egy kis posztoban tiszta hammat, hogy megh fő, ued ki az tüztől, had megh hidegedni, az utan ves galiczköuet bele, es az vízelletedet, es szüird megh tiszta poszto altal, azzal mossad az sebet.
- 49 *Zöld citrium.* Fa olay, uy uiasz, szaruas fadgyu, grispan, tehen labnak az föli, es fenum graecum.
- 50 *Emplastrum hust nevelni.* Fa olay három font, arany glett ket font, eczet tiz font, utolszor grispan. Edgyszer az mely sebre kötik, fel neveli az hust, es az faydalmatis megh engeszteli.
- 51 *Emplastrum minden sebre jo.* Arany glett negy latt, ezösz [1] glet negy latt, lapis claminaris negy latt, fa olay nyolczad fel latt, ha töb olay szüksegh, megh latod aztis, mikor brobalod, hogy el főzhessed, az utan ues ket latt veres port bele, az adgya megh az ő szinet, az utan ued ki, ted hidegh vízben, es az utan kösd ruhában, es főzd megh egy keuisse melegh vízben.
- 52 *Emplastrum regbi turos labra.* Feir viasz negy latt, szaruas faddgyu negy latt, terpentina negy latt, görögh feir ket latt, mercurium, eget bor egy latt, egetet timso egy latt, gyömber egy latt (nehezek) szekfü megh annyi, mastix három latt, temjen tiz latt, trutia praeparata tiz latt, lapis claminaris negy latt, canfor egy latt, rosa olay három latt.
- 53 *Emplastrum szürke, mindenre.* Onglet negy latt, aresina negy latt, görögh feir három latt, arany glet negy latt, terpentina egy latt, megh kel szept lassu szen-nel főzni.
- 54 *Emplastrum thurra valo.* Sarga viasz tizen hat resina, nyolczat fel latt terpen-tina, mirra, mastix ket latt, bonus arminus negy latt, szept közep szennel kel megh főzni, s mint egy oraigh. Mirrat, mastixot, temjent utol kel bele vetni.
- 55 *Kenő ir minden faydalomra igen jo.* Keres medue hayat, szün a' uagy töuises diszno hayat, viaszat, fa olayt, ezeket főzze öszue, szaruas (fadgyuval) hayjais kel, es ezzel kend az faydalmat, jól a popiommal.*
- 56 *Tökösseghről valo.* Az nadaly fünek az töuet főzd megh teyben, es jo melegen kösd rea, az menyire el türheti, es had allyon harmad nap rayta, de elsőben fel kösd az belit, es ugy kösd rea, megh gyogyul.
- 57 *Belső hasznai.* Ha az nadaly fünek az gyükeret megh mosod, töröd, mezes (eczetben) vízben megh főzöd, gyakran iszod, az tüdöt megh tisztittyta, verpö-kest tisztit, mely fajast gyogyit, szakattaknak hasznos, az kinek veseje fay igen jo. Az gyükeret vízben főzni uagy porra tenni, vízben innya adni az kinek ve-seje fay, az kö ha bantya. Ha az leuelet, gyükeret, viragat borban főzöd, id megh, ver hast gyogyit, az aszonyi allatok veret megh allattyta, mezes eczetben ha főzöd, es iszod, szakadast, tökösseget gyogyit, es ha vizet iszod siropet csi-nalsz belöle, rekedest, szomjusagot gyogyit.
- 58 *Külső hasznairol.* Ha az gyükeret megh töröd ez fekete nadaly fünek, az uy sebet öszue forrasztya, az alfelnek az eő dagadasat megh allattyta, ha az sili-cionak [1], az az, az ronto fünek az leueleuel öszue töröd, az sebre dagadasra kötöd, az szemerem testnek tökösseget ha kötözöd az ket füuel, el rontya, söt az seböket öszue forrasztya, ha edgyüt főzöd, serest, szakadast igen jo uele kö-tözni, kenni, es hayal öszue törüen, jo főzüen az gyükeret.
- 59 *Veres olayt így kel csinalni.* Az csöngő fünek az viragjat hand fa olayban, es

had benne egy néhány nap, had erjek, es az utan tölcs egy medenczeben, es ues fülben eresztő füuet bele, es földjöl, ha azt akarod, hogy szep veres legyen, ves malua rosatis bele, a' uagy piritot kenyeret, az utan szürd megh, jó leszen.*

- 60 *Köröl való oruosság.* Szed ki az kecske rago fanak az bimbojat, azt aszald megh, törd megh porra, ad ugy rosa vizben megh innya, köuet megh ronttya benne, igen jó szerszam. Probatum est.
- 61 *Momortika olayt így csinály.* Az momortikat megh kel aprora metelni, es fa olayban kel hanni, annak utanna földjöl erőssen, es megh szürd.
- 62 *Leues orbanczrol.* Erös eczetet, grispan, galiczköuet, meni az grispan, fel anni legyen az galiczkö, hogy megh for, az utan kel az eczetet bele uetni.
- 63 *Vad husrol való por.* Galiczkö, timso, az timsot megh kel egetni, az galiczkö nyersen, es megh kel törni mind ket felet, az utan egy kis ciroboriumot kel hozza csinálni, jó leszen.
- 64 *Nyers citriumot így csinály.* Terpentinat, temjent, tikmony szekit, galiczköuet megh kel (fözni) törni erőssen.
- 65 *Fekete víz.* Lugot, timsot, rosa pogacsat, galiczkövet megh kel főzni.
- 66 *Az mely aszonyi allatnak az mellye megh dagad.* Reghi viaszat, iros vajat, az bodzafanak faragd el az felső heyat, az alat ki zöld heya van, hancs azt, azt az három szerszamot földjöl erőssen, hogy ugyan megh pörgölödyek, annak utanna hogy ki veszed az tüztöl öncs egy kicsin fa olayt köziben, ugy csinált, mint egy citrumot, azzal kennyed az aszonnak az mellyet. Probatum est.
- 67 *Ha ki fakad, ha szaz lik volna raytais, megh gyogyul.* Vegyed az malua füuet, kit hinak pap saytnak, es az hol nőtelen legent temettenek, vegy egy marok földet, ismet edgyet, harmadszor is edgyet, három fel marok földet, s megent kabola hugyat, ezeket ez három szerszamokat földjöl erőssen uy fazekban, az levevel mossad az sebet, az levelet ragd az sebre, megh gyogyul három hetre.
- 68 *Veres ir dagadasrol.* Vegy egy meszel mezet, osztan timsot, galiczköuet, grispan, erös eczetet, ezeket lassu tűznel megh földjöl, keverven mind addigh, migh megh veressöl.
- 69 *Az mely embert megh ütnek, es sebe nincs, csak megh dagad, arról való.* Vegy popiomot, az menyit akarsz, timsot, galiczköuet, egy kicsin grispan, ezt az három szerszamot megh törd, ves popiomot bele, egy tikmony fejeret ves köziben, törd erőssen öszve öket, mind tűzesseget, mind daganattyat el uesti, es felül eczetes ruhaval kel kötni.
- 70 *Colicarol való bizonyos dologh.* Keresd megh az vakondakat, ved ki az mayat, süsd megh, ed megh, azzal mindgyart megh ál.
- 71 *Szem fajasrol való jeles víz es sokszor megh probaltatot dologh.* Rosa víz ket latt, gyöngy viragh uize kett latt, csukor kandli ket latt, kamfor kilenczuen három [1] latt, eget timsois annyi, menyit canfor, az canfort törd megh mondola maggal edgyüt, nad mezet azonkeppen, ezeket az szerszamokat timporald öszue, es csinald egy üueghben.
- 72 *Szem fajasrol való.* Euphrasia víz negy latt, rosa víz ket latt, eököf fark uiz ket latt, timso ket latt, tikmon fejere egy latt, ezeket habard öszue, hogy taytekozzek, marcz ruhat bele, kösd az szemere, megh gyogyul.
- 73 *Dühös eb marasrol.* Keresd fagyal ferget, es jsten ünöjet, apiom vizet, aszald megh ezeketh feir borban, földjöl megh, ad megh innya.
- 74 *Az kiben kigyó vagyon.* Az esztragh feszket megh az minemü köuet benne talalsz, törd megh, ad megh innya.

- 75 *Ugyan azonrol.* Keres az barazdan billegető madarat, avagy az fiat, szarazd megh, törd megh, ad megh innya akar borban, akar vizben.
- 76 *Kinek széki megh ál.* Az malyuat pare modra megh főzni, azt enni igen jo, masodszor az eb szöllőnek ved vizet, es ad megh innya, az sonkolyat penigh kösd az agyekara, megh ereszti.
- 77 *Has ragasrol valo.* Feier malvat, barany ürmet, szekfü egy arant legyenek, olayban, borban föld megh, az utan törd köziben, es kis dioni tormat, ezekből csinaly egy kis flastromot, ted az köldökere. Sanabitur probatum est.
- 78 *Hidegh lelesről valo.* Az ebben valo legyet keres kettőt, szarazd megh, ad meg innya.
- 79 *Has ragasrol valo.* Az nadaly töuet szarazd megh porra, es egy darab lepes mezet tegy egy tanyirra, es az ki ki foly belöle szin mez, csinaly egy darabot, mint egy liktariumot, es azt egye estue es reggel.
- 80 *Az mely ember beüsegben van.* Az görög dinnyenek az maguat vegyed, es szarazd megh jól, s törd megh.
- 81 *Az kinek gyomra fay.* Az körös fanak az hayat aszald megh, törd megh, föld megh feir borban, ad megh innya. jo. jo. jo.

Medicinae ex aliorum doctorum libris collectae.

- 82 *Hurutrol.* Az csukart vesd talban, mint egy dio heyban az menyí terne anynyit, tölcs vagy negy penzara eget bort rea, gyuycs megh rayta, had egien egy keuesse, de alolis megh keuergesd, szürd megh ruha altal, id megh.
- 83 *Szemnek valo viz.* Az kakuk fünek az viragiat, szarka labnak az viragiat, az ökörfarknak az viragat hogy megh erik, szed megh, ez háromfele viragokat ted egy tiszta medenczeben, tölcs bort rea, ha szinten egy icze nem leszenis, ves nad mezet bele, vagy egy fel dio (hinnyit), ket borso szemni grispanit törve, ket fel marek soót, vagy ket penz ara eget bort, ted az melegre, had allyon az melegen vagy negyed napigh. De mindennap megh kevergesd, hogy harmad vagy negyed resze el apat volna, szürd megh az medenczeben, az medenczeből az üvegben, s ely vele az mikor kel.
- 84 *Halyogrol.* Mikor nyulos, akkor kel vele megh löni ezeket öszue timporalvan, ugy mint rosa vizet, egetet bort, mercuriumot, es az szemeben kel cseppenteni.
- 85 *Gyomorra valo flaustrum.* Mezet melegics megh, szökfüvet, polaynakis az viragat, feier irömnnek az viragat, mentatis törty bele, es ros lisztetis ves bele, gyömbert törve, szerezsen dio viragat, szekfüvetis, kormotis vakary bele egy kicsint, hogy feketé legyen töle, ha penigh osztan ezeket öszue töröd, kösd rea az gyomrara jo melegen.
- 86 *Az mely ember nem emeszthet.* Az katangh koronak az gyükeret föld megh tiszta feir borban, es ad megh innya.
- 87 *Szem fajas ellen.* Az kigyó hagymanak feir viraganak ved vizet, bocsasd az szemeben, ha ver vagyon rayta, el oszol.
- 88 *Kelés ellen.* Fa olay, o hay, becsi szappan, fenyümágh, birs alma, eget bor, tikmony fejere, ezeket egyben kel timporalni, es ezzel kel kenni.
- 89 *Vizketegh ellen.* Az kakuk füvet föld megh jól vizben, es annak az leveben mosd minden testedet, az mely vizket, mennel melegebben el tühreted.
- 90 *Düböt eb maras ellen.* Fagyal ferget, a' vagy körös fa ferget, Jsten ünöjet, appron törjed, sallyat feir borban megh kel főzni, es azt kel megh innya adni.
- 91 *Veres szemről.* Az rutanak, kömennek, egerfarknak ved vizet, es egy keues vizben elegics öszue, es erezd az szemeben.

- 92 *Az kinek az torkaban kéel.* Az sallyat vizben főzd megh, ad megh innya, el oszol.
- 93 *Orbanczrol.* Erös par lugh, galiczkö, es kanfor, ezeket timporald öszue, es mossad, kennyed uele.
- 94 *Fene ellen.* Elegics öszue görögh fejeret mezzel, es kend azt rea, megh gyógyul.
- 95 *Keö ellen.* Petreselmet, tormat, mind tövöstöl, vizi mentat, szekfüvet kel az fördöben jól megh főzni, es megh kel benne förödni az embernek.
- 96 *Fogh fajasrol.* Az isopot vizben főzd megh, es az fogadat mossad vele. Megh gyógyul.
- 97 *Az kinek az iz eszi az szajat.* Tölcs bort egy fazekben, keres szerecsen diot, mind viragostol, gyömbert, nad mezet, timsot, ezek közül az mellyet megh kel törni, törd megh es vesd bele, főzd megh erőssen, mossad az szajad vele, de először tiszta vizben, estue es reggel, az utan erőssen mossad uele.
- 98 *Ha kinek füle ki fakad.* Keres egy nagy fő veres hagymat, kerekics ki az szarat, tölcs fa olayt rea, az kit kikerekitesz, mesd igyenesen rea, süsd megh paras hamuban, tisztics megh, facsard ki az leuet tiszta ruha által, es tölcs az füleben, s megh gyógyul.
- 99 *Az kin senedek volna.* Az kömen gyükeret ted mosarban, oh hayat köziben, törd megh erőssen eddgyüt, ves ket penzara kenesöt köziben, es azzal kennyed.
- 100 *Fogh fajas ellen.* Keres fekete gyopart, ted egy tiszta csuporban, tölcs tele jó borral, kenyér heya alatt főzd megh azt jól, az mint el tühreted, melegen ved az fogadra.
- 101 *Hurutb ellen.* Sallyat, isopot, feir ürmet, rhetoricat, fenyő magot, centaureat, papa füvet, rutat, gyömbert, ezeket kenyér hay alatt megh kel főzni borban, es melegen kel vele elnie, es megh kel innya adni.
- 102 *Has fajas ellen.* Az sallyat es az fodor mentat főzd megh feir borban, ad megh innya.
- 103 *Korsagh ellen.* Az lud eperjet [!] tölcs egy üveghben, es tölcs valami keves bort rea, ad azt megh innya.
- 104 *Hurutt ellen.* Fokhagymat, tikmony heyat törd öszve, es tüznel megh kel kenni az mellyet.
- 105 *Contra dissenteriam.* Az ros lisztet megh kel szitalni, es tikmony szekiben igen erőssen megh kel gyurni, es annyira kel el nyujtani az menyí hoszu az gyermek hasa, es azt forroval megh kel ereztetni, s az gyermek hasat megh kel mezzel kenni, es melegen kel rea kötni, mind annyira, valamigh az hasat el eri.
- 106 *Tetü ellen.* Az rutat megh törven facsard leuet, kend megh az tested vele, es el futnak.
- 107 *Szű nyilallasrol.* Az Szent György viragat hand borban, es ad megh innya.
- 108 *Szű fajasrol.* Az ciphrust morsold megh az kezéd között, es tölcs bort rea jót, es ad megh innya.
- 109 *Balba ellen.* Az köz fagyalt törd megh egy üy fazekben, ted bele, oda gyűlnek.
- 110 *De eadem.* Tiszta edent kenyér megh barany fadgyuval, de szarazon legyen, oda gyűlnek.
- 111 *Legyek ellen.* Az szapora fünek az maguat törd megh, elegics öszue vízzel, hincs megh vele az hazat, mind el futnak.
- 112 *Vér allatas ellen.* Az csanal leuclet törd erőssen, tölcs eczetet rea, kösd az sebre, megh áal.
- 113 *Az mely aszonyi allatnak teje nincsen.* Az malvat főzd megh es igya megh, megh az baromnakis jó.

- 114 *Egés ellen.* Az szakot egesd megh, es hincs be vele az egest, es addigh le ne oldgyad, az migh megh nem gyógyul.
- 115 *Nattharul.* Vegyed az uti fünek az maguat, földz megh azt borban, mezben reggel ad megh innya.
- 116 *Saár ellen.* Vegy tiz szem borsot, egy fő fokhagymat, tördz megh, es szürdz megh eddgyüt egy kis melegh vizben, id megh ejomra.
- 117 *Bolondulasrol.* Az pavanak az ganejat aszaldz megh borban, es eczetben ad megh innya.
- 118 *⟨Szem⟩ Fő fajasrol.* Az sallyat tördz megh tikmon fejerevel, es eczettel elegicz megh, kösd az ⟨szemere⟩ fejere.
- 119 *De eadem.* Az földi töknek az gyükeret, o hayat, fa olayt, mezet, eget bort, viaszat, jol ezeket egyben elegics, forraldz megh jol, es ezzel kend az mely felöl faáy.
- 120 *Szem fajasrol.* Az kakuk fünek ved vizet, es erezd az szemeben.
- 121 *Fő fajasrol.* Vegyen piritot kenyeret, es asztassa megh borban, es kösse az nyaka csigajara.
- 122 *De eadem.* Az kükin tövisznek az gyapjat eczetben megh kel forralni, azzal az fejet mosni. Megh gyógyul.
- 123 *Mozgo fogh ellen.* Az tarkonnak az gyükeret földz megh eczetben, es mosd gyakorta az fogadat, megh erőssiti.
- 124 *Contra dentes immundos.* Az rosa pogacsat földz megh borban a' vagy eczetben es mossad gyakorta vele az fogadat, megh gyógyul.
- 125 *Fogh fajas ellen.* Az nadnak az tövet tarka füvel megh kel törni, es ted az fogadra.*
- 126 *Az kinek mellye faáy.* Az feier ürmet melegics megh, es kösd rea.
- 127 *Az mely csecs ki akar fakadni.* Az feir ürmet földz megh vizben, kösd rea, es nem hadgya ki fakadni.
- 128 *Fogh fajas ellen.* Az melegh tormat ted rea, es el allattya.
- 129 *Ha madarat akarsz foghni.* Keres ökör epet, es főz buzat benne, hincs oda, hol az madarak jarnak, es mihelyen esznek, el nem mehetnek.
- 130 *Az mely lonak az nyeregh az batat megh töri.* Appro boytorjan poraval hincs megh, megh gyógyul.
- 131 *Az kinek szeme fáy.* Az nad mezet faragd az aszonyiallat tejeben, hogy el olvadgyon jol benne, az fajo szemeben kel cseppenteni. Megh gyógyul.
- 132 *Hidegh feles ellen.* Az beka tekenöt egesd megh, ted porra, ha az hidegh el akarna lelmi, id megh borban.
- 133 *Negyed napi hideghről.* Az egerfark füvet földz megh borban, es id megh, es el hadgy.
- 134 *Az kinek varas az feje.* Az oh reghi szalonnanak az köverit vayal es viaszal olvazdz öszve es azzal kennyed.
- 135 *Az ki nem ganajolhatik.* Az malyvanak az tövet földz megh kenyer hey alatt, es id megh.
- 136 *Az ki vert vizellik.* Hat fő fokhagymat törz megh, es id megh vizben.
- 137 *Etetesről.* Appro boytorjant földz megh borban, es igya az megh etetet ember, mikor dagad.
- 138 *Azonrol.* Az nyulnak es az szarvasnak az szeme körül az mely kenet van, azt es az fekete nadaly füvet tördz öszve, es az tűz mellet azzal kenegesdz.
- 139 *Ferfiusagot indit.* Az len magot tördz megh borsal, mezzel, szerecsen dioval, hincs porral öszve, ha megh eheted hurutot gyógyit, es neveli az ferfiusagot,

- mint az borsfü, ha mezben, vizben főzöd az len magot, azt iszod. Az maguat törve az daganatra teszed, minden dagadast, faydalmat, has fajast gyógyit.
- 140 *Hagymaz ellen.* Kend megh az testet len magh olayal, es el nem hatalmazik rayta.
- 141 *Has fajas ellen.* Az feir irmet forrald megh uy fazekben erős eczetben, es kösd jo melegen az hasara.
- 142 *Hidegh leles ellen.* Ved vizet az iremnek, egyelics nad mezzel es id megh.
- 143 *Süketseghről.* Az kigyó hagymanak ved vizet, es erezd az füleben.
- 144 *Meridgy ellen.* Keres eb ganeyt, főzd megh mezben es kösd rea.
- 145 *Reghi turos labrol.* Mosd megh az sebet, es az kormot szitald megh, es hincs be vele.
- 146 *Kelevenes viszketegbről.* Ved vizet az tormanak, törd megh, es facsard megh, timporald öszve mezzel, es igen jo rea kötni es kenni.
- 147 *Ver korsagbról.* Ros lisztet gyury öszve mezzel, es keves tehen ganejaval, süs pogacsat belöle, es ad megh enni.
- 148 *Pokol var ellen.* Gris pant, kinkövet, galiczkövet, erős eczetet főzd egyben, az-zal kend.
- 149 *Orbancz ellen.* Kender magot főz megh vizben, szürd megh, es ös eczetet rea, marc z ruhat bele, kösd rea.
- 150 *Varas labrol.* Bor sepröt, seprü fünek az maguat, ros lisztet timporald öszve hidegen, de megh ne főzd, kösd rea ruhaval.
- 151 *Az ki nem ganajolhatik.* Mezet, fenyü viaszt, szappant, fa olayt főzd egyben, ad megh enni.
- 152 *Meredek ellen.* Az csöngö füvet megh kel törni, es szitalni, es vele edgyetemben az rosa pogacsat, borral megh kel öntözni, es mezben megh kél főzni, ruhara kenni es rea kötni; az magy sarlyat megn kel parolni, rea kel kötni a vagy az cyprus viragat eget borban hanni es innya.
- 153 *Nyilallas ellen.* Isopot es az kek liliumnak az gyükeret főzd megh, fele legyen bor, fele viz, es es [?] kömen magot bele bocsas, es egy kicsin mezet, id azt.
- 154 *Torok gyik ellen.* Ved az kakuk füvet mind viragostol, törd megh jo, es ad megh innya.
- 155 *Kopasz fő ellen.* Az vakondakot nyuzd megh, szaggasd megh, ted porra, es ha hajat akarsz nevelni, kend megh fa olayal, es hincs megh vele.
- 156 *Hidegh lelesről.* Az uti fünek ved vizet, es id megh.
- 157 *Hurutrol valo.* Egy pohar bort forraly megh, ves vajat bele, es saphrant, melegen, mint el tühreted, id megh, es el hagy az hurut.

GYÓGYSZEREK II.

XVII. sz.

- 1 *Francusnak valo.* Recipe: 4 font dizno hajat, 8 latt beczi zappant, egy font fa oliatt, fel fel fontt kenese, 8 lat eget bor, 4 latt arany glet, 4 lat terpentina, 4 latt mastix, 4 lot temeny, 4 lat eczet: Ezeket egy medenczeben hidegen töried mint egy nehéz irat, de úgy czelekedgiel, hogy megh eold az keneseott elseoben, es olia ligien megh hülue, mint egy popium. Mikor francu beteged vagion, aual igi ely akar telb[en], akar niarban. Egy kis hazoskaban ta[r]czad, az hazat penigh be fütuen, semi zel ne erje tizen ötöd napigh. Tizen cöteöd nap alatt haromzor ken megh, harmad naponkent. etc.
- 2 *Fenerul valo.* Papa fü, sallia, rutat, isop, centar [?], temsë, aleos. Borban ezeket megh kol föznj. Az kin el indul, kenny kol vele az sebet. Probatum est.
- 3 *Ször feregh ellen.* Vegied az fenio maghot es tord özvë jól szalonna köuerivel, es föld megh erossen úgy mint deligh, es kosd az sebre, az hol az ször feregh vagion, mentül heueben el turheti. Ezt mivelde megh negy auagy öt nap, es mind megh halnak, ki hulnak belole. Probatum est.
- 4 *Puska louesrul ualo oruossagh.* Vegy spykinard oliat, rosa oliat, egetet bort, es lud megh haromszor vele, szepen megh tisztittia. Probatum est.
- 5 *Ha valakinek mikor akarod eret megh vagnj, ha megh nem esmerszik, így vöd eleit.* Vegy egy szem szek füet, vagy ketott, vagd megh es tarcz szadban, es fuiad az erre, föl mutattia magat uagy kezen, vagy laban, vagy feien leszen, akar hol legien, bizonyos dologh ez.
- 6 *Az kinek az feie czontia megh törik.* Az viola oliayban marcz egy ruha[t], mossad es azzal tarcz az feie sebit, es szip pirossan tartia, az feketeseget el uezy rola, szep vy leszen zine [. . .] tizteseghed leszen.
- 7 *Gemma giöker kürol ual[lo].* Pörül eczetben koll megh innia, ha penz niomonit egy italal, megh indu[l] benne.
- 8 *Gomber czinasalasa [!] giomor faiasrul.* Tegy egy medenczeben nad mezet, tolcz rosa vizet rea, forrald kemenien 4 lat szek fü, 4 lat giombert, 4 lat szerezzen dio viragott, 4 lat szerezzen diott, erezd bele az porokat, had föiön megh kemenien, oztan vizes tanierra meteld ki.
- 9 *Szü faiasrul.* Rosa viz, soska viz, uti fü viz, ezeket timporald özüe, ves bele törött szek füet, sandalmot, faheiat, eget szaruat, beczi saphrant, törött foenum graecomott. Ha iniallik az szive, marcz egy darab scarlatott bele, ted az szivere.
- 10 *Colika ellen.* Az feier malvanak az tovet megh kol torny, szek füvel, fodor mentaval eggiut kaposzta leben jól hogy az füveknek az ereje ki föiön, az utan egy medenczeben üssön ket tiukmonia[t], len magh oliatt, fel marok sott, azt igen megh kol törny, így az utan tolcz rea leuet, az meliet az füvekrül le szürsz,

ezt oztan szurd megh ighen szepen, az hoiaghban azt ad be, ha nagy az ember, egy iczet, ha penigh kiczin, egy meszoltt agy megh neki.

- 11 *Fekete olay uy sebre ighen io.* Az giliztatt, azt kol olayban rontany, es erosen kol megh főzny, es egy gyalcs ruha altal kol megh szürny, es azza[1] ugy kol banny, es azt kottny kol uele. Az foldi giliztanak megh az porais io, meg kol aszalny, megh kol szitalny, megh kol az sebet vele hinteny.
- 12 *Fajdalmakra valo flastrom: oldalra es derekra.* Fenio szürok, szaruas faggiu, viaz, terpentina, cõzuo kol oluasztany, sott, egett bortis, három penz arratt bele, tiukmonnak az szekit, uagy niolczat erez bele, beczi saphrant, egy kis medenczeben az tikmonj szekit es az saphrant cõröld öszue, tord faval megh, az utan tolcz az tob szerszamok koziben, töried migh megh hül.
- 13 *Dagadozott giomorra valo Kata flastrom.* Irom viragott porul, szek fü viragott porul, len magh porul, foenum grecum porul, malua gioker, consolida fenio szurkott, es viaszatt kol venni, tizta uizet kol rea cõntenj, es megh kel foznj, mint egy teszta, olían ligien, ruhara kel vonny.
- 14 [.....] Keres földi bodzanak az tövet, mözd meg, törd megh, faczard megh. Keres egy üveget, s tölcze bele, az menny az bodztanak az leve, anny eget bort, s megh anni fa olay, közd be az üveget, czinald az tesztában, szürd megh, kend vele az labat.*
- 15 *Hagymaz ellen.* Vegied az leuestikon giökeret, feniő magot, oh haiat, fok hagy-mat, etszetet, törd öszve, es azzal kenniek terderöl az labat, es kõniöketül fogva az kezet.
- 16 *Holt tetemről.* Keres az reten termő sarga viragnak <nak> az korojat, meteld aprora, es közd az holt tetemre, es megh eszi az holt tetemet.
- 17 *Az kinek sör vagion az semeben.* Czinaly igen erős lugot, szürd megh egy medenczeben, vesz egy keves mezet, le szürd ostan mas medenczeben, köve leszen, ha megh főzöd, azzal kennied az hol vagion, avagy akar lenni, megh giogiul.
- 18 *Haliag es peczenies szem ellen.* Ved az szapora fünek vizet, mosd giakorta vele szemedet, s meg giogiul.
- 19 *Dagadozott giomorra valo.* Üröm viraga porul, sök fü viraga porul, len magh porul etc.
- 20 *Ver banias ellen.* Apiomot, rhutat, zalliat, retket, főzd megh mezben, es azt ad megh enny avagy innia, es meg allittya.
- 21 *Súlyről valo.* Mercuriumot, Isten inieit köly keresni es port köly czinalny, es az súlyre hinteni. Ehez köly fa olay es arra köly az Isten inieit hanni, es annak alaia köly tenny.
- 22 *Az mely embernek vizelleti megh al, avagy ganeia.* Az fekete retket, az kon-kolyt es petrezilmet, az beczi sappant főzd megh feier borban, megh giogiul.
- 23 *Mirigy ellen valo.* Vegy 20 szem feniő magot, baraczk magotis, buzat, es egy fokhagyma feienekis uizet, es egietemben 20 szem borsot, es ezeket egy kis borsal, safrannal egyben köly törni es az mirigyre kötni, megh giogiul.
- 24 *Rothadasrol valo viz.* Papa fü, zallia, rhuta, centauria, izop, tem soot, aluest, ezeket az szersamokat borban meg köly főzny kenier hej alat, az ruha mohat köly az leveben martani, azt köly az rothadasra rakni, ketszegh nélkül megh giogiul.
- 25 *Mas azonrul.* Eget bort, erős etszetet, mezet, temszot io beven, egy keves so-val erőssen megh köly főzny, io viz leszen benne.
- 26 *Dühös eb marasrol.* Zöld fagyal ferget, Isten ünieit, azt megh kel aszalni es

- porra törni, ahoz köl apium uiz, fejer bor, ezeket öszue kel elegyeteni, es innia kel adni, megh indittyá.
- 27 *Az kinek az szeme könyvez.* Bak füuet es az kömennek giókeret földz megh uizben, es azzal mossad az szemedet.
- 28 *Az kinek ver uagyon az szemén.* Az köken fanak az mohat uesd melegh uizben, es szürd megh iol az kezéd közöt, es ket ruha közöt, kösd ketszer uagy haromszor.
- 29 *Item.* Az ueres fünek az uizet az tikmony fejereuel egyetemben szürd megh iol, es boczassad az szemeben.
- 30 *Hogh senki ne lasso.* Ugy mond Albert mester, hogy az бүдös babuknak az feszkében talalsz egj köuet, ki minden szint mutat, es aszt hordozd nalad, senki nem lat, de el reycz.
- 31 *Vizketegsegrül igen io.* Törd megh az dionak az belit, földz megh uayban, ues egy keves kenköuet bele, szürd megh, de elősször iol megh földz, oztan melegh helyen kennyed uele.
- 32 *Az kinek bekaia uagion.* Egy penz ara borsot, egy penz arra timsot, es album graecumot az mennit akarsz, ues annit bele, osztan arañas töriekkel az porokat elegyicz oszue, osztan az bekat az nyelue alat fokazd megh apro uassal, hogy megh ne veresedgjek, es kend az szerszammal, igen io. Probatum.
- 33 *Az kinek testeben megh gjogjult seb helyyerül sáár uiz jön ki.* Az czallyan maguat, diobelnek közin ualo körösztet ki kel venni es megh kel szarasztni, es aszt megh kel törni, es azzal kel az sebnék likat be tenni.
- 34 *Hasirom dagadasrol es süzessegről.* Sirop, farana, hordos, alibani alubam, beleatomeni, album vini, ouarum, artenum, aceto, fiet flastrom.*
- 35 *Igen hamar giogito irr.* Fa olaj negi lat, lepes mez három lat, arabiai gummi keth lath, tizta tömien egj lat. Ezeket az szerszamokat megh köl törni, sitalni, es ugy köl az olaiban vetni, s megh főzni, es keverni, az utan az sebre kötny.*
- 36 *Sarga viz orbanczrul.* Czinaly erős párlugot, szürd megh azt szep tisztan es ted az tűzhöz, galiczkövet, timsot egyarant kel bele vetni, es egy kis temientis, midön azert az tűztől ki veszed, io melegh leven ted egy medenczeben, mert fel üti magat, es minek utanna hogy beleveted az megh nevezet porokat, erőssen forrald megh, es sarga leszen.
- 37 *Ugyan azonrul.* Galiczkövet, timsot es egy keves hazi söt egyben törven, tölcz rea eczetet, es forrald megh, annak utanna az mint akarod, az tiukmonnak szekivel egyeliczed.
- 38 *Dagadasrul veres viz.* Timso 4 latt, bonus arminus 5 latt, myrha 1 latt, mastix 1 latt, temien 1 latt, canfor 1 nehez(el)ek, saffrant az menit aranzasz. Ezeket hidegen hand egy pint borban, földz megh erőssen, es utollyara osztan tiukmony feieretis eresz bele.
- 39 *Glet viz hevsegrül.* Merits egy uy fazekben tiszta folio vizet, es ugian abban tegy három lat timsot, annak utanna ted az tűzhöz, had forion megh, ha megh for, ved le, es had hülyön megh. Azutan egy kisebb fazekben vegy három latt arany gletet, es tölcz rea igen erős eczetet, had főyön, keveried minduntalan, ha megh fő, ted ki, had hülyön. Minek utanna azert ha immar mind az kettő megh hült, ted eggiben, es sodori vagy negy tiukmonnak az feieret bele, es azzal melegen osztan ugi kennyed az orbanczot.
- 40 *Feier viz.* Egy icze borban ves egy latt timsót, egy latt temient, es három tiukmonnak az feierevel öszue egielitven, kösd rea szenivedhető melegen.
- 41 *Mikor az embernek orczaia megh dagad, hogy nem latbat.* Vegy negi penzara

- egett bort, ket latt timsot, tiukmony feierit, habard egiben, hagi annival sürüb leven vele kenhessed orczaiat.
- 42 *Foliosorul valo viz.* Tiszta folio vizet eczettel, timsoval, galicz kövel, temieny-nyel, crispannial es egy tiukmoni feieretis habary es egyelicz egyben.
- 43 *Ugyan azonrul.* Az bonus armenust galicz kövel, grispahnial, timsoval es annak felette eczettel habard egyben, probald megh ennek főzetet.
- 44 *Az ember szemermes testenek megh dagadasarul ualo.* Az tiszta vizet vayal es komloval eggiütt föld megh, es megh giogiul.
- 45 *Flastrom ugian azonrul.* Az bab lisztet bonus arminussal, borsoval, lisztel, mezzel, faolayallal [!], ohayal, fenum grecumal es maliva porral mind egy keverven es törven fozzed nem igen izzo, hanem lassu ki vont tűz avagy szen mellett.
- 46 *Mindenfele dagadasok ellen es köszveniek faydalma vetelerül walo oruossagh.* Meteld aprora ez megh nevezendő füveket, ugy mint az feier malivat, apro malivat, uti füvet, eper levelet, betonicat, apro boitoriant, szekifü viragat egygy egy marokkal. Foenum grecum porat, malva porat, mind ezeket vesd egy pint veres borban, akar feierben, had föyön iol megh. Annak utanna kösd io melegen rea, s megh giogiul.
- 47 *Az kinek laba dagadozott, kek es bidegh.* Egy meszelli eget bort, egi lat eget timsoval, egi lat mastixal, egi latt temjenniel, egy lat mirhaval, egy lat saffrannyal, egy marok kakuk füvel, es egy icze borral, mind ezeket egyben temperalvan föld megh, annak utanna, es tarcz benne ruhat, az melliel labadat kössed s mind pedig ottan ottan aztassad, megh giogiul.
- 48 *Dagadasrul.* Tikmoni feieret galambszarral egyben timporalvan, azzal kössed, hasznalni fogh.
- 49 *Dagadasrul, embernek akarmi nemü testen valorul valo oruossagh.* Az melilotumot es az szekfü porat egy arant ted porra, ugyan ennek felet eczetben, felet pedig borban föld megh, mint egy jret, hogy ruhara fel keniessed, tegi mezetis köziben, es feczke feszketis, melegen minden nap ketser kössed vele, hasznal.*
- 50 *Vgyan azonrul.* Scolopendria, szarvas nyelvő fü, es vad sallia, tettessenek porra, es az mi egy arany forintra terne, ad megh innia reggel tudnia illik es estve.
- 51 *Aegiptiacum weres ir.* Wegy mezet az menit aranzas, timso legyen harom lat, ros liszt 1 latt, vitriolum 1 lat, crispan 2 latt, ezeket mind egyben teven, főzzed mind addigh, migh megh veressedik, mindazonaltal rea vigiaz, hogy megh ne eregyen.
- 52 *Rothadasrul es fene ellen valo oruossagh.* Mirhat es aloest egy egy latot feier borban megh kel főzni, es ugy osztan melegen megh kel az sebet is vele mosni.
- 53 *Kassay vaszon wad bus ellen.* Egy uy tiszta begreben vasznat hany, az ruha feleben tegy galiczkövet, erős eczetet, timsot es grispant, felliül földövel földöz avagy ugian be tapaszad, es mind addigh forraliad, miglen io nem lenne, annak utanna ted az vad husra.
- 54 *Sebet löni valo viz.* Ket marokban ferő komlot mezzel eggiüt borban föld megh, es egy kalan vizet is tegy avagy öncz köziben, hasomlokeppen egi keves timsotis, azutan ugy löd vele az sebet.
- 55 *Azonrul.* Temient, timsot, mastixal borban igen szepen föld megh, es tiukmony feieretis habary köziben, ha tetsik, az utan ugy löd az sebet.
- 56 *Pokol war ellen valo io.* Ved az tiukmony szekit, föld megh nagy erőssen, es ves bele böven saffrant, annak utanna kend ruhara es ted az pattanasra, el hid, meg öli es semmive teszy.

- 57 *Ugyan megis azonrul.* Az veres hagymat megh sütven hamozd megh, es törd megh erőssen, az utan ves saffrant bőven bele, es az minemü helyen vagion az var nagie vagy kicziny, hasomlo jres ruhat czinaly, es ted rea.
- 58 *Kopasz förül, avagy bai nevelöröl valo orvossagh.* Az vakandokot nyuzd megh, es egesd megh az tűzön ugy annira, hogy porra legyen, es az hol akarod az haiat nevelni, kend megh fa olaiial, annak utanna hincz megh az vakandok poraval egynehanszor, es hay nő raita.
- 59 *Koszor förül valo orvossagh.* Ved az naputan jaro füvet, aszald megh, es az utan ugy törd megh, mikor megh töröd, az feiet kend megh egy kis mezzel, es hincz rea az füvet, kösd be ruhaval, es harmad kötesse megh gyogiul.
- 60 *Koszor förül megis.* Az örveny giükeret es arany giükeret törd diszno hayal eggiben, es azutan ugy kenegesd vele, meg gyogiul.
- 61 *Hay nevelö.* Az jegenye bymbot törd jros vajial egyben, es annak felette arany giükerrel, az utan had allyon 7 napigh ismet, az el mulvan, földz megh, szürd megh, es ugy kend osztan vele feiet, az ki anelkül szükölködik.
- 62 *Koszor embernek walo.* Az tragantumot egy keves ros lisztet, es egy tobosz szurkot aztasd eczetben, hogy annival az szerszamok el olvadgianak, annak utanna kend posztora és keösd rea.
- 63 *Pokol warrol.* Az crispan timsoval, galiczkövel, mezzel, erős eczettel öszve kel timporalny, es erőssen megh főznj.
- 64 *Szemnek valo kék viz.* Az rosa vizet kömoeny vizet es sallya vizet tölcz egy rez medenczeben, es vegy 15 penzara sarmoniacomltt [?], ted laggya es porra, es vesd bele, had allyon egy eyel benne, es szarkalab füvet tegy egy marokkal bele, es szürd megh haromszoris tiszta ruha altal, ugyan alkalmas haliogot el veszen es el rontt.
- 65 *Szemnek valo viz.* Szerez nagy feier avagy fekette retket, az teteiet mint egy födeöt mesd le, es vaid megh belöl, tölczd megh mezzel, es ves sot bele, es egy kis canfortotis timsoval, annak utanna tsinald be azzal, az melyet felliül el mecztetel vala ugy, hogy semmi ki ne iöyeon belöle, es azt feöd be 9 napigh, azutan mire valo leszen, ved ki, es tölcz tiszta üvegben, hasznalny fogh.
- 66 *Kinek az szeme veres.* Süs ket almat, es azt megh hamozvan meteld egi tanyerra, az utan etesd meg rosa vizzel, es ted egy tiszta lagy ruhara, ugyan azon felliül tegy mas ruhatis rea, ismegh etesd megh rosa vizzel, es osztan ugy kösd az szemere.
- 67 *Ugyan azonrul.* Eufrasia vizet, rosa vizet, eökör fark vizet, egy tiukmony feierevel es egi darab timsoval habard egyben, melibe annak utanna marc3 igen szep tiszta ruhat, es azt ugy kösd az szemre.
- 68 *Az mely sebnek vere megh nem áll.* Kenkö, galiczkeö legyen, az galiczkövet pedig egy meleghez fazekben kel tenny, es egy keves eczetet rea föliül töltöni, azutan földöt rea tenni, es az földö környeket szepen mind be kel tapasztani. Meni pedig az galiczkeö, ket anninak kel lenni az kenkünek, minekutanna azert ezek így lennenek, ted porra, es megh hintven vele az sebet, tekerd be erőssen, ez harmad napigh ejjel es nappal had allyon raita.
- 69 *Az sebbül valo vernek ki foliasarul.* Az utifüvet borban igen szepen megh kel főzni, es az sebre felliül kel tenni, el hid, az sebböl ki folio vert megh allattia.
- 70 *Orra vere megh nem áll.* Czinaly ket kiczini saczkot, az mely az ember orra likaban ferhessen, törö galiczkövet, es tölcz megh az szaszkokat, annakutanna osztan ugi dugd az orra likaban, az utan nyomits megh vankos ruhaval, megh lád, hogy megh áll.
- 71 *Azonrul.* Az aytonak küszöbe mellett, az mint ember be szokot iarni, czinali

- egy vermet, es tegy eleven szent bele, melire czöpögesd migh megh aluszik, az utan tsinald be az vermet, es megh all.
- 72 *Megis azonrul.* Ved az ö maga veret egy czerepben, es ted az szenre, hogy porra legjen nagy hamarsagal, ugian azon port törd megh, es fuid az orra likaban, megh kezd allani. Probalt dologh.
- 73 *Azonrul.* Vegyed az tiukmonnak feieret es habard eczetben, azutan marcz szöszb bele, es ted arra az oldara, az mellyen az lepe fekszik, es az hata czont gerendire, megh all.
- 74 *Megis azonrul.* Az diszno ganailattiat szedven czinalj ket czapot belöle, minemü az orra likaban fer, ugyan azt hincz meg felliül galiczkövel, az utan dugd be vankos ruhaval, megh all.
- 75 *Azonrul.* Keresd az nyulnak fülit, es mind raíta levö szörével eggiüt, giuycz megh azt, tarczad az orra eleiben, megh all.
- 76 *Azonrul.* Ted ezeket az szokat az nevevel egy czedulara, azutan kösd be, hogy megh ne odgion valamikeppen, ugy kösd az nyakara, megh al.
- 77 *Szemnek valo viz.* Czinaly párlugot, melliet hivesits megh, es azutan az tisztaiat szürd igen szep tiszta edeniben, annak felette az feier timsot igen igen szep aprora toried, hogy annival lagiab legyen es ezeket egyben keverven, timporalvan tegied vilagos cristaly üvegben, es ugy erezgesd az szemeben az faio szemö, es veres szemü embernek. Probabile.
- 78 *Aszszony embernek beli le szallassa ellen.* Az verös kaposztat meteld aprora, es föld megh fa olayban, az utan azt kössed az hasara, megh giogiul.
- 79 *Siro orbanczrul.* Az diofanak levelet, eger fa levelet föld megh vízben igen szepen, es azzal mossad, es az leveletis ottan ottan rea rakogassad. Hasznalni fogh.
- 80 *Az meli ember nem emeszthet, hanem okadik, es igen megien az basa.* Az aloest, mjrhat es az gyömbert egiben teni poralvan ted porra, az utan egy keves ostiat vízben megh aztatvan czinald bele az porokat, es ugy harom falatoczkakra oszad, az mint inkab el nyelhesse az betegh ember, mellire semmit sem kel innya, hanem igen megh tartoztassa magat, ha pedigh az okadas rea iöne, eczetes ruhat tarczon az orra előtt, akar allatta, megh giogiul.
- 81 *Az ki szüntelen czuklik.* Ugyan ezen felliül megh nevezet porokat ad megh enni ostiaban, meg giogiul.
- 82 *Az meli embernek ala szal az bele.* Az lab moso füvet föld megh vízben, es annak az levevel mossad az agyekat, ahol faylallia, es egyeb testere kösse rea az füvet melegen minden nap haromszor, megh giogiul, io.
- 83 *Az meli embernek az szeme fay, es az szeme baya ala szál az fajasnak miatta.* Az levestikomnak ved vizet, ugy szinten mint az rosanak, mellinek vizevel töröld az homlokat, szömöldeket es szemet, s megh lad, minemü hamar meg kissebbedik az fakadasa.
- 84 *Siketsegrül.* Az ökörnek lepet vonniad az nyarsra, süsd megh, es had czorogion el az első semmire kellő leve, annak utanna tegy valami edent alaia, az kiben fusson az masodik tiszta feier leve, azutan tölczed üvegben, es ugi bocsatgasd az siket ember fülebe, iol, de sotalan legyen az lep.
- 85 *Ugian azonrul.* Az hollonak az ganajiat ted egy üvegben, tölcz rea felliül fa olait, es annak utanna allyon vagi 2 hetigh, azt ereszed mindennap az füleben, s megh giogiul, io.
- 86 *Szömölczörül.* Az szömölczö, az melly emberen vagjon, nem szüksegh annak megh mondani, hanem feniü fanak az agat lemezzen akar kessel, s akar mas czközzel, tehat akor azt mondgdjad avagy czak gondolljad, hogy azert vagd le

- ezt az feniü fanak agat, hogy az en baratom szömölczöje el veszen, de en jro ezt nem orvossagnak, hanem büüös bajos babonasagnak mondom.
- 87 *Köniü purgatio.* Az sarfümagot, szeökfüvet, gyömberrel egetemben timporald öszve, es azt fösöd meg borban akar pedigh löreben, annak utanna ad meg innia az embernek, es le fekven, takartassa be magát szörüyen, ugy indul osztan megh benne az sarviz, es az mi nagyob, se előtte, se utanna egy keves jdeigh ne egiek, es ne igiek, hogy iob modgiával operalhassön.
- 88 *Rosa lictarium.* Az parlagi rosat szed megh, de tsak az bimboiat, az ki megh ki nem nylt, annakis pedigh csak az veresset, ugyan io böven es mosarban azt törd megh erős keppen, ugy annira, hagi mind el romollyon, es ugian abban ves megh anni nadmezet bele, avagi kevessebbet, csak hagi az rosa legyen böveben, ezt eckeppen megh törven, es egiben tsinalvan tegied tiszta edeniben verö fenire, es midön osztan megh erik, ez leszen rosa lictarium avagy electuarium.
- 89 *Czont töresrül valo flastrom, avagy akar miczoda seresrül.* Sirop, bonus armimus, timso es czepegö kö legien, az ki viböll leszen, az timsonak nem kel igen soknak lenny, ezeket azert mind immar ted porra, es keverd öszve eczettel, tiukmoni feierevel, ez igi leven osztan kend tiszta ruhara, es ugy ted az sebre egynehanszor, igen io, azt kialtiak az orvosoknak minden seregy.
- 90 *Jz viz allatasrul.* Az gylisztat föld megh fa olaiban, es midön megh főzöd, ves bele timsot, galiczkövet, crispant, mindeniket porrul, azzal kösd osztan az sebet melegen, szepen megh giogiul.
- 91 *Az mely aszszonyember nehezen szül.* Ad megh innia az velenczey porist borban, es mindgyarast szüli az gyermeket. Probabile.
- 92 *Verröl.* Az polipodium nevö füvet aszald megh mind levelestül, töstül porul, tikmoniban ad megh enni az embernek. Hasomlokeppen az hideglelesben levö embernekis hasznos ez, probalt dologh.
- 93 *Az tegla olait igy czinallyad.* Az uy teglat törd el darabonkent, az ki megh soha müben nem volt, mint egi marockal az io leszen, es vesd az szenben, had egyen meg erőssen, nem külömb legyen, mint az tűz, olly izzo, az utan szed ki, es hand egy tiszta mazos begreben, a' meliben fa olay legien, es ebben had allyon az meg egettet tegla egy egez nap, avagy egy eyel. Annak utanna keres mazos begret, kettöt, egyenlököt, es tegyed egiket az masikhoz fenekkel, avagy az földöt az also bögreben tapaszd be, osztan] acekppen ragd bele az tegla darabokatis, es az olajtis felliül rea töltsed, az kit pedig el nem itt az tegla, arra is felliül czinaly czerepet, es tapazd be sarral. Az alsot azert immar asd az földben mind az szaiiaigh, hogy az tűz ne eryl, de az felsöt ragd megh faval, es erőssen egesd megh mind körös körül, nem tova, csak mint egi oraigh, midön azert immar gondolnad, hogy megh eget, ved ki onnan, az olait tölcz mazos korsoczkakban, ez leszen az tegla olay, az mely igen erős allat, ezzel kend az gutta üttött embernek kezet, labat, avagy egyeb testet. Proballasra szükseges.
- 94 *Spiritus, vitrole olay szumuyuszag elen igen jo.* Egi pint foras vizet, egi megszely borban föld örven gökeret, tiz [?] cepet kel köziben eresteni az olayban.*
- 95 *Vad szemer elen.* Meg fanak az mezkayat asztas ecetben, had alon bene tezen ötöd napi bene, az utan kened vele, meg gyuly.*
- 96 *Az Isten faianak,* Isten sepröinek füvet törd megh es egy messel a' uagy fel messel erős eczetet rea tölczenek, es valami keves sot köziben, es adgiad megh inia nekie, az kiben kigio vagion, a' vagy egieb merges alatt.*
- 97 *Kö ellen valo orvossagh.* Az ceklice [?] tövisnek ved uizet es ad megh inia az kiben uagion, es megh giogiul.

- 98 *Francusnak valo viz.* Merkoriomot, galiczkövet, timsot, alucs geletet, egyetet bort eczetel földz erőssen megh, verd (megh) az szebet vele.
- 99 *Az ki nem alhatik.* Keresd az feier tömient, baraczkmagot, es törd ösve ezekkel, es az utan egy kis eczetet tölcz rea, es ugy kössed az embernek az homlokra, es alhatik.
- 100 *Foloisorul a' uag orbanczrol.* Az arany gletet törd megh, vesed eros eczetben, szepen keveried, megh nezed, hogy ki ne fusson, es az utan egy keves timszot bele köl uetni törve, es kevergetni köl, es az utan ued ki az szentöl, es egy tykmonj fejert ves bele, az menit gondolod, szodord megh kemenien, es az seb körnikit verd be vele erőssen, megh giogul.
- 101 *Az mely ember nagy beteksegben uagyon es nem ulhet, igy vegied eleit, ha azt akarod, hogy hasznaljon.* Wegied kilencz narancz magot, es törd meg mozarban, es ad megh inia haromszor. Igen hasnos.
- 102 *Az ki nem vizelbetik, arul.* Vegied az komennek az tövenek az vizit, yd megh estve, mikor le akarsz feküni, igen hasnos.
- 103 *Az kiben beka vagion.* Kereszd az lenlevelő füvet, földz megh feier borba, ad megh inia haromsor eyomra belole, ki megien.
- 104 *Az mely aszonnak az tei el vesz.* Fogy negy ökor szemet, tisticz megh sepen, es szarazd megh, s megh kel aszalni, ugy köl megh törni, es melegb borban ad megh inja az aszonnak.
- 105 *Az mely embernek vizeleti cepegh.* Vegied az szarga liliomnak az tövit, földz meg vizben, azt ad megh inja. Igen jo.
- 106 *Iz vizről.* Keresz gelestat, es törd megh mozarban, es öncz egy kis fa olyat rea, egy kis czuporban földz megh uagy melegitöben, azzal kössed az szebit, a' uagy megh löd vele. Igen io.
- 107 *Haymazrul valo.* Az vörös clarist törd megh, es megh fustöld azzal, a' uagy cziak orra ala tarczad.
- 108 Foghaima szaravalis io füstölni.
- 109 *Az feier liliom levét rosa vizel, eczettel öszve törny, terdere kötnj.*
- 110 *(.....)* Epicomnak hijak, igi köl czinalni szaiának. Narancz heiat, czuka fogat, girs pant, timsot, eczetet, egetet bort, mastikszi, sereczen diot, ezeket erőssen öszue köl fözni. Igen io.
- 111 *Fekete flastrom, io minden sebre es hamar bört neuely.* Len mag olay egy font, minium ket lat, vias három lat, giörog feier negy lat, galbanom ket lat, bedellium három lat, armonikum negy lat, glet három lat. Az miniomot földz megh az olyban, megh feket leszen, az utan az uiast, feniö szurkot, görögh feierth egy mas utan veszd bele, de cziak anny fenö szurkot, az menit akarsz, ueszd bele az iob szerszamokotis armoniacum bedelsiomot, galbonomot, de keverdis, hogh megh ne eghien. Ved ki az tüztöl, es mind adigh keverd az törö faval megh, io leszen.
- 112 *Szorke deakorium.* Viast nyolcz lat, kalafonia három lat, terpentina negy lat, görögh feier három lat, eget timso három lat, lapis calamitaris három lat, tömien három lat, mirha ket lat, canfor kett lat, maxtis három lat. Az terpentinat viassal, kalafoniat lasu sznel köl öszve fözni, annak utanna veszed bele az canfort, lapiscalaminarist, görök feiert egyet, timsot, mirhat, tömient, mastixet, annak utana ved ki az szentöl, törd iol az törö faval, migh megh hiül, es az minalunk igaz proba.
- 113 *Könyeb szürke deakorium.* Olait, viast, gletet, kamfort, terpentinat, mastikxet, gris pant. Ezeket egy medenczeben ted, es egy keves eczetet tölcz reais, keverd erőssen, megh fö adigh, az utan io leszen,

- 114 *Eöklödö jrr.* Terpentina egy libra, fekete toboz vias, petrosolium, galicz kö, kanfor negy lat, legien feniö mag, olai egy lat, tömien nyolcz lat, mastix ismet ket lat, mera ket lat, tikmon olai harom lat, ezeket nem kel olvasztani, hanem cziak hog el mennien egy mastol, kanfortut köze kö[I] vetni, es ugy köl törni az törö faval, es osztan jo leszen.
- 115 *Gratia Dei.* Feier vias negy lat, terpentina tizennegyedfel lat, horcz egy libra, mastix egy lat, szapara fü egy marekkal, czibairom egy marok, feier bor egy iccze. Az ket fele füvet ted egy fazekban es tölcz reaia az bort es föld erősen megh, es mikor megh főt volna, az utan az viast, horczot, mastixot czinad megh eczetben, es az főt bort szürd reaia, es ted az senbe, keverd, hogy iol el föiön benne. Ismegh ved ki, es veszd bele az terpentinat, az utan föld annira, hogy az bor<t> telliesseggel el föiön benne, igy leszen io grati[a] dei.
- 116 *Apostolikom flastrom.* Fenio viast negy lat, feier horcz negy lat, armonicum negy lat, tömien ket lat, farkas alma ket lat, <p> bedelsium galbanum egy lat, mera egy lat, crispani harom lat, puintilap [?] popaniczi harom, quine ezüzt ket latot, fa olait ket icczet. Immar vegied az apponanikom, ted el io mogial banomot, es törd megh egy kis mozarban, ted egy az viast medenczeben, tolcz fa olait rea, had föiön az szennel, gumikat vess bele <ved ki> ismegh ted az szenhez, az töb szerszamokat ted bele, fö keppen az crispant, es keverd erősen, io leszen.*
- 117 *Vörös flastrom.* Tobos hat lat, ezöst glet hat lat, terpentina ket lat, vijas fel font, rosa olai ket lat, lapis calaminaris negy font, dragantum 3 font, olibanum 3, maxtix, tom[ien] egy, mind egy arant legienek ezek temperalvan sep modgiaval öszve.
- 118 *Szöld deakorium.* Crispan ket lat, feniö toboz <ke> nyolcz lat, uias negy lat, szaruas fagiut az mennyi akars, terpentinat niolcz eros vaiat. Ezeket az szerszamokat meg köl oluasztani, egy medenczeben köl szürny, es ugy kel az crispant törue, szitalua az oluasztot szerszamokban uetni io keminn, io leszen.
- 119 *Szedries deakorium ob sebre.* Mennyi arany glet, ket anni olay, ket anni vias. Ezeket mind adigh köl főzni, migh megh szetetedigh.
- 120 *Kemenj zöld ir.* Uegy tobost, szaruas fagiut, barani fagatis, gletot, es osztan föld megh lassu szenel, io leszen.
- 121 *Fekete ir.* Fel funt olay, fel funt vias, fel funt görögh feier, egy tykmoni ter-pentina, ezeket föld fel <el> oraigh, auagy tobigh, io leszen.
- 122 *Fekete deakorium.* Uias, tömien, fa olay, glet, terpentina, ezek egy arant le-gienek, de mertek szerint, es erősen megh főzni köl, io leszen.
- 123 *Woros deakorium.* Fel funt fa olay, terpentina, kanfor, arany glet, uias, ezek egyenlökeppen legienek, temperaluan öszve, s io leszen.
- 124 *Sürke ir minden sebről.* Feniö toboz, gletot, lapis calminarist, mastixot, tömient, kanfort, terpentinat, fa olayt. Ezek mind egy arant legienek temperalva öszue, föld megh erossen, s io leszen.
- 125 *Turos labral valo vörös ir.* Feniö toboz hat lat, vias fel funt, terpentina harom lat, vörös olay ot lat, ezüzt glet hat lat, dragantum harom lat, mastix ket lat, tömien egy lat. Az uiait, terpentinat es az tobost oluasd megh, es az negy fele szersamot es lapis calaminarist boczaszd lassan bele, az utan az gletet, osztan föld erossen megh, de meg ne egesd, es az dragantomoth, az utan uesd bele az tömientis, es lasd megh, ha meg főt, ved ki, es mosd ki belöle, de az ki iol akaria főzni, az lapis calaminarist asztasa eczedben, nem cziak egyczer, haromsoris, annal job leszen.
- 126 *Zold flastrom.* Tista uias egy lat, giömber egy lat, kalafonia, bonus arumenus,

arany glet, terpentina, ezek mind egy mertekkel legien, szük fü fel font. Ezeket temperalja öszue mind sepen, de lassu szennel fozd meg, s cly uele, igen io.

- 127 *Feier citrium.* Cherabam tiztan, kettöl fel lat laureabakka mas fel lat, terpentina, kanfor, ezek mind egy arant legienek, rosa az menit akarsz, ezeket temperalvan mind öszue, es io citrium leszen.
- 128 *Maskeppen is ugyan ez.* Fa olay ket lat, terpentina harom lat, uias harom lat, mastix egy lat, mesz ket lat, ugy czinald mind az masikot.
- 129 *Niers citrom.* Roza viz egy lat, mastix mas fel, roza viz egy lat, arpa liszt masfel lat, tömien egy lat, bezgha [?] ioker egy lat, tikmoni szeki masfel lat, szafran masfel nehezek [?] Az terpentinat mozd meg borban erőssen, a' uagy roza vizben, az utan ugy hand az töb szerszamokat bele, es tord el erossen benne, büdös es allapadot szebre igen io vele kötni.*

ORVOSSÁGOKNAK RENDSZEDÉSE

XVII. sz.

- 1 *Büdös szay ellen.* Ved az kék liliomnak a' tövet, szarazd megh és törd megh, és borral egybe czi[nal]uan mosd uele az szadat. Probatum.
- 2 *Ha az üölegent megh kötik bazas[s]agaban.* Vegied az holt ember fogat, és azal az üölegent füstöld megh, az utan Isten segetsegebül kedvet teheti az menjaszonnak.
- 3 *Az kinek ueres es haliogos az szeme.* Vegy lagi sajtot mezel egyben, es közd az szemedre. Szapora füis jo, tikmonj fejerivel egiüt. Probatum est.
- 4 *Hogy ha fodor hajad legien.* Ved az földi bodzanak az giökerét, és föld megh paras hamuban, az utan föld meg feier borban, mosd azzal az hajadat, fodor léssen.
- 5 *Ha az pus pangat levelestül, magostul megh föld lugban és azzal mosd az hajadat, gesztenie és ürös színü léssen.*
- 6 *Az kinek uizeleti megh all.* Keres egy tikmonj, menni czimaz ferne, aszald megh, és ad megh idnia borban.
- 7 *Sérésrül.* Az eb kaport meleg vizel cöncz megh, és azt közd az sérésre.
- 8 *Az ki vért pökik.* Vegy centaurat, és ad megh idnia, és el all az niavalia, de megh föld vizben, azt a vizet jgia.*
- 9 *Ha azt akarod, hogy az ember ne albassék.* Vegied az denever fejet, és takard egy darab zöld postoban, töd az embernek feje ala, addigh el nem alhatik, még onneid el nem veszed.
- 10 *Az kit ualami dübös allat megh mar.* Az apiomnak ved vizét, és ad megh idnia, az apiomot magatis megh eheli.
- 11 *Az kinek az füleben feregh uagion.* Vegy tikmony fejerét, olaitt, soot, eczetet, ezeket törd cözve és tizta ruhat marc3z bele.
- 12 *Item.* Vegy meleg kenieret ki az kemenczebul, és tarsd az fülehez.
- 13 *Az kinek az feje csontia megh török.* Az uiolia olaiban marc3s egy ruhat, és azzal kennied az feje sebét, és szep pirossan tartia, feketesegethis el vonsza, es szep uy léssen, kivel tiztesegedis léssen.
- 14 *Fognak nebéz ki uoniasa ellen.* Soot, giömbért törd jolly egyben, és azt ted az fajo fogadra, ki uonyhattiak könnien.
- 15 *Az mely embernek az fogat ki uonyszak és az vére megh nem allana.* Narancs alma hejat, timsot, bonus armenust, ezeket forrald cözve.
- 16 *Szü fajasrül.* Keresd az bor rago füvet, annak az vizet igiad, hasznal.
- 17 *Vér hasrül.* Törd megh az apiomot, és facsar ky az viz[et], azt ad innia az beteghnek, és megh giugiul.
- 18 *Orbancsrül.* Az bors füvet törd porra, és mezel megh kénvén az orbancsot hincs megh osztan az porral.

- 19 *Az kinek az torka sárad hüsegh miat, arrul ital.* Mondola magot, fejer makat, sarga dinnie magot, törd megh réz mosarban, tölcz rusa vizét, avagy endinia vizét, és ugy örüllied, szürd által tizta ruhan, ugy adgy innia. Probatum.
- 20 *Ha ualakinék eret akarod megh vagni, és megh nem ööszmérzik, így ved eleit.* Végy egy vagy két szem szekfüiet, ragd megh és tarsd az szadban és fuíad az érre és föl mutattia magat a' hol léssen, vagy kezen vagy laban, vagy feien léssen, bizonios dologh.
- 21 *Egessrül.* Az szalonna kövérit olvazd megh, és tizta réz medenczeben szürd megh, hogy megh alugiek, tikmony fejerivel erőssen, habard és azzal közd.
- 22 *Vér állásrul.* Keres kökeny fan ualo pokhalot, feregis vagion benne, azt törd jól megh, hogy porra legien, és tegied az sebben megh az uére.
- 23 *Sebnek berekedésérül.* Keres maloza és belend giökeret, az hajat és uajat, ezeket törd cöszve erőssen, ostan közd a' sebre, csudalotossan ki vonysa a' geniesetet, és megh tiztettia.
- 24 *Dagadassrul a' seben. etc.* Dio olai 1 lat, legarium 1 lat, görög fejer 2 lat, eczet 2 lat, item tömjén 1 lat, mirha 1 lat, timso 1 lat, immar uegy egy korsot, tölcz három pint vizet belle, és bocsasd hoza az porokat, töd az szenyhez és forrald erőssen, hogy az negiud részit el forja, és mind addigh keverd egy fabul csinalt lapicskaval, de megh oltalmazd, hogy ki ne fusson, mert hogy ha ki futhat, oly erős léssen, hogy az ember nem szenvedheti. Hogy ha megh fő, azon megh ööszmered, hogy mint az bocsza virag, oly szep fejer léssen, osztan ued ki, ted ualami edénben, és dugd be az szajat az edénynek, ez csak dagadot sebre valo.
- 25 *Seresrül ualo jr.* Ohay, bécsy szappany, fa olay, eget bor, tikmony feieri, ezeket föld ööszve, kend véle, haznal.
- 26 *Vér basrul.* Az uti fuinek szed az magvat, törd és sitald megh, és borban ad megh idnia ednihsor. Probatum.
- 27 *Az kinek seggi remeseti ki esik.* Szarvas fagiu 2 lat, uiola olay 2 lat, mastix 1 lat, imar az mastixot tegied porra, és uesd az fagiuhoz és olaihoz, s föld ööszve, hogy ir legien benne, ostan hincsz az seggi remesetire, megh giügiul ketsegh nélkül.
- 28 *Szent Antal tuzérül.* Keres rusikat, tormentillat, eget bort, Szent Ivany uiragat, igen eget földet, ezeket csinald ööszve, mind törd egyben, közd haromsor vagy negyszer rea. Probatum.
- 29 *Sülrül.* Az cökör farknak az ki az tövét, aszald megh, és azzal porozd megh, akár fuleben, akár egyebüt legien.
- 30 *Vér allatasrul ualo.* Bonus arminus, kénkü, galiczkö, timso, ezeket porrul megh kölly törnj, eget bor alliat megh melegetenj, az porokat bele köl uetnj, ezel köl be kötnj.
- 31 *Torok fajasrul ualo.* Az czer fanak az belső hejat köl rusa uizben megh főzni, egy kys eczetet köl koziben erestenj, az torkat azal köl mosnj.
- 32 *Seb lüny ualo uiz.* Papa fü, zallia, timso, fa olay, bor, ezeket föld ööszve.
- 33 *Szü fajasrul.* Rusa uiz, soska viz, uti fü viz, ezeket timporald ööszve, ues türöt szegfujet bele, sandalmat, fa heiat, eget sarut, beczi safrant, türöt fenum grecumot, ha nilamlík az szíve, marcs egy darab scallatot bele, töd az szívere.
- 34 *Süü fajasrul uagy inkább fogasrul.* Borrigo, levendula, malosa, eczet, bor, föld ööszve, ha megh fő, szürd egy medencseben, bonus armenust bele, és terieket, ostan marcs egy darab scallatot bele, töd a' szívere, ruhatiss marcs bele, és közd az kezén ualo pulsussara, így elly vele.

- 35 *Farcsikra ualo falastrom.* Bonus armenus, rosa por, malva por, szekfü por, rusa uiz, főzd megh egy pohar borban, közd uele.
- 36 *Az mely embernek terdiben laboy fainak.* Keres földi bodzanak a' giökerét, mosd megh, törd megh, és facsard megh, tölcz osztan egy üveghben, de az menj az bodzanak a' leve lészen, anni eget bort, s meg anni fa olajtis tölcz bele, közd be az üveget, csinald tésztaban, süsd megh, és ugy kend az labodat uele.
- 37 *Az kit sár bant.* Az papa fünek levelet főzd megh borban, és azt igia ehomra.
- 38 *Séresrul.* Az fekete nadaly füvet giökerestül, levelestul köl asny, igen erőssen ohajal egygiüt megh köly törnj, egy fazekban köl tenni, eget bort, fa olaiait, töröt beczy safrant köl rea töltenj, erőssen megh köl főzni, csöpure köl kennj, ugy köl az seresre tennj, had harmad napik rajta, megh giügiul.
- 39 *Regi sebre ualo giogito por.* Az chirenzat [?] és az tuciat, és az tömjent törd cöszve, és azzal porosd az o sebet, igen hamar giügetia.
- 40 *Vér básrul.* Az uti fünek az giökeret főzd megh borban, és chomra azt igia.
- 41 *Torok gikrul.* Az kakuk fuvet szegied mind uiragostul, és főzd megh fejer borban kenjer heja alat és azt igiad ehomra.
- 42 *Szegez es ellen.* Ved az lomgamt [!], és tölcz bort rea, facsar megh és azt igiad.
- 43 *Egesrül.* Aszald megh az eper levelet, azzal hincs, megh giugiul. Probatum.
- 44 *Item.* Mészet, kecske tejet timporald cöszve, hogy ruhara kenhessed, és rea kösd, megh giugiul.
- 45 *Az kinek beli moniaban szál.* Törd porral az betonikat, és édes borban azt ad megh idnia.
- 46 *Tökössgehrul.* Ver az czerpöfövet, az ki az szöb alát terem, igen o hajál törd cöszve, azzal kennied és megh giugiul.
- 47 *Kinek az szaja ki véss.* Nincs job, mint husvet napjan ebed elöt ehomra ke-szocset egiel.
- 48 *Az mely emberen tallia indul.* Föld megh az dizno szárt eczetben, és azt kösd rea, megh giugiul.
- 49 *Szemfajasrul.* Ruta uizet mezel egielecs cöszve, és azt érezd az szemedben, a' vagy azon rutanak csak az töveis jo.
- 50 *Item.* Az aszony allatnak a' tejet tikmony fejerivel és uörös gretaval egielecs cöszve, jo.
- 51 *Item.* Tikmony fejerit rosa vizez a' vagy borral egielecs cöszve, és közd az szemere.
- 52 *Az kinek ször van az szemeben.* Czinaly erős lugot, és szürd megh egy meden-cseben, ves egy keves mézet bele, szurd ostan mas medencseben, küve lészen, ha megh főzöd, azzal kend.
- 53 *Vér folaisrul.* [!] Vegy egy dio hejat, tölcz megh varga szurokkal, és burecz az hüvekere, azonnal meg allettia a' uért.
- 54 *Az kinek vizket az szeme.* Tiukmoniat szüzd kemenien, és az fejerit uagdald aprora, azutan hincz timsot rea, és facsard megh ruha közöt, és ostan bocsazd az szemeben.
- 55 *Az kinek az szeme mindenkor könyvezik.* Az mely töröt belend fünek ki fa-csard uizet erzd az szemeben, és kivonyisa az nedvesseget.
- 56 *Szülruul ualo.* Ugian ugy mint folio 38, ha penigh alul uagion az sül, égesd megh az eb feyet, és ted porra, az utan keczke fogat melegecs meg és uiaz giertiarul törüllied uele az sult, az utan az porral porozd megh.*
- 57 *Egésrül.* Az rekettie fat egesd megh, és annak az szenet törd megh, és azt égesd elsőben, kend meg olayal, az utan hincs, megh giugiul kilencsed napjara.

- 58 *Töres ellen ualo.* Az földi tököt főzd megh jól, annak utanna hasogasd megh és mezel együt kend az törest vele.
- 59 *Az kinek füle megb kell.* Az uörös haimat ted egy kys lén csepü köze, töd be az parasban, süsd megh, es ostan facsard az füleben, jo.
- 60 *Szemfaiasrul, mely heüsegbbül all.* Aszony ember tejet es es tikmony fejerit egy arant elegics eöszve, lén csöpuvel közd az szemedre, jo és hasnos.
- 61 *Item.* Aszony embernek a' tejet, tikmony fejerit, rosa uizet egy arant keverd eöszve, tégh egy keves timsotis köziben, marcs ruhat az utan bele, es közd az szemedre, haznal es jo.
- 62 *Szemfajasrul.* Egy tikmonyat megh köll főzny kemenien, annak az fejerit eczetben köl habarny, az eczetben köl tartany kétt orajgh, az utan ki köl az eczetbül vennj, es egy kys timsoval eöszve timporalny, nadmezel, giöمبرrel, annak utanna negy ruha altal szürnj, azzal köl taplalnj az fajo szemet.
- 63 *Az mely embernek bekaja uagion.* Album grecumot, borsot, timsot uegy egy arant, gletetis annit, mint az harom fele benne, és ostan ezt a' négy félet timporald eöszve, igen szep lagian megh köll törny, az embernek a' bekajat megh köl metelnj, az utan az porral megh köl hintenj, és megh giugiul.
- 64 *Varas föö ellen.* Az szarvasnak az szarat égesd megh, és törd megh, elegicz egyben eczetel, közd az fejere, és minden uarat megh gyügét.
- 65 *Éges ellen.* Tegy egy pohar uizet az tuzhöz, és az égéshez képest ves anni sarga uiazt a' uizben, és két anni uajat, mint a' uiasz benne, tölcz egy kis bortis belé, és mind addigh főzd, megh el olvad az viasz, tedki ostan, had hülliön megh, és azzal giogietazd.
- 66 *Uy sebre fekete olay.* Az gelesztat olaiban köl rantanj, és erössen megh köl főzny, és egy giakor ruha altal megh köl szürny, és azzal köl köttni. A földi gelesztanak a' porais jo, megh köl törni, szitalnj, és ugy köl uele az sebet hintenj.
- 67 *Fene ellen.* Tormat, ezetet, egy kiczen mezet mint egy latot, és egy kiczin lo vért köziben, ezt erössen megh köl főznj, s azzal köl kötnj.
- 68 *Az ki nem uihezbetik [!]* Keresd az tiuk szart, és főzd megh erössen, melegen igiek benne, jo.
- 69 *Vér alletasrul.* Töröt timsot, tikmony fejerivel eöszve köl habarni, és lén csöpu-re köl kenni, és az sebre köl köttnj, hasznal.
- 70 *Tormentilla füü.* Ennek haszna ez, hogy ha az giökerét porra tészed, és ehomra ivandod, uér hast el uészen, de ugy, hogy utanna szenuedgien, és ha ualakinek orra uére jarnais és megh nem allana, tehat az levelet rea köl tenny.
- 71 *Az mely sebnak uére megb nem allana.* Vegy kénküvet galiczküvet, töd egy fazekben, tölcz eczetet rea, tegy földöt rea, és tapazd le, de az galiczkü kétt anni legien, mint a' kénkü, ezeket égezd megh, törd porra az kén küvet és galiczküvet, azal köl hintenj az sebet és uankas ruhaval be köl crossen kötnj, megh all az uére.
- 72 *Vad busrul.* Végy mézet, galicz követ, főzd eöszve, és kend uele az sebet.
- 73 *Puska löuesrül ualo orvossagh.* Vegy spikinard olajt, rusa olait, eget bort, löd megh haromsor uele, és szépen megh tisztettia. Probatum est.
- 74 *Item.* Mézet és fa olait csinald eöszve, mint egy csitromot, és azzal közd.
- 75 *Az ki uért okadik.* Ved az apiomot, rutat, ad megh innia keczke tejben.
- 76 *Az kinek az szive fay.* Uöd uizet az ros kenjernek, és azt igiad, megh giugiul.
- 77 *Szegezesrül.* Az par haimat heastul megh köl törni, ros listet eöszve köl kevernj, pogaczat köll belüle sütni parasban, és azal köl kötnj jo melegen.

- 78 *Az ki uizeletit megh nem tarbattia.* Törd megh az fekete retket, és csafard ki az uizet, azt igiad.
- 79 *Item.* Igék salata uizet naponként, igen haznal.
- 80 *Süketseghrül.* Vegied uizet az kömenjnek, és ha tiz esztendejgh süket uoltis, csak ellen uele. Probatum est.
- 81 *Item.* Az medve haját és az teheny uajat o szalanával szerezd egyben, közd az szüketnek a fülere, első nap fejet fajdallia, de az után megh giogiul, ne röstell-kegiel azért.
- 82 *Kigio maras ellen.* Uegied az egér farkat, és törd megh, tölcz ezetet rea, főzd megh erőssen, es közd rea, mind ki uonysza az mérgét, és az fogat, a' ki ott maradot.
- 83 *Item.* Keres jo kender magot, törd megh erőssen, fejer borban főzd megh, marcza ruhat bele, és az sebet azzal törullied, megh giogiulsz.
- 84 *Kosos fürül.* Vegy kender mag olait, fa olait, mezet, ebnek a' feje csontiat, lo körmöt, egess porra, timporald eöszve, igen jo.
- 85 *Item.* Vegy kénkület, galicz küvet, barany fagiat, ezeket egyben köl főzni, azal kend.
- 86 *Item.* Az koszos fejet mosd megh erőssen lugban, hogy az koszt megh lagiulion, az után fésüld el az fejerül, az után uegied az farkas almat, azald megh és törd megh, egy kys eczetel és barany fagiulval egyetemben, azzal kennied a' fejet, és szepen megh szarasztiat és giugettia.
- 87 *Köszvény ellen.* Az belend füvet szegied, és tegied mazas fazekben, főzd megh, és facsard megh, s az olajat tölcz egy eövgghben, azzal az olajal kennied.
- 88 *Az maczka mezelket köl asnj,* az tövet megh köl törnj fa mazarban, és borz hajal, kigio hajal egiüve köl csinálni, egy egy nap három szor köl uele kenni, jo meleg hazban ugian azon nap haromszor köl förödni és ez[t] kilenczed napigh köl mivelnj. Probatum est.
- 89 *Kigio trang ju baszna.* Valaki az kigio trang füvet maganal hordoza, kigiotul ne fellien, mert megh nem csipi, a' uagy marja.
- 90 *Natharul.* Ves sekfüvet az tűzre és annak füstiucl gözöllied az orodat.
- 91 *Az kinek orra vére ereskedik.* Mamortikanak az levelet aszallia megh, és furja az oraban nad cseven, azonnal megh all.
- 92 *Az ki uért uizellik.* Vegien kétt perjet, és feniö magot, és főze megh mézben, egy kis fazekben, azt igia, és megh giugiul.
- 93 *Haliog és pecsenies szem ellen.* Ved az szapora fünek uizet, mosd giakorta uele a' szemedet, megh giugiul.
- 94 *Patkaniokrul.* Az huniortul megh hálnak az patkaniok, ha megh adod enniek.
- 95 *Az ki nem alhatik.* Vegied az makat, buza listet, es szüs pogaczat, és azt egied, s alhatol utanna.
- 96 *Item.* Az szapora füvet tarcsa nala, és aluvast hoz.
- 97 *Az ki nem alhatik és az kin büsegh vagion.* Tarkony tövet, bajusz füvet, levendalat, salliát, fejer lilium tövet, kakuk fujet, egy méssel mézet, ezeket fejer borban köl megh főznj, és az beteg embernek mind esztve, reggel idnia köl adnj.
- 98 *Az ki nem alhatik.* Az belind füvet fozze megh, és kösse a' fejere mig megh giugiul, alhatik.
- 99 *Item.* Vegy fejer tomjent, baraczka magot, törd erőssen eöszve, annak utanna egy keues eczetet bele, kössek a' homlokara, el aluttia.
- 100 *Item.* Vegy tizta buzát, és főzd megh tizta uizben, es azt a' uizet ad jnnia az embernek, probalt dologh, hogy aluttia.

- 101 *Item.* Az szamar sörít kössek a' niakara vagy tegiek az feje ala, a' ki nem alhatik.
- 102 *Az ki nem ehetik.* Vegie az centaurat, főze megh tizta uizben, harmad napik esztve reggel igia.
- 103 *Az mely ember nem ganejozhatik.* Az fejer malvanak az tövet főze megh kenier hey alat, igia megh, és azonal megh giugiul.
- 104 *Hogy az aszony ember hamar giermeket szűlhessen.* Adgy az mas aszony embernek a' tejeben neki egy kalannal megh, legottan szül.
- 105 *Ha megh akarod tudnj, az aszony fiat szül a' uagy lednt.* Vegy annak az nehezkez asszonymnak a' tejeben és töd uizben, ha ala megien az uizben, tehát ferfi leszen, de ha ala nem megien a' uizben, leany lészén.
- 106 *Az mely aszonymnak az teje el uéss.* Kéres az mezön elvetet baronat, és az mely fű alul niö, szed föl, csak bolond füvet föl ne szegy, föld megh fél méssel borban, igia ehomra és megh jön a' teje.
- 107 *Item.* Fogy eököz szemet, melyliezd megh tollabul, és aszald megh, az utan törd megh, és mézes borban azt igia, jo.
- 108 *Az mely aszonymnak havi betegsegbe uagion.* Az uad kendert föld megh borban, ues mirhat bele, adgy inia minden nap kétszer, haznal.
- 109 *Aszony embernek uére feoliasarul.* Az fekete eörmöt törd megh, közd hasara, megh allettia azt uért.
- 110 *Item.* Az coriandrium magot, kibul az confrejtet csinalliak, uti füvel igia megh az aszony allat, megh all az uér rajta.
- 111 *Nehezkes aszony alloton ha megh indul az boszam.* Végy eleven zöld bekat, amaz kiralyne aszony bekajat, törd pora, és mikor eljndul (ad megh idnia) az uér rajta, ad megh uörös borban. Probatum.
- 112 *Agik ennek le niomassarol valo szersam.* Fekete giuker, munia, mastix, tömieni, sanguis draconis, ezeket az szerszamokat jo apron megh köl törny mosarban, és borral megh köl elegiteny, szep tiszta ruha mohat marc3z bele, es ugy töd az agy uelore a hol fol uér.
- 113 *Agyek fajasrol.* Vegy feniö magot, ó háiat, szappant, fejer tömient, foghagymat, törd öszue, és eget borral elegits öszue, és tuznel kend uele.
- 114 *Ha akarod, hogy mind csak aludgik.* Vegied az niulnak epejet, es borban ad meg innia, mind addigh aluszik, mégh eczetet nem tesz az szaiaban.
- 115 *Az uti füuet es apiumot fűzd megh erűssen es azt kozd a' feire.*
- 116 *Az mely emberben béka vagion.* Az golia husanak belsü hartiayat mind köue-restül megh aszald, és megh aszald, és megh törd, higany sült tikmonyban megh köl enni, hasznal.
- 117 *Item.* Keres len leuelü füvet, fuz megh feir borban, erűssen, ad megh innia haromszor, ki iun belüle.
- 118 *Valamely beteg igen szomniubozik.* Vizet, rosat, violat, arpat, fa heat, liquisitiat, szilvat, ezeket fuzd megh erűssen, szurd megh, és ad innia az beteghek.
- 119 *Az mel betegh etelt nem kivan.* Czinal egy kys saczkot, csinál beli szekfüuet porul, fodor mentat, söprűnek az viragiat.
- 120 *Egy saczko czinalasa az gyomor erűbelensegenek miatta, a' vagy az kiben férgegh uolna, a' vagy az ki nem emesztethete, a' vagy hideghsegbtől a' vagy melegsgégtől.* Fodor mentat, ürmöt, salliat, czeklat, madrag füuet, Isten fariat, szurok füuet, rutat, vizi mentat, pole viragot, barocz leuelet, dio leuelet, ana i. manipulus Galganum melitotum, bai fű magot, anu fél latott, törd megh

- öket, erüissen, az füveket meteld meg, es fuzd meg jól borban, hogy meg forion, ted belí az saczkot, facsard ki és ted az köldökire.
- 121 *Czoklasrol.* Az kormot törd meg, szítald meg, uegj egy meszszel mezet, uesd belí, törd anni siropot hozza, kiuel meg sűrödgíek, hogy ruhara kenhesd, tőri hat penzara szekfüuet belí, flastrom modon kösd az homlokara, az ket arua husra, az ket keze feíre, földiul takard jól be, és el allattia.
- 122 *Budös feregrül.* Jo az fejer eöröm. Item uegied az tehennek epejet és egelecz eöszve eczettel, azzal csabd be az hazat.
- 123 *Bödüs sebrul.* Vegy mézet és rutat, ezeket föld eöszve, és ezell közd.
- 124 *Czöcz fakadasrul.* Az mely czöcz ki akarna fakadnj és bannad, az fejer eör-möt föld meg vizben, közd rea, és nem hagia ki fakadnj. Probatum.
- 125 *Az mely aszony allatnak mellie fai.* Az utí füvet föld meg uizben, és kösse az csocsíre.
- 126 *Czipas sem ellen.* Föld meg uizben az rosat, és az uizeuel az czipas szemet kennied, jo.
- 127 *Uörös uis dagadasrul.* Timso 1 funt, bonus alminus 1 funt, mirha 1 lat, maxtix 2 lat, tömjén 1 lat, canfor 1 lat, safrany, ezeket borban köl hannj, és erőssen meg köl foralnj.
- 128 *Item.* Szekfü, méz, arpa list, eöszve köl timporalnj, és igen köl főznj, de meg ne egyjen.
- 129 *Item.* Tömjén 1 lat, mirha 1 lat, timso 1 lat, immar végy egy korsot, tölcz ha-rom pint uizet bele, és boczd hozza az porokat, ted az senhez és forrald erőssen, hogy az negied részét el forja, és mind addigh keverd egy fabul csinált lapiczkaval, de igen meg oltalmazd, hogy ki ne fusson, mert ha ki futando, oly erős léssen, hogy az ember el nem szenvedhetj, de mikor meg fő, azon meg eöszméred, hogy mint az boca uiragh, oly szep fejer léssen, ostan ued ki, töd ualamj edenyben, es dugh be az szajat az edenjnek, ez csak dagadot sebre ualo.
- 130 *Item, dagadasrul.* Eczetet, tizta uörös bort egy aranty, timso, tömjén, galicz küvet, laurea baciát, tikmoniat, egielicz eöszve, töd az tüzhöz, és keverd mind addigh, migh meg forrad, az utan ued ki, kend tizta ruhara melegen, ted az dagadasra, meg giogiul.
- 131 *Fekete üröm uize.* Ualaki benne iszik esztve és reggel hat kalanaczkaval, embernek a' uizeletit meg alletia, uese közöttis valo követ el rontia, halakra ualo keleven meg giogiet és giomrat embernek meg erősetj.
- 132 *Az mely aszony allatban reked a' uér gyermek születekor.* Az uiolat köl giöke-restul asny, meg köl mosnj, szaraztanj, sörben meg köl főznj, hogy meg jól fujön, meg köl chafarny, ualami kévés mirhat köl az leveben uetnj, azt köl idnia adni, és meg giogiul.
- 133 *Geranium néuö fü.* Ezt akár meg aszald, akar uizet ued, s ugy ad innia.
- 134 *Minden fele fakadekokról és sömörrül.* Az ohaiat olvaszszak meg, és tegiek medenczeben, tegienek egy dionj terpintinatis hozza, három lat galicz követ, 2 lat timsot, 1 lat grispant, fél lat eczetet, egy kiczin salonnának az köverit, ezeket mind addigh köl főznj, migh meg szűrödik.
- 135 *Gelesta ellen.* Föld meg a' rost tizta uizben erőssen, és azt igia giakorta, ki uezti belüle.
- 136 *Item.* Az csalliant eczetben igiek giakorta, jo, és soban erőssen meg köl főznj, és azt köl idnia adnj, minden rutsagot ki tiztettia giomrabul, és az gelestatis meg öli.
- 137 *Galganum fünek sok hasna.* Első, hogy mikor az emberen uért ueznek és az

giökerét szajaban tartia, minden gonos uért ki hoz, és a' jot megh tartia. Masodik, hogy ha borba megh ihattia, tehát az giomrat jól megh melegeti. Harmadik, hogy ha felét megh edne, felét megh tártana az szajaban, minden ember előtt kedves leszen a' szaua. Negyedik, hogy ha reggel megh enné felét, megh tartana az szajaban, minden dohossagot ki uonna az szajabul. Ötödik, ha ualaki reggel esztve megh eszi, az ember szerelmét el nyomja.

- 138 *Küü ellen.* Giemana giökeret porrul, hat pénz niomonit, egy mas utan köl idnia, megh indittia a' követ.
- 139 *Gombatul a' ki megh bolondul.* Az tiuk szarnak az fejerit föze megh borban, melegen azt igia, jo.
- 140 *Az mely embernek az bata igen faj, hogy sem jarbat, sem feketik miatta.* Vagassa megh akar mellik labanak az kis ujan az eret és megh giogiul.
- 141 *Hot tetémrül.* Keres az réten termet sarga uiraghnak az korojat, meteld apora, és közd a' holt tetemre, megh eszi az holt tetemet.
- 142 *Hiveseteni ualo uiz.* Rosa uiz, egy keves bor, canfor, laurea baccha, mirha, ezeket ember föze megh erössen, uegie ki az tüztül, had hülliön megh, és marczon ruhat bele, és ugy kösse az fájdalmas embért.
- 143 *Kigio kiben uagion.* Mikor az rosfü uiraghzik, és megh pirul, morzoly kétt marokkal eöszve benne, és földz megh borban kenjer hej alat erössen, és igia, megh hal benne.
- 144 *Item, az kiben kigio uagion.* Uegied a' lonak ueretikit, és az maga uiseletit, ezeket eöszve köl habarnj, földöben igia megh, és mindgiart ki megien belüle.
- 145 *Item. Az mely emberben kigio uagy beka uagion, igy köl ki ueztenj.* Keres eb kaprot, mozd megh, földz megh, egy mosarban tölcz eczetet rea, es faczard megh egy tista ruha altal, ehomra ad megh idnia az embernek mindaddigh, még benne érzy az ferget, igen haznal neki.
- 146 *Item, az kiben kigio van.* Az lonak az taitekjat és önnön uizeletivel köl egyben kevernj, földöben ülven idnia köl neki adnj, és megh szabadul tüle.
- 147 *Item.* Ued az terpentinat, és földz megh borban, ehomra azt igia és ki uezti belüle.
- 148 *Ott uarrul.* Végy eleven kéniosztöt, egy keveset, tölcz egy keves olajban, allion abban egy nap, egy ejel, tölcz erős eczetet rea egy keveset, uegy uiaszszat és resinat, mennj az uiasz, anni legien az resinais, uais legien, mas fel annj, mint az uiasz, ezeket erezd egy medenczeben, mikor meg olvad, szürd megh mas medenczeben, mikor megh olvad. Annak utanna törö egy kevés foghajmatis, es uedd bele, erezd bele osztan az kenjösöt, az kit az olajban és eczettben timportal vala, földz megh együt eöket egy kevese, azutan ued le az tüzrül, törjed törö-faval mind addigh, mégh megh hül, kennied osztan az ott uarat vele mint egy fejer jrrel, és megh giogiul. Bizonjos probalt dologh.
- 149 *Az kinek sarkabul genietsegh jar ki.* Az fa olajt, tömjent, timsot, galiczkövet, crispant, mastixot törd egyben erössen, és habard eöszve.
- 150 *Az ki uért hany.* Apiomot, rutat, salljat, retket földz megh mézben, és azt megh ad ennj uagy innia, és ell allettia.
- 151 *Az kit sár bant.* Az mezey rosa magot ehomra ad megh innia borban.
- 152 *Foliosorul.* Az bogacz korot megh köl egetnj, és az hamvabul lugot köl csinalnj, három nap haromszor mossa a' fejet benne, és el uész rula.
- 153 *Az ki az seb miat nem szolhatna.* Az szölöben a' uagy mezöben az mely cigat talass, narancz alma hejaval földz megh fejer borban, de minek előtte megh adnad idnja, először emészto allotot egyek, és az utan igiek.
- 154 *Sülrül.* Az ökör fark koronak a' tövet, uiaszsszal eöszve köl tennj, és tizen

- eötöd napigh az gatia kötöben köl hordozny, ha az nem haznalna, az perjeét megh köl szaraztanj és törnj, tikmonyban megh köl ednj, haznal.
- 155 *Item.* Az arva csollian magvat megh köl szaraztanj, törny és tikmonyban megh köl ennj, jo.
- 156 *Kinek az torkaban ereszkedik.* Egie az czerfa gyöngy levelet, ostan megh giogiul.
- 157 *Az kinek füleben kell a' uagy fakad.* Az fekete bodzat levelestul, uiragostul, töüöstöl törjed, és faczardjad az füleben.
- 158 *Sömörriül.* Eb kaport és eb tejet föld megh és azzal kennied.
- 159 *Beli le sallat embernek.* Szent Giörgy nap előtt az kigio szemet ha megh foghatod, uay ki, de maga elevenien boczadz, czinald uiaszban, és közd az tököznek niakara, viseltezd vele, igen jo.
- 160 *Item.* Ha az megy fat megh hasetod és az tököst rajta által bujtassad, jo.
- 161 *Farsabarul.* Hat pénz niomonjt föld megh az jegenyeben, és igiad. Farsabat, körösztt czont fajast megh enyhét.
- 162 *Fekete jr minden sebre.* Lén mag olaj, arany glet, eczet, fejer malua giökeret, eget timsot, az eczetet az olay keze tölcz, és föld jól megh, az utan uezd az aranyglet bele, és az malvat, föld jól, és hogy megh fűjön, probald megh hidegh küün, ha megh főt, tehat szépen föl hamold, az utan hogy megh hül kezded között törd megh egy kevesse, fa olajban csinald darabban.
- 163 *O sebre ualo falastrom.* Barany fagyú, toboz, egy keves fa olaj, bonus arminus, arabicum gumi, timporald öszve és föld megh.
- 164 *Hívesetű és comor jr.* Viasz 1 lat, terpentina 8 lat, rosa olaj 12 lat, görög fejer 5 lat, aranj glet 1 lat, tömien 1 lat, cziganak az fölső heja. Ezeket akkor köl porrul bele hintenj, mikor megh fő.
- 165 *O sebre sürke jr.* Terpentina, uiasz, giömber, uörös és fejer bor, dictalmusnak a' töve, kakuk fű, fejer giapar, egy keves szarvas fagyú, ezeket timporald eöszve, és föld megh erőssen.
- 166 *O sebre ualo citrium.* Ros liszt, fejer bor, fa olaj egy mértéken legienek, de az list fel annj legien, timporald eöszue, és igen jo, az mely fakadozna rutul körnjul arra ualo.
- 167 *Sebre ualo, kiben uad bus uolna és rodbattna apostolicum.* Szaruas fagyú, ha az ninczen, barany fagyú, fejer tömjén, terpentina, soo, eczet, olaj, crisanj. Ezeket egy mértékben legienek, fél anni legien az barany fagyú, mikor együt lesznek az szerszamok, két annj legien az terpentina mint az három uolna, és mikor egiüt uolnanak, két annj legien az fa olaj, ezeket köl az apostemat főzny.
- 168 *Seb löny ualo uiz.* Pár lugh, bor, timso, tömjén, ezeket föld megh, és egy tikmony fejerit habard bele, és löd megh uele az sebet.
- 169 *Turos labra uörös flastrom.* Feniő töboz 6 lat, uiasz 2 lat, aranj glet 2 lat, terpentina 2 lat, czöngő fű olaia, ugy az füvet megh köl törnj, eczetben megh köl foralnj, és az töb szerszam köziben köl faczarnj, eroganto 3 lat, tömjén 3 lat, uörös lapis calaminaris 2 lat, az lapist calaminarist eczetben uerő fenjen meg köl asztatni egynihanszor. Az fozessel az uiaszt, olajt, tobozt, terpentinat megh köl olvasztanj, az glet bele uetni, az utan dragantumot, tömjent bele köl vetni, legutol az lapist calaminarist és kevernj köl mind addigh, mig megh nem kemeniedik, és pénz niomo canfort 2 mondolaval öszve törüen köl bele uetni.
- 170 *Az kinek az ér uagas utan megh mérgesedik az ere.* Ruta, fekete üröm, arpa, ezeket jól eöszue köl törnj, egy keves uizben megh köl főzni, és az sebre kötni, megh all, az mérgét ki uonsza.
- 171 *Turos labra ualo jo faier diacorum.* Olaj fel funt, görög fejer fel funt, mas-

- tix 2 lat, canfor 1 (lat) nehezek, tömjén 1 lat, terpentina 1 lat, ez igen jó turossz labra. Tikmony fejérsz igen jó bele, ött uagy hat tikmony fejére elég.
- 172 *Az mely seb rothad, arra ualo szederjes diacorium.* Mennj az glet, két annit olajt és uiasztis, az gletöt megh köl törnj, szitalni, az több szerszamokkatis megh köl törnj mozarban, és ugy köl osztan mézben cöszve elégyetenj, cöszue köl törnj, és az mely seb rothad, megh giugetia.
- 173 *Fistula ellen.* Mézet, terpentinat, olajt, ana 4 nehezek, mastix 3 nehezek, tömjent, mirhat, ana [...] 5 fejet, unguentum.
- 174 *Minden agh sebre jeles falastrom.* Szurkot 2 nehezek, colofoniat, mirhat, tömjent, vitrolium romanum 5 nehezek, cissura az jó fele giöngy galmaj, uörös claris 2 nehezek, fiet emplastrum.
- 175 *Fél rész szerint ualo fejer uiz löny ualo.* Fél lat mercurium, egy lat éget timso, egy lat göröghej fejer, és eget bor, az mennj süksegh.
- 176 *Arenához ualo földö.* Apium melilotum, pap moniafü, szek fü, apro malua, foenum graecum, petrosolinum, murok repa, retek, niers kaposta.
- 177 *Hurut ellen.* Len magh porrul mézben mint egy lictariomot, föld megh cöszue, reggel azt egied.
- 178 *Item.* Ugy giömbért, tömjent, fa olait, és föld megh erőssen és igiad ehomra.
- 179 *Sziu fogas ellen.* Vegied az szarvas gombat, és egy borso szemnit borral együtt niellé ell benne.
- 180 *Auagy.* Az cziprust főzék megh eczetben kenjer hej alat, azt igia.
- 181 *Uér hasrul.* Az uiza holiagot megh szarasztuan és megh törüén, ad innia borban a' uagy uizben a' beteghnek.
- 182 *Tetük ellen.* Ruta uizel, a' uagy olaial kend megh magadat, a' uagy eleuen keniösövel ohajal cöszue törüen, büdös küvel, és puska poral.
- 183 *Bolba ellen.* Uegied az kosnak a' uagy az rokaknak az fagiat, és kénd megh uele belül egy fazekat, ted le a' hol sok bolha uagion, mind az fazekben halnak.
- 184 *Hogy az bort meg utallia ualaki.* Az lo uaszarajarol ualo ueritéket agiad megh innia.
- 185 *Uizi betegségbrul.* Az szena polyuat, arpat, zabot, babot föld cöszue, és abban förözd az beteghet.
- 186 *Czoklas ellen.* Fodor ménta, pare, eörömöt, székfü uiragot, kaport, chinald egy fazékban, az utan fele uiz, fele bor legien, forald megh és közd az giomorra.
- 187 *Fő fajasrul.* Az kapornak levelet föld megh borban, kénd a' fejedet uéle, megh giugiul.
- 188 *Item.* Ued az celidoniát és törd megh jól, és mikor aludny akarz mennj, közd a' szemedre.
- 189 *Item.* Ued levét az borostian levelének, tölcz olait és eczetet hozza, és kend megh az orod likat uele, és megh giugiuls.
- 190 *Item.* Kakuk füvet és Szent Janos füvet föld megh borban, mosd annak a' levével a' fejedet, az für füuetis közd rea.
- 191 *Franczusrul ualo uiz.* Mercurium 7 lat, göröghej fejer 7 lat, eget bor három pénz ara, ezeket chinald egybe.
- 192 *Franczus ember giogitasarol.* Mikor franczus embert akarsz giogietanij, uegied az laurus olajat 1 latot, szekfö olajt 2 latot, matisxot [1] 2 latot, szekfüuet 1 latot, sarkanj uért 1 latot, keniesöt 7 latot, myrhat mas fel arany niomot, uy haját egy fontot, kanfort egy arany niomot, timсот, tömjent 1 latot, terpentinat

- 2 latot, kénkövet 1 latot, aranj glet fel fontot, ezeket hidegen egiut ad, de melegen kend az embert ucle.
- 193 *Franczusnak ualo jr.* Negy funt dizno haját, 8 lat becsy szappant, egy funt fa olajt, fel funt kéniesöt, 8 lat eget bort, 4 lat arany glet, 4 lat terpentinat, 4 lat mastixot, 4 lat tömjent, 4 lat eczetet, ezeket egy medenczeben hidegien törjed, de ugy cselekedgiel, hogy megh öld az keniösöt élsőben, és ollian legien megh hülue, mint egy popiom. Mikor franczus beteged uagion, akar telben, akar niarban azzal így elly: Egy kys hazaczkaban tarczad, az hazaczkat pedig be fültuén, semmi szel ne erje, tizen eötöd napigh, az tizen eotöd nap (igh) alatt háromszor kénd megh harmadnaponként. Eledellel pedig mind az ideigh tarczad uajas leuessel és akar minemő leuessel, tiük hussal, de egieb hussal ne, azis sotalan legien, uizetis adgy meleget idnia, ha penigh azt akarod, hogy az hasara az nial folias ne essek, minden reggel eget bort adgy inia.
- 194 *Giomor fajasrul.* Uegy fejer ürmöt, törd megh iol és egy kis borban id megh.
- 195 *Item.* Harmicz egy feniő magot, bort, szerezzen djot, és harmicz két bors szemet, ezeket elegicz eoszve, es ad innia.
- 196 *Item.* Rosa lictariomban csinald a' galunganak a' porat, ehomra ad innia.
- 197 *Item giomorra ualo falastrom.* Ved az fodor mentat, ürmöt, rosa eczetet, baraczk levelet, rosa levelet, és az flastromot csinald ruhara, az utan kénd az giomrot rosa eczetel, és aloessel temperald cöszue, és uegy törjeketis hozza, az utan készics el.
- 198 *Item az kinek giomra faj.* Az körös fanak a' hejat aszald megh, és megh törüen föld megh fejer borban, azt igiad, jo.
- 199 *Giomor fajasrol giömber csinallas.* Ted egy medenczeben nad mézet, tölcz rosa uizet rea, forald kemenien, 4 lat szekfüvet, 4 lat giömbért, 4 lat szerezendio uiragat, 4 lat szerenczendiot, érezd bele az porokat, had főjön megh kemenjen, és ostan uizes taniera meteld kj.
- 200 *Giomorra ualo falastrum.* Fa olajt, uiaszszal, egy kiczin terpentinat, feniő töböszt, tömjent, szerezendio uiragat, szek fü, giömber, melilotum, fodor menta, mezej öröm, spikinard fü uagy olaj, malua por.
- 201 *Hurutrul ualo oruossagh.* Egy pénz ara bort, egy keués uajat és egy pénz ara safrant ues a' borban, mentul melegebben ihatod, úgy igiad, annal job leszén. Probatum.
- 202 *Item regy hurut ellen.* Uegy az apatikaban floren sulfuris[t], és egy kys meleghe serben eöt czopöt éresz bele, id megh, mikor fekünnj mégy, de az utan semmit se igial rea reggelik, reggel penigh hasonlokeppen ehomra és azt igiad. Probaltd dologh, megh giugiul.
- 203 *Halighrul.* Süsd megh az tikmoniat kemenien, és ued ki az szekit, törgy galiczkövet és timsot cöszue, és az tikmony fejeriben uesd bele, de jo heu legien az tikmony fejere, és ruha altal faczard megh őket és (faczard) fuid szemeben.
- 204 *Item ha 16 esztendősz uolnais az haliogh, az ellen.* Az soot eghesd megh erősen, és azt egy nádszalón fuid az szemeben háromszor, és megh giugiul.
- 205 *Item.* Egy kigiot megh köl fogni, és az fejet el köl mezzenj, ismét az haját ki köl uennj, osztan azt a' haját az fejeuel egiüt egy uy tizta mazaz fazekben köl tennj, és bort köl rea töltenj, fejer haiatis köl hozza tenni, folliüt az fazikat tesszaval be köl chinalny, hogy az paraja ki ne mennien, és ugy köl az tűzhöz tennj. Mikor osztan megh fő, az közepin egy kis lékat kel hadnj, az haliogos szemu ember borullion rea, de fejet be takarja, hogy az para azon az kis likon az szemere szolgallion, de csak arra, az kin az haliogh uagion, és megh giugiul.
- 206 *Haimász ellen.* Uegied az leuestikom giökerit, feniő magot, ohaiat, fogh hai-

mat, eczetöt, törd eöszue és azzal kennied terditül fogua az labat, és köniök-tül fogua az kezét.

- 207 *Item.* Ued az haimazbeli embernek az haiat, égez meg uarga szurokkal, és eczettel elegicz eszsue, és az betegnek tarcz az orra eleiben, jo az maga hajaualis füstölj, meg giugiul.
- 208 *Item.* Uegy foghaimat, ürmöt, törd meg jol, tölcz eczetet rea, mosd uelle az talpat, közd reajs és meg giugiul.
- 209 *Item.* Melegicz bort, éresz bele kanfort, uagy penigh töröt levestikomot, marcza bele az ruhat, és takard bele minden testit, auual az uizez ruhaua, az utan föld be jol, hogy izzadgion a' betegh. Megh giugiul, probalt dologh.
- 210 *Hideggel uet sebrül.* Rosa olaj 1 lat, rosa uiz 1 lat, tikmonj fejeri 1 lat, erős eczet 1 lat. Immar ellöször az tikmonj fejerit habard jol meg, annak utanna eöncz bele az rosa uizet, eczetet és olait, törd jól erőssen eöszue, hogy meg sűrödgiek, csinald ruhara, tegied az hidegh meg uöt sebre, meg giugiul uele.
- 211 *Lep fajasrul.* Fekete nadaly füuet törd eöszue ohajal, és meg fözüén, jo melegen kend egy ruhara, mint a' flastromot, ugy menne melegebben türheted, közd a' lepedre és lép eret uágas.
- 212 *Hideglölesrül.* Ued az betonika fünek az giökerét, föld meg uizben, és ha meg hül, azt igiad.
- 213 *Item.* Szedgied az utifüvet, de mikor szaggatod, az Miattiankat mondgiad, az utan törd meg, ued uizét, meg faczaruu és tégy tiz szem borsot hozza, azt adgiad meg innia, igen jo.
- 214 *Item.* Minek elötte rea jön, a' uagy mikor kézd rea jönnj az beteghre az hideghlelés, igiek jo erős bort mennel többet ihatik, az utan setallion ugy, hogy meg izagion, meg giugiul. Probatum.
- 215 *Item.* Hogy ha giomrodban marad ualami, és az miat hideghlélést szenuedcz, uitrom antimonit ted egy poharban és had ázek het oraigh benne, az utan id meg azt a' bort, az üueget ki ueuén, mind alul, mind föllül meg purgal és meg giugiuls.
- 216 *De ha modnelkül erőltettne a' uagy ragna giomrodat,* piritastd egy nagy darab kenjeret, öncz meg erős eczettel, hincz meg borssal és giömberral böuen, és melegen közd az giomrodra, igen haznal, és könniebbét raita. Probatum.
- 217 *Has fajasrul.* Törd meg az apiomot, és faczard ki az uizét, azt ad innia az beteghnek és meg giugiul.
- 218 *Item.* Tikmonjbul és lisztbül czinaly pogaczkat és giürgy borsot, safrant, giömbért, szekfüuet koziben, szüzd meg, és haromszor egie chomra.
- 219 *Item.* Uegy giömbért, borsot, melegb borban igiad, és meg giugiulsz.
- 220 *Item.* Az tiknak az zuzzan ualo hartiajat uegied, aszald meg, és jo apron törd meg, annak utanna ad meg enny ualamj ételben auagy innia ualamj italban, háznal.
- 221 *Has dagadassrul.* Süs egy cöregh uörös hajma fejet, törd meg egy mosarban szappannal egyut, töd egy fazekban, tölcz tejet rea, ues mézet, malua és ros lisztet hozza, chinald flastrom modgiara, ugy közd az hasara.
- 222 *Az kinek az giomra meg hidegöl.* Ved az fekete ürmöt, és mentat, és egy fazekat tölcz meg uele, föld meg erőssen, és ualami tizta ruhaua közd az derekara, az ember giomra meg melegedik, helyre megien, és meg giugiul. Probatum.
- 223 *Heuseghre ualo uiz az szünek.* Bonus armenus, canfor, bechy safrany, orientali bonj, ezeket törd meg egy mosarban jo lagion, az rosa uizet, rosa eczetet, egy kys endinia uizetis köziben, ugy öröld az rez mosarban, tölcz tizta mazaz

fazekben, marczt uörös skallatot bele, ted a' szüire, az két uak szemere, az pul-susokra.

- 224 *Az kinek üeres és baliogos az szeme.* Végy lagy saitot mézzel egyben, és közd az szemedre. Szaporafüis jo tikmony fejeriuel együt.
- 225 *Iz ellen.* Uegy bor követ, témsot, fa hejat, naranczot, a' uagy csak hejat, safrant, giömbért, ezeket főzd meg uizben erőssen, azzal mosd.
- 226 *Item az kinek az az iz essi a' fogat.* Méz, sékfü, timso, borkü, galiczkü, ezeket szepen cöszue köl főznj, hogy ugian puffadozzon, narancz alma hejatis ues osztan bele, és keues eczetet.
- 227 *Item az kinek száját a' uagy az fogat essi az iz.* Uegied az csipkinek a maguat és igen aprora megh törüen dörgöld az iniedet giakorta uéle, és megh giugiul.
- 228 *Item izrüül ualo por.* Nad méz, giömber, timso, egy eranti legienek.
- 229 *Item az kinek az iz essi az fogat.* Uegie az czer fanak az belső hejat, metellie aprora, tegien mézet hozza, törjön timsotis köziben, és főzd megh kenjer hej alat, azzal mossza.
- 230 *Iz uizrüül.* Az kénküvet megh köl törnj, szitalnj, és az mely seb essék az emberen, az kibul az uiz jar, ha kérő megien bele, tehát az kérőt megh köl kennj tikmonjnial, és az kénkövet rea köl hintenj, és megh al az iz uiz.
- 231 *Item.* Keres gelestat és törd megh mosarban, öncz egy keues faolajt rea, és egy köpöllyben főzd megh, a' uagy egy melegétöben és azzal közd az sebet, és az kihez nem térsz, megh lujed.
- 232 *Izekre ualo flastrom.* Ued az gletet, 4 nehezek, mercurium sub 3 nehezek, gö-rög fejer 2 nehezek, rusa olaj fél nehezek, dizno olaj fel nehezek, spikinard olaj 1 nehezek, barany és borju haj 4 nehezek, terpentina 2 nehezek, eleuen mercurium 3 nehezek, terjakot 2 nehezek, masozto [mastix?], egy fertalit storaxi [!] liquida 2 nehezek, anny uiaszszat, az mennj szüksegh, fiet unguentum.*

ORVOSKÖNYV
NÉMELY FÜVEKNEK HASZNÁRÓL

XVII. sz.

Orvoskönyv

- 1 *Consilium bonum pro illo, qui ad Cachexiam I. ad dispositionem Hydropisis declinat.* Quoad victus rationem necesse est, ut comedat in suis cibis multum allii, curetque suos cibos condiri cum Aceto squillitico, quia haec vehementer urinam educunt, potissimum cum febris absit, comedatque potius cibos assos, quam coctos.*
- 2 *Item.* Cibos ex oleo, melle, olera acria, ficus: bibat vinum bonum, clarum, in quo semper sit absynthium, Saturegia, origanum, medius cortex Sambuci, et radices ebuli. Comedat quoque saepius raphanum, atque a piscibus, a quo fieri potest sibi temperet. Corpus vero semper laxum et apertum sit, eaque de causa frequenter pillulas accipiat, vel saltem folia senis. Comedat aliquando vesperi indecubito particulam de theriaca, et si fieri potest, multum sudet: saepius etiam si haberi potest unum cochlear de oximelle squillitico sumat. Et sic gratia Divina cooperante, ab imminentibus malis praeservabitur.*
- 3 *Szemről való orvosságok.* Az homokon kelő szederjes kikircsfünek a' virágat meg kell törni réz mosarban, és egy kis bort kell hozzá eresztteni. Tiszta ruha alatt meg kell facsarni, üvegben kell tölteni, és a' kinek hályog vagyon a' szemén, abban egy nap háromszor kell belé eresztteni, és meg-gyógyul.
- 4 *Aliud.* Szent György napja között, Pünkösöd előtt mely diocska vagyon a' fán, törd-meg, és szürd-meg kétszer-is szepen, s' öntsöd az halyagos szemü ember szemében.
- 5 *Aliud.* A' veres eb szőlőt sózd-meg, tölts-meg egy üveget véle. Tedd egy kenyérben, mikor szakasztanak, vedd bé a' kemenczében, és mikor isméd, hogy meg-kezd jól sülni, a' kenyeret vedd-ki, és az üvegben talalsz igen szép vizet, és ebben tölts reggel és estve négy vagy öt cseppet az hályogos szemben és meg-gyógyul.
- 6 *Aliud.* Recipe hepar piscis muraenae, vulgo meny-halnak a' máját, et divide in partes, et mitte in vitrum, et quando pistantur panes cooperias vitrum cum pasta, et pone in caminum et assa, et convertetur in vitro in aquam, et istam aquam stillabis in oculos, et tollit squammam ab oculis.*
- 7 *Ad idem.* Quare vermem sanguisugam, vulgo nádály-ferget, et pone in unum paruum vitrum, et obstrue bene os vitri, et postea cum pasta cooperias vitrum, et pista in camino, et vermis ille convertitur in aquam, et tandem de ista aqua mitte ad oculos, et tollit squammam.*
- 8 *Ad idem aliud.* Recipe flores solsequij, et haec collige de mane, et imple vitrum unum, cum hujusmodi floribus, et postea os vitri claudas bene, et fac ad cumulum formicarum, vulgo hangya boglya, ut non videatur vitrum, et per-mitte ibi stare per quatuor hebdomadas, et postea excipiens cola per panum,

et infunde iterum ad vitrum, et fac stare ad solem per unam hebdomadam, et qui haberet squammam in oculis septem annorum tollit.*

- 9 *Ad idem.* Recipe ova formicarum, et contere ea in albo vino, et fac stare, ut clarum fiat, et postea mitte ad oculos, et tollit squammam trium annorum.*
- 10 *Ad idem.* A' barack magvának a' bélit meg kell tisztítani, hogy csak a' fejerje legyen, azt meg kell törni szép tiszta mosarban, egy üveget meg kell véle felig tölteni, és a' felit egett borral. Osztán tedd-ki a' melegre harmad napig, minden órában háromszor kell meg rázni, és az halyogos szemű embernek szemében kell bocsatani, és az halyogot el-vészi rólla.
- 11 *Ad idem.* Celidonia, ruta, rosa, kömény, betonica, euphrasia. Ezeket mosarban meg kell törni jól. Osztán tölts fejer bort reá, és a' mint egetik az égett-bort, azonkeppen kell vizét venni, és a' melly embernek a' szemén halyog vagy-on, ezzel meg-gyógyul.
- 12 *Ló halyog ellen.* A' tyuk zuzáját hasíts ketté, és a' belső héját vedd el, és azt aszald-meg, és meg-is törjed. Borsot és söt vess köziben, egy toll, vagy nad szal altal fujad a' szemében a' lónak, és meg-gyógyul.
- 13 *Hályogról való szerszám.* Az cleven gerliczenek a' jobb lábán való nevetlen ujját mesd-el, és csöppents három cepp vért az halyogos szemében.
- 14 *Hályogról való viz.* Celidonia és rosa vize egy arant legyenek, és úgy csinálđ öszve és ély véle.
- 15 *Hályogos szemre való szerszám.* Vedd a' vad kannak az agyarát és ronts-meg egy fejsze fokkal. Törd meg porrá, és szítald-meg igen aprón, és azzal hintsd az halyogot. Meg-hasogattya, és el-veszti minden kétség kívül.
- 16 *Hályogos és pecsenyés szemről.* Végy timsót és gris pant, főzz ket tyukmonyat avagy harmat, vedd ki a' székit, és a' fejerjét törd egyben a' porokkal, és vess annyi nád mezet belé, mennyi meg-hattya, és osztán vedd vizét, és tölts egy üvegben, és vess kánfort belé, és tarts azzal a' szemedet.
- 17 *Hályogrol való.* Egy fillér arra gálitz-kő, egy pénz arra timsó, egy filler arra gyömbér, két penz arra bay-fü mag. Ezeket egyben kell temperálni és meg-kell törni, és a' törött folyó vizét kell venni, és estve 's reggel ember szemében kell bocsatani.
- 18 *Ad idem.* Föld tyukmonyat keménnyen, és kösd ötet meleg helyre, hadd ott allani 15. napig, és a' tyukmony fejerje olyan leszen mint az üveg, mellyet törd-öszve erőssen, és a' fajó szemben eresz benne, patika olajt önts-belé, 's felyül a' tyukmony porával porozd-meg.
- 19 *Ad idem.* A' diónak a' belső bélit vájd-ki, és annak a' vékony héját hánts-le, és azt törd-meg, és azzal hints-meg avagy fuvasd belé a' szemedben.
- 20 *Ad idem.* Az euphrásiat törd-meg, és a' vad vinyekének a' viragjat törd-meg, és a' cicorianak a' viragaval; és azt mérték szerint egyarant szürd öszve, tölts üvegben, és azt bocsasd a' szemében; a' kin halyog vagy-on.
- 21 *Ad idem.* Recipe foeniculum, verbenam, rosam, rutam et celidonium, ista omnia recipe ad modum aquae rosaceae, simul, et plus valet quam balsamum: foeniculum, rosa, verbenam pari pondere; ruta, celidonia pro media parte.*
- 22 *Homályos szemről.* Fejer gyömbért, euphrasia füvet, kömény magot: ezeket mind porrá kell tenni, és mind egy mérték szerint kell meg-mérni, és öszve kell temperálni, és a' port osztán egy tiszta fazékban kell tenni. Egy ostyát borban kell ásztatni, a' porban mennyit akarsz hozzád venni, az ostyanak a' többit hajtogassa reá, és mind egészszen el-kell nyelni éhomra, és nem kell reá inynya adni.
- 23 *Avagy.* A' tyukmonyat higan meg kell sütni, és böven kell a' porban belé

- vetni, és meg kell enni, de nem kell reá inni. Valamelly embert ez orvossaggal tartnak, mind élteben sem homalyosodnak-meg a' szemei.
- 24 *Szembről való víz.* Kőmény víz, euphrásia víz leg több, és ruta víz, timsó. Ezeket mind egyben kell temperálni, és a' szemben kell bocsátani.
- 25 *Qui non bene videt.* Recipe serpillum, vulgo kakuk-füvet, et coquatur in aqua, et postea lavet oculos cum ista aqua in una hebdomada, aut plus, et bene ac clare videbit.*
- 26 *Ad idem optimum experimentum.* Accipe fel leporis, galli, aquilae, et distempera cum aqua purissima, et pone in vase aureo, vel vitreo, et cum ea in die line oculos ab extra, et optime videbis.*
- 27 *Ad recuperandum visum remedium optimum, et bene probatum,* quod Innocentius Papa IV. fecit componi, pro recuperanda luce oculorum, et misit illud Abbati S. Petrusij de Pisis, qui erat aetatis suae Annorum centum, et partim ex aetate, partim etiam ex infirmitate visum amiserat, quo remedio sibi a Papa misso visum recuperavit, et est tale. Recipe: semen foeniculi libra duas, sileris montani, vulgo vad kőmény libra unam, apij seminis unciam unam, anete, vulgo kapor, et petroselini semina aequali pondere libra tres, et haec omnia contere, et simul commisce cum melle bene despumato, semis ana spumis circa ignem purgato, et mundato, et tandem in mane, et vesperi post omnem cibum et potum, quando vis ire dormitum, comede de praedicta confectione, et cito recuperabis visum perditum, cum Dei adjutorio.*
- 28 *Ut pili in oculis non crescant.* Sangvis vespertilionis linctus super palpebras, non sinit crescere pilos, ut dicit Constanus Medicus, et hoc forsitan est, quia sua frigiditate oppilat poros, quibus oppilatis non recrescunt pili, nam vespertiliones sunt frigidissimae naturae.*
- 29 *Ad idem.* Recipe succum hederac, et succum raphani in aequali pondere, et misce insimul, et evulsis prius pilis, statim cum dicto liquore unge loca pilorum evulsorum, et non renascuntur ultra.*
- 30 *Ad idem.* Combure cornu cervi, et contere, et extractis prius pilis, cum pulvere hujusmodi asperge loca pilorum.*
- 31 *Pro visu optimum experimentum.* Recipe mustum album optimum, quod nondum fervet, et impone in illud euphrasiam cum calamo, folijs, et floribus, in bona quantitate, et tandem foramen vasis obstrue bene et fac stare ad solem usque dum cessabit bullitio musti, et tandem quotidie mane et vesperi bibe aliquantulum de hujusmodi vino; est non probatissima medicina.*
- 32 *Ad idem.* Recipe euphrasiam, et redige in pulverem, et hujusmodi pulvere utere mane et sero; clarificabit visum. Poteris etiam in cibum ponere.*
- 33 *Aliud.* Quotidianus usus maratri visum servat et acuit: semen quidem ejus frequenter ore tenere oportet, folia vero comedere.*
- 34 *Pro oculis lippis, sive csipás.* Recipe alumen, mel, et albuginem ovi, et contere insimul, et postea per modum emplastri pone super oculos, et sanabitur.*
- 35 *Experimentum M. Petri Hispani, contra omnem maculam oculorum, et ad visum acuendum.* Recipe foeniculum, verbenam, rutam, rosam, euphrasiam, betonicam, celidonium, capillum Veneris, secundum eandem mensuram, et contere ad invicem, et pone per diem ad album vinum, postea distilla per umbilicum, et aqua, quae primo distillaverit habeatur ut argentum, secunda ut aurum, tertia ut balsamum: ideo servetur in tribus ampulis.*
- 36 *De mundificatione oculorum, et conservatione visus.* Recipe vinum sublimatum quantum vis, et exprime succum celidoniae, rutae, arthemisiae, euphrasiae,

- et foeniculi, secundum eandem mensuram, et haec commisce ad invicem, et ad extra linias oculos, et etiam aliquando, sed raro mittas modicum ad oculum.*
- 37 *Pro oculis lachrymosis.* Recipe stercora columbarum de nido, et contere in mortariolo bene, et postea tartariza bene, et cum oleo albuginis ovorum ungas bene interiorē partem capitis (a' lágyát) et cum dicto pulvere pulveriza bene, et postea vitellos duorum ovorum cum sale misce ad invicem cum digito, et postea terge ad stupam quasi emplastrum, et liga ad caput patientis sero, quando vadit dormitum, et hoc fac bis, vel ter, sanabitur.*
- 38 *Ad clarissime videndum, et claritatem oculorum.* Recipe fel alicujus animalis, porinum, vel fel aquilae mixtum cum melle ad oculum, tunc adeo clarum haquod vivit de rapina, et misce cum melle, et pone super oculos; visui super omnia valet medicamenta. Nam dicit Hypocras, quod fel alicujus animalis de rapina viventis, valet super omnia ad clarificandum visum. Qui etiam dicit, quod si aliquis haberet visum debilissimum, et per novem dies poneret fel leberet visum, quod videret stellas hora meridiei in coelo.*
- 39 *Contra dolorem oculorum.* Recipe foeniculum, verbenam, rosam, chelidonium, rutam, et euphrasiam: ex istis distilla aquam, et misce ad invicem, et tandem de ista aqua mitte ad oculum laborantem.*
- 40 *Contra defluentem oculum.* Recipe foeniculum, quando adhuc non est maturum, et contere bene in mortariolo cupreo, et mitte in eodem stare tribus diebus in loco humido, et postea recipe aquam illius, et fac ad unum vitrum, et 40. diebus mitte stare ad radios solis, et cum cera os vitri obtures bene; et post 40. dies super ceram uno acu facias foramen, et mitte de illa aqua ad oculos, et sine dubio sanabitur, et nunquam deinceps defluent oculi.*
- 41 *Contra caliginem oculorum, vulgo homalyos.* Recipe radicem foeniculi cum melle contusum, et cum ea linias oculum ad extra, et sanabitur.*
- 42 *Contra defluentes oculos.* Keres feketé gyűrű fát, és a' levelét szedd-meg mikor nyers, és egy tiszta fazekban tedd, és tölts vizet reá, és főzd igen a' tűznél, hogy a' levének felét el-apaszsza, és annak-utanna tölts ismét egy fazekban, és főzd masszor-is erőssen, és azután szűrj-meg, és az meg-aluszik, mint az hal lév, és ezzel kennyed a' szemedet kívül, és meg-vigasztallya.
- 43 *Ad idem.* Recipe verbenam dum florescit, una cum radice, et pone ad ollam unam unius pintae capacem, et infunde album vinum, et coque bene, ut tantum cum uno picario remaneat, et postea infunde ad vitrum, et exinde unge oculos, et tempera, de sero quando vadis dormitum, per unam hebdomadam, vel plus, et dum ungis, herbam coctam semper liga ad tempora, et omnem infirmitatem oculorum sanat.*
- 44 *De pruritu, et sanguine recipiendo oculorum.* Recipe aloës, et redige in pulverem, quem tandem pone in album vinum, et permitte stare per noctem, et mane cola per mundum pannum, et ex hac aqua mitte semper ad oculos, et curaberis.*
- 45 *Aqua nobilis pro oculis.* Recipe cariophila 25, baccalauri 15, zinziberis 4, vel 5, radices, et redige in pulveres, quos pone in aquam fluvialem, et permitte stare quinque diebus. Postea: Recipe vitriolum ad quantitatem unius nucis, communis, et camphoram paulo minus, et appone circa materiam praedictam, et fac stare in sole, vel stuba calida, et habebis optimam aquam medicinalem, pro oculis.*
- 46 *Item.* Pulvis rosarum cum aceto tritus, et albugini ovi mixtus, dolorem oculorum restringit, et humores malos descendentes removet.*

- 47 *Ad clarificandum visum.* Recipe fel leporis, cum melle mixtum, et unge oculos per 9. dies.*
- 48 *Vel.* Recipe aquam foeniculi, rutae et rosarum, et commisce insimul, tandem sume pannum lineum mundum, et intinge in aquam, et pone super oculos.*
- 49 *Pro oculis sanguineis.* Recipe folia chelidoniae, et contere, succumque exprime in bona quantitate; deinde accipe mel, et in ollicula fervere fac circa ignem, et omnem immunditiam ejice: tandem quantus fuerit succus chelidoniae, tertia pars sit de melle; postmodum melle ab igne amoto, et frigidato, commisce succum chelidoniae, et infunde in vitrum, et exinde oculorum palpebrae ab extra ungantur, et liniantur.*
- 50 *Szemnek való víz.* Rosa vízben sállya magot kell vetni, és ruha által megszűrni, és harmad napig a' medenczében tartani; azután üvegben tölteni, és azal a' szemet gyógyítani.
- 51 *A' kinek szeme kívül sebes, arra való irr.* Vedd harmad fü tuloknak a' fadgyát, melyben a' veséje áll, mint egj tyukmonnyit, és vegy egy lóth grispánt, fél lóth fa-olajat, eleven kén-esőt egy nehézéket, és erőssen mosárban megtörjed, tiszta szelenczeben töltsed: és a' kinek szeme faj, 15. napig kennyed véle, és meggyógyul.
- 52 *A' mely szem könnyez.* Bak-fünek, és a' kömény gyökernek vedd vizét és mosd-meg véle a' szemedet estve és reggel, és meg-all a' könnyezése.
- 53 *Szem fájásról, kinél soba jobb nincs.* A' vad kendernek vedd vizet, és petreselyem vizet, tyukmony fejezével rósa vizet, kömény vizet, egy mérték szerint. Azon vizeket tölts egyben, az után keress timsót, gálitz-követ, aloëst egy mérték szerint. Ezeket-is törd-meg, vesd belé. A' gálitz-kő és aloës kevesebb legyen benne.
- 54 *Szem fájásról más.* Ha fajása a' vertől vagyon, a' rutát tyukmony fejéivel csinald egyben, kend egy ruhara, és kösd a' szemedre.
- 55 *Szemről való jeles próbált víz.* Kömény viz két lóth, euphrásia viz két lóth, tucia praeparata egy drachma, sárga aloës porul egy drachma, hal epéje egy nehézék. Ezeket temperald egyben szépen, és csinald üvegben, 's ély véle.
- 56 *A' kinek fő fájás miatt szeme fáj.* Vegy egy vagy két pénz arra safrányt és fejer kenyér bélit; morsold meg, és tölts bort reá, a' safrányt-is hints belé, takard ruha köziben, és kösd a' szemedre heven, mint el-türhedd, 's mossad véle.
- 57 *Szem fájásról való víz.* Vegy rosa, kömény, szarkalab és uti-fü vizet, mind egy arant, tucia praeparatát, fejer gálitz-követ, gyöngyöt. Mindenik egy egy nehézék legyen, kámfor egy lóth. Ez a' víz jó szem fájásról.
- 58 *Szem fájásról való orvosság.* Ruta vizet mézzel törj-össze, avagy aszszonyi-állat tejevel, azt ereszd a' fájó szemben. A' rutának csak azon leve-is jó.
- 59 *Aszszu rosát kenyérrel egyetemben köss a' fájó szemre, avagy fejer kenyeret borba mártván.*
- 60 *Az asszonyi-allatnak tejet tyukmonj fejerivel elegyits-meg, és nedves gyapotban kösd rea. Plinius.*
- 61 *Aszszu rosát föld-meg borban, szüzd-el a' levét, és azt eresz a' fájó szemben.*
- 62 *A' tyukmonynak a' fejerit rosa vízzel és borral elegyitvén kösd a' szemre.*
- 63 *Folyó vizi halnak kövérsegevel kend-meg a' szemedet, használ.*
- 64 *Az erdei kecskenek epéje mind szemfájásról, mind halyogról jó, és a' kinek csipas szemei vadnak.*
- 65 *Csipas szemben jó uti-fü vizet bocsatani.*
- 66 *Salatát gyakorta enni szemnek ártalmas.*
- 67 *Chelidonianak levelét vas fazekben meg-főzni mezzel, szemnek igen használ.*

- 68 Centaurea vizet mezben meg-főzni, halyogot szemről el-veszti.
- 69 Ha ruta viz kömény vízzel öszve-elegyítettik, mézzel, jó a' szemnek.
- 70 Meg-sült tyukmony fejeri opiummal, safrannyal és mezzel egyben töressék, és azt kösd a' szemre.
- 71 Borban ázott kenyér jó szemnek, ki fájas miatt meg-dagadt.
- 72 A' nyulnak epéjét mézben elegyítve, szemedet gyakorta véle kenven jó az halyogrol.
- 73 A' kömény gyökeret főzd-meg, és annak vizevel, tartsad a' szemedet, használ az halyogról.
- 74 A' szapora fünek a' levelét törd-meg és tegy hozzá egy kicsiny sót, azt kösd a' veres szemre.
- 75 *Szem fájasról.* Végy kámfort, gyömbert, galitz-követ, timsót, fekete olajt mindenikét egy egy latot, és végy 20. tyukmonyat, süsd-meg azokat, és szedd-ki a' fejerit, törd jól meg kezéd között. Az után elegyits köziben a' porokat egy medenczében, meg más medenczevel fedd-bé. A' medenczét környüle kend-bé valamivel, hogy az illattya ki nem menyen. Az után tedd a' nap fényre, és tartsad egy napon ott, azután valami edényben vedd olaját, miképpen egyeb fünek, mellyben osztan eresz a' fájó szemben egy toll szállal. Még ha halyog volna-is, meg-gyógyítja.
- 76 *Szem fájasról való víz.* Végy egy fél meszszelyes bögrét, egy nehezek gyömbért, egy diónyi timsót, fél ennyi gálitz-követ, 16 babért. Ezeket törd öszve, és tölts vizet reá, és forrald-meg kenyér héj alatt, azután vess nád-mezet belé, de egy először ne vess sokat. Azután meg-latod a' szemnek gyógyulasat, vess többet-belé, ha szükség. Mert a' nádméz meg-lagyította a' vizet. És hogy meg-hül, szürd-meg, tölts üvegben, és az embert fektesd hanyattá, tölts a' szeme vápájában, és vond két felé a' szeme héját, és addig veszteg feküdjék, míg a' szeme meg-emeszti a' vizet. Így cselekedgyél egynehány napig.
- 77 *Veres szemnek való víz.* Timsót, tyukmony fejerit, álló vizet, euphrasia vizet temperald-meg, és bocsasd belé.
- 78 *Más azonról.* Vegy folyó vizet, abban vesd szitalt gálitz-követ, azt egy uj fazékban forrald-meg erőssen. Osztán vedd-ki, hadd hüllyön-meg, és hideg léven, vess törött kámfort belé. Habard-el benne, és tiszta ruha által szürd-meg, és eresz rósa vizet belé, és tölts tiszta üvegben, és jó mind veres, 's mind pecsenyes szemre.
- 79 *Veres szemről.* Myrrhát, aszszony ember tejét, ki férfi gyermeket szoptat, egyben temperálni, és üvegben szerzeni, és azt a' fájó szemben bocsatani, meg-gyógyul.
- 80 *Item.* Apró bojtortjánt törd-öszve tyukmony fejerivel, és azt kösd a' fájó szemre; meg-gyógyul.
- 81 *Szem fájasról.* Estve, mikor feküdni el-mégy, melegits eczetet, és azzal mind a' két talpadat mosd-meg, és minden fájdalomtól a' szemed meg-gyógyul.
- 82 *Ad idem.* A' kinek a' szeme könnyez a' bak-füvet és kapor gyökeret főzze-meg vízben, és azzal kösse, avagy mossa szemeit.
- 83 *Szem fájasról.* Egy tyukmonyat főzd-meg erőssen öregre, a' fejerit kösd egy ruhában, sózd-meg erőssen timsoval, facsard-meg ruha által. Annak vizevel mossad a' szemedet.
- 84 *Item.* A' cseresznyéfanak a' levelét mosd-meg, és kösd a' vak szemedre.
- 85 *A' kinek véres a' szeme.* A' kökény fának a' mohát vesd meleg vízben, és szürd-meg ruha között, és bocsasd a' levét a' szemedben.

- 86 *A' kinek könyvez a' szeme.* Az uti fünek vizevel mossad szemedet, és meggyógyul.
- 87 *Szemnek világossagaról.* A' rutát és fejer ürmöt vesd vízben, hadd allyon hat óráig benne, 's vedd-ki, elegyits-meg egy kis borban, idd-meg éhomra.
- 88 *Unguentum contra rubedinem oculorum, ab extra liniendum, quod clarificat visum.* Recipe camphoram, tuciam, aleopaticum, aequali pondere, ceram mundissimam parum, et oleum rosarum.*
- 89 *Recepta probata, et experta pro oculis, albuginem, seu hályog habentibus.* Végy camphort és tuciat egy egy nehezeket; item sarcacollat, lapis calaminarist, vitriolium Romanum szerezsen dio viragot, aloës aleopaticum, myrrhat, cucarom cardiat, timsót, babert, sal Armoniacum és nihilit, mindenikben egy egy nehezeket. Ezeket meg-törjed, és egy meszszyel tiszta fejer bort, avagy kömény vagy rosa vizet vegy egy mázos fazekban, és forrald-meg. Azutan hűts-meg, és mikor hideg leszen, a' szereknek porait vesd belé, és azutan tedd a' tűzhöz, hogy ismét meg-hevüllyön, de meg ne forjon. Azutan vedd-ki és töltsed üvegben, és ebből az hályogos szemben kell bocsátani, és az hályog el-tisztul véle. A' camphor pedig meg nem törik, hanem vagy két csepp olajt kell hozzá bocsátani, és úgy törik vagy olvad-meg.
- 90 *Aliud ad idem probatissimum, quasi simile.* Recipe sal armoniacum, egy lothot, nil egy lothot, tuciat praeparatat egy nehezéket, camphort, czukor candiait, vitriolium Romanum egy egy nehezeket. Separatim conterantur, et aquis verbenae, euphrasiae, rosae, foeniculi q. s. et praedictae materiae contritae imponantur, et ad solem aliquantum teneantur.*
- 91 *Fő fájásról való orvosságok.* Keres baratzk magot, törd és szitald-meg, és elegics-el mézzel és eczettel, 's kösd az homlokára. Ugyan azont teszi, ha meg-főzöd a' vad máknak a' fejét, 's reá kötöd.
- 92 *Más azomról.* Kapotnyakot, csombort, sállyát, egy marok rutát, isópot, szegfűvet. Ezeket főzd-meg jól borban, és az-után, mint a' beteg meg-türheti, mosd-meg az homlokat, és a' két vak szemét, meg-áll a' fő-fájás.
- 93 *Ugyan azomról.* Vedd a' belénd fűvet, salata levelet, tök levelet, mák levelet. Ezeket törd össze, es úgy, hogyha nyárban leszen, kösd a' fejére, és meg-állítja az hőséget. De ha ez nem lehetne, csak a' két orvosság-is elég leszen, a' felül irattattak.
- 94 *Ugy-is olvastam;* hogy az ember fejében négy féle állat vagyon, mellyek rendelve vadnak az vérben, bal felol, ki némelynek olyan, mint a' víz, ki kék színt mutat. Hátnál a' phlegma, ki olyan, mint a' nyál; jobb felől cholera, ki sárga színt mutat. Ezekből immár könnyű meg-tudni, mikor fejében fájdalom vagyon, mellyik nedvességetől bántatik, és azt könnyű meg-tisztítani pillulakkal, mert mindeniknek vagyon orvossága, mellyel ötlet alá-vontassa az fájó főből. Az ember nem mehet mindennap a' patikában. Én szépet és igazat írok ezeknek meg-tisztítására. Apró malyvat, földi bodza tövet, cicoriat, fás-bodza-nak belső héját, örvény-gyökeret. Ezeket mind egyaránt tisztíts-meg, főzd-meg borban, és melegen estve igyál benne egy jó italt, és feküdjél le utánna; meg-tisztítja minden kétség nélkül.
- 95 *Fő fájásról.* Timsó, safrany, tyukmony mind székestül, égett bor, eczet, bolus armenus. Ezeket temperald egyben, és fejele kell kötni.
- 96 *Avagy.* Végy szegfűvet, isópot, 's főzd-meg vízben, azzal mosd-meg a' fejét; meg-gyógyul.
- 97 *Avagy.* Zab lisztet, kevés tömjén port, édes almat hámozd-meg és törd-meg,

mint a' kovászt, a' meg-mondott két port hints belé, tölts rosa vizet reá és kend ruhára, 's kösd a' fájó főre.

- 98 A' fejnek micsoda vizek használnak. Sallya viz, ruta viz, bakfü viz, ménta viz, kakuk fü viz, szeg-fü viz, mák virág viz és salata viz.*
- 99 Fő fájásról. Csepegesd borostyannak a' levét a' betegnek orrában, meg-gyógyul.
- 100 [Fő fájásról.] A' kakuk füvet föld-meg eczetben, és kösd fejére.
- 101 [Fő fájásról.] Rosa olajjal kend-meg a' fejét, hasznal.
- 102 [Fő fájásról.] Mondola olaj-is jó a' fő-fajásról.
- 103 [Fő fájásról.] Az hagyma levét öntsed az orraba, el-mulik.
- 104 [Fő fájásról.] Ezeket Dioscorides írja: Törj-meg egynehány foghagyma gerezedet és a' leveben márts ruhát, vagy gypjat, dugd-bé mind a' ket füledet véle; el-mulik a' fő fájás.
- 105 [Fő fájásról.] Kinek kemény képpen fáj a' feje, vegye a' borostyán levelének levét, öntsön hozza olajt és eczetet, kennye meg az orra lyukát véle, azonnal meg-gyógyul.
- 106 [Fő fájásról.] A' fecskenek a' fészket tedd sárrá és kösd az homlokara a' betegnek; jó.
- 107 [Fő fájásról.] Méntát vagy mustárt eczettel elegyits-össze, kend-meg fejedet véle; hasznal.
- 108 [Fő fájásról.] A' kecske szart törd-meg rosa olajjal össze és eczettel, 's kend meg a' fejedet véle.
- 109 [Fő fájásról.] A' nap után járó füvet kösd a' fejedre, és a' napon való fő fájást el-mulattya.
- 110 [Fő fájásról.] Fekete és fejer ürmöt föld-meg jó erős eczetben, szürd-meg ruha alatt, és azzal mossad a' fejedet ha faj.
- 111 *Contra dolorem capitis.* Artemisia, quae est magister herbarum, habet hanc virtutem, quod si habet homo dolorem capitis, debet eam effodere, bene lavare, et ad frusta incidere, et coquere in vino vel aceto, cum radice sua ad unam horam, et per pannum colare, et tandem ex hoc caput lavare, quanto calidius potest, et debet cum panno ligare caput, et ad lectum se ponere, et jacere aut per horam, donec sudorem emittat, et continuabit tribus, vel quatuor diebus, et sanabitur.*
- 112 *Ad idem.* A' baratzknak a' magvát tisztits-meg, hogy csak a' fejeri, avagy belső széki maradgyon, és törd-meg, tölts égett bort reá, de csak annyit, hogy igen lagy ne legyen, hanem kemény, mint a' tészta. Oszttán két szelet kenyeret meg kell piritani, köziben össze törni tiszta mosárban, és a' vak szemére kötni.
- 113 *Ad idem.* A' vizi mentanak a' levelét a' viragjaival eddgyütt föld-meg fejer borban, és azzal kell a' fejet mosni, és meg-gyógyul.
- 114 *Ad idem.* A' sállyát törd-meg tyukmony fejérevel, és eczettel elegyits-meg, 's kösd a' fejedre.
- 115 A' kinek varas a' feje. A' szarvasnak a' szarvát égesd-meg, törd, és elegyits-meg eczettel, kösd a' fejére; minden varat meg-gyógyit.
- 116 *Ad idem.* Az ó szalonának a' kövérit, vaját, viaszt olvazd-össze, és azzal kennyed.
- 117 *Ad idem.* Recipe alumen, thus, sulphur, vitriolium, et contere invicem, et redige in pulverem, et postea cum arvina et oleo olivae tere ad invicem, et cum hoc unge caput, et sanabitur.*
- 118 *Fog fájás ellen.* A' borostyánnak 24 levelét szedd-meg, és mosd-meg, és fejer borban meg-földed kenyér héj alatt, és mikor igen forrana, vess egy marok sót

belé, és hadd meg-főni, hogy el-igya a' felét, azutan mosd melegen a' fogadat véle. Probatum est.

119 *A' sziv fogásról.* Végy szarvas gombát egy borsónyit, ragja-meg azt a' beteg és nyelje-el, avagy törjek-meg, és borban adgyak innya.

120 *[A' sziv fogásról.]* A' gyöngy viragot, avagy cziprus viragot hánd egy üvegben, tölts égett bort reá, és azt add meg-innya. Azon haszna vagyon a' rosa eczetnek-is.

121 *Az bagymáz ellen.* A' sarga gyantárt törjek-meg, és borban egy kalanban adgyák meg-innya.

122 *A' ki lélegzetet nem vehet, avagy az nyilalásról.* Vedd a' szarka láb fünek a' viragját, és föld-meg fejer borban, mind a' ket nyavalya ellen hasznal, ha meg-iszsza a' beteg.

123 *A' ránczos orcza ellen, avagy szömörögös orczáról.* Az eb tejet mikor le-szakasztod, a' melly tej ki jön belőlle, aval kennyed haromszor vagy negyszer; jó.

124 *Avagy.* A' földi bodzanak a' meg-ért gyümölcsével kennyed; probalt dolog.

125 *Item.* A' celidonia tejevel kennyed, az-is jó.

126 *A' bolbák ellen.* Keress földi tököt, föld-meg a' gyökeret vízben, és öntözd-meg véle az hazat, mind tetü és bolha ki fut belőlle.

127 *[A' bolbák ellen.]* Vegyed a' kosnak, avagy rokanak a' fadgyát, és egy uj fazekat kend-meg vele; mind belé mégjen.

128 *Ut homo eunuchus sit.* Recipe vermem qui aestate inter dumeta lucet, vulgo Szent Iván bogarát, et cuicumque bibere dederis (non potest coire).*

129 *[Ut homo eunuchus sit.]* Testudinem seu cochleam capias, et duo cornua absconde, quae emittit, et da comedere, (. . . . coire).*

130 *A' gyermek rettenésről.* A' farkas fogát kössek a' nyakara, foga fajasarol-is használ.

131 *Az orbántz ellen.* Kend-meg az orbántzot mezzel, és a' bors füvet meg törven, hints-bé véle; meg-gyógyul.

132 *Kelis ellen.* Az uti fünek és egérfark fünek a' levelét viragostul kell meg törni, és reá kötni; jó.

133 *Gilisza ellen.* Vedd ló ganéjt két ruha között, kösd az hasara, használ.

134 *Az verrel való vízellés ellen.* Egy fő foghagymat törj-meg, vesd mezben, és add meg innya; jó.

135 *Derék fájásról.* A' fodor méntát ásd-ki tövestül, és disznó hájjal törd-öszve, és meg-olvasztván szurd-meg, és annak utanna az hol faj, kend-meg véle; használ.

136 *Suly ellen.* Ó hájjal törd öszve az Isten fáját, kösd a' sulyra, meg-gyógyul.

137 *A' kinek szakalla kell.* Az vakondakot fogd-meg, és meg-égetvén törd-meg. Meg-szitalvan keverd mezben, és azzal kennyed az álladat, elég szakállod nő.

138 *[A' kinek szakalla kell.]* A' fekete ürömnnek a' vizével kenegessed. A' viz vitelt pedig Pünkösöd havának fogytára fogjad kezdeni.

139 *Has fájásról.* Föld-meg a' méntát borban, a' levét idd-meg, a' mentáját kösd az hasadra.

140 *[Has fájásról.]* A' széles lapunak a' levelét és az apró magvát föld-meg, és jól meg-törvén kösd az hasadra.

141 *Kő ellen valo orvosság.* A' spárgának, avagy nyul árnyeknek levelét kóróstul fejer borban meg kell főzni, és azzal kell élni.

142 *[Kő ellen valo orvosság.]* Az eb szőlöt, mint egy paréjt meg kell főzni, és azzal kell élni.

- 143 [*Kő ellen valo orvosság.*] A' méh tagadta füvet ha meg-főzöd borban, és az-
zal élsz, jó.
- 144 [*Kő ellen valo orvosság.*] A' fejeér mályvanak a' gyökere jó annak, a' ki nem
vizelhetik.
- 145 [*Kő ellen valo orvosság.*] Az ökör epéjében való kö-is igen jó.
- 146 [*Kő ellen valo orvosság.*] A' rókanak a' monya-is jó, ha meg-törli véle a' mo-
nyát.
- 147 [*Kő ellen valo orvosság.*] Fekete, avagy fejeer retket szépen meg kell faragni,
és négygyé hasítani, egy poharban reggel bé-tenni, fejeer bort reá tölteni, és
jól bé kell fedni, és úgy tartani. Estve, mikor le-akarsz feküdni, egy szeltet
a' retekben meg-enni, és az poharból két avagy három kortyot reá innya. Ezt
minden napon kell mivelni, ki soha bé nem hadgya rekedni, hanem menten ki
mégyen az arena avagy kö.
- 148 [*Frantz ellen.*] A' szarvas nyelvű fünek a' levelét borban isoppal főzd-meg,
és add meg-innya a' frantzusnak; meg-gyógyul.
- 149 [*Orczának dagadásáról.*] Az eleven szenet meg kell törni és szitalni, és égett
borral meg-elegyíteni; de valamikor meg-szarad, mind annyiszor kell véle
kenni.
- 150 [*Lábaknak dagadásáról.*] Az mogyoró fának, és egér fának a' levelét főzd-meg,
és annak meleg vizevel mossad lábaidat; és ha meg-porozod véle, ki-vonsza
a' gonosz nedvessegeket belőlök.
- 151 [*Az haj kopasztásról, és szörről.*] Vedd az hangya monyat, és kend-meg véle;
akar legyen rajta ször, akar ne, elkoppad, és el-vész.
- 152 [*Item.*] A' nadalyt fogd-ki a' vízből, egesd meg, és az hamvát elegyitsd eczet-
ben. Valahol véle meg-kened, el kopik a' szöröd, és soha ki nem nő.
- 153 [*Az orczának tisztaságáról.*] Vedd a' földi tököt, meg-szarasztvan törd-meg, és
vizzel meg-elegyítván azzal mossad háromszor vagy négyszer orczádat, meg-
tisztul szépen.
- 154 [*Az hideg ellen.*] Végy eczetet egy csuporban, egy tyukmonyat törj belé, és
sóz-meg erőssen, 's azt idd-meg; használ.
- 155 [*Az hideg ellen.*] A' rutat enni igen hasznos, olajban meg-főzni, és minekelötte
read jutna, testedet kend-meg véle; jó.
- 156 [*Az hideg ellen.*] Az ramunculust, kit sárga viragnak szoktanak hívni, kösse
az pulsusára avagy kezére, és el-hadgya az hideg.
- 157 [*Eges ellen.*] A ros korpát egesd-meg uj cserépben, és törd-meg jól. Meg-törvén
töröld a' meg-egett tagodra, és meg gyógyul.
- 158 [*Eges ellen.*] Az égett sebet tehen ganejban kell mártani, és azon tartani;
hasznal.
- 159 [*Az inyben való izetlen bűdösségről.*] Vegy egy loth timsót, két löth mézet, és
a' timsót törve elegyits a' méz közzé, ezzel kend az inyedet és fogadat.
- 160 [*Az inyben való izetlen bűdösségről.*] A' csuka fogat meg-kell törni és szitalni,
egy kis borsot, egy kevés timsót, egy kis mézet véle edgyütt kell öszve tempe-
rálni, és azzal kell fogaidat kenegetni.
- 161 [*Minden sebre való irr.*] Nyul hāj, erdei disznó hája egyben elegyítve úgy, hogy
meg-sűrűgyék, és mezben főzd-meg. Annakutanna ürmöt, avagy ürm vizet
elegyits belé, és egy óráig keverjed, azután szabadon elhatsz véle minden sebre.
- 162 [*Szömöröcső ellen.*] Eb szart, és a' földet, mellyre huddozott, főzd-meg a' te
magad hugyában, és a' kinek szömöröcső vagyon, azt mint egy irat kenneye arra
gyakorta.
- 163 [*Avagy.*] A' tyukmony mikor sül, a' verétekevel kell kenni, az-is használ.

- 164 *Kelis érlelésről.* Föld-meg a' len magot vajban, és kösd az kelisre, és meg-érleli; de gyakorta meg kell ujitani, ha hamar meg nem érik.
- 165 *Az ki nem alhatik.* A' belénd fű gyökeret ha méntával öszve törik, és az homlokara kötik, álmot hozz. Ha pedig ez által el nem alhatik, meg hal az hagy-mázban.
- 166 *Avagy.* Vegy fejár tömjent, baraczk magot, és azt törd-öszve. Annakutánna önts egy kevés eczetet belé, kössek az homlokara, el-alszik utánna.
- 167 *Hogy az uti járásban el ne fáradgy.* Grepaldus azt mondgya, hogy valaki a' sallyát és a' fekete ürmöt maganal hordozza, az utnak faradságát nem érzi.
- 168 *Darás, és méh maras ellen.* Malyva viz, ugorka, tök, és egyebféle hideg természetű füvek e' fele maras ellen hasznosok.
- 169 *[Darás, és méh maras ellen.]* A' tehen ganéjt ha eczetben habarjak, és meg-kenik véle, enyhíti fajdalmát.
- 170 *[Darás, és méh maras ellen.]* Ha malyva vizet eczettel meg-elegyited, és azzal meg-kened magadat, meg nem dagad a' maras.
- 171 *[Darás, és méh maras ellen.]* El-futnak pedig a' darasok és mehek az eleven kénkönek füstitől, vagy auripigmentomtól.
- 172 *Kigyó maras ellen.* Ha a' kigyó vagy merges parlagi kigyó meg-mar, köttessék-meg a' seb a' maráshoz közzel kezkenyövel vagy szíjjal, de csak közzel az sebez, hogy a' méreg el ne fussa. Az után orvosold ezzel: zöld gyiknak a' fejét, vagy akarmi egyéb mérges állatnak a' fejét erőssen meg-süssék, és fellyül az sebre kössék. A' mérget ki-szija ő magában.
- 173 *[Kigyó maras ellen.]* Efféle marás ellen semmi nincs jobb, sem igazabb orvososság, mint az egér fark, ha zöld, törettessék meg ruha között, és az egyedül köttessek a' sebre, és minden merget ki szija, és meg-gyógyul.
- 174 *A' ki vizelletit meg nem tarthattya.* Vegy apró bojtortant, és erőssen főzzed-meg a' borban, míg harmad része meg nem apad. Annakutánna vess egy kis söt belé, es azt igya-meg. A' tormentilla és uti fű-is hasznos ez ellen.
- 175 *Bolondulás ellen.* Törött safranyt az önnön hugyával elegyítve ehomra igya-meg; meg-gyógyul.
- 176 *A' szívnék fájdalma, és lebellés ellen.* Uj ló ganejt, ki még meleg, facsard ki ruha által a' levét egy poharban, és valami levendula avagy menta vizet elegyits köziben, hogy a' szagat meg ne érezze, (cyprus vize-is jó) és azt a' beteg ne tudgya micsoda, igya-meg; használ néki.
- 177 *A' gyermekén való burut ellen.* Vegy édes mogyorot, és sütvé föld-meg kömény vízben, és add-meg-innya reggel és estve.
- 178 *Avagy.* A' kömény vizet téjjel elegyits egyben, és add meg-innya.
- 179 *Vér has ellen.* Egy tyukmony székít vegyed egy talban, és habarj két pénz árra safrányt belé, ezzel kend-meg a' ködökit környül. Annakfelette virágos gyömbért törj-meg, meg-szitalván keverd egy tyukmony székiben, és mezet bocsász hozzá. Ebből csinaly irat, és hasonlokeppen kend-meg a' ködöködet, reggel és estve kösd reá, meg-gyógyul.
- 180 *[Vér has ellen.]* Az uti fünek a' magvat szedd-meg, meg törvén szitald-meg, és borban adgyad innya egynehanszor.
- 181 *Item.* Kenyer szeltet kell meg pirítani, és borral meg öntözni, meg a' tűz mellé kell vinni, hogy meg-pirullyn. Osztán egy felől mezzel kell meg-kenni, és szerccsen diót meg kell törni, és szitalni, és ugy kell reá hinteni a' kenyeren való mezre. A' kin a' betegség vagon, egye meg, és meg-gyógyul.
- 182 *Aluszekönyság ellen.* Az álom miatt a' ki fel nem serken, annak az aluvó

embernek vedd az haját, egesd-meg, elegyits egy kis eczetben, és egy kevés fenyő viaszat közbén, tedd az orrában; igen fel-serken.

183 *Fakasztó, vagy érlelő ir.* A' füzfa hamvat ó hájjal össze elegyits-meg, ki-fakasztja a' kilist. Neha a' mirigyre-is szoktak csinálni.

184 *Szőr nevelésre való.* Zöld saskat és méhet egesz-meg, a' kinek az hamvát myrtus, vagy rosa olajban, vagy ó hájban elegyítsd, és kend-meg az helyet véle.

185 *Item.* Az Isten fájanak az hamvat tedd fa olajban egyben temperálván, és azzal kend a' testedet, elég szöröd nő. Nota bene! A' szőr nevelő helyet először valami éles materiával meg kell törölni, hogy ugyan veres legyen, és csak nem a' vér jöjjön-ki belőle, akar vágas hely legyen, akar egyéb; avagy a' nedvességnek bőr alatt való meg-fogyatkozás miatt el-hullott volna a' szőr, vagy a' természet miá valami tagja kopasz, ugy kell osztán meg-kenni.

186 *Arany szín ténit mint kell csinálni.* Vegy kénesöt egy üvegben, és eczetet reá, egy kis safranyt törj közzé, tedd a' füstre; egy hétig jó leszen.

187 *Sár ellen.* Vedd a' kisebbik eb tejet, és törd-meg egy talban, és midőn anynyi léssen, ki egy dioban térne, tölts tiszta vizet reá, és habard lisztel össze, és abból süss hat vagy hét ostiát, azt edd-meg, meg-tisztit.

188 *Vér hasról.* A' füzfanak a' berkéjét főzd-meg vízben, és azt add meg-innya; használ.

189 *[Vér hasról.]* Veres rosat főzd meg vízben, azt igya.

190 *A' kinek haja igen mégyen.* Főzd-meg a' torma levelet borban, és azzal mosd az hulló haját; meg-erősíti.

191 *Vízketeg ellen.* Törd-meg a' tormát, facsard-meg, osztan mézzel temperald egyben, és azzal kennyed testedet.

192 *Sár ellen.* Vakarj fejer bor követ az hordóról, törd jól meg, és szürd-meg tiszta ruha által, avagy igen sűrű szita által, és faragj sajtot, kit fejer borban főzd-meg, és mikor jól meg-fővend, add meg-innya, feküdjék-le, és jól bé kell takarni.

193 *Ingó fogról.* A' tárkonyt főzd-meg eczetben, és mossad a' fogaidat véle, meg-erősíti.

194 *A' kinek igen siró gyermeke vagyon.* Keresse a' varjunak az agya velejét, és azzal kenne a' két vak szemét.

195 *Gelisztáról.* Vedd a' bodza fanak a' belső héját, önts-meg forróval, és két tál között pároltasd-meg, és kösse az ködöködre; használ.

196 *Etetésről.* Az rutat enni igen hasznos, még a' kánya-is ezzel gyógyította magát, mikor valami mérges állatot meg-észi.

197 *Az melly beteg nem alhatik.* Belénd füvet főzd-meg edes borban, és az orrat, száját, ajakat kend-meg véle, el-aluszik.

198 *Avagy.* A' fejer máknak a' magvat forrald össze tyukmony fejerével, és aszszonyi állatnak a' tejével, kend-meg véle az orrat 's szemét, almot hozz.

199 *Avagy.* A' ki a' nyulnak epejet a' borban meg-ivandgya, addig fel nem serken, míg eczetet nem adnak reá innya.

200 *A' ki vérrel vízellik.* Vegy hat fő foghagymát, törd-meg, és add-meg-innya.

201 *A' ki ágyban vízellik.* A' fekete gyopár füvet főzd-meg borban, és add meg-innya; probalt dolog.

202 *A' kit a' kórság bánt.* A' vakondaknak a' máját süsd-meg, és edd-meg, soha többé az kórság nem bánt.

203 *Item.* A' gólyának a' ganéját főzd-meg borban, és kösd reá.

204 *Vagy.* A' medvenek az epéjét vedd-ki mind hártástul, és azzal edgyütt kösd-

fel, hadd száradgyon meg. Annakutanna messenek egy darabocskat benne, azt a' borban habarják-meg, és mikor reá jut, igya-meg, és meg-gyógyul.

- 205 *Más.* Vegy az eger fark fünek virágját, és annak vedd vizét, és mikor el-üti az embert, öntsd a' szájában és a' fülebe, el-hadgya, és többé el nem üti.
- 206 *A' köszvény ellen.* A' nyulnak a' vérét elegyits borban, és melegits-meg, azzal kennyed.
- 207 *Item.* A' kigyónak az hájával kenni igen használ.
- 208 *Avagy.* Vedd a' földi bodzanak a' gyökerét, és azt törd-meg erőssen mosarban. Annakutánna facsard egy üvegben a' levét, azt tésztában bé-takarván süsd-meg erőssen a' kemenczében, és onnat ki vevén, azzal kell kenni.
- 209 *A' ki nem vizelhetik.* A' szapora fünek a' gyökerét borban főzd-meg, avagy méz-serben, és add meg-innya; meg-gyógyul.
- 210 *Item.* Varju mogyorónak, avagy a' méh tagadta fünek a' virágját főzd-meg borban, és add meg-innya, használ.
- 211 *Avagy.* Apiumot, petreselymet, fejer bort, eger farkat, rontó füvet, csombort. Ezeket össze kell elegyíteni, és meg-kell innya; meg-indittya vizelletit.
- 212 *Dübös eb marásáról.* Keress apiumot, és salatával csinald-meg, egyék benne; étetésről-is jó.
- 213 *A' ki nem emésztbet.* A' vad sállját fejer sálljával edgyutt kenyér héj alatt meg-kell főzni. Annakutánna keres kormot, tyukmony fejerét, mézet; habard össze, és kösd ruha közt a' fejere.
- 214 *Avagy.* Apiumot egyek böven salatával; hasznos.
- 215 *Has fajasrol.* A' cserfanak az haját meg kell törni, az hasát mezzel meg-kenni, és a' cserfa porral meg-hinteni.
- 216 *A' melly gyermeknek basa igen megyen.* A' ködöket mezzel meg kell kenni, és arra tegyenek sallyát, egy kevéssé meg-sozvan, ros kenyeret piritsanak, meg asztatvan eczetben, kössék reá; meg-gyógyul.
- 217 *Gyermek basa fájásáról.* Vegy makot, és törd-meg erőssen, és mikor az förödöböl ki-viszed a' gyermeket, hints-meg az hasát véle. Az után nezd-meg, ha sok szört ki szit a' gyermekből, és almot-is ad néki.
- 218 *Hogy légy ne legyen az házban.* Vegy edes tejet, és forrald meg komlóval. Valamelly belölle iszik, meghal.
- 219 *Item.* A' nyulnak az epéjét és kecske tejet tölts egyben. Valamelly benne iszik, meg-hal.
- 220 *Tetü ellen.* A' rutat törd össze olajjal, avagy hájal, és kend-meg a' testedet véle; el-veszti.
- 221 *Item.* A' kén-esöt öld-meg hajban, kend-meg a' testedet véle, vagy ki fut, vagy mind meg-hal tölle.
- 222 *Item.* A' kén-esöt öld-meg erős eczetben, és azt az eczetet mind kénésövel edgyütt ittasd-fel egy két singni posztó széllel. Azutan szarazd-meg a' posztó szélt, és mint a' lodingot hordozzad a' nyakadban, soha tetü körülöd meg nem maradhat.
- 223 *A' ki kevés bort akar inni.* Keres ros viragot, azt szarazd-meg. A' mennyi borban meg-adod innya, soha többet annal nem ihatik egy helyben.
- 224 *Avagy.* A' vakondakat fogd-meg, és három csep vérét valamennyi borban akarod, cseppents; többet egy mulatsagban nem ihatik annál.
- 225 *A' ki a' bort ki-bánnya.* Egyek három gyöker petreselymet meg.
- 226 *Hogy soha bort ne igyék.* A' fecskét fogd-meg, megmellyesztvén éges-meg a' tollat, és szep apron törd-meg mosárban, és add meg-innya borban. Annakutánna meg az illattját-is gyűlöli.

- 227 *Turós lábról.* A' bekát egessék-meg, meg-törven annak a' porával hints-meg lábadat; meg-gyógyul.
- 228 *Item.* Vegy fejer viaszt, olajt, terpentínát, főzd öszve, és kössed véle.
- 229 *Dobos száj ellen.* Az apiumnak a' magvát rágja és egye; ez a' lehelletinek nehézségét-is jobb szagra fordította.
- 230 *A' ki sokat pök.* Az apiumot petreselyem gyökérrel meg-főzze borban, és az a' pökést, melly a' sár-viztől szarmazik, meg-alította.
- 231 *A' kinek enni nem kell.* Végy gyömbért, eczetet, és három szem borsot, három sállya levelet, főzd-meg, és három nap ély véle.
- 232 *Avagy.* Végy centaureat, főzd-meg vízben, harmad napig mind estve, s' reggel igyal benne. Meg-kivánod az ételt utánna.
- 233 *Siketségről.* A' retket meteld-meg, meg-sózáván annak a' levét tollal öntözd a' füleben, mind harmad napig.
- 234 *Kinek a' keze reszket.* Szamár tövisnek a' vizét igya-meg ember reggel, hogy fel-kél.
- 235 *Ször féregről.* Vedd az eger fanak a' levelet, törd-meg crössen, és elegyits hájjal öszve, kend ruhára, és tedd a' sebre, és ki-veszti belőlle.
- 236 *A' ki náthás.* Törd-meg a' szegfüvet, és egy darab hő teglát. Annakutánna egész egy téglara hintsd a' meg-tört porokat, és borítsad bé magadat.
- 237 *Torok fájásról.* A' cserfanak a' külső héjat kell rosa vízben meg-főzni, és egy kis eczettel öszve eresztetni, a' torkát azzal kell mosni.
- 238 *A' kinek monya széki meg-dagad.* Főzd mézben szegfünek a' viragát, bab lisztet, petreselyemnek a' gyökeret, aszald-meg, meg-törvén főzd-meg, és kösd reá.
- 239 *Contra surditatem.* Absynthium album cum felle tauri tritum, et auribus injectum dissolvit sonitum, et auditum roborat, et emendat.*
- 240 *Cyprus fanak szaporításáról.* Télre kelve szedd-ki helyéről, áss egy vermet, ragd belé, helyheztessed egy mas mellé szepen. Felyül fedd-bé egy deszkával, a' kire földet hintsd. Kikeletre szedd-ki, és az apró gyökerét meteld-el, és ültessd, hova akarod.
- 241 *Sáfránnak tartásáról.* Leg-elsőben, mikor a' safrányt el-teszik, hintsenek tölgyfa levelet rea, és hogy rajta el-rothadgyon. Az nem ereszt semmi undokságot a' földben. Masodszor-is azt mivellyék, mikor meg-horollyák először.
- 242 *Szem fájásról.* Kökeny tövisnek a' viragát és a' mohát (ha viraga nincsen, bar csak a' mohát) mosd-meg hideg vízben, azutan önts-meg borral, 's kösd a' szemre medre.
- 243 *Avagy.* A' fejer ürömnnek a' szep zöld levelét kell szedni, és a' fájó szemre kötni.
- 244 *Csorgó sülyről.* Az arva csalánt meg-kell szedni, kenyer sütés előtt a' kemenczében kell vetni, és ugyan azon kenyer sütés előtt ki kell venni, meg-kell kéz között törölni, azutan hétszer kell meg szitalni és azzal meg-hinteni. Probált dolog.

Némely füveknek hasznairol

- 245 *Apró bojtortján.* Ha borban meg-főzik, és ehomra meg-isszák, emberben kelevényt és merget, avagy egyeb gonosz fakadást el-veszt. Ha meg-törlik, és mézzel elegyitik, és a' sebre tészik, ször féreg ki megyen a' sebből. Ha vízben meg-főzik, és rühes, varas vagy koszos fejet meg-mosnak véle, meg-vigasztallja.*

- 246 *Bors fü.* Ha eczetben meg-főzik, és fejet meg-mosnak véle, feledékenységről használ.*
- 247 *Momordicáról.* Ha a' momordicának levelét porrá tészik, és akar minémő sebet véle meg-hintenek, nagy hamarsággal gyógyul. Ha a' levelének vizét veszik, és embernek fogát mossák véle, meg-gyógyul. Ha valaki magas helyről esett volna, és meg-sértette volna magát, a' momordica levelét főzzék-meg borban, és harmad napig azt adgyák innya, a' törött vért ki-tisztítja, és fájdalmát meg-lágyítja. Ha az momordicának olaját vészed, és esztendeig azt fővényben tartod, a' melly aszszonyi-állat (nem mondom természet ellen, hanem) valami okon nem szülhetne, csináltasson fürödöt, és meg-fürödvén, kennye-meg a' mátrixét és a' vulváját, és annakutánna meleg helyen feküdjék az urával, és ottan gyermeket fogad. Viszont a' momordicának olaja használ az ember fejének, avagy egyéb testének daganattyáról, ha meg-kenik véle. Mindennemő sebekre, fittyenésekre, és egyéb varaknak el-távoztatására igen használ, mint frantzura, pokol varra, ha meg-kenik véle, és a' leveléből csinált port reá hintik. Ha valamely emberen fegyver vagy szekercze miatt seb esik, ha mindgyárt a' momordicának porával bé-hintik, harmad napra meg-gyógyul. Ha ki momordicának gyümölcsét olajban tartya, és a' kin a' vér has vagyon, annak adgya meg-enni, meg-szűnik.*
- 248 *Fabaria, bab levelü fü.* A' bab levelü fü az embernek vizelletit meg-indítja, avagy a' kinek agyékában, vagy mellýében kö vagyon, meg-rontya. Belpoklosságot meggyógyít. Ember szemén való vért és könnyvezést el-tisztít. Fülnek fájdalmát meg-álítja. Kórság és méreg ellen-is jó.
- 249 *Calamentum, vizi-ménta.* A' ki reggel és estve a' vizi-mentának vizét issza, belső szakadásokat meg-gyógyít, embernek mellýében való rutsagokat és nedvessegeket ki szaggatt. Sárt ki-tisztít. Meredeknek ellene áll, ember fejének fájdalmát meg-könnyebbiti, és orczáját meg-ékessíti, ha lugban teszik.
- 250 *Fejér lilium.* Száraz köszvényt meg-gyógyít, ha meg-kenik véle, rutságos sebeket-is hasonlóképpen. A' kigyó harapás ellen-is jó, ha reggel és estve isszák a' vizét. A' kit a' nehezség tör, az ellen-is jó, a' sárga virágát ha egett borban tartod, és innya adod.
- 251 *Cariophylum, szeg-fü.* A' szeg-fü virág vizenek sok hasznai vadnak, mert ha reggel isszák, fő fájdalmat el-tavoztat. Embernek vizelletit meg-indítja. Követ az emberben meg-ront. Dagadott gyomrot meg-gyógyít. Hideglelest el-tavoztat. Dühös sebeket tisztít.
- 252 *Ökör nyelvü fü vizről.* Ha ember benne iszik, verét meg-tisztítja. Ha feje veleje meg-bomlott, és megbolondul, igyék benne, meg-gyógyul.*
- 253 *Chelidonia fü hasznai.* Ha az ember szemét chelidonia vízzel meg-törli, homályt és halyogot el-tavoztat, és szemét meg-világosítja.*
- 254 *Euphrasia hasznai.* Szemnek világosságát meg-tartya, ha meg-törli véle. Ha bort csinál véle, májnak undokságot meg-tisztítja.
- 255 *Plantago, uti fü.* Ha az uti fünek vizét reggel és estve iszod, nedves allatokat ki-tisztít, bélben való poklosságot meg-gyógyít, veréteztet, és lépnek fájdalmat meg-gyógyítja. Hurutot-is ki-tisztít. Kinek szeme meg-dagadt, el-vészi. Kinek ágyeka fáj, meg-gyógyítja, ha kö vagyon benne, el-rontya. Hideg-lelest el-tavoztat.*
- 256 *Aristolochia, farkas alma.* A' farkas alma vizét estve és reggel innya, ember mellýében való kelevényt meg-fakaszt. Hideg-lelest meg-gyógyít. Has fájdalmat enyhíti. Bél-poklosságot meg-tisztítja.*
- 257 *Majorána viz.* A' melly aszszonyi-allat, ki hideg miatt nem fogadhatna mé-

- hében, ha benne iszik, szépen meg-tisztítja, és fogad. Lugban vetni fő fajastol hasznos.
- 258 *Szeg-fü olajt mint kell csinálni.* A' szeg-fü viragot tiszta fa olajban mind addig kell főzni, miglen mind el olvad benne. Annakutanna egy gyölcs ruha által egy üvegben kell facsarni, és azután a' nyers virágot a' szeg-fünek kell belé hánni, és a' verőfényre ki-tenni, és meg érvén az has fajó embert azzal kell kenni.
- 259 *Levisticum.* A' kinek testében vagy csontyában valami sérés vagy on, a' gyökeret a' levisticumnak törd-meg, és ó hájban meg-pergelvén, azzal kenved a' tüznél. A' kinek a' teste meg-dagadt, és el-sárgult, vegye a' gyökeret, törje-meg tolsön égett bort hozzá, fa olajt és viaszt. Ezeket meg-szűrven, irat csinállyon belőlle, és azzal kenegesse.
- 260 *Ürömnök hasznai.* Ha ki nem alhatik, tegye a' feje alá, és jól el-aluszik. Ha borban meg-töröd, és testedet meg kened vele, sem bolha, sem a' légy meg nem banthat. Az öröm vizét béka epével ha meg-elegyítik, és embernek fülében bocsátyyak, süketségtől embert meg-ment. Ha az öröm vizet tentában bocsátytyák, a' melly könyvet véle írnak a' moly nem bántya.
- 261 *Sállya fünek hasznai.* Ha a' sállját borban meg-mossák, és meg-sózzák, éhomra eszik, hamar jarástól, avagy munkatol esett meredetket meg-gyógyít. Borral öszve a' vizet ha meg-melegítik, és meg-iszszak, embernek tüdőjét, máját és veséjét meg-tisztítja, okadástul-is meg-menti. Ha borban meg-főzik, és meg-iszszak, a' kelevény merget meg-gyógyítja, huruttól-is meg-ment. Viszont kigyó és dühös eb marása ellen-is igen hasznos. Továbbá regulája ilyen vagy on, hogy meg kell mosni, és ugy kell véle élni. Arra mondgya Galenus, hogy reggel kell véle élni, és embert kországtól meg-ment, minden tagait megvigasztallja, minthogy *salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta.**
- 262 *Ruta hasznai.* Ha soval elegy borral éhomra meg-éjendik, embernek szivéből minden gonossagot és mérget ki-üzz. Ha reggel éhomra azonkeppen éjendi, poklossagot, avagy varat nem hagy ember testében nevedekdni. Ha gyakorta éjendik, embernek fejét avagy velejét meg-crössíti. Ha a' vizét embernek orrban cseppentik, orra vérét meg-álítja. Ha éhomra iszszak, huruttól hasznal. A' ruta kigyó maras ellen-is jó, ha rea hintik. Az uton-jarónak hasznal, ha lábat meg-keni véle. *Ruta viris minuit Venerem, mulieribus addit.**
- 263 *Isóp hasznai.* Ha az isópnak vizét éhomra iszszak, embernek mellyet meg-tisztítja, és szavat meg-hangosítja. Ha borban meg-főzik, és embernek fülében eresztik, meg-vigasztallja. Fog ingasnak fájdalma ellen igen hasznos, ha vízben meg-törlik, és véle mossák. Hurut ellen igen jó, ha borban meg-iszszak.
- 264 *Barba hirci, bak fü.* Ha borban meg-főzik, és meg-iszszak, hideg-lelést meg-gyógyít. Ha meg-törlik, és sebre hintik, a' törött vért igen szépen ki-tisztítja. Ha eczetben avagy vízben meg-főzik, és embernek fejet mossak benne, meg-gyógyul.
- 265 *Serpentina, kigyó-tráng.* Kigyó maras ellen igen jó, ha meg-törlik, és rea hintik, a' mérget ki-vonsza. A' kiben kigyó vagy on, meg-iszsza, ki-megyen belőlle. Valaki véle viseli, kigyó, beka, gyik és minden merges allat tölle el-fut. Ha ember meg-főzi, és meg-iszsza, mindennémő gonosz nedvessegeket meg-emesztet.
- 266 *Arva csalán.* Ha eczetben és s-ban meg-főzik, és meg-iszszak, embernek gyomrából fergeket ki-tisztít, és minden gonosszagokat ki-üzz. Ha fa olajban meg-főzik, és ember testet véle meg-kenik, vérét meg-tisztítja. Ha borban meg-

- főzik, hurut ellen jó. Ha a' levelet sóval meg-törlik, és sebre tészik, meg-tisztítja, és fergeket benne meg-öl. Mereg és dühös eb maras ellen jó.*
- 267 *Kender magnak hasznai.* Ha meg-főzöd, és meg-eszed, gyomrodból minden merget ki űzz. Ha pedig meg-töröd, kigyó marásra igen jó. Ha ki nem alhatik, es benne eszik, jól alhatik utánna.
- 268 *Kömenynek hasznai.* Ha borban meg-főzik, és meg-iszszak, használ étetés ellen. Ha a' vizet borban meg-iszod, hasznal köszvény ellen. Szemfajastól-is igen jó. Embernek tüdőjét meg-tisztítja, máját-is, és vizeletit meg-indította, gyomrának hévségét meg-enyhíti, és oldalaban való fájdalmat meg-gyógyítja.*
- 269 *Egér fark.* Ha éhomra meg-iszszák, belől való köszvenyt meg-gyógyít. Ha ő magában meg-főzik, és meg-iszszak, vér korságtól igen jó.*
- 270 *Origanum, fekete gyopár.* Fő fájástól igen jó, ha borban meg-főzik; es ha borban hánnyak, és isznak rólla, viz korságtól igen hasznos.*
- 271 *Verbena, szapora fü.* A' ki a' szapora füvet borban meg-iszsza, azon nap a' kór-ság nem bantathatja. Ha meg-törlik, és a' vizét ember szemeben érsztik, igen hasznos, és meg-gyógyítja. Reggel ha ember benne iszik, meregnek ellene all. Negyed napi hideg-lelést el-allat, és fájdalmát meg-enyhíti.*
- 272 *Apró mályva.* Hideg-lelestől jó, ha vízben meg-iszsza.*
- 273 *Rósa hasznai.* Ha a' rósát, vagy rósa vizét szadban tartod, fog fájástól hasznal. Ha tiszta ruhat martasz belé, és az fajó szemedre tészed, a' vért ki-vonsza belöle, és meg-gyógyul. Ha rosa vizet eczetben töltesz, és a' sebre teszed, meg-tisztítja. Valamelly ember reggel rósa vizet iszik, a' kiben vér korság vagon, meg-gyógyítja. Fő fájás ellen igen hasznos. A' kinek szája bűdös, meg-tisztítja; hasát embernek meg-könnyebbíti.*
- 274 *Rósa olajat mint kell csinálni.* Egy korsót, vagy fazekat, söt inkább nagy száju üveget tölts-meg rosa viraggal, es azután tölts fa olajat reája, és a' száját csinald erossen bé, tedd a' verőfényre; de minden nap egynéhanszor fel-keverjed.
- 275 *Piretrum, tárkony.* A' tárkonyt ha meg-aszallyák, és meg-törlik, etekben meg-eszik, avagy meg-iszszák, embernek gyomrát meg-tisztította. Ha pedig akarod, hogy tárkonyod legyen télben, és mindenkor, nyarban a' tarkonynak szedd-meg a' levelét, hand egy nagy száju üvegben, avagy ön edényben, tölts eczetet reá; egesz esztendő által mindenkor főzhets véle.
- 276 *Allium, fog-hagyma.* A' ki a' fog-hagymát éhomra észí, embernek mellyet meg-tisztította, és gonosz nedvességet meg-aszal; de sokat enni nem jó.
- 277 *Ebulus, földi bodza.* Ha kinek keze, avagy laba meg-sugorodik, földi bodzának a' vizével kenne, és meg-gyógyul. Ha vízben meg-főzi, és meg-förödik benne, testenek minden törését, és kór-ságot meg-enyhíti. Okadástól jó, ha gyökerét meg-töröd, és meg-iszod.
- 278 *Cepa, veres-hagyma.* A' veres-hagymát ha borban soval meg-éjendik, embernek mellyét meg-tisztította.
- 279 *Fenyő-mag.* Éhomra enni igen hasznos. Embernek agya-velejét, szemét, melyét meg-tisztította. Szavanak, gyomrának, dohos szájanak hasznal; és méreg ellen-is jó, ha meg-főve reggel négy kalánnal benne iszik, a' sérelmet-is megnyommasztja és lasítja. Merges harapásoknak ellene all. Embernek tüdőjét, máját meg-tisztította. A' gyomornak hőséget, forroságát meg-lassította. Mirigynek fájdalmat enyhíti. Rothat rut keleseket meg-tisztította.
- 280 *Csér-fa gyöngy.* Tord-meg, és éhomra idd-meg borban, az hideg el-hagy. Kór-ság ellen igen jó. Köszvenyt és gonosz varat meg-gyógyít, a' kinek torkaban ereszkedik, nyelyle-el, meg-gyógyul. Viszont, ha kit vér has bánt, vegye a' le-

- velet, és az héjjában egy keveset, főzze-meg borban tyukmony székével eddgyütt, ki kemennyen sült, és ehomra egye meg. A' kibén giliszta vagy, csérfa gyöngynék a' levelét törje-meg, és borban igya-meg, használ. Ha melly aszszonyi-allat nem szülhet, igya-meg azon módon. Ha kit a' meredek bánt, ugyan azont cselekedgye. Ha az hét esztendőnek előtte való gyermek meg-észi a' csérfa gyöngyöt, avagy levelét, soha a' kórság meg nem bántja.
- 281 *Földi mogyoróról.* Sulyról jó, ha meg-aszallyák, cs meg-törlik, borban meg-adgyák innya, avagy vízben, avagy ételben, ha meg-főzik. Korsagtól-is igen jó.
- 282 *Ménta hasznai.* Ha ki éhomra borban meg-issza a' magvat, azon nap meg nem részegülhet. Ha a' mentát, avagy fejr ürmöt ruhara tészik, a' moly soha meg nem eszi. Ha az ember meg-főzi, és meg-issza éhomra, az bujaságot emberben meg-óltya. Ha reggel meg-észi, embernek szája dohat el-vészi. Ha a' sajt köziben tesz, es vetik, esztendeig meg nem hadgya veszni.*
- 283 *Sár-fűnek hasznai.* Szemfajásról jó, ha meg-elegyitik egy kis mezzel, fejer borban. Kilentz szemet benne meg-hámozván valaki meg-észi, sárt ki-hányat emberrel. Víz korsagosnak-is használ, ha gyakorta él véle.
- 284 *Szőlő-veszsgöről.* Fő fájástól jó, ha az hamvából lugot csinál, és fejedet megmosod véle, söt embernek haját-is meg-sokasítja. Ha a levelét vízben meg-főzik, és meg-förödik benne, a' betegségnek forroságát el-vészi. Ha nehezkes aszszony számára meg-főzik a' levelét, és meg-förödik benne, leg-ottan szülhet. Ha vizét vészik, és gyakorta isszszak, szemnek világosságot ad, és homalyt rola el-vészi.
- 285 *Hoszszu csalán vize.* Sart emberből ki-tisztít. Régi hurutot ki-szaggatt. Tüdőjében való köveket el-ront. A' kinek torka meg-sebessedik, meg-gyógyítja. Száraz köszvény ellen igen használ. A' kinek mellye faj, meg-gyógyítja; estve és reggel kell innya.
- 286 *Bethonica víz hasznai.* Meg-főzván a' gyökerét igen erőssen, és jó vártatva, mint egy tizen két óráig ne egyek. Annakutanna igyék egy jó italt benne, az ember vizelletit-meg-indította, követ a' gyomrában el-rontja. Hus között való sárt és vizet meg-gyógyit. Szemet meg-vilagosítja. Fül fajast meg-könnyebbiti. Az hurutot, mind az nagy lelegzettel eddgyütt el-veszt. A' köny-hullatást meg-állítja, és mellyedet meg-lagytia.
- 287 *Mályva hasznai.* Ha valaki meg-főzendí vízben, és meg-issza, gyermekes aszszonynak tejét meg-bőviti.
- 288 *Artemisia, fekete üröm.* A' melly aszszonyi-allatban meg-hal a' gyermek, és nem szülhetne, avagy új korsag vagy rajta, és ha ugyan meg-allott volna-is, tehát a' levelét avagy a' viragát meg-kell borban főzni, és meg-kell itatni véle, és ottan ki veti a' gyermeket, es meg-tisztítja.*
- 289 *Pápa fűről.* Ha az ember meg-eszi a' papa fűvet, minden feje fajdalmát el-mulattja. Tüdőjenek és májának használ. Scorpio ellen-is jó. Hallást szerez embernek a' füleben. Elméjét élesíti. Ha valamely embernek a' feje meg-fordul, helyere hozza. Feje velejét építi. Szeme fényét meg-vilagosítja.

Dicsősség Istennek!

V É G E

Mutato táblácskája

e' könnyvecskének

A.

Ad clarificandum visum.
 Ad clarissime videndum.
 Ad recuperandum visum remedium optimum.
 Ágyéknak fájdalma ellen.
 Agyvelőnek erőssítése.
 Agyvelőnek tisztítása.
 A' kinek veres a' szeme.
 A' ki sokat pök.
 Albuginis oculorum recepta.
 Allium.
 Alom hozó orvosság.
 Aluszekonyosság ellen.
 Apró bojtortjan hasznai.
 Apró malyva hasznai.
 Aqua nobilis pro oculis.
 Arany szín ténstát csinálni.
 Aristolochia.
 Artemisia.
 Arva csalán hasznai.
 Aszszony ember tejének szaporodása.

B.

Bab levelü fü hasznai.
 Bak fü hasznai.
 Barba hirci.
 Béka hogy meg ne marja az embert.
 Bél-poklosság ellen.
 Bethonica hasznai.
 Beteg ha nem alhatik.
 Bolondulás ellen.
 Bolhák ellen.
 Bort a' ki ki-hánnya.

Bort hogy meg-utallya, és soha ne igyék valaki.
 Bort keveset a' ki akar innya.
 Bors fü hasznai.
 Bujaság ellen.
 Büdös szaj ellen.

C.

Calamentum.
 Capitis dolor.
 Cariophyllum.
 Cepe.
 Chelidonia fü hasznai.
 Conceptio facilis.
 Contra surditatem.
 Cser-fa gyöngy hasznai.
 Csorgó sulyról.
 Cypripas fanak szaporitasarol.

D.

Dagadásról közonseges orvosság.
 Darasnak marasa ellen.
 Derek fájásrol.
 Disznó labat hideggé tenni.
 Dohos szaj ellen.
 Dühös eb marásarol.

E.

Eges ellen való orvosság.
 Elmenek élesztéséről.
 Euphrasia hasznai.

Ebulus.

Egér fark hasznai.

Emesztésre való orvosság.

Enni a' kinek nem kell.

Erlelő ir.

Etetestről való orvosság.

Eunuchus ut sit homo.

F.

Fabaria.

Fakadas ellen.

Fakasztó ir.

Farkas alma hasznai.

Fejer liliom hasznai.

Fekete gyopar hasznai.

Fekete ürom hasznai.

Feledékenységről.

Fenyő mag hasznai.

Ficzamlas ellen.

Fog-fajas ellen.

Fog-hagyma hasznai.

Fő fájás miatt a' kinek szeme fáj.

Fő fajasról való orvosságok.

Földi bodzanak hasznai.

Földi mogyoró hasznai.

Forro betegség ellen.

Főnek el-fordulásáról.

Főnek micsoda vizek használnak.

Frantzu ellen.

Fülnek fájdalma ellen.

G.

Gilizta ellen.

Gjermeke a' kinek igen siró.

Gyermek hasa fájásáról.

Gyermeknek az hasa ha igen mégjen.

Gyermek rettenesről.

Gyik hogy meg ne marja az embert.

Gyomor dagadas ellen.

Gyomor erőssítése.

Gyomor ferge ellen.

Gyomor hősege ellen.

Gyomor tisztításáról.

Görts ellen.

H.

Hagymáz ellen.

Haja a' kinek igen mégjen.

Hajat mint kell sokasítani.

Haj koppasztásról.

Hallást szerezni ember fülében.

Hályogról való szerszám.

Hályogról való viz.

Hályogos és peccenyés szemről.

Hályogos szemre való szerszám.

Homalyos szemről.

Has fajasról.

Hasnak könnyebbitése.

Hideg-lelés ellen.

Holt gyermeknek ki viteleről annya me-
heből.

Hoszsú csalán víznek hasznai.

Hurut ellen.

Hus között való sár ellen.

Hydropisis cura.

I.

Ingó fogról.

Inyben való izetlen bűdössegről.

Isópnak hasznai.

Izzasztó orvosság.

K.

Kelevény ellen.

Kelis ellen.

Kelis érlelésről.

Kendermagnak hasznai.

Kéznek meg-sugorodása ellen.

Kigyó hogy meg ne marja az embert.

Kigyó marás ellen.

Kigyót emberből ki-üzni.

Kigyó-trang fünek hasznai.

Kő ellen való orvosság.

Kömeny magnak hasznai.

Könnyü gyermek szüles.

Könyvező szemnek orvossága.

Köszvény ellen.

Kórság ellen.

Koszorú fej ellen.

L.

Lábaknak dagadásáról.
 Lábnak meg-sugorodása ellen.
 Légy hogy ne legyen az hazban.
 Légy hogy ne bantsa testedet.
 Lelegzetet a' ki nem vehet.
 Lepnek fájdalom ellen.
 Levisticum.
 Ló halyog ellen.
 Lugot fej mosásra hasznosat csinálni.

M.

Magas helyről való esés miatt törött vér-
 nek könnyü orvossága.
 Májnak undoksága ellen.
 Majnak tisztításáról.
 Majorana víznek hasznai.
 Mellyben való kelevény ellen.
 Mellyben embernek rutsága és nedvessege
 ellen.
 Mellyednek lagyításáról.
 Mellynek fájdalom ellen.
 Mellynek tisztításáról.
 Méh marás ellen.
 Menta fünek hasznai.
 Mereg ellen.
 Merges allat hogy meg ne marjon.
 Mcrevet ellen hamar jarástól és munkától.
 Mindenféle sebre való ír.
 Malyva fünek hasznai.
 Minden sebre való orvosság.
 Mirigy ellen.
 Moly hogy a' könyvet és egyebet ne bantsa
 Momordicanak hasznai.
 Monya szcki a' kinek meg-dagadt.

N.

Natha ellen.
 Negyed napi hideg-leles ellen.
 Nehezség ellen.
 Nyers sebre való orvosság.
 Nyillalatról.

O.

Oculi lachrymosi.
 Oculi lippientes.
 Oculi sangvinei.
 Oculorum caligo.
 Oculorum claritas.
 Oculorum defluxus.
 Oculorum dolor.
 Oculorum maculae.
 Oculorum mundificatio.
 Oculorum pruritus ex sanguine recepto.
 Okadás ellen.
 Ökör nyelvü fü viznek hasznai.
 Oldal fájdalom ellen.
 Orbántz ellen.
 Orczának dagadásáról.
 Origanum.
 Orra vérének megállítása.

P.

Pápa fünek hasznai.
 Pecsényés szemről.
 Pili ut in oculis non crescant.
 Phlegma ellen.
 Piretrum.
 Plantago.
 Poklosság ellen.
 Pokol varr ellen.
 Pro visu optimum experimentum.

Q.

Qui non bene videt optimum experimen-
 tum.

R.

Rantzos orczanak orvossága.
 Reszégtség ellen.
 Reszkető kezeknek orvossága.
 Rosanak hasznai.
 Rosa olajt mint kell csinálni.

Rothat kilisek ellen.
Rutának hasznai.
Rüh ellen.

S.

Safranynak tartasaról.
Sajtot esztendeig vesztés nélkül tartani.
Sallya fünek hasznai.
Sár ellen.
Sárfünek hasznai.
Sárnak ki-hanyasáról.
Sargasag ellen.
Scorpio marasa elen.
Sebben való fereg ellen.
Sebes szemnek kívül való ír.
Sebnek hamarsaggal való gyógyításáról.
Sebre való ír.
Seb tisztító víz.
Sérés ellen.
Serpentina.
Siketsegről.
Suly ellen.
Szakadas ellen.
Szakál növesről.
Szaraz köszvény ellen.
Szapora fü hasznai.
Szeg-fü hasznai.
Szeg-fü olajt mint kell csinálni.
Szeme a' kinek fő fajas miatt fáj.
Szem fajasról való leg-jobb orvosság.
Szemnek dagadása ellen.
Szemnek világosságaról.
Szemről való orvosságok.
Szemről való víz.
Szív fogásról.
Szónak hangosságáról.
Szőlő veszzszonek hasznai.
Szömörögös orczáról.
Szomorcsó ellen.
Szőr feregről.
Szőr koppasztásról.

Ször nevelésre való orvosság.
Szülésben kinlodo aszszonynak orvossága.

T.

Tarkonynak hasznai.
Tarkonyt esztendő által tartani.
Tetü ellen való orvosság.
Torok fajasról.
Törött tagoknak orvossága.
Törött vérnek tisztításáról.
Turós-lábról.
Tudónek tisztításáról.

U.

Uj korsag ellen való orvosság.
Unguentum contra rubedinem oculorum.
Uti fünek hasznai.
Uti jarásban hogy el ne faradgy.
Uton-járónak könnyebsége.
Ürömnnek hasznai.

V.

Varaknak el-távoztatasa ellen.
Varas fejnek orvossága.
Velőnek epítése.
Verbena.
Veres hagymanak hasznai.
Vér hasról.
Veres szemnek való víz.
Veréteknek való orvosság.
Vér korság ellen.
Vernek meg-tisztításáról.
Verrel való vizelles ellen.
Vesenek tisztításáról.
Vizketeg ellen.
Víz korsag ellen.
Vizelleti ha kinek fel-akad.
Vizi mentanak hasznai.

Vége ezen könyvecskének.

MEGPRÓBÁLT DOLGOK

1607—1758

- 1 *Szemnek veressege es dagadasa ellen. Item balyok ellen.* Harom avagy negy tyukmony feyieret ved az talban, tegy egy darab timsot bele, ves egy kis megh szitalt vereb ganetis bele, es az tyukmon feyieret mind addigh habard mégh megh kel, es ha megh kel, annak levet tölcz a szemben, az tarajat kösd felyül reaja, megh gyogul, ha egy nehanszor elsz vele.
- 2 *[Halyogos es veres szem.]* Az tyukmonyat melegen mihelt az tyuk toyia, ted erős etzetben egy czuporban es tarczad abban tizen eötöd napigh. Az tyukmony-nak külső kemeny hea megh emesztodik az etzetben, az belső hartyaja megh marad, a' szeki megh kemenyedik, az feyeiere vizzel valik. Ennek azert az hartyajat fogkaszd megh, es az feyieret ved üvegben es azt boczatksd az halyogos es veres szemben.
- 3 *Az kinek szeme be ragad.* Messe vekonyon a' szalonna szöldit, öntözze megh rosa vizzel avagy borral, es azt kösse a' szemre lagan, hogy pilloghasson alatta.
- 4 *[Halyogh.]* Zür hay, ha vastagh az halyogh, ha vegkony, feyier lud hayiat boczasgas bele.
- 5 *Contra albuginem.* Alumen usti ossis sepieae sacchari candi albi granum 1 misce, fiat pulvis subtiliss ex quo singulis diebus per canales insuffletur in oculos. Probatum.*
- 6 *Contra lippitudinem.* Saccharum candiae, vitriolum album Romanum et aqua putcalis.*
- 7 *Contra obstructionem ventuli.* Ut alvus laxetur et ex intestinis feces jam diu subsistentes, atque corpus aggravantes expellantur opus omnino est humectatione, ideoque vesperi eo tempore, quo eundum erit cubitum, bibendum est oleum olivarum mixtum optimaee cerevisiae calefactae. Mane autem sequentis diei ex officinae pharmacopaei petenda erit placentula, una atque altera de succo rosarum in rotulis post cuius receptionem et esum abstinendum est a cibis ad horas tres vel quatuor. Probatum Vitebergae Anno 1607.*
- 8 *De febri quartana.* Az szenanak az porabul czinaly förödöt es haromszor förözd megh az beteget benne, akor mikoron az hidegh rea akar jöni. Probatum.*
- 9 *Pro hepatis calidioris refrigeratione.* Accipe radices cichorij et impone in vinum album mansuetum vel tenue duas uncias in mediam mensarum bibe sive a prandio, sive ante juvabit. Probatum.*
- 10 *Az kinek az fogat iz eszi.* Vegyen 15 szem buzat es 15 rost, 15 borsot, 15 szem szekfüvet, egy kis timsotis. Ezeket mind öszve kel törni es mezben megh kel főzni, mellyel minek előtte az inakat, fogakat megh akarna valaki kenni, az

előtt igen ki töröllye az veret az ingyenek s ugy ellyen vele egy nap haromszoris. Probatum.

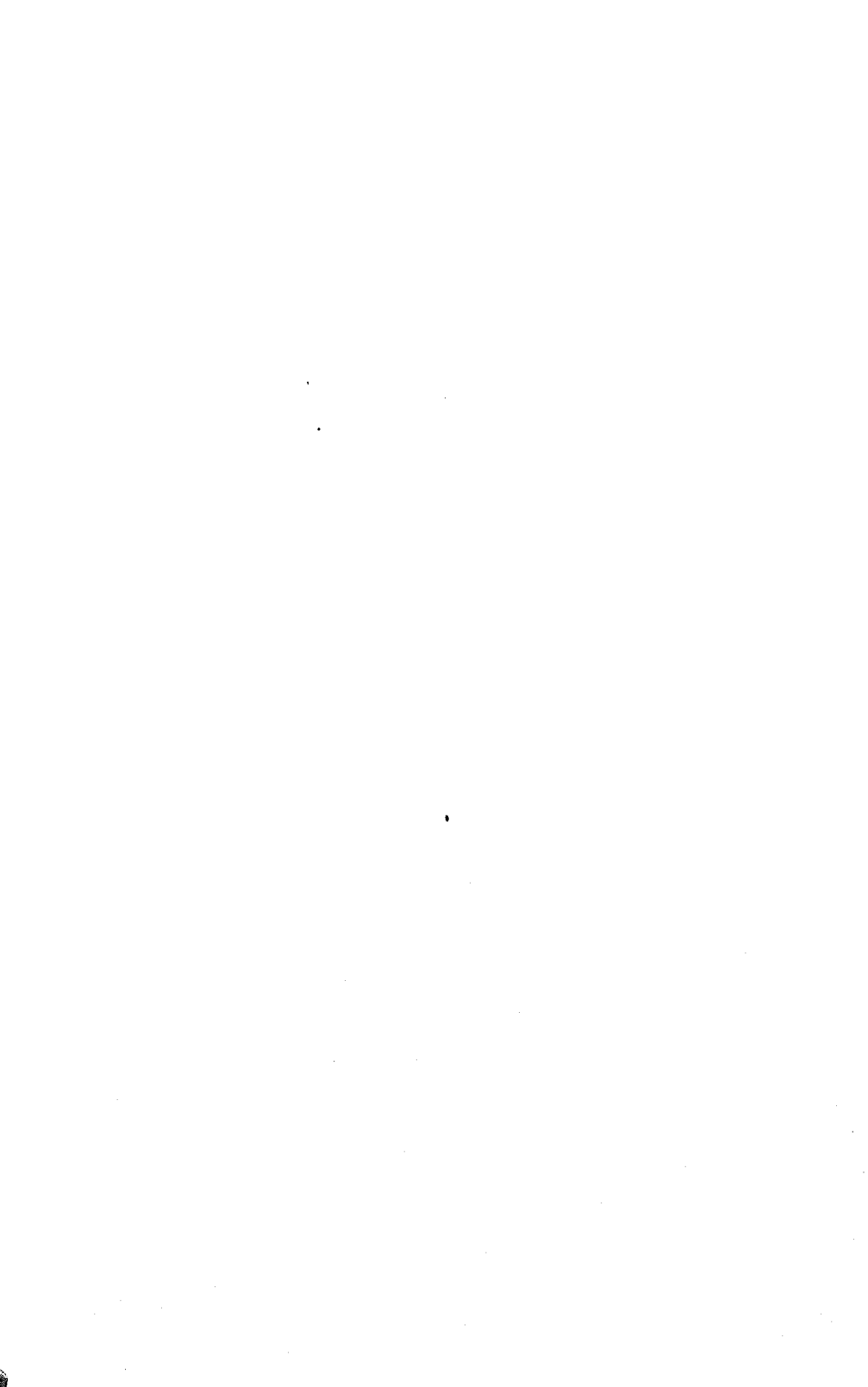
- 11 *Ha azt akarod, hogy az fejer caposta plantad jo legyen, ezt czeleködgyed.* Nagy hetben, mikoron az földet megh asod avagy megh capalod, minek előtte el vetned, szitaly hamvat az megh kapalt földre, vesd el, boronald el, es annak utannais szitaly <fely> fellyül rea hamvat, es sem balha, sem hernyo megh nem eszi. Probatum.
- 12 *<Ve> Aszszony ember ver folyasa ellen.* Az czerfanak az hejat, mely belső har-tyajanak mondatik, föld megh fejer borban kenyer hey alatt, es azt igya, megh gyógyul. Probatum.
- 13 *Ez ilyen aszszont az verfolyas utan czoklas szokta követni.* Azert vegy fekete üröm gyökeret, kemeny gyökeret avagy levelet, es az fejer ürömnek levelet törd egyben es mezben föld megh, ad megh innya, megh gyógyul. Probatum.
- 14 *Gelesztat ki üz.* Az uaradcz levelet föld megh borban avagy teyben, ad innya, a galisztat ki uzi. Probalt dologh.
- 15 *Oltvart megh gyógyt.* Megh szűrt fenyő viaszt, oh haját, vaját, kenesöt, <tim-sot> crispant, galics követ, szerecsen diót főz egyben erőssen, es vele kenyed, megh gyógyul. Probatum.
- 16 *Verul nincs job.* Lorom, azaz edes lapu. Mint tiszta buza lisztet, mezet, tem-sot, az loromnak az maghvat megh szitalni, oszve timporalni, porcsint, de ugy, hogy az lorommat az tuznel megh kel szutni mind korostul, az maghvat ki kel szepezen veni, megh kel szitalni, oszve kel ez ot felet habarni, de ugy kel osztan fanyasot [!] neki csinálni, lapossan faragolni, rea kel osztan az tesztajat hayto-gatni, az tuznel szepezen megh kel szutni, de csernaval kel rea tekerni, szurun, hogy ki ne szakagyon.
- 17 *Ver basrul.* Az porczint föld megh <vizben> mizben, [. .] ostan megh ismet az tört timszoval tolcze megh az ködöket <tol> az mizben tör porczinnal kosse be mind az egisz hassat.
- 18 *Az nyilallasrul.* Tyuk mony fejereben habard bele az görögh szappant s iget borban es egy potur ara temejent, azokat tymporad oszve, s közd az nyilallasra, utraque sut probata.
- 19 *Sajfajaszrul valo orvossagh.* Borsot, crispant <tis>, timsot mizben együtt ka-varni kell, de többnek kell a borsnak lenni, s ved a szadban, tarcz rajta, s pokd ki az utan, hogy szokaign rajta tartod, megh gyógyul, ha a fajos szajjad rajta tartod. Probalt dologh igazan.
- 20 *Ptbrücsök ellen valo orvossagh, kinek füleben bujik.* Hal epejet, gaczi [?] epe-jet, lud epejet csinald eget borban, eczetben (boczasd orraban, füleben civen), kilencz szem borszott, fogh hagymatis annyit. Igaz probalt dologh.
- 21 *Korszagb ellen valo orvossagh.* Harszfa viragh vizet vegy, tölcz egy palaczk-ban, ismet kerti rutat, egy uy földön tüznel aszald megh, s törd megh jól, ugy hogy porrá legyen. Megh törven ted az palaczkban, avagy üvegben a megh tört aszszu rutat, zavard megh, ad innya, es az orra lyukaiban tegy nyers rutat, ezt probald haromszor vagy tobször, el hadgya. Probalt dologh nyilván.
- 22 *Vini foetidi et corrupti emendatio.* Vinum foetidum et corruptum emendatur, si pro vasis magnitudine justa portio mundi tritici ex sacco in eo suspendatur, et exinde retrahatur. Quae quicquid erit foetoris ad se alliciet, ac ita vinum syncerum et clarum reduct Author Mezaldus. Probatum.*
- 23 *Vinum citissime veritur in acetum.* Si statim velis vinum convertere in ace-tum, projice in illud sal cum pipere et fermento sub acido confusum et id celer-ime praestabit.*

- 24 Si properantius perfici velis, laterem aut calybis partem ignitam semel atque iterum in vas demerge, aut raphani radices vel imatura alespila, corna plora et prunula. Idem praestabit Caryophilata Mezeldus.*
- 25 *Ut vinum palato arrideat.* Vinum palato arridebit et cum odore, colore placebit, si malum medicum, sive Cytrium, Caryophilas nude in compunctam [et ar] ita in dolio suspendatur, ne vino attingat. Sic nullum saporem vapidum aut mucidum contrahit. Mezaldus.
- 26 *Gyomor dagadasrul.* Az bor üromnek viragat szed megh, bor szeprűben gyömberezd megh, vess mizet bele, kend megh a gyomrat mizzel, közd rea, had legyen rajta harmad napigh. Probatum.
- 27 *Follyo orbanczrul.* Len magott törd megh egy rez mosarban, az listit keverd fa olajban, kend ruhara, közd rea.
- 28 *Item.* Tejfelben keverd jo fele szafranyban (közd) kennyed tolluval. Probata sunt. etc. etc.
- 29 *Si infanti dormienti paris [!] longitudinis.* Cucurbita vel etiam cucumis in lectulo adiungatur et febricitaverit, mox a febris liber erit. Semen (...) cucurbitae urinae acrimoniam contemperat et eandem mediocriter provocat.*
- 30 *Raphani radícula tusa Lunosis imposita prodest, sigillata tollit et contra viperarum morsus auxiliatur.**
- 31 *Cardus benedictusnak hasznai.* Dicitur alias Atractylis. Calefaciens et resiccans [...] secundo et simul expurgans ac aperiens. Venenis omnibus resistit et pestilentibus morbis auxiliatur si tempestive propinatur. Curat et quartanas ac inveteratas et diuturnas alias febres. Viscera, hepar ac ventrem [...] ab obstructionibus liberat, ventriculo quembilis infestat, confert eiusque dolores praesertim vitio ventriculi supervenientes sepius, ventris lumbricos interemit ac expellit, tormina sedat, sudores movet, urinam cit restriticis ac calculosis prodest Lenum ac laterum dolores mitigat.*
- 32 *Csengű fü olajt így csinald.* Ved a' csengőfunek tetejen valo viragat, es gyenge levelet, mikor erni akar, vagy harom markot, vagy kettőt, az mennyit akars csinálni. Vessd a' csengő füvet, szagos jo borban kettős fazekben, saját be dugvan, erossen fozd megh, egy vas fazekben tolcz vizet, egy mazos korsoban vagy peleh fazekben, vagy szelenczeben ted bele az csengő füvet, dugd be a' szajat vagy kovet tegy rea, hogy fel ne vesse az viz. Lassu szennel forrald fel, de először harmad napigh asztasd az borban az csengő füvet, hogy megh fozod, faczard ki, ves uy csengő füvet bele megh annyit, az mint először, aztasd ismet azon borban harmad napigh. Föld megh kettős fazekben es szaporicz megh az harmadik forrasaban az bort, azt az harmad fozest így miveld: tölcz uy csengő viragot bele, ha bortis szaporicz az utan, ves harom dragmanyi terpentinat, az az 18 magyar nyomoni szep terpentinat, ves fa olajt, righi ti[. ?]at hat unciat, fel meszellyel, mint harom tyukmon hej(jal)ban mennyi ferne, ves törött safrant bele negy penz nyomonit, fozd megh együtt kettos fazekben, elly vele. Haszna: Jo korszagot vele kenni, emesztetlenseget, hidegh gyomrot gyógyit, agyeknak, hojaghnak, köldoknek fajasat lagyittyia, vizeletet indit, ha kenik vele.
- 33 *Ruta olajj.* Az rutat meteld megh, tord megh, vessd egy peleh szelenczeben, tolcz fa olajt rea, egy vas fazekben tegy vizet, ted ebben az szelencze rutat, be fed egy küvel nyomtasd az vas fazek vizben az szelenczet, lassu szennel föld, hogy fel for, faczard ki, ves uy rutat ezen olajban, ismet ezt haromszor miveld, faczard ki az rutat, tolcz üvegben vagy peleh palaczokban, ted a' napra, elly vele. Haszna. Igen jo vele colicat, haszfajast, tekerő csömört, inak szaka-

dasatt, le esett kezeit megh gyógyít, aszszonny ember hasatt kend, a' ki szült,
a' matrajat megh gyógyította.

Jo cristellt ebbul csinálni, fozd megh a' silva leben a' figet, szekfüvet, lu heret,
ezt faczard ki, tölcz ruta olajt bele, az christelben ad fel neki hatul.

Majoranna olajt így csinald . . . *

Utószó

A szegedi *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmainak történetéhez* című sorozat jelen kötetével azt a hagyományt kívántuk folytatni amelynek célja visszavonult vagy már nem élő kutatók gyűjtésének megmentése, több évtizedes fáradságos munkájának hozzáférhetővé tétele. Herepei Jánost, Jenei Ferencet, Veress Endrét és Iványi Bélát követően ezúttal báró Radvánszky Béla hagyatékának egy töredékéből kísérlünk meg a magyar szellemi örökség fontos részét képező területről, a népi orvoslás tudományából egy töredéket közreadni.

Radvánszky Bélának e század elején tervezett kiadásra szánt gyűjtése (ill. kiadás-tervezete) közel egy évszázadig porosodott érintetlenül a Magyar Országos Levéltárban (OL, P 566. Radvánszky család sajkókazai lt., 97. cs. XIV. cs.), míg Jankovics József rá nem bukkant kutatásai során, s fel nem hívta e sorozat szerkesztőjének, s e kötet sajtó alá rendezőinek figyelmét eme elfeledett becses gyűjteményre. Az utószóban elsősorban a kiadás körülményeiről, céljáról, a kötet felépítéséről, a kiadási elvekről szeretnénk röviden szólni, hiszen nem lehetett célunk az itt publikált orvoslókönyvek értékelése, helyük kijelölése az orvostörténeti irodalomban, egymáshoz való viszonyuk részletes elemzése.

Először néhány szót a Radvánszky-féle tervezetről. Az Országos Levéltár Radvánszky család levéltára hagyatékban a *Régi magyar orvosságos könyvek másolatai* című kötegen a feljegyzések között találunk egy lapot TARTALOMTERVEZET megjelöléssel, az alábbi sorokkal: „Régi magyar orvosságos könyvek vagy Házi patika könyveknél a bevezetés csak a kéziratok leírására, kormeghatározására, ha írójuk ismeretes, azokról adatokra szorítkozik, azután indokolva, miért szükséges ezeket kiadni. – A nyomtatással egyidejűleg megírni külön: Házi gyógyítás és babona a XVI. és XVII. században.” Egy másik lapon: Házi Történelmünk Emlékei

Közli

Br Radvánszky Béla

(Harmadik Osztály
Leltárak és Hagyomány jegyzékek)

Negyedik Osztály

(Házi Orvosságos és
könyvek)

Régi magyar Orvosságos könyvek
Részletes Tartalomtervezet

Ez utóbbi tervezetnek nyoma sincs. Egy elkezdett tartalomtervezetet, illetve sorrendet találunk az egyik lapon, részletes ismertetés azonban nem szerepel a feljegyzések között.

Ez: IV. Osztály.

1. Házi Orvskönyv XVI. századból (146 fol. lap)
2. Lóorvskönyv XVI. századból (5 fol. lap.)
3. Lóorvskönyv írta Máriássy János 1614. (34 fol. lap)
4. Lóorvskönyv írta Révay István (47 fol. lap)
5. Néhány ráolvasás.

Hogy pontosan hogyan kívánta ezt a kötetet felépíteni, nem dönthető el. Megfigyelhetünk olyan törekvést is, mintha a lóorvskönyveket külön fejezetbe szánta volna, s még számtalan szórványreceptet is összegyűjtött. A feljegyzések között rábukkanunk még különböző orvskönyvek címére is. Hogy ezek közül tervezett-e még másokat is az itt szerepelteken kívül közzétenni, nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy a Radvánszky Béla által leírt vagy leíratott kéziratokon nem mindenütt találjuk az összeolvasás tényét jelző szignatúrát. Már az összeolvasó munka is abbamaradt, mint ahogy a bevezetés sem készült el, és a tervezet is csak tervezet maradt. Hogy a majdnem kész kötetterv miért maradt kéziratban, nem tudhatjuk. Minden bizonnyal Radvánszky halála (1906) hiúsította meg e munka megjelenését, hiszen a kötettervezet egyes fejezetein 1905-ös összeolvasási dátum is látható. Mint ahogy nem tudhatjuk azt sem, hogy Radvánszky hű segítője, R. Kiss István, aki a kiadástervezetről hírt ad (ItK, 1903. 85.), s részt vett az átiró, illetve összeolvasó munkálatokban, a későbbiekben miért nem folytatta mestere munkáját.

Radvánszky Béla több évtizedes kutató-, gyűjtő- és kiadói munkájának fontos része e tervezet. Szorosan beletartozik a *Magyar családélet és háztartás a XVI-XVII. században* című kötetek családjába. Kultúrtörténeti, orvos- és gyógyszer-történeti szempontból is egyedülálló volt e vállalkozása, hiszen ilyen nagyszabású törekvésekre nem igen találunk példát az elmúlt évtizedekből. Közel húsz önálló, illetve valamely Herbariumhoz kötött, hozzátoldott receptgyűjteményt szedett össze. Talán azért is hangsúlyoznunk kell Radvánszky Béla válogatásának fontosságát, mert ezek a kéziratok orvoslókönyvek nem tudós szakkönyvek a szó szoros értelmében. Többségük másolat (az egyéni alkotást sem zárva ki), hiszen olyan könyvek is szerepelnek e gyűjteményben, amelyek láthatóan több helyről másoltattak, állíttattak össze, s több év vagy évtized munkáját, keze nyomát viselik, örökölték meg. A másolatok zömmel XVII. századiak.

Az orvoslókönyvek leírása nem mind Radvánszky Bélától származik, az összeolvasás, jegyzetelés az ő keze nyomát őrzi. Az összeolvasás dátumát, ahol ez megtörtént, mindenütt megtaláljuk. A legelső 1888-ból, a legutolsó 1905-ből való, a legtöbb a kilencszázas évek első éveiből. A kéziratban felfigyelhetünk Radvánszky néhány utasítására, amelyeket a majdani nyomdásznak szánt, így például a Lóorvskönyv a XVI. századból című fejezet előtt a következő utasítást olvashatjuk: Tájékoztatásul az itteni kéziratból egy (lap) egészen beírott lap körülbelül egy nyomtatott lapot ad ritkított garmond ant. betűvel, olyan alakban, mint *Magyar családélet és háztartás* című munkám.

Kérdezhetnénk, miért nem a Radvánszky által tervezett címek egyikét (Régi magyar orvosságos könyvek vagy Házi patika könyvek) választottuk kötetünk címéül. Úgy gondoltuk, találóbbr és szemléletesebb, ha a kötet közel egyötödét kitevő egyik „könyv” címét emeljük ki. (E kiemelés közvetve Radvánszkytól ered.) Az alcím pedig többé-kevésbé magában foglalja Radvánszky Béla címtervezetét. „Könyv” értelemben itt és a továbbiakban az egyes orvoslókönyvek értendő, amelyekből kötetünk tizenhat különböző kéztől származó kéziratot tartalmaz.

Hogy Radvánszky miért éppen ezeket az orvosságos könyveket választotta, ma már kideríthetetlen. Mai szemmel nézve talán nem lenne mindegyik közlésre érde-

mes, nagyon kevés – különösen betűhív – szövegkiadás áll a kutatók rendelkezésére. Az ilyen típusú könyvek kiadása még csak meg sem közelíti a régi magyar szakácskönyvek kiadási divatját, holott nem kevésbé értékesek, holott kultúránk fontos része, hozzátartozott – mint ahogy ma is hozzátartozik – mindennapi életünkhöz. Egy nép kultúrájának, kulturáltságának, fejlettségi fokának hű tükörképe és mutatója a test, a lélek egészségének megőrzése és ápolása, a természethez (növények, állatok, természetfeletti erők), környezetéhez való viszonya.

Megtartottuk a Radvánszky-féle kiadástervezetet, nem akarván egyik vagy másik „könyvet” (ha kevésbé értékes is) önkényesen félretenni, tiszteltben tartván Radvánszky elképzelését. S talán éppen azért, mert az itt közölt könyvek színvonalra hűlámzó, jellemző képet alkothatunk, hű kereszttmetszetet kaphatunk a XVII. századi házi orvoslásról, az akkori idők mindennapi gyógy módjairól. Hiszen a szegényeknek szánt receptektől kezdve akadnak a lajstromban fejedelemasszonyoknak, nemesasszonyoknak leírt, összeállított receptúrák, sőt könyvek is szép számmal.

A kéziratok, hangsúlyoznunk kell, nem az egyetemet járt orvosdoktorok munkái, bár iskolázott, latinos műveltségű szerzőket találunk köztük (ez a nyelvezetben, a receptek színvonalában is jól megfigyelhető, nyomon követhető), mint ahogy primitívebb nyelvezettel és írásképpel is találkozunk. A könyvek többsége tehát – bár egyes receptjeik humanista hagyományokon is alapulhatnak – leginkább a házi mindenekönyvek kategóriájába tartozik.

Az egyes recepteskönyvek felépítése is eltérő. Zömmel orvosságos recepteket tartalmaznak, bár tisztán orvosságos könyv nincs közöttük, ha nem is rendszerezetten, itt-ott rábukkanunk az állattartás és növénytermesztés, kertészeti ismeretek mellett kozmetikai, fodrászati és egyéb szépségápolási javallatokra is. A könyvek típusukat tekintve is többfélék. ABC-be rendezettek, rendezetlenek, fejezetekre bontottak, tartalommutatóval ellátottak, s anélküliek. Vannak főként emberorvosló, s főként állatorvosló (főleg lovakról szóló) könyvek. De az embert gyógyító receptek között is előfordulnak elsősorban állatgyógyászati, kertészeti és más „vények”.

A receptek vagy javallatok a gyógyítás mellett felölelik a háztartás, valamint a ház körüli munkák szinte valamennyi területét. Évszázados tapasztalatok halmozódtak fel bennük, öröklődtek, hagyományozódtak nemzedékről nemzedékre. Olvashatunk mezőgazdasági, kertészeti tanácsokat, mikor, melyik évszakban, sőt napszakban érdemes valamit elvetni, hogy bőven teremjen. Ezek a tanácsok gyakran csillagászati megfigyeléseken is alapulnak; s az akkori gazdaemberek természetési, metszési, állattenyésztési, fagy és mindenféle kártevők elleni hasznos útmutatókkal is ellátták. De nem hiányoznak a háziasszonyoknak szóló befőzési tanácsok, a gyümölcsök téli tárolására vonatkozó megszívlelendő utasítások, mint ahogy nem maradhatnak ki a vadászembereknek-katonáknak fegyverük karbantartását, a méhészeknek méheik helyes gondozását javalló ajánlások, de a borázkodókat is ellátják ezek a receptek néhány hasznos tudnivalóval, hogyan ne ecetesedjék meg a bor, hogyan lehet a hordót tisztán tartani, a bort festeni, ha nem eléggé vörös színű, hogyan hasznosítható a borseprő stb. (Gyakori gyógyászati alapanyag volt!) Egyéb praktikus tanácsok, mint például a tintakészítés, bolhaűzés és mindenféle csodás szerek sem hiányoznak. Nem szabad megelégednünk az akkori kor egyik legbecsesebb állatának, a lovaknak orvoslásáról sem. Az emberorvosló receptek mellett ezek foglalják el a gyógyításban a legfontosabb helyet.

Figyelemre méltó az a szemléletmód, amit az egyes kéziratokban a népnek a babonához (mert nem kevés azoknak a recepteknek a száma, amelyek kizárólag babonás elemeket, ráolvasásokat tartalmaznak), növényekhez, állatokhoz, a természethez való viszonyában láthatunk. A pogány elemekből álló, babonás ráolvasástól, hiedel-

meztől kezdve a tudományos jellegű, klasszikus szerzőktől eredő (Galenus, Plinius, Avicenna, Dioszkoridesz, Magnus Albertus stb.), középkori közvetítéssel átvett tudásanyagot őrző receptekig széles a skála. Igaz, például Vesalius, Paracelsus nevét hiába keressük. Tisztán herbáriumos könyv sem szerepel ebben a válogatásban, bár egyes növényeket itt-ott botanikai pontossággal írnak le.

Az e könyvekben szereplő növények közül természetesen sok a hatástalan, sőt olykor mérgező is, ugyanakkor sokuk ma is elismert gyógyászati alapanyag. Egyes növények gyógyító hatása mélyen az emberi tudatba ivódott több évszázados megfigyelésen és tapasztaláson nyugodott.

E receptek kipróbálását magától értetődően nem javasoljuk (annak ellenére, hogy egyesek ma is élnek a népi gyógyászatban), olvastukkor gyakran beleborzongunk, hogy a gyógyítás címszava alatt az akkori emberek milyen „pirulákat” nyeltek le, milyen kínokat állhattak ki e különféle kenetként, írként, flastromként alkalmazott gyógyszerektől. A lógyógyászati tanácsok is olykor inkább kínzásnak, semmint gyógyításnak tűnnek. Holott ezek a sokat próbált orvosságok (egyesek szentül állítják, hogy sokan meggyógyultak tőle) akkor modernnek tűnhettek, s évszázados tapasztalatokon alapulóknak számítottak, még ha minden bizonnyal sokszor többet árthattak, mint használhattak. Bár lehetséges, hogy a beteg mindennek ellenére meggyógyult, vagy, akár csak ma, a gyógyszerbevitel tudata is segítőleg hathatott.

Az Országos Levéltárban őrzött Radvánszky-féle átirat nem betűhív, a század-
eleji helyesírás szerinti az átirás. Az Adattár szövegkiadásainak hagyományához híven a betűhívség mellett döntöttünk. A szöveghűség megtartásához fel kellett kutatnunk az eredeti kéziratokat, ami olykor közel sem volt könnyű feladat, hiszen a jelzetek részben megváltoztak, néhány kézirat máshová került, mint amit Radvánszky forrásként megjelölt. Az azonosítás kivétel nélkül megtörtént. A könyvek nagy része ismert, de kiadatlan, vagy csak szemelvényeket közöltek belőlük. Egy kéziratot nem sikerült megtalálnunk, ez (I könyv) Apafi Anna orvosságos könyve, amely minden valószínűség szerint a II. világháborúban megsemmisült. (Feltehetően azon a szerelvényen volt, melyen Herepei János próbált megmenteni kéziratokat, de a vonatot bombatalálat érte.) Esetleg még abban reménykedhetünk, hogy a könyvecske lappang valahol. A másik könyv, mely Becskereki Váradi Szabó György munkája (K könyv), határainkon kívül van, és jelenleg hozzáférhetetlen. E két kézirat esetében a Radvánszky-féle olvasatot adjuk, a központosítást és a közékezést modernizálva csupán.

E kötet három részre tagolódik. Az I. rész azokat a „könyveket” tartalmazza, amelyek keletkezését, illetve másolási időpontját a bennük előforduló évszámok alapján pontosabban behatárolhattuk. A II. részbe azokat soroltuk, amelyek pontosan nem datálhatók. Az utolsó (P) könyv, amely több kéz írása, a XVIII. század második feléből is tartalmaz recepteket, azonban mi is csak azokat közöljük itt, amelyeket Radvánszky Béla kiadni szánt. A III. részben jegyzetek, szögműtató szerepelnek. A jegyzetek a legszükségesebb információkat tartalmazzák: a lelőhelyet, az esetleges szövegközlést (a részletes irodalom megadásától helyszűke miatt el kellett tekintenünk), a latin nyelvű receptek fordítását.

A jegyzeteknél a betűjel melletti szám az oldalszámot jelöli, a második szám pedig a receptszámot.

Az egyes könyveket betűjellel láttuk el (A-tól P-ig), s a használhatóság megkönnyítésére a recepteket beszámoztuk, megkíséreltük „vényekre” bontani. Minden könyvnek önálló számozása van. Egy receptnek tekintettünk egy betegségre vonatkozó minden egyes eljárást. Mivel a receptek jellege rendkívüli módon eltérő, nem mindenütt sikerült következetesen egységes szempont szerint a receptre tagolás. Ez

különösen abban az esetben volt nehéz, amikor az eredeti kézirat nem állt rendelkezésünkre.

A tárgymutatóban minden lényeges szót feltüntettünk. A mutató az egyes könyvek tárgyszóit tartalmazza. Tárgyszónak tekintettünk minden betegségnevet, eljárást, ezek alkotóelemeit, növény-, anyag- és állatneveket, a receptek összetevőit, mértékegységeket. A tárgyszók előfordulását receptenként tüntettük fel, nem oldalanként. Például a B15. jelenti a B könyv 15. receptjét. A visszakeresés megkönnyítésére az egyes könyvek betűjele fejlécként minden oldalon szerepel. Néhány esetben, ahol hosszabb szövegrészlet, bevezető fordul elő, amely nem tartalmaz receptet, a betűjel mellett az oldalszámot adtuk meg, például 1296. p. Az igéket fölvevük ugyan a mutatóba, azonban (hacsak nem betegséget jelöltek), sajnos, terjedelmi okok miatt le kellett mondanunk a receptszámok feltüntetéséről, holott adatbankunkban ez is megvan. Az igék alapalakját szerepeltetjük, zárójelben feltüntetve az igekötős változatokat. Ha egy igealak több jelentésben fordult elő, az eltérő jelentéseket megadtuk, ugyanígy az igék régies alakjánál.

A növényneveket, betegségneveket tudatosan nem azonosítottuk a maiak, hiszen ez az orvostörténészek feladata. A mutatót adatbanknak, kézikönyvnek (kézirat gyanánt) szántuk, amely megkönnyíti a kutatást. Legtöbbször a szavak eltorzított alakját is meghagytuk, nem kísérelve meg a helyesbítést, s gyakran a hasonló alakokat nem vontuk össze egy címszó alá, mert tévedésekhez vezetett volna. Bizonyos szavaknál még a szöveggörnyezetből sem volt mindig kideríthető, a szónak mely jelentése értendő az adott esetben, így például gondot okozott a bors és borsó, szegfű és székfű, vagy a méz és mész stb. alakok elkülönítése. A jelzős szerkezetek, illetve kifejezések, szókapcsolatok az alapalaknál keresendők. Például a különböző mályvafajtákat a mályva címszó alatt találjuk, ugyanígy a belőlük készült gyógyszeralapanyagokat is, pl. mályva vize, olaja stb.; s itt keresendők az egyes növények részei is, tehát pl. mályva levele, szára stb. A jelzős szerkezeteket hátravetve, vesszővel különítettük el. Ugyanez vonatkozik az állatnevek, állatok betegsége, s testrészeik nevére is. Például a varasbéka, zöld béka, béka tojása, béka epéje, aszú béka stb. a béka címszó alatt keresendők. Akárcsak a különféle borfajták (fehér, meleg, mézes, savanyú, vörös stb.) a bor címszó alatt stb. Az egyes szavaknál ()-ben tüntettük fel a leggyakrabban előforduló alakváltozatokat, ' ' között a mi magyarázatunk szerepel. (?) vagy 'P' bizonytalan olvasatot vagy értelmezést jelent. A mutatóban előforduló rövidítések: átv. = átvitt értelemben, fn = főnév, i = ige, konkr. = konkrét értelemben, me = mérték, mennyiség, tr = testrész.

Szerettünk volna két részletes receptcímjegyzéket (egyet sorrendben, egyet ábécérendben) a kötethez csatolni, ugyancsak terjedelmi okok miatt nem tehattuk.

A szövegeket *betűhíven közöljük*, a ma már nem használatos, s nyomdatechnikailag amúgy is kivitelezhetetlen betűket írtuk át mai alakjukra. Így ő = ö, ű = ü, ű = ü, ű = ü. Ha a w v-értékű, megtartottuk, u és ü hangértékben átírtuk; y = ii, vagy ij; β = sz, . . . ρ = s, 3 = z, s nem jelöltük a latin szavak magánhangzóinak hosszúságjeleit. Az ő, ü betűk az RMKT kiadási szabályait követve rövidék, mivel hosszúságjelük nem eldönthető. Nem avatkoztunk bele a szöveg autonómiájába, az egybe- és különírás terén is megtartottuk az eredeti írásmódot. Egyedül a központozást próbáltuk a maihoz közelíteni valamint a kis- és nagybetűk írását. A rövidítéseket jelöletlenül feloldottuk, s átírtuk a mértékegységek régies jelölését mai számalakjukra. A szövegben előforduló zárójelek és egyéb jelölések a következők: () a szerzők saját zárójele; < > = áthúzott szövegrész; < . . . ? > = olvashatatlan törlés; [?] = bizonytalan olvasat; [!] = így!; . . . = sérült vagy hiányzó szövegrész; * = az adott recepthez jegyzet tartozik,

Még egyszer hangsúlyoznánk, nem tekintettük az utószó feladatának az egyes kéziratok részletes bemutatását, értékelő tanulmány írását. A több mint 7000 receptet tartalmazó kötetet adatbázisnak szánjuk, mert úgy gondoljuk, fontos ismereteket nyújtanak nemcsak a szűkebb szakma: az orvos- és gyógyszer-történet, botanika, néprajz, életmódvizsgálat, kultúrtörténet, nyelvtörténet-kutatók számára, hanem a régi gyógyászat iránt érdeklődőknek is hasznos, tanulságos, sőt olykor szórakoztató olvasmányt nyújtanak ezek a réges-régi orvosságos receptek. Kultúránk, régi magyar szellemi örökségünk egy dokumentumtípusát, eddig elhanyagolt emlékét szeretnénk itt közkinccsé tenni.

Itt szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik segítségünkre voltak e kötet megvalósításában, megjelentetésében. Mindenekelőtt a szegedi József Attila Tudományegyetem I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének és Keserű Bálintnak a szerkesztéshez, az MTA Irodalomtudományi Intézetének és a Medicina Kiadónak a megjelentetéshez nyújtott segítségért; s azoknak, akik hasznos tanácsaikkal és észrevételeikkel e vállalkozás fölött bábáskodtak, amelynek elindítója és türelmes irányítója Jankovics József volt, ki Grynaeus Tamással – akit szakmai tanácsaiért külön köszönet illet – egyetemben a kötet fáradságot nem kímélő lektora is volt egyúttal, és e munka patrónusa; Kőszeghy Péternek, aki a megjelentetés áldozatos mentora volt; s azoknak, akik a tárgymutató számítógépes feldolgozását végezték vagy abban oly sokat segítettek: elsősorban Gál Györgynek, valamint dr. phil. Heinz Christennek (Basel) és Kokas Károlynak.

H. G.

Jegyzetek

A

Lelőbely: Bp. EK. RMK I/2. 16. Méliusz Péter Herbáriumához kötött lapok (Kölozsvár, 1598). Néhány levél hiányzik. Szövege magyar, latin. Sok helyütt szakadozott. Latin szövege gyakran hibás. A XVI. század végén, a XVII. század elején keletkezhetett. A Herbárium első lapjain is vannak szórványreceptek. Valószínűleg másolat. Több kéz írása.

A12. 1. Radvánszky Béla másolatában egy levélnyi szövegrész szerepel, mely ma hiányzik: *Invento novo orbe ab Hispanis, novusque. [...] regionis eos pervasit, incolis tam familiaris [...] est scabies, qui ex contagione verum ad [...] Ab his bello Neapolitano ad Gallos [...] vulgo dicitur, aetatur monumentum occup [...] Gallis mirabile celeritate regni Neapolitani, [...] cum tyrannidem suam crudelissima in miserat [...] exercebat eo vehementius, quod morbe incognito [...] conveniens adhibere medici ignorarent. Hispanus [...] eodem malo inflectus, dignus profecto, cuius nomen litte [rarum] monumentis consecratum esset. E morbi Natali loco [...] quoque remedium petendum ingeniose collegit. Eo quod naturam non novercum, sed pientissimam matrem singulis malis efficacissimam antidote praeferre a philosophis andivissent. In Americam ergo navigans et morbi curationem obtinuit et remedium [...]e ligno Guauaco nostris hominibus commonstravit.*

Eximia est virtus praestare silentia rebus.

At contra gravis est culpa latenda bonis.

Eximia est virtus praestare silentia rebus.

Quos credis fides, hos cave, tutus eras.

Pudicitia in signis imperiosas facit matronas si totam domum ei commiseris servientum erit illi. Si quid [...] tus arbitrio reservaveris, fidem sese adhibere non [...] nec cum amicis tuto poteris conversari Alterius amicorum odium sui suspicatur.

Fidere non nimium iubet amata inventus.

Virginibus pulchris foenicueoque choro.

Verba puellarum foliis leviora feruntur.

Optima iura novit fallere si qua virum est, Hoc doceo male preceptor delusus ab illis, Dum mihi vix foelix, dumque diebus [...]

A12. 2. A Doboka vármegyei Manik Izbégi János és Komjáti Gáspár próbálta ki, és találta hatásosnak.

A12. 6. Eddig Radvánszky olvasatát adjuk.

A13. 8. Más kézzel.

A13. 9. Ismét az előző kéz; sérült lapszél.

A14. 15. Keserű uborkának nevezik a földi tököt, a legkeserűbb fűfajtát, ami ha-

sonló a zsázsához. Hints sőt rá, és kösd a veséjére a köldök alatt, így megindítja a vizeletét annak, akinek megállt.

- A14. 18. Daganat ellen. Emberi ürülék megégetve és porrá törve, ezenkívül ugyanannyi törött bors. Ezeket összekeverve a daganatra kell tenni, többet ér minden gyógyszer.
- A14. 22. Keresd azt a füvet, melyet iszalagnak hívnak, és gyökerestül főzd meg, csinálj fürdőt belőle. Kétség nélkül meggyógyul, ugyanis sokszor próbált gyógyszer.
- A14. 24. Az aranyból is jobb, nagyon próbált. Gyűjtsd az ökörfarkkű virágát, mikor sok van belőle, és tölts meg vele néhány üvegedényt. Tölts meg egy teknőt homokkal, tedd ki a napfényre, hogy megmelegedjen, tedd rá az üvegedényeket (de ugyan le kell fektetni az üveget), végül a nap melegétől vízzé és olajjá válik. Ezt az anyagot kell az inára kenni. Igen próbált.
- A14. 27. Szemfájásra. Ürmöt nyersen törj össze egy mozsárban, hogy leve legyen, és ezzel a lével keverj össze egy tojásfehérjét, hintsd meg annyi sóval, amennyire szükség van, mikor a tojást enni szoktad. Tedd szősz csepűre, és két vászon között kösd a szemére. Meggyógyul.
- A14. 28. Szemfájásra lónak. Cseppents a ló szemébe vérehulló fű levét kétszer, háromszor vagy négyszer. Hasonlóképpen petrezselyem gyökeret tojásfehérjével kösd a szemére. Próbált.
- A14. 30. Szemfájásra. Sebfű gyökerét forrald vízben 3 óráig, ebből a vízből tégy a szemébe, vagy összetört levelét tedd a homlokára. Elmúlik a szemfájás.
- A14. 31. Szem tisztítására. Vérállató füvet tégy fehér borba, forrald el kétharmad részét, tedd lépes mézbe, és ismét forrald fel. Ezzel kend a szemedet késő este, mikor aludni mész.
- A14. 32. Véres szemre. Ürmöt levét, olyan asszony tejét, aki fiút szoptat, és rózsavizet keverj össze, flastromként tedd a fájó szemre. Meggyógyul.
- A15. 33. Könnyező szemre. Sebfüvet és kömény gyökerét főzd meg vízben. Visszatartja a könnyezést, ha ezzel mossák a szemet.
- A15. 34. Szemfájásra. A petrezselyem megmosott levelét tedd fehér borba és vízbe, és tedd a vak szemre.
- A15. 35. Fehér ürmet törj össze tojásfehérjével és grispánnal, csepegtesd a szemébe. Meggyógyul.
- A15. 36. Cseresznyelevelét törj össze és tedd a vakszemre.
- A15. 37. Lencsepüt főzd két óráig erős ecetben, vedd ki, törd össze, sózd meg jól és tedd a vakszemre. Ha többször így cselekszel, meggyógyul.
- A15. 38. Végy szaporafű vizet, rózsavízzel összekevert timsót, szűrd jól át ezeket tiszta posztón. Homlokát, halántékát, feje tetejét, szeme külsejét nedvesítsd meg az átitatott posztóval. A jól megnedvesített posztódarabot tedd 3 éjszakára a szemére. Meggyógyul.
- A15. 39. Véres szemre. Kőményfa mohát tedd meleg vízbe, tartsd a kezeid között, és szíjak között kösd a szemére kétszer vagy háromszor. Meggyógyul.
- A15. 40. Szaporafű levelét és tojásfehérjét jól keverd össze, ezután tedd a szemére. Elmúlik a véresség.
- A15. 41. Mindenféle szemfájásra. Kömény, ruta, ökörnyelvfű, szaporafű, vérehullófű, pimpó, vadkömény [?] gyökerét tedd vörös rózsza gyöker ecetébe, boglárka és majoranna és összetört sebfű levét. Ezeket tedd egybe, s második nap egy rossz lány vizeletébe. Ezt csöpögtesd egy lombikba, s az első folyadék úgy használ, mint az arany; a második mint az ezüst, a harmadik mint a természetes balzsam.
- A15. 42. A szem szűró fájdalma ellen. Végy friss sovány ökörhúst, vágd darabokra,

és tedd lehűtve a becsukott szemre. Elmúlik a szúró fájdalom. Ha pedig mindennapos lenne, gyakrabban cselekedj így.

- Ar15. 43. Szemfájdalma ellen. A borostyán bogyóját és gyömbért törj össze, és keverd össze egy kevés mézzel és tésztával. Nedvesítsd meg, és tedd a beteg lecsukott szemére. Kétszer vagy háromszor ismételd meg a kezelést és meggyógyul.
- Ar15. 44. Szemhéjon ha tetvek vannak. Friss, sózatlan disznózsírral itass át egy selyemdarabot és tedd a beteg orrára. Tartsd rajta egy óráig, s a tetvek átmennek a zsíros selyemre.
- Ar15. 45. Szem homályossága ellen. Ha valaki rókanyelvét visel a gyűrűjében vagy ingvállában, nem homályosodik el a szeme. (Plinius 28. könyv.)
- Ar15. 46. Ha a szempillák kihullanak. Kend meg nyúlshórral, kinő és nem hullik ki.
- Ar15. 47. Hályog ellen. A görögdinnyét takard be tésztával és süsd meg kemencében, majd préseld ki a levét, és ezt hidegen csepegtesd a szemébe. Ha gyakran megismételed a kezelést, meggyógyul. Ugyanez a lé, ha a beteg megissza, használ rást ellen is.
- Ar15. 48. Szent György és Pünkösöd napja között gyűjts új puszpángot, amelyet ezidőtájt találsz. Törd meg erősen, és tedd tiszta üvegbe. Ha nem tisztul le gyorsan, tedd egy másik üvegbe. Végül csöpögtesd a beteg szemébe. Ha 40 éves a hályog, akkor is meggyógyul.
- Ar15. 50. Ugyanez a hatása a csukapecének is.
- Ar16. 51. ...Ebszólót tölts meg ezzel az anyaggal, és kenyérben süsd meg. Mikor észreveszed, hogy kisült a kenyér, vess ki belőle. Az üvegben tiszta illatos folyadékot találsz; ha ebből reggel és este 4-5 cseppet cseppentesz a beteg szemébe, biztos, hogy meggyógyul. Próbált orvoság.
- Ar16. 53. Herék fájdalmának csillapítására. Székfüvet árpalisszittel főzz meg, csinálj flastromot és kösd rá.
- Ar16. 54. Főzd meg mézzel a csépelt örvényt. Meggyógyítja a herék legsúlyosabb fekélyét is.
- Ar16. 55. A só nélkül főtt borsót ha gyakran rákötik, meggyógyítja a herék dagadását.
- Ar16. 56. Végy szederfa szárított levelét, törd porrá, szórd a herékre. Ha gyakran így teszel, meggyógyul.
- Ar16. 57. Végy szurkot viasszal együtt, tűz fölött főzd össze. Csinálj flastromot belőle, és minél melegebben eltűrheti, tedd rá. Meggyógyul.
- Ar16. 58. Oltatlan meszet áztass olívaolajban. Csinálj flastromot belőle, tedd rá, meggyógyul.
- Ar16. 59. Vizeletet indít. A fehér mályvát megfőzve fehér borban vagy ecetben, igya reggel.
- Ar16. 60. Terjéket erős borban add inni.
- Ar16. 61. Fehér peszercét reggel főzz meg vízben, és a beteg igya meg, rögtön vizele nie kell. Egyébként kenyérhéj alatt kell főzni.
- Ar16. 62. Ugyanezt teszi a fehér borban megfőzött vérálató fű, és a vízben főzött kömény is.
- Ar16. 63. Főzd meg a szaporafüvet fehér borban kenyérhéj alatt, hogy ne gőzölögjön. Egye meg a beteg és meggyógyul.
- Ar16. 64. Az összetört szaporafű gyökerét ha borban vagy méhsörben megissza, megindítja a vizeletet; a homokot és követ kihajtja.
- Ar16. 65. Láz ellen. A szaporafüvet gyökerestül főzd meg borban kenyérhéj alatt, és igya meg a beteg.

- A16. 66. Ha a beteg a láz emelkedése előtt mustármagot eszik, megszűnik a hosszantartó láz.
- A16. 67. Negyednapi láz ellen. A csertrang fű levele hasonló a cserfáéhoz, de ha gyengén megfőzik borban, a megivása után rögtön használ.
- A16. 69. Süketség ellen. Hangyatojást törj össze juhbőrben [?], ezután tedd a fülébe. Dugd be a fület dióval, és feküdjön a másik fülén éjfélig. Ezután vegy ki a diót, és ítélje meg a gyógyszer hatását.
- A16. 72. Főzz mézet jó borban bikaepével együtt, majd tedd egy üvegbe. Mikor szükség lesz rá, egy kicsit melegítsd meg, és öntsd a fülébe.
- A17. 73. Fekete holló epéje a fülbe cseppentve megszünteti a süketséget.
- A17. 74. Fehér mákot törj össze, és az olaját csepegesd a fülbe.
- A17. 75. A vereshagymát metéld apró darabokra, tedd egy serpenyőbe, melyben vaj van. Addig süsd, míg fekete nem lesz a hagyma. Végül a langyos vajat tedd a fülbe éjszakára.
- A17. 76. A jól megszáritott safrányt kösd egy fonalra, tedd a fülbe éjszakára.
- A17. 77. Fülcsengés ellen. Ruta levét fiúgyermeket szoptató asszony tejével összekeverve csepegtessék a fülbe. Meggyógyul.
- A17. 78. Süketség ellen. Menyhál máját tedd egy nyers tojás héjába, tedd a tűzhöz. Mikor megsült, folyadékot találsz a tojáshéjban. Ezzel itass át egy posztódarabot, és tedd a fülbe.
- A17. 79. Kisfiú még meleg vizelete a fül váladékát kiszárítja, és gyorsan meggyógyítja.
- A17. 82. A tormát reszeld meg alaposan, majd tedd egy fazékba, hogy megmelegedjen, végül gyúrd össze. Kösd körül vele a fájó helyet és meggyógyul.
- A17. 83. A retket reszeld meg, mint a tormát, de ne melegítsd meg. A többit ugyanúgy csináld, mint a tormával.
- A17. 84. Zsályát, izsópot, petrezselymet, fokhagymát, mézet jól keverj össze, kösd rá és meggyógyul.
- A17. 87. Főtt kölest tégy ecetbe, és kösd a fájó helyre.
- A17. 88. Gyűjts fehér liliom virágának sárgáját és szekfű bimbóját. Tedd egy üvegbe, önts olivaoajat rá. Mikor a torkodban ilyen betegséged van, rögtön kend be vele. Isten segítségével meggyógyul.
- A17. 89. Fogfájás csillapítására. Timsó, ugyanannyi só, tömjén, bors, kevés safrány, ugyanennyi méz. Főzd kenyérhéj alatt ezeket, s minél melegebben eltűrheti a beteg, tartsa a szájában és mossa vele. Még az ínyből is kihajtja a férgeket ez a szer.
- A17. 90. Vérehulló fűvet törj össze és tedd a fogra.
- A17. 91. Kevés mézzel kevert ecetet tégy a tűzre, jól melegítsd meg, de ne forrjon. Mikor ezzel öblögetsz, próbáld ki, férgeket találsz benne.
- A18. 93. Menta vizét, ha ruta vizével együtt iszod, csodálatosan meggyógyít. Igen próbáld szer.
- A18. 94. Ha beléndfű gyökerét ecetben megfőzöd, és ezzel mosod a fogad, csillapítja a fájdalmat.
- A18. 95. Imely fű porát, ha megfőzöd ecetben, és azt a szádban tartod, csillapítja a fájdalmat.
- A18. 96. Fog zsibbadásának csillapítására. Meleg bort sokáig tartson a szájában a fogain, vagy főzött sót, vagy főtt mogyorót. Mindezek rövid idő alatt felmelegítik a fogakat.
- A18. 97. Fogak fehéritésére. A fagyalfa belső héját főzd vízben addig, míg az egyharmada elpárolog. Ezzel a lével kend a fogaidat, s egy hét alatt kifehérednek.

- A18. 99. Rossz szájszag ellen.
- A18. 103. Beteg hólyag ellen, és aki nem tudja visszatartani a vizeletét. Apróbojtorjánt óborban főzd egész addig, míg egyharmad része elpárolog, egy kicsit sózd meg, és vegye be a beteg.
- A18. 104. Egy falat kenyeret itass át erős ecetben, nyeld le nyugodtan, igyál rá egy korty újbort, és sétálj egy kicsit.
- A18. 105. Véres vizezés gyógyítására. Hat gerezd fokhagymát összetörve igyon meg vízben.
- A18. 106. Ágybavizelés gyógyítása. Meggyógyul, ha fekete gyopárt fahéjjal [?] jó borban megfőzi és megissza.
- A18. 107. Porrá tört kecskehólyag használ, ha megissza.
- A18. 108. Salátamag borban bevéve használ.
- A18. 111. Mérgezés ellen. Borban kenyérhaj alatt megfőzött és egy üvegben félretett egérfarkfű, ha gyakran issza, megóvja az embert a méregtől és a bénulástól. Aki fél a méregtől, minden hónapban egyszer igyon ebből a szerből.
- A18. 112. Forraljon olajat és igya meg a beteg.
- A18. 113. Tiszta vizet forralj, tégy bele egy kevés olajat. Igya melegen és megmenekül a szenvedéstől. Az elkövetkezendő mérgezés ellen is használ.
- A18. 114. Nyúlnak és szarvasnak a zsíráját, amely a szeme sarkában van, és fekete nadály füvet törj össze, keverd össze olajjal. A beteg tűznél kenje meg vele magát, és meggyógyul.
- A18. 115. Fene seb ellen lábon. Popiliumot, gállickövet, timsót, tojásfehérjét, kevés faolajat kösd rá.
- A19. 116. Bors és vízi csiga, pápafű, ezeket törd porrá és használd. Meggyógyít.
- A19. 117. Földfüstje fűvét árnyas helyen meg kell szárítani, majd porrá törni. Előbb mézzel kell bekenni a sebhelyet, majd a port rászórni.
- A19. 118. Pimpót száríts meg, törj össze. A sebet kend be közben mézzel, és szórd rá a port. Nem terjed tovább.
- A19. 119. A pimpó gyökerét ha megeszik, lázat csillapít.
- A19. 120. Farkasbordát törj össze, és ezzel hintsd be.
- A19. 121. Pápafű vagy aranyvirág.
- A19. 122. Végy egérfarkfű, petrezselyem és útifű leveléből egyforma mennyiséget, hozzáadva egy kis borsot, törd össze ezeket egy mozsárban s kösd a sebre.
- A19. 123–124. Szent Antal tüzeinek enyhítésére.
- A19. 125. Édes tejet forralj meg és tedd langyos helyre, hogy megaludjon. Ezután vedd le a főlét és kend ezzel. Felül pedig hintsd meg szárított és összetört csigával. Így tégy három alkalommal.
- A19. 126. Szent Antal tüzeinek enyhítésére. Rozslisztet, meszet és mézet keverj össze, tedd a tűzre. Kend meg vele és lecsillapítja.
- A19. 128. Azt a füzet, melyet földfüstjének hívnak, törd porrá, hintsd meg vele, de előbb kend meg mézzel.
- A19. 129. A tormát törd össze alaposan, a levéhez tégy timsót, és kend meg vele a fájó részt.
- A19. 130. Erős ecetet önts egy mozsárba, majd végy kemencében megégett földet és szitáld meg, tedd ecetbe, majd jól összetört üveget és timsót tégy hozzá, sőt is tegyél bele és erősen keverd. Fél óra múlva fekete lesz a lé, az alján pedig sár marad vissza. A lével mosd, a sárral kend a beteg helyet. Próbált orvosság.
- A19. 131. Egy vagy két tojásfehérjét sózz meg jól, majd végy porrá tört Szent János fűvet. Keverd össze a tojássárgájával és tedd a fájós helyre.

- A19. 132. Mézet sóval és Szent János fűvével főzz össze tűzön, kend ezzel és meggyógyul.
- A19. 135. Aki nem tud aludni.
- A20. 136. Búzalisztet és mákot tégy egy hússzeletbe, és gyakran egye reggel és este a beteg.
- A20. 137. Apróbojtorjánt tegyen a fejére, és nem ébred fel, míg le nem veszik róla.
- A20. 138. Salátamagot és mákot törj össze vízben, és ezzel mossad a homlokodat.
- A20. 139. Kakaszsírral kenje meg a beteg a homlokát.
- A20. 140. Aki nem tud aludni, főzzön meg ürömöt borban vagy vízben, igya melegen és elalszik.
- A20. 141. Gyermeksírás ellen. Szarvasvelővel kend a gyermek homlokát.
- A20. 142. Az emésztés javítására. A cserepet, melyre már sok eső esett, törd össze jól tojássárgájával együtt. Tégy hozzá egy kis mézet, és főzd meg jól, majd ezt a flastromot kösd a testére. Ha felül nem tud emésztetni, akkor a köldöke fölé, ha alul, akkor a köldöke alá kösd.
- A20. 143. Aki nem tud aludni. Disznótejet, búzalisztet keverd össze, csinálj belőlük hamu alatt kis lapocskákat. Próbált dolog.
- A20. 144. A beteg tudta nélkül a feje alá tett üröm ugyanezt teszi.
- A20. 145. Akinek férfisága csökkent. Ökőrfarkfű gyökerének külső héját szárítsd meg, és azt add neki megenni.
- A20. 146. Aki az ételt kihányja. Sebfüvet kecsketejben főzz meg, és igya meg a beteg.
- A20. 147. Aki az ételt és a bort nem tudja magában tartani. Földi tömjént és egér-farkfüvet törj össze, és langyos borban add neki meginni.
- A20. 148. Kömény gyökerét vagy levét igya,
- A20. 149. Akinek étvágya nincs. Vérálató füvet főzd meg ecetben, és két napig igya melegen reggel és este, négy részre osztva. A veséket gyógyítja, a szomjat oltja, a mellkast tisztítja, a gyomrot csodálatosan meggyógyítja.
- A20. 150. Aki nem hagyja abba a hányást. Vörös [?] bort oszd kétfelé, és rögtön tedd a gyomrára. Abbahagyja.
- A20. 151. Gyomor ápolása. A Boldog Szűz fehér mentája bőven nő a kertekben. Ennek gyökerét régi zsírral mozsárban összetörve, ha flastromként a gyomorra teszik, meggyógyít mindenkit, akinek nem jó az emésztése, és senki nem hányja ki a megevett ételt.
- A20. 152. Aki vért köp és hány. Tisztítsd meg a retket, tedd mézbe, és add megenni a betegnek.
- A20. 153. Petrezselymet mézzel és kecsketejjel jól főzze meg és igya.
- A20. 154–161. Fejfájás ellen.
- A20. 157. Levendula levelét és tojásfehérjét keverj egy tálban addig, míg habos nem lesz, és kösd a homlokodra.
- A20. 158. Legjobb orvosság: a földi tök gyökerét, régi zsírt, olivaolajat vagy tiszta bort, viaszt és söt törj össze, és tedd a tűzre főni, hogy legyen belőlük kenet. Kend meg vele a fájós részt. Megállítja az orrvérzést is. Második haszna: a láb és kéz köszvényét meggyógyítja 5 nap alatt kétségtelenül, ha fürdés után ezzel a kenettel kenik. Próbált szer.
- A21. 159. Ha az útifű gyökerét a nyakra teszik, enyhíti a fejfájást.
- A21. 160. Kakukkfű összetörve és megfőzve ecetben és rózsaoalajban. Ezt flastromként kell a fejre tenni.
- A21. 161. Olivaolajban megfőzött kapormag használ, ha ezzel kened a fejed.

- A21. 162. Szédülés ellen. Törj össze zsályát és add ezt három hónapig, s közben böjtölj.
- A21. 163. A fej hagymáza ellen. Ürmöt és fekete ürmöt erős ecetben főzd meg. Ezzel itass át egy posztódarabot, és melegen mosd vele a fejed.
- A21. 164. Keverd össze a rutát rózsaoalajjal, és ezzel kend a homlokod. Elmúlik a fájdalom.
- A21. 174. Hátfájás ellen. Óháját főzz olivaoalajban és ezzel kend a beteg hátát három vagy négy alkalommal, s meggyógyul.
- A21. 175. Oldal és hát szaggató fájdalma ellen. A lenmagot törd össze alaposan, és annyi tojást, amennyit akarsz, meleg vízzel keverd össze. Kösd a fájdalom helyére.
- A21. 177. A kölest tedd meleg ecetbe, kösd a fájós helyre, és meggyógyul.
- A21. 181. A szőrös nyűlbórt kend meg mézzel, jól sózd meg és kösd a fájós helyre.
- A22. 183. Végy egyenlő mennyiségű grispánt, timsót, tömjént, és főzd meg tiszta vízben. Ebben a vízben nedvesíts meg egy tiszta bőrdarabot [?], és azzal mossad. [...] Ezt a receptet az az ember mondta el, aki ennek segítségével gyógyult meg.
- A22. 184. A lósóskát törd össze és ezzel kend.
- A22. 185. A tormát vágd össze apró darabokra, tedd jó szorosan egy edénybe, önts rá fehér bort, és hagyd állni egy nap és egy éjszaka. Az üveget jól zárd be. Ezután használd.
- A22. 187. Rókavért keverj össze jó borral, és langyosan add inni a betegnek. Biztos szer.
- A22. 188. Próbált orvosság: egy kláris, egy szem friss sárga gyanta, ezeket míg frissek, törd össze, és a port tedd tiszta borba. A beteg éhgyomorra igya, és a kövek kimennek a hólyagjából. Váradon próbálták ki.
- A22. 190. Köhögés ellen. Két közepes kanálnyi mézet, öt fügét, egy maroknyi aszú szőlőt tégy egy fazékba, önts rá egy pint vizet. Főzd el a felét, és éhgyomorra add melegen vagy langyosan reggel.
- A22. 191. Káposzta és ruta magot törj porrá, és mézzel keverve add a betegnek.
- A22. 192. Köhögés ellen.
- A22. 193. Orr bedugulása ellen. ... és kifolynak a gonosz nedvek az orrodból.
- A22. 198. Nyílallás ellen. Törd meg jól a tormát, tedd egy fazékba a tűzre, hogy egy kicsit megmelegedjen. Ezután tedd egy kendőbe, és a fájós helyet kösd körül.
- A22. 199. Torokfájásra. Tiszta bort [?] főzz meg ecetben, és kösd a torkára.
- A22. 200. Friss lóürüléket áztass meg vízben, majd kipréselt levét add meg, s egy óra múlva meggyógyulsz.
- A22. 201. Rüh és viszketés ellen. A peszercét főzd meg vízben, s mosd vele a testedet. Mindenféle rühöt és viszketést meggyógyít.
- A23. 204. Három vereshagymát süss meg jól lassú tűzön, hántsd le a felső héját, tegyél bécsi szappant közé. Jól törd meg mozsárban, adj hozzá annyi olivaoalajat, hogy feloldódjon benne. Főzd erősen, míg feketévé nem válik, közben kavargasd, hogy ne forrjon fel. Ebből csinálj flastromot, és tedd a sebre, fekélyre vagy daganatra.
- A23. 206. Seb gyógyítására. A csengőfüvet szárítsd meg, virágát tedd olivaoalajba, három vagy több napig törd, és kend a sebre, vagy a gyengeség helyére és környékére. Próbált.
- A23. 207. Vérzés elállítására. Útifű gyökeret főzz fehér borban kenyérhéj alatt, és éhgyomorra add.

- A23. 208. Orrvérzés elállítására. Varadics levelét, ha az orrába dugod, elállítja a vérzést, vagy ha a karodra kötöd.
- A23. 209. Meleg disznótrágyát tégy az orrodba, és megáll a vérzés.
- A23. 211. Vérhasat gyógyít. Az édes tejet melegítsd meg annyira, hogy még meg tudd inni, tégy bele fél tojásnyi timsót...
- A23. 212. Főzz kölest erős ecetben, és a beteg azt igya, míg meg nem gyógyul. Más ne igyon.
- A23. 214. Giliszta ellen. A farkasalmának a haját főzd meg erősen, és melegen kösd körül kétszer a gyomrát. Próbált.
- A23. 215. Ökörepével kend kívülről a gyomrát.
- A23. 217. Emésztést javító szer.
- A23. 219. Először fehér kenyeret kell pirítani, majd rá kell önteni könnyű bort. Adj hozzá timsót bőven, majd oszd három részre. Az egyik részt az egyik, a másik részt a másik, a harmadikat a harmadik reggel edd meg éhgyomorra.
- A23. 220. Sülyről az alfelen. Fekete peszercét törj össze hájjal, és tedd az alfélre. Meggyógyul.
- A24. 222. Bármelyik állat marását meggyógyítja.
- A24. 232. Menyülésről lábon vagy kézen. Egyenlő mennyiségű árpalisztet, mézet, sót, jó ecetet melegíts együtt, tedd a lábára. Kötés nélkül legyen ott három napig.
- A25. 240. Kardszúrásra.
- A25. 242. Mérgezés ellen. Medvetalpfü kiszáritott gyökerét törd össze jól, és egy kanálnyi ebből a porból tégy jó meleg borba. Ezután jól takard be a beteget, hogy izzadjon.
- A25. 243. Mérgezés ellen. Gyűjts Szent János füve virágának bogyóját – üzd el az ördögöt, mielőtt gyűjtöd –, tedd olivaolajba, és tedd ki a meleg napra. Így skorpióolaj lesz. Miután meggyógyítja a betegséget, a veszedelmes kórt oda irányítod, ahová akarod, abba az olajba áztatott ártó posztódarabbal.
- A25. 244. Égett testrész gyógyítására. Tojásfehérjét, olivaolajat, görög fehért, tejfelt kenj rá, és meggyógyul.
- A25. 247. ..., önts rá olivaolajat, keverj bele timsót és tojásfehérjét, tedd a sebre, és megáll a folyása.
- A25. 251. Ként, fokhagymát, ecetet, sót főzz együtt. Annyi ecetben, amelyben a többi anyag feloldódik.
- A25. 252. Egy nagy élő pontyot pikkelyezz le, és a pikkelyeket kályhában égesd szénné. A pikkelyek hamuját keverd hájba, ezzel kend és meggyógyul.
- A26. 257. Egyenlő mennyiségű zsályát és rutát, timsót és borostyán gyümölcsét főzd egybe, és ezzel mosd a szád.
- A26. 269. Fekete ürmet főzz kecsketejben kenyérhéj alatt, s mikor megfőtt, vedd ki. Minél melegebben idd meg éhgyomorra, újra és újra, kitisztít.
- A26. 270. Aki nem üríthet. Egy diónyi összevágott timsót tégy hideg vízbe, s mikor feloldódik igya meg a beteg.
- A27. 279. Antonius kiváló doktortól hallottam.
- A27. 280. Egy fehér almát vágj ketté késsel, és kerekítsd ki a magva körül, majd jóféle összetört tömjént tégy az alma közepébe. Húzd nyársra, süsd meg jól, éhgyomorra edd meg.
- A27. 286. A jól megmosott zsályát főzd meg vajban, és azt igya a beteg.
- A27. 287. Hang erősítésére. A bodza virágát szárítsd a napon – vigyázz, nehogy cső jöjjön! –, majd forrás- vagy esővízzel és borral keverd össze, és reggel igyad.
- A27. 290. Ecet felhasználása. A somfát vágd fel kis rudakra, ezeket áztasd egy edény borban három napig, majd vedd ki, és szárítsd ki minél jobban meleg he-

- lyen. Ezután önts rá egy mérő erős ecetet, majd dugd be az edény száját, s négy napig maradjon így. Mindegyik napon tölts bele egy kis bort. Így olyan eceted lesz – ha egy kis borsot teszel hozzá –, mely a rózsánál is illatosabb.
- A28. 291. Más. Utazónak. Ha útközben valahol nincs ecet, egy üveget tölcs meg borral, tedd egy fazékba. A fazekat tedd a tűzre, hogy jól forrjon, s így, miután kevered, az üvegben ecetet találsz.
- A28. 292. Gyomorerősítő. Fenyőmagot vagy egész borsot nyelj le este lefekvés előtt, s gyakran tedd ezt. Utána azonban ne igyál.
- A28. 293. Ezerjófű gyökere. Sebre téve kihúzza a vasat, s a halott gyermeket.
- A28. 303. Egér fark gyökerét törd össze egy mozsárban, tedd egy új fazékba, főzd meg jól fedő alatt, és szórd borba, melegítsd meg. Végül csinálj kenyérbélből egy lép nagyságú korongot, s kösd rá a megfőzött gyökeret.
- A28. 304. Továbbá. Idd három napig a szilfa nedvét éhgyomorra.
- A28. 305. Vagy. A cserfa belső héját főzd meg fehér borban kenyérhéj alatt egy új fazékban, negyed részét főzd el, és add néhányszor.
- A29. 309. Méz, viasz, ecet, csinálj belőle flastromot, és tedd a sebre. Meggyógyul.
- A29. 314. ... Nagyon próbált gyógyszer, a kezelést nem egyszer, hanem kétszer, háromszor, négyszer stb. kell végezni.
- A29. 317. Vakondok főtt máját egye, és meggyógyul. Sőt, soha többé nem fog ettől a betegségtől szenvedni.
- A29. 318. A rutát törd addig olivaoaljban, míg ki nem szárad, és ezzel kend a tűzhelynél a beteget.
- A29. 319. Hányás. Törd egybe a fokhagymát aszú szőlővel, és add meginni a betegnek. Rögtön kihányja, amit lenyelt. Próbált szer.
- A38. 496. Fekete üröm. Egy óráig főzve borban vagy ecetben, és azután melegen vászondarabbal a fejre kötve meggyógyítja a fejfájást.
- A38. 497. Vagy. Ha valaki a láz emelkedése közben ezt (fekete üröm) esetben megfőzve melegen megissza, rögtön elmúlik a láza.
- A38. 498. Halott gyermek ellen. A fekete üröm borban vagy sörben, vagy vízben megfőtt gyökerét ha valaki megissza, rögtön kihozza a halott gyermeket.
- A38. 499. Ha valaki az előbbi szert issza, használ nehéz vizelésre is, mert összehúzza a hólyagcsövet.
- A38. 500. Ha valaki ételben vagy italban annak gyökerét beveszi, semmiféle méreg vagy mérgező állat nem árthat neki.
- A38. 501. Ha valaki a fekete üröm gyökerét nyakában tartja, semmiféle állat nem árthat neki.
- A38. 502. Aki a fekete ürömet mustba teszi és megissza, az nagyon jól kitisztítja – de éhgyomorra igya –, gyomrát megerősíti, mellkasát kitisztítja, és jó étvágyat kelt.
- A38. 503. Zsálya. Ha valaki a zsályát vízben megmossa, megsózza, és reggel borral megeszi, mindenféle szúró fájdalmat, vulgo meredeket enyhít.
- A38. 504. Ha valaki jó borban összetöri és reggel megissza, a belső szerveket megerősíti és jót tesz.
- A38. 505. Ha valaki megszózott levéllel megmossa a fejét, haját növeszt.
- A39. 506. Borban megfőzve kígyómarásra és veszett kutya harapására téve rögtön használ.
- A39. 507. Ruta. Ha valaki reggel sóval és borral megeszi, a szív minden betegségét elűzi.
- A39. 508. Ha valaki gyakran eszi, megtisztítja és erősíti az agyvelőt.
- A39. 509. Ha valaki a levét issza, a köhögést csillapítja.
- A39. 510. Ha valaki borban megfőzi és reggel issza, elűzi a lázat.

- A39. 511. Üröm. Ha valaki a levét borban issza, élesíti a látást.
- A39. 512. Ha valaki borban megfőzi és reggel issza, a magas lázat gyógyítja.
- A39. 513. Borban és tojásfehérjében összetörve, ezzel egy posztódarabot átítatva és a sebre téve csodálatosan gyógyít.
- A39. 514. Borban összetörve és sebre kötve a vadhúst nem engedi növekedni.
- A39. 515. Izsóp. Ha valaki vízben megfőzi és reggel issza, kitisztítja a gyomrot és a hangot tisztává teszi.
- A39. 516. Borban megfőzve és mézzel összekeverve csillapítja a köhögést.
- A39. 517. Borban megfőzve és a fülbe téve meggyógyítja a fülfájást.
- A39. 518. Ha valaki vízben megfőzi, és három napig issza, elűzi a mindennapos lázat.
- A39. 520. Aki nyitott szemmel nem lát. Kakukkfűvet főzzön meg vízben, és azzal mossa gyakran a szemét, meggyógyul.
- A39. 521. Fogféreg ellen. Vedd a beléndfű magvát, és tedd parázs fölé. Vezesd a szádba a füstjét, s ha vannak ott férgek, rögtön elpusztulnak.
- A39. 522. Vérzés ellen.
- A40. 535. Ha azt akarod, hogy fehér folt legyen az állaton. Végy vakondot, főzd meg vízben, s hagyd benne állni három napig. Ezután tedd az állatnak arra a részére, melyet fehéríteni akarsz. Gyakran tégy így.
- A40. 536. Hogy emlékezz arra, amit olvastál. Végy tiszta fehér tömjént, amennyit akarsz, törd porrá, és vízzel melegen add meginni hetente egyszer vagy kétszer napfelkeltekor és délben. Mindig éhgyomorra idd, és meglesz, amire vágysz.
- A40. 537. Fodormenta. Ha sajtba teszik, nem engedi megrothadni, és férgesedni.
- A40. 538. Borban megfőzve kitisztítja a belső szerveket.
- A40. 539. Reggel rácsálva elűzi a rossz szájszagot.
- A40. 540. A férfiak szerelemvágát csökkenti.
- A40. 541. A nők bátorságát növeli, agyukat megtisztítja.
- A40. 542. Kakukkfű. Olivaolajban és borban összetörve, posztóra téve mindenféle kigyómarást és veszett kutya marását meggyógyítja.
- A40. 543. Forrásvízben összetörve és a fejre kötve csökkenti a fejfájást.
- A40. 544. Fogfájás ellen. Végy árva csalánt, és főzd meg jól erős ecetben. A beteg ezzel mossa a fogát, de ne nyelje le, majd kösse az arcára.
- A40. 545. Süly ellen. Végy Szentiván virága nevű fűvet, főzd meg jól fehér borban kenyérhéj alatt. Néhányszor igya a beteg, és meggyógyul.
- A40. 546. Végy fekete ökörfark nevű fűvet, ennek a felső részén vannak a magvai. Ezt kösse a gyenge hely köré a beteg, meggyógyul.
- A40. 547. Fogak tisztítására. Végy egérfarkfűvet, és törd össze jól borssal, majd tedd mézbe. Tedd a fájós fogadra, mikor alszol, és az összes váladékot kitisztítja.
- A40. 548. Fogfájás ellen. Végy galagonya gyökeret és főzd meg erős ecetben kenyérhéj alatt, majd vedd a szádba úgy, ahogyan a rothadás elleni orvosságot szokás, és tartsd a fájós fogadon. Meggyógyul.
- A40. 549. Borostyán. 7 vagy 11 borostyán termésből kiperéselt nedv csodálatosan összehúzza az összegyűlt hólyagkövet, s kihajtja őket a vizelettel együtt. Biztos szer.
- A40. 550. Fejfájás ellen. Borostyánfűvet rózsaojjal, valamint a nedvét ha borral keverik, és a halántékra és a homlokra kenik, megszünteti a fájdalmat.
- A40. 551. Bűzlő orra. Borostyánfű nedvét kell az orrba csöpögtetni.
- A41. 552. Fülbetegség ellen. A borostyánfű tiszta, csillogó nedve borral meggyógyítja.
- A41. 553. Ütifű. A nedve csipásságot és fülfájást gyógyít, ha belecsepegtetik.
- A41. 554. Ha gyökerét megmossák és megeszik, a fogfájást csillapítja.

- A41. 555. Kőszvénynek az izmoknak és a száj mindenféle fájdalmának jót tesz, ha levelét összetörve ,megsütve, és egy kicsit megsózva ráteszik.
- A41. 556. Ha valakinek a sok járástól megdagad a lába, az összetört és ecetbe tett útifű megszünteti a dagadást.
- A41. 557. Hunyor. A magzatot a méhben megöli, a fekete hunyor a fekete kolerát meggyógyítja, a fehér hányást idéz elő, nem jó inni.
- A41. 558. Kapotnyakfű. Ha párlúgban áztatják, és onnan kivéve a fejre kötik, nagyon megerősíti az agyvelőt.
- A41. 559. A kapotnyakfű leve, vagy a víz, amelyben megfőzték, az élő és a halott magzatot egyaránt elhajtja, tehát terhes asszonynak nem szabad adni.
- A41. 560. Ha valaki összetöri és megissza, vérzésnek, szúrásnak, vágásnak elejét veszi.
- A41. 561. Kígyómárásra kell kenni.
- A41. 562. Úgy vélik, akkora ereje van a betonikának, hogyha kígyókat vonnak körül vele, azok gyötrődnek.
- A41. 563. Azt a házat, amelyben van, minden ártó szándék elkerüli.
- A41. 564. Összetörve, és a fej vágott sebére téve csodálatos gyorsasággal összeforrasztja és meggyógyítja azt. Még jobb a hatása, ha három napig gyakran cseréled a seben.
- A41. 565. Szemfájás orvoslására jó a betonika gyökere, ha megfőzöd úgy, hogy egy-harmadát elfője, és ezzel a lével kezeled a szemedet, a levelét pedig a homlokra és a szemedre teszed.
- A41. 566. Ha a betonika gyökerét levelével együtt vízben főzik úgy, hogy harmadát elfője, s a levelét összetörik és rákenik, csodás módon meggyógyítja a kőszvényt és erősít.
- A41. 567. Fimur terrae vagy petrezselyem. Nedve élesíti a látást, és megállítja a könnyezést.
- A41. 568. Szaporafű. A szaporafű gyökerét ha összetörik, és közben a fejre teszik, megszünteti a fejfájást.
- A41. 569. ... harapásra, melyeket ... hívják, használ a borban megfőzött és összetört ágacska a szaporafűnek. Ezután tegye..., és nyersen mézzel összetörve tedd bátran a felnyitott sebre korán. A szerző azt mondja, hogy biztosan meggyógyul. Ugyanúgy kell eljárni a kígyómárás gyógyítására...
- A41. 570. Tudni vélik erről a fűről, hogyha valaki a ruhájában viseli, azt mindenki gyűlölni fogja.
- A46. 664. Valamilyen fiatal állat máját főzd meg jól, és tedd melegen az arcára, meggyógyul.
- A46. 665. Halfogásra. Keress hályog magot, törd porrá, tedd kenyérbélbe, vedd a tóba, valamely hal megeszi, hassal feldől.
- A46. 666. Titkot így lehet megtudni. A nyúl faggyúját, mely a szíve körül van, tedd az alvó ember mellkasára, és elmondja minden titkát.
- A47. 683. Hogy ne lássanak. Azt a követ, melyet a banka fészkeben találsz, tartsd magadnál.
- A48. 698. Olívaolaj, májusban készült vaj, retek. Ezeket főzd össze, kend a fejedre, és sok hajad lesz.
- A48. 704. Hántsd le a kőrösfá héját, és vedd a belső héját. Tedd fehér borba, főzd jól kenyérhéj alatt. Reggel éhgyomorral idd és meggyógyulsz.
- A48. 705. Bokafájás ellen. Vedd a fekete üröm levelét vagy gyökerét, egérfarkfüvet, útifüvet, óháját. Ezeket törd jól egybe, tedd a fájós bokára - vagy más testrészre -, és meggyógyul,

- A48. 706. Végy fehér ürmöt, fekete ürmöt, napraforgót, egérfarkfüvet, útifüvet, tömjént, jó bort, tégy hozzá egy kis szarvaszsírt vagy disznózsírt, ha más nincs. Kend ezzel a tűznél, meggyógyul.
- A48. 707. Emésztés javítására. Végy két rész imély füvet, és egy rész gyömbért. Törd porrá őket, evés után nagyon könnyen fogsz emésztetni.
- A49. 710. Kelevény ellen. Fokhagyma, olívaolaj, bors, torma, fenyőmag, fehér ruta, fehér üröm, dió, mind egyenlő súlyú. Törd egybe őket, és kösd a kelevényre, meggyógyul.
- A49. 711. Mindennapos láz ellen. Vedd gyökerestül a napraforgót, darabold fel, és főzd meg erős ecetben. Reggel és este add a betegnek, de előbb melegítsd meg.
- A49. 715. Süly ellen. A háton és minden más testrészen használ, ha momortika olajjal meghintik a fájó helyet. Kétséggkívül meggyógyul.
- A49. 716. Aki vért vizek. Egyen ecetben jól megfőzött egérfarkfüvet melegen, meggyógyul.
- A49. 717. Tiszta víz, szem homályossága ellen.
- A49. 724-725. Hiányzik 2 levél.
- A50. 743. Hiányzik 2 levél.
- A51. 754. Kolera elleni purgáció.

B

Lelőhely: MOL, Radvánszky cs. lt. P 566, 77. cs., XIV. cs., Máriássy János emlékkönyv. Öt ívnyi, 16rét, misekönyvhártyába kötött gyógyszerkönyv. Lapjai nincsenek beszámozva. A kézírást Radvánszky Béla Máriássy János fiának, Györgynek tulajdonította, holott az egyik recept utalása alapján a szerző, ill. másoló M. János: "magam Janónak". (B. 121.) Egy kéz írása, de nem egyidejű, a tinta színe is változó. A kézirat keletkezési dátuma 1618-1635 u. közötti időszak. Radvánszky a könyvecskét kettéválasztotta, állatorvosló részét külön fejezetben akarta közölni, Egy néhány rendbeli lóorvosságok ill. Egy néhány rendbeli orvosságok cím alatt.

Szemelvények: Jankovics József: XVI-XVII. századi ráolvasások Máriássy János lógyógyászati kéziratában. (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, Tomus XXI. Szeged, 1985. 55-61. p.)

A borító belső részén az alábbi recept olvasható: Ló kormire valo kenet. Recipe: 1. Szarvas haj. 2. Fejér viasz. 3. Len mag olaj. 4. Terpentin. 5. Csont vellő. M. Mindenikbül 1/4 font. Misc. Egy jo marék veres hadgyma hejal és egy új fazékban őszve olvasztván szord meg tiszta kendőcske által új csuprocskaban. Ezen kenet sebreis igen hasznos.

- B55. 23. Bizonytalan olvasat: eleo szó javítva, olvasható egik, eleo, eleseo-nek is.
- B62. 107. Ha az ló nem tud vizelni. Végy faolajat, és kend meg a kezedet vele. Dugd be a kezedet a ló végbélnyílásába, vagyis alfelébe, addig, míg elérsz a keresztetűg. Itt van a ló húgyhólyagja. A középső ujjaddal nyomd meg ezt, és ezután rögtön tud vizelni. Próbált dolog.
- B62. 108-110. E három tanács négy üres lap után következik.
- B64. 131. Háromnapos rossz eső ellen.
- B65. 133. Pestis elleni gyógyszer. Végy három rutalevelet, két csepp fügelét és egy diót. Ezeket igen hasznos kora reggel éhgyomorra megenni. Próbált dolog.
- B65. 135. Hogy a sertések el ne pusztuljanak.

- B65. 140. A kólika gyötrelme ellen.
- B66. 146. Próbált általam a házam táján.
- B67. 152. Hideg köszvény ellen. Dohányfű porát főzd meg fehér borban, és kösd a fájó helyre. Néhány óra múlva elmúlik a fájdalom, de megdagad a hely, ahol a fájdalom volt. Mégis gyakran rá kell tenni a fenti gyógyszert, míg a dagadás ki nem fejlődik.
Az inak megdagadása után jól összetört és zúzott sóból – melyhez olajat kell tenni –, csinálj kenőcsöt. A dohányfű olaját és nedvét, nárdus olaját keverd össze, és ezzel a kenőccsel kend a lábadat ott, ahol észreveszed az inak gyengeségét. Köss rá először szövethől készült lábbelit, majd nyúl vagy más állat szőrét, hogy melegen tartsa a lábad. Mindennap így tégy, mikor aludni mész. Ez a recept adatott Pozsonyban, 1635. november 5-én. (Bár Jankovics József szerint ez utóbbi dátum elírás, és a recept keletkezése 1535. lenne. i. m.)
- B68. 163. Paraszti gyógyszer pestis ellen. Révay Ferenc 1570. Végy három tormát, ugyanennyi retket, három legyet, három egyforma pókot, három szem borsot, három szem fenyőmagot. Ezeket törd össze mozsárban, kend lenszőszre, és így tedd a fekélyre. Próbálta Révay Ferenc úr, 1570-ben.
- B68. 164. ... Csodálatos titok hirdettetett ki ma; ember istenné lett, ami volt, megmaradt, ami nem volt, felvette; az összekeverést nem tűrte el, sem a szétosztást értünk, bűnösökért a kereszten + Názáreti Jézus, a zsidók királya + E dicső név védjen meg téged, teremtményét minden rossztól; Szent Isten, Szent erő, könyörülj, gyógyítsd ki ezt a szolgádat (Andrea Magdolnát) ebből a gyengeségből, az Atya, Fiú, Szentlélek nevében, ámen. +
- B68. 173. Ha azt akarod, hogy a férgek ne rágják a káposztát. A palánta magvát, melyet el akarsz vetni, előbb tedd szentelt vízbe, és hagyd állni benne fél óráig. Ezután vedd ki, és tedd a napra, hogy megszáradjon. Ezután kell a földre szórnod, és amikor palántázod, a férgek gyengék lesznek ahhoz, hogy megrágják a káposztát.
- B70. 174. Végy vérehulló füvet – ne szárítsd meg –, törd össze jól, és fogd fel a levét. Ezután ugyanakkora súlyú faolajjal keverd össze. Egy kanállal a juhok szájába kell öntened, és kijönnek a férgek. Alaposan próbált dolog.
- B70. 175. Hogy a méhek el ne menjenek. Kend be a méhkast mályva levével, és egy se meggy el. Próbált dolog.
- B70. 176. Mikor el akarnak menni a méhek. Méhek, maradjatok + emlékezzetek Krisztusra, aki a borjúlábfű ágát kivirágoztatta, így titeket is térítsen vissza. Az Atya + Fiú + Szentlélek nevében + Amen.
- B70. 177. Akinek vérzik az orra. Írja le a következő szavakat saját vérével, új tollal, és kösse a nyakára, és rögtön megáll a vérzés + Barbara + barta + byra.
- B70. 178. Ha a méhek el akarnak menni. Ezt mondd nekik:
- B70. 181. Ágypoloska ellen. Végy tisztítószert, az ágy réseit tapaszd be vele; rögtön eltűnnek. Próbált dolog.
- B70. 182. A bolhák szobából és ágyneműből való kiűzésére. Végy coriandermagot vagy a zöld fűvét, és főzd meg vízben. Ezt a vizet hintsd szét a szobában, vagy szórd be vele az ágyneműt; elmenekülnek. A zöld fűvének igen bűdös a szaga, a magva azonban kellemes illatú.
- B70. 183. Altatószer. Végy kecskeszarvat, és tedd a feje alá. Megszünteti az álmatlanságot. Próbált dolog.
- B70. 184. Gyógyszer. Aki pestises időben szaporafülevelet rág – mivel annak a levét rágás közben lenyeli –, egészséges lesz, és mentes a pestistől. Lehet a pestises-

- nek adni étkezéskor egy kevés szaporafű levelet borban vagy az orvosságban. Próbált dolog; egykor az ördögösök fedezték fel.
- B71. 185. Jó segítség, ... Végy mézet, szűrd le, és főzd meg egy tálkában sóval, és öntsd rá egy kőre, hogy kihűljön. Formáld ujj alakúra, és törd porrá egér ürülékkel együtt, és tedd bele valami zsiradékba vagy olajba. Dugd be az alfelébe reggel és máskor is. Rögtön megkönnyebbül a gyomra.
- B71. 187. Betonika. Magyarul: ... Szlovákul: ... Veszett kutya harapása ellen. Végy bakfűvet, rázd fel borban, tedd a sebre.
- B71. 188. Hogy a férgek a káposztát ne egyék. Vedd a cékla nevű fű levelét, törd össze erősen, fogd fel a levét. Mikor palántázni akarsz a káposztát, a palántákat mártsd bele ebbe a lébe, és azután ültess el. Egyébként, mikor már megő a káposzta, és az előbb említett férgek rágni kezdek, akkor vedd az előbb mondott cékla magvát, törd meg erősen, keverd vízbe. Mikor ezzel a vízzel meghinted a káposztát, rögtön elpusztulnak a férgek.
- B71. 191. Hagymáz és gyengeség ellen. Vedd a sárga liliomnak a gyökerét, mely a mocsárban nő, tisztítsd meg alaposan, vágd apróra, törd össze jól mozsárban, mint a tormát. Tedd egy csészébe, és tíz vagy több tojásfehérjével keverd össze, hogy olyan legyen, mint a kenőcs. Ezután két len- vagy más nagyon puha vászon között tedd mindkét térded fölé. Hagyd ott állni néhány óráig; ezt tedd kéthárom napig. Próbált dolog. Ezt reggel és este kell csinálni.
- B71. 196. Az Atya tekintélye a Fiú bölcsessége, és a Szentlélek igaz volta miatt; és az Atya, Fiú, Szentlélek nevében hagyjon el téged, N. N., az egy-, két- és háromnapos hideglelés +. +. + és a négynapos:
- B72. 199. Legyek ellen. Főzd meg a szaporafűvet, és a levéllel hintsd meg a falat, az ablakot és az ajtót; mindegyik elmegy.
- B72. 200. Aréna ellen jól próbált orvosság, leíratott 1618-ban.
- B73. 211. Akinek vérzik az orra. A következő szavakat írd le egy új tollal saját véreddel, és kösd a nyakadba; rögtön eláll a vérzés. + Barbara + Barta + Biira +.
- B73. 214. Minden módon próbált. + Az Atya hatalma + bölcsessége [1] a Szentlélek ereje szabadított meg téged mindenféle hidegleléstől: mindennapostól, kétnapostól, háromnapostól, négynapostól. Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.
- B73. 216. Orrvérzés megállítására igen jó gyógyszer. Vér, maradj magadban, Mint Krisztus Magában, Vér, maradj az érben, Mint Krisztus a büntetésben, Vér maradj vesztig, Mint ahogyan KRISZTUS egykor keresztre szegetett volt. Háromszor kell ráolvasni imádkozva, a kezét az orrvérzésben szenvedő ember feje fölé kell tenni, és fel kell olvasni. Át kell fűzni a tölgyet, három vagy több vércsepet kell belecseppenteni, ezután be kell dugni a lyukat fából készült dugóval. Ez is jól próbált gyógymód. A sorsot nem uraljuk, de Jupiter azt is, minket is ural.
- B74. 233. Feljegyzések következnek 1614–1717-ből: Anno 1617. 11. Maj. Ogroczon marasztottam megh Troczanj Lazlo
Vramat, per omnia azon fezetesre, mind az eleobbenj eztendeoken. Batizon attam neki R.4.
Anno 1616 [solutum ...] Annis dedi ad praesentem anum [...] a troczani f. 350. Az eoczemnek kutem f. 3.
Aladfinak aranjath No. 1
Batizfaluán f. 7
Batizon f. 11 dr. 40 et sic erre az eztendeoreis solutum.

— Anno 1614 a 1. Januarii Isten keves segitsegebul koth magam keotseghen szolghakoth tartanom Zepes Varaba laktomba.

Anno 1614 10 Martii zeogeotem meg Troczani Lazlo Vrammal ezetendeo szamra adok nekj louas legenjseghre fl. No 32, etele, itala tizteseghes, louanak szena, abrak.

— Biczen sokadalomkor nadragra fl. 1.

Bacsonban attam fl. 2.

[...?]

Biczen attam de. 50.

Biczen attam fl. 3.

Biczen attam fl. 6 d. 30. (<...>)

— Anno 1614 26 Aprillis Marasztatuk megh Troczani Lazlot azon fizetesre.

10 Augusti Biczen araniath attam No. 3.

1616 3 Januarii Biczen No. fl. 8

8 Februarii Biczen No. fl. 1

Pallosert [...]izarnak No. de. 81.

Laczkonak de 50.

Zijartanak adosagerth attam de 60

Attam Biczen f 6

Bacson attam f2

Batizfaluán f 1

Anno 1614 26 Martii Zeogeotem megh Liptaj Nagj Ferenczet louazul, eztendeo szamra adok neki kez, penzt fl No 7.

Minden ruhaja moruai, menteje ala beles, ket keobeol ros, kett keobeol arpa. Czismath, az menieth el neoheth, etele, itala tizteseghes.

— Azoniom Aniam adoth az felesegenek Batizfaluán fl 2. Item ugian akor arpath cub. 2. Azoniom adoth felesegenek f. 2.

Mentejeth belesetul, Biczen megh [...] megh attam, per omnia solotumo.

— Anno 1615 26 Martii Liptai Nagj Ferencznek azon [...] ki szeogeotsseghe.

Biczen attam beteghseghebe fl 1

Batizfaluán attam fl 2

Biczen haj mar nadragiat fl 1

Nadragh megh attam.

mentejeth, beleseth fl 3

Item Biczen attam fl 2

Rozath arpajath megh attak Azzoniom Ania adoth neki fl 2.

29 Maj anno 1616 ruhazatra attam neki fl 4

Batizfaluán attam fl 3

Leoczen attam de 25.

Mentejeth, beleseth meghattam

Item fl. 3 [...] confutando solutum.

— Anno 1614 1 Januarii szeogeotem megh Beharoczi Nagy Georgiel louazul, eztendeo szamra adok neki kez penzt fl. No 5.

Minden ruhaja moruai, menteje ala beles, czismath az mentieth el neoheth, etele, itala tizteseghes.

Zepes Varaba attam neki fl 1

Zepes Varaba megh Batizfaluán kesre attam de 42.

Mentejeth megh attam.

Biczen ingre, kesre de 32.

Dolmaniath Biczen attam fizetesketh nadragert fl 3 de 31.

B74.234. Üres lapok után folytatódnak a receptek.

C

Lelőhely: MOL, Radvánszky cs. sajkakazai lt. P 568, 15. cs. A kézirat Jankovich Miklós tulajdona volt, majd a Magyar Történelmi Társulat gyűjteményéből – a másolás után maradhatott Radvánszknál –, s kerülhetett jelenlegi helyére. Elfeledett kézirat. A kötés nem korabeli, a cím sem a kézirat szerzőjétől származik: 1650 ORVOS ÉS SZAKÁTS KÖNYV nem különben Kertész Mesterségről és Lovak orvoslásáról Magyaról, Bibliotheca Jankowichiana. A borítón: Orvos kertész és főzőkönyv a XVII. század elejéről. Az 1650-es dátum nem tudni, honnan származik, hiszen 1619-ből találunk évszámbejegyzést, a kézirat szerzőjének öregkori kezével. A másolást jóval korábban kezdhette, erre nemcsak a terjedelem, a szép írás enged következtetni, hanem a receptekben előforduló személyek neve is, akik a XVI. sz. második felében éltek. (Csúzi Pál vagy Rosenberg Kristóf) Az íráskép alapján is a XVI. század végére tehetjük a másolás kezdetét. A szerzőnek saját oldalszámozása van. Az Orvoslőkönyv rész 127 oldalból áll, itt megjegyzés következik: pag. 127 vége. Azonban a címloldal, 1., 15., 78. lap hiányzik, a 39. oldal után ugrik a számozás 41-re. A könyv kiegészítésekkel 111 lap. A 81/82, 86/87, 91/92, 108/109, 110/111 üres betoldás. A 77-79b levéltári számozású lapon: Incipiuntur optimae procurationes hortij. Közölte Radvánszky Béla: Magyar családélet... III. 50-54, a szerző saját számozásával: II. pag. 1.; a 83-85. levéltári számozású oldalon Lóorvoskönyv, ezt Radvánszky ebben a válogatásban akarta kiadni, de különválasztva. Hiányos, külön oldalszámozása lehetett. A 88-97. levéltári lapon: Köuetkeznek Szakacsaghaz ualo mesteörsegeők. Az első lap hiányzik. Közölte RB: Magyar családélet III. 37-50. A 98-107b lapon Index Medicinare. Az utolsó lap sérült. Nem egyenletes az íráskép, a tinta színe is változó. A mutatónak is önálló számozása volt. A margójegyzetek kötéskor sérülhettek meg.

A kézirat szerzője vagy másolója Török János (C122.810), személyéről közelebbi nem sikerült kideríteni. Több helyről másolhatta, ahogy ezt a receptek eltérő leírásmódja, és a tipikus másolási hibák (szóismétlés, áthúzott címek stb.) is mutatják. Több egyezést mutat Lencsés György könyvével, az Ars Medicával, ami nem jelenti feltétlenül a könyv ismeretét, hanem azonos forrásfelhasználásra is utalhat. Ugyanakkor szintén egyezéseket mutat vele a Radvánszky Béla által Zathureczky család kódexeként emlegetett kézirattal (OSZK, Oct. Hung. 636. jelzet alatt: Szakácmesterségnek rövid le-írása, mely a 17. sz. végén, a 18. sz. elején keletkezhetett.)

A saját indexszámozást elhagytuk, mert az eredeti folioszámozást nem tartottuk meg.

C78. 1. A tartalomjegyzék alapján a hiányzó első oldal receptjei: Bekarol, Fülbeli ferőgről, Haliagrol, Szömfaiasrol, Verokadas, Verhasrol.

A 2. oldal receptjei: Giermők korsagrol, Haliagrol, Köröl, Moly ellen, nehezen szűlesreöl, Reszőgseg ellen, Szaynak faidalma,

- C79. 22. Fogfájás ellen. Végy tárkonyt, zeller- és fehér tömjén magvát, amennyit akarsz. Törd össze, és főzd meg ezeket igen erős ecetben. Ezt a beteg tartsa a fogán.
- C79. 29. Későbbi kézzel narancz hei . . .
- C82. 74. Ütifüvet főzz meg fehér borban kenyér héj alatt, és igya reggel és este egyszer vagy többször.
- C83. 88. Utólag a margóra írva.
- C84. 107. A margón: Tuberenda.
- C87. 151. A recept a margón.
- C87. 154. Őrszó: Veöreös. A 15. nap hiányzik. A 15. p. jegyzéke: Agiek faiasrol, Giomor faiasrol, Ikrendőzesről, Purgatio, Szömfaiasrol, Ver okadas, Vizellesreől, Veörös olay. A 16. p. jegyzéke: Dagadasrol, Dög halalrol, Giomor faiasrol, Ikrendőzesről, Köröl, Kigio marasrol, Orbanczrol, Seresreől, Scorpio marasrol, Zöld flastrom.
- C87. 164. Kiegészítés a margón: Tiszta iuegbe . . .
- C88. 184. Az erősen sérült recept a margón.
- C89. 187. Későbbi kézzel a lap alján: Ez vtifü uizeuel . . .
- C89. 191. Későbbi kézzel: öklelest tauoztat.
- C89. 192. A margón: Haliogrol.
- C89. 193. A margón: Haliogrol.
- C89. 194. Utólagos kiegészítés: szíuet erősset . . .
- C90. 203. A margón: Turos labrol.
- C90. 206. Flastrom sebben lévő rothadt hús gyógyítására. Végy 1 lat viaszt, 1 lat grispánt, égetett timsóval keverd össze a viaszt, végül fél lat faolajba tedd bele a grispánt, s kész a flastrom.
- C90. 207. Régi sebre való por. A tölgyfa levele, melyet ősszel, Mária mennybemenetele ünnepe körül szoktak bevinni a tornácra, és a templomba, vagy pedig az erdőben szoktak felkötni – megszárad, és por lesz belőle. Mikor fel akarod használni ezt a port, mosd le előbb a sebet, majd tedd rá a port. Teljesen begyógyul, és a sebhely is szép lesz.
- C90. 213. Mikor víz csöpög a szemből. Szekernyét és tojásfehérjét, amennyire szükség van, és egy kevés lisztet keverj össze.
- C91. 214. Ugyanaz. A zöld szekernyét jól törd össze, keverd össze ecettel. Rákötve a szemre rögtön megállítja.
- C91. 216. Szem tisztítására. Kömény, vérehulló fű, szaporafű, zeller, ruta megtisztított nedvéből, mindegyikből egyenlő mértékkel 1 uncia; leszűrt mézből 1 uncia. Főzzék egy kicsit czekeket együtt, tegyék félre egy üvegben; ha valaki akarja, használja.
- C91. 217. Véres szemről. Egy galambpár fiókáját vedd, szúrd meg varrótűvel a bal vagy a jobb szárnyának középső erét. Három csepp vért cseppents a szemébe; így tégy kétszer vagy háromszor. Visszatartja a szem vérét.
- C91. 223. Rózsavíz, fahéj, gyömbér, timsó, szegfűszeg egyenlő mértékben. Törd egybe ezeket, és tedd a száj fájó helyére.
- C91. 224. Seb gyógyítására való flastrom, nem engedi, hogy rothadt hús nőjön benne. Faolaj 6 lat, 4 lat glet, 4 lat ecet, 1 lat bolus armenus, 1 lat viasz. Ezeket főzd össze, hogy színük legyen. Csinálj kis golyócskákat, majd mielőtt megfőne a kenet negyedikként grispánport tegyél bele; tedd félre, míg ki nem hűl.
- C91. 225. Kard vagy más vágás ellen való flastrom. 4 lat tömjén, 2 lat mirrha, ugyanennyi szekernye, hal zsírja, amennyi tetszik, 1 lat kámfor, 3 lat viasz. Ol-

- vasszátok meg először a viaszt, majd a többi, utoljára a kámfort. 1 lat mágneskővet melegíts egy óráig. Figyelj, nehogy megégjen.
- C91. 226. Régi sebre való flastrom, és könnyezés elleni víz. 2 lat fehér tömjén, 2 lat tömjén, 2 lat fehér mirha, 2 lat vörös mirha, 1 lat sáfrány, 1 lat kámfor, 1 lat aleopatikum, 2 lat bolus armenus, négy tojásfehérje, rózsaoaj, faolaj. A tojásfehérjét keverjétek össze az olajjal, és egy mozsárban mindegyik szert törjétek össze; így lesz jó.
- C92. 241. Hogy meghal-e a beteg vagy nem. Végy a kezébe szaporafüvet úgy, hogy a beteg ne tudja, és menj oda hozzá. Kérdezd meg: Hogy van? ha azt mondja, jól – meggyógyul, ha pedig azt mondja: rosszul – meghal.
- C93. 255. Hogy fogaid fehérék legyenek, szád pedig jó illatú. Fehér só, tajtékkő, fekete gyopár két nehezék, kék lilliom gyökere 1 nehezék, illatos sás virága 5 nehezék. Ezeket miután összetöröd és összekevered, dörzsöld és mosd vele fogadat.
- C93. 266. A kihúzás nem egyértelmű.
- C98. 316. latin ... viasz 6 nehezék, egy lat rózsaoaj, 5 lat kámfor, olvasztott viasz. Adj hozzá 8 lat terpentint, és törd erősen porrá, mindennap jó orvosság.
- C102. 409. Közvény ellen. Végy fülfüvet (barba Iovis), amely sziklán terem, törd meg óhájjal együtt egy mozsárban. Föld meg jól, és csavard ki zsíros vászon által, végül kenar azzal a kenettel. Csakhamar izzadni fog, és a tisztátalanság kijön a testéből.
- C102. 412. Fogak feketesége ellen. Végy rózsapogácsát, föld meg ecetben vagy borban, és gyakran mosd vele a fogad; fehérék lesznek a fogaid.
- C105. 445. A recept a margón.
- C105. 449. Végy zöld pimpóniát és föld meg lúgban, és mosd meg a fejed. Ezután a főtt füvet tedd a homlokodra jó melegen, és kétségtől meggyógyulsz.
- C105. 456. A recept a margón.
- C117. 627. A margón: Szörferögről.
- C120. 734. A margón későbbi kézzel.
- C126. 927. A margón: Verhas.
- C130. 1064. A margón: Niluass.
- C130. 1068. A margón: Niluass.
- C131. 1118. Ha kígyó van az emberben. Végy fehér ürmet és fekete ürmet, föld meg igen erős ecetben, és idd meg. Rögtön elpusztul az emberben.
- C132. 1138. Raszt ellen. Végy retket és szeld fel, ahogy szokták. Egy kis tálba tedd, sózd meg, és hagyd így állni egy óráig vagy tovább; egészen addig, míg folyadék nem lesz a sóból. Ezután vedd ki a léből a retket, levelével és egy kis rozsliszttel együtt törd össze mozsárban. A lével kend meg a hasát, ahol fáj; majd az összetört retket kösd a gyomrára jó melegen, amilyen melegen eltűrheti, és meggyógyul.
- C133. 1139. Őrszó: ki kis. Hiányzik egy lap. A 78. p. receptjei: Boszorkanirol, Dög halalrol, Has faiasrol, Mirigröl; Pokol uarrol, Sargasagrol. A 79. p. receptjei: A' meli giermököt feirre akarsz nevelni, Feier orczarol, Okadasrol, Szörferögröl, Turos szarrol.
- C134. 1161. Sérült oldaljegyzet: [...] kurvafi hazugsagodat [...].
- C134. 1162. Olvashatatlan margójegyzet.
- C136. 1172. Tolvaj felismerésére. Végy mercuriumot összekeverve bakkecske vérével, és fessd be vele az ablakot vagy a falat, ahol akarod, és akaszd fel a kulcsot az ablakba. Rögtön felkiált, mikor a tolvaj visszateszi.
- C136. 1173. Más. Írd fel egy cédulára: Ábrahám feloldott téged + Izsák visszatartott + Jákob hazavezetett + Ezután tégy egy cédulát a kapu külső, egy mási-

kat a kapu belső küszöbe alá. Ha a tolvaj itt átmegy a lopott holmival, úgy fog kiáltozni a fájdalomtól, hogy kénytelen visszaadni.

C137. 1199. A lap alja levágva.

C139. 1238., C140. 1249. Egy folt hatására, mely feltehetően vér eredetű, a szöveg elmosódott.

C1249. Galenus receptje pestis ellen. Megjegyzendők.

C150. 1360. A margón: Hangos szorol.

C153. 1413. Az áthúzás nem egyértelmű.

C156. 1439. A lap alja hiányzik, kötéskor vághatták le.

C157. 1456. Más kézzel.

C157. 1457. Késői kézzel.

C159. 1495. A számozás folyamatos, mégis két lap betéve.

C161. 1520. A címnél a lap teteje levágva.

C161. 1527. A lap alján: pag 127. vége. Innen új kéz, korábban előforduló recept másolata. Sérült lap.

C162. 1545. A lap széle hiányzik.

C163. 1549. Hiányzik a Lóorvoskönyv eleje. A lapszámozás újra kezdődött.

C164. 1571. Először a jobb, majd a bal lábára írd rá ezeket a szavakat: Phisongyon, Tygris, Euphrates. Rögtön vizelni fog.

C165. 1585. Más kézzel, ugyanaz, mint 1528–1544-ig.

D

Lelöbely: OSZK, Oct. Hung. 500. Testi orvosságok könyve. 17. sz. eleje. Egykorú kézirat, későbbi kiegészítésekkel. 8of. Kötése egykorú, bőrre ragasztott kódexlappal. Kötésbélése 15. sz.-i latin kézirat.

(Ism.: Schultheisz Emil, *Communicationes BHMH.* 12. k. 1959. 186–198. p.)

Szemelvények: Szlatky Mária: Minden doktorságot csak ebből kísérték. Bp., 1983. Magvető. (Magyar Hírmondó) 270–285. p.; Schram Ferenc: Népi nőgyógyászati tanácsok a 17–18. századból. *Communicationes* 1973. 69–70. k., 253–279. p.

A belső borítón: Anno domini 1619. Mendszent huanak harmadig napian szeredan estve napnugotkor szinte... A többi olvashatatlan.

Más kézzel: Testi orvosságok könyve.

D176. 1–9. Más kézzel.

D177. 10. Innen Szentgyörgyi János keze. Hiányozhat egy lap.

D180. 45. Oldalt más kézzel: Mirha, Aloes, sasafra Lignum sanbtum, Bolus Armenus, Butirum, Antimonium cum sal nyitri.

D181. 58. Oldalt más kézzel: Tikmon Fejere, Aloes, Eufrasia viz.

D183. 75. Oldalt más kézzel: Ecetet, Mezet, kékkövet.

D183. 82. Oldalt más kézzel: Szapan, Lilium Gyöker, Spicinard olay.

D185. 93. Mellette halványan ismét más kézzel: Zajzon Laszlo tiz sustakot Batzion mondam költöt cultra [?].

D191. 170. A lap szélén más kézzel: Kontra morbum galikum.

D198. 254. A margón olvashatatlan szöveg.

D204. 349. Későbbi kézzel: Tekintetes nemes és nemzetes Horvat Uramnak.

D207. 380. Más kézzel.

D207. 381. Ismét más kézzel.

D208. 393. Ugyanaz a kéz, melytől a lapszéli jegyzetek származnak. Majd bejegyzések következnek:

16025 Eztendőben vetem három hatarba egegi földet. Vettem egiket hat hat forintan. Az közep mezőben az sent petteri <utan> uton az első laba pelepuen felső rendin oluasan adok 20 hold, kimenuen az közepin auege az kire tazit. Esmegh az első laba hazafelle vallo rendin öttödik uet foldiem.

Külön lapon: Tintura eleksir praeparativa.

Sirupus, persicorum pulvis jalapa salnitri.

16018 Eztendőben husuet nap uttan ket hetuel eskutem meg az en dazdam azional, <szüllettet> eső gyermekem szüllettetet szemihál nap <hauanak> utana ket hetuel. Seredan negi orataion estuefelle, erttekemnek idein 17 forintom uolt, meg halla szemmarthon nap utani egi hetuel uguan szereda <na> nap reguel hainalkor, Uduar hellet, neue iudit.

16019 <azon eztendoben> Szentmarthon nap utan egy hetuel szombathon reguel hat s het ora taion szüllettetet massik gyermekem anna, erttekemnek 33 forint taian.

161022 Hus hagio ked ellot ualo ceotortokön szülthetet harmadik gyermekem, neue petterke, killencz ora taion, erttekemnek szasz hatuan forint idein, meg halla pünkest utan ket hetuel, serreda nap sinte uiradkor, uduar <tel> hellen az sokadalomba azon eoztendőben.

D208–209. 395–397. Tartalma majdnem szó szerint megegyezik a 252–256. receptekkel, ezért nem adjuk a szó szerinti fordítást. Mindkét szöveg zavaros.

D209. 399. A recept után alig olvasható bejegyzés: Sum possesor hujus libri Antonius Illyes. A. [...] en Batyam. Az Kultra költöt Tíz sustakot eged bor [...]

E

Lelőhely: OSZK, Duod. Hung. 66. Váradi Vásárhelyi István: "Orvosság os Kis Keönjueczyk e Melyben Hamarsagal mindenfele oussagot fel találz az emberen valo belseő és küelseő, mindenfele niaualiaknak ellene. Az melliot Meltan kis Patikanak neuezhetz. Iratot 1628 esztendőben." Eredeti kézirat, 64 f. (26 üres p.). Poss.: f. 1. "Találtatott Gömör Vármegyében, Kraszna Horka Várbeli régi írásai közt, 1803-ik esztendőben." RB jegyzetei között olvasható: a herceg Esterházy család könyvtárában.

Szemelvények: Schram F.: i. m.

A gerincen: MS. KIS PATIKA

A címnegyed későbbi kéztől származik. A cím a 3. levélen kezdődik, az első két levél hiányzik.

4r–9r: Előljáró beszéd.

10r–41v: Receptek.

42r–46v: Üres.

47r: 3 sor bejegyzés.

47v: Üres.

48r–58c: Receptek.

59r–64v: Üres.

Egy kéz írása, az íráskép, a tinta színe nem egyenletes.

E218. 46. A margón: Babona.

E220. 75. Jó étvágyat csinál (?).

E22. 117. Néhány szinte olvashatatlan szó, majd üres lapok következnek.

F

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 485. Házi patika. Hasznos receptek gyűjteménye. (1663)
Eredeti kézirat. 52. f. Egykorú bőrkötés.

Szemelvények: Schram F.: i. m.; Szlatky M.: i. m. 307–314. p.

A házi mindeneskönyvek családjába tartozik.

F228. 1. Az első oldalon alig olvasható szöveg: Probalt Atyanak es Fiunak es Szent Lelek nevében legyenek hasznossak az [oruossagok]. Contra vim Mortis non crescem [...] Auritium [...]

2. oldal: Hac si bene serves in longo Tempore cives. Si ubi Deficient Medici, Medici tibi fiant. Adde potum piro, Nux est medicina veneno. Disce Lubens quid dubcius e quam discere multa, Lectio lecta Decies repetita placebit. Az alábbi bejegyzés sem a másolótól ered: Házi patika 1663.

Alatta: Anno 1663. Die 1 Augusti. Pozoni Varmegye es Magyar ország szilín lakozo katonák, Uyváriakkal együtt, alkalmos Urakis ott lévén sok fü emberekkel, Párkány alá mentenek a Török ellen, melly vitezeknek nagyobb risze ott veszett a' pogány által, és vadak, madarak által lett temetesek nekik.

F228. 3. Más kézzel.

F229. 11. Nem egyértelmű az aludgyál szó áthúzása.

F229. 17. Ugyanaz a kéz, mint a 3. recepté, későbbi kiegészítés.

F234. 108. A margón későbbi kézzel halvány, olvashatatlan bejegyzés.

F235. 126–127. Hiányzik egy lap.

F237. 156. előtt: Így, ti méhek, nem magatoknak készítitek a mézet. Így, ti juhok, nem magatoknak hordjátok a gyapjút. Így, ti ökrök, nem magatoknak húzzátok az ekét. Így, ti madarak, nem magatoknak építitek a fészket.

F237. 158. Az órszó: Hogy. Ugyanakkor az eredeti lapszámozás folyamatos.

F238. 170. 174. Egészen halvány tintával átsatírozva. Nem egyértelmű, hogy ez áthúzás vagy ráírás.

F241. 202. Ugyanaz, mint 170.

F242. 205. Ugyanaz, mint 170.

F242. 210. Későbbi kézzel, halványan: N.B. Probalt.

F246. 262. A túloldalon olvashatatlan szavak: [... Domine ... facit ...]

G

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 87. Két nagyjából egykorú kéziratot tartalmaz. 79 f.
Az Orvossaghos Könyveczke 1665k. keletkezhetett. (Ez a kolligátum második tagja, az évszám miatt került előrébb.) A Mindenféle Orvosságoknak Rend szeresse is a XVII. sz. második felére tehető.

Szemelvények: Schram F.: i. m.; Szlatky M.: i. m. 303–307. p.

Az ABC-be tagolás az eredeti kéziratban szerepel, ezért tartottuk meg.

G262. 193. Másolási hiba. A 185. recept egy részét írta le még egyszer.

G266. 269. A Boldog Megváltó áldása a ferences reformátorok kertjéből [!], az Atyaisten hatalma, Isten fiának bölcsessége, a Szentlélek erénye szabadítson meg téged minden háromnapos, négynapos és tartós hidegleléstől, és Boldog Megváltónk, érted, szolgáljáért (szolgálólányáért) való könyörgésére, Urunk téged (név) áldjon meg, és gyengeségtől, és minden rossztól védjen meg téged mindig. Ámen!

H

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 763. Próbálos Bizonyos Orvosságok, Mellyeket Néhai Révay István Uram ő Nagysága Constantinapolban az Török Császár Fényes Portáján lévén, Fő-Lovász Mestere kenyébül írt le Anno 1668 8 May. Magyar, latin. Másolta Georgius Pekler, Anno 1693, 22. May.

A másolat apró betűs, rendkívül hibás, gyakran érthetetlen, nehezen olvasható kézirat. Sok az üresen hagyott rész, ezt mi kipontozással jelöltük, Pekler nem tudta az eredeti kéziratot elolvasni, de magyarul sem tudhatott jól, innen a sok értelmetlen szó. Ha megkíséreltük volna helyreállítani az eredeti szöveget, egy teljesen új kézirat jött volna létre, s az eltorzított szavak értelmét nem mindenütt tudtuk kikövetkeztetni. A szakértők számára azért reméljük, egy fontos forrást bocsájtunk közre, s az értelmezés, értékelés feladata rájuk hárul. Peklernek van egy saját tételszámozása, amely nem egyezik a receptek számával. Ezt a számozást nem tartottuk meg, mert feltehetően kötéskor a lapok, ívek teljesen összecserélődtek. Mi megpróbáltuk az eredeti sorrendet helyreállítani.

H269. Bevezető:

Nem fekszik puha ágyon a szent, akit tisztelni kell.

A vízcsepp a követ nem erejével, hanem gyakori esésével vájja ki.

Így lesz tudós az ember is: nem erővel, hanem sok olvasással.

A felolvasás tetszik, a tízszeri ismétlés tetszeni fog.

Ahogy a tavasz virágot ad, a virág gyümölcsöt, a gyümölcs illatot, úgy ad a tanulás erkölcsöt, az erkölcs érzéket, az érzék megbecsülést.

Sokat kérdezzetek, a választ tartsátok meg, a megtartott választ tanítsátok; e három dolog teszi azt, hogy a tanuló túlszárnyalja tanárát.

Kérdezd, tedd félre, tartsd meg, olvasd gyakran újra; így minden kulcsot kezdedbe ad a helyes bölcsesség.

Keveset akar beszélni, saját szavait akarja mondani az előrelátó ember, aki ehhez szokik, nagy megbecsüléstől övezve öregszik meg.

Aki jól akar beszélni, annak előtte kell gondolkodnia.

Ritkán híres az az ember, aki mindent elmond, amit csak tud.

Cselekedj jól, beszélj keveset, ha azt akarod, hogy híres légy.

Cselekedj rosszul, beszélj sokat, ha azt akarod, hogy ostoba légy.

H272. 76. Továbbá. Végy egy növendék madarat, és kösd a ló nyakára.

H274. 111–112. Itt több lap hiányzik, Pekler saját receptszámozása szerint 29–44-ig. Ettől kezdve az ívek teljesen fel vannak cserélve.

H277. 159. Hiányzik a cím. Arra nem utal semmi jel, hogy egy lap kimaradt volna. Lehet másolási vagy olvasati hiba.

- H280. 234. Ló körmére való kenet, hogy a patája puha legyen. 4 lat közönséges méz, 4 lat olivaoaj, resnice terpentín 4 lat, vagy (. . .), epe 4 lat, viasz (?) 4 lat. Ezeket keverd össze, és egy edényben vagy más hasonló eszközben olvaszd meg, majd forrald tovább, amíg csak folyékony nem lesz. Ezután vedd le a tűzről, tedd nagyon hidegre.

H290. 396. Ezt nem adom el, amíg élek. Halálom után nem tudom kié lesz.

H294. 451. Aki lefesti a virágot, nem festi meg az illatát.

Ezt nem adom el míg élek,

Halálom után nem tudom kié lesz.

I

Lelőhely: Másolat: MOL, Radvánszky cs. sajkókazai lt., P566. 97. cs. Eredetijének hollétéről nem tudunk. 1940-ben még egykori lelőhelyén volt. Azóta vagy elkalódott, vagy a II. világháborúban megsemmisült, ugyanis feltehetően azok között az anyagok közt volt, melyek megmentésére Herepei János tett kísérletet, de a szállítmányt bombatalálat érte. A kéziratot Debreczy Sándor ismertette (Apafi Anna orvosságos könyve, Erdélyi Múzeum, 1940. 322–324). Radvánszky így ír a kézitról: Eredetije préselt fekete bőr házikötésben, 4rét alakban a Székely Nemzeti Múzeumban Sepsiszentgyörgyön 27/884 e jelzés alatt. (Sambler Domokos ajándéka) Debreczytől tudjuk, hogy 139 eredeti számozású lapból állt a kézirat, a 125. lapon VÉGE alatt rajzolt záródísz, majd két recept következik más kézzel, s a "Mutató Tábla". Innen rekonstruálhatjuk a hiányzó lapok tartalmát. Ezek: 1. l. fele, 31–32., 45–46., 53–56. Debreczy a tartalomjegyzéket is csonkának véli. Mivel az eredeti kéziratot nem ismerjük, megtartottuk a folioszámozást.

Ebben az esetben is a Radvánszky Béla-féle átírást adjuk, csupán a közékezelést és a központozást modernizáltuk. A jegyzetek is Radvánszky megjegyzései. A hiányzó lapok tartalmát a tartalomjegyzék alapján adjuk.

I296. 1. A többi hiányzik, mivel a lap kettészakított.

I296. 4. A következő lap kezdete: „kában hordozza”. A többi recept is Himlő ellen való.

I297. 21. A zingiberis szó olvasata nem egyértelmű.

Folia senis fél uncia, vízben főzzék meg 3 font, adj hozzá zingiberist. Addig főzzék, míg fele elfogy, azután használják fel. Ezután vegyenek 25 aszalt szilvát, másikk vízben főzzék, míg összezsugorodik, majd szórják meg egy kis cukorral. Eből kell enni, és a levéből 3 kanálnyi reggeli előtt éhgyomorral meg kell inni; így jól emészt.

I298. 26. Az alchermets szó javítva, olvasata nem egyértelmű.

I304. 116. Hiányzik a 31–32. lap. A hiányzó receptek: 31.: Pestis ellen, Sárrul. 32.: Fekete üröm vizének hasznai.

I307. 147. Örszö: Gyomorfájás ellen. Hiányzik a 45–46. lap. Tartalmuk: 45.: Flastrom mindenféle kelésnek kifokasztására. Juhok mikor mételyesek. Kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom. Mindenféle kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom. 46.: Bisalma lictarium. Gilisza ellen.

I307. 152. Kétszer írva: meg meginnya.

I308. 174. Hiányzik két levél, az 53–56. lapig. Tartalomjegyzékük: 53.: Az mely aszsonynak elvész az teje. Az kinek az száját az íz eszi. Az kinek az oldala fáj s hurut. Hogy az asszonnynak sok teje legyen. Íz ellen. Oldalfájás ellen. Szemnek világosítására. 54.: Az mely ember az ágyban vizellik. Kőlyikáru. Levesticum-víz. Sebre való ír. 55.: Az mely ember nem emészthet, hanem csak hány. Kopaszság ellen. Koszos förül. Torokgyék ellen. 56.: Az mely embernek foga húsa fáj avagy a pofája dagad. Békák, hogy hallgassanak, ha akarod. Foga húsa az kinek fáj, avagy az pofája dagad. Ha azt akarod, hogy a békák hallgassanak. Okádásrul. Pofának dagadásáru. Szónak tisztulásáru.

I314. 258. Eltévesztette a számozást.

I315. 262. Eltévesztette a számozást.

I315. 264. A lap szélén: Hurut ellen orvosság.

I316. 277. A lap szélén: Fogfájás ellen.

I₃₂₁. 395. Egy szó helye piros vonallal kihúzva.

I₃₂₆. 459. Más kézzel innen a mutató tábláig.** A zárójelbe tett rész más írással.

I₃₂₇. levél: * A számok a kódex lapszámára utalnak.

I₃₃₀. G 29.)* Későbbi betoldás.

J

Lelőhely: OSZK, Quart. Hung. 280. Próbált Orvosságok le írva. Anno 1684 Die 18 May. Eredeti kézirat. 5. f. Poss. Illésházi József 1735.

Az üresen hagyott helyek, melyet pontozással jelöltünk, jelzik, hogy a kézirat másolat.

Szövegközlés: Kőszegi Mihály, Communicationes. 1964. 30. k. 127.

J₃₃₆. 7. Kimaradt egy szó.

J₃₃₇. 11. Kimaradt egy-egy szó.

K

Lelőhely: Székelyudvarhelyi Könyvtár Kézirattára. Nr. 5295. (Ism. Spielmann József: Orvosi Hetilap, 1982. 123. évf. 1748–1751.)

Az eredeti kézirat jelenleg hozzáférhetetlen, így ebben az esetben a Radvánszky-féle átiratot közöljük, a közékezelést és az interpunkciót modernizáltuk. A jegyzetek is Radvánszky megjegyzésein alapulnak. Spielmann József ismertetéséből tudjuk, a kézirat rossz állapotban van. Váradi Szabó személyéről sem tudunk közelebbit, latinos műveltségű borbély-chirurgus volt, 1668–1703 között tevékenykedett Baconban. A kézirat egyes részei különböző időben keletkeztek, s egyik fő forrása Pápai Páriz Pax Corporisa. Nehéz volt a receptre tagolás, mivel nem tudni, hogy a receptek leírásában teljesen az eredetit követte-e Radvánszky Béla; vagy egy sajátos szempont alapján írták le. A betűhívtséget nem tartotta meg. S nem tudni, hogy a kiemelés kitől származik. Mivel jelenleg Magyarországon ez az egyetlen átirat, s eredeti kézirat híján nem nyúltunk bele a szövegbe, csupán a könnyebb kezelhetőség miatt próbáltuk több-kevesebb sikerrel receptekre bontani. Váradi izes székelységgel írta ezt az orvosságos könyvet.

K₃₄₂. 4. A lap szélén: Aszalva, törve... után hintve.

K₃₄₂. 5. A margón: agrimonia.

K₃₄₂. 7. A lap szélén: és az orrodon és szájadban.

K₃₄₂. 8. RB megjegyzése: vallott = bevált (probatum est).

K₃₄₂. 9. A lap szélén: Nincs emberben nagyobb kár, mint az kába balgatag tulajdonság. Az kába, balgatag P: ember olyan, mint az mely cigány mondja volt a búzaszóró embernek, hogy azért néz az felvetett búza után, hogy nem hiszi, hogy lecsik az búza az csűr földére maga. Koránt sem oda Buda!

K₃₄₃. 22. A lap szélén: Ha nem tudod; tudod jól, hiába való.

K₃₄₃. 26. Burokfű javítva szurokfűből.

K₃₄₄. 29. A kéziratban ezután két oldalon következik: Sidó, igaz historikusból való Jerusálem retinetes veszedelméről való notatio stb." (Kiadta R. Kiss István, ItK, 1903. 85–89.)

A tartalomjegyzék csak a III. rész mutatója.; 101. Eredetileg így jelöli e számokat: 1001 stb.

- K₃₄₈. 132. p. A lap szélén: Sperma muris.
Itt véget ér az utólagosan beiktatott tartalomjegyzék.
- K₃₄₈. 32. A lap szélén: székfűvet.
- K₃₄₈. 37. A lap szélén: De disznóbab három levelével törd. – Vedd ki az fokhagyma gerezdinek belső csíkait, valamennyi vagyron egy fokhagymában, azt törd össze 3 disznóbab leveleivel.
- K₃₄₉. 45. Betoldás.
- K₃₄₉. 47. Utólagos kiegészítés: Ez a kakukkfű, székfű, azért kakukkfű, és hogy alig ismered, penig az ebkapor ital.
- K₃₅₀. 64. Utólagos kiegészítés: tisztítja az ...
- K₃₅₁. 69. Eredetileg: hold fogy folytán.
- K₃₅₁. 72. RB szerint "ásd" helyett "aszald" szónak kellene szerepelnie.
- K₃₅₁. 75. A tölcs szó kétszer szerepet.
- K₃₅₁. 77. Eredetileg: folyásásának el lelni; valamint: ha ho hosas talál lenni.
- K₃₅₄. 102. Későbbi kiegészítés.
- K₃₅₄. 105. A lapszélén: Az mit az gyomrában találasz, vedd ki, elegyíts asszonyember tejében, úgy ereszd az szemben.
- K₃₅₅. 123. Eredetileg: Boldogasszony napján.
- K₃₅₅. 124. Oldalt: 100, 20.
- K₃₅₆. 129. Oldalt: Üszögös Péter is ...
- K₃₅₆. 135. Tejébe [!], RB szerint talán: tejéből.
- K₃₅₇. 138. A margón: Mindszent havában, ha az zabot megfőzöd, melegen az tyúkknak adod, sokat tojnak tőle.
- K₃₅₇. 148. Ezután következik egy vers 1699-ből, melyet R. Kiss István kiadott. (ItK, 1903. 87–89.)
- K₃₅₉. 168. [!] RB-től származik
- K₃₅₉. 169. Későbbi megjegyzés: Hagymáz ellen.
- K₃₅₉. 171. A másoló az agármónium szót agármonyra javítja.
- K₃₆₀. 175. Későbbi megjegyzés: Hagymáz ellen.
- K₃₆₁. 196. Későbbi kiegészítés: Ennek szarvának, gyártott bőrinek sok haszna.
- K₃₆₁. 197. (palaczkos = poloskás)
- K₃₆₁. 200. Későbbi oldaljegyzet: Egy éjjel ázzék benne.
- K₃₆₁. 207. Későbbi oldaljegyzet.
- K₃₆₂. 219. Oldaljegyzet.
- K₃₆₂. 228. Későbbi kiegészítés: Csak gáliczköves meleg bor kell neki kenni.
- K₃₆₃. 247. Későbbi oldaljegyzet: Jó az pápafűvet borban megfőzöd, s azt beadod innya egynéhányszor.
- K₃₆₃. 255. Későbbi feljegyzés: égett rák pora.
- K₃₆₄. 274. Oldaljegyzet: Lencsével, útifűvel öszvetört, főtt útifűnek.
- K₃₆₅. 297. Későbbi beszúrás.
- K₃₆₆. 301. Közbeszúrva: muztika.
- K₃₆₆. 322. Kétszer írva: azt.
- K₃₆₇. 328. Későbbi betoldások: Ez a legjobb, csakhogy drágább az szegénynek, nem teheti szerit.; őtt varról több is vagyron orvosság, csakhogy restebbek.
- K₃₆₇. 329. Kétszer írva: vagy.
- K₃₆₈. 350. Későbbi utójegyzet: fájását ...
- K₃₆₈. 355. Valószínű RB kiegészítése: (Ismét az szakadt tökösről való remedium)
- K₃₆₉. 361. Kétszer írva: tehénhús levében.
- K₃₆₉. 361. Kétszer írva: törd.
- K₃₆₉. 364. A lap szélén: Ugyanezen fű ...

- K₃₆₉. 374. Törzsölöd helyett törso szerepel.
- K₃₇₀. 386. Homályos és zavaros az írás.
- K₃₇₁. 398. Kétszer írva: kevésbé megfőzik .
- K₃₇₁. 410. Kolcs = hónalj hajtás (kacs).
- K₃₇₁. 411. Kétszer írva: penig.
- K₃₇₁. 412. Későbbi beszúrás: fül.
- K₃₇₁. 413. A lap szélén: 5ször vettem czetet be újbán. En, Váradi, B. ki Szabó György, anno 1702, 1 Octobris.
- K₃₇₂. 422. Későbbi jegyzet: Fejér peszerce, nyírfa lével vízben főzni, innya. – Fe-kélyfű, seprűfű mindegy, ördögharapta ...
- K₃₇₂. 423. A lap szélén: kecskében.
- K₃₇₂. 426. Kiegészítés: ezt add meg – enni.
- K₃₇₂. 428. A lap szélén: Ez könyv eddig elő 19 doctorokból szedegetett; azonban az Tökölyi Imre borbélya könyve egészen. (Személyét még nem sikerült azonosítani.)
- K₃₇₃. 435. Törd apróra azt (azt az orrában hadd szíjja) Az áthúzás RB-től ered, nem tudni, szerepel-e az eredeti kéziratban.
- K₃₇₃. 450 Kétszer írva: mind hívösít.
- K₃₇₃. 452. Kétszer írva: melyet.
- K₃₇₄. 462. Kétszer írva: főzz.
- K₃₇₅. 477. Kétszer írva: elegyíts.
- K₃₇₅. 485. Ezután olvasható: Baczonban N.B. N.B. Georgius Varadi, alias Szabó.
- K₃₇₆. 487. Kétszer írva: czckre.
- K₃₇₈. 494. Kétszer írva: az fazékban.
- K₃₈₀. 537. Kiegészítés – igen jó: meg az tövét is nyakad ...
- K₃₈₂. 561. Hiányzik egy levél, 29. 30. jelzett lapszám.
- K₃₈₂. 562. Kétszer írva: szapora.
- K₃₈₂. 565. Készer írva: mind.
- K₃₈₆. 642. A lap szélén: Azaz atraczél vagy apiom cinoglósa. Ebnyelvű fű, czinoglosa franczu ellen is igen jó.
- K₃₈₇. 663. Kétszer írva: éjomra.
- K₃₈₇. 667. A lap szélén: De az temején ki ne maradjon.
- K₃₈₈. 695. RB magyarázata: Ih = ioh = gyomor. Ih feje = gyomor szája.
- K₃₈₉. 706. A lap szélén: N.B. Ez olyan orvosság, hogy hozzászíja az sárt az gyomorban, osztzon kiviszi magával.
- K₃₉₀. 714. A lap szélén: N.B. Kehes lónak való jó. Nyírfagyöngyöt, örménygyüke-ret, angelika gyükeret törd öszve mind őket, főzd meg borban, tedd az torká-ban.
- Az eves rüt fokadékok ellen való orvosság. Az szalonnát égesd meg, jól törd meg tejfelben, keverd jól öszve, temjént is törj köziben, crispánt, kevés gáliczkövet is, és tyúkmonyfejerit, és avval kend egynehányszor.
- K₃₉₀. 717. Kiegészítés: Tudni illik az útifüvet vagy úti laput.
- K₃₉₁. 735. Kétszer írva: kend.
- K₃₉₁. 739. RB a reggel reggel szavakat másolási hibának minősíti, holott jelentésük: reggelente.
- K₃₉₁. 744. A lap szélén: Köszvény ellen is jó. Igen jó erre a békatojás vize – el ezt bár; azaz hidd meg bár.
- K₃₉₁. 747. A lap szélén: Babérolaj – borostyánolaj.
- K₃₉₃. 773. A lap szélén: Az lóköröm is igen jó füstölni véle, az juhgané is, az szamárgané is.

- K393. 783. Szeder ina = szederinda.
- K386. 839. A lap szélén: Régi sódort és annak levében főzd meg az ért sajtot, hogy olyan legyen, mint az pép, avval ragaszd az csomót, de megfőzd elsőben az sódort.
- K399. 882. A lap szélén: Meg ugyanannak gyökerét főzz meg vízben kenyérhaj alatt, azt igyad.
- K400. 891. A lap szélén: Verd az torkában az kórságosnak.
- K400. 899. A lap szélén: Hogyha hat szem borsot, hat szem hagymamagot öszvetöröd, egy pohárban megadod innya, eleget szelel tőle.
- K402. 930. A lap szélén: Az vereshagyma rojtját főzz faolajban, kenjed vele, az rojtját kösd az sülyre.
- K403. 945. A 165. lapszámot átugrotta.
- K403. 951. Kiegészítés: kösd, avagy . . . az vér menten;
- K404. 974. A lap alján: Betcskerekí vagy Váradi Szabó György Baczonban.
- K405. 980. A lap alján: 1698, májusban. én, Váradi Szabó György munkája vagyok mindvégig.
- K406. 995. A föld szó zöldnek is olvasható.
- K407. 1026. A 30 nehezék valószínű tollhiba.
- K408. 1043. A 201. lapot átugrotta. A lap szélén: Alvés = kecskeszarvú fű.
- K408. 1047. Nem egyértelmű, mire vonatkozik ez a recept.
- K409. 1064. Ismétli a 207. és 208. lapszámot.
- K410. 1073. A lap szélén: Vérehulló fű gyökere ezekkel főtt.
- K412. 1104. Balhafűmag javítva bal fű magra. (RB javítása.)
- K413. 1118. A lap szélén: Ez a 143. levélhez tartozó.
- K413. 1127. A lap szélén: Köszvényre is igen jó.
- K414. 1131. Szegény bor = gyenge bor.
- K416. 1157. Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében. Mikor + Jézus Krisztus + megszületett + minden + betegséget + és hideglelést elűzött. Menj hát + Isten + e szolgájától + mindennapi + és kétnapi + hideglelés + Az Atya + Fiú + Szentlélek nevében.
- K418. 1186. Későbbi írás a sorok között: azaz lenlevelű fű vagy . . .
- K418. 1189. A lap szélén: Ez sárga virágú hamis konkoly.
- K418. 1197. Ettől kezdve a lapszámozást egykorúan betoldott ívek szakítják meg.
- K419. 1211. Fölébe írva: Váradi Szabó György.
- K421. 1242. Alul: Váradi Szabó György munkája.
- K422. 1265. A lap alján: Becskerekí vagy Váradi Szabó György Baczonban laktomban.
- K423. 1280. Ezután 4 oldalon egy vers vagyon. "Nóta: Mikor Sennakerib, óh magyar nemzetség beh kemény az szíved . . .", melyet R. Kiss István közölt. i. h.
- K423. 1286. Rebegő = hebegő.
- K430. 1939. A lap szélén: nádmézzel jobb.
- A 274. és 275. levél hiányzik.

L

Lelőbely: MTAK K. 96. Gyógyszerek II. nyolcadrét alakú, egy kéz írása, néhány levél hiányzik belőle. A kézirat 17. századi. Az első lapon a következő bejegyzés: 232 a SztK Vett. jul. 27. 1842. Gyógyszerek. XVI. d. századbéli KI. A m. t. társág kéziratárába ajándékozta Lugossy József. (Toldy Ferenc kezével)

Két részből áll. Másolat, hibás olvasattal.
Szemelvények: Szlatky M.: i. m. 291-296.

- L436. 1. 1 lap hiányzik.
L436. 7. Hiányzik a 3. lap. Örszö: Okadas ellen.
L437. 17. Az áthúzás nem egyértelmű.
L437. 18. A 6. lap hiányzik.
L437. 24. A 8. lap hiányzik.
L440. 55. Az áthúzás nem egyértelmű.
L440. 59. A cím fölött primitívebb írással: Kö ellen valo.
L444. 125. Hiányzik egy lap. Örszö: Okadas ellen.

M

Lelőbely: MTAK K. 95., Gyógyszerek I., nyolcadrét alakú, több kéz írása. 17. századi kézirat, feltehetően az első feléből. Első lapján: Gyógyszerek. Házi patika. A' tekintetes Magyar Tudós Társaság' kéziratgyűjteményének ajánlja Martius 1-jén 1842 Lugossy József.
Néhány levél hiányzik.

Szemelvények: Szlatky M.: i. m. 285-290.

- M449. 14. Hiányzik a cím vagy egy levél. Más kézzel.
M450. 34. Halványabb tinta, olvasata bizonytalan.
M450. 35. Más kézzel, sötétebb tintával.
M451. 49. Örszö: t. első.
M454. 94-95. Más kézzel.
M454. 96. Ismét az első kéz.
M455. 110. Ugyanaz a kéz, mint 94.
M456. 116. Örszö: Giapias ir.
M457. 129. Bezgha, nehezek szavak olvasata nem egyértelmű.

N

Lelőbely: OSZK, Oct. Hung. 87. Gróf Illésházy József: 1. Mindenféle Orvosságoknak Rend szedése. Két egykorú kézirat kolligátuma. (A 2. kéziratot l. G könyv)
Egy kéz írása. A másoló 173 tételre bontotta a recepteket, ezt nem tartottuk meg. A címben a mindenféle szó más kéztől ered.

Szemelvények: Szlatky M.: i. m. 297-303.; Schram Ferenc: i. m.

- N460. 8. A lap tetején: Comitit Josephi Illeshazi. Cath. ins. A. 1735.
N462. 36. A 38. folio hiányzik.
N472. 232. Örszö: Inak. Ezután következik az Orvosságos könyvecske.

O

Lelőbely: OSZK, Oct. Hung. 636.; A Szakács-Mesterségnek rövid le-írása című házi mindenekönyv orvosi vonatkozású részét adjuk e kötetben. A kézirat 1711 előtti. Magyar, latin. Több kéz írása. 81 f. Egykorú pergamenkötés.

- ff. 1-13. "A Szakács-Mesterségnek rövid leírása."
 ff. 13-43. "Orvos-könyv."
 ff. 43-53. "Némely Fűeknek Hasznairól."
 ff. 53-60. "Mutató Táblácskája a könyvecskének."
 ff. 61-79. "Medicinae Culinares."

Ez utóbbi szakácskönyv Zrínyi szakácskönyvével mutat rokonságot, annak rövidített, kivonatolt másolata. Orvoskönyv része sok helyütt egyezik a Török János másolta Orvoskönyvvel (I. C könyv). Radvánszky Béla a Zathureczky család kódexeként emlegeti a kéziratot. A borító belső oldalán: *Contra vim Mortis non est Medicamen in hortis*. A másolónak (mert feltehetően nem eredeti alkotásról van szó) saját oldalszámozása van. A kézirat utolsó lapjain szlovák nyelvű receptek olvashatók.

- O474. 1. Jó tanács annak, aki hajlamos a tüdőbajra és a vízkórságra. Annyiban szükséges az étkezésre figyelni, hogy ételciben egyen sok fokhagymát, és legyen gondja arra hogy ételait tengeri vöröshagyma-cetettel fűszerezze. Ez ugyanis kihajtja a vizeletet. Leginkább arra ügyelj, hogy ne legyen lázas, és inkább száraz, mint főtt ételeket egyen.
- O474. 2. Továbbá. Ételei olajból, mézből, csipős zöltségekből, fűgéből készüljenek. Jó és híres bort igyon, melyben mindig legyen ürm, borsfű, fekete gyopárfű, bodzafa középső héja és földi bodza gyökere. Egyen gyakran retket, a halevéstől, amennyire lehet, tartózkodjon. Teste mindig telt és nyílt [1] legyen, és ezért gyakran vegyen be golyócskákat vagy legalább folia senist. Egyen néha este, lefekvéskor egy kis terjéket, és ha lehet, sokat izzadjon. Gyakran vegyen be – ha van –, egy kanál tengeri vöröshagymából, mézből és ecetből készített italt. Így, az isteni kegyelem segítségével a fenyegető bajoktól megmenekül.
- O474. 6. Más. Vedd a menyhal máját, darabold fel, tedd egy üvegbe. Amikor kenyeret sütnék, fedd be kenyértésztával az üveget, tedd a kemencébe, és süsd meg. Az üvegben folyadék lesz, ezt a folyadékot csepegtesd a szembe, és elmúlik a hályog a szemről.
- O474. 7. Ugyanarra. Keress nadályférget, és tedd egy kis üvegbe. Dugd be jól az üveg száját, és ezután fedd be az üveget kenyértésztával, és vedd a kemencébe. A nadályféregből folyadék lesz. Végül abból a folyadékból csepegtess a szembe, és elmúlik a hályog.
- O474. 8. Más ugyanarra. Végy napraforgóvirágot, ezt kora reggel gyűjtsd, és tölts meg vele egy üveget, ezután az üveg száját jól dugd be, és tedd egy hangyabolyba úgy, hogy ne látszódjon ki. Hagyd ott állni négy hétig, s amikor kivesszed, ruhán szűrj át, ismét töltsd az üvegbe, és tedd ki a napra egy hétig. Azt is meggyógyítja, akinek már hét éve van a szemén hályog.
- O475. 9. Ugyanarra. Végy hangyatojást, és törd meg fehér borban, és tedd félre, hogy letisztuljon. Ezután csepegtesd a szembe, és a hároméves hályog is elmúlik tőle.
- O475. 21. Ugyanarra. Végy köményt, szaporafüvet, rózsát, rutát és vérehulló füvet. Mindezt tedd egyszerre rózsavízbe, és többet használ, mint a balzsam. Kömény, rózsá, szaporafű egyenlő mennyiségben legyen, ruta, vérehulló fű feleannyi.
- O476. 25. Aki nem lát jól. Végy kakukkfüvet, és főzd meg vízben. Ezután azzal a vízzel mossa egy hétig vagy tovább a szemét. Jól és tisztán fog látni.
- O476. 26. Ugyanarra kikísérletezett orvosság. Vedd egy nyúlnek, egy kakasnak, egy sasnak az epéjét, és keverd össze ezeket igen tiszta vízben, és tedd egy aranyvagy üvegedénybe. Ezzel mosd naponta a szemedet kívülről, és jól fogsz látni.

- O476. 27. A látás visszanyerésére a legjobb, kipróbált orvosság. Ezt IV. Ince pápa állíttatta össze a szem fényének visszanyerésére, és elküldte a pisai Abbas Petrusiusnak. Ő száz éves volt, és részben életkora, részben gyengesége miatt elvesztette a látását. A pápa által küldött gyógyszerből visszanyerte látását. Az orvosság ilyen volt: Végy 2 font köménymagot, 1 font vadköményt, 1 uncia zellermagot, kaprot, petrezelemmagot egyaránt 3 fontot. Ezeket törd össze jól leszűrt – a habjától a tűz körül megtisztított és leszűrt – mézzel. Végül reggel és este, evés és ivás után, mikor feküdni akarsz menni, egyél a fentebb leírt gyógyszerből, és gyorsan visszanyered az elvesztett látásodat Isten segítségével.
- O476. 28. Hogy ne nőjenek szőrszálak a szemben. Denevér vére a szemhéj fölé kenve nem engedi növekedni a szőrszálakat. Mint ahogyan mondja Constanus Medicus – s talán ezeket –, mivel hidegségével elzárja a pórusokat, nem növekednek újra a szőrszálak. A denevérek ugyanis hideg természetűek.
- O476. 29. Ugyanarra. Végy egyenlő mennyiségű borostyánlevelet és reteklevelet, keverd össze őket. Tépdd ki a szőrszálakat, majd rögtön kend be a kitépett szőrszálak helyét az említett folyadékkal, és nem nőnek ki újra.
- O476. 30. Ugyanarra. Égess meg szarvasagancsot, és törd össze. Miután kitéped a szőrszálakat, ezzel a porral szórd be a helyüket.
- O476. 31. Látásra való kipróbált orvosság. Végy jó fehér mustot, mely még nem forrt, és tégy bele kellő mennyiségű eufráziát száraztól, virágostól, levelestől. Végül az edény száját zárd el jól, és tedd ki a napra addig, míg eltűnnek a buborékok a mustból. Ezután minden nap reggel és este igyál egy keveset ebből a borból. Nem a legpróbáltabb gyógyszer.
- O476. 32. Ugyanarra. Végy eufráziát és törd porrá. Ezzel a porral élj reggel és este; megtisztítja látásodat. Teheted ételbe is.
- O476. 33. Más. A kömény mindennapos használata megőrzi és élesíti a látást. A magvát gyakran kell a szájbán tartani, levelét pedig enni.
- O470. 34. Csípás szemre. Végy timsót, mézet, tojásfehérjét, és törd egybe ezeket. Ezután flastromként tedd a szemre, és meggyógyul.
- O476. 35. M. Petrus Hispanus találmánya mindenféle szembaj ellen, és a látás élesítésére. Végy köményt, szaporafüvet, rutát, rózsát, eufráziát, sebfüvet, vérehulló füvet, árvalányhaját, egyenlő mennyiségben. Törd össze őket, és tedd egy napra fehér borba. Ezután szűrd le, és a folyadékot, mely először lecsöpög, tartsd ezüstként, amely másodszorra, aranyként, amely harmadszorra, balzsamként; ezért három üvegben tartsd.
- O476. 36. A szem megtisztításáról és a látás megőrzéséről. Végy annyi jó bort, amennyit akarsz, és préseld ki a vérehulló fű, ruta, fekete üröm, eufrazia és kömény levét, ugyanannyit mindegyikből. Ezeket keverd össze. Kívülről kend be vele a szemet, néha – de ritkán –, tégy egy keveset a szembe is.
- O477. 37. Könnyes szemre. Végy ki galambtrágyát a fészekből, és törd össze jól egy mozsárban, és ezután elegyítsd borkövel jól. Tojásfehérjét olajjal kend a feje lágyára, és az említett porral szórd be alaposan. Ezután az ujjaddal keverj össze két tojás sárgáját sóval, és ezt kend kócsra, mintegy flastromként, és kösd a beteg fejére késő este, mikor aludni megy. Ezt csinálj kétszer-háromszor, és meggyógyul.
- O477. 38. A látás és a szem tisztaságára. Vedd az epéjét valamilyen ragadozó állatnak, keverd össze mézzel és tedd a szemre. A látásra mindenek felett hasznos orvosság. Ugyanis azt mondja Hypocras, hogy valamilyen ragadozó állat epéje mindennél hasznosabb a látás élesítésére. Még azt is mondja, hogy ha valakinek igen gyenge a látása, és kilenc napon át nyúl- vagy sasépét tesz a szemére méz-

- zel keverve, akkor annyira éles lesz a látása, hogy délben is látja majd a csillagokat az égen.
0477. 39. Szemfájás ellen. Végy köményt, szaporafüvet, rózsát, vérehulló füvet, rutát és eufráziát. Préseld ki levüket, és keverd össze. Végül ezt a folyadékot tedd a fáradt szembe.
0477. 40. Könnyező szem ellen. Végy köményt, amely még nem érett, és törd össze jól egy rézmozsárban, tedd három napra nedves helyre. Vedd levét, tedd egy üvegbe, és 40 napra tedd ki a napra; az üveg száját viasszal dugd be. 40 nap után a viaszba túvel szúrj egy lyukat, és csepegtess a folyadékból a szembe. Kétségkívül meggyógyul, és attól fogva nem könnyezik majd a szeme.
0477. 41. A szem homályossága ellen. Vedd a kömény gyökerét mézzel összetörve, és ezzel kend a szemet kívülről; meggyógyul.
0477. 42. Könnyező szem ellen.
0477. 43. Ugyanarra. Végy virágzó szaporafüvet gyökerestől, és tedd egy egypintes fazékba. Tölts rá fehér bort, és főzd meg jól, hogy csak egy pohárnyi maradjon vissza. Ezt töltsd bele egy üvegbe, és ezzel kend a szemedet, és tartsd rajta, mikor este aludni mész, egy hétig vagy tovább. Míg kened, a megfőtt füvet mindig kösd a halántékdra, és minden szemgyengeséget meggyógyít.
0477. 44. Viszketésről, és véres szem gyógyításáról. Végy aloet, és törd porrá. Ezt a port tedd fehér borba, és hagyd állni egy éjszakára. Reggel szűrd át tiszta ruhán, és a folyadékból tégy a szembe, és meggyógyulsz.
0477. 45. Szemre való kiváló víz. Végy 25 szegfűszeget, 15 babér, 4 vagy 5 gyömbérgyökeret, és törd porrá. Ezeket tedd folyóvízbe, és hagyd állni öt napig. Ezután végy egy diónyi közönséges grispánt, egy kicsit kevesebb kámfort, és tedd az előbb mondott anyagok közé. Tedd ki egy napra vagy meleg kemencébe, kiváló gyógyító vized lesz a szemedre.
0477. 46. Továbbá. Rózsapor ecettel összedörzsölve, és tojásfehérjével keverve a szem fájdalmát elmúlítja, és a rossz nedvek folyását megállítja.
0478. 47. A látás élesítésére. Végy nyúlepét mézzel keverve, és kend vele a szemed kilenc napon át.
0478. 48. Vagy. Vedd a köménynek, rózsának és rutának a levét, keverd össze őket. Végy egy tiszta lenvászon darabot, mártsd a folyadékba, és tedd a szemre.
0478. 49. Véres szemre. Vedd a vérehulló fű levelét, törd össze, és préselj ki belőle kellő mennyiségű levét. Ezután végy mézet, és egy csuporban tedd a tűz mellé forrni, és minden piszkot végy ki belőle. Amennyi a vérehulló fű leve, harmadannyi legyen a méz. Később vedd el a tűztől a mézet, hűtsd le, keverd össze a vérehulló fű levével, töltsd egy üvegbe. Ezután a szemhéjakat kívülről kend be vele.
0480. 88. Szem vörösségére való ír, melyet kívülről kell kenni, és amely élesíti a látást. Végy egyenlő mennyiségű kámfort, tuciát és patikaolajat, ugyanannyi igen tiszta viaszt és rózsaoiljat.
0480. 89. Hályogos szemre való kipróbált recept.
0480. 90. Ugyanarra más, igen próbált, bár hasonló gyógyszer. ... Külön-külön törd össze, és tedd az előbb mondott összetört anyagokat szaporafünek, eufráziának, rózsának, köménynek levébe, és egy ideig tartsd a napon.
0481. 98. A lap szélén: Anno 1711. Bartphe. M. Hodony.
0481. 111. Fejfájás ellen. A fekete ürömnnek, mely a füvek mestere, megvan az a tulajdonsága, hogyha fáj az ember feje, akkor ki kell ásni, jól megmosni, és darabokra vágni. Borban vagy ecetben kell főzni egy óráig gyökerével együtt, és vászonra kell tenni. Ezzel kell a fejet mosni – minél melegebben lehet –, és a

- vászonnal körbekötöni a fejet. Le kell feküdni egy órára, míg megszárad a kötés, és folytatni a kúrát három vagy négy napig; meggyógyul.
- O481. 117. Ugyanarra. Végy timsót, tömjént, ként, grispánt, törd össze őket, és törd porrá. Ezután hájjal és faolajjal törd össze, és ezzel kend a fejet és meggyógyul.
- O482. 128. Hogy a férfi terméketlen legyen. Végy Szent Iván bogarát, és akinek inni adod (nem képes kielégülni.)
- O482. 129. Teknősbékát vagy csigát végy, és két elhullatott szarvat. Ezeket törd össze és add megenni.
- O487. 239. Süketség ellen. Fehér ürmöt bikaepével összedörzsölve, és a fülbe téve megoldja a süketséget, a hallást megerősíti és megjavítja.
- O487. 245. A margón: Kelevény. Méregfakadás, Szőr-féreg, Rüh, Var, Kosz.
- O488. 246. A margón: Kopitnik. Feledékenység.
- O488. 247. A margón: Seb hamar gyógyul. Fog fajas. Törött vér. Gyermekek fogantatás.
- O488. 252., 253., 255., 256. A margón: szlovák bejegyzés.
- O489. 261. A zsálya rutával együtt biztos poharat ad neked.
- O489. 262. A ruta a férfiak szerelmét csökkenti, a nőket növeli.
- O489. 266. A margón szlovák bejegyzés.
- O489. 268. A margón: Tüdő és máj tisztulása. Vizellet. Hőség. Oldal-fájás.
- O490. 269. A margón: Köszvény. Vér-kórság.
- O490. 270. A margón: Fő-fájás. Víz-kórság.
- O490. 271. A margón: Kórság. Szem-Fájás. Mereg. Negyed napi hideg-lelés.
- O490. 272. A margón: Hideg-lelés.
- O490. 273. Fog-fájás. Szem-fájás. Seb-tisztítás. Vér-kórság. Fő-fájás. Bűdös szaj.
- O491. 282., 288. A margón szlovák bejegyzés.

P

Lelőhely: Evangélikus Országos Könyvtár, Bp., R 536.

Mélius Péter Herbáriumához kötött lapok. A kötet elején, valamint az orvosságos receptek között szakácsreceptek is vannak. Radvánszky az orvosságos receptek egy részét vette bele kötettervébe, majd hozzátéve, innen 18. századi az írás, a további közlést abbahagyta. Eredeti elképzelésünk szerint szeretnénk volna mégis e kötetben szerepeltetni, ha fotómásolatban közzétehetnénk volna. Ez sajnos technikai okok miatt meghiúsult. Holott hallatlanul izgalmas, orvos- és gyógyszer-történeti szempontból rendkívül érdekes és értékes e receptgyűjtemény. Az egyes alkotóelemeknek sajátos jelrendszere van, a receptek majd titkosírásként hatnak. Feltétlen figyelmet érdemelnek.

- P498. 5. Hályog ellen. Egy csipetnyi timsót, megégett szépiacsontot, és tiszta fehér cukrot keverj össze. Igen finom por lesz belőle. Ebből minden nap fújj egy csövecskén keresztül a szemedbe. Próbált.
- P498. 6. Csipásság ellen. Tiszta cukor, fehér római gálíc, kútvíz.
- P498. 7. Gyomorgörcs ellen. (Szél megrekedése ellen.) Hogy a gyomor megkönynyebbüljön, és a belekből a megrekedt széklet, mely a testet elnehezíti, eltávolozzák, általában áztatásra van szükség. Ezért este, mikor a beteg aludni megy, jó minőségű meleg sörbe kevert olívaolajat kell innia. Másnap reggel a patikustól hozni kell egy-két kerek, rózsao-lajjal készített lepénykét. Ennek bevétele és megévése után 3-4 óráig nem szabad enni. Wittenbergben próbálták ki, 1607-ben.
- P498. 8. Negyednapos láz ellen.

- P498. 9. A meleg máj lehűtése. Vég katángkóró gyökeret, és tedd közönséges vagy könnyű fehér borba. A déli étkezéskor igyál belőle két uncianyit, akár ebéd után, akár előtte. Próbált.
- P499. 22. Bűdös és romlott bor megjavítására. A bűdös és romlott bor megjavul, ha az edény nagyságának megfelelő mennyiségű tiszta búzát zacskóba téve belelógatnak, majd kivesszük. Ez minden bűdösséget magába szív, és így tiszta és átetsző lesz a bor. Mezalduş találta fel. Próbált.
- P499. 23. Bor igen gyors megecetesítése. Ha rögtön meg akarod ecetesíteni a bort, tégy bele sót és borsot, és tégy fölé savanyú kovászt. Igen gyorsan használ.
- P499. 24. Ha gyorsabban akarod véghez vinni, téglát vagy egy darab tüzes acélt egyszer-kétszer márts az edénybe, vagy káposztagyökeret, vagy éretlen (...), kökényt, (...) és szilvát. Ugyanezt teszi a szegfűgyökér is. Mezalduş.
- P500. 25. Hogy jóízű legyen a bor. A bor ízleni fog, és illata, íze tetszeni fog ha gyógyító almát, másnéven citromot, tisztított székfűt úgy lógatják bele a hordóba, hogy ne érjen le a borig. Így a bor semmiféle rossz vagy dohos szagot nem vesz fel. Mezalduş.
- P500. 29. Ha a gyermek rövid ideig alszik. Tököt vagy inkább uborkát tegyenek az ágyába. Belázasodik, majd nemsokára lecsillapodik a láza. A tök magja a maró vizeletet enyhíti, és kissé kihajtja a vizeletet.
- P500. 30. Káposztagyökér megtörve a holdkórosra [?] helyezve használ, az anyajegyeket [?] eltávolítja, kígyómarás esetén használ.
- P500. 31. Bogáncskóró hasznai. Hívják még *atractylis*-nek is. Megmelegítve és megszalva kedvezően hat, kitisztít és megkönnyebbít. Mindenféle méregnek ellenáll, és ragályos betegség esetén használ, ha idejében isszák. Meggyógyítja a negyednapos, a makacs és más hosszú ideig tartó lázat. A beleket, májat és a gyomrot [?] a görcsöktől megszabadítja bármi is támadja meg a gyomrot, használ. A gyomrot rögtön megóvja az ártalmas fájdalmaktól, a bélgilisztákat elpusztítja és kihajtja, a görcsre [?] és hólyagköre használ, az ágyék és a hát fájdalmát csillapítja.
- P500. 33. RB megjegyzése: Innen 18. századi írás következik.

Mutató

- abak fű gyökereitől I347
 Ábelvére (sárkányvér) K1043, I195
 ablak A428, B199, 230 C1172, 1471, F97
 ablakkereszt, szüette D299
 Ábrahám B105, C1173
 abrak (abrag) A313-314, 323, B37, 65, 98,
 C1570, 1574, G21, 78, 143, 261, 263, 270,
 H17, 45, 47, 49, 53-54, 56, 86, 94, 99, 107,
 146, 148, 183-184, 213-214, 235, 247, 257,
 302, 311, 381-382, 422, 450
 ábrázat, rút K1210
 ábrons I135
 abrosz K70
 =, vető G265
 abrotanum (Istenfája) C1125 l. még Istenfája
 acél I180
 =, tüzes K773, 780, 1374, P24
 =, új műben nem volt D32
 acsalapu l. lapu
 aczaka l. éjszaka
 ad (be-, el-, hozzá-, ki-, meg-, meg- cenni,
 meg- inni, neki-, nem-, vissza-)
 ad (ki-) 'megszül' F86
 aegiptiacum veres ír l. ír
 aer K486
 Aesculapius E214. p.
 Acsopusz E213. p.
 Afrika K486
 ág C1547, G74
 =, almafa I340
 agár I449
 = kölyke I67
 agaricum B147
 agármony (agrimonia?) K171
 ágasfa K1156
 agg D282
 agrimonia (apró bojtortján, párlófű) D132, 165,
 K5, 128, 169, 1080, 1174, l. még bojtortján
 ágy B120, 142, 151, 164, 181, E114, P29
 =, meleg C1421
 agya kijár K1343
 = veleje (cerebrum) l. agyvelő
 agyag A2, B95, 114, C1176, 1312, K327
 = közé gyúr B95
 =, égett F257
 =, fehér D233, H270, 411, 436
 =, házról való I244
 =, megégett D9
 =, sikeres C1420
 =, száraz F229
 =, száraz régi F253
 =, tapasz A2
 =, tiszta I438
 agyag (?) K1331
 ágyék A408, 708, B200, 202, C110, 704, 884,
 1361, D338, 359, E105-106, 135, 156, G1,
 I128, 357, 431, K96, 415, 773, 781, 795,
 873, 877, 878, 883, 1045, 1313, 1361, L76,
 M82, O248, 255
 = ér lenyomása N112
 = fájás C269, 276, 568, 701-709, F80, I128,
 266, N113, P31-32
 agykoponya 'emberi' D323
 ágynemű B182
 agyvelő (agya veleje) A241, 508, 541, 558,
 C1258, D287, I106, 111, 281, N112, O279
 = megveszik C194
 ajak C713, 912, F89, H68, I312, K273,
 O197 l. még száj
 = meghasad C713-714
 = a cserepezése K272-273
 = ér C549
 = fájás C629, K398
 ájol l. ájul
 ajtó B199, 227, G49, K1093
 = fele 'ajtófélfa?' F97
 = fölöt C1471
 = küszöb M71
 ájul (elájol) C1482
 ájulás K77, 1108
 akác B48
 akad (tővis =) 'beleszúródik'
 akaszt (fel-)
 akasztalás A226
 =, száraz A226
 akasztott ember kötele F193
 akó 'me' J5
 alabástrom (alabástrum) A430, K155 l. még
 Szent György-kő
 = kő H378, K1205

- alani ,aludni'
alásapot ,külső, kinézet' H1
alaszik (nem ==) ,alvad'
alattomban ,titokban' A645, F124
albae linguae D111
Albert mester M30 l. még Magnus' Albertus
album graecum B165, M32, N63
alchezmert I26
áld (meg-)
áldás (meg-) B129, 162
áldoz B131
aleopaticum (alipatica, aliopaticom, alopaticum, areopatica) A223, C27, 117, 226, 415, 1223, 1344, 1364, 1506, D101, 159, 204, O89
alospila (P) P24
Alexander ,Nagy Sándor' F246
alfacium olaj C270
alfél ,tyúknak', tiszta C526
== betegsége C17
== dagadása L58
== nyavalyája C17
alfele ,tr' (culus) A220, 296-297, 322, B146, 153, 172, 185, 225, C686, 1112, 1114, 1116, D128, H258, K77, 369, 733, 762, 850, 899-900, 920, 933, 1065, 1240
== lyuka A522
== n súlyos ér K77
alges mirha L3
alhat (el-) A140, 386, 580, 611, N95, 100, O267
==, nehezen C1037
==, nem A140, 580, 585, 611, C1, 15, 228, 272, 580, 1256, 1436, 1457, 1518, F137, G171-173, I242, K502, 1042, 1134, 1387, M99, N95-101, O165-166, 197-199, 260, 267
alibani alubam M34
alina húsa, sült K911
alios M2
alja ,alom' H106
alkimista (alchimista) E16
áll ,érlel, érlelődik'
== ,i, for'
== ,ülepszik'
== (bele-, benne ==, el-, helyére-, meg-, rajta-, rá-, == vmiben)
== (el-, meg-) ,abbamarad, eláll, megszűnik'
== (ellene ==) ,nem engedi kifejlődni'
== (meg-, meg nem-)
== (rajta ==) ,rajtamarad'
== ,fn, tr' A491, K492, 516-517, O137
== alatt K209
allaja ,hasa alja' H320
állás A246-259, 650
== ,áldogálás' C1250
== ,állvány' F188
== (álás), állás, istálló' H20, 107, 289
állasza magát ,csendes, fáradt' H404
állat (el-, meg-, meg nem ==) ,i, állít, elállít, megállít, megszüntet'
== (meg-) ,i, kr; odaállít' l. még állít
- állat (animal) ,fn' A501, 535, F246, K1394
== ,összetevő' C175, O94
== feje, mérges C172
== mája, fiatal A664
==, aszú ,összetevő' C1146
==, dühös B130, N10
==, egyébféle ,féreg' C774
==, éltető K486
==, emésztő ,növény tulajdonsága' C1352, L22, N153
==, erős M93
==, fekete A380
==, hidegítő ,növény tulajdonsága' C1274, 1277
==, kövér A601
==, melegítő ,növény tulajdonsága' A609, C1256, 1266, 1280, D354
==, mérges C1107-1109, D285, K1225, M96, O196, 265
==, mérges (= illat) H158
==, mérgező A500
==, mindenféle ,féreg' C694
==, nedves ,növény tulajdonsága' C1277, O255
==, oklatan G37
==, szárazító ,növény tulajdonsága' C1280
állatás A389, 395, 526, L34
állatször B152
állít (el-, meg-) ,eltűri'
== (meg-, megállat)
allium l. fokhagyma
állja, nem ,nem tűri'
alma C1033, 1507, D67, 278, 302, I355, M66
l. még narancsalma
== közepe A280
== lágya D278
== bele, édes I160
== kásás bele, sült K597
== leve, rothadt K432
== teteje, édes I158, 160
== tövestül, kövi C79
==, édes C418, 1347, D354, O97
==, fehér (popum album) A280
==, fenyő K723
==, gyógyító P25
==, hámozott K277
==, metélt édes A127
==, rothadt I458
==, sült C1113, 1156, D250
==, üveg A51
==, vad A354, 354, E148
== bor, vad A354
== fa, édes I393
== faág I340
almányi ,me' B56
álmatlanság B183, I238, 312
==, hosszas (alotlanság) K77
==, nyughatatlan (= állatlanság) K83
álmodik
aloe l. aloes
aloes (aloe, alue, alues) A526, C29, 208, 290, 331, 1127, 1295, 1307, 1379, 1408, D7, 34,

45, 52, 58, 78, 108, 243, 251, 293, 332,
334, 366, K168, 313, 315, 551, 1043, 1110,
1167, 1364, L1, 19, 24, 45, M24, 52, 80,
98, N197, O53.
= fa (adocsl =, alucs =) C728, 1504
= pora O44
= pora, sarga O55
álom C15, 274, 1256, 1457, D370, G42, I314,
K427, O165, 182, 198, 217
=, gonosz C1279
=, nagy K83
= hozó K169
= számszám K1155
alsoszik (el-) ,elájul' D371
alsó fele, asszonyiállat C1243
alsó rész fájdalma C561, 599
alszik (el-) O166, 197, 260
= (el-, meg-, nem =)
= (meg-) I144
=, nem C902-914, D19, 122, 281
általkodottság, vakmerő K1331
altatószer B183
alta C1398 l. még dialtea
aludni megy O37, 43
aludni nem akar (alani =) H368
alue patikum l. aleopaticum
alucs l. aloes
aluszékony O182
aluszik (egybe-, meg-)
= (el-) I364, 420, K1386
=, halálra C668-674
alutlanság A289
alvas ,olvas'
alvás A386, C1037-1038, N96
alvás, kevés A281
Amerika K486
amphora (ampolna) D321
Andrea Magdolna B164
angelika(fű) (angyalfű, angyelika, méregvönő
fű) B148, D165, 167, F45, I50, K63, 67, 82,
129, 169, 1331
= gyökere (= gyűkér, angyelika =) B122,
I50, 395, K15, 57, 63, 80, 714, 1360, 1409
= mester gyökér C1373
angyalfű l. angelika
angyelika l. angelika
ánizs (anisom, anys) C915, 1031, 1035, E4, 68,
124, G20, 124, K1217, 1409
= mag B147, J5
antimoniom (piskolc) K545, 1019, 1362
Antonius doktor A279
anya B155, E137, I29
= csecse A465
= teje A582, E16, I186, K787
anyag, A24, 51, 251
anyaméh C735, E136, 149
= kijő E149-150
= megfordul E149-150
anys l. ánizs
apáca éra J10
apad (el-, meg-)
apadás (el-) E70

Apafi Anna ,Apafi Mihály fejedelem nővére'
I296p.
apaszt (el-, meg-) ,elfő'
apatika [I] N202
apiom l. apium
apium (apiom, opium) A371, 372, 385, 408,
424, 470, 602, 708, C120, 123, 341, 452,
468, 633, 966, 1029, 1050, 1377, 1400, 1403,
1424, D6, 23, 101, 104, 157, 167, 261, 374,
197, 295, 415, K1024, 1367, N17, 75, 115,
150, 176, 217, O211-212, 214, 230
apiumfű C380, K736
= (apiom-, atracél) K129, 812
= gyökere (apiom gyűkere) C823, 1375, I293,
415
= levele (apiom =) C88, 719, 1240, 1311,
D109, 263, 193, 169, 417
= levele pora D108, 263
= levelestül A601
= magva (apiom =) A604, 659, C468, 695,
712, 823, 951, D175, G20, 54, O229
= virága (apiom =) D175
= vize (apiom =) C43, 254, 939, D31, L73,
M26, N10, 17, 217
Apolló ,ókori görög isten' E214p.
apopanis D94
apostolicum N167
apostolikom flastrom l. flastrom
appal narancsalma héja L22 l. még narancs-
alma
appopanice (oppoponice) D176
appopanikum M116
április C611, G165, K44, 66, 948, 1392,
1398
aprít (egyben =, meg-, össze-)
apró mályva l. mályva
apróbojtorján l. bojtorján
aprócsalán l. csalán
aprólék A700
aprón tör K167, 362, 367, 383, 447, 448
aprónként ,apránként' E20, 127
apróra aprít G270
= tör K69, 208, 435, 474
= vagdal G259, K238
aqua vitae E18, K465
aquila epéje K1358
= monya K1358
ár ,vminek ára' F243, I438
arábiai guba C133
= gumi l. gumi
= orvosság E9
arabium N163
arabok E46
arannyal versengő K1385
= levele K41, 1121
= virága A9
=, legkisebbik (celidonium minus, legkisebbik
fecskéfű) K129
arany (aurum) A24, 41, 599, C1328, 1499,
D243, E213p., 78, 134, J11-12, O35
= forint ,me' A614
= glet l. glet

- = nyomónyi ,me' A14, 614
 =, tiszta A763, E26
 = forint nyomó ,me' D11
 = forintra térne ,me' M50
 = gyökér M60-61
 = gyűrű C1179, E34
 = nyomó(nyi) ,me' D373, I28, 237, N192
 = aranynyomtányi ,me' E23
 = színű C1178-1179
 = virág (tanacetum) A121
 = víz I9, 64, 395, K1331 l. még víz
 aranyas edény l. edény
 = törjék l. terjék
 arányoz ,mérétez'
 = (meg-) ,időt' C1326
 arasznyi ,me' G79, K140
 =, élő ,me' D212
 arat (ki-)
 arc (facies) A153, 544, 664 l. még orca
 =, fonnyadt D352
 =, rút D352
 arccal ,szemben' C1581
 arcul ,arcot' K1076
 = fótos K126
 = sárgul K614, 945
 = szeplős K126
 aréna ,betegség' B171, 200-202, D376-377,
 E105-108, G1, 3, I59, 234, J1-3, K96, 856,
 857-861, 863-866, 869, 870, 873-876,
 878-879, 1233, 1318, N176, O147
 aresina L53 l. még resina
 Arcx B197
 aristolochia (arisztologia, farkasalma) C524,
 O256, l. még farkasalma
 = lang (aristologia =) D355, 357
 Arisztotelész E213p.
 árkus B121
 armonicum (armoniakum, armonikum)
 C1141-1442, M111, 116
 = bedelsium M111
 =, sal C1364
 armonika C535
 árnyék A400, K917
 aromatom C113
 Áron vesszeje B178
 árpa B13, 116, K466, 601, 634, 1457, H49,
 278, 442, I1, K67, 1416, N118, 169, 185
 = ,szemen' I243
 = vize A376, C308, 660, 997, 1314, 1374,
 1457
 =, tiszta E109
 =, új K195
 = dara K1212
 = kása K561
 = kása leve K561
 = liszt (farina hordeum) A53, 232, 605, 658,
 C118, 293, 642, 648, 681, 1095, 1143, 1306,
 1398, 1418, 1462, 1585, D155, 285, E11, 38,
 H240, I82, 118, K288, 290, 294, 743, 825,
 969, 987, 1004, 1076, 1314, 1378, M129,
 N128
 = szítálva C336
 = láng K431
 árpaszem C1183
 = nyomó ,me' K843, 855
 = nyi ,me' G120, K552
 arsellian C66
 árt (meg-, nem =)
 ártalmas O66
 ártalom A171, E74
 = nélkül K1134, 1138, 1155
 ártány ,állat' I115, 233, 396
 = hája A21, D182, I396
 = új hája I233
 artemisia (fekete üröm) O288 l. még üröm
 Artifex B197
 árul ,elad'
 árva csalán l. csalán
 árva csollian l. csalán
 árvahús N121
 árvalányhaj (árvaleányhaj) K169, 296, O35
 = fű C80
 ás (be-, fel, föl-, földbe-, ki-, meg-)
 = (meg-) ,kiás'
 ásás P11
 aspium G260
 = gyökere G261
 assumptio A329
 Asszony (aszol) ,Szűz Mária' H419
 asszony A534, 645, C633, 725, 729, 736,
 1413, D275, 356, F20, 127, G4, 163, I93-
 94, 118, 168, 189, 214, K46, 332, 468, 1000,
 1282, 1307, 1347, 1348, N106-108, P13 l.
 még asszonyállat, asszonyember, asszonyi-
 állat, asszonyiember
 = emlője C1440
 = fiat szoptat A241
 = ganélása, szülő K196
 = gyomra I408
 = haja, szobéli F202
 = havi betegsége I170
 = kebele, bő tejű K84
 = köldöke K11
 = leányt szoptat A241
 = megsérti magát, terhes I135-136
 = melle (mellye) L66
 = nem szülhet A619, K1196
 = szeméremteste K1307
 = teje (lac mulieris) A32, 241, F19, G4, 201,
 K84, N106-107
 =, kinek fia van K37
 = nem volna C21
 =, gyermekes O287
 =, jámbor C1439
 =, más C729
 =, szoptató A77
 asszony vékonya G3
 = vizelete C231
 = vizelete, szülő K196
 =, gyermekágyas F205
 =, gyermekszülő I407, K156, 1143-1145
 =, megélemedett K123
 =, meztelen D383
 =, nehezes K94, 1104, 1287

=, nehézkes C1184, O284
 =, szoptatós K127, 1095, 1192
 =, szülő K196
 =, terhes A559
 asszonyállat A534, D217, 285, 336, 355, F1,
 85-86, 214, N50, 110-111, 125, 132
 = nem szülhet D275
 = szála H415
 = teje A575, N50
 = titkos helye D285
 asszonyember B9, F31 110-11, 14, 19, 27, 58,
 91, 102, 135, 150-151, 229, 271, K357, 888,
 1120, 1236, 1238, N104, 108, 110, P12
 = állott vére K422
 = állott vérét indítja K1291
 = bele leszáll M78
 = betegsége I45-46
 = csecse K1203
 = csecsi kilyukadása K371
 = fiúgyermek K135
 = fona K134
 = gyermekágyban I229
 = gyermeket szül I257
 = hasa P33
 = haviszáma K132
 = hügya H284
 = lecsett mátrája K332
 = mádrája rothad K126
 = méhe fájása K422
 = méhe rothad K126
 = nehezen szül M91
 = nyavalyája K1209
 = teje A697, I314, 445, 447, K35, 105, 135,
 1142, N60-61, O79
 = teje elvész N106
 = ura K134
 = vére K1230
 = vérfolyása P12
 =, viselő I149, 151
 = szőre K134
 = nek való zsír I226
 asszonyi rend C1414
 asszonyiállat C184, 231, 564, 578, 717, 1262,
 E144, I111, 279, 407, L20, O247, 257, 280,
 288
 = mádrája ,méhe' I411
 = magva D355
 = melle (mellye) L66
 = teje D217, L131, O58, 60, 198
 = vére L57
 =, nehézkes I154
 = nak teje nincs L113
 asszonyiember D85, 357
 asszonynak teje elvész M104
 asszal(meg-)
 asztag B179-180
 aszta A268
 = láb szege ,fn' F62, I206
 átalag ,mc, általag' G45
 atrabilis D379
 atracél I292, K812
 = (ápium) K129

= (cinoglossum) K424
 = gyökere K424, 480, 913, 1285
 = gyökere vize K425
 = levele B150
 = töve K257
 = tövestül C1309
 = vize K425
 = vize levelestül K425
 = fű K169
 = fű gyökere B150
 atractylis (bogáncskóró) P31 l. még
 bogáncskóró
 atramentum C1552
 Atya ,imában' B55, 97, 164, 176, 178, F195,
 H317, 419, I55-56
 = hatalma B214
 = nevében (in nomine Patris) K895, 1157
 = tekintélye B196
 = Úristen B129
 =, Fiú, Szentlélek Isten nevében B129, 197
 Atya, Fiú, Szentlélek nevében B196, 214
 Atya, Fiú, Szentlélek Úristen nevében B164
 Atyaisten B129, F158
 = hatalma G269
 Atyámfia K491
 Atyának szent neve B20
 augusztus K59
 = holdtölte K61
 Auissenna l. Avicenna
 aurea bacca l. laurea bacca
 auricula muris K1123
 auripigmentum D171
 authore tradita D352
 Ave Maria B31, 40, E27
 Averroesz (Auerhoes) ,orvos' E312p.
 Avicenna 980-1035; perzsa származású arab
 orvos C755, 819, D352, E213p., 18
 ázik (bonne =, meg-) ,áztat'
 Ázsia K486
 áztat (le-, meg-)

bab C922, 1046, 1369, H72, I19, N184 l.
 még disznóbab
 = második leve K714
 = olaja L408
 bába K329
 = szalagja K1263
 = szalagja belső haja K1263
 = kalácsa (carlina) K82, 777
 = kalácsa leve K1271
 babér (babír, laurusfa gyümölcse) B148, G95,
 220, K49, 88, 1104, 1415, 767, O45, 76, 89
 l. még laurus
 = olaja (babír =, laurus olaj) E1, 19, 56, 66,
 K183
 =, törött K1416
 babfű F148
 = magva H292
 bablevelű fű C52, 1325, K377, 484, 928
 = (fabaria) O248
 = tövestül A298, K920

babliszt C86, D85, 88, 155, K1076, 1175, 154,
643, 835, L23, M45, O238
babnyi ,me' C1006, E82
babonáság, bűnös bajos M86
babszalma B16
babszem (babszöm) C1413
= nyi ,me' babszemnyi ,me' (babszömnnyi)
C251, E8, 29, 32
babuk feje F118
= mája F207
= szíve F207
= tüdeje F207
babuk l. még bűdösbanka
Bacon, helynév, ma RNK' K1265, 1392, 974
bagolyborsó A735, I287
= leve K772
bagoly feje A653
= lába A749
bagto fű A8
bágyaczat ,bágyadtság' H272
bágyad (el-)
bágyaszt (el-)
bajfű C73, 135, 498, 538, 799, 852, 891, 900,
904, 930, 1104
= leve C777
= magva C1475, H71, 218, 226, 228, N120,
O17
= magva, földi C46
= olaja C498
= pora C891, 1104
= törve szítálva C73
= vize C629
bajlás K1369
bajuszfű N97
bak bele C836
= epéje C769
= faggya C646
= húgya C769
= mája C836
= monya C836
= szíve C1549
= tüdeje C836, 903
= vére D95, 160
= veséje C836
=, fekete D160
baker H46
balkfű A445, 512-514, B187, C81, 246, 371,
413, G43, 227, M27 l. még betonica, sebfű
= (barba hirci) O82, 264
= tövestől C1485
= vize O52, 98
bakkecske vére C1172
bal felől K1066
bal kéz karja l. kéz
Balai uram B111, 141
balgatagság A612
balha l. bolha
balhafű l. bolhafű
baloldal I55
balsocok (hónalj alatti ér) C554
baltrionvíz I251
balzsam (balsamom) C1328, O21, 35

= fű K168
=, természetes (balsamum naturale) A41, 41
bánat (melancholia) C566
bánatos ,betegség' E23
bánik vkivel, vmivel
banka orra A730 l. még babuk, bűdösbanka
bánkódó ember K1173
banom ,?' M116
bánt (meg-, nem =)
barack bele C53, 530, 532
= enyve K395, 397
= gumija K395, 397
= levele (baroc, =) C691, D167, K370,
1419, N120, 197
= levele leve C775, K1419
= levele vize C690
= magva A9, 210, 621, C51, 393, 418, 1229,
1305, 1347, D25, 38, 145, 250, G171, I63,
K39, M23, 99, N99, O91, 166, 1033
= = bele A452, C1348
= = bele, veres E37
= = bele fehérre O10
= = belső széke O112
= = fehérre O112
= = leve A210, C51
= = olaja C696
= =, tengeri F55, I195
= virága K395
=, fáján megszáradott C53
= fa enyve K335
= fa levele C1198, G224
= virág szín (együgyű) K491
bárány G151, K1415 l. még kos
= agyaveleje, kos K516
= epéje I153
= faggya A202, 227, 376, 493, C1, 26, 83, 98,
145, 175, 200, 284, 308, 406, 488, 492, 1152,
1222, 1287, 1309, 1325, 1404, D123, 150,
186, 195, 223, 294, 300, E50, F135, 141,
G89, 1248, 450, H20, 36, 129, 135, 140,
309, 361, 431, K1013, 1018, L9, 35, 41, 110,
M120, N85-86, 163, 167
= =, arany H294
= =, tavaszi G235
= =, új C59, 215
= ganéja A85
= hája C1309, N232
= húsa C580
= pirító D79
= = héja C1255
= tüdeje C898
= üröm l. üröm
= vére G151
= zöld C1314
= bőrből való ceratum l. cerátum
barát A775, F124
barázda (borázda), szántóföldi C1186
= (borozda) F159, K166
barázdánbillegető madár L75
= madárfi L75
barba hirci (balkfű) O264
Barbara B177, 211

- barbeli l. borbély
 Barbély Antal marusi C56
 barbely l. borbély
 Bárczi István B198, 233
 Bari Kovács Balázné B105
 baroc l. barack
 barom B94, H267, 431
 =, állat' C1161, 1439, L113
 =, dög H267
 =, faggya K937
 =, ganéja H267
 =, koszt K188
 =, nyaka, nyűves G179
 =, szíve B180
 =, halál C1161
 barona l. borona
 bársony B164
 =, fekete I438
 =, veres E128
 bársonyszínű ér l. ér
 bársonyvirág (bárszony-) K168, 451
 barta B177, 211
 basai rusa l. bazsarózsa
 Basilica (basalica), ér' C591, 593, 596,
 600
 = (epatica), ér' C559
 basilicum l. bazsalikom
 basonika C52
 baszar szem, nyakába köt vele' B206
 Báthori István, somlyai, 1533-1586, erdélyi
 fejedelem, lengyel király' I21
 bátorság (animus) A541
 bazsalikom (barsalicum) A13, C52, D101
 = gyökere (basilicum gyűker) I62
 = levele C697
 = vize I64
 bazsarózsa K168, 890 l. még rózsza
 = gyökere (= gyűkere) I33, K266, 391,
 89
 = magva K39, 461, 1118, 1120
 = töve C76, K501, 89, 1118
 = vize K1120, 263
 bécsi kömény l. kömény
 = sáfrány l. sáfrány
 = szappan l. szappan
 Becskereki Váradi Szabó György
 ,XVII-XVIII. sz.' K974, 1265, 1392
 becsül (meg-)
 bedellium M111
 bedelsium galbanum M116
 begre l. még bögre
 =, unázás M93
 =, tiszta új M535
 béka ,állat' A467, 699, D284, 382, F43, 126,
 O227, 265,
 = van vkitben ,képzelt betegség' C179, 199,
 462, 485, 1209, 1219, 1406, 1430-1432,
 D153, 280, F154, G12, 32, 1292, K345,
 746, M32, 103, N63, 116-117, 145,
 =, ló lábán' H360, 395, 399
 = bal oldala, katona K1345
 = epéje G200, O260
 = feje, varas K1412
 = hátulsó lába, varas K1106
 = héja G101
 = nyelv alatt C1209, M32
 = pora O247
 = szája K1106
 = szeme K1106
 = szíve K1345
 = tüdeje K1345
 = zöld nyála I455
 =, aszú K1106, 81
 =, aszú varas K14, 19
 =, eleven varas K1412
 =, eleven zöld N111
 =, katona K1345
 =, ja, királyné asszony N111
 =, kis N205
 =, levelen ülő zöld A642
 =, varas H371, K81
 =, zöld K235, 295
 = bunga K640, 1174
 = fű magva H295
 = kő (-ku) B87
 békalencse K212, 284, 825
 = fű C389, K614, 945
 békanyál H158
 békatekenő A455, G101, K387, L132
 = pora A455
 békatojás (sperma ranarum) K124, 748, 827-
 829, 1352, 1394, 1395
 = vize K744, 827
 békavár ,betegség' B45, 60, 84, G30-31, H439
 békót lehuat K129
 bél (viscera) A294, 433, 582, F153, K354, 355,
 749, 1313, N45, P7, 31
 = ,ember-' F23, 1283
 = alászáll C1460, 195, 177, M82
 = alatt való ér C572
 = balogra hajol C564
 = cresskedése C568
 = kiesik D96
 = között való rútság F82
 = leszakad C178
 = leszáll C1128
 = ben való rútság C195
 bele (?) L56
 = kiesik K970-971
 = leszáll M78, N159-160
 = monyába száll N45
 bélén való ér C561, 554
 belénd (belind) C232, K169
 = gyökere C1274, N22
 = leve K75
 = levele K53
 = = vize A4
 = magva (belind =) C1274, K40, 144, 180,
 499
 = magva olaja K161
 = olaja K340
 = töve K580
 = vize C1274
 = zöld levele C1274

- ==, fehér magvú C1274
 beléndfű (belenfű, belindfű, belincsfű, belenk-
 fű) A94, 135, 227, 345, 521, B149, 207,
 C150, 657, 662, 910, 912, 1325, 1384,
 G242, H78, I230, 312, 365, K284, 338,
 339, 853, N87, 98, O93, 197
 == gyökere A94, 348, K615, O165
 == = haja K1162, 1253
 == = lehántott haja K594
 == gyökerestül A486, 601, J30
 == leve K597
 == levele (belind-) B207, C1384, I230, K339,
 1389
 == = aszú C1438
 == = nyersen C1438
 == magva (belind-, belljncz-) A25, 521, C268,
 853, 911, 1384, 1403, G143, I447, K177
 == = füstje C853
 == = olaja K896
 == magvastól K340
 == olaja C273
 == virága K339
 == virágostól K340
 == vize C1384, N55
 ==, nyers K1079
 ==, törött N55
 ==, zöld D372
 béles 'rétes' I245
 belet megerősít C566
 belfájás C276, 568, 1264, D284, K378
 belincsfű l. beléndfű
 belind l. belénd
 belpoklos K1210 l. még poklosság
 belpoklosság (poklosság) C187, 189, 197, 563,
 1258, F89, I104, 276, O248, 255-256
 béltágás C270
 belső betegség C191, 350, 594, 597, 1257,
 F80, 149, H50-55, I266 l. még betegség
 belső rész C565, K83
 == fájdalma C560
 belső szakadás l. szakadás
 bélszakadás C1003-1006
 benedicta K4
 benuulás A11
 berbécs bőre K1156
 berbécs faggya, kövér K805
 bereked (belől =) D394
 berekedés G998-1002
 == hidegségből C1002
 beretvál l. borotvál
 Beryllus kő E35
 beteg vizelete K469 l. még vizelet
 ==, nehéz K89
 ==, súlyos K83
 betegeskedik
 betegség A88, 317, 740-741, D316
 == kíront K1132
 == miatt C668-674
 ==, belső I266, K413
 ==, minden K1157
 ==, nagy K1118
 ==, nehéz G162-166, K318
 ==, ragályos P31
 ==, rothadt K1248
 ==, száraz G210-212
 betegséges, nagy K89
 betonica (betonica) A512-514, 561-566, B187,
 D101, 165-167, 333, K506, L26, M46, N45
 l. még bakfű, sebfű
 == (sebfű) K149, 168, O11
 == (sebfű, bakfű) C81, 1351, 1514
 == ereje A562
 == fű (betonica) G43, 150, N212
 == gyökere A565-566, C1328, N212, O286
 == levele A565-566
 == tövestől C1486, D74
 == vize I261, O286
 ==, borban főtt C417
 ==, törött C97
 betű C1174-1175
 betunia K172
 betunika K510, 705 l. még betonica
 bégzus gyökér M129
 bidelium C535
 Biiira B211
 bika epéje (felis tauri) A72, C735, O239
 bilcezámen 'gyógyszer' H102
 bimbó M88
 == leve C501
 ==, pilihés A522
 ==, sárga A454
 bin korka (?) H423
 bíró, hamis B93, 102
 birsalma (bisalma) B128, C469, 750, 1203,
 1280, 1540, D171, 285, 289, I148, K1011,
 L47-48, 88
 == ága D289
 == leve C1022, D72
 == levele C1443, G223, 253, J29, K740, 868
 == lictarium I394
 == virága D289
 ==, aszú (bisalma) I183
 birstorta (bistorta) K82
 bisalma l. birsalma
 babka F125, H213, I45-46
 boborcsolska 'ló fülében' H418
 bocsát 'rajt ereszt' F195
 == (alá-, be-, bele-, benne-, hozzá-, össze =)
 'beletesz, enged, ereszt'
 == (bele-) 'belecsepegtet, beletesz'
 == (fől-, ki-, meg-, szabadon)
 == vmibe 'tesz, önt, enged'
 bocskor G109
 bodza (bozza) D167
 == (ebulus), földi O277
 == bele, fai A649
 == belső héja, fás O94
 == belső zöld haja, nagy K1351
 == bimbója, földi gyalog K380
 == felső héja, fai B119
 == gombája K147
 == gyenge gyökere K1118, 1223
 == gyenge levele, földi K834
 == gyenge töve, földi K848

- = gyenge töve, nagy K848
 = gyermekdede felső haja A429
 = gyökere C1117, 1251
 = gyökere, földi (= borza gyökere) A747, B50, C526, 850, 933, 1186-1187, 1325, 1327, 1383, 1388, D181, 282, E72, 80, 125, F5, G133, 141, H147, 427, I92, 168, J30, K213, 670, 1044, 1252, N4, 36, O2, 277
 = gyökere leve, földi O208
 = gyökereüstül, földi A702, K838
 = gyümölcs, fai B160
 = gyümölcs, földi O124
 = haja, fai A649
 = héja D219
 = jövése K65
 = leve M14, N36
 = leve, földi C1367
 = levele C646
 = levele gyökereüstül, földi A227
 = levele, fekete N157
 = levele, földi A100, 227-228, C1093, 1326, K1102
 = levele, földi gyalog K380
 = levele, nyers K833
 = levele, zöld K912
 = levelestül, földi A702
 = magva, földi A754, C1383, K851
 = töve nyers, földi C304
 = töve, fekete N157
 = töve, földi A302, 374, C391, 528, D163, K808, L36, M14, O94
 = virág, mint (bocsa) N25
 = virága (flore sambuci) A287, C1366, K26, 85, 540, 637, 688, 1405, N129
 = virága leve, földi K743
 = virága száraztól, nagy K1317
 = virága vize K545, 549, 1362
 = virága, fai (borza) A648, C1475
 = virága, fekete N157
 = virága, földi A388, 450, 1405, K862
 = virága, nyers K833
 = vize K1111
 = vize, földi A732, O277
 = zöld héja, fai B119
 =, fai B135
 =, földi (= borza) B225, C1186, D167, E73, I73, 373, K168
 = bodzafa (bocza-, borza-, bozzafa) B6, 134, C1572, F24, 185, G262, I302, 347
 = belső héja C931, D326, O195
 = belső zöld haja K11, 159, 581, 849
 = fekete gombája, vén K549
 = felső héja F24, L66
 = gombája (bocza) C253, F19, I166, K608
 = gombja 'teteje' C1473
 = gyenge gyökere K718
 = gyenge töve K1119
 = gyümölcs K59
 = héja G141
 = jövése K31, 1085
 = középső héja O2
 = külső fekete haja I302
 = lapicska l. lapicska
 = levele K923
 = virága K923
 = zöld héja L66
 = zöld húsa I96
 = zöldje D326, F24
 =, sövény között F262
 = án növé gomba G199
 = fű, földi E80
 = bogács l. bogács
 = bogácskóró l. bogácskóró
 = bogács gyökere, földi D372
 = levele (bogacsi-) E110
 = tövestül C414
 = vize K1293
 = bogácskóró (bogácskóró, pogacsokóró, cardus benedictus) C265, D167, G150, J30-31, K168, N152, P31
 = férg G70
 = gyökere J30, K352
 = kupája vize K337
 = leve I161, 360
 = levele J30, K256, 331
 = levele leve K331
 = levele, tarka levelű (carduus Mariae) K1172
 = levelestől (bogacsi-) E145
 = töve A355
 = bogár B18, F235, I114-115
 = fülben K183
 = boglárka (pallageniae gallitnici) A41
 = bojtortján levele, apró C127, 1443, H41, K122, 160, 315, 639, 1064, 1237 1336
 = magva, apró D160
 = pora, apró L130
 =, apró C116, 250, 534, 709, 944, 1077, 1169, 1424, 1426, D101, 158, 167, 246, E116, F143, G224, 240, H257, 435, 446, I47, K5, 169, 375, 1080, 1335, 1374, L1, 137, M46, O80, 174, 245
 =, apró (agrimonia, párlófű) A103, 137, K128, 1174,
 =, földi C1465
 = fű, apró C627, 1106
 = boka (boga) H359, 408
 = alatt való ér C578, 597
 =, alsó C597
 =, varas H58-70, 400
 = fájás (dolorum cruris) A705
 = bokor E1, H305, I181
 =, 'me' I178
 = Boldogasszony B23, I48, 230
 = bogara (= bugara) H179
 = hét szent igéje B105
 = szent igéje B103
 = mentája l. menta
 = nap között, két K61, 123
 = napja F6, I257, K1037
 = rózsája töve I48 l. még rózsza
 = tenyere J14
 = tövései K168
 =, Gyümölcsoltó F157

bolha (balha) B124-125, 182, C159-160,
125, G8, 194, K344, L109-110, N183,
O126-127, 260, P11

= földi K68, 1399

bolhafű (balhafű) K168-169, 423, 438

= (bohafű, hidropipen) H353

= levelestül, mezei jószagú K1188

= virágostul, mezei jószagú K1188

=, jószagú K622

=, mezei jószagú K884, 1188

= magva K1104

bolhahvirág K168

bolond C908, 911, K491

bolondfű I234, N106

= levele I230

bolondító betegség (meg-phrenesis) C541,

955

bolondító fű levele H360

bolondító seb, meg (phrenesis) C574

bolondozófű B207

bolondság C902-914, E34

bolondul (meg-) C194, G150, I326, N139,

O252

bolondulás L117, O175

bolit (bot) A13

bolus armenus (bonus armenus, bonus alminus,

bonus arminus) A256, 401, C117, 224, 226,

509, 513, 536, 1226, 1310, 1343, 1373, 1378,

D5, 20, 22, 48, 51, 61, 68, 76, 201, 210,

214, 297, 345, H257, 329, K673, L54, M38,

43, 45, 89, 126, N15, 30, 34-35, 127, 163,

223, O95

boly B126

bombocska B30

bomlik (meg-), megbolondul' O252

bont (fel nem =)

bonus armenus l. bolus armenus

bonus arminus l. bolus armenus

bor (vinum) A8, 12, 14, 64-65, 67, 86, 92,

102, 108-109, 111, 140, 147, 150, 154, 171,

179, 189, 194, 216, 225, 255, 271, 273, 277,

279, 287, 290-291, 299, 303, 311, 341, 361,

371-372, 380, 386-389, 393-394, 398, 409,

426, 433, 451-452, 454, 464, 479, 483, 492,

495-496, 498, 503, 506-507, 510-514, 517,

532, 538, 542, 550, 552, 569, 571-572, 604,

608, 610, 617-618, 620, 623, 639, 647, 679,

706, 713, 727, 729, 734, 740, 744, 751-753,

757-759, 766, 770, 776, B26, 28, 32, 39,

79, 86, 119, 122, 131-132, 137, 150, 166-

167, 170-171, 184, 187, 189, 208-209, C4,

12, 18, 25, 36, 71, 81, 88, 106, 120, 123,

129, 134, 149, 167, 174, 184, 204, 210, 230,

237, 239, 248, 253, 257-258, 267-268, 275,

279, 287, 354, 359, 362-363, 367, 376, 380,

383, 385, 390-391, 393, 410, 412, 425, 429,

446-448, 450, 455, 457, 462, 470, 473, 480,

495, 511, 533, 536, 619, 621-622, 624-627,

638-639, 641, 692, 702, 740, 750, 760, 787-

789, 797, 807, 821, 823, 826, 829-830, 835,

842-843, 851-852, 874, 878, 888-890, 913-

914, 946, 949, 955, 957-958, 984, 994-995,

1012, 1019, 1025, 1051-1054, 1057, 1079,

1084-1085, 1089, 1093, 1099, 1105, 1127,

1129, 1133, 1146, 1157, 1176, 1180, 1187,

1211, 1218, 1223, 1225, 1235-1236, 1240,

1256, 1259, 1262, 1264, 1266-1272, 1275-

1276, 1278-1281, 1293-1294, 1301, 1307,

1324, 1327, 1337, 1339, 1344, 1357, 1360,

1363, 1365, 1383, 1389, 1394-1395, 1423,

1426, 1431, 1448, 1453, 1456, 1469, 1473-

1474, 1480, 1483-1484, 1504, 1509, 1525,

1530, 1540, 1555, D6, 18, 35, 37, 40, 43,

49, 51, 55, 61, 69-72, 96, 101, 110, 121, 132,

140-141, 146, 152, 154, 157-158, 164-167,

202, 216, 227, 240, 257, 261, 275, 277, 284-

285, 288, 291, 293, 301, 323, 326, 333-334,

338, 354-357, 363, 365, 371-372, 375-376,

388-389, 393, B2, 5, 8, 12, 25-26, 35, 63,

66, 70, 78-79, 82, 89, 96-98, 102, 106-107,

112-113, 116, 123, 134, 140-141, 145, 149,

151, 155, 226, F1, 4, 16, 19, 24-29, 31, 42,

45, 48, 53, 55, 66, 84, 86, 102, 108-111,

123-124, 129, 143-144, 146, 155, 238, G10,

33, 44-45, 75, 85-86, 94, 105, 111, 120, 125,

130, 145, 163, 165, 175, 191, 193, 210, 212,

220, 228, 231, 246, 251, 258, 259, H34-35,

40-41, 47, 68, 71, 103, 105, 108, 110, 149,

170, 205, 232-233, 243, 246, 248-249, 268,

271-272, 292, 302, 412, 424, 427, I14, 20,

27, 52, 55, 74, 82, 85, 88, 96, 98-99, 101,

124, 130-131, 134, 150, 164, 166, 168, 170,

180-181, 183, 188, 193, 195, 204, 211, 223,

225, 228, 270, 272-273, 280, 300, 306, 308,

310, 333, 335-336, 340, 353-354, 359, 361-

362, 367, 369, 378, 380, 382, 395, 411, 417,

444-446, 460, J5, 10, 13, 31, K5, 19, 22,

25, 27, 30, 33, 53, 64, 71, 73, 81, 88, 101,

111, 116, 121-122, 127, 144-145, 148, 150-

151, 157, 175, 212, 238-239, 243, 246-247,

269, 276, 281, 308, 313, 315, 329-330, 332-

334, 345-346, 357, 360, 375-376, 378, 380-

381, 395, 400, 407, 412, 422, 424, 429, 438,

451, 454, 467, 476, 478, 480, 484, 499, 517,

536, 547, 589, 611, 613, 616, 627, 629, 632,

647, 649, 660, 662-663, 665, 669-670, 673-

674, 681-682, 690, 694, 698-699, 704, 714-

715, 717-718, 723, 725, 734, 745, 754, 766-

767, 769, 772, 781, 789, 792, 801, 810, 824,

835, 852-854, 856, 858, 860, 862, 865, 870,

881, 889, 891, 893, 898, 919, 931, 954, 970,

973, 974, 1007, 1021-1022, 1026, 1039, 1041,

1044, 1051, 1054, 1057, 1061, 1064, 1071,

1074-1076, 1092, 1095, 1106, 1116, 1119,

1144, 1149, 1159, 1163, 1169, 1185, 1187-

1188, 1190, 1192, 1201, 1208-1209, 1211,

1214, 1216-1217, 1219, 1222-1223, 1227,

1233, 1236, 1238, 1243, 1245-1246, 1248,

1269, 1282, 1288, 1291-1292, 1302, 1304,

1310, 1318, 1323-1324, 1333, 1335-1336,

1346, 1348, 1350, 1365, 1373, 1382, 1384,

1396, 1402, 1408, L7-8, 11-12, 40, 45, 57,

75, 77, 83, 101, 103, 107-108, 115, 117, 121,

124, 132-133, 137, 152-153, 157, M2, 24,

38, 40, 47, 49, 54-55, 69, 87, 91, 94, 115,
129, N1, 26, 32, 34-35, 37, 40, 42, 51, 106,
108, 112, 120, 127, 137, 139, 142-143, 147,
151, 168, 179, 181, 184, 186-187, 190,
193-195, 201, 205, 209, 215, O3, 22, 31,
56, 59, 61-62, 71, 87, 92, 94, 111, 119, 121,
139, 143, 148, 174, 180-181, 185, 190, 199,
201, 203-204, 206, 209-210, 223-226, 230,
242, 245, 247, 254, 260-264, 266, 268, 270-
271, 278, 280-282, 288, P3, 14, 23, 25
= illata P25
= íze P25
= keserősége C1505
= megecetesítése P23-24
= meleg, érett C1193
= nem árthat C1256
= seprőstűl G39
=, bűdös P22
=, bűdös rút színű C1435
=, csapajja G39, H109
=, ecetes H328
=, édes C912, E6, I312, N45, O197
=, égett (égetett =, igett =) A7, 13-14, 19,
167, 197, 249, 278, 302, 392, 416, 432, 456,
493, 627, 637, 640, 681, 743, 753, 774, 777,
B14, 71, 113-114, 127, 138, 144, 148, 168,
C31, 48, 52, 55, 57, 76, 79, 94, 112-113,
151, 208, 219, 222, 227, 232, 260, 263, 303,
372, 386, 392, 399, 406, 419, 450, 465, 477,
482, 492, 500, 503, 516, 528, 1117, 1120,
1125, 1193, 1197, 1201, 1206-1207, 1222,
1242, 1244, 1298, 1302, 1311-1312, 1330,
1340-1343, 1348, 1367, 1386, 1388, 1404,
1441, 1451, 1575, 1582, D25, 28, 60, 62, 78,
80, 100-102, 128, 136, 171, 173, 181-182,
203, 217, 231, 298, 306, 310, 315, 331, 342,
373, E59, 62, F142, 252, G83, 104, 106, 113,
142, 153-154, 195, 207, 236, H37, 88, 154,
195, 276, 320, 329, 432, I89, 91, 116, 120-
121, 156, 229, 252, 255, 315, 376, 387-388,
405, 410, J7, K139, 173, 174, 193, 200, 266,
325, 430, 448, 495, 498, 544, 568, 572, 574,
576, 578, 683, 701, 728, 813, 815, 817, 826,
830, 833, 835-836, 988, 993, 1052, 1063,
1083, 1103, 1130-1131, 1167, 1169, 1170,
1204, 1267, 1270, 1345, 1415, L18, 26, 39,
52, 82-84, 88, 119, 152, M1, 4, 12, 14, 25,
41, 47, 98, 110, N25, 28, 30, 36, 73, 113,
175, 191, 193, O10-11, 95, 112, 120, 149,
250, 259, P18, 20
=, erős A60, 441, 473, B28, 41, 56, 113, 119,
C72, 149, 170, 181, 198, 269, 358, 1263,
E23, 93, G197, H187, 321, 346, 441, 443,
445, I39, 42, 71, 254, 434, J12, K26, 42,
310, 692, 841, 842, 1037, 1131, N214
=, erős égett D308, E76-77, F17, I51, J25,
K146, 231, 839, 840, 1163
=, erőtlén B119
=, fahéjas B113
=, fahéjas meleg K240
=, faolajos K1078, 1148
=, fehér (fejér =, vinum album) A31, 34,

59, 62-63, 180, 182, 185, 196, 207, 217, 238,
246, 297, 300, 305, 355, 359, 362, 367, 375,
378, 411-412, 424, 467, 470, 472, 486, 490,
528, 545, 584, 628, 660, 671, 687-688, 704,
B152, C24, 40-43, 47, 56, 61, 74, 84, 90,
136, 236, 290, 295, 305-306, 360, 442, 456,
468, 520, 620, 933, 940, 1002, 1165, 1200,
1203, 1229, 1269, 1323, 1328, 1331, 1351-
1352, 1382, 1419, 1432, 1434, 1443, 1450,
1485-1486, 1507, 1527, 1554, D1, 15, 20,
23, 46, 52, 62, 104, 106-107, 120, 131, 133,
159, 161-163, 167, 178, 193, 198, 205, 223,
267-268, 280, 336-337, 373, 391, E104, 107,
117, G121, 186, 217, H166, 207, 209, 264,
141-42, 286, 290, 349, 440-441, K29, 539,
695, 798, 844, 880, 943, 959, 976, 989, 1024,
1058, 1065, 1073, 1075, 1117, 1122, 1125,
1367, L22, 73, 81, 86, 90, 102, M22, 26, 46,
52, 115, N4, 41, 83, 97, 117, 153, 165-166,
198, 09, 11, 35, 43-44, 89, 113, 118, 122,
141, 147, 192, 211, 283, P9, 12
=, fehér erős K540
=, fehér tiszta D38, 235
=, fehér tiszta jó I395
=, fenyőmagos K1269
=, forró B56, F61, 65
=, forró vajás I204
=, fűt E8, M115
=, fű B114
=, grispanos égett K1084
=, gyenge K866
=, hideg D74
=, hordó 'hordányi' C1435
=, idős B113
=, írók vajás I41
=, jó A13, 72, 106, 187, 504, 587, B147,
C165, 220, 243, 413, 699, 813, 918, 1202,
1237, 1250-1251, 1257-1258, 1260, 1431,
K510, L3, 100, O2, 36
=, jóízű P25
=, kámforos égett K1163
=, könnyű A219
=, közönséges P9
=, lágy C580
=, lángolt E62
=, lángolt égett E62
=, lejárt égett K82
=, meleg A96, 242, 272, 661, B142, 193, C139,
834, 1311, 1386, 1459, D109, 241, 263, 355,
392, E5, 130, F11, G124, I20, 36, 87, K228,
233, 255, 280, 309, 312, 315, 509, 680, 719,
764-765, 768, 779, 803, 857, 1089, 1248,
M104, N219
=, meleg sós G174
=, mézes C13, 759, D354, E31, 81, K350, 607,
1215, 1377, N107
=, nádmézes K711
=, nyers B144, K1132
=, ó A103, 692, B220, C250, 876, 1526
=, örményes K1269
=, piros A775
=, romlott P22

- ==, sáfrányos K240, 1108
 ==, savanyú D354
 ==, savanyú veres K605, 773
 ==, szagos P32
 ==, szegény K1131
 ==, tiszta A158, 188, 199, C97, 317, 733, 1256,
 G148, 93, J10, K950, P22
 ==, tiszta fehér A406
 ==, tiszta savanyú H80
 ==, tiszta veres K1015
 ==, új A104
 ==, ürmös (irmös ==) D284
 ==, üveg (iveg ==) D390
 ==, vajas C1583, H33, K156
 ==, vékony K110, 1171, 143, 1046
 ==, vékony fehér K661
 ==, veres (vörös) A774-775, B134, 204, C311,
 1136, D59, 246, 351, 375, 399, F6, G19,
 199, K11, 95, 358, 414, 416-417, 740, 777,
 M46, N111, 130, 165
 ==, vizes C1262, K160, 271, 904, 1237
 ==, zsályás C988, K8
 ==, szag J10
 ==, t kövel (?) H68
 ==, t megutál G190-191
 ==, t ne igyék C429, D257
 borágo (borrago) K463, N34
 ==, gyökere I299
 borágo fű N16
 ==, vize N16
 borány l. bárány
 borázda l. barázda
 borbély (barbely, barbely) C1171, D102, E155
 ==, fű K129
 ==, kéz K1168
 ==, szerszámoz fűvek K172
 borecet B51, 216, E47, L15 l. még ecet
 ==, erős B14
 borít (be-) 'betakar'
 == (be-, el-, le-, össze-, reá-)
 == (reá-) 'rátesz'
 borital I335
 borjú epéje (bornyú-) I153
 ==, hája N232
 ==, hólyag vize (bornyu-) J59
 ==, húsa, nyers I22
 ==, lába K830
 ==, mája (bornyu-) F78, I260
 ==, száracsonjtja veleje K292
 ==, vére (bornyu ==) H96
 borjúlábffü K168
 ==, ága B176
 borkó A418, 630, 746, C119, 156, 467, 1350,
 1448, D187, 196, 379, E6, 89, G100, 183,
 259, K361, 697, 1160, L33, N225-226, O37
 ==, fehér O192
 bornemissza C149
 bornyú l. borjú
 borona (barona) F117, N106
 boronál (el-)
 boronca féreg G9
 borongat 'beborít, borogat'
 borostyán C110, 1154, 1513, D120, F16, G115,
 I164,
 == bogyója (laureabacca) A43
 == gyökerének héja C889
 == gyümölcse A257, C637, 682
 == leve C855, K1271, O29, 99
 == leve, földi K1101
 == levél leve N189, O105
 == levele C1015, 1084, 1298, 1443, O118
 == levelének vize C974
 == magva C1298, G124
 == olaja C667, 986, E56, K183
 == termése A549
 == vize C861
 == vize, földi K694
 ==, földi A176, C49, I75, 172
 borostyánfa bimbója E43
 == levele E21, 66
 == n termő gomba H47
 borostyánfű (hedera) A550
 borotva I358, K278
 borotvál (el-) 'leborotvál'
 == (meg-, megberetvál)
 borozda l. barázda
 borrago l. borágo
 bors (pípcr) A89, 116, 122, 197, 229, 250, 253,
 271, 281, 290, 325, 402, 410, 461, 547, 602,
 621, 626, 631, 637, 710, 768, B2, 5, 28, 36,
 66, 113, 121, 163, 165, 168-170, C58, 82, 86,
 89-90, 106, 161, 201, 222, 249, 251-252, 335,
 341, 370, 387, 392, 403, 488, 497, 517, 624,
 867, 876, 947, 1002, 1028, 1182, 1209, 1230,
 1254, 1256, 1267, 1299, 1313, 1419, 1423-
 1424, 1432, 1587, D44, 88, 101, 170, 72, 214,
 221-222, 251, 254, 281, 294, 299, 343, E23,
 32, 75-77, 147, F142, G31, 220, H25, 83,
 169, 276, 304, 322, 324, 340, 366, 384, 418,
 425, 433, 444, I36, 39, 131, 252, 328, 372,
 383, 386, K20, 24, 88, 529, 626, 699-701,
 712, 899, 966, 975, 988, 1020, 1026, 1028,
 1118, 1224, 1227, L29, 37, 116, 139, M23, 32,
 N63, 213, 216, 218-219, O12, 160, 231, P10,
 19-20, 23 l. még borsó
 == nedve A550-552
 ==, egész A292
 ==, eleven E22
 ==, fehér C1401, K1341
 ==, hosszú C1315, D101, 355
 ==, szitált B167, K88
 ==, törött A18, 285, 460, 600, 773, C504, E33,
 G78, H190, 372, K88, 598, 207, 232, 569,
 612, 946, 1199, L30
 ==, törött (?) B71
 borseprő (borsepre, borseprű) A267, C656, 676,
 D387, G208, 45, H197, I69, 410, J5, 7, K363,
 L150, P26
 ==, égett A315
 ==, tiszta K993
 borsfű C36, K168, 347, 763, L139, N18, O2, 131,
 246,
 borsó C1548, M45, l. még bagolyborsó, bors
 == (?) D221

= leve D394
 = szalmája, csicseri G1, 223
 =, aszalt K187
 =, fehér K1342
 =, főtt (pisum) A55
 =, hosszú D28
 =, veres bogácsa I45-46
 = nyi (-szömmnyi) „me” C155, 1495-1496, E16, 81, 146, I15-16, 378, K33, 861, L83 O119
 = nyi „me” (?) N179
 = szalma J31
 = szem I419
 borsol (be-, meg-, megborsoz) B95, G84, D340, E69, 127, F256, I393, K807, 1133, 1145
 borsoló szegfű I451
 borsszem N195
 borstörő B168
 borul (reá-)
 borz bőre C743, 1533
 = hája C528, D90, E17-18, 32, 50, 101, G153, H37, K8, 88, 236, 1150, N88
 = vére, disznó C998
 borza l. bodza
 borzongat B198
 botolófa C499
 botránkozás H87-89
 bőfőg (fel-) K706
 bögre (pögre, pökre) C259, 340, 442, 1137, 1199, D69, K511, O76
 =, kis C444, 486, 1206
 =, mázos (pögre) C1201
 =, új (begre, göbre) E5, G148
 bögrécske C1243
 Bőjtelő hó B237, C611
 böjtközép K189
 Bőjtmás hava K165, 828, 1423
 böjtöl
 bölcsek D283, 355
 bölcsesség B214
 böltelő K188
 bőr (beor, bur, бүр) B92-93, 203, H92, 98, 164, 287, 351, 359
 = alatt K458
 = darab A183
 = e húsa közötti nedvesség K44
 = e között B68
 = feketítő G14
 bőlevonás I144
 bőrök l. бүрөк
 bőrön belül C1578, K83
 = kívül K83
 bőröstül (bűröstül) F36
 bőrsei fű K168
 bőrt nevel „= nővel” M111
 bővít (meg-)
 bővön „bőven”
 brasiliom (?) K168
 brecva (?) G118, 233
 bú K44
 buborék O31
 Budai István B150
 Budai Tamásné D373

budiz (?) H424
 buga A341
 buglosa K463, 676
 bujaság K1190, O282
 = ot megolt „kiolt” O282
 bújik (ki-, meg-)
 bújtat (által-)
 bukcsa, veres I395
 burít (be-) „beborít, letakar”
 burok C1262, I204
 búst (meg-)
 bústulás, hosszas K77
 bútat „bújtat”
 búvik (be-) „bújik”
 búza A360, B110-111, 131, 157, 162, C294, 634, 1439, D46, 387, F114-115, 224, G266, H123, 128, 243, K165, 210, L129, M23
 = szárában indult K759
 = szemén szedett J17
 =, bő K197
 =, csírázott I262
 =, fehér H165
 =, kikeleti H278
 =, tiszta J7, K539, N100, P22
 =, új K70
 =, üszögös A641, G265-266
 =, vetésnek való B157
 =, vető G151
 =, zöld I200
 = kalász F254
 búzakorpa B146, 159, C620, H109, 116, I194, K66, 960, 972, 1189, 1369
 =, tiszta E126
 búzaliszt A136, 143, 580, D222, H53, 397, K279, 339, 546, N95
 = héjával A600
 =, tarr C1565, 1569
 =, tiszta P16
 =, láng A600, K758
 =, láng, tiszta K666, 1388
 =, ser I7
 =, szem C1413, F210
 = szemnyi „me” A109
 = virág, kék H161, K171
 buzgó forró A328
 bűdösbabuk fészke M30
 bűdösbanka nyelve K1384
 = szíve K1384 l. még babuk, banka
 bűdöskő (bűdes kü) G18, 114, 136, 139, 155, H272, 431, I16, 446, 449-450, K109, 137, 214, 225, 260, 309, 362, 855, 909, 903, 937, 1101, 1153, 1164, 1266, 1267, N182
 = pora K753
 =, aprón tört I437, K113, 244
 =, ízetlen O159-160
 =, száj E47 l. még száj
 bűdösül (meg-)
 bűkkfa levele K341
 = odva vize K992
 = vize, odvas K342
 bűkkmakk olaja K71
 bűn K1331

- bűnös B164
 büntetés B216, K1331
 bür l. bór
 bürök (börök) C1273, F61
 = levele C1273, E84, L401
 = levele, vajas K437
 = magva (börök =) C1437, D229, K735
 = magva, vajas K170
 =, apró fekete K170
 =, bűdös K1148
 =, nyers A350, K212
 = fű (?), aszú K26
 = kök K170
 búven 'bóven'
 bűzhödik (meg nem =) 'bűdösödik'
 byra 'babonában' B177
- caban caromate D101
 calafonia D220, 244
 calamentum (vízi menta) O249 l. még menta
 calami aromatia D242
 calaris fű K169
 caléndula fülemülefű K1196
 calmus B148
 camedris fű A570
 camfor l. kámfor
 camphor l. kámfor
 Cancellarius orvossága G159 l. még Pázmány ~
 candelabrom C1164
 candidum succarum l. kandiscukor
 canfor l. kámfor
 canteriom K890
 carabini C524
 cardamonium I395
 cardia (torma?) O89
 carduus benedictum K1246
 = vize I30
 carduus magva I57
 carduus Mariae K1172
 careya fű C1398
 carias H415
 cariophyllum (szegfű) O251
 carlina (bábakalácsa) K82
 Caspar Comjathi de Kovath l. Komjáthi
 cassia C322
 castorem D355
 castorion dió C40 l. még dió
 castorium C1403, D351
 catharus J20
 cédula B164, C1173-1174, M76
 cédulácska C1414
 cégla l. cékla
 cékla (cégla) C527, 1277, 1354, K169,
 N120
 = leve K508, 1399
 = levele C522, D73, K293
 = levele leve C870
 = levele, veres K800
 = magva B188
 = nevű fű levele B188
 = = leve B188
 =, veres (= cikla) K508, 703
 ceklicetövis vize M97
- cél F200-201, 203
 celidonia A262, 615, 646, 678, 756, B49, 53,
 D131, K322, 525, 541, 1385, L26, N188
 l. még fecskefű
 = (= minus, legkisebbik fecskefű,
 arannyal versengő) K1385
 = (fecskefű) C1246, 1272
 = (vérehullófű) O11, 21
 = gyökere (cinadonia) C843, 1272, 1328
 = leve C963
 = levele D131, O67
 = teje O125
 = töve K938
 = virágostól L2
 = vize A262, 403, 615, B49, D103, 142, I25,
 346, 344, K524, 525, O14
 celidoniafű (chelidonia) O253
 = vize C1272, I280, O253
 celidonium minus (legkisebbik fecskefű) K129,
 938
 célnak fog 'célba vesz' F203
 cenk fű (csenk?) K172
 centaurea (földepéje) A170-171, 375, 579, C174,
 179, 182, 305, 485, 789-790, 949, 1218, 1271,
 1307, 1321, 1566, D18, 75, 101, 165, 272,
 333-334, F154, L101, M24, N8, 102, O232
 l. még földepéje
 = folia K1038
 = fű (centvara =) H148
 = porul C1271
 = vize O68
 centauria K1041, 1080, 1161
 = (föld epéje) K785
 =, veres virágú K785
 centaurium (ezerjófű) I85
 = leve I85
 cep. l. csepp
 cepa (vereshagyma) O278 l. még vereshagyma
 cephalika ér C570, 584
 = főbeli ér C557
 cera alba C212
 cerabam M127
 cerátum, báránybőr E85
 =, kosbőr E85
 ceretar '2' M2
 cerna (cserna) B164, 197, C438, D343, G184,
 K58, 542, 1424, F16
 =, viaszos G45
 cerusa C524
 cerusina C102
 chasia (?) D379
 chierenza (?) N39
 cholera l. kolera
 Ohrison 'folyó' B91
 chrispan l. grispán
 Christus I55
 = Urunk B23
 Chrysolthus kő E34
 chynnar (?) D101
 cibre K25
 =, ecetes K93, 693, 1356
 ciklória B166, K1059, 1062, 1080, O94
 = (apró katáng) K128

- = (katáng) K1174
 = fű G56
 = fű töve G56
 = gyökere I1
 = levele vize A169
 = virága O20
 = vize I103
 oikorom kandi l. kandicukor
 oimbanflastrom l. flastrom
 cinadonia 76, 81, I105 l. még celidonia
 = fű H26, 32, 34, 117
 = fű gyökere H34
 = gyökere C843
 = vize C193
 cinamonium E75
 cinobrium (cinobriom) A373, C66, 75, 93, 1221,
 1296, K1036, 1426
 =, vörös C92
 cinoglossum (cinoglosa) K424, 642, 1174
 cinterem B134-135
 cipelus talp (cipő =) H246
 cipó I42, 70, 315
 = bele A708, 768
 = felső haja ,héja' I42
 =, meleg F102
 =, vajás I42
 =, zsemle E77
 cipóbél K821
 =, fehér K1108
 cipros l. ciprus
 ciprus (cipros) A102, D1, 4, 61, 101, 106, 120,
 164, 282, 306, E2, 49, 66, F24, 100, G145,
 I96, 101, 228, 308, 367, J38, K673, 1126,
 L108, N180
 = virága D306, L152, O120
 = vize D306, I413, O176
 ciprusfa D235, 388
 = ága, török
 = gyökere O240
 = levele (cipros-) E138
 = szaporítása O240
 ciprusfű leve (cipros =) C202
 circulus ,kör' C1163, F186
 = t tisz ,kört ír le' F186
 ciroborium (?) L63
 cissura (?) N174
 citriom l. citrium
 citrium (citriom) A449, C98, 1145, 1153, 1282,
 1299, 1302, D124, 247, 344, N166
 = nyers, fehér C1300-1301
 = ruha módjára A420
 =, fehér (fejér =) C319-320, 1229, D211,
 260, 328, L27 46, M127
 =, mint egy ,citriumszerűen' C444, 486, 536,
 L66
 =, nyers L64, M129
 =, szárasztó C283
 =, szürke (citrum) D99
 =, zöld C1144, L49
 = módra A377, C1286
 citrom A420, J35, K942, P25
 = bele I60
 = haja I60
 = leve J35
 = lictárium I60 l. még lictárium
 =, mint egy ,=citrium' N74
 = formán J8
 claris l. kláris
 cobium K1149
 colera l. kolera
 colericus természetű K486
 colliander l. coriander
 colika l. kólíka
 colofina (colophonía) D174, N174
 comb B71, I407
 = dagadása K1239
 comportál (egyben =)
 computál
 confrejt I3, N110
 conna (apiummag?) G20
 conservál
 conspergál F173, 184
 Constanus medicus O28
 conualium virága C151
 coriander (coriandrum) K33, 510, 575, 1149
 = magva (coriandria =, coriandrom =) B182,
 193, C717, 951, 1036, N110
 = zöld füve B182
 coriándrom fű K168
 coriandrum l. coriander
 corijandrom l. coriander
 cornu cervi l. szarva szarvas
 cövek A721, G79
 cövekel (egybe-)
 Crato K405
 Credo B129, I56
 crispán l. grispán
 cristal l. kristály
 cristenium l. kristérium
 cromaticos D327
 cromeplat csitvar C1373
 cubeb I395
 cubiom K510
 cucar l. cukor
 cucumer gyökere, sárga I412
 cukkar, E77, 151
 cukkarum kandi ,kandiscukor' E4
 cukor (cucar, csukor) F3, K125, O89
 = candia l. cukorkandia
 =, fehér P5
 =, tiszta P6
 =, veres J16
 cukorkandia I6, O90
 =, fehér I6
 =, veres I6
 culus (alfél) A299 l. még alfele
 cural ,kúrál'
 cyprus l. ciprus
 Czibak flastrom (szibak =) D84, 170, 254 l.
 még flastrom
 czipor l. csupor
 Csabaire (Jaba =) D11, 101, K82, 1331
 = (pimpinella) C83, 534, 732, 934, 1072 l.
 még pimpinella

- Csabaire tövestül C1486
 Csabauröm K171
 = tövestül C1485
 csafar (meg-) ,facsar'
 csal (nem =)
 csalan (csilány, csolan, czialan, cziollian) C651,
 187, D101, 167, E103, H245, K66, 168,
 556, 790, 797, 1102, N136
 = gyökere C1064, G169, K72, 423, 438, 557,
 595, 1073, 1258
 = gyökere, árva G141
 = gyökere, égető L436
 = gyökere, fekete K201
 = gyökere, nagy K330, 469
 = gyökerestül, fekete A343, 343
 = kifacsart leve K406
 = leve K546, 556, 558, 778, 1115
 = leve, nagy K439
 = levele (csanal =) C651, K953, 1328,
 L112
 = levele, ára O266
 = levele, gyenge K781
 = levele, nyers K1136
 = magva (csolylan =) C1053, 1554, H33, 35,
 264, K41, 220, 1121, M33
 = magva, árva (csolán =) N155
 = magva, hosszú C1281
 = magva, nagy K865
 = pora, árva A334, K1241
 = töve K559, 1151
 = töve, árva A390, D192
 = töve, nagy A578
 = tövestől, nagy D74
 = tövestől, vad C1485-1486
 = virága, árva C204
 = virágostul, árva A90
 = vize C176, 303, 925
 = vize, árva A381, C333, 1488, G216, I161,
 K1240
 = vize, hosszú C186, 1281, O285
 =, apró B49, C140, 247, H142, K184, 968
 =, apró árva (= csolán) H352
 =, árva (urtica minor, = csilyán) A296, 334,
 400, 544, 767, C26, 84, 256, 397, 626, 1196,
 1467, 1472, 1488, F15, 103, 141, G122, 218,
 239, H25, 437, 444, I47, 318, K21, 293, 917,
 1241, 1390, O244, 266
 =, fekete C85, D107
 =, fekete (sülfű) A343
 =, fekete (varjú mogyoró) K201, 202
 =, hosszú C1281
 =, nagy A578, K230
 =, öreg K1400
 csalatkozik (meg-)
 csanal l. csalan
 csap ,fn, kúp' A268, 598, B26, H258, K762,
 M74
 = ,fn?' I210
 = (csapot csinál) C119, 1141, 1402, D176, 187,
 356
 = formán K850, 920
 = ról él vele ,csapként használ' C1449
 = (be-) ,i'
 = (el-) ,elront'
 = (el-, meg-) hasat ,elront' C1125, 1385
 csapasulás (meg-) D293
 csapkod
 Császár urunk B152
 császármadár B147
 = gyomra, I10, 261
 Császárné, ifjú G128
 csatorna K1415
 csavar (ki-) ,i'
 cseber A774, K1390 l. még csöbör
 = ,me' K927
 csecs (csöcs) A659, C468, E118, I118, K634,
 648, 650, 1175, L20 l. még mell, csöcs
 = fáj K636, 640
 = ki akar fakadni K637
 = kifakad C329
 = kifakadása L127
 = kövcsedik K643
 = megdagad C1270, 1272, 1274, K636
 = megkeményedik K643
 = megvesz C468
 = szederjesedik K642
 =, asszonyállat C1270, 1272, 1274
 =, fájós K635, 646
 =, leány C1273
 = bimbó kel K641
 = e megdagad D85
 = fájás C1123, K634, 635, 644-646
 = i megdagadoz E118-123
 = i megkél K154
 = i megkövcsedik K154
 = szopó gyermek húgya l. húgy
 = szopó gyermek nem emészthet C251
 csecstej K106, 262
 = apasztani K1347
 csehek orvossága C1570
 cselekszik
 csendesedik (el-)
 csendesít (meg-) ,cnyhít'
 csengő levél L28
 csengőfű (csöngőfű) A206, 603, C81, 534, 1247
 E122, K129, 172, 423, 438, 784, 904, 906,
 1049, 1410, L152
 = gyenge levele P32
 = levele K315
 = olaja (csöngőfű =) C269-270, 1253, N169,
 P32
 = teteje I340
 = tövestől C1485-1486
 = virága A206, 227, C105, 269, 311, D77, 279,
 I395, K1015, 1280, L59, P32
 = virága bimbójával C1253
 = virága porul D94
 csengőfűves orvosság K760
 csengőkóró K198, 1068
 = levele K751
 = virága K751
 csepeg (ki-)
 csepeget (bele-) ,csepeget'
 csepegő kő ki vízből leszen ,cseppkő' M89

- csepesse 'csepeget'
 csepest 'cseppont'
 csepp (cep) 'me' A51, 213, 230, 576, 581, 623,
 B70, 133, C17, D98, 169, 311, 366, 373-
 374, E3, 41, F134, G9, 53, 59, 164, 198, 19,
 58, 144, 240, 250, 411, K100, 103, 107, 532,
 548, O5, 13, 224, M94
 cseppen (ki-)
 cseppenként 'me' B222
 cseppent (bele-)
 csepű (csöpű) A453, 463, 760, C155, F50, G62,
 H121, I377, K626, N38 l. még lencsepi
 =, vizes C1252, K17, 419
 =, vizes len I427
 = szősz A27
 cser levele A687
 csere levele D375
 cserebuga l. guba
 cserefa belső veres haja K1159
 = levele K1232
 cseremakk K343, 415
 = bele K415
 cserép (tegula) A142, 355, C771, G136, K626,
 1406, M72, 93
 =, tiszta I399
 =, új O157
 cseresznye levele (folia cerasus) A36
 = vize, fekete G162, G463
 = fa cnyve K333
 = fa gyökere, vad K238
 = fa levele O84
 = fa mézgája G86, K292
 = fán termett gomba B16
 = mag E37
 = mag bele E107
 cserfa A67
 = ágának hegyecskéje A614
 = alsó héja F25
 = belső hárttyája P12
 = belső héja A305, 409, 446, D54, 330, 342,
 N31, 229
 = belső veres haja K589
 = gyenge jövése K725
 = haja H151, 309, K356, 854, O215 l. még
 héja
 = hamva A266, C103
 = héja A446, 651, C260, 491, 619, 1220, D153,
 335, 367, O215, 237, F12
 = jövése vize, gyenge K778
 = külső héja O237
 = levele C619, K740, 774
 = levele vize A529, C883
 = levele, aszú K773
 = moha A473
 = pora C134, O215
 = szene A238, 441
 cserfagyöngy A277, C293, 1244, K356 O280
 = fája C1165
 = fájának zöldje C1165
 = héja O280
 = levele N156, O280
 = levestől C810
 cserfalevelű fű K168, 1187
 cseri (P) H322, 405
 csertrángfű levele A66
 csésze B191, K1046, 1065, 1086, 1346
 = 'me' K406, 841-842, 844-845
 csibairom M115 l. még Csabaiüröm
 csicséri borsó l. borsó
 csiga C995, 1365, 1417, D89, J20, K297, L22,
 N153, O129
 = csigája D276
 = fehér széke, vízi D276
 = fekete héja, vízi C1555
 = felső héja N164
 = hajából kimászott K1129
 = hajastul K311
 = hamva K224
 = héja L37
 = pora, vízi, F237
 = tekenője A455, C326
 =, apró A523, I376
 =, borsos D33
 =, Duna mellett termő C108
 =, erdei F23, I174, 95, 174
 =, mezőben termő C1552
 =, összetört A125
 =, szárított A125
 =, szőlőben termő C1552
 =, tiszta C1555
 =, vízi A116, 116, B81, C402, 1555, D276,
 F237, H341, 393
 = háza, vízi H341
 csikja lónak C1578
 csiklandó ér C561
 csikó F248, G116
 csikorgat 'i, pl. fogat'
 csillag O38
 =, kis B1
 csillapít (le-, meg-)
 csimasz C139, N6
 cinadonia G212 l. még cinadonia
 csinál 'cselekszik, készít, tesz, tölt'
 = (be-) 'beletesz, becsuk, bedug, betakar,
 betapaszt, elzár'
 = (egybe-, együvé =, meg-, össze-) 'össze-
 kever'
 = (föl-, reá-) 'rátesz'
 csip (meg-) H90-91, 156-158
 csip (meg-, meg nem =)
 csípáság A553, P6
 csípdes
 csipe fa H269
 csipe l. csipő
 csiperék K1204, 1353
 csipés l. még kígyócsipés
 csipetnyi 'me' P5
 csipke J5
 = bimbója C447-448
 = gubája, mezőn való C149
 = gyümölcse A406, K858
 = gyümölcse magva K858
 = magostól J5
 = magva C210, N227

= magva, veres K1318
 = szűrője, veres K1318
 =, mezei A192
 =, veres K1318
 csipkebokor A341, F204
 = szőrös buga A341
 = vidlás növése G72
 csipkefa A342
 = gyümölcse J16
 = hajastul A342
 = szőrös bimbója D362
 = n termő bojtos csomó G65
 csipkerózsza magva C393
 = töve vize K1146
 = fa töve K1161
 csípő (csípe) B27
 = csontja fáj K385, 1337
 csípője fáj (csípeje =) I91
 csíra A327
 csírázik (ki-, meg-)
 csirke K1406 l. még tik, tyúk
 csitfor gyökér B148
 csiuba fű A709
 csiv l. cső
 csizma szára F216
 csoka l. csuka
 csoklás l. csuklás
 csoklik l. csuklik
 csolán l. csalán
 csollyán l. csalán
 csombor (csiombor, csombord,) A361, 424, 672,
 C32, 34, 279, 1262, 1333, 1377, D23, 104,
 120, 275, K168, 517, 664, 695, 719, 763,
 1131, L8, O92, 211
 = gyökere C1262
 = leve C1262
 = pora C1262
 = tövestől D74
 = vize C1236, K1329
 = fű G125, 148, I27
 = fű (polinfű) C229, 1262
 csomó F169, 222, H287-288, K839
 csomóra köt (csomura =) B164
 csomósodik (meg-)
 csomózik (meg-) ,in' C1583
 csomu l. csomó
 csont A133, B92-93, F180, H86, 101, 250, 257,
 343, O259
 = füle között H7
 = iránt ,irányában' I146
 = szem alatt H6
 =, kis A534
 =, megszegett A527
 =, oldal C511, I196
 =, szár B48
 =, törött I148, K1205, 1292
 = forrasztó, törött K1292
 = gyökér fű I214
 = fájdalma C571
 = szabású dagadás B56 l. még dagadás
 = törés M89
 = velő A310

csoppin, temérdek (?csepű) H263
 csordul (nem =)
 csorgat
 csorog (el-) ,folyik'
 cső (civ csev, csu) B233, C176, P20
 = (cső, bodzafa) F185
 =, koró F185
 =, réz (csu) D8
 csőcs N124-125 l. csecs, mell
 = fakadás N124
 = tej kinek fia nagyon K105
 csőcsöltet gyermeket ,szoptat' C932
 csökkent
 csömör A200, 670, C122, 420, K706, 942, 1333
 =, köldök G124-126
 =, tekerő (csimer) D324, L8, P33
 csömörítés C31
 csömörlik (meg-) I430, K77
 csöndesít ,enyhit'
 csöngőfű l. csengőfű
 csöppög (kicsöppök, le-)
 csöppöget (be-, meg-) ,csepegtet'
 csöpp ,me' C164, 171, 932, 1328, 355, H342,
 J20, N202 l. még csepp
 csöppent
 csöppnyi ,me' C1490
 csöppű l. csepű
 csővecske P5
 csövet csinál C211
 ostronka fa (?) G160
 csu l. cső
 csuda B23, 99
 csudafa levele K1201, L20
 csudafű levele I169
 csudál
 csudálkozik (el-)
 csuka (csoka =) D360
 = álla A491, C1049, D291, K27, 686
 = álla csontja K682
 = epéje A50, K568, 572, 1170
 = epéje, eleven I444
 = faggya C106, 403
 = feje F190
 = feje nyers F192
 = feje száraz F192
 = foga A253, 461, 729, C131, 458, 1350, D277,
 G121, I208, 223, 256, M110, O160
 = gyonma A127
 = hája F104-105, 237, H192, I68, 323
 = héja B53, 81, G244
 = ikrája F242, G117, 232
 = keresztje H26
 = mája A127
 = szája D360, H393
 = szeme I257, 442
 = teteme C1049
 csukar (cukor, csukkar) A581, C1423, L82
 csuklás (csoklás) A261, 311, G36, K407, 713,
 715, 1310, C19, 1011-1013, N121, 186, P13
 csuklik (csoklik) C1267, K77, 150, M81
 csukló ,ló-ja' H11, 116-117, 349
 = (?) B30, 90

==, rövid? B1
 csukor kandli l. kandiscukor
 csukrkanndli J13
 csukros 'csokros' K1317
 csupka J13
 csupor 'czipor' A312, 421, 434, B133, 166,
 C1243, 1297, 1363, D248, 297, 301, 319, 322,
 326, H313, I150-151, K30, 64, 809, 934,
 970-971, 973, 1021-1022, 1053, O49, 154, P2
 == szája C1243
 ==, kis D258, L20, M106
 ==, mázas (mázos ==) B113, D143, 298, J16-
 17, K26, L3, 36
 ==, tiszta L9, 100
 ==, új E68, D313, K115, 180
 csuporka A7, 768, B198, D129
 ==, tiszta B142
 csuproccka, mázos A414, 430, 448
 csuszög 'csöpög'
 csúz (csus) J21-24, K1412
 Csúzi Pál (Chuzi Pál) C1414, 1437-1439, 1584
 csügged (meg-)
 csütörtök C1166, G150

dagad (föl-, meg-, meg ne dagadjon)
 == (meg-, megdagadoz) A114, 606, 756, B50, 75,
 77, 83, 152, C6, 238, 967, 1091, 1274, 1564,
 1583, 1588, L33, 66, 69, 137, O71, 238, 255,
 259
 == (nem == meg) O170
 dagadás (dagadozás) A55, 168, 227-228, 230-
 231, 233, 237, 267, 481, 556, 605, B152, C38,
 115, 117-118, 274, 332, 480, 526, 570, 573,
 577, 599, 1060, 1093-1095, 1120, 1262, 1273-
 1274, 1277, 1289-1290, 1325-1326, D24, 48,
 68, 87, 123, 167, 230, 285, 295, E27, F253,
 G50, H19, 224-225, 321, 363, 370-371, 373,
 411, 1147, 244, 333, K25, 77, 279-283, 294,
 341, 344, 422, 428, 607, 987, 1102, 1158,
 1181, 1186, 1219, 1249, 1300, 1323, 1377,
 1378, L58, 68, 139, M38, 44, 46, 48-50,
 N127-130 l. még testrészek nevénel
 == elapad C526
 == fültövön K23
 == kézen I146
 == lábon I146
 == seben N24
 == szájban K74
 ==, kemény K292, 293, 295
 ==, szín K284, 285-290
 ==, tüzes K284, 345, 1004, 1326
 ==ról emplastrom D48 l. még emplastrom
 ==ról víz D24 l. még víz
 ==t lágyít K1299
 dagadozás l. dagadás
 dagadozott láb C187
 dagadt hely lépen I42
 daganat (cancer) A18, 204, 222, C1093, F252,
 G25, 104, 122, 236, 238, H365, 411, 1144-
 146, 307, L69, 139, O247
 ==, mérges F236
 ==, szemfájás F89

==, tüzes L36
 dagaszt (meg-)
 dajka teje C1279, I186 l. még tej
 darab 'darabonként' C1175, 1395, D177, 251
 ==, 'me' B86, 90, E45, 119, 121, 15-7, 29, 133,
 154, 156, 175, 187, 191, 228, 446, L79, M67,
 N33-34, 162, 216
 darabol (fel-)
 darabosa 'eredmény' C46
 darázs K250
 == fullánkja K250
 == marás K250-252, O168-171 l. még marás
 diakorium C314-315, L9
 == paraszt, fehér C288
 == paraszt, fekete C289
 ==, fehér (diakorium) C316, D91, 93, 238, 398,
 L43, N171
 ==, fekete C221, 469, 471, D125, 188, 239,
 L44, M122
 ==, meggyzsinű C522
 ==, szeder N172
 == szederjes D92, 130, 215, M119
 ==, szürke C94, 96, D185, L42, M112, 113
 ==, veres (= diakorium, vörös ==) C312, D199,
 237, L32, M123
 ==, zöld C313, 1148, 1228, D174, 236, M118
 deakuillum 'deaquillum' L5
 deákul 'latinul' B166, C820, K124, 128, 887,
 1174
 Debreceni Tamás B167
 december C611, G49
 decoquatur in aqua 'vízben főzve' I21
 dél 'égtáj' F195
 == (délig, délben; napszak) A11, 536, 604,
 B63, C1135, 1237, E18, 30, 49, F167-168,
 170, K71, 857, 1255, 1350, L9, M3,
 O38, P9
 == előtt A11, C1581, K44
 == est (deliest) A281, C1581
 == után A11, K44
 Demokritusz E213p.
 denevér F209, 212
 == feje N9
 == szárnya F208
 == vére O28
 dentes L124 l. még fog
 denye l. dinnye
 deptim gyökere, fehér C1373
 dér, száraz K51
 deragant (dragantum?) C524
 dere (vízi torma) K261 l. még torma
 derecske K640
 derék 'fn, tr' A7 529, C450, 1168, 1395, B135,
 H107, I51, 129, 234, 426, K186, 897, 899,
 963, M12, N222
 ==, gömbölyű H1
 == fájás I50-51, K77, 83, O135
 dermeszt (ki = a világból) D250
 deszka D358, F178, 182, K1318, O240
 == közé K1205
 ==, gyalult cserfa K931
 deszkácska G189

- =, tiszta I143
 deszno l. disznó
 dézsa K1, 899, 1029, L24
 diakorium ír, fekete K1014
 diakorium l. deakorium
 dialdia I412
 dialta kenőcs G77
 dialthea D255
 dicsér
 dicsér 'dicsér'
 dicsőséges méregölő fű K172
 dictalmus fű (dictánium fű) K168, 983
 = gyökere K122, 754, 1064
 dictalmus, krétai K1331
 dictamus (dipthamus) C4, 52, D61, 101, 165,
 173, 356, l. még diptalmus, dictalmus
 = fű C364
 = töve C220, N165
 dictanum l. dictalmus
 diffentéria L105
 difflál ,pl. seb' C498
 dihésség l. dühösség
 dinnye (denye) A328, K212, 716
 = magva C1457, I287, K1138, 1155
 =, hamarérő A328
 = levelű fű K700
 dió A69, 621, 710, B133, C164, 392, 1039,
 1117, 1356, D25, 205, 265, F122, 142, 257,
 G259, I63, 423-424, K211, 444, 976, O187
 = bele A229, 382, B210, C82, 232, 334, K20,
 22, 253, 288, 729, 966, 1331, M31
 = belső bele C950, O19
 = belső vékony héja O19
 = hája ,héj' A754, I284
 = héja C740, 1530, N53
 = levele E83, N120
 = olaja C76, 739, 1529, N24
 = olaja, tizedévi A444, C142
 = zsírja D245
 =, ázott I423, 424
 =, castorium C40 l. még castorium
 =, mint egy ,me' A654, C1550, D10, H19, 78,
 85, 92, 101, 187, 245-246
 =, tizedévi A444
 = ban mennyi mérne ,me' L82
 = bél közín való kereszt M33
 diócska O4
 = fa berkéje G35
 = fa gyökere, fiatal C424
 = fa levele M79
 = fa odva (= udva) A764
 = fa töve, fiatal C424
 = fa virága F48, I34, 181, K779
 = fa, odvas G150
 = hajba mennyi tér H313, K468, 1248
 = hajnyi ,me' C1171, B13, J13
 = haj, öreg E10, 101
 = héjnyi (dióhinnyi) A689, L83 l. még dió-
 hajnyi
 dióhinnyi l. dióhéjnyi
 = héjba férne ,me' C128, 1126, 1363, D128
 =nyi ,me' A270, 449, 525, 693, 764, B32, 148,
 C1148, 1310, D223, 236, 265, E17, 20, 24, 28,
 32, 38-39, 45, 50-51, 57, 67, 69-70, 87-89,
 93, 101, 132, G89, 107, H334, 339, 424, J20,
 K544, 771, 1103, L77, N134, O45, 76
 Dioscoridesz O104
 diptamus fű gyökere D262
 diptamus gyökere (dictamus) A295, 370, C298,
 1285, D246
 diptamus l. még ezerjófű
 = pora C28
 = virága C105
 dissenteria ,hasmenés' A14
 disznó A651, B136, 219, G42, K49, 57, 63, 67,
 1380, 1409
 = csontja H26, 32, 192
 = dögi A343, 718-719
 = epéje C763, 1081, I456
 = férgé K1394
 = ganajlatja l. még = ganéja
 = ganéja (desznó =) C385, D229, F256, G112,
 H120, 182, 269, 287, K177, 152, M74 l. még
 disznószar
 = ganéja, új K554
 = hája A376, 598, C147, 307-308, 528, 1314,
 F117, K345, 355, 457, 994, 1181, 1250, M1,
 60, N193, O135
 = =, erdei C1171, O161
 = =, ó C324, K484
 = =, olvasztott C292, I412
 = =, sajttalan D35, 167
 = =, új C1454, K96, 1266, 1267
 = húsa C580, 1269
 = itala K63
 = jobb része H190
 = kövére H242 l. még hája
 = olaja N232
 = szőne (= szure) H82
 = vályúja K63
 = zsírja A706
 = zsírja, friss A44
 =, kisdud H273
 disznóalomból szalma I194 l. még szalma
 disznóbab K142, 198, 571, 1100, 1278
 = kórója K1374
 = = hamva K847
 = levele K135
 disznóborz l. még borz
 disznócsont G244
 disznóhalál C1162, 1455
 disznókékfű K168
 disznókékfű vize I177, 180
 disznókömény l. kömény
 = ól G42
 = sörte C587
 = szar A650, I459, K1027, N48 l. még disznó
 ganéja
 = szar, erdei C989
 = tej A143
 = tők leve K505
 = zöld C1276
 dobog
 Doboka vármegye A2

dobronica K1123
dohányfű nedve B152
= olaja B152
= pora B152
dohosság N137
dolmány (doloman) D386
= gallérja F197
döbön 'méh-' F191-192 l. még bűdön
dög C167-168, D17
= szájban K1213
=, minden K1309
= halál A587, C168, D14, 110, K1407
döglük (meg-)
dögös idő K1360
dől (eldul, fel-)
dönt (le-), 'lefektet'
dördül (meg-)
dörgöl (alá-, le-, meg-, vele =)
dörgöl (el-), 'elmorzsol'
dörzsöl (megtöröl, össze-)
drachma (dragma), 'me' C212, 316, 332, 335,
339, 1146, D251, L7, O55, P32 l. még
nehezék
dragantum (tragantum) C1147, M62, 117, 125,
N169
dragma l. drachma
drece K1174
dug (be-, fel-, le-, ki-, tug)
dugdos (beli-)
dugó B216, E45
dul l. döl
Duna C108
= vize D206
dunna tolla F65
dutkan = feje F118
= mája F207
= szíve F207
= tüdeje F207
dühödik (meg-) I97, K1024
dühös eb harapása G37, K257, 1328
dühös eb marása D286, K253, 408-409,
959, 985-986, 1056, 1326, 1414, 1417,
1421 l. még harapás, marás
dühös eb mardosása K1349
dühös farkas l. farkas
dühösség (dihesség, melancholia) C566, D371 l.
még melancholia
eb B204, 219, F223, G51-52, H339, I57,
340, 342, 420, 449-451, K1349, 1404, 1425
l. még kutya
= csontja B11, 27, H125, 178, 249
= epéje I420
= fehér aszú ganéja K623 l. még eb ganéja
= feje N56
= feje koponyája A625
= fejecsontja K435, N84, 1205
= ganéja H136, L144 l. még obszar
= ganéja, fehér A285, 718, C533
= hája H114, 122
= lába G51
= ne forogjon C1584

= ne kölykezzen C1584
= vére A750, B78, C1098, F223, H57, 401
= zsírja H73
=, dühös, 'veszett' A470, 486, 604, 748, G37,
I117, 316
=, fekete nőstény F223
=, rühes I437
ebagy K278
ebcsillag K56
ebcsontbeli velő A595, C148
ebéd (= előtt, ebéd =) B119, C880, I438,
J13, K1160, 1169, N47, P9
eben való légy L78
ébenfa köve (ebenus fa) E78, 134, 155
= pora E78, 134, 155
ebenusfa l. ébenfa
ebfa belső haja I449
= belső sárga haja K1346
= belső sárga haja, bűdös K366
= levele K365
= zöld alsó haja I449
ebhal fejében való kő C1205
ebharapás C115, 1100 l. még marás, ebmarás
=, dühös C345-346
ebid l. ebéd
ebkapor A176, B39, C49, 426-427, 1430, F176-
177, I385, K168, N7, 145, 158
= ital K47
= törve C336
ebkölyök A465
= bele A465, 582
= feje A465
= háta A465
= vére I214
= vére, harmadnapi C652
= zsírja (= köske) H330
=, harmadnapi C652
=, hím A582, I214
=, kövér C1421
ebmarás C1096, I297, K667
=, dühös (dühös =) C43, 158, 254, 380, 452,
629, 1098, 1101, 1356, 1426-1429, I330, L73,
90, O212, 261, 266 l. még marás, ebharapás
ebnyelvű fű (cinoglosa) K129, 172, 642,
1174
ébred (fel nem =)
ébreszt (fől-)
ébrít (meg-) 'ébreszt'
ebszar B72, C783, H330, K626, O162 l. még
eb ganéja
=, fehér A86, B165, C61, 89, 91, 258, 266,
315, 398, 1209, I377, 419
ebszár 'növény?' I288
ebszár vize I288
ebszál C49, 1325, D167, G122, I230, K75, 212,
284, 502, 563, 1102, 1137, 1140, O142
= gyökere K1233
= leve K222, 505, 593, 1137
= leve, megtört C291
= levele 513
= sonkolya L76
= vize I357, L76

= zöld bimbója D167
 =, nyers K1079
 =, veres (vörös =) A51, C355, O5
 = szem leve C976
 ebtej A300, 647, C136, K40, 169, 285, N158,
 O123, 187
 = fű A487
 = gyökere D149
 = gyökere, apró C1126
 = gyökerestől D13
 = leve K590
 = töve A393
 = töve héja K122, 1064
 = töve külső haja K696
 = töve, apró K696
 = kóró, öreg K293
 ebulum (földi bodza) O277 l. még bodza
 ecet (acétum etszet, eczet) A14, 59, 87, 91, 94–
 95, 101, 110, 149, 154, 160, 195, 197, 199,
 233, 251, 255–256, 273–274, 277, 279, 284,
 291, 309, 312, 325–326, 348, 352, 383, 386,
 390, 416, 421, 439, 447, 451–452, 478, 496–
 497, 525, 527, 532, 556, 606, 618–619, 621,
 626, 652, 657–658, 677, 679–680, 684–685,
 694, 699, 716, 722, 731, B5, 32, 43, 46, 53,
 57, 59, 65, 71, 85, 122, 139, C30, 37–38, 58,
 79, 94, 99, 101, 111–112, 138, 141, 161–162,
 169, 214, 224, 229, 281, 297, 303, 309, 331,
 342, 344, 352, 381, 387, 397, 407, 412, 420,
 425, 444, 460, 478, 483, 485, 495, 504, 509,
 529, 621, 626, 643, 650, 657, 659, 660, 665,
 672, 679, 681, 684, 690, 703, 722, 744–746,
 752, 770, 779, 845, 849–850, 856, 861–863,
 865, 873, 878, 884, 896, 906, 913, 919, 926,
 985, 1010, 1014–1015, 1041, 1076, 1092, 1095,
 1103, 1115, 1117, 1131–1132, 1141, 1146,
 1149, 1189, 1204, 1214, 1217, 1220, 1225,
 1232, 1241, 1243, 1250, 1258–1259, 1261–
 1263, 1274, 1277, 1279, 1290, 1311–1312,
 1317, 1333, 1343, 1366, 1399, 1411, 1430,
 1449, 1452, 1463, 1524, 1534, 1536, 1542,
 1580, D5, 12, 20, 29, 40, 75, 92, 101, 119,
 130, 140, 154–156, 162, 176, 189, 197, 206,
 215, 217, 227, 229–230, 233, 235, 250, 258,
 262, 264–265, 272–273, 282, 295, 322, 325,
 330, 339, 350, 354, 359, 364, E13, 31, 37, 45,
 53, 60–61, 75, 83–84, 89, 95, 119, 131, F12,
 69, 71, 84, 88, 101, 107, 132, 152, 232, 253,
 257, G15, 22, 25, 44–45, 56, 77, 108, 133,
 140, 143, 156, 161, 168, 170, 174, 182, 187,
 215, 245, 251, H32–22, 48, 53, 55, 66, 68,
 79, 84, 88, 108, 116–117, 119–120, 138, 147,
 153, 178, 186–187, 203–204, 223, 263, 270,
 278, 303, 318–319, 329, 349, 370, 396, 402,
 404, 406, 424, 426, 173, 118, 129, 144, 222,
 224, 244, 248, 270–271, 273, 287, 319, 340,
 373, 404, 418, 425, 447, 460, J33, 38, K18,
 25, 31, 45, 65, 84, 102, 117, 127, 130, 139,
 142, 144, 147, 152, 216, 254, 292, 294, 318,
 329, 335, 338, 345, 370, 387, 397, 402–403,
 415, 417, 496–497, 499, 503, 506, 515, 526,
 580, 583, 585, 588, 592, 594, 603, 610, 615,

620–621, 640, 647, 655, 691, 696, 707,
 720–721, 746, 747, 755, 788, 793, 814, 824,
 868, 903, 933, 935, 943, 942, 951, 953, 960,
 969, 972, 1017, 1040, 1044, 1059, 1077,
 1085, 1099–1100, 1126, 1128, 1162, 1164–
 1165, 1188–1189, 1203, 1213, 1219, 1238,
 1244, 1254, 1266, 1277, 1300, 1305, 1308–
 1309, 1320, 1347, 1369, 1386, L12, 46, 48,
 50, 112, 117–118, 122–124, 149, M1, 7, 15,
 42–43, 49, 62, 68, 73, 89, 95, 98, 109–110,
 113, 115, 125, N11, 24, 31, 34, 48, 62–64,
 67, 71, 82, 86, 99, 114, 122, 130, 136, 145,
 148, 162, 167, 169, 180, 189, 193, 206–
 208, 210, 226, O2, 46, 81, 91, 95, 100,
 105, 107–108, 110–111, 114–115, 152, 154,
 166, 169–170, 182, 186, 193, 199, 216, 222,
 231, 237, 246, 266, 273, 275, P20
 =, bor E47, K387 l. még borecet
 =, desztillált E18
 =, erős A7, 37, 99, 163, 202, 210, 290, 364,
 409, 416, 437, 446, 455, 544, 548, 711, 737,
 768–769, B15, 17, 52, 66–67, 96, 139, 169,
 233, C22, 29, 51, 64, 122, 179, 243, 280, 291,
 301, 379, 414, 423, 516, 522, 873, 918, 929,
 944, 1077, 1116, 1118, 1124, 1154, 1178,
 1183, 1186, 1191, 1199, 1215, 1262, 1293,
 1295, 1442, 1582, D9, 47–48, 137, 190, 192,
 220, 251, 279, 296–299, 304, 346, 358, E43,
 70, 91, 148, F106, 154, 229–230, G12, 28,
 45, 54, 76, 78, 107, 147, 171, 180, 225, 229,
 246, H25, 50, 83, 150, 152, 178, 181, 240,
 246, 257, 310, 313, 326, 349, 354, 372, 384,
 411, 413, I45, 240, 253, 327, 347, 351, 375,
 402, K229, 494, 554, 567, 601, 670, 884,
 887, 940, 941, 996, 1003, 1009–1010, 1016,
 1052, 1152, 1207, 1392, 1415, L1, 19, 26,
 62, 68, 141, 148, M25, 39, 53, 63, 96, 100,
 N148, 210, 216, P2
 =, erős bor J37
 =, fehér D22
 =, fő A649
 =, forró A7, C34, 450, 1387, F65, K437
 =, főtt E43
 =, hetededik C199
 =, hív A737, I26
 =, himszer J34
 =, jó A232, 347
 =, lágy I221
 =, meleg A177, 673, C711, D47, 304, F56, 71,
 I13, 196, K286, 433, 656, 710, 795
 =, mézes K290, L57
 =, mézes vizes E119
 =, ser K389
 =, sós A670, H436
 =, titkmonyos B65
 =, tiszta A420, C401
 ecetes, fn, pl. étel' C901
 ecetesedik (meg-) C1567
 ecsetke, lapu gyökér J50
 edény (edín) A185, 290, B233, C65, 270, 310,
 377, 429, F108, 110–111, G264, H29, 234,
 1227, 233, K235, 384, 539, 563, 810, 829–

- 830, 1129, 1152, M84, N24, 129, O75, P22-
24
= (gyen)? J10
= szája A290, K542, 1163, N129, O31
=, arany O26
=, aranyas I68
=, ecetes B233
=, mázos K1388
=, ón O275
=, pintes B119
=, szoros szájú K389
=, tejes B233
=, tiszta C275, 332, 439, 1157, G20, J11, 14,
K126, 1163, L110, M77-78
=, tiszta mázos K542, 727
=, üveg C276, O26
=, viasz K1106
edényecske I264, 425
édes gyökér E4, 23, G119, K92, 169, 1268
=, erdei K904
édes lapu l. lapu
édesanyja vkinek C53
édesfa C470
édesít E151, F21
= (meg-) C1464, I75, 82, 171
édességet ad, megédesít' C517
ég, fn' B129, O38
= megdördül K197
= (meg-) H61, K450
= (meg-, meg nem =)
=, meg nem C65, 93, 133, 221, 272, 322,
1141, 1182, 1193, 1242, 1325
egér B179, 227, C751, 1256, 1541, F42, G48-
49, 254, I83, K349
=, 'lóban' H236
= epéje C770
= farka B67
= feje C741, 1531
= gyomrában tej C1192
egér szára, új C1061
= ürüke B185
= vére C1073
= vére, mezei G164
eger levele gyermekded C617
egerfa C1422, O235
= bimbója C1123, 1385
= haja H149
= levele C617, K344, M79, O150
egérfark 'növény' C544, 1299, 1447, D23, 101,
104, 167, 224, E7, G197, N82, O173, 211,
269
egérfark ágai A720
= gyökere A303, C472, 1051
= gyökere, fehér I151
= leve C311
= levele, apró D305
= magostul A364, C280
= nyersen C1052
= porul D94
= virága C437, 1522
= virágostul I149
= virágostul, fehér I151
= vize C303, L91
=, apró D305
egérfarkfű (millefolium) A111, 122, 147, 272,
337, 424, 547, 573, 705-706, 716, C367, 1060,
F146, K79, 168, 406, 914, L133
= leve K439, 778
= levele C370, K79
= magvastól K782
= virága K79, O132, 205
egérfü C1066
egérfülfű K168, 774, 1123
= (auricula muris, tálmósó fű, equisetum,
milissa, erdei vadméhfű, dobronica) K1123
= gyökere K1185
= levele K1185
=, szőrös K1185
egérhús E115
egérpimpó K389
egérszár 'növény, ?' C723, 745, 752, 1535, 1542
égés A245, 493, B68, C200, 337, 373, 1195-
1196, 1208, 1276, 1378, D195, 226, F135,
H351, K119, 155, 159, 227, 957, 961, 1196,
L114, N21, 43-44, 57, O157-158
egesseget szolgálhat C581
éget (által-, egybe-, ki-, keresztül =, körül =,
meg-, össze-)
éget (meg-) C1164, 1183, 1250, 1549-1550,
1555
= (meg-?) (?) L33, 63, 114, 132
égetés K1228, 1241
égetett bor l. bor
égető csalán l. csalán
égett bor l. bor
égett föld l. föld
égett timsó l. timsó
egres E6, 148
égszín (józan elme) K491
egyaránt, egyenlő mértékkel, egyformán'
egyelet, 'elegyt'
egyélít (egyben-, meg-, össze-) 'elegyt'
egyét (össze-) 'elegyt'
együgyű K491
egyvelít (egybe-, össze-) 'elegyt'
éhend (meg-) C278
ehendik, 'eszik'
ehet (nem =) H186, 191, I77, 86
éhezik
éheztet H213
éhgymor (éhgymora) A188, 190, 207, 219,
260, 280, 304, 502, B133, 227, F154, I15, 86,
110, 240, 302, 332, 406, 423-424, 429, J3
l. még éhom
éhjom l. éhom
éhom (éhora, éhera, éhjom, éhomra, éjom,
ihom), 'éhgymorra' A127, 170, 180, 273,
293-294, 325-326, 405, 426, 429, 524, 594,
604, 617, 623, 752, 755, 768, 773, B102-103,
118, 147, C21, 80, 86, 123, 176, 243, 280,
435, 447, 470, 489, 512, 518, 624, 627, 698,
848, 874, 876, 882, 907, 1041, 1053, 1126,
1205, 1219, 1241-1242, 1251, 1256-1257,
1331, 1335, 1355, 1382, 1401, 1430, 1432,

1520-1521, D14, 16, 55, 66, 75-76, 88, 173,
218, 252, 256, 265, 267, 296, 343, 379, E28,
69-70, 75-78, F167-168, 170, G86, 183, 217,
1152, 404, J16, K33, 43-44, 47, 61, 122, 210,
418, 613, 655, 658, 660, 662-665, 668, 671-
674, 693, 705, 716, 728-729, 734, 739, 790,
797, 851, 920, 941, 943, 1046, 1065, 1069,
1071, 1074, 1077, 1092, 1095, 1101, 1116,
1119-1120, 1125, 1192, 1356, 1365, 1373,
1382, 1393, L11, 116, M103, N37, 40-41, 47,
70, 106, 145, 147, 151, 178, 196, 202, 218,
O22, 87, 175, 245, 261-263, 269, 276, 279-
280, 282

éhség J11

éjendik ,eszik'

éjféli A69

éjjel A101, 482, 494, B75, 136, C170, 878,

1032, 1071, 1149, 1168, 1174, 1269, 1368,

1442, D37, 46, 60, 176, 336, E54, 75, G109,

I233, K72, 90, 146, 160, 163, 173, 200, 544,

611, 723, 833, 1103, 1151, 1163, 1237, 1360,

M64, 69, 93, N143 l. még éjszaka

éjjel-nappal A717, D176, 273, K616

éjöm l. éhom

éjszaka (acszaka) A38, 75-76, 185, C172, E22,

39, J16, K70, 185, 545, 817, 981, 1266, 1267,

O44

ejtél ,me' D295, 350, 373, I16, 210, 233, K122,

786, 801, 1064, 1160, 1354

eke G32

= akadály K168

= fa F120

= vas G32

ékes személy K1210

ékesít (meg-)

él vele, vmivel ,használ, alkalmaz'

electuarium M88

eledgyül (meg-) ,összekeveredik'

elefánt teteme K1165

eleget tiszten ,megsebez' F220

elegyít (egyben =, el-, hozzá-, közé =,

köziben =, meg-, össze-, vmibe =; egyelet,

egyvelit, egyét)

elejét veszi vminek K506, M5, 101

elementom, négy K486

élés K139

élesít

élesztő K46, 112

élet D352, F196

= ,élter'

= (élte) C624, O23

= estje K491

=, hosszas C581

= kor O27

elevenedik (meg-)

elhalás K1108

elixir K82

elixir alliatum K82

éljen vele ,egyen; használja'

ellenáll (pl. mérég)

ellenség K34

ellik (meg-) K1415

elme A610, D352, O289, l. még esze

= álmélikodása C546

= el nem távozása C541

= eltávozása C580

= fogyatkozása C580

= tisztulása E23

= vidulása E23

=, józan K44, 491

= tompító K169

elmés legyen vki K1382

elmét élesít K44, O289

elmét erősít K1246

elmét segít K1247, 1315

elmét tisztít C581

élni akar C612

élni nincs mivel (élni = =) ,nincs ételük' F180

elnyó inget ,kínó, elnyű' I33

előfű H86

élő víz D61, 101 l. még víz

eltel ,me' A9, 322

ember B198, 225, K129 l. még testrésznevek

= ,ált' K165

= (?) L22, 41, 69, 80, 95

= agyveleje I281

= bele I174, 268,

= dereka A7

= édesanyja C54

= feje A465

= fejekoponyája D241

= füle I178

= ganéja A427, G78, H58, 63, 97, 200, 203,

218, 295, 306, 322, 336, 365, 400, 420

= ganéja aszalva K324

= gymna A7, 171, C397, I329

= hasa A527, I277, 331

= hévségben lévő I446

= hurut I188

= istenné lett B164

= keze A7

= köldöke A358

= koponyája I403

= lába A7, 640, H358

= lépe I276, 278

= mája I171

= mellkasa A666

= monya ,here' C124

= négyféle állapot K486

= oldalsontja C511

= orcája I268

= orra C162

= orra vére A597

= szeme C185, I280

= szíve hóhértől G268

= teste A231, 294, 310, I162, 456

= teteje ,fejébűjja' C461

= tüdeje I171, 265,

= vére I276 l. még vér

= viszketős szeme I179

= vizelete A223, H87, 200-201, 345, I372,

429 l. még vizelet

=, dagadozott A168

=, eleget evő K44

==, eleget ivó K44
 ==, feje fájó C1511
 ==, fiatal B143
 ==, fogfájó G60
 ==, fővényes J4-9
 ==, golyvás I429
 ==, gutaütött A490
 ==, gyöngye C1269
 ==, kicsiny ,alacsony' M10
 ==, kígyómarta K248
 ==, koros (?) K123
 ==, kövér K44
 ==, lopó F189
 ==, megélemedett K123
 ==, megsérült I169
 ==, mellefájó A469
 ==, minden K34
 ==, nagy ,magas' M10
 ==, öreg A614, B143, C1269, F49, 53, 56, I58,
 181, 189, 196, 209, 229, 240, 408, 443
 ==, ösztövért K44
 ==, részegen F108-110, I335
 ==, sangvonus K487
 ==, süket A468
 ==, szántó F120
 ==, szegény A353, I429, K769
 ==, szélütötte K435
 ==, szemefájó I250, 345
 ==, türos D97
 ==, úton járó K44
 ==, vastag természetű C1269
 ==, vén C1269, D354
 ==, vízkórságbeli A732
 == i állat D352
 == i mag D352, 353-355
 == i ürülék (stercus humanum) A18
 embőr l. ember
 emel (fel-, föl-)
 émelyeg, gyomra (imelyeg) I10
 émelygés (imölygés) C619, E8
 emészkedik rajta L36
 emészt ,gyomor' C1270, I552
 == (meg-) I81, 107, O76, 265
 == (meg-) ,elpusztít'
 ==, könnyen A707
 == (nem ==, nem emészthet) A142, 405, C42,
 72-73, I50, 452, 1022-1032, 1256, D166,
 315, E69, G161, I81, 120, K713, 1254, L86,
 M80, N120, O213-214
 emésztés (emisztis) A151, 272, 405, 411, 660,
 C32, 306, 416-417, 1135, D47, 76, 116,
 K719
 emésztetlenség C555, P32
 emészthet, gyermek C251
 emésztő, könnyű D354
 emésztődik (el-) ,elfő'
 emiszt (meg-) ,megemészt'
 emisztis l. emésztés
 emle l. emlő
 emlékeztet, jó C545
 emlékeztet ad C581
 emlékezik

említ
 emlő (emle) B124-125 l. még asszony, csecs,
 mell
 == dagadása (emle-) C719-723
 == kifakad C1440
 emplastrum (emplastrum) A527, C1398-1399,
 1419, D48, 176-177, 222, L50-52, 54,
 N174
 == módra E18
 ==, fekete C102
 ==, kenő C336
 ==, mint egy ,emplastrómként' C240, 1248
 ==, szürke L53
 emplastrum l. emplastrum
 enciána B148
 encsum fű gyökere H450
 endivia K1080
 == vize N19, 223
 enged (nem ==)
 engedelm K491
 engesztel (meg-) ,enyhít'
 enni ad
 enyhít (meg-)
 enyöszt (el nem ==)
 enyű l. enyv
 enyv (enyű) C642, D131, G253
 ==, fán, termő D252
 epasticom C1295
 epatica ér l. még basilica
 epatika l. még hepatika
 epe A52, B229, C980, H234, K429, 915, 918
 l. még állatok neve
 == kifolyása C576
 eper gyökere K438, 471, 1068
 == levele (epör ==) C141, D167, F101, 123,
 K1374, M46, N43
 == gyökereitől G85
 == vize C1503, D31, 66, G1, J3, K958
 ==, erdei C431
 == fa levele K62
 eperfü (epör-) C1054, 1424, D338
 eperj A624, I150 l. még eper
 == levele A443, I311
 == levele leve I311
 == olaja A624
 == vize I320
 ephinera (ephynera) C582, 584-585, 587-588
 ephynera hideglelésfélé betegség C583
 ephynera pleuritis C589
 epicom M110
 épít (meg-) ,meggyógyít'
 epkór [!] gyökere K423
 epör l. eper
 equa mensura A626
 equisetum K1123
 ér (el-) ,i'
 == (ne írje) ,ne érintse'
 == (reá-) ,rájön vmi betegség'
 == C570, N20
 == ,fn, tr' B12, 18, 212, 216, D7, 245, 325,
 H17, 124, 250, 253, I426, K951, 1012, L38
 == dagadása C569, 601

- = egybevonása C569
 = erőtlén volta C602
 = gyűlése C580
 = homlokban füle közt H256
 =, középső és gyűrűviselő ujj között két C575
 = megmérgeződése N170
 = megmetszése C607
 = megnyitása C605
 = megvágása D7
 = összevonódása C1186
 = vére A526
 = vérrel nak C607
 =, ágyék N112
 =, áll alatt való C552
 =, alsó C578
 =, bársonyszínű C560
 =, bél alatt való C562
 =, bélén való C561
 =, boka alatt való C578, 597
 =, bokában hajló H109
 =, bokán belől A135
 =, bokán való A289
 =, comb B41, 171, H346
 =, csiklandó C561
 =, farcsíkról folyó C569
 =, farok H259
 =, fül H308, 377
 =, hátulsó láb H257
 =, heverő H237
 =, homlok H308
 =, karon való A135
 =, külső C577
 =, lábon való C579
 =, megvágatott C547, 554
 =, mell H228, 401
 =, mellen B8
 =, nagy K83
 =, nyak B11
 =, nyelv alatt való A490, H91
 =, sarkantyú H54, 103, 213, 231, 235, 291, 450
 =, száron belüli H251
 =, szem H377
 =, szem mellett H308
 =, szeme közötti H256
 =, sziv
 =, sziv (szű =) B41, H346
 =, szűgy C1582, H57, 257, 303, 329, 402
 =, tenyér felett való A289
 =, torok B57, H259, 271, 402, 450
 =, vak H74
 erdei csiga l. csiga
 erdei disznó l. disznó
 erdei eper l. eper
 Erdély K172
 erdő A10, C207, F164, 222, K1404
 erdőn járás C1250
 ered (meg-) ,felforr, kifut'
 ereje vminek A458, B113, K89
 érel ,megérik'
 ereszkedés C549, 551, 573, 588
 ereszkedik ,folyik'
 creszt ,méhraj' F159-160, 162-165, 173-176, 178
 = (bele-, benne-, egyben =, együvé-, el-, fel-, hozzá-, ki-, közibe, össze-, szembe =, vissza-)
 = (be-, bele-, hozzá-) ,beletesz, belcenged, beletsöpögtet'
 = (fel-, meg-) ,felhigít, felönt'
 = (hozzá-, össze-) ,hozzáönt'
 = (nem =) ,pl. vért; betegséget lokalizál'
 = (össze-) ,beletesz'
 eret megújít C275
 eret vág (= vágat) D7, 245, G23-24, 186, 213, 263, H54, 259, 291, 329, K44, 122, 176, 507, 1012, 1109, M5, N211 l. még érvágás
 érez (meg-, nem =) ,pl. szájszag; érződik'
 crezget ,cresztget'
 erezik (meg-)
 érik (egyben =, meg-)
 érlel (meg-)
 érlelő ,flastrom' C1409
 = ,orvosság' D176-177, 248, 314, K282, 453,
 = ír O183
 erő I361, K70, 77, L9
 eroganto (?) N169
 erőltet (meg-)
 erőltetés B146
 =, alól való K369
 erősít (meg-)
 erőtlén C616
 erőtlenség C587, 614
 ért (meg-) ,konkr'
 értet véle ,érint'
 érvágás C541-570, 580-581, 612-615, 1426,
 K44, 279, N170 l. még eret vág
 érvágó vas C1582
 érvás B71
 érvétel C585
 érzékenységet megélesít C581
 érzi magán B202
 esés A238, 441, C779, 1262
 = magas helyről K240
 esett ember K149
 esik ,hullik, lezuhan, szétesik'
 = (el-, le-, ki-, nem = el)
 = (ki-) ,fog' C1234
 esik (réa-) pl. ,betegség'
 esmer (meg-) ,ismer'
 esmészik (meg-) ,megismerni'
 esmir (nem =) ,ismer'
 eső A142, 287, F229
 = után K411
 = víz l. víz
 esseget ,i'
 este (estve, estvéiglen) A31, 51-52, 98, 149, 292, 475, 483, 579, 603, 654, 694, 700, 711, 768-769, B63, 99, 120, 150, 153, 191, 222, C4, 41, 46, 81, 123, 183, 185, 187, 195, 198, 202, 352, 355, 414, 521, 787, 1050, 1121, 1128, 1142, 1165, 1235, 1237, D38, 207, 392, G20, 65, 119, 145, 256, 259, E3, 18, 38-40, 49, 57, F16-17, 26, 41, 52-53, 82-83, 87, 89-90, 99, 155, H309, 339, 342,

- 450, J8, 19-20, 27, I39, 53, 73, 129-130, 185, 340, 418, 438, K71, 87, 92, 493, 612, 736, 764, 766, 768, 812, 843, 857, 861, 864, 867, 1178, 1198, 1223, 1255, 1350, 1359, 1382, 1416, L79, 97, M50, 102, O2, 5, 17, 27, 31-32, 37, 43, 52, 81, 94, 147, 177, 179, 232, 250, 255-256, 285, P7
- estve l. este
- estve és reggel D10, N97, 131
- estve holval D138
- estve-reggel I35, 39, 160, 164, 188, 269, 274, 276-277, 307, 322, 325, 337, 433, 436
- ész, esze E22 l. még elme
- = eltávozik C9
- = elvész C162, 546
- = megjő C9
- = nélkül beszél K83
- = be tart C1250
- = be vesz B23, 72, C1281, D102, F183, G47, 109, 116, 123, H100, 122, 250-253, 281, K43, 50, 123, 1063, 1173, 1346, 1369, 1415
- észak (éjszak) ,égtáj' F195
- eszik (= benne ,belőle', meg-, nem =)
- eszik (ehendik, ejendik, enni ad, eszik-benne, meg-, megad enni)
- cszköz B71, 167, F182, I50, J1, 1159, 1365, 1382, 277, 989, M86
- =, érlelő K291
- =, prűszkölő K1108
- esztendő A288, 329, 581, C164, 1253, 1424, 1548, F122, 175, 238, G20, 32, 74, 79, 116, 258, 265, H159, 1177, 438, J30, K44, 828, 1394, O247, 275, 280, 282
- = által K63, 67
- = négy része K486
- =, jövődő K197
- =, szűk K1407
- esztendő A230
- esztérág ,gólya' C 1398
- = fészke (esztérág =) A165, L74
- = fészkeben lévő kő C45, 474
- = fészkeben tűzkövecse (isztrág =) C1484
- = fi A133, 462
- = fi csonja A462
- = fi lába A133
- = fi szíve háján való hártya A728
- = fia 1354
- = fiainak erős ganéja I354
- = ganéja (esztérág) A757, C708, 1394
- = gyomra C40, D205
- = szíve (esztérág szíve) A467
- = tollastul I126, 398
- = zsírja I402
- esztérgólya szíve ,gólyaszív' C798
- Eszterhas Pál B117
- esztérág l. esztérág
- esztérág monya D205
- esztéri füstös szalmája F173
- état ,ítat'
- étatás ,ítatás'
- étedben B40
- étek ,étel' A13, 102, C580, 1277, 1441, D353, 354, I19
- =, fenyőmagos K772
- =, gyenge B147
- =, hideg B143
- =, szerencsندیóvirágos I80
- =, túros G183
- éteklé (-lév, -lew) E90, K461, 1196
- étel (étek, itel) A98, 147, 151, 393, 426, 456, 500, B230, C202, 1250, D35, 284, E69, 177, 408, F22, 34, 124, J11, 38, K772, 878, 1067, 1211, 1225, N119, 220, O1-2, 32, 232, 275, 281 l. még étek
- = előtt I272, K697, 838
- = emésztése C581
- = kihányása K713
- = kívánsága ,étvágy' D272
- = után ,evés =' C554, 567, G20, K44
- =, főtt O1
- =, hideg K77
- =, mustáros K1111
- =, száraz O1
- =, zsályás K1111
- = t nem emészthet E69
- = t nem kíván G245, I173, 77, K77, 700, 706
- étet (megítet, meg-) A2, B98, D296, H296, 381, 450
- étetés A127, 393, 438, 487, 728, 750, 752, C40, 126, 184, 364-365, 435, 452, 1124, 1188, D123, 149, 205, G47, 1220, 217, 369, 425-428, K246-247, 276, 364, 428, 976, 1212, 1249, L137-138, O196, 212, 268
- étetett ember L137
- = ember dagadása C366, 1391
- étkezés O1
- étlenség C584-585
- étvágy, jó A502
- euforbium C307
- eufrasia (euphrasia) A403, 617, C410, 623, 1136, 1424, D167, O11, 20, 32, 35, 254
- = fű (szemgyógyító fű, tisztító fű) K128
- = fű C624, K168, O22
- = gyökere C1328
- = levele C1128, O31
- = pora C1136
- = szára O31
- = virága C1128, O31
- = vize A617, C1329, 1364, D34, 41, 45, 49, 58, 65, 142, 329, 125, 105, K543, 545, L72, M67, O24, 36, 39, 55, 77, 90
- euphrasia l. eufrasia
- Euphratesz ,folyó' B91, C1571
- Európa K486
- év O8, 27
- evég l. üveg
- evés H373
- evés után A707, O27
- evés var l. var
- evetköpés C1398-1399
- ezerjófű (ezör-) C641, 687, 689, 1063, 1085, 1100, 1103, E7, 110, K168, 171, N46 l. még dictamnus
- = (centauria) I85, 298

- = (dictamus) D173
 = gyökere (diptamus) A295, 614, D173
 = leve I85
 = levele C737, 1016
 = töve (dictamus) C220
 ezerlevelű fű C1448, D101, K315
 ezüst (argentum) A41, C1328, M116, O35
 = glet l. glet
 = színt mutat C1179
 =, mint egy C1328
 ezüstfenyő (?) C1171
 ezüstgyűrű C1179
 ezüstszín (uraság) K491
 ezüstszínű írás C1178-1179
 ezüstvíz K1331 l. még víz
- fa (fadarab) B34, 50, 65, 109, 225, 232, C4,
 147, F156, 162, G74, 245, H316, 319, 328,
 373, I144, 175, 223, K1015, M12, 93, O4
 = ,keverő' D259
 = ,lábban' A442, 593
 = gyermekdad ága B236
 = héja C72, 90, 335, 866
 = ki nem terem gyümölcsöt C1175
 = móha A362
 = nyírfácska B172
 = szálkája, mennykőütötte K141
 = szegik lábba C157
 = verme C1439
 =, hegyes G227
 =, kis K1063
 =, menykőütötte D382, F43, 200, I175
 =, szérű közepén C1439
 = ág F222
 = mozsár l. mozsár
 fabaria (balelevelű fű) O248 l. még
 balelevelű fű
 facsap G102
 facsar (által-, bele-, együtt =, ki-, közben =,
 meg-, oda-, össze-, rá-)
 =, (meg-) ,kifacsar'
 fácska B30, 70, G17, 25, H289
 = ,keverő' C175
 =, bodza C1572
 =, vékony D358
 facskandó l. fecskendő
 faedény C1122 l. még edény
 fagyvú A692,, G88, L17 l. még bárány,
 berbéc, csuka, farkas, szarvas
 = leve A417
 =, száraz H127
 fagy (meg-)
 fagyal levele C90, D189
 =, köz L109
 = féreg C43, L73, 90
 = féreg, zöld M26
 fagyalfa D301
 = belső haja (=héja) A97, I351
 = férg K959
 = galjacskája levelestül B151
 = haja (=héja) C1297, I239
 = levele A367, C37, 1297, D301, 318, I239
- = virága K1308
 fagyökrű fű C1561, K46, 169
 fagyöngy E108, K442
 fagyuk C4
 fahaj ,fahéj' A14, 367, 773, B113-114, 116,
 C223, 1254-1255, 1408, D262, 327, I20, 39,
 394-395, J12-13, 34-35, K122, 168, 516, 768,
 1064, 1072, M9, N33, 118, 226
 = felső haja A429
 = leve E50
 = olaja E50
 = pora A14
 = vize B113-114, I54, 129, J38, K1107
 = vize, erős I K107
 =, aprón tört K765
 =, édes D355
 =, tört K59
 =, vagdalt K763
 faház K142
 fahéj l. fahaj
 fai bodza l. bodza
 fáj vmi (fájdal) A182, 266, 288, 453, 462,
 464, 744, C459, 1091, 1171
 fájás ,fű' A403, J6, M83
 = helye A715, K823
 fájdalmas ,fű, beteg' E4
 = ember ,beteg' C31, I50
 fájdalmat enyhít K450
 fájdalom A94-95, 164, 175, 301-302, 528, 550,
 571, 669, B121, 152, 202, C1, 275, 602, 715,
 778, 1115, 1173, 1259, 1519, 1583, B141,
 151, F137, H190, 241, 357, I27, 258, J4, 9,
 K445, 500, 839, 1129, L39, 50, 55, 57, 81,
 139, M12, O169, 247, 271
 = helye (az hol fáj) C130, 1217, D152
 = vonó K954
 =, belső K1317
 =, kinos K339
 =, minden C147, 352
 =, mindenféle D253
 =, nagy K83, 628, 632
 =, szülés utáni E141
 =, szűrő A42, 503
 =, testben széjjel futó K77
 =, tüzes K825
 =, szenvedhetetlen K1079
 = enyhítő K85, 169, 284, 798, 807, 896
 fájlal (nem =)
 fájó fog l. fog
 fájó hely l. hely
 fájó test l. test
 fájó torok l. torok
 fájós fele K813
 fájós rész A129, 158, K829
 fakad (ki nem =) C329, I124
 = (ki-) C253, 256, 602, 1588, L67, 127
 = (ki-, nem = meg-)
 = (meg-) C327-328
 = fülben N157
 =, nem G123
 fakadás D258, M83
 =, belső F82

=, gonosz O245
 fakadék B209, G25, 245, I108, 391, N134
 fakadoz I145, N166
 = (fől-) C336
 fakánál C292
 fakaszt (el-, ki-, meg-, reá-)
 fakasztó ír O183 l. még ír
 fal ,fn' B199, C1172, G62, H19, 92, 411
 falapocská (falapicska) I227, K887, N24, 129
 falastrom l. flastrom
 falat = ,me' A104, B148, C243, 1126, H331, I421
 falatocská M80
 faliszt E11, 92 l. még liszt
 falka ,me' K9, 114, 149, 185, 306, 327, 829, 874, 1077, 1102
 falkáig ,me' A127, 581
 falra folyó fű E129
 falu B106
 famoh K329
 fanyárs (fanyas) P16
 faolaj A7, 115, 124, 155, 167, 227, 294, 302, 333, 374, 404, 416, 431, 433, 462, 482, 493, 571, 582, 597, 625, 627, 668, 694, 721, 725, B14-15, 18, 47, 71, 74, 83, 96, 107, 169, 174, 192, 200, 224, 226, C12, 15, 30, 35, 48, 62, 76, 92, 95-96, 98, 113, 119, 133, 145, 147, 150, 154, 178, 206, 211, 221, 224, 226, 240, 264, 269, 272, 275-276, 283-284, 288, 292-293, 301, 304, 311-312, 319, 322, 325, 335, 345, 365, 372, 398, 400, 441, 443, 453, 469, 490, 492-493, 496-497, 506, 508-509, 527, 529, 1120, 1144-1146, 1149, 1151-1153, 1155, 1181, 1216, 1234, 1238-1239, 1253, 1276, 1291, 1299-1300, 1302, 1325, 1333, 1338, 1345, 1370, 1402-1404, 1408, 1410-1411, 1433, 1516-1517, 1575, 1578, 1580, 1582, 1588, D30, 73, 79, 91, 93-94, 101, 130, 148, 155, 168, 171, 185, 188, 197, 199, 211, 213, 225, 232, 247-248, 255, 259, 279, 307, 319, 333, 354, 391, 394, E17, F36, 57, 153, G3, 75, 79, 83, 115, 134, 142, 146, 154, 234, 235-236, H37, 59, 68, 115, 135, 141, 150, 152-153, 177, 179, 198, 234, 271, 274, 279, 287, 310, 313, 320, 327, 390, 394, I54, 100, 128, 144, 186, 190, 198, 229, 259, 383, 402, 412, J20, 33, 37, K28, 71, 88, 96, 193, 226, 232, 277, 295, 340, 362, 427, 462, 470, 483, 495, 535, 564, 565, 576, 597, 635, 637-638, 641, 644, 799, 802, 807, 813, 879, 910, 930, 965, 978, 1006, 1015-1016, 1066, 1078, 1176, 1218, 1235, 1241, 1275, 1332, 1412, L5, 7, 12, 18, 21, 25, 27, 36, 41, 44, 49-51, 55, 59, 61, 66, 88, 98, 119, 151, 155, M1, 14, 21, 35, 45, 58, 78, 85, 89, 93, 106, 116, 122-124, 128, N25, 32, 36-37, 74, 84, 149, 162-163, 166-167, 178, 193, 200, 231, O51, 117, 185, 258-259, 266, 274, P27, 32
 =, ecetes I178
 =, euistel D377
 =, forró F257
 =, tiszta A230, C437, 330, G204

=, új H115, 135, J19
 far ,fn, tr' H414
 =, széles B1
 farától fogva lábai alá felé K887
 fára folyó fű virága B222
 fárad (el-, el nem =, meg-, nem =)
 fáradekonyság C1433
 fáradtig ,me' A680
 fáradság C6, 1263, K344, 1380, O167
 farag (bele-, el-, ki-, le-, meg-)
 = (bele-, meg-) ,vmből beletesz vmibe'
 faragás (ki-) B54
 farana hordos ,P' M34
 farancu l. francu
 farcsik ereszkedése C572
 farcsik fájdalma C568-569, 1271
 farcsikról folyó ér C569
 farka csepeg D38
 = hegye G23
 = megdagad, ember A606, C1274
 = megvész A257, 418-419, 597, C208, D117, 159, 195, L33, 40 l. még tők
 = töve B3, 88
 = töve (sarka?) H368
 = töve, ló C1550-1551
 =, ló C1550
 farka l. még farok
 farkas A470, B103-104
 = bele D378, I258, K798
 = bordája (costa lupi) A120
 = csontja C369, 1392, F147, K436
 = faggya D152
 = foga O130
 = gégeje I259
 = gyomra C994
 = körme (hátsó jobb láb) C1476
 = lába G249
 = mája I330
 = szár (?) C818, 822
 = tildeje A357, C278, I329
 =, hím B105
 =, nőtény B105
 farkasalma (aristolochia) A765, C168, 1267, 1282, D355, E68, F24, 138, I90, 96, K50, 129, 172, 1355, M116, N86, O256
 = gyökere K315, 350, 1213, 1214, 1215, 1309, 1310
 = gyökere pora K1216
 = hája A214
 = leve H43
 = levele A8, 335, C177, H43
 = levele vize C171, F134
 = magva K1310
 = pora C3, K1214
 = töve D134
 = virágában való szék D179
 = vize C5-6, 189, F92, I279, K1216, O256
 farkasbőr E14
 = bőrből csinált holmi C803
 = fog D167
 = fog ,növény' A227
 = fog, zöld ,növény' C1325

- = fü C1267, H140
 = hályog C57
 = hárs töve A273
 = héjszag K172
 = hézaggyökér (farkas hejszakgyökér) K129
 = marás, dühös (dihes) C452 l. még marás
 farkasseb A117-119, 443-444, C60, 84, 141-142, 368, 407, 463, 574, 724, 1349, D33, 147, 1305, K1050, L37
 = belül C368
 = kívül C368
 farkasvár C565
 farkok ,tr' C208, D38, 86, 117, 159, 195, H4, 275, 305, 357, 420, 428 l. még farka, ló farka
 = lika D196
 = nevelése G232-233
 = töve H78
 farzsába G68, K381, 427, 756, 1127-1130, 1304, 1313, N161
 faszén D61
 fatörő C215
 fátyol, fehér B105
 fázás I426
 fazék (fazak, fazik, fazok) A82, 124, 173, 190, 198, 224, 233, 291, 299, 370, 386-387, 425, 427, 434, 456, 473, 578, 582, B19, 111-112, C76, 163, 175, 198, 205, 209, 278, 434, 461, 643, 765, 927, 1149, 1154, 1189, 1285, 1395, 1413, 1445, 1513, 1567, D9, 13, 128, 177, 233, 293, 295, 300, F141, G17, 210, H52, 67, 87, 143, 198, 246, 281, 286, 298, 332, 344, 368, 405, 411, 431, 139, 50, 239, 292, 358-359, 395, 398, 438, K494, 516, 748, 828, 940, 1029, 1038, 1340, 1394, 1408, 1414, L15, 26, 48, 97, M115, N38, 71, 183, 186, 221-222, O43, 274
 = (fazik) ,me' J11, 31
 = cserepe I114
 = feneke A601, D90, K1055
 = feneke, mázos K235
 = feneke, mázos új C1420
 = feneke, új H330
 = fölő karimája C1420
 = oldala K801
 = pora, réz C1410
 = szája G210, P32
 =, égető B113
 =, erős C1444
 =, fehér I70
 =, hév D273
 =, hitvány zsíros I114
 =, iccsés I69
 =, ketős C269, 275, P32
 =, kis (fazok) C1135, 1181, D80, 379, 193, 169, M39, N92
 =, lyukas A601
 =, mázos (mázás) A581, 601, 734, B115, D90, 275, 279, 336, 358, 1228, K226, 1160, L24, N87, O89
 =, mázos pintes C536
 =, meleg M68
 =, mosott A708
 =, öreg ,nagy' C438, D289
 =, öreg mázos K1415
 =, paraszt K763
 =, pléh P32
 =, réz B116, I130
 =, szép tiszta mázos I97
 =, tiszta A279, 572, 582, 621, 655, C150, 516, 624, 1291, D45, 49, H410, I137, 229, 231, 400, K819, O22, 42
 =, tiszta mázos (mázás) A436, C401, J6, K1015, 1024, 1037, 1367, N223
 =, új A303, 305, 357, 642, B63, 81, C26, 83, 100, 428, 834, 1146, 1190, 1403, 1412, 1582, D90, 183, 341, F114, 190-191, 237, 245, G62, 65, H146, 222, 238, 273, 278, 330, 393, 410, K90, 253, 628, 801, 891, 916, 954, 993, 1048, L67, 109, 141, M39, O78, 127
 =, új mázos A717, B44, 56, 147, C1420, H321, K1055
 =, új pintesnyi C470
 =, új tiszta C1422
 =, új tiszta mázas N205
 =, új vas H447
 =, vas C936, 1416, 1435, 1444, F70, J12, O67, P32-33
 fazekacska A293, H359, 383
 =, vas K192
 fazekas I438
 = katlana K1415
 fazik l. fazék
 fázik (meg ne =)
 fázlal (el-) B168-169
 fázlaltatni kezd B167
 fazok l. fazék
 februarius C611
 fecske (fecske) A700, C1272, K104, 1034, 1359, O226
 = égetett hamva K623
 = fészke A613, C504, 1272, E121, 113, K104, 631, M49, O106
 = fészkeben talált kő C800
 = fia A700, C786, 1272
 = fia hamva C786
 = ganéja A748
 = hamva K1359
 = szeme C1272
 = tolla O226
 = fi, pelyhes I240
 = fiban kis kő K1401
 = fonal (feczike fonal) E36, 123
 fecskéfű (celidonia) C1272 l. még celidonia
 = gyökere K1234
 =, kisebbik K169
 =, legkisebbik K1385
 =, legkisebbik (celidonium minus, arannyal versengő) K129
 fecskékő ,képzelt babonás dolog' E15
 fecskeszar C985
 fecskend ,fecskendezik'
 fecskendez
 fecskendő (facskando, ficskando, föcsküendő)
 C238, 260, H356, K1010, L33-34

fed (be-)

fedél, fedő' B113, I40 l. még fedő

=, réz B115

fedez (be-) ,sebet beköt'

fedő B44, I137, 406, 438, K1048

= alatt A303, B115, K529

= lyuka K1048

=, új B147, G148, I48

= kő D273

fegyver C1171, F196, O247

fehér

= betegség J25-31

= bőr K1210

= bor l. bor

= bors l. bors

= borsó l. borsó

= citrium l. citrium

= diakorium l. diakonium

= diakorium l. diakonium

= egérfark l. egérfark

= grecom C92, 98, 532

= gyökér K 168

= gyopár l. gyopár

= hunyor l. hunyor

= ír l. ír

= iröm l. üröm

= köles l. köles

= lesz C500

= lilium l. lilium

= mák l. mák

= mályva l. mályva

= menta l. menta

= mustármag l. mustármag

= öröm l. üröm

= peszerkegomba l. peszerkegomba

= retek l. retek

= rózsza l. rózsza

= szín (szüzesség) K491

= szőrű K448

= temjén l. tömjén

= timsó l. timsó

= tisztulás, folyás' I151

= tömjén l. tömjén

= üröm l. üröm

= viasz l. viasz

= víz l. víz

fehéredik (ki-, meg-) A97, 380, 731, D220,

248, 280, H210,

fehérit A535

fehérpecsenye C172

fehérré változik C494

fehérség (fejérség) I164, F16, 40?

fehérl (meg-) C1149, I214, I290

fej (ki-, meg-) ,i'

= ,fn, tr' (fő, fu, fű) A17, 23, 137, 154,

160-161, 163, 281, 331, 344, 349, 496, 505,

543, 558, 568, 607, 618, 636, 698, B59,

70-71, 79, 120, 183, 216, C1, 5, 9, 15, 81,

342, 344, 372, 382, 418, 449, 547, 602, 621,

633, 738, 751-752, 765, 856, 863, 865, 903,

1034, 1358-1259, 1264, 1278, 1281, 1347,

1467, 1512-1513, 1528, 1541, D119-120,

151, 153, 229, 250, 269, 285, 313, 316, 370,

381, E27, 45, 55-56, F35, 73, 76-77, 84,

103, 136-137, G19, 61, 63, 132, 139, 229,

J9, H165, 194, 248, 275, 404, I48, 110, 129,

241, 246, 249, 304, 318, 363-365, 389, 426,

K44, 89, 121, 175, 261, 308, 309, 331, 393,

427, 496, 498-501, 506, 512, 515, 517, 887,

943, 939, 1030, 1110-1114, 1117, 1122,

1131, 1141, 1177, 1183, 1191, 1398, L118,

122, M5, 59, 61, N9, 20, 81, 86, 98, 101,,

115, 152, 187, 205, O37, 93-96, 98, 100-

101, 105, 107-114, 213, 246-247, 260, 262,

264, 284, 289 l. még fő

= (fő) ,me, db' C339, 361, 1224, 1241, 1252

1376, 1388, I120, 124, 181, L5, 98, 116

= fájdalma (fő =, fű =) C188, 195-196, 541,

546, 556-557, 570, 576, 1231, O249, 251,

289 l. még főfájás, fejfájás

= hátulsó része E33

= hőssége N60, O93

= megdagadozott C185

= megfordul O289

= nedvessége C553

= nyomorúsága C870

= reszketése C543

= utolsó része ,hátsó része' E22

= utolsó részén való ér C546

= vágott sebe A564

= zúgása C190

=, aszú B1

=, beretvált C1397

=, beteg B39

=, fájó F84, 137, I292, K653

=, fájós K495

=, forró I197

=, gerentes ,kosz, korpa' C1515

=, hegyes H1, 7

=, hideg K1310

=, kicsiny H1, 7

=, kopasz C1516, K1325

=, korpás C130

=, koszos C65, 428, 538, 738-755, 1234,

1278, 1517, 1528-1532, G139, O245

=, megégett C1276

=, rühes C627, O245

=, serkés I247

=, száraz H1

=, szédelgő K1246, 1247, 1315

=, tar C911

=, tetves G130, I247

=, varas C244, 382, 428, 550, 627, H77,

I246, L134, O115-117, 245

=, vörös C344

= beli féreg C541-542, K498

= ben bontakozás van C906

=ből eredő ér (cephalika) C570

=ből futó rütság C551, 553

= e alá A144, C908, 1035, 1169, 1174,

1236

= e cseng E52

= e csontja M6, N13

= e helyén ,átv' C1493

- = e lágya A608, C1366, E45, F50, 54, I182,
 192, 299, J20, K1132, O37
 = e megíul K516-517
 = e sebe M6
 = e teteje A38, E1, F1, K492, 513, 516-517,
 619
 = e teteje nyilallik K492
 = e vékonya fáj K83
 = e veleje O252, 289
 = e zúg E52
 = ébe megy ,pl. káposzta fejesedik'
 fejecske, hegyes H8
 = et fájdal N81
 = ét veszi F198
 = ét veszik embernek B194
 = fájás (főfájás, fő fájdalma, fájó fej, feje fáj)
 A159, 496, 543, 568, B59, C1, 34, 58, 161,
 270, 342, 372, 418, 449, 580, 632, 855-865,
 1132, 1258, 1261, 1264, 1347-1348, 1366,
 1511-1514, 1518, D250, E1-2, G61, I107,
 249, 268, 270, 277-278, 282, K64, 121, 174,
 1177 l. még főfájás
 = fájás naptól C864
 = mosás (főmosás) C1250, K308
 = nek álomhozó kórsága C550
 = seb N13
 = zúgás (fő-) E2, G63
 = vesztés alatt B145
 Fejér Andrásné (Gönc) B143
 fejér hajú l. háj
 fejér l. fehér
 fejlődés (ki-) B152
 fejlődik (ki- nem) B152
 fejős tehén l. tehén
 fejsze A342, B98, F115
 = foka O15
 = nyele F115
 = vasa G58
 fejt (meg-), lefejt, leszedi'
 fék szára B90
 fékely (fekil, főkély) A54, 204, B92, 163,
 C1073, 1079, G38, 70, H75-76, 275-276,
 305-307, K432
 = csomó G5
 = tüdőben I162
 = vize G71
 =, ló C1574, 1578
 =, rút undok B92
 =, undok rút B93
 fekélyfű K171, 420
 fekélyes (főkeles) H269
 = (ló) H275-276
 fekenni megy (feküdni =) D135
 feket, feketet'
 fekete
 = bársony l. bársony
 = bodza l. bodza
 = bőr K1210
 = csalán l. csalán
 = deakorium l. deakorium
 = emplastrom l. emplastrom
 = flastrom l. flastrom
 = fű (nadály fű) H346
 = gyökér N112
 = gyopár l. gyopár
 = ír l. ír
 = leszen B134, L25, 85, M111
 = menta l. menta
 = nád l. nád
 = nadály l. nadály
 = nadályfű l. nadályfű
 = olaj l. olaj
 = ön l. ön
 = retek l. retek
 = sár l. sár
 = szín H92
 = szín (halál) K491
 = tehén l. tehén
 = tobozviasz l. viasz
 = ürm l. ürm
 = víz l. víz
 feketedik (meg-) C873, 882, 1403
 feketeség M6, N13
 feketít H449
 feketül (meg-, meg nem =) A454, C97
 fekhét (nem =)
 fekil l. fekély
 fekszik (le-)
 fekszik (le-) ,pl. ló betegség miatt' H79, 175,
 211, 258, 293
 fektet (le-)
 feküvő hely B219
 fél ,i'
 feledékenység O246
 felejt (el-)
 félelem K77
 felestökömkor ,reggolikor' D13
 felhő B129
 =, gonosz B129
 felleg, gonosz B131
 félt (nem =)
 felüti magát ,kifut?'
 fene ,betegség' A370, 410, 454, C298, 369-
 370, 425, 1203, 1285, 1307, 1312-1313, 1384,
 1392, D214, 227, F147, K220-223, 364, 436,
 642, 1003, 1008, 1019, 1023, 1063, 1229,
 1265, 1299, L94, M2, 52, N67
 feneseb A115-116, 120-122, 488, C370, 1384,
 K1323
 =, rothasztó K1264
 =, új K1172
 fenevadak szája B103
 feniculum C1324
 fenum grecum l. foenum graecum
 fenyő (fenyű) H207
 = fástul gyökerestül, termő B221, 232
 = gyermekdede ,hajtás' C52
 = gyökere, termő B232
 = leve K401
 = moha K1005
 =, lefűrészelgetett K384
 = ág I27
 = ág magostól, éretlen C1443
 = ág, gycnge K1055

- = deszka csomója G179
 = dió K1337 l. még dió
 = dió, földi K385
 fenyőfa (fenyű-) C849, K386, 485
 = ága M86
 = belső héja H40
 = haja, gyermekded K401, 990
 = héja C875
 = héja, apró C1114
 = levéle E139, 142
 = mag bora A353
 = pora K384
 = szíja H40
 =, földi K384
 fenyőmag A179, 197, 229, 279, 292, 353, 372, 392, 416, 621, 681, 710, B163, C52, 82, 123, 140, 175, 232, 247, 336-337, 392, 465, 492, 1004, 1094, 1133, 1193, 1197, 1217, 1288, 1361, 1388, D101, 110, 136, 164, 171, 265, 331, 354, 366, 376, F53, 70, 132, 142, G135, H450, 173, 188, 410, 422, 425, K20, 32, 47, 110, 146, 173, 200, 360, 430, 677-678, 701, 815, 817, 838-839, 841, 966, 987, 1046, 1130-1331, 1378, 1418, L88, 101, M3, 15, 23, 114, N92, 113, 195, 206, O279
 = leve A179
 = olaja C523, 539, 639, D126, 311, I410-411, 425, K260, 887
 =, darabos K237
 =, régi D6
 fenyőszorok l. fenyőszurok
 fenyőszurok (fenyőszorok) A5, 236, 686, C59, 83, 91-92, 98, 137, 499, 982, 1146, 1284, 1398, 1442, 1561, D236, 245, G136, H20, 48, 135, I248, 450, K962, M12, 111
 = fehérre C1308, K962
 =, consolida M13
 =, fehér C62, 1239, K474
 =, szűrt K308
 fenyőtoboz A449, C284, 288, 300, 313-315, 321, 335, 522, 525, 529-530, 1228-1229, 1238, 1287, 1517, D151, 172, 294, 398, K1027-1028, 1032, L25, 27, 30, M118, 124-125, N169, 200
 = fehérre D220
 fenyőtövis K1374
 = hamva K847
 fenyőviasz A402, C398, D102, 124, 300, 304, 313, 347, E9, I433, K945, L9, 17, 29, 151, M116, O182, P15
 =, fehér K14
 fenyű l. fenyő
 feolandiva C1212
 fér (bele-, hozzá-)
 feredés K278, 459, 763
 feredik 'fürdik'
 feredő A10, 599, 656, D32, 337, 352, K44, 114, 213, 270, 278, 373, 384, 458, 460, 763, 774, 837-838, 923, 1049, 1076, 1137, 1189 l. még fürdő
 = leve K1189
 =, gőz K176
 =, izzasztó K44, 1408
 =, meleg D161, 215
 = víz I33
 féreg (fireg, férög) A89, 91, 224, 398-399, 521, 690, 701, B66, 68, 85, 95, 102, 173-174, 188, C1550-1551, F71, 259, G55, 114, 178, 225-226, H19, 78-83, 90-99, 101-102, 303, 351, 384, I178, 222, 305, K197, 312, 1394, O266
 =, emberben' C630, 764, 771, 775, D146, 153, K744, 745, 828, 1178, 1394, N120, 145
 =, lóban' G168
 = belben K749
 = feje K278
 = fogban K1167
 = fulben D140, K747-748, 1327, N10
 = fulben, apró K183
 = gyomorban B66
 = hatalma B145
 = helye C1550
 = lóban G22
 = marhában K745, 1394
 = mászása, ártalmas D285
 = orra K278
 = pókhálóban N22
 =, apró A341
 =, apró 'fogféreg' K178
 =, apró fehér C1584
 =, büdös N122
 =, farkas H84-85
 =, gonosz C1260, D286
 =, guba C149
 =, gyomor H80-83
 =, has H80-82, 100
 =, hosszú I382
 =, mérges K57
 =, nagy hosszú C1167
 =, rozsz C1579-1580, H103-105, 429
 =, rút K1183
 =, szár H102
 =, térd között H101
 =, vazora H92-99
 =, vér C1549
 féreglő K124
 ferences reformátorok kertje G269
 fereszt (meg-) 'fürösz't
 feresztés A26, K458
 férfi A540, C180, 231, 633, G163, K1307, N105, O262
 = rend C1414
 = szeméremteste K1307 l. még farka, monya, töke
 = vizelete C231
 =, jeles D311
 =, terméketlen O128-129
 férfinban magot nevel K1288
 férfisága megholt K347
 = megveszett K883
 = nincs C1439, K882
 férfiú (firciu) A241, D352, F1, I59, 91, 213 l. még férfi
 = monya A312

- férfiúság elvész G66-67
 = megáll D391
 = ot indít L139
 = ot nevel ,növel' L139
 férgecske B159
 férges H18
 férgesedik A537
 férgesül (meg-) C1412
 férje A534
 férög l. fereg
 fertály ,negyed, időegység' B90, C1419, 1432, 1468, D38, I7, 145, 438, N232
 ferton ,me, egy márkának negyed része, egy magyar forint' C1354, 1432
 fertot ,me' H257
 fest ,szint ad'
 fest (be-, meg-)
 festék D358
 =, kék (= fustek) H144
 =, sárga varga G196
 festel (meg-) ,fest'
 fésű szaru, csontból D378
 fésül (el-, meg-)
 fészek (fiszek) F182, O37
 feszül
 fia A241
 = leszen C1184
 =, áldott B31
 ficस्कандо l. fecskendő
 ficus libra D101
 fiet unguentum N232
 fige l. füge
 figgeszt l. függeszt
 figyel (meg-)
 fil. l. fül
 filemile l. fülemüle
 Filii B131
 fillér ára (füllér =) ,me' A221, C46, D12, O17
 fingás A644
 fingik A644
 fiola, kis I338
 firkál (el-)
 Fison l. Pison
 fistula N173
 fittyenés O247
 fiú A32, 79, C1413, F195, H317, 419, N105
 Fiú ,imában' B53, 97, 129, 164, 176, 178, 196-197, 214, I55-56
 = bölcsessége B196
 = nevében (in nomine Filii) K895, 1157
 = szent nevében B20
 Fiú Üristen B129
 fiúgyermek A77
 Fiúisten F158
 fizet (meg-)
 flagma K706 l. még flegma
 = felszaggatása, enyve K1356
 = felszaggatása, sükeres K1356
 = tisztító K718
 flastrum (falastrum, flaistrum, flajstrom, flastrum, flaustrom, frajstrom) A32, 53, 57-58, 142, 151, 160, 309, B229, C206, 224-226, 240, 488, 1141, D259, 297, 304, F23, 233, G46, 227, 250, H27, 284, 355, 451, I42, 50, 53, 69-70, 95, 124, 144, 146-147, 432-434, 447, J20, 32-34, 36-38, K10, 16, 31, 41, 238, 515, 852, 1020, 1032, 1121, 1360, 1371, L26, 30, 77, 85, M12, 45, 89, N35, 163, 197, 232, O34, 37
 = formán K41, 76, 79, 262, 279, 283, 308, 591, 597, 1108, 1115, 1118, 1121
 = módjára C1436, I155, 266, 421, 459, J23, N121, 221
 = törésre D297
 =, apostolikom M116
 =, cimban ,Cibak L35
 =, Czibak C497, 1408
 =, fekete M111
 =, Kata M13
 =, mint a N211
 =, öklelő C1150
 =, sárga D294
 =, szítató K544, 1103, 1118
 =, veres D351
 =, vízi C1410
 =, vörös C1147, 1411, M117, N169
 =, zöld C287, 321, 335, 1227, 1230, D249, L29, M126
 flastrumol ,flastromként' C1460
 flastrum l. flastrum
 flaustrom l. flastrum
 flegma (flagma) A609, K699 l. még flagma
 =, enyves K92-93
 =, erős K92
 =, mellben való I436
 =, nedves K92
 =, sós K92
 =, sült K92-93
 floren sulfuris N202
 fluxus ,folyás' I15
 fodor peszerce l. peszerce
 fodorka C1408
 fodormenta l. menta
 foenum graecum (fenegrecum, fenum grecum) D124, 248, 255, 259, 261, 300, C441, 492, 496, 530-532, 535, 538, 540, 1287, 1291, 1398, H45, 213, K172, L5, 49, M9, 45, N33, 176
 = liszti C293
 = M13, 46
 = porul D85
 fog ,i'
 = (el-) ,pl. fejfájás'
 = (el-, fel-, föl-, hozzá-, ki-, meg-) ,i'
 = (meg nem =) ,meg nem sebesít' F196-197, 220
 fog rajta ,igézet' F216
 = ,in, tr' A90, 94, 96-97, 253-254, 288, 348, 544, 610, B122, 225, C10, 22, 222, 521, 840, 842-843, 846, 848, 1137, 1349-1350, 1463, D57, 210, 270, 339, E64, F25, 39-40, 107, G53, H304, I82, 239, 256, 311, 328, 386, K40, 141, 178, 316,

474, 485, 579, 580, 584, 590, 603, L4, 96,
100, 123-125, 1184, 1213, 1234, 1323,
N14-15, 226-227, 229, O118, 159-160,
193, 247, P10 l. még dentes
= fehéritése C255, 182
= helyének fájdalma C550, 552
= hullik C234
= húsa C1262
= íz A98, P10
= íz étel A460-461
= kelő fájdalma C551
= kelő helye C549
= kivonása K475
= környéke I36-37
= külső részének fájdalma C552
= környéke M68
=, új C1420
= odva (= udva) C1215, 841, F101, K427,
586, 1167
= odva, fájó A691
=, alsó B2
=, fájdalmas K316, 588, 596, 599, 600, 1159
=, fájó C387, 1131, 1163, 1274, I38, 348,
K115, 180, 1167, N14
=, fehér C412, 1462-1463
=, fekete A731, C412, 1214, K585
=, felső B2
=, holt ember N3
=, ingó O193
=, mozgó D339, L123
=, odvas C847, 1215
=, rossz K1168
= a fájó ember nyaka C233
= a helye D57
= a közé K887
= a, ló odvas G116
= at csikorgat K36
= at iz eszi C106, K601, 603
fogfájás (fog fájdalma, fájó fog, foga fáj)
A347-348, 413, 547-548, 554, 626, 631,
647, 691, B121-122, 165, 225, 230, C10,
22, 222, 233-234, 270, 387, 423-424, 458,
550-551, 625, 629, 840-854, 1131, 1163,
1232, 1261, 1272, 1278, D270, 375, E5,
F79, 90, 101, 107, G53-60, I36-38, 265,
311, 328, 347-348, K13, 40, 44, 75, 141,
178, 338, 364, 386, 412, 485, 549, 579-584,
587, 588-590, 592-594, 597, 600, 1159,
1178, 1213, 1234, 1244, 1253, 1298, 1309,
1320, L96, 100, 125, 128, O118, 130, 273
=, nagy K76
=, odvas K586
fogféreg, apró K180
foghús A288, F39, K604, 605, 606
= bontakozása K1354
fogingás fájdalma O263
fogvonás K1168
fogad ,fogan' O247, 257
= (fö-) ,megfogad' C53
=, szűzen ,fogan' C1581
fogadás B230
fogadhat, nem ,fogan' O257

fogan, hamar C725, 727
Fogaras I296p.
fogat ,i'
fogdos (meg-) ,i'
fogik (meg-) ,megreked'
foglalkozik vkivel
fogó C1182
fogolymadár epéje K568, 1170
= tolla K888, 1120
fogság A464, 682, K1385
fogy (el-)
fogy (el-) ,párolog'
fogyaszt
fogyat (el-, meg-)
fogyat (el-) ,elpusztít'
fogyatkozás (meg-)
fojt (meg-)
fok ,me' K82, 1340
fokadás A659, K1299
=, pattant K962
=, tüzes K1228
fokadék K432
=, apró K277
=, éves rüt K714
fokaszt ,fakaszt'
fokhagyma (allium) A84, 98, 105, 186, 229,
251, 319, 325, 416, 610, 684, 710, 776,
B2, 5, 14, 57, 71, 79, 162, 168, 197, C161,
168, 249, 152, 256, 341, 361, 387, 781,
854, 1101, 1177, 1187, 1224, 1235, 1241,
1250, 1356, 1376, 1388, 1429, 1524, 1573,
1580, D38, 49, 101, 141, 281, 286-287,
364, E32, F14, 131, 198, G5, 26, 31, 53,
78, 80, 84, 87, 170, 182, 186, 195, 252
H37, 103, 114, 139, 141, 153-154, 169,
182, 191, 194-195, 217, 259, 269, 304,
313, 338, 372, 402, 412, 136, 73, 125, 372,
423, 425, K20, 24, 69, 82, 102, 117, 152,
403, 587, 619, 630, 654, 667, 699-700, 706,
750, 786, 870, 955, 966, 975, 1225, 1234,
1340, 1421, L104, 116, 136, M15, N113,
148, 206, 208, O1, 104, 134, 200, 276, P20
= ártása D287
= belső csikaja K135
= belső haja K706
= csírája K106
= feje C837
= feje vize M23
= gerezd (= görözd) B168, 197, C860,
O104
= gerezd leve O104
= görözd l. fokhagyma gerezd
= haja I322, K1234
= héja C1468
= hozom H383
= kicsírázott végei K37
= koszorú G150
= külső haja K699, 706
= leve C860
= szára B16, M108
= szára, nyers K922
= szára, zöld K761

=, bűdös D287
 =, zöld H97
 fokhagymás szaru (?) H368
 fokhagymaszagú fű K171
 fokhagymáz (meg-) K133
 folia senis I19, 21, 391, J13, O2
 folio ,levél'
 foliosena D322
 folium seni B147
 folt, fehér (= fot) A535, H447
 foltat ,folyat'
 folyadék A41, 78, C1138, O6-7, 29, 35, 39-40, 44, 48
 folyam, csergő E214 p.
 folyás A128-132, F151
 = van vkin K44
 = a, asszony új D357
 = a, haviság E148
 = a, orra vére E44-46
 folyik (alá-, be-, ki-)
 folyó nép víz K486
 folyóvíz C391, 1187, D101, I230, K168
 = levele I230
 folyosó ,betegség' A350, 417, 434, 447, C30, 37, 1278, D29, 189, 197, 233, 299, 149, 224, 419, K940, M42-43, 100, N152
 =, tüzes C103, G238
 folyosoról víz M42-43
 folyóvíz neve B91
 fon ,in'
 fon vessző móda C1168
 fona H415
 =, asszonyember B9
 fonal A76, B180, C1168, D359, H156
 =, arany A484, G230, K977
 =, mosatlan H289
 =, új H238
 fonnyaszt (meg-)
 font ,me' (funt) B19, 74-75, 167, C102, 135, 146, 221, 297, 300, 311-313, 495, 528, 536, 540, 991, 1146-1147, 1149, 1151-1153, 1171, 1217, 1284, 1291, 1370, 1410, 1445, 1454, D12, 91, 102, 112, 199, 213, 215, 237, 248, 255, 259-260, 328, 345, 351, 399, E9, 18, 21, 113, G20, H67, 73, 106, 114, 241, 257, 298, 377, 390, 121, 143, 148, 226, 233, K164, 384, 1147, 1173, 121, 5, 7, 24, 32, 35, 50, M1, 110, 121, 123-125, N127, 171, 192-193
 for (?) H321
 for l. bor
 fordít ,változtat'
 = (alá-) ,lefelé ='
 = (fő-, ki = belőle, meg-)
 = (le-) ,konkr. pl. poharat'
 fordul (meg-) ,pl. betegség'
 = (fel-, meg-, vissza-)
 forduló olim (súlyfű, kígyótráng) A299
 forgács C1175, F156
 forgat (meg-)
 forint B73
 forma ,öntőforma' F220

formál
 forr (el-, fel-, föl-, ki-, ki nem =, meg-, nem =)
 forrad (meg-, össze nem =)
 forradás A527
 forral (egybe-, el-, fel-, föl-, meg-, össze-)
 forraltat (meg-)
 forrás ,víz forrása' A9, 225
 forraszt (egybe-, meg-, össze-)
 = (meg-) ,forral'
 = (meg-) ,pl. sebet'
 forráz (meg-)
 forró hideg I202
 forróság ,láz' C451, 461, I220, 235, K1334
 forrósága, beteg O284
 fosás (fosik) B11, H49, 74
 fosik (ki-)
 foszt (alá-, le-, meg-)
 fota ,fogya'
 fő (be-) ,elfő'
 = (el-, ki-, meg-) ,i'
 = ,fn, tr' D24, K1222 l. még fej
 = (fű) ,fej' H248-249
 = (fű) ,me' A13, 186, D38, 248, 255, H169, 402, 412, K321, 697, 700, 714, 870, O134, 200 l. még fej
 = fájdalom l. fejfájás
 =, hámlo koszos K1321
 =, kopasz F36-37
 =, koszos D269, F35
 =, serkés (serkis) F76, K1030
 =, tetves F76, K1030
 =, varas A202, 625, F75
 = beli ér (cephalika) C584-585 l. még cephalika
 = ben két F96
 = dagadás K1327
 főfájás (fő-, fűfájdalom) A344, 450-451, 600, 616, 677, D119-120, 154, F77, 82, 90, 93, K77, 144, 193, 364, 412, 427, 44, 423, 496, 497, 499, 500, 507, 511, 512-513, 515, 813, 1178, 1246, 1314, L6, 118-119, 121-122, N187-190, O56, 91-97, 99-114, 257, 270, 273, 284 l. még fejfájás
 =, belső K501
 =, külső K506
 =, nagy K494, 502-505, 1308
 =, régi K427
 =, szédelő K1247
 főfájó ember K193
 főcsköndő l. fecskendő
 föld (be-, befűd)
 földő A299, 357, 642, C278, 492, 1422, M53, 65, N71 l. még fedő
 =, új P21
 földöz (be-) ,betakar'
 főkaponya I257
 főkély l. fekély
 föl l. fül
 föld (fűd, föld) A11, 15, 193, 601, B44, 97, 129, 131, 236, C57, 736, 1319, 1396, 1420, 1439, D90, 273, 289, 386, E46, F114,

- 158-159, 189, 199, 213, G32, 131, 143,
H14, 164, 185, 202, 330, 1346-347, K70,
166, 206, 393, 411, 532, 1055, 1278, 1363,
1407, 1437, 1455, 1462, 240-241, 242
= hangya fészékében, veres I212
= színe K1055
= tál l. tál
= temérdsége B145
=, égett A130, 222, 256, C115, 303, 399,
1226, D5, 203, K737, 940, N28
=, fővenyes K748, 828, 1394
=, gypes F190
=, küszöb alatt való I26
=, madaras K165, 166, 167
=, megkapált P11
=, nedves K70
=, szántó F116-117
=, tiszta C1163 G222
földpejce (centaurea) C174, 179, 182, 485,
789, 949, 1566, K761, 758, 1161 l. még
centaurea
földet ér B70
földforma K486
földfüsti C23
= levele C1443
= vize C503, D31
= fű vize K995
földfüstje fű (fumus terrae) A117, 126
földi
= bajfű l. bajfű
= bodza l. bodza
= bojtortján l. bojtortján
= bolha l. bolha
= borostyán l. borostyán
= borza l. bodza
földi epe (földi epe) K122, 169, 293, 308,
423, 438, 818, 1064, 1072, 1080
= geleszta l. giliszta
= giliszta l. giliszta
= hernyó l. hernyó
= tök l. tök
földönfutó, kék verhenyes virágú K149
földre szór B173
főle vminek A125, C1443
fördő G1, 50, J29-30, L95, N144, 146, 175
l. feredő, fürdő
fürödés l. fürdés
fürödik (meg-)
fürödő A 735, O217, 247, P8 l. még fürdő
fürösz, 'fürösz'
föst l. füst
föstöl (meg) 'füstöl'
főszédélges E33, K33, 77, 427, 508-510,
1149 l. még fej
főszédülés F73
fött 'étel' D354
fővény (füvény) 'emberben' D337-338, 376-
377, E103-104, F10, 17, J4-8, K866,
1396
=, 'homok' O247
=, 'homok?' I337
=, tiszta K956
= t. ront K1282
fővés 'vmi fő'
fővés leszen 'pl. káposzta fejet hoz'
főz 'főz', 'cgyón' =, 'el-', 'fél-', 'meg-'
(össze-)
főzelék 'főzete vminek' E51, 96, 144-145,
K384
=, 'leves' 'főzet' I355
főzés 'főzet' B116, M43
francu (farancu) A300, 341, 590, C39, 66-
67, 75, 208, 498, 675-680, 1146, 1315,
1454, D28, 30, 35, 219, 312, K379, 425,
993-994, 1315, 1330, O148, 247 l. még
francus
= belől C1454
= beteg M1
= indul vkin C64
= köszvény C135-136
= var A376, 432, C134, 308, 675, 1314
francus M1, N191-193
= ember K993
= nak víz M98
frigius lapis D45, 49
frükál 'i'
fű 'i'; fűj'
fu 'i'; fűj'; fn: fű, fej
fűj (be-, bele-, benne =, fel-, meg-) 'i'
fullad (meg-)
= (meg-) 'fulladozik'
fulladás (fulladozás) E28, G64-65, I436, K77,
143, 378, 382, 657-660, 662, 756, 1171,
1263, 1282, 1297, 1310, 1313, 1333
=, 'tikkasztó' K71
funt l. font
fur 'forr'
fúr (bé-, áthal-, át-, meg-)
fúrás C1422, 1563
furdal (meg-)
furdos (meg-)
fűrő (fűrű) K126
=, kis K1257
fut (el nem =), 'el nem terjed'
= (el-, ki-, ki nem =)
fuba 'növény' H243
futás C1257, H7, 11, 15, 308
futó, jó H2
futosó nyilallás l. nyilallás
futtat (meg-)
fuvalkodás (fől-) C598
fuvalkodott (fől-) 'főlfújodott' C563, 582
fúvat (belé =)
fű l. fej
fű (fu, füvek) 'ált' A227, 434, 458, 682, 700,
707, 742, B137, C9, 116, 120, 219, 331,
334, 907, 1141, 1357, 1513, D37, 82, 167,
283, 285, 353, 386-387, E66, 68, 70, 138,
147, 156, G19, H280, I53, 85, 111, 147,
201, 211, 228-229, 401, 408, 418, J38,
K82, 123, 128, 212, 237, 502, 517, 741,
763, 1174, M10, 46, 59, 92, 115, N120,
190
= hamva K846

- = jó erejében van K123
 =, apró D31
 =, borona alatt nővő N106
 =, első zöld K1423
 =, főtt E2
 =, harmad ,ló életkora' F248
 =, hatod ,ló életkora' F248
 =, melyet a macskák szeretik C1357
 =, orvosságnak való K61
 =, ötöd ,ló életkora' F248
 =, roncstolt K540
 =, szarkahozta D385-386
 =, tört K26
 fűfajta, legkeserűbb A15
 fűfajás, fejfajás
 füge (fige) A190, 372, C123, 335, 702, 792,
 991, 1043, 1143, 1194, 1355, 1409, 1429,
 D261, 265, 354, E146, F46, G145, 181,
 I176, 423, 434, K565, 595, O2, P33
 =, aszú C1095, 1265
 = fa levele (fige- =) C753, 1543, E21
 = ló B133
 függ (le-) ,lelóg'
 függeszt (fel-, függeszt, fölfüggeszt)
 függőkér vize C124
 fűhevíülés I365
 fül (fül) A69-70, 72-78, 468, 517, 552, 701,
 721, 725, B70, C20, 235, 318, 325, 381,
 439, 625, 760-761, 767-769, 771, 773-
 775, 777-780, 912, 1265, 1278, 1319-1320,
 1518, D2, 140, 216, 279, 374, E2, 42-43,
 52, F71, 96, 130, G53, 59, 200-206, 213,
 H8, 71, 206, 351, 386, 390, 418, I178, 222,
 296, 319, 326, 366, K77, 183, 271, 345,
 350, 401, 434, 454, 562-563, 566-567,
 569, 570-578, 583, 587, 747-748, 990,
 1170, 1185, 1215, 1262, 1300, 1327, 1343,
 L46, 98, 143, M85, N11-12, 29, 59, 81,
 157, O104, 205, 233, 239, 260, 263, 289,
 P20
 = ellen való erek C545
 = fájó része E2
 = folyása K1215
 = hallását mértékli C581
 = kifakad L98
 = kifakadása K271
 = kijárása K271
 = megnyílik C1231
 = orvosságán való ér C545
 = rothadása K1239
 = váladéka A79
 = zöngése C543, 772
 = zúgása C274, 766
 =, fájó K787 l. még fülfajás
 =, hegyes B1
 =, hidegvette K99, 404
 =, hosszú H17
 =, mindkét C860
 =, zúgó K787
 = be bújik vmi C770
 = be facsaró G194
 = be való víz C325
 = ben aludt vér C779-780
 = ben eresztő fű L59
 = ben féreg A71-76, C234, 381, 419, 775-
 776, 1265, 1274 l. még féreg
 = ben kel D2
 = ben kelés A81
 = ben undokság C714
 = csengés (füle cseng) E52
 = daganat C756
 = e csorog ,file folyik' I178
 = e fáj C542, 1274
 = e kikél K1343
 = e közepe B3
 = e között B12, 20
 = e között hegyes csont (füle =) H7
 = e lika C381
 = e lyuka A81
 = e töve K544, 592, 1103, 1117, 1122
 = e vége B70
 fülecske, kis H9
 fülemüle epéje (filemile =) G173, K1387
 fülemülefű K168 l. még calendula
 fület hideg megvesz K949
 fület kotté vágnak L46
 fülfajás (fül fájdalma) A80, 517, 553, D216,
 374, E2, I15, 296, 319, 366, K412, 427,
 1186, 1215, 1239, O248, 286
 =, belső K563
 fülfü A13, I178, K16, 75, 212, 284, 618, 1079,
 1105, 1166, 1372
 = leve K16, 221, 505, 593, 905, 1259
 = levele K513
 = vékony haja K618
 =, sziklán termő C409
 fülkér l. fillér
 fülön súlyos ér K77
 fültő K23
 fültődagadás K564, 565
 fülvájó ujj C588
 fülvége, cbnek I453
 fülzúgás (füle zúg) E52, F79, 91, 1265, 278,
 K566-576, 1170, 1186
 fűmag C247, H381
 fürdés (fürödés) A158, C1250
 fürdik (fürdik)
 fürdik (meg-) B126, 201
 fürdő (fürdő, fürödő) A21, 168, B164, 221,
 232, C25, 77-79, 149, 230, 268, 640, 834,
 1186, 1219, 1362, 1406, 1431, 1482, G129,
 141, 223, 253
 =, meleg (ferdő) C149, 1158, F70
 fürj K532, 1363
 = haja (für =) A576, H159, 163
 = zsírja K532, 1363
 fürödik (meg-)
 füröszk (meg-, füröszk)
 füröszkés K44
 füst (föst, füstje vminek, fűzt) A281, 521,
 C75, 323, 855, D183, 285, 356, 029, 42,
 F185, 215, H82, 155, 183, 383, 1203, J22,
 K115, 180, 577, 1110 Ngo, O186
 füstfű, földi K169

füsti kigyó l. kigyó
 füstike, kék (?) H144
 füstöl (meg-) B16, 120, F66, 177, 183, H235,
 269, 282, K178, 180, M107, N3, 207
 füstre tart C323, 892
 füstül, fésül'
 fűszerez O1
 fűszerszám A768, E151 l. még fű
 fűt (be-)
 füvek l. még fű
 = anyja K168
 = ereje E213 p., 2, K846, 1370, M10
 = gyökere E213 p.
 = hamva K1370, 1375
 = haszna K1178
 = leve C76
 = levele E213 p.
 = neve K168
 = neve K168
 = orvosságra való K190
 = sava K846, 1370, 1375
 = sonkolya C79
 = szedése K123
 = teteje E213 p.
 = virága E213 p.
 = virtusa, haszna' E213 p.
 =, mezei K171
 =, orvosló K169
 füvény J18
 fűz, fűz'
 fűz levele K212
 fűz levele, fehér K9
 fűz vize, fehér K482
 fűzág levelestül, fehér K513
 fűzes gyökere, fehér B159
 fűzes, fehér B159
 fűzfa A366, 1230, K1227
 = belső héja D369
 = berkéje K130, O188
 = gyökere B236
 = haja K130, 229, 720
 = hamva (= hamma) E1, K310, O183
 = héja C984, 1019, 1076
 = karó B236
 = leve C984, K130
 = levele B100, C374, 461, E108, K1227,
 1283-1284
 = levele succusa K1338
 = levele vize A71, 363, C296
 = levele, fehér D167
 = lyuka B236
 = succusa K1284
 = szene A365
 = zöld héja D369
 = rehve, (= rev) K23
 fűzgomba K7

gabona F116-117, G151, I135
 gácsér epéje (gacsi-) P20
 gáfor, kámfor? G189
 galagonya C876
 = gyökere A548

= virága vize K359
 = fa moha K634
 galamb F118-121, I431
 = ganéja A284, C1398, E24, 82, G155,
 H187, 383, K260, 288, 623, 1118 l. még
 galambszar
 = ganéja, vad C1397
 = húsa, meleg I431
 = jobb szárnya K38
 vére C217
 = vére jobb szárnya alól K38
 = fi, galambfióka' G81, I23
 = fi tolla I23
 = ház F118, 121
 = mony D384
 = pár fiókája C217
 = jobb szárnya ere C217
 = bal szárnya ere C217
 = szar C666, 684, 821, 884, 1095, M48
 l. még galamb ganéja
 = trágya O37
 galanga, ázsiai fűszernövény' E23
 galbanum (galbanom) C102, 287, 1141, 1254,
 1442, M111
 Galenus, kb. 130-200, görög származású
 római orvos' C17, 580, 602, 786, 870, 911,
 1249, E213p., 14, 47, O261
 = orvossága E47
 = titka E14
 galgarnus C531
 galganema G7
 galganium melilotum N120
 galganom C96, D101, 175
 galganum fű N137
 galganum gyökere N137
 gátic, fehér római P6
 galickó A115, 202, 205, 222-224, 255-256,
 262, 315, 365, 383, 397, 417, 420, 434,
 437, 439, 446-447, 525, 581, 654, 685,
 692, 717, B32-33, 43, 53, C27, 29-30, 35,
 37, 39, 46, 64, 70, 99, 114-115, 138, 205, 281,
 286, 301, 335, 401, 407, 415, 425, 444, 478-
 479, 486, 497, 523, 978, 1146, 1225-1227,
 1230, 1289, 1293, 1315-1317, 1343, 1379,
 1423, 1555, 1582, D5, 10, 26-27, 29, 40, 81,
 112, 117, 126, 140, 170, 189-190, 197, 204,
 222, 227, 230, 249, 254, 273, 304, 309, 350,
 373, E3, 45, F42, G18, 139, 159, H126, 167,
 204, 212, 284, 286, 334, 341, 354, 366, 410,
 424, 431, 183, 145, 178, 387, K164, 228, 328,
 387, 525, 545, 714, 937, 940, 951, 971, 973,
 988, 993-994, 996, 1010, 1012, 1014, 1017,
 1020, 1022, 1032, 1052, 1153, 11, 19, 24, 26,
 34-35, 38, 48, 62-65, 68-69, 93, 148, M36-
 37, 42-43, 53, 63, 68, 70, 74, 90, 98, 114,
 N30, 71-72, 85, 130, 134, 149, 203, 226, O17,
 53, 75-76, P15
 = pora G170
 =, égetett K100, 543, 548
 =, fehér K1362, O57
 =, fehér égetett K542
 =, szitált O78

- galies kö (?) H119
galisza D201
galiumkő C1328
galles ,gubacs' C208, D327, K76, 316, 474, 588,
591, 605, 931, L19
gallias király K1330
galunga pora N196
galunni C332
gané gömbölygető bogár K929
ganéj A422, 746–747, B162, D13, 25, 153, H130,
252, 421, I201
=, aszú K854
=, aszú ember K2
=, büdös K1240
=, ember B4, 34, 70
=, meleg G247
= ja megáll D13, 73, M22
= ja, maga B22
= füst F177
ganéjlás C1449, D187, 354, K196
ganéjolhat B185
=, ló nem G175–176
=, nem A713–714, C119, 1110–1116, 1552,
1569, H183, 243–244, 417, L135, 151
ganéjozhat, nem F128, N103
ganélik (ganallik) H104, 136
garas ára H114, 195, 273
garganium I395
gargarizál C1281
garmada ,me' G266
gatyá A604
= kötele L10
= kötő N154
gaz G150
gaz ,szemben' K1401
gazdaember B162
gazdasszony lába köze G52
geang C1372
gége l. kakas-
gége megszárad C271
gek l. gyfk
geleztás l. gilisztás
gelisza l. gilisztá
gelisztás l. gilisztás
gelyeta olaj K460
gelyva K201, 204–208, 426 l. még golyva
gém hája K909
gém kövére K192
gemana gyökér M7
= porul N138
gemini ,csillagkép' 581
genisztáfú hamva K847
gennyedség ,genny' H21, 140, 222, 248, 373
gennyesség, seb N23
gennyetség A418, N149
gentiana D296
= major K255
= minor K887
geranium fű N133
gerbölődik (nem = meg) H357
gereblye B179
gereblyél (meg-) B179
gerenda D212
gereszt, apró (gilisza?) H342
gerezd (gereszt, görözd) ,me' A105, 776, B162,
197, C387, 854, E32, F198, G31, 53, 182,
H322, J19, K135, 587, 699, 706, 729, 1234
gerjeszt (meg-)
gerlice
= jobb lába, eleven O13
= jobb lába, szárnyas D98
= nevotlen uija D98
= nevetlen uija, eleven O13
= eleven O15
=, szárnyas eleven D98
= madár vére G73
gerom ,görény' G48
gesztenye C885, I117–118
gilisza (gelesztá) ,állat' A247–248, 377, 523,
H215, K1275
= (gelisza) ,emberben' A485, 527, 758–759,
773, B189, C100, 175, 185, 310–311, 464,
625–626, 686–701, 1218, 1256, 1270, 1278,
1461, D106, 228, 367, E8, 71, F18, 32, 60–
61, 13, 78, 152, 165, 204, 284–285, 341, 457,
K357, 370, 744, 750–755, 757–762, 1178,
1211, 1225, 1270, 1419, M11, 90, 106, N66,
135–136, 231, O133, 195, 280, P14
= (gelesztá) ,lóban' B61, 80, C1556, G78
= gyermekben K755
= olaja C261, 523, D94
= pora D94
= pora, földi N66
= porul K1090
=, apró K762
=, apró földi E127
=, bél P31
=, belől való (gelesztá) E36
=, földi (gelesztá, gelisza) B212, C773, 847,
1171, 1201, 1286, 1446, E113, M11, N66
gilisztás (gelesztás) E36, K753
= gyermek I88, K1419
= ló C1556
Girinczi István B212
glet (gelet, glit) ,edénymáznak való ólomoxid,
ólomsalak' A221, 249, C62, 67, 91, 94–96, 99,
111–112, 221, 224, 287, 315, 335, 398, 469,
508, 535, 540, 1216, 1223, 1230, 1238–1239,
1293, 1296, 1316–1317, 1346, 1410, D12, 42,
54, 92–93, 125, 177, 185–188, 206, 208, 215,
225, 248, 257, 298, 348, 350, 1402, K994,
1014, 1016, 1128, L5, 25, N63, 172, 232, M98,
111, 113, 120, 122, 124
= (un-), ón C525
= pora C491
= víz D258, M39
=, arany (glit) C30, 66, 97, 288–289, 293, 312,
522, 524–525, 531, 537, 1123, 1291, 1300,
1344, 1402, D78, 130, 150, 159, 182, 184,
197, 199, 217, 237–239, K1154, L32, 40, 43–
44, 50–51, 53, M1, 39, 100, 119, 123–124,
26, N162, 169, 192–193
=, ezüst C1147, 1149, 1409, 1411, L51, M117,
125

=, ón L12, 53
 glicirhiza I395
 glit l. glet
 glorie C1442
 glyzeriza E4
 golobis, ón G90
 gólya l. még eszterág, esztergólya
 = ganéja C708, O203
 = gyomra K976
 = mája K976
 = zúza belső hártájája C1188
 = fia K1408
 = fia hája K1408
 = hús belső hártájája kövestül N116
 golyóbis (globis) C323, I304, E37, F197, 201,
 220, G184, H188-189, K861
 =, mint egy C222
 =, puska H176
 =, tarack H87
 golyócska C224, O2
 golyva (gelyva) C53, I438, K946
 golyvás ember L429
 gomba N139
 = bele C841
 = bodzafán I345
 = leve, fehér peszerke I158
 = szőlőtővön I335
 = tölgyfa tövén K742
 = töve L14
 =, fehér peszerke (fejér =) I158
 =, szarvas O119
 =, szőlőtőkén termett D257
 =, szőlőtőkén termő C429
 =, tölgyfán termő C653
 =, úr I116
 =, veres K1404
 gombától megbolondul C1276
 gombolyag I128
 gombolygat (össze-)
 gombos tő A11
 gond A748, F105
 gondja legyen O1
 gondol (nem = vele)
 gondolkodó „a beteg” K77
 gonosz ember szeméi B20
 gonosz hús „romlott”? C978-979
 gonoszság O262, 266
 gonoszság „betegség” G114
 gonosztevő A243
 gorelka J19
 goromba K491
 göbre l. bőgre
 gömbörget „gömbölyget” B121
 Gönc B143
 gönyettség C325, 765
 =, rút C571
 görbeségen való ér C566
 görös C5, 573, 629, 1420-1421, E50, I122,
 K427, 947, 1210, 1333, P31
 göröcsösök K1310
 görény (gerom) G48
 görög fehér (= fejér) A244, C67, 89, 112, 132,

146, 203, 288, 291, 297, 307, 319, 335, 337,
 469, 493, 497, 508-509, 522-523, 525, 530,
 535, 537, 1123, 1144-1146, 1209, 1229, 1292,
 1340, 1346, 1370, 1405, 1454, D84, 91, 100,
 150, 170, 217, 225, 232, 238, 254, 260, 348,
 358, 398, E25, 149, G21, I355, 458, K625,
 627, 909, 994, 1018, 1266, L25, 27, 29, 43,
 52-53, 94, M111-112, 121, N24, 164, 175,
 191, 232
 = pora H184
 =, aprón tört K831
 =, testszínű C509
 görög orvosság E8
 görög, zölds B68, C1549-1550, 1554, G178,
 H63, 78-79, 85
 görögdinnye A47
 görögdinnye magva C360, L80
 görögpapfű (?) I363
 görözd l. gerezd
 göze vminek C485, G234
 gözöl
 gözölődik
 grádics H117
 grajcar l. krajcar
 Gratia Dei M115
 Grepaldus O167
 greta l. kréta
 grispan (csipán, chrispan, crispán, krispán)
 „vitriol, kénsav” A21, 35, 183, 205, 224, 236,
 258, 370, 418, 423, 432, 686, 692, B19, 26,
 45, 49, 60, 68, 84, 90, C29, 62, 64, 70, 89,
 45, 49, 60, 68, 84, 90, C29, 62, 64, 70, 89, 94,
 99, 137, 205-206, 211, 227, 281, 285, 287,
 479, 482, 497, 505, 534, 1148, 1227-1228,
 1238-1239, 1248, 1284-1285, 1287, 1289,
 1302, 1307, 1341, 1370, 1379, 1405, 1408,
 1582, D27, 29-30, 34-35, 65, 86, 92, 121,
 129, 190, 174, 176, 182, 190, 196, 215, 227,
 236, 244, 254, 304, 346, 373, F259, G30-
 31, 113, 139, 142, 225, 247, H19, 60, 69,
 93, 98, 115, 119, 213, 246, 284, 301, 325,
 344, 351-352, 354, 395, 400, 425, 439, I437,
 K164, 260, 328, 387, 551, 606, 714, 747,
 939, 971, 988, 993-994, 996, 1010, 1020,
 1023, 1032, 1039, 1063, 1354, 1364, L1,
 12, 26, 33-35, 49-50, 62, 68-69, 83, 148,
 M42-43, 51, 53, 63, 90, 110, 113, 116-
 118, N134, 149, 167, O16, 51, 117, P15, 19
 = levél (krispán) I18
 = pora C224, K1206
 = virága H185
 =, égett H171
 =, közönséges O45
 guba „gubacs” C1088, E93
 = férg C149
 = pora C1092
 =, nyers csere E89
 =, zölds csere E96
 gubacs, csipkefán termő szőrös C1584
 gubia rubeum (?) L1
 gumi (gummi) A525, C64, 71, 208, 510, D176,
 H354, M116, N163

= arabicum (arábiai) C221, 425, 532,
 D168, 242 K1134, M35
 =, indiai C23
 Gut C1494
 guta A3, C385-386, K1411
 = ütés A3, 318, 490, B143, F63, G73, I263,
 K44, 90, 1109-1111, 1300
 = ütött 'ember' K1107, 1111-1112, 1408,
 M93
 Guttanay 'babonában' C1494
 gür (össze-) 'összegyúr'
 gyakhat C204
 gyaláz (meg-)
 gyanakodik
 gyanta (gyonta) C1558, K90, 414, 768, 887,
 1110-1112, 1197
 = olaja (gyontaolaj) K266, 1110
 =, sárga A188, C1470, I301, 379
 gyantár (gyantor) C126
 =, sárga A438, D363, O121
 gyantároz C126
 gyantor l. gyantár
 gyapár l. gyopár
 gyapja, ruha C860
 gyapjú A571, C737, 785, 921, 1088, I53,
 O104
 =, fűrtes mosatlan K281
 =, juh nyakán I53
 =, nedves C956
 gyapot B212, C1164, 1210, E45, 146, 148,
 I132, K553, 932, 1167, O60
 =, tépett K281
 gyász szln (halál) K491
 gyenge 'ápol't' F16
 gyenge gyökér K173, 269, 774, 817
 gyengeség B152, 164, 191, O27
 gyepőcske B70
 gyermek (gyermök) A294, 350, 359, 534, 742,
 B149, 164, 167, 186, C234, 795, 1054,
 1269, D274, 277, E37, F2, 5, 48, 52, 54,
 58, 85-86, 104-105, 205, G165, I1-5, 7,
 27, 29-30, 58, 92, 111, 131, 134, 137, 154,
 181, 185-187, 18-194, 197, 199, 208, 229,
 240, 248, 253, 258, 261-262, 264, 273, 284,
 299, 323-325, 339, 408, 411, 443, K123,
 264, 278, 390, 459-460, 755, 1131-1132,
 1419, M91, N104, O217, 247, 280, 288
 = ágyéka kipárlík K456
 = alvása P29
 = burok, férfi F196
 = burokja C730
 = ebagya K278, 458,
 = édesanyja C53
 = elhal K1347
 = feje fáj K514
 = golyvája (gelyva) C53
 = gyomra I262
 = hasa L105
 = hasa fájása O217
 = hasa megyen O216

= hátra szegné magát I190
 = homloka A141
 = igézeti forrósága K1131
 = ijedez K1132
 = ina K456
 = köldöke A733, I411
 = köldökének elmozdítása C436
 = lába köze kipárlík K456
 = ló H99, 422
 = mássa 'méhlepény?' I19
 = megindul 'szüléskor' I137, 440
 = monyaszéke megdagad C430
 = nem alhat K1042, 1134
 = orrocskája I284
 = összenőtt oldala csontja I196
 = rettegése K1210
 = rettenése O130
 = szája D380
 = szülése D336
 = talpa I323
 = tenyere I323
 = vizelete A414, D143, I192
 =, apró C700, I251
 =, éretlen C184
 =, férfi C1496, O79
 =, gilisztás I88
 =, heted 'hetedik' G68
 =, holt (facem mortuum) A295, 498, 619,
 C735, 737, I273, K158, 357, 1188, 1209,
 1236, 1238
 =, kicsiny A453, 614, K1002
 =, kis F55, 216, I203, 457, K64, 934, 1042,
 1134, 1212
 =, megholt F86
 =, meztelen A350
 =, mint a K390
 =, oltvar K328
 =, potrohos K461
 =, síró O194
 =, szív C1425
 =, kis K1332
 = ágy 'betegség, állapot' E139, I226
 = ágyas asszony J11
 = burok K1201
 = c leszen C726
 = en hurut O177-178
 = et csöcsöltet C332
 = et fogad A534
 = fogadó hely 'méh' C564, 597
 = feje forró I197
 = hasa dagad I189
 = hasa fáj C812
 = hasa megyen C1459
 = hasa nem megyen I194, 324
 = hasacsáját fájdalom rája I258
 = mellében kék vagon I325
 = oldala csontja I193
 = popja I284
 = száját íz eszi I208
 = torka fáj I191
 = torkában kél I192
 = szülés I407

gyermekség ,gyermekkor' C1439

gyermök l. gyermek

gyertya (gyortya) A700, K728

=, belc D383

=, viasz N56

gyertyánfa K1288

= gyümölcse K665, 1288, 1373

= levele K665, 1288, 1373

= magva K665

= oldala K1257

= vize K1151, 1257

gyík A19, E27

= teje, zöld O172

= olaj (gek =) D307, 314

= pora, sárga C1190

=, földi D371

=, sárga A391, C1190, D191, I350

=, zöld D307, E27, O265

gyílok K152, 452

gyógyít (meg-)

gyógymód B216

gyolcs l. len-

gyolcs, fehér E15

gyomor (stomachus) A7, 149-151, 214-215,

294, 502, 515, 700, 769, B66, 185, 207,

C72, 185, 190, 306, 397, 573, 629-630, 980,

1013, 1029, 1134, 1138, 1257, 1387, 1395,

D251, 311, 341, 379, E66, 70, 73, F12, 34,

51, 87, 99, G47, 76, H80-83, 384, I14, 39,

110, 120, 123, 187, 240, 245, 307, 329,

356, 408, 411, 457, J9, 38, K429, 698, 704,

707, 710, 713, 1144, 1208, 1225, 1254,

1255, 1310, L81, 85, N131, 136-137, 186,

194, 197-200, 216, 222, O266-267, 275,

279, 286, P7, 26, 31

= bántása C1030

= betegsége K122

= erőtlensége K706, N120

= fájdalom C276, 571, K122

= feje ,gyomorszáj' E79

= forrósága C1165, O279

= hévsége C186, 192, 1023, F91, I278

O268

= hidegsége C1395

= hősege l. hévsége

= kívül K704

= kül K732

= megerősítése E77

= meghidegül C72

= meghűl A7, F51

= megszorul A197

= minden betegsége K705

= romlása K484

= szomjúhozik C1026

= telisége K715

= tüzsége C1231

=, acélerejű E73

=, asszony I408

=, dagadott I107, O251

=, dagadozott C197, F93, I282, M13, 19

=, ember C397

=, felháborodott K1210

=, gonosz C1258

=, hideg K1281, P32

=, meghévült C270

=, meghidegült E69, F34

=, meghűlt I80

=, vaserejű E73

=ból nyálat kitisztít K1245

= dagadás E78-79, P26

= émcelygés E71

= emésztés K695

= erőltetés N216

= fájás (gyomorfájdalom, gyomra fáj) A7,

197, 726, 768-771, C1022-1032, 1387,

D133, 390, E9, F12, 72, G75-76, I14, 60,

148, 225, 329, 411, K698, 701, 707-712,

716, 732, 1208, 1212, M8, N194, 198-

199, P31

= féreg (lóban) G78

= ra kívül C416

= rágás N216

= sár K696

= száj K698

= tisztító K699

gyomra aránt C1458

gyomrot erősít K1180

gyomrot helyére állít C1256

gyomrot meg nem nehezít C580

gyomrot megerősít C183, 1256, 1261

gyomrot tisztít C581, G183

gyonta l. gyanta

gyopár

= leve, fekete C424

= levele, fekete G240

= tövestől, fekete K1183

= vaja, fehér A324

= virága, fekete C521

= virágostól, fekete K1183

= vize, fekete K602, 1183

=, fehér N165

=, fekete C106, 248, 255, 403, 423, 917,

1202, G19, K78, 156, 171, 581, 1124,

1126, L100

=, fekete (origanum) A106

= fekete (origanum, szuffü, szurokfű, varga

majoránt, sokhasznú fű) K1124

=, fekete májgyógyító K128

=, sárga A687

= fű gyökere C940

= fű levele C940

= fű vize C1237

= fű, fekete C362, F144

= fű, fekete (origanum) O2, 201

gyökér, gyökere vminek (gyükér, gyuker) A1,

303, B108, D144, 297, H248, I358, K82,

123, L57-58 l. még a gyenge gyökér

= hajacska B198

=, törött B41

gyökerecske (gyükerecske) I134

győlöl

gyömbér (gyumber, zinziber) A43, 127, 300,

370, 410-411, 437, 464, 581, 654, 660,

689, 707, 768, 770-771, B28, 112, 115,

148, C32-34, 36, 46, 72-73, 86, 89-90, 128, 136, 201, 203, 223, 251, 289, 306, 335, 475, 480, 489, 497, 512, 517-518, 1199, 1242, 1285, 1350, 1395, 1408, 1419, 1423, 1432, 1555, 1576, D10, 47, 56-57, 84, 88, 101, 127, 129, 131, 170, 227, 251, 254, 327, 336, 354, 373, E8, 10, 23, 75-76, 79, 92, G54, 146, 220, H20, 25, 106, 226, 248, 292, 322, 341, 346, 418, 432, I19, 39, 116, 252, K2, 168, 324, 492, 526, 551, 695, 697, 712, 719, 728, 730, 735, 1267, 1364, L16, 29, 52, 85, 97, 101, M8, 80, 87, 126, N14, 62, 165, 178, 199-200, 216, 218-219, 225, 228, O17, 75-76, 231
 = csinálása M8
 = gyökere C1012, 1363, D144, I261, K1038, O45
 = virága O179
 =, eleven A369, B112, C286, E76, K168, 713
 =, fehér C624, H160, 209, K518, O22
 =, mint a C533
 =, törött A278-279, 358, 495, 657, 769, C450, 1126, 1576, D296, 302, 324, 343, G102, K100, 147, 548, 610
 gyömbérez (meg-) E47, 69, I216
 gyömbérnyi ,me' C512
 gyöngy I442, K392, O57
 = galmai (?) N174
 =, jóféle I257
 =, tölgyfán termett H323
 = fű tövestől D74
 = szem A311
 gyöngyvirág C55, O120
 = (pivenka) I255, 395
 = ecet J9
 = pora K1144
 = szépe J12
 = vize (gyöngyvíz) C1489, 1491, 1503, I62, 413, K263, 887, 1120, L71
 = víz olaja K465
 gyöngyvíz l. gyöngyvirág
 gyöttelelem B140, K491
 gyötrettetik C594
 gyötördik
 gyug ,dug'
 gyújt ,gyűjt'
 gyújt (meg-)
 gyuker l. gyökér
 gyúkotvas C349
 gyullad
 gyun (ki-) ,kijön'
 gyúr (egyben =, meg-, össze-)
 gyútokvány C182
 gyűjt (egyben-)
 gyűkercske l. gyökercske
 gyűkerezik (meg-)
 gyűl (meg-, össze-)
 = (meg-) ,fekélyesedik'
 = (meg-) ,leüllepszik'
 gyűlik (együvé =, oda-)
 gyűlöl

gyümölcs A281, B134-135, 237, C1030
 = teremjen G74
 =, apró C580
 =, leves B147
 = fa B236
 = fa nem terem G79
 Gyümölcsoltó Boldogasszony l. Boldogasszony
 gyümölcscák orovosságra valók K190
 gyün ,jön'
 gyűr (ezve-) ,összegyűr'
 gyűrű (anulus) A45, 733, D384, E35
 = vessző héja H82
 =, arany B162, E34
 =, ezüst B162
 gyűrűfa jövése, veres B98
 = levele, fekete O42
 = magva K1287
 gyűrűsvirág K168
 gyűrűsujj és fülvájó ujj között C592
 gyüt ,gyűjt'
 gyüt (meg-) ,meggyűjt'
 gyűvirág (mezei pápafű) K128
 habar (bele-, benne, egybe-, együvé =, el-, hozzá-, közé-, közben =, meg-, össze-)
 habarnyica, főtt I81
 habarnyica, sült I81
 habaró pálca (habaru pacz) H321
 habarófa B56
 háborgat (meg nem =)
 háború B129
 habozó K491
 had ,fn' B104
 hadru gyökere, földi H316
 haec illis dic B178
 hág ,lép'
 hagy (benne-, el-, kinn =)
 hagy (el-) ,betegség elhagyja'
 hagyja magát (meg-) ,megnyugszik'
 hagyma A310, B27, C460, 1033, F176, H184, 245, K745 l. még fokhagyma, vereshagyma, kígyóhagyma
 = fehér virága vize, kígyó A259
 = leve C757, 779, 859, O103
 = leve, pár C975
 =, keserű G252
 =, kicsírázott I262
 =, pár ,pór?' C899, 1010
 = mag K899
 hagymáz (hajmáz) A12, 474, 655, 776, B191, 208, C1121-1122, 1177, 1388-1389, 1441, 1457, 1470, D363-365, E62, G80-82, I71-73, 162, 221, 254, 301, 374, 379, K9, 64, 162, 331, 336, 360, 427, 1097, 1164-1166, 1314, L140, M15, 107, N206-209, O121, 165
 =, bolond K1138-1142
 = at F13-14, 69-70
 = beli ember haja N207
 = os ember K36, 1142

- = os ember, mezítelen K9
haj ,fn, tr' A6, 220, 252, 465, 505, 698,
B90, C39, 51, 340, 477, 501, 635-636,
644, 703, 708, 742, 991, 1007, 1009, 1068,
1088, 1293, 1295, 1532, 1562, 1573, D37,
112, 167, 181, 317, E19, 21, F36-37, 191,
G13, 132, H112, 279, 301, 315, 372-373,
I119, 385, 388, K162, 198, 234, 257, 303,
306, 311, 366, 388-389, 920, 938-939,
954, 1018, 1020, 1281, L35, 55, 58, N4,
23, O190, 284
= ,szőr' H317
= kopasztása O151-152
haj l. még háj, héj
= nevelése, sárga ,növesztés' I318
= nő K1325, 1398
= veszett töve K508
=, elhullott E19
=, fodor N4
=, gesztenyeszínű K1191, N5
=, nyírló K1312
=, sárga F103
=, szűz lány H282
=, vörös színű N5
hajja elmegy ,hullik' C267, 1281
= füstje C673
= füstje, asszonyállat C669
= hull C1278
= leszen C750, 1417, 1467
= nem kel ,nem nő' C1276
=, aluvó ember O182
hajacska, gyenge B198
= at elnyír ,lenyír' C909
= at hoz ,növel' C742, 1533-1544
= at nevel (hajnevelés) A505, C1276, 1417,
1467, 1516, D286, E19-20, F103, K261,
296-307, 311, L155, M58
= fürt A349, 459
= gyökér E20
= nevelés l. haját nevel
= nevelő M58, 61
= nevelő fű K168
= növés A698
= szín (harag) K491
háj (haj) O117, 220-221, 235
= héjastul C421
=, avas K726
=, fehér N205
=, fekete ó A581
=, megszuirt I233
=, megtört I389
=, mosott C324
=, ó A6, 25, 166-167, 174, 310, 322, 456,
473, 595, 668, 692, 705, 736, 777, B56,
228, C31, 48, 76, 148, 175, 409, 372,
382, 430, 464, 1066, 1119, 1121, 1388,
1417, 1446, 1553, 1560, 1582, D83, 139,
171, 264, 312, 316, 362, E17, 59, F23,
102, 233, G5, 40, 80, 110, 112, 135, 142,
149, 154, 207-208, 235-236, 246, 250,
H63-64, 69, 77, 102, 114, 124, 130, 134,
225, 268, 272, 287, 320, 344-345, 367,
373, 400, 438, I8, 31, 50, 69, 73-74, 95,
125, 155-156, 174, 254, 315, 317, 389,
433, 449, 450, K108, 114, 199, 206, 209,
211, 224, 227, 283, 291, 293, 328, 349,
441-444, 450, 452-453, 623, 628, 687,
695, 808, 1252, 1280, 1303, 1383, L88,
99, 119, M15, 45, N25, 37, 46, 113, 134,
182, 206, 211, O136, 183-184, 259,
P15
=, olvasztott C338, E59, H115, K1295
=, olvasztott ó K231
=, régi ó A656, C1186, 1338
=, sajtalan A590, C67, 1146
=, sótalan B90, H129, 294, 361
=, tiszta C54
=, új C495, 705, J14, K921, 1032, N192
hajít (hózzá-)
hajlamos vmire O1-2
hajmáz l. hagymáz
hajnal B126, C1363, D15, K776, 841
hajol (le-)
hajt ,hajít, hajt'
= (alá-, ki-, meg-)
= (ki-) ,betegséget kihoz'
hajtogat (be-, egyben-, reá-)
hál ,alszik'
hal (meg-) B61, 80, 218, C241
hal (meg-) ,elpusztul'
hal ,fn' A281, 648, 665-666, C395, 1146,
D354, G263, F226-227, H235, I399,
K192
= csontja B195
= epéje O55, P20
= kövérsége, folyóvízi C959, O63
= lépének hája ,héj, hártya' I399
= zsírja C225
=, fehér H183
=, hasával fölfordult C395
=, kövi C580
halacska F110-111
hála, nagy D14
halad (el-, meg-)
halál A52, C570, H396, 451
= ra való I364
= t szenved ,okoz' C1171
halánték A38, 550, O43
halastó D276
halászás (halászás) F225, K192
halevés o2
halfogás C395-396, F226-227,
halfogás kézzel K192
Hali ,orvos' E213. p.
halig l. hályog
hall (meg-, ne hallja)
hallás C547, O239, 289
= elveszett C773
=, nehéz K177
=, nehezen K577
= t épít K1246
= t jobbít G200
hallév O42
hallgat

- háló F226
 = ,halász = C396
 hálófű levele, fehér H117
 hálófű, fehér H117
 hállyagfa F221
 = gyöngye F221
 = héja F241
 = magva F227
 hállyog (halig, hállyag, hollyak) A29, 47-52, 262, 414-415, 427, 484, 576, 581, 624, 678, 700, B38, 63, 82, C46, 164, 193, 355, 410, 576, 622-623, 960, 969, 1176, 1192, 1268, 1272, 1364, 1425, 1505, 1509, 1521, D98, 103, 105, 142, 373, G116, 237, H164, 179-180, 211, 326-327, 341-343, 364, 369, 375-376, 432-433, 1346, 399, K1, 518, 528-529, 532, 958, 1193, L13, 84, M18, 64, N93, 203-205, O3, 6-11, 13-15, 17-21, 64, 68, 72-73, 75, 89, 253, P1, 4-5, 1. még szem
 = lovon G96-102 1. még ló
 = szemén I280
 =, 16 esztendő A415, N204
 =, aprólékos H366
 =, gyenge F81
 =, három esztendei C1176
 =, hetedévi C205
 =, ló O12
 =, négy esztendő K1363
 =, negyven esztendő A48, K532
 =, nyúlós L84
 =, régi K103
 =, új K37, 542-543, 545, 1362
 =, vastag P4
 =, vékony C192, F81, K136, P4
 = mag A665, C395
 = os szem 1. szem
 = os szemű ember K529
 hamar gyógyító fr 1. fr
 hamis B102
 hamisra fordít B93
 hámol
 hámol (fől-) (?)
 hámoz (le-, meg-)
 hamu ,hamva vminek' A143, 213, B82, 112, 158, C834, 847, 1532, 1544, D183, 222, E6, 45, G108, 174, 222, H32, 156, 245, 274, 340, 343, 423, I6, 158, 203, J31, K68, 149, 174, 229, 500, 930, 1029, 1077, 1295, 1374-1375, 1399, 1403, 1406, N152, O152, P11
 =, két karácsony között való C1167
 =, meleg por B139
 =, pár C31
 =, parázs C1132, N4
 =, por G110
 =, szitált K278
 =, tiszta L48
 = szín (ostoba) K491
 = vá csinál C1537
 = vá tesz C747, E94
 hamyaz (meg-)
- hán (bé-) ,bedob'
 hán 1. hány
 hang A515
 hangosít (meg-) ,pl. szavat, hangot ad'
 hangoskodó ember K1173
 hangossá tesz D286
 hangya C1521, 1546, F156
 = fészkestül C1124
 = haszna ,tojás' E20
 = határ H52
 = mony víze I212
 = monya (ova formicarum) A69, 415, 468, 644, 725, C439, 767, 773, 1320, F96, G204, O151
 = monya, öreg ,nagy' C1176, I212, 296, L13
 =, fekete F156
 =, öreg B126
 =, vörös F156
 = boly A468, C1124, 1546, D389, E20, O8
 = fészkek A228, 624, 629, C170, 431, 1124, 1320, 1326, 1425, 1521, 1526, I212
 = kő D389
 = tojás K573, O9
 hánkodik ,hánykodik'
 hánt (le-, meg-)
 hántat ,hánytat'
 hány ,beletesz, dob'
 = (be-, bele) ,beledob, beletesz vmit'
 = (el-) ,eldob'
 = (ki-) ,konkr' C1262, 1397
 = (okádik) I81, 120, 123, 187
 =, vért N150
 hanyás B198, E72-74, I14, 54, 81, K713-714, 1254, 1357
 = erőltetése K83
 =, fehér (albus vomitum) A557
 hanyat (ki-) ,hánytat' B96
 hanyatt fekszik (hanyotta) B139, D302, E101, K71
 hanyattá fektet K1046, O76
 hanyhat, nem A151, E72-73
 hapaticum L40
 harag D287, K491
 = ból indult betegség K1243
 haragoskodik
 haragszik (meg-)
 harangszó K1390
 harangvirág levele, aszú K604
 harap (keresztül =, ketté-, meg-)
 harapás A569, B187, C345, 1356, H190, K253, 409, 667
 harapás 1. még eb-, ebmarás, kígyó-, kígyómarás
 =, mérges C629, 1267, O279
 harasztalja fű gyökere C501
 hárbál fű' H56
 hamnat A624
 harmatoz (meg-) A273
 háromlevelű fű C869, K168
 háromszínű virág C1599

- hárs, meghántolt K227
 hársfa A333, 742, B83
 = levele (hasfa =) D26
 = levele, égett D195
 = szene A394, C114
 = virága (hasfa =) A742, C1380, I395,
 K1411
 = virága vize A316, 742, C1489, D115,
 316, I58, 102, 381, 442, K267, 466, 1411,
 P21
 = vize C1497, I502
 =, szín H394
 Hartai Gábor (?) B144
 hártya C68, I233
 = szemén, vékony I267
 =, veres B171
 hártýácska B171
 has A268, 293, 306, 453, 464-465, 477,
 B98, 127, 137, 142, 148-150, C229, 475,
 699-700, 703-706, 716, 812, 814, 816,
 821, 1024, 1030, 1138, 1367, 1465, 1492,
 D47, 251, 284, 324, 341, 363, 378, E99,
 F18, 57, 60, 90, 227, G257, H17, 80-82,
 374, 394, 412, I76, 88, 128, 165, 172, 186,
 189, 194, 198, 204, 264, 324, 331, 338,
 397, K462, 731, 733, 740, 749, 753, 761,
 799, 802-804, 806, 852-853, 855, 1313,
 L8, 141, M78, N109, 193, 221, O133,
 139-140, 215, 217, 273, P17 l. még
 asszony -a, gyermek-, ló-
 = dagadása C1281
 = erőtlensége K1243
 = hévsége C1261
 = keménysége C274
 =, anya I157
 =, fuvalkodott C1375, I415, K736, 812
 =, hideg K1281
 =, széltől felfuvalkodott K855
 = a alja H5, 238-240
 = ellenében köt K1225
 = feszül K809
 = megyen A293, C1263, 1279, I264, M80
 = nem korog C427
 hasacska I194, 258, K64
 hasad (le-, meg-) ,i'
 hasadás G136
 hasadoz (ki-)
 hasas (hosas) ,állapotos' K77
 = kévénsága, undok K410
 hasat (meg-) ,hasít'
 hasat állít I132
 = elcsap C1125, 1385, K1195
 = elereszt D284
 = lágyít K876
 = megindít E73, K330, 424, 480
 = megkönnyebbit C188
 = meglágyít C1277
 hascsikarás P31
 hasdagadás K1250, N221
 hasét ,hasít'
 has, hasfa l. hársfa
 hasfájás (hasa fáj, hasat fájdal) A464, 472,
 495, 668, 695-697, 729, C33, 189, 275-
 276, 390, 426, 475, 619, 629, 701-708,
 811-822, 1126-1127, 1256, 1267, 1415,
 D252, 285, 341, 369, F57, 149, I10, 279,
 416, K364, 410, 723, 734, 1243, 1333,
 L102, 139, 141, N217-220, O139-140,
 215, 256, 228, P33
 =, belső K422
 hasidék ,hasíték' B236
 hasindító K169
 = fű K169
 hasiromdagadás M34
 hasít (el-, fel-, föl-, keresztül-, kétfelél-,
 ketté-, le-, meg-, négyfelé =)
 hasítás B56
 haskórság C427
 hasmenés (hasa megyen) D56, 327, I197,
 K737, 739, O216
 hasnak megállása I357
 hasogat (apron =, el-, ketté-, meg-)
 hasra a gyomor aránt C371
 hasrágás B137, 148, 195, C229, E10, 97-
 100, I186, 258, L77, 79
 hastekerés K724, 735
 haszörögés C427
 használ (nem =)
 használat, mindennapos O33
 hasznát veszi vminek F199
 haszon D283-284, 286
 hat (által-) ,átvilágít, átéget' ,i'
 = (fel-)
 = (ki-) ,pl. zsír keletkezik'
 = (meg-) ,felold?'
 hát (dorsum) ,fn, tr' A174, 465, 715, B14,
 62, 207, D63, H192, 246, 250, 411, 420,
 440, 446, I317, K458, N140,
 = fájdalom P31
 = felkelése B62
 = a bordája C461
 = a csontgerendje M73
 = a megett ,= mögött' F222
 = a orja C492
 = t megtöri L130
 = gerinc (hárgirinc) K881
 hatalmat nem vehet F195
 hatalmazik (el-, el nem =) ,elhatalmasodik'
 hatalmot visz ,felülkerekedik' F182
 hatalom B129, H317
 határ B131
 határ ,vidék' F195
 hatodfű G116
 hátra néz G70
 hátra szegi magát (gyermek) I193
 havi betegség C184, 237, F20, I94, 170, 173,
 N108 l. még havi kórság, asszony havi
 betegsége, asszony nyavalyája
 havi kórság C569, 716-718, K158, 1238,
 1282
 haviság E144
 = felettebb való folyása E148
 = megszűnik E144
 = ot megindít E146

ház A563, B111, 145, 151, 162, 207, 227,
C160, 1122, 1471, D363, G97, 205, 213,
G8, 48-49, 51-52, 62, 194, 265, H63,
431, 436, I149, 422, 425, K327, 344, 446,
1390, L111, O126, 218-219
= (?) H438
= fala B151
= fara G150
= oldala A2
= szege K327
= tapasztalás K197
= teteje F188, H38
=, füstös G150
=, hév D35
=, meleg B200, 203, K766, 772, N88
=, palackos K197
=, sötét C461
házacska M1, N193
házaí só l. só
házánál tart C1280
házasság N2
házi menta l. menta
hazugság K160
hoa vminek ,híja vminek' C1198
hegy B145
hegyes útifű l. útifű
hegyes lapu l. lapu
háj L36
héja köröm, mint A340
héja mája E12
hely A175, 299, B48, 152, 179, 219, D313,
F156-157, 162, 164, 185, 191, 199, 261,
H30, 42, 79, 86, 113, 156, 164, 179, 202,
272, 293, 305, 364, 373, 400, 431, I438,
O18, 29-30, 184-185, 223, 240
=, ányas A117
=, beteg A130-131
=, fájdalmas G128
=, fájó A82, 87, 177, 181, 198, B152, E122,
K628, 814, 840, 954
=, gyenge A546
=, hideg C1143
=, híves (hivös) C1128, 1136, D167, 399
=, langyos A125
=, ligetes A3
=, magas O247
=, meleg A290, 382, C147, 270, 334, 420,
1073, 1171, E54, 75, I51, 70, K105, 327,
O247
=, minden I358
=, nedves O40
=, tiszta A266, I438, K539
=, világos K887, 1029
=, vizes mocsáros K1423
=, e, fájás C1123, 1138 l. még fájás helye
helyére épül B143
helyhezett ,helyeztet'
helyrehoz O289
henyélő ember K44
hepatika (epatika) ,ér' C559, 573, 594, 602
herc C1153
here dagadása A55

here fájdalma (testis) A53-56
hereg holyaja szosz (?) hering) H331
herél K426
herélés (herilis) H356-357
hering hólyagja C1456
hermet fia (?) G109
hernyó (heenyu, hirnő) B124, 156, C1545-
1548, F125, G95, 194, K1390, 1409, P11
=, földi D228, I382
= féreg C433
= féreg, megaszalt C433
= t élüz K52
hervad (el-)
hét ,me = 7 nap, hetente, héten, ... hétig'
A97, 362, 536, 599, 633, 773, B98, 114,
C295, 1257, 1409, 1454, D32, 358, F182,
228, H215, 218, 271, 332, 362, 409, 437,
I233, K50, 200, 206, 310, 539, 1029,
1068, 1263, 1415-1416, L67, M85, O8,
25, 43, 186
hetedfű G116
hétfő (hétfu) B126
heuz l. hiúz
hévbetegség K44
heved (be-) ,betakar?'
hever ,beteg' G78
hever (nem =)
heverője van (lónak) C1159
heverő ,betegség' H236-237, 420, 430
hevít (meg-)
hévség K74, 500, 830, M39, N223
hévség (hévsig) ,láz' A406, C461, 1456,
1489, G108, 145, H17, I16-17, 138-139,
145, 235, 237-238, 430, J35
= bántja C1372
=, minden K64
=, nagy I177, 238, K1133, 1158
hévsig l. hévség
hevül (meg-)
hí ,hív'
hideg ,hideglelés' C555, 934, F68, 122,
O154-156, 280 l. még hideglelés
= ,fn' B167, L47
= ,ldő' A640, K77
= ,levegő' C1171
= áll bele I91, 134, 161, 235, 272
= leli K43
= meg nem veszi C318
= természetű K486
=, forró I74, 205
=, gyűjtő C270, 272
=, gyűjtővány F59
=, hagymáz K1088-1089
= betegség, belső K1212
hidegcdik (meg-) L48
hidegelis (hideglelés?) H266
hidegít (meg-)
hideglelés (hideg lel vkit) A170, 325-326,
345-346, 375, 455, 616, 620, 637, 652,
B132, 167-169, 196, 207, 214, C14, 24,
189, 197, 305, 413-414, 576, 580, 1222,
1262-1263, 1280, 1365, D18, 69, 323, F4,

45, 67-68, 89, 92-93, 122, G269, 92-94,
K31, 44, 46, 364, 400-401, 429, 1081-
1085, 1090-1094, 1121, 1157, 1248, 1366,
174, 85, 107, 134, 220, 235, 253, 271, 276,
279, 282, 298, 336, 444, L78, 132, 142,
156, M92, N212-216, O251, 255-256, 264,
272

==, egy napi B196

==, forró C74, K83

==, harmadnap C591, 935-942, K174, 1080,
1093, 1094, 1193

==, háromnapos B196, 214, G269

==, hosszú C14

==, kétnapi K1157

==, kétnapos B196, 214

==, másodnap C1093, 139

==, minden C187, 574, 1480

==, mindenféle K125, 1402, 1403

==, mindennapi C590, 930-934, G269,

K1086, 1093, 1157, 1210

==, negyednap (hideg, =) C592, 629, 631,
943-952, 1448, 1131, K405, 1087, 1093-
1094, 1187, 1193, L133, O271, P8,

31

==, négy napos B214, G269

==, nehéz C593

==, nem gyújtogató C275

==, ötödnapi K1093

==, tartós G269

==, tüzes C593

hideglelés ember I43, K41, 991

hideglelt ember C182

hidegség C585, K486, N120, O28

hidegszik (meg-)

hidegül (meg-)

hidropipen (bolhafű) H353 l. még bolhafű

híg ne legyen C1524

higad (meg-)

higan (meg-)

hígan süt, tojást'

higany N116

híggadja vminek K1074

hígit (meg-)

hígja vminek L12

hígul (meg-)

hileris montani (hegyi) A41

hím ebkölyök I217 l. még ebkölyök

hímlo ganéja D63

hímlo I1-5, 57, 116, 458, K83, 977

== kicsiny gyermek K1002

== nem akar kiütni I1

hímlozés előljáró postái K83

hímlozés jele K83

hímlozik (meg-) I5, K83

hímpók F255-257, G83-84, H181-182,

321-323, 372, 405, 426-427

hímpók, hólyagos C1586-1589

hínár K168

hint (avval ==, azzal ==, be-, bele-, el-,
meg-, oda-, össze-, rá-, szét-, vele-)

hiredtetet (ki-)

hírnő l. hernő

hisop l. izsóp

Hispanus Petrus M. O35

hisz (el-)

Hiszek egy Istenben ... B164

hiúz körme (hiúz ==) C1500

hív ,nevez'

hívelk l. hüvelyk

hívesít (meg-), hívösít, húsít, hűt'

hívesítő ír l. ír

hívesítő víz l. víz

hívösít J35

hívül (meg-) ,kihűl'

hívülni hagy ,hűlni hagy'

hívüt (meg-) ,lehűt'

hízhat (nem-) H45-48

hízik (meg-) B85, C1585, G187

hízlik (nem ==) G11, 21-23

hízlal (meg-)

hó ,hónap' K1406, 1413, 1414 l. még hónap,

hónapnevek

hó esik K60

hód epe olaja I32

hód epéje I17

== hája D68

hod l. hold

hód monya spermatice D351, G220

hóhér (hohar) G166, 268

hold (a ló szőrén) H447

== (hod), me' B111, G131

== 20. napja K123

== 30. napja K123

== állása C603

== bika jegyében K44

== egyes jelekben C605

== első negyede K123

== folyása C608-609

== fotta l. holdfogya

== földi jelekben C605

== hal jegyében K44

== harmadik negyede K123

== járása C603

== járása jó jelben C604

== jeleknek közepén C581

== jó jelben C609

== kettős jegyben K44

== kos jegyében K44

== lövőben K44

== második negyede K123

== mérték jegyében K44 == mértékben K44

== megtelése ,telíhold' C604, 1454

== negyedik negyede K123

== nevekdedése C605, K58, 1424, 1384

== pénteke, új F238

== rák jegyében K44

== skorpió jegyében K44

== tüzes jelekben C605

== új hete F220

== újulása C604, 613,

== vízi jelekben C605

== vízöntőben K44

== ,telí 1240

- = fogyta (hodfotta, holdfotta) C605, 1548,
 G74, I438, K55, 69, 190, 401, 446, 1118-
 1120, 1201
 = kóros (?) P30
 = tölte C1548, K55, 191
 = újság (holt újság) G74, H363, K69
 = világ K107
 holló A52
 = agya veleje C375, G103
 = epéje A52, K103
 = epéje, fekete A73
 = feje A52, 663
 = fészke K891
 = fia K891
 = ganéja M85
 = monya nyersen C808
 = szíve G172
 = fiak pora K318
 holna l. hónalj
 holna, bal ,hónalj' A653
 holnap l. hónap
 holt ember = agyakoponyája B213
 = csontja F9, 49
 = koponyája B161, K203
 = szaracsontja B47, K321
 holt hús K284
 holt ló csontja B68
 holt szene (?) C1565
 holttetem (hotetem, hottotem) B47-48,
 G88-91, 116, H170-178, 274, 284, 301,
 M16, N141
 holval ,me' A579
 hólyag A188, B17-18, G106-107, 116,
 K592, M10 l. még hályog, szem
 = betegsége C569
 = fájdalma C568, 1266, P32
 = sárvízzel teli K544, K1103
 = szemén I267
 = ban alvadt vér K868
 = cső A499, 549
 = hoz szerkesztetve ,méh helye' C564
 = kő K866, P31
 hólyagocska A612
 hólyagos C1588
 holyak l. hólyag
 homály ,szem' O253, 284 l. még szem
 homályodik (meg nem =) C624, O23
 homályosít (meg-)
 homlok (frons, homlak) A30, 38, 101, 135,
 138-139, 157, 164, 362-363, 550, 565,
 598, 608, B12, 20, C9, 51, 272, 295-296,
 449, 461, 502, 670-671, 906, 921, 925,
 929, 1281, 1310-1311, 1436, 1518, D19,
 364, B1, 38, 45, 56, G171, H186, 275,
 163, K144, 193, 317, 475, 493-494, 502,
 507, 513, 533, 536, 546, 558, 582, 653,
 813, 1099, 1100, 1136-1137, 1139, 1140,
 1142, M83, 99, N99, 121, O91-92, 106,
 165-166
 = ere A210, G213
 = közepén való ér C541, 586, 595
 = teteje C1572
 =, bal G230
 =, jobb G230
 =, széles B1
 homok (arena) ,emberben' A24, 64
 homos bokor (csipkefán) H269
 hónal l. hónalj
 hónalj (holna, holnalj) G47, I369, K162,
 1097
 = alatt (holna =) I431
 = alatt való ér (hónal = = =) C554
 hónap (holnap) A111, C41, 219, G116,
 H450, K354, 748, 1160, 1394, 1397-1398,
 1400, 1402, 1405, 1408-1409, 1411-1412,
 1418 l. még hó
 horcz M115
 =, fehér M116
 hord ,mézet gyűjt' F184, 186, 198
 = (reá-)
 hordat B110
 hordó A353-354, 639, B123, C1435, 1585,
 I135, 410-411, O192, P25
 = alatt C1574
 = feneke C1435
 = szája C1435
 =, boros G100
 =, fenekes C1574
 =, feneketlen K993
 hordoz F158, 196, 207
 = ,visel, magával hord'
 = (meg-) ,pl. lovat hajt' B15, 20, 41, 72,
 96
 = (nála =) ,magánál tart, magával visz'
 = magánál O167, 222
 horgasan menő ember C556
 horol (meg-) O241
 horot l. hurut
 horut l. hurut
 horutas D261
 Horvát Péter flastroma K1032
 hosas l. hasas
 hosszú borsó l. borsó
 hosszú csalán l. csalán
 hős szám ,menstruáció' I11, 153, N111 l. még
 havi betegség, asszony =
 = folyása, rendes K77
 = megállás K376, 451, 455, 763-772
 = rekedés K775
 = rekedése jele K77
 = rekedése oka K77
 =, megállott K1230, 1422
 = ot megindít K357, 1209
 hot ,holt'
 hottetem l. holttetem
 hoz (el-, ki-)
 = (ki-) ,meggyógyult'
 = ,szül'
 hozatja (el-) ,mehből gyermeket'
 hörből ,hörpöl'
 hörcsög zsírja (hörceg) = H448
 Hörcsök Balázs (Radvány) B162
 hörpöget (föl-)
 hőség (hűség) ,láz?' L80

húgy C257, H58, 410, O162, 175 l. még vizelet
 ==, asszonyember H284 l. még asszony ==
 ==, kisgyermek K832 l. még gyermek ==
 ==, tehén H279-280, 444 l. még tehén ==
 húgya, beteg C1185
 ==, csecsszopó gyermek C235
 ==, gyermek C1424
 ==, ló C1158 l. még ló ==
 ==, számár C1219 l. még számár ==
 húgyhat, ló nem, C1571-1572
 húgyhat (nem ==) C101, L41
 húgyhólyag B107
 húgyik A645, D49
 ==, alája C1202, K414, 1197
 ==, vért C1224
 húgyos fű K169
 hugyozik B219, C1439, G16, K1340, O162
 == (ki-) C254
 == (meg ne ==) F171
 == (meg-) C1334-1335, 1523, D352, 360
 hugyozza magát (el -a magát, meg-) A645, G202
 hull (el-) 'leszárad, elmúlik, kihullik'
 == (el-, ki-, ki nem ==, le-, nem ==)
 == (le-) 'leesik'
 hulladék, borról levakant K68
 hullat (le-)
 hullik (ki-)
 hunyor N94
 == (zászpa) K1425
 == gyökere D253, H58, K1409, 1425
 == leve, tarkalevelű K739
 == levele H178, K594, 1162, 1253
 ==, apró K327
 ==, fehér (helleborus albus) A557, C677, K168, 349, 1030
 ==, fekete (helleborus nigra) A557
 ==, tarkalevelű K710-711, 739, 931
 hur 'bőr?' H430
 huracska (?) H173
 hurkol
 hurkolás B197
 hurut (horot, hurot, hurud) A203, 278-279, 372, 379, 406, 426, 489, 671, 722, 751, B73, C41, 123, 185, 190, 330, 376, 446-448, 470, 625-626, 630, 1039-1045, 1142, 1194, 1278, 1280, 1336-1339, 1468, D6, F26-27, 44, 46, 52-53, 79, 87, 104, G85-87, H265, 273, 386, 389, I4, 6-8, 84, 158-160, 176, 185, 265, 274, 276, 293, 299, 322-323, 332, J15-17, K47, 77, 87, 92, 101, 110, 325, 333, 652, 654, 656, 668, 687, 693-694, 1046-1047, 1178, 1180, 1210, 1222, 1224, 1263, 1268-1269, 1282, 1297, 1313, 1332, L82, 101, 104, 139, 157 N177-178, 201-202, O255, 261-263, 266, 285-286
 == gyermekén O177-178, K1332
 ==, agg vég D286
 ==, csecsszopó gyermek K483
 ==, fojtó A671

==, fojtogató K1393, 655
 ==, fullasztó K661
 ==, hideg I436
 ==, hideg miatt I160
 ==, megfullasztó K111
 ==, nedves C187
 ==, nedvesség F89
 ==, régi C186, F88, G86, 1275, 435, N202
 ==, sok ideig való C1039
 ==, száraz K380, 1324
 hurutás E28, 57-61
 hurutos G24, K659, 1310
 == ember C339
 == ló C1566 l. még ló
 hurutt, ló C1570
 hurutto C1275
 hús A133, B68, C53, 1146, G8, H17, 440, 446
 ==, 'sebhús' C1063, K1043
 ==, gonosz 'vad-' C978-979
 ==, rothadt K1010
 ==, rothadt C206, 224, D9, K1063
 ==, sótalan N193
 ==, veres D354
 == a, gyermekded állat C580
 húshagyó kedd B179
 husít (meg-) 'meghasít'
 hússzelet A136
 húst nevel 'seben' L50, K1216, 1355
 húsvét A85
 == napja B111, N47
 == tájban K188
 hűz (ki-, ki nem ==, össze-)
 huzogat
 huzomra B147, 167
 hű 'hív' C633
 hűl (el-, ki-, meg-)
 hűl (meg-) 'kihűl, lehűl'
 hűség 'hőség?' N19, 97
 hűség l. hőség
 hűt (le-, meg-)
 hűvelyk N53
 == és mutató ujj közötti erek C576
 ==, mint egy G71
 == re jövő ér (hívelk) C563
 == re terjeszkedő ér, láb C598
 hűvesít
 hűvös A680
 Hypokrátész (Hypocras, Hypocrates), i.e. 460-377. görög orvos' E213p., 16, O38
 == titkos orvossága E16
 ibolya (ivolya) K168
 == vize, kék (ivolya) C1500
 icce (écce) 'me' A374, 717, B32, 36, 57, 71, 208, C219, 238, 304, 528, 1344, 1371, 1403, 1582, D73, 394, 399, E17-18, 23, 33, 60, 75-76, 82, F20, 251, G14, 208, 252, H271-272, 334, 402, 443, I16, 143, 151, K1017, L36, 40, 83, M10, 40, 47, 115-116
 iccés, három B147

- iddogál
 ideig ,me' D258
 idesét (meg-) ,édesít' J13
 idétlen ,torzszülött, koraszülött' E128-130
 idéz (el-)
 idő B21, 171
 =, alkalmas ,vérvételhez' C611
 =, dögös K82
 =, falkányi C1339
 =, hæv G11
 =, közönséges C581, 612
 =, mérges K82
 =, tiszta K44
 = közben B119
 = t néz vérvételhez C603-604
 ifjú ,ember' C605, 607, K1210
 ifjúdik (meg-) C1266
 igaz B102
 igc ,szó' B23, 92, 907, 102-103, 105-106,
 130, 153, 164, C1161, 1174, 1414, 1494
 K895
 =, hét szent B23
 igett ,égett'
 igéz ,megégesz' B20, H282
 igézet (igizet) F216, H72, I29
 iglice B200
 = tövis G150, 223
 =, vajas K172
 = fű, vajas K129
 igyék (ne-)
 igényesen ,egyenesen'
 iha feje (gyomorszáj) K695, 719
 iharfa levele C1096
 ihat (meg-, nem =)
 ijedés I30
 íkra, ember (ékra) H344
 illat (odor) B182, C170, H451, O75, 226
 illatoz ,szagol' C1035
 illatozik (nem =)
 illéd (meg-) ,feléled'
 iltet ,ültet'
 imádand ,Istent' C1250
 imádkozik B216
 imádság B129, 164, H419
 imelyeg l. émelyeg
 imelyfű pora (pulveris piretrii) A95, 707
 imölygés l. émelygés
 imperatoria K82
 impok B56 l. még himpok
 in A24, 377, 702, B21, 23-24, 29, 31, 88,
 90, C10, 79, 981-987, 1122, 1186, 1583,
 G106, 109, 153-154, H120-124, 312-
 315, 388, 406-408, 419, 423, K388, 1110
 l. még iny
 = lágyul K1369
 = megszakad C310, 1280, 1286, 1443
 = megütése H120-124
 = megszugorodik A702
 = összevonódása C1186
 =, első láb B31
 =, erős K1369
 =, fájdalmas C274, K1351
 =, keményült K1189
 =, két K887
 =, megkeményült K972, 1335
 =, meglankadt K1189
 =, megvonódott K375, 1237
 =, nyilalló K1351
 =, szélcis B1
 =, ütött B23, 88
 =, vonódó K1351
 =, zsugorodott K171, 238, 375, 1335
 ina fáj I89-90
 = hajlása I374
 = ütés (= ütís) F256, G109-113
 =, ló C1560, 1562, 1575 l. még ló ina
 =, ló első láb C1581
 inak betegsége C986
 = erőtlensége A5
 = fájása K1219
 = gyengesége B152
 = keménysége C983
 = megdagadása B152
 = meglágyítása K987, 1378
 = vonódása K1186, 1219
 = szakadása P33
 = zsugorodása K234, 1186, 1219
 inaszakadt K1408
 inat erősít C269
 Ince pápa, III. G20
 = IV. O27
 indagadás C1564, 1583
 indít (el-, meg-, nem =) , (vizelet, vér,
 bélsár stb.)
 indul ,kezdődik'
 = (el-, ki-, meg-)
 = (meg-) ,keletkezik'
 inegkötő ,ingkötő' C1547
 ineresztés K960
 infájás C10, D331
 ing I29, 36, 208, 256
 = visszája, alsó F174
 =, alsó B157
 ingat ,mozgat'
 inge, gyermek belső I33
 inge, öreg ember I209-210
 ingváll A45
 innep l. ünnepe
 inni ad
 inivaló (innyavaló) K391
 int (meg-) ,megetet'
 invíz D335, H125-126, L28, 34
 iny (in) A89, 224, C653-655, K604-607, 615,
 1199, 1309, 1377, N227, O159-160, P10
 l. még iny
 = bontakozás K1354
 = megfeketül C656
 = megrohad C656, K1323
 =, öreg ember I209
 = be nyom I209-210
 = vére P10
 = veszése K1323
 ípit (meg-) ,rendbehoz'
 ír (ér) ,én, gyógyszer' A21-23, 402, 449,

462, 473, 590, C76, 79, 83, 133, 203,
214, 1141, D223, 226, 250, 254, F3, L49,
89, 100, 144, 156-157, 323, 412, H114-
115, 190, 196, 212, 246, 272, 359, K159,
164, 193, 315, 495, 511, 813, 1020, 1028,
1221, L41, N25-26, O51, 88, 161-162,
179, 183, 259
=, aegiptiacum veres M51
=, citrium C153
=, comor (?) N164
=, Czobor C524
=, égésre A493
=, érelő A235-236, C529, 535, 1291, O183
=, fakasztó O183
=, fehér D230, 298, 310, 348, C132, 215,
294, 477, 499-500, 1151, 1229, 1290,
1454, K932, L18, 39, N148
=, fehér kőszinű K1018
=, fehér paraszt C307
=, fekete A370, C146, 298, 1230, 1285-
1286, D186, K1013, M121, N162
=, gyógyító K971
=, hamar gyógyító C1445, M35
=, híg K277
=, hívesítő N164
=, kemény C62, 1147
=, kemény való D37
=, kemény zöld C1238-1239, M120
=, kenő C67, 147, 324, 338, 492, 501, 1288,
1443, D180, L55
=, köszvény A21, C477, 492, 495, 528, 1293,
1295
=, lágy zöld D244
=, mint egy „firszerű” C327, 620, 1171, 1203,
D285
=, nagy szürke D150
=, nehéz K1016, M1
=, öklelő C523, 539-540, 1292
=, öklődő M114
=, oxircucium C1442
=, párolni J15
=, poros D305
=, sarga C145, 284, 1287, 1404, D123, 300,
L17
=, sebtisztító C404
=, sufa K1017
=, szárasztó A366, C282, 479
=, szárasztó fehér C340, 1149
=, szederjes (sződdörjes) C300, 1284, 1446,
D30
=, szemnek való C54
=, szürke C203, 291, 487, 508, 525, 531-
532, 537, 1152, 1402-1403, D53, 208, 213,
225, 242, M124, N165
=, veres (vörös) A373, C29, 281, 92-93,
441, 496, 1255, 1289, 1379, D79-80, 102,
162, 246, 399, L68, M125
=, vigasztó D168
=, zöld C96, 285, 505, K164
íret csinál C120
írnek módjára C601
irányít

ír (fel-, le-, meg-, reá-) í'
= (nem ==) „nem ér, nem használ”
írás B164, K895, 1157
=, ezüstszinű C1178-1179
írha K238, 544, 1103, 1118
itinkezik „érint”
író „folyadék” J10
íróm l. üröm
írom virág porul M13
írós vaj l. vaj
irt
irtózik
iskatulya B112, G44, I332, J19
ismer (meg-)
ismétel (meg-)
isop l. izsóp
ispikinárd K851, 1131 l. még spikinárd
= vize K1111
ispoly (isopot?) L30
ispondia K271, 690, 793, 795, 904, 951
=, pergelt (ispongya) K205
isopot C150, 291, 327, 436, 1209, 1445, D168
istálló B14, 69, H106, 272
Isten B38, 162, 167, D222, 228, 352,
E213 p., G14, 20, 53, 83, 140, 148, 164,
219, 223, 237-238, 253, 269, 128-29, 50,
70, 129, 220, 223, K160, 200, 815-816,
1157, 1300, 1331, 1382, 1424, N2
= akaratja A11, B171, D227
= ereje F195
= fiának bölcsessége G269
= hatalma F195
= hírével B162
= igéje I326
= kegyelméből A490
= neve D16
= ostora K1331
= segítségé A88, O27
Isten seprőinek füve M96
= szent igéje B103, 106
= szent országa B102
= szent parancsolatja B103
= színe elé B102
Isten tölcseré B222
Istenfája (abrotanum) B85, C457, 754, 979,
1088, 1124-1125, 1280, 1385, 1544, E2,
49, 54, 66, D393, G22, 168, H84, 105,
303, 429, I96, 226, 228, J37, K168, 299,
310, 671, 761, 1179, 1230, 1333, L8, M96,
N120, O136
= hamva C754, O185
= magva C1005
= pora K1325
= tövestül A458
= vize K1230, 1333
=, nőstény K168
=, nyers G187
isteni kegyelem O2
Istenkenyere K169
Istenszakállá fű K168
Istentehene B18, C1427, 1588, G37, 107,
H327

== bogár C1426
 == feje 1427
 Istentünje (-incje, = ünője) C43, D83, 139,
 307, 197, K959, 978, L73, 90, M21, 26,
 l. még Istentehene
 iszalag C77
 == vize D329
 iszik (benne ==, el-, inni ad, be ad inni,
 meg-, megad inni, ne igyék nem ==, reá-,
 róla-)
 == (el-) ,beisza'
 iszóp K579
 iszutrág l. esztrág
 ital A353-354, 393, 734, 742, 500, B119,
 220, 230, C511, 628, 734, 1002, 1012,
 1454, 1470, D11, 35, 69, 73, 95, 257, 284,
 322, 327, 338, 398, E8, 14, 71, 109, 151,
 156, F34, 46, 63-64, 124, 127, G210,
 I103, 136, 154, 176-177, 301, 316, 335,
 379-380, 408, 426-429, 446, K57, 67,
 116, 393, 464, 479, 559, 684, 723, 729-
 730, 772, 818, 834, 842, 872, 917, 931,
 1067, 1146, 1160, 1211, 1271, 1409, M7,
 N19, 220, O2, 94, 286
 == ,részcség' C1255
 ==, acélos K1146
 ==, hideg K77
 ==, hűvösítő K91
 ==, mustáros K1111
 ==, örménygyökeres K772
 ==, víz I86
 ==, zsályás K1111
 italka B148
 itat (át-, be-, fel-, meg-, megétat)
 itatás B63, H317, K246, 276
 itatni akar B58
 itél (meg-)
 itel l. étel
 itelem ,me' H329
 itodban ,italodban' B40
 iusquianum levele C1443
 ivás A67, C414, O27
 iveg l. üveg
 ivolya l. ibolya
 iz A253-254, 288, 369, 594, 693-694, B93,
 123, E6, I208, 239, 351, 386-387, 409,
 K602-603, 612, L4, 97, N225-232
 == ,izület' C79, 90, 156, 219, 298, 492,
 516-517, 521, 1121, 1285P 1527
 ==, iznyi ,me' B166, D36
 == (eszi száját) C1129-1130, D21, 301, 318,
 338, F25, K1199, 1207
 == eszi ,fogat, száját' C458, 1199, 1261,
 1349-1350, K1184
 == étel A367, 370, C1191
 == fájdalma C274
 == e nincs ételnek J38
 == e vminek B92, K63
 == en való ereszkedés C549
 == fájás C661-667
 izlés E54
 izlése elvész E54

izmok fájdalma A555
 izoba l. izsóp
 izról izre C199
 izvíz A246-250, 387, 397, 409, B27, C70-
 71, 104, 199, 260, 483, 490-491, 514, 1201,
 1302, D20, 54, 59-60, 228, 335, 367,
 H125-126, M106
 == állatás D342, 344-345, M90
 izzad (meg-, megézzad) A242, 655, B20, 44,
 C409, H253, 272, 309, N209, 214, O2
 izzaszt (meg-) B14, G13, K364
 == (meg-) ,izzít' D32
 izzasztó orvosság K209
 Izsák B105, C1173
 izsóp (hisop, isop, izoba) A80, 84, 156,
 191, 254, 279, 372, 583, 766, B118, C36,
 52, 77, 123, 238, 252, 470, 625, 788, 792,
 988, 1043, 1191, 1257, 1265, 1297, 1307,
 1336, 1351-1352, 1360, 1431, 1512, D6,
 59, 101, 120, 138, 216, 261, 293, 334,
 392-393, E2, 49, F24, 39, 41, 99, G87,
 145, H214, 368, I37, 96, 228-229, 304,
 307, K47, 73, 110, 383, 517, 601, 611,
 613, 630, 652, 663, 669, 674, 744, 890,
 955, 1046, 1048, 1125, 1178, 1207, 1269,
 L96, 101, 153, M2, 24, O92, 96, 148, 263
 == leve A80
 == teteje I340
 == vize C190, 535, 778, 785, F79, I265,
 K143, 661, 694, 1171, 1178, O263
 ==, törött C1409
 izsópfű K168
 == vize K1365

Jaba íre l. Csaba írc
 Jákob C1173
 Janó l. Máriássy János B121
 János király D250
 januárus K62, 187
 jár (által-, be-, ki-, le-, nem ==, rajta ==)
 == (el-) ,holdkóros' C902-913
 == (ki-) ,folyik'
 == (ki-) ,kiáll belőle'
 == (ki-) ,pl. in'
 == alá s föl
 ==, vídában G261
 járás B51, 78, H113, 115, 335, 398-399,
 K77
 == miatt C1564
 ==, hamar O261
 járhat, nem N140
 járna egy helyről másra az hasában I128
 jártat ,jártat'
 jártat (le-) ,desztilláláskor'
 jáspiskó C831
 jászol B40
 javít (meg-)
 jávor H412
 == vad E111
 == vad körme E112
 javul (meg-) ,megerősödik'
 jegenye N161

= bimbója C52, D37, 167, M61
 jegenyefa K1304
 = bimbója C98, 105, D124
 = levele ágastul G18
 jegyez (meg-)
 jel B1, H1, I426, K50
 jeles víz l. víz
 jerabina gyümölcse B147-148
 Jeruzsálem E3, 46
 Jézus C1581, E213 p.
 Jézus Christus B92-93, 97, 129, D14
 = széke B93
 = ostora D14
 = szent áldozata B153, F195, K1157
 Jézus, szűzen szült B131
 jó fű (?) K168
 jó illatú fű K168
 jobb kéz karja l. kéz
 jobbit, javít'
 joh D72
 Jónás K1331
 Jorda vize B92, 129
 jószága, haszna' C1231
 javít (meg-), megjavít'
 javul (meg-), megjavul'
 jő (ki-), kifolyik'
 jön (ki-, kijű, reá-, kijün, vissza-)
 = (ki-), férge'
 = (ki-), folyik'
 = (meg-), pl. szemevilága; tej'
 = (reá-, reá nem =), 'betegség kitör'
 ju, jön'
 juh (ju) B174, C1071, D284, F228, 261,
 G35, 114, 159, I112-115, K49, 137,
 1415-1416, 1423
 = bőre C1071
 = epéje G114, I113
 = férge K1394
 = ganéja C1073, G17, K286, 638, 721,
 1361 l. még juhszar
 = hája I89
 = mája K62
 = nyakán lévő gyapjú I53
 = orra G114
 = torka G114
 = tüdeje K62
 = vaj I226, 229, 459
 =, egészséges K62
 =, himlőző K1352
 =, mételyes A1-2, K62
 =, nem egészséges K62
 juhok betegsége K1415
 juhok ember K62
 juhszar C657 l. még juh ganéja
 juhteje C710, 1440, D391
 juha feje, gyomorszáj' A404
 = emelyeg, gyomorszáj' C1262
 juharka gyökere K476
 julep, szirup' I138, 142-143
 =, szederjes viola I138
 =, veres rózsa I142

július K81
 jun, jön'
 június A3, B108, C611, K1412-1413
 június K129
 Jupiter B216
 jut
 jú, jön'
 kabola húgya L67
 kacsá D90
 kád C78-79, D31, 338, K384
 = feneke C149
 káka gyökere F5, I31
 káka, pintér G45
 kakas D287, F180, 226
 = epéje O26
 = taréja vére K810
 = tolla F226
 = zsírja A139
 =, ülő C371
 = farkú fű K817
 kakukk K1402
 kakuk-terjék (?) K168
 kakukkfű A154, 160, 379, 434, 520, C32,
 330, 856, 905, 914, 917, 1017, D76, 120,
 E47, 100, H28, I300, 380, J38, K47, 110,
 168, 171, 763, 856, 1046, 1151, 1269, L89,
 M47, N41, 97, 165, 190, O25, 100
 = gyökere (= gyökere) I92
 = leve L89
 = madár F166
 = székfű K656
 = töve A632
 = virága A632, I300, 380, L83, N41
 = virágostul C1469, I380, K12, L154
 = vize A674, K520, L120, O98
 kalafonia (calafonia, kalaphonia, calafonium)
 C313, 335, 441, 496, 505, 524, 537, 539,
 1141, 1150, 1152-1153, 1228, 1292, 1408,
 1445, L35, M112, 126
 kalakocsfa F221
 = gyöngye F221
 kalamos D327
 kalán, 'eszköz' A637, 647, D162, E4, 26, 60,
 78, 98, F17, 38, 80-81, 87, 89, 91-92,
 G4, 59, 75, J13, K87, 518, N104
 = (kalánni), 'me; kanánni' A188, 230, 242,
 279, 293, 311, 475, 572, 634, 740, B51,
 118, 132, 167, 171, 222, C72, 175, 183,
 187, 450, 533, 735, 793-794, 834, 1096,
 1111, 1193, 1211, 1231, 1363, 1424, 1478,
 1503, D259, 323, 355, 388, 394, E24, 38,
 40, 60, 76, 131-132, G108, 221, 258-259,
 H99, 271, 318, 450, I2, 57, 89, 102, 121,
 129, 142, 144, 146, 152, 177, 216, 219,
 223-224, 263, 267, 274, 276, 278-279, 301,
 359, 413, 427, 460, J3, 7-8, 19, 23, 37,
 K192, 483, 509, 519, 556, 627, 657-658,
 718, 739, 755, 764, 766, 768, 790, 801,
 970, 977, 996, 1042, 1069, 1119, 1134,
 1160, 1180, 1332, 1414, M54, O2, 121,
 279

- = nyi, kis (kalánnyi) ,me'
 kalánacska, kalánocska D316, N131
 kalánka ,kanálka' B231, I54, J11, K82
 =, ,me' K135
 kalán, kis ,me' C1470, D16, I127
 =, öreg ,nagy' E25, 64
 =, vas G99, H364, I16
 kalaris l. kláris
 kalinca, vad K169
 kalmár B121, C1182, F125, H92, 248
 Kálnai Ferenc B164
 kályha A252
 kamandrom C648
 kamatszvirág I395
 kamfor (camfor, camphor, canfor, ganfor,
 kamphor) A373, 717, B120, C62, 67, 92–
 96, 113, 203, 208, 212, 225–226, 288, 290,
 297, 307, 312, 316, 419, 487, 493, 497,
 523–524, 530–532, 536, 1145, 1150, 1229,
 1239, 1287, 1290, 1292, 1300, 1315, 1364,
 1372, 1402, 1408, 1411, 1506, D22, 28,
 39, 45, 52–53, 82, 91, 100–101, 108, 123,
 126, 150, 162, 170, 182, 185, 199, 208,
 213, 215, 232, 237–238, 242–243, 266,
 328, 350, J10, 21–22, 33–37, K1026, 1154,
 1163, 1167, L7, 24–25, 27, 32, 39, 42–
 43, 52, 71, 93, M38, 65, 112–114, 123–
 124, 127, N127, 142, 169, 171, 192, 209,
 223, O16, 45, 57, 75, 88–90
 = főzése K1154
 =, törött O78
 kamomilla D275 l. még szélfű
 kana (?) G62
 kana korpája G62
 kana leve G62
 kanál l. kalán
 kanca száracsonója veleje I91
 kanca teje F240
 kandiscukor (cikorum kandi, csukor kandli,
 succarum candidum) C1364, L2, 71
 kanfog K1165
 kanna B113, C155, I395
 =, kis D363
 =, ón B113, I395
 =, öreg ón B114
 =, szegletes D380
 kánya O196
 = nyelve K1392
 kapa F115
 = nyele F115
 kapálás P11
 kapca A407
 kapcsol (össze-)
 kápiszta l. káposzta
 kapor A486, 739, C15–18, 20, 322, 801,
 965, 1029, 1088, D353, E109, G10, H205,
 I249, K168, 763, 923, 976, 1131, N186,
 O27 l. még ebkapor
 = gyökere C246, O82
 = leve C764
 = levele N187
 = levele, nyers K369
 = magva A161, 330, B136, 173, 188, C19,
 1011, K646, 732, 902, 907, 916
 = olaja C228, 274, I53, K1108
 = virága K854
 =, aszú C644
 =, olasz I130, K55
 =, vad I388, K128, 1406
 káposzta C580, 648–649, 896, 1116, 1269,
 1547, G95, 194, I135, K55, 1390
 = gyökere P24, 30
 = hamva K1266
 = hamva, nyers A10
 = hernyó K1390
 = köze C1546
 = leve C1062, E17, G17, H332, 368, K697,
 811, M10
 = leve, kék K672
 = leve, savanyú H199
 = leve, sós C1212, L23
 = leve, veres K658
 = levele A123, C515, 981, 1161, F2, K154,
 194, 288, 293, 643, 1175
 = levele, nyers C645, K544, 1103, 1139
 = levele, savanyú H199
 = levele, veres H141
 = levele, vörös C178
 = magva (kápiszta) A191, C376, 694
 = szőlő gyökere K1233
 = torzsája G222
 = törzskének hamva, aszú C1003
 =, fejes C1548
 =, kék K566, 672
 = ja, királyasszony H157
 = ja, királynéasszony G137
 =, nyers A10, C1099, N176
 =, nyúl K31, 1085
 =, olasz K69
 =, sós A429, I302, 454
 =, veres C178, D288, F153, K658, M78
 =, zöld C893
 = palánta, fehér P11
 = torzsa hamva K500
 kopotnyak (kopotnyak) A193, C528, 1513,
 D59, E110, 145, G61, 132, I336, K169,
 679, O92
 = gyökere (copotnyak =, kopotnyak =)
 C1443, K122, 699, 818, 1064, 1082, 1344
 = levele C1269, K679
 = töve K1344
 =, zöld I19
 = fű C1269
 = fű gyökere, kerek levelű C356
 = fű leve A559, C1269
 kappan F180
 = csontja J11
 = hája E20, 31, 62, I7–8, 32
 = hája, kövér ,herélt kakas' C481
 = húsa J11
 = kövére H428
 = lév J11
 = vére H95
 =, vén J11

kapta tetem (?) H409
 kapu C1109
 = belső küszöbe C1173
 = külső küszöbe C1173
 kar ,fn, tr' A208, B131, C573, 854, I407,
 K140, 458, 773, 1205
 = hajlása, bal E15
 = közepén, kézi C571
 = vége, kézi C573
 =, bal C591, E128
 =, jobb C582, 589, 591
 =, jobb kéz felőli C589
 Karácsony – böjti F156
 = éjjel F158, 168, 170
 = este (= esti) B236, C1168, F156
 = hava C611
 = napja F170, 175, 224
 =, kis B203
 =, ó C1167
 =, új C1167
 kárász háta, eleven G191
 kárász vére G191
 karcsú B1
 kard B194, F196–197
 = hegye B194
 kardvágás C225
 kard a fű (?) H400
 kárdus F152 l. még carduus
 = vize J38
 karmazsin B164
 karó C1168, 1396, H374
 = vége C1396
 karok erei C554, 556, 584
 károkatoná epéje C1505
 kárt nem tesz K165
 kártyácska H289
 kas (kaz) F166–174, 177–178, 185, 190–191,
 195
 = alja C1167
 = csücski F182
 = lyuka B241
 = szája F186
 = teteje F184
 =, méh F180, 185–186
 =, régi tapasztott F172
 kása A433, G128, H29, I50, 342, J32
 =, mint egy ,kásaszerűen' C1527, K1415
 = szem ,me' I145
 kasia K168
 kassai vászon l. vászon
 kastorium fű C638
 kaszakó H283
 katáng D156, K172, 1174
 = töve (kotáng =) K181
 =, apró K128, 169
 katángkóró (cikória) A531, K501, 1080
 = gyökere A577, B166, L86, P9
 = levele K182
 = töve (cikória) A196, K1059, 1062
 katona B104
 katonabéka l. béka
 kavár, kavargat

Kávási Balázs B156
 kaz l. kas
 kebel K371 l. még csecs, mell
 kezbes ,képzél, gondol'
 kecsge epéje (kecsige =) C768
 kecske C907
 = epéje, erdei C960, O64
 = foga N56
 = ganéja C644, 722, K294, 1019 l. még
 -szar
 = körme C733
 = kövére C992
 = savó K1147
 = szara? C327
 = szarva B183, C733
 = szarva füstje C668
 = szőr K1110
 = szűrőnek füstje C668
 = teje A146, 153, 269, 755, B140, 233,
 C121, 357, 371, 697, 710, 1090, 1278,
 D32, 354, 361, E21, G211, 260, 264,
 H240, I50, 180, 295, K851, 1070, 1298,
 N44, 75, O219
 = =, fozalt I185
 = bak faggya G185
 = bak húgya K98
 = fej bőrtől szőrtől E86
 = hólyag A107
 kecskerágófa A670, C1359, D290
 = bimbója L60
 = gyümölcse B171
 = leve D290
 = levele K607, 1377
 kecskeszakáll fű C1448
 kecskeszar C660, 665, 724, 746, 864, O108,
 l. még kecske ganéja
 kecskeszarv K1110
 =, új E42
 kecskeszarv fű K168, 172
 kedd B126, G150
 kegyelem K491
 kegyő l. kigyó
 keh (köh) B15, 96, G133, H145–153, 193–
 195, 381–383, 442, K199, 1324
 =, folyó A314
 =, régi H309
 =, száraz F238, G215, H154–155, 271–273,
 277–280, 310, 377, 450
 kohes (köhes) B74, H152, 310–311, 339, 381,
 390, 410
 = ló C1561, 1577 l. még ló
 kék ibolya l. ibolya
 kék lilium l. lilium
 kék papiros l. papiros
 kék posztó l. posztó
 kék szín O94
 kék szín (kétség) K491
 kék vagyon az mellében I325
 kék viola virága l. viola
 kékkáposzta l. káposzta
 kék víz l. víz
 kékkő (kikkő) D75, H366, K993, 994

kel ,kelés, daganat' B134, D278, G123, L20,
92, N59, 157
= ,keletkezik' F28, 54, 92, 96
= (feikil, meg-, nem =)
= mellében ,kelés' C1327
kelés (kelis) A235-236, 686, C137, 506-507,
1080, 1082, H85, J32, K421, 334, 1290,
L88, O132, 183 l. még kelevény
= asszony mellében I171-172
= érlelése O164
= fokasztása K1231
= fülben D2
=, belől való K687
=, halálra való I274
=, mérges (= halis) J32
=, rothadt O279
=, rút O279
=, tüdőben I278
kelevény A719, B64, 176, 228-229, C7-8,
13, 231-232, 256-257, 391-392, 552, 602,
627, 1187, 1251-1252, 1276, 1278, 1325-
1326, D248, F28, 139-140, G122-123,
H85, 392, I98, 118, 124, 218, 391,
K1175-1176, 1202, 1228, 1322, O245
= csecsen megkeményedik K1175
= csecsen tüzesedik K1175
= ereszkedik C1252-1253
= fakasztása C7
= fül mellett K1300
= lovon C1549
= megkövesedik K1175
= mellben C13, O256
= mérge O261
= nyelv alatt C1263
= osztás ,oszlás' C482
=, belől való K688
=, gonosz A227, 391, 667, D191
=, halálos K1180
=, halálra való C183, F87
=, halálra való N131
=, kemény C11, F139-140
=, mérges D141, K1060
=, pestis K142
=, pokol D279
=, tüdő F88
=, tüzes K364
kelevényes viszkateg L146
kelis l. kelés
kemence A2, 47, 130, 248, 415, 600, B18,
158, 162, C355, 421, 1013, 1508, D9, 194,
228, E76, F228, G51, 210, H70, 278,
424, I33, 42, 112, 137, J13, K197, 798,
892, 1048, 1415, N12, O5-7, 208, 244
= háta K1145
= szája, süttö B95
= szanátja ,?' A420
= teteje K112
=, hév, hő K226, 891, L13
=, meleg F4, I334, O45
=, ó H411
=, süttö A642, D321, K253
kémény I203

kemény zöld ír l. ír
keményedik (meg-)
keményen süt ,nagyon meg-, pl. tojást'
keményít (meg-)
keményítő K40, 308, 590, 1351
ken (azzal =, be-, meg-, reá-, vele =)
kén (sulfur) A251
kender A17, 612, H117
= levele, vad K1326
= levele vize, zöld K1327
= levele, zöld K1327
= levelestül, vad A661
= magvastul, vad A661
= olaja A625
= polyvája K1416
= vize, vad O53
=, nyers C245
=, réti K168
=, vad A669, C327, 1245, D154, 167,
K1326, 1417, N108
= csepű (-csöp) A86, H48
= fonal, nyers F236
= mag A9, 313, 447, 452, 625, 628, 680,
B24, 36, C47, 72, 299, 349, 459, 1186,
1283, D40, 292, 299, 314, F5, H38, 57,
155, 221, I71, 92, K115, 387, 389, 974,
996, 999, 1026, 1220, L149, N83, O267
= mag olaja I162, 229, 437, K853, N84
= mag polyvája A9
= mag sufa I365
= mag, nyers A449
= szem H211
= szösz (-szűsz) A285, H24, 30, 144, 219,
K527
kenderas (zöld bogaracska) H114
kendő A198, K773
kenetet (el-)
kenetetés K30
kenés K1368
= ,kenet' H344
kéneseő (kineső) ,higany' A21, 645, C39, 134,
292, 490, 495, 1221, 1293, 1295, 1323,
1454, D35, 46, 79, 112, 182, 219, 317,
320, G209, H145, 196, I16, K292, 328,
294, 1018, 1036, 1426, L99, M1, N192-
193, P15
=, büdös C1154
=, eleven (= kineső) A376, 399, 480, 590,
B46, C54, 227, 301, 308, 477, 1155, 1178,
1314, D264, F132, 232, H273, 398, K1051,
N148, 182, O51, 186, 221-222
kenet ,gyógyír' A158, 658, C125, 224, 409,
E30, 32, 50, 89, I144, K88, 161, 853, 896,
1046, 1199 l. még ír
=, lágy K853
kénkö (kenkü, kinkő, kinkü) A29, 202, 315,
382, 684, B76, C59, 125, 231, 260, 262,
282, 334, 382, 405, 538, 647, 1107, 1187,
1201, 1221, 1302, 1444, 1524, 1550, 1553,
D54, 60, 273, 317, 342, 345, 367, 380,
E57, F16, 42, H24, 59-60, 63, 69, 77, 79,
200, 229, 311, 339, 344-345, 392, 400,

183, 127, 164, 204, K938, 1036, 1409,
1426, L148, M31, 68, N30, 71, 85, 192,
230
= füstí, eleven O171
= füstje C669
=, büdös H115
=, sárga E28
=, törött C1115
=, zöld E29
kénköves gyökér K171
kenő ,kenet' K375, 425, 1335 l. még kenet,
ír
= emplastrom l. emplastrom
= ír l. ír
=, híg K604
kenőcs A158, B152, 191, H234
kenőszerszám C105
kenyér A51, 104, 210, 278, 302, 408, 600,
737, B130, 223, C51, 243, 395, 433, 450,
955, 1033, 1093, 1126, 1128, 1183, 1250,
1280, 1348, 1521, D47, 55, 234, 250, 284,
296, E28, 57 F8, 225, 252, G28, 37, 104,
106, 155, 161, H42, 288, 327, L42, 112,
262, 292, 340, 425, K33, 70, 728, 1048,
1195, L11, N216, O5-6, 59, 112
= alatt G7, K898
= bele C719, 1407, 1507, O56
= bele, fehér C972
= bele, rozs G26
= falat I425
= feneke C229
= módjára C1565
= pirítás K343
= sütés K522
= szelet C443, 1128, 1183, I310, 340, 405,
O181
=, árpa G23
=, aszú A634
=, borban ázott C967, O71
=, égett boros pirítás K265
=, fehér A219, C955, O59
=, igaz áldott F195
=, leves I88
=, mártott E77
=, meleg C780, 1013, L13, N12
=, pirítás K459
=, pirított (parott =) B77, C34, 433, 512,
619, 1047, D47, 311, 322, F56, G161, I196,
K187, 713, 735, L59, 121
=, pirított boros I120
=, rozs A263, G26, H174, K497, O216
l. még rozs
=, sült búza C580
=, teszta A600
= bél A303, 463, 665, 768, B212, F227,
241, K253, 289
= bél, fehér J32, K240, 595
= bél, mézes K278
= haj A7, 217, 240, 271, 279, 297, 347,
660, B115, C1162, D27, 69, G170, H278,
367, 445, N41, 103, 143, 229
= haj alatt (kinyér = ,háj) A61, 63, 65,

74, 89, 111, 207, 269, 305, 362, 397, 406,
409, 411, 433, 464, 473, 528, 545, 548,
584, 688, 704, 713, 717, 734, 768, B119,
122, 166, 170, 198, C40, 42, 81, 106, 182,
208, 237, 242, 257, 367, 397, 403, 410,
442, 447, 456, 485, 513, 1165, 1189, 1294,
1297, 1324, 1331, 1351, 1423, 1486, D13,
18, 61, 163-164, 205, 267, 275, 293, 301,
322, 334, 367, 375, E2, 5, 8, F20, 25, 53,
100, 146, 151, G12, 65, 87, 217, 220, 228,
252, I19, 27, 39, 47, 94, 101, 130, 150, 154,
170, 188, 287, 290, 308, 340, 349, 400,
H268, 427, J16-17, K71, 97, 101, 150, 330,
407, 494, 613, 616, 673, 882, 919, 943, 976,
989, 1037, 1092, 1125, 1126, 1233, L100-
101, 135, M24, N180, 76, 118, 213, P12
= haj, égett A370, C298, 1285
= háj l. kenyérhaj
= nyí teszta B18
= sütés O244
= teszta D321, H337, 342, 416, I42, O6
= virág I266, 395
kenyeret pirít K510, 1149, 1246
= süt K70
= szakaszt O5
kép ,arc' F176
képül (meg-, össze-)
kér (= benne, el-)
kérd ,kérdez'
kerda fü (?) H344
kerekit (ki-) ,kiváj kenyeret'
= (ki-, meg-)
keroklelevű = kapotnyak l. kapotnyak
= kapotnyakfű l. kapotnyakfű
= útifű l. útifű
kerekit ,kerekit'
keres (fel-, meg-)
keres (meg-) ,végy'
kereszt B164, H42, I200
keresztcsont (körestcsont) C1559, G105,
H106, I54, 89, 227
= (keresztkonyt?) H236, 430
= fájdalom K1304, N161
=, nagy I128
keresztelkedik (meg-) B92, 129
Keresztelő Szent János B92
keresztény ember E213 p.
keresztet vet F164, H275
keresztfa B129, I55
keresztforma szabású ér B70
keresztfü K168, 172, 181
= (soktérű fü) K128
keresztített ,tr., keresztcsont' B107
keresztféléltető ,tr., keresztcsont' I50
keresztül szegéz B216
kerget
kérő A210, C221, 260-261, 1201, D229, 292,
344, K553, 920, 984, N230
= t csinál C51, 67, 1304, 1407
kert A3, B156, 234, C1168, F156, 163, 189,
192, G188

- = (?) G141
 kertbéli szömöröcsökszabású fű l.
 szömöröcsökszabású fű
 kertbelitráng C83 l. még kígyótráng
 kerti sárga lilium l. lilium
 kerti tök l. tök
 kerül (meg-)
 kés (kis) A81, 280, 754, B161, C1163, 1559,
 G11, 45, 59, 69, 134, H20, 164, 275,
 M86
 =, éles C1550, H93
 =, életlen G27
 =, fa D144
 keselyűfű K168
 késértett dolog 'próbált'
 keserű gyökér K168
 keserűfű H39, K68
 = leve K68, 1399
 = levele A288, H39
 keserűség A376, I130
 késhegy B70, 118, 132, 229, E33, 61, F4,
 I137, 438
 = nyi (késhegyen, késhegyin) 'me' G53, 163,
 198, 259, I43, 144, 261, K509, 801, 857,
 I120
 keszeg 'fn' F111
 =, friss F110
 készít (elő-)
 készkenő A306, 477, 739, C450, 621, F84,
 I425, K121, O172
 = vége (= vígi) F222
 keszőce N47
 készít 'test?' H202-203
 készül (meg-)
 kétség K491
 kíván (nem =) 'kíván'
 kéve H114
 kever (bele-, benne el-, egyben =,
 együvé =, el-, fel-, közben =, meg-
 össze-)
 keverget
 keverőfa L27
 keverten kever 'keverget'
 kevesebbit (meg-)
 kevesít
 kéz (kezi) A7, 39, 158, 314, 473, 599, 681,
 700, B23, 107, 129, 153, 216, C103, 241,
 451, 461, 526, 575-576, 641, 801, 1010,
 1157, 1182, 1442, 1581, D212, 220, 368,
 E153-154, F106, 112, 117, 176, 186, 210,
 214, G62, 129, 174, 230, I56, 110, 211,
 233, 236, K192, 388, 714, 1109, 1140,
 1390, L108, M5, 15, 28, 93, N20, 34, 206,
 O75, 156, 234, 244, 277
 = ere, bal (salvatella) C592
 = karja, bal C582
 = karja, jobb C596
 = megszégése A239
 = menyülése A466
 = ne fázzon K1381
 = reszketése A523, K1408
 = zsugorodottsága K234
 =, bal C558, 594, 607, G59
 =, dagadt I146
 =, elesett K72, 88
 =, elesni akaró K469
 =, elszáradt K231
 =, fokadékos K1422
 =, hájas F186
 =, hidegvette K99, 404
 =, jobb C594, 606, 674, F62, I206
 =, két K41
 =, koszon K1422
 =, lcesett F33
 =, megmarjult I147
 =, megütött I147
 =, mezítelen C1190
 =, reszketeges K1194
 =, reszkető I110
 =, rühes K1422
 =, törött I146
 =, zsíros F186
 =, zsugorodott K972, 1237
 kezze elesett E49, K1257
 = elesik H218, K8, 808, 1151-1252
 = feje N121
 = fejényi 'me' A425
 = felzsugorodik K980, 1368
 = helyén C1493
 = kimenyül C1204
 = között C245, 430
 = megrühesül C1007
 = összezsugorodik C1186
 = török K1205
 kézen áll B200
 kézi kar l. kar
 kézreszketés C629, 1257, 1525
 kezd
 kezdődik (elkezdődik)
 kiált (fel-)
 kiáltást elhagy I175
 kiáltoz
 kielégülni (nem képes =) O128
 kígyó van vkiben 'emberben' A398-399,
 479-480, 749, C180-181, 199, 462, 485,
 1118, 1157-1158, 1220, 1260, 1430-1432,
 D146, 153, 198, 212, 288, F155, I292,
 404, K345, 745, 1051, L74-75, M96,
 N143-146, O172, 265
 = (serpens, kégyó) 'állat' A562, C1266,
 1280, D285, F83, 126, 131, 236, G137,
 I269, K158, N159, 205
 = bőre K948, 997
 = csontja K248, 1087
 = feje F198, K248, N205
 = fullánkja F243-244
 = haj 'kígyóbőr?' C402
 = hája K48, N88, 205, O207
 = hája 'levedlett bőre' F197
 = hája, nagy K48
 = héja, '-bőre' C439, 1234
 = külső héja H199
 = megcsíp C1280
 = szeme N159

=, füstí K1230
 =, mérges parlagi O172
 = bőr C747, 1068, 1100, 1233, 1537, E135,
 K158, 1144
 = csípés G137, H156-158
 = fű K396 l. még kígyótráng
 kígyófü gyökere (kígyófü =) K67, 153
 kígyóhagyma A259, 416, 595, C148, 181,
 F155, G243, K1066 l. még hagyma
 = fehér virága A575
 = fehér virága vize L87
 = veres virága A675
 = feje vize K521
 = virága vize K521
 = vize A675, K521, L143
 kígyóharapás C245, 1097, G138, K1228,
 1230, 1307, O250
 = marás (kígyó megmar) A483, 628, 506,
 542, 561, C47, 196, 245, 526, 1096, 1099,
 1180, 1259, 1278, D111, 198, 286, 288,
 1108, K118, 153, 248-249, 1007, 1420-
 1421, N82-83, O172-173, 261-262, 265,
 267, P30
 = marás helye C1180
 = nyelvű fű K1181
 = tárkony D101
 kígyótráng (kegyotrang) C83, 90, D198, 1290,
 K168
 = (sepentaria, sárkánygyökér, kígyófü)
 K128, O265
 = (sülyfű, forduló olim) A172, 240, 299, 367
 = fű N89
 = gyökere A172
 = gyökerestül C50
 = levele A172
 = levestül C50
 kik, kék
 kikelet F122, 157, 159, 178, 181, 186, G189,
 K65, O240
 kikelet, ih' C1166
 kikerics (kükcörcs) C1337
 = gyökere (kukurocs =) B154
 = szárástól, sárga C1415
 = virágostól, sárga C1415
 =, sárga aszú C1415
 =, sárga nyers C1415
 kikircsfű virága, szederjes homokon kelő O3
 kikkkő l. kékkő
 kikürcs l. kikerics
 kimerülés G169
 kin E133, K801, 807
 =, nem halálos K340
 kineső l. kéneső
 kinkü l. kénkö
 kínlódik
 kínos rész K826, 1169
 kínoz (ne=)
 kínzódik
 kinyér l. kenyér
 királyasszony káposztája l. káposzta
 királyire (-ira) C256, G84
 királynéasszony békája l. béka

királynéasszony káposztája l. káposzta
 királypor K1043
 királyszin (méltóság) K491
 kirti K168
 kis l. kés
 Kisasszony bőjt K34
 Kisasszony hava K129, 1415
 Kisasszony napjai között K196
 kisgyermek G92, K314 l. még gyermek
 = alótlansága K262
 = feje kiomlása K259-260
 = forrósága K1334-1337
 Kismanton, város' E214 p.
 Kismartoni porkoláb B118
 Kisujj első íze, me' K391
 kiszit (meg-), 'készit'
 kíván (meg-)
 kívánságot indit G86
 kláris (claris), 'gyöngy' A188, 712, C236
 = olvasó C805
 = olvasószem C804, 815, 1020
 =, 'fehér, 'gyöngy' I257
 =, kis (kealáris) D72
 =, veres (vörös claris) A311, 1257, 361,
 441-442, M107, N174
 = gyöngy C1499
 kóc G45, O37
 kockaforma F17
 kocsi tengelye H139
 koczor töve K938
 kocsord, édes gyökerű K169
 kokaslábű (senetiae) K128
 kolbász C836
 = nyi, me' A524
 koldus pálcája F119-120
 kolera (cholera, colera) A754-755, D379,
 O94
 =, fekete A557
 koliandrum füve (coliandrum =) C159
 koliandrum magva C159
 kólíka (colica, kólyika) A378, 388, 680,
 B140, 142, 148, 171, 219, 224, 226, 231-
 232, C239-240, 1363, D322, 368, E17,
 101-102, F57, G33-34, 1198, 201, K330,
 343, 361, 798-811, 1227, 1252, 1344, L70,
 M10, P33
 kólíkás D352
 kólíkásul (meg-) A733
 kollancs l. kullancs
 kolo (?) B52
 kolócér H114
 kolomáz F201
 kólyika l. kólíka
 Komjáthi Kovács Gáspár A2
 komló C1200, E140, H349, K42, 1057, M44,
 54, O218
 = jövése K65
 = leve, sere A454
 = levele, sere A454
 = pora, sere A454
 = tövestül, sere A454
 = vesszeje G141

- == virága A774
 ==, aszú K596
 ==, sere (sánta ==) A454
 komor kedvű természetű K486
 konkoly B111, 202, C725, I439, G24, I31,
 H277, 433, K960, I189, M22
 == gyökerestül B111
 == leve C872
 == levele K1189
 == lisztje C1143
 == magva K972, I189
 ==, hamis K171, I335
 ==, magzó K1369
 ==, virágzó K1369
 konkolyos B111
 konkolyos (nem ==) F224
 konyha B158
 kopad (le-)
 kopasz K997, I398, O185
 == ember C1190
 == fő L155, M58
 == fű, 'fej' I350 l. még fej
 kopaszág A331, G132, I119, K296-307,
 997
 kopaszul (meg-) D352, F190-191, I385
 kopik (el-)
 kopik (el-) 'kihull pl. szőr haj'
 kopja G59, I55
 koponya, ember I403
 koponyája, megölt ember feje C1434
 kopotnyak l. kapotnyak
 kopotnyik (kapotnyak?) F4
 koppad (el-)
 kór A243
 korallus kő E154
 koralusz C1292
 korbács F243-244
 kord szipród (?) H438
 korec 'me?' J5
 koriandrom (sobrak bors) C936
 kóró C853, F185, I155
 == gyökerestül I155
 korom, fényes K675
 korom, szitált H313
 korong A303
 korosként rajta tart C202
 korpa A314, 343, B43, 51, C527, 707, I354,
 1412, D73, 341, G114, H48, I84, 201,
 253, 263, 350, 416, I70, K839, I114
 == cibre K1266-1267
 == keszölce A630, 746
 ==, ecetes H244, 335, K597
 ==, köszönséges K852
 ==, tiszta búza C1387
 == víz H257
 kórság A20, 274-277, 317, 332, 356-357,
 465, 614, 732, 740-743, 757, B206, C5,
 55, 152-153, 166, 277-278, 434, 570,
 629, 795-810, 1243-1244, 1267, 1393-
 1394, 1414, 1434, 1453, 1488, D32, I15,
 276, E9, I4, 16, F38, I58, I21, 240, 326,
 354, K169, 390, 427, 885-895, I119-1120,
 1305, L103, O202-205, 248, 261, 271,
 277, 280-281, 288, P21, 32 l. még
 nehézség
 == elüti C166
 ==, aszú C191, 448, 992-997, K470, 995,
 1245
 ==, elesett C80
 ==, nagy E12, I6, K884
 ==, száraz C1281, K470
 ==, tüzes (Szent Antal tüze) C1261
 kórságos A465, C800, K58, 89, 889, I188
 == ember C797
 == ember szája C1488
 ==, aszú K1235
 kórságtól felszabadult K887
 korsó D117, I240, N24, 129, O274
 korsócska, mázos M93
 korty A104, E75, O147
 kos K1415 l. még bárány
 == epéje G201, 206
 == faggya O127
 == foga N183
 kosár F118
 koslat
 kóstol
 kosz, 'fejen'; betegségnév C498, 747, I537,
 D151, I389, K169, 308-310, 342, 351,
 937-939, 1294, 1295, 1299, 1312, 1328,
 N86
 koszorú A636
 ==, fokhagyma H383
 koszos, 'fejen' C742, I533-1544
 == ember M62
 == fő M59-60, N84-86
 koszosodik
 koszvar A692, C1309
 kotor (el-, ki-)
 kotang l. katáng
 kovács G41, H101, 360, 422, K925
 == szar A603, D43
 == kő, hév K239, 741, 903
 kovász I384, 433, 451-452, J20, 33, K10, 16,
 70, 79-81, 102, 112, 403, I371, O17
 == vajjal I384, 391
 ==, égett boros K1132
 ==, ó E147
 ==, savanyú K15, 18, 283, 288, 291, 453,
 504, 544, 707, 771, 1078, 1103, 1254, P23
 kő, 'konkr' B185, K1029, P32-33
 == (kü), 'emberben' A64, 165, 185-189, 359,
 408, 572-573, 667, 700, 708-709, 723,
 734, C45, 68, 80, 109-110, 124, 129, 149,
 164, 197, 210, 268, 393, 474, 578, 628,
 631, 823-839, 1481-1487, D3, 11, 66, 74,
 95, 160, 267-268, 277, 337-338, 352, 394,
 E15, 103-104, F93, G2, 86, 119-121, I107,
 282, 286-289, 359, L41, 57, 59, 74, 95,
 M7, 17, 30, 97, N138, O141-147, 248,
 251, 255, 285-286
 == banka fészében A683
 == cszterág fészében C45, 474, 1484
 == galambmönnyben D384

== moha E83
 ==, alabástrom K119
 ==, apró K115
 ==, ebmarta C736
 ==, éles G24
 ==, fehér K1401
 ==, harminckét esztendei D160
 ==, hév K389
 ==, hideg C923, N162
 ==, lapos C1442
 ==, magnita D126
 ==, meleg E65
 ==, mennyekből lcesett F63
 ==, merő A425
 ==, ó D372
 ==, tűzes K70, 115
 ==, ugatos D356
 ==, veres A239, 598, 700, K980, 1401
 ==, vcsék között F87
 ==, vörös C407
 küasszonyember B94
 kőasztal B94
 ködök l. köldök
 köfal A588, B134-135
 kögyermek B94
 köh l. keh
 köhög (kehög, köhök) B86, H206, 271, 403,
 441-443, 445
 köhögés A509, 516
 kőkar B94
 kökény P24
 == gyermekdedkorban C514
 == virága I334
 == virága vize C1500, I334
 kökényfa gyökere (kühény ==) J29
 == gyökere haja K601, 1207
 == moha A39, 362, C295, 1386, K275, 550,
 863, 871, 1003, M28, O85
 == tövise K1003
 kökénytövis gyökere C1199
 == gyökere héja C 1199
 == gyapja (kükin ==) L122
 == moha O242
 == virága O242
 kököröcsin (küküröcsin) I389
 == vize D329
 köldök (köldök, umbilicus) A15, 142, 358,
 453, 495, 733, 760-761, B137-138, 141,
 C150, 229, 240, 686-687, 691, 696, 700,
 730, 1438, D47, 251, 324, E9-10, 36, 68,
 89, 101, 138, 145, 150, F7, 51, G126, I55,
 116, 123, 128-129, 132, 153, 324, 411, 421,
 454, K95, 274, 370, 468, 724, 751, 753,
 809, 1143, 1145, 1270, 1419, L77, N120,
 O179, 195, 216, P17
 == kidagad K11
 == kikelése K274
 == körül K158
 == tája K94, 760, 1143
 ==, elmetszett C819
 ==, gyermek I411
 ==, tűzes K275

== csömör E10, I421, 454, 459
 == fájás C1469, I300, 380, P32
 köldökfű I386, K478, 484
 == gyökereüstül K484
 == levelestül K484
 == virágostul K484
 == vize K484
 köles A87, 177, 212, 339, C1416, H21, 297,
 K512, 803, 839, 1114
 == gyökere I31
 == szár (?) E67
 ==, fehér D268, I440
 ==, madár D357
 ==, törött C877
 == kása K842
 költ (fel-)
 költ (ki-) ,pl. tojást'
 kömeccel (meg-) B10
 kömell B93
 kömény (kömin, cuminum) A62, 182, 659,
 671, 676, 678, 714, C76, 216, 359, 419,
 601, 812, 846, 1154, 1266, 1272, D101,
 392, E66, 98, 109, F41, G197, H132,
 I375, 445, K72, 168, 469, 506, 541, 763,
 1131, 1149, 1151, 1217, L91, O11, 21, 27,
 33, 35, 268
 == gyökere (= gyökere, kemeny-, radices
 feniculi) A33, 41, 148, 708, 722, C969,
 1266, 1328, 1375, D135, 145, F27, 46,
 G119, I176, 415, K812, 941, 1009, L99,
 M27, O41, 73, P13
 == gyökere pora, disznó K427
 == gyökere succusa, disznó K427
 == gyökere, disznó K427
 == gyökere vize C1266, K864, O52
 == gyökereüstül K111
 == gyökereüstül levelestül C1339
 == kőrőja I343
 == leve O48
 == levele A708, K282, O33
 == levelestül K111
 == olaja E50
 == olaja, mezei I411
 == szára, mezei I411
 == töve D157, K736
 == töve vize M102
 == virága K854
 == vize A659, C192, 290, 438, 964, 1329,
 1364, 1371, D34, 39, 41, 45, 67, 108, 142,
 1250, 267, 343, K498, 524, 543, 545, 549,
 1362, M64, N80, O24, 36, 39, 48, 53, 55,
 57, 69, 89-90, 177-178, 268
 ==, bécsi E68 K1217
 ==, erdei vad K128, 171, 181
 ==, éretlen O40
 ==, kis I374
 ==, lengyel C306
 ==, mézes I408
 ==, nyers I343
 ==, olasz (olosz ==) K168
 ==, szelíd G20
 ==, új K649

- =, vad G20, O27
 =, vízi F81
 =, fű A483, 734
 köménymag A766, C624, 1025, 1474, F31,
 G124, I251, K122, 127, 462, 510, 575,
 646, 647, 669, 674, 709, 853, 1064, 1208,
 L153, O22, 33
 = olaja I132
 = törve L28
 = vize C1266
 =, aprón tört K852, 873
 =, vad K1149
 köményolaj, mezei I411
 kömin l. kömény
 kőnkely (?) H167
 könnyebbedik (meg-)
 könnyebbét (meg-), 'megkönnyebbít, enyhít'
 könnyebbít (meg-), 'pl. fájdalmat'
 könnyebbül (meg-, meg nem =)
 könnyezés A33, 567, C226
 könnyezik, nem O40
 könnyű C52
 könnyhullatás O286
 könnyök K162, M15, N206
 könnyőrül
 könnyű K62, 124, O260
 könnyecske E213 p.
 könnyez, 'könnyezik' O82, 86
 könnyezés, 'könnyezés' O52, 248
 könnyezik, szeme N55
 köolaj I284, K88, 149, 1118
 köpöly E68, K176, N232
 =, száraz K467, 809, 840
 köpölyözés K44
 köpölyt vet E68
 köppöl, 'köpöly'
 köpü szája G158
 körísfa K1374 l. még körösfa
 = ága hegye teteje levelestől K1294
 = bogara G37
 = férg K959, 1024, 1367
 = haja K351, 1051, 1295
 = hamva K847
 = levele K1051
 = sava K843
 =, nyers K574
 körösféreg K544, 1103
 = feje K544, 1103
 = lába K544, 1103
 körömöt nevel B19
 köről ital D95
 köről víz D66
 köröm A210, 218, 488, B1, 19, 22, 91, C42,
 444, 486, 1476, G26, 98, 236, H20, 22-
 24, 119, 127-144, 234, 257, 294-295, 298,
 358-362, 391, 397, 399, 409, 421-422,
 437-438, K41, 68, 214, 626, 1093, 1121,
 1127, 1260, L85, 145, N121, O213
 = (korom?) D229
 = nem nő B19
 = ló lába elején G248
 = meghasadása H131
 = nyavalyája H127-130
 =, fehér B1
 =, fekete B1
 =, hiúz B10
 =, jávor E112
 =, porhanyó B1, G185
 =, porhanyós H296
 =, száraz G185
 =, szívós H296
 =, temérdek B1
 =, töredező H296
 =, új C1277
 =, utolsó láb B31
 = ház B33, H143, 336-337
 = mérge I384, K1258
 köröntő K98, 880
 = orvosság K862
 = fű C830, 1050, K171
 körös bogár I316 l. még köris
 körös féreg I317
 körösfa H114
 = ága B136
 = belső héja A704
 = bogár G37
 = féreg I97, L90
 = haja L81
 = hamva I114
 = héja (körös =) A226, 398, 479, 704,
 C462, D133, 146, 390, G12, N198
 = levele A398, 479, 690, C462, D146
 = magva D146
 = vize B44, C1340, F231, H65
 =, aszú B44
 körte l. körtvély
 körtvély, 'körte' I232, K419
 = levele D72
 = levele, kerti K332
 = levele, vad K332
 = lictárium, muskotály I232
 = magva K419
 = magva helye K419
 Körtvélyesi Bálint (= Valent) B157-158
 körtvélyfa - belső héja H162
 = gyöngye C1497, K1144
 = levele K150, 407, 715
 kősó (kűsó) C353, F75, G24, H321-322,
 340, 364, I131, 246, K137, 1415
 =, fekete A599
 =, törött C1583
 kőszvény A21-23, 26, 158, 462, 553, 566,
 570, 582, 601, 669, 706, 720, B126, 152,
 154, C66-67, 75-79, 189, 219, 293, 301,
 409, 572, 600, 629, 638-652, 1119, 1146,
 1217, 1231, 1298, 1360, 1526-1527, D90,
 112, 182, 253, E18, F91, 150, G127-129,
 147, 1125-126, 211, 278-279, 363, 398,
 K122, 124, 128, 146, 173, 193, 200, 384,
 495, 744, 813-840, 1127, 1210, 1327,
 1408, N87-88, O206-208, 268-269,
 280
 = fájdalom K122, 146, 339, M46
 = kézen I211

= lábón C5, 351, I211
 =, hév C1273-1274, I277
 =, hideg B152
 =, száraz A24, 416, C186, 196, 1420-1421,
 D152, F83, I108, 269, O250, 285
 köszvényes C186, 219, 501, 528, 639, 1293,
 1526, K818, 837, 1251
 = ember K1169
 = hely I125
 köszvényfű K838
 köszvényhagyma B154
 köszvényseb D266
 köt (be-, fel-, keresztül =, meg-, össze-,
 reá-, vele =)
 kötél (kutil) H259
 =, akasztott ember F193
 =, hárs (?) H414
 kötés .fn' A4, 7, 232, 445, B21, 197,
 1447, E9, H121, 372, 427, I50, 125, 129,
 146-147, 155, 418, 434, K964, 1063,
 O111
 =, harmad D269, M59
 kötő ,sérvkötő' K354
 kötöz (be-, vmivel) kövecs C774
 kövecske C1435, I212, K104
 kövér ,háj, zsír' C332, 735, 1421 l. még háj,
 zsír
 köver (össze-) ,összekever'
 kövérű I228-229
 követ morzsál K876
 követ ront C621, 1282, K343, 364, 876,
 1282, 1297, O248, 251, 255, 285-286
 kövi hal l. hal
 közfagyal l. fagyal
 közolaj H67, 73, 247 l. még olaj
 =, tiszta E71
 közösül A534, K134
 krajcár ára ,me' H114, 195
 kréta (créta) C478-479, 506, 693
 =, fehér (= gréta) A759, B144, D277,
 G121, 156, J21-22
 =, új K755
 =, veres A599
 krispán levél l. grispán
 kristály módra C270
 kristályom C1423
 kristályüveg l. üveg
 kristély (klyster) D394, K906, P33
 kristélyozás D70
 kristeriom C322, 1354
 Krisztus B176, 216, K491
 kucorodik (reá-)
 kukurocs l. kikerics
 kullag ,i, kullóg'
 kulcs C1172
 kullancs (kollancs) K1380
 kúra O111
 kút vize, ásott A717
 kútból invit fű (P hárbál) H56
 kutil l. kötél
 kutya A653, F171, I57
 = epéje I58

= harapása, veszett A506 l. ebharapás
 = marása K666
 = marása, veszett A542
 =, nőstény I58
 =, veszett B187
 = cseresznye középső héja K112
 = csillag K56
 = fa külső haja K1346
 = kölyök A332
 = kölyök epéje A332
 = kölyök, apró K804, 831
 kü l. kő
 kükin l. kökény
 kükörccs l. kikerics
 kükörccs, sárga K168
 kükörccsin l. kökörccsin
 küld (el-)
 kürtő K1340
 kűső l. kűső
 kűszbő G52, K390
 =, szoba C1168
 kűt (fől-) ,főlkör'
 kymfa olaja D298

láb A7, 9, 133, 158, 232, 264-265, 442, 593,
 599, 756, C6, 47, 451, 526, 577-578, 617,
 641, 647, 1163, 1369, 1433, 1468, D212,
 221, E27, 131, F106, 150, 213, G63, 103,
 222, I7, 89, 91, 146, 211, 236, 322, 400,
 J15, K44, 192, 763, 969, 974, 1029, 1102,
 1109, 1205, 1379, L47, M5, 14-15, 47, 93,
 N20, 36, 169, 210, O227, 262, 277
 = fájdalma (fájó =) C352, 374, 569 l.
 még szár
 = fáradsága C1433
 = hidegvevés C317-318
 = ina H130-131
 = kicsiny ujjá C579
 = megszégése A239
 = megveszése hidegtől G103, L47
 = ne fázzon K1381
 = összezugszorodik C1186
 = sebessége A439
 = sértése A351
 = ujjá K823
 = varassága (= varasodik) A57, 321
 = zsugorodottsága K234
 =, bal C1571
 =, dagadt (dagadott, dagadozott) A168,
 556, B50, 76, C187, I146, K969, M47
 =, elesett K72, K88
 =, elesni akaró K469
 =, első (elő =) B23, 31, 70
 =, elszáradt K231
 =, erőtelen K22
 =, fájdalmas H419
 =, fakadozó C1216
 =, fakadozott D12, 97
 =, felfuvalkodott A658, 661
 =, hátulsó H10-11
 =, hideg M47
 =, hidegvette K404, 99

- =, hólyagos C1573
 =, jobb C1571, F189 199, 213
 =, kék M47
 =, köszvényes D231, F150
 =, ló B22, 31-33, 45-46, 50-52, 56-78,
 84, 99-100, 152, C1560, 1562, 1564, 1575,
 1581, 1583, 1586-1589, D62, F229-230,
 257, H7, 20, 48, 84-85, 115-116, 119,
 123, 178, 222, 253-254, 258, 263, 284,
 286, 297, 316, 333-338, 349, 360, 368,
 387-388, 391, 395, 397-399, 406, 408,
 419, 424, 426-427, 439, 444 l. még
 ló
 =, megmarjult I147
 =, megütött I147
 =, négy B13, 54, 105
 =, orbáncos K212
 =, régi sebes L9
 =, régi túros A449, D304, L52, 145
 =, rühes H340
 =, sántító H114
 =, sebes L24
 =, száras B1
 =, tetves H400, 429
 =, törött I147, K45
 =, túros A183, 183, 366, 396, C203, 291,
 299, 441, 488, 496, 508, 537, 1147, 1227-
 1228, 1282-1283, 1290, 1402-1403, 1419,
 D225, 249, F132, K967, 989, 1020, L26,
 30, M125, N169, 171, O227-228
 =, túros sebes K39
 =, új túros D51
 =, utolsó B31, H414
 =, utolsó 'hátsó' C1581
 =, varas L150
 =, zsugorodott K972, 1237
 = a dagad G236, K1025, 1102
 = elcsett E49, K1257
 = elcsik K8, 808, 1151, 1252
 = felzsugorodik K980, 1368
 = helye a földön C1493
 = kisujja N140
 = köze K7, 927, 993
 = szára fáj I91
 = törik K1205
 = ujjá, bal G230
 = ujjá, jobb G230
 lábából ér jár ki B73
 = i dagadoznak viselőnek E131-132
 = at fájlal D283
 = hideg megveszi C107-108, 375, K950
 = hideg megvette K1011
 = kérő általfár C259
 = vér folyja meg C259
 = baj B71
 = beli szövetből B152
 = dagadás C374, 657, 1306, 1368-1369,
 H113, O150
 = fájás K50
 = fejen át C579
 = fokadozás A221
 = hegy C1163
 = köszvény C632, 642
 = menyülés A466, 606, 703
 = mosófű M82
 = nyom F189
 = on béke H296
 = hólyag B17
 = lyuk K1055
 = való creek C567, 569
 = szár H312
 = szegés D201
 = törés C464, 1446
 = ujj C492
 = ujj, nagy C1476
 = víz K763, 797, 1102
 = zsír L17
 laboda, vízi K373
 lábbeli, szövet B152
 lábbo (felül =) 'úszkáló' C1421
 labdafű C726
 lacsak fű H245
 lágy hús K1175
 lágya vkinek K266, 619, 1118, 1132-1133,
 1145, 1334
 lágyék (ladék) G148, F10
 lágyít (meglagyet, meg-) 'pl. fájdalmat,
 hurutot felold'
 lágyító K282
 lágyult (el-, meg-)
 lakás F164
 lakat A642, D385, K1385
 = nyílás K1385
 lakatos K1160
 lakator lehullat K129
 lakhat
 lakodalom C1256
 lameum urtica (macskaporé) K25
 lánc K1385
 =, arany J11
 = ot megold K129
 landanemen D356
 láng B95, I446
 lángszín (tétovázó) K491
 lankaszt (meg-)
 lanuia bacha (laurea bacca?) D45
 lány vizelete, rossz A41 l. még vizelet
 lapát K1029
 =, sütő B62
 lapicska, bodzafából (borza fából) E62
 lapis clamináris (= calimináris, =
 clamináris, = kalamaris) C203, 1147, 1364,
 1402, D45, 52, 99, 208, K1154, L42,
 51-52, M112, 117, 124, O89
 =, vörös N169
 lapis clamináris l. lapis calamináris
 lapis kalamináris l. lapis calamináris
 lapít (el-)
 lapocka B71, 113
 lapocka 'keverő' A143, G185, H114, 284,
 320, 329, 344 l. még fa =
 = kerületi C1582
 =, kis I157
 lapogat (el-, meg-)

laposít (el-, meg-)
 lapotka, tiszta K539
 lappad (meg-)
 lappaszt (meg-)
 lapu K168
 = fű gyökere C842
 = füve, édes C219
 = gyökere C825, 1478, G119, I219
 =, acsa K837
 =, édes J30
 =, keserű A740, G209, K162, 360, 738, 889, 1169
 =, nagy B143, C501, K409, 986, 1056
 =, vörös C1009
 = gyökerestül, öreg keserű I155
 = haja, széles A301
 = külső fele, tarka I339
 = külső része, keserű F2
 = leve, keserű A336
 =, marti K264
 =, édes (?) J29
 =, keserű A336, H192
 =, nagy B143
 =, széles O140
 = magva, nagy K1191
 =, széles O140
 =, tarka G220
 = töve, acsa K109
 =, fehér C528
 =, keserű A656, 740
 = vize, keserű A20, C1489
 =, marti K264, 694, 1365
 =, nagy anya A359
 =, parti K1315
 =, széles C153
 =, tarka I339
 =, acsa K128
 =, agg C817
 =, édes C219, K109, 128, 171, P16
 =, hegyes K169
 =, keserű A336, B143, G239, H192, K168, 179, 1033
 =, marti K660, 1048
 =, nagy B143, K128, 1191
 =, öreg keserű I155
 =, parti K168, 429, 939
 =, tarka I325
 = ja, Boldogasszony K168
 lassít (meg-)
 lassódik (meg-)
 lásson, senki ne M30
 lat (latt lot, lóth, lott), 'me' A11, 258, 436, 581, 594, 717, B134, 147, C39, 62, 89, 96, 102, 113, 132-133, 156, 203, 206, 221, 224-226, 285, 291-293, 300, 307, 311, 313, 316, 335, 492, 495, 497-498, 508, 522-525, 531-532, 535-537, 539-540, 1140-1141, 1144-1145, 1147-1148, 1150, 1152-1153, 1223, 1227, 1229, 1239, 1248, 1284, 1291-1292, 1315, 1344, 1370, 1372-1373, 1402-1403, 1408-1411, 1442, 1445, 1454, 1582, D24, 28, 30, 35, 39, 45, 49,

52-53, 68, 87, 91-93, 99-102, 121, 125-126, 130, 150, 159, 168, 170, 172, 174, 176, 180, 182, 208, 213, 219, 225, 236, 242, 247, 249, 254, 260, 326-328, 332, 336, 345, 347-348, 351, 355, 399, E19, 33, 37, 50, 75-76, 104, G20, 113, 128, H71, 106, 115, 127, 213, 246, 280, 354, 402, 450, I139-140, 145, 226-227, 333, 395, 418, 110, 13, 21-22, 33, 37, K88, 142, 164, 516-517, 605-606, 611, 697, 853, 932, 941, 994, 1009, 1018, 1028, 1100, 1154, 1160, 1163, 1354, L1, 19, 27, 29-30, 40, 42, 51-54, 71-72, M8, 35, 38-41, 47, 111-112, 115-118, 125-126, 128-129, N24, 27, 67, 120, 134, 164, 169, 175, 191-193, 199, 210, O27, 51, 55, 57, 75, 90, 159
 =, bécsi 'me' B171
 lát (hozzá-) 'hozzákezd'
 lát F123, 159, 164, 180, 222
 = (meg-, ne lásson)
 = (nem = jól) O25-26
 = (senki ne lásson, nem =) D384
 = (nem =) C485, 629, K188, 222, 239, G20, K135
 látás A511, 567, O27, 31-33
 = élesítése O33, 35, 38, 47-48, 88
 = fényesítése C544
 = megnyitása C544
 = megőrzése O36
 = tisztasága O38
 = visszanyerése O27
 =, éles O38
 =, gyenge O38
 látat 'megjelenés, külső' H1
 láthat, nem M41
 latjráll (meg-) B113
 látszódik (ki nem =) O8
 laurea bacca (aurea bacca, laurea baccha)
 A21, 255, C64, 89, 209, 239, 441, 496, 530-532, 1140, 1145, 1225, 1229, 1254, 1364, D52, 150, 182, 259, 338, L1, 15, 26, 39, M127, N130, 142
 Laurea corona E213 p.
 laureabakka l. laurea bacca
 laurus olaja C1442, H114, I132, K88, N192
 l. még babér olaja
 laurusfa gyümölcse (babér) K49, 88
 lavendula l. levendula
 láz A119, 497, 510, P29 l. még hévség
 = emelkedése A66, 497
 =, hosszantartó A66
 =, magas A512
 =, mindennapos A519
 lazariom, kék C438
 lázas O1
 lé, leve, főzet, leve vminek, gyógyszer' A27, 97, 129, 200, 327, 357, 362, 383, 452, 457-458, 509, 565, 628, 655, 680, 708, 714, 721-722, 744, 756, B79, 100, 143, 174, C47, 81, 219, 278, 291, 293, 295, 303, 324, 390-392, 422-423, 439, 446, 461,

- 470, 480, 527, 617, 760, 793, 816, 873,
957, 979, 992, 1015, 1099-1100, 1134,
1137, 1189, 1198, 1201, 1237, 1252, 1256-
1257, 1276, 1359, 1367, 1451, 1474, 1513,
1561, D73, 202, 270, 302, 322, 373, 391,
E2-3, 63, 66, 70, 90, 100, 138, 140-141,
156, F20, 22, 24, 31, 44, 101, 142, 149,
G82, 144, 197, 239, 240, 242, H186, 412,
427, 16, 94, 96, 142-143, 161, 178, 201,
224, 227, 250, 254, 306, 338, 358, 373,
391, 393, 412, 427, 445, J8, 15-17, K16, 25,
37, 47, 50, 68, 74, 91-92, 100, 133, 149-
150, 160, 182, 200, 206, 212, 227, 235,
256, 284, 287, 327, 329, 348, 357, 360,
381, 389, 396, 447, 481, 506, 508, 540,
542, 548, 562, 567, 571, 573, 606, 634,
671, 717, 718, 725, 747, 750, 778, 817,
839, 841, 848, 853-854, 866, 869-870,
904, 906, 925, 929, 990, 1001, 1007, 1042,
1046, 1057, 1073, 1079, 1083, 1105, 1118,
1134, 1148, 1166, 1172, 1190, 1216, 1232,
1237, 1294, 1315, 1343, 1369, 1372, 1375,
1393, 1399, 1403, L67, 89, 98, 106, M10,
24, 82, N132, P1
=, egyéb más (liv) J11
=, első 'vminek leve' I1
=, fekete A130
=, kifacsart E49, 139
=, megszózott A505
=, olajos K226
=, sűrű K97
=, tisztza fehér M84
=, veres K769
leány A241, 645, C633, 1414, 1150, 214,
K46, N105
= rend C1414
=, ifjú K123
= a legyen 'szülessen' C436, 1184
leányka, szűz C1168
lefekvés előtt A292
lefekvéskor D134, O2
legarium (?) N24
legény G78
=, ifjú K123
légy .fn' A602, B163, 199, C82, 341, 1180,
1187, D141, 281, F234, G224, H300,
373, 1372, 383-384, 419, K306, 349, 1404,
1425, L111, O218-219, 260
= csipése G144
leh l. lehelés
lehel (be-)
lehelés O176
=, nehéz 'lélegzet' C3, 378, 556, 559, 1275,
1280, K77
lehelet D229, O229
=, bűdös C919
lel .pl. kórság leli'
lel (el-) 'kitör vmi betegség rajta'
lélegzet D8, K715, O286 l. még lehelés
=, nehéz K1263
= lélegzet, nehezen K36
= et nehezen vesz C792, 794, 1143, H247
= et nem vehet O122
= vétel, nagy K83
lelket vesz 'lélegzik' C793
lelki dolgok
len C1154
= füve, vad K1219
= magvastul, vad K1335
= pogácsa D201
= sonkolya H372
= virágostul, vad K1335
=, vad K169, 1186
= csepű (-csöp) A6, 37, B21, 35, 77, C31,
150, D222, F54, H116, 181, 224, 312,
337, 398, 1158, 160, 182, 185, K274, 322,
354, 598, 823, N59, 69 l. még csepű
= gylcs E39
lenlevelű fű D280, K169, M103, N117
= (linária, fagyókerű fű) K46
= gyökere K46, 1081
= sárga virága K921
= virágostul (linária) K853
lenmag A175, 235, B75, 202, C464, 535,
540, 720, 1291, 1409, 1560, D177, 248,
255, 314, 356, E118, F16, 106, G41, 110,
185, H284, 314, 391, 150, 52, 146, 164,
327, 412, K85, 238, 282, 291, 346, 388,
453-454, 624, 659, 688, 907, 979, 1047,
1224, 1316, L139, O164, P27
= lisztje C293, 983, 1398, L5, P27
= olaja A696, B231, C300, 1284, 1370,
1568, D30, 99, 312, E36, 50, 54, G18,
170, 235, H30, 59, 216, 431, 1229, J23,
36, K71, 161, 279, 394, 853, 896, 1097,
L140, M10, 111, N162
= olaja sarjával K292
= pogácsa C75, 1446, D297, K383, 536
= pora D259, N177
= porul M13, 19
= törve L139
=, törött D24, 87, 153
=, vad K972, 1058, 1186, 1219
lenolaj H122, K929
lenruha E4, K1052 l. még ruha
=, gyenge K823
lenszösz (-szűsz) B163, E68, H295, 1190,
192, 251 l. még szösz
lennvaszon B191, H128, O48 l. még vászon
lénája (lónak =) H319
lencse C201, 1548, E118, G256, H90, 214,
306, 11, 309, 406, 408, K277, 320, 355
= leve I309, 406
= második leve K714
= pora J36
=, égetett B26
=, vad K168
=, vízi I230
= mag, tejben főtt I50
= szemnyi 'me' C1500, F38, 1121
lengyel kömény l. kömény
lep (be-, el-)
lep 'i'
lép .fn, tr' C1167, 1231, F91, 140-43, 52-

53, 124, 235, 278, 355, J37, K44, 1066,
1148, 1187, M73, N211 l. még állatok
neveinél
= betegsége C630
= dagadása I42, K1077, 1148
= ere N211
= fájdalma C187, O255
= nagyságú A303
= nyavalyája K1067
=, dagadt I43
=, gyermek I42
=, hal I399
=, nyers C293
=, ökör M84
= e rothad K126
= et tisztít K1297
= fájás G140, I40-41, 52-53, K1210, N211
lepedő A776, B208, C180, 461, 1389, 1551,
D365, G141, H79, 102, 107, K104, 899,
927, 933 1369
= alatt B120
=, boros E62
=, magvető B162
lependék, kicsiny F182
lepény, kerek P7
lépésméz A31, B21, M35 l. még méz
ics (meg-)
Lesestian úr G128
Léva C1439
levél, levele vminek B225, H117, K55, 429,
L57, 67, M92 l. még növényneveknél
=, fekete I11
levelecske I150
levclibéka l. béka
levendula C948, E49, 66, F24, G19, I96,
228, K168, N34, 97
= (spikinárd) K775
= leve A157
= virága (lavendula =) A627, I255, 395,
J12
= virága (spikinárd) K770
= vize (lavendula =) A261, C386, 1301,
1477, D331, 367, G36, I129, 213, 418,
O176
leves ,fn' N193
=, vajas N193
levesticum (levestikom, levescikom, listicum)
A13, C52, 1455, D101, 316, 365, E62,
F14, G82, I227, K168, M83, N209, O259
= gyökér levele I74
= gyökere A182, B208, C76, 1119-1122,
1131, 1455, F14, 69, G207, I71, 73-74,
221, M15, N206, O259
= levele C451, 1121, 1452, F69, I221, 228
= levelestül A474
= levelestül gyökereüstül C1455
= magva C21, D357
= töve A655, C492
= virága G115
= vize A20, 182, C1489, I104
levesül (meg-) ,i'
levigrecom C324

libone olaj C1291
libra, libras ,me' H246, M114-115 l. még
font
lictárium l. lictárium
lictárium A754, B117, G259, I332, 393,
N177
=, birsalma I394
=, bodzafa gyümölcse K59
=, meggy I231-232, 392
=, mint egy D118, L79
=, muskotály körtvély I232
=, nyers veres rózsza I140-141
=, szederjes viola I139
=, szilva I143
liggat (meglikat)
lik H21, 375 l. még lyuk
= ,seb' C67
= golyóbistól C1304
=, kis N205
liktárium l. lictárium
liliom (lilium) C1276, 1399
= consualium virága A743
= foka, fehér A7
= gyökere C1276, 1293, 1389, D82, K961
= = olaja E49
= = leve, kék K1065
= =, fehér A227, C309, 1325, D35, E62,
G82, I124, 434, K283, 291, 453, 564, 688,
L5
= =, kék A457, 766, C255, 555, D332,
F22, I77, 173, 332, K92, 674, 764, 1065,
1268, L153
= =, kerti sárga I374
= =, mezei kék K1213, 1216
= =, mezei sárga K1213, 1216
= =, sárga B191, C238
= =, vad C512
= =, vad fehér C512
= =, vad vörös C512
= leve, fehér M109
= levele C1276
= levele, fehér I230
= nyers töve, kék K766
= olaja C1142, E49
= olaja, fehér C276, 1409, I32, K932
= sárga széke, fehér K1196
= sárga virága, fehér D275, O250
= sárgája, fehér B192
= töve K669
= töve leve, kék K766, 844
= töve, fehér A279, 433, 776, B140, C54,
76, D178, K85, 565, 687, 873, 1196, N97
= töve, kék C340, 473, D134, K764, 844,
N1
= töve, sárga M105
= virága C151
= virága közepe, fehér K1196
= virága sárgája, fehér A88
= virága, fehér A230, 482, C276, I395,
L21
= virágában lévő sárga, fehér C734
= vize C938

- = vize, fehér C196, I28, I08, 381, O250
 =, fehér (fejér lilium) D70, F83, I269,
 O250
 =, kék C1134
 =, kerti sárga I374
 =, sárga vízi K168
 lilium l. lilium
 linária K833 l. még lenlelevelűfű
 lip 'lép'
 liquericia E4
 liquiricium B147
 liquiritia N118
 lisbor (?) H248
 listicum (listiciom) K4, I57, I68, I339
 = gyökere K116, I62, I089
 = leve K157
 = magva K435
 = tövestül K511
 liszt A314, 351, 368, 395, 448, 634, 652,
 B132, I71, C201, 213, 302, 404, 722,
 I520, I560, D256, 324, E118, F42, 211,
 G53, I10, 266, H48, 263, 314, 424, I83,
 I35, 213, 421, K371, I311, I317, M45,
 N166, 218, O187,
 =, árpa F40
 =, búza C1282
 =, fehér B115, G136
 =, mint a K461
 =, mint egy C127, 468, I126, I369, I477,
 D222
 =, rozs F5, 7 l. még rozs
 =, tiszta C878
 =, láng C1527, E126, I397, K210, I115
 lisztül tör D362
 littargiri auri D176
 liv l. lé
 ló A314, 320-321, 644, B1-102, 107, C180,
 I439, I549-1590, F229-232, 233, 236,
 241-246, 248, 254, 260-262, G1-41, 78,
 I37, I44, I56, I84-186, 213-214, 232, 245,
 261, 263, 267, H1-451, I201, K1, 233,
 L130, O18
 = alfele B13, 107
 = álla G5
 = állása G116
 = békája K139
 = belső nyavalyája G270
 = betegsége G270
 = bőre (= birt) B68, F249, 257, 259,
 G178
 = csitkója G116
 ló csontja A595, F259, G178, H31, 89, 98,
 100, I75, 202, 351, 435
 = csontja veleje K1066
 = csontja, holt B80, H182
 = csuklója B52, D63, G116
 = dög H71, 318-319
 = epéje C1496
 = ere G28
 = fara G116
 = farka F242, G69, 70, 72, I16-118, 233
 = feje G5, I16, 234
 = férge K1394
 = foga F248, G116
 = foga odvas F248
 = füle B74, G16, 24, I16, I43, I84
 = ganéja C173, F163, G138, H270, I201,
 205, K619, O133, I76 l. még lószar
 = = leve, meleg K1070
 = = leve, új K438
 = =, fekete I457
 = =, hév A459
 = =, mén K628, 954
 = gerince G116
 = hája H114
 = hasa B83, G11, I16
 = háta A765, G241
 = = feldagad G104
 = = megdagad F252-253
 = = sebes F237
 = = törődött F236
 = hátulja C1572
 = heréje K426
 = heverője G105
 = holtteteme B61, 80, F250, K321
 = homloka G15
 = húsa F259, G178
 = húsa 'körömágy' G134
 = ina B21, G27-28, 77, I13, I15, I42
 = ina ütése K388
 = ina zsugorodik G115
 = indulatja 'tulajdonsága' F248, G116
 = járása G116
 = kocában való velő C140
 = körme A625, G107, I16, I34, I70, I93,
 K1361, N84
 = = elvész G135
 = = meghasad G136
 = = szorul G138
 = =, holt G48
 = lába B44, 60, 72, 77, 99, F257, G30-31,
 38-41, 77, 94, I10, I16, I52, I74, 250
 = = dagadt F229-230
 = = megsérül G174
 = = megtetvesül F231-232
 = = megvarasul F231-232
 = = tetves G246-249
 = = tövises F233
 = lábának görse G77
 = lapocka G142
 = leesése G143
 = megfárad G177
 = melle B79
 = mellén erek B78
 = monya G116
 = monya dagad G156-157
 = nem hizik G167-168
 = nyaka B80, F250, G116, I77, K1
 = nyavalyája G21-23
 = nyelve G24, 26
 = nyírja B75
 = oldala G16, I93
 = orra B96, G10, I3, I16, 234
 = patkolása K139

= pofája G116
 = sarka G116
 = sarusa G41
 = sebe B43, 81
 = sörénye (= serénye) F242,
 247, G69, 70, 72, 116-118
 = szája G71, 116, 234, 245, K389
 = szárából velő I91
 = szeme A28, F239, 245, G24, 29, 96-
 97, 99, 100-102, 116, K1, O12
 = szeme hályogos F245, 323
 = szeme veres F240
 = szemehaja 'szemhéj' G98
 = szőre F242, 246, 257, G5 116, 134, 232
 = szűgy ere G142
 = szűgye G116
 = tajtékja N146
 = talpa B42, G41, 135, 138, K139
 = teste G17, 116
 = talpáról leesett sár B156
 = teste G17, 116
 = teteje A459
 = tompora F244
 = törése B82
 = torka B28, 39, 41, 57, 73, G10, 13-14,
 22, 25, 78, 133, 168, 186-187, 195-196,
 215, 234, 245, 251
 = torka dagad G245
 = torok ere G23
 = túrja A334-340
 = üstőke A428, C1471, G69, 72
 = vazarája B79-80
 = végbélnyílása B107
 = vékonya G16, 78, 116
 = vére G28, 142, N67
 = verítéke N144
 = verítéke vaszarájából N184
 = vérrel vizelik G251-252
 = vizelete F244 l. még vizelet
 = vizelete megáll G262, K134
 = vizelete, mén K746
 = vizelete, monyas K746
 =, beteges G11
 =, bojtos farkú F248
 =, bojtos sörényű F248
 =, deres F246
 =, egyszínű F246
 =, egyszőrű F246
 =, érrel rakott testű F246
 =, fakó B40, F246
 =, fehér C180, 1581, F246
 =, fekélyes B92, G69-72, K1, 320
 =, fekete B92-93
 =, fekete szemű F248
 =, fekete szőrű F246
 =, férges B28
 =, fodor farkú F248
 =, fodorszabású sörényű F248
 =, gilisztás B61, 80, F250-251
 =, gyenge nyakú F248
 =, gyermek C1585
 =, hamar 'gyors' H7, 9

=, hosszú hátgerincű F248
 =, hosszú vékony nyelvű F246
 =, jobbra hajlott szűgyű F248
 =, karcsú marjú F248
 =, kehes A313, 322-323, B15, 36, 74, 96,
 C1561, G133, K133, 389, 714
 =, kék B94, C1581
 =, kék színű F246
 =, kicsiny rövid fejű F248
 =, kisdéd G116
 =, mén F247
 =, monyas C1157, K426
 =, nem félelmes F248
 =, nem rettegő F248
 =, nem szép orrú F248
 =, rest (rost =) G193
 =, rühes A315, 662-663
 =, rühes (rühes =) G17-18
 =, sebes B53, G224-227, H300
 =, sebes 'sebesült' F235
 =, sokféle színű F246
 =, száraz kehes K199
 =, széles farú K248
 =, széles hátú F248
 =, széles körmű F248
 =, széles nyakú F246
 =, szelűtötte K435
 =, szopornyicás G234
 =, szürke F246
 =, túros C2, 1565, G224, 239-244, K322,
 401, 991
 =, veres pej F246
 =, vidám H13
 =, virgse F246
 =, zabált B40
 lob (?) D380
 lobogó 'zászló' G59
 lócsont veleje A310, C148, 247
 lóding O222
 lóganégombolygető bogár K929
 lohad (meg-) 'apad'
 lóhagyma G167 l. még hagyma
 = fű H45
 lohaszt (meg-) 'apaszt'
 lóhere (luhere) D167, P33
 = fű C429
 lóhúgy G139
 lóhurut F258
 lólab száradása G235
 lombik A41, K82, 833
 =, kis K827
 lómenta l. menta
 longam (?) N42
 lónak egere van B64
 lónak heverője van B3
 Longinus, itt zsidó vitézként említik'
 155
 lop (el-)
 lopás F192
 lopó F189-192
 lopott holmi C1173
 lorum (loram) P16

= gyökere I448
 = felső haja I449
 = kóróstud Pr6
 = maga P16
 = töve (lorom =) A390, K938
 lósóska A184, K168
 lószar (lóürülék) A180, 200, 650, C122, 420
 l. még ló ganéja
 = leve, meleg C1451
 =, meleg C1451
 lószőr lábón G112
 lot l. lat
 lótetem H79, 170
 lótetű A346
 lóth l. lat
 lotum M49
 lovát festeni G62
 lő (be-, bele-, meg-, vele =; pl. sebet)
 lő (ki-, meglő, nem =)
 lőre B123, M87
 löstököm A776
 lövés C1201
 = (lövés) ,seb' D260, F207, 223
 =, puska F211-212
 lövő víz D266, 350
 lövöldöz (meg-)
 lúd A582, G151
 = bele A582
 = bele, kövér K237
 = belső zsírja C975
 = epéje (= eperje?) L103, P20
 = hája C749, 755, 758, 762, 1539, E50,
 H278, 287, 1229, J32, K8, 560, 1250 l.
 még lúd kövére
 = hája, fehér K1422, P4
 = hasa K237
 = kövére A582, C11, 1278
 = tolla C1222
 = vére G151
 = zsírja C755, I338 K224
 = zsírja, kövér K269
 = bőr K680
 = fiak ganéja K1074
 = mony (-tojás) C1582, I69, 73
 = mony haja A697
 = mony héjba-fér ,me' D119
 = monynyi ,me' A693, D255, K1263
 = szar G180
 = talp H285, 363
 = tojál ,mint egy ,tojás' J10
 = tojás H271
 = tojásban térd ,me' K29
 = toll H354
 lüg A418, B112, C65, 116, 382, 449, 478,
 527, 754, 1511-1512, 1544, D177, 196,
 F76, 103, G61, 63, 132, H126, 449, 1247,
 304, 318, 333, 363, 389, K98, 298, 299,
 300, 301, 307, 440, 845, 1029-1030, 1177,
 1191, 1374, L33, 65, N5, 86, 152, O249,
 257, 284 l. még párlóg
 = tajtékja A124
 =, orós A124, C103, 1345, 1564, 1568,
 D295, 297, E1, M17, N52

=, pár C71, 1574, F254
 =, tiszta erős I147, 247
 =, zöld K261

lukat (meg-) ,kilyukaszt'
 lunona zöldje H183
 lunosis(?) P30
 lupony (?) G141
 luzanonio, kék (?) H340
 lü ,lő'
 lü l. lő
 lükhet (nem-) ,impotens' C204

lyuggat (meg-)
 lyuk (lik) B44, 216, G79, 102, L33, 67,
 O40 l. még lik
 lyukacska B96, 101, F162
 lyukaszt (meg-)

macerál A774
 macska C1357, K897, 1404, 1425 l. még
 vadmacska
 = farkahegye vére K1091
 = feje, eleven C1436
 = füle C1574
 = füle hasadéka C1574
 = hája, erdei D90
 = mádra I226, 288, J14
 = mádráfű I130
 = mézelke töve N88
 = szőre K901
 = töke bőröstől, kan K1
 = veleje C1436
 = vére, kan K1
 =, feköte C1574
 =, kan K1
 = fark pilíhes bimbója A522
 = fű C1357, I391, K897
 = méz C1357, D167
 = póré (lameum urtica) K25
 = tövis C1432, H268, K129, 172
 madár A360, B180, 218, D387, F112, G151,
 H382, K165, L129
 = ak szava K1391, 1392
 = fogás C294, D387
 = járás helye C294
 = köles l. köles
 = növendék H76
 = nyelv K1391
 mádra ,méh, ttr; betegségnév' I128-129, 227,
 327 l. még asszony'
 = fájdalma I130, K468
 = kiindul helyéből I128
 = kimozdul K468
 =, asszonyiállat L411
 mádráfű I254, J14
 =, téli zöld G146
 madragfű N120
 madunica fű gyökere H355
 madunica gyökere H27
 madunica koren (fekete nadály) H451 l.
 még nadály

madzag F117, I356
 mag B171, 239, C774, F112, 115, G131,
 H173, 267, K69 166, 167
 = ,magzat' D355-356
 = kifolyása szeméremtestből K424
 =, holt ,magzat' D356
 magasul (meg-)
 magasztal (fel-) ,pl. fejet feltámaszt'
 magburok D356
 = megrothadása D356
 magbúza B110, 157-158, 162 l. még búza
 mágneskő C225, 728, E81, 153, K94
 magnita C1292
 Magnus Albertus D352
 magocska B171
 magot próbál K56
 magot vet K165
 magragahály K168
 magtalan C1413
 = asszony C1175, 1413
 magtalanság C1175, 1412
 magyar aranynyi ,me' C269
 magyar nemzet E214p.
 magyar nyomónyi ,pénz' P32
 magyar terjék l. terjék
 magyarul C174, 1171, K128
 magzat A557, E16, 133, 151 l. még
 mag
 = kivétele, megholt E137
 = nemzése C542, 578
 = nemzésére részek C542
 =, élő A559
 =, halott A559
 =, megholt E137
 = ot könnyen hoz E151
 = ot nehezen hoz ,szül' E133
 magzik (meg-)
 máj A294, 617, C192, 564-565, 573, 889-
 895, 1257, F21, 81, 1171, 267, 355, J33,
 K44, 182, 429, 1059, 1187, O261, 268,
 279, 289, P31 l. még állatnevek
 = betegsége C630
 = dagadása K1160
 = fájdalom C191, 559, F80, I266, K1243
 = hévsége C596, K1160-1161, P9
 = leomlása K1183
 = megrokedt K1041
 = megrothad C1213
 = megvész C894, 1257, 1464-1465,
 K1041
 = nyilallása I103
 = romlása K484
 = rothadása K429, 1397
 = undoksága O254
 = veszése I75
 =, bárány I22
 =, heves J33
 =, mint egy D352
 = a fáj K476, 1059, 1310
 = hevül K182
 = rothad K126
 = szárad K1066

= t tisztít K1297
 májgyógyító (rókafark fű) K128
 =, fekete gyopár szabású K168
 májon való ér C591
 majoranna (majoránt) A41, C52, E2, 21, 49,
 F78, I19, 226-227, 254, 260, 395, J14,
 K26, 156, 168, 174, 237, 239, 271, 310,
 360, 506, 508, 540, 763, 854, 1114, 1131,
 1152
 = olaja P33
 = polyvája A772
 = vize O257
 =, ezidei G228
 =, száraz I422
 =, tavalyi G228
 =, varga K1124, 1183
 majoránt l. majoranna
 májszakadás A169
 Majtisi Péter diák B153
 május Bro8, C611, J10, K44, 802, 1400-
 1402
 = 7. K56
 = fotta ,vége' K125
 = holdtöltte K61
 mák A136, 138, 289, 580, 611, C16, 1037,
 F113, H68, 80, 196, 274, I63, K169, 447,
 N95, O217
 = feje C1027
 = feje, vad O91
 = fejestől C1518
 = köpüstül C461
 = leve C871
 = levele C661, 1443, I230, O93
 = magostól C1518
 = magva, fehér I313, K90, 1112, O198
 = olaja C228, 1518, G221, K161, 896
 = olaja, fehér A74, C272-273
 = rózsája vize, veres K537
 = sufa A289
 = töve, veres K537
 = virága vize O98
 = virágostól C1518
 = vize C997
 = vize, vad K1042, 1134, 1138, 1155
 =, fehér (papver albi) A74, C272, 1457,
 D19, I364, K502, N19
 =, fekete K171
 =, törött fekete (makk) E127
 =, tört fehér K262
 =, vad K1042
 =, veres K479, 1200
 = fej, nyers K1079
 = örlő A680
 makamatra D101
 makula ,szepelő' C684 l. még szeplő
 malac - bele, gyenge ,fiatal' A449
 = gyomra K105
 = vére H95
 =, anyja szópó K105
 mali factor F215
 malom K70, 1416
 = pora C1527, K1004

= szalmája (?) G222
 malosa l. mazsola
 málva l. mályva
 mályva C271, 817, 1354, 1428, 152, 357,
 K470, 601, 761, 1076, 1195, 1207, L76,
 113, N162, O287
 = felső. héja, fehér B89
 = fű K168
 = gyökere A713, C535, 540, 1291, 1409,
 D85, 255, 259, I154, K282, 643-644, 1047,
 1175-1176, 1217, M13
 = = héja, fehér K632
 = = vize, fehér K1250
 = =, apró D207
 = =, fehér A227, B89, C7, 484, 636, 791,
 982, 1129, 1325, D297, F139, K71, 85, 97,
 152, 283, 291, 443, 453, 564, 635, 651,
 659, 688, 822, 824, 854, 868, 1231, 1243,
 1244, 1250, 1320, L5, N162, O144
 = =, fehér mezei K378
 = =, nagy E129
 = =, vad I189
 = = veres K1321-1322
 = gyökerestől, apró D13
 = leve B175, C293
 = levele C322, 1102, K282, 1217
 = =, fehér K799
 = =, veres K1321-1322
 = magva C8, E107, F140
 = =, fehér C12
 = pora M45-46, N35, 200
 = töve A390, C242, 293, 1463, D177, F151,
 K873, L135
 = =, fehér C11, 328, D248, K565, M10,
 N103
 = =, fehér aprón törte K154
 = =, öreg I53
 = virága A375
 = =, fehér mezei K378
 = =, veres A775, K1323
 = vize O168, 170
 = =, fehér A475, C10
 = zöld magva, fehér K374
 =, apró C116, 527, D73, 152, 414, M46,
 N176, O94, 272
 =, aszú I256
 =, fehér A39, C7, 13, 816, 828, K108, 868,
 907, 923, 1001, 1006, 1047, 1049, 1243,
 L77, M46
 =, köz K923
 = fű B175, L67
 mályvák K1235, 1323
 = vize K1323
 mályvaliszt N221
 mályvarózsa C1235, D43, K282, 632, 1217,
 L59
 = gyökere D246, K1424
 = =, fehér G152
 = =, kerti K1324
 = kifacsart vize, veres K413
 = levele K907
 = levele, apró D167

= =, kerti K1324
 = magva, kerti K1324
 = töve A13, D192, K58
 = virága C305, D43, K907
 = =, veres I352
 = vize C14
 =, kerti magas veres virágú K1324
 =, veres I208, 352
 mamortika l. momortika
 mandula (mandola =, mondola =) C882,
 D25, I63, N169
 = olaja C713, 824, 858, 1034, D180, E30,
 56, G64, I217, 233, O102
 = =, keserű G205
 =, édes C1130
 =, keserű C696
 =, mint egy (mandulányi) C735
 = bél (mondola-) K1138, 1155
 = mag (mondola =) D250, L7, 71, N19
 = nyi (mondolany) me' A293
 = tej C148, K1138, 1155
 mánia E34
 Manik Izbégi János (Johann Izbegi de
 Manik) A2
 mar (meg-) A730, 1117, 269, 330, N10, 89,
 O172
 = (meg-, nem =) F83, 131, 234
 marad (benne-, meg-, meg nem =, vissza-)
 = (meg-) ottmarad'
 = bikivel nyugton marad'
 maradás nyugalom' F164
 maradt (meg-)
 marás A470, 486, 604, 748 l. még dühös eb,
 ebmarás stb.
 március, március hava B204, F30, G165,
 H239, K65, 105, 126, 318, 891, 1145, 1396,
 1397
 marha állat' B95, 97, 102-106, C1456, G43,
 H318, K129, 745
 = döglök G155
 = epéje K312, 367
 = epéjében levő kő K319, 326
 = hája, erdei D252
 = húsa, nyúzott K136
 = mája, meleg K107
 = szárazsontja veleje K236, 295, 1329
 = vére, meleg K107
 =, dögletes G43
 =, szélütötte K435
 =, tetves G160
 = től K107, 136
 Mária mennybemenetele ünnepe C207
 Mária napja A329
 Marinovszki Václav B148
 marjul (ki) I146
 marjulás E71-72, G152-154, K3, 368, 433
 marobium album K1069
 marok (fél =, marog, öszve-) me, marok-
 nyi' A9, 13, 99, 190, 213, 268, 571, B20,
 71, 85, 119, 123, 126, 147, 210, 234,
 C178, 300, 322, 470, 527, 1199-1200,
 1217, 1284, 1354, 1435, 1468, 1560,

- D265, 282, E1, 4, 6, 8-9, 11, 19-21, 23-25, 33, 43, 67, 70, 72, 83, 89, 106, 113, 116, 118, 126-127, 144, 150, F46, 153, G22, 110, 150, 168, 187, H80, 97, 126, 184, 208, 227, 281, 303, 313-314, 318, 368, 424, 429, 450, 11, 19, 63, 69, 146, 153, 179, 227, 264, 287, 322, 408, 412, K67, 115, 142, 369, 389, 517, 539, 624, 697, 833, 1026, 1029, 1054, 1086, 1100, 1350-1351, L67, 83, M10, 46-47, 54, 64, 93, 115, N143, O92, 118, P32
- Mars C609
- márt (be-, bele-, beléje-, meg-)
- marti lapu l. lapu
- martix K1357
- mártogat' (bele-, föl-)
- marunka G146, I226-229
- = fű I129, 418
- márványkő K358
- masozto (P) N232
- mastix (maxtix) A21, 590, C36, 62, 71, 89, 94, 96-97, 102, 117, 162, 203, 221, 288, 301, 307, 311, 313, 320, 335, 337, 441, 469, 493, 495-497, 523-524, 530, 532, 534, 536-537, 1140-1141, 1145, 1147, 1152-1153, 1228-1229, 1238-1239, 1287, 1290, 1292, 1300, 1315, 1345, 1370, 1402, 1408, 1410-1411, 1442, 1445, 1454, D28, 68, 91, 93-94, 99, 130, 150, 176, 182, 208, 213, 215, 219, 232, 238, 242, 254, 259-260, 264, 266, 328, 376, 115, K159, 164, 606, 1018, 1154, 1163, 1354, L4, 16, 19, 23, 25, 27, 29, 39, 42-43, 52, 54, M1, 38, 47, 55, 110, 112-115, 117, 124-125, 128-129, N27, 112, 127, 149, 171, 192-193
- = magva G54
- = olaja I14, 262
- matéria B148, 171, K818
- =, éles, éles eszköz' O185
- mátka H289
- mátra ,tr; betegségénév' K158, 357, 1188, 1209, 1238, P33 l. még mádra, asszony =
- = leesés K377
- = romlása K484
- =, leszállott K332
- = fű (füvek anyja) K168
- mátrix O247
- máz (masz) H436, K208
- mázol (be-) ,beken'
- mazzola (malosa, maloza) C1364, J18, N23, 34
- = szőlő (malozsa-) K92
- meddő asszonyiállat C727
- medence A446, 449, C52, 71, 322-323, 337, 477, 482, 492, 500-501, 504, 529, 534, 1144, 1208, 1228, 1411-1442, 1454, D46, 64, 220, 234, 255, 264, 310, 312, 317, 320, 399, G62, 142, 202, 1393, 412, K1262, L25, 27, 59, M1, 8, 10, 17, 36, 113, 116, 118, N5, 34, 134, 148, 193, 199, O50, 75
- = karéja C536
- =, kis M12
- =, réz C1110, 1442, 1227, K1154, M64, N21
- =, tiszta L83
- =, tiszta réz K29, 539
- mediana (szűbeli ér) C558, 571, 582, 590
- medunica gyökere I31
- medve K329
- = epéje C1495, G214, H53, 1362, 368, O204
- =, hím G163
- =, nőtény G163
- = hája C147, 651, 738, 744, 751, 755, 1171, 1528, 1534, 1541, D90, E17-18, 101, F186-187, G130, 158, 189, K8, 1150, L55, N81
- = hája, olvasztott L412
- = húsa C943
- = vére E18
- = zsírja C755, 1410
- medvetalpű gyökere A242
- megdühödik vki K1367
- meggy I231, 392-393, K620
- = gyökere J29
- = gyökereitől, vad I371
- = leve C300, 1284
- = lictarium I231-232, 392
- = magva, vad K1383
- = fa N160
- = fa levele A770
- = fagyöngy E108
- = szín (szívfélelem) K491
- meggyzsinű deakorium l. deakorium
- meghal ,elpusztul'
- megmerevedés K269-270, 454
- megrekedés (vér miatt) E139
- megszakadtak K1310
- megtartja magát ,megtartóztatja' C1125, 1385
- Megváltó áldása, boldog G269
- megveszés ,vesztettség' C1344-1345
- megy (alá-) ,alászáll, merül'
- = (alá-, által nem =, be-, bele-, el-, el nem =, fel-, ki-, ki nem =, reá-, utána =, vissza nem =)
- = (el-) ,kihullik'
- = (el-) ,lelappad pl. daganat'
- megyen ,hullik pl. haj'
- megyen (alá-)
- méh ,fn, tr' A557, C1581, E137, 149-150, K1209, 1236, O257 l. még asszony
- = fájdalma K1291
- méh (mih) ,rovar' A730, B175-176, 178, 241, C1167-1168, F156-158, 160-167, 169, 171-177, 181-194, 198, G96, 158, H215, 376, K60, O184
- = hamva O184
- = tagadta fű O143
- = tagadta fű virága O210
- =, bő F195
- =, égett K304

- =, gazdag F168-170, 182, 195
 =, más ember G158
 =, or 185-188
 =, szegény F178-180
 =, anya C1475, F162, G146-149, I32,
 54-55, 227
 = csípés C1102
 = ek likai, kas nyílása' G189
 = fullánk C1065
 = ház F156, 191
 = kas B175, K60
 = marás O168-171
 = raj B178, 241
 = ser (meser) A14, K259, 757, 863, 871
 = ser, timsós K633
 méhfű A12, E48, 110, 145, 149, K168, 252,
 563
 = vize, kerti K466
 = vize, mezei K466
 =, aszú K467
 =, erdei vad K1123
 =, kerti K692
 =, mezei K692
 =, vad K169, 1188
 melancholia (dühösség megbolondító betegség)
 C566, 595, E23
 melancholicus K486, 1146-1147
 meleg O10, 176
 =, 'hely' L83
 =, 'láz' C584, l. még hévség, hőség, láz
 = természetű K486
 melegedik (meg-)
 melegen O94, 111, 118
 = tart B152
 meleget (meg =) 'megmelegít'
 melegít (egyben-, fel-, meg-, össze-, reá-)
 melegítő B120, K88, N231
 =, 'edény' M106
 =, 'szer' K1107
 = fű K169
 melegség A9, K486
 =, 'láz?' N120
 =, természet ellen való C565
 melegül (meg-)
 melenget
 melilotat N176, 200
 mell A26, 167, 230, 609, C3, 339, 379, 451,
 629, 631, 793, 818, 891, 1142-1143, 1177,
 1193, 1325, 1398-1399, D4, 156, E58-59,
 F28, 92, 17-8, 98, 110, 168, 235, 279,
 325, 436, K71, 92, 162, 467, 654, 656,
 659, 1097, L66, 104, N120, O248, 263,
 276, 278-279, 285-286 l. még csecs,
 csöcs, kebel
 =, 'mellkas' H401
 = hurutása K1243
 = tőrha K1223
 =, asszony I93, 168
 =, meghidegült C18
 mellben kelevény O256
 = kel C185, 189, 1327
 = nedvesség O249
 = rütság C1262, O249
 = való flegma I436
 melleszt (meg-, megmellyeszt) 'megnyúz'
 mellett tisztít K364, 1178
 mellfájás (fájó mell, fájdalom =, -fáj-
 dalom, -e fáj) A469, 531, 672-673, C41,
 183, 186, 271, 276, 377, 379, 481, 552,
 1193, 1278, 1280, 1374, D155, 162, 178,
 180, F87, G145, K656, 664-665, 1180,
 1222, 1288, 1298, 1301, 1373, L57, 126
 mellkas A149, 502, 666
 mellest l. melleszt
 méltóság K491
 mélyföld C1171
 memoriale I10-11, 234
 menekül (el-, meg-)
 mennykő F211, 1178
 =, pora F211
 = ütötte fa F43, 200
 Mennysorság F164
 ment (meg-)
 menta A135, 532, 537-541, C731, 788, 812-
 814, 862, 1029, 1133, 1270, 1395, D101,
 282, E141, 1295, 422, K704, 713, 740,
 1190, L85, N222, O107, 139, 165, 282
 = gyenge teteje, házi E141
 = leve C759, 813
 =, fodor K707, 1254
 = levele, vízi O113
 = magva O282
 = olaja, fodor I32, K888
 = szálai, házi E141
 = teteje, fodor I154, 340-341
 = töve, fodor O135
 = virága, vízi O113
 = vize A93, C630, 1109, 263, K498, O98,
 176
 =, fodor A667, 773, 110, 137, K888
 =, kerti K685
 =, mezei K685
 =, vízi C195, 1268, O249
 =, apró C345
 =, aszú fodor I123
 =, fehér L8
 =, fekete I226
 =, fodor B137, 141, C52, 306, 416, D101,
 E79, F78, 1226-228, 254, 260, 408, 416,
 460, J14, K168, 175, 252, 454, 643, 698,
 707, 1175, 1208, 1254, L8, 102, M10,
 N119-120, 186, 197, 200, 120
 =, fodor apróntört K154
 =, fodor aszú F51
 =, ló I227, K169
 =, mocsár I226
 =, mocsári A723, B141
 =, nagy A483
 =, szelíd I263
 =, vízi (calamentum) A752, C163, F81,
 I228, K169, L95, O249
 = ja gyökere, Boldogasszony fehér A151
 = levele, Boldogasszony J38
 = vize, Boldogasszony B124

=, Boldog Szűz fehér A151
 =, Boldogasszony C346, 1525, D167, E2,
 156, F77, I226, 228, 249, J38
 menyasszony H289, N2
 menyét (mőnyet) C643 l. még mérjet
 = hamva C643
 menyhal haja K1274
 = zsírja K1274
 menyhal héja K934
 menyhal mája A78, O6
 menyhal zsírja K934
 menyit (ki-) ,kificamit' B52
 menyül (ki-) ,kificamodik' H349
 menyülés A466
 mer ,merít'
 mér (egybe-, ki-, meg-)
 mer (össze-)
 mera M114, 116
 mérce (mecze?) G151
 mérce (?) G266
 mercurium (mercurium, merkoriom) A432,
 C35, 39, 203, 208, 503, 1172, 1206, 1407,
 D128, 325, L52, 84, M21, 98, N175,
 191, 232
 = vize C113, 503
 Mercurius E214 p.
 meredek ,betegség' A177-182, 316, 392, 407,
 503, 616, 621, 656, C465, 573, 988-991,
 1133, 1197, D136, 173, 179, H242, I101,
 361-362, K1127-1130, 1304, L152, O249,
 261, 280
 méreg (mireg) A111, 171, 500, 530, 612,
 616, 623, B77, D75, 141, 163, 284, F81,
 H71, 225, 246, 388, 408, I109, 267-268,
 K57, 254, 364, 408, 428-429, 445, 985,
 1060, 1106, 1247, 1249, 1282, 1294, 1297,
 1315, 1395, N82, 169, O245, 248, 262,
 266-267, 271, 279, P31
 = (?) G182
 = ártalma D288
 = emberben C185, 192, 195, 245, 254, 627,
 629, 854, 1180, 1258, 1267, 1373, 1427
 =, halálos D285
 =, kígyó O172-173, 265
 =, kígyómarás C526
 =, minden G227, K129
 = fog N82
 méregje (lónak) H187
 méreglye ,méhlepény?" C436
 méregölő K128
 méregvonó K1061, 1196
 méregvonófü K169
 mérges állat F236, K1230, 1420
 = harapása K1228, 1307
 = marása K1312
 mérges féreg csípése K1421
 mérgesedik (el-) .pl. seb'
 mérget kitisztít C1258
 mérget megiszik C1103-1106
 mérget nemz C580
 mérgezés A113
 meridgy l. mirigy

meristruma D357
 merít (alá =, meg-)
 mérjet ,menyét' H278
 merkuriom l. mercurium
 mérő ,me' A290, H234
 mérték szerint ,azonos mértékben'
 mérték után
 mértékletesség K44
 merül (alá-)
 mesest (meg-) (?)
 mestenség (nem =) ,nem nagy dolog' F216
 mestrum D357
 Mesue ,orvos' E213 p.
 méz ,fn' A126, 262, C100, 140, 475, 1146,
 1587, D30, F42, H14, 24, 31, 182-183,
 245, 257, 344-345, 410, 421, 424, K527,
 L1, 16, N44 l. még méz
 =, aludt C130
 =, érintetlen H448
 =, oltatlan A58, C65, 438, 1178, 1586,
 D148, G107, 134, 170, 241, 246, H29,
 44, 123, 181, 276, 284, 323, 426, K208,
 442, 832, L9
 =, tiszta H44
 = (?) K969
 mézszáros B180
 mézszárszék G8
 mézscsap C1353
 meszely (meszol, meszelynyi) ,me' A279, 600,
 655, B56, 85, 147, 166, 169, 198, 209,
 C208, 297, 300, 1284, 1363-1364, 1423,
 1582, D28, 47, 121, G22, 196, 215, H73,
 277, 309, 321, 329, 354, 441, I52, 73,
 139-140, 145, 157, 333, K670, 697, 1026,
 1044, 1163, L68, M10, 47, 94, 96, N97,
 121, O76, 89, P32
 meszol l. meszely
 mesztelen hús ,csupaszbőr' C803
 metathesis C589
 metél (apróra =, bele-, egyben =, el-, ki-,
 le-, meg-)
 metélés (metilis) H257
 metély (mitely) C1167, F182-183, 228, G159,
 I112
 metélyesedik (meg nem =) F181-182
 metélyesedik (meg-) F184
 metélyez (meg-) B174
 metsz (el-, fel-, ketté-, ki-, le-, meg-, reá-)
 metszés I343
 méz (miz) A153, 181, 190-191, 232, 516,
 547, 569, B22, 32, 35, 42, 59, 141, 170,
 185, 210, 309, C3, 29, 32, 42-43, 50,
 59-61, 82, 86, 90, 100, 106, 114, 118, 125,
 127-128, 138, 141, 143, 156, 229, 247,
 252, 258, 281, 297, 302, 309, 320, 372-
 373, 376, 403-405, 432-433, 450, 458, 466,
 470, 488, 504, 510, 513, 515, 521, 527,
 620, 625, 654, 675, 681, 686-688, 710,
 720, 724, 749, 752, 758, 782, 786, 793,
 882, 892, 917, 953, 963-964, 966, 968,
 982, 985, 996, 999, 1006, 1044, 1065, 1074,
 1082, 1086, 1101, 1123, 1127, 1135, 1143,

1151, 1153, 1187, 1251, 1254, 1256, 1261-
1263, 1265-1267, 1272, 1275, 1277-1278,
1281-1282, 1285, 1289, 1306, 1309-1310,
1313, 1322, 1336-1337, 1349, 1358, 1363,
1379, 1403, 1406, 1419, 1423-1424, 1428,
1446, 1449, 1462, 1479, 1515, 1539, 1542,
1575, D20, 26, 43, 48, 56, 71, 75, 88, 118,
127, 129, 137, 143, 166, 172, 187, 190, 211,
215, 221, 233, 262, 269, 285, 305, 314,
318, 324, 328, 340, 343, 347, 354-356,
E4, 6-7, 10, 21-23, 32-33, 37, 51, 61,
63, 79, 88, 110, 120-142, 147, 151, F2,
33, 37, 39-40, 50-51, 53, 94, 132-133,
156, 166-167, 173, 182, 186, 255, G112,
127, 142, 158, 170, 174, 182, 185, 187,
198, 220, 222, 225, 235, 238, 246, 257,
267, 139, 79, 82-83, 100, 117, 119, 157,
182, 188, 191, 194, 216, 229, 231, 251-
252, 256, 291, 305, 339, 346, 386-387,
393-394, 397, 409, 419, 421, 434, H22, 73,
118-119, 122, 169, 190, 208, 216, 220,
234, 241, 246, 276, 284, 309, 313, 322,
337-338, 424, 434, J23, K10, 14-16, 21,
24-26, 30, 32, 40, 64, 80-81, 83, 93, 98,
101, 110-111, 145, 179, 184, 192-193,
210, 258, 289, 294, 330, 345, 353, 365,
380, 398, 408, 420, 477, 478-479, 484,
495, 525, 530-531, 561, 568, 572, 612,
623, 626, 630 639, 645, 652, 658, 669, 671,
674, 677-679, 705, 724, 732, 735, 738, 744,
753, 756, 770, 813, 868, 900-901, 944,
947, 955, 968, 971, 975, 982, 985, 987,
1019-1020, 1028, 1031, 1038, 1053, 1077,
1080, 1105, 1110, 1116, 1126, 1170, 1178,
1199-1200, 1205, 1212-1213, 1222, 1224,
1256, 1258, 1259 1272, 1293, 1306, 1309,
1311-1312, 1318, 1325, 1333, 1356, 1360,
1371-1372, 1378, 1391, L4, 68, 85, 94,
105, 115, 119, 139, 144, 146-147, 151-
153, M20, 25, 45, 49, 51, 54, 59, 63, 65,
128, N3, 18, 49, 52, 58, 67, 72-73, 84,
92, 97, 121, 123, 128, 150, 172-173, 221,
224, 226, 229, P10, 13, 16-17, 19, 26
l. még méz, nádméz
= habja O27
= tajtékja I231
=, bontott J32
=, eresztett D247
=, fehér E24, 70
=, fel (?) H122
=, forró I216, 231
=, főtt (?) B112
=, ikrás E127
=, karácsonyi G221
=, lépes C133, 698, D168, H120, 130, 160,
212, 312, L79
=, leszűrt C216, O27
=, megtisztult G6, 20
=, meleg C893, 1587, F7
=, melegvizes K1341
=, mint a K910
=, raj D347

=, rózsás K425
=, sárga E25
=, sós C463, D147, H348, I251
=, szép tiszta I35
=, szín A629, 768, C1521, K92, 604, L79
=, tiszta A621, C130, 168, 259, 266, 971,
1586, D16, 21, 222, G219, 241, I409,
J16-17, K727
=, tiszta szín K730, 1268
=, új C432
=, vajas K762
= csinalás C1164
mcezi - bolhafű l. bolhafű
= kékliliom l. lilium
= kömény l. kömény
= méhfű l. méhfű
= menta l. menta
= ökönyelv l. ökönyelv
= öröm l. öröm
= rózsá l. rózsá
= saláta l. saláta
= sárga lilium l. lilium
= öröm l. öröm
méz (meg-) E47, K147, 157, 400, 406, 439,
610, 778, 790, 1393
mézke K169
mézkes forró (?) A328
mézkes víz l. víz
mézga, meggyfa, = mézkoja' M95
mезitelen ember K156
mézko l. mézga
mező (mezu A3, B105, 111, C1352, 1526,
F164, 222, G133, H215, K57, 1183, 1391-
1392, L22, N153
mész, mézsör C129, O209
Mi Atyánk... , imádság' B20, 38, 40, 92-93,
102-103, 129, 153, 164, 202, H275, I56,
N213
midi D45
mígyen, megyen'
mígyen (el-) ,kihullik'
mih l. méh
milésza vize J28
milissa K1123
mille (mill) A293, D53, 213 l. még millye só
=, lágy A626
millefolium (millefolium) K79, 705
= levelestől K18
= virágostól K18
millye só (millie =) C332, 1213, 1287, E10,
K529
=, aprón tört E131
= só, lágy K29, 88
minden főnek anyja (fekete öröm) D283
mindengyógyító fű (csengőfű) K129, 172
Mindszent hava B236, K138
minium (miniom) C62, 66, 289, 312, 441,
496, 1140, 1239, 1295, 1315, 1407, 1411,
D28, 150, 199, 237, K1014, L25, 32,
M111
mireg l. méreg
mirha (mira, mirra, myrha) A16, 575, C58,

- 61, 67, 69, 208, 225, 238, 307, 311, 441,
496, 536-537, 786, 868, 1058, 1140-1141,
1243, 1267, 1292, 1364, 1442, D44, 78, 86,
93-94, 176, 243, 259, 332, 355, G150,
I131, 333, K255, 313, 315, 763, 1104,
1163, 1355, L19, 24, 42, 54, M38, 47, 52,
80, 112, N24, 108, 127, 129, 132, 142,
173-174, 192, O79, 89
=, fehér C226
=, törött szitált B167
=, vörös C226, 1152
mirigy (merigy, meridgy) A204, 229, 374,
588, 627, C82, 171, 274, 304, 367, 383,
421, 630, 1315, D314, F24, 82, 134, 146,
123, 96, 431-432, K14-15, 17-20, 23, 79-
81, 966, 1106, 1202, L36, 144, M23, O183
= fájdalom O279
= mérge K19, 79, 81, 1106
=, halálos F129
=, mérges K1360
=, új I431
mirigyes C383, K1106
= idő K1360
mirigyhalál C1117, K1407
mirtusz olaja (myrtus) C748, 1538, O184
miskulál (köziben =)
miskualódik
miskurál (össze-)
mitely l. méhely
mitz fő J14
mível (mível) ,csinál, művel, tesz'
miz l. méz
Mizald Antal (Mezaldus) P22, 24-25
Mizald Antal könyve (Mizold =) K384
mocsár B191
mocsári menta l. menta
mogyaró, ratot (?) A7
mogyoró (avellana) A96, C40, 742, 1039,
1532, D205, G70, H84, 93, 102, 216,
K976
= bele D252
= fehérre, vér C971
= gyöckre, földi K538
= hamva C742
= külső héja, vörös C393
= töve, varjú K206
= virága, varjú O210
= vize, varjú K202
=, édes O177
=, földi O281
=, varjú K201
mogyoróbél (magyero-) B210, F37, I119,
K479, 1200
=, égett K417
=, tisztított K874
=, veres K686
mogyorófa C1171, F257, G89, H173, 180,
216, 321, 423, K321, 390
= apró gyöckere K528
= bimbója E19
= gyöckere A49
= gyöckere leve A49, K528
= gyöngye C1498
= levele O150
= olaja G58
= rügyc A314, 323
= töve K390
= pálca B36
mogyoróhagyma D19, H191, 339, I12, 229
l. még hagyma
= leve I12
mogyorónyi (magyarónyi) ,me' B119, C208,
E3, 10, 32, 77, 89, G7, I35, 112, 332,
446, J10, K764, 1023, 1111
=, öreg, me' I427
mogyorópálca F126
mogyorótrank (magyaro-) D167
mogyoróvessző, veres B235
moh B213, C1171, I66
= fő K168
=, zöld zsindeylen termő F58
=, zsindey F167
moha, kő E83
moly A533, C256, K1190, O260, 282
momia (munia?) D130
momortica (momortika) A384, C440, 476,
O247
= gyümölose O247
= levele (mamortika =) C87, I390, N91,
O247
= = pora O247
= = vize O247
= olaja A715, D312, C421, 617, 1303,
1340, L61, O247
= pora C1303, I390
mond (el-, meg-, nem = meg)
mond magában B164
mondás B23
mondola l. mandula
monia (?) C1254, 1292
mony ,here, emberi' C124, N45 l. még tök
= ,ló' H19, 230, 289
= dagadása C17
=, húros D359-361
= a fáj C17
= a köze ,lőé' C1157
= a megvesz C64, 1223
= a széke O238
= ban kő van C1205
= on tajték C1157
mora B171
morin, nagy K108, 117, 152, 279-283,
1005-1006
morva A168
morzsáz
morzsol (bolc-, el-, köziben =, meg-, össze-)
mos (azzal =, el-, ki-, le-, meg-, vele =)
mosás H60, 352, 424-425
mosdás I29
mosdik (nem =)
moslák A651, 718-719, B135
=, disznó G38
=, korpás C1455
mosódik

mosogat (meg-) ,mos'
 mosogat ,pl. sebet'
 moz ,mos'
 mozdít (meg nem =)
 mőzsár (masar, massar, mázár, mosár, musar)
 A3, 9, 27, 122, 130, 134, 151, 182, 204,
 222, 227, 258, 302-303, 439, 449, 476,
 702, 740, B41, 85, 132, 143, 163, 191,
 217, C73, 76, 115, 138, 226, 234, 303,
 339-340, 409, 439, 479, 532, 1138, 1146,
 1325, 1407, 1429, 1443, 1478, 1560, D167,
 230-231, 295, 298-299, 309, 342, 344,
 373, F24, 42, 233, 249, G22, 110, 168-
 169, 227, 231, 250, H38, 61, 284, 303, 346,
 I96, 141-142, 178, 219, 224, 227, 374, K21,
 142, 184-185, 544, 968, 974, 982, 1036,
 1100, 1103, 1415, 1426, L2, 6, 45-46, 99,
 M88, 101, 106, N112, 145, 172, 221, 223,
 231, O10-11, 37, 51, 208, 226
 =, fa A474, J11, N88
 =, kis M116
 =, öreg réz H329
 =, réz A311, 523, 717, B171, C259, 622,
 1110, 1217, 1221, 1290, 1424, D167, 389,
 I74, K1031, 1053, 1136, N19, 223, O3,
 40, P27
 =, tiszta L39, O112
 =, törő C1454, I144
 muharca K417
 mulat (el-) ,idősebb lesz'
 mulat (el-) ,megszüntet, elmulaszt'
 mulatság F110, O224
 műlik (el-)
 munia C1150, 1403, N108
 munka H1, 4, 11, 15, O261
 =, hiábavaló F166
 munkálkodás C1257
 murok - répa l. répa
 =, földben telelt K936, 1278
 =, nyers sárga K1334
 mus ,fn, ér' C570-571
 muscat A319
 = virága E10 l. még szerecsendió
 muscati flores C1364
 muskotály körtvély licitárium l. licitárium,
 körtvély
 must A225, 502, C390, D202, I306, K1282
 =, édes A774
 =, fehér O31
 =, forrott A774
 mustár A400, C707, 862, K73, 88, 168, 347,
 430, 1061, O107
 = gyökere, fehér K1292
 = olaja H401
 = succusa K1293
 = vize K1293
 =, erős K1110
 =, tört K232
 =, veres virágú K1222
 = fű gyökere C233
 mustármag (semen sinapis) A66, C166, 672,
 1199, E22, 33, 55, 61, H19, 110, 228, K88,

288, 448, 743, 1007, 1118, 1311-1312
 = olaja B8, 78
 =, fehér C1373, I211, 395, K1292
 =, tört K218
 musztika (?) A703
 mutat (fől-)
 mutat vmilyen szint
 muztika leve K302
 műben nem volt B63, M93
 műben vesz v. tesz D102, 399
 myrha l. mirha
 nád B233, C853, F181
 = gyökere K982, 1031
 =, fekete I92
 = kalásza gyökere H333
 = levele H333
 = töve K1031, L125
 nádaly K930, O152
 = feje K930
 = gyökere (fekete fű) H346
 =, fekete (fekete nadan =) C1325,
 D376, F5, G152, H451, K445, N38
 = levele, fekete N38
 = töve L79
 =, fekete K317, 582
 =, fekete A114, 239, C154, 175, 408, 1171,
 K475, 980, 989, 1368
 =, köves K168
 =, vízi B172
 = féreg O7
 nádalyfű (simphitum) A560, 736, C464, 1446,
 D201, K168, 1040
 = gyökere C1301, D297, L57
 =, fekete B41, I147, K101, 1301-
 1303
 = töve L56
 =, fekete C76, K101
 = virága K168
 =, fekete A599, B41, C366, 1391, I149,
 K1181, 1301, L58, 138, N38, 211
 =, sásfekete K168
 nádár l. nádaly
 nádese l. nádcső
 nádcső (nádcsé, nádcsiv, nádcsű) A395,
 H432-433, K2, 323, 625, N91
 nádméz (nádmiz) A300, 369, 372, 438, 609,
 654, 687, B112-113, 117-118, C126, 136,
 286, 290, 517, 790, 1254-1255, 1350,
 1464, 1520, D10, 71, 131-132, 256, 302,
 321, 327, 354, E4, 66, F21, 46, H20, 132,
 166, I19, 24, 123, 130, 138-139, 141-143,
 148, 152, 171, 176, 127, 250, 332, 392,
 J8, 17, 20, K92, 97, 405, 518, 543, 547,
 551, 657, 672, 778, 844, 876, 1054, 1069,
 1075, 1101, 1287, 1364, 1391, L7, 71, 83,
 97, 131, 142, M8, 88, N62, 199, 228, O16,
 76
 =, olvasztott I60
 nádméz (meg-) K739, 869, 1041, 1086
 nádszál B233, N204, O12
 nadragulya (natragulya) K169, 880

= gyökere C501
 = himberkéje K880
 = magva C501
 = töve (natragulya =) A216, K880
 nagy betegség J11, K884, 1411, M101 l. még betegség
 nagy lapu l. lapu
 nagy mályva l. mályva
 nagy menta l. menta
 Nagyboldogasszony napja A328
 nagygyű töve K880
 nagyhasznú fű (fekete üröm) K169
 Nagyhét P11
 nagylábujjra terjeszkedő ér C598
 nagyobbik fű K255
 Nagypéntek F157, G151, 188
 nap (egész-, napig, napra, napiglan, napjában, nappal, másnap, ... nap, minden-) A4, 11, 41, 149, 158, 162, 185-186, 228, 232, 273, 279, 290, 304, 316, 325, 362, 376, 380, 403, 421, 448, 457, 465, 473, 494, 518, 535, 564, 572, 576, 579, 581, 587, 590, 599, 616, 623-624, 629-630, 670, 694, 700, 734-735, 774, B21, 24, 29, 36, 63, 85, 89-90, 100, 102, 109, 112-113, 118, 120, 143, 152-153, 164, C57, 164, 168, 170, 205, 211, 269-270, 275-276, 295, 301, 308, 311, 324, 336, 431, 450, 518, 523, 540, 583, 593, 620, 622, 793, 816, 833, 837, 878, 907, 976, 1071, 1092, 1124, 1146, 1158, 1171, 1186, 1205, 1215, 1222, 1291, 1293, 1304, 1314, 1319, 1325, 1328, 1330, 1412, 1424-1425, 1432, 1435, 1438, 1442, 1447, 1454, 1457-1458, 1464, 1515, 1521, 1526, 1548-1549, 569, 1583, 1585, 1588, D14, 16, 25, 32, 35, 37, 46, 64, 75, 110, 142, 160, 176, 222, 248, 252, 255, 257, 265, 292, 304, 341, 347, 373, 376, 384, 387, 389, 399, E22, 31-32, 42-43, 51, 62, 75, 84, 89, 101, F5, 7-8, 18, 21-22, 33, 59, 69-70, 72, 157, 185, 196, 224, 242, G41, 66, 67, 70, 74, 77, 84, 90, 106, 111-112, 115, 119, 134, 148-149, 152, 156, 168, 174, 185, 193, 196, 206, 208, 217, 230, 232, 246, 251, 265, H20, 24, 48, 51, 85, 112-113, 115-116, 119-122, 124, 143, 171, 176, 178, 181, 184, 190, 209, 211, 213, 222, 232, 238, 240, 257, 263, 271-272, 284, 286, 300, 309, 312-313, 322, 338, 343, 360, 372, 404, 406, 408, 425, 436, 438, 192, 146, 151, 155, 157, 180, 221, 224, 451, J6, 11-12, 26, K1, 29, 33, 44, 64, 103, 105, 116, 122, 125, 130, 143, 186, 191, 256, 306, 354-355, 361, 388, 406, 471, 518, 526, 532, 539-540, 544, 570, 611, 613, 615, 649, 655, 657-658, 663, 669-670, 672, 700, 723, 728, 730, 774, 776, 801-802, 808, 811, 818, 838, 841, 857, 878, 891, 896, 903, 913, 930, 941, 943, 946, 956, 963-964, 969, 983-984, 1029, 1034, 1037, 1040, 1043-1044, 1054, 1068, 1075, 1101, 1103, 1125, 1160, 1163,

1190, 1237, 1282, 1333, 1337, 1340, 1346, 1348, 1360, 1363, 1382, 1391-1392, 1400, L9-11, 56, 59, 83, M1, 3, 49, 65, 68-69, 82, 85, 93, 95, N100, 148, 152, 154, 193, O3, 10, 18, 31, 35, 38, 40, 45, 47, 50-51, 75-76, 111, 147, 231-233, 247, 271, 274, 282, P2, 5, 10, 26, 32
 = „égítést” A287, F203, H185, O8, 31, 40, 45, 90, P33
 = fel nem kel B126
 = felkél F203
 = fénye H271
 = melege A24, 587
 = oroszlánban van K58
 nap után járó fű B166, C864, 1515, D269, I297, 414, M59, O109
 = gyökere D69
 = levele C432
 = virága C202, 1425
 = virága vize C202
 nap „napfény” E46
 =, meleg A243
 napest (napestig, napestve) D215, G94, J38, K696, 1390
 napfelfőtte K123, 129, 165
 = előtt K1410
 napfelkelte A536, B111, G188
 napfény A24, E3, K518, O75
 napkelet B23, 31, C1581, F195, H275
 = előtt (napkelte =) B111, 153, C936
 = re arcul C1163
 napmelege K374, 1388
 napnyugat (napnyugot) F195
 = tájban K153
 napra tesz B173
 napraforduló K270
 napraforgó (solsequium) A706
 = gyökere A711
 = virága O8
 napsugár F203
 narancs J13, N225
 = béle I60
 = haja „héj” C29, 513, 1254-1255, 1294, 1352, D61, 132, 240, G7, I208-209, 256, 341, M110
 = haja pora I210
 = magva M101
 narancsalma felső héja D2
 = haja A597
 = héja C36, 336, 1199, 1202, 1379, D210, 293, 301, K616, N15, 153, 225-226 l.
 még appal
 nárdus olaja B152, E19, 30, 66
 naspolya magva (nospolya =) A361, C279
 nátha A280-281, 767, C323, 548, 550-551, 629, 866-872, 1265, F66, I215, 293, 377, K145, 1112-1117, 1122, 1222, L115, N90, O236
 =, nedves E55-56
 =, nehéz K90
 =, száraz E55-56
 Názáreti Jézus, a zsidók királya B164

nedv A349, C216
 nedv, gonosz A193
 nedvek folyása, rossz O46
 nedves természetű K486
 nedvesít (meg-)
 nedvesség I276, K486, N55
 = ,kelésben' C1368
 = ,testnedv' C613
 = ,vize vminek' C278
 = ürülése C581
 = ,egyébféle K486
 = ,fekete sár K486
 = ,flagmás K1065
 = ,gonosz A357, 607, C274, 602, O150, 265,
 276
 = ,nyálás K1065
 = ,poshadt, K1065
 = ,rossz K508, 697, 844
 = ,rothadt K1065
 negyedfű G116
 negyednap hideg l. hideg, hideglelés
 négylevelű fű K1296
 nehéz beteg K1424
 nehéz betegség B164, I33 l. még betegség
 nehéz ír l. ír
 nehéz nyavalya I420
 nehezék (nehezik) ,me' A223, 581, B167,
 C27, 132, 156, 203, 238, 255, 290, 292,
 311, 316, 415, 418, 443, 509, 534, 1227,
 1248, 1293, 1295, 1347, 1364, D204, 243,
 252, 254, 336, I131, K398, 697, 1026,
 L35, 42, M129, N171, 173-174, 232, O51,
 55, 57, 76, 89-90
 nehezes ,állapotos' I10-11 l. még asszony
 = asszony N111
 = = teje N105
 nehezkes I154
 nehézség ,betegség' C1476-1478, 1488, 1491-
 1498, 1500-1501, 1503, D276, E54, G165-
 166, 268, I18, 212-214, 219, 381, 443,
 K58, 64, 1223, 1411, O250
 nehezül (meg-)
 nem nő naggyá C1273
 némaság A286
 német répa l. répa
 Németország K668
 németül C1171
 nemez C1553, K691
 = szőre, nyercgalatti F65
 némul (meg-) I414
 nemz C542
 név B164, M76
 nevededik ,nő'
 nevedekdni nem hagy O262
 nevel (fel-, meg-) ,növel, növeszt'
 = (ki-)
 nevelés, sárga haj ,növesztés' I318
 nevelkedik (fel-)
 néven szólít K887
 neveszt (meg-) ,növeszt'
 nevetlen ujj l. ujj
 néz (meg-, megnéz, ne nézzen)

nicza gyökereztől J30
 nigella E54
 nihili O89
 nil O90
 nil (?) C1364
 nis ,néz'
 nistrom C1256, 1277
 niz ,néz'
 nomine ,nevében'
 november C611
 nő ,fn' A541, O262
 = (alá-) ,i; alul nő'
 = (fel-, meg-, nem =, öszve-) ,i'
 = (fel-) ,i; felül nő'
 nőszik (meg-) C1439
 nősző fű K171
 nőtelen L67
 növekedik
 növel
 nuces D101
 nyak A159, 346, 501, B11, 61, 73, 103, 164,
 177, 206, 211, C53, 461, 800, 805, 929,
 1177, 1494, E34, F196, G60, 172, 230,
 269, H76, 237, 257, I65, 187, 205, 426,
 K58, 89, 162, 209, 317, 475, 514, 537,
 582, 714, 977, 1118, 1424, M76, N101,
 O130, 222
 = ,hosszú H9
 = ,ló C1552, 1556 l. még ló
 = ,nyavalyás ember B164
 = ,rövid H16
 = ,vékony H9
 = (csigolyája) csigája A3, B143, L121
 = fáj C187
 = ban visel (nyakán =) B164, K890
 = on való crek C553
 = seb C269
 nyakú, temérdek B1
 nyal (fel-)
 nyál D138, K210, 228, 471, L5, O94
 = ,tajték' D255
 = gyomorban K1310
 = ,cnyves K1297
 = ,undok F46, I176
 = folyás N193
 nyálasodik (meg-)
 nyalogat
 nyár (nyárban) ,nyáron' A182, 227, 276, 624,
 633, 740, B192, C582, 591, 594, 1171,
 1325, 1455, F72, 181-182, J30, K51, 152,
 212, 261, 486, 727, 826, 1129, M1, N193,
 O93, 275
 nyárasodik (meg-) ,nyálasodik?' B123
 nyaratszaka ,nyáron' C1253
 nyárfa G102, K1304
 = bimbója K353, 1293, 1306
 = haja F221
 = haja, fehér K1304
 = magva, fekete K1305
 nyargal (meg-)
 nyargalás H420

nyári idő C606
 nyárközép F234
 nyárs A280, C1194, H371, I439, K237, I152,
 I156, M84,
 nyársacska F180
 nyársol (meg-) K1412
 nyársra köt K1156
 nyársra von A127, C1194
 nyasz (meg-) 'megnyal?'
 nyavalya (navolia) A11, 332, 350, B164, 171,
 C485, D357, F9, 30, 70, G15-16, 114,
 116, 143, 166, H129, 186, 272, I56, 240,
 K51, 160, 176, 463, 628, 881, 887,
 1108-1109, I152, N8 l. még nagy
 betegség
 = kiron, nagy K393
 = kitörése K83, 1201
 = kitörése, nagy K390
 =, belső G13, K1333, 1397
 =, félelmes E133
 =, hosszas K87
 =, ló belső G21-23
 =, minden K122, 350
 =, nagy K318, 326, 392, 1201
 =, nagy kínos K340
 =, nagyobb J11
 =, nehéz F64, I420
 =, régi K1369
 =, rekedt E139
 =, súlyos E215 p., 51
 =, terhes K1300
 =, véres E139
 = ja, asszonyállatoknak E118 l. még
 asszony
 = k 'betegségek' K77
 = rontás, nagy K263-268
 nyavalyás hely K22
 nyavalyatörő 'ember' K393
 nyaz J13
 nyelv (alá-, el-, le-, meg-) 'lenyel'
 nyeldekklő K625
 nyeleget
 nyelet (el-) 'i'
 nyelv C625, H190, I139, 426, K617, 618,
 887, 1009, 1108, 1300, 1323, 1391-1392,
 M32
 = alatt való erek A490, C551
 = békája K78, 147, 608-610
 = dagadása K78
 = eltekeredik C715
 = kisebbsedik K617
 = megfeketedik K617
 = megvész C709-712
 =, elesett K72
 =, rebegő K1286, 1300
 nyelvcsap K602, 1311
 = lecsik C1281
 = leszállása K1183, 1311
 = rothad K611
 nyelve elesik K73
 nyelvfájás C1127
 nyér 'szerez'

nyér (meg nem ==) 'nem találja el'
 nyereg A765, B62, F254, G104, H30, 192,
 L130
 nyers 'friss'
 = citrium l. citrium
 = veres rózsá lictárium l. lictárium
 nyíl 'fn' A638, C4, 1064, 1068-1069, H188-
 189
 = (ki nem ==) 'i'
 nyílall, nyílallik
 nyílallás A82-83, 198, 456, 727, 766, 777,
 B194, C271, 457, 589, 1193, D306, E67,
 I278, 446, K430, 669, 687, 689-691, 1179,
 1204, 1263, 1282, 1317, 1353, L153, O122,
 P18
 =, erős K674
 =, futós E67-68
 nyílallik (?) D63, 235
 nyílaz (meg-) H20-25
 nyílazás G169-170, H297
 nyílvás A442, 593, C4, 1064, 1068, H188,
 K982-983, 1031
 = vonás K982-983
 nyír (el-, meg-) 'lenyír'
 nyírfá H375, J1, K1289
 = abroncs héja J22
 = darab C1422
 = ezidei termése J1
 = gomba K924
 = gyöngye K714
 = levele C422, K438, 1289
 = oldala K126
 = teteje J1
 = vessző olaja K722
 = víz C9, K126, 1376, 1397
 =, karvastagságú K140
 nyírfán termő gyöngy G258
 nyit (fől-) 'ki-'
 = (meg-) 'elindít'
 = (meg-) 'pl. eret, sebet'
 nyitogat (meg-)
 nyitrai katona G270
 nyom (be-, el-, ki-, meg-) 'i'
 nyomás H119, 244
 nyomaszt (meg-)
 nyomat 'masszíroz'
 nyomít (meg-) 'nyom'
 nyomó 'pénz = 'me' I138, 141-142, K97
 nyomódik (nem = ki)
 nyomogat (be-, bele-, meg-)
 nyomtat (meg-) 'i'
 nyomtat (le-) 'i'
 = (meg-) 'fonnyaszt'
 nyól 'i, nő'
 nyughatatlanság I364
 nyughatik (nem ==)
 nyugszik (nem ==)
 nyújt (el-, fel-)
 nyúl 'i, nő'
 = 'fn' A572, B204, 234, C748, 835, 1538,
 F6, K165, 1389, L138
 = agya veleje C1057, K881

= bőre C1444, G227, H109, 120
 = bőre, szőrös A181
 = bőre, fehér C908
 = csontja I257
 = epéje A386, 484, C913, 968, D383, F33,
 G203, I79, K368, 572, 1170, 1386, N115,
 O26, 38, 47, 72, 199, 219
 = faggyúja szíve körül A666
 = farka hústól I62
 = feje C744, 1534
 = feje bőröstől I359
 = foga G177
 = füle M75
 = fülén levő szőr M75
 = ganéja E88 l. még nyúlász
 = gyomra K263, 894
 = gyomraoltója K318
 = hája A442, 593, C507, F112, 233, G227,
 250, H189, 18, J24, K165, O161
 = kisfiának gyomra C251
 = kövére C157, 1391
 = lába térdében C1139
 = mája C894
 = márciusban fogott, 'fn' I133
 = oltója K263, 894 l. még gyomra =
 = szeme K1145
 = szeme melletti kövér C366, 1391
 = szeme, márciusi K1145
 = szőre A46, B152, C928, E44, 68, K901
 = = hamva E44
 = szőrös füle H313
 = teje C809
 = tüdeje K1389
 = vére C351, 683, 832, F150, G165, O206
 = vére bőröstől C834
 = veséje C829
 = zsírja A114
 nyulacska pora I137
 nyúlárnyék kórója O141
 nyúlárnyék levele A472, O141
 nyúlfi, 'kismnyúl' I286
 nyúlkáposzta l. káposzta
 nyúlláb fű K168
 nyúloitó K263
 nyúlsüldő I137
 nyúlász C1006 l. még nyúl ganéja
 nyúz (meg-)
 nyű (niv, nyűveg) B97, 102, 106, G178-179
 nyűféreg B106
 nyűl (nem = meg), ?'
 nyűvecske H269
 nyűves B97

 ó háj l. háj
 ó sendely l. zsendely
 ó ser l. ser
 ó tők l. tők
 okád (ki-) C371, 485, 1431
 =, vérrel C45, 128, 1322, 1418, 1295
 okádás A358, 404, 760-761, C16, 371, 630,
 1046-1047, 1266, D55, 72, 262, 315, F148,
 1293, K1357, M80, O261, 277

okádkhat A404
 = (nem-) C1261
 okádik 1261 l. még hány
 = (ki nem =) D127, 352
 =, vért K792, N75
 okádkat, 'hánytat' C1261
 okosság F216
 = elvesztése C546
 ol K67
 ol l. ül
 olaj A24, 112-114, 230, 236, 243, 245, 373,
 377, 391, 396, 601, 625, 676, 686, 701,
 738, B152, 185, C58, 82, 91-94, 102, 135,
 137, 146, 282, 287, 289, 297, 303, 307,
 310, 315, 406, 534-535, 540, 641, 678,
 682, 721, 740, 773, 778, 783, 861, 891,
 945, 991, 1003, 1022, 1026, 1091, 1148,
 1195-1196, 1230, 1261, 1264, 1276, 1280,
 1286, 1301-1302, 1309, 1343, 1354, 1446,
 1518, 1521, 1530, D42, 70, 73, 80, 87, 92,
 134, 140, 150-151, 162, 167, 177, 181,
 184-186, 191, 215, 234, 237, 239, 377,
 G107, 137, 209, H21, 127, 145, 157, 173,
 222, 241, 297, 314, 362, K65, 119, 164,
 258, 297, 308, 311, 408, 652, 816, 906,
 956-957, 960, 972, 985, 1013-1014, 1039,
 1055, 1178, 1189, 1219, 1273, 1297, 1322,
 1351, 1369, 1379, L32, 77, M11, 35, 94,
 113-114, 116, 119, 121, N57, 66, 148,
 167, 171-172, 190, O2, 37, 89, 105, 155,
 220, 228, 247
 =, axtan J20
 =, fekete C309, M11, N66, O75
 =, kis B121
 =, köz H205 l. még közolaj
 =, meleg D99
 =, paraszt H123
 =, patika O18, 88
 =, tisztá, 'maga az olaj' C311, 1445
 =, veres D50, 279, F28, G203, 205, I98,
 100, 365, K1015, L59
 = a leszen K194, K140
 = a vminek C1508, K522, 574, 826, 1331,
 1351, 1412, N87
 olaját veszi O75, 247
 olajjá változik C154, 1366
 olasz - kapor l. kapor
 = káposzta l. káposzta
 = virág, sokszínű K168
 old (el-, le-, le nem =)
 = (meg-) 'eloldoz'
 oldal A26, 299, 383, 712, B180, 197, 207,
 C989-991, 1190, 339, J23, K687-688,
 691, 1313, M12, 73
 = bal kéz felől C589
 = jobb kéz felől C589
 =, bal K182, 476, 1077
 =, balfelől K1148
 =, fájó K86, 690
 =, jobb C891, K1066, 1160
 =, két I251
 =, sérült F2

= a nyilall K86
 = at belepi ,me' K691
 = csont C511, K1066
 = csont török K1205
 = fájás (oldal fájdalom, phrenesis) A616,
 712, C191-192, 571-572, 589, 988, 1266,
 F80-81, 1266-267, K85, 1310, O268
 = nyilallás K87, 672, 675
 oldalacska ,tr' I193
 oldódik (fel-)
 oldoz (meg-)
 olibanum C102, 1147, 1445, D126, M117
 olivaj (oleo olivae) A58, 88, 158, 161, 174,
 204, 206, 243-244, 247, 318, 542, 698,
 719, P7
 olom F211
 olt (bele-, meg-) ,lehűt'
 = (el-) ,elmulaszt'
 = (ki-, meg-)
 = (meg-) ,csillapít, elolt'
 =, fát C1548
 oltalmaz ,óvatosan bánik vele'
 = (meg-)
 oltanivaló fa B236
 oltása vminek ,enyhítése vminek'
 oltat ,meszet'
 oltó G9, K777
 oltó kötele I187
 oltóág B234, 236
 oltvány (otouan) B234
 olvad (el-, meg-)
 olvas (fel-, meg-)
 = (megalvas) ,megszámol'
 = (reá-) B31, 92-93, 97, 102, 106, 153
 olvasószemnyí ,me' A712
 olvaszt (be-, bele-, egybe-, el-, közben =,
 meg-, össze-)
 = (meg-) ,felold'
 omán gyökerc F26
 omlik (le-) ,meghal, lábáról leesik'
 ón - glet l. glet
 =, fekete D358, K292
 =, fekete égett C291
 =, lapis C1175
 = kanna l. kanna
 = tál l. tál
 onjeh gyökér (?) G114
 ont ,önt'
 operál
 operatio D353
 opiom K932, M20, O70
 opium l. apium
 óra (órág, órában, óráiglan, órán, ... =)
 ,me' A30, 37, 44, 130, 200, 266, 281,
 436, 496, 629, 655, 657, 697, 717, B58,
 70-71, 116, 120, 147, 152, 171, 191,
 C146, 150, 225, 305, 354, 381, 423, 492,
 534, 540, 617, 621, 1012, 1126, 1138, 1243,
 1291-1293, 1298, 1326, 1363, 1382, 1423,
 1425, 1437, 1443, 1447, 1454, 1468, D24,
 37-38, 161, 247, 279, 384, E3, 10, 76, 101,
 F17, G70-71, 128, 161, 256, H95, 107,

246, 257, 377, 411, I152, 369, 438, J9, 13,
 K29, 697, 728, 801, 838, 1160, 1169, 1173,
 1336, L24, 54, M93, 121, N215, O10, 87,
 111, 161, 286, P7
 = ,szülés órája' E224 p., 151-153
 orbánc A255, 679-680, B209, C618, 1225-
 1226, 1342-1343, D5, 40, I145-146, 402,
 K4, 30, 212, 345, 387, 973, 996, 1021-
 1022, 1326, 1339, 1417, L15, 93, 149,
 M36-37, 39, 100, N18, O131 l. még
 Szent Antal tüze
 = fájdalma K212
 = kisebcsedése K974
 = tüze K212
 =, folyó P27-28
 =, leves L62
 =, puffant A680
 =, síró M79
 = os seb K5, 39
 orbáncosodik, nem C1287
 orbáncozás A352, 436-437
 orca A193, 471, C195, 318, 394, 683, 921,
 926, 1250, F69, 82, G86, I109, 221, 248,
 304, K23, 209, 316, 474, 591, 593, 595-
 598, M41, O249 l. még arc
 = dagadása K23, O149
 = fájdalma C552
 = hámló D340
 = makulája C545, 631
 = megdagad M41
 = részeinek fájdalma C552
 = tisztasága O153
 =, dagadt K83, 316-317
 =, fehér C1154
 =, fogtól dagadt K474-475, 591-599
 =, piros K83
 =, ráncos K1210, O123-125
 =, sima K1210
 =, sömörögös K346, O123-125
 =, sömörös C1276
 =, szeples C12, 1256, 1276, K944
 orcán kelevény C550
 = sinnyedeg C545, 550
 origanum (fekete gyopár) K1124, O270
 l. még gyopár
 origentali boni N223
 Orlai István szolgája B145
 orlickóvirág I395
 oroszlánhaj (?) C1171
 oroszlánban van a nap K1242
 orr (naris) A44, 193, 208-210, 281, 386,
 551, C87, 162, 176, 323, 802, 855, 859,
 866, 870, 928, 974, 977-980, 1518, D114,
 229, 271, 322, 352, 356, E45, H82, 100,
 155, 169, 193-195, 205, 248-249, 252,
 260, 309, 339, 346, 377, I111, 107, 312,
 314, K77, 90, 177, 352, 435, 508, 555-
 556, 592, 887, 1048, 1108, 1110, 1112-
 1144, L46, M75, 80, 107, N90-91, 207,
 O99, 103, 182, 197-198, 262, P20
 = alá C855, 1262
 = büdössége C552

= csfkja H75
 = hegyén való ér C548
 = megvarasodik K560-561
 = porcogója B69, H237, 254, 260, 347, 385
 =, ló B11, 69-70, 177, 211, 213, C1496,
 1572, 1578 l. még ló
 = a cimpája, eb L453
 = lika C51, 333, 587, 806, 861, 922, 924,
 926-927, 976, 1281, E45, 54, H13, 145,
 150, 310, 441, M70, 72, 74, N189
 = lika megvész C974-980
 = lika mellett való ér C547
 = lyuka A381, 459, 619, B15, 96, 213,
 K553, O105, P21
 = vére A349, 381, 389, 395, 458-459, 613,
 636, 650, B216, C1281, E46, I111, N70,
 91, O262 l. még vér
 = = folyása (= = jár, = = indul) C51,
 333, 502, 573, 629, 921-929, 1210, 1240,
 1262, 1396, D109, 114, 263, 313, E44,
 I417, K329, 553-559
 = = fut F62
 = = meg nem áll C87-88, 1310-1311,
 D229, 271, M70-76
 = = megyen I205, 208-210
 orrát hideg megveszi K949
 orrocska I284
 orron súlyos ér K77
 orrvérzés A158, B216
 Ország János B153
 orvosdoktorok E213-214 p.
 orvoslás, külső K1237
 orvosok K329
 = seregi M89
 orvosol (meg-)
 orvososság tudomány E213 p.
 os, önts'
 ostoba K491
 ostorményfa K400, 431
 = belső zöld haja K400
 = külső haja K400
 = virága keresztje K431
 ostya A273, 495, C624, 1126, 1330, D251,
 327, M80-81, O22, 187
 oszlat (el-), fájdalmat, megszüntet'
 oszlató erő K245
 oszol (el-, nem =), feloldódik, oszlik'
 oszt (el-), fájdalmat'
 = (háromfelé =)
 = (meg-), cioszt'
 osztás (szét-)
 ótvar (oltvar) A476, K120, 1273-1280,
 198, 328, 394, 402, 434, 934-937, N148,
 P15
 óv (meg-)
 óveg l. üveg
 Ovidiusz F194
 Ozvai ember B108

 öblít (meg-)
 öblöget
 öklel (által-), 'szúr' I55

öklelés B194, D126, K64, 1282, L34
 =, 'hányás' C191, 1236, 1257, 1351, I216,
 334, 413
 öklelet (öklölet), 'hányás' F2, 55-56, 105,
 G46, 219, I195-196, 339, 413, J23
 öklődő ír l. ír
 ökölni I144
 ökör H283, C1439
 = epéje A215, 360, C160, 294, L129
 = epéjében kis kövecske C1483
 = epéjének köve O145
 = farka H283
 = ganéja I305
 = lába köze H283
 = lépe M84
 = lépének leve M84
 = szára veleje K1078
 = zsírja C1410
 ökörfark 'növény' A24, 266, G223, 253
 = gyökere B198, K899
 =, sárga I435
 = kórója tövestül C77
 = levele K603, 908, 925, 1184
 = töve C391, K899, L10, N29
 = virága K826, 908, 910, 921, L83
 = = olaja K853
 = = vize K523
 = vize D329, L72, M67
 =, fekete D110, 282
 ökörfarkfű (tormentilla) C388, 820, 1377
 l. még tormentilla
 = gyökere A145
 = levele K915
 = succusa D368
 = töve C25
 = virága A24, C25
 =, fekete A546
 ökörfarkkóró K923
 = gyökere, fehér H302
 = levele K733, 886, 967
 = = leve K886
 = töve N154
 = virága K733
 = = olaja K1169
 ökörgűsz K168
 ökörhús, sovány A42
 ökörláb zsírja C1410
 ökörnylev - virága I395
 = vize C194
 =, mezei K169
 =, vad K169
 ökörnylevfű (eufrasia) A41
 = virága, igaz K1094
 = vize I30, 106, 281
 = magva, mezei K1095, 1192
 = virága K1193
 = =, kétféle K1096
 = =, mezei K1095, 1192
 = vize K463, 676, O252
 =, mezei K1192
 = vize K1194
 ökörszem M104

= tolla ,madár' N107
 ökörszemfű K169
 öl (el-) ,pl. mérget'
 = (meg-) ,elpusztít, felold, kiöl'
 = (meg-, meg nem =)
 ölet (meg-)
 ölgýt (el-, közé-, meg-, össze-) ,elegyít'
 öly fű K168
 önt (be-, bele-, benne =, hozzá-, ki-, közé-,
 meg-, oda-, rá-, ünt)
 öntöz (meg-)
 ördög A243, B129
 = gyökere B115
 = tövisének töve C1324
 ördögborca gyökere K446
 ördöggharapta fű K171, 420, 422, 1331
 = gyökere K422, 1291
 = levele K422, 1291
 =, nyers K1290
 =, zöld K421
 ördögség F185
 ördögös B184
 öreg ,nagy'
 öreg ember l. ember
 öreg keserű lapu l. lapu
 öregember K1110
 öregén süt ,keményen, nagyon =, pl. tojást'
 öríz (meg-)
 örmény (cörmén) J14, K109, 214 l. még
 örvény
 = levele K381, 756, 1281
 = töve K938
 =, csépett (?) A54
 örménygyökér K87, 109, 114, 120, 168, 308,
 310, 660, 714, 1281-1282, 1268, 1279,
 1307, 1415
 = gyökere K1307
 = levele K1307
 öröl (meg-, össze-)
 örvényfű C268, 787, 848, 1007, 1078-1079
 = gyökere C699, 701, 706
 = levele C701
 örvénygyökér C292, F26, G23, 270, H62, 325,
 I226, M60, 94, O94 l. még örmény
 = levele I230
 = fű C1570
 őrzí magát ,ővja magát'
 ősmér (meg-) ,felismer, megismer'
 ősz, ősszel B171, 234, C207, 304, 1548, H99,
 K44, 486
 őstők l. üstök
 őstör levele, vörös C442
 őszi idő C607
 ősztövérit (meg-)
 őszül (meg-) D352, 355
 őtlevelű fű F95
 őtödfű G116
 őttet (fel-) ,felüti'
 őtvös (ötves) D380, E78, 134, 155, K545,
 1362
 őv ,tr' B147
 = E14, F165

= (?) D358
 =, szarvasbőr K196
 övedz (által =)
 övedző ,derék, tr' K384
 övez (által =)
 őzfaggyú E50
 pacsirta hája H159
 padlás C1456
 pajzs C126
 = gyártó A438
 pakórud gyökere H94
 palacféreg K327, 446
 palack B113, K1037, P21
 = szája, ön J11
 =, ön B113-114, 116, J11
 =, pléh P33 =, tágas szájú E76
 palánta (plánta) A330, B124, 188, G194,
 K68, 1399
 = mag B173, C1548, F125, G95, 194
 palántál (plántál) B173, 188, 236
 palazka l. poloska
 Pálffi Miklós orvossága G70
 pampinea fű magva C202
 pamuk F257
 pamut G58
 pánt H358
 pápafű (cardus benedictum) A116, 121, 294,
 371-372, C120, 123, 169, 257, 383, 470,
 1170, 1307, 1351, 1424, 1453, D6, 33, 101,
 164-165, 261, 333-334, 367, F28, 152,
 G145, I98, 101, 373, K160, 168, 246,
 364, 463, 1237, 1245-1246, 1331, L37,
 101, M2, 24, N32, O289
 = főtt vize füvestül K1264
 = főtt vize gyökertestül K1264
 = gyökere K1246
 = leve K428
 = levele K376, 1228-1229, 1245-1246,
 1265, N37
 = = pora K1246, 1265
 = magva K1350
 = pora K428, 1229, 1248-1249
 = succusa K428, 1249, 1319
 = teteje I395
 = vize I217, 428, K364, 428, 675, 843, 855,
 1087, 1089, 1164, 1246, 1249, 1264-1265,
 1319
 = =, erős K82
 =, mezei K1319
 =, mezei (gyűvirág) K128
 =, zöld K509, 1149
 paperszénye fű K212
 papír (papyrus) E29
 papiros B145, 167, C502, 1080, 1182, D177,
 184, 264, F208, G219, H61, 451, 1143,
 J13, K555, L25
 = bele B167
 =, égett C1182
 =, kék F66, G221, 257, I215, J23, 33-34,
 36, 38
 =, szürke K1077, 1374

- =, tiszta B121, E45, G53
 pápista I200
 paplan (paplon) B120
 papmacska F125
 papmonya (paponya) A189, C109, 1055, 1316,
 D337, I96, K396
 = gyümölcse K417
 = széke C1361
 = veres gyümölcse K860
 = fű (papa monya fű) A734, C1055, 1186,
 Fro, 24, G55, 145, N176
 papsat H233, L67
 = fehér magva H233
 = leve H233
 = sonkolya H233
 = fa levele I41
 pára, párája vminek A455, 650, B113, 147,
 C765, 1243, E2, G229, I48, 438, K741,
 878, 899, 902-903, 907-908, 927, 931,
 1048, 1369, N205
 =, ecet C766
 =, meleg F130, K570, 583
 parabuntur B130
 Paracelsus, Bombastus (1493-1541), német
 orvos, vegyész' E213 p.
 paráhol (meg-) ,megpárol'
 paralysis E49
 parancsol
 parányi ,me' A525
 paraszt olaj H123
 paraszt orvosság B29, 169
 parázna F247
 parázs A521, 685, 721, C1252, D373, E11,
 K113, 369, 419, 913, N59, 77
 = alatt K17
 = hamu L98
 =, hév K388, 529
 =, tűz ,forró' C1560
 =, tüzes K1285
 paré, paréj I357, N185, O142
 = módra L76
 = olaja C399
 =, barát K169
 =, mint egy C1263
 paretarium fű D3
 párhamu G237, l. még hamu
 parlag A3, I150, K1333
 parlagi kigyó l. kigyó
 parlagi rózsza l. rózsza
 párlás K271, 506, 540, 733, 1369
 pártlik (ki-, le-)
 párlófű (agrimonia, apró bojtorján) K128, 169
 párlóg A233, 264, 306, 321, 437, 477, 558,
 606, B99, D266, 295, 302, G112, 222,
 H60, 68-69, 334, 340, 344, 425, I147, 375,
 K261, 278, 310, 458, 500, 731, 846, 1077,
 1266, 1321, 1370, M77, N168
 = borból C71
 = tisztája M77
 =, ecetes K440, 452
 =, erős A265, D214, H66, 196, 201, K322,
 1063, L93, M36
 =, gyenge K296
 parmentella (?) D351
 párol (meg-, vmivel =)
 párológ (el-)
 parti lapu l. lapu
 partifű levele C1091
 partingus keresetlen (?) G150
 paspenum allisi D53
 pastorium dió (?) D205
 pasul (meg-) ,vizelete megindul?' H416
 pata, puha H234
 patak H281, 341, K1029
 = kő, tüzes K1029
 Pater noster E17
 paticum (?) D44
 patiens passim
 patika (apatika) B147, D268, E213 p.,
 G71, 77, 205, H92, 102, 245, 248, 285,
 341, 450, 13, 154, 325, 412, O94,
 = szerszám E213 p.
 patikárosok D102
 patkány (potkány) A380, B145, 227, F42,
 G48-49, I83, N94
 = égetett pora K202
 = nyaka, eleven B145
 patkó B77, H21, 114, 142, 219, 222, 297,
 398, 438
 = szegestül B206
 =, gengen H359
 =, homorú G138, H360, 438
 =, oblus H359
 patkócska H358
 patkol B54, H363
 patkolás, patkoltatás G184, H285, 363, 422
 patkoltat (meg-, nem =) H296, 346, 359,
 42, 462
 patkószabású B156
 patkószeg H368
 Patris B131
 pattan (ki ne -jon)
 pattanás A229, B228, C384, 1308, D274,
 M56
 pattog (el-, ki-)
 pattogdogál (fel-)
 páva ganéja I214, L117
 =, him I214
 =, nőstény I214
 Pazabi György diák B102-103
 Pázmány (Péter) orvossága G64
 pázsit A588, K117, 152, 1027
 = szín (reménység) K491
 pecse olaj C399, 1378, D203
 pecsenyét süt, mintha K1156
 pecsolaj K470, 1235
 pej, - fehér F246
 =, kék F246
 =, veres F246
 pemetű C435
 = vize C435
 pemetin F191
 = szalmás vége F191

- = vékony vége F191
 pendely visszája F174
 pendely, asszonyember haviszámos K133
 penész holt ember koponyájában C1171
 penete K993
 pengető ér C562
 péntek (pintek) C1523, F220, E130, G94
 pénz C1492, I438
 = ára (pinz ára), 'me' A7, 9, 21, 127, 221-222, 273, 383, 402, 425, 437, 524-525, 634, 693, 717, 768, B57, 71, 90, 138, 168, C46, 57, 115, 134-135, 156, 300, 323, 339, 492, 516, 536, 1146, 1178, 1199, 1209, 1284, 1363, 1374, 1441, 1577, D12, 24, 87, 102, 118-119, 251, 264, 299, F125, G95, 113, 264, I42, 116, 239, H120, 286, 320, 410, K328, L12, 14, 82-83, 99, M12, 32, 64, N121, 191, 201, O17, 56, 179
 = nyomó, 'me, pénznyomónyi' C290, 701, 1104, 1106, 1315, D14, K161, 896, 1263, 1304, M7, N138, 161, 169, P32
 pép A580, 611, I193, K564, 624
 = formán K644, 1176, 1196
 =, mint az C292, K95, 154, 186, 206, 238, 290, 317, 355, 370, 475, 582, 632, 638, 643, 687, 821-822, 824, 839, 873, 879, 1061, 1079, 1108, 1175
 péppel, 'péppé' C1274
 perdül (ki-)
 perec B130
 pergel (meg-, porgál)
 pergelődik (meg-) 'pörkölődik'
 perje N92, 154
 = fű C692, K169, 759
 = gyökere B189, C827, 1048, G40, H449
 perzslai orvosság E17
 pestis B134, 184, C1249-1253, D14, 265, 282, F142, G182, I127, 373, 422, 426, K1331, 1407, 1412
 = hideglelés C1373 l. még hideglelés
 =, juh G35
 pestises idő B184
 peszerce A282, 583, K169
 = gyökere, fekete C520
 = vize C378
 =, aszú C1268
 =, fehér A61, K438
 =, fodor E47
 peszercefű (pöszerce) C163, 347, 794, 990, 1045, 1283
 = gyökerestül levelestül C793
 = leve C1105
 = leve (marobium album) K1069
 = vize C1268
 peszerkegomba, fehér I159
 petasilis distalms K82
 pete olaj C1208, 1210
 Péter uram patikárius C1457
 peterce D82
 petreselyem (petreseliom, petresoliom, petrezilem, petrisolium, petrosolium) A84, 122, 153, 189, 265, 329, 424, 631, 671, 708, 723, 734, C81, 252, 1126, 1377, D23, 104, 160, 338, E66, 105, 140, F176, G1, I191, 228-229, 287, J7, 30, K630, 955, 1050, L95, M22, 114, N176, O211
 = gyökere A28, 419, 722, C109, 1361, 1548, D21, 38, 337, G119, 223, I45, J4, K655, O225, 230, 238
 = gyökerestül K111
 = gyökerestül levelestül C1339
 = gyökerével I328
 = levele A34, 122, 460, C370, 430, 432, 1361, D32, 337, G223, I129, K215, G12, 650, 883, 1199
 = levele leve G75, K219
 = levelestől tövestől D359
 = levelestül K111
 = magva B240, C210, 1334, G20, 131, K462, 584, O27
 = szál I287
 = teteje F225
 = petreselyem töve A433, K876, 1382, 1393
 = vize (nedve) A408, 567, C1335, D169, G1, I337, K875, O53
 = zöldséj (= zülgye) J7
 =, törött A460
 =, zöld G223, I418
 petronilom olaja C1164
 petrosolium l. petreselyem
 Petrusius pisai Abbas O27
 petyeldik (meg-)
 pézsma F38, I121, K1104
 Phison C1571
 phlegma E71, O94 l. még flagma, flegma
 phlegmatikusok K486
 phrenesis (megbolondító betegség) C541, 585, 595
 = (megbolondító seb) C574
 = (oldalak fájdalma) C572
 pikkely A252
 = hamuja A252
 pikkelyez (le-)
 pillog, 'pislog' P3
 pilula K861, O94
 pimpinella A709, K128, 181, 1331, 1406
 = (Csaba íre) C1072, 1334
 = gyökere C1373
 = levele C935
 = fű (Csaba íre) C732, 934
 = fű vize C937
 pímpe A41, 118
 pímpe gyökere A119
 pimponia C60, 449, 1332
 = pora C60
 =, zöld C449
 pinata, 'fazék' B115
 pince A740, I233, K1129
 =, nedves K542, 829, 1395
 pinkösd l. pünkösd
 pint, pintes (pént) 'me' A190, C407, 1217,

- 1291, 1376, 1419, 1432, 1526, D32, 87,
101, 282, H80, 126, 246, 332, 368, 424,
1240, 287, L24, M38, 46, 94, N24, 129, O43
pintek l. péntek
pióca Fro9
piom gyökerc (apium?) G60
pipacs vize F74, 1242-243, 362
pipe K49, 1406
= ganéja K423, 438
pipehúr I228
= tollastul B37
piretum (tárkony) O275
pirit (meg-)
pirító D399
= fű D246
pirított kenyér l. kenyér
piros szín (szerelem) K491
pirosan tart M6
pirosító gyökér K243
pirosodik (meg-)
pirosol (meg-), pirosodik' L3
pirul (meg-, megbírol)
pisítek madár H382
piskolc (antimonium) K545, 1362
pislen (tyúkmonyhéjban) A308
Pison (Fizon), az Édenkert egyik folyója' B91
piszok O49
pisztília gomba K1276
pisztráng K418
= foga I257
pitvar C1168
pivenka magva (pivonka =) I396
= virága I395
= vize I30
pivonka l. pivenka
planéta C603, 609
plantago (útifű) O255 l. még útifű
Platón E213p., F246
pléh (peleh) D358
pleuritis (nyílallás) C589 l. még nyílallás
Plinius (Caius Secundus) A636, 750, C741,
750, 787, 910, 956, 1531, 1540, K393, 411,
O60
plora (?) P24
podag D372
poenium virág l. még bazsarózsa
= vize (bazsarózsa) C1490
pofa B70
=, dagadt F39
=, sebes F39
=, széles H16
pogácsa A213, B115, C1520, H131, 240,
K349, 1285, N77, 95, 218
=, 'étel' D256, 324
=, pogácsányi 'me' A760, G126, I50, 123,
264, 387, K492, 913, L147
= formán K1132
= módra C1242, 1401
=, apró 'me' E91
=, búzaláng C1568
=, mint egy 'me' C1560, D19, 222, F51,
G53, 110
pogácsáról C464, 518
pogácskóró l. bogácskóró
pogány bölcsek E213 p.
pohár A180, 355, B233, C108, 457, 701,
1263, E8, 26, F29, 108-109, G221, H51,
I99, K899, 1094, 1193, L157, N35, 215,
O43, 147, 176, 261
=, 'eszköz' D4, 322, 337, 374
=, 'me, pohárnyi' A332, 386, 426, 359, C919,
E72, G119
=, ezüst E26
=, fekete C874
=, kis C492
=, kis 'me' D15
=, tiszta I130
=, új A600
=, viasz A763
pohárka B167
=, 'me' E71, K1223
pók A374, 602, B163, C104, 249, 304, D141,
281, G31, I372
= harapása K1230
=, eleven G182, L36
pókháló A410, C82, 341, 445, 1187, F182,
I149, 383, 419, K724
= kökényfán N22
pókhálón néznél, mintha K545
poklia 'me, posztó v. ruha' B138
poklosság C569, F93, 1107, 282, O262
l. még belpoklos
pókmarás D141
pokolfakadék I373
pokolvar A204-205, 530, 602, 634, C29,
99, 249, 340, 1080-1088, 1293, 1315-
1318, 1379, D190, 274, 281, G180-181,
H263, I383, 456, K10, 16, 21, 24, 184,
211, 421, 444-445, 968, 975, 1105, 1290,
1371, L148, M56-57, 63, O247
= kerülete K16, 1105, 1372
=, új C541
pokróc B14, 20, 41, G234, H97, 289
= darab, vastag K691
pokrócoz (be-) G78
polaj B141
= virága (pole =) L85, N120
polc moha D264
polie l. polye
poligonum K1239
polinfű (csombor) C229 l. még csombor
polipodium levele M92
= töve M92
= fű M92
poloska (palazka) B151
=, ágyi B181
=, eleven B142
poltura ára (potura =) 'me' K137, 328, P18
poltura nyomó K174, 543, 768, 777, 789
polye E99 I123, K26, 456, 540, 583
=, forró E147
polyponatum K172
polyx (?) K168
pomagránát I2, K605

= haja ,héja' A525, G57, I37
 = leve I2
 = magva I2
 = vastag magva E90
 pomen vize D103
 pomponia K181, 1062
 ponty (carponum) A252
 pontyának való fejében kő H288
 papanicsi (?) M116
 popiom l. popium
 popium (popiom) A115, C52, D37, 167, 309,
 I146, 230, K911, 1136, 1139, L1, 55, 69,
 N193
 = levele L20
 popja, gyermek I284
 por, pora vminek A14, 117-118, 188, 242,
 299, 383-384, 455, 642, 572-573, B53, 63,
 68, 81, 99, C2, 80, 84, 318, 373, 491,
 1150, 1152, 1209, 1282, 1370, 1378,
 1515-1516, D84, 109, 139, 183, 251, 373,
 380-383, E16, 29, 37, 98, G44, 218, 238,
 258, 263, H45, 79, 86, 89, 166, 271, 278,
 341, 351, 411, 435, I43, 261, 299, 358,
 387, 390, 417, 438, K5, 90, 253, 255, 555,
 764, 890-891, 900, 949, 993-994, 1075,
 1118, 1149, L3, 37, 60, 63, 79, 139, M11,
 21, 26, 32, 58, 80-81, 90, 92, N18, 30,
 45, 56, 63, 129, 163, 199, O16, 22-23,
 30, 32, 37, 75, 89, 97, 236, P5, 21
 = ,ált' F161
 = ,gyógyszer' C91, 207, 1551, 1555, J13,
 36
 =, arany J9
 =, fekete K1036, 1426
 =, füstölő C66
 =, köszvény C1296
 =, mint a K1033
 =, mint egy C393, 1305
 =, prűszkölített K887
 =, szárasztó C326
 =, szünke D309
 =, veres K801, L51
 =, vörös C29
 =, zöld H100-102
 porcfil vize J4
 porcsfű G149, I55, K168, 1233
 porcsin K212, L10, P16-17
 = gyökere A758
 = levele K1314
 = magva K1314
 = törve K209
 = vize K1239
 =, fehér virágú A719
 =, kövér K169, 212, 284, 377, 484, 928
 =, közönséges K287
 = fű (parcsi fű) A68, 636, 719, C1567,
 D353, G140, K1239
 porit (meg-)
 poroz (be-, meg-, reá-)
 = (meg-) ,megszór'
 porrá csinál G244
 = éget G210, 254, K1402

K1197
 = ront E29, 32, 55, 81, G6, 44, 55, 161,
 = tesz (= tör, porul =) A18, 56, 107,
 116-117, 128, 131, 133, 172, 191, 193,
 288, 299, 357, 527, 536, 597, 665, 748-
 749, B53, 153, 185, C17, 50, 63-64, 66,
 71, 80, 100, 125-126, 130-131, 204, 210,
 278, 316, 383, 389, 434, 519, 624, 636,
 686, 689, 693, 748, 751, 807, 811, 835,
 847, 873, 887, 894, 927, 1171, 1188, 1233,
 1247, 1262, 1267, 1275, 1282, 1309, 1357,
 1402-1403, 1417, 1422, 1434, 1477, 1497,
 1499, 1538, 1541, 1550, 1552, 1565, 1568,
 D11, 21, 33, 43, 54, 83, 116-117, 221-
 222, 257, 271, 273, 332, 378, E3, 10, 21,
 25, 28, 37, 75, 88, 90, 93-94, 107, 113, 130,
 F4, G33-34, 120, 162-163, 178, H43-44,
 99, J18, 38, K14-15, 25, 76, 81, 214,
 220, 255, 323, 314, 343, 414, 591, 614,
 705, 711, 742, 754, 764, 768, 770, 776,
 793, 798, 802, 851, 861, 880, 890, 897,
 916, 922, 945, 1081-1082, 1118, 1120,
 1165, 1184-1185, 1216, 1245-1246, 1263, 1302,
 1360, 1365, 1382, 1384, 1408, 1414, L47, 57,
 132, 155, M50, 64, 72, N56, 70, O22, 247
 porrá tör l. porrá tesz
 porul tör l. porrá tesz
 porul vesz K356
 pörus O28
 pörhagyma héjastól N77
 poshad (meg-, megpossad)
 possaszt
 posztó A38, 42, 78, 163, 523, 648, C1133,
 1320, E138, G38, H287, L48, M62
 =, aba K845
 =, fekete baraszalai K529
 =, gránát B47
 =, karazia B63
 =, kék B63, C459, D64, F50, 54, I182, 192,
 262, K529, 1063
 =, tiszta A38, K1160
 =, veres G69, I32, 452, K389, 1002
 =, zöld G46, N9
 posztónyiredék C1420
 posztószél A598, K887, O222
 potika hal C1363
 potkány l. patkány
 potosít D167
 potura l. poltura
 pozdorja B162
 pózna F188
 Pozsony B152
 pöfeteg (püfeteg) C108, 510, G238
 pögre l. bögre
 pök (ki-) ,kiköp'
 pökdös vki K77
 pörgöl (meg-, -perkül)
 pörgölődik (meg-)
 pörköl (meg-)
 pörzsöl (meg-)
 pöszerce l. peszerce
 pösztönt ,bőfög, prűsszög?'

pözsödöl (meg-) ,pezsdül'
 praecepta ,előírás, összetevő'
 praeparatum zuthamera C1506
 praestantissum E75
 pranilafű I409
 = virága I409
 prása ,parázs?' I454
 prásol (egyben =) ,présel'
 prasol (meg-)
 prédikáció K1390
 présel (ki-)
 preterznyiik fű J14
 pro appetitu ,étvágyról' E75
 próbál
 prókátor, hamis F164
 prókátorok lelke B155
 prunella l. szilvafű
 prüszszög G261
 prustwurz gyökere B148
 prüszkölés K83
 prüszköltető eszköz K1110
 puffad (meg-)
 puffadozik
 puffant ,dagadt' A680
 pulykatoll K7
 pulzus J35, K31, 41, 58, 1085, 1121, 1140,
 1173, 1424, N223, O156
 = hévsége J35
 pupa levél vére (?) K1060
 purgál (meg-) F11, I3, I41, K64, 176, 1064,
 1297, N216
 purgáló K160
 purgatio A269, 271, 273, 294, 300, B147,
 C136, 397, 1271, 1454, D32, 326, 378,
 F11, G13, 75, 183, K7, 234, 699, 1237,
 1336, M87
 puska F196-199, 202-206, 210, 213-219,
 222-223, K401, 990, L23
 = agya F202, 216
 = fája F216
 = fia F208, 221
 = gyújtó'lyuká F215
 = pattanás ,durranás' F222
 = vasa F216, 219
 = vége F214-215
 =, olajos A333
 =, rozsdás A333
 = golyóbis A633, D292, H176, K984
 puskaelövés C515, 1212, D62, 234, F211-
 212, M3, N73-74
 = lika C515
 puskaapor B228, C75, F209, 211-212, 216,
 G155, H61, 66, N182
 = méreg C130
 puskaevessző F221
 Puskás János B104
 puskaás, okos F216
 puskaátisztítás A333
 puskaával meglő C130, 211
 puskaázás (puskaás) F214
 puskaázni F214, 223
 puszpáng A48, K673

= levestül N5
 = magostul N5
 = olaja K896
 =, új A48
 pusztul (el-, el nem =)
 püfeteg l. pöfeteg
 püffedez C532
 Pünkösöd hó, Pünkösöd hava (pinkösd =,
 ponkez =) A85, B18, C5, 611, 832, 1427,
 H158, 179 327, I212, K57, 62, 104, 117,
 159, 917, 1185, 1370, 1401, O4, 138
 = hava tölti K123
 = napja (pinkösd) A48, 172, C50, 164

quiatuș curia H415
 quint ,me' C1171, 1372, 1445, D398, M116

rab F126
 rabot szabadít K129
 Radvány B162
 rág (meg-)
 ragad (bele-, hozzá-, meg-, oda-, össze ne
 = jon, reá-, nem =)
 ragadozó állat epéje O38
 rágás I331, 411
 ragaszt (be-, reá-, vele =)
 rágcshal
 rágdos
 ragya ,gabonabetegség' F115
 = ,vesszőn' F169
 raj B155, F158-165, 173-176, 193, 195,
 G188-189
 =, eresztett F177
 = lép K394, 1273
 = méh B155
 = viasz l. viasz
 rak (be-, bele-, ki-, környül =, körül-,
 meg-, reá-)
 rák A442, 476, 593, C157, 1217, D276,
 H196, 225, 1228, K223, 227, 253, 910,
 1105, 1166, 1259
 = fejében fehér kő C1139
 = hamva K224
 = leve K220, 1259
 =, eleven K16
 =, nyers K254
 = pora, égett K255, 408
 = szeme D277, G121
 = zsírja I228
 =, eleven A13, 478, B208, D231, F233,
 G82, 231, 250, K16, 1172, 1372
 =, eleven folyóvízi K1414
 =, folyóvízi C888, 1069, E130
 =, holt F121
 =, sült F194
 rakás ,me' B171, G45
 rakáska B171
 rakat ,i'
 rakgat (reá-) ,rakni'
 ráki szappan l. szappan
 rakonca H420
 rákórmeny l. rákórveny

rákörvény (rákörmény, rakürvén) A325, 592,
729, C210, H288, K27, 245, 682, 857,
861, 1165
= gyökér D291
ráksebb (?) (cancrum) A18
rákszem F260, I257
=, preparált J4
ranoculus l. torokgyikfű
ránt (egyben =) 'összefőz'
= (ki-, meg-)
= (meg-) 'megpirít'
rántás H357
=, tépés = mozdulata'
rántotta (rátota) B127
= tyúkmonyból I86, 252
ranunculus (sárga virág) O156
ráolvas B216
rászt A47, 176, 303, 475, 494, 652, 704,
738-739, C49, 177, 265, 1014, 1138,
1332-1333, 1367, 1481, 1253, 262, K1310
rásztos ember C1015
rátota, rátotta l. rántotta
ráz (fel-, ki-, le-, meg-, nem =)
réce C1420
= bal szárnyának vére I62
= bele D90, C1420
=, hím D90
=, kövér K237
=, kövér házi K1152
= hája C1374, K8
= hasa K237, 1152
= vére K247
= zsírja D90, K1152
=, eleven K806
=, házi kövér K88
=, hím D90, F1
=, kövér házi K1152
=, nőstény F2
=, vékony I41
recezacsó l. zacskó
reconcilium C790, 1001
= levele C791
regál (rajta =)
reggel (minden =, másnap stb.) 'me' A51-
52, 59, 61, 98, 149, 190, 219, 287, 293,
475, 485, 503-504, 507, 510, 512, 515,
519, 539, 603, 616, 654, 694, 711, 727,
752, 757, 768, B99, 120, 150, 153, 185,
191, 207, 222, C1, 4, 46, 81, 183, 185,
187, 190-191, 194-195, 355, 383, 414,
521, 625, 787, 876, 919, 1050, 1128, 1135,
1154, 1165, 1211, 1213, 1235, 1237, 1257-
1258, 1351, 1360, 1442, D14, 38, 66, 207,
218, 354, 392, G259, E3, 18, 30, 40, 49,
57, 69-70, 76, 87-88, 92, 117, 151, F4,
16-17, 26, 41, 52-53, 72-73, 79-83, 87,
89, 93, 99, 167, 199, 203, G65, 85, 119,
145, 155, 211, 217, H231, 235, 291, 309,
342, 450, I30, 53, 223, 267, 281-282,
332, 336, 340, 423-424, 438, J3, 8,
19-20, 27, 31, K33, 47, 70-71, 82, 87,
92, 424, 508, 612, 736, 764, 766, 801,

812, 844-845, 849, 857, 861, 864-865,
867, 1065, 1069, 1073, 1086, 1116, 1169,
1178, 1190, 1198, 1223, 1255, 1266, 1267,
1350, 1410, L10, 13-14, 79, 97, 115, M50,
N100, 126, 193, O5, 8, 17, 27, 31-32,
44, 52, 147, 177, 179, 232, 234, 249-
251, 255-256, 261-262, 271, 273, 279,
282, 285, P7
reggeltől estig I292
= reggel 'reggelente' K739, 941, 1041, 1046
= s estve A136, C74, I103, 108-109, 129,
146, 150, 164, 261, 266, 268, 399, N98,
126, 137 l. még este
=, kora B133
regula C541-579, 604, O261
rejt (el-)
reked (benn-)
= (nem = be) 'torok'
= (meg nem =) 'nem gyülik meg'
rekedés, rekedezés A583, K83, 395, 694,
1178, 1269, 1313, 1365, L57
rekeszt (ki-)
rekettyefa N57
remedium (remedium, remidium) K17, 21,
116, 160, 181, 263, 277, 368, 497, 518,
570, 579, 750-751, 758, 815, 865, 984,
1074, 1119, 1122, 1125, 1155, 1138, 1164,
1197, 1335, 1356, 1368
reménység K491
remes hurka 'végbél' E93-96
remese lejár K931-932
rendet tart K44
répa C198, 645, 704, K55, 69, 92, 99,
404-405, 655, 1342, 1393
= belső része K226
= első leve K405
= haja K99, 404, 1342
= leve K92
= levele K64
= magva B125, I4, 57
= vize K948, 998
=, aszú C1304, D292, K399, K984
=, karó K92
=, murok N176
=, nagy K226
=, német I8
=, nyers H399
=, öreg vad K1409
=, sárga H359
=, zöld H172
= mag, karó K977
= mag, másféle K977
repcsén K168
reped (nem = meg)
repedés F249
repül (el-)
rés B181
resina C97, 202, 524, 1445, L54, N148
=, fehér C1144, D176
resnice H234
részeg ember G190-191
részegedik (meg-) A532

részegcs ,ember' D257, 284 l. még ember
részegség C629, 895-901, K1034-1035,

1358-1359

részegül (meg-) D387

= (nem = meg) C1256, K1190, O282

reszel (meg-)

reszel porrá E5

reszelő, torma G3

reszket

reszketegség I161

reszketés K83, 1310

rét B108, 139, K1335

=, széna A454

rétbeli sárga virág H161

retec (raffanum) A70, 83, 152, 176, 302,

327, 358, 602, 671, 689, 724, 745, B39,

163, 230, 239, C40, 49, 128, 175, 198,

256-257, 895, 1040, 1046, 1117, 1138,

1187, 1322, 1349, 1367, 1382, D127, 161,

200, 205, 337, G10, 270, H205, 248,

I287, 373, J8, K20, 55, 69, 434, 657,

703, 966, 976, 1102, 1420, L16, M20,

N150, 176, O2, 233

= bele ,belseje' C57

=, fekete A11, C1319, I346

= csikaja, fekete A11

= csirája, fekete I346

= elvetése C1166

= felső héja C198

= = héja, fekete D2

= gyökerestül K111

= = levelestül C1339

= hajastul, fekete I40

= leve A70, C1367, J8, K434, 657, O29,

233

=, fekete I43

= levele A176, C49, 663, K411

=, fekete E22

= levelestül K111

= magva A327

= nagyobb legyen K411

= pilise, fekete C1319

= teteje C57

=, fehér M65

= torzsája K411

= vize C631, 756, 1481, I337

=, fehér C80

=, fekete I356, N78

=, fehér M65, O147

=, fekete A11, 483, C1319, D338, E126,

G3, 47, I43, 127, 346, 369, K515, M22,

65, N78, O147

=, mint egy C446

=, öreg C57

rétü kender l. kender

rethorica ,növény' L101

retteg, gyermek C1489

rettegés C1489-1490, 1499-1500, 1503,

I61, K83

=, gyermek K1210

rettegős ijedős gyermek I44

Révay Tamás B117

Reveriusz doktor K706

révhely K115

réz I451

Rezeghi Bernát B155

rézfazék l. fazék

rézmedence l. medence

rézmozsár l. mozsár

részpor C1152, E82

risül ,rösszerűen'

rizskása B17, D354, H326

rohan (ne = jon) ,terjed'

rohaszt (ki-)

róka A572, C640

= faggya O127

= foga N183

= hája (ruka =) C761, 772, 839,

G139, 247, H32, K88, 318

= mája asszalva K893

= monya O146

= nyelve A45

= zsírja K88

= vére A187, C165, 833, 838

rókafark K168

= fü (májgyógyító) K128

rokenvirág vize I413

rokkan (meg-) B14

= (meg-) ,ló' C1582

rokkanas K240-245

rokkanik (meg-)

rokkant ló H106, 329

rökkentve megéget

romanum N174

romlik (meg-) ,szétfő'

romlott ember K149

romol (el- benne, ki-, meg-)

roncsol (el-, meg-, össze-) ,tör'

roncsolódott ember K149

rongyol (meg-)

ront ,felold'

= (el-) ,összetör apróra; elmulaszt

vmit pl. követ'

= (el-, meg-) ,összetör'

= (meg-) ,eloszlát; megsért, összetör'

= (meg-, össze-) ,tör'

rontode C524

rontófu A242, 435, C1325, G122, K212,

O211

= gyökere G119

= levele C1443, K1303, L58

=, zöld A227

ropog

röpülhet (el nem =)

rosarum electarium C322

Rosemberg Kristóf (Rosomberg) ,Tata

kapitánya 1575-1585' C1171

roshad (el-, meg-)

Rosomberg l. Rosemberg

rost ,rest'

rosta A328, B171

rostély C1438

röstölő, öreg Ag

roszkodink I229

rothad (el-, meg-)

rothadás A234, 354, 548, C114, 211, 311,
466-467, 1200, 1267, D26-27, 42, 44, 214,
332-334, K988, 1039, 1057, 1181, L3, 19,
M24-25, 52

= széle L3

rothadni nem hagy D8

rothadt hús 'seb' A224, C1259

rozmarin (rozmarin, rozmarint, ruszmorint)

E6, 49, 100, I226, J12, 38, K156, 168, 237,
772

= hamva E6

=, aszú (= ruzmorin) K1131

rozonyék I226

rozsa (ros) B13, C1579, H277, K759, 901,

N135, P10

= gyökere H188

= fej A263

= féreg B98, G186-187, 195-196

= fű N143

= kalász G222

= kenyér héja G170

= kenyér'vize N76

= korpa O157

= liszt A4, 123, 126, 239, 245, 599, 736,

738, B114, C300, 373, 408, 464, 1138,

1284, 1378, 1401, 1438, 1446, 1583, D155,

201, 222, G142, 186, H111, 178, 257, 329,

I31, 50, 92, 124, 264, 387, 434, J21-22,

K516, 824, 980, 1368, L85, 105, 147, 150,

M51, 62, N77, 166, 221 l. még liszt

= liszt lángja A4

= pogácsa K950

= szalma C114, D26, K1206

= szalma, égett A365

= tészta C1278, 1318

= virág O233

=, főtt G234

=, tiszta B25, K472

=, új K70

rózsa (rosa, rusa, ruza) A23, 290, B215,

C105, 270, 318-320, 661, 760, 1024, 1028,

1246-1247, 1261, D377, G54, J30, K212,

949, 1413, M127, N118, 126, O11, 21, 35,

273

= csipke G230

= gyökér ecete, vörös A41

= gyökere C1328, 1227

=, biosi (?) K1132

=, kő G220

= íre I233-238, 396

= közepén álló virág C656

= levele B215, C653, D80, N197

=, fehér I233, J6

=, piros C1261

=, száraz B89

= lictárium M88, N196

= magva B124

=, bazsa (basal-) C1489 l. még

bazsarózsa

=, kő G220

=, mezei N151

= méz K606, 618, 1354

= méz (máz?) D21, 377, 380

= méz, salétromos K617

= olaja (rúza) = A23, 154, 160, 164, 550,

C20, 67, 89, 97, 132, 212, 226, 270-271,

274, 285, 291, 316, 320, 505, 530, 537,

632, 755, 840, 857, 863, 911, 941, 1030,

1110, 1112, 1147, 1255, 1258, 1261, 1265,

1276, 1291, 1346, 1390, D62, 68, 85-86,

94, 96, 348, 374, 377, 398, E52, 104, 120,

131, 132, 333, J36, K260, 281, 494, 504,

931, 1141-1142, L6, 28, 45, 52, M4, 117,

N73, 163, 210, 232, O101, 108, 184, 274,

P7

= popilium C105

= pora C1261, N35, O46

= pora, aszalt E132

= töve A390

= virága bimbócska J15

= = C519, I395, J12, 15, K965, O274

=, asztalt E93

=, mezei G67

= vize A32, 38, 258, 416, 418, 423, 432,

574, 627, 678, B146, 190, 222, C188, 218,

223, 290, 337, 438, 451, 487, 530, 532,

958, 972, 1023, 1047, 1205, 1229, 1248,

1261, 1301, 1311, 1364, 1506, D19, 22, 39,

41, 45, 49, 51, 64-65, 67, 86, 100, 103,

108, 119, 141, 196, 211, 213, 232, 260,

278, 298, 302, 310, 315, 321, 330, E31, 39,

118, 124, F38, 68, 90, G53, 237, L4, 89,

121, 140, 152, 190, 194, 197, 220, 233,

250, 277, 319, 408, J6, 10, K163, 468,

494, 504, 511, 524, 527, 543, 551, 598,

829, 859, 887, 1039, 1135, 1141, 1267,

1334, 1364, L6, 19, 33, 39, 60, 71-72, 84,

M8-9, 64, 66-67, 83, 109, 129, N19, 31,

33, 35, 51, 142, 199, 219, 223, O21, 39,

48, 50, 53, 57, 62, 78, 89-90, 97, 237,

273, P3

=, ecetes K831

=, fehér C1177, J27

=, aszú veres K1112

=, aszú C955, 957, 1294, 1387, K931, O59,

61

=, aszú fehér K763

=, aszú veres K90

=, bazsa (basalrózsa, poenium virág) C1490

l. még bazsarózsa

=, erdei C738, 1528

= fehér D101, I395, J5

=, maua (mályva?) D393

=, mezei D393

=, nyúl D101

=, pari K168

=, parlagi M88

=, parlagon termő sárga K1335

=, réten termő sárga K1335

=, sárga mezei K171

=, száraz K398

=, száraz veres K412

=, vad K191

=, veres C324, D101, I177, 233, 321, 396,
 K310, 606, 834, 1099, 1354, O189
 = ecet E39, 52, 104 H190, J37, K336, 427,
 594, 823, 1113 1141, 1253, L6, N197, 223,
 O120
 = ecet, vörös A41
 = méz A367, L6
 = pogácsa, 'me' A731, C36, 259, 262, 317-
 318, 331, 412, 513, 1200, 1214, D71, 240,
 293, 1414, K280, 494, 585, 616, 1053,
 L65, 124, 152
 rózsaszín (engedelem) K491
 rozsdá B93
 rozsdásodik (meg-)
 rubia K769
 Rudolphus császár orvossága B148
 ruha (ruhán, ruhára, = által, = között)
 ,anyag, tépés' A570, 628, 680, 708, 717,
 721, 736, B51, 65, 128, 143, 197, C47, 63,
 73, 103, 175, 180, 187, 200, 259, 295,
 299, 353, 381, 403, 421, 460, 480, 498,
 501, 516, 533, 620, 674, 703-704, 781, 816,
 860, 865, 929, 973, 989, 1092, 1131, 1171,
 1190, 1203, 1207, 1248, 1259, 1262, 1274,
 1312, 1327, 1367, 1371, 1386, 1419, 1425-
 1426, 1431, 1436, 1460, 1472, 1478, 1506-
 1507, 1515, 1555, 1583, D19, 46, 67, 81,
 96, 118, 123, 131, 164, 196, 226, 236, 249-
 250, 269, 273-274, 278, 282, 285, 297,
 302, 309, 313, 373, E1, 138, F5-7, 15, 23,
 74, 96, 135, 204 215, 217, 223, G3, 15,
 22, 75, 88, 165, 181, 187, 208, 229, 245,
 H180, 186, 194, 217, 223, 274, 295, 319,
 322, 338, 374, 405, 408, 429, I13, 19, 49,
 69-70, 92, 95, 138, 146-147, 151, 155,
 157, 163, 186, 189, 194-195, 197, 203,
 211, 219, 224, 226-227, 229, 239, 243, 296,
 331, 407, 421, 434, 455, 459, J6, 32, K14,
 15, 31, 41, 72, 75-76, 80, 90, 96, 142,
 154, 182, 199, 208, 240, 256, 264, 278-
 279, 317, 331, 359, 361, 383, 386, 437,
 443, 447, 457, 469, 474-475, 485, 492,
 500, 506, 527, 544, 546, 550, 573, 582, 591,
 593, 595, 597, 623-624, 631-632, 643-
 644, 666-667, 687-688, 695, 704, 707,
 710, 714, 731, 749, 751, 814, 821, 824,
 826, 828, 831, 846, 852, 854-855, 873,
 912, 929-930, 1028-1029, 1053, 1079, 1100,
 1103, 1108, 1121, 1127, 1136-1137, 1141,
 1148, 1151, 1175-1176, 1190, 1205, 1208,
 1254, 1270, 1360-1361, 1370, 1374, 1394,
 1412, L2, 33-35, 51, 72, 82, 149-150, 152,
 M6, 13, 28, 47, 56, 59, 66, N13, 34, 44,
 54, 61-62, 83, 121, 142, 197, 209-210,
 O8, 56, 83, 85, 97, 104, 110, 133, 173,
 213, 235, 282, P27
 =, öltözködés' C1155, 1256
 = égett hamva K952
 = hamustól I203
 = módjára A420
 =, asszonyállat nem viselte C1171
 =, békatojás vizes K753

=, boros L12
 =, ecetes H350, L69, M80
 =, égett boros meleg K593, 596
 =, egyszer C290
 =, éles K1108
 =, erős C1310, K135, 206, 234, 308, 799,
 996, 1105, 1267
 =, erős vékony K100
 =, fehér C1157
 =, gyenge K26, 89, 284, 540, 827, 832-833,
 852, 887, 902, 1169
 =, gyenge lány K690
 =, gyenge vékony K48
 =, gyors M11, O258
 =, íres C67, D7, 223, K371, L12, 46, M57
 =, keskeny K887
 =, lágy K231, 820, 829, 908, 1395, M24
 =, lány len A769
 =, lágymeleg K440
 =, len C1259, D302-303, E4
 =, meleg I7, 122, 187, K887, 1111
 =, patikában árult C1555
 =, rózsavizes K527
 =, sűrű K308
 =, száraz F216, K763
 =, széles hosszú C1438
 =, szép F137
 =, tépett K312
 =, téstás K1048
 =, tiszta C140, 155, 247, 622, 1143, 1146,
 1150, 1171, 1395, 1430, 1440, 1442, 1447,
 1555, D10, 119, 172, 220, 231, 350, 399,
 G205, H38, 318, 341, I133, 201, 233, 250,
 393, J20, K149, 525, 545, 548, 845, 963,
 L30, 98, M64, 67, 89, N11, 19, 130, 145,
 222, O3, 44, 50, 54, 78, 192, 273
 =, tiszta gyors J11
 =, tiszta len B209
 =, tiszta tépett K545
 =, tiszta vékony B204, I333
 =, új D304
 =, új len D304
 =, vankos C202, 1310
 =, vastag lány K1114
 =, vékony B146
 =, veres B204
 =, véres (vires =) F6
 =, vizes I207, K879, N209
 ruhácska A423, 459, B70, 113, C1, 127, G17,
 89, H328, 355, I20
 =, fehér vékony I71
 =, kis J25
 ruhamoh C70-71, 218, 1200-1201, 1210,
 1212, 1302, D36, 44, 60, 312, 325, 333-
 334, L3, 7, 27, 34, 38, M24, N112
 ruhazacskó K512
 =, gyenge K454
 ruptus 'tökös' D362
 rusika C303, 399, 1283, 1295, N28
 rút színű 'a beteg' K77
 ruta A41, 84, 155, 164, 229, 257, 271, 294,
 318, 469, 701, C9, 44, 77, 162, 168, 216.

222, 232, 235, 238, 252, 331, 354, 377,
391-392, 419, 466, 470, 485, 513, 638,
648, 664, 675, 702, 770, 906, 964, 1029,
1042, 1070, 1117, 1203, 1246, 1257-1258,
1307, 1399, 1424, 1433, 1455, 1512, D1,
32, 59, 101, 120, 138, 265, 333-334, 392,
E2, 49, 54, 66, 144, 149, F41, 76, 78, 142,
G125, 155, 175, 197, 260, H207, 243, 318,
445, 1105, 128, 226, 247, 260, H207, 243,
318, 445, 1105, 128, 226, 247, 260, 292,
295, 319, 373, 383, J14, K168, 269, 336,
462, 517, 541, 604, 606, 611, 616, 630,
673, 887, 955, 1025, 1104, 1354, 1379,
L91, 101, 106, M2, 20, 24, N49, 75, 120,
123, 150, 170, O11, 21, 35, 54, 87, 92,
155, 196, 220, 261-262, P33
= füstje seprő D285
= gyökere C1328
= gyökere, fehér K1424
= leve C806, 924, 954, 977, K670, 1025
= levele A77, 725, B133, C697, 773, 924,
1455, 1423, K15, 1044, 1360
= levelestül K1313
= magva A191 C376, 1256
= magvastul K1313
= olaja P33
= pora I424
= töve K58, N49
= vize A93, 574, C143, 185, 953, 1155,
D114, F88, 133, G251, H232, I111, 250,
275, K1366, N49, 182, O24, 36, 39, 48,
58, 69, 98, 262
= vize, seprő D285
=, aszú K855
=, eb G12
=, fehér A710, C1431, D110, I54, K67
=, fekete A655, C1431
=, keresztes D282
=, kerti P21
=, megtört aszú K890
=, nyers P21
=, seprő D285
=, zöld G205
rútság B64, C12, 1259, D272, F83, I269,
K544, N136
= bélben I268
= ember béle között F82
= hévséggel való K546
= mellben I109
= minden C397, 793
=, szemnek ártalmas K1103
ruzmarint l. rosmarin
ruza, ruzsa l. rózsza
rüh (rih, réh, röh) A201, C227, D320, 336,
H325, 332, 345, I283, 403, 448-450,
K109, 112-114, 213, 342, 362, 432, 447,
1328
=, száraz K215-218, 448, 449
=, utálatos K1394
rühes H196-200, 332 344-345, 367-368,
K112, 992
= ló C1567-1568 l. még ló

rüheskedik H201, 431
rühesség C1007-1010

sabina I19
saccarum saturni E16
saf ,me, dözsa' C1435
sáfrány (crocum, saphran) A6, 23, 89, 192,
379, 426, 453, 481, 602, 634, 650, 721,
C38, 73, 106, 156, 226, 269, 275, 330,
332, 339, 341, 384, 400, 443, 475, 492,
966, 1123, 1141, 1178, 1194, 1315, 1363,
1374, 1403, 1441-1442, 1445, 1450, 1510,
1577, D24, 28, 40, 50, 76-77, 85, 87, 94,
101, 119, 141, 162, 176, 243, 247, 250-251,
265, 274, 299, 336, 355, 370, E23, 77,
F50, 52, 55, 240, G4, 128, 146, 181, 220,
221, H280, I4, 6, 116, 124, 130, 158, 182,
188, 193, 195, 252, 383, J33-35, K24, 26,
168, 284, 419, 423, 438, 540, 564-565, 593,
597, 764, 765, 768, 821, 826, 975, 1072-
1073, 1169, L157, M23, 38, 47, 57, 129,
N127, 201, 218, 225, O56, 70, 95, 179, 186,
P28
= gyökere J37
= tartása O241
=, bécsi (= saphran) A268, 768, K697,
1020, M9, 12, N33, 38, 223
=, egész F53
=, szárított A76
=, töretlen J11
=, törött A463, 680, B28, O175, P32
=, vad D97, G225, I211, J21-22
= szál I186
sáfrányoz (meg-) E40, K395, 766, 911, 1135,
1141
sajt (caseus) A493, 537, C580, F42, G9, 29,
K762, O192, 282
= karizmája, kemény K727
=, ért K839
=, lágy N3, 224
=, sós F239
sajtház G114
sajttal főzött ,étel' C580
sak gyökere (?) D275
sák l. zsák
sal armoniacum O89-90
salak K567
salamia (salaminak) D65, K1126, 1204
Salamon ,bibliai személy' B213 p.
Salamon pecsété (gyenge gyökér) K774, 817
= gyökereüstül K774
= levelestül K774
saláta A429, C452, 962, 1279, I302, K74,
182, 212, 262, 284, 470, 502, 1004, O66,
212, 214
= formán K65
= leve K1142, 1158
= levele I228, 230, O93
= magva (semina lactucae) A108, C363,
1279, F145
= virág, mezei I395
= vize K1138, 1155, N79, O98

- =, erdei K168, 169
 =, mint a K181 1062
 =, mint egy 'salátaszzerűen' C1332
 =, téli K1080
 =, vad K169
 =, veres J35
 salátául K1235
 salétrom (salétrum salitrom) C642, 647, 678,
 782, 1074, 1137, D350, 380, E28, 53, 146,
 148, H210, 431, I446, K367, 440, 559,
 855, 1191
 = oltása L23
 = pogácsa I16
 =, híg H196
 =, tiszta K545, 1166, 1362
 sallia l. zsálya
 salvatella ér (bal kéz ere) C564-565, 592
 salvum honorem K132
 sálya l. zsálya
 sanabitor 'használ'
 sandalm (?) N33
 sandalom M9
 sandlifa C1171
 sanguis draconis N112
 sanguineus természetű K486
 sántál 'sántít' B77
 santtálp (sandalm?) H32
 sántul H24
 saphran l. sáfrány
 sapiom D82
 sár 'konkr' A299, 630, B99, 206, D90, 273,
 H408, K167, L116
 = 'bélásár' A269, 273, 429, C174, 186, 579,
 1126, 1269, 1271, 1355, D284, 379, E8,
 70, F88, I275, K7, 697, 702, 703, N37,
 151, O187, 192, 249, 283, 285
 = 'tapasz' M93
 =, üledéke vminek' A256, 130, C1226, G38
 = hús között O286
 =, fekete C1262, F82, I109, 268
 =, nyálas K1064
 =, poshadt K160
 =, posztó nyiredékes K1055
 =, rossz nyálas K699
 =, rút senyvedt K122
 =, senyvedt K160
 saratnik 'zsaratnok?' H406
 sarcacolla O89
 sárfű O283
 sárfűmag F11, M87
 = felső hája F11
 sárga - betegség K125, 1403
 = bogaracska H305
 = cucumer l. cucumer
 = haj nevelése l. haj-
 = ír l. ír
 = leszen M36
 = lilium l. lilium
 = ökörfark l. ökörfark
 = szín O94
 = szín (bolond) K491
 = viasz l. viasz
 = viola l. viola
 = virág I152
 = = (ranunculus) O156
 = = apró levecskéje I152
 = = kórója, réten termő M16, N141
 = víz l. víz
 = a vízi lilium l. lilium
 sárgadinnyec magva N19
 sárgalábú, nagy (?) K919
 sárgarépa K54 l. még répa
 sárgaság B218, C1458, F1, 58, G228-230,
 147-48, 66, 199-200, 342, 382, K169,
 418-419, 423, 438, 1068-1076, 1188, 1289,
 1346
 sárgul (cl-)
 sárgulás C1120
 sarka kolla (?) C1364
 sarkantyú helye G193
 sarkantyúér G263
 sarkantyútárj K168
 sárkánygyökér K168 l. még kígyótráng
 sárkányujj K168
 sárkányujj fű K1117
 sárkányvér K1043, 1195, N192
 sárkelepfű K169
 sárkelep levele K873
 sarló, tűzcs G27
 sármag, apró K169
 sarmoniakom (?) (sarmoniakomlo) M64
 sarok 'fn, tr' N149
 =, bal mezítenen E46
 =, jobb 'tr' B172, F161
 = ér G186
 sárrá tesz O106
 saru A68, G92, K1390
 = égett talpa G174
 = szára G185, 193, H360, 438
 = talpa A338, G244, H199, 380
 =, égett N33
 sarucska 'sarucska' H359
 sárviz 'amberben' A294, C1583, K544, 1103,
 M33, 87, O230
 = bőr alatt K1288
 =, rút K1103
 = et tisztít K160
 sas epéje K1035, O26, 38
 sas monya K1035
 sás virága, illatos C255
 sása fű K168
 sáska, zöld O184
 = hamva, zöld O184
 saskcselyű köve E128, 133
 saskő D355-356, K94
 satang (?) D101
 satisfoan M56
 Saturnus C609
 savó E21
 =, sós F239, G29
 scarlat (scallat) 'vörös ruhadarab' M9,
 N33-34
 scbiosa D393
 scolopendria M50

scordium – fű D14–17, G192

= levele D17

= pora D14, 16

scorpió C1588, O289

scrupulosnyi 'me' C269, 275

seb A171, 204, 206, 225–226, 247, 263, 266, 295, 309, 320, 373, 377, 402, 418, 420, 430, 513–514, 525, 564, 569, 597, 633, 638, 689, 765, B26, 43, 49, 77, 81, 95, 102, 187, 212, 217, C4, 63, 67, 71, 84, 100, 127, 157–158, 206, 224, 299, 302, 348, 384, 388–389, 498, 526, 627, 1058–1070, 1072, 1085, 1101, 1171, 1196, 1198, 1200–1201, 1212, 1233, 1259–1261, 1268, 1271, 1287, 1299, 1307, 1352, 1378, 1407, 1419, 1428, 1519, 1550, D8, 36, 54, 60, 78, 80–81, 83, 94, 117–118, 137, 196, 201, 211, 214, 221–224, 245, 249, 273, 286, 304–305, 309, 332–334, 347, 350, E86, F83, 93, 131, 233, 237, G134, 170, 174, 222, 226–227, 242–243, 250, H33, 35–36, 38, 78–79, 101, 112–113, 188–189, 200, 204, 264, 287, 350, 355, 393, 398, 435, 440, 446, 451, 1100, 108, 144, 269, 305, J25–26, 30, K44, 148, 249, 256, 329, 334, 951, 982–983, 1010, 1013, 1018, 1043, 1063, 1181, 1185, 1216, 1242, 1296, 1355, 1395, 1412, L7, 12, 22, 27–28, 33, 50, 58, 67, 112, 145, M2, 11, 35, 52, 55, 68, 89–90, 98, 106, 124, N22–24, 32, 71–72, 83, 153, 162, 167–168, 170, 172, 230–231, O161, 172–173, 235, 245, 247, 264, 266, 273

= avasodik D211

= berekedése N23

= dagadása K1239

= etető D100

= fájdalma D224

= folyása A247

= forrasztani K1221, 1232

= helye C207, 384

= helye, gyógyult M33

= környéke C1290, M100

= lika A633, M33

= ló orrában C1578

= megáll K1043

= megbűdösül C143

= mérge C1519

= rothad K1010

= rothadása K1239

= rútsága D224

= vére D273

= = folyása M69

= = meg nem áll K951–953, M68

= = megállítása C348

= veresedik D211

= víz D121, 240

=, agg D184, N174

=, állott K1026

=, belől D196

=, bűdös B49, F90, 133, H264, I277, N123

=, bűdös állapotodott M129

=, csapos C483

=, dagadott N25, 129

=, dagadt, H316

=, dühös C197, I107, O251

=, dühös 'lőé' C1554

=, égett O158

=, elveszekedett A402

=, elvettezett D148

=, fegyver miatt C1171

=, férges C1198

=, gyógyíthatatlan C571, 1182

=, hártýás C500

=, hernyós (hermas?) C500

=, hidegvette N210

=, lovon C1551, 1557, 1568

=, minden C83, 93, 314–315, 1292, 1442,

L51, M111

=, mindenféle K164, 1055

=, nedves C1263

=, ó C91, 98, 523, 1062, 1229–1230, 1271,

1291, D99, 102, 124, L24, 26, 41, 48,

M119, N39, 163, 165–166

=, orbáncos A9

=, régi C207, 226, 299, 1182–1283, D121,

172, F138, K345, 365, 1028–1029, 1242,

L7, N39

=, régi rothadt C2

=, régi veszekedett A436–437

=, rothadó A525

=, rothadt A365, F138, K42, 1214, N172

=, rothadt fene A446

=, rothasztó fene K364

=, rút D350

=, rútságos C196, O250

=, szín C326

=, túros A9, 134

=, új A225, C92, 390, 523, 1060, 1062,

1067, 1153, 1271, 1286, 1291, 1303, 1445

1447, D202, 247, 260, 300, 1306, K383,

1182, 1221, 1303, L27, 45, 58, M11, N66

=, vörös C1059

sebben főreg K312–314

sebe nincs C70, L69

sebe van C70

sebérlő C327–328

sebes 'sérült' C1171

= ember B212, 217

= láb vizket C138

= megnehezedik C56

= test (része) reszket C56

sebesedik (meg-) A454, O285

sebesít (meg nem =) C755

= (meg-) C755, 1476

sebet forraszt K345, 399, 1185

sebet lőni M54–55

sebet vigasztal C100, 406

sebféreg C389

sebforrasztás K1303

sebforrasztó K148, 484

sebfű (betonica, betunika) A33, 146, K149,

168, 506, 510, O35

sebfű (betonika, bakfű) C81 l. még betonika, bakfű
 = gyökere A30
 = hamva, tolvaj K1370
 = leve A41
 = levele (folia betonicae) A30
 =, tolvaj K53, 1370
 sebhely A117
 sebhús nevelő K1355
 sebhús növése K1043
 sebindító C1299
 sebnék való víz C112, 390
 sebnévelő ír l. ír
 sebre való por C91, 398
 sebtisztítás A368
 sebtisztulás D224
 secundina 'méhlepény?' E139
 segg C1353, G175, K879, N27
 = vége A299
 =, meztelen C1113
 =, tik C526
 seggi remeseti N27
 seggvéghurka 'lejár K358
 segít (meg-) 'gyógyít'
 segítség B185
 segítségül hív
 sellie szene (?) D326
 selyem I65
 =, sárga G230
 =, veres G69, 230, H305, I407, K390
 =, zsíros A44
 semer l. sömör
 semmivé lesz, tesz B56, 129, 153, M56
 sen l. szén
 sendelica D102
 senedek l. sennyedeg
 senetiae l. kokaslábfű
 sennyedeg (senedek, sinnyedeg) C292, 555,
 572, 1008, K109, L99 l. még sinnyedeg
 senyv K844
 senyvedés, minden C1267
 seper (meg-)
 seprő D373
 seprő ruta l. ruta
 seprű kötele I187
 seprű, új K1390
 seprűfű I69, 336, K171, 420
 = magva (söprő =) F21, G208, 219, I69,
 336, 339, L150
 ser A734, D126, F1, H272, 360, K663, 723,
 725, 772, 1169, 1408 l. még sör
 = osap alja, seprő' G77
 = verece G233
 = vericse (?) G118
 =, árpa G185
 =, búza I7
 =, ó 'sör' I101
 =, régi G243
 serapinium C335
 serekomló l. komló
 sérelem 'sérülés' C450, O279
 sérelmes ember teste A4

serény l. ló sörénye
 sérés (sérvés, siris) A4, 7, 166-167, 173,
 529, 724, 736-737, B207, C48, 271, 336,
 450, 620, 1119, 1237, 1257, D181, 246,
 F5, 50, 102, G207-209, H205, I31-32,
 50, 69, 92, 155-157, 228-229, 315, J36,
 K128, 172, 179, 181, 186, 363, 372-373,
 437, 963, 1062, 1272, L58, M89, N7, 25,
 38, O259
 = helye C175, 177
 =, belső C175
 =, benn való K101
 =, régi K185
 sérésfű I228
 seris l. sérés
 serít l. sörét
 seriny l. ló sörénye
 serke F76, K1030 l. még fej
 serken (fel-, fel nem =)
 serkentő eszköz K1110
 sérődik (meg-) F2, G227
 serpentaria l. kígyótráng
 serpentina (kígyótráng) O265, l. még
 kígyótráng
 = fű C1260
 = virága C1260
 serpenyő B71, 74, 167, C31, 1435, D226,
 F18, I86, 165, 322, 412, 446, K293, 308,
 468, 512, 698, 704, 730, 799, 839, 877,
 1208
 = (sartagine?) A75
 = (serpeni, sörpenő) G89, H180, 364, 390
 =, vas K1110
 serpenyőcske I40
 serseprő (serseprű) I410
 sérszik (meg-) 'megsérül' K981
 sérti (meg-) 'konkr'
 = (meg-) 'megsérül'
 sérteget (meg-) B108
 sertés A352
 = (disznó?) B135
 = orbáncozása A352
 = marha ganéja B29
 = trágya A209
 sérti magát (meg-) 'megsérül' O247
 sérülés I182
 sérült (meg-)
 sérvés l. sérés
 sétál
 sötétedik (meg-) 'sötétedik'
 siatica G223
 sigillata (anyaegy?) P30
 sigillata praeparata C1373
 sigillata terra C1373, 1500, 1502
 sigja (meg-)
 síkáról fű I289
 síkáról (bele-, meg-)
 siket 'én' C767-768
 = ember füle M84
 =, régi G204
 siketség C20, 439, 773, 777, E42, M84-85,
 O233, 239, 260

=, új C543
 = et megold O239
 siketül (meg-) A642
 siler montanum gyökere C1328 l. még
 vadkömény
 silicion (?) L58
 simphitum (nadályfű) A560 l. még nadályfű
 Sínai hegy teteje B105
 sindely l. zsindey
 sindöly l. zsindey
 sing, singnyi me' A484, D118, 294, G72,
 O222
 singvas I180
 sinnyedeg D317, K432, 1394 l. még
 sennyedeg
 síp alászáll 'torok' D131-132
 sipkafa héja H275
 sipkafa vesszője H275
 sir l. zsír
 sirat (meg-)
 siris l. sérés
 sirup l. szirup
 sirt (meg-) 'megsért'
 siskamadár F245
 = pörö F245
 skarlát I65
 =, veres I5, 65, J9, 34
 =, vörös N223
 = fű K168
 skorpió F131
 = harapása K1228, 1230
 = mérge D285
 = olaja A243, D314, K204
 = kigyó csipése (?) K364
 = marás K1420
 = olaj E105
 só (sal) A2, 9, 15, 55, 89, 96, 99, 132, 158,
 182, 222, 232-233, 251, 254, 256, 268,
 301, 430, 457, 494, 507, 606, 658, 692,
 727, 773, B56, 82, 185, C78, 115, 118,
 135, 140, 163, 178, 239-240, 247, 372,
 381, 397, 500, 516, 527, 626, 647-648,
 707, 766, 970, 983, 987, 999, 1064, 1087,
 1138, 1146, 1217, 1257-1258, 1262-1263,
 1306, 1311, 1363, 1449, 1462, 1524, D73,
 140, 158, 187, 284-285, 377, 389, 394,
 E10, F22, 40, 107, 153, 178, 228, G17,
 26, 35, 53, 89, 99, 102, 114, 126, 134,
 156, 159, 170, 174, 256, H42, 48, 64, 68,
 87, 95, 116, 126, 133, 180, 225, 274, 281,
 339, 356, 368, 375, 405, 418, 425, 432,
 444, IIII-II4, 117, 156-157, 173, 180,
 322, 383, K31, 41, 67, 79 230, 409,
 515, 855, 927, 930, 969, 986, 1085, 1110,
 1121, 1132, 1328, 1340, 1406, 1416, L83
 M10, 25, 65, 96, N11, 14, 136, 167, 204,
 O12, 37, 74, 118, 174, 262, 266, 278, P23
 = helyébe 'só helyett' C1437
 = nélkül C1438
 =, apró K512, 1114, 1127
 =, égetetlen K137
 =, fehér C255

=, hazai M37
 =, házi D304, K1153
 =, kő B56
 =, közönséges K440
 =, lágy C292, 1207, 1319, 1349, K323, 539,
 823, 830, 1056, 1129
 =, lágy millye K877
 =, millye K79 l. még millye
 =, mint egy 'sószerűen' C393
 =, nem földes F178
 =, paraszt D233
 =, sziligy K112, 1010, 1153
 =, szitált millye B167
 =, tiszta C79, 211, D181
 =, törött B71, H319, 332, 343
 =, törött zúzott B152
 =, tűzes K927
 sobtrak bors (koriandrom) C936 l. még
 koriandrom
 sódar (sodor) B111
 =, régi K839
 sodor (egybe-, meg-) 'kever'
 sodor l. sódar
 sodrófa C332
 sokasít (meg-)
 sokhasznú fű K1124
 sokság 'tömeg' C1250
 soktérű fű K168, 172, 181
 = (keresztű) K128
 sólyom J18-19
 = bele J18
 som E63, K481, 1098, 1226
 = ága hegye K334
 = levele K334
 = virága K334
 =, aszú K252, E63
 =, nyers B63
 =, száraz B210
 somfa A290
 = nyárs I394
 somkóró K690, 763, 838, 854, 873, 908, 923
 = levele K691
 = virága K440, 691
 sonkoly A474, 717, C392, F142, 182, 190,
 H212, 300, K878
 =, obszóló I357
 =, viasz C1204
 sophena ér (láb alsó bokája alatt) C597
 =, belső 'ér' C599-600
 =, külső 'ér' C577
 sorlófa 'sorolófa' A679
 sorol (össze-)
 sons B216
 sós káposzta l. káposzta
 sós víz l. víz
 sóska C1479, F94, 1291, K169, 212, 1080,
 1331
 = gyökere, mezei K91
 = levele C1326
 = töve, mezei K91
 = vize C1489-1500, 12, 30, 430, M9, N33
 sőtalan M84

soto J11
 sotol (be-) B116, J11
 = (ki ne =) B116
 sóz (meg-, meg nem =) A37, 70, 103, 131,
 173, 181, 222, 330, B138, 148, C346, 352-
 353, 1138, 1430, 1559, 1562, D231, E28,
 92, F54, 143, 180, 230, 241, G39, 78,
 104, 178-181, 238, H190, 236-237, 322,
 434, I192, 251, 433, J30, K114, 153, L14,
 O5, 83, 154, 216, 233, 261
 sümör (somor) A184, 251-252, 390, 684,
 C292, 1206, 1359, 1524, D290, 340, J30,
 N134, 158
 =, vad (semer) C35, 1221, M95
 sümörög I12, 384, K228
 =, vad K1027, 1036, 1426
 =, veres K1267
 =, veres tarajos K1266
 süpör (meg-) ,le-' C1242
 süprű (söprő) G34
 süprűfű levele B228
 süprűfű virága B228
 süprűvirág N119
 sür A498, N132 l. még ser
 =, meleg N202, P7
 sörény G233
 = nevelés (serény-) G232-233
 sörét (serít, srét) F211, 220
 sövény F262, G188, 262
 spárga kórója O141
 spárga levele O141
 sperma ranarum (békatozás) K124
 spikinárd I228, K168, 506, 770 l. még
 ispinkinárd
 = fű N200
 = lág K297
 = olaja D62, 82, 319, 366, E30, M4, N73,
 200, 232
 = virága I395, K775
 spikinátos virága J11
 Spiritus Sancti B131 l. még Szentlélek
 spirikus M94
 spongea A233, 606, 685, E89, 95, 119, I53,
 375
 = égetett pora K202
 =, új I438
 squarresz I395
 srét l. sörét
 staphistagma C307
 stercum diabole G71
 sternadel madár B218
 stóla, oltár E152
 storaxi liquida N232
 storius D355
 strucc tolla H94
 sublimatum D100
 succusa vminek D350, 372 l. még lé
 sufa C459, D40
 =, mint egy C299, 1283
 sűg
 sűg fülébe I326
 sugarat ceszt ,nap' F203

sugoroz ,zsugorodik'
 suhog
 súly B174
 suly l. súly
 superfluitas A609
 supha l. sufa
 súrol (meg-)
 susták nyomó ,me' K255, 414, 461, 606, 675,
 699, 768, 776, 798, 851, 1075, 1082, 1087,
 1089, 1118, 1160, 1163, 1354
 sutul (be-)
 süket ember füle K401, 990, 1262
 süketség A73, 468, C1319-1320, G200-206,
 K577-578, L143, N80-81
 sül (ki-, mcg-, meg nem =, megsül) ,i'
 sül l. súly
 süldisznó l. sündisznó
 sülfű (sülyfű, forduló olím, kígyótráng) A299
 = gyökereüstül A343
 sült (sut) ,étel' B205, C1125, D354
 suly (sül, suly, szün) A220, 296-297, 299,
 384-385, 400, 482, 545-546, 578, 589,
 688, 715, B153, C25-26, 63, 84, 125, 202,
 209, 440, 476, 1357-1358, D83, 128, 139,
 F141, G217-218, H165, 217, I358, K28,
 161, 364, 377, 436, 472-473, 710, 896-
 897, 925-926, 930- 1229, 1240, 1265,
 1285, 1323, L10-11, M21, N29, 56, 154-
 155, O136, 281
 = alfelében K899-900, 1240
 = alfelében belől K920
 = áll alatt K209
 = belől K913
 = fakasztani K929
 = gyökere A299, K917
 =, barna B153
 =, fekete B153
 =, tők B153
 = helye A589, C85
 = nyakon K209
 = orcán K209
 = vállon K209
 =, apró K209
 =, barna B153
 =, belső C63, 440, 476, 1358, K924
 =, csorgó O244
 =, dagadó K28, 904-911
 =, derék K897, 899
 =, fekete B153
 =, fenés K396
 =, folyó K471
 =, hetvenhétfele B153
 =, külső C26, 64, 440, 476, 1358, D83,
 F141
 =, sebes K928
 =, tők B153
 =, vérfolyó K901
 sulydisznó l. sündisznó
 sülyfű (szülfű) K441, 928
 = fejes gyökere K452
 sulyós ,ember' C25, K1285
 = ér K77

sündisznó (súlydisznó) A299, D183, I358,
 K1262
 = bele D183
 = epéje I443
 = hája (szüldisznó) C147
 = hája (tövises-) L55
 = húgya K1262
 sürít (meg-)
 sürődik (meg-) ,sűrűsödik'
 sűrűszik (meg-) ,sűrűsödik'
 süt (be-, keményen =, meg-, öregeen =,
 őssze-)
 = (meg-) ,megéget, sebes lesz'
 süt (sőt) ,i'
 süttés ,pirított' G23
 süveg G138, H20, K90, 1111-1112
 = ,me' D179
 = fencse A7
 =, magyar G147
 süvegtalp H421
 sytian (?) D314

szabadít (meg-)
 szabadítás F126
 szabadul (meg-) ,vmitől'
 szabadulás A682
 szabál l. zabál
 szabina fű H450
 szablya (zablya) B194 D389
 = általverés nyílallása K1044
 szabnyi csap (?) H258
 zacskó l. zacskó
 szag A432, B182, F121, K890, O176, 229
 = ereje D370
 =, dohos P25
 =, gonosz C1435
 szagat ,fölszakít, tép'
 = (apróra =, bele-, el-, fel-, ki-, meg-,
 meg nem =)
 = (ki-) ,meggyógyít'
 = (meg-) ,leszakít'
 szaglás E54
 szaglasképpen K890
 száguld
 száj (oris, zai, zai) A95-96, 99-100, 257,
 281, 348, 367, 369, 521, 608, 626, 687,
 693-694, 740-741, B55, 70, 88, 105, 113-
 114, 122, 166, 230, 233-234, C10, 36, 55,
 166, 171, 248, 423, 653, 698, 709-710,
 712, 774, 796, 844-845, 849-852, 914-
 915, 918, 998, 1127, 1129-1130, 1137,
 1199, 1281, 1294, 1478, D17, 129, 132,
 212, 229, 270, 301, 318, 389, E4, 48, F25,
 39, 90, 94, 107, 134, G56, 229, H106, 319,
 383, 420, 136, 208, 219, 291, 312, 340,
 347, 351, 386-387, 409, K9, 73, 74, 77,
 115, 178, 180, 199, 338, 386, 471, 485,
 508, 555, 557, 581, 589, 594, 596, 601,
 603, 605, 607, 615-616, 887-888, 1009,
 1048, 1110, 1113, 1126, 1166, 1178, 1199,
 1207, 1213, 1244, 1253, 1286, 1309, 1320,
 1323, 1376, 1377, L97, M93, 110, N1, 20,

47, 115, 137, 227, O33, 197, 205, 273,
 P19
 = doha A608, 610, O282
 = eltekeredik C715
 = fájdalom (szájfájás) A555, C121, E4,
 K549, 1162-1163, 1239, P19
 = fájó helye C223
 = kiomlott C458
 = kivésés N47
 = megvész C36, 248, 357-360, 709-712,
 1261, 1263, 1293, 1479, G231
 = rothadása K1239, 1323
 = száradása C1165
 = veszése K1323
 =, belől fakadozott C513
 =, bűdös A102, 691, C188, 630, 914-920,
 D311, E47, F90, G6-7, K613, 941-943,
 1009, 1125-1126, N1, O273
 =, dohos, O229, 279
 =, erős H6
 =, fogfájó G54
 =, jó B1
 =, jóillatú C255
 =, leomlott K1184
 =, nehéz szagú E48
 =, veszett E47
 =, vonitos H5
 = a felfőtt K616
 = a ize J11
 = a rothad K126, 1376
 = at iz eszi K601
 = ban ereszkedés C549
 = ban forgat C1263
 = ban tart C1261
 = ból folyó vér K329
 = on súlyos ér K77
 = szag A539
 = víz K73
 szak ,fn' (?) L114
 szaka K203-207, 452,
 szakad (el-, ki-, meg-)
 = (le-) pl. veríték
 szakadás A172, 676, C50, E83-88, F143,
 K1333, L57-58
 =, belső C195, 1109, 268, O249
 = fű A276
 = fű vize A275
 szakadoz (el-)
 szakadt ,fn' K1301, L57
 szakadtak (meg-) ,sérv?' K484
 szakadtság K956
 szakáll F191, O137-138
 = nevelése A324
 = a nincs K948, 998
 szakaszt (el-, ketté-, ki-, le-, meg-)
 = (le-) ,letép; pl. téstát'
 szál ,fn, me' A453, B9, 88, D283, E8, 56,
 64, 69, 79, 130, 287, 340-341,
 K1206
 száll (le-, méhe le-) E149
 szalad ,szalag búzából' J7
 szalagszif, veres I407

- szalamia, szalamiák C438, K143, 147-148,
204, 216, 295, 545, 610, 661, 1171, 1362
szalaszt (el-)
száldokfa belső fehér haja (szádokfa...)
K964
száll (alá-, le-) 'leüllededik'
= (le-) pl. gilisztá
= (meg-) 'leszáll, leüllededik'
szállás H30
szállit (le-)
szalma B162, F185, G42
=, disznófalomból I191, 194
=, füstös G150
=, régi K52
=, szál C1164
szalon leve F4
szalonna B86, G29, 157, H61, 138, 1115,
K617, 714
= kövére D234, F254, H403, M3, N20, 134
= kövére, ó régi L134
= kövéri, ó O116
= kövérsége, ó C244
= ösztövére C321
= zöldje C1552, F3
= zöldje, ó A320
=, avas A9
=, égett H61
=, kövér A662
=, ó N81
szalvaszer víz H285
számár K1210
= bőre K1210
= füle vére K1210
= ganéja I207, K796, 1361
= hája K1210
= lépe K1210
= mája K1210
= nyaka N101
= szőre N101
= ganéj porta I207
szamártej C1406, K1210
szamártóvis A699, K129, 172
= vize O234
szamara 'gyógyszer' H92
számlál
szanat A352
szándék, ártó A563
szánt 'i'
szántóföld B108, K348, 882
szaporafű (verbena) A63, 361, 375, 434, 489,
568-569, 573, 585-586, 616, 734, B199,
C84, 169, 216, 241, 279, 305, 1246, 1361,
1424, D110, 338, F152, G92, K171, 345,
501, 562, 570, 885, M115, N3, 93, 94,
224, O21, 35, 271
= (veresvirágú mustár) K1222
= ágacskája A569
= gyökere A64, 568, C129, 520, 970, K116,
151, O209
= gyökerestül A65, 1349
= leve B184, 199, C218, K885, 1261, O39, 90
= levele A40-41 B184, C970, O74
= levele leve B184
= magva L111
= növestől C1485-1486, D113
= virága A648
= virágzó gyökere O43
= vize A38, 616, D209, I105, K345, M18,
N93, O271
=, nyers K504
szaporit (meg-)
szaporodik (meg-)
szappan A223, 351, C27, 65, 103, 119, 415,
1449, 1575, D82, 187, 204, 343, G83, 112,
133, 153, 175, 236, H110, 147, 289, 340,
1156, 421, K440, 624, 840, 1027, 1110,
L151, N113, 221
=, bécsi A167, 204, B13, C48, 471, 1186,
1222, 1535, 1567, 1582, D171, 181, 319,
G13-14, 46, H153, 151, 190, 193, L88,
M1, 22, N25, 193
=, görög P18
=, ráki C1186, 1222
=, új H315, K238, 362, 1251
=, veneczi C1564
=, velencei H106
= főző lúg C65
szappanoz (meg-)
szapul (meg-) B110
szár K887, L98
=, láb' C730, 818, K853, 855, 1102
=, hosszú H12
=, láb H1-2, 102
=, túros A58, 223, C5, 27, 89, 97, 415, 488,
D204, K964-965, L12
szára vminek K55, 69
szárad (be-, egybe-, el-, meg- reá-)
= (el-) 'elapad'
száradás H330
szárak fájdalma 'lábbfájás' C568
száraszt 'szárit'
= (el-, ki-, meg-, meg nem =)
szárasztás A432
szárasztó K1297
=, 'eszköz' D248, 312
= fű K168
szárat felvetend 'szárat vet, pl. káposzta'
száraz betegség F78, I260, 329, J11, K1048-
1049, 1101, 1210 l. még betegség
száraz természetű K486
szárazság K486
szárca K1336
= gyökere K160, 1237
szárca(fű) K168
szárcaont H321
szárcaonton való erek C567
szargombolygató bogár A633
szarhatik (nehézen =) C1275
= (nem =) C1553-1554, 1383, K1217
szárit (ki-, meg-, meg nem =)
szarka A682, B203, D385
= agya veleje A109, F29
= feje B203
= = veleje F30, G120, I99

= fészke A682, D386
 = kola (?) D52
 = lába, öreg A688
 = nyelve D223
 szarkafű A678
 = virága A751
 szarkaláb - virága L83
 = vize K524, O57
 szarkalábfű K168, M64
 = virága C56, O122
 =, öreg A297
 származik (alá-) ,alászáll'
 = (ki-)
 szárnyasegér feje C674
 szarv elhanyása K189
 szarv, égett M9
 szarvas K189
 = agancsa O30
 = faggya A373, C92-93, 95-96, 98, 147,
 203, 283-284, 313, 319, 441, 469, 496,
 532, 539, 1145, 1148, 1151, 1171, 1238,
 1402, 1410, 1582, D124, 130, 185, 208,
 236, 242, 264, 300, 320, H241, K225,
 292, 1014, 1154, L25, 27, 42, 49, 52, 55,
 M12, 119, 120, N27, 165, 167
 = gyártott bőre K196
 = hája D347
 = jobb lába C1109
 = lövése K196
 = pora H384
 = reszelt pora K464
 = szara (?) N64
 = száraz csontja G66
 = szarva (cornu cervi) A92, C344, 686,
 807, 887, 1108, 1373, 1461, 1477, E5, 17,
 94, 102, F32, 35, 178, 213, 257, K196,
 684, 794, O115 l. még unicornis szarva
 = = csontja K1331
 = = elfullott O129
 = = hamva G130
 = = pora C1477, K752
 = = pora, égetett C688, K1271
 = = reszelt pora K684
 = = veleje F35
 = szeme körüli kenet L138
 = = melletti kövér C366, 1381
 = szíve A534
 = = csontja C942, K1331
 = = csontja, vén K681, 1165
 = tüdeje C892, 944
 = vére C866, E18
 = zsíja A114, 706
 szarvasgomba A412, C1236, 1477, D162, 193,
 I213, 378, N179
 = pora I28, 213
 szarvasnyelvű fű K171, 455, 1054, 1077
 = levele O148
 = porul K1067
 szarvasvelő A141
 szava megindul A3
 szavar (el-) ,kever'
 szavat erősít C581 l. még szó

= hangosít D286, K1178, 1365
 = hangossá tesz C581
 = megindít C625
 = tisztít C190, 565, 631, 1360
 százevelű fű I404
 szed (be-, fel-, le-, ki-, meg-)
 = (el-) ,leszed'
 = (fel =) ,ló nehezen emeli a lábát'
 = (fel-) ,konkr'
 = (meg-) ,leszed'
 szédeleg F73, I241
 szédelgés G19
 szeder K398
 = diakorium l. deakorium
 = leve K1158
 szederfa haja szederj- =) ,= háj' E147
 = nedvessége K399
 szederfa levele A56
 szederin K783, 867, 882
 = gyökere K882
 = töve K882
 szederj K74, 289
 = gyökere K348
 = fű (szöddörj) C1237, D353
 szederjes - deakorium l. deakorium
 = viola l. viola
 = viola julep l. julep
 = viola lictárium l. lictárium
 = szín (siralom, szívbeli fájdalom) K491
 szederjesedik (meg-)
 szederjesül (meg-)
 szédül (el-) C230
 szeg (ketté-) ,kettévág'
 = (le-, meg-)
 = ,fn' F200, H114, K105
 =, asztalláb ,fn' I206
 =, vas C1493
 szegény ember B117
 szegéz (földbe-)
 szegezés (szegezés, szegzés) F65, I26, 56, 101,
 N42, 77,
 szegfű I20, J12, 14, 37, P10, 25, 55 l. még
 székfű, szökfű
 =, borsoló I395
 =, ételekben való C1513, I19
 =, szeléd F51, 56
 =, törött A773, I120, 215, N33
 =, vad I150
 =, veres I395
 szegfűgyökér (cariophilata) P24
 szegfűszeg C223, O45
 =, ételekbe való E32
 szegfűvez (megszegfűvez) E47, 69
 szék ,fn' A578, B93, K878
 =, lyukas K741, 902
 =, könnyű ,széklet' D284
 széke ,vöröshagyma' C1252
 székel K279
 szekér - kereke K167
 =, útonjáró K167
 = kenő F201, 218, H123
 = rúd F187

szekerce O237

szekernye C213, 225

=, zöld C214

székfű (cariophyllum, szegfű, szekfű, zekfu)

A13, 53, 102, 156, 253, 281, 283, 370,

422, 434, 608, 673, 693, 768, B59, 127,

201, D32, 47, 59, 71, 82, 131, 170, 241,

249, 251, 254, 259, 275, 346, 361, E7-8,

10, 22, 56, 64, 66, 69, 75-76, 92, F57, G6,

19, 97, 146, 119, 52-53, 123, 198, 226, 227,

252, 332, 394, 418, J34-35, K32, 47,

72, 168-169, 271, 375, 469, 492, 506, 563

569, 613, 690-691, 815-816, 838, 854,

856, 923, 943, 987, 1020, 1032, 1125-1126,

1151, 1335, 1378, L8, 29, 35, 52, 77, 85,

95, M5, 8-10, 126, N20, 89, 121, 128, 176,

192, 200, 218, 226, O92, 96, 236, 251 l.

még szegfű, szökfű

= bimbója A88, B192

= bimbója (?) L21

= feje virágostul A605

= levele K688

= olaja A178, D68, I32, 132, 187, 331,

N192, O258

= pora M49, N35, 119

= sárga virágcsája A274

= törve K101

= virága A367, B200, 202, K85, 282, 440,

708, 873, 902, 907-908, 1086, 1255, M13,

19, 46, N186, O238, 258

= virága vize I282, O251

= virággal K825

= vize F73, 93, I107, 241, O98

=, mezei H404

=, sárga K168

=, törött E9, 62, F51, 66, H432, I196,

K100

széki leszen 'széklete lesz' C1113

széki megáll 'székrekedés' B185, C242, L76

széki megindul B226

széklet, megrekedt P7

székre ül B146, 171

szekrényben tart 'füvet' C1256

szel (fel-) 'vág'

szél (zél) 'konkr' C65, F184, G214, K51, M1

= ne érje C65, 1164, 1171

=, hideg K77

=, hideg 'hidegrázás' K887

=, 'bélgörcs' B12, C1264, G213, H213, 308,

J13, K809, 855

= megrekedése P7

szeldel 'szelentel'

szelzel 'szellentel'

szelence A227, C996, 1325, 1443, 1445,

D223, 236, 242, 300, L412, L27, O51

=, kis C1122

=, pléh D399, P32-33

=, réz C1424

=, tiszta L39

szelencséske K192

széles lapu l. lapu

szélet 'me, db' A737, C1047, 1128, 1183,

D56, 235, F252, G28, 104, 161, 122, 310,

340, 405, K33, 212, 533, 728, 898, 1135,

1420, L11, O112, 147, 181

szelid - kömény l. kömény

= menta l. menta

= zsálya l. zsálya

szellő H272, K54

szem (szöm) 'me, db' A188, 621, 631, 637,

773, C222, 236, 387, 876, 936, 947, 1414,

1489, 1558, D10, 46, 299, E7, 32, 63, 76,

148, G31, 255, H169, 211, 277, I19, 257,

328, 419, K392, 529, 626, 699-700, 899,

1287, J12, L116, N20, 213, O231, 283,

P10, 20

= (oculus, szöm, zem) 'fn, tr' A27, 30-31,

33, 35, 38-40, 45, 47-49, 51-52, 362, 403,

520, 565, 574, 581, 607, 615, 624, 678,

700, B16, 82 105, 168, 215, C23, 46, 54,

57, 69, 127, 185, 192-193, 205, 213-214,

218, 273-274, 290, 295-296, 353, 355,

410-411, 431-432, 437, 485, 487, 622-623,

953, 955, 957-959, 962, 965-969, 971,

973, 1018, 1176, 1207, 1256, 1268, 1329,

1386, 1423-1424, 1504-1506, 1509-1510,

1521, D10, 25, 39, 41, 44, 52-53, 64, 67,

98, 105, 108, 145, 169, 192, 213, 278, 288,

302-303, 352, 373, E3, 40-41, 77, F3, 33,

47, 73, 77, 81, G20, 137, H159, 161, 163-

168, 206, 208-210, 324, 341-343, 366, 369,

375-376, 386, 404, 418, 432-433, 123, 79,

159, 243, 249, 267, 312, 314, 342, K6, 26,

38, 44, 48, 53, 100, 103, 106-107, 135-

136, 163, 176, 518, 520-521, 523-527,

529-535, 539-540, 542, 544-546, 548-

549, 932, 1103, 1261, 1389, L2, 13, 72,

83-84, 87, 91, 120, M5, 18, 27, 64, 66-67,

77, 83, N3, 49, 51, 54-55, 60-62, 93, 188,

203, 224, O3-11, 17, 19-20, 23-30, 36,

38, 40-48, 50-56, 62-63, 67-73, 76, 81-

93, 85-86, 198, 242, 253, 255, 271, 279,

286, Pr, 3, 5

= allatti csont H6

= bántása C544

= bontakozása C1425

= csipázik K514

= daganatja I276, 303

= dagadása P1

= előtt F164

= ereszkedése C541

= fénye C172, O289

= fluxusa C548, 570, 576

= folyása C544

= gyengesége O43

= gyökere H212

= hévsége C1507

= homályossága A615, G197, K337

= környéke G197

= makulája C544

= megtisztítása O36

= szögletén való erek C544

= tisztasága O38

= tisztítása C216

- = újítása G20
 = vápája O76
 = vérben áll K550
 = világosítása G197, I79, 179
 = világossága A617, O87, 254, 284
 = viszket K1329
 = vörössége O88, P1
 =, árpás F74
 =, csipás B215, C960-961, E39, I321,
 N126, O34, 64-65
 =, csukott A42-43
 =, dagadott fájó C1274
 =, dagadt K482, 1058, 1219, 1284
 =, fájdalmas (fájó =) A629, C1266, 1272,
 1280, 1508, G199, K29, 53, 100, 519, 522,
 539, 541, 547, 550, 1329, L131, O18, 58-
 59, 61, 75, 79-80, 243, 273
 =, fáradt O39
 =, folyó E39
 =, gyermek I4, 276
 =, hályogos A700, C164, I399, K37, 103,
 105, 528, N3, 205, 224, O4-5, 10, 13,
 15-16, 89-90, P2 l. még hályog
 =, homályos C580, 624, 629, 1246, 1268,
 1279, E41, K48, 353, 537-538, 545, 1306,
 O22-23, 41
 =, kinnülő B1
 =, könnyes (könnyező =, könnyező =,
 szeme könnyez) A16, B59, C69, 213-214,
 246, 290, 411, 542, 576, 629, 1248, 1372,
 1506, H404, K83, 543, M27, O37, 40,
 42-43, 52, 86
 =, könnyhulló A575
 =, künn ülő K51
 =, ló C1555, 1576, 1578 l. még ló
 =, nagy H13
 =, pecsenyés A16, 258, C65, 437, 1273,
 1386, D143, K29, 551, M18, N93, O16, 78
 =, rossz 'ártó' F214
 =, sebes O51
 =, széles H16
 =, új hályogos D303
 =, veres A362-363, 575, 657, C68, 217, 290,
 295-296, 576, 970, 973, 1371-1372, 1390,
 1507, 1510, D58, 144, 278, 303, H211-
 212, K364, 482, 526, 1284, 1319, L91,
 M66-67, 77, N3, 224, O44, 49, 74, 77-
 80, 85, 248, P2
 =, veres dagadt K1338
 =, vérmes D321, E38, K540, 1389
 =, vérpecsenyés K1364
 =, viszketeges F47, K364
 =, viszkető I179, K1319
 = baj O35
 = be ereszt G198
 = ben vadhús A654
 = ben vér K521
 = dagadás C187, 273
 = c beragad P3
 = c csipázik K531
 = felé B70
 = fény visszanyerése O27
 = fénylik K83
 = haja alászáll 'szemhéj' M83
 = kettőzik E40
 = könnyez = könnyez'
 = között B1
 = külseje A38
 = láttára F178
 = pillog E40
 = reszket E40
 = sarka A114
 = világa C1424, K44
 szemébe fúj A427
 szemében szőr vagyon M17
 szemehaja reszket K136
 személy, három isteni I56
 szemén hályog K1362
 =, ló C1555
 szemén sárvíz K1103
 szemén szósz H3
 szemén vér van M28
 szeménvaló D142, F241, H324, 418
 szemérem 'tr' E140-141, 144, 147-148, 150
 = nem szolgál K347
 szeméremtest E146, K424
 = dagadása K1239, 1307
 = felfuvalkodik K854
 = tökössége L58
 szemérme közé K879
 szemérmestest C839, 1245, G91, M44
 = ereszkedése C577
 = sebe C300
 = vara C1089-1092
 =, férfi C833
 szemet homályosít D287
 szemet világosít G86, K1306
 =, sötét K1293
 szemévilága elvész K107
 szemfájás (szeme fáj) A27, 30, 32, 259-260,
 423, 574, 565, 586, 674-675, B222, C23,
 154, 172, 290, 352-353, 431-432, 576,
 953-973, 1207, 1328-1329, 1422, 1504-
 1505, 1508, 1521, D142, 145, 194, 302,
 E3, F3, 98, G198-199, 237, 125, 105,
 250-251, 303, 343, K51, 53, 77, 91, 135,
 142, 163, 518-525, 527, 530, 541, 548,
 1098, 1261, 1389, 1401, L2, 71-72, 87,
 120, 131, M77, 83, N49-51, 60-62, O39,
 46, 53-54, 56-76, 81-84, 242-243, 268,
 283 l. még szem, fájdalmas
 = daganatja F89
 =, hályogos D302
 =, régi I344
 szemgyógyító fű (cufrásia fű, tisztító fű)
 K128, 168
 szemhéj (szemhaj) C1507, E39, H208, O28,
 49, 76
 szemhez oldalt B70
 szemkönnyezés K533-536
 szemnek kék víz M64
 szemnek való por C1422
 szemnek víz C438, 1423-1425, D25, 34, 39,

40, 45-46, 52, 64-65, 67, 108, 169, 329,
M65, 77
szemölcs (szömöcs, szömölcső, szömölcsű)
C1159-1160, 1522-1523, G94, K130-132,
140, 335, 397, 720-722, M86
=, orron függő K352
szemöldök (szemöldek) D313, M83
= alatti főfájás K1246
szempilla kihullása A46
szemvilág K48, 528, 537-538
szemvilágosítás F33
szemvilágosító C354
szemvilágosságot éleszt C581
szén (szénen, szénnél, széhez szén mellett,
zen stb.) ,parázs, tűz' A81, 173, 225, 229,
233, 248, 254-255, 293, 606, 768, B132,
C48, 132, 138, 209, 292-293, 332, 390,
405, 416, 490, 529, 536, 1222, 1225, 1230,
1243, 1349, 1403, 1422, D90, 116, 131,
150, 202, 255, 399, H257, I306, K193, 268,
495, 626, 628, 813, L30, M72, 100, 115-
116, N24, 70, 129
= (P) D26
=, eleven (= szín) ,parázs' A281, 717, 776,
B217, C108, 209, E29, 56, F7, H155,
I438, K7, 90, 180, 435, 577, 763, 773, 931,
993, L27, O149
=, holt K68, 393
=, jó A9, 299, 449
=, kovács D380
=, közép L54
=, lassú A7, 772, C320, 478, 493, 534, 536,
1238-1239, D30, 350, K1154, L53, M45,
71, 112, 120, 126, P32-33
=, parázs C453
=, rekettyefa N57
=, sebes C62, 1147, K916
=, sellic D326
=, sütő A167
=, tiszta C221
=, törött B84
széna C1585, H12
= 'perje' D79
= polyva N185
= pora A168, 237, P8
= mag, görög K291, 453
szemet tör B83
szénné éget A252
Szent Ambrus napja C570
Szent András füve C1424
= hava C611
Szent Antal sebe C399-401
= tüze A133, 452, C303, 454, 632, 1261,
D203, K1008, 1264, 1299, 1405, N28
l. még orbánc
Szent bagátné asszony füve A26
Szent Balázs agana B103
= = napja C612
Szent Benedek füve C632, H38
Szent Bertalan napja C612
szent erő B164
Szent Fülöp napja C612

Szent Gergely napja F157
Szent György B18
= füve D43, K1020
= füve virágostul C41
= hava A448, 601, C611, K306
= = első napja C573
= = második napja C570
= köve C430, 464, 1446
= napja A48, B114, C164, F198, H327.
K159, N159, O4
= virága K168, 683, 1132, L107
= virága gyökere K592
Szent Ilona asszony füve C1482
Szent Istén B164
Szent István hava K1404
= napja F175
Szent Iván B239-240
= bogara O128
= füve A132, F47
= hava C611, H148, K1408, 1425
= napja K1410
= virága A227, C399 1325, K898, N28
= virága fű A545
= virága pora C303
Szent Jakab B241
= hava K58, 194, 1037, 1424
= napja D11, K1037
Szent János fű leve N190
= virága boggyója A243
= virága porul D94
Szent János füve A131, F47, 1113, 167,
N190
= füve, nyers 1113
= füve, száraz 1113
= füve, virágos 1179
= gyökere K171
= hava D167
= kenyere D101, K129, 172
= olaja D94
= szőlője I393
= születése napja C1253
= túrja B106
= virága D203
Szent Jób B97
szent keresztfa B178
szent korozmán ,karizmán' B92
Szent Lampert B235
Szent László füve gyökere K82
= füve gyökere (nagyobbik fű) K255
= füve, kék virágú K887
= füve, kisobbik K268
= király füve gyökerestül C1331
= virága, kék virágú K1120
Szent Lélek Isten H317, 419
Szent Márk I200
Szent Márton napja C612, K1416
Szent Mihály hava C571, 611, K197, 44
= napja A330, B162, 171, K1416
Szent Nikáziusz B227
= napja G49
Szent Pál (P) K129
Szent Péter (P) K129

= apostol K103
 = napja A646, K129, 1385
 = napja, vasas K129
 Szent Philep B241
 Szent Simon hete A641
 szent test B131
 Szentegyház F158
 szentegyházon való kő C150
 szentel (meg-)
 Szentföld E215 p.
 Szentgyörgyi Johannes D351
 Szentháromság Isten B103
 Szentírás K1331
 Szentlélek B129, 176, 196-197, 214, 155-56
 = ereje B214
 = erénye G269
 = igaz volta B196
 = Isten B20, 55, 97, 153, 178, F158, 193
 = nevében (in nomine Spiritus Sancti) K895,
 1157
 = Úristen B129, 164
 szenved (el-)
 szenvedés A113, C557
 szenvedő ember B216
 szenvedtetni magát (meg-) C1213
 szeny l. szén
 Szepesvár B114
 szépiacsont P5
 szépít (meg-) C12, 195
 szépítő eszköz K1388
 szepülő (szepile) A471, 664, C681-685, G216,
 1360
 =, fehér K374
 szeplős K126
 = orca A643, C112, 394
 szeptember C611, K1416, 1418, 1422
 szer 'gyógyszer' A89, 93, 111, 187, 227, 241,
 499, K33, 763
 szerencsedió A197, 370, 418, 594, 597, 606,
 681, B115, 127, C34, 72, 78, 106, 136,
 298, 306, 335, 402-403, 411, 479, 879,
 916, 1242, 1285, 1356, 1363, 1403, 1408,
 1423, 1520, D20-21, 56, 71, 89, 101, 196,
 218, 254, 256, 331, 336, E47, 66, 69, 77,
 92, 143, 148, F7, G6, 146, 161, 257,
 H318, I36-37, 39, 159, 194, 208-210, 252,
 256, 264, 395, J7, 12, 19, 30, 35, 37,
 K168, 436, 468, 510, 516, 604, 701, 735,
 740, 1020, 1032, 1209, 1224, 1236, 1348,
 L4, 11, 29, 33, 139, M110, N195, O181,
 P15 l. még muscat
 = anyja I129
 = pora G161, I184
 = virága A768, B115, C32, 73, 89, 237, 306,
 497, 518, 1227, 1363-1364, 1403, D55,
 175, 259, 336, E8, 47, 62, 77, 92, 143,
 F20, 34, G6, 146, H281, 120, 80, 94, 130,
 170, 186, 395, 418, J11-12, 37, K33, 168,
 436, 492, 510, 763-765, 1149, L85, M8,
 N199-200, O89
 = virágostul C489, 513, 517, 1254-1255,
 E75, K101, 890, L97

szerelem K491
 szerelem (?) C170
 szerelemvagy A540
 szerelme, férfiak O262
 szerelme, nők O262
 szerelmet elnyom N137
 szerencse F205, 214, 219
 =, újszülött' B128
 =, jó' F156, 196, 198, 202, 205, 207, 213-
 214, 220-221, 225
 szerencsés F223, 226, 243
 szeret (nem =)
 szerez (egyben =) 'beletesz, csinál, tölt'
 szerezz 'végy'
 szerit nem teheti
 szerszám 'fűszer, gyógyszer összetevő' A9,
 127, 241, 370, 582, B86, C70, 77-79, 133,
 240, 293, 298, 301, 331, 382, 441, 444,
 486, 497, 530, 532, 534, 536, 1149, 1151-
 1153, 1209, 1285, 1310, 1370, 1402-1403,
 1407, 1409, 1411, 1421, 1442, D176, 185,
 201, 236, 249, 251, 259, 299-300, 313,
 317, 355-356, H107-111, 141, 223, 257,
 269, 1129, K1026, 1154, L17, 27, 35, 60,
 66-67, 69, 71, M35, 62, 111, 116, 118,
 125, 129, N112, 167, 169, 172
 =, kenő D134, 171
 =, lágy D337-338
 =, megszárt D177
 =, olvasztott D236
 =, por 'összetevő' C1445, D249
 =, szárasztó C1346
 =, törött A581
 szent tesz
 szérű C1439
 szerv, belső (inferiora hominis) A504, 538
 szerzeni 'tenni'
 szí (fel-, ki-) 'szív, i'
 szig (ki-) 'kiszív'
 szíj (széj, szí, trapella) A39, H101, 122, 408,
 O172
 =, jávorvad bőréből E111
 szilfa hája C679
 = levele K45
 = nedve A304
 szilva I43, 338, N118, P24
 =, lév, leve D326, F179, I336, K1101, 1313,
 P33
 =, aszú D322
 =, húsos K1344
 =, besztercei (pesztercei =) D70
 = lictarium l. lictarium
 = magva, besztercei H440
 = magva, főtt G255
 = száratul I143
 = véze K1381
 =, aszú B147, D322, K325
 =, besztercei H440
 =, hámozott I143
 =, húsos K811
 szilvafa belső hája K1218
 = enyve K402, 935, 1277

= levele K1218
 = mézga K292
 szilvafű (prunella) K128
 szín B123
 színek magyarázata K491
 színéről elvesz 'melegséget' C565
 színt adja vminek L51
 színt mutat 'milyen színben játszik' M30
 szirup (sirop) C336, 1342, D48, 155, M89, N121
 szirupot csinál (siropet =) L57
 szít 'i'
 szita A449, B208, D314, G96, K59, 277, 405, 974, 1029, O192
 =, borsszítáló B167
 =, ritka G62, I146
 =, sűrű (sörö =) H446, J13
 szítál (által =, meg-, megsztál, hozzá-)
 szítán látnál, mintha K545
 szítat 'pl. hólyagot'
 szív (fel-, hozzá-, 'magába-', ki-, meg-) 'i'
 = (ki-) 'pl. mérget'
 = (cor, szí, szu, szű, szűv) 'fn, tr' A194-195, 240, 314, 316, 507, 744, B12, 134, 204, C573, 1257-1258, 1450, 1503, E12, 63-65, G219, H256, 308, 120, 55, 103, J9, 34-35, K64, 240, 429, 467, 676, 1096, 1108, 1192, M9, N33-34, 76, 223, O262
 = aránt C1416, K465
 = ere C264, 589-590
 = fogyatkozása C580
 = hévsége J35
 = hősege N223
 = rothadása K429
 =, dobogó K692, 1345
 =, ember G166
 =, félelmes K1350
 =, gonoszt gondoló K1350
 =, háborodott K1350
 =, ijedt K1345, 1350
 =, rettegő K1350
 =, rettent K1345
 szívalkodik 'megszívja magát'
 szívárógdogál
 szívárvány K491
 szívben rút vér K1096, 1192
 szívdobogás (szíve dobog) B12, G213, H256, 308, 120, J34, K463-467, 676, 681-682, 692, 1188
 szíve fog K673
 szíve nyilallik M9
 szíve tája K467
 szíven át K1173
 szíven való ér (mediana) C558, 582 l. még mediana
 szíven való lantornyácska H262
 szívér (szűér) A394
 szívére esik C173, 264
 szívére nyilallik D235
 szívére vér foly C176
 szívére vér ötlík C1257
 szívére vér száll A316, C1351, 1380

szívet erősít C194, 1258, K1331
 szívfájás (szív fájdalma, szívfájdalom, szűfájás) A194-196, 412, 528, 577, 592, 596, 727, C131, 163, 220, 236, 405, 457, 562, 571, 1416, 1450-1452, D162, 193, E63-65, I56, 109, 242, 367, J34, K663, 680, 1178, 1222, L108, M9, N16, 33
 szívfélelem K491
 szívfogás (szűfogás, szíve fog) A191, C472, 1501-1502, D291, 366, E67, F100, G219-220, I9, 290, 308, 387, 442, K27, N35, 179-180, O119-120
 szívníallás (szű-) I103, K32, 663, 677-679, 683-686, L107
 szívníallás N33
 szívódik 'keletkezik pl. hólyag'
 szívszorítás G221
 szó B177, 211, 227 C1571, F164, 195, 208, M76, N137 l. még szavát
 = 'hang' O263, 279
 = fogyatkozása C551
 = kórsága C550
 = nehézsége C550
 = tisztulás F41
 = vétke C551
 =, hangos D388, 392, F99, I307
 =, tiszta F41
 szoba B182
 =, hév C1293, 1454
 =, meleg C1146, 1186, 1582
 szokás szerint B111
 szokik 'odaszokik'
 Szokoli praedikátor B126
 szól 'i' B164
 =, nem G32
 =, rekedezve C272
 =, semmit se I438
 szólal (meg-)
 szólatlan 'szó nélkül' E65
 szolga B164, G269
 szolgálóleány G269
 szolgál (el-)
 szólhat, nem C272, 1352, L22, N153
 szállani 'szólni'
 szólni fog 'gutaütés után' G73
 szólván, semmit nem E65
 szombat F220, K1390
 szomj A149
 szomjúhozik C450, 1031, D352, N118
 szomjúhozó beteg K552
 szomjúhozottat (meg-)
 szomjúság (szumjúság) C1489, I16-17, 142, K855, 999, 1220, L57, M94
 = enyhítő K552
 =, éjjeli (szoméság) C1165
 =, nappali C1165
 szomorú 'a beteg' K77
 szomorúság C1500
 szontetház 'szentegyház?' H146
 szophat, nem I192
 szopik A465, C774
 szopornyicás H150, 207, 213-214, 338

szoptat A32, 241, C932, I1, O79
 szór (be-, rá-)
 szorít (által-, egybe-, meg-)
 szorítkozik (meg nem =)
 szorok l. szurok
 szorongat
 szorul (meg-)
 szorulás (conspiratio) F151
 szög, apró C1252
 szögez (be-, föl-)
 szőkfü C32-34, 76, 89, 156, 201, 203, 229,
 248, 251, 266, 268, 298, 322-323, 497,
 504, 517, 527, 620, 920, 1133, 1254, 1264,
 1285, 1294, 1313, 1354, 1403, 1408, 1423-
 1424, 1512, 120, K146, 173, 200, 360, 405,
 517, 548, 577, 586, 677, 678, 890, 1357,
 L85, M87 l. még székfű, szegfű
 = olaja C275
 = vesszeje hamva C343
 = virága C90, 275, 335
 = vize C197
 = zöld korában C1264
 =, aszú C1264
 zöld, 'zöld'
 szőlő C52, D152, 167, L22, N46, 153
 =, 'szőlőskert' C1352
 = (ebszőlő?) A176, 227, 408, 687
 = bora A639
 = bora, muskotály A639
 = fája hamva K500
 = kolcsa K410
 = levele C461, D167, E151, I245, K212,
 O284
 = = succusa K410
 = = vize K410
 = levével együtt I224
 = venyige égetett hamva K449
 = = hamva K845
 = virága, vad K503
 = vize A408, F67, I220, O284
 =, aszú A190, 319
 =, fekete A774
 =, száraz G145
 =, tengeri C535, 867, 1409, F46
 =, veres D194, K522
 =, vörös C1508
 szőlőfő levele C1511
 szőlőmag G44, K95
 szőlőszem C222
 =, fekete A774
 szőlőtőke C1230, F108
 szőlőtővén gomba l. gomba
 szőlővessző B112, H340, 425, O284
 = hamva O284
 szöm l. szem
 szömölcs K229-230, 1328 l. még szemölcs
 szömöröcső O162-163
 szömöröcsőszabású fű, kertbéli I34
 szőr (szer, szur, szür) B9, 31, 88, 95, 105,
 E14, 21, G117, H11, 21, 102, 114, 119,
 173, 177, 215-216, 257, 275, 284, 314,
 320, 322, 411, 419, 428, O151-152, 217

= kel, = nő C1190
 = nem nő G235
 = szemben N52
 =, ló C1550
 = fércg A125, 134, 263-267, 309, C127,
 140, 247, 617, 627, 724, D137, 221-222,
 G114, 222, K278, 458, 1029, M3, O235,
 245
 szőrmentiben G77
 szőrnevelés (szörnövelés) E20, O184-185
 szőrös fű K168
 szőrösödik (meg-) D352
 szőrszál A331, O28-30
 Szőr Mihály B122
 szőnyeg C461
 szősz (szűsz) B114, C1560, 1585, G25, 30,
 110, 237, H38, M73 l. még lenszősz
 =, fára tekert G245
 szőszös fű K168
 szű, 'fn' D299
 szu l. szív
 szűfű K237, 239, 271, 1124, 1131, 1183
 szugoltat, 'szagoltat'
 szugy, 'lélegzet?' H248
 szuld (meg-) (?)
 szüliszt I223
 szűnyog A428, C1256, 1471, F97, I302
 szúr
 szúrás A560
 szurok (szorok) A57, C743, 1442, 1533,
 D174, 186, F132, H139, 263, K108, 207,
 1013, 1118, N174
 =, fehér L41
 =, fekete C119, 523, 1141, 1449, D187
 =, lágy K316
 =, szűrt K591
 =, új G136
 =, varga C502, K3, N53, 207
 szurokfű K454, 583, 609, 1124, 1152, N120
 =, aszú K540
 szű l. szív
 szűdobogás l. szívdobogás
 szűfájás l. szívfájás
 szűgy (szugy) B57, 71, C1582, H114, 320,
 K153
 szűkölködik
 szükség B171, I146
 szül (meg-, szul) 'i' A534, B23, 31, 40,
 C436, 728-734, D209, 275, F85, G4, H419,
 I29, 287, M91, N105-106, O284, P33
 =, fiat C633-634
 =, könnyen C169, 728, 736, D355-356
 =, leányt C633-634
 =, nehezen I27
 =, szűzen C1581
 szüldisznó l. sündisznó
 szülés C578, D357, E133, I27-28, 102, 271,
 407, K11, N132
 = ideje K158
 = órája D355
 = utáni fájdalom C635, E141, K156-157
 =, boldog E133-136

=, könnyű E133-136
 =, nehéz C169, 629, 1262, F152
 szüléskor meginduló vér C230
 születés E16
 születik B92, E16
 = véle 'veleszületett' I438
 =, világra F196
 szülhet, nem A619, D209, 275, F85, G4, I271,

K158, 1000, 1196, O247, 280, 288
 szülő asszony fájdalma, C276
 szűn l. súly
 szűnik (meg-)
 szüntet (meg-)
 szűr (át-, által-, el-, el- róla, együvé =,
 ki-, le-, meg-, össze-, reá-)
 = (el-) 'leszűr'
 = (össze-) 'kever'
 =, törő G112
 szüret 'szerez'
 szüret (szület) B123, D284
 szürke deakorium l. deakorium
 = emplastrom l. emplastrom
 = ír'l. ír
 = kola D49 l. még szarka kola
 = lesz vmi C1151
 = pola D45
 = szín C288

szürke szín (goromba) K491
 szűrőgetés hallatszik fülben C381
 szűrőse lónak (?) H328
 szűz leány haja H284
 Szűz Mária B23, 31, 40, C1581, H419
 = méhe I326
 szűzen születés H419
 szüzesség K491, M34

tabak K600

= hamva K600
 = levele, nyers K1148
 = fű levele (tobák-) I230
 Tabel 'babona' C1494
 tag ,fn, tr' A234, B93, 120, F140, H322,
 I146, 237, K30, 1189, O157, 185, 261
 = elesik K1151
 = szárad K1066
 =, belől megromlott C1257
 =, elesett K88, 1152-1153
 =, elesni akaró K469
 =, elszáradt K231
 =, erőtlén A5
 =, fájdalmas D231, E49, I147, K824, 1251
 =, gyenge K1151
 =, hidegvette K99
 =, köszvényes K1283
 =, külső A299
 =, megromlott A6
 =, nyavalyás K384
 =, reszketeges K1150
 =, száradt K460
 =, törött D297
 tagok fájdalma C273, 571
 tajték ,hab' C1272, E53, G236

tajtékkő C255
 tajtékja vminek G20, I235, K1069
 tajtékozók L72
 takar (be nem =) 'nem gyűjt'
 = (be-, bele-, le-, össze-, reá-)
 takarít (ki-)
 = (meg-) 'spórol'
 takarodik (be-) 'betakaródzik'
 takarodik (ki =) 'eltávozik'
 takony K1297
 =, mint a H183
 tál A157, 241, 423, 680, 737, 753, B194,
 C130 1241, 1415, 1519, D243, 251, 324,
 G151, 76, I50, 70, 88-89, 129, 144, J37,
 K468, 753, 1317, 1404, 1415, L82, O179,
 187, 195, P1
 =, cserép B121
 =, föld 'agyagedény' E36
 =, kis C601, 1138
 =, mázos K1388
 =, ón B121, I227, J6, K883
 tálcácska A423, B216, 233, C1222, I11
 talál (benne =, meg-) 'van'
 tálka B185
 tallér I264
 = nyí 'me' E33, I55, K1103
 tallia l. talyog
 tálmósó sikkar C63, 1358
 tálmósófű (equisetum) A10, K740, 774, 783,
 867, 931, 1045, 1123
 = leve K1045
 =, nyens K445
 talp A13, 68, 203, 345, 407, 776, B77, C79,
 257, 352, 461, 672, 1263, 1338, 1582,
 D364, 371, F14, 104, G80, 87, 92, 212,
 H21, 113-114, 130, 141, 218-222, 285,
 295, 348, 360, 362-363, 421-422, 434,
 17, 71, 238, 322-323, 407, K162, 262,
 515, 654, 1097, 1102, 1140, N208, O81
 = gyermeké I6
 =, bal C1581
 =, húsos H285
 =, törött H220-221, 348
 talpa elesik H218
 talpa hasadoz K224, 226
 talpat (meg-) (megtalpal?)
 talpon szemölcsszerű vmi C1276
 talyiga K166
 talyigakerék K166
 talyog (tallia) A435, H202-203, 365, 370-
 371, 436, K108, 117, 152, 279-283, N48
 l. még nagy morin, gyilok
 =, hideg K291, 440-443, 452
 = (nem =) K284
 támad (fel-) 'feljő, pl. csillag'
 tamariszkusz - héja K1375
 = porul K1067
 = vize K1077
 = fa gyökere haja K1237, 1336
 = fa héja K160
 = fa olaja I40
 = fa vize K1374

tanács, jó O1-2
 tanál, talál'
 tanít
 tanol, tanul'
 tanulhat
 tányér (tangier, tanyir) B171, C432, D278,
 305, 309, 318, F11, 178, G53, K586, 1145,
 L79, M66
 =, tiszta B202
 =, vizes M8, N199
 tanyizra l. tatisznya
 tapaszt, tapaszték' F184
 =, régi, tapaszték' F172
 = (be-, föl-, reá-,)i'
 táplál
 tapogat (meg-)
 tárgy F200-201
 tatisznya (taniszra, tanyizra, taristra) G234,
 H450, K166
 tarka lapu l. lapu
 tarkafü L125
 tarkalevelű hunyor l. hunyor
 tánkony (pinetum A12, 347, B208, C22,
 1107, D370, G54, K25, 78, 93, 168, 609,
 693, 1356, O193, 275
 = gyökere C638, 845, 1215, D339, I38,
 K173, 817, 1111, L123
 = kórója C1191
 = levele C1191, O275
 = töve K73, N97
 = tövestől K580
 =, kerti A528
 =, polyx? K168
 tánkony, vad K168
 Tarpai György B104
 tart, állatot =; ápol; fog; karbantart; táplál'
 = (alá-, benne-, könnyen =, meg-, meg-
 nem =, nyitva =, ott =, rajta =, reá-,
 vissza-, = vmit vhol)
 = (meg-) ,megöriz'
 tarthat (meg-)
 tartja magát vmitől, megtartóztatja'
 tartja magát, melegen C1454
 tartózkodik vmitől
 tartóztatja magát vmitől. (meg- =)
 táska L8
 táskafü A3
 =, öregféle A3
 tavasz, tavasszal C1168, K51, 130, 158, 426,
 429, 486, 742, 748, 827, 1074, 1147, 1257
 tavaszfü K168
 tavaszi idő C606
 távoz (el-)
 távozik (el-) ,pl. betegség'
 távoztat (el-) ,meggyógyít, megszüntet'
 téglá (tigla) A14, 299, C201, 336, 408, 475,
 D218, E150, G157, H370, 442, I216, 408,
 K899, P24
 = olaja K465, M93
 = pora A760
 =, égetett M93
 =, égett K939

=, hév C518, G55, K1113
 =, kő O236
 =, meleg E65, I216
 =, nyers K814
 =, tiszta A213
 =, tüzes K899
 =, új A7, C489, D116, G229, H413, K506,
 872, 933, L8, M93
 =, új hév K691
 =, veres A306-307, 333, 477, K731
 téglán zöld moh C874
 tehén F251 K131
 = bornya, fekete I59
 = csontveleje H241
 = epéje C160, F18, I165, 284, N122
 = ganéja C264, F57, 230, G129, 139, H97,
 222, I198, K802, 855, L147, O158, 169
 l. még tehénszar
 = = vize A260, K519
 = =, húgyos K131
 = =, lágy E18
 = =, meleg K251
 = =, udvaron való száraz I422
 = húgya H279-280, 444
 = húsa A222, C327, 771, G253
 = húsa, agg C422, 1561
 = lába H133
 = = főle L49
 = = velője L9
 = lépe K372
 = szarva C927
 = teje F251
 = tüdeje C671
 =, fejős E18
 =, öreg K1400
 = hús lé leve K851
 tehénhús leve B118, C771, 1126, G64, I45,
 J11, K361, 800
 =, borkővel savanyított K461
 tehénlábú fü C98
 tehénszar C91, 398, 659 l. még tdhén ganéja
 teherben esik F127
 tej A14, 85, 293, 379, 425, 434, 611, 759,
 B233, C44, 327-328, 330, 580, 618, 693,
 1049, 1211, 1353, 1474, 1577, D111, 374,
 377, F4, 31, 124, G152, 264, I50, 134,
 189, 204, 262, 336, 408, 445, K23, 75,
 227, 239, 349, 357, 562, 564, 570, 581,
 696, 716, 718, 733, 750, 757, 822, 825,
 902, 907, 908, 915, 999, 1079, 1119, 1231,
 1256, 1276 1324, 1339, 1404, 1425, L56,
 N221, O178, P14
 = állapotjában K1027
 = elvész, asszony teje I166-167
 = meggyűlt K1203
 = megkeményül a mellben ,csomós' C1270
 = megtorlása E118-123
 = megtorodzott K1203
 = tej veszése E118-123
 = anya E16, 118-127
 =, asszony C21, F19, N49, 59-60, 100,
 102-103

=, asszonyállat A16, C69, 757, 902, 911,
 932, 953, 956, 1185
 =, asszonyember C1390, 1510, O79
 =, asszonyállat O58, 60, 198
 =, dajka I186
 =, édes A125, 211, 322, G157, I448, 455,
 K4, 11, 112, 153, 282-283, 355, 383, 456,
 477, 563, 593, 780, 819, 821, 964, 1220,
 1332, 1405, O218
 =, fehér G128
 =, fohagymás meleg K118
 =, forralt D212
 =, forralt édes K483
 =, forralt kecske I185
 =, gyermekes asszony O287
 =, kanca F240
 =, kecske A755, C907, E21, F52, 148, I50,
 180, 295, O219
 =, más asszony E132
 =, meleg D96, K820
 =, mint a K874
 =, néhezkes asszony C1184
 =, sáfrányos K85, 565, 595, 624, 631-632,
 688
 =, számár C1219
 =, tehén F251
 =, új K186, 635, 667, 963
 teje - elapad C253
 = elvész C1473
 = elvész, asszony M104
 = kevés B126-127
 = legyen, asszonynak F31
 = leszen C1474, K647, 649-651, 1001
 = megaluszik E124-125
 = nincs K127, 647, 1001
 = szaporodik K648, 1095, 1192
 = torlik K1347
 tejet ad ,teje lesz' C1262
 =, sok K1400
 tejet fej C1111
 tejet kiszáraszt C1273
 tejfel (tejföl) A244, B89, C130, D124, G221,
 I451, K227, 450, 714, 996, P28
 =, édes B220, I21
 tekenősbéka l. teknősbéka
 tker (be-, meg-, össze-, reá-)
 = (meg-) ,beköt'
 tekerő csömör (= csemer) L8
 tekint (be-, bele nem =, fel s alá =,
 meg-)
 tekintet, haragos (= tökintet) H1
 teknő (tekenő) A24, H406
 teknősbéka (tekenősbéka) C1422, G202, K67,
 O129
 = epéje C802
 = húgya G202
 = mája C152, 434
 = szíve G162
 = tekenője C463, D147
 = vére C670
 teknőscsiga felső héja B132
 teknőscsiga héja B132

tél, téiben ,télén' A182, 227, 276, 740,
 B234, C25, 582, 591, 594, 1121, 1171,
 1186, 1325, 1455, 1582, F14, 156-157,
 179-180, K51, 234, 261, 486, 727, 1100,
 M1, N193, O240, 275
 telet (ki-, ki nem =)
 telérnyi ,me?' K544
 teli (meg-) ,elceli, telíti'
 téli idő C607, F180
 téli saláta l. saláta
 téli torna l. torna
 telihold I244 l. még hold
 telik ,dagad, hízik'
 temérdek csöppin H263
 temérdek fa H223, 229
 temet (alá-, be-)
 temet (el-) ,elás'
 temetés helye L67
 temjén l. tömjén
 temondádű gyökere K122, 866, 1064
 temperál (egyben =, együtt =, együvé =,
 össze-) ,kever'
 templom C207
 temső l. timső
 tengely F218
 tengeri barackmag l. barack
 tengeriszőlő (töngöri =) A372, B116, D1,
 H124, I1, 160, 176, 287
 = halva D354
 =, apró B147
 tengerszín (habozó) K491
 tinta K553 l. még tinta
 tenyér (tenir) A474, 776, C79, 1177, D3,
 364, 371, F104, 112, 124, G87, I7, 71,
 238, 323, K162, 165, 592, 654, 1097
 = hasadoz K224, 226
 tenyéren kívül A135
 tenyérszik ,me' B63, E77, G193
 tenyészik
 tép (ki-)
 tér (belé-) ,belefér'
 = (vissza-) ,visszamegy'
 térd (tírgy) B27, 90, 191, C660, H85, 101,
 116-117, I7, M15, 109, N36, 210
 = alatt való ér C568
 =, jobb C567
 = hajlása A474
 = dagadás C657, 659-660
 térdén állva B164
 térdhajlás C1177
 Terebesi Török Ferenc B106
 terem (meg-, nem =) ,i; nő'
 teremt
 teremtmény B164
 terhes asszony l. asszony
 terhes asszonyállat E151
 terhesül (meg-) D352
 terít (alá-, le-, reá-)
 térít (vissza-)
 terjed (nem =)
 terjék (tergyék, törjék) A60, 438, C126, 155,
 1209, 1253, 680, 881, 1252, 1423, 1431,

D243, 347, F238, H106, 412, I217-218, 423, 427-429, J35, K15, 429, 576, 713, 1108, 1111, N34, 197, O2
 =, aranyos (= törjék) D243, M32
 =, kovász (?) K1360
 =, magyar K82
 = csinálás C1254
 terjeszkedik
 terjeszt (el-) ,kinyújt'
 = (ki-)
 tormentilla l. tormentilla
 természet elmúlik J26
 természet, különb ,tulajdonság' C126
 természetet megerősít C581
 természeti hasonlatosság K486
 természetnek javai E213 p.
 természetű, - aszú ,vmely növény száraz természetű' C1261, 1267
 =, hideg ,vmely növény' C1261
 =, meleg ,vmely növény' C1267
 =, nyálás C270
 termet, szép B1
 terpentin (terpentina, terpina) A241, 373, 377, 396, 446, B19, C35, 62, 67, 93-98, 134, 145-146, 150, 203, 221, 269, 284-285, 287-289, 292, 301, 310-313, 316, 319-320, 335, 441, 469, 471, 485, 490, 494, 496-497, 500, 505, 508, 522-523, 525, 531-532, 534-535, 1141, 1144-1145, 1147-1148, 1150-1151, 1153, 1228-1229, 1239, 1254, 1286-1287, 1292, 1300-1301, 1370, 1402, 1408, 1411, 1445, D80, 91, 94, 99, 111, 123-126, 134, 150, 174, 177, 182, 185-186, 188, 199, 208, 211, 213, 215, 225, 234, 236-239, 242, 244, 247, 254-255, 259-260, 264, 328, 376, 398, H36, 111, 127, 234, 257, 298, 329, K306, 425, 861, 1013-1014, 1039, 1154, 1250, L9, 17, 25-27, 32, 43-44, 46, 52-54, 64, M1, 12, 112-115, 117-118, 121-128, N134, 147, 163, 165, 167, 169, 171, 173, 192-193, 200, 232, O228, P32
 = olaj K315
 =, viaszos H141
 =t fehérre tesz C494
 terra sigillata ,tokaji föld' D315, I217-218
 terül (ne = jön) ,ne terjedjen'
 terül (széjjel-)
 test (corpus) A23, 124, 142, 201, 230, 474, 595, 655, 684, B71, 92, 208, C347, 409, 613, 1055, 1064, 1155, 1519, E14, H1, 9, 90, 174, 146, 165, 358, K44, 77, 359, 1108, 1110, 1173, 1299, L89, 106, 140, M33, N209, O2, 155, 185, 191, 220-221, 247, 259-260, 262, 266, P7
 = ,alfele' C1110
 = ,testrész' F13-14, 69, G82, H92-99
 = dagadása C13, 271, 273
 = dagadoz K1037
 = jobb kéz felől való része ,jobb oldal' C565
 = lankadsága K77

= megdagad D319
 = megnehezédése C602
 = megrühesül C1007
 = minden részének fájdalma C568
 = mindkét oldalán való erek C555
 = nehézsége K77
 = puffadoz K1037
 = rothadása G192
 = törése O277
 = valami részének köszvénye C569
 =, asszony C635
 =, asszonyállat C637, 737
 =, bűdös D352
 =, egyéb ,tr' C6, 796, 1010, 1258, M49-50, 82, 93
 =, ember ,férfi' C4, 1068
 =, emberi K486
 =, erős B1
 =, fájó C130
 =, férfi ,szemérmes-' C1092
 =, hidegvette K1341-1342
 =, minden ,tr' C1388, D35
 =, nyavalyás K384
 =, orbáncos K996
 =, száraz rühes K449
 =, törött K149, 1292
 =, tüzes ,lázás' C1277
 =, varas D352
 testben megröstül C602
 testben való gyűlés C275
 teste megasz ,tr' C148
 teste reszket C185
 testet vér elfolyja K1053
 testétől fogva talpáig K360
 testi dolgok E213p.
 testrész A705, 715
 testszín (gyötrelem) K491
 tesz (alá-, be-, bele-, egyben =, együvé-, el-, félre-, hozzá-, ki-, közben =, le- reá-, oda-, össze-, porrá-, vissza-)
 tészta (tisztá) A43, 47, 213, 248, 415, 524, 708, B113, 147, C104, 521, 1378, 1508, D194, 228, E87, G62, 210, H44, 342, 408, K70, 210, 279, 371, 558, 1115, 1285, M13-14, N205, O112, 208, P16
 =, fehér G53
 =, kenyér C154, 355, 421, 1509, 1521
 =, lány K546
 =, mint a K529
 =, mint egy G171
 =, tenkel H131
 = kenyér B18 l. még kenyértészta
 tésztaát csinál E87
 tésztavá tesz C1527
 tetejétől talpig I73, 224
 tetem B92-93, H268
 =, holt ló C1550, 1556
 tetive nélkül való fű J14
 tető, fej C461
 tetőtől fogvast az aljáig F186
 tetőtől talpig A13, 474, 655, B143, C1293, E62, F69, K1131

tétovázó K491
 tetszik (nem) ==
 tetű (tető) A44, B7, 186, C1155-1156, F76,
 219, G248, H227, 230, K349, 1030, L106,
 N182, O126, 220-222
 = csipés K1156
 =, öreg H290
 tetves B186
 = ember K1156
 = marha G249
 tetvesség B186
 tetvesül (meg-) B44, 46, F231-232
 tévelyedik (el-)
 Theophrastus K123
 Thököly Imre K1393
 = borbélya K1393
 Thurzó orvossága G120
 thus album C66
 tigla l. téгла
 Tigris, 'folyó' C1571
 tikk, 'tyúk' C73, D287 l. még tyúk
 = epéje, agg C1008
 = ganéja H268, 383
 = hája C140, 247, 339, 539, 762, 1374
 = leve C73
 = mája C394, 1159
 = 'tolla füstje' D356
 = zúza bőre H369
 =, agg C873
 =, eleven C526
 = fi C1097
 tikhaszon - fehére, új (= fejéri), 'tojás'
 E3, 38, 40
 = verítéki E41
 =, új: E11, 28, 41
 tikhús leve D394
 tikmony B42, 65-66, 86, 96, 115, 127, 208,
 C38, 63, 68, 70, 139, 353, 373, 384, 482,
 489, 512, 873, 878, 1044, 1136, 1181, 1188,
 1225, 1241-1242, 1358, 1438, 1560, 1562,
 1582, D10, 22, 36, 76, 144, 175, 179,
 217-218, 226, 256, 343-344, 373, F5, G25,
 181, 186, 198, H50, 116, 150-151, 154-
 155, 195, 207, 220-221, 223, 257, 259,
 314, 329, 348, 384, 389, 403, 407, 434,
 K492, 920, L10, 15, N130, 154-155, 203,
 218, 230 l. még tyúkmony, tikhaszon
 = belső hárttyája C68, D271
 = benne valója G198
 = fehére (= fejére) B15, 35, 46, 71, 73,
 82, C42, 48, 71, 99, 111-112, 117, 132,
 134, 158, 211, 215, 283, 297, 303, 342,
 353, 381, 400, 408, 464, 498, 500, 509,
 530, 532, 536, 921, 928, 956, 958, 1145,
 1170, 1179, 1208, 1222, 1229, 1242, 1248,
 1290, 1299, 1301, 1311, 1317, 1340-1341,
 1343, 1345-1346, 1367, 1371, 1390, 1423,
 1441, 1446, 1519-1520, 1565, 1575, 1583,
 D34, 50, 58, 65, 67, 77-78, 116, 119, 144,
 155, 171, 201, 222, 224, 256, 260, 298-
 299, 310, 324, 344, 346, 350, 373-374,
 G83, 102, 136, 174, 193, H22, 29-30, 106,

131, 150, 181, 193, 219, 224, 239, 241,
 265, 310, 320, 337, 343, 374, 389, 396-
 397, 424, K493, L6, 39, 69, 72, 88, 118,
 N3, 11, 21, 25, 50-51, 60-62, 69, 168,
 171, 203, 210, 224
 == megfőtt L34
 ==, megsült C966
 ==, nyers D47
 ==, timsós C1519
 ==, új D7, 303
 = fohéréstül C201, 227, 332, 336
 = haja H83, 88, 95, 210, 310, 313, 432
 = hajba ki térne 'tojáshéjnyi' E107
 = héja F198, 215, L104
 = hígan L14
 = olaja C523, 539, 1340, D86, M114
 = sárgája H70
 = széke B15, 45, 60, 82, 84, C38, 150, 200,
 229, 322, 384, 518, 527, 635, 873, 998,
 1242, 1282, 1363, 1378, D10, 144, 211,
 230, 274, 343-344, 377, F132, 135, G30,
 128, H168, 210, 310, 339, 343, 395, 432,
 439, L38, 64, 105, N203
 ==, nyers C1056
 = székestül C201, 227, 332, 336
 =, híg C393, 1580, 936, 1437, 1453
 =, higansült B118, D354
 =, keményensült C70
 =, öreg új E92
 =, sült N116
 =, törött G78
 =, új D303, G99, 134
 = ba ki fér D73, 282
 = héjban férne 'me' C124
 = héjnyi 'me' C1241
 = nyi (tikmonyne), 'me' C115, 146, 237,
 339, 407, 1302, 1560-1561, 1582, D559,
 F20, N6
 = sültig 'me' C423, 1135, E70, G16, 237
 =t keményen főznek 'me, ih' C1370
 tikszar C101
 tikszemű H324
 tikzúzan való hárttya N220
 tilt (meg-) 'elállít hányást'
 tímár K68
 tímjen l. tömjén
 timporal (egyben =, meg-, össze-)
 'összekever'
 timsó (alumén, 'timsó') A7, 23, 38, 89, 99,
 115, 129, 167, 183, 205, 211, 213, 219,
 221-224, 247, 253, 255-258, 262, 270,
 297, 365, 367, 369, 376, 383, 387, 417,
 430, 434, 436-437, 439, 447, 452, 463,
 488, 525, 581, 594, 597, 654, 657, 678-
 679, 687-688, 692-694, B26, 32-33, C27,
 29-30, 35, 37, 39, 48, 54, 62, 64, 67,
 70-71, 79, 90, 99, 108, 111-112, 114-
 115, 117, 133, 136, 138, 156, 201, 203,
 205, 223, 227, 248, 260, 281-282, 286,
 289, 297, 301, 307-309, 317, 321, 331,
 335, 353, 382, 401-403, 407, 411, 415,
 423, 425, 441, 458, 477-479, 488, 496-

497, 508, 513, 515, 517-518, 530, 532,
534, 636, 655, 675, 741, 1086, 1111, 1125,
1140, 1144-1146, 1152, 1199, 1200-1201,
1209, 1222, 1225-1226, 1230, 1239, 1248,
1285, 1289-1290, 1293-1295, 1302, 1307,
1312, 1314-1317, 1340, 1343-1345, 1350,
1367, 1372, 1379, 1385, 1388, 1405, 1408,
1419, 1423, 1519, 1531, D5, 10, 12, 20-22,
24, 26, 29, 34-35, 41, 52, 57-59, 65, 67,
71, 80, 84, 89, 97, 112, 129, 131-132,
144, 152, 170, 181-182, 189-190, 196-197,
204, 206, 210, 214, 217-219, 249, 254,
258, 264, 293, 295, 304, 333-335, 342,
345, 347, 373, 393, E3, 39, 45, 148, F25,
39, 50, 75, 132, G6-7, 83, 88, 113-114,
139, 170, 241, 247, 255, 264, H77, 168,
208, 224, 246, 272, 320, 334, 352, 354,
374, 389, 424, 431-432, I36-37, 49 86,
100, 146, 178, 182, 184, 209, 229, 239,
246, 250, 387, 405, J36-37, K30, 42, 76,
108, 112, 146, 164, 173, 200, 316, 328,
379, 387, 440, 474, 525-527, 531, 591,
601, 603-606, 611, 616, 621, 743, 815,
827, 919, 940-941, 950, 971, 973, 988,
993-996, 1009-1010, 1020, 1021-1023,
1026, 1032, 1036, 1052, 1057, 1153, 1163,
1207, 1315, 1323, 1354, 1426, L1, 4, 12,
14-15, 18, 23-24, 26, 29, 31, 33-34,
39-41, 63, 65, 68-69, 72, 97, M24-25,
32, 36-43, 51, 53-55, 63, 65, 67, 89-90,
98, 100, 110, N15, 24, 30, 32, 54, 61-
63, 127, 129-130, 134, 149, 168, 192, 203,
225-226, 228-229, O16-17, 24, 34, 53,
75-77, 83, 89, 95, 117, 159-160, P1, 5,
10, 16-17, 19
=, égetlen D303
=, égett (égetett =, igett témsó) A21,
C206, 314, 495, 522, 1402, D39, 87, 100,
225, E89, F3, G198, 237, H87, 119, 1210,
K543, 551, 1016, 1018, 1039, 1063,
1364, L27, 52, 71, M47, 112, N162, 175
=, fehér M77
=, szitált C1329-1330
=, töretlen C103
=, törött A130, 293, C422, 500, 1191, 1297,
1330, D305, G62, I144, 146, K916, 947,
N69
tinta (ténta) C1256, O260
=, arany színű (ténta) O186
= por C1552, H183
tirgy l. térd
tisza A389
tisza l. térsza
tisza hely l. hely
tisztátalanság C409, E74
tisztává tesz
tisztosfű A246, C76, K1182
= (vasur) K1221
tisztít (el-, ki-, le-, meg-)
tisztító fű (szemgyógyító fű, eufrasia fű)
K128, 168
tisztítószér B181

tisztogat (meg-)
tisztul (el-, ki-, ki nem =, le-, meg-, nem
= meg)
tisztulás K77
=, fehér I149
titkol (el-)
titkos hely 'szeméremtest' D285
titok A666, B164
tíz parancsolat B23, K895
tó A665, D382, G32
tobákfű l. tabakfű
toboz C333, 1147, 1410, D30, 68, K1020,
M117, 120, N163 l. még fenyő
=, fehér C523
= szurok M62
tobzódás D354
tofan D247
tojás (ovum) A27, 175 l. tyúkhaszon,
tikmony, tyúkmony
= fecskéfésekből K104
=, megaludt K104
= fehérje (albuginem ovi) A27-28, 35, 40,
116, 131, 157, 244, 247, 513, B191,
C213, 226
= héj A78
= nyi, 'me' A211
= sárgája (vitellus) A131, 142
tojik (nem =) F171
tojik hamarább K195
tojik, sokat K138
tokaji föld (terra sigillata) I217-218
l. még terra sigillata
tol 'i'
tolás 'loyon, kelésféle?' H270
toll H229, O12, 233
= (tollu) A245
= 'fn, írószor' B177, 211
=, ökörszem N107
=, véres F215
tollacska A721
tollszál C1521, H224, O75
= belső része H416
tollszár A629
tollu P28
=, gyenge K272, 368, 830, 1339
tolluszár K1351
tolvaj C1172-1173, F189-192
= felismerése C1172-1174
tolvaj sebfű l. sebfű
toly fa vize (?) H69
tompor F213
= fájása C629
topogat (meg-), mecgtapogat'
torha C629
torlás (meg-, tej =) E118-123, 207
torlik 'pl. tej'
torma (nasturcium A82-83, 129, 185, 198,
229, 302, 358, 413, 457, 464, 483, 587,
710, 723-724, 738, B163, 191, C82, 167,
256, 267, 1018, 1117, 1187, 1278, 1318,
1367, D221, 270, E22, 55, F22, G3, 59,
78, 93, 127, 177, 151, 168, 173, 348, 373,

- 448, K20, 24, 185, 290, 382, 966, 975,
 979, 981, 1297-1298, 1300, 1316, L77,
 N67, O191
 = gyökere A494, G23, 59, K1297
 = leve D270, K979, 1008
 = levele C268, O190
 = magva C1278, K1286, 1300
 = tövestől L95
 = vize I337, K1298-1300, L146
 =, erős F17
 =, meleg L128
 =, metélt F17
 =, mint egy C1327
 =, téli H144
 =, tyúk G155
 =, vízi (dere) K261, 300, 307, 640, 1174
 = reszelő A82, B128
 tormenta G7
 tormentilla (termentilla) C399, 441, 496,
 1140, 1404, D101, 123, 203, 399, K82,
 L26, N28, O174 l. még ökörfarkfű
 = gyökere C97, 1373, D116, I183, 294, N70
 = levele N70
 = pora C303
 = fű N70
 = fű (ökörfark) C820 l. még ökörfark
 tornác C207
 torok (guttur) A86, 88, 199, 285, 322, 463,
 663, B64-65, 67, 71, 83, 85-86, 192,
 C120, 258, 266, 459, 533, 785, 1472, 1561,
 1577, D131-132, 296, 330, F15, 50, 54,
 238, 241, 251, 258, 260, G175, H46, 50-
 51, 71, 80-84, 91, 95-97, 103, 105-106,
 110, 147, 149, 151-154, 193, 195, 205,
 223, 226, 232, 242-244, 248-249, 254,
 259, 261, 263, 265, 272-273, 277-281,
 288, 292, 303, 309, 318-319, 339, 346,
 377, 384, 387, 389, 394, 402-403, 417,
 429, 441, 443, 445, 113, 124, 140, 163,
 182, 191-192, 259, 378, 426, 455, 459,
 K12, 133, 403, 483, 611, 619-622, 624,
 626, 631-632, 702, 706, 714, 884-887,
 889, 1206, 1323, 1386, L92, N19, 31,
 O237, 280, 285
 = alatt K714
 = eldagadt C533
 = kisebesedett C186
 = kőrsága C550
 = körül B143
 = megdagad B65
 = nyavalyája K1323
 =, megsebesedett I275
 =, sebes D71, F88
 = ban ereszkedik N156
 = ban való erek C550
 = ban való mirigy C551
 = dagadás (= megdagadt) C781-786, I434,
 455, K395, 398, 1311
 = fájás (torka fáj, fájó =, fájdalmas =)
 A283-284, 371, C120, 266, 402-403, D71,
 89, 330, 393, F50, I182, 434, 459, K102,
 403, 619, 620, 623, 955, 1163, N31, O237
 torokgyék l. torokgyík
 torokgyík (torokgyék) A84-88, 440, 463,
 591, 632, B87, 192, C144, 252, 258,
 459-460, 473, 504, 533, 781-787, 1256,
 1472, D307, E24, F15, I163, K12, 356,
 398, 619, 621-622, 624-632, 1188, 1206,
 L21, 154, N41
 = megfakad K633
 = fű (ranoculus) K128
 torokkeelés I193
 torokmag D322
 torongya kiesett K1015
 torongya kiesik D183
 torzsája vminek K55
 tödő l. tödő
 tők ,tr, here' B216, C430, H223-225, I375,
 K879
 = A5, D353, E45, 136, I187, K212, O168,
 P29
 = bele, nyakas G147
 =, sár K1270
 =, földi A158, C372, L119, O126
 = gyökere, kerti öreg E136
 =, vízi C446
 = ina F128
 = leve, disznó K473
 = levele A245, F234, G144, O93
 =, disznó K513
 =, földi H299
 =, nyakas K84, 648, 1203, 1347
 =, vízi G50
 = magva, disznó K716
 =, földi C1368
 =, sár K1270
 = virága, nyakas K694, 1269, 1365
 = vize, földi K193, 495, 813
 =, disznó K1135
 =, fehér földi A331
 =, földi C1308, D167, K39, 186, 259, 836,
 838, 963, N58, O153
 =, földi (cucurbita terrae, keserű uborka,
 colocquintida) A15
 =, ó I191, 194
 =, reszelt földi K459, 1078
 =, sári K169
 =, vízi D353, K212
 = dinnye magva C360
 = mag K1138, 1155, P29
 = tökösség K1303, L56-58, N46
 = tökvirág vize, nyakas K6
 = tölcser (tőzser, töczer) E29, G55, K562-563,
 570, 577, 1048
 = tölgy B216
 = fa csutka vize K229
 = gyöngy C293, K1118
 = levele C207, K1120, 1132
 =, pora C207, K890
 = haja F249

= hamva K278, 458
 = héja A416
 = levele C230, K868, 926, O241
 = vize I413
 = moha C483
 = tövén szőlőszemforma gomba K742
 = szén K242
 tölgymakk I35, K926
 = tokja K605, 931,
 tölt (alá-, be-, bele-, egybe-, fel-, hozzá-,
 ki-, közé =, közibe-, le-, meg-, reá-,
 össze-, tele-, tült)
 tölt (fel-) ,felitat'
 töltés (töltés) B20, F216
 töményes víz l. víz
 tömjén (temején, temen, temjen, temni,
 thus, timjen, timin, tömni) A7, 9, 21, 89,
 183, 189, 223, 250, 255, 280, 366, 434,
 437, 452, 526, 590, 597, 773, B73, 209,
 C27, 39, 54, 58-59, 62, 66, 71, 91-92,
 96, 98, 109, 112, 133-134, 155, 161, 203,
 225-226, 281, 288-289, 291, 299-301,
 311, 315, 320-321, 323, 335, 337, 398,
 401, 415, 418, 469, 477, 481, 487, 495,
 497, 508, 523, 531, 534, 536-537, 726,
 1059, 1123, 1145-1147, 1153, 1177, 1225,
 1227, 1229-1230, 1239, 1283-1284, 1289-
 1290, 1292-1293, 1295, 1302, 1315, 1345,
 1347, 1370, 1402, 1405, 1408, 1423, 1442,
 188, 196, 204, 206, 208, 217, 219, 225,
 123-125, 130, 134, 159, 170, 182, 186,
 1454, D28, 78, 80, 84, 91-94, 97, 99, 112,
 230, 233, 239, 249, 254, 260, 266, 328,
 350, E56, F50, 75, 258, G53, 136, H37,
 193, 246, 265, I131, 182, 246, K30, 33,
 90, 142, 159, 210, 273-274, 328, 354, 414,
 531, 535, 590, 606, 667, 714, 973, 994,
 996, 1013-1014, 1018, 1020-1022, 1026,
 1032, 1036, 1052, 1100, 1112, 1163, 1197,
 1354-1355, 1426, L12, 15-16, 18, 23-
 27, 33, 39, 41, 44, 52, 64, M1-2, 36, 38,
 40, 42, 47, 55, 112, 114, 116-117, 122,
 124-125, 129, N24, 112, 127, 129-130,
 149, 164, 168-169, 171, 173-174, 178,
 192-193, 200, O117, P18
 = pora O97
 = tisztája I253
 = vize, földi C358
 =, fehér A376, 436, 536, B167, C22, 30,
 113, 145, 221, 308, 470, 493, 532, 1141,
 1223, 1300, 1314, 1344, D30, 35, 197,
 242, 250, G139, 171, 247, 1158, K163-
 164, 1154, L40, M99, N99, 113, 167, O166
 l. még mastix
 =, földi A147
 =, mindenféle C1152
 =, szentelt F183, G150
 =, szoros D7
 =, tiszta D168, M35
 =, törött D310, K1003
 tömlő (temlo) D73
 tör (aprón =, apróra-, bele-, egyben-, el-,

el nem =, erősen =, fel-, hozzá-, közé-,
 közben-, meg-, össze-)
 = (föül =) ,fölkör'
 tör általverés nyílallása K1044
 =, hegyes (= ter) H26-32
 törés B81, C215, 297, 408, D155, 164-165,
 297, K1210, N58
 =, minden C1442
 = e, ló vmi C1557
 törik (el-, meg-, nem =)
 törjék ,fn' l. terjék
 törőszűr H406
 törődik (meg-)
 törőfa C320, 336, 339, 530, 1374, M111-112,
 114, N148
 török ciprusfa ága l. ciprusfa
 Török János (Teóroök János) XVI. sz.
 vége, a C könyv másolója' C810
 töröl (alá-, el-, meg-, vele =)
 törölget
 törött hely, kék veres K1312
 törősl l. dörzsl
 történik
 törül (meg-)
 törzsök (udvaron való =) C433
 törzsl ,dörzsl'
 töve vminek K55
 tövis (tövés) A11, B50, F233, G250, H116-
 117, 316, 340, 373, K359
 tövises disznó bőre (= bőr) I34 l. még
 sündisznó
 tövises disznó hája (sün-) L55
 töviskes disznó füle pora H273
 tragantum l. dragantum
 trutia praeparata (?) L52
 tuca por ,tucia = ?' J10
 tucia N39, O88-89
 tucia praeparata (turcina-) C203, 212, 290,
 487, 1227, 1364, 1372, D39, 45, 53, 150,
 182, O55, 57, 90
 tud (meg-, nem =)
 tudakoz (nem =)
 tudatlanság C570
 tudja (ne =) észrevétlen C822, O176
 tudomány B145
 tudósok K1166
 tudta nélkül A144
 tug ,dug'
 tulok - faggya, harmadfű O51
 = kövérsége C877
 veséje, harmadfű O51
 tūr (be-) ,beletesz'
 = ,fn' C1305 l. még tūros
 =, minden K991
 = ban féreg K312-314
 túraja vminek P1
 turbolya C628, K705, 1272, 1374
 = vize C628, 1487, K241
 turcia C524
 tures albi L42
 turha, - enyves K1247
 =, enyves rút K1315

- =, nyálás K1247
 =, rút K1247
 túrja, ló C1565
 túró, avas K726
 túró, mint a C1519
 túros H26-32, 353-355, 435, 451 l. még ló
 = ember K401
 = láb l. láb
 túrosodik (meg nem =) D248
 tű, fokatlan F189
 tűcsök (ptrűcsök) P20
 tűdő A617, C185, 190-192, 1257, F21, 79-81, 88. 1160. 266-267. 357. 358. 359.
 L57, O261, 268, 279, 289
 = fájdalom C556, K1243, 1310
 = megrekedt K1041, 1054
 = megrothad C1213
 = megvész C996, 1257, 1464-1465
 = megveszett K1041, 1054,
 = nyálassága K1263
 = rothadása H56-57, K126, 1324, 1397
 = szakadása A169
 = turhássága K1263
 = baj O1-2
 = ben kő O285
 = ben való kelevény C186
 = ér megvágása D32
 = fekély I160
 = kelevény I275
 = nyilallás I103
 = t tisztít K364, 1301
 = től kezdetik C571
 = veszés I75
 tükör C715
 =, acél C715
 tűnik (el-)
 tűnz 'sebféle' H393
 tűr (el-, meg-) 'elvisel'
 = (össze-) 'összehajt'
 tűrhet (el-, meg, nem =)
 tűrteti magát (meg-) 'megtartóztatja,
 tűrtőzteti'
 tűsszög (ki-) G114
 tűz 'láz' D22, 50, 77, 233 l. még hévség
 = (tűzőn, tűzbe, tűzhöz, tűzre, tűznél, =
 mellett, tűz, tűz stb.) 'tűz, parázs' A7, 9,
 57, 78, 91, 114, 126, 132, 158, 198, 203,
 291, 455, 645, 655-656, 670, 672, 679, 702,
 728, B19, 56, 63, 82, 111, 113, 143, 147,
 200, 229, C52, 92, 122, 125, 175, 205,
 366, 434, 516, 853, 1075, 1119, 1141, 1171,
 1188, 1201, 1338, 1359, 1367, 1391, 1402,
 1435, 1438, 1445, 1454, 1516, 1555, D127,
 220, 222, 253, 258, 290, 298, 300, 304,
 E9, 24, 40, 84, 119, F59, 105, 133, 135,
 185, 215, G17, 20, 62, 80, 102, 128, 148,
 204, 263-264, H44, 122, 160, 180, 234,
 272, 278, 298, 321, 330, 341, 343, 383,
 I6, 142, 178, 202, 362, 406, 427, 438-439,
 446, J11, K88, 115, 137, 140, 235, 316,
 323, 497, 574, 855, 899, 927, 934, 1016-
 1017, 1029, 1053, 1055, 1118, 1152, 1156,
 1163, 1343, L25-27, 36, 48, 66, 104,
 138, M36, 39, 58, 93, 111, N90, 113, 130,
 142, 205, O27, 42, 49, 89, 181, 259, P16,
 21
 = lángja K179
 =, eleven C873, 1177-1178, G241
 =, erős C1420
 =, fekete H306
 =, gyenge K234
 =, gyöngye C291
 =, lassú A204, B44, C203, 1272, 1402,
 1226, 399, L68
 =, lassu kívont M45
 =, meleg D231, E49
 =, sebes C1186
 =, süttő K1351
 =, süttős lángoló A655
 tűzégés C632
 tűzgesedik (meg-)
 tűzesít (meg-)
 tűzesség' D350, 1236, 333, K154, 284, 643
 = 'láz, forróság' C1289, L69
 tűzet gerjeszt B162
 tűzet szít C1188
 tűzhely A318
 =, hév C434, K529
 =, tüzes C1242
 tűzke C165
 tűztermészet K486
 Tygris, folyó' B91
 Tyrocumester A15
 tyúk F171, G151, 210, K66, 138, 195, 249,
 253, 1396, P2 l. még tik
 = bal szeme K34
 = epéje, fekete K158, 1143
 = ganéja B16, 99, C618, 1312, G155, H271,
 I191, 457
 = gyökere, vízi H114
 = hája E50, 58, K17, 86, 272, 911
 = húsa C580, D354, 187, N193
 = kövéri K933
 = tojjon K187
 = tolla F226
 = vére G151, K930
 = zúzaja belső héja O12
 = zúzan sárga bőrcsöke I14
 =, fekete F226, G150, 1370
 =, földi D271
 tyúkfi A457, F22, 177, 173
 = leve 177, 173
 tyúkhason 'tyúktojás' E3, 17 l. még
 tikmony, tyúkmony
 = széke, új 'tojássárgája' E3, 11, 92
 =, hígan sült. E57
 = nyi 'me, tojásnyi' E17
 tyúkhúr A110, C1459
 = füve K636
 = fű K168
 tyúkláb bőre C1075
 tyúkmony (tikmony) A7, 245, 254-255, 293,
 307-308, 400-401, 421, 423, 524, 604,

654, 657, 724, 728, E120, F12, 48, 102,
G110, 146-147, 149, 234, 237, 245, I24,
31-32, 49-50, 86, 88-89, 92, 94, 145,
181, 223, 240, 252, 315, 340, 352, 374-
375, 397, 439, J30, K100, 468, 529, 542,
548, 619, 714, 730, 996, 1017, 1067, 1133,
1317, L31, 34, M10, 92, 121, O16, 18, 23,
51, 75, 83, 95, 154, P2
= belső hártájája P2
= fehére (tikmony =, = fejére) A23, 123,
167, 218, 239, 254, 258, 411, 423, 436-
437, 447, 488, 526, 581, 597, 599, 659-
660, 679, 768, F50, 232, 255, 258, G108,
112, I24, 100, 144, 146, 156, 182, 190,
197, 229, 251, 313, 316, 387, 432-433,
447, J36-37, K100, 142, 273-274, 323,
354, 389, 518, 527, 529, 531, 548, 598,
646, 695, 714, 719, 823, 859, 940, 980,
988, 1016, 1023, 1100, 1127, 1141, 1357,
1368, M29, 38-42, 48, 55, 67, 73, 89,
100, N54, O16, 18, 34, 37, 46, 53-54, 60,
62, 77, 80, 114, 198, 213 P1-2, 18
= fehére, új I250
= haja A293, 307, 395, 431, G237, I50,
K529, 797, 861, 1396
= haja, égett K416
= hajastul A401, 581, E91, G207
= hajastul, új I224
= hártájája H75
= héja K555, 776
= külső héja P2
= megsült fehére O70, 75, 83
= pogácsa K957
= pora O18
= sárgája G237
= széke (tikmony =, = széki) A213, 234,
241, 254, 446, 463, 481, 530, 753, F54,
240, G126, I184, 192, K10, 16, 100, 210-
211, 227, 262, 306, 308, 315, 323, 371,
444, 450, 477, 529, 542, 548, 666, 755,
821, 853, 911, 1099, 1256, 1371, M12, 37,
56, 129, O16, 37, 179, 280, P2
= székestül A680
= tollastul G210
= veritéke O163
=, higan sült K356, 614, 851, 897, 917,
945, 1246
=, keményen sült K731
=, mint egy ,me' K115
=, új K526
= ban mennyi fér K543
= ban mennyi tér K1315
= hajba ki térne ,me' I201
= hajba mennyi tér K429, 1247, P32
= nyi ,me' A9, 222, I16, 170, N54
= pirosító gyökér (rubia) K423, 438, 769,
1071
= sültig K529
tyükszar A453, N68 l. még tyúk ganéja, tik
ganéja
= fehére N139
tyúkszem (kőrömméreg) I456, K1258-1269

tyúkszemfű K368, 433
= leve K368
tyúktorma l. torma
tyúkfűzű hártájája E117, K857

uborka P29 l. még ugorka
= magva C902
=, keserű (földi tök, coloquintida) A15
udvar B162, C53, 433, 1109
ugat
ugorka A8, K533, 716, O168
= hústól K1388
= leve K1388
= magostól K1388
= töve, havasi K850
ugrik (beli-) ,beleszúródik'
ugrik (meg-)
új seb l. seb
Újfalusi Gergelyné B113
Újhelyi István I296p.
újhold C1548
= napja H296
újít ,kötést kicserél'
újít (meg-)
újj A453, 733, C573, 795, D73, 384, 394,
G62, 108, I459, K702, 887, O37
újj alakú B185
= között tér ,me' K29
=, fülvájó C588
=, kis A522
=, középső B107
=, nevetlen ,gyűrűsujj' A459, 522, C1491,
E3, 27, G59
= hoz ragad C293
= nyi ,me' A600, B70, 147, G45, 245,
H180, 223, 263, K539, 670, 1044
újjod volna, mint ,ujjnyi' C933
újjon szemölcs C1276
újság, holdúság, újhold' C53, 1548, I438,
K44
= előtt (hold-) B109
újul (meg-)
újulás (meg-) ,hónap' C571
uloznik J14
uncia ,me' C212, 216, 269, 275, I21, 226,
K429, O27, P9, 32
undokság A273, 617, B28, 50, C13, 683, D8,
F26, O241
=, véres F44
ungventum N173
unicornis - szarvas = B167, C1503,
I131, 257
= bőre K196
= csontja G220
= veleje C1501
Úr H317
úr ,férj' O247
Úr napja estjén B240
urál
uralkodik ,rajta van'
uralkodik (nem = rajta)
uraság K491

Ürستن B23, 55, 153, 178, E225 p., I55-56
 Úrjézus Christus H419
 úsztat (meg-)
 út, hosszú D283
 utál (meg-) 'megundorodik' C1255, N184
 utálás, undorodás' C1256
 útfél F112
 úti járás O167
 útifű (Plantago) A225, 375, 553-556, 659,
 705-706, 749, C52, 74, 81, 83, 158, 305,
 348, 350, 390, 468, 534, 717, 852, 930,
 987, 1124, 1263, 1129, 1480, 1561, D167,
 202, F149, G87, H55, I134, 229, 276, 292,
 306, K31, 67, 84, 168, 175, 212, 272, 275,
 355, 406, 457, 477, 534, 563, 606, 613,
 645, 734, 740, 774, 931, 943, 1039, 1085,
 1099, 1125, 1256, 1347, 1354, L26, M46,
 69, N26, 106, 115, 125, 213, O174, 255
 = (?) K479
 = gyökere (redicem plantaginis) A159, 207,
 554, H99, 266, K514, N40
 = gyökere succusa H266
 = gyökerestül B170
 = leve C993, 1083, K78, 272, 439, 457, 534,
 778, 788, 906, 1271
 = levele (folia plantaginis) A122, 555,
 C370, 705, 1090, K41, 1121, 1203, O132
 = magva C455, 1067, 1189, 1355, D175,
 F8, K145, 646, 789, 1116, L115, N26,
 O180
 = nedve A553
 = régi gyökere C946
 = töve C456
 = töve vize C961
 = tövestül A367, C90, K1083
 = virága O132
 = vize A596, C187, 303, 880, D44, F89,
 I276, 433, K543, 584, 716-717, 742, 774,
 776, 790, 794-995, 1361, L156, M9,
 N213, O57, 65, 86, 255
 =, hegyes I210
 =, hosszú levelű I230
 =, kerek levelű I230
 =, nyers C658
 útközben A291
 úton van B90
 útonjárás A321
 útonjáró O262
 utt (meg-) 'megüt'
 ... úttal, ... szor'
 üdö 'idő'
 üdvözlét H275
 ügyel, vigyáz'
 ül (bele-, fel-, fürdőben =, le- reá-,; ol, öl)
 ülepedik (meg-)
 ülhet (nem =)
 ültet (el-, ki-)
 ünnep (innep) C612, F158
 =, szent F156
 űnő faggya D134
 űnő vaja A368, D312, I459

üresít (ki-)
 üröm (absynthium, irem öröm, ürüm) A27,
 140, 144, 485, B168, C184, 256, 382, 601,
 765, 782, 1030, 1133, 1275, 1381, 1551,
 1573, D120, 241, H46, 60, 69, 77, 82,
 144, 152, 207, 299, 373, 421, I364, 422,
 K67, 552, 562, 570, 621, 698, 704, 713,
 740, 1331, 1399, N120, 186, 197, 208, O2,
 161, 260
 = ága, fehér F173
 = bokor, fehér E1
 = csirája, fekete E156
 = férgé, fekete G69
 = fű, fehér K1211
 = fű, fekete G217, I39
 = gyenge levele K363
 = = zöld levele, fehér F98
 = gyökere (iröm =) C1275
 = =, fehér L1
 = =, fekete (radix artemisiae) A498, 500-
 502, 705, B205, C621, 1124, F86, I39, 272,
 J29, K1092, 1238, O111, P13
 = gyökerestül, fekete J30
 = kórója, fekete G69, H305
 = leve A32, 511, C218, 1551, H79, K125
 = =, fehér C776, F129
 = =, fekete K158, O36
 = levele virágostul C33
 = =, fehér A173, C1, 1195, D284, F137,
 O243, P13
 = =, fekete (folia artemisiae) A705, C635,
 O288
 = levele, száraz K1416
 = magva, fehér K1211
 = nyersen, fehér C1256
 = só K855
 = teteje, fehér I340
 = töve, fekete K496
 = virága K363, 733
 = = porul M18
 = =, bor P26
 = =, fehér B141, D284, 294, I70, K276,
 1037, L85
 = =, fekete B202, K1352, O288
 = =, száraz K1416
 = vize A71, C690, K125, 855, L142, O161,
 260
 = =, fehér C1256, 1464, F21, I75, 171,
 K1212
 = =, fekete C183, 941, 943, D283, F87,
 I28, 274, K1180, 1198, N131, O138
 = zöld levele, fehér I303
 =, aszú I225, 408
 =, bárány (juh üröm) A726, B117, 123,
 C1132, D353, 391, K160, 423, 438, 1086,
 1161, 1237, 1336, L77
 =, fehér (absinthium album) A35, 195, 229,
 271, 283, 344, 404-405, 471, 495, 643,
 706, 710, B139, C24, 76, 161, 179, 306,
 325, 329, 354, 379, 392, 416, 439, 527,
 620, 844, 865, 1035, 1117-1118, 1387,
 1513, D101, 282, 284, 381, E1, 8, 43, 52,

- 70, F18, 60, 76, 130, 136, 142, 153, G15, 76, 200, H186, 272, I165, 204, 247, 284, 373, K71, 169, 298, 662, 670, 761, 801, 944, 1037, 1044, 1054, 1080, 1208, 1212, 1403, L101, 127-128, 141, N122, 124, 194, O87, 110, 239, 282
- ==, fekete (artémisia) A496-502, 706, 755, B186, 200, C76, 82, 179, 621, 703, 716, 730, 811, 826, 865, 1054, 1118, 1132, 1395, D32, 283, E51, 137, 147, F84-85, 153, G63, 119, 28, 39, 270-274, 293, 404, J30, K43, 121, 158, 358, 375, 763, 1000, 1054, 1144, 1180, 1335, N109, 170, 222, O110-111, 167, 288
- ==, fekete (nagyhasznú fű) K169
- ==, gyenge F72, I225
- ==, juh K1237
- ==, mezei N200
- ==, nyers A326, I225
- ==, zöld B148
- ürömlőfű K156
- ürömszál teteje B168
- ürülék, emberi (stercus humanum) A18
- üst A720, 723, B126, D37, I371
- ==, nagy D31, I371
- üstök (östek, östök) H104, 275, 305
- üszketeg I109
- üszög F116-117, G266
- üszögös B110
- Üszögös Péter napja K129
- üt B145, C1581, F218, G42, H342, K929, 1379
- ==, 'feltör, tesz'
- == (által-, bele-, ki-, le-, meg-, reá-, öt)
- == bele-, 'méhet a kasba' F174, 177
- == (bele-) ,pl. tojást'
- == (el-, nem üti el) ,pl. kórság'
- == (ki-) ,betegség'
- ==, kétfelé ,tüzet'
- ütés (ütis) H214, 312, 366, 370-371, 406-408
- ==, szemén I22-24, 146
- ütközet (ötkezést, ütközés) H212, 233
- ütközik
- ütni ,feltörni'
- üveg (eveg, iver, öveg, vitrum) ,edény' A24, 51, 72, 88, 111, 185, 228, 230, 241, 247-248, 262, 291, 374, 415, 423, 587, 624, 627, 629, 654, 678, 717, B18, C23, 41, 55, 104, 113, 154, 167, 170-171, 216, 219, 290, 304, 310-311, 355, 367, 421, 431-432, 437-438, 503, 523, 622, 1178, 1217, 1261, 1298, 1326, 1328, 1366, 1372, 1423, 1506, 1508-1509, 1521, 1526, D10, 25, 64, 128, 194, 228, 306-308, 389, F33, 134, 146, G115, 193, 204, 225, H179, 327, 446, I39, 60, 79, 141, 143, 259, 392-393, 395, 399, J6, 12, 19, K100, 163, 432, 522, 525, 532, 670, 1163, 1318, 1363, L13, 21, 71, 83, 103, M14, 84-85, N36, 87, 215, O3, 5-8, 10, 16, 18, 20, 35, 40, 43, 49-50, 55, 76, 79, 89, 120, 186, 208, 258, P2, 21, 33
- == szája A423, 587, C167, 170, 290, 421, 438, 1425, 1521, D228, H327, K826, O7-8, 40
- ==, kristály (crisztal ==, cristali-) C1179, F255, H166, 323, 433, K108
- ==, nagy szájú O274-275
- ==, öreg ,nagy ==' J7
- ==, szép tiszta I233
- ==, szoros szájú H342, K826
- ==, szoros szájú kis B3
- ==, tiszta A48, 581, 717, B192, C154, 164, D279, M65, O78
- ==, törött A130
- ==, új C1253, 1425
- ==, világos kristály M77
- üvegedény (vasa vitrum) A24, B113, 200
- üvegni ,me' B71
- üvegpalack E75
- üvegpohár, kis ,me' D100, 161
- üvegtál D144
- üz (el-, ki-)
- üz (ki-) ,pl. kígyót emberből'
- vacsora (vocora) B119
- == előtt I53, J13, K1160, 1169
- == után C880, I438, J31
- vad ,fn' B105, F223
- == alma l. alma
- == csalán l. csalán
- == hirtű fű haja H166
- == kapor l. kapor
- == kender l. kender
- == kömény l. kömény
- == körtvély l. körtvély
- == len l. len
- == lilium l. lilium
- == fehér lilium l. lilium
- == vörös lilium l. lilium
- == mák l. mák
- == mályva l. mályva
- == meggy l. meggy
- == méhfű l. méhfű
- == menta l. menta
- == ökönyelv l. ökönyelv
- == rózsá l. rózsá
- == sáfrány l. sáfrány
- == saláta l. saláta
- == semer l. sömör
- == sömör l. sömör
- == székfű l. székfű
- == szőlő l. szőlő
- == tárkony l. tárkony
- == venics l. venics
- == zsálya l. zsálya
- vadászik F213-214
- vadászmester K1330
- vadgalamb l. galamb
- vadhús ,kinövés' A383, 514, 654, B26, 49, C1268, G170, 174, H33-44, 264, 352, L63, M53, N72, 167
- == rothadása N167
- == a, ló C1554
- == os seb C343
- vadít (el-)

vadkan - agyara D105, O15

= = pora D105

= hólyaga K318, 892

vadmacska C1420

= hája C1420, K88, 236, 1150

vadul (el-)

vág (darabokra =, el-, fel-, ketté-, ki-, le-, meg-, össze-)

=, eret meg (megvágattatik) C541-543, 545,

548-549, 551-553, 555, 557-558, 560,

562-574, 577-579, 582, 584, 586, 598,

l. még ér, eret vág, vérvétel

=, meg nem ,eret' C542, 571, 573, 575

vágás A559, B71, C1351, K383

vágot (ki-, meg-)

vagdál (ziprora =, bele-, egyben =, köziben =, meg-, össze-)

vagdolás ,hasiték' G193

vaj (butirum) A75, 81, 225, 280, 382, 402,

453, 456, 476, 494, 523, 588, B30, 57, 71,

C40, 56, 59, 116, 133, 200, 215, 240, 244,

318, 334, 336, 390, 499, 530, 538, 654,

769, 996, 1143, 1180, 1288, 1299, 1399,

1561, D172, 223, 226, 230, 259, E9-10, 63,

106, 110, 140-141, 147, 151, F8, 10, 54, 75,

135, 256, G56, 77, 146-147, 181, H84,

120, 128, 180, 239, 277, 377, 402, 405,

423, 149, 93, 169, 192-193, 246, 252, 306,

362, 384, 407, 421, J10, 13, K10, 16-17,

22, 71, 96, 120, 127, 198, 227, 283, 383,

437, 449, 468, 639, 647, 652, 659, 799,

834-835, 938, 949, 1005, 1028, 1047, 1178,

1195, 1279, 1317, 1371, 1400, 1405, L20,

30, 35, 134, 157, M31, 44, N23, 81, 148,

201, O116, 164, P15

=, édes író J30

=, eresztelen H134

=, erős H215, 298, 328

=, forró F61

=, író A227, B19, 29, 90, C52, 98, 221,

428, 481, 488, 1148, 1229, 1255, 1290,

1325, 1410, D37, 79, 124, 167, 246, 310,

399, G139, 148, 152, H70, 179, 315, 325,

339, 437, 17, 41, 144, 146, 227-228, 324,

331, 377, 384, 412, J6, 10, 14, K272, 511,

876, 932, L18, 39, 66, M61, 118

=, juh I459

=, lágy H160, 215

=, májusi A698, G157

=, megolvasztott I459

=, mosatlan G18

=, nádmézes K668

=, ó A692, C404, E25, 32

=, olvasztott H359

=, pünkösdi E132

=, sajttalan C388

=, sótalan E24, 70, K159, 1278

=, sótalan író G113

=, tehén C339, G142, N81

=, tiszta G206, H115, 379

=, új C116, D180, K590, 921

=, új sótalan D351, K405

=, úró A368, C302, D312, I459

vajacská B212

vajas - cipó l. cipó

= labda víze A741

= leves N193

vajaz (meg-) E142, F8, I342

váj (ki-, le-, meg-)

= (meg-) ,kiváj'

vajfű mag? H295

vajúdó asszony C734

vak F114

vakar (bele-, le-, meg-) ,kapor'

= (bele-, fel-, ki-, le-)

vakaró G187, 234, H339, 417, 423, 425, 429

vakkörm C1189, 1277, 1359, D291, K978-

789, 1316

vakondok (vakandok, vakondak) A555,

C1309, 1516, F36, H447, K303, L155,

M58, O137

= epeje C454

= hamva K303

= mája (vakondok) A317, 356, C277, 1393,

L70, O202

= pora C1516, F36, M58

= szíve F64, I44

= = pora I43

= =, eleven I61

= tőrása F160, G188

= vére O224

= zsírja H447

vakszarvakon való erek C542

vakszem (= szöm) ,halánték' A34, 36-37,

135, 210, 289, 474, 776, C51, 228, 923,

1132, 1170, 1310, 1348, 1518, D67, 371,

E1, 45, 51, 56, I238, 241, 345, 447, K142,

144, 162, 193, 262, 331, 336, 497, 502, 511,

513, 546, 653-654, 813, 1097, 1099-1100,

1115, 1135, 1139, 1142, 1314, 1383, L6,

N223, O84, 92, 112, 194

= melletti főfájás K1246

vakul (meg-)

váladék (fogon) A547

választ (el-)

Valent l. Körtvélyesi Bálint

válik (el- csontja húsától) ,puha' C873

= meg-)

váll K162, 209

=, elszáradt K231

vállá köze K458

vállaközi fájása K77

vállától fogva alá K1369

vállától fogva talpig K1378

válogat (ki-)

válol (meg-) ,szül' E133, 136

változik

változtat

Vámos Benedek C1548

vánkos C306, 1460, D273, F23, I95, 129, L38

= alá C461, 910

= tolla F65

vánkoska I408

vánkosruha C416, D229, M70, 74, N71

vánszorog

vapor ,gőz, nedvesség' C278, 485

var ,seb, heg' C116, 185, 572, 678, 739,

1080-1081, 1083-1088, 1278, 1529, D63,

H58-70, 345, 400, I248, 388-389, K328,

335, 351, 366, 397, 420, 425, 1294-1295,

1299, 1328, 1412, N64, O115, 247, 262

= pokla C194

= széle C1553

=, belől való C309

=, egyéb C292, 1073

=, evés C116

=, gonosz O280

=, karsai K1052

=, leves K425

=, minden C344, 1081, 1083

=, pattogó I248

=, undok K425

=, undok leves K1218

Várad A188

Váradi Szabó György K491, 980, 1211, 1242

Várdi Vásárhelyi István ,pap az Esterházyak

udvarában a XVII. sz. elején' E214 p.

varadics A440, 584, 591, 1400, K172, 622,

1236, 1348

= levele A208, K357, P14

= tövérlől csöpögő víz C124

= virága I88

=, aszú A378

varadicsfű C144, D267, I88

= levele D267

= virága H82

=, vad K168

varadicskóró A134, 639, I228, K278

= levele K1209

= levelestül K278, 460

= magva K757, 761, 1209

= virága K761, 1209

= virágostul K278, 460

varas K992

= fő N64

= ló C1553

varasbeka l. béka

varasodik (meg-) C1583

varasul (meg-) F231-232

varat elszárazzt C1088

varazik (meg nem) ,varasodik' B99

vardi(fű) H63

varga G14

varga majoranna l. majoranna

varjú B180

= agyaveleje O194

varjúmogyoró l. mogyoró

varjútöviske fájának belső héja C453

varjútöviske fájának sárgája C453

varjútöviske l. varjútövis

varpoklosság I281 l. még poklosság

varr (be-, bele-, föl-, meg-, reá-, vele) ,i'

varróttü C217

vas (ferrum) A295, 638, C157, 1182, 1209,

D8, 118, E93, F259, G30, 106, H358

= olaja C1182

= szegik lábba C157

=, apró M32

=, érvágó C1582, G142

=, hév C1578, H21, 100, 102, 301

=, híg H171, 239

=, meleg G55, H20

=, sín B71

=, sőtalanító H23

=, tüzes B76, C1549, G30, H42, 85, 392,

K116, 151, 160, 603, 737, 925, 1237, 1374

vásár F243

vasárnap F203, K167

= reggel K1390

vasat kivon K1299

vasfazék l. fazék

vaspor B66, G78, H83, 88, K1160

vasroszda E93

vasszar K567

vasszeg l. szeg

vasta nyeredek (?) H32

vastagodik

vasur K1182, 1221

vászon A27, 496, C240, 488, D294, M53,

O111

=, kassai A382, M53

=, kemény L26

=, puha B191

=, új K724

=, vékony B202

=, zsíros C409

vásznat sárgára fest C422

vazara (vasara, vacsora, vaszara, vaszora,

vazara, vazora) B6-7, 9-10, G176, H15,

92-99, 102, 229-230, 239, 289-290, 356,

412-413, 415, K134

vecsennye előtt K1390

végbél B172, K1110

végez (el-)

végthurka K933, 1015

= kijött fele ,végbél?' E93

= lejár K367-368, 931-932

vegyít (meg-)

vehemlő C1496

vékonya ,tr' A179, 392, C465, 1197, D136,

E104-105, 133, 154, K179, 185, 981

=, széles H12

vékonyán való ér C561

vékonyul (meg-)

velencei poris M91

velencei szappan l. szappan

velő O262

=, sült K516

=, száraz B203

vemh, kacsola C1496

vemhezik (meg-) C1496

vén ,ember' C605, 607, 614, D355, K1210

vendég ,magzat' E136

vendégség H339

vénhűt (meg-) ,dreg, fn' C614-615

venics virága, vad C623

ventose C572

ventositatem, contra ,szél ellen' C563

Vénuszköldöke (Vénuszköddöke) K168

venyige, vad A10

= levele, vad K1242

= virága, vad O20

venyigevevessző (vinikc-) J31

ver, üt

= (által =) ,átszúr'

= (bc-) ,bedug; beken; beletesz; pl. szöget'

= (cl-)

= (fel-) ,fejfájáskor'

= (ki-) ,meggyógyít'

= (le-) ,leszed, levesz'

= (meg-, meg nem =)

vér (vir) A165, 238, 240, 259, 401, 441, B3,

18, 69-70, 131, 177, 204, 211-213, 216-

217, 236, C510-512, 518, 591, 716, 796,

879-880, 922, 926, 1257, 1396, 1507,

1510, D8, 49, 81, 98, 127, 142, 175, 200,

210, 245, 252, 273, F1, 6, 62, 90, 141,

H20, 54, 84, 91, 114, 179, 206, 213, 237,

251, 155, 106, 133, 205, 256, 277, 309-

310, 352, 390, 405, 453, K53, 77, 83, 901,

1053, 1109, 1173, 1210, 1271, 1423, L31,

M69, 72, 92, N8, 15, 22, 53, 71, 92, 109,

111-112, 132, 137, 150, O13, 54, 94, 185,

252, 266, 273, P16

= folyik C188

= hidegsége K77

= megbomol C1257

= máshová takarodása K77

= nagy bősége K77

= nyálassága K77

= sós évő ereje K780

= sűrűsége K77

= száll mellére D4

= vagyon rajta C172, 433, L87

= állott K1291

= aludt C1368

=, barom C797

=, belül aludt C630

=, bőséges C581-582

=, fehér B141, C512

=, fekete K486

=, fekete nőstény eb F223

=, galambtollban I23

=, gerlice D98

=, gonosz C581, N137

=, görnyedtséges C602

=, gyermekágyban való E139

=, ló C1574

=, megállott K1236

=, megbévíült C1257

=, megtolyult K507

=, meleg K1182, 1221

=, mérges K1260

=, mindenféle ,betegség' C881

=, négyféle K486

=, nyálás K486

=, nyúl F150

=, orr F62

=, összegyűlt C1139

=, rothadt C581

=, rusnya K930

=, rút K676, 1096, 1192

=, sárga K486

=, sebből kifolyó K484

=, sült törött C1139

=, sűrű C571

=, taknyos K486

=, tiszta K486

=, törött D247, 274

=, veréb F215

=, vörös C512

vérálatás (vért állat) A420, 429, 448, 685,

C444-445, 486, 717, 1444, D57, 81, 245,

325, 349, L38, 112, N22, 30, 69

vérállató fű (centaurum mirtte) A31, 62, 140

vérállító K1012

vérben vétek van C564

verbena (szaporafű) A568-569, O271

vércsepp B216

verding H122, 126-127, 241

vére csorog - ,folyik' I453

vére jár ,folyik' C26

vére meg nem áll D21, L45

vére megy B30, C1476

vére nem jár C26

vére, ér A526

vére, orra A312, 381, 598

veréb F114

= fia F114

= ganéja G33, P1

= vére F215

=, sárga B218

Verebély Mihály B145

vérchulló fű (celidonia) A41, 90, B174,

K530, 1102, O11, 21, 35 l. még celidonia

= gyökere K423, 438

= leve A28, K217

= levele O49

= levele leve O49

= vize K1362, O14, 36, 39

= gyökere K300

= vize K545

vércjéz A173

verem M71, O240

=, kis C634

véres állapotú ember jelei K487

veres - állat' E44

= barack l. barack

= bimbó M88

= bogácsa borsó l. borsó

= bukuca l. bukuca

= cláris l. kláris

= deakorium l. deakonium

= gyökér D351

= ír l. ír

= káposzta l. káposzta

= kréta l. kréta

= legyen L59

= mák l. mák

= mályva l. mályva

= mályvarózsa l. mályvarózsa

= olaj l. olaj

= posztó l. posztó
 = rózsá l. rózsá
 = saláta l. saláta
 = selyem l. selyem
 = skarlát l. skarlát
 = szalagszál l. szalagszál
 = szekfű l. szekfű
 = szín (harag) K491
 = virágú mustár l. mustár
 = szőlő l. szőlő
 veresség (veresség?) D164-165
 veresedik (fel-, meg-)
 = (meg nem =) M32
 veresfű vize M29
 vereshagyma A6, 75, 204, 283, 638, 721, 769,
 B29-30, 101, 238, D248, 255, F256, G46,
 112, 146, 159, 176, 180, 181, 208, 252,
 H108, 120, 137, 182, 287, 289, 362, 16,
 69, 178, 421, 427, 434, 449, 459, K17, 55,
 69, 82, 96, 109, 210, 302, 321, 697, 714,
 786, 808, 870, 878, 1252, 1398, L5, 98,
 M57, O278 l. még vöröshagyma
 = belső szikceskéje B101
 = csírája B101, I193
 = fehéré K668
 = fej, öreg E9
 = hártyája G176
 = közepe A6
 = leve K569, 572-573, 576, 948
 = magva K54
 = rétei K113, 879
 = rojtja K28, 930
 = szára K370
 = töve D177
 =, aprón sült I433
 =, fehér K869
 =, metélt I157
 =, nagy L98
 =, sült K211, 288, 444, 915, 918
 veresít (meg nem =)
 vereskő K1368
 veresség (szem-) A40
 = fejen I304
 veresül (meg-) L68
 vérét veszi A572, H113, 206, 254, 260, 347,
 377, 385-386
 verétezik 'izzad' O255
 vérfolyás K406, 439, 773-774, 776-781,
 789, 794-797, 1361, N53, 109-110
 =, asszony P13 l. még asszony
 =, belső K329
 vérhályog K38
 vérhányás (vért hány) G260, I205-207, M20
 vérhas A8, 14, 211-213, 219, 306-308, 364,
 421, 424, 477-478, 524, 529, 603, 635,
 753, B127, 141, 144, 149-150, 160, 203-
 204, 210, 223, 233, C86, 201, 280, 433,
 455-456, 489, 632, 717, 873-888, 927,
 1125, 1134, 1136, 1181, 1211, 1241-1242,
 1331, 1360, 1385, 1400-1401, 1437-1438,
 1520, D1, 43, 88, 107, 241, 256, 284, 343,
 E9, 90-92, F6-8, 48-49, G76, 253-258,

H235, I34, 86, 133, 180-181, 183-184,
 223, 340, 355, 439, K170, 377, 410, 424,
 477-481, 484, 725-731, 733, 737, 740-
 742, 1200, 1210, 1226, 1243, 1256, L11,
 14, 57, N17, 26, 40, 70, 181, O179-181,
 188-189, 247, 280, P17
 = lovon G263-264
 =, fehér C1136, 1520
 = gyermeknek I34-35
 =, tiszta C1136
 = fájás K738, 743
 veríték C180, K44
 veríték, bűdös (bűdös =) C1222
 verítékezik F69
 =, vérrel H308
 verítézik (meg-) 'verétekezik' C187, 450,
 1157, 1454
 vérkeles K210, 444, 445
 vérkő K774
 = (Plutstan) C1171
 vérköpés (vérpökés, vért pök) C629, 1033-
 1034, 1321, 1397, K410, 784-785, 788,
 790, 793, 1227, 1282, 1301, L57
 vérkórás C1330, D218, I252, K782, 1211,
 1361, L147, O269, 273
 veremeske E46
 vérmogyoró l. mogyoró
 vérmozgás K1109
 vernek vkit C1071
 verőfény A230, 383, 627, 629, B113, 192,
 C55, 164, 304, 311, 324, 523, 1253, 1261,
 1298, 1366, 1506, 1521, 1582, D248,
 G115, H63, 70, 87, 165, I141, 233, 255,
 393, J12, 19, L21, M88, N169, O258,
 274
 =, sütő C219
 verőfénykötő bogár K305
 = hamva K305
 vérokadás A492, 489, 745, I295
 veronika K660, 1365
 = fű K1331
 = levele pora K1263
 = levele, kék virágú K429
 = levele, kétféle K1315
 = vize (márti lapu) K694, 1263, 1315
 =, kék virágú K429
 =, kétféle K1330
 =, sárga virágú K429
 veronikák vize K1247
 vérontófű D104
 vérosztatás C1247
 vérpökés l. vérköpés
 vérpökösség I106
 vérté változik C1171
 vért - bocsát B94, C587, 594
 = eloszlát, összegyűlt K422
 = eloszlát, törött K422
 = ereszt C593, 600
 = húgyik D49
 = megállat K1221
 = megtisztít C194
 = nem ereszt 'nem vág meg retet' C542

- = okádik D127, 200, L16, N75 l. még
 vérokádás
 = sűrít K780
 = tisztít K64, 1247, 1315
 = vízellik L136
 vérvétel (vért vesz) C588-589, 592, 595-
 596, 599, 602, 604-606, 609, 611-614,
 616, 909, 1397
 = ideje C608
 = után C580, 601
 vérzés Á560, B177, 211
 =, ort A208-209
 vese (renes) A15, 149, 708, B202, C565,
 1257, E104-105, 136, 1103, 234, J33,
 K1343, L57, O51
 = balogra hajol C564
 = fájdalma (vese fáj) C559, 1266, K1302, L57
 = körüli kő I274
 = között való kő C183, F87, K881
 =, heves J33
 =, tamérdek (?) H1
 vesefaggyú K108
 vesekő K866, N131
 vesekövet ront K1180
 vesenyilallás I103
 vesét tisztít K1297
 vessző F167, 169-170, G136, 202
 = módra C1168
 vesszőcske K542
 vestés (?) K1340
 vesz (be-, egybe =, egyben =, el-, ki-)
 = (el-) ,megbetegszik, meggyógyít'
 = (el-) ,megszűnik, eltűnik, megszüntet
 betegséget'
 = (el-, elő-, fel-, ki-, le-, meg-)
 = (fől-) ,konkr'
 = (hozzá-) bevesz'
 = (ki-, ki- belől) ,betegség, embentől,
 elpusztul, kipusztul, kisérd vhonnan vmit'
 = (körül-) ,maga körül forgat'
 = (le-) ,pl. kötést'
 = (meg-) ,megvész'
 = (össze-) ,egybeönt'
 = (reá-) ,vezet'
 =, vet ,tesz'
 vész ,bej' veszése, elapadása' E118
 = (el-) ,elapad, elszárad, pl. haj kihullik'
 = (el-, ki-) ,elpusztul'
 = (el-, ki-, 'meg-)
 = (esze meg-) ,megbolondul' E22
 veszedelem C571
 veszett száj l. száj
 veszettség A6
 veszik (el-) ,megbetegszik'
 = (meg-) ,megromlik pl. étel'
 veszít (el-)
 veszít (el-) ,elpusztít, megszüntet'
 = (el-, ki-) ,meggyógyít'
 = (ki-) ,elpusztít, eltávolít'
 veszteg ,nyugton' K529
 = heverő ember K44
 veszteget (el nem =) ,el nem veszít'
 = (el-, meg-) ,megbabonáz' F199, 206, 214-
 219, 222
 = (meg nem =) F203, 213, 222
 vesztés K431
 vet ,dob;'magot-; pl. csomót köt; tölt'
 = (bé-, belé-, benne =, el-, fel-, hozzája
 =, ki-, közé =, közben =, reá-)
 ,beledob, dob, beletesz'
 = (el-) ,konkr, pl. magot'
 = (el-) ,megszüntet'
 = (fel-) ,tesz rhova'
 = (ki-) ,kidob'
 = (ki-, ki nem =) ,kihány'
 = (le-) ,pl. ruhát'
 = (meg-) ,pl. almot'
 vét (elnem =) ,téveszt'
 vétek ,hiba' D287
 vétel (ki-) ,kivevés'
 vetés (vetis) F112
 =, bőjti F59
 =, őszi B162
 Vetési István B154
 vetet (ki-)
 vétkes fél ,magtalanságban' C1412
 vetkezik (le-)
 vetkeztet (le-)
 vetni megy G265
 vető ,ember' G131
 viasz (cera) A5, 57, 158, 236, 309, 377, 402,
 466, 493, 524, 686, B223, C35, 76, 89,
 91-98, 105, 130, 134, 137, 143-147, 203,
 206, 221, 224-225, 244, 287, 289, 292-
 293, 300-301, 310, 312-313, 315-316,
 319, 321, 323-324, 335, 337, 372, 398,
 406, 441, 469, 488, 496-497, 522, 531-
 532, 642, 715, 750, 1091, 1120, 1141,
 1144-1145, 1147-1148, 1150, 1153, 1216,
 1227-1228, 1230, 1239, 1286, 1301, 1402,
 1404, 1410-1411, 1442, 1517, 1540, D42,
 68, 79, 93, 123-125, 134, 137, 151, 172,
 184-186, 188-189, 199, 202, 208, 219,
 223, 232, 236, 239, 242, 249, 255, 259,
 294, 348, E50, F75, G55, 107, 136, H36,
 67, 117-118, 198, 229, 234, 359, 431, 149,
 246, 248, 406-407, 439, K88, 161, 193,
 281, 418, 495, 584, 813, 853, 1013-1014,
 1020, 1028, 1032, 1093, 1118, 110, 25-26,
 29-30, 32, 35, 41, 44, 55, 119, 134, M12-
 13, 111-113, 116-118, 121, 123, 125, 128,
 N148, 154, 159, 163, 165, 172, 200, 232,
 O40, 116, 259
 =, fehér A294, C132, 283, 288, 291, 297,
 316, 320, 339, 471, 487, 493, 505, 508,
 523-524, 539, 1292, 1300, 1374, D91, 100,
 130, 225, 238, 244, 247, 260, 398, E50,
 K641, L42-53, 52, M115, O228
 =, fehér raj H298, L27
 =, fekete toboz M114
 =, lágy C1425, H114
 =, olvasztott C316
 =, raj D304, 313, E24, 32, 1439
 =, régi L66

=, sárga B19, C284-285, 1284, D99, 300,
E20, 124, G256, I116, 331, 406, 433, K511,
1154, L17, 54
=, sárga raj H298
=, spanyol G70
=, tiszta A294, C62, 83, 111, 282, 314,
1287, D102, K896, M126, O88
=, új C1443, 1445, D126, 174, 176, H59,
130, L49
=, veres D53
viasza, meghalt méh C1171
viaszsonkoly A466, 703, K301
=, új G111
Vicenna l. Avicenna
vidámul (meg-)
vigaszik (meg-) ,meggyógyul, enyhül'
vigaszol (meg-)
vigasztal (meg-) ,enyhít, meggyógyít'
vigyáz, figyel'
= (meg-)
világ K486
világosít (meg-) ,pl. szemet'
világosodik
világosságot ad F47
világra hoz I29
villa (?) D352
vinyi ,me, újnyi?" H48
vinyike l. venyige
viola A451, C795, 798, 1231, 1243, 1259,
138, K168, 212, N118, 132
= csomó, szederjes K64
= gyökere B148, C650, 1014, 145-46, 136,
154, 395, J37, K92, 461, N132
= julep, szederjes I38
= levele K85, 283, 688, 761, 873, 1079
= lictárium, szederjes I339
= magva, fürtös K1349
= olaja A241, C791, 97, 271, 319, 487,
700, 911, 990, 1112, 1374, D86, 266,
E104, M6, N13, 27
= virága, kék I255
= virága, sárga I395
= virága, szederjes I395
= vize C1000, 1231, 1259, F91, I54, 278,
K263
= vize, szederjes I139
=, aszú C851
=, sárga J12
=, szederjes I138, 395, K64
= mag, fürtös K314
= szín (mord kedv) K491
vir l. vér
virág H451, L57
=, borban megázott I395
=, roncsolt K540
=, sárga I150
virágok orvosságra valók K190
virágok tört pora K26
virágok virtusa ,haszná' E213-214 p.
virágoztat (ki-)
virágozik
virga C238

virradta K468
virradtig ,me' A769
virtus ,tulajdonság, haszon' E214 p.
visel ,hord'
= (nála =) ,magán'
= ruhát I203
= magát B184
viselő ,állapotos' E131-132
= asszonyállat E128
visszamarad (víza) ,fejlődésben' D352
visz (be-) ,bebocsát'
= (el- róla) ,pl. hályogot'
= (el) ,ált; ellop; megállít, meggyógyít'
= (ki-)
vizket C1368, I385, N54
vizketeg A282, 382, C59, 195, 334, 347,
453, 631, 1268, 283, 388, K1299, L89,
O191
= szór alatt K218
vizketeges F47, 82
vizketegség M30
vizketős A201, 439, C552, O44
vitet ,tetet'
vitéz C1171
vitézfű K171
vitriololaj M94
vitriolum M51, N174
= romanum C1364, O89-90
=, fehér C1152
vitrom antimoni (?) N215
víz (véz) A14, 24, 30, 33-34, 52, 61-62,
105, 138, 140, 186, 190, 200-201, 245,
255, 265-266, 279, 282, 302, 344, 354,
358-359, 380, 387, 393, 397, 433-434,
438, 452, 464, 468, 494, 498, 503, 515,
518-520, 525, 535-536, 559, 566, 579,
581, 583, 648, 670, 680, 690, 702, 717,
734, 742, 748, 756, 764, 766, B25, 55,
71, 77, 100, 115-116, 119, 131, 136-137,
145, 164, 182, 186, 188, 194-195, 215, C1,
23, 37, 72, 78-79, 108, 112, 126, 149, 151,
159, 163, 177, 182, 221, 246, 265, 290,
322, 324, 329, 347-348, 354, 361, 365,
374, 395, 424, 426, 438, 447-448, 455,
457, 470, 527, 533, 621, 625, 627, 635,
640, 647, 704, 709, 717, 723, 730, 790,
792, 794-795, 798-799, 812, 815, 817,
869, 873, 875, 931-932, 935, 992, 1017,
1020, 1027, 1029, 1037, 1040, 1043, 1048,
1050, 1072, 1094, 1124, 1146, 1157, 1164,
1184, 1201, 1206, 1224-1225, 1236, 1243,
1245, 1247, 1266, 1280, 1291, 1327, 1333,
1336, 1354, 1360-1362, 1369, 1375-1376,
1381, 1409, 1421, 1456, 1461, 1468, 1479,
1484, 1495-1496, 1514, 1563, 1567, 1585,
D43, 70, 73, 80, 89, 122, 128, 132, 135,
149, 200, 215, 217, 272, 285, 324, 337,
343, 349, 356, 375-377, 380, F27, 32, 39,
43, 46, 65, 86, 95, 99, 111, 114, 125, 137,
191, 225, 242, 248-249, G8, 11, 32-35,
37, 41, 51, 56, 65, 86, 87, 112, 114, 116-
117, 119-120, 145, 163, 165, 185-186,

- 188, 193, 214, 232, 243, 252, 254, H17,
61, 70, 102, 107, 113, 117, 119, 143, 192,
204, 217, 253, 267-268, 278, 281, 302,
309, 311, 317-318, 323, 332, 398, 440,
114, 16, 24, 30-31, 37, 55, 70, 72, 78, 127,
137-139, 142-143, 150, 159, 164, 175-176,
180, 200, 210, 212, 233, 239-240, 250, 260,
263, 291, 294, 304, 321-322, 336, 343,
346, 355, 371, 385, 395, 410, 412, 415-
416, 438, 444, 446, 36, 11, 15, 26, 30, K1,
5, 25, 43, 53, 64, 69, 70, 97, 116, 151,
154, 175, 178, 192, 250, 384, 386, 428,
438, 485, 538, 555, 566, 571, 579, 586,
605, 611, 643, 669, 674, 703, 723, 729,
736, 784-786, 812, 842, 867, 876,
882, 912, 914, 927, 1026, 1048, 1055,
1072, 1086, 1161, 1169, 1175, 1178, 1190,
1195, 1231, 1232, 1238, 1249, 1302, 1311,
1345, 1390, 1414, L9, 13, 24, 28, 34, 48,
57, 75, 83, 89, 91-92, 96, 111, 136, 139,
149, 153, M25, 27, 54, 79-80, 83, N8, 24,
33, 105, 118, 124-126, 129, 132, 170, 181,
186, 193, 212, 225, 230, O25-26, 42, 76,
82, 87, 94, 96, 126, 152-153, 188-189,
232, 245, 263-264, 272, 277, 281, 284,
287, P32-33
= ,vize!vminck, vizét veszi vminck' B43,
113, 222, C104, 317, 325, 353, 461, 473,
514, 528, 793, 842, 969, 1217, 1257-1259,
1265, 1274, 1278, 1281, 1293, 1319, 1328,
1364, 1380, 1384, 1400, 1424, 1430-1431,
1442, 1481, 1487-1488, 1509, 1525, D2-3,
58, 66, 121, 152, 228, 290, 321, G259, F16,
47, 78, H197, K6, 54, 180, 193, 373, 401,
420, 429, 524-526, 541, 545, 748, 990-
991, 1129, 1163, 1192, 1223, 1229, 1362,
1403, L34, N100, 185, O5, 11, 16-17, 24,
45-46, 50, 52-53, 55, 57, 73, 76-77, 83,
98, 150, 205, 247, 284
= egyben gyűl bőr alatt C569
= ellenében 'árral szemben?' G70
= francusról N191
= gyen (?) J10
= hívségre N216, 223
= hívsíteni N142
= ló szájából K233
= mellett járás C1250
= nélkül K516
= sebet lőni N32, 168
= színe 'teteje' C395
= mézes K1297
=, acélos K414, 416-417, 740, 845, 848,
906, 1197, 1375
=, álló O77
=, arany I9, 64, 395, J12
=, árvacsalános K1390
=, bécsi szappanos C1583
=, boros K481, 642, 1226
=, oristerium C527
=, ecetes K275, 285, 287, 440, 447, 596,
606, 761, 1354
=, ecetes mézes K78
=, cső A405, 726, C1256, 1371, D121, 377,
F33, I360, K481, 1226
=, faolajas K873
=, fehér A436-437, C1371-1372, D295,
M40, N175
=, fekete C64, 114, 425, D227, K1010, L19,
65
=, folyó A9, 100, 124, 250, B147, C46, 99,
238, 1142, 1317, D24, 87, 206, 360, E105,
F216, G70, 230, K494, O45, 78
=, forrás A287, 543, K147, 708, 777, 783,
874, 1255, M94
=, forró A135, 176, 739, B116, 138, 202,
C49, 132, 1472, F15, I163, 401, 410-411,
K99, 181, 404, 450
=, forró meleg B151, K1342
=, fött C1457, E4, K559, 1068
=, fött 'ír' K1038
=, fött (?) K115
=, főzött J1
=, friss H97
=, ganajos tőcsa K54
=, használatos C309
=, hév K104, 622
=, hév forró K550
=, hideg A268, 270, C324, 529, 877, 897,
926, D220, 223, 224, G223, J1, K714,
L51, O242
=, hideg kút C1171
=, hús között való O286
=, jeges K727
=, joles L71
=, kék D64, 373, M64
=, kemény való D331
=, kormos H328
=, korpás H250
=, köszvény C1294, 1287
=, kovács K925
=, kút E4, K930, P6
=, lágy K1021
=, lágymeleg K702
=, listicumos K9
=, lisztlángos K760
=, ló szájából C1160
=, megfőtt C536
=, meleg A38, 175, 263, 440, 450, 591, 597,
B137, 150, 207, 224, 226, C144, 324, 430,
934, 947-948, 951, 1026, 1028, 1032,
1222, 1332, 1415, D75, 255, 347, 358, E71,
114, 1264, 345, 348, K44, 65, 1062, L51,
116, N7, O85
=, meleg vajás K883
=, mézes B112, C731, 811, D376, E118,
137, F173, 185, 190, K382, 609, 1243,
1301, 1323, L57
=, mézes B112, C731, B11, D376, E118,
137, F173, 185, 190, K382, 609, 1243,
1301, 1323, L57
=, mézes vajás B144
=, mosdó K1388
=, nyálás C1291
=, nyers C1039

==, patak J1
 ==, pohár 'me' E72
 ==, ráki szappanos C1583
 ==, rossz K850
 ==, sárga C331-332, D28, M36-37
 ==, seblövő D239, 350
 ==, sós A203, E125, F173, H185, I115
 ==, sós meleg K284
 ==, sósgya E104
 ==, szappanos A599, G175, H244, 254, 261, 387, 417
 ==, szárasztó C299, 1283
 ==, szentelt B173, F206
 ==, szürke A680
 ==, tiszta A99, 113, 183, 224, 246, 285, 418, 436, B20, 75, 112, C260, 262, 494, 540, 930, 1137, 1213, 1297, 1321, 1427, 1435, 1545, D4, 13, 29-30, 97, 102, 131, 196, 213, 234, 258, 335, 350, 367, 380, F47, 77, 94, 260, G95, 233, 256, H28, 64, 161, 211, 257, 288, 353, I179, 208, 233, 249, 396, J17, K508, 557, 737, 758, 807, 818, 849, 872, 899, 1038, 1160, 1289, 1374, L14, 33, 97, M13, 44, N99, 102, 135, 223, O187
 ==, tiszta folyó M39, 42
 ==, tiszta forrás K608, 684
 ==, tiszta hideg C1309, G62
 ==, tiszta kút G108
 ==, tömjénes C111, D206
 ==, új K405
 ==, ürmös H81, 319
 ==, vajás E156, I457, K634, 636, 1144
 ==, vastagon folyó E53, 81, 106, 109-110, 121, 134, 139, 150
 ==, veres M38
 ==, vörös C536, N127
 ==, zárasztó fehér C478
 ==, zavaros K748, 828, 1394
 ==, zöld D29, I70, K26, 29, 539
 ==, zöld lövő D346
 ==, zsályás D32
 vizez (meg-)
 víza haja D349
 víza hólyagja G253, I353, N181
 víza szíve A261, G36
 vízel B78, 101, 107, C1571, E114, F262, G66, H415, I11, N92
 ==, ágyba C362-363, E114, F144-145, O201
 ==, alája K856
 ==, gyermek sokat C1057
 ==, ló C1571
 ==, nehezen (=vizezés) A499, C787-791, 824, 828, 1048-1058
 ==, véreset I231-232
 ==, vérrel (=vizezés) A165, C361, 443, 474, 1376, K783, 786, 791, 867, O134, 200
 vizezés A361
 ==, maró P29
 vizelet (urina) A64, 338, 388, 424, 518, 549, 622, 765, B5, 80, 91, 100, C192, 243, 629, 1266, 1275, 1280, D13, 23, 31, 104, 113, 157-158, 204, 337, E42, 111-113, F29, 81,

87, 93, 95, 128, 143, 151, 184, 217, 244, G123, H62, 126, 226-230, 288-291, 292-293, 331, 412-416, I67, 107, 202, 274, 282-283, 342, 373, 440, K196, 1065, 1321, L1, 48, N6, 78-79, 131, 144, 146, O1, 174, 211, 248, 251, 268, 286, P29
 == bonnakozása K856
 == csepegése K424
 == lassan megy D31
 == meg nem áll C250
 == megáll C442, I134, 1323-1324, 1361, 1456, I356, 400
 == nehézsége A109-110
 == uta megvesz C1055-1056
 == útait tágit K876
 ==, állat K1321
 ==, beteg ember K35
 ==, csepegő K1188, 1304
 ==, ember C27, 183, 415, 1553, H87, 200-201, 345
 ==, fekete K36
 ==, férfi C231
 ==, fiúgyermek K787
 ==, gyermek F54, I192, K855
 ==, kicsin gyermek C973
 ==, ló G176
 ==, meleg A79
 ==, nehéz K1247, 1315
 ==, nehézkes asszonyiállat C634
 ==, ökör L1
 vizelete - alá megyen D158
 == csepeg M105
 == megáll A15, D13, 23, 113, 157, F95, 244, H228-230, 288-291, 293, 331, 413-416, K877, M22
 == megindul K877
 == nem mehet D104
 ==, beteg K72, 1151
 ==, gyermek A414
 ==, ló F244
 ==, maga C1021, F59, 229, K251
 vizeletet - indít I283, K1180, 1198, 1288, 1297, 1333, P32
 == kihajt O1, P31
 == meg nem tarthat N78-79
 == megindít 29, 81, 87, 93, 128, 151, O211, 248, 251, 268, 286
 == nem tarthat F143, O174
 == vesz C1412
 vizeletlenség A431
 vizezhet A61, 361, 388
 ==, ló nem C1558, 1563, G175-176
 == (nem =) A584, C129, 139, 238, 243, 279, 376, 484, 519-520, 1134, 1235, 1245, 1377, 1381-1382, D135, 161, 207, 267-268, E109, F29, 128, 260-262, H283, 401, 412, 199, 294, 320, 440-441, K856, 866-867, 871-872, 1198, 1217, M102, N68, O144, 209-211
 vizeztet A355, C1413
 vízi - csiga l. csiga
 == ereszkedés C555

= flastrom l. flastrom
 = kórság K77, 116, 151
 = kórságos K552
 = kömény l. kömény
 = lencse l. lencse
 = menta l. menta
 = nadály l. nadály
 = torna l. torna
 = tyúk l. tyúk
 = tök l. tök
 vízbetegség B117-118, 205, C198, E80-82,
 G259, K125, 1405, N185 l. még vízkórság
 vízital 186
 vízkereszt napja B203
 vízkórság A10, K841-853, 1223, 1294, O1-
 2, 270, 283
 vízkórságos A10-11, K850, 1065, 1220, 1287,
 1374
 vízpart A455
 vizsgál (meg-)
 vízzé válik P2
 vízzé változik, fehér C451
 vocsora l. vacsora
 von ,húz, pl. nyársra, ráhúz, tesz, rak'
 = (alá-, által =, be, el-, hozzá-, ki-, le-,
 össze-)
 = (fel-) ,nyársra húz'
 = (fől-) ,fölemel'
 = (ki-) ,kihúz, pl. tövist, mérget, vasat'
 = (le-) ,ledönt, lehúz'
 = (meg-) ,kiázik'
 = vmire ,rátesz'
 vonás F244, H308
 vonat (ki-) ,kihúzat'
 vonít (meg-) ,megránt' B62, H414
 vonogat (meg-)
 vonsz (ki-)
 vonsz (el- róla) ,elvon'
 = (ki-) ,kihúzza'
 vontat (alá-) ,kiveszi a fájdalmat'
 vornitorium, szívató K1099
 völegény N2
 völgy B145
 völgye, kelés C507
 vörös l. még veres
 = dcakorium l. deakorium
 = ebszölő l. ebszölő
 = flastrom l. flastrom
 = gyökér C311
 = ír l. ír
 = lapu l. lapu
 = mirha l. mirha
 = olaj C311, M125
 = östör l. östör
 = por l. por
 = rózsza l. rózsza
 vöröshagyma C339, 428, 535, 784, 1252, N59
 l. még vereshagyma
 = ecet, tengeri O1
 = leve C1367
 = taréja C1252
 =, öreg N221

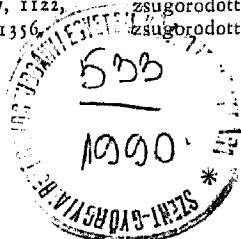
vöröshagymafej C155
 =, tengeri O2
 = belső része C155
 vöröskáposzta l. káposzta
 vörössé tesz C93
 vörössé változik C996
 vörösl (meg-) C1171, 1209
 vulva O247

Wittenberg P7

zab (szab) A166, 456, 662, B54, C1362, 1369,
 1566, E65, 150, G24, 167, H72, 82, 184,
 227, 296, K138, 803, 839, 877
 = szalmástul J2
 =, asztalt K187
 =, zekeda K7
 zabál G213
 = (meg nem =) B54
 = (meg-, megszabál) B12-13, 40-41, 57,
 69, 71, H250-253, 402
 = árpátul (meg- H258-259
 = ételtül (meg-) H254-255, 257, 387
 = futásban (meg-) H386
 = italtul (meg-) H257, 260-261, 385
 = roszul (meg-) H258-259
 = széltül (meg-) H256
 zabálás H296
 =, esztendei B70-71
 zabált H281, 346-347
 zabkéve D338
 zabla G71, 116
 zabliszt A611, O97
 zabola B4, G267, H16, 190, 194, 217, 252,
 420, K199
 zabszalma A735, 762, G1, 223, H152, L48
 = füstje G114
 zabszem H227
 zacskó (sacskó, sacziko, szacskó, szatko)
 B202, C1115, 1387, D300, 341, E67, 150,
 1408, J30-31, K11, 122, 540, 740, 733,
 803, 839, 926, 1064, 1076, 1129, 1409,
 M70, N119-120, P22
 =, apró K26
 =, karmazsin szín K890
 =, kicsiny M70
 =, kis B47, C492
 =, rece I41
 =, ruha C1416
 =, tenyernyi B146
 =, vászon G148
 Zakariás (Zachariás) ,próféta, bibliai személy'
 E213 p.
 zanikor (sanicor) C83, K1177, 1309
 = (mezi kék v. sárga lilom) K1213, 1216
 = gyökere K1213
 =, szakadt K1216
 zanot (zonát) K168
 = tövestől C77
 zanoviczi pallag G141
 zár (be-, el-)
 zarabia B130

zarabita B130
 zaro B130
 zászpa K109, 114, 168, 578, 1425
 == gyökere K213-214
 == levele K1253
 == levele, kisebbik K599, 1168
 == magva K177
 zavar (meg-)
 zavarosodik (nem = meg)
 zedoaria K82
 zegfu l. székfű, v. szegfűszeg
 zél l. szél
 zeller C216
 zeller magva C22, O27
 zisholz B147
 zöld
 == béke l. béka
 == bogaracska (kenderas) H114
 == citrium l. citrium
 == deakorium l. deakorium
 == flastrom l. flastrom
 == gyökér H264
 == olaj C534, 1302
 == sáska l. sáska
 == szín (kegyelem) K491
 zöldell (meg-) ,kihajt'
 zöldlt (meg-, megzöldít) C1287, D167, 346,
 K164
 zöltség, csipős O2
 zöldül (meg-) K539
 zománc (zamanac) J11
 zonad magja (zanovica) G141
 zonát l. zanot
 Zoroljani Kovács István B110
 zúgás H262
 zúza l. tyúk
 zür (l) háj P4
 zsák (sák) B110, 162, C492, 1546, F116,
 G265, H146
 == (sak?) D352
 ==, párló K26
 ==, üres F117
 zsálya (sallia, salya) A84, 102, 162, 192, 194,
 257, 286, 367, 372, 411, 492, 503, 660,
 727, 744, 761, B118, C9, 36, 40, 58, 76-
 77, 81-82, 123, 161, 232, 238, 252, 331,
 342, 391, 419, 470, 513, 638-639, 948,
 1002, 1089, 1257, 1307, 1351, 1447, 1512,
 D6, 32, 59-61, 101, 120, 138, 165, 205,
 261, 293, 301, 333-334, 353, 357, 392-
 393, E66, F41, 44, 53, G145, 209, 260,
 H207, 449, 184, 110, 188, 383, J14, K8,
 25, 33, 72-73, 93, 127, 168, 237, 239, 269,
 469, 510, 517, 604, 606, 611, 613, 616,
 630, 647, 693, 695, 698, 704, 719, 772,
 792, 838, 943, 955, 959, 976, 1117, 1122,
 1125-1126, 1151, 1152, 1208, 1354, 1356,

L90, 92, 101-102, 118, 152, M2, 20, 24,
 N97, 120, 150, O92, 114, 167, 216
 == gyökere H170
 == gyökere felső haja H170
 == leve A194, 254
 == leve, erdei vad K379
 == levele A461, C1135, 1137, 1213, D179,
 I11, O231
 == magva D122, O50
 == magva, vad C890
 == pora C1255
 == tövestül C90
 == virága D308, 1255, J12
 == vize C191, 1257, D308, F80, 184, 110,
 266, M64, O98
 == vize, erdei K1315
 ==, aszú K234, 1114
 ==, dicőséges méregölő erdei K429
 ==, erdei K128, 172
 ==, erdei vad K379
 ==, fehér A217, O213
 ==, nyers K234, 814
 ==, széleslevelű J26
 ==, szelíd (szilid =) C42
 ==, vad A217, C42, 306, 890, K429, M50,
 O213
 zsályafű O261
 == vize O261
 zsarátnak (sartnak) C155, 1276, 1560, K879,
 951
 zsázsa (nasturcium) A15
 zsemlebel G128, J34
 zsemlecipő szelet, fehér E77
 zsendely, zöld I199
 zsidó vitéz l. Longinus
 zsindely (sindel) F58
 == moha F107
 == vasszeg F189
 ==, ó I66
 zsindelyen való moh C1232
 zsinór (sinyor) H85
 zsír (sir) B44, G149, I120, 145, 227-229,
 254, 399, H63, 114, 133, K799, 936
 ==, asszonyembernek való I226
 ==, forró K450
 ==, megszárt C501
 ==, mint a H359
 ==, réce (sir) D90
 ==, régi A151, 158
 ==, zöld J14
 zsiradék B185
 Zsirai hegy teteje (P) B94
 zsírja vminek C1122, 1420, 1560, K206,
 237, 830
 zsolttár C396
 zsuagorodik (meg-, nem =)
 ==, alfele C1262
 zsuagorodott in (össze-) C79
 zsuagorodottság K234

Széchenyi Nyomda, Győr 88. K-1062
Felelős nyomdavezető: Nagy Iván igazgató
Felelős szerkesztő: Dr. Nagy Enikő
Műszaki vezető: Orlai Márton
Műszaki szerkesztő: Windberg László
A borítót tervezte: Kucsera András
Terjedelem: 60,4 (A/5) iv